

12
A
10

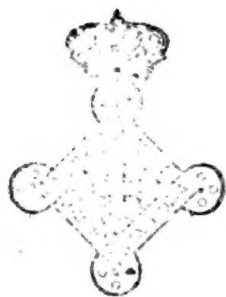
C A T E N Æ
GRÆCORUM PATRUM
IN
NOVUM TESTAMENTUM.

EDIDIT

J. A. CRAMER, S. T. P.
AULÆ NOVI HOSPITII PRINCIPALIS,
NECNON
HISTORIÆ MODERNÆ PROFESSOR REGIUS.

TOMUS I.

IN EVANGELIA S. MATTHÆI ET S. MARCI.

OXONII,
E TYPOGRAPHEO ACADEMICO.
M.DCCC.XLIV.

C A T E N Æ

IN

EVANGELIA

S. MATTHÆI ET S. MARCI,

AD FIDEM CODD. MSS.

EDIDIT

J. A. CRAMER, S. T. P.

AULÆ NOVI HOSPITII PRINCIPALIS,

NECNON

ACADEMIÆ ORATOR PUBLICUS.

OXONII,

E TYPOGRAPHEO ACADEMICO.

MDCCCXL.

PRÆFATIO.

ANTEQUAM de iis quæ in hoc Volumine continentur, et unde sumpta sint, Lectorem moneam, non inopportunos videtur, in ipso totius operis limine, quod Græcorum Patrum Commentariorum Corpus in Novum Testamentum nuncupari potest, quædam de hujusmodi Scholiis sive Catenis in genere verba facere. Quid autem hac in parte elaboratum sit satis exposuerunt Fabricius in Bibliotheca Græca T. VII. p. 727. et seq. Vet. Ed. T. VIII. p. 637. Ed. Harles. Thom. Ittigius Tractatu de Biblioth. et Catenis Patrum. Lips. 8°. 1707. Walchius Biblioth. Patristica Cap. III. §. 17. p. 193—198. De utilitate autem et fructu et præstantia istiusmodi operum potissimum disputaverunt Ricardus Simon in Historia Critica præcipuorum Commentatorum in Novi Fœderis Libros Cap. XXX. et seq. p. 422. et Christophorus Wolfius in Dissertatione de Catenis Græcorum Patrum, iisque potissimum Manuscriptis. Prioris egregii Viri præstantissimum opus omnibus notum est, et Sacræ Theologiæ Studiosis ubique satis obvium. Wolfii autem tractatus jam inter rariores Libros numeratur, adeo ut vel in locupletissimis Bibliothecis desideretur. Cum id ita sit, et a viro et doctrina et judicio spectato scriptus sit, et qui ad hujus generis Commentarios animum præcipue adverterat, eosque variis in Bibliothecis diligenter conquisiverat et evolverat, me rem haud ingratam viris

Sacrarum Literarum Studiosis moliturum esse, arbitratus sum, si ea quæ in prædicto Wolfii libello, magis ex re mihi visa fuerint, iterum typis committerem. Adjectis postea ad finem eorum quæ a docto Viro disputata sunt, iis quæ ipse in eadem materie notanda habeam, quatenus ad eas potissimum Catenas spectent quæ in Novi Fœderis libros, sive editæ sive ineditæ ad nostram usque ætatem duraverint.

Jo. Christophorus Wolfius Exercitatio in Catenas Patrum Græc. easque potissimum MSS. 4to. Witembergæ 1712.

“Catenam Patrum eruditi appellare solent seriem quandam interpretationum, ex diversorum Ecclesiæ Græcæ Latinæ Doctorum scriptis, a scriptoribus nunc antiquioris nunc recentioris memoriæ, ita contextam et quasi colligatam, ut variæ sententiæ de eodem commate divinioris scripturæ interpretando uno conspectu legenti exhibeantur. Primus hujus instituti Auctor dicendus erat Olympiodorus Alexandrinæ Ecclesiæ Diaconus, si fides haberi posset Paulo Comitolo, qui Catenam in Jobum, a Laur. cum Deo primum Lugduni 1586 editam, cum amplis accessionibus Venet. an. 1587, secundum vulgavit, et ab Olympiodoro contextam esse arbitratur. Hujus vero Doctoris ætas dubia huc dum visa est eruditis, ut propterea Cl. Cavius Rerum Ecclesiasticarum peritissimus stator atque vindex, Parte I. Historiæ Literariæ ad A. C. 990 candide item profiteatur his omnino verbis: ‘de ejus ætate laborant eruditi, his illum Sæculo V. aliis XI. collo- cantibus. Nos eum hoc loco deponimus ad annum 990, donec exurgat, qui certiora doceat.’ Nec defuit qui id præstaret, et, si quid video, rem obscuram non infeliciter expediret. Jo. Ernestius Grabius enim, quem immaturo fato ereptum dolent, qui aliquid his literis tribuunt, in notis ad Tom. II. Spicilegii Patrum p. 245 idoneo argumento efficit ut credamus, Olympiodorum Sæculo V. vel VI. post reparatam salutem, aliquo ante Anastasium Antiochenum tempore, cujus ætas haud dubie in Sæc. VI. medium incidit, Alexan-

driæ floruisse. Is enim in Lib. VI. Contemplationum Anagogicarum in Hexameron, quod opus eximium Græce exaratum nec editum, in Collegio Novo Oxoniensium evolvere me memini, Olympiodorum tanquam *πολὸν τὰ θεῖα*, h. e. in divinis rebus præclare versatum, ad partes vocat, nec permittit, ut de Olympiodori ætate amplius dubitemus.

“Hunc excipit Œcumenius, itidem incertæ ætatis scriptor, ab Olympiodoro tamen aliquot sæculorum intervallo sejunctus, cum communi fere omnium sententia ætas ejus in tempora Sæculo VIII. posteriora incidat. Commentarii ejus in Actus Apostolorum et Epistolas Paulinas, cum ex aliis Ecclesiæ Doctoribus, tum vero imprimis ex Chrysostomi scriptis concinnati, hodie non injucunde leguntur.

“Superest Nicetas non Heraclius, quo nomine a Frisio in Bibliotheca appellatur, nec Davides, aut Paphlago, cum quo eum a nonnullis perperam confundi solere monuit Cl. Mollerus p. 506. Homonymoscopiæ, sed Serron, Archi-Episcopus Heracleensis, cujus ætas in Sæc. XI. medium a Cl. Caviglio et aliis refertur. Huic illam in Jobum catenam, quam Paulus Comitulus Olympiodoro tribuendam putavit, Laur. cum Deo in præfatione ad primam editionem vindicavit, propugnatorem nactus Pet. Lambecium, Virum diligentissimum, in libro V. Commentariorum de Biblioth. Vindobomensi, p. 63. qui lib. III. p. 28. ejusdem in Psalmos Catenam recenset. Sic etiam Patricius Junius in repetita ejusdem Catenæ editione, multis modis emendatiore, quæ Londini 1637, Græce et Latine curata est, Nicetæ eam deberi adeo non dubitavit, ut in ipsa operis inscriptione nomen ejus exprimendum putavit. Et nituntur quidem illi auctoritate veterum Codicum, qualem Laur. cum Deo in Bibliotheca Regis Galliæ obvium esse observavit, cui Junius alios non dissentientes ad latus collocat. Cetera argumenta, quæ pro hac sententia pugnant, nunc quidem non urgeo, in hoc solo acquiescere me posse ratus, quod vix veri videatur simile, si Olympiodorus Sæc. VI. Scriptor, jam Catenas formandi initium fecerit, tribus circiter Sæculis, nisi forte pluribus, usque ad Œcumenium labentibus, nullum exstitisse, qui hujus exemplum sit secutus, cum vicissim post Œcumenium plures v. c. Nicetas, Euthymius, Macarius, Andreas Presbyter etc. ad similem laborem manus admove-rint. Relinquitur itaque Œcumenium primum forte esse inter

eos, quorum memoria superstes est, qui ejusmodi operam in se susceperint.

“Sicut itaque Catenæ a diversis Auctoribus profectæ sunt, qui nunc majorem nunc minorem industriam, doctrinæque et judicii apparatus attulerunt; ita, vel me non monente, apparet, non idem de singulis judicium ferri posse, et ex aliis ampliora, minora ex aliis commoda vel incommoda ad Lectores derivari, nullam vero in universum ita comparatam esse, ut non sint, quæ tollas, quæve repudies. Sic nemo, credo, dubitaverit, Lectorum rebus admodum consuli, si ea sibi observari in compendio videant, quæ antiquissimi quique Ecclesiæ Doctores, a primis divini cætus originibus per varia sæcula, de divini Scriptoris mente, nonnunquam abdita, judicarunt, cum illorum quidem auctoritas non quidem argumentum omni exceptione majus, neque tamen prorsus nullum aut leve afferant, præcipue si præstantissimi Ecclesiæ Antistites in eandem sententiam amice conspirare videantur. Quamvis enim cum Paulo Colomesio p. 126. Observationum Sacrarum dicere non sustineam ‘vilescere nobis hodiernorum Theologorum commentatiunculas, quoties animum erudita illa ac salutare Patrum lectione pascimus,’ nolim tamen, instar fastidiosi contentoris, illis prorsus nihil tribuere, sed mediam sectatus viam, cum eodem Colomesio, alibi modestius sentiente, judicium ita formare malim: ‘quis a primis illis Christianis sæculo majoribus omnium Scripturæ locorum germanam explicationem postulet? quis in multis eos non æque hallucinatos existimet, atque eorum nepotes?’ Vide, si placet, Colomesii notas ad epistolam Clementis. Præterea non infimo loco ponendum est, quod non tantum aliqua integrorum Operum fragmenta et ramenta quasi in Catenis ad posteritatem transmittantur, sed interdum etiam maxima eorundem pars ab interitu et temporis injuria vindicetur. Liceat hoc loco, ne longior sim, tantum ad laudatissimi Grabii exemplum provocare, qui in præfatione ad tom. I. Spicilegii Patrum Seculi II. non diffitetur, præcipuam illius Spicilegii materiam ex Catenis Patrum, tam excusis, quam manu exaratis, sibi subnatam esse, in quibus Doctores Sæculi IV. tam frequenter ad partes vocentur, ut largæ messis copiam facere possint. Idem p. 364. ad tomum I. Spicilegii testatur se magnam partem Commentarii Eusebii Cæsariensis in Jesaiam ex Catena quadam in hunc Prophetam, quæ in

Collegio Novo Oxoniensium asservatur, et paulo post a nobis diligentius laudabitur, in proprios usus descripsisse, suo tempore cum erudito orbe istam communicaturum. Qua quidem opera non ita pridem eruditissimus Bernhardus Montfauconius, in Nova Collectione Patrum et Scriptorum Græcorum egregie defunctus est, qui Eusebiano isti Commentario, partem ex Codd. aliis, partem ex Catenis, descripto, ultimum in eo Opere locum reliquit. Addam his illustre Petri Danielis Huetii, idonei judicis, testimonium, qui in extrema præfatione ad Commentarios Origenis in Scripturam Sacram refert, tantam Origenianorum Scriptorum copiam in Catenis exstare, ut si quis quicquid Origenianum est colligere speret, perinde sit, ac si mare exhaurire, vel cælum humeris sustinere velit.

“Quamvis autem non eadem fuerit omnium Patrum felicitas, et quidam rarius, quidam frequentius, ad symbolas suas conferendas advocentur, jucundum tamen imo et utile fuerit, ex ungue leonem cognoscere, et ex fragmento de opere integro sententiam ferre posse. Fragmenta ejusmodi in deliciis quondam habuit Stephanus le Moyne, Lugdunensium inter Batavos Professor, cujus hæc verba p. 67, prolegomenorum, quibus Varia Sacra instruxit, leguntur. ‘Et magis ipse delector simplicitate, zelo, unctione, charitate, minutioribus etiam fragmentis, Clementium, Ignatorum, Polycarporum, Justinorum, Irenæorum, Quadratorum, Dionysiorum Atheniens. et Corinthiacorum, et aliorum *θεοφόρων*, quam conditis istis cupediis, mellitis bellariis, puerilibus placentis, acutis subtilitatibus, aculeatis et galeatis scriptis hodiernis.’

“Cum hac utilitate proxime conjungitur, quod ubi fragmenta illa recensentur, fieri mentio plerumque soleat illius vel libri vel commentationis, ex qua fuerunt decerpta, ut vel hoc modo historia literaria Scriptorum Ecclesiasticorum non una accessione locupletari possit. Ipsi nos hujus assertionis veritatem paulo post aliquot exemplis evictam dabimus, quorum amplissima copia in Athanasii Operibus, Montfauconii Opera editis, et in Nova ejusdem Collectione locupletatis, deprehenditur. Simili modo sæpius usu venit, ut Catenarum beneficio germanum Auctorem libri alicujus detegamus, qui antea alterius nomen librariorum vel ignorantia vel calliditate aut aliis de causis, præ se tulit. Exploratum est antiquitatis Ecclesi-

asticæ peritis exstare in Bibliothecis, quæ MSS. abundant, Codices qui Psalmorum LXXVII, et qui eum usque ad CVII excipiunt, ac præterea CXVIII interpretationem sub Chrysostomi nomine exhibeant. Per fraudem vero eam huic Doctori adscriptam esse non difficulter perspexerunt naris non obesæ iudices, quibus tamen omnibus eadem opera in germani Scriptoris notitiam pervenire non licuit. Afferam hanc in rem Gerhardi Langbæni verba, quæ ex Volumine XI *αὐτογράφου* ejus, de quibus Bodleiana Bibliotheca sibi gratulatur, excerpere me olim p. 39 memini. ‘Homilias in Psalmos’ (ita ait Langbænius) ‘licet nec Theodoreti sint nec Euthymii, Chrysostomo tamen nostro plane abjudico, tum quod aureum eloquentiæ flumen et auctoris nostri *δεινότης* hic plane deficiat, tum etiam quod Aquilam, Theodotionem, Symmachum, est ubi nominatim citet, quod Chrysostomo (uti Savilio tomo VIII. p. 130, notarum observatur) omnino insolens.’ Huc accedit, quod nobis palmarium est, MS. veteris auctoritas habetur in Bibl. Cantuar. Cod. 163. f. 279.) in quo habentur excerpta ex Commentario Chrysostomi in Psalmos: in quibus quæ in Ps. CIII et CIV. inde citantur, cum his in Cod. DN. Roe nihil prorsus habent commune, uti nec cum Theodoreti sive Euthymii alteris. Oculatior hic fuit Mericus Casaubonus, a Catenis, accuratius inspectis adjutus. Hic enim cum intelligeret, Euthymium in Commentario in Psalmos, cujus non unum exstat inter Codd. Bodleianos exemplum Græcum, locos quosdam sub Hesychii nomine afferre, qui totidem verbis in expositione, quæ Chrysostomo falso tribuitur, acceptam esse referendam. In Bibliotheca Publica Cantabrigiensi asservatur *ἀπόγραφον* hujus Commentarii, laudati Casauboni cura ex antiquiori Codice descriptum, quod, ut ex Langbæniانو Volumine, cujus modo feci mentionem, intelligo, idem Latina civitate donatum in publicam lucem proferre constituerat. In frontispicio illius exempli Casauboniani ipsa Merici manu hæc consignata legebam: ‘Verus Auctor hujus *ἐμπνεύας* est Hesychius, vel, ut alii scribunt, Isychius, si Euthymio Zigabeno fides, qui non pauca ex illo passim profert, et cum in Ps. LXXXVIII. 13, satis prolixum ex illo locum adducens, diserte nominat.’

“ Quis autem Hesychius, Presbyter Hierosolymitanus, (de

quo non uno loco Photius,) an alius? quos plures et diversæ ætatis Miræus in Auctario, Sixtus Senensis in Bibliotheca, alique commemorant, non plane liquet.

“ Non falli Casaubonum alio argumento compertum habeo, qui observarim in Catena in Psalmos, quam Baltas. Corderii industriæ debemus, sæpissime Hesychii symbolas afferri, quas cum expositione ista, de qua commentamur, omni ex parte conspirare deprehendi, nisi quod in comparatione, vel tralatitio labore instituta, miratus sim, tam negligenter contextum Græcum curatum fuisse, ut infinitis fere locis ex Codice Casauboniano medela afferri possit, quod alibi data opera ostendam. His commodis omnibus, quæ ex Catenarum usu circumspecto amplissima redundant, accedit tandem illud, quod ne tum quidem utilitate omni destituantur, cum ipsa Doctorum opera integra manibus versantur. Saltem enim perito lectori occasionem suppeditant, locos nonnullos vel ab injuria temporum, vel librariorum negligentia, ut fieri solet, male habitos, in pristinam integritatem vindicandi.

“ Ex his, ni fallor, relinquitur, Catenas Patrum, non uno nomine se commendantes, Lectores, antiquitatis studiosos, alligere et pertrahere ad lectionem, nec uno laborem commodo compensare posse, modo illi judicio utantur, et ab illis sibi caveant nævis, quibus eædem incautos plerumque decipiunt et fallunt. Negari sane, nisi ab imperito non potest, sæpius a centonum ejusmodi consarcinatoribus Scriptorum verba, nunc magis, nunc minus, nunc cum judicio, nunc imprudentius detruncari, mutilari et minui, ut dubius hæreas quænam illis fuerit mens, qui, ubi in fontibus leguntur, perspicuitatis laudem omnino propriam sibi faciunt. Idem non raro interpolant Scriptorum verba, pro arbitrio fingunt et refingunt, diffundunt et amplificant, ut non tam legas quæ illi scripserint, quam quæ scripsisse illos velint, qui Lectori hæc compendia offerunt. Præstitisset omnino, ipsa Auctorum verba solícite servare, et sic legentibus liberam de eodem sensu judicandi potestatem relinquere. Præterea sæpe carbones pro thesauro invenias, et cum unusquisque collectorum aliis ea placere debere opinetur, quæ sibi probentur, suoque genio respondeant, est ubi judicii solertiam et acumen in illis desideres. ‘ Si quis enim,’ quod recte monet Huctius in præfat. ad Origenis Commentarios, ‘ symbolas ejusmodi nonnisi ab eruditis et gravibus Viris

‘in unum compositas arbitretur, sua eum valde sefellerit
‘opinio.’

“ Quod si vero sint, quæ his vitiis non deturpentur Catenæ, quales interdum deprehendas, in omnibus tamen id desideres, quod rationum momenta, quibus sua superstruxerunt Patres, plerumque ob brevitatis studium prorsus sunt omissa, quæ tamen vel summatim repræsentari consultum videbatur. Observatum quoque fuit, eosdem nonnunquam unum eundemque locum ita proferre, ac si uni debeatur Auctori, quem tamen ex diversorum cogitatis coaluisse intelliges, ubi illi, quibus debentur, ipsi leguntur. Hac parte rectius egissent, si ejusmodi symbolæ vel nullius vel omnium eorum nomina præfixissent, quorum ingenio et doctrinæ debebatur. Hæc vitia ut ab ipsis Collectoribus repetenda videntur, ita alia sunt, quæ librariis merito tribuas. Hi enim passim ex oscitantia novum testimonium ab alio Auctore mutuo sumtum cum priore conjungunt, vel saltem non satis, nomine scilicet perperam omisso, distinguunt, imo nomina ipsa Scriptorum ita confundunt, ut locos quosdam aliis tribui videas, quam quibus debentur. Eidem vel prudentissimum lectorem in errorem inducere possunt, quando, quod sæpius usu venit, nomina diversis communia, et cognominibus distinguenda, simpliciter proferunt. Hoc fieri potissimum observavi in nomine Gregorii, quod Nazianzeno et Nysseno commune esse constat. In eo exarando hanc librarii consuetudinem familiarem sibi reddiderunt, ut ubi prior venit commemorandus, Gregorius simpliciter appelletur, ubi posterior, Nysseni cognomen per quoddam literarum compendium addatur. Atque hæc quidem tolerari poterant, nisi hoc modo confusione porta aperta fuisset, ut interdum nudum Gregorii nomen designatum videas, eo in loco, in quo de Nysseno cogitandum est. Simile quid accidit Hesychiorum quorum non unus est, Eusebiorum, Theodororum, imprimis etiam Severi et Severiani nominibus. In his errandi amplior nascitur occasio ex eo, quod librarii, scribendi compendia liberius sectantes, ab illis in nominibus propriis exprimendis se non abstineant, et literarum ductus adeo sæpe impediunt, ut alteram abbreviationem, quam vocant, ab altera distinguere difficulter possis. Fidem verbis faciet tabula nominum propriorum per compendium exaratorum quæ in eruditissimi Montfauconii eximio opere, quod Palæographiam Græcam inscripsit p. 348.

legitur. Occurrerunt ipsi mihi et alia, quæ tamen hic per formarum inopiam exprimere non licet. Ut autem appareat, quam facilis hic sit lapsus, legi possunt, quæ Cl. Montfauconius p. 340. libri laudati commentatus est.

“ In his vitiis cum Catenas plerasque omnes jacere viderent eruditi, temperare sibi non potuerunt, quo minus præmonerent de his prudenter Lectores, quod nominatim fecit Huetius loco, repetitis vicibus commemorato, ubi etiam testatur, se his causis adductum esse, ut usum Catenarum ad colligenda Origenis fragmenta, hinc inde disjecta, negligeret, easque porro studiosi ut respuerent, valde optare. Ipsi Catenarum ejusmodi Editores, nominatim Mich. Ghislerus et Petr. Possinus, de labore suo, quod alias fieri solet, non adeo præclare senserunt, sed potius candide professi sunt, caute admodum et circumspecte illis utendum esse. Addam non dissimile Stephani le Moyne, diffusæ Viri doctrinæ, testimonium, quod in prolegomenis ad *Varia Sacra* p. 53. sq. his conceptum verbis legitur: ‘ Postremo ‘ compilatores Catenarum sunt obnoxii variis erroribus, et ‘ nulli fere labores magis mendis et erratis scatent, quam qui ‘ nomine Catenarum solent ubique circumferri.’ Quod norunt, qui in studiorum istorum genere voluerunt vel leviter operam suam collocare, et industriam suam exercere. Tales ergo responsiones in Catena Victoris laudata vix Polycarpo auderem adscribere. Nonnullis pars illorum vitiorum ipsis Editoribus Catenarum tribuenda visa est, qui operi suo magestatem quandam et splendorem conciliaturi, præstantissimorum Doctorum nomina, non optima fide, allatis testimoniis præfixerint. Memini Dan. Barbaro, Catenæ Græcæ, in *Psalmos* L. priores Venetiis 1569. curatæ, Editori hoc exprobrari a Savilio in notis ad *Tomum VIII. Chrysostomi* p. 95. et 107. ubi Vir, ceteroquin æquissimus, forte præter rationem opinatur, Barbarum in Auctoribus Græcis proferendis Græca fide usum fuisse. Cum enim ex iis, quæ hucdum commemorata sunt, appareat, ipsas Catenas fidem hic interdum fallere solere, Editorem eorum hac culpa liberari posse existimo.²

“ P. 33. Dicam nunc de Catena in *Epistolam ad Romanos*, non integra illa quidem, sed eximia tamen et multis aliis eo

² Hic omisi quædam, quæ ad quosdam Codices Catenarum in *Vetus Testamentum* spectant, et repetita sunt plerumque *Fabr. Bibl. Gr. t. VII. p. 749. et seq.*

certe nomine præferenda, quod plerorumque Doctorum testimonia ex scriptis non editis deprompta sint.

“ Quæ causa est, cur eam totam descripserim, si Origenis locos excipias, quos Grabius excerpserat, et si per immatura fata licuisset, cum ceteris hujus Doctoris fragmentis editurus erat. Codex ipse, qui in Hyperoo Bodleiano Cod. 208. servatur, a recentiori manu ex antiquiori, nominatim Gaditano, per Joannem Lluydum an. 1601 erat descriptus, et in Capite VIII. desinebat dimidia parte truncatus. Partem alteram Grabius, cujus sermoni familiari id debeo, invenisse sibi videbatur in Catalogo MSS. Bibliothecæ Augustanæ, in quo Catena PP. in eandem Epistolam a Cap. IX. incipiens, recensetur. Idem in Præfat. ad Tom. II. Spicileg. PP. Scriptores, quorum cogitata hæc Catena refert, hoc ordine recenset; Aca-cius, Anonymus, Apollinarius, Cyrillus, Didymus, Diodorus, Eusebius, Gennadius, Isidorus, Origenes, Photius, Severianus, Theodorus, Theodoritus, Theophylactus. Omisit vir, ceteroquin diligentissimus, Chrysostomum, quod quidem non miror, cum uno tantum loco is commemoretur. De Patribus istis quidquam commentari hic nihil attinet, cum satis per se cuique perspecta eorum nomina sint; id tamen non omittendum est, quod hæc Catena ab ea prorsus distincta sit, quam Œcumenius suis in omnes Pauli Epistolas Commentariis inseruit. Denique nec id prætereundum est, quod Jo. Millius ad Novum Testamentum curatius edendum hac Catena usum se esse profitetur in prolegomenis ad Novum Testamentum p. 158. Sect. 1448.”

Corollaria ad Calc. p. ult.

Patrum allegationibus Scripturæ non multum tribuendum est, neque tamen illæ prorsus negligendæ videntur.

Recentiores sæpissime Patribus in exponenda Scriptura sunt præferendi. Usus Patrum tam amplius non est, quam sibi eum nonnulli fingunt.

Hactenus Wolfius. Cujus dissertationi quæ in eadem materie adjicienda habeam ad tres potissimum quæstiones commode referri posse videntur. 1. De Catenarum Antiquitate. 2. An genuina plerumque sint Patrum excerpta quæ in iis exponuntur. 3. De istiusmodi Commentariorum utilitate.

1. De Catenarum origine difficile est aliquid accurate statuere, cum nihil de hac re certum atque cognitum habeamus. Olympiodoro Alexandriæ Diacono qui Commentarium in Jobum confecit, hanc laudem tribuere videntur Wolfius et alii. Quamvis autem non negandum est Olympiodorum, qui circa finem sexti aut initium septimi florebat sæculi, expositionem in hunc Sacræ Scripturæ librum edidisse; non affirmari potest, eandem esse ac Catenam, quæ hodie sub ejus potissimum nomine circumfertur; immo multo probabilius est, hoc opus a diversis auctoribus contextum fuisse ab aliquo Olympiodori ætati longe posteriori. Major fortasse dubitatio incidit de Procopii Gazæi in Octateuchum Commentario. Quod opus si inter Catenas proprie dictas adnumerandum sit, probaretur inde hujusmodi compilationes jam ab initio sexti sæculi quo vixit Procopius, in usu fuisse. Sed ut bene monet Fabricius t. VII. p. 735, 736, “ non sunt hæc Procopii “ Commentaria ita ex variis variorum *ρήσεις* contexta, “ adscriptis Singularum Auctoribus, quemadmodum in “ aliis fere Catenis fieri consuevit,” sed potius in forma Scholiorum, licet ex aliis Auctoribus sed non nominatis, excerptorum.

Sic autem ut opinor res initium habuit. Exstiterunt quidem ab ipso fere ortu Christianismi Commentatores qui ad exponendum et illustrandum Dei Verbum operam dederunt; magni imprimis Ecclesiæ Doctores, Origenes, Basilus, Gregorii, Chrysostomus, Diodorus Tarsensis, Cyrillus, Didymus, Theodoretus, Ammonius. Postquam autem eorum opera passim vulgari cœpta sunt et in usu esse, exortum est deinceps aliud hominum genus, qui sive *ἀπὸ φανῆς* doctorum ipsorum, sive ex illorum editis libris, Epitomatorum partes agebant,

excerpendoque et resecando integros Commentarios in compendium redigebant, et quasi ad synopseos formam accommodabant. Hunc operandi modum jam a quarti sæculi initio obtinuisse, probari potest Hieronymi Auctoritate, qui ita suos in S. Pauli Epistolas Commentarios se confecisse testatur in Præmio Epist. ad Galat. Sic etiam Eustathio Antiocheno contexta est ἐξήγησις τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν ἐκ διαφόρων ὑπομνημάτων ἀκριβοθέντων καὶ συλλεχθέντων εἰς σύνοψιν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον^a. Hujusmodi fuit etiam Antiquissima Synopsis e Chrysostomi Commentario in S. Matthæum ordinata, de qua mox speciatim agendum erit; et ejusdem Patris σύνοψις εἰς τὰ τῆς παλαιᾶς βιβλίας,^b et præstantissimus Commentarius in quasdam Epistolas S. Pauli, a nobis posthac edendus, cujus titulus ἐξηγητικῶν τομῶν ἐκλογαί. Huic etiam generi adnumerandus est, ut mihi quidem videtur, quem modo memoravi, Procopii Gazæi Commentarius in Octateuchum. Hæ Patrum Synopticæ expositiones primo, ut opinor, continuata serie et sine Sacro textu, nisi quantum ad expositionem faceret, scribebantur: mox autem in Scholiorum formam redactæ sunt, comatibus disjunctæ, et in oris librorum, qui in medio paginæ Sacram Scripturam continebant, exaratæ. His Scholiis subinde in extrema margine annexæ sunt Variorum Patrum citationes, quas quisque librarius pro arbitrio et facultate excerpebat et Codici inserebat. Hinc ortum habuerunt, mea quidem sententia, illæ quæ vulgo nuncupantur Catenæ, e variis Scriptorum Symbolis consarcinatae, sive ut ipsi earum confectores prædicare solent, ἀπὸ διαφόρων πατέρων ἐρανισθέντα. Inde exorta est insignis harum Catenarum varietas, ita ut,

^a Anecd. Paris. t. I. p. 393. 22.

^b Ibid. t. I. p. 393. 18.

quamvis in eundem Sacræ Scripturæ Librum contextas, vix duas invenies, quæ omnino sibi invicem respondeant. Hoc maxime cernitur in ea Commentariorum Classe in Sancti Pauli Epistolas quæ vulgo Œcumenio tribuuntur, et quorum ingens Codicum numerus in variis adservatur Bibliothecis. Horum Commentariorum basis, ut ita dicam, est Theodoreti expositio, in breviora Scholia redacta, quibus multis in locis subnexa est Œcumenii interpretatio, quæ et ipsa continua fuit, credo, sicut ea quæ in Apocalypsin jam edidi. His postea adjectæ sunt in margine aliorum Patrum Symbolæ ad S. Apostoli verba, Gennadii nempe, Methodii, Cyrilli et aliorum. Prioris status exemplum præbet antiquissimus Codex Bodl. Roe 16. de quo agit Wolfius p. 17. Cf. Fabr. Bibl. Gr. t. VII. p. 790. Secundi fidem facit Cod. Bodl. Auct. T. 1. 7. olim Meermann. idem et Antiquissimus, nam decimi sæculi esse videtur. Ibi plurima additamenta oris libri adscripta sunt ex iis Patribus qui supra memorati sunt. Alia insuper dant recentiores Codices, ut Photii plurima, quæ in Editis Œcumenii Commentariis comparent, in duobus autem Codicibus prædictis non item. Sunt et alii rursus ubi sæpissime citatur Origenes, ita ut ejus expositio totius Catenæ pene fundus esse videatur.

Idem obtinere credo in iis Antiquioris ætatis Catenis quæ in Evangelia contextæ sunt. In omnibus quas mihi inspicere contigit idem est fundus, in S. Matthæum Chrysostomi commentarius; diversis autem aliorum Patrum symbolis, diversæ abeunt. In S. Marcum, Commentarius ille qui vulgo Victori Antiocheno tribuitur; sed et hic plurima est Codicum varietas. In S. Lucam, expositio quæ Titi Bostrensis nomen præ se fert, cum

magna aliorum excerptorum varietate. In S. Joannem, Chrysostomi iterum Commentarius cui intextæ sunt variorum Patrum symbolæ, præcipue Ammonii, cujus expositio, ut inde patet, in hunc Evangelistam continua fuit. In Acta Apostolorum, usi sunt Catenarum confectores Chrysostomi Synopsi Homiletica in hunc Novi Fœderis Librum, cum diversis aliis obiter citatis Ecclesiasticis Scriptoribus. In Epistolas Catholicas præcipue ad partes vocatur Anonymus expositor, qui nescio an Chrysostomus sit, qui ipse sæpius nominatim citatur, cum Severo, Didymo, Cyrillo et aliis. Hæc quoad Commentarios in Novi Fœderis libros, quos mihi adhuc inspicere licuit. Nec dubito quin et in Veteris Testamenti libros eadem ratio conficiendi Catenas in usu fuit. Adhibita est præcipue Chrysostomi *εἰς τὰ τῆς παλαιᾶς σύνταξις*. Adierunt Origenis Commentarios in omnes fere libros, Theodreti et Cyrilli in Prophetas, Basilium et Eusebium in Jesaiam—Theodoretum, Eusebium et Athanasium in Psalmos—in Jobum, Polychronium atque Olympiodorum; advocatis insuper aliis, qui sibi forte ad manum aderant, huc et illuc, in unoquoque libro, Cantico aut Propheta. Hæc ergo fuit ut opinor, Catenarum origo, et imprimis earum conficiendi methodus. At quod primum casu quodam et sensim ita factum erat, id postea ex instituto et data opera multiplicatum est excerptendi et exscribendi genus; cum recentiores homines, sicut Nicetas, Euthymius, et Macarius eorum contexerunt commentarios, non ex antiquorum perpetuis commentariis, sed ex variis symbolis, sua industria, undecunque congestis. Quo recentiores autem sunt Catenæ, eo magis abundans est Scriptorum unde conflantur numerus.

Adhuc autem restat incerta quæstio, qua primum ætate confici cœptæ sunt Catenæ ex Variis Auctoribus nominatim citatis conflatae. Ad hanc enim quæstionem dirimendam desunt nobis testes, id est antiquioris ætatis Codices; paucissimi enim sunt qui decimo sæculo A. C. vetustiora sunt. Omnium Codicum, qui ad Commentarii formam appropinquant, antiquissimus est Coislinius, qui Pentateuchum exhibet Græce cum notulis et glossis marginalibus (vid. Montf. Bibl. Coisl.) sed propterea vix inter justas Catenas recenseri meretur. In eadem præstantissima Bibliotheca est autem "Codex XLVI. membr. X. sæc. elegantissime exaratus fol. 469. Basilii Ascetica quædam videlicet Moralia, duo postrema folia" teste Montf. "ex alio libro vetere ad hunc compingendum sumpta sunt, caractere VIII. circiter sæculi unciali, alterum deflexo, alterum oblongo et perpendiculari scriptum, in quibus fragmenta continentur Commentariorum in Acta Apostolorum." Non indicavit autem V. C. an hæc fragmenta variorum Scriptorum nomina referrent. Quoad hunc Codicem ergo res adhuc in dubio manet, donec aliquis, inspectis his Commentariorum laciniis, nos de his certiores faciat. In Bibliotheca Taurinensi, teste Pfaffio Dissert. Apolog. de Fragm. Irenæi asservatur "Catena in Psalmos, litteris uncialibus tota exarata, quam ad sæculum VIII. vel et IX. si quis referat, haud erraverit." Nono certe sæculo jam extitisse has Veterum Græcorum Patrum in S. Scripturam expositiones, quas Catenas proprie nuncupamus, fidem facit insigne fragmentum quod amice mihi communicavit Gaisfordius Aedi Christi Decanus, qui inter Codices MSS. Collegii, cui præest, illud detexit. Hujus hæc est notitia.

“ Inter Codices MSS. Græcos quos Bibliothecæ Aedis
 “ Christi Supremis tabulis legavit cel. præsul Gul.
 “ Wakius, exstat Menologium (Arch. W. 2.) in cujus
 “ principio et fine adservantur tria folia ex antiquo
 “ libro avulsa (nam Scriptura videtur Sæc. IX. vergen-
 “ tis) qui olim fortasse continebat Catenam SS. Patrum
 “ in Evangelia. Eorum trium foliorum pagina prima
 “ legi omnino nequit. Secunda verba exhibet S. Joan-
 “ nis c. iv. 9. literis majusculis exarata, cum excerpto
 “ ex Commentario Joannis Chrysostomi; fere ut in Ed.
 “ Savil. p. 680, 27—37. Sequitur aliud excerptum ex
 “ Ammonio.

“ P. 3. duos versiculos Joann. cum Comm. Chryso-
 “ stomi et Ammonii.

“ P. 4. unum Vers. cum Comm. Chrys. et Cyrilli.

“ P. 5. unum Vers. cum Comm. Chrys. et Origenis.

“ P. 6. legi nequit.”

Forsan et alias ejusdem ætatis vel etiam antiquioris
 reliquias in eodem genere præstabunt Bibliothecæ, si
 diligentius explorentur; nam de integris Codicibus non
 est sperandum, quoniam qui octavi sunt sæculi, paucis-
 simi sane supersunt, et ubi et qui sint, satis notum est.
 Nihil ergo, si ad Codices ipsos spectemus, obstat quin
 et octavo vel etiam septimo, si placet, sæculo, Catenas
 conficiendi morem prævaluisse credamus; quod proba-
 bilius fit, si reputemus quam ferax fuit vel quintum
 sæculum post N. C. ejus generis hominum, qui e Patri-
 bus et Scriptoribus Ecclesiasticis, Opera dogmatica at-
 que Anthologias Sacras contexerunt. Non oblivescen-
 dum est etiam in hac quæstione, quæ Cl. Ben. Hasii
 est observatio, quod ad hujusmodi Expositiones coacer-
 vandas, profanos habuerunt Scholiastas magistros, qui-

bus in Homerum, Pindarum, Aristophanem et alios poetas Antiquos variorum commentarios congerere multo ante in usu fuerat.

2. Nunc transeo ad secundam quæstionem quam mihi tractandam proposui—an plerumque genuina sint Patrum excerpta quæ in Catenis reperiuntur.

Gravis sane est hæc quæstio, et ad statuendam aut infirmandam Catenarum auctoritatem magni ut videtur momenti; sed difficilis sane est ipsa, et aliquantum lubrica. Illam vix quidem attigit Wolfius, et nescio an nobis, sicut plura, sic et certiora de his producere, continget. Maxime si recte memini, suscitata est quæstio postquam vulgata sunt Fragmenta Anecdota Irenæi, quæ e MSS. Bibliothecæ Taurinensis primus eruit et in lucem protulit Pfaffius, Hagæ Comitum 1715. 8°. Horum fragmentorum *αὐθεντεῖαν* impugnarunt multi, et satis validis, ut mihi quidem videtur, argumentis. Rectius autem et plenius de his iudicium ferre potuissemus, si de Codicibus ipsis e quibus desumpta fuerunt, eorum ætate scilicet, et natura, nobis notitiam aliquam dedisset Pfaffius, qui nuda tantum satis sibi habuit proferre fragmenta, generali hoc contextus indicio. “ Quæ luci publicæ exponimus, “ S. Irenæi Episcopi Lugdunensis Fragmenta hactenus “ anecdota nostris Annotationibus adjectisque Disser- “ tationibus explicata atque e Bibliotheca Regia Tauri- “ nensi eruta, ea non uno ex Codice extraximus, sed “ ex variis, qui a Græcis *πατερικά, παραδειςοι, γεροντικά, “ λειμωνάρια, διηγήσεις, πανδέκται, κλίμακες, λανσαϊκά*, aut “ voce Latina Catenæ, si nempe commentarium perpe- “ tuum in Librum Sacri Codicis contineant, nuncupan- “ tur, diversa scilicet SS. Patrum vel facta vel effata

“ continentibus, ex quibus ea nobis præcipua visa sunt, quæ S. Irenæi nomen præferunt, eo magis etiam æstima-
 “ manda, quod ætatem aliquam ferant ii Codices ex
 “ quibus ea extulimus.” Nimis autem generaliter hæc omnia miscet Vir doctus, et sub nomine Catenarum includit res longe diversas. Sincerius multo egisset si de uniuscujusque Codicis natura et ætate, seorsim Lectorem monuisset, et quædam specimina contentorum ejus insuper communicasset, ut ex ampliore notitia, ad magis maturum judicium de horum excerptorum *αὐθεντίας* procedere possemus. Cum res ita se habeat, negamus, si spuria probarentur hæc Irenæi fragmenta, id ullo modo a Catenarum fide detrahere, cum nequaquam probatum sit ea a veris Catenis desumpta esse. Aliam autem aggressus est viam vir eruditione clarus Scipio Maffei, qui in Epistola^d, quam scripsit ut impugnaret *αὐθεντίας* fragmentorum a Pfaffio vulgatorum, multas et quidem graves adduxit rationes ad labefactandam nostram fidem in universum Catenarum genus. Nam plura attulit exempla negligentiae et incuriae, qua usi sunt Catenarum quarumdam librarii, in præfigendis Auctorum nominibus, singulis eorum expositionibus. Satis quidam abundant hujusmodi errores, nec denegari possunt. Sed magna profecto est in Catenarum Codicibus varietas, et alii aliis multo sunt accuratiores præstantioresque. Non autem ea est quaestio de qua nunc agitur. Inquirendum est, credo, an falso et data opera Catenarum confectores nomina Auctorum mentiti sint, ut lectoribus fucum facerent, et

^d Lettera al Reverendissimo P. Abbate Bacchini Sopra i Frammenti Greci dati in luce nel tomo XVI. del Giornale de' Letterati d' Italia, e ristampati in Olanda col nome di S. Ireneo.

celeberrimorum Patrum auctoritate ignobiliorum Scriptorum sententias munirent. Id humanum est, et certe potuit fieri. Et cum hoc accidit integris Patrum Operibus, ut genuinis spuria admiscerentur, eidem errori certe sunt obnoxia excerpta ex iis operibus Catenis intexta. Facilius autem ingeritur fraudis inculpatio quam repellitur, præsertim si de Anecdotis agatur. Vellem autem eos qui eam ingerunt, ad locos plane mentitos provocassent; sed neque ipse adhuc detexi, neque tales ab aliis indicatos memini me unquam vidisse. Non quidem agitur de iis Scriptoribus, quorum testimonia adeo spisse citantur in Catenis, ut quasi vilescent; qualia sunt Chrysostomi, Origenis, Cyrilli; sed potius de Antiquioribus, quorum opera jam ævo interciderant, quum compilatores isti sua congerebant; Justino nempe, Irenæo, Hippolyto. Sed ita raro quidem inveniuntur illorum Doctorum citationes in Commentariis, ut id potius argumentum esse debeat Collectorum in his adstruendis sinceræ fidei. Mihi ergo placet, hanc inculpationem, et probis hominibus et piis certe indignam, cautius admittere, donec clarioribus indiciis et testimoniis sustentari possit.

3. Pauca nunc de Catenarum utilitate restant nobis dicenda. Quæ, si peculiare excipias defectus quibus laborant, eadem erit forsitan quam quæ ex Scriptis Patrum in genere derivatur, quoniam ex eorum Operibus, sive servatis sive amissis, omnino conflatae sunt.

Mihi autem, quatenus Commentarii sint in Sacram Scripturam, potissimum se commendare videntur. Ad cognitionem enim et intelligentiam Historiæ Criticæ Verbi Divini plurimum inserviunt, supplendo ea quibus sine eorum ope ægre caruissemus. His salvis dis-

cimus quantum elaboraverunt Ecclesiæ Doctores per plurima sæcula in Sacra Scriptura docenda atque exponenda. Adimpletur ingens lacuna in Theologia Patristica et restituuntur notabili ex parte præclari quidam Auctores atque Expositores, qui aliter fere toti periissent; tales sunt Acacius, Apollinaris, Ammonius, Diodorus Tarsensis, Didymus, Severianus, Severus, Theodori, Heracleensis et Mopsuestenus. Insigniter autem augentur illi quorum Opera quædam ad nostra tempora manserunt, sicut Origenes, Eusebius, Athanasius, Cyrillus. Hinc eruuntur quasi novi veritatis testes, et propugnatores fidei denuo excitantur ad firmanda Ecclesiæ dogmata, et Divini Verbi sensum statuendum; et hi quidem non unius temporis aut regionis, sed diversi et ætate et loco; Ecclesiæ quidam Alexandrinæ, alii Hierosolymitanæ, Antiochenæ alii, alii Constantinopolitanæ; omnes tamen conspirantes in Orthodoxæ fidei præcipuis dogmatibus tuendis, et mutuis testimoniis suas interpretationes stabilientes.

Harum ope clarius cernimus quinam fuit Antiquorum Patrum in Theologia critica methodus; quantum Scripturam Scriptura interpretari sapiebant; quibus dubiis et objectionibus potissimum occurrere solebant, et quibus argumentis ea solvere aggrediebantur. Quod si præ neotericis Expositoribus indocti sæpius et rudes videantur, at simplicitate et candore et fide, et iis virtutibus quæ Christianos decent, quantum distant a nostræ ætatis neologis qui a nihilo, ne in sacris quidem, sibi temperandum esse præsumunt. Si qui autem Veterum Commentatorum in allegoricis interpretationibus nimii sint, id etiam utile est rescire, qui fuerint qui eam interpretandi viam potissimum secuti sint, et qua

existimatione habiti fuerint apud homines eorum ætati magis propinquos.

Cum ii ergo sint præcipui fructus, quos plus minusve, secundum Auctorum diligentiam, et Codicum præstantiam, ex horum Commentariorum lectione, expectare possimus, placuit Preli Academici Delegatis, huic parti Theologiæ Criticæ nimium neglectæ, advertere animum, mihique curam committere, præstantiores Catenas adhuc ineditas in Novi Fœderis libros, vulgare, jam vulgatas vero, quantum fieri possit, emendatiores dare, tam ex nostrarum quam exterarum Bibliothecarum Codicibus.

Cui gravi et magnæ aleæ atque laboris operi, vereor equidem ne impar omnino futurus sim; sed et ipsius propositi utilitas, tum etiam, quod indies magis crescere videtur apud Nostrates, Veteris Theologiæ studium, impulit ut id in me susciperem.

Quod autem hoc volumine præstiterim, nunc paucis monendus est lector. Catenam in Evangelium S. Matthæi, hactenus ineditam, suppeditavit mihi præstantissimus Codex Coislinianus, cujus hæc est Montfauconii descriptio.

“Codex XXIII. olim CCCXV. membranaceus XI. circiter sæculi, in quo quatuor Evangelia cum Commentariis. In Matthæum quidem Commentarii Joanni Chrysostomo initio adscribuntur, et in fine fol. 108. ubi scriptum est, τέλος τῆς ἐρμηνείας τοῦ Χρυσόστομου. Sed multæ præterea variorum Patrum expositiones intermiscentur. Fuit olim Monasterii Sancti Athanasii in Monte Atho, ut ex duobus foliis in fine positis arguitur.”

Et post Auctorum Catalogum addit. “Porro conjecturam nostram de ætate illius Codicis supra posi-

“ tam confirmat hæc Librarii nota fol. 112. ἐρμηνεία τοῦ
 “ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου ἐν ἐπιτομῇ· ἐγράφη δὲ τὸ Εὐαγγέ-
 “ λιον ἐκεῖνο εἰς τὸ Πατριάρχειον, ἐπὶ Σεργίου τοῦ Πατριάρχου.
 “ Non enim alius hic intelligi potest quam Sergius II.
 “ qui sub finem sæculi X. et initium XI. Constantino-
 “ politanam sedem tenuit.”

Quod autem ad Commentarium Chrysostomi spectat, qui hujus Catenæ fundus est, cæterorumque omnium, ut opinor, in S. Matthæi Evangelium, est Synopsis aut Epitome ejus Homiliarum in eum Evangelistam, de qua Henricus Savilius in notis ad Chrysost. t. VIII. p. 215. a Fabricio citatus Bibl. Gr. t. VII. p. 779. Hæc Epitome Græce hactenus lucem non vidit, Latine solum eam vertit et vulgavit Christophorus Serrarigus Venetiis 1554, cujus versio repetita est in Latina Ed. Opp. Chrys. Paris. 1588 fol. t. II. p. 1151. De hac Epitome autem sic agit in præfatione Serrarigus.

“ Est autem D. Joannis Chrysostomi in Evangelium
 “ S. Matthæi brevis enarratio, e copioso illo bonorum
 “ omnium Thasso atque Myrmecia, sinuoso inquam illo
 “ in Matthæum Volumine, collecta, ac eodem idiomate
 “ et sensu in compendiosum hujusmodi redacta libel-
 “ lum, futurum Evangelii studiosis quam maxime com-
 “ modum, qui manibus et sinu gestetur, noctesque ac
 “ dies gentium ubique versatus, Evangelicæ historie
 “ sensum candidissime patefaciat. Quam sane qui re-
 “ degerit non admodum constat, cum inscriptio Chry-
 “ sostomum auctorem tantum prædicet ac præ se ferat.
 “ Suspicio autem a Divo Tito Bostrorum Episcopo
 “ fuisse collectam. Nam Florentiæ cum essem, hujus
 “ beati Viri titulo inscriptum in Bibliotheca Divi Marci
 “ quoddam vidi opusculum in Lucæ Evangelium, ex

“ Chrysostomo potissimum collectum. In quo loci illi
 “ in quibus Lucæ cum Matthæo convenit, sunt præ-
 “ termissi, et ad hanc quam nos vertimus et de qua
 “ agimus, in Matthæum Enarrationem, ab eodem ipso
 “ Tito lector remittitur. Unde conjicere fas sit, et
 “ hujus Enarrationis collectorem fuisse Titum, quamvis
 “ eo nomine prorsus careat. Neque vero id mordicus
 “ tenuerim, si quis aliter de alio senserit. Quod nos
 “ movit ut Titum suspicaremur, modeste protulimus,
 “ esto nunc aliorum judicium. Illud vero totis viribus
 “ asseveraverim, verba prorsus ac sensa esse Chryso-
 “ stomi, ut quæ salutarem illius oris aurei eloquentiam
 “ sapiunt. Singula enim quæ ille ad Evangelii expo-
 “ sitionem in amplis illis in Matthæum commentariis,
 “ multiplici illa sua disseruit eloquentia, Titus hic, vel
 “ qui fuerit alius, aurei hujus Doctoris studiosissimus
 “ ita coegit, ut ad Evangelistæ intelligentiam illius
 “ Homilias lectoris animus non desideret. Imo velut
 “ e paradisi alicujus suavibus ac beneolentibus herbis
 “ flores ab homine decerptos affirmet, quibus hoc ita
 “ decorum aureumque sertum coronamque contexerat.”

Non esse autem e Tito Bostrensi hanc Epitomen
 profectam, ut Serrarius conjiciebat, satis demonstrabi-
 tur, quando de illius Patris Commentario in Evange-
 lium S. Lucæ dicendum erit. Illam vero esse valde
 antiquam, patet ex eo quod invenitur in Codd. decimi
 sæculi. Talis est Codex Bodleianus Auct. T. 1. 4. olim
 Meermann. qui tres Commentarios in Evangelistas ex-
 hibet, de quibus Savilius loco supra memorato. Cum
 autem jam sub prelo erat Catena nostra in S. Mat-
 thæum, incidi in hunc Codicem, et statim vidi, Codice
 Coisliniano multo pleniorē esse, quoad Chrysostomi

epitomen; collatione ergo Bodleiani libri facta, ea supplementa quæ mihi suppeditavit, varietatemque lectionis, ad finem voluminis relegavi. Hujus autem ope multa, Parisiensis librarii negligentia omissa aut depravata, restituta sunt atque emendata. Hoc etiam notandum est in hoc Codice, quod cum Commentariis Chrysostomi et Titi in Matthæum, Lucam et Joannem, non paucas Photii interpretationes in hos tres Evangelistas admisceat. Unde suspicari licet, hoc esse opus quod Leo Allatius edere in animo habuerat. Vid. Fabr. Bibl. Gr. t. X. p. 410.

Hæ autem Photii expositiones adeo sæpe Chrysostomi commentarium interrumpunt, ut credendum sit eas primo in margine scriptas esse, tum denique in alium Codicem transcriptas, cum Commentario Chrysostomi commixtas esse. Simile quid accidisse videtur in Cod. Parisiensi Regio, 203. ubi idem Chrysost. Comment. cum Petri cujusdam interpretationibus continuis coaluit, teste Catalogi Confectore.

In S. Marcum multo pauciores extant Commentarii quam in cæteros Evangelistas, et sic ita olim fuisse testatur Auctor Catenæ, Victori Antiocheno vulgo attributæ, sed quæ in Codice a nobis primum adhibito, Cyrillo Alexandrino diserte vindicatur. Is, enim, quisquis fuit, affirmat se quamvis diligenter requirens, ne unum quidem Commentarium potuisse reperire in hunc Evangelistam, et idcirco se sparsas Veterum Doctorum expositiones in eum collegisse atque ordinasse. Procem. p. 263.

Hunc Commentarium primo sub Victoris Antiocheni Presbyteri nomine Latine edidit Theodorus Pel-tanus Ingolstad. 1580. Græce autem vulgavit Petrus

Possinus una cum Commentario, quem e duobus Codd. conflavit, uno Tolosano e Bibliotheca Caroli de Montchal Archiepiscopo Tolosæ, altero Vaticano, quem Corderius descripserat et Possino donaverat. Idem etiam Victoris Commentarium Græce descripserat ex alio incerto Codice; quæ omnia Possinus recensuit, et Latinam versionem addidit atque vulgavit Romæ 1673. fol.

Verum autem omnino est, quod Ricardus Simon asserit in Hist. Crit. Nov. Test. c. XXX. p. 427, hunc Victoris Commentarium potuisse multo emendatius dari e Codd. Bibl. Reg. Paris. Ipse autem notavit insignes quasdam discrepantias, quæ in MSS. exstarent circa ejus Auctoris nomen, quum alii Origeni, alii Cyrillo, cæteri autem, et ii quidem plures, illum Victori attribuant. Ut in Cod. Reg. 1882. notatum ἐπληρώθη σὺν Θεῷ ἡ ἐρμηνεία τοῦ κατὰ Μάρκον ἁγίου Εὐαγγελίου ἀπὸ φωνῆς, ἐν τισιν εὔρου Κυρίλλου Ἀλεξανδρέως, ἐν ἄλλοις δὲ Βίκτορος πρεσβυτέρου. In Cod. autem Regio, 1883. eodem teste leg. Ὑπόθεσις εἰς τὸ κατὰ Μάρκον ἁγίον Εὐαγγέλιον ἐκ τῆς εἰς αὐτὸν ἐρμηνείας τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. At in Cod. 2330. Ὁριγένους πρόλογος εἰς ἐρμηνείαν τοῦ κατὰ Μάρκον ἁγίου Εὐαγγελίου. Quod autem affirmavit vir cæteroquin optimi judicii et accuratissimus, ejusdem esse omnes Commentarii exemplaria, non sine limitatione pronunciasset, si hos inter se attentius contulisset. Quid autem de hac quæstione statuendum esse comperi, variis inspectis Codicibus, nunc paucis absolvendum est. Satis inter se variant Codices qui Victoris Antiocheni nomen præferant; sed longius multo ab iis distant illi qui Cyrillo Alexandrino Commentarium tribuunt. Postremi enim adeo sunt copiosiores per totum Commentarium, ut mihi persuasum sit cete-

ros Epitomen tantum operis nobis tradidisse. Hoc intellecto satis perspectum habui, Commentarium omnino vulgandum esse ex illis Codicibus qui illum integrum exhibebant, adhibita tantum e Victorianis lectionis varietate in iis locis, ubi duæ Codicum familiæ pari passu incedebant. Hanc ergo rationem secutus sum. Adhibui primum Codicem Bodleianum Laud. Gr. 33. membr. XII. sæc. continentem 4 Evangelia cum Catenis, et illam in S. Marcum cujus Proœmium opus Cyrillo assignat. An autem huic Patri ascribendum sit, non plane quidem constat. Sed huic opinioni ut potius assentiam plures me movent rationes. Origenes quidem Auctor ejus esse nequit, nam in ipso fere Commentarii initio citatur; Cyrillus vero nunquam. Cyrilli autem Symbolæ non una vice apponuntur in Possini Catena Tolosana, et eadem etiam, et nonnunquam plenius, efferuntur tacito nomine in Cod. Laudiano (quem litera L ubique signamus) ut in pp. 311. 323. 395. Sed etiam in Catena in S. Matth. p. 66. affertur expositio nomine Cyrilli insignita, quæ totidem fere verbis adducitur in Cat. ad S. Marcum, p. 286. Postremo notandum est in multis hunc Commentarium congruere quoad methodum cum eo in S. Joannis Evangelium, qui eidem Patri tribuitur, et qui e variis ut ipse testatur Auctoribus contextus fuit. Utut autem hæc sint, hanc Catenam multo ampliorem et correctiorem dedimus, ope præstantissimi Cod. Laudiani.

Cum eo autem contulimus Cod. Coislin. XXIII. qui Victorianæ est familiæ, sed Possini Codicibus amplior et longe correctior; hic nobis litera P signatur. Sæpius lectiones Possini notare neglexi, quia prorsus inutiles videbantur. Cum autem Cod. L. duobus magnis lacu-

nis laboret, ad illas supplendas usus sum Cod. Paris. 178. qui ejusdem videtur familiæ, sed non æque amplus est ex omni parte.

Auctor autem Epitomes, sive Victor, sive quis alius, sibi in animo proposuisse videtur resecare multa, quæ e Chrysostomo derivata erant, et in Commentario ad S. Matthæum repetita inveniuntur, non autem semper iisdem omnino verbis, neque eodem ordine.

C A T E N A

III

EVANGELIUM S. MATTHÆI

E CODD. BODL. ET PARIS.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

-
α'. Περὶ τῶν μάγων.	
β'. Περὶ τῶν ἀναιρεθέντων παίδων.	
γ'. Πρῶτος Ἰωάννης ἐκήρυξε βασιλείαν οὐρανοῦ ^α .	5
δ'. Περὶ διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος.	
ε'. Περὶ τῶν μακαρισμῶν.	
ς'. Περὶ τοῦ λεπτοῦ.	
ζ'. Περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου.	
η'. Περὶ τῆς πνιγρᾶς Πίτρου.	10
θ'. Περὶ τῶν ἰαθέντων ἀπὸ ποικίλων νόσων.	
ί'. Περὶ τοῦ μὴ ἐπιτρεπομένου ἀκολουθεῖν.	
ια'. Περὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τῶν ὑδάτων.	
ιβ'. Περὶ τῶν δύο δαιμονιζομένων.	
ιγ'. Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ.	15
ιδ'. Περὶ τοῦ ^β Ματθαίου.	
ιε'. Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.	
ισ'. Περὶ τῆς αἱμορρούσης.	
ιζ'. Περὶ τῶν δύο τυφλῶν.	
ιη'. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου κωφοῦ.	20
ιθ'. Περὶ τῆς ^γ τῶν ἀγίων ἀποστόλων διαταγῆς.	
κ'. Περὶ τῶν ἀποσταλέντων παρὰ Ἰωάννου ^δ .	
κα'. Περὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος τὴν χεῖρα.	
κβ'. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου τυφλοῦ καὶ κωφοῦ.	
κγ'. Περὶ τῶν αἰτούντων σημεῖον.	25
κδ'. Περὶ τῶν παραβολῶν.	
κε'. Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρώδου.	

^α οὐρανῷ Cod. οὐρανοῦ Possin.
ἀποστολῆς τῶν δώδεκα Possin.

^β τοῦ om. Possin.
^δ Ἰωάννην Cod.

^γ περὶ τῆς

- κς'. Περὶ τῶν ε' ἄρτων καὶ β' ἰχθύων.
 κζ'. Περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου^f.
 κη'. Περὶ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.
 κθ'. Περὶ τῆς Χαναναίας.
 λ'. Περὶ τῶν θεραπευθέντων ὄχλων. 5
 λα'. Περὶ τῶν ἐπτά ἄρτων.
 λβ'. Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.
 λγ'. Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.
 λδ'. Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίουε.
 λε'. Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου. 10
 λς'. Περὶ τῶν αἰτούντων^h τὰ δίδραγμα.
 λζ'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων, τίς μείζων.
 λη'. Περὶ τῶν ἐκατὸν προβάτων παραβολή.
 λθ'. Περὶ τοῦ ὀφείλοντος μυρία τάλαντα.
 μ'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων εἰ ἔξιστιν ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα. 15
 μα'. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου τὸν Ἰησοῦν.
 μβ'. Περὶ τῶν μισθουμένων ἐργατῶν.
 μγ'. Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.
 μδ'. Περὶ τῶν β' τυφλῶν.
 με'. Περὶ τῆςⁱ ὄνου καὶ τοῦ πάλου. 20
 μς'. Περὶ τῶν τυφλῶν καὶ χωλῶν.
 μζ'. Περὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς^k.
 μη'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Ἰησοῦν ἄρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων.
 μθ'. Περὶ τῶν δύο υἱῶν παραβολή.
 ν'. Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος παραβολή^m. 25
 να'. Περὶ τῶν καλουμένων εἰς τὸν γάμον.
 νβ'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντωνⁿ διὰ τὸν κῆνσον.
 νγ'. Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.
 νδ'. Περὶ τοῦ νομικοῦ.
 νε'. Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως, πῶς υἱὸς Δαβὶδ ἐστὶν ὁ 30
 Χριστός^o.
 νς'. Περὶ τοῦ ταλανισμοῦ τῶν γραμματέων^p καὶ Φαρισαίων.
 νζ'. Περὶ τῆς συντελείας.
 νη'. Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.
 νθ'. Περὶ τῶν ἰ' παρθένων. 35

^e τῶν δύο ἰχθ. Possin. ^f περιπάτου Possin. περιπατοῦντος Cod.
^g Ἰησοῦ Possin. ^h τελούτων Possin. ⁱ τοῦ Possin. ^k συκῆς
 om. Possin. ^l Κύριον Possin. ^m παραβ. om. Possin. ⁿ ἐπε-
 ρώτησις δ. τ. κ. Possin. ^o π. υἱὸς Δ. ἐστ. ὁ Χ. om. Cod. ^p γραμ-
 ματαίων Cod.

ξ'. Περὶ τῶν τὰ τάλαντα λαβόντων⁹.

ξα'. Περὶ τῆς ἐλύσεως τοῦ Χριστοῦ.

ξβ'. Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρω.

ξγ'. Περὶ τοῦ Πάσχα.

ξδ'. Περὶ τοῦ τύπου τοῦ μυστικοῦ.

5

ξε'. Περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ Ἰησοῦ.

ξς'. Περὶ τῆς ἀρνήσεως³ Πέτρου.

ξζ'. Περὶ τῆς τοῦ Ἰουδᾶ μεταμελείας.

ξη'. Περὶ τῆς αἰτήσεως⁴ τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

⁹ Περὶ τοῦ ἀποδημήσαντος εἰς χώραν μακρὰν Possin. ¹ τοῦ om. Poss-
sin. bis. ² ἀρνήσεως Possin. ³ αἰτήσεως Possin. ἀναστάσεως Cod.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ ΤΩΝ ΕΞΗΓΗΤΩΝ ΤΟΥ ΕΤΑΓΓΕΛΙΟΥ.

ΧΡΗ τὸν ἐντυγχάνοντα τῇδε τῇ βίβλῳ γινώσκειν ὅτι πολλῶν
 πονημάτων ἀγίων καὶ ὀρθοδόξων πατέρων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀδο- 5
 κίμων ἐξηγητῶν, καὶ τῆς τῶν αἰρετικῶν μοίρας τυγχανόντων, αἱ
 παραγραφαὶ ἔκκεινται, ἐκφυγεῖσαι ὥς ἔνεστι τὰ τῆς ἐκκλη-
 σιαστικῆς παραδόσεως ἀπ᾿δόντα δόγματα τὰ ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν
 εἰρημένων. Καὶ τοῦτο δὲ οὐκ αὐτονόμως πεποίηκα^β, ἀλλὰ ἀκο-
 λουθήσας τῷ ἁγιωτάτῳ ἡμῶν πατρὶ τῷ τῆς Ἀλεξάνδρου φιλο- 10
 χρίστου μεγαλοπόλειως ἀρχιεπισκόπῳ Κυρίλλῳ, φήσασσι ἐν τῇ
 πρὸς Εὐλόγιον ἐπιστολῇ. “ὅτι^ε οὐ πάντα ὅσα λέγουσιν οἱ
 “αἰρετικοὶ, φεύγειν καὶ παραιτεῖσθαι χρή. πολλὰ γὰρ ὁμολο-
 “γοῦσιν, ὧν καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν· καὶ τοῦτο προσθῆναι
 “ἀναγκαῖον ὡθήθη τῷδε^δ τῷ προοιμίῳ, πρὸς φανέρωσιν καὶ σαφῇ- 15
 “νειαν τοῖς ἐντυγχάνουσιν· ἴστωσαν^ε γὰρ, ὥς οὐ μόνον διαφόρους
 “ἠνέχθησαν ἐν τοῖς νοήμασι τῆς θεοπνεύστου γραφῆς οἱ ταύτην
 “ἡρμηνευκότες^ε· ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτὰ τὰ ῥητὰ τῆς αὐτῆς θείας
 “γραφῆς οὐκ ἴσως διεστέιλαντο, καὶ οὕτως τὴν ἐρμηνείαν ἐπι-
 “θείκασιν^ε. ὁ μὲν γὰρ πλείους, ὁ δὲ ἥττους ῥήσεις προθέμενος 20
 “τὴν ἐξήγησιν ἐποίησαντο^ε· καὶ ἐκ τούτου δοκοῦσιν οἱ ἀριθμοὶ
 “οἱ τοῖς κεφαλαίοις ἐπικείμενοι, ἀναχαιτίζειν^ι τοὺς τὸ ἑδάφος
 “ἀναγινώσκοντας εἰς τὸ πρόσω φαίνειν^κ· χρή οὖν ἐν^ι καὶ δεύ-
 “τερον καὶ^μ τρίτον κεφάλαιον τοῦ ἑδάφους τῆς θείας γραφῆς
 “ἀναγινώσκειν, καὶ οὕτω τὰς ἐγκειμένας ἐρμηνείας, ἢ εὐσύνεπτα 25
 “ἔσται τοῖς ἐντυγχάνουσι τὰ νοήματα”.....

^α Eadem leguntur in prologo Corderii Catenæ in Ev. Jo. unde quæ mutila erant in nostro Codice supplevimus.

^β ἐποίησα Cord. ^ε ἐστὶ om. Cord. ^δ τῷδε Cod. ^ε ἴστωσαν

Cod. ^ε ἡρμηνευκότες Cod. ^ε ἐπέθηκαν Cod. ^ε ἐποίησαντο Cod.

^ι ἀναχαιτίζειν Cod. ἀναγκάζειν Cord. ^κ βραίνειν Cord. ^ι ἐνα Cod.

^μ ἢ καὶ Cord. ^ν Folium sequens deest.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ.

ΤΟΤ' ἘΝ ἈΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ἸΩΑΝΝΟΣ ΤΟΤ' ΧΡΗΣΤΟΣΤΟΜΟΣ
ΕΡΜΗΝΕΙΑ. Εὐαγγέλιον ἡ παρούσα βίβλος λέγεται ὅτι κολά-
σεως ἀναίρεσιν καὶ ἀμαρτημάτων λύσιν καὶ δικαιοσύνην καὶ
ἀγιασμόν καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ υἰοθεσίαν καὶ κληρονομίαν τῶν 5
οὐρανῶν πᾶσιν εὐαγγελίζεται.

ΚΤΗΡΙΑΛΟΓΟΣ. Εὐαγγέλιον ἐστὶ λόγος περιέχων ἀγαθῶν ἀγγελίαν
πραγμάτων κατὰ τὸ εὐλογον καὶ διὰ τὸ ὠφελεῖν εὐφρα...ων τὸ
.....πάντα ἐὰν παραδέξῃται τὸ ἀπαγγελλόμενον. ἡ λόγος περι-
έχων ἀγαθῶν παρούσιαν ἢ.....τέλλων ἀγαθῶν, τὸ προσδο- 10
κώμενον.

1 Βίβλος γενέσεως.

ΤΟΤ' ΧΡΗΣΤΟΣΤΟΜΟΣ. Βίβλον γενέσεως αὐτὴν καλεῖ.....
...πάσης τῆς οἰκονομίας τὸ κεφάλαιον τοῦτό ἐστι καὶ ἀρχὴ καὶ
ρίζα πάντων ἡμῶν.....ὄν. τὸ δὲ Ἰησοῦς^a ὄνομα οὐκ ἐστὶν 15
Ἑλληνικόν, ἀλλὰ τῇ Ἑβραίων φωνῇ τοῦτο λέγεται.....
τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν ἐρμηνευόμενον Σωτήρ· σωτήρ δὲ ἀπὸ τοῦ
σῶσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ εἴρηται.....υἱὸν δὲ Δαβὶδ πρῶτον εἶρηκε,
καὶ τότε υἱοῦ Ἀβραάμ· οὐχ ὥς τινες νομίζουσι κά.....εν ἄνω
βουλόμενος ἐλθεῖν, ἀλλ' ὅτι ἐν ταῖς ἀπάντων στόμασιν ὁ Δαβὶδ 20
ἦν, ἀπὸ τε τῆς βασιλείας, ἀπὸ τε τοῦ χρόνου· οὐ γὰρ πάλαι ἦν
τετελευτηκώς, ὥσπερ ὁ Ἀβραάμ· διὰ τοῦτο οὖν ἐκ τοῦ γνωριμι-
τέρου τὴν ἀρχὴν ποιεῖται, καὶ τότε ἐπὶ τῶν προγόνων τούτου τὸν
Ἀβραάμ ἀνατρέπει.

3 Ἰούδας δὲ ἐγέννησε τὸν Φαρὲς καὶ τὸν Ζαρὰ ἐκ 25 τῆς Θάμαρ.

ΤΟΤ' ΧΡΗΣΤΟΣΤΟΜΟΣ. Μένεται δὲ καὶ τῆς παρανόμου μίξεως

^a ἰσ... Cod. Vid. Chrysostom. in Possin. Cat. in Matth. t. i. p. 3.

τοῦ Ἰουδα καὶ τῆς Θάμαρ. ἵνα τὴν τοῦ Θεοῦ δείξῃ φιλανθρωπίαν· ὅτι καὶ τοιοῦτους κατηξίωσεν συγγενεῖς ἔχειν· οὐδαμοῦ τὰ ἡμέ-
 τερα ἐπὶ σπινθύνοντες^b κακά· καὶ τοῦ μὴ δέ.....ποτέ ἐγκα-
 λυπτεσθαι ἐπὶ τῇ τῶν προγόνων κακίᾳ, ἀλλ' ἐν μόνον ἐπιζητεῖν
 τὴν ἀρετὴν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τοῦ Ζαρά ἐμνημόνευσεν· ὅτι τοῦ 5
 Ζαρά ἐν τῷ τίκτειν τὴν Θάμαρ τὴν χειρα προξενέγκαντος,
 συνέστειλε τὸ παιδίον τὴν χειρα, καὶ προῆλθεν ὁ Φαρὲς, καὶ τότε
 ὁ Ζαρά· ὅπερ τῶν δύο λαῶν τύπος ἦν· τῆς γὰρ πολιτείας τῆς
 ἐκκλησιαστικῆς ἐν τοῖς κατὰ τὸν Ἀβραὰμ χρόνοις φανείσης,
 εἴτα ἐν τῷ μέσῳ συσταλείσης.....ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς καὶ ἡ 10
 νομικὴ πολιτεία, καὶ τότε ὁλόκληρος ἐφάνη ὁ νέος.....τὰ τῶν
 αὐτοῦ νόμων. καὶ τῆς Ῥούθ δὲ τῆς ἀλλοφύλου μέμνηται, ὅτι
 καθάπερ^c...πτωχῆς καὶ ἀλλοφύλου οὔσης, ὁ Βοὸξ οὐ κατεφρόνη-
 σεν· οὐδὲ τὴν δυσγένειαν ἐβδελύξατο, οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς τὴν
 Ἐκκλησίαν δεξάμενος καὶ ἀλλόφυλον, καὶ ἐν πενίᾳ πολλῇ, τῶν 15
 μεγάλων ἀγαθῶν ἔλαβεν αὐτὴν κοινωνόν. καὶ ὥσπερ Ῥούθ, εἰ μὴ
 πρότερον ἀφῆκε πατέρα, καὶ ἠτίμασεν οἰκίαν καὶ γένος καὶ
 πατρίδα καὶ συγγένειαν, οὐκ ἂν ἐπέσχε τῆς ἀγχιστείας ταύτης·
 οὕτως καὶ ἡ Ἐκκλησία τὰ πατρῷα ἔθνη καταλιπεῖσα, τότε ἐπέρα-
 στος ἐγένετο τῷ νυμφίῳ· ἔτι δὲ καὶ ἵνα ἐντρέψῃ τοὺς Ἰουδαίους 20
 μὴ μεγάλα φρονεῖν, τὰς γυναῖκας ταύτας εἰς μέσον ἤγαγε· καὶ
 γὰρ τὸν βασιλέα τὸν μέγα τὸν Δαβὶδ.....αι διὰ τῶν μέσων
 ἐγέννησαν, καὶ οὐκ ἐπαισχύνεται ἐπὶ τούτοις ὁ Δαβὶδ.....γὰρ
 ἐστὶν οὐκ ἐστὶν, οὔτε ἐξ ἀρετῆς, οὔτε ἀπὸ κακίας προγόνων,
 σπουδαῖον εἶναι ἢ φαῦλον, ἢ ἄσημον, ἢ λαμπρὸν, ἀλλὰ τὸν 25
 θαυμαστὸν εἰπεῖν, ἐκεῖνος λάμπει μειζόνως, ὁ.....τῶν σπουδαίων
 τῶν προγόνων.

5 Βοὸξ δὲ ἐγέννησε τὸν Ὀβήδ ἐκ τῆς Ῥούθ.

ἘΞ ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΤ. Ζητητέον τί δήποτε.....γία ὁ Εὐαγ-
 γελιστὴς τριῶν μόνων γυναικῶν μέμνηται· ἔρου..... 30
 ἐκ παραδόξου συνηφ..... ἀν]δράσιν εἰς τὴν φυλὴν Ἰουδα·
 Θάμαρ μὲν νύμφη οὔσα αὐτοῦ τοῦ Ἰουδα ἐκ τοῦ ἰδίου πενθεροῦ
 συνέλαβεν· ὅπερ παράνομόν ἐστι· Ῥαχάβ δὲ καὶ Ῥούθ ἡ Μωα-

^b ἐπισπιν. Codl.

^c καθά... Codl.

βίτις, ἔθνικαί οὖσαι, ἔλαβον, ἡ μὲν τὸν Σαλμὼν, ἡ δὲ τὸν Βοὺζ, Ἰσραηλίτας· ὅπερ ἄτοπον παρ' Ἑβραίοις· Ῥαὰβ γὰρ ἡ πόρνη Ἰερικουντία ἐστίν, ἥ ὁμώνυμος ἡ Ῥαχάβ· ἐπειδὴ δασύνουσιν Ἑβραῖοι τὰς παρ' ἡμῖν κεχηνυίας λέξεις, ὥς τισι τῶν ἐξηγητῶν δοκεῖ· διὸ προστίθεται τὸν Χριστὸν ἵνα οὖν δόξῃ προτρέπεσθαι 5 καὶ τοὺς ἀπὸ ἀθεμιτογαμιῶν καὶ τὰ ἔθνη εἰς τὴν πίστιν ὁ Εὐαγγελιστής, ὅτι οὐδὲ ἀπὸ τοιούτων ἀπηξίωσεν ὁ Κύριος κατάγεσθαι· τοῦτον χάριν συναριθμεῖ ἀνδράσι ταύτας τὰς τρεῖς· εἰ δὲ εἴποι τις, ὅτι μέμνηται καὶ τῆς τοῦ Οὐρίου, ἐροῦμεν ὅτι πρῶτον μὲν τὸ ὄνομα αὐτῆς οὐ καταλέγει, λοιπὸν δὲ καὶ δι' αὐτῆς 10 αἰνιγματωδῶς δεκτέους^d εἰς τὴν πίστιν καὶ τοὺς ἀπὸ μοιχείας δείκνυσιν.

11 Ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος.

Ἐκ ἀκεπητγράφου. Ἰεχονίου αἱ Βασιλεῖαι οὐ μέμνηται· εἴτε 15 οὖν διώνυμος ἦν Ἰεχονίας ὁ καὶ Ἰωακείμ, εἴτε ἀδελφὸς τούτου, ἄδηλον· πλὴν διὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ τεχθέντα Σαλαθιήλ ἐν τῇ γενεαλογίᾳ καταριθμεῖ αὐτὸν ὁ Εὐαγγελιστής.

Εἰς τῆς Βίβλου. Ἰεχονίαν δὲ γράφει, οὐκ ἀπὸ τῶν Βασιλειῶν, ἀπὸ δὲ τῆς Ἱερεμίου εἰληφὼς τὸ ὄνομα· διὸ φησὶν, “Ἰωσίας ἐγέννησε 20 “τὸν Ἰεχονίαν” βουλόμενος ἐπὶ τὸν προφήτην σε ἀνελθεῖν, ἐπισκέψασθαι τε τὰ περὶ Ἰεχονίου παρ' αὐτῷ κείμενα. περιέχει δὲ τοῦτον τὸν τρόπον. “ἡτιμώθη Ἰεχονίας ὡς σκεῦος· οὐ οὐκ ἔστιν “αὐτοῦ χρεῖα· ὅτι ἐξερίφη αὐτὸς καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ· καὶ “ἐξεβλήθη εἰς γῆν, ἣν οὐκ ᾔδει· ἤκουε λόγον Κυρίου· τὰδε 25 “λέλεικτω, γράψον τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκκήρυκτον ἄνθρωπον· ὅτι “οὐ μὴ αὐξήθῃ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ἄνθρωπος, καθήμενος ἐπὶ τοῦ “θρόνου Δαβὶδ ἄρχων· ἔτι ἐν τῷ Ἰουδα·” τούτων εἰρημένων ἐν τῷ προφήτῃ, ἀλλ' οὐκ ἐν ταῖς Βασιλείαις, οὐ περὶ Ἰωακείμ, ἀλλὰ περὶ Ἰεχονίου· εἰς δὲ ἦν καὶ ὁ αὐτός· διωνυμῶς χρώμενος τὸν 30 γενεαλογούμενον πρὸς ἐμοῦ φημὶ αὐτὸ δὴ Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ, ἐκ σπέρματος Ἰεχονίου τοῦ ἡτιμωμένου τοῦ γένους σκεῦους, τοῦ ἀχρήστου, τοῦ ἀπορριφέντος· οὐ οὐ μὴ αὐξήθησεν

^d δεκτέους Cod.

ἐκ τοῦ σπέρματος ἄνδρα ἔφησεν ὁ λόγος, ὡς ἂν μειζόνως ἀπορήσειας περὶ τῆς τούτων αἰτίας· τί δεῖ μάθοις ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν Ἰωσήφ, ὃν τινά φημι οὐ γεγονέναι τῶν ἐν ἀνθρώποις διαφανῶν.

- 17 Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραάμ ἕως Δαβίδ, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ Δαβίδ ἕως τῆς μετοικεσίας 5 Βαβυλῶνος, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ, γενεαὶ δεκατέσσαρες.

ἘΞ ἈΝΕΠΙΓΡΑΦΟΤ. Ἰστεον ὅτι γενεὰν τὸ πρόσωπον ὀνομάζει· οὕτως γὰρ ἀριθμῶν εὖροις τεσσαρακονταδύο γενεάς· α'. ἀπὸ τοῦ 10 Κυρίου. β'. ἀπὸ Ἀβραάμ. εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ δεκατρία πρόσωπα θέθεικεν ὁ Εὐαγγελιστής, χρηὶ νοεῖν ὅτι τὴν μητέρα ὡς ἀπὸ τοῦ Λευιτικοῦ οὖσαν ἄρρενος προσώπου τίθησιν ἐν τάξει τεσσαρεσκαίδεκάτου προσώπου· ἵνα δειχθῇ ὁ δεσπότης ἀπὸ τε τοῦ βασιλικοῦ καὶ ἱερατικοῦ 15 γένους τὸ κατὰ σάρκα ἀνατείλας. δείκνυσι γὰρ τοῦτο ὁ Ἄγγελος πρὸς αὐτὴν, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγων· “καὶ ἰδοὺ Ἐλισάβετ “ ἡ συγγενὴς σου” αὕτη δὲ Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως γυνὴ, ὡς μέμνηται Λουκᾶς ὁ Εὐαγγελιστής. δῆλον οὖν ἐξ ἱερατικοῦ γένους ἐκείνη· οὐ γὰρ ἐνεδέχετο ἐξ ἐτέρας φυλῆς τὸν ἱερέα γαμεῖν· 20 ἐπειδὴ τοῦτο ὁ νόμος ἐκώλυεν.

ἸΩΑΝΝΟΤ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΥ. Διὰ τί εἰς τρεῖς διεῖλε μερίδας τὰς γενεὰς πάσας; βουλόμενος δεῖξαι, ὅτι οὔτε τῶν πολιτειῶν μεταβληθεῖσιν ἐγένοντο βελτίους Ἰουδαῖοι· ἀλλὰ καὶ ἀριστοκρατούμενοι, καὶ βασιλευόμενοι, καὶ ὀλιγαρχούμενοι, ἐν τοῖς 25 αὐτοῖς ἦσαν κακοῖς· καὶ οὔτε δημαγωγῶν, οὔτε ἱερέων, οὔτε βασιλέων αὐτοὺς διεπόντων, ἔσχον τι πλεον εἰς ἀρετῆς λόγον. τίνος δὲ χάριν ἐν μὲν τῇ μεσιμερίδι^c τρεῖς παρέδραμεν βασιλεῖς. ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ δώδεκα θεῖς γενεὰς, δεκατέσσαρας ἔφησεν αὐτάς; τοὺς τρεῖς μὲν παρέδραμεν βασιλεῖς, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν 30 αὐτῶν ἀσεβείαν· καὶ γὰρ Ὀχοζίας, γαμβρὸς ὑπάρχων τοῦ Ἀχάβ βασιλέως Ἰσραὴλ, ζηλωτὴς γέγονε τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ, ὡς φασιν αἱ κατὰ πλάτος Βασιλεῖαι· καὶ ὁ Ἰωᾶς μετὰ τὸ εὐαρεστῆσαι

τῷ Θεῷ, ὕστερον εἰδωλολάτρησεν· ὅστις καὶ τὸν ὀνειδίσαντα αὐτῷ τὴν ἀσεβείαν Ἀζαρίαν υἱὸν Ἰωδαῖ τοῦ ἱερέως ἐκέλευσεν καταλευσθῆναι, ὡς ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων γέγραπται· καὶ ὁ Ἀμεσίας μετὰ τὸ εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, ἐλὼν τὴν Ἰδουμαίαν, ἔθυσεν ἐν τοῖς εὐρεθεῖσι σκύλοις, εἰδώλοις τῆς Ἰδουμαίας, ὡς καὶ 5 .
περὶ τούτου ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων γέγραπται. Περὶ τούτων οὖν τῶν τριῶν βασιλέων φησὶν ὁ Ἀφρικανὸς ἐν πέμπτῳ βιβλίῳ τῶν Χρονικῶν αὐτοῦ· “ὅτι διὰ τὴν ἄγαν δυσσέβειαν
“ αὐτῶν, παρέδραμε τούτους ὁ Εὐαγγελιστῆς· ἔθος γάρ,” φησι,
“ τῇ γραφῇ· τούς οὐκ ἀξίους μνήμης παραλιμπάνειν, τὸν Συμεῶν 10
“ καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἀλλαχόθεν πολλοί· τούτους μὲν οὖν τοὺς
“ τρεῖς βασιλεῖς διὰ τοῦτο παρέδραμεν ὁ Εὐαγγελιστῆς· ἐν δὲ
“ τῇ ἐσχάτῃ μερίδι καθεὶς γενεὰς δεκατέσσαρας αὐτὰς εἶναι
“ ἔφησεν, ὅτι τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας εἰς γενεὰν ἔταξεν
“ ἔτι δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν, πανταχόθεν συνάπτων ἡμῖν 15
“ αὐτόν.” χρῆ δὲ καὶ τοῦτο σκοπῆσαι· λέγω δὴ πόθεν ἤρξατο, καὶ ποῦ ἐτελεύτησεν, ἀπὸ Ἀβραάμ εἰς τὸν Δαβίδ· ἀπὸ τοῦ Δαβίδ εἰς τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος· ἀπὸ ταύτης εἰς αὐτὸν τὸν Χριστόν· καὶ γὰρ καὶ ἀρχόμενος τοὺς δύο τέθεικεν ἐφεξῆς, τὸν τε Δαβίδ, καὶ τὸν Ἀβραάμ· καὶ ἀνακεφαλαιούμενος ἀμφὸς 20
τέρων ἐμνημόνευσεν ὁμοίως· διότι πρὸς αὐτοὺς ἦσαν αἱ ἐπαγγελίαι γεγενημέναι· εἰπὼν δὲ τοὺς προγόνους ἅπαντας καὶ τελευτήσας εἰς τὸν Ἰωσήφ, οὐκ ἔστη μέχρι τούτου, ἀλλὰ προσέθηκεν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας· δεικνύς, ὅτι δι' ἐκείνην καὶ τοῦτον ἐγενεαλόγησεν· εἶτα ἵνα μὴ ἀκούσαντες ἄνδρα Μαρίας, νομίσωμεν τῷ 25
κοινῷ τετέχθαι τῆς φύσεως νόμφ τὸν Χριστὸν, ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς πόστος ἦν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ· πόστος ἀπὸ τοῦ Δαβίδ· πόστος ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος· δεικνύς ὅτι οὗτος ἐστὶν ἐκεῖνος ὁ Χριστὸς, ὁ διὰ τῶν προφητῶν κηρυχθείς. ὅτ' ἂν γὰρ ἀριθμῆσῃς τὰς γενεὰς, καὶ μάθῃς ἀπὸ τοῦ χρόνου ὅτι οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν, 30
εὐκόλως δέξῃ καὶ τὸ θαῦμα τὸ περὶ τὴν γέννησιν συμπάν· καὶ οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν, ὃν καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰακώβ, ἐπιλιπόντων λοιπὸν τῶν Ἰουδαϊκῶν ἀρχόντων, παρέσεσθαι ἔφησεν· ὃν καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ μετὰ τὰς ἐβδομάδας τὰς πολλὰς ἐκείνας,

† τὸν Cod.

ἤξειν προανεφώνησε, καὶ ἐβελήσειέ τις τὰ ἔτη ταῦτα ἐν ἑβδομάδων ἀριθμῶν παρὰ τοῦ Ἀγγέλου εἰρημένα τῷ Δανιήλ, τὰ ἀπὸ τῆς οἰκοδομουμένης τῆς πόλεως ἀριθμῶν καταβῆναι εἰς τὴν αὐτοῦ γέννησιν, ὅψεται ταῦτα ἐκείνοις συμφωνοῦντα.

- 18 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν· μνηστευθείσης 5 γὰρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς, εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα, ἐκ Πνεύματος Ἁγίου.

ΚΤΡΙΑΛΟΤ ἈΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Μετὰ τὴν μνηστείαν συνέλαβεν, ἵνα δείξῃ ἐξ αὐτοῦ κεκηκέναι· καὶ ἵνα ἐξ 10 αὐτοῦ γενεαλογηθῇ, καὶ σχῇ καὶ κηδεμόνα ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς.

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΙΣΤΟΜΟΤ. Ἡ σύλληψις παράδοξος· ἡ δὲ ἀπότεξις φυσική. συνφέρει δὲ τῷ μνηστῆρι ἡ Μαριάμ, διὰ τὸ συνεσκιασμένως γενέσθαι τὴν γέννησιν.

ΕἴςεβίΟΤ. Τίνι δὲ εὐρέθη ἀλλ' ἢ τῷ Ἰωσήφ; πῶς δὲ καὶ 15 τίνι τρόπῳ ἠῤῥηται τούτῳ τῷ Ἰωσήφ ὁ λόγος διδάξει· φησὶν^ε “ἐκ Πνεύματος Ἁγίου” ὥς γὰρ τῇ Ἐλισάβετ ἐκ Πνεύματος Ἁγίου γνωστὸν γέγονε, οὕτω καὶ τῷ Ἰωσήφ. δίκαιος γὰρ ἦν δίκαιος δὲ τυγχάνων, οὐ θαυμαστὸν εἰ καὶ θείου Πνεύματος ἤξιωτο· πρὸς τὸ συνεῖναι μὲν τῆς μελλούσης γαμετῆς, ἐπισχεῖν δὲ τὴν 20 κατὰ ἄνδρα κοινωνίαν.

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΙΣΤΟΜΟΤ. Οὐκ εἶπεν δὲ μνηστευθείσης τῆς παρθένου, ἀλλὰ ἀπλῶς μνηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ· ὥστε εὐπαράδεκτον γενέσθαι τὸν λόγον, καὶ προσδοκῶντά τινα τῶν συνήθων ἀκούεσθαι, τὸν ἀκροατὴν καταπλήξει τῇ τοῦ παραδόξου 25 πράγματος ἐπεισαγωγῇ^h, λέγων· ὅτι “πρὶν συνελθεῖν αὐτοὺς, “εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα” καὶ γὰρ ἔνδον ἦν, διότι ἔθος ἦν ὥς τὰ πολλὰ τοῖς παλαιοῖς, ἐν οἰκίᾳ τὰς μεμνηστευμένας ἔχειν παρ' ἑαυτοῖς· ἀκούσας δὲ “ἐκ Πνεύματος Ἁγίου,” μηδὲν ἕτερον περιεργάζου· οἶον, πῶς ὁ ἄπειρος ἐν μήτρᾳ ἐστίν; πῶς ὁ πάντα συνέχων 30 κυφορεῖται ὑπὸ γυναικός; πῶς τίκει ἢ πάρθενος, καὶ μένει πάρθενος; πῶς ἔπλασεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸν ναὸν ἐκείνον; καὶ ἕτερα τοιαῦτα πολλά.

^ε φασὶν Cod.

^h ἐπισαγωγῇ Cod.

¹Τούτου χάριν οὐ πρὸ τῆς μνηστείας συνέλαβεν καὶ ἐκήρυσεν, ἵνα συσκιάσῃ τὸ γινόμενον τέως· καὶ ἵνα πᾶσαν πονηρὰν διαφύγῃ ἢ πάρθενος ὑπόνοιαν.

19 Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν.

^kΔίκαιον δὲ τὸν Ἰωσήφ λέγει, ὡς οὐκ ἐν μερικῇ ἀρετῇ ὄντα, οἷον ὡς τὸ μὴ πλεονεκτοῦντα, ἀλλ' ὡς ἐνάρετον ἐν ᾧ πᾶσιν, καὶ ἐν τῇ καθ' ὅλου ἀρετῇ ὄντα· διὰ τοῦτο οὐ μόνον οὐ κολλάσαι, ἀλλ' οὐδὲ παραδειγματίσαι ἐβούλετο· καίπερ ἐξ ἑτέρου ἀνδρὸς ἔγκυον ¹⁰γενέσθαι αὐτὴν ὑπονοῶν· καὶ γὰρ ὁ νόμος τὰς τοιαύτας ἐκέλευε κολλάζειν· μόνον δὲ ἐκβάλλειν αὐτὴν ἐπεχείρησεν, ἕως οὗ ὁ Ἄγγελος παραγενόμενος καὶ τοῦτο ποιῆσαι αὐτὸν διεκώλυεν· τοσοῦτον δὲ ἦν θαυμαστός ὁ Ἰωσήφ, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἐκόλασεν, ἀλλ' οὐδὲ εἶπεν τινὶ, οὐδὲ αὐτῇ τῇ ὑποπτευομένῃ· ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸν ἐλο- ¹⁵γίζετο. οὐχὶ ἐκβαλεῖν, ἀλλὰ “ἀπολῦσαι” τοσοῦτον ἦν ἡμέρος καὶ φιλόσοφος ὁ ἀνὴρ. Διὰ τί δὲ μὴ φανερώς αὐτῷ φαίνεται ὁ Ἄγγελος, καθάπερ τοῖς ποιμέσι καὶ τῷ Ζαχαρίᾳ; ὅτι σφοδρὰ πιστὸς ἦν, καὶ οὐ δεόμενος τοιαύτης ὕψους. Ἔκεν δὲ τινος εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἄγγελος “Ἰωσήφ υἱὸς Δαβὶδ;” ἀναμνησάμενος αὐτὸν βου- ²⁰λόμενος τοῦ Δαβὶδ, ὅθεν ὁ Χριστὸς ἔμελλεν τίκτεσθαι· τὸ δὲ “μὴ φοβηθῆς” προσέθηκεν, δεικνύς αὐτὸν δεδοικότα, μὴ προσκρούσῃ τῷ Θεῷ, ὡς μοιχαλὶδα ἔχων· “τὴν γυναῖκά σου” δὲ εἶπεν, ὡς μὴ ἐφθαρμένης· καλεῖ δὲ γυναῖκα αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς μνηστείας· ὥσπερ καὶ ἡμεῖς εἰώθαμεν γαμβροὺς λέγειν, καὶ πρὸ ²⁵τοῦ γάμου, τοὺς μνηστῆρας. τί δὲ ἐστὶ παραλαβεῖν; ἔνδον κατέχειν, καὶ μὴ ὡς ἐνεθυμήθη, ἀπολῦσαι αὐτήν· οὐ μόνον γὰρ φησι, παρανόμου ἀπήλλακται μίξεως, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ φύσιν συνέλαβεν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ ὅπερ ἐπήγαγε λέγων· “τὸ γὰρ ἐν “αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ Πνεύματός ἐστιν Ἁγίου” οὐκ εἶπε δὲ τέξεται ³⁰σοι υἱόν, ἀλλὰ “τέξεται,” ἵνα μὴ πάλιν τίς αὐτὸν ἐκ τούτου πατέρα ὑποπτεύσῃ· εἰπὼν δὲ “τὸν λαὸν αὐτοῦ,” οὐ περὶ τῶν Ἰουδαίων εἶπε μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐθνῶν. λαὸς γὰρ αὐτοῦ,

ⁱ T literam omisit miniator, et nomen auctoris.

^k Icaion Cod.

οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ δεχόμενοι τὴν παρ' αὐτοῦ γνῶσιν" εἰπὼν δὲ "τοῦτο ὅλον γέγονε," καὶ τὰ ἐξῆς, ἐκπληττόμενος τὸ πέλαγος τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας· ὅτι τὸ μηδέποτε ἐλπισθὲν εἰς ἔργον ἦλθεν, καὶ ὅτι πάλαι προετυπούτο· διὰ τοῦτο καὶ παραπέμπει ὁ Ἄγγελος τὸν Ἰωσήφ τῷ Ἡσαΐα λοιπὸν, ἵνα 5 ἐάνπερ καὶ τῶν αὐτοῦ ῥημάτων ἐπιλάβηται ὡς προσφάτως εἰρημένων, τῶν προφητικῶν οἷς διὰ παντὸς συνανεστράφη ἀναμνηθεῖς, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ ῥηθέντα κατὰσχη. εἰ δὲ λέγουσιν οἱ ἄπιστοι Ἰουδαῖοι, καὶ πῶς οὐκ ἐκλήθη τὸ ὄνομα Ἐμμανουήλ, ὡς ὁ 10 προφήτης εἶπεν, ἀλλὰ Ἰησοῦς Χριστός; μάθωσιν ὅτι οὐκ εἶπεν καλέσεις, ἀλλὰ "καλέσουσιν" οἱ ὄχλοι, τουτέστιν ἡ τῶν πραγμάτων ἑκβασίς· ὅτι ὄφονται Θεὸν μετὰ ἀνθρώπων· τὰ γὰρ συμβαίνοντα πράγματα ἔθος τῇ γραφῇ αὐτὶ ὀνομάτων τιθέναι· οἶον, ὅτι εἶπεν "κάλεσον τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου," "ταχέως σκύλευσον" "ὀξέως προνόμεισον," καὶ οὐκ ἐκλήθη οὕτως, ἀλλ' ὅτι γεννηθέντος 15 αὐτοῦ προνομή καὶ σκύλων ἐγένετο διανομή.

Εἴσεβίот. Ὡριγένεος. Εὖ γοῦν μοι καὶ τὸ μὴ θέλειν αὐτὴν δειγματίσαι εἰρησθαι δοκεῖ ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ· οὐ γὰρ ἔφησεν μὴ θέλειν αὐτὴν δειγματίσαι, ἀλλὰ "μὴ παραδειγμα- 20 "τίσαι θέλων" πολλῆς οὐσης ἐν τούτοις διαφορᾷ· ὡς γὰρ οὐ ταυτὸν σημαίνει τὸ γράψαι καὶ τὸ παραγράψαι, καὶ τὸ λογίσασθαι καὶ τὸ παραλογίσασθαι, καὶ ψηφίσαι καὶ παραψηφίσαι, οὕτως οὔτε τὸ δειγματίσαι καὶ παραδειγματίσαι· τὸ μὲν γὰρ παραδειγματίσαι τὴν ἐπὶ κακῷ πράξαντι πάντας φανέρωσιν τε καὶ διαβολὴν ὑποβάλλει νοεῖν· ὁ τοίνυν "Ἰωσήφ δίκαιος ὢν, καὶ 25 "μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι," τουτέστιν εἰς φανερόν τοῖς πᾶσιν ἀγαγεῖν, "ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν."

25 Καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον.

Βασιλείот. Τοῦ Χριστοστόμου. Τοῦτο ἀκούοντες μὴ ὑπο- 30 πτεύσωμεν διὰ τὸ "ἕως," ὅτι μετὰ ταῦτα αὐτὴν ἔγνω. τὸ γὰρ "ἕως" ἔθος ἐστὶ τῇ γραφῇ πολλάκις τιθέναι δὲ εἰς τὸ διηνεκές. οἶον, "οὐχ ὑπέστρεψεν ὁ κόραξ, εἰς τὴν κιβωτὸν, ἕως οὗ ἐξηράνη" "ἡ γῆ"· καίτοιγε οὐδὲ μετὰ ταῦτα ὑπέστρεψεν. καὶ πάλιν,

“ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμεραῖς αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πλῆθος εἰρήνης,
“ἕως οὗ ἀνταναيره^κ ἡ σελήνη” τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐ πέρας δίδων
τῷ καλῷ· τοῦτο γὰρ καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς μένει· τέθεικε δὲ ἐνταῦθα
τὸ “ἕως” ὁ Εὐαγγελιστής, ἵνα μάθωμεν ὅτι πρὸ τῶν ὠδίνων
ἀνέπαφος ἦν ἡ πάρχενος ἐν ἀληθείᾳ. τὰ γὰρ μετὰ ταῦτα ἡμῖν 5
κατέλιπεν συλλογίζεσθαι· ὅτι οὐκ ἂν οὐδὲ μετὰ ταῦτα τὴν οὕτω
γενομένην μητέρα ὠδίνων ξένων, δίκαιος ὢν, ὑπέμεινε γυνῶναι
λοιπόν.

Εἴτις ἐβίот. Ὀριγένεσις. Ἰσιδιόροτ τοῦ Πηλοτισιότοτ. Τὸ
“ἕως” ἐν τῇ γραφῇ πολλάκις ἐπὶ διηνεκοῦς εὐρίσκεται· ὡς τὸ 10
“ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου, ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.” καὶ τὸ,
“ἕως ἂν καταγγρασῇται ἐγὼ εἰμι.” καὶ τὸ, “οὐκ ἀνέστρεψεν
“ἡ περιστέρα πρὸς τὸν Νῶε, ἕως τοῦ ξηρανθῆναι τὸ ὕδωρ” ἅπερ
εἰσὶ διηνεκῶς εἰρημένα. νεητέον δὲ καὶ οὕτως· “οὐκ ἐγίνωσκεν
“αὐτὴν¹” πόθεν συνέλαβεν, “ἕως οὗ ἔτεκε,” καὶ εἶδεν τὰ γενέ- 15
μένα σημεία.

ΚΕΦ. Α.

Περὶ τῶν Μάγων.

1 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας.

Θεοδώροτ μονάχοτ. Διὰ τοῦτο οἱ μάγοι ἐκήρυξαν τὸν 20
Χριστὸν, ὡς ἀνύσπῃται, καὶ μὴ ὄντες ἐγχώριοι, ὡς οἱ Ἰουδαῖοι,
ἀλλ’ ἐκ μακρᾶς γῆς ἐλθόντες, ἵνα διαφημίσωσι πᾶσι δι’ ὧν
ᾤδουν, τὴν αἰτίαν δι’ ἣν ἀπήεσαν εἰς τὴν Ἰουδαίαν.

Τοῦ Χρτιστοτόμοτ. Τίνος χάριν τὸν Χριστὸν λέγει “ἐν
“ἡμέραις Ἡρώδου,” καὶ τὸ ἀξίωμα προστίθῃσιν, εἰπὼν “τοῦ βασι- 25
“λέως;” ἐπειδὴ καὶ ἕτερος γέγονε μετὰ ταῦτα· ἀλλ’ ἐκεῖνος μὲν,
τετράρχης ἦν· οὗτος δὲ βασιλεὺς· τὸν καιρὸν δὲ καὶ τὸν τόπον
τίθῃσι, προφητείας ἀναμιμνήσκων παλαιᾶς· ὧν τὴν μὲν Μιχαίας
προεφήτευσεν λέγων, “καὶ σὺ Βηθλεὲμ, γῆ Ἰούδα· οὐδαμῶς ἐλα-
“χίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα” τὴν δὲ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ· 30
“οὐκ ἐκλείψει γὰρ,” φησὶν, “ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος
“ἐκ τῶν μνηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς προσ-

^κ ἀνταναيره Cod.

¹ ἀνὰ Cod.

“δοκία ἐθνῶν” Ἡρώδης γὰρ ἀλλόφυλος ἦν, υἱὸς Ἀντιπάτρου Ἀσκαλωνίτου· πᾶσα δὲ Ἱεροσόλυμα ἐταράχθη ἀπὸ τῆς πονηρᾶς αὐτῶν γνώμης, ἧς ἐξ ἀρχῆς ἐκέκτηντο· καὶ γὰρ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐνεργετούμενοι, τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐμέμνηντο κρεῶν. ἐρωτηθέντες δὲ παρὰ τοῦ Ἡρώδου ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται; καὶ εἰπόντες οἱ 5 ἀρχιερεῖς ὅτι ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, καὶ τὸν προφήτην παρενέγκαντες καὶ τὴν προφητείαν, ἕως πού, “ποιμανεῖ τὸν λαόν μου” εἰπόντες; τίνος ἕνεκεν, οὐκ ἔτι προσέθηκαν καὶ τὰ ἐξῆς· “ὅτι αἱ ἑξοδοὶ αὐτοῦ, ἀπ’ ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος;” ἐπειδὴ πρὸς χάριν ἐλάλουν τοῦ βασιλέως, κολακεύοντες αὐτόν. 10

6 Καὶ σὺ Βηθλεὲμ, γῇ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα.

Διὰ τοῦτο δὲ λέγει τὴν Βηθλεὲμ μὴ εἶναι ἐλαχίστην ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα, τουτέστιν ἐν τοῖς φυλάρχοις^m. ἐπειδὴ οὐκ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ περίβλεπτος 15 ἦν ἡ κώμη αὕτη. εἰπὼν δὲ “ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ,” τοὺς αὐτῷ πιστευσάντας ἐξ Ἰουδαίων ἠνίζατο, ὥς φησιν ὁ Παῦλος· “οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, ἀλλ’ ὅσοι διὰ πίστεως ἐγενήθησαν.”

Τίνος ἕνεκεν ἐκ Βηθλεὲμ ἔμελλε παραγίνεσθαι ὁ Χριστός; 20 ἐν Ναζαρέτ πρὸ τοῦ τόκου διῆγεν ἡ μητὴρ αὐτοῦ· ἐπειδὴ ἐξ οἰκονομίας Θεοῦ τὸ πρᾶγμα γέγονε· τὸ γὰρ ἐκεῖ τῆς μητρὸς οἰκούσης, ἐνταῦθα γεννηθῆναι τοῦτο δείκνυσι· διὰ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως τεχνεῖς, ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ, ἀλλ’ ἐποίησεν ἡμέρας τεσσαράκοντα, δίδους μετὰ ἀκριβείας ἐξετάζειν ἅπαντα τοῖς βουλομένοις. 25

Σκόδιονⁿ. Ἰδοὺ ἐμφαίνει ὁ Χρυσόστομος, ὅτι πρὸ τῶν τεσσαράκοντα ἡμέρων γεννηθέντος τοῦ Χριστοῦ, ἦλθον οἱ μάγοι εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ· ὁ δὲ ἀστήρ πρὸ πολλοῦ γεννηθῆναι ἐφάνη. διὰ τί οὐ ζήτηι τὸν χρόνον τοῦ παιδίου, ἀλλὰ τοῦ ἀστέρος; ἐπειδήπερ ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας ἐζήτει τὸ θήρημα· καὶ γὰρ 30 πρὸ πολλοῦ χρόνου ὁ ἀστήρ ἐφάνη. ἔδει γὰρ ἐν αὐτοῖς τοῖς σπαργάνοις προσκυνῆσαι αὐτὸν διὰ τὸ παραδόξον φανῆναι τὸ πρᾶγμα.

^m φυλάρχους Cod.

ⁿ ὡς c^l. Cod. i. e. ὡραῖον σχόλιον.

7 Τότε Ἡρώδης λάθρα καλέσας τοὺς μάγους, ἠκρίβωσε παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος.

Εἰς τὸν βίον. Ὁριγένους. Ὁ χρόνος, ὃν ἠκρίβωσεν ὁ Ἡρώδης παρὰ τῶν μάγων, διετὴς ἦν· μετὰ γὰρ τὸ γεννηθῆναι τὸν Σωτῆρα, διὰ δύο ἐτῶν ἦλθον ἀπὸ τῆς χώρας αὐτῶν· τὰ γοῦν ἀπὸ διετοῦς 5 βρέφη ἀνείλε. Καὶ μετ' ὀλίγον—Ἐντεῦθεν σοι ἡ γνώσις ἐστίν, ὅτι οὐ παρ' αὐτὰ τοῦ Κυρίου γεννηθέντος, ἐν τῷ σπηλαίῳ προσεκίνησαν οἱ μάγοι τὸ βρέφος, τὸ ὑπὸ τοῦ μηνύοντος ἐν τῇ φάτνῃ· ἀλλ' ὅτι μὲν οἱ ποιμένες εὐθέως ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ μετὰ τὴν τῶν Ἀγγέλων θέαν δρομαῖοι ἀπήεσαν ἰδεῖν τὸ ἀληθές, ἅτε γειννι- 10 ὢντος τοῦ σπηλαίου αὐτοῖς· οἱ δὲ μάγοι συμπεριλαβόντος ἔτους δευτέρου μετὰ τὸ εὐλογηθῆναι αὐτὸν ὑπὸ Συμεῶν· καταβάντων πάλιν ἐν τῇ Βηθλεὲμ, τοῦ βρέφους φερομένου τὲ ἐν ἀγκάλαις τῆς τεκούσης, καὶ παροικῆσαν ἐν οἰκείᾳ ξενίας ἡμέρας πολλὰς, εἰς οἶκον κατὰ μὲν τὸν αὐτὸν ἐλθόντες οἱ μάγοι ἐκ γῆς ἀνατολῆς, 15 κακεῖ προσενέγκαντες αὐτῷ τὰ δῶρα, θεαταὶ γεγόνاسι τοῦ αἰωνίου βασιλείως· φησὶ γὰρ ὁ Εὐαγγελιστὴς τὸν Ἡρώδην κελεύσαντα τοῖς δημίῳις, ἀπὸ διετοῦς μόνον καὶ κατωτέρω κατακτεῖναι τὰ βρέφη· “κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν μάγων” φεύγει δὲ τὴν Ἡρώδου μαρίαν μετὰ τῶν κατὰ σάρκα γονέων εἰς Αἴγυπτον 20 ὧν ἐτῶν δύο, καὶ καταμένει ἐκεῖ σὺν αὐτοῖς ἕτερα ἔτη δύο, μέχρι τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἀρχελαίου βασιλείας, ἐν τῇ καλουμένῃ Πανός. εἰθ' οὕτως κακῶς τὸν βίον μετελθόντος Ἡρώδου, διὰ χρηματισμοῦ πάλιν ἀνεισιν ἐξ Αἰγύπτου ὁ Κύριος σὺν αὐτοῖς εἰς γῆν Ἰσραὴλ, ὧν ἐτῶν τεσσάρων τὸ κατὰ σάρκα· ἔτους μὲ τῆς 25 βασιλείας Αὐγούστου· μετὰ δὲ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐπάνοδον, εὐρήσεις τὸν Λουκᾶν λέγοντά σοι τὰ καθεξῆς ἀκόλουθα.

Ἄλλο. Καὶ γὰρ πρὸ πολλοῦ χρόνου ὁ ἀστὴρ ἐφάνη, διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοπορίας· πρὸς δὲ πλείονα ἀσφάλειαν τοῦ λῦσαι τὴν ἑαυτοῦ δειλίαν, ἀνείλε καὶ τοὺς ἀπὸ διετοῦς. 30

9 Καὶ ἰδού ὁ ἀστὴρ, ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτούς.

Τοῦ λίτοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ ἐκρύβη ὁ ἀστὴρ, καὶ πάλιν ἐφάνη μετὰ τὸ ἐξελθεῖν αὐτοὺς ἐκ τοῦ Ἡρώδου, ἵνα ἀπολέσαντες τὸν

χειραγωγούντα, εἰς ἀνάγκην ἐμπέσωσιν ἐρωτῆσαι τοὺς Ἰουδαίους, καὶ πᾶσιν ἐκ τούτου τὸ πρᾶγμα καταδῆλον γένηται. οὐχ ἀπλῶς δὲ ἐβάδιζεν ὁ ἀστήρ, ἀλλὰ καὶ προῆγεν αὐτοὺς, ἔλκων καὶ χειραγωγῶν, ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ, ἵνα καὶ ἐντεῦθεν μάθωμεν, ὅτι οὐ τῶν πολλῶν ἦν οὗτος ὁ ἀστήρ, ἀλλὰ λογικωτάτη τίς φύσις. 5

Τὸ δὲ ἰδεῖν τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς φάτης κείμενον, καθὼς ὁ Λουκᾶς φησὶν, ὅτι ἐκεῖ αὐτὸν κατέκλινεν, οὕτως χρὴ νοῆσαι· ὅτι τεκοῦσα μὲν εὐθέως αὐτὸ κατέκλινεν ἐκεῖ. ἅτε γὰρ πολλοῦ πλήθους συνελθόντος διὰ τὴν ἀπογραφὴν, οὐκ ἦν οἰκίαν εὐρεῖν, ὥς ὁ Λουκᾶς φησὶν “ὅτι οὐκ 10
“ἦν αὐτοῖς τόπος.” μετὰ δὲ ταῦτα ἀνείλετο, καὶ ἐπὶ τῶν γονάτων εἶχε. τί δὲ τὸ πείσαν τοὺς μάγους προσκυνῆσαι αὐτῷ; οὔτε γὰρ ἡ πάρθενος ἐπίσημος ἦν, οὔτε ἡ οἰκία περιφανής, οὔτε ἄλλό τι τῶν ὁρωμένων ἱκανὸν ἐκπληῆσαι καὶ ἐπισπάσασθαι. ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ γενομένη τῇ διανοίᾳ αὐτῶν ἔλλαμψις. προσάγουσι δὲ αὐτῷ 15
δῶρα· οὐχ ὥς ἀνθρώπῳ ψιλῷ, ἀλλ’ ὥς Θεῷ. ὁ γὰρ λιβανωτὸς καὶ ἡ σμύρνα τούτου σύμβολον ἦν· ἔτι δὲ καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς παχύτητος πόρρω· οὐ γὰρ πρόβατα καὶ βόας ἔθουν· ἀλλὰ τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐγγὺς ὄντα φιλοσοφίας. καὶ τὸ εὐθέως δὲ ἀναχωρῆσαι αὐτοὺς μετὰ τὸν χρηματισμὸν, τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν 20
δείκνυσιν, καὶ τὴν πίστιν· ὅτι οὐκ ἐθорυβήθησαν διαλογιζόμενοι· ὅτι εἰ μέγα τὸ παιδίον ἐστὶ, καὶ ἔχει τινὰ ἰσχὺν, τίς χρεῖα φυγῆς καὶ λαθραίας^ο ἀναχωρήσεως; ἀλλ’ ἐπέισθησαν τοῖς προσταχθεῖσιν αὐτοῖς μόνοις. διὰ τί δὲ μὴ παρόντες σώζονται οἱ μάγοι καὶ τὸ παιδίον; ἀλλ’ οἱ μὲν εἰς Περσίδα, ὅρ δὲ εἰς 25
Αἴγυπτον φυγαδεύεται μετὰ τῆς μητρὸς; ἔδει γὰρ αὐτὸν μᾶλλον ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Ἡρώδου· καὶ ἐμπεσόντα μὴ κατακόπτεσθαι· ἐπειδὴ εἰ τοῦτο ἐγένετο, οὐκ ἂν ἐνομίσθη σάρκα ἀνελιφέναι· οὐκ ἂν ἐπιστεύθῃ τῆς οἰκονομίας τὸ μέγεθος. Καὶ μετ’ ὀλίγον—
Τοὺς μὲν οὖν μάγους ἐκπέμπει ταχέως· ὁμοῦ μὲν διδασκάλους 30
ἀποστέλλων τῇ Περσῶν χώρα· ὁμοῦ δὲ ἐκκόπτων τοῦ τυράννου τὴν μαίαν· ἵνα μάθῃ ὅτι ἀνηνύτοις ἐπιχειρεῖ πράγμασιν, εἴ γε συνίεναι ἐβούλετο· ἔτι δὲ καὶ πρὸς ἡμετέραν φιλοσοφίαν τοῦτο

συντείνει, ἵνα ὅτ' ἂν τις καταξιωθῇ διακονήσασθαι τινι πνευματικῷ πράγματι· εἶτα ἰδὼν αὐτὸν θλίψεις ὑπομένοντα καὶ μυρίους κινδύνους, μὴ ταραχθῇ, μηδὲ εἶπῃ, τί δήποτε τοῦτο ἐστι; καὶ μὴν στεφανοῦσθαι με ἔδει, πρόσταγμα πληρώσαντα δεσποτικόν· ἀλλ' ἔχων τοῦτο τὸ ὑπόδειγμα, φέρει πάντα γενναίως. 5

13 Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ Ἄγγελος Κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ λέγων· ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον.

Φανείς ὁ Ἄγγελος τῷ Ἰωσήφ, διὰ τί εἶπεν “παράλαβε τὸ 10
“παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ,” καὶ οὐκ ἔτι λέγει τὴν γυναῖκά σου, ἀλλὰ “τὴν μητέρα αὐτοῦ;” ἐπειδὴ τοῦ τόκου πέρας λαβόντος, ἐλύθη τὸ ἢ ὑποψία⁹, καὶ ὁ Ἰωσήφ ἐπιστάθῃ. διὰ τοῦτο οὖν μετὰ παρρησίας λοιπὸν διαλέγεται ὁ Ἄγγελος, καὶ οὔτε παιδίον αὐτοῦ, οὔτε γυναῖκα καλεῖ, ἀλλὰ “τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα 15
“αὐτοῦ.” καὶ οὐκ ἐταράχθη, ἐπειδὴ πιστὸς ἦν ὁ ἀνὴρ· διὸ ὑπακούει καὶ πείθεται.

ΚΕΦ. Β.

Περὶ τῶν ἀναιρεθέντων παίδων.

16 Καὶ ἀποστείλας ἀνείλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς 20
ἐν Βηθλεέμ.

Περὶ δὲ τῶν ἀναιρεθέντων τῶν παίδων, μηδεὶς λεγέτω, ὅτι τίνος ἕνεκεν ὁ Θεὸς συνεχώρησε τοῦτο γενέσθαι; διότι περ ἀδίκως πάσχοντες τινες παρ' ὅτου οὖν, ἢ εἰς ἀμαρτημάτων διάλυσιν ὁ Θεὸς ἡμῖν λογίζεται τὴν ἀδικίαν ἐκείνην, ἢ εἰς μισθῶν ἀντίδοσιν[†] 25 καὶ ποῖαν εἶχον ἀμαρτίαν τὰ παιδιά φησὶν, ἵνα ταύτην διαλύσωνται; περὶ γὰρ τῶν ἐν ἡλικίᾳ γενομένων καὶ πολλὰ πεπλημμεληκότων, εἰκότως ἂν τις ταῦτα εἴποι. οἱ δὲ ἄωρον οὕτως ὑπομείναντες τελευτῇ, ποῖα ἀμαρτήματα δι' ὧν κακῶς ἔπαθον ἀπέθεντο; ἀλλὰ διὰ τοῦτο προεῖπον, ὅτι καὶ ἀμαρτήματα μὴ ᾗ, 30 μισθῶν ἀντίδοσις ἐκεῖ γίνεται τοῖς πάσχουσιν ἐν ταῦθα κακῶς· τί τοίνυν ἐβλάβη τὰ παιδιά ἀναιρεθέντα ἐπὶ ὑποθέσει τοιαύτῃ,

⁹ ὑποψία Cod.

[†] ἀντίδοσιν Cod.

καὶ πρὸς τὸν ἀκύμαντον ταχέως ἀπενεχθέντα λιμένα· ἀλλὰ
πολλάκις, φησὶν, ἔμελλον ζήσοντα κατορθοῦν· ἀλλὰ διὰ τοῦτο
οὐ μικρὸν αὐτοῖς προαποτίθεται τὸν μισθόν, τὸ ἐπὶ ὑποθέσει
τῇ αὐτῇ καταλύσαι τὸν βίον· ἄλλως δὲ οὐδ' ἂν εἶσεν εἰ μεγάλοι
τινὲς ἔσεσθαι ἔμελλον οἱ παῖδες προαρπαγῆναι· εἰ γὰρ τοὺς ἐν 5
πονηρίᾳ μέλλοντας ζῆν, διηνεκῶς μετὰ μακροθυμίας φέροι τῆς
ἑαυτοῦ ὁ Θεὸς, πολλῶ μᾶλλον τούτους οὐκ ἂν εἶσεν τεθνᾶναι
οὕτως, εἴπερ ἤδει μεγάλα τινὰ ἀνύσαντας· καὶ οὗτοι μὲν παρ'
ἡμῶν οἱ λόγοι· οὐ μὴν πάντες οὗτοι, ἀλλ' εἰσὶ καὶ τούτων ἀπορ-
ρητότεροι, οὓς μετὰ ἀκριβείας οἶδεν ὁ ταῦτα οἰκονομῶν. 10

- 17 Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Ἱερემίου τοῦ προ-
φήτου λέγοντος.

Ἡ Ῥαχὴλ μητὴρ ἦν τοῦ Βενιαμὴν, καὶ τελευτήσαντα αὐτὴν
εἰς τὸν Ἱπποδρομον ἔθαψαν, τὸν πλησίον ὄντα τοῦ χωρίου τούτου.
ἐπεὶ οὖν ὁ τάφος πλησίον ἦν, καὶ ὁ κληρὸς τοῦ παιδίου, τῆς τοῦ 15
Βενιαμὴν γὰρ φυλῆς ἦν Ῥαμὰ, ἀπὸ τε τοῦ φυλάρχου, ἀπὸ τε
τοῦ τόπου τῆς ταφῆς εἰκότως αὐτῆς τὰ παιδία τὰ σφραγισθέντα
καλεῖ· εἴτα δεικνὺς ὅτι ἀνίατον ἦν τὸ συμβᾶν καὶ τὸ ἔλκος ὤμων,
φησὶν, “οὐκ ἠθέλησε παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσὶν.”

- 18 Φωνὴ ἐν Ῥαμὰ ἠκούσθη. 20

ὩΡΙΓΕΝΟΤΙ. Ῥαμὰ σημαίνει τόπον ὑψηλόν, ὅθεν ἔν τις τῶν
ἀντιγράφων τοῦ προφήτου γέγραπται, “φωνὴ ἐν τῇ ὑψηλῇ
“ἠκούσθη,” καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ ἔστιν ὁ τῆς Ῥαχὴλ τόπος κατὰ 15
τὸν Ἱπποδρομον περὶ τὴν Βηθλεέμ· διὸ Ῥαχὴλ λέγεται κεκλαν-
κέναι τὰ τέκνα αὐτῆς· οἷον ἐν τῷ τόπῳ τῆς Ῥαχὴλ. οἱ τινες οὐδὲ 25
παρακληθῆναι ἤθελον ἐπὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν, ὡς οὐκ εἰσὶν· οὐδέ
πω γὰρ ἦσαν μεμαθηκότες ἀπὸ τοῦ ἐναργῶς παραστήσαι δυνα-
μένου τῇ ἑαυτοῦ ἀναστάσει τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, ὅτι οὐκ
εἰσὶν οἱ νομιζόμενοι τοῖς κλαίουσι καὶ ὀδυρομένοις μὴ εἶναι.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἡ Ῥαχὴλ εἰς τύπον τῆς Ἐκκλησίας τῆς κάτω 30
καὶ τῆς ἄνω τηρεῖται, εἰπεῖν δὲ μᾶλλον θεωρεῖται.

- 19 Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου, ἰδοὺ Ἄγγελος Κυ-
ρίου καθ' ὅναρ φαίνεται τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ.

Φανεῖς δὲ ὁ Ἄγγελος τῷ Ἰωσήφ μετὰ θάνατον τοῦ Ἡρώδου,

διὰ τοῦτο τὸ οὐκ ἔτι φεύγε φησὶν, ἀλλὰ “πορεύειν” ἵνα μετὰ τὸν πειρασμὸν ἄνεσιν εὕρωσιν. ὅμως οὖν διὰ τὸ βασιλεῦειν ἀντὶ Ἡρώδου Ἀρχέλαον υἱὸν αὐτοῦ, τὴν μὲν Ἰουδαίαν ἐδεδοίκει καταλαβεῖν, εἰς δὲ τὴν Ναζαρέτ ἔρχεται· ὁμοῦ τε τὸν κίνδυνον φεύγων^a, ὁμοῦ τὲ ἐμφιλοχωρῶν τῇ πατρίδι, ἵνα μᾶλλον θαρρῇ. καὶ χρη- 5 ματισμὸν δέχεται παρὰ τοῦ Ἀγγέλου τούτου· πληροῦται δὲ καὶ τὸ ῥῆθιν ὑπὸ τῶν προφητῶν, “ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται” τὸ δὲ ποιοὶ προφῆται τοῦτο εἶπον, μὴ περιεργάζου· πολλὰ γὰρ τῶν προφητικῶν ἠφανίσθη βιβλίων· καὶ ταῦτα ἀπὸ τῆς ἱστορίας τῶν Παραλειπομένων ἴδοι τίς ἂν. εἰς ἀσέβειαν γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι 10 συνεχῶς ἐμπύπτοντες, τὰ μὲν ἠφίσταν τῶν βιβλίων ἀπόλλυσθαι· τὰ δὲ αὐτοὶ κατέκαιον· καὶ τὸ μὲν Ἰερεμίας διηγεῖται· τὸ δὲ ὁ τὴν τετάρτην συντεθεικῶς τῶν Βασιλειῶν, λέγων μετὰ πολὺν χρόνον τὸ Δευτερονόμιον εὑρεθῆναι κατορωρυγμένον ποῦ καὶ ἠφανισμένον· ἐπεὶ ὅτι γε προεῖπον οἱ προφῆται πολλαχοῦ, καὶ οἱ 15 Ἀπόστολοι Ναζωραῖον καλοῦσιν. διὰ δὲ τὸ λέγειν τὸν Λουκᾶν οὐ κατὰ χρησμόν αὐτὸν ἐληλυθέναι ἐκεῖ, ἀλλ’ ὅτι τὸν καθαρισμὸν πληρώσαντες πάντα, ὑπέστρεψαν εἰς Ναζαρέτ, χρη νοεῖν, ὅτι τὸν χρόνον τὸν τῆς καθόδου τῆς εἰς Αἴγυπτον μὴ ἱστορῶν ὁ Λουκᾶς ταῦτα λέγει· οὐδὲ γὰρ ἂν πρὸ τοῦ καθαρμοῦ κατήγαγεν αὐτοὺς 20 εἰς Αἴγυπτον ὁ Ἀγγελος· διὰ τὸ μηδὲν ὅλως γενέσθαι παράνομον· πληρώσαντες δὲ ἅπαντα, κατήλθον εἰς Ναζαρέτ.

22. Ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεῦει ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν.

Εἰς τὴν Ἰουδαίαν, φησὶν, ἐδεδοίκει ἀπελθεῖν, διὰ τὸν Ἀρχέλαον 25 ἀλλ’ ἔδει καὶ τὴν Γαλιλαίαν διὰ τὸν Ἡρώδην φοβηθῆναι; ἀλλ’ ἐπεὶ τὸ χωρίον ἤμειψεν, τὸ πρᾶγμα συνεσκιάζετο λοιπόν. ἡ γὰρ ὁρμὴ πᾶσα κατὰ τῆς Βηθλεὲμ ἦν, καὶ τῶν ὁρίων αὐτῆς. τῆς τοίνυν σφαγῆς γενομένης, ὥστε λοιπὸν ὁ παῖς Ἀρχέλαος τέλος ἐσχηκέναι τὸ πᾶν· καὶ ἐν τοῖς πολλοῖς καὶ τὸν ζητούμενον 30 ἀνηρῆσθαι.

ΚΤΡΙΛΑΟΥ Ἀλεξανδρείας. Ἡ Ναζαρέτ ἐν τοῖς τῆς Ἰουδαίας ἔκειτο τέρμασι, δι’ οὗ δηλοῦται ὅτι ὁ Χριστὸς διὰ τῶν Ἰουδαίων

^a φεύγων Cod.

^t ἐπὶ Cod.

μιαιφόνον ἐμελλε τὴν Ἰουδαίαν καταλιπεῖν, καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη μετελθεῖν· ἕνεκεν τοῦ τοῖς φιλομαθέσιν ἀφορμὴν δοῦναι τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως.

ΚΕΦ. Γ.

Πρῶτος Ἰωάννης ἐκήρυξε βασιλείαν οὐρανῶν.

5

ὉΡΙΓΕΝΟΤΕ. Πρῶτον Ἰωάννην εὐρίσκομεν ὀνομάζοντα βασιλείαν οὐρανῶν, ἥτις ἦν ὁ Χριστός.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἡ διὰ πίστεως δικαίωσις, καὶ ὁ διὰ Πνεύματος ἁγιασμός.

ΣΕΤΗΡΙΑΝΟΤ. ἸΔΑΝΝΟΤ^α. Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἡ ἀπό-10 λουσις τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

1 Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτίστης κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας.

Εἰπὼν ὁ Εὐαγγελιστὴς “ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται “Ἰωάννης ὁ βαπτιστής,” οὐχ ὅτε παῖς ἦν ὁ Χριστός, καὶ εἰς 15 Ναζαρετ ἦλθεν λέγει. μετὰ γὰρ τριάκοντα ἔτη παραγίνεται Ἰωάννης, καθὼς ὁ Λουκᾶς μαρτυρεῖ, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἔθος ἦν τῇ γραφῇ τούτων χρῆσθαι τῶν τρόπων· οὐχ ὅταν τῷ ἑξῆς χρόνῳ συμβαίνοντα λέγει μόνον, ἀλλ’ ὅτ’ ἂν καὶ τὰ πολλοῖς ὕστερον ἔτεσιν ἐκβησόμενα· ὥσπερ ἐν τῷ ὅρει τῶν Ἐλαιῶν εἰπὼν ὁ Χριστὸς τοῖς 20 μαθηταῖς περὶ τῆς κατασκαφῆς^β τῆς μητροπόλεως, καὶ μέλλων καὶ περὶ τῆς συντελείας λέγειν, ἐπήγαγεν, τότε τὰ καὶ τὰ ἔσται· οὐ συνάγων τοὺς χρόνους τῆς κατασκαφῆς καὶ τῆς συντελείας, τότε εἶπεν· ἀλλ’ ἐκείνον μόνον δηλῶν τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ ταῦτα συμβήσεσθαι ἔμελλεν· οὕτω γοῦν καὶ νῦν λέγων ποιεῖ “ἐν ταῖς 25 “ἡμέραις ἐκείναις” οὐ γὰρ τὰς ἑξῆς δηλῶν τοῦτο θέθεικεν, ἀλλ’ ἐκείνας, ἐν αἷς ταῦτα συμβαίνειν ἔμελλεν, ἃ διηγήσασθαι παρεσκεύαστο.

Τὸ δὲ “ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν,” περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐσχάτης φησίν· εἰ καὶ μὴ τοῦτο τέως ἐννόουν, ἕως 30 οὗ εἰς ζήτησιν ἦλθον τοῦ κηρυττομένου. διὸ καὶ τελῶναι πολλοὶ καὶ στρατιῶται παραγενόμενοι, ἡρώτων “τί δεῖ πράττειν, ἵνα

^α Scil. Χριστοτόμου.

^β κατασκαφῆς Cod.

“σωθῶσιν;” ὅπερ ἦν σημεῖον τοῦ τῶν βιωτικῶν λοιπὸν ἀπαλάττεσθαι πραγμάτων, καὶ πρὸς ἕτερα μείζονα ὁρᾶν, καὶ τὰ μέλλοντα ὀνειροπολεῖν. καὶ γὰρ ἅπαντα αὐτοὺς καὶ τὰ ὁρώμενα καὶ τὰ λεγόμενα εἰς ὑψηλὸν ἤγε φρόνημα, καὶ ἦν θαυμαστὸν ἰδεῖν ἄνθρωπον μετὰ τριάκοντα ἔτη καταβαίνοντα ἀπὸ τῆς ἐρήμου, 5 ἄρχιερέως υἱὸν γενόμενον, μηδὲν δεηθέντα τῶν ἀνθρωπίνων ποτὲ, καὶ πάντοθεν ὄντα αἰδέσιμον, καὶ τὸν Ἡσαΐαν μαρτυροῦντα περὶ αὐτοῦ, ὅτι οὗτός ἐστιν, ὃν παρέσσεσθαι ἔφην βοῶντα καὶ κηρύττοντα κατὰ τὴν ἐρήμον. καὶ γὰρ καὶ ἡ στολὴ αὐτοῦ τοὺς Ἰουδαίους μᾶλλον ἐφείλκετο, τὸν μέγαν Ἡλίαν ἐν αὐτῷ βλέπον- 10 τας· ἔτι δὲ καὶ μεῖζόν τι· ἐκείνου μὲν καὶ ἐν πόλεσιν ἀναστρεφόμενον· τούτου δὲ ἐκ σπαργάνων τὴν ἐρήμον οἰκήσαντος· οὐ γῆν ἀροτριάσαντα, ἐσχεδιασμένην ἔχοντα τράπεζαν, καὶ εὐκολωτέραν τῆς περιβολῆς τὴν οἴκησιν, οὔτε γῆν, οὔτε κλίνην κεκτημένην, οὔτε ἄλλου τινὸς δεηθέντος ποτὲ, ἀλλὰ ἀγγελικὴν τινα ἐν τῇ 15 σαρκὶ ταύτῃ πολιτείαν ἐπιδεικνύμενον. διὰ τοῦτο καὶ τρίχινον ἦν αὐτῷ τὸ ἱμάτιον, ἵνα διὰ τοῦ σχήματος παιδεύσῃ τῶν ἀνθρωπίνων ἀφίστασθαι, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὴν γῆν, ἀλλ’ ἐπὶ τὴν προτέραν ἀνατρέχειν εὐγένειαν, ἐν ᾗ ἦν, πρὶν ἡ δεηθῆναι ἱματίων καὶ περιβολῆς ὁ Ἀδάμ. εἰ οὖν ἐκεῖνος ὁ καθαρὸς οὕτω, καὶ τῶν 20 οὐρανῶν λαμπρότερος ὢν, καὶ ὑπὲρ προφῆτας πάντας, καὶ οὐ μείζων οὐδεὶς ἐγένετο, καὶ παρρησίαν τοσαύτην ἔχων, οὕτως ἑαυτὸν ἐσκληραγώγει, καὶ ταῦτα τῆς παλαιᾶς κρατούσης, τίνα ἔξομεν ἡμεῖς ἀπολογίαν, οἱ μετὰ τὴν χάριν καὶ τοσαύτας εὐεργεσίας, καὶ τὰ μυρία φορτία τῶν ἁμαρτημάτων, μηδὲ ὀλίγον τί τῆς 25 πολιτείας ἐπιδεικνύμενοι τῆς ἐκείνου, ἀλλὰ μεθύοντες καὶ γαστριζόμενοι καὶ μύρων ὄζοντες, καὶ πάντοθεν ἑαυτοὺς καταμαλακίζοντες, καὶ εὐχειρώτους τῷ διαβόλῳ ποιοῦντες;

5 Τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα, καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία, καὶ πᾶσα ἡ περὶχωρος τοῦ Ἰορδάνου. 30

Ἐξεπορεύοντο δὲ πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐβαπτίζοντο, διότι ἦν ἄξιον θαύματος ἰδεῖν ἐν ἀνθρώπινῳ σώματι τοιαῦτα ἐπιδεικνύμενον αὐτὸν, καὶ τοσαύτη κεκρημένον τῇ παρρησίᾳ, καὶ πάντων ὡς παιδῶν κατεξανιστάμενον· συνετέλει δὲ εἰς ἑκπληξιν, καὶ τὸ διὰ πολλοῦ

χρόνου προφήτην φανῆναι· καὶ γὰρ ἐπέλειπεν αὐτοὺς τὸ χάρισμα, καὶ διὰ μακροῦ πρὸς αὐτοὺς ἐπανῆλθε τοῦ χρόνου.

7 Ἰδὼν δὲ πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ φησιν ὁ Εὐαγγελιστὴς περὶ τῶν Σαδδουκαίων καὶ 5 τῶν Φαρισαίων, ὅτι ἤλθον εἰς τὸ βάπτισθῆναι· πῶς ὁ Χριστὸς λέγει, ὅτι οὐκ ἐπίστευσαν Ἰωάννῃ; ὅτι οὐκ ἦν τοῦτο πιστεῦσαι, τὸ τὸν κηρυττόμενον ὑπ' αὐτοῦ μὴ δέξασθαι. παρεγένοντο μὲν καὶ ἐβαπτίσθησαν· οὐ μὴν ἔμειναν ἐπὶ τῆς πίστεως τοῦ κηρύγματος· δείκνυται δὲ τοῦτο, ἐξ ἧν πρὸς τὸν βαπτιστὴν ἔπεμπον λέγοντες, 10 “εἰ σὺ εἶ Ἡλίας; εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός;” διὸ καὶ ἐπήγαγεν “οἱ δὲ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἀπὸ τῶν Φαρισαίων.”

Γεννήματα ἐχιδνῶν.

Εἶπεν δὲ αὐτοὺς γεννήματα ἐχιδνῶν, ὅτι οὐδὲν ἄμεινον διέκειντο αὐτοί τε καὶ οἱ γεγεννηκότες αὐτοὺς τοῦ θηρίου τούτου· καὶ γὰρ 15 τοῦτο διαφθείρει τὴν ὠδίνουσαν, καὶ διατρώγων τὴν γαστέρα αὐτῆς, οὕτως ἐξέρχεται εἰς φῶς, ὅπερ καὶ οὗτοι ἐποιοῦν, πατραλοῖαι^α γινόμενοι, καὶ μητραλοῖαι^β, καὶ τοὺς διδασκάλους ταῖς ἐαυτῶν διαφθείροντες χερσί.

Τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; 20

Μέλλουσιν δὲ ὀργῇ, τὴν αἰώνιον λέγει κόλασιν· οὐ γὰρ τὰ εἰωθότα, εἶναι πολέμους καὶ αἰχμαλωσίας.

8 Ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας.

Καρποὺς δὲ ἀξίους τῆς μετανοίας εἶπεν, οὐ τὴν πονηρίαν μόνον φυγεῖν, ἀλλὰ καὶ ἀρετὴν πολλὴν ἐπιδείξασθαι· μὴδὲ ἐπὶ τῇ τῶν 25 προγόνων εὐγενείᾳ μέγα φρονεῖν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ θαρρεῖν. φαίνονται γὰρ καὶ μετὰ ταῦτα λέγοντες, “ἡμεῖς πατέρα ἔχομεν “τὸν Ἀβραάμ.”

Τὸ δὲ “δύνатаι ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων,” καὶ τὰ ἐξῆς· τινὲς φασὶ περὶ τῶν ἐθνῶν ταῦτα λέγειν· λίθους αὐτοὺς μετα- 30 φορικῶς καλῶν ἐγὼ δὲ καὶ ἐτέραν ἔννοιαν τὸ εἰρημένον ἔχειν φημί· ὅτι μὴ νομίζετε^γ, φησιν, ὅτι ἂν ὑμεῖς ἀπόλησθε^δ, ἅταιδα

^α πατραλοῖαι Cod.

^β μητραλοῖαι Cod.

^γ νομίζεται Cod.

^δ ἀπολείσθαι Cod.

ποιήσετε^a τὸν πατριάρχην· τῷ γὰρ Θεῷ δυνατόν, καὶ ἀπὸ λίθων ἀνθρώπους αὐτῷ δοῦναι, ὥσπερ καὶ πρόην· τοῦτο γὰρ ὅμοιον ἦν τὸ ἀπὸ τῆς μητέρας τῆς Σάρρας προελθεῖν παιδίον. οὐκ εἶπεν δὲ ἡγείρεν, ἀλλ' "ἐγείραι," ἵνα μὴ ἀπεγνωῶσιν ἑαυτῶν.

- 10 "Ἦδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων σκεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλόν, ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

Τὸ δὲ ἤδη ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται, δηλοῖ ὅτι ἐπικείται μὲν τῇ ρίζῃ, καὶ οὐδὲ μίαν ἀναβολὴν τῆς κοπῆς ἐπιδείκνυται. πλὴν ἂν μεταβαλεῖσθε καὶ γένησθε βελτίους, 10 ἀπελεύσεται μὴδὲν ἐργασαμένη ἡ ἀξίνη αὕτη· ἂν δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένετε, πρόρριζον ἀνασπάσῃ τὸ δένδρον· ἐπικείται μὲν γὰρ, ἵνα μὴ ἀναπέσῃται· οὐ τέμνει δὲ, ὅτι δυνατόν καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ μεταβαλλομένους σωθῆναι. εἰπὼν "ὅτι πᾶν δένδρον μὴ "ποιοῦν καρπὸν καλόν," καὶ τὰ ἑξῆς· τὴν ἐπὶ τῆς συγγενείας 15 προεδρίαν ἐκβάλλει· κἂν γὰρ αὐτοῦ τοῦ Ἀβραάμ ἑγγενος ἦς, φησὶ, διπλὴν ὑποστήσῃ τὴν κόλασιν, ἄκαρπος μένων.

- 11 Ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστίν.

Τοῦ ἁγίου βασιλείου. Τὸ τοῦ Χριστοῦ βάπτισμα τὴν ἐν 20 τῇ κρίσει δοκιμασίαν λέγει· τὸ δὲ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, τὴν ἐν πυρίναῖς γλώσσαις τοῦ Πνεύματος ἑσομένην ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους ἐπιφοίτησιν.

Τοῦ Χριστοῦ τόμος. Διὰ τούτου τὸ δαψιλὲς τῆς δωρεᾶς ἐμφαίνει, ἁγιασμὸν καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ νίθεσίαν καὶ ἀδελφότητα· 25 καὶ τῇ ἐπεξηγήσει τοῦ πυρὸς πάλιν τὸ σφοδρότερον καὶ ἀκάθεκτον τῆς χάριτος ἐνδείκνυται.

Οὐδ' οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει, ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.

Διὰ δὲ τὸ εἰπεῖν τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος, τὸ ἔσχατον 30 πάντων ἐσήμανεν, ὅτι τοσούτον ἀπέχου, φησὶ, τοῦ μετ' ἐμὲ ἐρχομένου πρὸς σύγκρισιν, ὅτι οὐδὲ εἰς δούλους ἐκείνου τάττεσθαι

^a ποιήσεται Cod.

εἰμι ἄξιος. εὐδὲ γὰρ τὰ ὑποδήματα, ἀλλ' οὐδὲ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος εἰμι ἄξιος λῦσαι.

- 12 Οὐ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ. καὶ συνάξει τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην. 5

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Ὡς κριτὴς ὁ Χριστὸς ἀποχωρίζει τοὺς καθαρὺς ἐν βίῳ ἀπὸ τῶν ἀδικῶν.

ΚΤΡΙΛΛΟΣ. Τοὺς δικαίους ἀρπάζει εἰς τὴν ἄνω πόλιν, τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς εἰς τὸ κατακαῆναι.

ΤΟΤ ΧΡΤΣΟΣΤΟΜΟΣ. Τὸ πτύον, τὸν κριτὴν σημαίνει διαχω- 10 ρίζοντα τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς· σῖτον μὲν τοὺς δικαίους, ἄχυρον δὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς. πῦρ δὲ ἄσβεστον λέγων τὴν τιμωρίαν ἀθάνατον δείκνυσιν.

- 14 Ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν αὐτὸν λέγων· ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με ; 15

Διατί δὲ διακώλυν ὁ Ἰωάννης τὸν Χριστὸν βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ ὕστερον ἐπέστη ; ὅτι οὐκ ἦν ἄμετρος φιλόνεικος· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνάξιον ἐνδείκνυται καὶ τὴν ὑπακοήν· οὐχ ἀπλῶς δὲ εἶπεν αὐτῷ ὁ Χριστὸς, “ ἄφες ” ἀλλὰ καὶ τὸ “ ἄρτι ” προσέθηκεν· οὐ γὰρ διηλεκτῶς ταῦτα ἔσται, φησὶν, ἀλλ' ὅφει με ἐν τούτοις οἷς 20 ἐπιθυμεῖς, ὅτε τούτων ἐστὶν ὁ καιρὸς.

- 16 Καὶ ἰδοὺ, ἀνεώχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ, καὶ εἶδε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν, καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν.

Τίνος δὲ χάριν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐν εἵδει περιστερᾶς 25 φαίνεται ; ὅτι ἤμερον τὸ ζῶον καὶ καθαρὸν· ἐπεὶ οὖν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον πραότητός ἐστι πνεῦμα, διὰ τοῦτο ἐν τούτῳ φαίνεται. λοιπὸν δὲ καὶ διὰ τὸ εὐαγγελίσασθαι ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τὴν περιστερὰν τὴν λύσιν τοῦ χειμῶνος, κάρφος ἐλαίας ἐπιφερομένην· καὶ γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ νῦν λύσιν τῶν 30 κακῶν ἡμῖν ἤγαγεν, καὶ ἀντὶ κλάδου ἐλαίας, τὸν πάντων ἐλευθερωτὴν ἡμῖν δείκνυσιν· εἰ δὲ καὶ ὅφει περιστερᾶς ἐφάνη τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, χρὴ γινώσκειν, ὅτι οὐ φύσιν περιστερᾶς ἀνέλαβεν,

καθὼς ὁ Τίς τοῦ Θεοῦ φύσιν ἀνθρώπου· ὅθεν καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐν φύσει περιστερᾶς, ἀλλ' ἐν “εἶδει περιστερᾶς” διὸ οὐδὲ ἐν ταιούτῳ σχήματι ὤφθη μετὰ ταῦτα· ἔμεινε δὲ ἐπὶ τὸν Κύριον καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸ Παῦλόν Πνεῦμα, διὰ τὴν φωνὴν τὴν ἄνωθεν ἐνεχθεῖσαν, ἵνα μὴ νομίσωσιν αὐτὸν ὡς ἓνα 5 τῶν πολλῶν εἶναι, τὴν δὲ φωνὴν περὶ Ἰωάννου ἐνεχθῆναι· καὶ γὰρ πολλοὶ^b μείζον αὐτοῦ τὸν Ἰωάννην ἐνόμιζον.

ΚΕΦ. Δ.

Περὶ Διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος.

1 Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ 10
2 Πνεύματος, πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ νηστεύ-
σας ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα.

Ἀντὶ τοῦ τὸ Πνεῦμα προετρίετο αὐτὸν ἐπὶ τὸν κατὰ τοῦ διαβόλου ἀγῶνα.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Ἐπὶ τοῦ διαβόλου ἤγετο κατὰ συγχώρησιν. 15

ΣΕΤΗΡΟΤ. Οὐκ ἄκων εἴλκετο. ταῦτα γὰρ πρὸς ἡμῶν ὑποτύ-
πωσιν γέγονεν, ἵνα μετὰ τὸ βάπτισμα, μηκέτι αὐτοὺς ἄγωμεν,
ἀλλ' ἐκδῶμεν ἑαυτοὺς τοῖς νόμοις τοῦ Πνεύματος, καὶ ἀπ' αὐτοῦ
ἀγόμεθα ἐπὶ πνευματικὴν ζωὴν, καὶ κατὰ τῶν τοῦ διαβόλου
ἀγώνων. οὐχ ὑπερέβη δὲ ὁ Χριστὸς τὸ τῶν ἡμερῶν τῆς νηστείας 20
μῆκος, ὃ ἐνήστευσε Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας, ἵνα δῶ χάραν τῷ
πειράζοντι προσβαλεῖν ὡς ἀνθρώπῳ^c καὶ πεσεῖν.

ἘΠΙΦΑΝΙΟΤ. Ἐπεινάσεν ἵνα δείξῃ τὴν ἀληθινὴν ἐνανθρώπησιν.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Τὸ δὲ “οὐκ ἐπ' ἄρτα,” ὁ πρῶτος
Ἀδάμ διὰ τῆς βρώσεως ἥμαρτεν, ὁ Χριστὸς δι' ἐγκρατείας 25
περιγίνεται, καὶ διδάσκει ὅτι οὐ δεῖ ἀφίστασθαι τοῦ Θεοῦ, καὶ
λιμνῶνται· τούτων ἀρραβὼν ἐστὶ καὶ τῆς μελλούσης κατα-
στάσεως, ὅπερ ἤρξατο ἐν Χριστῷ, ὅτι καὶ δίχα τροφῆς μέλλουσι
ζῆν οἱ ἄνθρωποι.

5 Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἀγίαν 30
πόλιν, καὶ ἵστησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ.

ΣΕΤΗΡΟΤ. Τὸ δὲ “παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος,” ὡς Θεὸς

^b πολλά Cod.

^c αὐτὸ Cod.

έκουσίως ἐδίδου τῷ διαβόλῳ ἄγειν αὐτὸν εἰς τοὺς πειρασμοὺς, οὓς ἐπειράτο αὐτὸν ἐλκῦσαι ὁ διάβολος. διὸ καὶ εἰς τὴν ἔρημον ἀπῆει, καὶ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ εἰς τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, ἐκ τῶν τόπων ἐρεθίζον αὐτὸν τοὺς ἀρμαθίους πειρασμοὺς ἐπάγειν, ἵνα τὴν μαρίαν αὐτοῦ ἐκχύσας, καὶ ἀποτυχὼν, ἀσθενὴς γένηται, 5 καὶ εὐάλωτος τοῖς ἀνθρώποις.

Τοῦ Χριστοστόμου. Τότε, πότε; μετὰ τὴν τοῦ Πνεύματος κάθιστον, μετὰ τὴν φωνὴν τὴν ἄνωθεν ἐνεχθεῖσαν. ὑπὸ ποίου δὲ Πνεύματος ἀνήχθη; ὑπὸ τοῦ Ἁγίου. διατί δὲ ὑπὸ τοῦ διαβόλου πειρασθῆναι; ἐπειδὴ πάντα πρὸς διδασκαλίαν ἡμῶν ἔπραττεν¹⁰ ἵνα ἐάν τις τῶν βαπτιζομένων μετὰ τὸ βάπτισμα μείζοντας ὑπομείνῃ πειρασμοὺς, μὴ ταράττηται, ὡς παρὰ προσδοκίαν τοῦ πράγματος γινομένου· ἀλλὰ μείνῃ^d γενναίως πάντα φέρων· καὶ γὰρ διὰ τοῦτο ἐλάβομεν ὅπλα νοητὰ, οὐχ ἵνα ἀργῶμεν, ἀλλ' ἵνα πολεμῶμεν^o.

15

Εἰς δὲ τὴν ἔρημον ἄγεται, διδοὺς ἀφορμὴν τῷ διαβόλῳ. τότε γὰρ μάλιστα ἐπιτίθεται ἡμῖν, ὅτε ἴδῃ μεμονωμένους. καὶ πεινῶντι προσέρχεται, ἵνα μάθωμεν πῶς ἡ νήστεια καλόν· καὶ ὅτι μετὰ τὸ βάπτισμα, οὐ τρυφῇ ἀλλὰ νηστείᾳ προσέχειν δεῖ πάντας· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐνήστευσεν, οὐχ ὡς αὐτὸς 20 ταύτης δεόμενος, ἀλλ' ἡμᾶς παιδεύων. διὰ τί δὲ εἶπεν αὐτῷ, “εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ;” ἐπειδὴ ἤκουσε τῆς ἄνωθεν φωνῆς φερομένης· ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννου τοσαῦτα αὐτῷ μαρτυροῦντος· εἶτα δὲ καὶ πεινῶντα λοιπὸν ἐν ἀμηχανίᾳ ἦν· καὶ οὔτε εἰ ἄνθρωπος ψιλὸς ἦν πιστεῦσαι ἐδύνατο διὰ τὰ περὶ αὐτοῦ λεχθέντα· οὐδ' αὖ 25 πάλιν παραδέξασθαι ὅτι Υἱὸς ἦν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ βλέπειν αὐτὸν πεινῶντα. διὰ τοῦτο οὖν ἐρωτᾷ. οὐκ εἶπε δὲ αὐτῷ· ἐπειδὴ πεινᾷς, ἀλλ' “εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ εἰπὲ, ἵνα οἱ λίθοι ἄρτοι γένωνται” κολακεύων αὐτὸν ὑπόλως· διὸ καὶ ὁ Χριστὸς τὸν τύφον αὐτοῦ καθαιρῶν, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἄξιον αἰσχύνῃς τὸ πεινᾶν, εἶπεν 30 αὐτῷ· “οὐκ ἐπ' ἄρτων μόνων ζήσεται ὁ ἄνθρωπος.” δυνατὸς γὰρ ὁ Θεὸς καὶ ῥήματι θρῆψαι τὸν πεινῶντα. ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὴν δευτέραν πείραν, τὸ “εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ” προφέρει, διὰ τὴν προτέραν αἰτίαν. οὐκ ἡγανάκτησε δὲ κατ' αὐτοῦ ὁ Χριστὸς,

^d μένει Cod.

^o πολεμῶμεν Cod.

ἀλλὰ φησὶν “οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου,” ἡμᾶς παιδεύων ὅτι τοῦ διαβόλου, οὐ διὰ σημείων, ἀλλὰ δι’ ἀνεξικακίας καὶ μακροθυμίας περιγενέσθαι χρή. τὸ δὲ εἰρημένον “ὅτι τοῖς “Ἀγγέλοις αὐτοῦ,” καὶ τὰ ἐξῆς· οὐ περὶ τοῦ Κυρίου εἴρηται τῷ προφήτῃ, ὥστε καὶ ἐν τούτῳ ἐψεύσατο ὁ διάβολος. διὰ τοῦτο δὲ 5 εἰς τρίτην πειρὰν ἐπετίμησεν ὁ Χριστὸς τῷ διαβόλῳ, εἰ καὶ μὴ σφοδρῶς, ἀλλὰ μετὰ ἀνεξικακίας, ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τὸν Πατέρα ἡμάρτανεν, τὰ ἐκείνου πάντα αὐτῷ λέγων εἶναι. ἐκείνος οὖν ἅμα ἐπετιμήθη ἐδραπέτευσεν· οὐδὲ γὰρ ἐτέρους πειρασμούς αὐτῷ προσήγαγεν. εἰ γὰρ καὶ λέγει ὁ Λουκᾶς, ὅτι πάντα συνετέλεσε 10 πειρασμὸν, προσενηκεῖν αὐτῷ τὸν διάβολον τοῦτό φησιν ὁ Εὐαγγελιστής, καὶ ὡς ἐν τούτοις τῶν ἄλλων συμπεριειλημμένων· τὰ γὰρ μυρία συνέχοντα κακὰ ταῦτά ἐστι· τὸ γαστρί δουλεῖν· τὸ πρὸς κενοδοξίαν τί ποιεῖν· τὸ μακίᾳ χρημάτων ὑπεύθυνον εἶναι.

Μετὰ δὲ τὸ δραπετεῦσαι τὸν διάβολον, οἱ Ἀγγελοι φαίνονται· 15 καὶ οὐ πρὸ τούτου, ὥστε μὴ ἐκ τούτου φυγεῖν αὐτόν· ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα προσβάλῃ καὶ ἡττηθῇ· ἅμα δὲ ὅπως καὶ ἡμεῖς μάθωμεν, ὅτι μετὰ τὰς ἐκείνου νίκας Ἀγγελοι διαδέξωνται, κροτοῦντες καὶ δορυφοροῦντες ἐν ἅπασι. χρή δὲ καὶ τοῦτο γινώσκειν, ὅτι καὶ ἐκουσίως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς, εἰς 20 τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, καὶ εἰς τὸ ὑψηλὸν ὄρος ἀνῆλθεν, οὐχ ὑπὸ τοῦ μιανοῦ διαβόλου παραληφθεὶς, ἀλλ’ εἰδὼς τοὺς διαλογισμούς αὐτοῦ ἐν ἑαυτῷ λογιζόμενον, ὅτι ἐὰν ἔλθῃ εἰς τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, πείθω αὐτὸν διὰ κενὴν δόξαν, ῥύψαι ἑαυτόν. ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὸ ὄρος ἐὰν ἔλθῃ, δελεάζω αὐτὸν ἐπαγγελίᾳ χρημάτων προσ- 25 κυνησαί με· τούτου χάριν ἀνῆλθεν, ἵνα δείξῃ καὶ ἐν τούτῳ ἡττώμενον τὸν μιάρων ἐκείνον διάβολον.

- 12 Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Ἀνεχώρησεν ἀκούσας ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, 30 ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἡμᾶς παιδεύων φεύγειν τοὺς πειρασμούς· οὐ γὰρ ἔγκλημα τὸ μὴ ῥίπτειν ἑαυτὸν εἰς κίνδυνον, ἀλλὰ τὸ ἐμπεσόντα μὴ στήναι γενναίως. ἔτι δὲ καὶ τοὺς διδασκάλους τῆς οἰκουμένης ἀλιεῦσαι σπεύδων· ἐπειδὴ καὶ

ἐκεῖ διέτριβον τῇ τέχνῃ χρώμετοι τῇ ἀλιευτικῇ εἰπὼν δὲ “ὁ λαὸς
 “ὁ καθήμενος ἐν σκότει,” οὐ σκότος αἰσθητὸν ἐνταῦθα καλεῖ,
 ἀλλὰ τὴν πλάνην καὶ τὴν ἀσέβειαν· ὁμοίως δὲ καὶ φῶς νοητὸν,
 τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας λέγει. οὐκ εἶπε δὲ ὅτι ἐβαδίζον ἐν
 σκότει, ἀλλ’ “ἐκάθητο,” ὅπερ σημεῖον ἦν, τοῦ μηδὲ ἐλπίζειν
 αὐτοὺς ἀπαλλάττεσθαι. ὥσπερ γὰρ οὐδὲ εἰδότες ποῦ δεῖ^d προβῆναι,
 οὕτω καταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ σκότους ἐκαθέστησαν, μὴ δυνάμενοι
 μηδὲ στήναι λοιπόν. εἶτα δεικνύς ὅτι οὐκ αὐτοὶ ζητήσαντες εὔρον,
 ἀλλ’ ὁ Θεὸς ἄνωθεν ἐπεφάνη, φησὶν, ὅτι τὸ φῶς ἀνέτειλε καὶ
 ἔλαμψε· καὶ οὐκ αὐτοὶ πρότερον τῷ φωτὶ προσέδραμον· καὶ γὰρ 10
 ἐν ἐσχάτοις κακοῖς τὰ ἀνθρωπῖνα ἦν, πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας.

- 17 Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν·
 μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Τοῦτο δηλοῖ τὸ ἐξ οὗ ἐνεβλήθη εἰς τὸ δεσμοτήριον ὁ Ἰωάννης·
 διατί δὲ μὴ ἐξαρχῆς ἐκήρυξεν αὐτός; τί δὲ ὅλως Ἰωάννου ἐδεῖτο, 15
 τῆς τῶν ἔργων μαρτυρίας αὐτὸν κηρυττούσης; ἵνα κἀντεῦθεν τὴν
 ἀξίαν μάθῃς, ὅτι καθάπερ ὁ Πατὴρ, οὕτω καὶ αὐτὸς προφήτας
 ἔχει· καθὼς καὶ ὁ Ζαχαρίας ἔλεγεν· “καὶ σὺ παιδίον, προφήτης
 “ὑψίστου κληθήσῃ” ἄλλως δὲ καὶ ἀναγκαῖον ἦν, παρ’ ἐτέρου
 πρότερον λεχθῆναι τὰ περὶ αὐτοῦ, καὶ μὴ παρ’ αὐτοῦ· εἰ γὰρ καὶ 20
 μετὰ τούτων καὶ τηλικαύτας τὰς μαρτυρίας καὶ ἀποδείξεις
 ἔλεγον· “σὺ μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ, ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν
 “ἀληθής”· εἰ μηδὲν εἰρηκότος Ἰωάννου παρελθὼν εἰς μέσον πρῶτος
 ἐμαρτύρησεν ἑαυτὸν, τί οὐκ ἂν ἐφθέγγαντο^e; ἀρξάμενος δὲ κηρύσ-
 σειν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν τέως περὶ ἑαυτοῦ ἔλεγεν, ἀλλὰ περὶ 25
 τῶν οὐρανῶν, καὶ τῆς βασιλείας τῆς ἐκεῖ. ἐπειδὴ καὶ τοῦτο τέως
 ἀγαπητὸν ἦν παραδεχθῆναι· οὐπω γὰρ τὴν προσήκουσαν δοξάν
 περὶ αὐτοῦ εἶχον.

- 18 Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας.

Χρὴ δὲ τοῦτο γινώσκειν ὅτι δευτέρα ἦν ἡ κλῆσις Πέτρου καὶ 30
 Ἀνδρέου, ἣν ὁ Μιτθαῖος λέγει· ὁ μὲν γὰρ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης
 φησὶν, ὅτι οὐπω βληθέντος ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ προδρόμου προσῆλ-
 θον· ἐνταῦθα δὲ μετὰ τὸ ἐμβληθῆναι αὐτόν· ἀκεῖ μὲν ὁ Ἀνδρέας

^d δι Cod.

^e ἐφθέγγατο Cod.

καλεῖ τὸν Πέτρον· ἐνταῦθα δὲ ἀμφοτέρους ὁ Κύριος Ἰησοῦς. καὶ
 ἐξ ἑτέρων δὲ ἐστὶ τοῦτο συνιδεῖν. μετὰ δὲ τὴν πρώτην κλήσιν,
 διὰ τοῦτο πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν τέχνην ἐπανήλθον, διὰ τὸ εἰς
 δεσμοπήριον εἰσελθεῖν τὸν Ἰωάννην. καὶ γὰρ εἰ καὶ ἐκβλήθησαν
 ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πρότερον, ἀλλὰ διδάχθέντες ὑπ' αὐτοῦ πάλιν 5
 ὑπέστρεψαν πρὸς τὸν Ἰωάννην· αὐτὸς δὲ ὡς φιλόανθρωπος ἔρχεται
 πάλιν αὐτοὺς ἀνακτησάμενος· διὸ κακεῖνοι καίπερ ἐπιθυμητικῶς
 ἔχοντες πρὸς τὴν ἀλυσίαν¹, ὅμως ἀκούσαντες “ὅτι ποιήσω ὑμᾶς
 “ἀλειῖς ἀνθρώπων,” οὐκ ἀνεβάλοντο, ἀλλὰ πάντα ἀφέντες ἡκο-
 λούθησαν· τῆς αὐτῆς γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς ὑπακοὴν ζητεῖ παρ' ἡμῶν 10
 ὥστε μὴδὲ ἀκαριαῖον ἀναβαλέσθαι χρόνον, καὶ σφοδρὰ τι τῶν
 ἀναγκαιῶν ἡμᾶς κατεπείγει· ὥσπερ καὶ ἕτερόν τινα προσελθόντα
 καὶ ζητοῦντα θάψαι τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, οὐδὲ τοῦτο ἀφῆκε ποιῆσαι·
 διὰ τοῦτο δὲ καὶ Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος, μὴδὲ μίαν ἀκούσαντες
 ὑπόσχεσιν, ἡκολούθησαν εὐθέως· ἐπειδὴ ἡ τῶν πρώτων ὑπακοὴ 15
 προωδοποίησε τοῖς λοιποῖς· τὴν δὲ πενίαν αὐτῶν διηγεῖται τὴν
 πολλήν, ὅτι ἔραπτον τὰ δίκτυα, ὡς μὴ εὐποροῦντες ὠνεῖσθαι
 ἑτέρα· ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἀρετὴ² ἐστίν, τὸ φέρειν πενίαν εὐκόλως
 μετὰ εὐχαριστίας, καὶ ἀπὸ δικαίων τρέφεσθαι πόων, καὶ τὸν
 πατέρα ἔχειν μετ' ἑαυτῶν καὶ θεραπεύειν, καὶ συνδεδέσθαι ἀλλή- 20
 λοις τῇ τῆς ἀγάπης δυνάμει.

- 23 Καὶ περιῆγεν ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς, διδά-
 σκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ
 εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον
 καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. 25

Συνεχῶς δὲ ταῖς συναγωγαῖς ἐπεχωρίαζεν ὁ Κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς· καὶ ἐντεῦθεν παιδεύων πάντας, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντίθεος
 καὶ πλάνος, ἀλλὰ συμφωνῶν τῷ Πατρὶ παραγέγονεν· ἐπιχωρίαζων
 δὲ οὐκ ἐκήρυττε μόνον, ἀλλὰ καὶ σημεῖα ἐπεδείκνυτο· ἔχων λοιπὸν
 δὲ τοὺς μαθητάς, δι' ὧν ἐποίει ταῦτα, τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου περὶ 30
 αὐτοῦ εἰρημένα βεβαιῶν· διὰ τοῦτο δὲ τότε ἤρξατο ποιεῖν τὰ
 σημεῖα, ἐπειδὴ ἔθος τῷ Θεῷ, ὅτε πολιτείας τινὸς εἰσαγαγῇ
 ἔμελλε ποιεῖν, σημεῖα εἰργάζετο, ἐνέχυρα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως

¹ ἀλυσίαν Cod.² ἀρετὴ Cod.

παρέχων. οὕτω γοῦν ὅτε τὸν ἄνθρωπον ποιεῖν ἔμελλεν, τὸν κόσμον ἔκτισεν ἅπαντα, καὶ τότε τὸν νόμον αὐτῷ ἔδωκε ἐν τῷ παραδείσῳ· καὶ ὅτε τῷ Νῶε νομοθετεῖν ἔμελλεν, μεγάλα πάλιν ἐπεδείξατο θαύματα, τὸν κατακλυσμὸν ἐπαγαγὼν, καὶ τὸν δίκαιον ἐκείνον σῶσας· καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ ὁμοίως· τὴν νίκην τὴν ἐν τῷ πολέμῳ, 5 τὴν πληγὴν τὴν κατὰ τοῦ Φαραὼ, ὅτε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐπιβουλεύειν ἔμελλεν, τὴν ἐκ τῶν κινδύνων ἀπαλλαγὴν· καὶ Ἰουδαίους δὲ νομοθετεῖν μέλλων, τὰ θαυμαστὰ ἐκεῖνα καὶ μεγάλα τεράστια ἐπεδείξατο, καὶ τότε τὸν νόμον ἔδωκεν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, μέλλων ὑψηλὴν τινα εἰσάγειν πολιτείαν, καὶ λέγειν αὐτοῖς ἃ μηδέποτε 10 ἤκουσαν, τῇ τῶν θαυμάτων ἐπιδείξει βεβαιοῖ τὰ λεγόμενα· ἐπειδὴ γὰρ ἡ κηρυττομένη βασιλεία οὐκ ἐφαίνετο, ἀπὸ τῶν φαινομένων τὴν ἄδηλον ποιεῖ φανεράν.

Σκόπει δὲ τὸ ἀπείριστον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ· πῶς ἐν βραχείαι ῥήμασι τοσαῦτα πλήθη παρέδραμε σημείων· καὶ οὐ καθ' ἓνα 15 διηγεῖται τῶν θεραπευθέντων. διατί δὲ νῦν, παρ' οὐδενὸς αὐτῶν πίστιν ἐξήτησεν ὁ Κύριος· ὥσπερ μετὰ ταῦτα φαίνεται λέγων, “πιστεύεις^h ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;” ὅτι οὐδέπω τῆς αὐτοῦ δυναμέως ἀπόδειξιν ἦν δεδωκώς· ἄλλως τε δὲ καὶ αὐτὸ τὸ προσ-
 20 ἵκειναι καὶ τὸ πόρρωθεν, οὐ τὴν τυχούσαν ἐπεδείκνυτο πίστιν, ὅτι οὐκ ἂν ἔφερον τοὺς θεραπευθέντας ἀσθενεῖς· εἰ μὴ μεγάλα ἦσαν περὶ αὐτοῦ πεπεικότες ἑαυτούς. ἀκολουθήσωμεν τοίνυν αὐτῷ καὶ ἡμεῖς, διὰ τῆς τῶν ἀγίων αὐτοῦ ἐντολῶν ἐκπληρώσεως· καὶ γὰρ νοσήματα πολλὰ ἔχομεν ψυχικά.

21 Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελ- 25
 φὸν αὐτοῦ.

Εἰκὸς Ζεβεδαῖον μὴ παραδέχεσθαι τὸ κήρυγμα· διὸ εἰκότως ἀφίεται ὑπὸ τῶν ἐξελεθόντων ἐκ τῆς συγγενείας καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός.

ΚΕΦ. Ε.

30

Περὶ τῶν μακαρισμῶν.

1 Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος.

Τίνος χάριν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἰδὼν τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος; διὰ τὸ ἀφιλότιμον καὶ ἀκόμ-
^h πιστεύεται Cod.

παστον· οὐ γὰρ περιῆγεν αὐτοὺς μεθ' ἑαυτοῦ· ἀλλ' ὅτε μὲν περιπατῆσαι ἔδει, αὐτὸς περιεῖη πανταχοῦ, καὶ πόλεις καὶ χώρας ἐπισκοπούμενος. ὅτε δὲ ὄχλος γέγονεν, ἐν ἐνὶ κάθηται χωρίῳ, καὶ οὐκ ἐν πόλει καὶ ἐν ἀγορᾷ μέσῃ, ἀλλ' ἐν ὄρει καὶ ἐρημίᾳ· παιδεύων ἡμᾶς, μηδὲν πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν 5 μέσῳ θορύβῳ ἀπαλλάττεσθαι, ὅτ' ἂν περὶ ἀναγκαίων διαλεγόμεθα πραγμάτων. προσῆλθον δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὡς βελτίους λοιπὸν γινόμενοι· οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ τῶν θαυμάτων ἦσαν θεαταί· οὗτοι δὲ καὶ ἀκοῦσαι τί λοιπὸν ἐπέθυμον μέγα. διατί δὲ πρόκειται “ὅτι ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ;” ἵνα μάθωμεν, ὅτι σιγῶν ἐπαί- 10 δευεν, οὐχὶ μόνον φθειγγόμενος· τὸ δὲ “ἐδίδασκεν αὐτούς,” μὴ περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ νομίσωμεν τοῦτο μόνον λέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πάντων τῶν τότε παρόντων, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα γενησομένων.

3 Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν 15 ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Τινὲς δὲ εἰσὶν “οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι;” οἱ ταπεινοὶ καὶ συντετριμμένοι τὴν διάνοιαν. πνεῦμα γὰρ ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν εἴρηκεν, τὴν ἐκ προαιρέσεως συντετριμμένην οὔσαν· ἐπειδὴ γὰρ εἰσὶ πολλοί, οὐχ ἑκόντες ἀλλ' ὑπὸ τίνος ἀνάγκης βιαζόμενοι· 20 ἀφείς ἐκείνους, οὐδὲ γὰρ ἂν εἶη τοῦτο ἐγκώμιον, τοὺς ἀπὸ προαιρέσεως ἑαυτοὺς συντρίβοντας μακαρίζει. Καὶ μετ' ὀλίγον—Κἂν γὰρ εὐχὴν τίς κέκτηται, κἂν νηστείαν, κἂν ἐλεημοσύνην, κἂν σωφροσύνην, κἂν ἄλλό τι συναγάγῃ ἀγαθόν· ταπεινοφροσύνης χωρὶς, διαρρεῖ καὶ ἀπόλλυται ἅπαντα, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Φαρισαίου γέγονεν. 25

4 Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

Μακαρίζει δὲ τοὺς πενθοῦντας εὐθέως μετὰ τὸν πρῶτον μακαρισμόν· ἐπειδὴ ἀπεναντίας δοκεῖ τοῦ εἶναι, τῇ τῆς οἰκουμένης ψήφῳ· πάντων γὰρ τοὺς γελῶντας ζηλωτοὺς εἶναι νομίζόντων, τοὺς δὲ ἐν ἀθυμίᾳ καὶ πένθει ἀθλίους, αὐτοὺς τοὺς ἀντ' ἐκείνων 30 μακαρίζει· οὐχ ἀπλῶς δὲ τοὺς πενθοῦντας τέθεικεν, ἀλλὰ τοὺς ὑπὲρ ἁμαρτημάτων δηλονότι τοῦτο ποιοῦντας· ὡς τό γε ἔνεκεν βιωτικῶν πραγμάτων πενθεῖν, σφόδρα ἐστὶ κεκωλυμένον· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος περὶ ἀμφοτέρων ἐδήλωσε λέγων, “ὅτι ἡ μὲν

“ τοῦ κόσμου λύπη, θάνατον κατεργάζεται· ἡ δὲ κατὰ Θεὸν λύπη, “μετανοίαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον” ὅθεν καὶ τὸ ἔπαθλον μέγα παρακληθήσονται γὰρ, φησί, ° δηλονότι καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ.

Εἰπὼν δὲ ὅτι “μακάριοι οἱ πραεῖς” καὶ τὰ ἐξῆς, περὶ ποιᾶς 5 γῆς φησί; νοητὴν φασὶ τινές, ἀλλ’ οὐκ ἐστὶ τοῦτο· οὐδαμοῦ γὰρ εὐρίσκομεν ἐν τῇ γραφῇ γῆν νοητὴν, ἀλλ’ αἰσθητὸν τίθησιν ἔπαθλον ἐν τούτῳ. οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν προτρέπεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων, διὰ τοὺς παχυτέρους τῶν ἀκρωμένων· καὶ πρὸ τῶν μελλόντων ταῦτα ἐπιζητοῦντα· ὑπ- 10 ισχνεῖται δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ νομίζεται διὰ τὴν πραότητα πάντα ἀπολλύναι τὰ ἑαυτοῦ· ὅθεν τὸ ἐναντίον ὑπισχνεῖται, ὥσανεὶ λέγων ὅτι οὗτος μὲν οὖν ἐστίν, ὁ μετὰ ἀσφαλείας τὰ ὄντα κεκτημένος· ὁ μὴ θρασὺς μηδὲ ἀλαζών· πρὸ δὲ τῶν ἐλεημόνων μακαρίζει “ τοὺς πεινῶντας καὶ διψῶντας τὴν δικαιοσύνην” ἐπειδὴ οὐκ ἐξ 15 ἀρπαγῆς οὐδὲ ἐκ πλεονεξίας δεῖ ἐλεεῖν, ἀλλ’ ἐκ δικαίων πόνων· καὶ οὐκ εἶπεν τοὺς ἀπλῶς δικαιοσύνης ἀντεχομένους, ἀλλὰ “ τοὺς “πεινῶντας καὶ διψῶντας,” τουτέστι τοὺς μετὰ ἐπιθυμίας πάσης αὐτὴν μετερχομένους· καὶ ἐνταῦθα δὲ αἰσθητὸν τὸ ἔπαθλον τίθησι λέγων “ ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται” διὰ γὰρ τὸ νομίζεσθαι τὴν 20 πλεονεξίαν, τοὺς πολλοὺς εὐπόρους ποιεῖν λέγει· ὅτι τούναντίον μὲν οὖν ἐστίν· ἡ γὰρ δικαιοσύνη τοῦτο ἐργάζεται.

Τοὺς ἐλεήμονας δὲ μακαρίζει, οὐ τοὺς διὰ χρημάτων ἐλεοῦντας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς διὰ πραγμάτων· ποικίλως γάρ ἐστιν ὁ τῆς ἐλεημοσύνης τρόπος, καὶ πλατεῖα αὕτη ἡ ἐντολή. τί δὲ ἐστίν 25 αὐτῆς τὸ ἔπαθλον; “ ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.” καθαρὸς δὲ τῇ καρδίᾳ λέγει, ἢ τοὺς καθολικὴν ἀρετὴν κεκτημένους, ἢ τοὺς ἐν σωφροσύνῃ διάγοντας· φησί γὰρ ὁ Παῦλος, “εἰρήνην διώκεται “ καὶ τὸν ἀγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄφεται τὸν Κύριον.” ἐνταῦθα δὲ πνευματικὸν τίθησι τὸ ἔπαθλον λέγων, “ ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν 30 “ ὄψονται” ὅψιν δέ, φησι, τὴν ἄνω δυνατὸν ἰδεῖν· ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ἐλεοῦσι μὲν, καὶ οὐχ ἀρπάζουσιν, οὐδὲ πλεονεκτοῦσιν· πορνεύουσι δέ· ἔδειξεν ὅτι οὐκ ἀρκεῖ τὰ πρότερα, ἔαν μὴ καὶ σωφροσύνη παρῇ. εἰρηνικοὺς δὲ μακαρίζει, οὐ μόνον τοὺς μὴ πρὸς τινα ἀπεχθανομένους ἢ στασιάζοντας, ἀλλὰ καὶ ἐτέρους 35

στασιάζοντας εἰρηνοποιοῦντας· ἔτι δὲ καὶ τοὺς τὸ ἑαυτῶν σῶμα μὴ κατεξανίστασθαι τῆς ψυχῆς διὰ τῆς γαστριμαργίας καὶ τῶν ἡδονῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ὑποτάσσεσθαι τοῦτο ταῖς ψυχικαῖς ἀρεταῖς.

Ἰνα δὲ μὴ νομίσωμεν ὅτι πανταχοῦ ἡ εἰρήνη καλὸν, ἐπήγαγεν, “μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι,” καὶ τὰ ἐξῆς, τουτέστι τῆς ἀρετῆς· 5 δικαιουσύνην γὰρ εἴθε λέγειν τὴν ἅπασαν τῆς ψυχῆς φιλοσοφίαν. εἰπὼν δὲ ὅτι πολὺς ὁ μισθός, ἐπήγαγεν καὶ ἑτέραν παράκλησιν λέγων· “οὕτω γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς πρὸ ἡμῶν,” ὥσανεὶ ἔλεγεν, ὅτι ὥσπερ οἱ προφῆται μηδὲν παράνομον εἰπόντες, οἱ μὲν ἐλιθάζοντο ὑπ’ αὐτῶν, οἱ δὲ, ἡλαύνοντο, οἱ δὲ μυρία ἕτερα ἔπασχον 10 κακὰ, οὕτως καὶ ἡμεῖς ἀγαθὰ λαλοῦντες καὶ νομοθετοῦντες, ταῦτα μέλλεται πάσχειν.

- 13 Ὑμεῖς ἐστὲ τὸ ἅλας τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μω-
ρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται;

Ἐν τῷ εἰπεῖν “ὕμεῖς ἐστὲ τὸ ἅλας τῆς γῆς” ἔδειξε μωραν- 15 θεῖσαν πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ κατασαπεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀμαρτημάτων. ὕμεῖς οὖν, μαθηταί μου, τὰς εἰρημένας ἐν τοῖς μακαρισμοῖς ἀρετὰς κατορθώσαντες, καὶ εἰς τὴν ἐτέρων ὠφελείαν τὰς καλὰς ταύτας παρασκευάσαντες ὑπερχειῖσθαι πηγάς.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΪΑΣ. Ἄλας τῆς γῆς ἐστὶν τὸ ψυχικὸν 20 ἄρτυμα.

ΚΤΡΙΑΛΟΤ. Ἄλας καλεῖ τὴν φρόνησιν.

ΤΟῦ ΧΡΗΣΤΟΣΤΟΜΟΥ. Τί ἐστὶν “ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ” καὶ τὰ ἐξῆς; ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι, φησὶ, τοῦ λαοῦ ἀρετὰς κατορθοῦντες καὶ πίπτοντες δύναται διὰ μετανοίας ταχέως τυγχάνειν 25 συγγνώμης· ὁ δὲ διδάσκαλος ἐὰν τοῦτο πάθῃ, πάσης ἀπεστέρηται ἀπολογίας, καὶ τὴν ἐσχάτην δίδωσι τιμωρίαν· μὴ οὖν προδῶτέ, φησι, τὴν προσήκουσαν ὑμῖν σφοδρότητα, καὶ στερρότητα καὶ στυφότητα, τὴν τῷ ἅλατι προσήκευσαν· ἐὰν γὰρ φοβηθῇτε ὀνειδισμοὺς καὶ διωγμοὺς, καταφρονηθήσεσθε, ὅπερ ἐστὶ κατα- 30 πατηθῆναι.

- 14 Ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις
κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ. Ὡς περ διὰ τοῦ φωτὸς ὁρᾷ τις ὅλα,

οὕτω καὶ οἱ πειθώμενοι ὑμῖν, δι' ὑμῶν ὁρῶσι τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα.

ΚΤΙΓΙΛΛΟΤ. Τὸ δὲ “οὐ δύναται πόλις,” οἱ ἐπὶ τῇ πίστει ἰδρύμενοι, ὡς ἐπ' ὄρους ὑψηλοῦ, οὐκ ὀφείλουσι λαθραίως ἢ μετὰ δειλίας λαλεῖν τὸν λόγον.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ. Μόδιον, τὴν κακίαν εἶπεν· λύχνον δὲ τὴν ἀρετὴν.

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΥ. “Ἑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου” εἰπὼν, πάλιν τοῦ κόσμου καὶ οὐχ ἐνὸς ἔθνους οὐδὲ εἰκοσι πόλεων, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης ἔδειξεν αὐτοὺς ἔσεσθαι διδασκάλους, καὶ ὡς περ ἅλας πνευματικόν, οὕτω καὶ φῶς νοητὸν, τῆς τοῦ ἡλίου ἀκτίνος πολὺ βέλτιον. Τὸ δὲ “οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι,” καὶ τὰ ἐξῆς· τοῦτο δηλοῖ ὅτι οὗτος ἔσεσθαι^h, φησί, πάση τῇ οἰκουμένῃ καταφανῆς, ὡς περ πόλις ὑπεράνω κορυφῆς ὄρους κειμένη, καὶ ὡς περ λύχνος ἐπὶ τῆς λυχνίας φαίνων. Τὸ δὲ “οὐ καίονσι¹⁵” “λύχνον” καὶ τὰ ἐξῆς, τὴν παρρησίαν, φησὶν, ἀπαιτεῖ τὴν παρ' ἡμῶν ἐγὼ μὲν ἤψα τὸ φῶς, φησί· τὸ δὲ μεῖναι καίόμενον, τῆς ὑμετέρας γενέσθω σπουδῆς, οὐ δι' ἡμᾶς αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μέλλοντας τῆς αὐτῆς ἀπολαύειν πρὸς τὴν ἀλήθειαν χειραγωγίας· οὐδὲ γὰρ τὴν οἰκουμένην διορθώσητε ὁρθῶς βιοῦντες, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν δοξάζεσθαι παρασκευάσητε.

¹⁷ Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι.

Διατί δὲ εἶπεν, “οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι;” ἐπειδὴ ἔμελλεν ὑψηλότερα διδάσκειν τοῦ νόμου, ὅθεν καὶ πρὸς πάντα τὸν ὄχλον λοιπὸν τρέπει τὸν λόγον· καὶ πῶς οὐ κατέλυσέ, φησι, τὸν νόμον, ἕτερα νομοθετήσας; ἐπειδὴ περ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ, οὐ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι κατάλυσις, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπίστασις. τὸ γὰρ μὴ φινεύειν, οὐκ ἀναίρεσις τὸ μὴ ὀργίζεσθαι, ἀλλὰ πληρώσις, καὶ πλειόνων ἀσφάλεια.

¹⁸ Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, κ. τ. λ.

Τὸ δὲ “ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς,” οὐχ ἀπλῶς τέθεικεν, ἀλλ'

^h Sic.

ἵνα ὑψώσῃ τὸν νοῦν τοῦ ἀκροατοῦ· ὅτι καὶ ὁ κόσμος ἅπας μετα-
σχηματίζεται. Τὸ δὲ “ἰῶτα ἐν,” καὶ τὰ ἐξῆς, τοῦτο δηλοῖ ὅτι
ἀμύχανόν ἐστιν, ἀτέλεστόν τι μεῖναι τοῦ νόμου· ἀλλὰ καὶ τὸ
βραχύτατον αὐτοῦ πληρωθῆναι δεῖ· ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐποίησε μετὰ
ἀκριβείας πάσης αὐτὸν ἀπαρτίσας.

5

19 Ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν
ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ.

Τὸ δὲ εἰπεῖν “ὅστις λύσει μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων” καὶ τὰ
ἐξῆς, οὐ περὶ τῶν παλαιῶν νομίμων τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ περὶ ὧν
ἐμελλεν αὐτὸς νομοθετεῖν· ὅθεν καὶ τὸ ἐπαγόμενον. τὸ δὲ “ἐὰν 10
“μὴ περισσεύσῃ” καὶ τὰ ἐξῆς· πῶσον δὲ ἦν τὸ περισσόν; τὸ μὴ
ὀργισθῆναι, τὸ μὴ ἐμβλέψαι εἰς γυναῖκα ἀκολάστως, τὸ ὑπὲρ
τὰς δεκάτας παρέχειν καθ’ ἕκαστον ἔτος ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τοῖς
δεομένοις. εἰπὼν δὲ ὅτι “ἐλάχιστός ἐστιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν
“οὐρανῶν,” τοῦτο ἐσήμανεν ὅτι εἰς γέενναν καὶ κόλασιν ἀπελεύ- 15
σεται ὁ τοιοῦτος. Χρὴ δὲ καὶ τοῦτο εἰδέναι, ὅτι βασιλείαν οὐ
τὴν ἀπόλαυσιν λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως,
καὶ τὴν παρουσίαν ἐκείνην τὴν φοβεράν. εἰδότες τοίνυν τὴν ἀπει-
λὴν, μήτε αὐτοὶ καὶ μίαν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ παραβαίνωμεν, μήτε
τοὺς βουλομένους ταύτας φυλάττειν ἐκλύωμεν.

20

Ὃς δ’ ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται.

Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, “ὅς δ’ ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας
“κληθήσεται” διδάσκει ἡμᾶς, μὴ ἑαυτοῖς μόνους χρησίμους
εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις· καὶ γὰρ μέγας ὁ μισθὸς τῷ ἑαυτὸν
ἀκλινῇ φυλάττοντι, εἰς τὴν τῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν ἐκπλήρωσιν. 25

21 Ἐκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις·
ὅς δ’ ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει.

Τίνος χάριν οὐκ εἶπεν, ὅτι ἤκούσατε ὅτι εἶπον τοῖς ἀρχαίοις·
ἐπεὶ δὲ δυσπαράδεκτος ὁ λόγος ἐγένετο, καὶ πᾶσιν ἂν πρόσεστι
ταῖς ἀκούουσι· τὸ δὲ “οὐ φονεύσεις” καλῶς τέθεικε πρῶτον, διὰ 30
τὸ μὴ συγχεῖν τὴν τάξιν τῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ ἀπὸ ταύτης ἄρξασθαι,
ἀφ’ ἧς καὶ ὁ νόμος ἤρξατο· ἵνα καὶ ἐν τούτῳ δείξῃ τὴν συμφω-
νίαν. εἰπὼν δὲ “ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν,” ἔδειξε τὴν ἑαυτοῦ ἐξουσίαν
ἀπηρτισμένην· οὐδεὶς γὰρ δικαίων ἢ προφήτων, ἢ πατριαρχῶν

οὕτως ἐφθέγγετο πώποτε, ἀλλὰ “ταῦδε λέγει Κύριος.” ἐκεῖνοι γὰρ τὰ τοῦ δεσπότου διήγγελλον· οὗτος δὲ καὶ τὰ ἑαυτοῦ. “τὰ γὰρ “ἐμά,” φησι, “σὰ ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά” καὶ οἱ μὲν τοῖς ὁμοδούλοις, ὁ δὲ τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις ἐνομοθέτει. τὸ δὲ “εἰκὴ” πρόσκειται, ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπον οὕτα παθῶν ἀπηλλάχθαι, 5 ἀλλὰ κρατεῖν μὲν δυνατόν, ἐκτὸς δὲ αὐτῶν παντελῶς ἀμήχανον εἶναι· ἔπειτα ὅτι καὶ χρήσιμον τὸ πάθος τοῦτό ἐστιν, ἔαν μετὰ τοῦ προσήκοντος οἶδαμεν αὐτῷ κεχρησθαι καιροῦ· καθὼς ὁ Παῦλος πρὸς Κορινθίους καὶ Γαλάτας ὀργισθεῖς, μεγάλων αὐτοὺς ἀπήλλαξε λοιμῶν, καὶ ἐτέρους δὲ πλείους τούτων. τίς δὲ ὁ προσήκων 10 τῆς ὀργῆς καιρός; ὅτ’ ἂν μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικῶμεν. τίς δὲ ὁ μὴ προσήκων; ὅτ’ ἂν ἑαυτοὺς ἐκδικῶμεν περὶ γηίνων μαχόμενοι, καὶ ἀπολλυμένων πραγμάτων· ἀλλ’ οἱ πολλοὶ τούναντίον ποιοῦσιν ἐκθηριούμενοι μὲν περὶ τῶν φθαρτῶν, ἐκλυόμενοι δὲ εἰς τὸ νοθετεῖν καὶ ἐπιστρέφειν τοὺς ἁμαρτάνοντας· ὥπερ ἀμφοτέρω ἐναντία εἰς 15 τοῖς νόμοις τοῖς εὐαγγελικοῖς.

Τὸ “ῥακά” οὐ μέγα ἐστὶ ῥῆμα ὕβρεως, ἀλλὰ μᾶλλον καταφρονήσεως, ὥσπερ ἡμεῖς τινὲς ἐπιτάττοντες τῶν οἰκετῶν λέγομεν· ἄπελθε σύ· οὕτως καὶ οἱ τῇ Σύρων κεχρημένοι γλώσση, “ῥακά” λέγουσι τὸ σύ· ἀλλ’ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς, καὶ τὰ μικρότατα 20 ἀνασπᾷ. εἰπὼν δὲ ὅτι “ἐνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ” συνέδριον ἐνταῦθα τὸ τῶν Ἰουδαίων δικαστήριον φησί. τὸ μωρὸν εἶπεν, πολλοῖς βαρὺ καὶ φορτικὸν ἔδοξεν εἶναι, εἰ περὶ ῥήματος ψιλοῦ τοσαύτην, φησί, μέλλομεν δίδοναι δίκην· εἰπατώσαν τοῖνυν, διὰ τί φορτικὸν εἶναι δοκεῖ τὸ ἐπίταγμα· οὐκ οἶδασιν ὅτι καὶ αἱ 25 πλείους τῶν τιμωριῶν καὶ τῶν ἁμαρτιῶν, ἀπὸ ῥημάτων ἔχουσι τὴν ἀρχήν. καὶ γὰρ βλασφημία ῥημάτων, καὶ ἄρνησις διὰ ῥημάτων, καὶ λοιδορία καὶ ὕβρεις, καὶ ἅπαξ ἀπλῶς πάντα τὰ διὰ τῆς γλώττης κακά. χρηὴ δὲ γινώσκειν ὅτι ἐνταῦθα πρῶτον γενένης ὄνομα εἶπεν, πρότερον περὶ βασιλείας πολλὰ διαλεχθεῖς· δεικνύς 30 ὅτι ἡ μὲν βασιλεία τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ γνώμης ἐστίν· ἡ δὲ γένηνα τῆς ἡμῶν ῥαθυμίας.

Εἰπὼν “ἔαν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου” καὶ τὰ ἐξῆς, διὰ τούτων ἀπάντων δηλοῖ, ὅτι οὐ δέχεται τοὺς ἀπεχθῆς πρὸς ἀλλήλους ἔχοντας ὁ Θεός· ἀκουέτωσαν ὅσοι μετὰ ἔχθρας, ἢ προσευχᾶς, ἢ 35

ἐλεημοσύνας προσφέροντες, ἢ τολμῶντες τῶν φρικτῶν μετέχειν μυστηρίων.

- 25 Ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχύ, ἕως οὗτου εἰ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ. 5

Τὸ “Ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου” καὶ τὰ ἐξῆς· τινὲς ἀντίδικον τὸν διάβολον λέγουσιν, καὶ ὅτι κελεύει ὁ Χριστὸς μὴδὲν ἔχειν τῶν ἐκείνου· τοῦτο γὰρ εἶναι τὸ εὐνοεῖν αὐτῷ, ὡς οὐ δυνατόν διαλύσασθαι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν τῆς ἀφορήτου λοιπὸν ἡμᾶς διαδεχομένης κολάσεως· ἐμοὶ δὲ περὶ τῶν ἐνταῦθα δοκεῖ 10 λέγειν δικαστῶν καὶ τῆς ἐπὶ τὸ δικαστήριον ὁδοῦ, καὶ τοῦ δεσμοτηρίου τούτου· ἐπειδὴ γὰρ ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ἐνέτρεψε καὶ τῶν μελλόντων, καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ λοιπὸν φοβεῖ, ταχύ, λέγων, καταλλάγηθι “ἕως οὗτου εἰ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ,” ἐπὶ τοὺς δικαστὰς πορευόμενος, πρὶν τῷ βήματι τῶν δικαστῶν παρα- 15 στῆς· τί δέ ἐστιν εὐνόει; καταδέχου μᾶλλον ἀδικεῖσθαι.

- 27 Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, οὐ μοιχεύσεις.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ. Ὁ ἐμβλέψας πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι τρόπον τινὰ ἡρεμοῦντα τὰ πάθη διανύττει διὰ τοῦ ὁρᾶν.

ΚΤΡΙΛΛΟΣ. Τάχα εἰσὶ τινες τοιοῦτον λαβόντες χάρισμα ὥστε 20 μὴ ἐπιθυμεῖν· πλὴν ὁ Χριστὸς ὡς ἰσχυροποιήσας τὴν ἀνθρώπων φύσιν, καὶ τὰ ὑπὲρ νόμον ἐπιτάσσει, ὡς νῦν ἐγγωροῦντα· εἰ γὰρ καὶ τοῖς πρὸ τοῦ Χριστοῦ ἀδύνατον ἦν τοῦτο, ἀλλὰ τοῖς πιστοῖς εὐκατόρθωτον τὸ τὰς ἐπιθυμίας ἐκκόπτειν.

Ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα καὶ ἐπιθυμήσας τότε κρίνεται, ὅτε φανῇ 25 αὐτῷ¹ ἡ σὰρξ τῆς γυναικὸς εἰς ἐπιθυμίαν καλὴν, καὶ σαρκικῶς αὐτὴν ἴδῃ καὶ ἀμαρτητικῶς· ὁ γὰρ δι' ἀγάπην τῆς ἀγνῆς ὁρᾶν τὸ κάλλος, οὐ τὴν σάρκα ἡγεῖται καλὴν, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΗΣΗΣ. Οὐ τὸν ἐπιθυμήσαντα κατὰ τινὰ συντηχίαν εἶναι κατάκριτον, ἀλλὰ τὸν ἐκ πονηρίας τὸ πάθος ἐπισπα- 30 σάμενον· τὸ μὲν γὰρ ἐγγίνεσθαι ποτε τοιαύτην ὁρμὴν ἢ συγκεκραμένη τῇ φύσει πολλάκις ἀσθένεια, καὶ παρὰ τὴν γνώμην παρασκευάζει· ὁ δὲ μὴ χειμάρρου δίκην παρενεχθῆναι τῇ τοῦ

πάθους ὁρμῇ, ἀλλὰ ἀνδρικῶς πρὸς τὴν τοιαύτην διάθεσιν στῆναι, καὶ τοῖς λογισμοῖς τὸ πάθος ἀπώσασθαι, τοῦτο τῆς ἀρετῆς ἔργον ἐστίν.

ΤΟΥΤ' ΑΓΙΟΤ ΒΑΣΙΛΕΙΟΤ. Ὁ ἐμβλέψας πρὸς ἡδονὴν γυναῖκα, κἂν μὴ τῷ ἔργῳ τὴν μοιχείαν ἐπιτελέσει, ἀλλὰ τό γε τὴν ἐπι-5 θυμίαν τῇ ψυχῇ παραδέξασθαι, οὐκ ἀφίεται τοῦ ἐγκλήματος.

ἸΣΙΔΩΡΟΤ. Οὐ ταῦτόν, ὦ βέλτιστε, τὸ ἐξαίφνης ἰδεῖν καὶ τρωθῆναι, καὶ τὸ μετὰ σπουδῆς τὰ ἀλλότρια θηρώμενον κάλλη τὸ αὐτὸ παθεῖν. ὁ μὲν γὰρ ἐξαίφνης ἰδὼν καὶ τρωθεὶς, δύναται λογισμῷ σώφρονι καὶ τὸ βέλος ἐξελκῦσαι καὶ τὸ τραῦμα θερα-10 πεύσαι· φάρμακον δὲ ἄριστον τῷ τοιούτῳ πάθει, νηστεία καὶ τὸ μηκέτι τὴν τρώσασαν θεάσασθαι. ὁ δὲ συνεχῶς καὶ μετὰ σπουδῆς ὁρῶν, κἂν μὴ τῷ σώματι δράσειεν, ἀλλὰ τῇ ψυχῇ τὴν ἀμαρτίαν ἀποτελέσειεν.

ἌΛΛΟΤ. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὁ ἀπλῶς καὶ ἐκ παρόδου τινὸς ἰδὼν 15 καὶ ἐπιθυμήσας ὡς μοιχὸς τιμωρηθήσεται· ἀλλ' ὁ ἐκ προενθυμήσεως τὸ πρᾶγμα ἐπιγράψαι τὸ πάθος σπασάμενος, ὁ τοῦτο τὸ ἔργον τιθέμενος.

ΤΟΥΤ' ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΤ. Ὁ ποιούμενος ἔργον τὰ λαμπρὰ σώματα περιεργάζεσθαι, καὶ τὰς εὐμόρφους θηρᾶν. οὐ γὰρ τὸ σῶμα ἦλθεν 20 ἀπαλλάξαι τῶν πονηρῶν πράξεων μόνον, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν πρὸ ἐκείνου· ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν τοῦ Πνεύματος δεχόμεθα χάριν, αὐτὴν ἐκκαθαίρει πρῶτην· ἐπεὶ οὖν οὐκ ἔστι μὴ ἐπιθυμεῖν, καὶ γὰρ ἐν ὅρεσι καθήμενος ἐπιθυμεῖ, οὐκ εἶπεν τὴν ἀπλῶς ἐγγι- νομένην ἐπιθυμίαν, ἀλλ' ὡς ἂν ἐμβλέψῃ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, 25 τουτέστιν ὁ ἑαυτῷ τὴν ἐπιθυμίαν συλλέγων. ἴσως δὲ ἔρεϊ τίς· ἐὰν οὖν ἴδω μὲν καὶ ἐπιθυμήσω, μηδὲν δὲ πράξω πονηρὸν, ἐκ τούτου κατακρίνομαι; γινωσκέτω ὁ τοιοῦτος, ὅτι καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν μοιχῶν ἔστηκεν. τοῦ γὰρ δικαιοκρίτου ἀποφνημαμένου Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, οὐδὲν δεῖ περιεργάζεσθαι πλέον· ἅπαξ 30 μὲν καὶ δις καὶ τρίς οὕτως ἰδὼν τις, ἴσως δυνήσεται κρατεῖν· ἂν δὲ συνεχῶς τοῦτο ποιῇς, καὶ ἀνάπτεις τὴν κάμινον, ἀλώσῃ πάντως· οὐ γὰρ ἔξω τῆς ἀνθρωπίνης ἔσθιας φύσεως. ὥσαύτως δὲ καὶ αἱ καλλωπιζόμεναι τῶν γυναικῶν, κἂν μὴ πλήξωσι τοὺς τῶν ἀπάντων ὀφθαλμοὺς, δίκην δώσουσι τὴν ἐσχάτην· τὸ γὰρ φάρ- 35

μακον ἐσκεύασαν καὶ τὸ πόμα προσήνεγκαν, καὶ μηδεὶς ὁ πίνων εὐρέθη.

ΚΤΙΡΙΑΛΟΣ. ἸΩΑΝΝΗΣ. ἸΣΙΔΩΡΟΣ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Εἰπὼν, “ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε,” καὶ τὰ ἐξῆς· ὀφθαλμὸν λέγει, τὸν λογισμὸν τῆς ἐπιθυμίας, ὃν λέγει ἐκκόπτεσθαι. 5

ἌΛΛΟΣ. ΤῶΝ ΑἰΤῶΝ. Ὁφθαλμὸς καὶ χεὶρ νοεῖται ὁ φίλος· ἐὰν γάρ τινα οὕτως φιλήσῃ, ὥς ἐν τάξει ὀφθαλμοῦ δεξιῶ, καὶ χρησίμου αὐτὸν νομίζεις, ὥς ἐν τάξει δεξιᾶς χειρὸς, καὶ βλάπτει σου τὴν ψυχὴν. ἀπότεμε τοὺτους ἀπὸ σοῦ, καὶ πόρρω χωρίσθητι ἀπ’ αὐτῶν. ὅτ’ ἂν γὰρ μὴ ἀλλήλους σώζητε, ἀλλὰ μᾶλλον ἀμφοτέρω 10 τεροι προσαπόλλυσθε ὄντες ὁμοῦ, συμφέρεει χωρισθέντα, καὶ τὸν ἓνα σωθῆναι.

31 Ἐρρέθη δὲ ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον.

ΤΟῦ ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΥ. Διατί εἶπεν “ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν 15 “γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον;” ἐπειδὴ νόμος ἦν κείμενος παλαιὸς τὸν μισοῦντα τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ἐξ ὅας δήποτε αἰτίας, μὴ κωλύεσθαι αὐτὸν ἐκβάλλειν αὐτήν, καὶ ἑτέραν ἀντ’ ἐκείνης εἰσάγειν. ταύτην τὴν συνήθειαν ἀνατρέπων ὁ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς, τοῦτο τέθεικε καὶ ἐπάγει λέγων, “ἐγὼ δὲ λέγω 20 “ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ” καὶ τὰ ἐξῆς· τὴν γυναῖκα καὶ ἄκουσαν σωφρονίζει, καὶ τὴν πρὸς πάντας ἀποτειχίζει εἴσοδον αὐτῇ· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν ἄνδρα ἐκφοβὸν ἀπεργάζεται, ἵνα μὴ τοῦτο διαπράξῃται.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ. Διὰ τὸ θέλειν ἄλλαις συνεῖναι, ἐξέβαλε 25 τὰς πρώτας, καὶ διὰ τῆς μηχανῆς ταύτης, οἱ μὲν ἐλάμβανον τὰς ἄλλων γυναῖκας, αἱ δὲ τοὺς ἄλλοτρίους ἄνδρας.

ΚΤΙΡΙΑΛΟΣ. Ὁ τὴν σώφρονα ἐκβάλλον διδωσιν αὐτῇ ἄδειαν ἄλλῃ γαμηθῆναι, ὅπερ ἐστὶν εἶδος μοιχείας, ὡσανεὶ μὴ λυθείσης συζυγίας· οὐ γὰρ τὰ ρεπούδια παρὰ Θεοῦ λύει τὸν γάμον, ἀλλ’ 30 ἡ ἄτοπος πράξις.

33 Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις οὐκ ἐπιорκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ Κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου.

ΩΡΙΓΕΝΟΣ. ΚΤΙΡΙΑΛΟΣ. Τὸ “οὐκ ἐπιорκήσεις” καὶ τὰ ἐξῆς·

ἐάν τις ἀναιδὴς ἐπάγῃ τοῖς ἀγίοις ὅρκον, ἀντὶ τοῦ ὅρκου ἔσται αὐτοῖς τὸ ναὶ καὶ τὸ οὐ.

Τοῦ Χρτιστοτόμου. Τὸ “ἀποδώσεις Κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου” δηλοῖ, ὁμνύειν μὲν, ἀληθεύειν δέ· τοῦτο δὲ τοῖς ἀρχαίοις ἐρρέθη· αὐτὸς δὲ παρ’ ἐτέρῳ ἀπάγων τοῦ ὁμνύειν κατὰ τοῦ Θεοῦ, φησι, 5 μῆτε κατὰ τοῦ οὐρανοῦ, μῆτε κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ τῶν ἐξῆς· τούτων δὲ ἐμνήσθη οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἔθος εἶχον καὶ κατὰ τούτων ὁμνύειν, δείκνυσι πρὸς τῷ τέλει τοῦ εὐαγγελίου τὸ ἔθος· τὸ δὲ “μῆτε κατὰ τῆς κεφαλῆς σου” σημαίνει, ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ἑαυτοῦ κύριος· οὐ γὰρ μόνον τοῦ ἐπιорκεῖν, φησι, κωλύω· 10 ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλως ὁμνύναι· οὐ μόνον εἰς τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα, ἀλλ’ οὐδὲ εἰς τί τῶν κτισμάτων αὐτοῦ.

- 39 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, ἀλλ’ ὅστις σε ραπίσει εἰς τὴν δεξιὰν σιαγὼνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.

15

Τοῦ Χρτιστοτόμου. Οὐχὶ τῷ ἀδελφῷ ἀντιστῆναι, ἀλλὰ τῷ πονηρῷ, δεικνύς ὅτι ἐκείνου κινουῦντος, ταῦτα τολμῶνται τὰ κακά· τί οὖν φησιν; οὐ χρὴ ἡμᾶς ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ; δεῖ μὲν, οὐ τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ, τὸ ἀντιδιδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἀλλὰ τὸ παρέχειν ἑαυτοὺς πάσχειν κακῶς· οὕτω γὰρ τοῦ πονηροῦ περι- 20 γεγόμεθα· οὐδὲ γὰρ πυρὶ σβέννυται πῦρ, ἀλλ’ ὕδασι.

Καὶ τὸ παρέχειν δὲ τῷ τύπτοντι τὴν ἑτέραν σιαγὼνα κελεύσας, οὐ περὶ τῆς τοιαύτης πληγῆς νομοθετεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν ἅπασιν τοῖς ἄλλοις ἀνεξικακίαν, παιδεύων ἡμᾶς τοῦτό φησι· εἰπὼν δὲ “τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι” καὶ τὰ ἐξῆς, οὐχ ἀπλῶς τοῦτο 25 τέθεικεν, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης· οὐ γὰρ εἶπεν, δὸς τῷ ἀπαιτοῦντι τὸ ἱμάτιον, ἀλλὰ “τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι,” τουτέστιν, ἐὰν εἰς δικαστήριον ἔλκη, καὶ πράγματα δικαστικά παρέχει, καὶ οὐ μόνον ἃ βούλεται καὶ κελεύει δοῦναι, ἀλλὰ καὶ πλείονα ἐπι-δεῖξασθαι φιλοτιμίαν· καὶ μηδεὶς λεγέτω, ὅτι γυμνὸς λοιπὸν 30 ἔμελλον περιῖναι τούτοις πειθόμενος· μάλλον μὲν γὰρ ἂν πολλῷ πλείονα ἀπάντων οἱ πειθόμενοι περιεβάλοντο· διὸ μηδεὶς ἀδύνατα εἶναι νομιζέτω ταῦτα ἐπιτάγματα· καὶ γὰρ μετὰ τοῦ συμφέροντος σφόδρα ἐστὶν εὐκόλα, ἐὰν νήφωμεν. μετὰ τὸ δοῦναι τὸν

χρῖσθαι καὶ τὸ ἱμάτιον, καὶ αὐτῷ τῷ σώματι βούλεται εἰς πόνον χρῆσασθαι· “ἐὰν γάρ τις σε ἀγγαρεύσῃ,” φησὶ, “μίλιον ἐν, “ἵπαγε μετ’ αὐτοῦ δύο,” καὶ νίκησον καὶ ὑπέρβῃ τὴν ἀδικὸν ἐπιθυμίαν ἐκείνου. τὸ γὰρ ἀγγαρεύσαι, τοῦτό ἐστι τὸ ἐλκύσαι ἀδίκως.

5

42 Τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σου δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς.

Δάνος δὲ ἐνταῦθα οὐ τὸ μετὰ τόκον λέγει, ἀλλὰ τὴν χρῆσιν τὴν ἀπλῶς γινομένην.

44 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν. 10

Τὴν κορωνίδα τῶν ἀγαθῶν ἐσχάτην τέθεικεν, τὸ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς καὶ εὐχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων, καὶ εὐλογεῖν τοὺς καταρωμένους· καλῶς ποιεῖν τοῖς μισοῦσιν, ὅπερ ἦτος μέγιστον φιλοσοφίας ἐστί· διάττει τοῦτο καὶ λαμπρὸν τὸ ἔπαθλον ἔχει καὶ μισθὸν τοιοῦτον, οἷον οὐδὲ ἐν τῶν προτέρων. οὐ γὰρ γῆς ἐνταῦθα 15 μέμνηται, καθάπερ ἐπὶ τῶν πράων, οὔτε παρακλήσεως καὶ ἐλέους, καθάπερ ἐπὶ τῶν πενθούντων καὶ ἐλεημόνων, οὔτε βασιλείας οὐρανῶν· ἀλλ’ ὃ πάντων τούτων ἦν φρικωδέστερον, τὸ γενέσθαι ὁμοίους Θεῷ, ὡς ἀνθρώπους γενέσθαι εἰκός· “ὅπως γένησθι,” φησιν, “ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι τὸν 20 “ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει “ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.” καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς οὐ μόνον εὐμισεῖ, φησὶν, ἀλλὰ καὶ εὐεργετεῖ τοὺς ὑβρίζοντας, καίτοιγε οὐδαμοῦ τὸ γινόμενον ἴσον, οὐ μόνον διὰ τὴν τῆς εὐεργεσίας ὑπερβολήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῆς ἀξίας ὑπεροχήν. 25

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Ἀγαπῶμεν τοὺς ἐχθροὺς, οὐ καθ’ ὃ μοιχοὶ εἰσιν ἢ φονεῖς, ἀλλὰ καθὼς ἄνθρωποι. τὸ γὰρ ἀμαρτάνειν ἐνεργείας ἐστίν, οὐκ οὐσίας· διὸ οὔτε ἔργον Θεοῦ ἢ ἀμαρτία.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Ὑπερέχον τῶν ἐχθρῶν, ἐν τούτῳ αὐτοὺς ἀμυνόμενος, ἐν τῷ μὴ συνεῖναι αὐτοῖς ἐμμένουσι τῇ πονηρίᾳ. 30

ΤΟΤ’ Αἴτοϋ. Πάντας τοὺς θέλοντας υἱοθεσίας ἀξιοθῆναι, δεῖ κατὰ τὸ δυνατόν μιμεῖσθαι Θεόν, ἐν τῷ ἀδιακρίτως εὐεργετεῖν.

ἢ αὐτοὺς Cod.

G

Καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηραζόντων.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Ἴσως φήσειέν τις, πῶς ὁ μακάριος Παῦλος Ἀλέξανδρον ἀρᾶται τὸν χαλκία; πρὸς ὃν φαμέν οὐχ ὡς ἴδιον ἐχθρὸν, ἀλλ' ὡς ἐχθρὸν τοῦ Εὐαγγελίου κατηράσατο αὐτὸν, διδάσκων ὅτι τοῖς τοῦ Θεοῦ ἐχθροῖς αἰεὶ χρὴ πολεμεῖν. 5

45 Ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

ᾠΡΙΓΕΝΟΤΣ. Ὁ μιμητὴς τοῦ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ, τὸν ἐν αὐτῷ λόγον ἥλιον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ λάμπουσαν δικαιοσύνην ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ τὸν διὰ στόματος λόγον αὐτοῦ ἰετὸν¹ οἰκονομικῶς βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, τουτέστιν ἀμαρτωλούς.

1 Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν, μὴ ποιεῖν ἔμ-
προσθεν τῶν ἀνθρώπων.

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΥ. Περὶ τῆς κενοδοξίας διαλέγεται, τοῦ 15
τυραννικωτέρου πάντων πάθους· εἰ μὴ γὰρ εἶπεν τί δεῖ ποιεῖν, οὐκ ἂν περὶ τούτου πῶς ἀρμόδιον ἦν αὐτῷ πειεῖν ἐδίδασκεν· οὐ δὲ ἀπλῶς εἶπε, “προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμ-
“προσθεν τῶν ἀνθρώπων,” ἀλλὰ καὶ τούτῳ ἐπήγαγεν, “πρὸς τὸ
“θεαθῆναι αὐτοῖς.” ἔστι γὰρ ἔμπροσθεν ἀνθρώπων ποιοῦντα, μὴ 20
πρὸς τὸ θεαθῆναι ποιεῖν, διόπερ τὴν γνώμην κολάζει καὶ στεφανοῖ.
εἰ γὰρ μὴ αὕτη ἡ ἀκρίβεια προσκειμένη ἦν, πολλοὺς ἂν τοῦτο ὀκνηροτέρους ἐποίησεν περὶ τὴν τῆς ἐλεημοσύνης δόσιν, διὰ τὸ
μὴ πανταχοῦ πάντως δυνατόν εἶναι λανθανόντως ποιεῖν· διὰ τοῦτο
ἀπολύων ἡμᾶς τῆς ἀνάγκης ταύτης, τῇ προαιρέσει τοῦ ποιοῦντος 25
καὶ τὴν ζημίαν καὶ τὸν μισθὸν ὀρίζει· ἵνα γὰρ μὴ λέγῃς, τί γὰρ
ἐγὼ πάθω, ἂν ἕτερος ἴδῃ; οὐ τούτων ζητῶν φησὶν, ἀλλὰ τὴν
διάνοιαν τὴν σὴν καὶ τὸν τρόπον τοῦ γινομένου· τὴν γὰρ ψυχὴν
διαπλάσαι βούλεται, καὶ παντὸς ἀπαλλάξαι νοσήματος.

Εἶπε δὲ μὴ σαλπίσαι ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· οὐχ ὅτι 30
σάλπιγγας εἶχον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τὴν πολλὴν αὐτῶν ἐπιδείξαι
μανίαν, τῇ λέξει τῆς μεταφορᾶς ταῦτα κωμωδῶν αὐτοὺς καὶ

ἐκπομπεύων· καὶ ἄλλως σάλπιγγα τὴν ἐπίδειξιν λέγει. καλῶς δὲ “ὑποκριτὰς” αὐτοὺς εἶπεν· ἐπειδὴ τὸ μὲν προσωπεῖον ἐλεημοσύνης ἦν, ἡ δὲ διάνοια ὠμότητος καὶ ἀπανθρωπότητος. “μὴ γνῶτω δὲ ἡ ἀριστερά σου, τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου,” φησι· καὶ ἐνταῦθα πάλιν, οὐ χεῖρας αἰνίττεται, ἀλλ’ ὑπερβολικῶς αὐτὸ 5 τέθεικεν· εἰ γὰρ οἶόν τε ἐστί, φησι, σεαυτὸν ἀγνοῆσαι, περισπούδαστον ἔστω σοι τοῦτο. οὐ γὰρ ὥς τινες φασίν, ὅτι τοὺς πονηροὺς δεῖ κρύπτειν ἀνθρώπους· πάντας γὰρ ἐνταῦθα λαυθάνειν ἐκέλευσεν· τίθησι δὲ καὶ τὸν μισθὸν μέγαν· “καὶ γὰρ ὁ Πατὴρ σου,” φησι καὶ τὰ ἐξῆς. 10

ΚΤΡΙΑΛΟΤ. Ὁ δὲ αὐτὸ τὸ καλὸν ποιῶν ἀρετὴν, ὑπερκόσμιον ἔχει τὸ καύχημα.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ. Τοῦτό φησιν, ἵνα ὁ Θεὸς μόνος γινώσκῃ· οὔτε γὰρ αὐτὸς ὁ ἐλεῶν ὀφείλει γινώσκειν· ἐπεὶ συμβαίνει διὰ τούτου, ποτὲ μὲν ἐλεᾷ, ποτὲ δὲ οὐ. 15

- 3 Σοῦ δὲ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην, μὴ γνῶτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου.

ΣΕΤΗΡΟΤ. Ὁ λεληθότως ποιῶν τὸ καλὸν καὶ μὴ δημοσιεύων αὐτὸ, ἀλλὰ ζητῶν λαθεῖν καὶ αὐτὸν τὸν εὐεργετούμενον, οὗτός ἐστι περὶ οὗ φησιν ὁ Κύριος, “μὴ γνῶτω ἡ ἀριστερά σου, τί 20 “ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου.”

ἸΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Τὸ δεξιὸν καὶ καθῆκον ἔργον γινώσκει ἡ ἀριστερά, ὅτε μολύνεται ὑπὸ φιλοδοξίας.

- 5 Καὶ ὅταν προσεύχη, οὐκ ἔσῃ ὥσπερ οἱ ὑποκριταί.

ΤΟΤ ΧΡΤΣΟΙΣΤΟΜΟΤ. Εἰπὼν δὲ, προσευχόμενοι οὐκ ἔσεσθε 25 ὥσπερ οἱ ὑποκριταί, πρεπόντως δὲ τοὺς τοιοῦτους ὑποκριτὰς καλεῖ, ὅτι Θεῷ προσποιούμενοι προσεύχεσθαι^κ, ἀνθρώπους περισκοποῦσιν, οὐχ ἰκετῶν περικειμένοις σχῆμα, ἀλλὰ ἀνθρώπων καταγελάστων· ὁ γὰρ μέλλων ἰκετεύειν, ἅπαντας ἀφείς, πρὸς ἐκεῖνον ὁρᾷ τὸν κύριον ὄντα δοῦναι τὴν αἴτησιν· ἂν δὲ τοῦτον ἀφείς πανταχοῦ 30 περιφέρει τοὺς ὀφθαλμούς, κεναῖς ἀπελεύσεται χερσίν. οὐκ εἶπε δὲ ὅτι οὐ λήφονται μισθὸν οἱ τοιοῦτοι, ἀλλ’ ὅτι “ἀπέχουσι,” τούτέστι λήφονται μὲν, παρ’ ὧν δὲ ἐπιθυμοῦσιν αὐτοί. ὁ γὰρ

^ι γινώσκει Cod.

^κ προσεύχεσθε Cod.

Θεὸς τοῦτο οὐ βούλεται, ἀλλ' αὐτὸς μὲν τὴν παρ' αὐτοῦ παρέχων ἤθελεν ἀμοιβήν· ἐκεῖνοι δὲ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ζητοῦντες, οὐκ ἔτι ἂν εἶεν δίκαιοι λαβεῖν παρ' ἐκείνου. βούλει, φησί, τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ λαβεῖν μισθόν; “εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖον σου,” καὶ τὰ ἐξῆς· τί οὖν, ἐν ἐκκλησίᾳ, φησὶν, οὐ δεῖ προσεύχεσθαι; 5 καὶ σφοδρὰ μὲν οὖν. πανταχοῦ γὰρ ὁ Θεὸς τὸν σκοπὸν ἐπιζητεῖ τῶν γινομένων. ἐπεὶ ἂν εἰς τὸ ταμιεῖον εἰσέλθῃς, καὶ ἀποκλείσας πρὸς ἐπίδειξιν αὐτὸ ἐργάσῃ, ὡς καὶ τοῦ σώματος κρυπτομένου, διὰ τῆς φωνῆς πᾶσιν αὐτὸν καταδήλον ποιεῖς, οὐδὲν σοι τῶν θυρῶν ὄφελος συρφετωδῶς βοῶν, καὶ τῇ φωνῇ καταγέλαστον 10 ποιῶν αὐτόν· ἀλλὰ χρὴ τὰς τῆς διανοίας ἀποκλείειν θύρας, καὶ μετὰ ἐπικειρίας πάσης προσεύχεσθαι, καὶ μετὰ συντριβῆς τῆς διανοίας, καὶ ἡακρύων τῶν ἔνδοθεν. ὁ γὰρ οὕτως εὐχόμενος πολὺν ἀπολήψεται τὸν μισθόν. “διότι,” φησὶν, “ὁ Πατὴρ σου ὁ βλέπων “ἐν τῷ κρύπτῳ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.” οὐκ εἶπε χαριεῖται 15 σοι, ἀλλ' ὁ πολλῶ μείζον, ὅτι χρεώστην αὐτόν ἡμῖν κατέστησε, καὶ μετὰ μεγάλης ἀποδώσει τῆς τιμῆς, ἐν τῷ φανερῷ παρέχων σοι τὸν μισθόν.

7 Προσευχόμενοι δὲ, μὴ βαττολογήσητε ὥσπερ οἱ ἐθνικοί.

20

Τί δέ ἐστιν, ὅπερ εἶπε, “μὴ βαττολογήσητε;” βαττολογίαν ἐνταῦθα τὴν φλυαρίαν λέγει· οἷον ὅτ' ἂν τὰ μὴ προσήκοντα αἰτῶμεν παρὰ Θεοῦ, δυναστείας καὶ δόξας, καὶ πλοῦτον, καὶ τρυφάς, καὶ τὸ ἐχθρῶν περιγενέσθαι· καὶ ἀπλῶς τὰ μηδὲν εἰς ψυχὴν καὶ σωτηρίαν συντείνοντα. καὶ τίνος ἕνεκεν εἰ οἶδεν ὧν 25 χρεῖαν ἔχομεν, καθὼς εἶπεν αὐτὸς, προσεύχεσθαι δεῖ; ἵνα τῇ παρακλήσει ἐπικάμψωμεν αὐτόν τοῦ ἐλεῆσαι ἡμᾶς· ἵνα ταπεινωθῶμεν ἀναμνησθέντες τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· ἔτι δὲ καὶ ἵνα οἰκισθῶμεν αὐτῷ, τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐντεύξεως. χρὴ γὰρ ἡμᾶς παραμένειν καὶ προσκαρτερεῖν ταῖς προσευχαῖς καὶ ταῖς δεήσεσι, 30 καθὼς καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος ἐκείνου τοῦ κατὰ τὴν χήραν, ἣτις τὸν ἀνελεῖ καὶ ὠμὸν ἐπέκαμψεν ἄρχοντα τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐντεύξεως, καὶ τοῦ κατὰ τὸν φίλον τὸν ἄωρὶ τῇ νυκτὶ παραγενόμενον, καὶ τὸν καθεύδοντα ἀπὸ τῆς κλίνης ἀναστήσαντα, οὐ διὰ τὴν φιλίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν προσεδρίαν.

35

9 Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς, Πατὲρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Δεῖ οὖν προσεύχεσθαι εὐθέως καὶ τὸν νοῦν ἡμῶν ἀναπτεροῦν, καὶ τῆς γῆς ἀνυψοῦν καὶ τοῖς οὐρανοῖς προσηλοῦν· προστάσσει γὰρ ἡμῖν λέγειν, “Πατὲρ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.” ὁ τοίνυν 5 πατέρα καλέσας τὸν Θεὸν, δίκαιος ἂν εἴη τοιαύτην ἐπιδείκνυσθαι πολιτείαν, ὥς μὴ τῆς συγγενείας ταύτης ἀνάξιος φανῆναι· παιδεύει δὲ καὶ κοινὴν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ποιεῖσθαι εὐχὴν. οὐ γὰρ εἶπεν, Πατέρ μου, ἀλλὰ Πατὲρ ἡμῶν. ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας νομοθετήσας προσφέρειν τὴν δέξιν, καὶ οὐδαμοῦ 10 σκοπεῖν τινὰ τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ τοῦ πλησίον· ἵνα μὴδεὶς ἐτέρου πλέον ἔχῃ^k μὴδὲν, μήτε ὁ πλούσιος τοῦ πένητος, μήτε ὁ δεσπότης τοῦ δούλου, μήτε ὁ ἄρχων τοῦ ἀρχομένου, μήτε ὁ βασιλεὺς τοῦ στρατιώτου, μήτε ὁ φιλόσοφος τοῦ βαρβάρου, μήτε ὁ σοφὸς τοῦ ἰδιώτου· πᾶσι γὰρ μίαν ἐχαρίσατο εὐγένειαν, 15 πάντων ὁμοίως καταξιώσας, Πατὴρ κληθῆναι.

Εἰπὼν δὲ “ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,” οὐκ ἐκεῖ τὸν Θεὸν συνέκλεισεν, ἀλλὰ τῆς γῆς ἀπάγων τὸ εὐχόμενον, καὶ τοῖς ὑψηλοῖς προσηλῶν χωρίοις, καὶ ταῖς ἁνω διατριβαῖς, τοῦτό φησι· τὸ δὲ “ἁγιασθήτω” 20 “τὸ ὄνομά σου” δηλοῖ τὸ δοξασθῆτω διὰ τῆς ὑμετέρας ζωῆς, τοιούτεστι καταξιώσον, φησιν, οὕτως πολιτενεῖσθαι ἡμᾶς καθαρῶς, ὥς δι’ ἡμᾶς ἅπαντάς σε δοξάζειν. τὸ δὲ “ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου,” σημαίνει τὸ μὴ προσηλωθῆναι τοῖς ὀρωμένοις, μὴ δὲ μέγα τί τὰ παρόντα ἡγεῖσθαι, ἀλλ’ ἐπείγασθαι πρὸς τὸν πατέρα καὶ τῶν μελλόντων ἐφίεσθαι, “ἀπεκδεχομένους τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώ- 25 “ματος ἡμῶν,” ὥς φησι Παῦλος. “γενηθῆτω τὸ θέλημά σου, ὥς “ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς” ὃ λέγει τοῦτό ἐστιν· ὥσπερ ἐκεῖ πάντα ἀκωλύτως γίνεται, φησιν· καὶ οὐ τὰ μὲν ὑπακούουσιν, ἀλλ’ εἰς πάντα ἤκουσι καὶ πείθονται, οὕτω καὶ ἡμᾶς καταξιώσον τοὺς ἀνθρώπους, μὴ ἐξ ἡμισείας τὸ θέλημά σου ποιεῖν, ἀλλὰ πάντα 30 ἵνα ποιῶμεν διὰ σοῦ· διότι οὐ τῆς ὑμετέρας σπουδῆς ἡ ἀρετὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς παρὰ σοῦ διδομένης χάριτος ἄνωθεν. “ἄρτον “δὲ ἐπιούσιον,” τὸν ἐφήμερον λέγει, ὥστε μὴ ὑπὲρ τῆς αὔριου

^k ἔχει Cod.

μεριμνῶν· μὴ δὲ περαιτέρω συντρίβειν ἑαυτοὺς τῇ φρόντιδι τῆς ἐπιούσης ἡμέρας.

Τὸ “ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν,” καὶ τὰ ἐξῆς, ¹ τὴν τῆς φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν ἐκδείκνυται, ὅτι καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, πάλιν ἁμαρτάνοντας, ἀξιοὶ συγγνώμης· οὐ δὲ γὰρ μετὰ τὸ 5 λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας, ἀνήρηται τῆς μετανοίας τὸ κέρδος· εἰσήνεγκε δὲ τοῦτον τῆς ἱκετηρίας τὸν νόμον, ἅμα μὲν ἵνα τῶν ἁμαρτημάτων ὑπόμνησιν λαμβάνοντες μετριάσωμεν, ἅμα δὲ καὶ ἐτέροις ἄφεςιν παρέχοντες μνησικακίας ἀπάσης ἀπαλλαττώμεθα¹. τὸ “μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν” διδάσκει, οὐ παραι- 10 τεῖσθαι μὲν τοὺς ἀγῶνας, μὴ ἐπιπηδᾶν² δέ· οὕτω γὰρ ἡμῖν ἡ νίκη λαμπρότερα ἔσται, καὶ ἡ ἥττα τῷ διαβόλῳ καταγελαστοτέρα. “πονηρὸν” δὲ ἐνταῦθα τὸν διάβολον καλεῖ. διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν “ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία” καὶ τὰ ἐξῆς, ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς λογίζεσθαι τίς ἐστὶν ὁ δεσπόζων ἡμῶν, καὶ ὅτι πάντων ἐστὶ 15 δυνατώτερος³, καὶ ὅτι οὐδένα χρὴ δεδοικέναι λοιπόν.

- 14 Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος.

Εἰπὼν, “ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν” φησι, καὶ τὰ ἐξῆς, πάλιν καὶ διὰ τούτων ἐντρέψαι τὸν ἀκροατὴν 20 βούλεται, πατὴρ καὶ οὐρανῶν μνημονεύσας. ὁ γὰρ τοιοῦτου πατὴρς ὢν υἱός, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν κληθεὶς, οὔτε ἐκθηριῶσθαι δίκαιος ἂν εἴη, οὔτε γῆινόν τι καὶ βιωτικὸν ἔχειν φρόνημα, ἀλλὰ ταχέως διαλάττεσθαι πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας, καὶ μηδὲ ἔχνος ὀργῆς ἔχειν πρὸς τοὺς πλησίον. “ὅτ’ ἂν δὲ νηστεύητε” φησί, 25 τοῦτο δηλοῖ, ὅτι οὐδὲ γὰρ μόνον ἐπιδείκνυσθαι χρὴ, ἀλλὰ καὶ σπουδάζειν λανθάνειν ἐκέλευσεν· τὸ δὲ “ἀφανίζουσι τὰ πρόσωπα “αὐτῶν,” τοῦτό ἐστιν, ὅτι διαφθεύουσιν, ἀπολλύουσιν· εἰ δὲ τοῦτο ἀφανισμὸς προσώπου, τὸ πρὸς κενοδοξίαν ὥχρον φαίνεσθαι, τί ἂν εἴπωμεν⁴, περὶ τῶν ἐπιτρίμμασι καὶ ὑπογραφαῖς διαφθει- 30 ρουσῶν τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν· ἐκεῖνοι μὲν ἑαυτοὺς βλάπτουσι⁵ μόνον· αὗται δὲ καὶ ἑαυτάς.

¹ θαρσεῖτε οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ μετανόησατε. in marg.

μεθα Cod.

² ἐπιπηδανον Cod.

³ δυναστότερος Cod.

⁴ ἀπαλλαττώ-

μεθα Cod.

⁵ εἵπομεν

Cod. ⁶ βλαστώνουσι Cod. sed βλάπτουσι in marg.

Τίνος ἕνεκεν, ἐπὶ μὲν τῆς ἐλεημοσύνης εἰπὼν, “ προσέχετε μὴ
 “ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων,” προσέθηκε “ πρὸς τὸ θεαθῆναι
 “ αὐτούς.” ἐπὶ δὲ τῆς νηστείας καὶ τῆς εὐχῆς, οὐδὲν τοιοῦτον
 διώρισεν; ὅτι τὴν ἐλεημοσύνην μὲν ἀδύνατον λαθεῖν· εὐχὴν δὲ καὶ
 νηστείαν δυνατόν. ἀλείφεσθαι δὲ κελεύσας, εὐχὴ ἵνα ἀλειφόμεθα 5
 πάντως ἐνομοθέτησεν, ἐπεὶ πάντες εὐρεθησόμεθα παραβαίνοντες
 τὸν νόμον, καὶ πρό γε πάντων, οἱ μάλιστα αὐτὸν ἐσπουδακότες
 φυλάττειν, τὸ τῶν μοναχῶν πλῆθος· οὐ τοίνυν τοῦτο ἐπέταξεν·
 ἀλλ’ ἐπειδὴ τοῖς παλαιοῖς ἔθος ἀλείφεσθαι συνεχῶς ἦν, εὐφραι- 10
 νομένοις καὶ χαίρουσι, διὰ τοῦτο εἶπε τὸ ἀλείφεσθαι· οὐδὲ γὰρ
 αὐτὸς νηστεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα ἡλείψατο. ὑποκριτῆς δὲ
 ἐστίν, ὁ ἐτέρου σχῆμα περιβαλλόμενος, οἶον ἐάν τις πτωχὸς
 ὑπάρχων, ἄρχοντος ἑαυτῷ περιθῇ προσωπεῖον.

19 Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς.

Εἰπὼν “ μὴ θησαυρίζετε,” ἔτι δὲ καὶ τοῦ ἐπιγείου θησαυροῦ 15
 τὴν βλάβην λέγει, ὑπὸ σιτῶς καὶ βρώσεως ἀφανιζόμενον καὶ
 ὑπὸ κλεπτῶν διορυσσόμενον, καὶ τοῦ ἐπουρανίου τὴν ὠφέλειαν
 ἀσύλου διαμένοντος. καὶ ἐπειδήπερ ὅπου ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθρώπου,
 ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ· ἐὰν μὲν τοῖς κάτω προσηλωμένος· ὑπάρ- 20
 χης φησὶν, οὐ μικρὰν ὑποστήσῃ βλάβην· δοῦλος αὐτ’ ἐλευθέρου
 γενόμενος, καὶ τῶν οὐρανῶν ἐκπίπτων· τῆς διανοίας προσηλωμένης
 τοῖς χρήμασιν, καὶ ὥσπερ κύων τάφῳ προσδεδεμένης ἀπάσης
 ἀλλοιωσεως χαλεπώτερον τῇ τῶν χρημάτων τυραννίδι· κατὰ τῶν
 προσιόντων καθυλακτῶν, ἐν ἔργον ἔχων τοῦτο διηνεκῶς, τὸ τηρεῖν
 ἐτέροις τὰ κείμενα· ἐὰν δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ἀφείς μᾶλλον τοῖς 25
 ἄνω χωρίοις^a συνάψῃς τὸν νοῦν διὰ τῆς ἐπιδόσεως, μέγα σου ἔσται
 τὸ κέρδος καὶ ἀμείωτον.

22 Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός.

Εἰπὼν ὅτι “ ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός,” εἰδή-
 λωσεν ὅτι ὅπερ ἐστίν ὁ ὀφθαλμός τῷ σώματι, τοῦτο ὁ νοῦς τῇ 30
 ψυχῇ· ὥσπερ οὖν, φησιν, οὐκ ἂν ἔλοιο χρυσοφορεῖν καὶ πεπη-
 ρῶσθαι τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν τούτων ὑγείαν ἀπάσης
 τῆς τοιαύτης περιουσίας ποθεινοτέραν εἶναι νομίζεις· οὕτω καὶ τὴν
 τοῦ νοῦ πῆρῳσιν φεῦγε, ὥς μυρίων κακῶν ἐμπιπλῶσαν σου τὴν

^a προσηλωμένοις Cod.

^b χωρίοις Cod.

ζωὴν, καὶ μηδαμῶς πηρωθῆναι τοῦτον ἀνάσχει, τὸν καὶ τοῖς ἄλλοις παρέχειν ὀφείλοντα. “τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος, τὸ σκότος πόσον;” ὅτ’ ἂν γὰρ ὁ λύχνος σβεσθῇ, ποία λοιπὸν ἐλπίς ἔσται; ἢ τί τὸ ὀφελος στρατιωτῶν χρυσοφορούντων, ὅτ’ ἂν ὁ στρατηγὸς αἰχμάλωτος^α ἄγῃται; οὕτως οὖν καὶ ὁ τὸν νοῦν διαφθείρων, τὸν δυνά-5 μενον λύειν τὰ πάθη, ἐπιθυμία πλούτου σκοτιζόμενος παρέβλεψεν ἑαυτὸν τὰ μέγιστα.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Λύχνος σώματος ὁ νοῦς, οὗ καθαρεύοντος ὡς ὀφθαλμοῦ, ὁδηγεῖται καὶ ἡμιοχεῖται τὰ σωμα-10 τικὰ πάθη ἐπὶ τὸ εὐπρεπὲς καὶ Θεῷ ἀρέσκον.

ΤΟΥΤ ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΣ. Τί ἐστὶ τὸ “οὐδεὶς δύνатаι δυσὶ κυρίοις “δουλεῖν;” δύο τοὺς τὰ ἐναντία ἐπιτάττοντας λέγει· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο εἴη, οὐδὲ δύο ἂν εἴεν. οἱ γὰρ ὁμόνοιοι ἔχοντες, καὶ πολλοὶ ὑπάρχουσιν, ἓν εἰσι· καὶ γὰρ “τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων,” φησὶν, “ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία.” εὐ μόνον οὖν οὐ δουλεύσει 15 τίς τοῖς δυσὶ κυρίοις, ἀλλὰ καὶ μισήσῃ, φησί· καὶ ἀποστραφῆσεται αὐτούς· εἰπὼν τοίνυν ἀορίστως τοὺς δύο κυρίους, τέως ἵνα πείσῃ τὸν ἀκροατὴν γενέσθαι τῶν λεγομένων τότε, ἐπήγαγεν· “οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεῖν καὶ μαμωνᾶ.” φρίζωμεν ἐννοήσαντες τί παρεσκευάσαμεν, τὸν Χριστὸν εἰπεῖν, ὅτι περ μετὰ τοῦ Θεοῦ, 20 τέθεικε τὸν χρυσόν. εἰ δὲ τοῦτο φρικτὸν, πῶς οὐ φρικωδέστερον, τὸ διὰ τῶν ἔργων τοιούτους γενέσθαι, καὶ προτιμαῖσθαι τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τὴν τοῦ χρυσοῦ τυραννίδα; πῶς οὖν Ἀβραὰμ φησὶ, πῶς Ἰωβ εὐδοκίμησεν, ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἐπλούτουν, οὐδὲ ἐδούλευον τῷ μαμωνᾶ· ἀλλ’ ἐκράτουν αὐτοῦ καὶ ἐδέσποζον· καὶ ὥσπερ 25 ἄλλοτριῶν ὄντες οἰκόνομοι χρημάτων, εὐ τῶν^ε πάντα ἐκεῖνα ἐκέκτηντο· καὶ οὐ μόνον τὰ ἐτέρων οὐκ ἐλάμβανον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τοῖς δεομένοις παρεῖχον; μηδεὶς τοίνυν προφασιζέσθω προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις λέγων, ὅτι δυνατόν καὶ Θεῷ δουλεῖν καὶ χρήμασι τοῦ δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἀποφῆνα- 30 μένου, ἀδύνατον εἶναι ταύτην κακείνην συμβῆναι τὴν δουλείαν.

24 Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεῖν καὶ μαμωνᾶ.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ. Μαμωνᾶς ἐστὶν οὐ μόνος ὁ χρυσός, ἀλλὰ πᾶν εἶδος κάλλιστον τῶν ἐπὶ γῆς.

^α αἰχμάλωτον Cod.

^ε Forb. εἶτω.

Μαμωνάς ἐστὶν ἡ φιλαργυρία.

ΤΟΥΤ' ΧΡΕΙΟΙΣΤΟΜΟΙ. Εἶπε δὲ τοῦτο οὐκ ἐπειδὴ μαμωνάς ἐστι τὸ περισσὸν τῆς χρείας.

25 Διὰ τοῦτο λεγώ ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίνητε. 5

Ἡ ψυχὴ τροφῆς οὐ δεῖται, ἀσώματος γάρ· ἀλλὰ κατὰ τὴν κοινὴν ἐφθέγγατο συνήθειαν. εἰ γὰρ μὴ δεῖται τροφῆς, ἀλλ' οὐκ ἂν ὅλως ἀνάσχοιτο μένειν ἐν τῷ σώματι, ἀλλ' ἡ τρεφομένου αὐτοῦ ἵνα δὲ μὴ λέγασί τινες· τί οὖν, εἰ ἅπαντα δῶμεν τοῖς πτωχοῖς; πῶς δυνησόμεθα ζῆσαι; πρὸς ταύτην λοιπὸν ἵσταται 10 τὴν ἀντίθεσιν σφύδρα εὐκαίρως, καὶ φησὶν· οὐχὶ πλέον ἐστὶν ἡ ψυχὴ τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; ὃ δὲ λέγει τοιοῦτον ἐστὶν· ὅτι ὁ τὸ μεῖζον δοῦς, πῶς τὸ ἔλαττον οὐ δώσει; ὃ τὴν τρεφομένην σάρκα καὶ σκεπομένην διαπλάσας, πῶς τὴν τροφήν οὐ παρέξει καὶ τὸ ἔνδυμα; οὐδὲ γὰρ ἡ τροφή αὖξαι τὸ 15 σῶμα, ἀλλ' ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια· διὸ καὶ ἐπήγαγε λέγων, “τίς δύναται ἐξ ὑμῶν προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἓνα;” πρεπόντως δὲ καὶ τῶν πετεινῶν μέμνηται, καὶ σφύδρα ἐντρεπτικῶς· ὅπερ μέγιστον εἰς παραινέσεως λόγον ἔχει τὴν ἰσχύν, ὅτι τρέφονται χωρὶς μερίμνης, ὅπερ ἔαν θέλωμεν, καὶ ἡμῖν εὐκόλουν 20 κατορθωθῆναι· καὶ τοῦτο ἔδειξαν οἱ διὰ τῶν ἔργων αὐτὸ ἀνύσαντες· Μωυσῆς καὶ Ἠλίας καὶ Ἰωάννης, καὶ ἕτεροι τοιοῦτοι μὴ μεριμνήσαντες. εἰ τοίνυν τῶν δι' ἡμᾶς γενομένων πετεινῶν, τοσαύτην ποιεῖται πρόνοια, πολλῷ μᾶλλον ἡμῶν· τί οὖν; οὐ δεῖ σπεῖρειν φησὶν; οὐκ εἶπεν, ὅτι σπεῖρειν οὐ δεῖ, ἀλλ' ὅτι μεριμνᾶν οὐ δεῖ 25 οὐδὲ ὅτι χρὴ ἐργάζεσθαι, ἀλλ' ὅτι οὐ δεῖ μικρόψυχον εἶναι, καὶ κατατείνειν ἑαυτὸν ταῖς φροντίσιν, ἀλλὰ μᾶλλον παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ πᾶν ζητεῖν. τοῦτο γὰρ οἱ Ἀπόστολοι κατόρθωσαν, ἅπαντα ῥίψαντες, καὶ οἱ πεντακισχίλιοι, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι γέγραπται.

Εἰπὼν περὶ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, καὶ δείξας ὅτι οὐδὲ ὑπὲρ 30 αὐτῆς χρὴ μεριμνᾶν, ἐπὶ τὸ κουφότερον μεταβαίνει λοιπόν· οὐδὲ γὰρ οὕτως ἀναγκαῖον ἐνδυμα ὡς τροφή, καὶ δείκνυσιν ἀπὸ τῶν κρίνων, ὅτι περ φησὶ χόρτος ἀγροῦ ὑπάρχων, καὶ πολλὴν τὴν εὐτέλειαν κεκτημένα, καὶ εἰς κλίβανον βαλλόμενα, τοιαύτης

μετέσχον εὐπρεπείας καὶ καλλωπισμοῦ, οὐ πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς ἀμφιάσει τὸ πολυτίμητον καὶ περισπούδαστον τῷ Θεῷ ζῶν; τουτέστι τὸν ἄνθρωπον, ᾧ τινι ψυχὴν ἔδωκε καὶ σῶμα διέπλασε, δι' οὗ τὰ ὀράμενα πάντα ἐποίησε, καὶ τὰ μυρία εἰργάσατο ἀγαθὰ· τὸ δὲ “οὐ κοπιῶσιν” ἐπήγαγεν, ὥστε κόπων ἡμᾶς ἀπαλλάξαι· οὐ 5 γὰρ τὸ μεριμνᾶν ταῦτα πόνος, ἀλλὰ τὸ μεριμνᾶν. καὶ καθάπερ εἰπὼν ἐπὶ τῶν ὀρνέων, ὅτι “οὐ σπεύρουσιν,” οὐ τὸν σπόρον ἀνέτρεψεν, ἀλλὰ τὴν φροντίδα, οὕτως εἰπὼν “οὐ νήθουσιν,” οὐ τὸ ἔργον ἀνείλεν, ἀλλὰ τὴν μέριμναν· καὶ εἰ Σολομὼν ἠτήθη τοῦ κάλλους αὐτῶν, καὶ οὐχ ἅπαξ καὶ δις, ἀλλὰ δι' ὅλης τῆς 10 βασιλείας αὐτοῦ· τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν εἰπὼν, ἐν πάσῃ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ· ποτὲ σὺ περιγενέσθαι δυήσῃ; μᾶλλον δὲ ἐγγὺς γενέσθαι τῆς τοιαύτης εὐμορφίας; ἐκ τούτου παιδεύων ἡμᾶς μὴ ἐφίεσθαι τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν ἱματίων. εἰ τοίνυν τῷ χόρτῳ, τῷ μὴ ἐν χρείᾳ ὄντι, τουτέστι τοῖς κρίνοις, τοσοῦτον ἔχειν τὸ 15 κάλλος δέδωκε· πῶς σοὶ τῷ ἐν χρείᾳ οὐ δώσει;

Τίνος δὲ χάριν εἶπεν “οἷδε γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος, ὅτι “*χρηζετε πάντων,*” καὶ οὐκ εἶπεν οἷδεν ὁ Θεὸς, ὥστε αὐτοὺς εἰς μείζονα ἐλπίδα ἀγαγεῖν. εἰ γὰρ πατήρ ἐστι, καὶ τοιοῦτος Πατήρ, οὐδαμῶς παρίδοι τοὺς υἱοὺς ἐν ἐσχάτοις ὄντας κακοῖς, ὅπου γε 20 οὐδὲ ἄνθρωποι πάτερες ὄντες, τοῦτο ποιοῦσι. διὰ τοῦ εἰπεῖν “*ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ*” καὶ τὰ ἐξῆς, διδάσκει ἡμᾶς μὴδὲ αἰτεῖν τὰ παρόντα, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα μόνον, καὶ θάρρειν ὡς καὶ τούτων ἐκείνοις προστιθεμένων, καὶ τὴν μέριμναν ὑπὲρ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐκείνων ἔχειν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐγενόμεθα, ἵνα 25 φάγωμεν καὶ πίωμεν καὶ περιβαλλώμεθα, ἀλλ' ἵνα ἀρέσωμεν Θεῷ, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν.

34 Μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὖριον· ἡ γὰρ αὖριον μεριμνήσει ἑαυτῆς.

Οὐκ εἶπε μὴ μεριμνήσητε μόνον, ἀλλὰ προσέθηκε περὶ τῆς 30 αὖριον “*ἀρκετὸν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς,*” τουτέστιν ἡ ταλαιπωρία καὶ ἡ συντριβή· οὐκ ἀρκεῖ σοι, φησί, τὸ ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου ἐσθίειν τὸν ἄρτον; τί καὶ τὴν ἀπὸ τῆς φροντίδος προστιθῆς ταλαιπωρίαν; οὐ γὰρ κακίαν εἰπὼν, περὶ πονηρίας εἶπε,

μὴ γένοιτο· ὥσπερ καὶ ἐν τῷ λέγειν “ἐγώ,” φησιν, “ὁ ποιῶν
 “εἰρήνην καὶ κτίζων κακὰ,” οὐ τὴν κακίαν λέγει, ἀλλὰ τοὺς
 λιμοὺς, τοὺς λοιμοὺς, τὰ δοκοῦντα εἶναι κακὰ παρὰ πολλοῖς. καὶ
 πάλιν, “οὐκ ἔστι κακία ἐν πόλει, ἣν Κύριος οὐκ ἐποίησεν,^ο [οὐχ
 “ἀρπάγας.”]

Θεοδώροτ μονάχοτ. Ἡ ἡμέρα ἐστὶ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν⁵ τὸ
 περὶ τῶν μελλόντων φροντίζειν.

¹ Μὴ κρίνετε ἵνα μὴ κριθήτε· ἐν ᾧ γὰρ κρίματι
² κρίνετε κριθήσεσθε.

Τοῦ Χρτιστοτόμοτ. Τί ἐστὶ “μὴ κρίνετε;” ἵνα μὴ μυρίων¹⁰
 γέμων κακῶν, ὑπὲρ μικρῶν τινῶν ἀμαρτημάτων, ἄλλοις ἐπεμβαίνειν·
 διὸ καὶ ἐπήγαγε “τί βλέπεις τὸ κάρφος;” καὶ γὰρ πολλοὶ νῦν
 τοῦτο ποιοῦσιν, ἐὰν ἴδωσι μοναχὸν περιττὸν ἱμάτιον ἔχοντα, τὸν
 νόμον αὐτῷ προβάλλοντας τὸν δεσποτικόν, αὐτοὶ μυρία κεκτημένοι·
 καὶ ἴδωσι δαφιλεστέρας τροφῆς ἀπολαύοντα, πικροὶ γίνονται¹⁵
 κατήγοροι, αὐτοὶ καθ’ ἡμέραν μεθύοντες καὶ κραιπαλῶντες, οὐκ
 εἰδότες ὅτι μετὰ τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων, μεῖζον ἑαυτοῖς
 ἐντεῦθεν· οὐ γὰρ ἐκέκρινον καταδικάζεις, φησὶν, ἀλλὰ σαυτὸν· καὶ
 φοβερόν σοι ποιεῖς τὸ δικαστήριον, καὶ ἀκριβεῖς τὰς εὐθύνας· ὁ
 γὰρ ὁ σκοπῶν τοῦ διορθώσασθαι τινα, ἐπιτιμῶν καὶ ἐπιπλήττων²⁰
 μετὰ τὸ πλειστάκις νουθετῆσαι, καὶ σφόδρα ἀπόδεικτός ἐστι.
 χρὴ γὰρ ἀμαρτάνουσιν ἐγκαλεῖν, καὶ τούτους ἐλέγχειν, οἷον τὸν
 οἰκετὴν ὁ δεσπότης, καὶ ἡ δέσποινα τὴν θεραπαινίδα, καὶ ὁ πατὴρ
 τὸν υἱόν, καὶ ὁ φίλος τὸν φίλον· τοὺς ἐχθροὺς, ἐὰν μὴ κρίνωμεν
 τῷ προειρημένῳ σκοπῷ, οὐδέποτε καταλύσαι τὴν ἐχθρὰν δυνα-²⁵
 σόμεθα, ἀλλὰ πάντα ἄνω καὶ κάτω γενήσεται· χρὴ τοίνυν μετὰ
 φειδούς καὶ συγγνώμης τοῦτο ποιεῖν, καὶ τὸν πορνεύοντα, καὶ τὸν
 ἑτερόν τι ποιοῦντα πονηρὸν διορθοῦσθαι· ἀλλὰ μὴ ὡς πολέμιος, μὴ
 ὡς ἐχθρὸς ἀπαίτει δίκας, ὡς ἱατρὸς δὲ μᾶλλον τὰ φάρμακα
 κατασκευάζει· ἄλλως δὲ οὐδὲ περὶ τῶν μεγάλων καὶ ἀπηγορευ-³⁰
 μένων ἀμαρτημάτων εἶπεν, ἀλλὰ περὶ τῶν οὐδὲ δοκούντων εἶναι
 πλημμελημάτων τοῦτο εἴρηται, καὶ τοῦτο δείκνυσσι “κάρφος”
 ὀνομάσας· ὑποκριτὴν δὲ λέγει, τὸν ἐν τοῖς ἐτέρων ἀμαρτήμασιν
 ὄντα πικρὸν ἐξεταστὴν, ἑαυτὸν δὲ μὴ διορθούμενον· τὸ δὲ ἐκβα-

^ο Amos iii. 6.

^ρ Fors. leg. ὁ γὰρ σκοπῶ.

λεῖν πρῶτον τὴν δοκὸν, καὶ τὰ ἐξῆς, δηλοῖ ὅτι οὐ καλύνει τοῦ κρίνειν, ἀλλ' ἐν τῷ μηδενὶ ὧν μέλλει κρίνειν ὑπεύθυνον ὄντα, ἀλλὰ πάντα κατορθώσαντα.

6 Μὴ δότε τὸ ἅγιον τοῖς κυσί, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων. 5

Κύνας δὲ ἐνταῦθα τοὺς ἐν ἀσεβείᾳ ζῶντας λέγει· καὶ χοίρους, τοὺς ἐν ἀκολάστῳ βίῳ διατρίβοντας διαπαντός, οὓς περ ἅπαντας ἀναξίους ἔφησε εἶναι τῆς θείας ἀκροάσεως· εἰπὼν, “μὴ δότε τὰ “ἅγια τοῖς κυσί· μηδὲ ρίψετε τοὺς μαργαρίτας, ἔμπροσθεν τῶν “χοίρων.” οὐδὲ γὰρ ὁ χοῖρος οἶδε τί ἐστὶ μαργαρίτης, ὥς περ 10 οὐδὲ οἱ ἀσεβεῖς, τίνα ἐστὶ τὰ ἅγια. τὸ δὲ “μὴ κατακατήσωσιν “αὐτὰ, καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς,” δηλοῖ ὅτι ὑποκρίνονται μὲν ἐπιείκειαν ὥστε μαθεῖν· εἰτα ἐπειδὰν μάθωσιν, ἔτεροι ἀνθ' ἐτέρων γινόμενοι κομφοδοῦσι, χλευάζουσιν, ὡς ἀπατηθέντας ἡμᾶς. διὰ τοῦτο οὐ μικρὸν κέρδος τὸ ἐν ἀγνοίᾳ μένειν αὐτούς· μαθάνοντες 15 γὰρ μυρία παρέξουσιν πραγμάτων.

7 Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε καὶ εὕρησθε· κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.

Εἰπὼν ὁ Χριστὸς “αἰτεῖτε” καὶ τὰ ἐξῆς, οὐ μικρὰν ἐπενόησε παραμυθίαν τοῖς πόνοις, τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιμόνων εὐχῶν καὶ καρτε- 20 ρικῶν συμμαχίαν· διὰ τοῦτο οὖν αἰτεῖν ἐκέλευσε, καὶ τὴν δόσιν ἐγγυήσατο. πλὴν οὐχ ἀπλῶς αἰτεῖν ἐκέλευσεν, ἀλλὰ μετὰ προσεδρίας πολλῆς καὶ εὐτονίας. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ “ζητεῖτε.” καὶ γὰρ ὁ ζητῶν πάντα ἐμβαλὼν τῆς διανοίας, πρὸς ἐκεῖνο μόνον γίνεται τὸ ζητούμενον· καὶ πάλιν δὲ τὸ “κρούειν” σημαίνει τὸ 25 μετὰ σφοδρότητος προσιέναι καὶ θερμῆς διανοίας, διὰ τῶν ἀνθρωπίνων ὑποδειγμάτων συγκαταβαίνων τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν· τὴν πολλὴν αὐτοῦ δείκνυσσι φιλανθρωπίαν, πατὴρ καὶ υἱοῦ μνημονεύσας, καὶ αἰτήσεως καὶ λήψεως· καὶ “εἰ ὑμεῖς ποτηροὶ ὄντες,” φησί, “παρέχετε, οὐχὶ λίθον ἀντὶ ἄρτου, οὐδὲ ὄφιν ἀντὶ ἰχθύος· πόσῃ 30 “μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν “αὐτόν;” ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες, μὴ ἀποστῶμεν, ἕως ἂν λάβωμεν· μὴ ἀναχωρήσωμεν, ἕως ἂν εὕρωμεν. ἐὰν γὰρ ἐπιμένωμεν λέγοντες, οὐκ ἀπερχόμεθα, ἕως οὔ λάβωμεν, ληψόμεθα πάντως. προδήλως

δὲ, ἐὰν τοιαῦτα αἰτῶμεν οἷα καὶ τῷ αἰτουμένῳ πρέπει, καὶ ἡμῖν τοῖς αἰτοῦσι συμφέρεῖ· τίνα δὲ ἐστὶ ταῦτα; τὸ τὰ πνευματικὰ ζητεῖν ἅπαντα, τὸ ἀφίεσθαι τοῖς πεπλημμεληκόσι, τὸ αἰτεῖν τὴν ἄφεσιν, τὸ χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν ἐπαίρειν χεῖρας ὁσίου· ἂν οὕτω αἰτῶμεν, ληψόμεθα. τί οὖν φησιν, ὅτ' ἂν καὶ πνευματικὰ 5 αἰτῶ, καὶ μὴ λάβω; ὅτι οὐ μετὰ σπουδῆς ἔκρουσεν, ἢ πάντως ἑαυτὸν ἀνάξιον παρασκευάσας τοῦ λαβεῖν· ἢ ὅτι ταχέως ἀπέστη· τὸ δὲ “πονηροὶ” εἶπεν, οὐ διαβάλλων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὐδὲ κακίζων τὸ γένος ἡμῶν· μὴ γένοιτο, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ εἶπεν· δεῖξαι θέλων ὅτι σύντομος ἡ ἀρετὴ καὶ 10 ῥᾷδια. ἐν βραχεὶ πάντα ἀνεκεφαλαιώσατο εἰπὼν, “πάντα οὖν ὅσα” καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ οὐδὲ ἀπλῶς εἶπε “πάντα” ἀλλὰ “πάντα οὖν” τὸ γὰρ “οὖν” τοῦτο, οὐχ ἀπλῶς προσέθηκεν, ἀλλὰ τοῦτο αἰνιττόμενος, ὅτι εἰ βούλεσθέ, φησιν, εἰσακούεσθαι, μετ' ἐκείνων καὶ ταῦτα ποιεῖτε· ποῖα δὴ ταῦτα, “ὅσα ἂν βούλεσθε, ἵνα ποιῶσιν 15 “ὡμὶν οἱ ἄνθρωποι” διὰ τούτων δεικνύς, ὅτι μετὰ τῆς εὐχῆς, καὶ πολιτείας δεῖ ἀκριβοῦς· εἰπὼν δὲ ὅτι “οὕτω γάρ ἐστιν ὁ νόμος “καὶ οἱ προφῆται” ἔδειξεν ὅτι κατὰ φύσιν ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, καὶ οἴκοθεν τὰ θέοντα πάντες γινώσκουμεν, καὶ οὐχ οἷόν τε εἰς ἄγνοϊαν οὐδέποτε καταφυγεῖν.

20

13 Εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατεία ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν.

Στενὴν τὴν πύλην ἐκάλεσε, καὶ τεθλιμμένην τὴν ὁδὸν, τῆς εἰς τὴν ζωὴν ἀπάγουσαν νῆφειν ἡμᾶς παρασκευάζων, καὶ ἐναγωνίους ἐργαζόμενος, καὶ διεγείρων ἡμῶν τὰ φρονήματα· ἐπεὶ, εἰ μὴ 25 τοῦτο ᾔην, πῶς μετὰ ταῦτα ἔλεγεν, “ὁ ζυγὸς μου χρηστός, καὶ “τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν;” ὀνομάσας δὲ πύλην καὶ ὁδὸν, ἔδειξεν ἐκ τούτου, ὅτι οὐδὲν μόνιμον, ἀλλὰ πάντα παροδεύονται, καὶ τὰ λυπηρὰ καὶ τὰ χρηστὰ τοῦ βίου, καὶ οὐκ ἐκ τούτου δὲ ῥᾷδια τὰ τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ εἰς χρηστὸν τέλος κατα- 30 τᾶν τοὺς πόνοους· εἰς ζωὴν γὰρ αἰώνιον εἰσάγουσιν, ὅπερ ἱκανὸν ἐστὶν παραμυθῆσθαι τοὺς ἀγωνιζομένους. εἰ δέ τινες αὐτήν, καὶ οὕτως ἐπίπουν εἶναι, νομίζουσιν, τῆς αὐτῶν ῥαθυμίας ἢ

ὑπόνοια μόνον. εἰπὼν δὲ ὅτι “ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν,” πάλιν καὶ ἐνταῦθα τὴν τῶν πολλῶν ῥαθυμίαν ἐδήλωσεν, καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπαίδευσεν, μὴ ταῖς τῶν πολλῶν εὐημερίας προσέχειν, ἀλλὰ τοῖς τῶν ὀλίγων πόνοις, καὶ τούτους ζηλοῦν.

15 Προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων.

Ψευδοπροφήτας ἐνταῦθα, οὐ τοὺς αἵρετικούς αἰνίττεται, ἀλλὰ τοὺς βίου μὲν ὄντας διεφθαρμένους, προσωπεῖον δὲ ἀρετῆς περικειμένους, οὓς τῇ τῶν ἐπιθέτων προσηγορίᾳ, καλεῖν εἰώθασιν οἱ πολλοί. διὸ καὶ ἐπάγει λέγων· “ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν, ἐπιγνώ- 10
“σεσθε αὐτούς.” παρὰ γὰρ αἵρετικοῖς ἔστι πολλάκις καὶ βίον εὔρεῖν, παρὰ δὲ αὐτοῖς, οἷς εἶπον, οὐδαμῶς· εἰ γὰρ καὶ σχηματίζονται βίον ἐπιδειξασθαι ὀρθόν, ἀλλὰ ταχέως ἀλλάσσονται, τὴν ἐπίπονον ὁδὸν βαδίζειν οὐ θέλοντες. καὶ σκοπήσωμεν τὴν ἡμερότητα τοῦ φιλανθρώπου ἡμῶν δεσπότου. οὐ γὰρ εἶπε, “κολάσατε 15
“αὐτούς.” ἀλλὰ μὴ βλαβήτε παρ’ αὐτῶν· μὴ ἀφύλακτοι αὐτοῖς περιπέσητε. καὶ τὸ “μῆτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὴν, “ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα.” ἔτι δὲ καὶ τὰ τῶν δενδρῶν ὑποδείγματα καὶ τὸ “ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.” ἀμφότερα περὶ τῶν αὐτῶν πονηρῶν ἀνθρώπων εἶπε. δοκεῖ δέ μοι, καὶ Ἰουδαίους 20 αἰνίττεσθαι, τοιοῦτους καρποὺς ἐπιδεικνυμένους· διὸ καὶ τῶν Ἰωάννου ῥημάτων ὑπέμνησεν, “ὅτι πᾶν δένδρον,” διὰ τῶν τοιούτων ὀνομάτων, τὴν τιμωρίαν αὐτοῖς ὑπογράψας. καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὰ αὐτὰ ἔλεγεν, ἀξίνης καὶ δένδρου κομπομένου καὶ πυρὸς ἀσβέστου πρὸς αὐτοὺς μεμνημένος. καὶ δοκεῖ μὲν μία τίς τιμωρία εἶναι 25 τὸ κατακαίεσθαι· εἰ δὲ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε, δύο αὐταὶ κολάσεις εἰσὶν· ὁ γὰρ καιόμενος καὶ τῆς βασιλείας ἐκπίπτει πάντως· καὶ οἶδαμεν, ὅτι πολλοὶ τὴν γέενναν μόνον πεφρίκασιν· ἐγὼ δὲ τὴν ἔκπτωσιν τῆς δόξης ἐκείνης, πολὺ τῆς γέεννης κόλασιν πικροτέραν εἶναι φημι. εἰ δὲ μὴ δυνατὸν παραστήσαι τῷ λόγῳ, 30 θαυμαστόν οὐδὲν· οὐδὲ γὰρ οἶδαμεν ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν τὴν μακαριότητα, ἵνα καὶ τὴν ἀθλιότητα, τὴν ἀπὸ τῆς στερήσεως αὐτῶν, σαφῶς ἴδωμεν.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Οὗτοι εἰσὶν οἱ αἵρετικοί, ἥτοι οἱ διαλύγων πλα-

στῶν καὶ ἀμφιάσεων ἑξαπατῶντές τινες, καὶ ὅτ' ἂν πείσωσιν, τότε αὐτοῖς ὑποβάλλουσι ποιεῖν, ἃ μὴ θέμις.

- 21 Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Τοῦ Χριστοπτόμου. Τὸ “οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε, Κύριε,” 5 καὶ τὰ ἐξῆς, σημαίνει ὅτι οὐ δεῖ μόνον πίστιν ἔχειν ὀρθήν, τοῦ βίου ἡμελημένου, ἀλλὰ βίον ὀρθὸν μετὰ πίστεως· καὶ γὰρ σημεία, φησί, πολλὰ πεποιηκῶς ἦ, καὶ οὐδὲν ἀγαθὸν ἐργασάμενος, τῶν προθύρων ἐκείνων οὐδαμῶς ἀξιωθήσεται· διὰ τούτων δεικνύς, ὅτι ἡ 10 πίστις οὐδὲν ἰσχύει χωρὶς τῶν ἔργων· μὴ θαυμάσωμεν δὲ εἰ τοιοῦτοι ὄντες πονηροὶ θαυματουργοῦσιν· ἡ γὰρ χάρις πᾶσα τῆς τοῦ δεδωκότος δωρεᾶς· ὅθεν καὶ τοῦ κολάζεσθαι εἰσὶν ἄξιοι, ὅτι περὶ τὸν οὕτω τιμήσαντα, ἵνα βίον ὀρθὸν ἐπιδείξωται, ἀγνώμονες 15 γεγόνاسι καὶ ἀναίσθητοι· οὐδὲ γὰρ, ὥς τινες ὑπονοοῦσιν, ὅτι ἐν τῷ θαυματουργεῖν μὲν αὐτοὺς, βίον εἶχον ὀρθόν· ὕστερον δὲ μετεβάλλοντο καὶ τὴν ἀνομίαν ἐποίουν· τοῦτο γὰρ δεῖξαι σπουδάζει, ὅτι οὔτε πίστις οὔτε θαύματα ἰσχύει, εἰς τὴν βασιλείαν εἰσ- 20 ενεγκεῖν, βίου ὀρθοῦ μὴ πάροντος· καὶ τίνες οὗτοί φησι· πολλοὶ τῶν πιστευόντων ἔλαβον χαρίσματα, οἷος ἦν ὁ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων, καὶ οὐκ ὦν μετ' αὐτοῦ, ὥς ἐν τοῖς ἀγίοις Εὐαγγελίοις 20 γέγραπται, οἷος ἦν Ἰούδας· καὶ γὰρ οὗτος πονηρὸς ὦν, χαρίσματα εἶχε. πολλοὶ δὲ καὶ ἕτεροι τῶν ἀναξίων χαρίσματα ἐλάμβανον· διὰ τὸ ἀρχαῖς ἔχειν τὸ κήρυγμα, ὅπως ἐκ τούτου πολλὴ γένηται 25 τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἡ ἐπίδειξις· καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ δὲ, τοῦτο εὖροι τίς ἂν· καὶ εἰς ἀναξίους ἐνεργήσασαν τὴν χάριν πολλάκις, 25 ἵνα ἐτέρους εὐεργετήσῃ· καὶ γὰρ ὁ Βαλαάμ καὶ ὁ Φαραὼ τοιοῦτος ἦν· διὸ φοβηθῶμεν, ἀγαπητοί, καὶ πολλὴν ἐπιμέλειαν ποιησώμεθα βίου· τὸ δὲ “οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς,” δηλοῖ, ὅτι πολλοὺς ἐντεῦθεν ἤδη μισεῖ, καὶ πρὸ τῆς κρίσεως ἀποστρέφεται.

- 24 Ὅμοιῶσω αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ὠκοδόμησε 30 τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν.

Φρόνιμον δὲ δικαίως τὸν ἀκούοντα αὐτοῦ τοὺς λόγους, καὶ ποιούντα ὠνόμασε· καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τῶν ἀπορ-

ρήτων ἀγαθῶν ἀξιωθήσεται, καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, μετὰ ἀσφαλείας
 ζήσεται· καὶ οὐδενὶ τῶν θεινῶν εὐχείρωτος γενήσεται, καθὼς καὶ
 διὰ τῶν ἐπαγομένων ἐδήλωσεν, βροχὴν καὶ ποταμούς προσπεσόν-
 τας τῶν τοιούτων, τούτέστι τὰς ἀνθρωπίνας συμφορὰς καὶ δυσπρα-
 γίας, καὶ συκοφαντίας, καὶ ἐπιβουλὰς, καὶ μηδὲν αὐτῶν τούτων 5
 παραβλάψαντα· δείξας τὰ τῆς ἀρετῆς ἔπαθλα, καὶ ἐντεῦθεν ἤδη
 διδόμενα, δείκνυσιν λοιπὸν οὕτως καὶ τὰ τῆς κακίας ἐπίχειρα
 παρεχόμενα, μωρὸν ἀποκαλῶν τὸν μὴ ποιῶντα αὐτοῦ τοὺς λόγους·
 καὶ δικαίως, ὡς ἐπὶ ψάμμου τὴν οἰκίαν οἰκοδομοῦντος, καὶ πόρους
 μὲν ὑπομένοντος καὶ κόπους· εἰς μάτην δὲ πονῶντος καὶ κοπιῶντος, 10
 ὡς τοῦ καρποῦ καὶ τῆς ἀναπαύσεως ἀποστερουμένου διὰ τῆς
 πτώσεως, καὶ ἀντὶ τούτου κόλασιν ὑπομένοντος· ὅτι γὰρ οἱ κακίαν
 μετιόντες κάμνουσιν καὶ κοπιῶσι, πᾶσι τούτο δηλόν· ἐστι· καὶ
 γὰρ ὁ ἄρπαξ καὶ ὁ μοιχὸς καὶ ὁ συκοφάντης, καὶ ὁ σπουδάζων
 πλουτεῖν, πολλὰ κάμνουσι καὶ ταλαιπωροῦσιν, ὥστε τὴν κακίαν 15
 εἰς τέλος ἀγαγεῖν, καὶ ὁ πόρνος δὲ καὶ ὁ ἀσελγὴς καὶ ὁ θυμῶδης
 καὶ πάντες οἱ τοιοῦτοι, ἐπὶ τῆς ψάμμου οἰκοδομοῦσιν.

27 Καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἦλθον οἱ ποταμοί.

ὍΡΙΓΕΝΟΤΣ. Βροχὴ ὁ διάβολος· ποταμοὶ οἱ ἀντίχρηστοι
 ἄνεμοι, τὰ πνευματικά τῆς πονηρίας. 20

ΕἴΤΣΕΒΙΟΤ. Οἰκία ἐστὶν ἡ τῆς ἀρετῆς ἐργασία· πέτρα δὲ ἡ
 πίστις· ἄνεμοι δὲ βροχαὶ καὶ ποταμοί, πᾶν εἶδος πειρασμοῦ.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ. Μωρὸς ἐπὶ ψάμμου οἰκοδομῶν ἐστίν,
 πάντες οἱ ποιῶντες τί κακόν, ὃ οὗτοι ἄνευ κόπου ποιῶσιν· ἄμμος
 δὲ ἡ εὐθεία· μεγάλην δὲ λέγει τὴν πῶσιν τῶν πιστῶν, καὶ 25
 μετατραπέντων, ὡς ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτάτου πύργου πεσόντων· οἱ γὰρ
 ἄπιστοι οὐ πίπτουσιν, ἀλλὰ· χαμαὶ εἰσιν.

ΤΟΤ ΧΡΤΣΟΣΤΟΜΟΤ. Τίνος χάριν οὐκ ἤλγησαν οὐδὲ ἐνάρκησαν
 οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ πρὸς τὸ φορτικόν τῶν εἰρημένων,
 καὶ τὸ ὕψος τῶν ἐπιταγμάτων, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐξεπλήσσοντο, 30
 διὰ τὴν τοῦ διδάσκοντος ἰσχύν; πολλοὺς γὰρ αὐτῶν εὐθέως εἶλεν
 καὶ ἔπεισεν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὥστε καὶ μετὰ τὸ παύσασθαι
 ἀκολουθεῖν αὐτῷ· ἐθαύμαζον γὰρ μάλιστα τὴν ἐξουσίαν, διὰ τὸ
 μὴ εἰς ἕτερον ἀναφέρειν τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ πανταχοῦ ἑαυτὸν

ἐπιδεικνύμενον τὸ κύρος ἔχοντα· καὶ γὰρ νομιθετῶν συνεχῶς προσετίθει, “ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν,” καὶ τῆς ἡμέρας ἀναμνησκων ἐκείνης, ἑαυτὸν ἐδείκνυ τὸν δικάζοντα.

ΚΕΦ. 5.

Περὶ τοῦ λεπροῦ.

5

2 Καὶ ἰδοὺ λεπρὸς προσελθὼν, προσεκύνει αὐτῷ, λέγων.

Πολλὴ ἡ σύνεσις καὶ ἡ πίστις τοῦ προσελθόντος λεπροῦ· οὐδὲ γὰρ ἀνελθὼν εἰς τὸ ὄρος, διέκυψε τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ ἀνέμενε τὸν προσήκοντα καιρὸν, καὶ καταβάντι αὐτῷ προσέρχεται μετὰ πολλῆς τῆς θερμότητος· οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἔαν παρα- 10 καλέσης τὸν Θεόν, οὐδὲ ἔαν εὗξῃ, ἀλλὰ “ἔαν θέλῃς, δύναταί με “καθαρίσαι” διάτοι τοῦτο οὐδὲ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι πιστεύεις εἰ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλὰ καθάρητι· καὶ τὸ ἔργον εὐθέως ἠκολούθησε τῇ φωνῇ. τίνας δὲ χάριν θελήματι καθαίρων αὐτὸν καὶ τῷ λόγῳ, τὴν τῆς χειρὸς προσέθηκεν ἀφήν; ἵνα δείξῃ καὶ ἐντεῦ- 15 θεν, ὅτι οὐκ ὑπόκειται τῷ νόμῳ, ἀλλ’ ἐπικείται, καὶ ὅτι τῷ καθαρῷ λοιπὸν οὐδὲν ἀκάθαρτον. κελεύει δὲ μηδενὶ εἰπεῖν, διὰ τὸ ἀκόμπαστον καὶ ἀφιλότιμον· καίτοι γε ἦδει ὅτι ἀνακηρύξει ἐκεῖνος τὸν εὐεργέτην, ἀλλ’ ὅμως τὸ αὐτοῦ ποιεῖ· ἀλλαχού δὲ κελεύει εἰπεῖν, οὐχ ἑαυτῷ ἐναντιούμενος, ἀλλὰ παιδεύων ἐγνώμονας εἶναι 20 διὰ μὲν τοῦ λεπροῦ τούτου, ἀτύφους ἡμᾶς παρασκευάζων καὶ ἀκενοδόξους· διὰ δὲ ἐκείνου, εὐχαρίστους καὶ ἐγνώμονας εἶναι παιδεύων. πανταχοῦ τῶν γινομένων τὴν εὐφημίαν ἀναφέρει τῷ δεσπότῃ· δεῖξαι δὲ ἑαυτὸν ἐκέλευσε τῷ ἱερεῖ, καὶ δῶρον προσ- 25 ἐνεγκε· καὶ ἐνταῦθα πάλιν τὸν νόμον ἀναπληρῶν· οὐδὲ γὰρ πανταχοῦ ἐφύλαττεν, ἀλλὰ ποτὲ μὲν τοῦτο ἐποίει, ποτὲ δὲ ἐκεῖνο· τοῦτο μὲν, τῇ μελλούσῃ φιλοσοφίᾳ προῤοποιῶν· ἐκεῖνο δὲ, τὴν ἀναίσχυντον τῶν Ἰουδαίων τέως κατέχων γλῶτταν, καὶ συγκατα- βαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ· καὶ τί τοῦτό, φησι, πρὸς τὴν τοῦ νόμου λυσιτελεῖ φυλακὴν; οὐ τὸ τυχόν· καὶ γὰρ νόμος ἦν 30 παλαιὸς τὸν λεπρὸν καθαρθέντα, μὴ ἑαυτῷ τὴν δοκιμασίαν ἐπι- τρέπειν τοῦ καθαρισμοῦ, ἀλλὰ φαίνεσθαι τῷ ἱερεῖ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς ἐκείνου παρέχειν τὴν ἀπόδειξιν, καὶ ἀπὸ τῆς

αὐτοῦ ψήφον, ἐγκρίνεσθαι τοῖς καθαροῖς. τὸ δὲ εἰς “μαρτυρίαν
“ αὐτοῖς,” τοῦτο ἐστίν, ἀντὶ τοῦ εἰς ἔλεγχον, εἰς κατηγορίαν,
ἐὰν ἀγνωμενῶσιν.

ΚΕΦ. Ζ.

Περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου.

5

5 Προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος, παρακαλῶν αὐτὸν
καὶ λέγων.

Ὁ μὲν λεπρὸς καταβάντι ἀπὸ τοῦ ὄρους προσῆλθεν· ὁ δὲ
ἑκατόνταρχος, οὕτως εἰσελθόντι εἰς Καπερναεὺμ. τίνος ἔνεκεν οὔτε
αὐτός οὔτε ἐκεῖνος εἰς τὸ ὄρος ἀνέβησαν; οὐ διὰ ῥαθυμίαν καὶ 10
γὰρ ἀμφοτέρων ἡ πίστις θερμὴ, ἄλλως τε μὴ ἐκκόψαι τὴν
διδασκαλίαν. οὐκ ἤγαγε δὲ τὸν ἀσθενούντα πρὸς τὸν Χριστόν·
διὰ τὸ μεγάλην αὐτὸν ἔχειν πίστιν· ἦδει γὰρ σαφῶς ὅτι καὶ
ἐπίταγμα ἀρκεῖ μόνον εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ κειμένου· καὶ ὁ
Κύριος δὲ διὰ τοῦτο, ὅπερ μηδαμῷ πρότερον ἐποίησεν, ἐνταῦθα 15
ποιεῖ, πανταχοῦ ἐπόμενος τῇ προαιρέσει τῶν ἰκετευόντων· ἐνταῦθα
αὐτὸς ἐπαγγέλλεται παραγενέσθαι εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ θεραπεῦσαι
τὸν ἀσθενούντα· ποιεῖ δὲ τοῦτο, ἵνα μάθωμεν τὴν ἀρετὴν τοῦ
ἑκατοντάρχου. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐπηγγείλατο, ἀλλ’ εἶπεν, ὕπαγε,
ἰάθη ὁ παῖς σου, οὐδὲν ἂν τούτων ἔγνωμεν· τί γὰρ φησιν ὁ ἑκα- 20
τόνταρχος; “οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς” καὶ τὰ ἐξῆς· ἀκούσωμεν* ὅσοι τὸν
Χριστὸν μέλλομεν ὑποδέχεσθαι, καὶ ζηλώσωμεν, καὶ μετὰ
τοσαύτης σπουδῆς δεξώμεθα· καὶ γὰρ ὅταν πένητα ὑποδεξώμεθα
πεινῶντα καὶ γυμνόν, ἐκείνους καὶ ὑπεδεξάμεθα καὶ ἐθρέψαμεν· διὰ
τί δὲ ἐθαύμασεν αὐτοῦ τὴν πίστιν ἐπὶ τοῦ τοσούτου πλήθους, καὶ 25
κρίπτονα εἶναι αὐτὸν παντὸς τοῦ πλήθους τῶν Ἰουδαίων ἀπεφῆ-
ναι, καὶ τὰς τῆς βασιλείας δώσει τιμὰς, τὴν ἐν τοῖς κόλποις
τῶν πατριαρχῶν ἀνάκλινιν† διδοῦς; ἵνα καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπό-
δειγμα δώσῃ, ὥστε αὐτὸν ζηλοῦν, καὶ παιδευθῶμεν πιστεύειν
οὕτως· ὅθεν καὶ κατὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ, ἰάθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς 30
ῥας ἐκείνης. χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ παρὰ τῷ
Λουκᾷ μνημονευόμενος· ὁ δὲ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἕτερος.

† τοῦτῃ Cod.

* ἀκούσωμεν Cod.

† ἀνάκλησιν Cod.

- 8 Ἀλλὰ μόνον εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.

ΣΕΤΗΡΟΤ ἈΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ἘΝ ὙΠΑΚΟΗΙ. Ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Θεός, εἰδὼς τὸν ἐναποκείμενον τῆς πίστεως θησαυρὸν τῇ τοῦ ἐκατοντάρχου ψυχῇ, ἐκὼν πρὸς τὸ ταπεινὸν ὑποβάς, εἶπεν· ἐγὼ ἔλθων εἰς τὸν οἶκόν σου θεραπεύσω τὸν παιῖδα σου· καὶ τοῦτο τὸ ῥῆμα πᾶσαν αὐτοῦ τὴν καρδίαν ἐξήντησεν· ἐπίστευτε γὰρ αὐτὸν εἶναι Θεὸν ἀληθῆ, καὶ ἐβόησεν· “εἰπὲ λόγῳ καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.” εἰ γὰρ ἐγὼ στρατιώτης ὦν, καὶ ὑπὸ ἐξουσίαν βασιλέως τελῶν, τοῖς δορυφόροις ἐντέλλομαι, πῶς οὐ μᾶλλον αὐτὸς ὁ τῶν ἄνθρ καὶ ἀγγελικῶν δυνάμεων ποιητής, 10 ὃ θέλεις ἐρεῖς, καὶ γενήσεται;

ὩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Καὶ ζωῆς καὶ θανάτου εἶχεν ὁ ἐκατόνταρχος τὸν Ἰησοῦν ἐξουσιαστήν· διὸ καὶ ἐθαυμάσθη· οὐδένα ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ εὐρίσκομεν καταβαρῆσαντα τῷ θανάτῳ.

- 10 Οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον. 15

Ὅρᾳς πῶς ἕκαστον τῶν μαρτυρησάντων αὐτῷ τὴν ἐξουσίαν θαυμάζει· ἵνα δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τοῦτο μάθῃς· ἐπειδὴ ἡ Μάρθα τούτων οὐδὲν εἶπεν, ἀλλὰ τουναντίον· ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν Θεὸν δώσει σοι, οὐ μόνον οὐκ ἐπηνέθη, καίτοι γνώριμος οὖσα, καὶ ἀγαπητὴ, καὶ τῶν σφόδρα περὶ αὐτὸν ἐσπουδακότων, ἀλλὰ 20 καὶ ἐπετιμήθη, καὶ διορθώθη παρ’ αὐτοῦ, ὥς οὐ καλῶς εἰρηκυῖα· καὶ γὰρ ἔλεγεν αὐτῇ· “οὐκ εἶπον σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὄψει “τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;” ὥς μηδέπω πιστεύσασαν ἦν ἐγκαλῶν.

ἌΛΛΟΣ. Ἄρα τὸ μέγαλα περὶ αὐτοῦ φαντάζεσθαι, τοῦτο μάλιστα πίστεως καὶ βασιλείας καὶ τῶν ἄλλων πρόξενον ἀγαθῶν· 25 οὐδὲ γὰρ μέχρι λόγων γέγεγεν αὐτῷ ὁ ἔπαινος, ἀλλὰ καὶ τῶν νοσοῦντων ὑγιαῖ ἀπέδωκεν ἀντὶ τῆς πίστεως, καὶ λαμπρὸν αὐτῷ πλέκει τὸν στέφανον, καὶ μέγαλα ἐπαγγέλλεται δωρεᾶς.

- 11 Ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἤξουσιν, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ. 30

ὩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Εἰ στενὴ καὶ τεβλιμμένη ἐστὶν ἡ ὁδός, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν· διὰ ποίας οἱ πολλοὶ εἰσελεύσονται; περὶ γὰρ τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου λέγει, ὅτι πολλοὶ δι’ αὐτῆς ἔρχονται. ὁ μὲν τοῦ Σωτῆρος λόγος εἰρηταί· ἐπειδὴ

ὀλίγοι ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ διασώζονται· οὐ πολλοὶ γὰρ ἐπίστευον εἰς αὐτὸν, ἀλλ' ὀλίγοι· διὸ ἔλεγε· “μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποιῶμιον,” καὶ τὰ ἐξῆς· προφητικῶς δὲ ἐλέχθη “πολλοὶ ἤξουσιν” ὡς περὶ τῶν μελλόντων πιστεύειν¹⁴ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, “ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ “δυσμῶν” αὐτοὺς δὲ τοὺς Ἰσραηλίτας ἐκβαλλομένους εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. Καὶ μετ' ὀλίγα—Τὸ δὲ “ἀνακλιθήσονται “ἐν κόλπῳ Ἀβραάμ” καὶ τὰ ἐξῆς, τάχα περὶ τοῦ “ὁμοιώθη ἡ “βασιλεία ἀνθρώπῳ ποιήσαντι γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ, καὶ “ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ” καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ πάλιν, “οἱ “υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβαλλόμενοι,” κατὰ τοὺς Ἰσραηλίτας, 10 “ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν,” τὰ ἔθνη.

ΚΕΦ. Η.

Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου.

- 14 Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδεν τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν. 15

Τοῦτ' Χριστιανισμὸς. Τίνος χάριν εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου ὁ Κύριος; τροφῆς μεταληψόμενος· τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν εἰπὼν, ἀνέστη καὶ διηκόνει αὐτῷ· παρὰ γὰρ τοῖς μαθηταῖς κατήγετο, ὥσπερ καὶ παρὰ Ματθαίῳ, ὅτε αὐτὸν ἐκάλεσεν, τιμῶν αὐτοὺς καὶ προθυμωτέρους ἐν τούτῳ ποιῶν· καίτοι ἐγνωσώμεν, ὅτι 20 ἦν τὰ οἰκήματα τῶν ἀλίων τούτων, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀπηξίου ὑπὸ τὰς καλύβας αὐτῶν εἰσιέναι τὰς εὐτελεῖς· παιδεύων ἡμᾶς διὰ πάντων, τὸν ἀνθρωπινὸν τύπον καταπατεῖν. ἀψάμενος τῆς χειρὸς τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ, οὐχὶ τὸν πυρετὸν ἔσβεσεν μόνον, ἀλλὰ καὶ καθαρὰν τὴν ὑγίειαν ἀπέδωκε, καὶ τοῦτο δῆλον, ἐκ τοῦ δια- 25 κονεῖν αὐτῷ.

ΚΕΦ. Θ.

Περὶ τῶν λαθόντων ὑπὸ ποικίλων νόσων.

- 16 Ὁσίας δὲ γενομένης προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζο- μένους πολλοὺς. 30

Διὰ τοῦτο δεικνύει τὴν πίστιν τοῦ πλήθους λοιπὸν αὐξανομένην· οὐδὲ γὰρ τοῦ καιροῦ κατεπείγοντος ἀναχωρεῖν ἠνείχοντο·

¹⁴ “πίστιν Cod. “ στείειν ad oram.

οὐδὲ ἄκαιρον εἶναι ἐνόμιζον ἐν ἐσπέρᾳ προσάγειν τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν· χρὴ δὲ τοῦτο σκοπεῖν, πόσῳ μᾶλλον πλῆθος θεραπευμένων παρατρέχουσιν οἱ Εὐαγγελισταί, οὐχὶ καθ' ἓνα λέγοντες ἡμῖν καὶ διηγούμενοι, ἀλλ' ἐνὶ ῥήματι πέλαιος ἄφατον θαυμάτων ὑπερβαίνοντες. τὸν προφήτην δὲ εἰσάγει μαρτυροῦντα καὶ λέγοντα, 5 ὅτι “τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν” ἵνα μὴ τὸ μέγεθος τοῦ θαύματος εἰς ἀπιστίαν ἐμβάλη τινας· ὅπερ πλῆθος τοσοῦτον, καὶ πικίλα νοσήματα ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ ἔλυσε, καὶ διώρθωσεν μεγάλην πανταχοῦ τὴν ἀπὸ τῶν γραφῶν ἀποδείξειν ἡμῖν οὖσαν· τὸ δὲ “ἔλαβε καὶ ἐβάστασεν,” περὶ 10 ἁμαρτιῶν μᾶλλον εἴρηται τῷ προφήτῃ, καθὼς καὶ ὁ πρόδρομος φησὶν “Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου” τίθεικε δὲ αὐτὸ ὁ Εὐαγγελιστὴς ἐνταῦθα· περὶ δὲ νοσημάτων δεῖξαι θέλων, ὅτι τὰ πλείονα τῶν νοσημάτων, ἐξ ἁμαρτιῶν ἐπέρχονται ἡμῖν· διὰ τοῦτο ἰδὼν τοὺς ὄχλους περὶ αὐτὸν, ἐκέλευσεν 15 αὐτοῖς ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν, διὰ τὸ ἀκόμπαστον μετριάξειν ἡμᾶς παιδεύων, καὶ διδάσκων μηδὲν ποιεῖν πρὸς ἐπίδειξιν. οὐ γὰρ δὴ μόνον σώματα ἐθεράπευεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς διόρθον· καὶ φιλοσοφίαν ἐπαίδευεν, ἅμα δὲ καὶ τὸν φθόνον τὸν Ἰουδαϊκὸν παραμυθούμενος· καὶ γὰρ ἦσαν αὐτῷ προσηλωμένοι οἱ ὄχλοι· 20 φιλεῦντες αὐτὸν καὶ θαυμάζοντες, καὶ ὄραν εἰς αὐτὸν βουλόμενοι· τίς γὰρ ἂν ἀπέστη τοιαῦτα θαυματουργοῦντος αὐτοῦ; τίς οὐκ ἂν καὶ τὸ πρόσωπον ἠθέλησε μόνον ἰδεῖν, καὶ τὸ στόμα τὸ τοιαῦτα φθεγγόμενον; οὐδὲ γὰρ θαυματουργεῖν ἦν θαυμαστός μόνον, ἀλλὰ καὶ φαινόμενος ἀπλῶς, πολλῆς ἔγεμε χάριτος· καὶ τοῦτο ὁ 25 προφήτης δηλῶν ἔλεγεν· “ὦραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν “ἀνθρώπων.” εἰ δὲ ὁ Ἡσαΐας λέγει, “οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ “κάλλος,” διὰ τὰ ἐν τῷ πάθει συμβάντα καὶ τὴν ἀτιμίαν, ἣν ὑπέμεινε τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ, ταῦτα φησὶν, ἣ καὶ διὰ τὴν εὐτέλειαν, ἣν παρὰ πάντα τὸν βίον ἐπεδείξατο. οὐ πρότερον 30 δὲ “ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν,” ἕως ἂν ἐθεράπευσεν· ἥ γὰρ ἂν οὐδὲ ἠνέσχοντο.

ΚΕΦ. I.

Περὶ τοῦ μὴ ἐπιτρεπομένου ἀκολουθεῖν.

19 Καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς, εἶπεν αὐτῷ.

Διὰ τί τῷ εἰπόντι αὐτῷ “διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι” καὶ τὰ
ἐξῆς, “αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν,” ἀνταπεκρίθη; ἐπειδὴ 5
χρημάτων δούλος ὑπάρχων ἐκεῖνος, καὶ ἰδὼν πολλὰ σημεῖα
ποιοῦντα αὐτὸν, καὶ πολλοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ, προσεδόκησεν
χρηματίζεσθαι ἐκ τῶν τοιούτων θαυμάτων διὸ γινώσκων αὐτὸς τὰ
ἐν τῷ συνειδότηι αὐτοῦ, καὶ τὴν πολλὴν ἀπόνοιαν καὶ φιλαργυρίαν,
ταῦτα φησὶν ὥσαντί ἔλεγεν αὐτῷ, ὅτι σὺ μὲν χρήματα προσ- 10
δοκᾷς ἀκολουθῶν ἐμοὶ συλλέγειν σκόπει δὲ ὅτι οὔτε καταγwgίόν
μοι ἐστίν, οὔδὲ τοσοῦτον, ὅσον ταῖς ἀλώπηξι καὶ τοῖς ὀρνέοις·
ταῦτα δὲ τὰ ῥήματα οὐκ ἦν ἀπιτρεπομένου, ἀλλ’ ἐλέγχοντος μὲν
τὴν πονηρὰν γνώμην, παρέχοντος δὲ εἰ βούλοιτο, μετὰ τῆς
τοιαύτης προσδοκίας ἀκολουθεῖν· ἐκεῖνος δὲ ταῦτα ἀκοῦσας καὶ 15
ἐλεγχθεὶς, οὐκ εἶπεν, ἑτοιμός εἰμι ἀκολουθῆσαι, ἀλλ’ ἔδειξε τὴν
ἑαυτοῦ πονηρίαν, εὐθέως ἐπαναχωρήσας· ὁ δὲ μετὰ ταῦτα προσελ-
θὼν καὶ εἰπὼν, “Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν” καὶ τὰ
ἐξῆς, ἐπειδὴ περ εὐγνωμόνως τὸ “ἐπίτρεψον” εἶπεν, καὶ οὐκ ἐμι-
μήσατο ἐκεῖνον αὐθαδῶς εἰπόντα τὸ “ἀκολουθήσω σοι,” ἀπεδέχθη 20
μὲν, οὐκ ἐπετράπη δὲ, ἀλλ’ ἤκουσεν, “ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι
“τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς” διὰ τούτου δεικνὺς ὅτι ὁ μὲν εἰπὼν ταῦτα
υἱὸς, ἐκ τῶν πιστευσάντων ἦν· ὁ δὲ τετελευτηκὼς πατὴρ ἐκ τῶν
μὴ πιστευσάντων. Καὶ μετ’ ὀλίγον—Ἐκώλυσε δὲ αὐτὸν, οὐχὶ
καταφρονεῖν τῆς εἰς τοὺς γονέας τιμῆς κελεύων, ἀλλὰ δεικνὺς 25
ὅτι οὐδὲν τῶν οὐρανίων πραγμάτων ἡμῖν ἀναγκαιότερον εἶναι
χρή.

Ὡριγένους. Οἱ νεκροὶ εἰώθασι θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς·
ψυχὴ ἐν κακίᾳ οὔσα νεκρά ἐστίν. ὁ αἰσθητὸς δὲ θάνατος διὰ
τὴν ἁμαρτίαν· καλῶς οὖν ἡ ἁμαρτία θάνατος λέγεται, καὶ ὁ ἐν 30
αὐτῇ ὢν, νεκρός ἐστιν.

ΚΕΦ. ΙΑ.

Περὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τῶν υἱάτων.

- 23 Καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο ἀφίησι τοὺς μαθητὰς κλυδωνισθῆναι, ἵνα μὴ μέγα 5
φρόνωσιν, ὅτι τοὺς ἄλλους ἐκπέμψας, αὐτοὺς κατέσχε μεθ' ἑαυτοῦ·
ἅμα δὲ καὶ γυμνάζων αὐτοὺς πειρασμοὺς φέρειν γενναίως, μέλ-
λοντας τῆς οἰκουμένης ἀθλητὰς γενέσθαι· τὸ δὲ “ τί δειλοί ἐστε
“ [ἀκούσαντες] ὀλιγόπιστοι ;” διὰ τούτου παιδεύων αὐτοὺς, ὅτι τὸν 10
φόβον οὐχ ἡ τῶν πειρασμῶν ἐργάζεται ἐπαγωγὴ, ἀλλὰ τὸ τῆς 10
διανοίας ἀσθενές. διὰ τοῦτο δὲ καὶ καθεύδει, διδούς καιρὸν τῇ
δειλίᾳ, ἵνα δι' αὐτῆς αἰσθόμενοι σωτηρίας, καὶ αὐτοὶ εὐεργεθη-
θῶσιν. διὰ τοῦτο δὲ ἄνθρωποι οἱ ὄχλοι ὠνόμαζον, οὐχ ὡς Θεὸν
ἐλογίσαντο^u τοιαῦτα θαυματουργήσαντα. “ ποταπὸς γάρ” φησιν,
“ ἔστιν^x ὁ ἄνθρωπος οὗτος,” καὶ τὰ ἐξῆς· ἀπὸ τε τῆς ὀψεως, ἀπὸ 15
τε τοῦ ὕπνου καὶ τοῦ πλοῖφ κεχοῆσθαι.

ΚΕΦ. ΙΒ.

Περὶ τῶν δύο δαιμονιζομένων.

- 28 Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν, εἰς τὴν χώραν τῶν
Γερρεσηνῶν.

20

Διὰ τοῦτο δὲ ἦλθον οἱ δαίμονες τὴν θεότητα αὐτοῦ ἀνακηρύτ-
τοντες· “ τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ ;” καὶ οἱ διὰ τῆς
γαλήνης τῆς θαλάσσης μὴ πειθόμενοι αὐτὸν Θεὸν εἶναι, ἤκουον
τῶν δαιμόνων ταῦτα βοώντων· ἵνα δὲ μὴ δοξῇ τὸ πρᾶγμα κολα-
κείας εἶναι· ἀπὸ τῆς πείρας βοῶσι λέγοντες, “ ἦλθες ὥδε πρὸ 25
καιροῦ, βασανίσαι ἡμᾶς ;” καὶ γὰρ ἐμαστιζόντο ἀοράτως, τὰ
ἀνήκεστα πάσχοντες ἀπὸ τῆς παρουσίας μόνης· τίνος δὲ χάριν
αὐτὸς ἀπῆλθε πρὸς αὐτούς ; ἐπειδὴ οὐδεὶς αὐτοὺς προσενεγκεῖν
ἐτόλμα τοῖς πολλοῖς ἐνθεῖναι βουλόμενοι, εἶον ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν
ἀπελθόντων δαίμονες γίνονται· ὁ μὴ γένοιτό ποτε, κἂν μέχρις 30
ἐνοίας λαβεῖν· ἀλλ' οὐδὲ ὅτι χωρισθεῖσα τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ

^u ἐλογίσαντο Cod.^x ἔσται Cod.

ἐνταῦθα πλανᾶται λειπόν. αἱ μὲν γὰρ τῶν δικαίων ψυχαί, ἐν χειρὶ Θεοῦ· ὁμοίως δὲ καὶ αἱ τῶν παιδίων· οὐδὲ γὰρ ἐκείναι πονηραί· αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν, εὐθέως ἐντεῦθεν ἀπάγονται· καὶ δῆλον ἀπὸ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου· καὶ ἀλλαχοῦ δέ φησιν ὁ Κύριος· “σήμερον τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σου,” οὐχ εἶδόν τε οὖν 5 ψυχὴν ἐξελθοῦσαν τοῦ σώματος.

Διὰ τί δὲ, ὅπερ παρεκάλεσαν οἱ δαίμονες, ἐποίησεν ὁ δεσπότης τῶν ὅλων Χριστὸς, εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων ἐπιτρέψας αὐτοῖς ἀπελθεῖν; οὐκ ἐκείνοις πειθόμενος τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλ’ ἵνα μάθω- 10 σιν ἅπαντες, ὅτι οὔτε χοίρων κατατολμῶσιν, εἰ μὴ αὐτὸς συγ- χωρήσειεν· καὶ ὅτι πολλῆς ἀπολαύομεν τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας· ἔτι δὲ καὶ ἵνα οἱ τοὺς τόπους ἐκείνους οἰκοῦντες μάθωσι τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, καὶ ἐκ τούτου εἰς τὴν αὐτοῦ θεογνωσίαν ἔλθωσι· καὶ γὰρ ὑπῆρχον ἀναίσθητοι λίαν, καθὼς ἀπὸ τοῦ τέλους ἐστὶ τοῦτο δῆλον· δέον γὰρ αὐτοὺς προσκυνῆσαι αὐτὸν, καὶ θαυμάσαι 15 τὴν δύναμιν. οἱ δὲ ἐπιτέμπον μᾶλλον καὶ παρεκάλουν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν· διὰ τοῦτο δὲ τοὺς χοίρους ἀνεῖλον οἱ δαίμονες, ἵνα τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀθυμίαν ἐμβάλωσι· πανταχοῦ γὰρ χαίρουσιν ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς ἡμῶν· ὥς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωβ ἐποίησεν ὁ διάβολος· καίτοι καὶ ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν· ἀλλ’ 20 οὐδὲ ἐκεῖ πειθόμενος τῷ διαβόλῳ, ἀλλὰ τὸν αὐτοῦ θεράποντα θέλων ἀποφῆναι λαμπρότερον. Ἰδιαν δὲ αὐτοῦ πόλιν τὴν Καπερναοὺμ λέγει ἐνταῦθα· ἡ γὰρ Βηθλεὲμ ἤνεγκεν αὐτὸν, ἡ δὲ Ναζαρέτ ἔθρεψεν· ἡ δὲ Καπερναοὺμ εἶχεν οἰκοῦντα διηκεῶς· χρὴ δὲ σκοπεῖν καὶ τὸ ἐπιεικὲς τοῦ δεσπότου καὶ ἄτυφον, ὅτι εἰς πλοῖον 25 ἐμβὰς, διέβαινε, δυνάμενος καὶ περὶ διαβαίνειν καὶ ὅτι ὑπὸ τῶν ἐν Γαδάραις ἐκβληθεὶς, οὐκ ἀντέτεινεν, ἀλλὰ ἀνεχώρησε μὲν, οὐ μακρὰν δέ.

32 Καὶ ἰδὼν ὥρμησε πᾶσα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν. 30

Εἰ μὴ οἱ χοῖροι κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν ὥρμησαν καὶ ἀπεπνίγησαν ἐν τοῖς ὕδασι, οὐκ ἂν οἱ βόσκοντες τοὺς χοίρους ἔφυγον τοῦ βόσκειν χοίρους, καὶ κήρυκες τῶν θαυμάτων τῆς ἀληθείας ἐγένοντο.

34 Καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰησοῦ.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ἩΡΑΚΛΕΪΑΣ. Ὡς ἀναξίους ἑαυτοὺς κρίναντες τῆς τοῦ Κυρίου ἐπιδημίας, εἶπον τοῦτο οἱ Γεργεσηνοὶ τῷ Χριστῷ, ὡς καὶ ὁ Πέτρος ἐπὶ τῇ τῶν ἰχθύων ἄγρᾳ. 5

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΜΦΟΤΕΣΤΙΑΣ. Παρεκάλεσαν τοίνυν ἐφ' ἑτέρους μεταβῆναι τόπους, ὡς οὐκ ἄξιοι ὄντες τοσούτον ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς οἰκείας ἔχειν χώρας, δείσαντες μήπου ἁμαρτημάτων ἕνεκεν.

ὨΡΙΓΕΝΟΤΙ. Ὡς ἀναίσθητοι τοῦτο εἶπον καὶ ἄγαν ἄπιστοι οἱ Γεργεσηνοί. 10

ΤΟῦ ΑἲΤΟΥ. Οὐκ ἀπωθούμενοι, ἀλλὰ ταπεινοφρονοῦντες.

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ. Ἐπειδὴ πόθον οὐκ εἶχον τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἀργῶς διέκειντο καὶ ὀκνηρῶς πρὸς τὴν τοῦ μεγάλου ἀγαθοῦ κατάληψιν.

ΚΕΦ. ΙΓ.

15

Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ.

2 Καὶ ἰδοὺ προσήφερον αὐτῷ παραλυτικόν, ἐπὶ κλίνῃς βεβλημένον.

Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ ὁ μὲν Ματθαῖος φησὶν, ὅτι προσέφερον αὐτόν· οἱ δὲ ἄλλοι, ὅτι καὶ τὴν στέγην διατεμόντες, κατέθηκαν αὐτόν καὶ προῦθκαν τῷ Χριστῷ· ἐπεὶ οὖν τοσαύτην ἐπεδείξαντο πίστιν, ἐπιδείκνυται καὶ αὐτὸς τὴν αὐτοῦ δύναμιν, μετ' ἐξουσίας πάσης λύων τὰ ἁμαρτήματα· καὶ τινες μὲν τῶν γραμματέων, τῇ βασκανίᾳ κατεχόμενοι, ἐν ἑαυτοῖς εἶπον, “οὗτος βλασφημεῖ· τίς δύναται ἀφίεναι ἁμαρτίας· εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός;” αὐτὸς δὲ διὰ τῶν προβλημάτων βεβαιοῖ τὰ εἰρημένα, ἐλέγξας ὡς Θεὸς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν· μόνου γὰρ Θεοῦ ἐστὶ τὸ τὰ ἀπόρρητα εἰδέναι· ἔπειτα δὲ καὶ φησι πρὸς αὐτούς· “τί ἐστὶν εὐκολώτερον εἰπεῖν, “ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν ἄρου τὸν κράβαττόν σου “καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου;” ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· τί 30 δοκεῖ εὐκολον ὑμῖν εἶναι· σῶμα σφίγξαι παραλελυμένον, ἢ ψυχῆς ἁμαρτήματα λύσαι; εὐδῆλον, ὅτι σῶμα σφίγξαι· ὅσῳ γὰρ σώ-

Υ δῆπου vid. leg.

ματος ψυχὴν βελτίων, τοσούτον τὰ ἁμαρτήματα λύσαι τούτου ἄμεινον. ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν ἀφανές, τὸ δὲ φανερόν· διὰ τοῦτο οὖν προστίθεται τὸ καταδέεττερον φανερώς, ἵνα τὸ μείζον καὶ ἀφανές διὰ τούτου λάβῃ τὴν ἀπόδειξιν.

Πέμπει δὲ αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, εὐθέως θεραπευθέντα, 5 πάλιν καὶ ἐνταῦθα τὸ ἄτυφον δεικνύς· ὅτι δὲ καὶ οὐ φαντασία ἦν τὸ γινόμενον, διὰ τοῦτο γὰρ καὶ βαστάσαι αὐτὸν τὸν κράβατον προσέταξεν, ὅμως οὖν καὶ οἱ ὄχλοι ἔτι χαμαὶ σύρονται· “ἰδόντες γάρ,” φησιν, “ἐθαύμασαν καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν, τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.” προίστατο γὰρ αὐτοῖς 10 ἡ σάρξ· αὐτὸς γὰρ μακροθυμῶν οὐκ ἐπετίμα αὐτοῖς· τέως γὰρ οὐκ ἦν μικρὸν τὸ νομίζεσθαι πάντων ἀνθρώπων αὐτὸν εἶναι μείζονα, καὶ ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἦλθεν· εἰ γὰρ ταῦτα καλῶς ἐβεβαίωσαν παρ’ ἑαυτοῖς, ὁδῶ προβαίνοντες ἔγνωσαν ἂν, ὅτι καὶ Θεοῦ Υἱὸς ἦν· ἀλλ’ οὐ κατέσχον ταῦτα σαφῶς· οὐδὲ προελθεῖν εἰς τὸ βέλτιον 15 ἠδυνήθησαν· ἔλεγεν γὰρ πάλιν, ὅτι αὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ Θεοῦ· ποιήσας δὲ τὸ θαῦμα τοῦ παραλυτικοῦ, οὐκ ἐπέμενεν ἐν τῷ τόπῳ, ἵνα μὴ τὸν ζῆλον πλεῖον ἐξάψῃ ὁρώμενος· οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς πωῶμεν, ἐκκλίνοντες^κ τοὺς ἐπιβουλεύοντας.

6 Τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ· ἐγερθεῖς, ἄρῳν σου τὸν 20 κράβατον.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Ἐξῆλθε τὸ ῥῆμα, καὶ τὸ θαῦμα ἐπεκολούθησε· διὰ τί δὲ καὶ υἱὸν ἀνθρώπου εἶπεν ἀφιέναι ἁμαρτίας, ἐπιτελουμένης θεοσημείας· ἡ ἵνα δείξῃ, ὅτι κατήγαγεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν τῆς θεότητος ἐξουσίαν, διὰ τὴν ἀδιαίρετον πρὸς αὐτὴν ἔνωσιν· 25 εἰ γὰρ καὶ ἄνθρωπος, φησὶ, γέγονα Θεὸς Λόγος ὑπάρχων, καὶ διὰ τὴν οἰκονομίαν ἐπὶ γῆς πολιτεύομαι τε καὶ ἀναστρέφομαι· ἀλλ’ οὐδὲ ἤττον τὰ πέρα λόγου ἀποτελῶ θαύματα, καὶ ἄφρονιν δωροῦμαι ἁμαρτημάτων· οὐ γὰρ ἀφειλάμην τί τῶν τῆς θεότητος ἰδιωμάτων, ἡ ἐμείωσα τὸ γενέσθαι με ἀτρέπτως καὶ ἀληθῶς ἐπὶ τῆς γῆς 30 κατὰ σάρκα υἱὸν ἀνθρώπου. Καὶ μετ’ ὀλίγα—Οἰκονομικῶς δὲ λέγει “ἐπὶ τῆς γῆς,” ἵνα δείξῃ, ὅτι καὶ ἄνθρωπος γεγωνὼς, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθεις, Θεὸς ἦν κατὰ φύσιν.

^κ ἐκκλίνοντας Cod.

8 Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι, ἐθαύμασαν καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΟΜΦΟΤΕΣΤΙΑΣ. Θεῶν τὸ πρᾶγμα γινώσκουσιν τὸν δὲ περὶ πάντας ὁρῶσιν ἄνθρωπον· διὰ τοῦτο ὡς δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐχ ὡς αὐτοῦ δύναμιν, θαυμάζουσιν. 5

ΚΕΦ. ΙΔ.

Περὶ τοῦ Ματθαίου.

9 Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκείθεν, ἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον.

Τίνος ἕνεκεν οὐ μετὰ Πέτρον καὶ τῶν ἄλλων ἐκάλεσε τὸν 10 Ματθαῖον; ἐπειδὴ περ τὰς καρδίας ἐπιστάμενος, καὶ τὰ ἀπόρρητα τῆς ἐκάστου διανοίας εἰδώς, τότε τοῦτο ἐποίησεν, ὅτε ἠπίστατο ἤξοντα· διὰ δὴ τοῦτο καὶ Παῦλον μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἠλίευσεν. οὐκ ἀποκρύπτεται δὲ τὸν ἑαυτοῦ βίον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τίθησι, τῶν ἄλλων Εὐαγγελιστῶν κρυφάντων αὐτὸν προσηγορίᾳ ἑτέρα· 15 καὶ ὅτι ἐπὶ τὸ τελώνιον ἐκάθητο, ἵνα δείξῃ τοῦ καλέσαντος τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀγαθότητα· ὅτι οὐκ ἀποστάντα αὐτὸν πρότερον τῆς πονηρᾶς ταύτης καπηλείας, ἀλλ' ἐπιτήδευμα ἔχοντα ἀναισχυντίας γέμον καὶ ἰταμότητος καὶ κέρδεος· οὐκ ἔχον πρόφασιν εὐλογον· καὶ ἀρπαγὴν σχῆμα ἔχουσιν ἔννομον, ἐκ μέσων αὐτὸν 20 ἀνέσπασε τῶν κακῶν· ἀλλ' ὥσπερ εἶδομεν τοῦ καλέσαντος τὴν ἀγαθότητα, οὕτω καταμάθωμεν καὶ τοῦ κληθέντος τὴν ὑπακοήν· οὔτε γὰρ ἀντέτεινεν, οὔτε ἀμφισβητήτως εἶπεν· ἄρα μὴ ἀπατηλῇ¹ κλήσει ἐμὲ τὸν τοιοῦτον καλεῖ; καὶ γὰρ ἀκαιρίας αὕτη πάλιν ὑπῆρχεν ἢ ταπεινοφροσύνη· καλέσας τοίνυν αὐτὸν καὶ τιμῇ 25 μεγίστῃ τιμηκώς, τραπέζης αὐτοῦ κοινωνήσας εὐθέως· ἐν τούτῳ αὐτὸν καὶ ὑπὲρ τῶν μελλόντων εὐέλπιδα ποιῶν, καὶ εἰς πλείονα παρρησίαν ἐνάγων· οὐ γὰρ χρόνῳ μακρῷ, ἀλλὰ ἀθρόον ἐξίασατο τὴν κακίαν· καὶ οὐκ αὐτῷ συνανάκειται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις πολλοῖς τοιούτοις· διὰ τί δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐνδιαβάλλουσι 30 τὸν Κύριον οἱ Φαρισαῖοι, ὡς μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίοντα; κακούργῳ σκέψει βουλόμενοι ἀποχωρῆσαι αὐτοὺς τοῦ

¹ κέρβιος Cod.

² ἀπατελῇ Cod.

διδασκάλου· αὐτὸς δὲ οὐ μόνον οὐκ* ἔγκλημα εἶναι, ἀλλὰ καὶ πολλῆς φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν, τὸ μετὰ τοιούτων ἐσθίειν δείκνυσιν· διὸ καὶ φησὶν “οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ” καὶ τὰ ἐξῆς.

Τὸ δὲ, “πορευθέντες μάθετε τί ἐστὶν ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν” σημαίνει ὅτι οὐ κεκωλυμένον ἔργον ἐστὶ τὸ ἁμαρτωλοὺς διορ- 5 θύσθαι, ἀλλὰ καὶ νομοθετημένον, καὶ μᾶλλον τῆς θυσίας κρεῖττον· ὅθεν καὶ τὴν παλαιὰν εἰσάγει συναφδὰ αὐτῷ φθεγγομένην καὶ νομοθετοῦσαν· ἅμα δὲ καὶ τὴν τῶν γραφῶν ἄγνωσιαν αὐτοῖς ὀνει- δίζων ταῦτα ἔλεγεν· καὶ ὅτι πάσης τῆς λοιπῆς ἀμελοῦντες ἀρετῆς, ἐν ταῖς θυσίαις τὸ πᾶν ἐτίθεντο· ἐγὼ γάρ, φησι, τοσούτον ἀπέχω 10 τοῦ βδελύξασθαι τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὅτι καὶ δι’ αὐτοὺς παραγέγονα μόνους· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ “οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ “ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.” τίνος ἕνεκεν τῶν μαθητῶν Ἰωάννου ἐγκαλεσάντων, ὅτι “ἡμεῖς μὲν καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν “πολλὰ” καὶ τὰ ἐξῆς” καὶ ἐν τούτῳ τὴν ἐπιεικεῖαν αὐτοῦ καὶ 15 πολλὴν μακροθυμίαν ἐνδεικνύμενος, οὐκ ἐπιτιμᾷ· ἀναμιμνήσκει δὲ αὐτοὺς τῶν Ἰωάννου ῥημάτων, δι’ ὧν ἔλεγεν· “ὁ ἔχων τὴν “νύμφην,” καὶ τὰ ἐξῆς. ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν ὁ παρὼν καιρὸς τῆς ἐμῆς σὺν αὐτοῖς διαγωγῆς χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἐστίν· “ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι” καὶ τὰ ἐξῆς. τὸν τοῦ πάθους διὰ 20 τούτου μηνύων καιρόν· ἢ μᾶλλον τὸν τοῦ κηρύγματος, ὅτι τοῦ πάθους τριήμερος ἦν.

Εἰπὼν “ὅτι οὐδεὶς ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ῥάκκους,” ἐδήλωσε διὰ τούτου, ὅτι οὕτω γεγόνασιν ἰσχυροὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἀλλ’ ἐτι πολλῆς δέονται συγκαταβάσεως· διὰ τὸ μήπω ὑπὸ τοῦ 25 Πνεύματος τοῦ Ἁγίου ἀνακαινισθῆναι αὐτούς· οὕτω δὲ διακει- μένοις οὐ χρὴ βάρος ἐπιτιθέναι αὐτοῖς ἐπιταγμάτων· ταῦτα δὲ ἔλεγεν νόμους τιθεὶς καὶ κάννας τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· ἵνα ὅτ’ ἂν μέλλωσι μαθητὰς λαμβάνειν, μετὰ πολλῆς αὐτοῖς προσ- φέρωνται^b τῆς ἡμερότητος. 30

17 Οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς.

Ἄσκων δὲ μέμνηται καὶ οἶνον· ἐπειδὴ περὶ γαστριμαργίας ἦν ὁ λόγος καὶ τραπέζης· διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν αὐτῶν λαμβάνει τὰ ὑποδείγματα, καὶ ὅτι οὐδὲν αὐστηρὸν ἐπιτάττειν χρὴ καὶ βάρος

* οὐκ suppl.

^b προσφέρονται Cod.

ἔχον τοῖς ἀρχομένοις, ἀλλ' ὅσα δυνατόν ποιεῖν, καὶ ταχέως καὶ ἐπ' ἐκεῖνα ἤξουσιν· ὁ γὰρ πρὸ καιροῦ, φησι, ζητῶν τοῦ προσήκοτος τὰ ὑψηλὰ ἐντιθέναι δόγματα, οὐδὲ τοῦ καιροῦ καλοῦντος λοιπὸν ἐπιτηδείους εὐρήσει, ἀχρήστους ἐργασάμενος ἅπαξ.

ὉΡΙΓΕΝΟΤΣ. Ἀσκοὶ παλαιοὶ εἰσιν οἱ τῇ νομικῇ πολιτείᾳ 5 πεποιουμένοι·^c οἶνος δὲ νέος ἢ διὰ Χριστοῦ χάρις.

ἸΣΙΔΩΡΟΤ. Τοὺς σαπέντας τῇ παλαιότητι καὶ τὴν νέαν χάριν ἀθετήσαντας ἀσκοὺς παλαιοὺς ὁ Κύριος προσηγόρευσεν, ὡς διαρρηγνυμένους καὶ τὸν καινὸν λόγον τῆς βασιλείας οὐκ ἔχοντας.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Οἱ Φαρισαῖοι ἐοικότες ἱματίῳ κατερρωγότε· ἢ ἀσκοῖς 10 παλαιοῖς, οὐ δύνανται δέξασθαι τὴν νεάζουσαν διδασκαλίαν.

ΚΕΦ. ΙΕ.

Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.

18 Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ ἄρχων ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ λέγων, ὅτι ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτε- 15 λεύτησεν.

Τὸν ἄρχοντα ὃν λέγει ἐληλυθέναι, ἀρχισυναγώγος ἦν· χρηρὲ δὲ σκοπεῖν αὐτοῦ καὶ τὴν παχύτητα· δύο γὰρ ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ παραγενέσθαι αὐτὸν καὶ τὴν χεῖρα ἐπιθεῖναι· ἠκολούθουν δὲ οἱ ὄχλοι ὡς ἐπὶ θαύματι μεγάλῳ· τοὺς μαθητὰς δὲ 20 μόνους εἶασεν εἰς τὴν οἰκίαν εἰσελθεῖν, παιδεύων ἡμᾶς καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἀνθρωπίνην διακρούεσθαι δόξαν.

ΚΕΦ. ΙΣ΄.

Περὶ τῆς αἰμορροούσης.

20 Καὶ ἰδοὺ γυνὴ αἰμορροοῦσα δώδεκα ἔτη.

25

Τίνος ἕνεκεν οὐ μετὰ παρρησίας προσῆλθεν αὐτῷ ἡ τὴν ῥύσιν τοῦ αἵματος ἔχουσα; ἐπειδὴ ἡσχύνητο διὰ τὸ πάθος, ἀκάθαρτος εἶναι νομιζομένη. εἰ γὰρ ἡ καταμηνίους οὖσα, οὐκ ἔδοκει εἶναι καθαρὰ, πολλῷ μᾶλλον ἡ τῆς αὐτῆς νοσοῦσα νόσον τοῦτο ἂν ἐνόμισεν· ὅμως μὲν οὖν μετὰ πίστεως τῶν ἱματίων ἤψατο· οὐδὲ γὰρ 30 ἀμφέβαλεν, οὐδὲ εἶπεν ἐν ἑαυτῇ, ἄρα ἀπαλλαγίσομαι τοῦ

^c Ἀπ πεπορωμένοι.

νοσήματος· ἄρα οὐκ ἀπαλλαγώσομαι; εἶπε δὲ αὐτῇ, θάρσει, ἐπειδὴ περίφοβος ἦν· θυγατέρα δὲ αὐτὴν καλεῖ, ἐπειδὴ ἡ πίστις αὐτῆς θυγατέρα αὐτὴν ἐποίησεν. καὶ τὸ ἐγκώμιον μέγα, ὅτι περὶ ὑπὸ τοῦ πάντων θεσπύτου ἤκουσεν, “ ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.”

Τίνος δὲ ἕνεκεν τῶν αὐλητῶν ἐμνημόνευσεν; ἵνα καὶ ἐν τούτῳ 5 θριαμβεύσῃ τῶν ἀρχισυναγῶγων τὴν ἄνοιαν· διὰ τί δὲ εἶπεν, ὅτι οὐ τέθηκεν τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει; παιδεύων μὴ φοβεῖσθαι θάνατον· διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτὸν θάνατον, ἀλλ’ ὕπνον γεγενῆσθαι· τοῖς δὲ καταγελῶσιν αὐτοῦ οὐκ ἐπιτιμᾷ, ἵνα καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ 10 αὐλοὶ καὶ τὰ κύμβαλα, ἀπόδειξις γένηται τοῦ θανάτου· παρόντων δὲ τῶν γονέων θαυματουργεῖ πρὸς τὸ αὐτοὺς πληροφορηθῆναι· κατασχὼν δὲ, ἀνίστησιν, δείξαι θέλων ὅτι πάντα αὐτῷ ἔτοιμα· κελεύει δὲ διθῆναι αὐτῇ τρεφὴν, ἵνα μὴ δόξῃ φαντασία εἶναι τὸ γεγενημένον. οὐκ αὐτὸς δὲ διδωσιν, ἀλλ’ ἐκείνοις κελεύει δοῦναι, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου εἶπε· “ λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε 15 “ ὑπάγειν” τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως μετὰ ἀκριβείας πάσης τὴν ἀπόδειξιν ποιούμενος· τοὺς δὲ θρηνοῦντας καὶ τοὺς αὐλοῦντας ἔξω τῆς οἰκίας ἐξέβαλεν, ἀναξίους τῆς τοιαύτης θεωρίας κρίνας αὐτούς· παρήγγειλε δὲ μηδενὶ εἰπεῖν διὰ τὸ ἄτυφον καὶ ἀκενόδοξον.

20

Προσελθοῦσα ὀπισθεν ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Δείκνυσιν ὅτι παρὰ θεῷ οὐδεὶς ἔχων ἀκούσιον νόσον ἀκάθαρτος· διὸ καὶ προσκαλεῖται τὴν αἰμορροοῦσαν ὁ Κύριος, ἵνα τὸν τυπικὸν νόμον εἰς πνευματικὴν μεταγάγῃ θεωρίαν.

25

23 Καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Ἔθος τοῖς ἀνθρώποις τὰς ἀγάμους κόρας, ἡνίκα εἰσὶν πρὸς ὥραν γάμου τελευτώσας θρηνεῖν, διὰ τῶν συμβολικῶν γάμων· διὸ καὶ αὐληταὶ ἦσαν ἔσω, εἰ καὶ παρὰ τὸ πρόσταγμα τὸ Ἰουδαϊκὸν τότε ἐποίουν τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι.

30

ὈΡΙΓΕΝΟΤΙ. Οἱ ἐλπῖδα ἔχοντες τῆς ἐν Χριστῷ ἀναστάσεως οὐκ ἀπέθανον, ἀλλὰ καθεύδουσι· διὸ φησὶν ὁ Ἀπόστολος· “ οὐ “ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων· ἵνα μὴ “ λυπεῖσθε, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπῖδα” ἅμα δὲ καὶ

σμικρύνων τὸ ἔργον, ὃ ἡμελλε ποιεῖν, μᾶλλον δὲ κρύπτων^α αὐτὸ, ἔλεγεν ὅτι καθεύδει· διὸ καὶ ἐξῆς παρήνει μηδενὶ λέγειν.

ΚΕΦ. ΙΖ.

Περὶ τῶν δύο τυφλῶν.

27 Ἐκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ, κράζοντες καὶ λέ- 5
γοντες.

Διὰ τί τοὺς τυφλοὺς παρέλκει κράζοντας; ἡμᾶς παιδεύων τὴν παρὰ τῶν πολλῶν διωθεῖσθαι δοῖαν· ἐπειδὴ γὰρ πλησίον ἦν ἡ οἰκία, ἄγει αὐτοὺς ἐκεῖ κατ' ἰδίαν θεραπεύσων καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν καὶ παρήγγειλε μηδενὶ εἰπεῖν· οὐ μικρὰ δὲ αὕτη τῶν 10 Ἰουδαίων κατηγορία· ὅτ' ἂν οὗτοι τυφλοὶ ὄντες, ἐξ ἀκοῆς μόνης τὴν πίστιν δέχονται· ἐκεῖνοι δὲ θεωροῦντες τὰ θαύματα πάντα τὰ ἐναντία ποιοῦσιν· υἱὸν δὲ Δαβὶδ ἐκάλουν, ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τιμῆς εἶναι ἔδοκει· δεύτερον δὲ ἐρώτησιν προσάγει, σπουδαῖζων ἰκε-
τεύεσθαι πολλάκις, καὶ τότε τὴν ἱασιν παρέχειν, ἵνα μὴ τις 15 νομίσῃ διὰ φιλοτιμίαν αὐτὸν τοῖς θαύμασιν ἐπιτηδῆν· ὁμολογησάντων οὖν αὐτὸν, οὐκ ἔτι υἱὸν Δαβὶδ, ἀλλὰ τὸ ὑψηλότερον προσειπόντων Κύριον· τότε λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἐπιτίθησι τὴν χεῖρα, λέγων, “κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.” διὰ δὲ τὴν προειρημένην αἰτίαν, λέγω δὴ διὰ τὸ ἀκόμπαστον, κελεύει μετὰ 20 πολλῆς τῆς σφαιρότητος μηδενὶ εἰπεῖν· “ἐνεβριμήσατο γάρ,” φησιν, “αὐτοῖς ὁ Κύριος λέγων,” καὶ τὰ ἐξῆς· ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἠέσχοντο, ἀλλ' ἐγένοντο κήρυκες καὶ εὐαγγελισταί· εἰ δὲ ἀλλα-
χοῦ φαίνεται λέγων, ἄπελθε καὶ διηγοῦ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ· οὐκ ἔστιν ἐναντίον ἐκείνου τοῦτο, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συμβαῖνον· ὅπου 25 μὲν γὰρ εἰς τὸν Θεὸν ἡ δόξα ἀναφέρεται, οὐ μόνον οὐ κωλύει, ἀλλὰ καὶ ἐπιτάττει τοῦτο ποιεῖν· ὅπου δὲ παιδεύει ἡμᾶς ταπεινοφρονεῖν, ἐκεῖ καὶ κελεύει μηδενὶ λέγειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς βουλο-
μένους ἡμᾶς ἐγκωμιάζειν κωλύει.

ἽΡΡΙΓΕΝΟΤΕ. Ἰησοὺς παραγγέλλων τοῖς ἰωμένοις μηδενὶ λέ- 30
γειν τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ, ἡμᾶς διδάσκει φεύγειν τὸ ἐπιδεικτικὸν ὡς αἴτιον τῶν κακῶν.

^α κρύπτων Cod.

ΚΕΦ. ΙΗ.

Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου κωφοῦ.

32 Ἰδοὺ προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν δαιμονι-
ζόμενον.

Χρὴ γινώσκειν ὅτι ἡ κῶφωσις ἦν εἶχεν ὁ δαιμονιζόμενος οὗτος, 5
οὐ φύσεως ἦν τὸ πάθος, ἀλλὰ τοῦ δαίμονος ἦν ἡ ἐπιβουλή· διὸ
καὶ ἐτέρων^β ἐδεήθη τῶν προσαγόντων· οὔτε γὰρ δι' ἑαυτοῦ προσ-
καλέσαι ἠδύνατο ἄφωτος ὢν, οὔτε ἐτέρους ἰκετεῦσαι, τοῦ δαίμονος
δήσαντος τὴν γλῶτταν, καὶ τὴν ψυχὴν μετὰ τῆς γλώττης πεδή-
σαντος· διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀπαιτεῖ πίστιν αὐτὸν, ἀλλ' εὐθέως διορθοῦται 10
τὸ νόσημα. “ἐκβληθέντος” γάρ, φησι, “τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν
“ὁ κωφός” οἱ δὲ ὄχλοι ἐθαύμαζον,” καὶ τὰ ἐξῆς· ὃ δὴ μάλιστα
ἡρία τοὺς Φαρισαίους, ὅτι πάντων αὐτὸν προτίθεσαν, οὐ τῶν τότε
ὄντων, ἀλλὰ καὶ τῶν πώποτε γεγεννημένων· προτίθεσαν δὲ οὐχ
ὅτι θεράπευσεν, ἀλλ' ὅτι ῥάως^γ καὶ ταχέως· καὶ ὅτι ἄπειρα 15
νοσήματα, καὶ ἀνιάτως ἔχοντα. καὶ ὁ μὲν ὄχλος οὕτως· οἱ δὲ
Φαρισαῖι τουναντίον ἅπαν τειοῦτον γὰρ ἡ πονηρία· τί γάρ
φησιν; “ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων, ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια”
οὐ τί ἂν γένοιτο ἀνοητότερον; μάλιστα μὲν γὰρ, ὃ καὶ προῖον
φησιν, ἀμήχανον δαίμονα ἐκβάλλειν δαίμονα· τὰ γὰρ ἑαυτοῦ 20
συγκροτεῖν εἴωθεν, οὐ καταλύειν ἐκεῖνος· αὐτὸς δὲ οὐχὶ δαίμονας
ἐξέβαλε μόνον, ἀλλὰ καὶ λεπροὺς ἐκάθηρεν, καὶ νεκροὺς ἤγειρεν,
καὶ θάλατταν ἐχαλίνου, καὶ ἁμαρτήματα ἔλυνεν, καὶ βασιλείαν
ἐκήρυττεν, καὶ τῷ Πατρὶ προσῆγεν· ἅπερ οὗτ' ἂν ἔλοιτό ποτε,
οὗτ' ἂν δυνηθεῖη ποτὲ ἐργάσασθαι· αὐτὸς δὲ μετὰ τὰς ὕβρεις 25
καὶ τὰς κατηγορίας· “περιῆγε” φησι, “τὰς πόλεις ἀπάσας καὶ
“τὰς κώμας” καὶ τὰ ἐξῆς· ἡμῖν τύπος γενόμενος, ἵνα καὶ ἡμεῖς
ὅτ' ἂν εὐεργετῶμεν τινάς, καὶ ὑπ' αὐτῶν κατηγορούμεθα, μὴ
ἀποστῶμεν τοὺς ὁμοδούλους εὐεργετεῖν, ὡς ὅγε μετὰ τὴν κατη-
γορίαν ἀφιστάμενος τῆς εὐεργεσίας δείκνυσιν, ὅτι δι' ἀνθρώπων 30
ἔπαινον, ἀλλ' οὐ διὰ τὸν Θεὸν τὴν ἀρετὴν εἰργάζετο.

Τί ἐστίν ὅπερ περὶ τῶν ὄχλων φησιν, “ὅτι ἦσαν ἐσकुλμένοι

^β ἐτέρω Cod.^γ ῥᾶος Cod.

“καὶ ἔρριμμένοι, ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα” οὐκ αἰσθητὴν σκύλησιν καὶ ἀπορριφὴν λέγει, ἀλλὰ νοητὴν. τοῦτο δὲ κατηγορία τῶν ἀρχόντων ὑπῆρχε τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ποιμένες ὄντες, τὰ τῶν λύκων ἐπεδείκνυντο· οὐ γὰρ μόνον διώρθουν τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ ἐλυμαίνοντο αὐτῶν τὴν προκοπὴν διὰ τοῦ λέγειν, “ἐν τῷ ἄρχοντι 5
“τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.”

34 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων.

Θεοδόρωτ Ἡρακλείας. Ἄκρας ἀσεβείας δεῖγμα τὸ τὰς θείας δυνάμεις λέγειν δαιμόνων εἶναι· οὐδεὶς γάρ ποτε δαιμόνων 10
δαίμονα ἐκβάλλει, οὐδὲ τὰ ἑαυτοῦ καταλύει. οὐ μόνους δὲ δαίμονας ἐξέβαλεν, ἀλλὰ καὶ μυρία πάθη^c ἐθεράπευσεν. ὁ δαίμων πρὸς τὰ εἰδῶλα σύρει· ὁ Χριστὸς τῷ Πατρὶ προσῆγεν· ὁ δαίμων ὑβρίζομενος οὐκ εὐεργετῇ· ὁ δὲ Χριστὸς τοὺς ὑβρίζοντας φέρων ἀνεξικάκως περιεῖη θεραπεύων πάντας. 15

37 Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι.

Ὠριγένετος. Θερισμὸν λέγει τῶν ὄχλων τῶν ἐπιτηδεύς ἔχόντων πρὸς θεοσεβείαν· ἐργάται θερισμοῦ εἰσιν οἱ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον διδάσκαλοι. ἔστι δὲ καὶ ἕτερος θερισμὸς, ἡ συντέλεια τοῦ αἰῶνος, κατὰ τὸ “ἄφετε τὰ ζιζάνια, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ 20
“θερισμοῦ, ἐρῶ τοῖς θερισταῖς.”

Τοῦ αὐτοῦ. Εἰ οἱ “θερισταὶ Ἄγγελοι εἰσὶ,” καὶ νῦν τοῖς ἀγγέλοις τῶν Ἀποστόλων λέγεται^d ταῦτα “θερισμὸν” δὲ τῶν ἐπὶ τὴν καλὴν γῆν ἑαυτῶν λαβόντων σπόρον τὸν λόγον. θερισταὶ δὲ ὀλίγοι, οὐ γὰρ πολλοὶ οἱ ἀνεπαισθήτως ὀρθοτομοῦντες τὸν 25
λόγον τῆς ἀληθείας.

Θεοδόρωτ Ἡρακλείας. Θερισμὸν λέγει, τοὺς δεομένους διδασκαλίας.

Κύριλλος. Τοὺς μαθητὰς λέγει ἐργάτας, εὖς ὀλίγους ὄντας, ἐπεμψεν εἰς πᾶσαν τὴν ὑπουρανόν. 30

Τοῦ Χριστοστόμου. Ἐργάτας δὲ ἐνταῦθα τοὺς δώδεκα μαθητὰς φησιν. εἰπὼν δὲ αὐτοὺς ὀλίγους, εἰς μὲν τὸν ἀριθμὸν οὐ προσέθηκεν, ἔξουσιν δ' αὐτοῖς κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων καὶ κατὰ πάσης νόσου δέδωκεν.

^c πάθει Cod.

^d λέγεται Cod.

ΚΕΦ. ΙΘ.

Περὶ τῆς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διαταγῆς.

■ Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματα ἔστι ταῦτα.

Διὰ τοῦτο λέγει αὐτῶν τὰ ὀνόματα, ἐπειδὴ περ δύο μόνας
 συζυγίας μνημονεύσας ἐν τοῖς ἔμπροσθεν κληθείσας ὑπὸ τοῦ 5
 Χριστοῦ, Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, ἔτι δὲ καὶ
 ἑαυτὸν, ἀναγκαῖος νῦν τὸν κατάλογον αὐτῶν καὶ τὸν ἀριθμὸν
 ποιεῖται. Εἰπὼν δὲ “Σίμων,” ἀναγκαίως προσέθηκεν “ὁ λεγόμενος
 “Πέτρος,” καὶ γὰρ καὶ ἕτερος Σίμων ἦν ὁ Κανανίτης. χρή δὲ
 σκοπεῖν, ὅτι οὐ κατὰ τὴν ἀξίαν τίθησιν αὐτούς· ὁ γὰρ Ἰωάννης 10
 μείζων ἦν τοῦ ἀδελφοῦ. εἶτα εἰπὼν “Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος,”
 ἐπήγαγε, “Θωμᾶς καὶ Ματθαῖος ὁ τελῶνης,” εἶτα “Ἰάκωβος ὁ τοῦ
 “Ἀλφαίου” ἦν οὖν, ὡς προγέγραπται, καὶ ὁ τοῦ Ζεβεδαίου· εἶτα
 εἰπὼν “Λεββαῖον τὸν ἐπικληθέντα Θαδδαῖον, καὶ Σίμωνα τὸν
 “ζηλωτὴν,” ὃν καὶ Κανανίτην καλεῖ, ἐπὶ τὸν προδότην ἔρχεται· ἀπὸ 15
 τῆς πόλεως αὐτὸν καλῶν, Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης· ἦν γὰρ καὶ
 ἕτερος Ἰούδας ὁ Λεββαῖος, ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος, ὃν Ἰάκωβον
 φησὶν ὁ Λουκᾶς· εἰς δὲ τὸν Ἰούδαν τὸν Ἰσκαριώτην προσέθηκεν,
 “ὁ παραδιδούς αὐτόν” οὐδὲν τῶν δοκούντων ἐπονειδίστων εἶναι ἀπο-
 κρυπτόμενος. “τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς” ποίους 20
 τούτους; τοὺς ἀλειεῖς· καὶ δύο τελῶνας, Ματθαῖος καὶ Θαδδαῖος·
 καὶ εἰς προδότης· ἀπέστειλε δὲ αὐτοὺς λέγων· “εἰς ὁδὸν ἐθνῶν
 “μὴ ἀπέλθετε,” καὶ τὰ ἐξῆς· κἂν γάρ με ὕβρισαν, φησὶ, καὶ
 δαιμονῶντα καλῶσιν, οὐκ ἀποστρέφομαι αὐτούς, ἀλλ’ αὐτοὺς
 πρώτους διορθῶσαι ἐσπούδακα· καὶ πάντων ἡμᾶς ἀπάγων τῶν 25
 ἄλλων, πρὸς τούτους πέμπω διδασκάλους καὶ ἰατρούς· καί περ
 τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν Σαμαρειτῶν ἐπιτηδειτέρως ἐκείνων πρὸς τὴν
 πίστιν ἐχόντων· κηρύττειν δὲ αὐτοὺς οὐδὲν αἰσθητὸν κελεύει,
 ὥσπερ Μωϋσῆς καὶ οἱ λοιποὶ προφήται, γῆν καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ
 ἀγαθὰ· ἀλλὰ βασιλείαν οὐρανῶν καὶ τὰ ἐκεῖ ἅπαντα. 30

6 Πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολω-
 λότα οἴκου Ἰσραὴλ.

Τοῦ ἁγίου Κτρίλλου. Ὅτι δεῖ πρῶτον τοῖς Ἰουδαίοις κηρύτ-

τειν^ε πρὸς αὐτοὺς γὰρ ἦσαν γεγонуῖαι αἱ ἐπαγγελίαι, ὅτι ἐξ αὐτῶν ἤμελλεν ὁ Χριστὸς, τὸ κατὰ σάρκα ὀφθῆναι· καὶ ὅταν ἐπείσθῃσαν, τότε εἰς τὰ ἔθνη χωρῆσαι. Σαμαρείτας δὲ συνάπτει τοῖς ἐξ ἐθνῶν· ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἐθνῶν ἦσαν, κατὰ γένος Βαβυλώνιοι ὄντες, καὶ οἰκήσαντες τὴν Ἰουδαίαν. βασιλείαν δὲ οὐρανῶν λέγει· τὴν διὰ πίστεως χάριν, τὴν διὰ πνεύματος υἰοθεσίαν, τὴν ἐνοῦσαν Θεῷ τὸν ἄνθρωπον.

7 Ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Θεοδώροτ Μονάχοτ. Διὰ τῆς σαρκώσεως ἦν^ε ἐγγίσασα· καὶ αἰεὶ μὲν ἦν ἐγγὺς Χριστὸς ὁ Θεός.

10

8 Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε.

Ἰνα δὲ μὴ ἐπαρθῶσιν ἀπὸ τῶν γινομένων σημείων, φησί, “δωρεὰν ἐλάβετε” οὐ γὰρ μισθοῦ ταῦτα ἔχετε, οὐδὲ ποιήσαντες· ἐμὴ γὰρ ἡ χάρις, οὕτως οὖν καὶ ἐκείνοις “δωρεὰν δότε.”

9 Μὴ κτήσησθε χρυσὸν, μὴ ἄργυρον.

15

Οὐκ εἶπεν δὲ μὴ λάβητε μεθ' ἐαυτῶν χρυσὸν, ἀλλὰ “μὴ κτήσησθε” ἵνα διὰ τούτου πολλὰ κατῴρθουν, ἀνύποπτοι μένοντες, καὶ πάσης ἀπαλλαττόμενοι φροντίδος, καὶ τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας προσέχοντες, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν διδασκόμενοι, ἐξῆς ἀνενδεεῖς τῶν πρὸς τὴν χρείαν ἐγίνοντο, ἐκ τῶν μαθητῶν 20 αὐτῶν ἀποτρεφόμενοι· τοῦτο γὰρ δηλοῖ, “ἄξιός ἐστι ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ.”

Τὸ δὲ τοὺς ἀξίους ἐπιζητεῖν εἰς ἐκάστην πόλιν, σημαίνει τοῦ μὴ τὰς ἀπάντων θύρας περιμέναι· εἰ γὰρ ἀξιός ἐστι, καὶ πάντως δώσει τροφάς, καὶ μάλιστα ὅταν μὴδὲν πλέον τῶν ἀναγκαίων 25 ἀπαιτεῖται· οὐ μόνον δὲ ἀξίους κελεύει ζητεῖν, ἀλλὰ μὴδὲ οἰκίαν ἐξ οἰκίας ἀμείβειν, ὥστε μὴδὲ τὸν δεχόμενον λυπεῖν, μήτε αὐτοὺς δοξάν λαμβάνειν γαστριμαργίας. τὸ δὲ πρῶτους ἀσπάζεσθαι, μετριάξειν αὐτοὺς παρασκευάζει καὶ ἐν τούτῳ· μὴ γὰρ, ἐπειδὴ διδάσκετέ, φησι, διὰ τοῦτο περιμένετε παρ' ἐτέρων ἀσπάζεσθαι· 30 μᾶλλον μὲν οὖν ὑμεῖς προηγείσθε^h τῇ τιμῇ. δεικνὺς δὲ ὅτι οὐκ ἀσπασμός ἐστι τοῦτο ψιλός, ἀλλ' ἀλογία, ἐπάγει λέγων, “ἐάν

^e ἦν Cod.
γιῖσθαι Cod.

^f ἐγγίσασα Cod.

^g ἀσπάζεσθε Cod.

^h προ-

“ἢ ἀξία ἢ οἰκία,” ἤξει ἐπ’ αὐτήν· ἂν δὲ ὑβρίζη, οὐ μόνον οὐδὲν ἐκ τῆς εἰρήνης νομίσητε, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν Σεδόμων ὑπομενεῖ. τὸ δὲ ἐκτινάξαι τὸν κοινορτὸν τῶν ποδῶν, τοῦτό ἐστιν, ἡ ὥστε δεῖξαι ὅτι οὐδὲν ἔλαβον παρ’ αὐτῶν, ἡ ὥστε εἰς μαρτύριον αὐτοῖς γενέσθαι τῆς μακρᾶς ὁδοπορίας, ἣν ἐβάδισαν δι’ αὐτούς. 5

Θεοδώροτ’ Ἡρακλείας. Τὰς τοῦ Χριστοῦ δωρεὰς μὴ πωλήσητε.

Τοῦτ’ αὐτοῦ. Τίς χρεῖα πῆρας τοῖς μὴ ἐπαγομένοις τί ἐφοδίων;

Τοῦτ’ αὐτοῦ. “Ορα πῶς τὴν ἀκτημοσύνην, διὰ τοῦ εἰπεῖν, “μὴδὲ δύο χιτῶνας,” διδάσκει. ἐκ τούτου δὲ δηλὸν ἐστιν ὅτι ἐνὶ 10 χιτῶνι ἐκέκμητο ὁ Κύριος.

Θεοδωρήτοτ’ ἐπισκόποτ’ Κίρροτ’. Ταῦτα φησὶν, ὥστε μὴ εὐκόλου καὶ προχείρου γνώμης ἀποφέρεισθαι δοῖαν παρὰ τοῖς τὴν πόλιν οἰκοῦσιν.

Ὀριγένεστ’. Διὰ τὸ βέβαιον καὶ ἀμετάστατον τοῖς μὲν γὰρ 15 ἐμπορευομένοις μετιέναι ἐξ ἐτέρων εἰς ἐτέρους ἀρμόσει· τοῖς δὲ δωροδοκῆτοισι οὐκέτι· δικαίαν δὲ ἔδειξεν εἶναι τὴν τῶν ἀναγκαίων ἀπόλαυσιν παρὰ τῶν διδασκομένων, τῶν ἐργαζομένων οὔσαν μισθόν· τροφήν δὲ εἰπὼν, τὴν τρυφήν ἀπεκώλυσεν.

14 Ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης, ἐκτι- 20 νάξατε τὸν κοινορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν.

Θεοδωρήτοτ’. Τὸ ἐκτινάσσειν τὸν κοινορτὸν τῶν ποδῶν, κατὰ τῶν μὴ ὑποδεχομένων αὐτοὺς, σύμβολον τῆς ὁδοπορίας, ἣν ὑπέμειναν ὑπὲρ αὐτῶν.

16 Γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς 25 αἱ περιστεραί.

Κλήμεντοσ’. Ἐκεῖνος φρονίμως ποτηρεύεται· ἡμεῖς φρονίμως ἀγαθουργήσωμεν.

Θεοδώροτ’ Ἡρακλείας. Φρονίμους αὐτοὺς θέλει εἶναι, πρὸς τὸ μὴ ἀγνεῖν τὴν τῶν φαύλων κακουργίαν· ἀκeraίους δὲ τὸ 30 φέρειν τοὺς ἀδικοῦντας καὶ μὴ ἀμύνασθαι.

Ἰσιδώροτ’ Πηλοτσιάτοτ’. Φρονίμους εἶναι ἡμᾶς κατὰ τὸν ὄφιν κελεύει, ἐν παντὶ πειρασμῷ συντηροῦντας τὴν κεφαλὴν ἡμῶν, ἣτις ἐστὶν ἡ πίστις ἡμῶν· ὅσαις γὰρ ἂν πληγαῖς ὁ ὄφις συν-

έχεται, τὴν ἑαυτοῦ φυλάττει κεφαλὴν ἀβλαβῇ· καὶ πάλιν σοφισμῷ τὴν παλαιώσιν ἀποτίθεται ἐν στενωπῇ τινὶ παρεισδύσει βλιβόμενος, καὶ τὸ γῆρας ἀποτιθέμενος· βούλεται τοίνυν καὶ ἡμᾶς διὰ τῆς στενῆς ὁδοῦ καὶ κακώσεως τὸν παλαιὸν ἀπεκδύσασθαι ἄνθρωπον, καὶ τὸν νέον ἀνταμφιένυσθαι. 5

Εἰπὼν δὲ ὅτι “ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα,” ἀντὶ τοῦ ἐγὼ ὁ κράταιός, φησι, καὶ δυνατός, ὅπερ ἀρκεῖ εἰς παραμυθίαν, ἀρκεῖ εἰς τὸ θαρρεῖν καὶ μηδὲν δεδοικέναι τῶν ἐπιόντων· ἀχείρωτοι γάρ, φησιν, ἔσεσθε· τὸ δὲ “ὡς πρόβατα,” δηλοῖ, ἵνα τὴν τῶν προβάτων ἡμερότητα ἐπιδεικνύηται· καὶ ταῦτα πρὸς λύκους 10 ἀπερχόμενοι, καὶ οὐχ ἀπλῶς λύκους, ἀλλὰ καὶ “ἐν μέσῳ λύκων” καὶ οὐ προβάτων ἡμερότητα μόνον ἔχειν κελεύει, ἀλλὰ καὶ τῆς περιστερᾶς τὸ ἀκέραιον· τουτέστι, τὴν ἀπλότητα καὶ ἀκακίαν· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ ἐκέραςεν ταῦτα ἀμφοτέρα, ὥστε γενέσθαι αὐτὰ ἀρετὴν· ἵνα τὴν μὲν φρόνησιν τοῦ ὀφείως ἔχουσιν 15 εἰς τὸ τηρεῖν τὴν κεφαλὴν· τουτέστι τὴν πίστιν· τὸ δὲ ἀκέραιον τῆς περιστερᾶς, τὴν ἀκακίαν εἰς τὸ μὴ ἀμύνεσθαι τοὺς ἀδικούντας· ὅπως πάντοθεν ἡκριβωμένοι ᾧσιν, ὥστε μήτε ὑπὸ κινδύνων ταπεινοῦσθαι, μήτε ὑπὸ θυμοῦ παροξύνεσθαι· ταῦτα δὲ ἔλεγεν, περὶ τῶν οὐ μετὰ μικρὸν ἐσομένων χρόνων ἄνωθεν πρὸ πολλοῦ 20 τῷ πρὸς τὸν διάβολον προπαρασκευάζειν αὐτοὺς πολέμῳ· διὸ καὶ ἔλεγεν, “προσέχετε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων,” καὶ τὰ ἐξῆς.

Τοῦ Χριστοστόμου. Ταῦτα δὲ αὐτοῖς ἔλεγεν, ἵνα θαρρεῖν ἔχωσι, καὶ πανταχοῦ αὐτὸν ἔξουσι συμπρόντα· χρὴ δὲ ἡμᾶς σκοπῆσαι, πῶς τὰ μὲν αὐτοῦ, τὰ δὲ τῶν μαθητῶν γίνεται· τὸ 25 μὲν γὰρ σημεῖα ποιεῖν, αὐτοῦ· τὸ δὲ μὴ κτήσασθαι μηδὲν, ἐκείνων. πάλιν τὸ τὰς οἰκίας ἀνοῖξαι πάσας, τῆς ἁνωθεν χάριτος· τὸ δὲ μηδὲν τῆς αὐτῶν χρείας ἀπαιτῆσαι, τῆς αὐτῶν φιλοσοφίας· τὸ τὴν εἰρήνην χαρίσασθαι, τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς· τὸ τοὺς ἀξίους ἐπιζητεῖν, καὶ μὴ πρὸς πάντας ἀπλῶς εἰσιέναι, τῆς αὐτῶν φιλο- 30 σοφίας καὶ ἐγκρατείας· πάλιν τὸ κολάζειν τοὺς μὴ δεχομένους αὐτοὺς, αὐτοῦ· τὸ δὲ μετ’ ἐπεικείας ἀναχωρεῖν ἐκ τούτων μὴ λοιδορουμένους καὶ ὑβρίζοντας, τῆς τῶν Ἀποστόλων πραότητος· τὸ δὲ δοῦναι Πνεῦμα, καὶ μὴ μεριμνᾶν ποιῆσαι τὸ τί λαλῆσαι, τοῦ πέμποντος ἦν· τὸ ὡς πρόβατα γενέσθαι, καὶ ὡς περιστερᾶς, 35

καὶ φέρειν πάντα γενναίως, τῆς τούτων εὐτονίας καὶ συνέσεως ὑπῆρχεν· τὸ ὑπομείνοντας σωῶσαι, τοῦ πέμποντος· τὸ δὲ μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς ἀθλεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ, τῆς τῶν Ἀποστόλων σπουδῆς καὶ ὑπομονῆς καὶ καρτερίας· διὸ καὶ ἔλεγεν, “ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται” ἐπειδὴ γὰρ εἰώθασι πολλοί, ἐν 5 μὲν τοῖς προοιμίοις εἶναι σφοδροὶ εἰς τὴν ἀρετὴν, μετὰ δὲ ταῦτα, ἐκλύεσθαι, διὰ τοῦτό φησιν, τὸ τέλος ἐπιζητῶν τί γὰρ ὄφελος σπερμάτων, παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἀνθούτων, μικρὸν δὲ ὕστερον ματαιομένων; διὰ τοῦτο διαρκῇ¹ τὴν ὑπομινὴν ἀπαιτεῖ.

Τὸ “οὐ μὴ τελέσητε” καὶ τὰ ἐξῆς, τούτεστιν ἕως οὗ ὑμᾶς 10 καταλήψομαι· καὶ γὰρ ἤρκει εἰς παραμυθίαν, τὸ ἰδεῖν αὐτὸν μόνον.

23 Ἔως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

ὩΡΙΓΕΝΟΣ. Παρουσίαν λέγει οὐ τὴν ἐπιφανῆ καὶ ἐπίδοξον, τὴν καθόλου συντέλειαν, ἀλλὰ τὴν κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐπι- 15 φοίτησιν, δι’ ἧς ὀπτανόμενος, τὴν παρ’ αὐτοῦ βοήθειαν παρέξει· εὐθαρσεῖς αὐτοὺς ποίων, διὰ τὸ διώκεσθαι, καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ ὡς ἐπηγγείλατο, ὅτι “ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου πρὸς αὐτὸν, καὶ μόνῃ παρ’ αὐτῶν ποιησόμεθα.”

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Τὸ δὲ διδοταί, φησι, τισὶ λόγος, ὅτε συμφέρει 20 ἀπολογεῖσθαι, ἵνα διὰ τῆς ὁμολογίας ὠφελοῦνται τινες, καὶ ἰσχυροποιηθῇ ἡ Ἐκκλησία.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ. Φεῖδοι τῶν ἀδίκως φονευόντων ἐπιτάττει τοῖς ἀγίοις φεύγειν· διὸ ὁ μὴ φεύγων, ὡς ῥησοκίνδυνος παρακούων τῆς 25 κυριακῆς φωνῆς μεμπταῖος.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ^κ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Οὐ τὴν δεύτεραν αὐτοῦ λέγει ἀφίξιν, ἀλλὰ τὴν κατὰ καιρὸν ἐσομένην δι’ αὐτοῦ τοῖς ἀγίοις ψυχαγωγίαν.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ. Τούτο εἶπε, πρὸς τὸ μὴ δάκνεσθαι αὐτοὺς λοιδορουμένους. 30

24 Οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον.

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. Ὅτι ἕως ἂν ᾗ μαθητὴς καὶ δοῦλος, οὐκ ἔστι κατὰ τὴν τῆς τιμῆς φύσιν μείζων· μὴ γὰρ τὸ σπανίζον τίς

¹ διαρκεῖ Cod.

^κ Cod. om. nom. Θεοδ.

λεγέτω νῦν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν πλείονων δεχέσθω τὸν λόγον. καὶ οὐκ εἶπεν, εἰ τὸν οἰκοδεσπότην ὕβρισαν, ἀλλ' ὅτι “Βεελζεβούλ ἐκά-
 “λεσαν” εἰ ἐμέ, φησιν, οὕτως ἐλοιδόρησαν, καὶ ὑμᾶς γόητας
 καὶ πλάνους καλέσουσιν· ἀναμείνατε δὲ μικρὸν, καὶ σωτήρας ὑμᾶς
 καὶ εὐεργέτας τῆς οἰκουμένης ἅπαντας προσαγορεύουσιν. τοῦτο 5
 γὰρ σημαίνει τὸ “οὐδὲν ἐστὶ κεκαλυμμένον,” καὶ τὰ ἐξῆς· σκο-
 τίαν δὲ καὶ οὗς εἶπεν, οὐχ ὅτι σκότος ἦν, ἡνίκα ταῦτα ἔλεγεν,
 ἀλλ' οὐδὲ εἰς τὸ οὗς αὐτοῖς διελέγετο, ἀλλὰ πρὸς τὴν μετὰ
 ταῦτα παρρήσιαν ἐσομένην, ἀντιδιαστέλλων τὸν λόγον ταῦτα φησὶν·
 ἐπειδὴ γὰρ μόνοις αὐτοῖς διελέγετο καὶ ἐν μικρᾷ γωνίᾳ, διὰ τοῦτο 10
 εἶπεν “ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ εἰς τὸ οὗς.”

Θεοδώροτ Μονάχοτ. Ταύτης τῆς λοιδορίας οὐκ ἔστι μείζων
 εἶγε ἄρχοντά με τῶν δαιμόνων εἶπον, ὃ οὐδὲν χεῖρον· Βεελζεβούλ
 δὲ “καταπίνοντα μυίας” οἱ περὶ Ἀκύλαν ἐξέδωκαν· ἡ “ἄρχοντες
 “νεκρῶν,” ὡς ἐν ταῖς Βασιλείοις εὔρομεν. 15

Κτρίλλοτ. Διδάσκει ἀνεξικάκως πᾶν εἶδος φέρειν λοιδορίας,
 καὶ μὴ ὑπὲρ τὸν δεσπότην φρονεῖν.

Θεοδώροτ Ἡρακλείας. Καὶ ἡ ὑμετέρα ἀρετὴ, καὶ τῶν Ἰου-
 δαίων, πᾶσι δῆλος γενήσεται.

Κτρίλλοτ. Ἐν καιρῷ κρίσεως πάντα φανεροῦνται· οὐ γὰρ 20
 λοιδορίαις προσέχω, ἀλλὰ ταῖς καρδίαις.

Τοῦ Χρτιστομότο. Τὸ δὲ “ἐπὶ τῶν θυμάτων, καὶ ἐν τῷ
 “φωτὶ,” δηλοῖ, τὸ χωρὶς ὑποστολῆς καὶ μετὰ ἐλευθερίας τῇ
 οἰκουμένῃ κηρύξαι πάσῃ· προστάσσει¹ δὲ “μὴ φοβεῖσθε τοὺς
 “ἀποκτείνοντας τὸ σῶμα” καὶ τὰ ἐξῆς· πείθων αὐτοὺς καὶ ἐν 25
 τούτοις^m καταφρονεῖν θανάτου· καὶ οὐδὲ ἀπλῶς θανάτου, ἀλλὰ
 καὶ βιαίου. διὰ τοῦ εἰπεῖν, “οὐχὶ δύο σρουθία,” καὶ τὰ ἐξῆς, τοῦ
 περὶ προνοίας τοῦ Θεοῦ εἰσάγει λόγον· τί γὰρ ἐκείνων, φησὶν,
 εὐτελέστερον; ἀλλ' ὅμως, οὐδὲ ἐκεῖνα κρατηθήσονται, ἀγνοούντος
 τοῦ Θεοῦ· οὐ γὰρ τοῦτο, φησὶν, ὅτι ἐνεργούντος αὐτοῦ πίπτουσιν 30
 εἰς παγίδ'· τοῦτο γὰρ ἀνάξιον Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι οὐδὲν αὐτὸν λαν-
 θάνει τῶν γινομένων. εἰ οὖν ἀγνοεῖ οὐδὲν τῶν συμβαινόντων, ὑμᾶς
 δὲ φιλεῖ, παντὸς πατρὸς γνησιώτερον, καὶ οὕτως φιλεῖ, ὡς καὶ

¹ προστάσαι Cod.^m τούτων Cod.

τὰς τρίχας ἡριθμηκέσαι, οὐ χρὴ λοιπὸν δεδοικέναι. τοῦτο δὲ ἔλεγεν, οὐχ ὅτι τὰς τρίχας ὁ Θεὸς ἀριθμεῖ, ἀλλ' ἵνα τὴν ἀκριβῆ^η γνῶσιν καὶ τὴν πολλὴν πρόνοιαν, τὴν περὶ αὐτοὺς, ἐνδείξηται· εἰ τοίνυν καὶ οἶδε πάντα τὰ γενόμενα, καὶ δύναται σῶζειν ὑμᾶς καὶ βούλεται· “μὴ φοβεῖσθε,” φησὶν, “πολλῶν στρουθίων διαφέρετε 5 “ὕμεις.” ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ἐκβάλλων τὸν φόβον καὶ τὴν ἀγωνίαν, τὴν κατασειούσαν αὐτῶν τὴν ψυχὴν. ἀσσάρϊόν ἐστιν, ὕγκιας τὸ τέταρτον.

ἌΛΛΟΣ. Τὸ αὐτὸ ἐστὶν ἀσσάρϊον καὶ λεπτόν· νοεῖται δὲ ἑξακισχιλιοστὸν ταλάντου, ὅπερ γίνεται ἐν ἡμισυ νόμισμα. τοῦ 10 ταλάντου^ο ἑκατὸν εἰκοσιπέντε λίτρας σταθμίζοντος· οὐδὲν δὲ ἄπιστον, εἰ δύο στρουθία πωλεῖσθαι λέγει ὁ Κύριος, ἐνὸς ἡμίσεος νομίσματος· εὐρίσκονται γὰρ δὲ πολύτιμα, ὡς ψιττακός, ἡ μελαγκόρυφος, καὶ ἕτεραί τινα.

32 Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν 15 ἀνθρώπων.

ΚΤΡΙΛΛΟΣ. Ὁ ὁμολογῶν ὅτι Θεὸς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ταπεινῶσας ἑαυτὸν, μέλλει σχεῖν τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντα περὶ αὐτοῦ τῷ Πατρὶ, ὅτι γνήσιός ἐστι δούλος.

ΩΡΙΓΕΝΟΣ. Αὐτόθεν μὲν, εἰς μαρτύριον προτρέπει τὰ ῥήματα, 20 καὶ ἀπειτρέπει ἀρνήσεως· ὅρα δὲ, εἰ μὴ τὸ πλεονέκτημα τοῦ ἐν αὐτῷ ὁμολογοῦντος, ἥδη ὄντως ἐν Χριστῷ δηλοῦται, ἐκ τοῦ, “καγὼ ἐν αὐτῷ” ὁμολογεῖν· τὸ δὲ κακὸν τοῦ ἀρνούμενου, ἐκ τοῦ μὴ συνῆφθαι τῇ ἀρνήσει τὸ “ἐν ἐμοὶ” ἢ τὸ “ἐν αὐτῷ.”

ΤΟῦ ΧΡΗΣΟΣΤΟΜΟΥ. Οὐκ εἶπε δὲ ὁμολογήσει ἐμὲ, ἀλλὰ “πᾶς 25 “οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ,” δεικνὺς ὅτι οὐκ οἰκεία δυνάμει, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν βοηθούμενος χάριτι ὁμολογεῖ ὁ ὁμολογῶν· περὶ δὲ τοῦ ἀρνούμενου, οὐκ εἶπεν ἐν ἐμοὶ, ἀλλ' ἐμέ· ἔρημος γὰρ γενόμενος τῆς τοῦ Θεοῦ ὠφελεως, οὕτως ἀρνεῖται· ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τίς, τίνος οὖν ἕνεκεν ἐγκαλεῖται, εἰ ἐγκαταλειφθεὶς ἀρνεῖται; 30 ὅτι τὸ ἐγκαταλειφθῆναι, παρ' αὐτὸν γίνεται τὸ ἐγκαταλιμπανόμενον· διὰ τί δὲ οὐκ ἀρκεῖται ὁ Θεὸς τῇ κατὰ διάνοιαν πίστει, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τοῦ στόματος ὁμολογίαν ἀπαιτεῖ; εἰς παρρη-

^η ἀκριβεῖ Cod.

^ο τάλαντος Cod.

σίαν ἡμᾶς ἀλείφων, καὶ εἰς πλείονα ἀγάπην καὶ διάθεσιν, καὶ ὑψηλοὺς ἐργαζόμενος.

ΚΤΡΙΛΛΟΥΤ. Πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ φίλους τοῦ Σαταναῆ, οὐ δεῖ ἔχειν φιλίαν.

34 Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν. 5

Εἴσεβίος Καίσαρείας. Τὴν τμητικὴν εἰς τὸ διαιρεῖν τοὺς ἀξίους τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῶν μὴ τοιούτων.

Ὡριγένειος. Κατὰ μὲν τὸ αἰσθητὸν, μάχαιραν εἶπεν· οὐ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν τῶν ἀνθρώπων.

Τοῦ θεολόγου. Μάχαιρά ἐστιν, ἡ διαιροῦσα τὸν πιστὸν καὶ τὸν ἄπιστον. 10

Τοῦ Χρτιστοτόμου. "Ἰνα τὸ νενοσηκὸς ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνοντος ἀποτεμνητον, καὶ τὸ στασιάζον ἀπὸ τοῦ εἰρηνεύοντος· οὕτω καὶ ἱατρὸς λοιπὸν διασώζει σῶμα, ὅτ' ἂν τὸ ἀνιάτως ἔχον ἐκτέμῃ· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ πύργου γέγονεν ἐκείνου· τὴν γὰρ κακὴν εἰρήνην 15 ἢ καλὴν διαφωνία ἔλυσεν, καὶ ἐποίησεν εἰρήνην· οὐ γὰρ πανταχοῦ ὁμόνοια καλόν.

37 Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.

Κλήμεντος. Ὁ Λουκᾶς οὐ μόνον μὴ φιλεῖν τούτους, ἀλλὰ 20 καὶ μισεῖν λέγει καὶ γαμετάς· ὃ ἐστι, μὴ ἀπάγον, φησὶν, ἀλόγοις ὀρμαῖς, μὴδὲ τοῖς σωματικοῖς ἔθεσιν.

Τοῦ Χρτιστοτόμου. Τούτέστιν ἕως μὲν οὐ παραβλάπτουσιν εἰς τὴν εὐσέβειαν, ὅσιον πᾶσαν αὐτοῖς ἀποδιδόναι τιμὴν. ὅταν δὲ πλέον τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἀπαιτοῦσιν, οὐ δεῖ τείθεσθαι· τὸ δὲ 25 αὐτὸ "πατὴρ πρὸς υἱόν, καὶ μήτηρ πρὸς θυγατέρα." Τὸ δὲ, "ὅστις" "οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ," καὶ τὰ ἐξῆς, σημαίνει ὥστε εἰς πόλεμον καὶ μάχην ἐκδιδόναι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ σφαγὰς καὶ αἵματα, καὶ θάνατον βίαιον καὶ ἐπονείδιστον.

Θεοδώρου Ἡρακλείας. Ὁ μὴ ἀποτασσόμενος τῇ παρουσίᾳ 30 ζῶν, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.

Τοῦ Χρτιστοτόμου. Ὅπερ δὲ ὁ Λουκᾶς λέγει, ὅτι "εἴ τις" "ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν" "μητέρα" καὶ τὰ ἐξῆς, οὕτω χρὴ νοεῖν· ὅτι οὐχ ἀπλῶς μισῆσαι

κελεύει, ἐπεὶ τοῦτο καὶ σφοδρὰ παράνομον, ἀλλ' ὅτε βούλεται πλέον ἐμοῦ τίς αὐτῶν φιλεῖσθαι, φησὶ, μίσησον αὐτὸν κατὰ τοῦτο· τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸν τὸν φιλούμενον καὶ τὸν φιλοῦντα ἀπόλλυσιν. ἵνα δὲ μὴ ἀγανακτῶσιν οἱ γυνεῖς ταῦτα ἀκούοντες, ἐπήγαγεν “ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.” τί γάρ, φησι, λέγεις 5 μοι τοὺς γεγεννηκότας, καὶ ἀδελφούς καὶ ἀδελφὰς καὶ γυναῖκας; ψυχῆς οὐδὲν οἰκειότερον οὐδενί· ἀλλ' ὅμως ἔαν μὴ καὶ ταύτην μισήσῃς, οὐ δύνασαι μου εἶναι μαθητής.

Τί ἐστίν “ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ,” καὶ τὰ ἐξῆς; ὁ φιλῶν αὐτὴν, φησὶν, ἐν ἡδοναῖς καὶ ἀνέσεσιν, καὶ μὴ ἐκδιδοὺς εἰς ἀγῶνας 10 πνευματικούς, οὕτως ἀπολέσει αὐτὴν, τῆς αἰωνίου δόξης ἀποστερῶν ὁ δὲ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, φησὶν, ἔνεκεν ἐμοῦ, τουτέστιν ἢ διὰ θανάτου, ἢ ἐν στενοχωρίᾳ καὶ θλίψει πολιτευόμενος, οὗτος εὐρήσει αὐτὴν εἰς ζαὴν αἰώνιον.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν “ὁ δεχόμενος ὑμᾶς,” καὶ τὰ ἐξῆς, ἔδειξε 15 μισθὸν μέγαν ἀποκεῖσθαι τοῖς ξενοδοχοῦσιν εἰλικρινῶς· τὸ δὲ “εἰς ὄνομα προφήτου” καὶ “δικαίου,” ἵνα μὴ διὰ βιωτικὴν προστασίαν, μηδὲ ἄλλο τι τῶν ἐπικήρων δέξεται, ἀλλ' ἢ μόνον ὅτι προφήτης ἐστὶ καὶ δίκαιος· τὸ δὲ “μισθὸν δικαίου λήψεται,” ἢ οἷον εἰκὸς τὸν δεξάμενον προφήτην ἢ δίκαιον, λαβεῖν, ἢ οἷον 20 ἐκεῖνος μέλλει λαμβάνειν. ἵνα δὲ μὴ τις πενίαν προβάλλῃται, φησὶ, καὶ ποτὴριον ψυχροῦν θῶς, ἔνθα οὐδὲν ἐστὶ δαπανῆσαι, καὶ τούτου κεῖται μισθός.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Οὐ πρὸς τὰ διδόμενα, ἀλλὰ πρὸς τὰς διαθέσεις τῶν παρεχόντων, ὀρίζει τὰς ἀντιμισθίας ὁ Θεός. 25

ΤΟΥ ἈΓΙΟΥ ΚΤΡΙΑΛΟΤ. Ἵνα μὴ τις πενίαν προβάλλῃται, εἴπε τοῦτο, θέλων δοῦναι μισθὸν τοῖς ὑποδεχομένοις.

ΚΕΦ. Κ.

Περὶ τῶν ὑποσταλείντων παρὰ Ἰωάννου.

3 Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν. 30

ΚΤΡΙΑΛΟΤ. Οὐκ ἀγνοῶν εἶναι αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἐρωτᾷ, ἢ ὅτι ἤμελλεν εἰς αἶδου κατελθεῖν, ὥς τινές φασιν· ἥδει γὰρ τὸ πάθος αὐτοῦ, διὸ καὶ ἄμυν αὐτὸν ὠνόμασεν· ἀλλ' ἵνα ἔτι ζῶν

πέισῃ αὐτοὺς, καὶ μὴ μετὰ θάνατον αὐτοῦ προστεθῶσιν ἐτέρω διδασκάλῳ.

ὉΡΙΓΕΝΟΤΕ. Ἡ τοῦ Ἰωάννου ἐρώτησις, οὐκ αὐτοῦ μόνου ἦν χάριν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποσταλέντων. οἱ μὲν γὰρ ἀποσταλέντες ἔχρηζον μαθεῖν, εἰ αὐτὸς ἦν ὁ ἐλθὼν τοῦτο δὲ ὁ Ἰωάννης ἐγίνωσκε, 5 καὶ διδάσκων τοὺς ἰδίους μαθητὰς ἴσως οὐκ ἔπειθεν. ἐδόκουν δὲ ταπεινοφρονεῖν αὐτόν. περὶ δὲ τοῦ, εἰ αὐτὸς μέλλει ἔρχεσθαι, ἔχρηξεν ὁ Ἰωάννης μαθεῖν ἔρχεσθαι δὲ ἐν τοῖς κάτω, ἐνθα ἡγρέπιστο πορεύεσθαι ὁ Ἰωάννης.

ΤΟΤ ΧΡΙΣΤΟΙΣΤΟΜΟΤ. Ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἡγνῶει Ἰωάννης, ὥς τινες 10 φασίν, ὅτι ὑπὲρ ἀνθρώπων ὁ Κύριος ἔμελλε τελεῦται, καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν, “σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος;” τουτέστιν εἰς τὸν ἄδην. γινωσκέτωσαν οἱ τοιοῦτοι ὅτι οὐκ ἔχει λόγον τοῦτο· ὁ γὰρ Ἰωάννης, οὐδὲ τοῦτο ἡγνῶει. εἰπὼν γὰρ ἄμυν ἀίροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, τὸν σταυρὸν ἀνεκήρυξεν, καὶ πάλιν “ὅτι ἐν πνεύματι 15 “βαπτίσει ὑμᾶς,” τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν προεφίητευσεν· πῶς δὲ καὶ “μείζων προφήτου,” ὥς αὐτὸς ὁ θεσπότης ἡμῶν Χριστὸς ἀπεφώνητο, ὁ μὴδὲ τὰ τῶν προφητῶν ἐπιστάμενος; ὅτι δὲ οἱ προφῆται τὸ πάθος ἠδεσαν, παντί που δῆλόν ἐστιν. τίνος δὲ χάριν, εἰ τοῦτο ἦν, οὐκ ἔλεγεν· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος; ἐπειδὴ τὰ 20 κατὰ τοὺς μαθητὰς Ἰωάννου ὠκονομήθη καλῶς, καὶ βεβαιωθέντες ἐκ τῶν γενομένων σημείων, ἐνώπιον αὐτῶν ἀπῆλθον. λοιπὸν τὸν περισσῶτα ὄχλον διορθούμενος· εἰκὸς γὰρ ἦν αὐτοὺς σκανδαλισθῆναι. ὅτι ἄρα μὴ στασιάζων ὁ Ἰωάννης πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ταῦτα ἐδήλωσεν αὐτῷ διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὁ τοσαῦτα μαρτυ- 25 ρήσας αὐτῷ καὶ μεταπεισθεὶς ταῦτα νῦν λέγει, εἴτε αὗτος, εἴτε ἕτερος εἴη ὁ ἐρχόμενος. ἐπεὶ οὖν πολλὰ τοιαῦτα εἰκὸς ἦν ὑποπτεῖν τὸν ὄχλον, φησὶ περὶ Ἰωάννου “τί ἐξήλθετε εἰς τὴν “ἔρημον θεάσασθαι;” καὶ τὰ ἐξῆς.

“Κάλαμον δὲ ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον” φησὶ, τὸν εὐκόλως 30 καὶ ῥαδίως περιφερόμενον, καὶ νῦν μὲν ταῦτα, νῦν δὲ ἐκεῖνα λέγοντα, καὶ ἐπὶ μηδενὸς ἐστῶτα. τὸ δὲ “μαλακοῖς ἱματίοις” δηλοῖ τοὺς ἐν τρυφῇ ζῶντας· ἀλλ’ ὁ Ἰωάννης, οὔτε πρῶην ὑπῆρχε, φησὶν, ὥσπερ κάλαμος περιφερόμενος, ἢ ἐν τρυφῇ ζῶν, ἀλλ’ οὐδὲ μετὰ ταῦτα τοιοῦτος γέγονε. δείκνυσιν γὰρ τοῦτο ἡ στολὴ καὶ 35

ἡ ἔρμημία καὶ τὸ δεσμωτήριον· εἰ γὰρ ἡβούλετο μαλακὰ φορεῖν, ἡ τρυφᾶν, ἡ ὥσπερ κάλαμος περιφέρεσθαι, οὐκ ἂν τὴν ἔρμην ᾤκησεν, οὐκ ἂν τῷ δεσμωτηρίῳ συνεκλείετο. οὐ τοίνυν τοιοῦτός ἐστιν, ἀλλὰ προφήτης, καὶ περισσότερον προφήτου. διατί περισσότερον προφήτου; διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τοῦ παραγενομένου “ἀπο-5
“στελῶ γάρ,” φησι, “τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου,” τουτέστιν ἐγγὺς σου. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν βασιλέων οἱ ἐγγὺς τοῦ ὀχήματος ἐλαύνοντες, οὗτοι τῶν ἄλλων εἰσὶ λαμπρότεροι, οὕτω δὴ καὶ ὁ Ἰωάννης ἐγγὺς αὐτῆς φανεῖς τῆς παρουσίας, δέικνυται καὶ ἐκ τούτου τὴν ὑπόσχεσιν ἔχων. 10

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΪΣ. Ἵνα μὴ νομίσωσι τινὲς ὅτι εὐμετάφορος ἦν Ἰωάννης, ὃν πρῶτον ἐκήρυξε Χριστὸν, νῦν ἀγνωσθὲν εἶπε τοῦτο.

ὈΡΙΓΕΝΟΣ. Πρότερον τὴν τῶν Ἰουδαίων μαρτυρίαν θεὸς ὁ Κύριος, τότε τὴν τῶν προφητῶν ἐφαρμόζει· μᾶλλον δὲ μετὰ τὴν 15 Ἰουδαϊκὴν μαρτυρίαν, τὸν βίον τὸν τοῦ ἀνδρός· τρίτον, τὴν θανάτου κρίσιν, τέταρτον, τὸν προφήτην· πανταχόθεν αὐτοὺς ἐπιστομίζων.

Ἰστέον ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ λόγος τοῦ Χρυσοστόμου ὅπου γέγραπται, “σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, εἰς τὸν ἄδην δηλονότι, ἢ ἕτερον ἄγγελον “ἀποστέλλεις λυτρωτὴν τῶν ἐκεῖσε κατεχομένων;” 20

11 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Ὁρκοῖ πιστοῦται τὰ περὶ Ἰωάννου· τὸ δὲ “ἐγγήγερται” εἶπε διὰ τὸ τῆς ἀξίας αὐτοῦ μέγα καὶ ἐπηρμένον, ὡς ἐπὶ βασιλέως περιφανοῦς, ἢ φυτοῦ εὐαυξοῦς^ο. ὅτι γὰρ καὶ τὸν 25 προφητευόμενον εἶδε, καὶ πᾶσιν ἐγνώρισε.

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. Ἀντὶ τοῦ οὐκ ἔτεκε γυνὴ τούτου μείζων· εἰ δὲ καὶ ἐπαινεῖ τὸν Ἰωάννην, ἀλλ’ ἐαυτὸν ὑφεξαίρει ὡς μείζονα αὐτοῦ. εἰ γὰρ καὶ ἀμφότεροι ἐκ γυναικὸς ἐτέχθησαν, ἀλλ’ ὁ μὲν ψιλός, ὁ δὲ Θεός, καὶ οὐδὲ ὁμοίως αὐτῷ ἐτέχθη Ἰωάννης, ἀλλὰ 30 ξένον τινὰ καὶ παρὰδωξεν ἐκ παρθένου τόκον ἔσχεν.

Τὸ δὲ “ὁ μικρότερος” ἐαυτὸν, φησί, τὸν μεταγενέστερον τὸ κατὰ σάρκα. οἰκονομικῶς δὲ μείζονα αὐτοῦ ὠνόμασεν ἐαυτὸν, ἐπεὶ περ πολλοὶ ὡς μέγαν τινὰ εἶχον τὸν Ἰωάννην.

^ο εὐαξοῦς Cod.

Τοῦτ' αὐτοῦ. Μικρότερον δὲ αὐτὸν λέγει κατὰ τὴν ἡλικίαν, κατὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν. καὶ γὰρ ἔλεγον αὐτὸν φάγον καὶ οἰνοπότην. τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐχ ὅτι κατὰ σύγκρισιν τοῦ Ἰωάννου μείζων ἦν ἄπαγε, καὶ γὰρ ἐκ περισσοῦ τούτου μείζων ἦν, ἀλλ' οἰκονομικῶς διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀσθένειαν συγκαταβαίνει τοῖς 5 ῥήμασι.

ἸΣΙΔΩΡΟΤ. ΚΤΡΙΛΛΟΤ. ΘΕΟΔΩΡΟΤ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Δευτέρα γέννησις ἢ τῆς ἀναστάσεως, δι' ἧς ἀναγεννώμεθα, καὶ δι' Ἀγίου Πνεύματος τυγχάνομεν ἀθανασίας, οἱ μέλλοντες ἀπολαύειν τῶν ἀγαθῶν· καὶ ὁ πάνυ ἐλάχιστος ἐκεῖ, ὑπερاناβαίνει τὸν Ἰωάννην, 10 εἰ καὶ ἐκ μήτρας ἐτύγχανεν Ἀγίου Πνεύματος.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Μείζονα λέγει Ἰωάννου τὸν πιστὸν, τὸν διὰ τοῦ λουτροῦ ἀναγεννηθέντα· ἦν κατάστασιν καλεῖ βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὡς τοῖς πιστοῖς διδομένης βασιλείας, ἧς οὐπω ἦν τυχὼν ὁ βαπτιστής. ὁ δὲ μόνον βαπτισθεὶς, εἰ καὶ μήπω ἔσχεν ἐνάρετον 15 βίον, ὑπὲρ τὸν Ἰωάννην ἐστίν. ὁ οὖν λόγος ἔπαινον ἔχει τοῦ ἀγίου βαπτίσματος.

12 Ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται.

Βασιλείαν δὲ οὐρανῶν καλεῖ, τὰ πνευματικὰ, ἢ εἰς Χριστὸν 20 πίστις διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἢ τοῦ Θεοῦ βασιλεία ἐστίν, ἣτις ἤρξατο ἀπὸ τοῦ κηρύγματος Ἰωάννου τοῦ ὑποδεικνύντος τὸν Χριστόν· αὕτη ἐστίν. οἱ δὲ βιαζόμενοι εἰσὶν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν ἀποταττόμενοι, καὶ τῷ παλαιῷ ἔθει.

ΣΕΤΗΡΟΤ. Τὸ δὲ “ἔχων ὦτα,” ἀντὶ τοῦ ὁ ἔχων διάνοιαν 25 λογικὴν νοεῖτω τὰ τῆς διανοίας ὥσιν ἀκούων.

Τοῦτ' ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΤ. Διὰ τοῦ εἰπεῖν “ἀπὸ τῶν ἡμερῶν,” ὥθει καὶ ἐπάγει λοιπὸν αὐτοὺς, καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν πίστιν ἑαυτοῦ· οὐδὲ γὰρ ἔστησαν οἱ προφῆται φησὶν, εἰ μὴ ἦλθεν ἐγὼ, ὅτι γὰρ ἐγὼ εἰμι, δῆλον ἐξ ὧν μέχρις Ἰωάννου τοὺς προφῆτας γενέσθαι· 30 ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀρπαζόντων τὴν πίστιν τὴν εἰς ἐμέ. τὸ δὲ “αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι” δηλοῖ, ἐπειδήπερ ἀμφότεροι τούτου ἕνεκεν, λέγω δὴ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, κήρυκες ἐγένοντο, διὰ τοῦτο παρίσσωσεν

αὐτούς· καὶ γὰρ ὥσπερ ὁ Ἰωάννης πρόδρομος γέγονε τῆς πρώτης αὐτοῦ παρουσίας, οὕτως ὁ Ἡλίας τῆς δευτέρας ἔσται. οὐκ εἶπε δὲ ἀπλῶς, ὅτι οὗτος ἐστὶν Ἡλίας, ἀλλ' "εἰ θέλετε δέξασθαι" τουτέστιν εἰ μετὰ εὐγνώμονος διανοίας προσέχετε τοῖς γινο-
 μένοις. 5

Εἰπὼν "τίνι δὲ ὁμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην," καὶ τὰ ἐξῆς, ἐδήλωσε διὰ τούτων ὅτι ἐναντίαν ἐκάτερος αὐτός τε καὶ Ἰωάννης ἦλθον ὁδόν· ὥς, εἰ τὴν νηστείαν καλὸν εἶναι νομίζωσιν Ἰουδαῖοι, ἔδει πείθεσθαι Ἰωάννη, καὶ ἀποδέχεσθαι αὐτὸν, καὶ πιστεῦναι τοῖς ἱπ' αὐτοῦ λεγομένοις· εἰ δὲ φορτικὸν ἢ νηστεία καὶ ἐπαχθές, 10 οὐκοῦν ἔδει πείθεσθαι τῷ Κυρίῳ, καὶ πιστεῦναι αὐτῷ τὴν ἐναντίαν ἐλθόντι, ὥς ἐκεῖνοι ἔλεγον αὐτὸν, φάγον καὶ οἶνοπότην. ὅμως οὖν καὶ ὁ δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τὸν σκληρὸν καὶ φιλό-
 πονον βίον μετήρχετο, νηστεύων μὲν ἡμέρας, οὐκ ἔχων ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνειν. πρὸς τούτοις δὲ ὁ μὲν Ἰωάννης οὐδὲν πλέον 15 ἐπεδείξατο, πλὴν τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας· σημεῖον δὲ οὐδὲ ἐν ἐποίησεν· ὁ δὲ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν σημείων καὶ τῶν θαυμάτων μαρτυρίαν εἶχε.

19 Καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Ἡ ὑφεστῶσα σοφία ἐκρίθη ὑπὸ 20 τῶν εἰς αὐτὸν πιστεούντων, ἢ ὅτι τέκνα καλῶν τοὺς ὑβρίζοντας αὐτὸν, οὐκ ἐπαύσατο αὐτοῖς φιλοφρόνως λαλῶν.

20 Τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις.

Διατί ὀνειδίξε "τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσται
 "δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν;" ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐκ ἀπὸ 25 φύσεως ἦσαν τοιοῦτοι πονηροὶ καὶ ἀπειθεῖς, ἀλλὰ ἀπὸ κακῆς προαιρέσεως. καὶ γὰρ ἀπὸ τῆς Βηθσαϊδᾶς πέντε προῆλθον ἀπόστολοι, ὅτε Φίλιππος καὶ αἱ δύο ξυνωρίδες ἐκεῖναι τῶν κορυφαίων· καὶ τὰ Σοδομα δὲ αὐτοῖς προστίθῃσι, τὴν κατηγορίαν αὐτοῖς ἐπαύξαν. διότι μεγίστη κακίας ἀποδείξεις, ὅταν μὴ τῶν τότε 30 ὄντων, ἀλλὰ καὶ τῶν πώποτε γεγονότων πονηρῶν, φαίνονται χειρόους ὄντες. καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα τὸν λόγον ἴστησιν, ἀλλὰ καὶ πλεονόως τὸν φόβον ἐπιτείνει, πανταχόθεν αὐτοὺς ἐπιστρέψαι βουλόμενος, ἀπὸ τε τοῦ ταλανίζειν καὶ φοβεῖν.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. "Ὡσπερ παίδων ὀρχουμένων, ἐτέρως δὲ θρηγνούντων, οὐχ ἴσταιται εἰς ἓν βούλημα· ἀμφοτέρω γὰρ μέμφονται τοῖς ἐταίροις, μὴ συμφωνοῦσιν αὐτοῖς· τοιοῦτον τί πεπόνθασιν Ἰουδαῖοι, οὔτε τὸ στυγρὸν τοῦ Ἰωάννου, οὔτε τὸ ἀνείμενον τοῦ Χριστοῦ ἀποδεξάμενοι, οὐδὲ δι' ἐνὸς τρόπου ὠφεληθέντες. ὁ μὲν γὰρ 5 Ἰωάννης δι' ἀσκητικῶν βίου τὰ τῆς σαρκὸς ἐνέκρου, οὐ μὴν δι' ἀσκητικῶν πόνων βοηθούμενος. καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης κηρύσσαν βάπτισμα μετανοίας, τύπος ἦν κατηφείας τοῖς ὀφείλουσιν ἐπὶ τοῦτο πενθεῖν· ὁ δὲ Κύριος βασιλείαν οὐρανῶν κηρύσσω, τὸ φαιδρὸν ἐν ἑαυτῷ ἐπεδείκνυτο, δι' οὗ τοῖς πιστοῖς ὑπεγράφει 10 τὴν ἐσπεμένην ζωὴν καὶ τὴν ἄπονον χαράν.

᾽ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Τουτέστιν εὐφροσύνης καὶ βασιλείας οὐρανῶν μαθήματα παραδεδώκαμεν, καὶ οὐ μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, καὶ πάλιν ἡπειλήσαμεν ὑμῖν τὰ σκυθρωπὰ καὶ τὴν κόλασιν, καὶ ἐπὶ ταῖς ἰδίαις ἀμαρτίαις οὐκ ἐμετανοήσατε. 15

23 Καὶ σὺ Καπερναοὺμ ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθείσα.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΤ. ΘΕΟΔΩΡΟΤ ἩΡΑΚΛΕΪΑΣ. Ἐπειδὴ πολλὰ σημεῖα ἐποίησεν ὁ Χριστὸς ἐν Καπερναοὺμ, ἐδόκει ἕως οὐρανοῦ ὑψοῦσθαι, ἥτις διὰ τὴν ἀπιστίαν πτῶμα πεσοῦσα ἐξαΐσιον, ἕως ἄδου ἔφθασεν. εἰ δέ τις εἶποι καὶ διατί οὐ γέγονε τὰ σημεῖα ἐν 20 Σεδόμοις; ἐροῦμεν, ὅτι ἐκάστῳ καιρῷ, πρόσφορον ὁ Χριστὸς ᾠκονόμησεν· ὅτε ἔδει, ἐσαρκώθη ὁ Λόγος, καὶ ἐποίησε τὰ σημεῖα, πλὴν ἐκάστη γενεὰ κατὰ ἀναλογίαν δίδωσι τὰς εὐθύνας.

25 Ὅτι ἀπέκρυσας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ἩΡΑΚΛΕΪΑΣ. Σοφοὺς ᾤδε, τοὺς Ἰουδαίους καλεῖ, 25 ἡ ὅτι ἐμπιστευθέντες ἦσαν τὰ τοῦ θεοῦ λόγια, ἡ ὅτι κακοῦργοι ἦσαν, καὶ σοφοὶ κακοποιῆσαι. νηπίους δὲ τοὺς Ἀποστόλους λέγει· ἡ σοφοὺς μὲν τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, οὐ τὴν ὄντως σοφίαν ἔχοντας, ἀλλὰ τὴν δοκοῦσαν ἀπὸ δεινότητος λόγων.

᾽ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Ἐκ σοφῶν κρύπτεται, τῶν τὴν δευτέραν σοφίαν 30 ἐχόντων "καὶ ὁ πατήρ" ἀντὶ τοῦ καλῶς ὁ πατήρ.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ἩΡΑΚΛΕΪΑΣ. ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ. Σοφοὺς μεγίστους Ἰουδαίους, ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἡ ὅτι σοφοὶ ἦσαν τοῦ κακοποιῆσαι, νηπίους δὲ τοὺς Ἀποστόλους.

Τὸ “ἐξομολογοῦμαι σοι” ἐνταῦθα, ἀντὶ τοῦ εὐχαριστῶ σοι τέθεικεν. τίνας ἔνεκεν; διότι φησὶν, ἃ σοφοὶ οὐκ ἔγνωσαν, ταῦτα ἔγνωσαν νήπιοι. νηπίους δὲ, τοὺς Ἀποστόλους καλεῖ· τὸ δὲ “ἐγένετο εὐδοκία,” ὅτι ἤρεσέ σοι.

27 Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου. 5

Πάντων ἐστὶ δεσπότης, μεμπταῖοι οἱ μὴ ὑπακούσαντες καὶ ἐπεγνωκότες τὸν πάντων Κύριον.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ. Πάντων εἶπεν, ἵνα μὴ δύο Θεοὺς ἀγεννήτους νοήσης.

Μηδὲν ἀνθρώπινον ὑποπτεύσωμεν· ἵνα γὰρ μὴ δύο Θεοὺς ἀγεν- 10
νήτους νομίσωμεν, ταύτην τὴν λέξιν τέθεικεν· ἐπεὶ ὅτι ὁ μὲν ἐγεννήθη, καὶ πάντων δεσπότης ἐστὶ, πολλαχόθεν δηλόν, καὶ ἐξ ὧν ἐπάγει, ὅτι “οὐδεὶς γινώσκει τὸν Υἱόν,” καὶ τὰ ἐξῆς· ὁ δὲ λέγει τοιοῦτον ἐστίν. ὅτι οὐ μόνον πάντων εἰμὶ δεσπότης, ἀλλὰ καὶ τὸ τούτου μεῖζον ἔχω, τὸ εἶδέναι τὸν Πατέρα, καὶ τῆς αὐτοῦ 15
οὐσίας εἶναι. καὶ οὐχ ὅ ἂν ἐπιτάττωμαι, οὐδὲ ὅ ἂν κελεύομαι, ἀλλ’ ὅ ἂν βούλομαι, ὡς Υἱὸς ἀποκαλύπτω.

28 Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Κοπιῶντας λέγει τοὺς τὸ ἄχθος τῶν ἁμαρτημάτων ἔχοντας ἐν τῇ ψυχῇ· ζυγὸν δὲ, τὸν ἐνάρετον 20
λέγει βίον, δι’ οὗ τίς μιμεῖται Χριστὸν, ἐν πραότητι καὶ ταπεινοφροσύνῃ.

ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΣ. Πάντας παρακαλεῖ Χριστὸς ὁ Κύριος, καὶ οὐ τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα, ἀλλὰ πάντας τοὺς ἐν φροντίσει, τοὺς ἐν λύπαις, τοὺς ἐν ἁμαρτίαις. οὗτοι γὰρ εἰσιν οἱ κοπιῶντες καὶ 25
πεφορτισμένοι, οὐχ ἵνα, φησὶν, ἀπαιτήσω εὐθύνας, ἀλλ’ ἵνα λύσω τὰ ἁμαρτήματα. καὶ οὐκ εἶπεν, ἵνα σώσω μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πολλῷ πλείον ἦν, ἵνα ἐν ἀδείᾳ καταστήσω πάσῃ, καὶ μὴ φοβηθῇτε, φησὶ, ζυγὸν ἀκούοντες· χρηστὸς γάρ ἐστιν· μηδὲ δείσητε, ἐπειδὴ φορτίον εἶπεν· ἐλαφρόν γάρ ἐστι. καὶ γὰρ εἶπεν ἔμπροσθεν, 30
“ὅτι στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός,” πρὸς τοὺς ῥαββίμους καὶ ἀναπεπτωκότας εἶπεν. ἐπειδὴ ἔαν κατορθώσῃ τις τὰ εἰρημένα, ἐλαφρόν ἐστὶ τὸ φορτίον. κατορθοῖ δὲ ἔαν ταπεινὸς γένηται, καὶ πρᾶος, καὶ ἐπεικὴς· αὕτη ἐστὶ μήτηρ φιλοσοφίας.

ἽΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Κόπος^P καὶ μέγιστον φορτίον ἢ ἁμαρτία, ὅτι καὶ παρὰ φύσιν ἐλαφρὸς ὁ ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγὼν, μεγίστην ἔχων ἀντίληψιν.

ΚΕΦ. ΚΑ.

Περὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος τὴν χεῖρα.

5

1 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάβ-
βασιν διὰ τῶν σπορίμων.

ἽΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Εἰδὼς ὁ δεσπότης Χριστὸς ὡς προγνώστης, τὸ τί ἔμελλον ποιεῖν οἱ μαθηταί, τούτου χάριν ἤγαγεν αὐτοὺς διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἐπειδὴ ἐβούλετο λυθῆναι τὸ σάββατον, δι' 10 αἰτίας τοῦτο ποιεῖ. καὶ οὐδέποτε χωρὶς αἰτίας αὐτὸ λύει, ἀλλὰ διδούς προφάσεις εὐλόγους, ἵνα καὶ τὸν νόμον ἀναπαύσῃ, καὶ τοὺς Ἰουδαίους μὴ πλήξῃ, εἶγε συνιέναι ἤθελον· ὁ δὲ καὶ ἐνταῦθα κατασκευάζει, τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκην προβαλλόμενος τὴν πείναν. χρὴ δὲ θαυμάζειν καὶ τῶν μαθητῶν τὴν ὑπομονήν, μηδένα 15 τῶν σωματικῶν ποιουμένους λόγον, ἀλλὰ πάρεργον τιθεμένους τὴν τῆς σαρκὸς τράπεζαν, καὶ λιμῷ μαχομένους διηνεκεῖ, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀφισταμένους. εἰ μὴ γὰρ ἠνάγκαζεν αὐτοὺς σφόδρα τὸ πεινᾶν, οὐδὲ τοῦτο ἐποίουν· διατί; ὅτε μὲν ἔτιλλον τοὺς στάχτας οἱ Ἀπόστολοι, οὐ πάνυ σφοδρῶς οἱ Φαρισαῖοι ἐπαρωξύνθησαν· 20 καίτοι μᾶλλον πρὸς τὴν γνώμην αὐτῶν τὴν σκληρὰν ἀκόλουθον ἦν· ὅτε δὲ τὴν χεῖρα τὴν ξηρὰν ἰάσατο, τότε οὕτως ἐξεθηριώθησαν, ὥστε καὶ ἐπὶ σφαγῆς αὐτοὺς βουλευέσθαι καὶ ἀναιρέσεως· ἐπειδὴ ἐκεῖ μὲν οὐδὲν γέγονε μέγα καὶ γενναῖον, καὶ διὰ τοῦτο σφοδρῶς ἐταράχθησαν· ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ εἶδον τινὰς διὰ τὸ θαῦμα σωζο- 25 μένους, διὰ τοῦτο ἀγριαίνονται καὶ ταραττόνται. παράγει δὲ τὸν Δαβὶδ εἰς τὸ μέσον, ἐπειδὴ πολλὴ τοῦ προφήτου ἦν ἡ δόξα.

6 Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ μεῖζων ἐστὶν ὧδε.

ἽΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Εἰ ὑπὲρ τὴν ἐντολὴν ἐδείκνυτο τὸ ἱερὸν, ἄρα ὑπὲρ τὸν νόμον ἦν ὁ Χριστός.

30

7 Ἐλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ. Θυσιῶν μὲν, φησιν, οὐ προσδέχμαι, δέχουμαι δὲ ταύτας τῇ τῆς ὑμετέρας ἀσθενείας γνώμῃ συγκαταβαίνων, ἀπαι-

P Τόπος Cod.

τῶν δὲ τὰ δύο ταῦτα, τὴν τε πρὸς ἐμὲ εὐνοίαν, καὶ τὴν εἰς τὸν πέλας φιλανθρωπίαν. ταῦτα γὰρ νομοθετῶν, πρῶτα τέθεικα· “ἀγα-
“ πῆσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἐαυτόν.”

10 Εἰ ἔξεστι τοῖς σάββασι θεραπεύειν ;

Ἰσιδύροτ Πηλοτσιότοτ. “Οτι παντὸς ἔργου χειροκλήτου ἐν 5
σαββάτῳ κεκωλυμένῳ, αὐτοὶ ξυλοκοποῦσι, καὶ πῦρ ἄπτουσι, καὶ
τὰς θυσίας κρεωνομοῦσιν. ἅπερ ὡς μὲν ἔργα κοινὰ πληροῦν ἐν
σαββάτῳ οὐκ ἐπιτρέπονται, ὡς δὲ θυσίας ἐπιτελεῖν οὐ κωλύονται,
τοῦτο τοῦ νόμου κελεύοντος· καὶ συμβαίνει βεβηλοῦσθαι μὲν τὸ
σάββατον τῇ ἐργασίᾳ, ἀναίτιους δὲ εἶναι τοὺς ἱερεῖς τῇ διαφορᾷ 10
τῆς ἐργασίας.

Ἰριγιένοτς. Εἰ Κύριος ἐστὶ τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου ἐαυτὸν λέγων καὶ βασιλεὺς, ἔξεστι τῷ βασιλεῖ, ποτὲ
μὲν περὶ σαββάτου νομοθετεῖν, ποτὲ δὲ καὶ παύειν τὸ σάββατον
μετὰ τῶν θυσιῶν καὶ ὀλοκαυτωμάτων, καὶ τῆς λοιπῆς λειτουργίας 15
τοῦ ἱεροῦ, καινὴν διαθήκην νομοθετῶν. διὰ τοῦ παραδείγματος
τούτου συλλογισζόμενος αὐτοὺς, ὅπως μὴ ἔχῃσι πρόφασιν ἀναι-
σχυντίας, εἰς τὸ πάλιν ἐγκαλεῖν αὐτῶν διὰ τὴν θεραπείαν· καὶ
τότε εἰπὼν τῷ ἀνθρώπῳ “ἔκτεινον τὴν χειρὰ σου,” καὶ ἐξέτεινε,
καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑγιής ὡς ἡ ἄλλη” ἐκεῖνοι δὲ 20
οὐδὲ ἀδικηθέντες ἐξέρχονται, καὶ βουλευόνται ἵνα ἀνέλῳσιν αὐτόν·
τοιοῦτις ἡ βασκανία κακόν· ὁ δὲ ἡμέρος καὶ πρῶτος ἀνεχώρησε
ταῦτα μαθὼν. ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, διατί; θαυ-
μάζοντες αὐτόν, ἐκεῖνοι δὲ τῆς πονηρᾶς οὐκ ἀφίσταντο γνώμης.

Τοῦ Χρτιστόμοτ. Διατί δὲ ἐπηρώτησεν αὐτόν, εἰ ἔξεστι 25
τοῖς σάββασι θεραπεύειν ; ἐπειδὴ μιὰρὶ ὄντες, καὶ ἰδόντες ὅτι
ἤξει πάντως ἐπὶ τὴν ἰατροίαν, τῇ ἐρωτήσει προκαταλαβεῖν αὐτόν
ἔσπευδον προσδοκῶντες ἐν τούτῳ κωλύειν· εἰ δὲ μὴ γε, ἵνα
κατηγορήσωσιν αὐτόν. ὁ δὲ φιλάνθρωπος, τὴν οἰκίαν ἡμερότητα
ἐπιδεικνύς, καὶ τὴν ἐκείνων φανεροποιῶν ἀπανθρωπίαν, ἴσθησι τὸν 30
ἄνθρωπον εἰς μέσον. τίνας δὲ ἔνεκεν ; ὅπως εἰς συμπάθειαν αὐτοὺς
προσκαλέσῃται· ὡς δὲ οὐδὲ οὕτως ἐπεκάμφθησαν, τότε ἐλυπήθη,
φησὶν, καὶ ὠργίσθη αὐτοῖς διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν,
καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· “τίς ἔστιν ἐξ ὑμῶν,” καὶ τὰ ἐξῆς.

ΣΕΤΗΡΟΤ. Τὸ τῶν Ἰουδαίων θεομάχον καὶ φιλαίτιον καὶ φιλόσογον ἔθνος, τὸ ἐνεργὸν μὲν εἰς κακίαν, ἀργὸν δὲ πρὸς ἀρετὴν, ἡττάτο τὸν εὐεργέτην Χριστὸν ἐν σαββάτῳ, ψυχὰς καμνοῦσας ἀσθενεῖα σωμάτων ἐλευθεροῦντα τῶν ἀλγυνῶν· ἦδαι γὰρ αὐτὸς, ὁ ὢν Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ δοὺς αὐτοῖς τὸν νόμον, ὡς 5 τὰ πρὸς σωτηρίαν ψυχῶν ἐνεργεῖν τὸ σάββατον οὐκ ἐκώλυεν· εἶπε γὰρ ἐν αὐτῷ μὴ ποιεῖν ἔργα πλὴν ὅσα ποιηθήσεται πάσῃ ψυχῇ· διὸ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα μόνον ταύτην ἐκτείνειν ἐκέλευεν, καὶ ἐξετείνετο, καὶ τοὺς ἀγνώ-
μονας ὁρῶντας ἐπαίδευεν, ὡς ξηρὰς τὰς τῆς ἀγαθοεργίας ἔχοντας 10 χεῖρας, τὸ σάββατον ἀτιμάζουσιν.

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ. Καὶ σὺ ἄνθρωπε, ἐὰν ἔχῃς χεῖρα ξηρὰν, ἀκούσας παρὰ τοῦ Σωτῆρος, “ἐκτείνον τὴν χεῖρα σου” ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, ἐνεργεῦντος τοῦ Ἰησοῦ, ἀποκατασταθήσεται ὑγιής ὡς ἡ ἄλλη.

15

18 Ἰδοὺ, ὁ παῖς μου, ὃν ἡρέτισα.

Διὰ μὲν τοῦ “ἡρέτισα,” τὴν ὁμογνωμοσύνην τὴν πρὸς τὸν πατέρα δηλῶν· διὰ δὲ τοῦ “κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ,” τὴν κλησιν τῶν ἐθνῶν σημαίνων. διὰ δὲ τοῦ “οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κραυγάζει,” τὴν πραότητα αὐτοῦ ἐμφαίνων· διὰ δὲ τοῦ “κάλαμον” καὶ τὰ ἐξῆς, 20 τὴν αὐτοῦ ἰσχὺν καὶ τῶν Ἰουδαίων τὸ ἀσθενὲς ὑπογράφων· καὶ γὰρ ἡδύνατο ῥᾶδιον αὐτοὺς ὥσπερ κάλαμον διακλάσαι. διὰ δὲ τοῦ “λίον τυφόμενον,” τὸν Θεοῦ μὲν αὐτῶν τὸν ἀναπτόμενον παρίστησι, καὶ τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἰκανὴν οὔσαν καταλῦσαι καὶ κατασβέσαι τοῦτον μετ' εὐκολίας ἀπάσης· ὅθεν καὶ ἐν τούτῳ ἡ 25 πολλὴ αὐτοῦ ἐπιείκεια ἐπιδείκνυται. τὸ δὲ “ὥς ἂν ἐκβάλῃ εἰς “νίκος τὴν κρίσιν αὐτοῦ,” σημαίνει, ὅτι ὅτ' ἂν τις παρ' ἑαυτοῦ πάντα πληρώσῃ, καὶ νικήσῃ τὰ παρ' αὐτοῦ δικαιώματα, τότε καὶ τὴν ἐκδίκησιν ἐπάξει, καὶ ἐκδίκησιν τελείαν· τότε γὰρ τὰ δεινὰ καταλήψεται αὐτούς· ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ στήσονται τὰ τῆς 30 οἰκονομίας, ἐν τῷ κολασθῆναι τοὺς ἀπιστήσαντας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκουμένην ἐπισπάσῃται· διὸ καὶ ἐπήγαγεν, “ἐπὶ τῷ ὀνόματι “αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν,” καὶ ἵνα μάθωμεν ὅτι καὶ τοῦτο κατὰ γνώμην ἐπὶ τοῦ Πατρός, ἐν τῷ προοιμίῳ ὁ προφῆτης καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἔμπροσθεν εὐεγγυήσατο εἰπὼν, “ὁ ἀγαπητός, εἰς ὃν 35

“εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου” ὁ γὰρ ἀγάπητος εὐδηλον ὅτι κατὰ γνώμην τοῦ φιλουμένου ταῦτα ἐποίει.

ὩΡΙΓΕΝΟΤΙ. “Κάλαμος” ἐστὶ “συντετριμμένος,” ψυχὴ ἐν ἁμαρτίαις συντετριμμένη· “λίνος” ἐστὶ “τυφόμενος,” οἱ κατε-
παιρόμενοι τῇ ἀληθείᾳ. 5

Τοῦ αὐτοῦ. “Κάλαμον” λέγει, τὸν διὰ προστάγματος Πιλά-
του γράψαντα ἐν ἐμπαιγμῷ, τὸ “οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῶν
“Ἰουδαίων,” ὃν καὶ ἀρασσία ὡς εὐκόλως δυνάμενον κατεάξει, οὐ
συνέτριψεν, ἀλλ’ ἠνέσχετο πάσχειν καὶ φέρειν τὴν ἐπιγράψην.
“λίνον” δέ φησι, “τυφόμενον” τὸν τῶν κατεπαιρομένων βασιλέων 10
τύφον· λέγει δὲ Πιλάτου καὶ Ἡρώδου πεφυσιωμένων ἐπὶ τε τῇ
ἀρχῇ καὶ τῇ φαντασίᾳ, καὶ ἀνεχομένων παρίστασθαι ὡς κριτὸν
τὸν κριτὴν τῶν κριτῶν ὃν καὶ οὐκ ἔσβεσε τέως ὁ Κύριος Ἰησοῦς
Χριστὸς, διὰ τοῦ οἰκείου πάθους τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν
πραγματευόμενος. 15

ΘΕΟΔΩΡΟΤ’ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Τὸ πρᾶον ὁ Πατὴρ διὰ τούτων ἐξ-
αγγέλλει· “κάλαμον” δὲ, ἐπειδὴ ἀσθενεῖς ἦσαν ὡς κάλαμος
συντετριμμένος, καὶ ὡς λίνος καπνιζόμενος ἐγγὺς ὦν τοῦ σβεσθῆ-
ναι· οὐκ ἀντέλεγεν αὐτοῖς ἐπὶ πολὺ, ἀλλ’ ὑπεχώρει· ἵνα μὴ
ὀλοτελῶς ἀπόλονται, διὰ τὴν ἄγαν ἀσθένειαν· τὸ δὲ “ἕως ἂν 20
“ἐκβάλῃ,” ἠνέσχετο αὐτῶν, ἕως πληρώσει τὸν τῆς οἰκονομίας
σκοπόν· τοῦτο γὰρ ἐστὶν εἰς τέλος ἐκβαλεῖν τὴν κρίσιν, μεθ’ ἣν
τὰ ἔθνη ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

ΚΕΦ. ΚΒ.

Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου τυφλοῦ καὶ κωφοῦ.

25

22 Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος τυφλὸς καὶ
κωφός.

Ἡ μὲν τοῦ δαίμονος τούτου πονηρία ἐκάτεραν τὴν εἴσοδον τοῦ
ἀνθρώπου τούτου ἀπέφραξεν, δι’ ἧς ἤμελλε πιστεύειν, θεωρίαν τε
καὶ ἀκοήν, ἀλλ’ ὅμως ἐκάτεραν ὁ Χριστὸς ἀνέωξεν. 30

Διατί δὲ καὶ ἄλλοτε κατηγορησάντων τῷ Χριστῷ, ὅτι ἐν τῷ
Βεελζεβούλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, τότε μὲν οὐκ ἐπέτρεψεν
διδούς αὐτοῖς χώραν, ἀπὸ τε τῶν σημείων γινῶναι αὐτοῦ τὴν

δύναμιν, ἀπό τε τῆς διδασκαλίας μαθεῖν αὐτοῦ τὴν μεγαλοσύνην, νῦν δὲ ἐπιτιμᾷ; πρῶτον μὲν τὴν αὐτοῦ θεότητα ἐνδεικνύμενος, τὸ τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν εἰς μέσον ἄγειν· δεύτερον δὲ, ἐκ τοῦ εὐκόλως τοὺς δαίμονας ἐκβάλλειν· ὅμως δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιτίμησιν μετὰ τῆς αὐτῷ προσηκούσης ἐπεικειάς ποιεῖται· παιδεύων ἡμᾶς 5 πράους εἶναι τοῖς ἐχθροῖς, καὶ τοιαῦτα λέγουσιν, ἃ μῆτε αὐτοῖς συγγινωσκῶμεν ἡμεῖς, μῆτε τὸν τυχόντα ἔχει λόγον. διαλέγεται γὰρ αὐτοῖς, οὐκ ἀπὸ τῶν γραφῶν· οὐδὲ γὰρ προσεῖχον, ἀλλὰ καὶ παρερμηνεύειν ἤμελλεν· ἀλλὰ ἀπὸ τῶν κοινῇ συμβαινόντων· “πᾶσα γάρ,” φησι, “βασιλεία μερισθεῖσα,” καὶ τὰ ἐξῆς· οὐ 10 γὰρ οὕτως οἱ ἔξωθεν πόλεμοι, ὥς οἱ ἐμφύλιοι, διαφθείρουσι· βασιλείας δὲ μέμνηται, διὰ τὸ μὴδὲν αὐτῆς δυνατώτερον ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι, ἀλλ’ ὅμως ἀπόλλυται καὶ αὕτη στασιάζουσα. οὐκ εἶπε δὲ, εἰ ὁ Σατανᾶς τοὺς δαίμονας ἐκβάλλει, ἀλλὰ “τὸν Σατανᾶν” δεικνὺς πολλὴν αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους συμφωνίαν οὔσαν· “ἐφ’ 15 “ἐαυτὸν ἐμερίσθῃ” φησὶν· εἰ δὲ ἐμερίσθῃ, ἀσθενέστερος γέγονε καὶ ἀπόλλωλεν· εἰ δὲ ἀπόλλωλεν, πῶς δύναται ἕτερον ἐκβάλλειν· “εἰ γὰρ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια” καὶ τὰ ἐξῆς· διὰ τοὺς Ἀποστόλους λέγει· τὸ δὲ “αὐτοὶ κριταὶ ὑμῶν ἔσονται,” δηλοῖ, ὅτι ὅτ’ ἂν ἐξ ὑμῶν ὄντες οἱ Ἀπόστολοι, ἐκείνοι μὲν πείθον· 20 ται καὶ ὑπακούουσιν, ὑμεῖς δὲ ἀνθίστασθε· εὐῶλον ὅτι κατακρίνουσιν ὑμᾶς.

Εἰπὼν δὲ “ἄρα ἔφθασεν ἐφ’ ὑμᾶς ἡ βασιλεία¹ τοῦ Θεοῦ.” περὶ τῆς ἐαυτοῦ πρωτῆς παρουσίας λέγει, δεικνὺς αὐτοῖς ὅτι ὠφελον σκιρτᾶν καὶ χαίρειν ὅτι τὰ μεγάλα καὶ ἀπόρρητα ἐκεῖνα 25 παραγέγονεν ἀγαθὰ, τὰ πάλαι παρὰ τῶν προφητῶν ἠδόμενα· αὐτοὶ δὲ τουναντίον ἐποιοῦν· οὐ μόνον δεχόμενοι αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ διαβάλλοντες, καὶ συντιθέντες οὐκ οὔσας αἰτίας· ὅτι “ἐγὼ μὲν, “φησιν, ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια,” ὅπερ ἐστὶ μεγίστης δυνάμεως ἔργον, καὶ οὐ τῆς τυχούσης χάριτος· ὑμεῖς 30 δὲ δι’ ἃν φθέγγεσθε, τῇ ὑμετέρᾳ σωτηρίᾳ πολεμεῖτε. ὅπερ δὲ εἶπεν, “ὅτι πῶς δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν” καὶ τὰ ἐξῆς· οὕτως χρὴ νοεῖν· ὅτι οὐ μόνον ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν οὐκ

ἐκβάλλει, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλω τινὶ δυνατόν ἐκβάλλειν, ἐὰν μὴ πρότερον ἐκείνου περγένηται· τοσοῦτον γὰρ ἀπέχω, φησί, συμμάχῳ χρήσασθαι τῷ διαβόλῳ, ὅτι καὶ πολεμῶ αὐτῷ καὶ δεσμῷ αὐτόν. καὶ τούτου τεκμήριον, τὸ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι με. τουτέστι τοὺς δαίμονας ἀπελαύνειν με, καὶ τὴν οἰκουμένην ἀπάσαν τῆς 5 πλάτης ἐλευθερῶσαι με, καὶ τὰς μαγγανείας αὐτοῦ καταλῦσαί με, καὶ πάντα ἄχρηστα ποιῆσαί με τὰ ἐκείνου. “ἰσχυρὸν” δὲ αὐτόν καλεῖ· οὐκ ἐπειδὴ τῇ φύσει τοιοῦτός ἐστι, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὴν ἔμπροσθεν σημαίνων τυραννίδα, τὴν ἐκ τῆς ῥαθυμίας τῆς ἡμετέρας γεγεννημένην. 10

ὈΡΙΓΕΝΟΣ. Ἰσχυρός ἐστιν ἡ ἀμαρτία· οἶκος δὲ τούτου, τὸ σῶμα, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος.

ΤΟΥΤ' ΑἲΤΟΥ. Ἡ οἰκία τοῦ ἰσχυροῦ, ὁ περίγειος τόπος· ἰσχυρὸς δὲ ὁ διάβολος· σκευὴ δὲ τοῦ ἰσχυροῦ, οἱ ὑπαγόμενοι ταῖς θελήμασιν αὐτοῦ. 15

ΤΟΥΤ' ΑἲΤΟΥ. Ἐὰν μὴ περάσῃ καὶ δῆσῃ, φησὶν, τὸν εὐσεβῆ καὶ ἰσχυρὸν λογισμὸν τοῦ νοός, ἡ ἀντικειμένη τοῦ ἰσχυροῦ, λέγω δὴ τοῦ διαβόλου ἡ δύναμις, οὐ δύναται τὰς τῆς ψυχῆς ἀρετὰς λυμῆσθαι· καὶ τὴν οἰκίαν αὐτῆς σύζυγον, λέγω δὴ τὸ σῶμα, σὺν αὐτῇ ἐξαφανίσαι. 20

ΤΟΥΤ' ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. Περὶ τοῦ διαβόλου καὶ ἐνταῦθα λέγει καὶ τῶν δαιμόνων· ὅτι ἐγὼ μὲν, φησι, βούλομαι τῷ Θεῷ προσάγειν, καὶ ἀρετὴν καὶ βασιλείαν καταγγέλλειν· ὁ δὲ διάβολος καὶ οἱ δαίμονες τὰ ἐναντία τούτοις. πῶς οὖν ὁ μὴ μετ' ἐμοῦ ὢν, ἐμοὶ συμπράττειν ἔμελλεν; οὐ μόνον δὲ οὐ συμπράττειν, ἀλλὰ 25 καὶ σκορπίζειν ἐπιθυμεῖ τὰ ἐμά. ταῦτα δὲ λέγει, ἵνα δείξῃ πολλὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν διάβολον τὴν ἔχθραν, καὶ ἄφατον οὔσαν.

Τί ἐστιν “ὅτι πᾶσα ἀμαρτία” καὶ τὰ ἐξῆς; ὁ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν· πολλὰ, φησί, κατ' ἐμοῦ εἰρήκατε, ὅτι πλάνος εἰμὶ καὶ ἀντίθεος· ταῦτα οὖν ἀφήμι ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀπαιτῶ δίκας ὑμᾶς· 30 ἔστω γὰρ ἐμοὶ πταίετε⁹ διὰ τὴν σάρκα ἣν περιέκειμαι. διατί εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀμαρτάνετε; μὴ γὰρ καὶ περὶ αὐτοῦ ἔχετε εἰπεῖν, ὅτι ἀγνοοῦμεν αὐτό· διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα κολασθήσεσθε

καὶ ἐκεῖ ὅσα μὲν οὖν ἐβλαφημήσατε κατ' ἐμοῦ, φησι, πρὸ τοῦ σταυροῦ, ἀφίημι ὑμῖν, καὶ αὐτὸ δὲ τοῦ σταυροῦ τὸ τόλμημα ὑπὲρ δὲ τῆς ἀπιστίας κατακριθήσετε μόνον· “ὅς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ “ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου,” καὶ τὰ ἐξῆς· εἰ γὰρ καὶ ἐμὲ λέγετε ἀγνοεῖν, οὐ δῆπου κακεῖνο ἀγνοεῖτε, ὅτι τὸ δαίμονας ἐκ-5 βάλλειν, καὶ ἰάσεις ἐπιτελεῖν, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔργον ἐστὶ· ὃ δὲ λέγει, τοῦτό ἐστιν· ὅτι ἡ ἀξία μετάνοια πάντα συγχωρεῖ τὰ εἰς ἐμὲ ἁμαρτήματα, καὶ τὰ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· εἰ δὲ οὐ μετανόησατε περὶ μὲν ὧν εἰς ἐμὲ ἐπράξατε πρὸ τοῦ σταυροῦ, ὧδε μὲν οὐκ ἀπολαμβάνετε, μόνον δὲ ἐκεῖ. περὶ δὲ ὧν εἰς τὸ 10 Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἁμαρτάνετε· ἐὰν μὴ μετανοήσετε, καὶ ὧδε κολασθήσεσθε καὶ ἐκεῖ. α. καὶ γὰρ οἱ μὲν, τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐνταῦθα κολάζονται καὶ ἐκεῖ, ὡς οἱ Σοδομίται· καὶ ὡς οὗτοι αὐτοί· καὶ γὰρ ἐνταῦθα ἔδοσαν δίκην, ἡνίκα ἔπαθον τὰ ἀνήκεστα ἐκεῖνα τῆς πόλεως αὐτῶν αἰλούσης, καὶ ἐκεῖ χαλεπωτάτην ὑπομένουσιν. 15 β. οἱ δὲ ἐκεῖ μόνον, ὡς ὁ πλούσιος ἀποτηγανιζόμενος, καὶ οὐδὲ σταγόνας κύριος ὦν. γ. οἱ δὲ ἐνταῦθα μόνον, ὡς ὁ πεφορμευκός· παρὰ Κορινθίους. δ. οἱ δὲ οὐδὲ ἐνταῦθα οὐδὲ ἐκεῖ, ὡς οἱ Ἀπόστολοι, καὶ ὡς οἱ προφῆται, ὡς ὁ Ἰώβ· οὐ γὰρ δὴ κολάσεως· ἢ ἄπερ ἔπασχεν, ἀλλὰ ἀγώνων καὶ παλαισμάτων. 20

Ἐν τῇ εἰπεῖν “ποιήσατε τὸ δένδρον” καὶ τὰ ἐξῆς· ὃ δὲ λέγει τοῦτό ἐστιν. οὐδεὶς ὑμῶν, φησιν, εἶπεν ὅτι πονηρὸν ἔργον ἐστὶν τὸ δαίμονας ἀπελαύνειν καὶ ἐξ αὐτῶν ἐλευθεροῦν ἀνθρώπους· εἰ γὰρ καὶ σφοδρὰ ἡναισχύντουν, οὐκ ἠδύναντο τοῦτο εἰπεῖν. ἐπεὶ οὖν τοῖς μὲν ἔργοις οὐκ ἐμέμφοντο· τὸν δὲ ταῦτα ἐργαζόμενον, φησὶν, 25 ὅτι παρὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀκολουθίαν τοῦτο ποιεῖτε. καὶ γὰρ ἢ τοῦ δένδρου διάκρισις ἀπὸ τοῦ καρποῦ φαίνεται, οὐχ ὁ καρπὸς ἀπὸ τοῦ δένδρου· ὑμεῖς δὲ τούναντίον ποιεῖτε· εἰ γὰρ καὶ τὸ δένδρον τοῦ καρποῦ αἷτιον, ἀλλ' ὁ καρπὸς τοῦ δένδρου γνωριστικός· ἀκόλουθον οὖν, ἢ καὶ τὸ δαίμονας ἐλευθεροῦν ἐνδιαβάλλειν, ἐνδια- 30 βάλλοντες ἐμὲ τὸν ἐλευθεροῦντα, ἢ τοῦτο ἐπαινοῦντας, καὶ ἐμὲ τὸν ἐργαζόμενον κατηγορεῖν.

Ὡριγένους. Δένδρον καλὸν, ἢ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, σαπρὸν τὸ

ἀκάθαρτον πνεῦμα, ἦτοι ὁ διάβολος. τοῖνυν ποιήσατε καρποὺς ἀξίους, ἵνα ἐν αὐτοῖς ποιήσητε οἰκεῖν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ μὴ τοιαῦτα, ἵνα μὴ γένηται ὑμῖν τὸ δένδρον τὸ πονηρόν.

34 Γεννήματα ἐχιδνῶν πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες. 5

Θεοδώροτ Μομφοτεστίας. Ὡ, φησι, πάντων ἀνθρώπων πονηρότατοι, καὶ κατὰ μηδὲν τῇ πονηρίᾳ τῶν ἐχιδνῶν ἀφεστηκότες. οὐ θαυμαστὸν εἰ μηδὲν φθέγγεσθε ἀγαθόν· ἔπεται γὰρ τῇ διαθέσει τῆς ψυχῆς τὰ ῥήματα· ἀλλὰ πῶς εὖφημα φθέγγεσθε, τὰ χεῖρω προειρημένα καθάπαξ, καὶ πρὸς τὸ χεῖρον ἐκκλίνοντες. 10

36 Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν ῥήμα ἄργον.

Τοῦ Χρτιστοστόμοτ. Ἀργὸς λόγος ἐστὶν ὁ ψευδῆς, ἡ αἰσχρολογία, ὁ συκοφαντῖαν ἔχων τὸ γέλωτα κινοῦν ῥήμα, καὶ πᾶν τὸ μὴ κατὰ πράγματος κείμενον, ὑπὲρ οὗ, φησὶν, ἀποδώσει πᾶς ἄνθρωπος λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. ἐκ γὰρ τῶν λόγων ἡμῶν δικαιο- 15 θησόμεθα, καὶ ἐκ τῶν λόγων ἡμῶν κατακριθσόμεθα· ὅπερ ἐστὶ δικαστηρίου ἡμέρου καὶ ἀνεπαχθοῦς· οὐ γὰρ ἐξ ὧν ἕτερος, φησὶν, εἶπε περὶ σοῦ, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτὸς ἐφθέγξω, τὰς ψήφους ὁ δικατῆς ἐξελέγκη. διὰ τοῦτο οὖν ἀγαπητοί, πᾶσαν σπουδὴν εἰσενέγκωμεν, μὴ μόνον τοῦ μηδὲν ἡμᾶς ἄργον φθέγγεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ πάν- 20 τοτε περὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ διαλέγεσθαι.

ΚΕΦ. ΚΓ.

Περὶ τῶν πιτούντων σημείον.

Θαυμάζων ὁ Εὐαγγελιστῆς τὴν ἀναίσχυντον γνώμην τῶν Φαρισαίων καὶ γραμματέων, φησὶ, “τότε ἀπεκρίθησαν αὐτῷ λέγοντες,” 25 καὶ τὰ ἐξῆς. τέθεικε δὲ τὸ “τότε” ὅτι μετὰ τούτων σημεῖα, ὡς οὐδενὸς γενομένου, λέγουσι, “θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖν ἰδεῖν.” τοῦτο δὲ ἔλεγον, ἵνα ἐπιλάβωνται πάλιν. ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῶν ῥημάτων αὐτοὺς ἐπεστόμισεν, καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ πολλάκις, ἐπὶ τὰ ἔργα πάλιν ἔρχονται. αὐτὸς δὲ ὅτε μὲν αὐτὸν τραχέως 30 ἠρώτων καὶ ὑβρίζον, ἐπεικῶς αὐτοῖς διελέγετο. ὅτε δὲ ἐκολάκευον, ὑβριστικῶς καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἀπεκρίνετο· δεικνύς, ὅτι ἐκατέρου πάθους ἐστὶν ἀνώτερος, καὶ οὔτε τότε εἰς ὀργὴν

ἐξάγεται, οὐδὲ νῦν ἀπὸ κολακείας μαλακίζεται. χρὴ δὲ καὶ τὴν ὕβριν σκοπεῖν, οὐχ ἀπλῶς λοιδορίαν οὔσαν, ἀλλ' ἀποδίδειν ἔχουσιν τῆς πονηρίας αὐτῶν. “τί γάρ,” φησι, “γενεὰ πονηρὰ καὶ “μοιχαλὶς,” καὶ τὰ ἐξῆς. ὁ δὲ λέγει τιοῦτόν ἐστιν” ὅτι ἀγνώμινες γεγόνασιν αἱ εἰς πρόγονοι αὐτῶν περὶ τοὺς εὐεργέτας, ὥσπερ 5 καὶ νῦν αὐτοί. καὶ ὅτι εὖ πάσχοντες, χεῖρους γίνονται, ὅπερ ἐσχάτης ἐστὶ πονηρίας. μοιχαλίδα δὲ ἐκάλεσε, καὶ τὴν προτέραν καὶ τὴν παρούσαν ἀπιστίαν δηλῶν, τὴν τε τῶν προγόνων αὐτῶν, καὶ τὴν τούτων αὐτῶν. ἐκεῖνοι μὲν, ὅτι καταλιπόντες τὸν Θεόν, ἐπὶ τοὺς δαίμονας ἔτρεχον· οὗτοι δὲ, ὅτι αὐτὸν ἀπαργεζόμενον προσ- 10 δέξασθαι οὐκ ἤθελον. Εἰπὼν δὲ “τὸ σημεῖον Ἰωῆ τοῦ προ- “φήτου,” ἤδη τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀνακρούεται λόγον, καὶ πιστοῦται αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τύπου. τί οὖν οὐκ ἐδόθη αὐτῇ σημεῖον, φησίν; οὐκ ἐδόθη αὐτῇ αἰτούσῃ. οὐ γὰρ ὥστε αὐτοὺς ἐνάγειν ἐποίει τὰ σημεῖα, ἥδει γὰρ αὐτοὺς πεπωρωμένους ὄντας, ἀλλ' 15 ὥστε ἐτέρους διορθοῦν. “ὥσπερ γὰρ ἦν Ἰωῆς,” φησιν, “ἐν τῇ “κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.” καρδίαν δὲ τῆς γῆς, τὸν τάφον εἶπε.

Τίνος χάριν ἄνδρες Νινευῖται κατακρίνουσι τοὺς Ἰουδαίους; ἐπειδὴ ὁ μὲν δοῦλος, ὁ δὲ δεσπότης. καὶ ὁ μὲν ἐκ κήτους ἐξῆλθεν, 20 ὁ δὲ ἐκ θανάτου ἀνέστη. καὶ ὁ μὲν καταστροφὴν ἐκήρυξεν, ὁ δὲ βασιλείαν ἦλθεν εὐαγγελιζόμενος· καὶ οἱ μὲν βάρβαροι, οἱ δὲ προφῆταις συνανεστράφησαν μυρίοις· καὶ οἱ μὲν χωρὶς σημείου ἐπίστευσαν, οἱ δὲ πολλὰ σημεῖα θεασάμενοι, ἄπιστοι διέμειναν. τὸ δὲ “βασιλίςσα νότου κατακρινεῖ αὐτοὺς,” τούτο τοῦ προτέρου 25 πλέον ἦν. ὁ μὲν γὰρ Ἰωῆς πρὸς ἐκείνους ἀπῆλθεν, ἡ δὲ βασιλίςσα τοῦ νότου οὐκ ἀνέμεινε τὸν Σολομῶνα πρὸς αὐτὴν ἀπελθεῖν, ἀλλ' αὐτὴ πρὸς αὐτὸν παρεγένετο· καὶ γυνὴ καὶ βάρβαρος οὔσα, καὶ τοσοῦτον ἀφεστηκυῖα, οὐκ ἀπειλῆς ἐπικειμένης, οὐ θάνατον δεδοικυῖα, ἀλλ' ἔρωτι ῥημάτων μόνον σοφῶν· “πλέον δὲ Σολομῶνος 30 “ᾧδε.” ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ γυνὴ παρεγένετο, ἐνταῦθα δὲ, ἐγώ, φησιν, ὁ δεσπότης. καὶ ὁ μὲν Σολομὼν ὑπὲρ δένδρων καὶ ξύλων διελέγετο, τὰ μηδὲν μέγα ὠφελῆσαι τὴν παραγενομένην δυνάμενα· ἐγὼ δὲ ὑπὲρ ἀπορρητῶν ῥημάτων καὶ μυστηρίων φρικωδέστερον.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι “ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ 35

“ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι’ ἀνδρῶν τύπων,” καὶ τὰ ἐξῆς, ἐδήλωσεν ὅτι οὐκ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα χαλεπώτατα ὑπομενουσιν οἱ Ἰουδαῖοι· ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστι. καθάπερ οἱ δαιμονῶντες, φησὶν, ὅταν ἀπαλλαγῶσι τῆς ἀρρώστιας ἐκείνης, ἀν’ ῥαθυμώτεροι γένωνται, χαλεπωτέραν ἐπισπῶνται καθ’ 5 ἑαυτῶν τὴν φαντασίαν, οὕτω καὶ ἐφ’ ὑμῖν γίνεται· καὶ γὰρ καὶ ἔμπροσθεν κατείχεσθε δαίμονι, ὅτε τὰ εἰδῶλα προσεκυνεῖτε, καὶ τοὺς υἱοὺς ὑμῶν ἐσφάττετε τοῖς δαιμονίοις, πολλὴν ἐπιδεικνύμενοι μανίαν, ἀλλ’ ὅμως οὐκ ἐγκατέλιπον ὑμᾶς, ἀλλ’ ἐξέβαλον τὸν δαίμονα ἐκείνον διὰ τῶν προφητῶν καὶ δι’ ἑμαυτοῦ· πάλιν ἦλθον, 10 ἐκκαθάραι πλεῖον ὑμᾶς βουλόμενος. ἐπεὶ οὖν οὐ βούλεσθε προσέχειν, ἀλλὰ καὶ εἰς πλείονα ἐξωκεῖλατε πονηρίαν, τοὺς προφῆτας ἀνελεῖν, πολλῷ μείζω καὶ χαλεπώτερα ὑπομενεῖτε τῶν προτέρων, τῶν κατὰ Βαβυλῶνα λέγω, καὶ κατὰ Αἴγυπτον καὶ κατὰ Ἀντίοχον· καὶ γὰρ τὰ ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου συμβάντα αὐτοῖς, 15 πολλῷ τούτων χαλεπώτερα.

ΩΡΙΓΕΝΟΣ. Ἡ παραβολὴ τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος, περὶ τῶν ἐξ ἐπιστροφῆς εἰς ἀπροσεξίαν ἐρχομένων, ἢ ἐξ ἰάσεως εἰς ῥαθυμίαν, δι’ ἧς ἐπὶ τὸ χεῖρον ἕλκονται. οἶκος σεσαρωμένος, εἰς ὃν δαιμόνια εἰσέρχονται, ψυχαὶ εἰσὶ τῶν δοκούντων ἐκβιῶν, κατὰ 20 πρόθεσιν λόγων, ὡς ἀληθῆ τῶν ἐν ψευδωνύμων ᾧ γνώσει. ἐδ’ αὐτός ἐστι κεκοσμημένος, ὡς ὁμοίωμα ναοῦ, οὐκ ὦν ναός.

ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΟΤ. Ἐπτά πνεύματα λογιστέον τὰ πολλά. ἐπὶ γὰρ πλήθους πολλάκις τὰ ἑπτὰ παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ. κατ’ ἀρχὴν μὲν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις ἐνέφησε τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, ὅτε κατ’ 25 Αἴγυπτον εἰδωλολάτρου· ἐξῆλθε δὲ ὅτε προσεκλήθησαν ὑπὸ Θεοῦ μετὰ ταῦτα δὲ ὅτε ἐξήμαρτον εἰς τὸν προσκαλεσάμενον, τότε μετεβαίνειν ἢ χάρις ἐπὶ τὰ ἔθνη, οἱ δὲ ἐξεδίδοντο. καὶ ἡ μὲν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὥσπερ ἐν ἀνύδροις τισὶ τόποις κατοίκησις ἐγένετο τῶν πονηρῶν χαλεπὴ τε καὶ δύσβατος, Θεὸν ὑποδεξαμένων τῶν 30 ἐθνῶν· ἡ δὲ εἰς τὸν Ἰσραὴλ ἐπάνδοτος ῥᾶν ἢ πρότερον καὶ μετὰ πολλοῦ πλήθους τῆς ἐφοδου· διὸ κακίον* νῦν διαγούσιν ἢ ἐν Αἰγύπτῳ, παραταττόμενοι μὲν εἰς τὰς κατὰ Χριστὸν βλασφημίας αἰεὶ τὴν δὲ πρὸς Ἀβραάμ διαθήκην οὐκ ἔχοντες κατὰ τὸ

* Leg. vid. ψευδωνύμφ.

* κακίον Cod.

δίκαιον προσδοκᾶν καὶ ὥσπερ τότε, ἀλλὰ ἀποκοπόμενοι τῆς ἐλπίδος, ὅτι τὸν πληρωτὴν ταύτης ἤθετήκασιν.

48 Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου.

Οὐδαμῶς ἐπαισχυνόμενος τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, οὐδὲ ἀρνούμενος τὴν γεγεννηκυῖαν ἔλεγεν, “ τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου,” εἰ γὰρ 5 ἐπαισχύνετο[†], οὐδ’ ἂν διῆλθε διὰ τῆς μητρὸς ἐκείνης, οὐδ’ ἂν καὶ πρὸς αὐτῷ τῷ σταυρῷ ὦν, τῷ πάντων μάλιστα ποθουμένῳ μαθητῇ, παρεκατετίθετο αὐτήν· ἀλλὰ τοῦτο εἶπε δεῖξαι θέλων, ὅτι ἀρετῆς ἀπουσίης, πάντα περιττὰ, καὶ ὅτι ὁ ταύτην ἐργαζόμενος, καὶ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστὶν αὐτοῦ.

10

Χρὴ δὲ μὴ τὰ ῥήματα ἐξετάζειν μόνον τὰ τὴν ἐπιτίμησιν ἔχοντα σύμμετρον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπιτιμῶντα τίς ἦν· ὅτι οὐχὶ ψιλὸς ἄνθρωπος, ἀλλ’ ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. καὶ τί βουλόμενος ἐπιτιμᾷ; ἀπαλλάξαι τοῦ τυραννικωτάτου τῆς κενοδοξίας πάθους, ὅπερ ὡς γυνὴ πέπονθε. ἐβούλετο γὰρ ἐπιδείξασθαι τῷ 15 λαῷ, ὅτι κρατεῖ καὶ αὐθεντεῖ τοῦ παιδός· ἔδει γὰρ αὐτὴν εἰσελθούσαν ἀκούειν μετὰ τοῦ ὄχλου, ἢ μὴ τοῦτο βουλόμενιν ἀναμεῖναι, ἕως οὗ τὸν λόγον καταπαύσῃ· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ χρὴ λογίζεσθαι· ὅμως δὲ οὐδὲ εἶπεν, ἅπελθε, εἰπὲ τῇ μητρί μου, ὅτι οὐκ εἶ μου μήτηρ, ἀλλὰ πρὸς τὸν εἰπόντα ἀποτείνεται 20 λέγων, “ τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου.” καὶ ἕτερον δέ τι κατασκευάζων τοῦτο εἶπεν· ὥστε μήτε ἐκείνους, μήτε ἄλλους συγγενεῖα θαρροῦντας, ἀμελεῖν ἀρετῆς.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ. Οἱ μὴ γινώσκοντες τὸ κατὰ τὴν παρθένον μυστήριον λέγουσιν “ ἀδελφοί σου” τῷ Ἰησοῦ, εἰ γὰρ ἐγίνωσκον ἐπὶ 25 στενοῦν εἰς αὐτόν. ἐκ τοῦ δὲ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ ἢ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ τίς γίνεται. εἰ δὲ τούτῳ οὐ φύσει ἐστὶ τίς ἀδελφός, ἢ τί τῶν λοιπῶν ἐστὶ πᾶσα παρθένος, καὶ ἀδιάφθορος ψυχὴ ἐξ Ἁγίου Πνεύματος συλλαβούσα, ἵνα γεννήσῃ τὸ πατρικὸν θέλημα, μήτηρ ἐστὶ τοῦ Ἰησοῦ.

30

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ. Ὅτι δὲ μήπω πεπιστεύκεισαν εἰς αὐτὸν οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ, μαθανόμεν παρὰ Ἰωάννου· παρὰ δὲ τοῦ Μάρκου, καὶ τί πλέον ἀκηκόαμεν· ὡς γὰρ ἐξεστηκότα κατέχειν ἐπεχειροῦν.

[†] ἐπαισχύνετο Cod.

ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ διανοίᾳ καὶ ὁ Κύριος, οὐχ ὡς οἰκείων αὐτῶν ἐμνήσθη, ἀλλ' ἀντεπιδείκνυσιν τοὺς ὑπηκόους, τούτοις τὰ τῆς συγγενείας προγράφων ἅπαντα τὰ ὀνόματα, εἰ κατ' οἰκειότητα τῆς ὑπακοῆς αὐτῷ συνήπτοντο. εἰ δὲ καὶ πρόσκαιρος ἔσχε τὴν Μαρίαν ἀντιλογία, καθὰ καὶ προεῖπεν ὁ Συμεὼν λέγων, “καὶ σοῦ”⁵ “δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν,” καὶ τὰ ἐξῆς, εἰκότως ἐπανῆλθεν ἐπὶ ταῦτα καὶ ὁ Κύριος αὐτῆς εὐμενῶς ἐπὶ τοῦ πάθους μνησθεὶς, καὶ συνέστησεν αὐτὴν τῷ ἀγαπητῷ μαθητῇ.

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΣ. Ταῦτα δὲ ἔφη, οὐκ ἀποδοκιμάζων πάντως τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι πάσης σωματικῆς¹⁰ συγγενείας προτιμᾷ τῆς ψυχῆς τὴν οἰκειότητα· διὰ τοῦτο κἀκεῖνους στέργων, εἰ ταῦτα ἐπάγοιντο· πρὸς γὰρ τὸν οἰόμενον ὡς ἐπὶ τι σπουδαιότερον καλεῖν αὐτὸν τῶν οἰκείων τὴν ὁμιλίαν, ἀναγκαῖον ἦν τοῦτο εἰπεῖν· ὁ μὲν καὶ εἰς διδασκαλίαν τῶν παρόντων. ὡς γὰρ αὐτὸς εἶπε τοῖς μαθηταῖς, “ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα” καὶ τὰ¹⁵ ἐξῆς. οὕτω μοι νόει τὸν Ἰησοῦν προκρίναντα τοὺς μαθητάς, ὑπὲρ μητέρα καὶ ἀδελφούς.

ΩΡΙΓΕΝΟΣ. Προκριτέα ἢ κατὰ Θεὸν συγγένεια τῆς κατὰ σάρκα, αὕτη γὰρ καὶ προηγούμενη καὶ μένουσα.

ΚΕΦ. ΚΔ.

20

Περὶ τῶν παραβολῶν.

3 Καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς.

Διατί δὲ νῦν μὲν ἐν παραβολαῖς διαλέγεται, ὅτε δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐδίδασκεν, οὐχ οὕτως; ὅτι τότε μὲν ὁ ὄχλος ἄκακος ἦν, νῦν δὲ καὶ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι. περὶ τίνος λέγει ὅτι ἐξῆλ-²⁵θεν ὁ σπεῖρων τοῦ σπεῖραι; περὶ ἑαυτοῦ· πόθεν δὲ ἐξῆλθε, καὶ γὰρ τὰ πάντα πληροῖ, καὶ πανταχοῦ πάρεστιν; οὐ τόπω, ἀλλὰ σχέσει καὶ οἰκονομίᾳ τῇ πρὸς ἡμᾶς, ἐγγύτερος ἡμῖν γενόμενος διὰ τῆς κατὰ τὴν σάρκα περιβολῆς· οὐκ εἶπε δὲ ὅτι αὐτὸς ἔρριψε παρὰ τὴν ὁδὸν, ἀλλ' ὅτι ἔπεσε, καὶ ὅτι τὸ τέταρτον μέρος ἐσώθη,³⁰ καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐξίστης, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα πολλὴ ἡ διαφορά. ταῦτα δὲ ἔλεγεν δηλῶν ὅτι μετὰ ἀφθονίας πᾶσι διελέγετο· καὶ ὅτι καθάπερ ὁ σπεῖρων τὴν γῆν οὐ διαιρεῖ τὴν ὑποκειμένην

⁵ οὐ Cod.

ἄρουραν, ἀλλὰ ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως βάλλει τὰ σπέρματα, οὕτω καὶ αὐτὸς, οὐ πλούσιον οὐ πένητα διαιρεῖ, οὐ σοφὸν οὐκ ἄσοφον, οὐ ῥάθυμον οὐ σπουδαῖον, οὐκ ἀνδρεῖον οὐ δειλόν, ἀλλὰ πᾶσι διαλέγεται, τὰ παρ' ἑαυτοῦ πληρῶν, καίτοι προειδὼς τὰ ἐσόμενα. πόθεν οὖν ἀπώλετο τὸ πλεῖον τοῦ σπόρου; οὐ παρὰ τὸν σπείραντα, 5 ἀλλὰ παρὰ τὴν ὑποδεχομένην γῆν, τουτέστι παρὰ τὴν ἀκούουσαν ψυχὴν.

Χρὴ δὲ καὶ τοῦτο σκοπεῖν, ὅτι οὐ μία τῆς ἀπωλείας ἡ ὁδός, ἀλλὰ διάφοροι, καὶ ἀλλήλων διεστηκυῖαι. καὶ οἱ μὲν παρὰ τὴν ὁδὸν εἰσὶν οἱ ῥάθυμοι καὶ βάνανσοι καὶ ὀλίγωροι, οἱ δὲ ἐν τῇ 10 πέτρᾳ, οἱ ἀσθενέστεροι μόνον. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἴσων μηδενὸς ἐπηρεάζοντος, μηδὲ ἀναμεχλεύοντος τὴν διδασκαλίαν μαρανθῆναι, καὶ πειρασμῶν ἐπικειμένων. οἱ δὲ ἐν ταῖς ἀκάνθαις πολλῶν τούτων συγγνωστότεροι. ἵνα οὖν μήτι τούτων πάθωμεν, ἐπικαλύψαμεν τῇ προθυμίᾳ τὰ λεγόμενα καὶ τῇ διηνεκεῖ μνήμῃ. εἰ γὰρ καὶ ἀρπάζει 15 ὁ διάβολος, ἀλλ' ἡμεῖς κύριοι τοῦ μὴ ἀρπαγῆναι. εἰ δὲ ξηραίνεται τὰ σπέρματα, οὐ παρὰ τὸν καύσωνα γίνεται. οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι διὰ τὸν καύσωνα ἐξηράνθη, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν· καὶ ἀποπνίγεται τὰ λεγόμενα οὐ παρὰ τὰς ἀκάνθας, ἀλλὰ παρὰ τοὺς συγχωροῦντας ἀναβῆναι αὐτάς· ἔξεστι γάρ, ἐὰν θέλω, κωλύσαι 20 τὴν πονηρὰν ταύτην βλάβην, καὶ τῷ πλούτῳ εἰς θεὸν χρῆσασθαι· διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν ὁ αἰὼν, ἀλλ' "ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος," οὐδὲ ὁ πλοῦτος, ἀλλ' "ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου." μὴ τοίνυν τὰ πράγματα αἰτιώμεθα, ἀλλὰ τὴν γνώμην τὴν διεφθαρμένην.

- 10 Ἰνός ἕνεκεν οἱ Ἀπόστολοι λέγουσι τῷ Κυρίῳ ὅτι "διατί 25
 "ἐν παραβολαῖς λαλεῖς τοῖς ὄχλοις;" ἐπειδήπερ φιλοστόργως λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς διέκειντο· καὶ γὰρ καὶ μετὰ ταῦτα λέγουσιν ὅτι "ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους," καὶ πάλιν ὅτι "οἶδας ὅτι ἐσκαν-
 "δαλίσθησαν" ταῦτα δὲ πάντα ἀπὸ πολλῆς ἔλεγον ἀγάπης. τὸ δὲ "ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας, ἐκείνοις 30
 "δὲ οὐ δέδοται," εἶπε, διὰ τὸ πάντων αἰτίους τῶν κακῶν ἑαυτοὺς ποιεῖν, ἐκείνους ἐκουσίως πεισθῆναι μὴ βουλομένους. οἱ γὰρ Ἀπόστολοι αὐθαιρέτως ἐπίεσθησαν. οὐδὲ γὰρ ἀνάγκην εἰσάγω, φησιν, οὐδὲ ἀπεκλήρωσίν τινα ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε γενομένην· οὐδὲ γὰρ τὸ αὐτεξούσιον ἀναιρῶ. εἰπὼν δὲ "ὅτι ὅστις ἔχει δοθή- 35

“σεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται, ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὁ ἔχει
 “ἀρθήσεται ἀπ’ αὐτοῦ,” ἐδήλωσε διὰ τούτου, ὅταν τις προθυμίαν
 ἔχῃ καὶ σπουδὴν, δοθήσεται αὐτῷ καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἅπαντα·
 ὅταν δὲ τούτων κενὸς ᾖ, καὶ παρ’ αὐτοῦ μὴ εἰσφέρει, οὐδὲ τὰ
 παρὰ τοῦ Θεοῦ αἰροῦντος, ἀλλὰ καὶ ζητοῦντος καὶ ἀμελοῦντος, 5
 ἐκ πάντων ἀποπίπτει. καλῶς δὲ εἶπε “καὶ ὁ δοκεῖ ἔχειν,” οὐδὲ
 γὰρ αὐτὸ τοῦτο ἔχει.

- 13 Τί δέ ἐστιν “ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσι καὶ ἀκούοντες οὐκ
 “ἀκούουσιν;” ὅτι εἶδον δαίμονας ἐξελθόντας καὶ ἔλεγον “ἐν τῷ
 “Βεελζεβουλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.” 10
 ἤκουσαν τῷ Θεῷ προσάγοντα αὐτοὺς διὰ τῆς διδασκαλίας, καὶ
 ἔλεγον ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. διατί δὲ καὶ τὸν προφήτην
 εἰσάγει τὰ αὐτὰ αὐτῷ ψηφίζόμενον καὶ λέγοντα, “ἀκοῇ ἀκού-
 “σετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε,” καὶ τὰ ἐξῆς; ἵνα μὴ νομίσῃ τίς
 κατηγορίαν ψιλὴν εἶναι τὰ εἰρημένα ὑπ’ αὐτοῦ. τὸ δὲ “μὴ ποτε 15
 “ἐπιστρέψωσι καὶ ἰάσομαι αὐτοὺς,” τὴν ἐπιτεταμένην πονηρίαν
 αὐτῶν σημαίνει, καὶ τὴν μετὰ σπουδῆς ἀποστρεφὴν ὅμως δὲ
 καὶ διὰ τούτων ἐφέλκεται αὐτοὺς καὶ ἐρεθίζει πρὸς ἐπιστροφὴν,
 δεικνὺς ὅτι ἐὰν ἐπιστρέψωσιν, ἰάσεται αὐτοὺς, καὶ ὅτι ἔστι δυνα-
 τὸν μετανόησαντας σωθῆναι αὐτοὺς, καὶ ὅτι οὐκ εἰς τὴν αὐτοῦ 20
 δόξαν, ἀλλ’ εἰς τὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἅπαντα ἔποιει.

- 16 Εἰπὼν δὲ ὅτι “ὑμῶν μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὅτι βλέπουσι, καὶ
 “τὰ ὦτα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσιν,” οὐ ταύτην λέγει τὴν ὄψιν, ἀλλὰ
 τὴν ἀπὸ διανοίας· καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ οὗτοι Ἰουδαῖοι ἦσαν, καὶ ἐν
 τοῖς αὐτοῖς τεθραμμένοι λογίοις, ἀλλ’ οὐδὲν παρεβλάβησαν ἀπὸ 25
 τῆς προφητείας· ἐπειδὴ γὰρ ἀγαθὴν εἶχον προαίρεσιν καὶ γνώμην,
 διὸ καὶ ἐπήγαγεν, “ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν
 “ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον,” καὶ τὰ ἐξῆς. τὴν παρουσίαν
 τὴν ἐμὴν, φησι, τὰ θαύματα ταῦτα, τὴν φωνὴν, τὴν διδασκαλίαν.
 ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τῇ πίστει μόνῃ θεάσαντο, αὐτοὶ δὲ καὶ τῇ ὄψει. 30
 ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν ταύτην, φησί, καὶ λέγει τὰ
 ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένα, τὰ περὶ χρημάτων καὶ ἀκτημοσύνης,
 δεικνὺς τὴν ἐκεῖθεν βλάβην, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν· εἰσάγει
 δὲ καὶ τῆς ἀρετῆς διαφόρους τρόπους· φιλόanthropos γὰρ ὢν, οὐ
 μίαν ὑπέδειξεν ὁδόν, οὐδὲ εἶπεν, ἐὰν μὴ τις ἐκάτὸν ποιήσῃ ἐξέπεσεν, 35

ἀλλὰ καὶ ὁ τὰ ἐξήκοντα ποιῶν σώζεται· καὶ οὐδὲ οὗτος μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ τὰ τριάκοντα· τούτο δὲ ἐποίησεν, εὐκολον κατασκευάζων τὴν σωτηρίαν. ἔστι δὲ τὰ ἑκατὸν, παρθενία καὶ ἀκτημοσύνη μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν· τὰ ἐξήκοντα, γάμος σεμνὸς καὶ σόφρων, μεριζόμενος μετὰ Χριστοῦ τὰ ὑπάρχοντα· τὰ τριάκοντα, ὁμοίως 5 γάμος σεμνὸς καὶ σόφρων, τὴν τρίτην διδοὺς μοίραν, προδήλως, καὶ τῶν λοιπῶν φυλαττομένων πασῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν. καὶ αὕτη μὲν ἡ παραβολὴ ἐν τούτοις, ἡ δὲ ἐφεξῆς περὶ τῶν αἰρετικῶν συστημάτων διαλέγεται.

ΚΤΡΙΑΛΟΤ. Τὸ εἰπεῖν “μήποτε ἐπιστρέψω καὶ ἰάσομαι αὐτούς,” 10 ἐπιτεταμένην ἐμφαίνει δυστροπίαν· πλὴν καὶ ἐπισπωμένου ἐστὶν καὶ ἐρεθίζοντος· δείκνυσι γὰρ, ὅτι ἐὰν ἐπιστρέψωσιν, ἰᾶται αὐτούς· διὰ γὰρ τὸ σωθῆναι αὐτούς, οὕτως λαλεῖ. ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν ὅλως μηδὲν λαλῆσαι, ἀλλὰ σιωπᾶν· πλὴν οὐ διὰ τὴν ἰδίαν δόξαν, ἀλλὰ διὰ τὴν αὐτῶν σωτηρίαν, πάντα ποιεῖ. 15

ΚΤΡΙΑΛΟΤ. Μακαρίζει οὖν αὐτούς, ὡς ἀκηκούτας τῆς τοῦ Υἱοῦ φωνῆς, καὶ ἀξιωθέντας τῆς αὐτοῦ θέας, δι’ οὗ καὶ ἐν ᾧ τὴν τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ ἐώρων φύσιν νητῶς, ὧν ἡξιώθησαν οἱ πάλοι ἅγιοι, καὶ πληρεστάτην ἔσχον τὴν ἐπ’ ἀγαθοῖς θυμηδίαν.

ΩΡΙΓΕΝΟΣ. Τὰ ὑποδεχόμενα μακαρισμῶν καὶ περὶ παντὸς 20 δὲ τοῦ βλέποντος τὰ θεῖα ὀφθαλμοῦ, καὶ ἀκούοντος τῶν πνευματικῶν ὧτων, ταῦτα αὖν λέγοιτο. περὶ τούτου φησὶν ὁ προφήτης “προσέθηκέ μοι Κύριος ὥτίαν τοῦ ἀκούειν,” ἀντὶ τοῦ συνιεῖν τοῖς ἐνδοθεν ὥσιν τὰς καρδίας κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον. ὁ γὰρ ἀπερίτμητος τῇ καρδίᾳ λαὸς, ἐκωφώθη τοῖς ἐνδοθεν ὥσί. Καὶ μετ’ οὗ 25 γον—Διὸ καὶ αὐτὴν τὴν ἀκοήν, ἣν ἐδόκουν ἔχειν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ἦρθη καὶ ἐδόθη τοῖς ἔχουσι τὴν καινὴν διαθήκην, ἵνα πληρωθῇ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· “ὑμῶν δὲ μακάρια “τὰ ὧτα, ὅτι ἀκούουσιν, καὶ οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι βλέπουσιν.”

ΤΟῦ ΑἲΤΟῦ. Οἱ ἐπιθυμοῦντες ἰδεῖν δίκαιοι τὰ καταθύμια, 30 γινώσκοντες ἔλαβον ὧν ἐπεθύμουν· ἐπεθύμουν δὲ ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι αἱ οἱ Ἀπόστολοι ἔβλεπον, Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα, καὶ ἀκοῦσαι φωνῆς ἐνωθέντος σαρκὶ καθ’ ὑπόστασιν.

19 Ἐρχεται ὁ πονηρὸς καὶ ἀρπάζει τὸ ἐσπαρμένον.

ΤΟῦ ΑἲΤΟῦ. Ματθαῖος ἔγραψε “πονηρὸς,” Μάρκος δὲ “Σα-35

“τανᾶς,” Λουκᾶς “διάβελος” οὐ ταυτὸν ἐστὶ παρὰ τῇ ὁδῷ, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ· δεόμεθα δὲ τῆς διαφορᾶς, διὰ τὸ “ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός” πλὴν οἱ τρεῖς ἔγραψαν “παρὰ τὴν ὁδόν” χαριέστατα δὲ, Ματθαῖος καὶ Μάρκος. “ἐπὶ τὰ πετρώδη” οὐκ ἐπὶ πέτραις φησὶν ἐσπάρθαι τὸν λόγον· ἐπὶ μὲν σύμπαντος τοῦ “παρὰ τὴν ὁδόν” 5 εἴρηται τὸ “μὴ συνιέντος.” ἐπὶ δὲ τῆς καλῆς γῆς, “οὗτός ἐστιν ὁ “τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιείς” μήποτ’ οὖν ἐπὶ τὰ πετρώδη καὶ οἱ εἰς τὴν ἄκανθαν μεταξύ εἰσὶν ἀσυνετούτων καὶ συνιέντων· προτρεπτικὸν δὲ, εἰς τὸ συνέσεως ἐπιμελεῖσθαι· εἰ γὰρ τοῦ μὴ συνιέντος ἀρπάζεται ὁ σπόρος, σύνεσιν ἀναληπτέον καὶ καλυπτέον 10 τὸν σπόρον ἐν τῇ γῇ τῇ μνήμῃ, ἵνα ριζοβολήσῃ, καὶ μὴ γυμνὸν εὐρισκόμενον, ἀρπαγῇ ὑπὸ τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων.

21 Γενομένης δὲ θλίψεως ἡ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον.

Ὁριγένεος. Θλίψεως ὑπὸ τῶν γονέων ἢ συγγενῶν, ἢ συνεργῶν, ἢ δοκούντων φίλων συμβαινόντων· διωγμοῦ δὲ, ὅτι ἐπὶ 15 ἡγεμόνας καὶ βασιλεῖς φέρονται τινες διὰ τὸν λόγον· γενικῶς δὲ ταῦτα ἀμφότερα “πειρασμῶν” ὠνόμασεν ὁ Λουκᾶς.

Τοῦ λίτοῦ. “Ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου συμπνίγει” καὶ ὁ τῶν ἐτεροδόξων λόγος· πλούσιοι γὰρ εἰσι ψεύσται· ὧν κρεῖσσον ἀληθῆς πτωχὸς καὶ εὐσεβής· πτωχὸς μὲν λόγῳ καὶ γνώσει, βίῳ δὲ 20 δίκαιος· ἡ δὲ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ “μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλη-
“σιῶν,” οὐκ ἐστὶ “μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου,” ἀλλ’ αἱ βιωτικαὶ μέριμναι· ταῦτα δὲ ὑπομένει, ὁ μὴ νεώσας τὴν ἑαυτοῦ γῆν, ἀλλὰ ἀμελῶς τὸν λόγον δεχόμενος.

Τοῦ λίτοῦ. Ἀληθῶς, γνωστικῶς συνιείς, καὶ εἰ δοκεῖ καρπο- 25 φορῶν· εἰ δὲ τις δοκεῖ συνιέναι μὴ καρποφορῶν, οὐ συνιήσιν· καὶ εἰ δοκεῖ καρποφορεῖν, μὴ συνιείς ὁ καρποφορεῖ· ὁ μέντοι εἰς ἐξήκοντα καὶ τριάκοντα καὶ ἑκατὸν, ἐδήλωσεν τῆς ἀρετῆς τὸ πικίλιον· ἐπεὶ μὴ πάντες ἴσῃ ἐπιδείκνυνται τῆς ἀρετῆς τὴν ἀκρίβειαν· ἀλλ’ οἱ μὲν ἤττον, οἱ δὲ μᾶλλον αὐτῆς ἐπιμελόμενοι· 30 ὥστε δεῖξαι ὅτι προσίεται καὶ τούτους κατὰ τὴν οἰκίαν ἀναλογίαν.

24 “Ὁμειώθη,” φησὶν, “ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, σπείρουσι
“καλὸν σπέρμα,” καὶ τὰ ἐξῆς· ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν ὅτι “ἐσπείρε
“ζιζάνια,” τὰ τῶν αἵρετικῶν συστήματα καλεῖ· ἐπειδὴ ὥσπερ 35

τὸ ζιζάνιον ἔοικεν τῷ σίτῳ, οὕτως καὶ ἡ πλάνη· πολλὰ τῇ ἀλη-
θείᾳ ἐπιχρῶννύει τὰ ὁμοιώματα· εἰπὼν δὲ ὅτι “ ἐν τῇ καθεύδειν
“ τοὺς ἀνθρώπους,” οὐ μικρὸν τοῖς ἱερεῦσιν ἐντεῦθεν ἐπικρεμνᾷ[†]
τὸν κίνδυνον· οὐ τοῖς ἱερεῦσι δὲ μόνοις, ἀλλὰ καὶ τῷ λαῷ·
δείκνυσι δὲ καὶ τὴν πλάνην, μετὰ τὴν ἀλήθειαν οὔσαν· ὥσπερ 5
γὰρ μετὰ τὸ σπαρῆναι τὸν σῖτον, ἐσπάρη τὰ ζιζάνια, οὕτως μετὰ
τοὺς προφῆτας, οἱ ψευδοπροφῆται· καὶ μετὰ τοὺς Ἀποστόλους,
οἱ ψευδαπόστολοι· καὶ μετὰ τὸν Χριστὸν, ὁ Ἀντίχριστος· ἂν γὰρ
ἴδῃ τί μιμήσῃται ὁ διάβολος, ἢ τίσιν ἐπιβουλεύσει, οὔτε ἐπι-
χειρεῖ, οὔτε εἶδεν. καὶ τί διαφέρουσιν οἱ καθεύδοντες, φησί, τῶν 10
εἰς τὴν ὁδὸν σπαρέντων; πολὺ. ὅτι ἐκεῖ εὐθέως ἤρπασεν· οὐδὲ γὰρ
ρίζωθῆναι ἀφῆκεν· ἐνταῦθα δὲ, πλείονος ἐδεῆθη τῆς μηχανῆς·
ταῦτα δὲ εἶπεν ὁ Χριστὸς, παιδεύων ἡμᾶς διὰ παντὸς ἐργηγορέναι
καὶ νῆφειν· κἂν γὰρ ἐκεῖνας διαφύγῃς τὰς βλάβας, φησὶν, ἔστι
καὶ ἑτέρα βλάβη· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ διὰ τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς πέτρας 15
καὶ τῶν ἀκανθῶν, οὕτως καὶ ἐνταῦθα διὰ τοῦ ὕψους ἢ ἀπώλεια
γίνεται. ὥστε διηγεοὺς φυλακῆς δεῖ· διὸ καὶ ἔλεγεν “ ὁ δὲ
“ ὑπομίνας εἰς τέλος, οὕτως σωθήσεται.” “ ὅτε δὲ ἐβλάστησέν,”
φησιν, “ ὁ χόρτος, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια”· παρὰ μὲν γὰρ
τὴν ἀρχὴν, συσκευάζουσιν ἑαυτοῖς οἱ αἰρετικοί. ἐπειδὴν δὲ πολ- 20
λὴν λάβωσι παρρησίαν, καὶ λόγου τίς αὐτοῖς μεταδῶ, τότε τὸν
ἰὸν ἐκχέουσιν.

᾽ΩΡΙΓΕΝΟΣΤΣ. Ἐχθρὸν δὲ ἄνθρωπον, τὸν διάβολον καλεῖ, διὰ
τὴν εἰς ἀνθρώπους βλάβην· ἡμᾶς[‡] γὰρ ἐπήρεια, καθ’ ἡμῶν ἢ δὲ
ἀρχὴ τῆς ἐπηρείας, οὐκ ἀπὸ τῆς εἰς ἡμᾶς ἐπηρείας, ἀλλ’ ἀπὸ 25
τῆς εἰς Θεὸν ἔχθρας ἐγένετο· ὅθεν δῆλον, ὅτι ὁ Θεὸς μᾶλλον[‡]
ἡμᾶς φιλεῖ, ἢ ἡμεῖς ἑαυτούς· διὰ τί δὲ μὴ πρὸ τούτου ἐσπείρε
τὰ ζιζάνια, ἀλλ’ ὅτε ἦν ἅπαντα πεπληρωμένα; ἵνα τῇ σπουδῇ
λυμῆνῃται τοῦ γεωργαῦ. οὕτως πρὸς τὸν Θεὸν ἐχθρῶδῶς ἔχων,
πάντα ἐποίει. τίνας ἔνεκεν εἰσάγει τοὺς δούλους λέγοντας γεγε- 30
νημένον, καὶ κατεπεύγοντας ἤδη τὰ ζιζάνια ἀνασπάσαι, εἰ καὶ
μὴ διεσκεμμένως λαλοῦσι; δεικνύων τὴν μέριμναν αὐτῶν, τὴν ὑπὲρ
τοῦ σπόρου, καὶ ἵνα τὸ νόσημα τέως ἐξέλωσιν· οὐχ ἑαυτοῖς δὲ
ἐπιτρέπουσιν, ἀλλὰ τοῦ δεσπότου τὴν γνώμην ἀναμένουσιν· ὁ δὲ

[†] Sic: ἐπικρεμᾷ vid. leg. [‡] Vid. leg. ἡμῶν αὐτὸς εἰς ἡμᾶς. [‡] μᾶλλον suppl.

δεσπότης κωλύει· οὐδὲ γὰρ δεῖ φονεῦν αἰρετικόν· τοῦτο γὰρ
 δηλοῖ, τὸ “θέλεις ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά” καὶ γὰρ φονευ-
 μένων τῶν αἰρετικῶν, πόλεμον ἄσπονδον εἰς τὴν οἰκουμένην εἰσ-
 ἀγετε· τί δέ ἐστι “μήποτε ἐκλέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσητε
 “ἅμα σὺν αὐτοῖς τὸν σῖτον;” ἢ τοῦτό φησιν· ὅτι εἰ μέλλοιτε
 κινεῖν ὅπλα καὶ κατασφάττειν τοὺς αἰρετικούς, ἀνάγκη πολλοὺς
 καὶ τῶν ἀγίων συγκαταβάλλεσθαι· ἢ ὅτι καὶ ἀπ’ αὐτῶν τῶν
 ζιζανίων εἰκὸς πολλοὺς μεταβάλλεσθαι, καὶ γίνεσθαι σῖτον· ἂν
 τοῖνυν προλαβόντες ἐκριζώσητε αὐτοὺς, λυμαινέσθε τῶ μέλλοντι
 γίνεσθαι σίτῳ· οὐ τοῖνυν ἐπιστομίζειν καὶ ἐκκόπτειν τὴν παρρη- 10
 σίαν τῶν αἰρετικῶν κωλύει, ἀλλὰ τὸ κατασφάττον αὐτούς. τίς
 χάριν “ἐρῶ,” φησι, “τοῖς θερισταῖς· συλλέξατε πρῶτον τὰ
 “ζιζάνια;” ἵνα μὴ φοβήθωσιν οὗτοι· ἤγουν οἱ θερισταί, ὡς συν-
 απαγομένου αὐτοῖς τοῦ σίτου. χρὴ δὲ σκοπεῖν, καὶ τοῦ δεσπότη
 τὴν ἡμερότητα· ὅτι ἀναμένει τῶν ζιζανίων τὴν ἐπιστοφήν· ἴσως 15
 γίνεται σῖτος· ἂν δὲ μέχρι τέλους μένωσι ζιζάνια, “τότε” φησιν,
 “ἐρῶ τοῖς θερισταῖς, συλλέξατε καὶ δήσατε εἰς δεσμάς, πρὸς τὸ
 “κατακαῦσαι αὐτά” ὅπερ δηλοῖ, τὴν αἰώνιον αὐτῶν καταδίκην·
 θεριστὰς δὲ, τοὺς Ἀγγέλους λέγει.

- 31 “Κόκκω σινάπεως,” τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀπέεικασεν· 20
 ἐπειδὴ ὥσπερ μικρὸν σπόρον ἔχει τὸ λάχανον τοῦτο, αὐξηθὲν δὲ
 μεῖζον γίνεται τῶν λαχάνων πάντων, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ κηρύγμα-
 τος γέγονεν· καὶ γὰρ πάντων ἦσαν ἀσθενέστεροι οἱ Ἀπόστολοι,
 καὶ πάντων ἐλάττους· ἀλλ’ ὅμως ἐπειδὴ μεγάλη ἦν ἡ ἐν αὐτοῖς
 δύναμις, ἐξηπλώθη πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης καὶ ἐξετάθη τὸ 25
 κήρυγμα. διατί ἀλλαχοῦ φησι τὸν θερισμὸν ἤδη παρεῖναι, ὡς
 ὅτ’ ἂν λέγῃ· “ἀναβλέψατε ὅτι αἱ χῶραι λευκαὶ εἰσι πρὸς
 “θερισμὸν ἤδη” καὶ πάλιν “ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς· οἱ δὲ ἐργά-
 “ται ὀλίγοι;” ἐνταῦθα δὲ τὸν θερισμὸν, κατ’ ἄλλο σημαίνόμενον
 εἶπεν; ἐπειδὴ ποτὲ μὲν τὴν ὑπακοὴν τῶν ὑπακουσάντων, θερισμὸν 30
 τὸ πρῶτον καλεῖ· νῦν δὲ θερισμὸν, τὴν συντέλειαν· καὶ ἀλλαχοῦ
 δὲ εἰπὼν ὅτι “ἄλλος ἐστὶν ὁ σπεῖρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων”
 ἐνταῦθα δὲ αὐτὸν εἶναι φησι τὸν σπεύροντα· τοῦτο δὲ εἶπεν περὶ
 προφητῶν καὶ Ἀποστόλων· καὶ γὰρ διὰ τούτων αὐτοὺς ἦν ὁ
 σπεῖρων καὶ τότε· ἔστι δὲ ὅπως καὶ θερισμὸν καὶ σπόρον τὸ 35

αὐτὸ καλεῖ πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο αὐτὸ ὀνομάζων· τοῦτο δὲ τότε λέγει, ὅτ' ἂν τὸν καρπὸν ἐπιζητεῖ τῆς ἀκροάσεως.

- 33 “Ὁμοία, φησὶν, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμη, ἣν λαβοῦσα
 “γυνή, ἔκρυψε,” καὶ τὰ ἐξῆς· ἔστι δὲ ἡ ὑπόθεσις τῆς παραβολῆς
 αὐτῇ ὥσπερ τὸ πολὺ ἄλευρον μεθίστησιν ἡ ζύμη μικρὰ οὕσα 5
 εἰς τὴν ἑαυτῆς ἰσχὺν, οὕτω, φησὶν, καὶ ὑμεῖς οἱ μαθηταί μου,
 τὸν πάντα κόσμον μεταστήσετε, ὀλίγοι ὄντες, εἰς τὴν τῆς ἀλη-
 θείας ἐπέγνωσιν· καὶ ὥσπερ ἡ ζύμη τὸ φύραμα ζυμοῖ, ὅτ' ἂν
 μίγῃ τὸ ἄλευρον, τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ “ἔκρυψεν,” οὕτω καὶ ὑμεῖς,
 ὅτ' ἂν κολληθῇτε καὶ ἐνωθῇτε τοῖς πολεμουσιν ὑμῖν, τότε αὐτῶν 10
 περιέσεσθε· καὶ καθάπερ ἐκεῖ καταχώννυται μὲν τῷ ἀλεύρῳ, οὐκ
 ἀφανίζεται δὲ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἔξιν μεταποιεῖ
 πάντα· τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ ἐπὶ τοῦ κηρύγματος τούτου συμ-
 βήσεται· “τρία δὲ σάτα” εἰπὼν, τὰ πολλὰ εἴρηκεν· οἶδε γὰρ
 τὸν ἀριθμὸν τούτων, ἐπὶ πλήθους λαμβάνειν· μηδεὶς δὲ θαυμάζετω, 15
 εἰ περὶ βασιλείας οὐρανῶν διαλεγόμενος, κόκκου σινάπεως καὶ
 ζύμης ἐμνήσθη· ἀνθρώποις γὰρ διελέγετο ἀπείροις καὶ ἰδιώταις,
 καὶ δεομένοις ἀπὸ τούτων ἐνάγεσθαι· οὕτω γὰρ ἦσαν ἀφελεῖς, ὡς
 καὶ μετὰ ταῦτα δεηθῆναι ἐρμηνείας πολλῆς.

Διατί δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς τὸν προφῆτην εἰσάγει προαναφω- 20
 νοῦντα περὶ τῶν παραβολῶν καὶ λέγοντα· “ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς
 “τὸ στόμα μου,” καὶ τὰ ἐξῆς; ἵνα δείξῃ μηδὲν καινοτομοῦντα
 τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν· ἐλάλει δὲ ἐν παρα-
 βολαῖς, εἰς ἐρώτησιν τοὺς ὄχλους προτρεπόμενος· ὅμως ἐπειδὴ
 οὐδεὶς αὐτὸν ἐξ αὐτῶν ἠρώτησεν, ἀφείς αὐτοὺς ἀπῆλθεν· “προσ- 25
 “ἦλθον δὲ αὐτῷ,” φησὶν, “οἱ μαθηταί αὐτοῦ λέγοντες· φράσον ἡμῖν,
 “τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων.” τίνας ἔνεκεν νῦν μετὰ παρρησίας
 οἱ Ἀπόστολοι προσέρχονται καὶ ἐρωτῶσιν; ἐπειδὴ ἔστιν ὅπου
 βουλόμενοι μαθεῖν, ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι· ἐρωτῶσι δὲ νῦν μετὰ
 παρρησίας, διὰ τὸ ἤδη ἀκοῦσαι αὐτοὺς παρ' αὐτοῦ, ὅτι “ὑμῖν 30
 “δεδόται γνῶναι τὸν μυστήρια.” κατ' ἰδίαν δὲ ἐρωτῶσιν· οὐ τῷ
 πλήθει βατκαίνοντες, ἀλλὰ τὸν τοῦ δεσπότης τηροῦντες νόμον,
 εἰπόντος· “τούτοις οὐ δέδοται.” καὶ τί δήποτε τὴν τῆς ζύμης καὶ
 τοῦ σινάπεως ἀφέντες, περὶ τῆς τῶν ζιζανίων πυθάνονται παρα-
 βολῆς; ἐπειδὴ περ ἐκείνας ὡς σαφεστέρας παρήκασιν· ταύτην δὲ, 35

ὡς ἔχουσιν συγγένειαν πρὸς τὴν προειρημένην περὶ τοῦ σπόρου, καὶ πλεον τι ἐνδεικνυμένην ἐκείνης, καὶ πολλὴν ἐμφαίνουσιν τὴν ἀπειλὴν, προτίθενται εἰς ἐρώτησιν. διὸ οὐδὲ ἐγκαλεῖ αὐτοῖς, ἀλλὰ δὲ ἀναπληροῖ τὰ εἰρημένα· δεικνὺς ἑαυτὸν ὄντα τὸν κριτὴν καὶ κύριον τοῦ παντός. 5

Χρὴ δὲ σκόπειν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τὴν ἄφατον, καὶ τὸ πρὸς κόλασιν ἡλλοτριωμένον· ὅτε μὲν γὰρ σπείρει, δι' ἑαυτοῦ σπείρει· ὅτε δὲ κολάζει, δι' ἐτέρων. περὶ μὲν γὰρ τοῦ σπείροντός φησιν “ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα, ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου,” καὶ τὰ ἐξῆς· περὶ δὲ τῶν κολαζόντων λέγει· “οἱ δὲ θερισταὶ εἰσὶν 10
“οἱ Ἄγγελοι. ὥσπερ οὖν συλλέγονται τὰ ζιζάνια, καὶ πυρὶ κατακαίονται, οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος· ἀποστελεῖ ὁ
“υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς
“βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν
“ἀνομίαν, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς τὴν 15
“καιομένην· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ἰδόντων
“οἱ δὲ δίκαιοι,” φησιν, “ἐκλάμπουσιν ὡς ὁ ἥλιος.” τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐκ ἐπειδὴ οὕτως μόνον ἐκλάμπειν μέλλουσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ τούτου τοῦ ἄστρου φανώτερον οὐ γινώσκουμεν ἕτερον, τοῖς γνωρίμασις ἡμῖν κέχρηται παραδείγμασιν. τίνος χάριν ἀλλαχοῦ μὲν φησιν, 20
ὅτι οἱ δίκαιοι πρῶτοι ἀρπάζονται· νῦν δὲ λέγει, ὅτι μετὰ τὸ ἐμβληθῆναι τοὺς ἁμαρτωλοὺς εἰς κόλασιν, τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν; ἀρπάζονται μὲν τότε οἱ δίκαιοι πρῶτοι, ἐρχομένου τοῦ δεσπότου Χριστοῦ, εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ· παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, καὶ παραδοθέντων εἰς κόλασιν τῶν ἁμαρτωλῶν, τότε εἰς βασιλείαν 25
οὐρανῶν ἀπέρχονται οἱ δίκαιοι· ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἐν οὐρανῷ δεῖ εἶναι, αὐτὸς δὲ ἐνταῦθα ἤξει κρῖναι πάντας τοὺς ἀνθρώπους, δούς τὴν κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπόφασιν καθάπερ τίς βασιλεὺς ἀνίσταται μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ, πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην λῆξιν αὐτοῖς ἄγων. εἶδες διπλὴν τὴν κόλασιν τοῖς ἁμαρτωλοῖς; 30
τῷ τε κατακαίεσθαι, τῷ τε τῆς δόξης ἐκπίπτειν ἐκείνης.

Διατί ἀναχωρήσαντος τοῦ ὄχλου, ἐν παραβόλαις καὶ τοῖς μαθηταῖς διαλέγεται; ἐπειδὴ σοφώτεροι ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν ἐγένοντο, ὡς καὶ δύνασθαι συνίεναι. διὸ καὶ λέγει αὐτοῖς μετὰ τὰς παραβολάς· “συνήκατε ταῦτα πάντα;” οἱ δὲ πρὸς αὐτόν 35

“καὶ κύριε” οὕτως μετὰ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, καὶ τοῦτο κατόρθωσαν αἱ πρῶται παραβολαί, τὸ διορατικωτέρους αὐτοὺς ποιῆσαι.

Εἰρηναῖος ἐπισκόπος. Ὁ μὲν Κύριος ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ, καλὸν ἔσπειρε σπέρμα· ἀγρὸς δέ ἐστιν ὁ κόσμος· ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν ὁ ἔχθρος, καὶ ἔσπειρε ζιζάνια μέσον 5 τοῦ σίτου, καὶ ἀπῆλθεν· ἔκτοτε γὰρ ἀποστάτης ὁ ἄγγελος οὗτος καὶ ἔχθρος, ἀφ’ ὅτε ἐξήλωσεν τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐχθροποιῆσαι αὐτὸν πρὸς τὸν Θεὸν ἐπεχείρησεν· διὸ καὶ ὁ Θεὸς, τὸν μὲν παρ’ αὐτοῦ τὸ ζιζάνιον λάθρα ἐπισπεύραντα, ταυτέστι τὴν παράβασιν εἰσετέγκοντα, ἀφώρισεν τῆς ἰδίας μετουσίας· τὸν δὲ 10 ἀμελῶς καὶ κακῶς μὲν παραδεξάμενον τὴν παρακοὴν ἀνθρώπου ἠλέησεν καὶ ἀντέστρεψε τὴν ἔχθραν, ἣν ἐχθροποίησεν πρὸς τὸν αὐτόν· ἀπώσάμενος μὲν ἀφ’ ἑαυτοῦ τὴν πρὸς τὸν ἀνθρώπου ἔχθραν, ἀνακλάσας δὲ αὐτὴν καὶ ἀντιπέμφας πρὸς τὸν ὄφιν· καθὼς ἡ γραφὴ φησὶν, εἰρηκέναι τῷ ὄφει τὸν Θεόν, “καὶ ἔχθραν θῆσω 15 “ἀνὰ μέσον σου, καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς,” καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ μετ’ ὀλίγα—Καὶ τὴν ἔχθραν ταύτην ὁ Κύριος εἰς ἑαυτὸν ἀνεκεφαλαιώσατο, γενόμενος ἐκ γυναικὸς ἀνθρώπος.

* Καὶ τί δηλοῖ ἡ παραβολὴ τοῦ θησαυροῦ καὶ τοῦ μαργαρίτου, ἣτις ἐστὶν αὕτη “ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ 20 “κεκρυμμένῳ ἐν ἀγρῷ,” καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ “πάλιν ὁμοία ἐστὶ,” φησιν, “ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ ζητοῦντι “καλοὺς μαργαρίτας,” καὶ τὰ ἐξῆς· τοῦτο σημαίνει, ὅτι δεῖ τὸ κήρυγμα πάντων προτιμᾶν· ὥσπερ δὲ ἡ παραβολὴ τοῦ κόκκου τοῦ σινάπεως καὶ τῆς ζύμης μικράν τινα ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους 25 διαφορὰν, οὕτω δὲ καὶ ἐνταῦθα, ἥτε τοῦ θησαυροῦ, καὶ ἡ τοῦ μαργαρίτου· κακείνη μὲν ἡ τῆς ζύμης καὶ ἡ τοῦ σινάπεως, πρὸς τὴν δύναμιν εἶρηται τοῦ κηρύγματος, καὶ ὅτι πάντως περίσται τῆς οἰκουμένης ἀπάσης· αὕτη δὲ τὸ τίμιον καὶ πολυτελές· ἐκτείνεται μὲν γὰρ ὡς τὸ σίγητι, καὶ περιγίνεται ὡς ζύμη· πολυτελής 30 δὲ ἐστὶν ὡς μαργαρίτης, καὶ μυρίαν παρέχει τὴν εὐπορίαν, ὡς θησαυρός· δηλοῖ δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι οὐ δεῖ μόνον πάντα τὰ ἄλλα ἀποδυσαμένους τοῦ κηρύγματος ἔχεισθαι, ἀλλ’ ὅτι καὶ μετὰ

* Divisionem hic posui; sed in Cod. omnia quæ seq. usq. ad ἀγρίου σου Irenæo videntur tribui una cum prioribus.

χαρᾶς τοῦτο δεῖ ποιεῖν, καὶ ἀποκτωμένους τὰ ὄντα, ὡς γινώσκον-
 τας ὅτι ἐμπορία τὸ πρᾶγμα ἐστίν, καὶ οὐ ζημία· τοῦτο γὰρ
 ἡνίκατο εἰπών· “καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει καὶ πωλεῖ
 “πάντα ὅσα ἔχει, καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.” κέκρυπται
 τοίνυν ἐν τῷ κόσμῳ τὸ κήρυγμα· ἐν τῷ κηρύγματι τὰ ἀγαθὰ 5
 εἶναι μὴ πωλήσης, οὐκ ἀγοράσεις· εἰ μὴ ψυχὴν τοιαύτην ἔχης
 μεμεριμημένην καὶ ζητούσαν, οὐχ εὐρίσκεις· καὶ οὐ δεῖ μόνον
 τῶν βιωτικῶν ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐργηγορότα εἶναι· ἐπεὶ δὲ μία
 ἐστὶν ἡ ἀλήθεια καὶ οὐ πολυσχεδὴς, διὰ τοῦτο εἶπεν, “εὐρὼν ἓνα
 “πολύτιμον” καὶ καθάπερ ὁ τὸν μαργαρίτην ἔχων, αὐτὸς μὲν 10
 οἶδεν ὅτι πλουτεῖ· τοῖς δὲ πολλοῖς οὐκ ἔστι γινώσκω πολλὰκις
 τῇ χειρὶ κατέχων· οὐ γάρ ἐστιν ὄγκος σώματος· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ
 τοῦ κηρύγματος· οἱ μὲν αὐτὸ κατέχοντες, ἴσασιν ὅτι πλουτοῦσιν·
 οἱ δὲ ἄπιστοι τὸν θησαυρὸν οὐκ εἰδότες τούτου, καὶ τὸν πλοῦτον
 ἡμῶν ἀγνοοῦσιν.

15

- 47 “Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς
 “τὴν θάλασσαν” καὶ τὰ ἐξῆς· χρὴ γινώσκειν ὅτι διέστηκεν ἡ
 παραβολὴ αὕτη, τῆς τῶν ζιζανίων· ἐκεῖ μὲν γὰρ δι’ αἵρεσιν
 ἀπόλλυνται, καὶ οἱ πρὸ ταύτης, οἱ εἰς τὸν σπόρον, διὰ τὸ μὴ
 προσέχειν τοῖς λεγομένοις· οὗτοι δὲ διὰ βίου ποτηρίαν· οἵτινες 20
 πάντων εἰσὶν ἀθλιώτεροι· τῆς μὲν γνώσεως ἐπιτύχοντες καὶ ἀλι-
 ευσθέντες, οὐ δυνηθέντες δὲ οὐδὲ οὕτω σωθῆναι. τίνος δὲ ἔνεκεν,
 ἀλλαχοῦ μὲν φησιν, ὅτι αὐτὸς ἀφορίζει, ὡς ἀφορίζει ὁ ποιμὴν
 ἐνταῦθα δὲ τοὺς Ἀγγέλους τοῦτο ποιεῖν λέγει· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ
 τῶν ζιζανίων; ἐπειδὴ ποτὲ μὲν αὐτοῖς παχύτερον διαλέγεται 25
 ποτὲ δὲ ὑψηλότερον· καὶ οὐδὲ εἶπεν ἀπλῶς, ὅτι τὰ σαπρὰ ἔβαλον
 ἔξω, ἵνα μήτις νομίσῃ ἀκίνδυνον εἶναι τὴν ἐκ τοῦ μὴ θέλειν
 μαθεῖν ἀγνωσίαν, ἀλλὰ προσέθηκεν εἰπών· ὅτι εἰς κάμινον πυρὸς
 βάλλουσιν· “ἔνθα ἐστὶν ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων”
 διὰ τούτου δηλῶν ἄρρητον τὴν ὀδύνην οὔσαν. χρὴ δὲ σκοπῆσαι, 30
 πόσαι τῆς ἀπωλείας εἰσὶν αἱ ὁδοί· πρώτη, ἡ διὰ τῆς πέτρας·
 δευτέρα, ἡ διὰ τῶν ἀκανθῶν· τρίτη, ἡ διὰ τῆς ὁδοῦ. τετάρτη, ἡ
 διὰ τῶν ζιζανίων· πέμπτη, ἡ διὰ τῆς σαγήνης· οὐκ ἄρα ἀπεικόντως
 ἔλεγεν· “ὅτι πλατεῖα ἡ ὁδὸς, ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν” καὶ
 “πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι’ αὐτῆς.”

35

- 52 “Πᾶς γραμματεὺς,” φησὶν, “μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν
 “τῶν οὐρανῶν,” καὶ τὰ ἐξῆς· γραμματέα λέγει, τὸν διὰ τῆς
 ἐπιμόνου ἀναγνώσεως τῶν θείων γραφῶν, ἑαυτῷ θησαυρὸν γνώσεως
 ἀληθοῦς ἀποθέμενον, τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς γραφῆς· ὥστε εἰ
 ἄπειροι τῶν θείων εἰσὶ γραφῶν, οὐκ ἂν εἶεν οἰκοδοσπότες· μήτε 5
 αὐτοὶ ἔχοντες, μήτε παρ’ ἐτέρων λαμβάνοντες· ἀλλὰ παροῶντες
 ἑαυτοὺς, ὑπὸ λιμοῦ ἀγνωσίας φθειρόμενοι· οὐχ οὗτοι δὲ μόνον,
 ἀλλὰ καὶ οἱ αἵρετικοὶ, ἐκτός εἰσι τοῦ μακαρισμοῦ τούτου· τὸ δὲ
 “ἐκβαλοῦσι καινὰ καὶ παλαιὰ,” δηλοῖ, ὅτι καὶ ἐκ τῆς παλαιᾶς
 καὶ ἐκ τῆς καινῆς γραφῆς διαλέγονται καὶ διδάσκουσιν· ἀκούσω- 10
 μεν τοῖνυν, ὅσοι τῆς τῶν θείων γραφῶν ἀμελοῦμεν ἀναγνώσεως,
 ὅσῃν ὑπομένομεν βλάβην, ὅσῃν πενίαν· πότε γὰρ τῆς διὰ τῶν
 ἔργων ἐπιλαβόμεθα πολιτείας, εἰ μὴδὲ αὐτοὺς τοὺς νόμους εἰδότες,
 καθὰ πολιτεύεσθαι χρὴ· ἀλλ’ οἱ μὲν πλουτίζοντες, συνεχῶς τινάσ-
 σουσιν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια, ὥστε μὴ στήτόβρωτα γενέσθαι· ἡμεῖς 15
 δὲ, στήτος χαλεπώτερον ὄρωντες τὴν λήθην λυμαιομένην ἡμῶν τὴν
 ψυχὴν, οὐκ ἐντυγχάνομεν βιβλίαις, δι’ ὧν καλλωπίζεται ἡ ψυχὴ.
- 53 “Καὶ ἐγένετο,” φησὶν, “ὅτε ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς τὰς παρα-
 “βολὰς ταύτας, μετήρην ἐκεῖθεν” τίνος ἔνεκεν εἶπεν τὰς παρα-
 βολὰς ταύτας, ἐπειδὴ καὶ ἄλλας ἔμελλεν ἐρεῖν; διὰ τί δὲ 20
 μεταβαίνει ἐκεῖθεν; πανταχοῦ σπεῖραι τὸν λόγον βουλόμενος.
 “καὶ ἔλθων,” φησὶν, “εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ,” καὶ τὰ ἐξῆς·
 ποίαν πατρίδα αὐτοῦ καλεῖ νῦν; τὴν Ναζαρέτ· εἰς μὲν γὰρ τὴν
 Καπερναοὺμ, ἐποίησεν σημεῖα, ὡς προγέγραπται· ἐν ταύτῃ δὲ,
 καθυφίησι τῶν σημείων διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν· ὥστε μὴ εἰς 25
 πλείονα φθόνον αὐτοὺς ἐκκαῦσαι· μὴ δὲ κατακρίναι μειζόνως, τῆς
 ἀπιστίας ἐπιτεινομένης· διδασκαλίαν δὲ προτίθεσθαι αὐτοῖς· τῶν
 σημείων οὐκ ἔλαττον θαῦμα ἔχουσιν· εἰ δὲ πάντα ἀνόητοι, δέον
 θαυμάσαι καὶ ἐκπλαγῆναι τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, ἔξευτε-
 λίξουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δοκοῦντος εἶναι πατρός· λέγοντες, “οὐχ 30
 “οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός;” καὶ τὰ ἐξῆς· καίτοι γε πολλὰ
 τούτων παραδείγματα ἔχοντες ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, καὶ
 πατέρων ἀσήμεων γενναίους ἑωρακότας παῖδας· καὶ γὰρ ὁ Δαβὶδ,
 εὐτελοῦς τινὸς ἦν γεωργοῦ τοῦ Ἰεσσαί· καὶ Ἀμῶς ὁ προφήτης,

αἰπόλου παῖς, καὶ αὐτὸς αἰπόλος· καὶ Μωϋσῆς ὁ νομθέτης σφόδρα ἀποδέοντα αὐτοῦ πατέρα ἔσχεν· δέον οὖν διὰ τοῦτο μάλιστα προσκυνεῖν καὶ ἐκπλήττεσθαι, ὅτι οὐ τοιούτων γονέων ὦν, τοιαῦτα ἐφθέγγετο· εὐδήλιν γὰρ ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἐπιμελείας ἦν, ἀλλὰ θείας χάριτος· ἀπὸ τούτων μᾶλλον καταφρονοῦσι.⁵ συνεχῶς δὲ ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐπιχωριάζει· καὶ γὰρ ἐνταῦθα ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἐδίδασκεν· ἵνα μὴ διὰ παντὸς ἐπὶ τῆς ἐρήμου διατρίβοντος κατηγορήσωσιν αὐτοῦ, ὡς ἀποσχίζοντος, καὶ τῇ πολιτείᾳ μαχομένου. καὶ ἐξεπλήττοντο μὲν ἐπὶ τῆς σοφίας αὐτοῦ, διὰ δὲ φθόνον πιστεύειν οὐκ ἤθελον. διὸ καὶ ὁ Χριστὸς, ¹⁰ μετὰ ἐπεικειᾶς εἶπεν αὐτοῖς· “οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ “ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ” διὰ τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ εἶπεν.

Τίνος δὲ χάριν ὀλίγα σημεῖα ἐποίησεν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ; ἵνα μὴ λέγωσιν “ἰατρὲ θεράπευε σεαυτόν” ἔτι δὲ καὶ ἵνα μὴ ¹⁵ ὡς πολέμιον καὶ ἐχθρὸν αὐτὸν λογιζνται, ὡς ὑπερορῶντα τοὺς οἰκείους· καὶ ἵνα μὴ καὶ τοῦτο μέλλουσι προφασίζεσθαι· ὅτι εἰ γίγονε σημεῖα, καὶ ἡμεῖς ἐπιστεύσαμεν αὐτῷ διὰ τοῦτο οὖν καὶ ἐποίησεν καὶ ἐπέσχεν. τὸ μὲν, ἵνα τὸ αὐτοῦ πληρώσῃ· τὸ δὲ, ἵνα μὴ ἐκείνους κατακρίνῃ² μειζόνως.

20

ΚΕΦ. ΚΕ.

Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρώδου.

- 1 “Ἐν ἐκείνῳ,” φησὶ, “τῷ καιρῷ, ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ τετράρχης “τὴν ἀκοὴν Ἰησοῦ, καὶ εἶπεν τοῖς παισὶν αὐτοῦ, “οὗτος ἐστὶν “Ἰωάννης ὁ βαπτιστής,” καὶ τὰ ἐξῆς· οὐχ ἀπλῶς εἶπεν “ἐκείνῳ ²⁵ “τῷ καιρῷ,” ἀλλ’ ἵνα μάθωμεν τὸν τύπον τοῦ τυράννου, ὅτι οὐκ ἐν προοιμίῳ τοῦ κηρύγματος ἔμαθεν τὰ κατ’ αὐτὸν, ἀλλὰ μετὰ χρόνον πολὺν· τοιοῦτον γὰρ εἰ ἐν δυναστείαις, καὶ πολλὴν τὴν ὑπερφηανίαν ἔχοντες, βραδέως ταῦτα μαθαίνουσιν, διὰ τὸ μὴ πολὺν αὐτῶν ποιῆσθαι λόγον· τετράρχην δὲ αὐτὸν καλεῖ, ἐπειδὴ ³⁰ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, ὁ τούτου πατήρ, ὁ τὰ νήπια ἀνελών, τετελευτηκὸς ἦν· χρὴ δὲ σκοπεῖν ἡλικίῃ ἢ ἀρετῇ· ὅτι τετελευτηκότα

² κατακρίνει Cod.

τὸν Ἰωάννην δέδοικε· καὶ ὑπὸ τοῦ φόβου συνεχόμενος, περὶ ἀναστάσεως φιλοσοφεῖ. διὰ τοῦτο γὰρ ἔλεγεν “οὗτός ἐστιν “Ἰωάννης, ὃν ἐγὼ ἀπέκτεινα,” καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ οὐδὲ πρὸς πλῆθος διαλέγεται ἐκ τοῦ φόβου, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ οἰκέτας.

“Ενεκεν δὲ τίνος οὐ προηγουμένως τὴν ἱστορίαν περὶ τοῦ Ἰωαννοῦ 5 διηγεῖται ὁ Εὐαγγελιστής, ἀλλ’ ἐπὶ ποῦ παρόντος; ἐπειδὴ ἡ πᾶσα πραγμάτεια αὐτοῖς ἦν, τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰπεῖν, καὶ οὐδὲν ἐποιοῦν τοσούτου πάρεργον ἕτερον, πλὴν εἰ μὴ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ συντελεῖν ἔμελλεν· οὐκ οὖν οὐδ’ ἂν ἐμνημόνευσεν τῆς ἱστορίας, εἰ μὴ διὰ τὸν Χριστόν· εἶτα διηγούμενος φησὶν “ὁ γὰρ Ἡρώδης 10 “κρατήσας τὸν Ἰωάννην,” καὶ τὰ ἐξῆς· οὐ διαλέγεται πρὸς τὴν Ἡρωδιάδα, ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἡρώδην· ἐπειδὴ κυριώτερος ἦν. χρὴ δὲ σκοπεῖν, πῶς ἀνεπαχθῇ ποιεῖται τὴν κατηγορίαν, ὡς ἱστορίαν διηγούμενος μᾶλλον ἢ κατηγορίαν εἰσάγων· “γενεσίων γάρ,” φησιν, “ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου,” καὶ τὰ ἐξῆς. διπλοῦν τὸ ἔγκλημα, 15 καὶ ὅτι ὥρχήσατο, καὶ ὅτι ἤρесе· καὶ οὕτως ἤρεσεν, ὡς καὶ φόνον λαβεῖν τὸν μισθόν· ὅτε γὰρ αὐτὸν εὐχαριστεῖν ἐχρῆν τῷ Θεῷ, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς φῶς αὐτὸν ἤγαγεν, τότε τὰ παράνομα ἐκείνα ἐτόλμησεν· ὅτε λῦσαι τὸν δεδεμένον ἐχρῆν, τότε σφαγὴν τοῖς δεσμοῖς προτίθισιν· ἀκούσατε, ὅσοι ἐν τοῖς 20 γάμοις τοιαύτην ἀσχημοσύνην καταδέχεσθε, ἀλλομένους καὶ πηδῶσας εἰσάγοντες, καὶ τὴν κοινὴν καταισχύνοντες φύσιν. διὰ τί δὲ λυπεῖται Ἡρώδης, αἰτησαμένης τῆς Ἡρωδιάδος τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου; ἐπειδὴ τοιοῦτον ἡ ἀρετὴ· καὶ γὰρ παρὰ τοῖς κακοῖς, θαύματος καὶ ἐπαίνων ἄξια· ἐπὶ πύνακι καὶ τὴν κεφαλὴν αἰτεῖ, 25 ἐπειδὴ περ ἰδεῖν ἐπεθύμει τὴν γλῶσσαν· οὐδὲ γὰρ ἀπαλλαγῆναι τῶν ἐλέγχων ἔσπευδε μόνον, ἀλλὰ καὶ ὀνειδίσαι καὶ ἐπιβῆναι κειμένῳ. ἠνέσχeto δὲ τούτων γινομένων ὁ Θεός, καὶ οὔτε κεραυνὸν ἄνωθεν κατέφλεξεν, οὔτε τῇ γῇ διαστῆναι ἐκέλευσε, καὶ τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο συμπίσιον δέξασθαι· πολλὴν καταλιμπάνων παρα- 30 μυθίαν τοῖς μετὰ ταῦτα ἀδίκως τί πάσχειν μέλλουσιν.

Ἰστέον, ὅτι, ὥς φησιν ὁ Ἰώσηπος, ἕτερος ἦν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης καὶ ἕτερος ὁ τετράρχης, υἱὸς ὦν ἐκείνου.

Θεοδώρῳ Ἡρακλείῳ. Οἰηθεὶς ἐκ νεκρῶν ἀνестηκέναι τὸν βαπτιστὴν, ἤρξατο αὐτὸν δειλιᾶν, ὡς δυνατώτερον γεγονότα· καὶ 35

ἐδεδίει μὴ πλείονι κατ' αὐτοῦ χρήσοιτο τῇ ἐλεγκτικῇ παρρησίᾳ· ὅπερ ἦν αὐτῷ δεινόν, ἀποστερηθῆναι τῆς αἰσχρουργίας.

“Ἀκούσας δέ,” φησιν, “ὁ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν “πλοίῳ, εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν” διὰ τί δέ, καὶ ὅτε παρεδόθη ὁ Ἰωάννης, καὶ ὅτε ἀνῆρέθη, καὶ ὅτε ἤκουσαν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι 5 πλείους μαθητὰς ποιεῖ, ἀναχωρεῖ; ἐπειδὴ τέως ἐβούλετο τὰ πλείω ἀνθρωπινώτερον διοικεῖν· οὐδέπω τοῦ καιροῦ καλοῦντος ἀπογυμνῶσαι τὴν θεότητα σαφῶς· διὸ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε μηδενὶ εἰπεῖν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός. μετὰ γὰρ τὴν ἀνάστασιν, ἐβούλετο τοῦτο γενέσθαι γνωριμώτερον· ὅθεν τοῖς τέως 10 διαπιστήσασιν Ἰουδαίοις οὐ σφοδρὰ ἦν βαρὺς, ἀλλὰ καὶ συγνωμονικός.

Εἰδέναι δὲ χρὴ, πῶς οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου λοιπὸν ἀκείωθησαν τῷ Χριστῷ· αὐτοὶ γάρ εἰσιν οἱ ἀπηγγελκότες αὐτῷ τὸ γεγενημένον. καὶ γὰρ οἱ πάντες ἐπ' αὐτὸν καταφεύγουσι λοιπόν· οὕτως 15 οὐ μικρὸν κέρδος μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ διδασκάλου αὐτῶν, καὶ τὰ ἤδη παρ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἀποκρίσεως ἐκείνης οἰκονομηθέντες, κατόρθωσαν· διὰ τοῦτο δὲ πρὶν ἀπαγγεῖλαι αὐτοὺς τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ διδασκάλου τῷ Χριστῷ, αὐτὸς οὐκ ἀνεχώρησεν· καίτοιγε εἰδὼς καὶ πρὶν ἢ ἀπαγγεῖλαι τὸ γεγενημένον· δεικνὺς διὰ 20 πάντων τῆς οἰκονομίας τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ δὴ μόνον τῇ ᾄψει, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔργοις τοῦτο πιστεῦσθαι ἐβούλετο· διὰ τὸ γινώσκειν αὐτὸν τοῦ διαβόλου τὴν κακουργίαν· καὶ ὅτι πάντα ἐργάζεται οὗτος ὁ πονηρὸς, ὥστε τῆς οἰκονομίας ἀνελεῖν τὸ μυστήριον.

ΚΕΦ. ΚΖ.

25

Περὶ τῶν ε' ἔργων καὶ β' ἰχθύων.

14 Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἶδε πολὺν ὄχλον.

Αὐτὸς μὲν οὖν διὰ τοῦτο ἀναχωρεῖ· ἀναχωρεῖ δέ, οὐκ εἰς πόλιν, ἀλλ' εἰς ἔρημον καὶ ἐν πλοίῳ, ὥστε μηδένα ἀκολουθῆσαι. οἱ δὲ ὄχλοι, οὐδὲ οὕτως ἀφίστανται, ἀλλ' ἔπονται προσηλωμένοι, καὶ οὐδὲ ὁ 30 θάνατος αὐτοὺς ἐφόβησεν τοῦ Ἰωάννου· τοσοῦτον ἐστὶ πόθος καὶ ἀγάπη· οὕτως πάντα νικᾷ καὶ διακρούεται τὰ δεινὰ. διὰ τοῦτο δὲ τὴν ἀμειβὴν εὐθέως ἐλάμβανον· ἐθεράπευσεν γὰρ τοὺς ἀρρά-

στους αὐτῶν· οὐκ ἀπαιτεῖ δὲ αὐτοὺς πίστιν ἐνταῦθα· ἐπειδὴ τὸ προσελθεῖν, καὶ τὸ τὰς πόλεις ἀφεῖναι, καὶ τὸ μετὰ ἀκριβείας αὐτὸν ζητῆσαι, καὶ τὸ παραμένειν, καίτοι γε τοῦ λιμεῦ καταναγκάζοντος, τὴν πίστιν ἐπιδείκνυται τὴν αὐτῶν· μέλλει δὲ καὶ τρέφειν αὐτοὺς, ἀλλ' οὐ ποιεῖ τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ· ἀναμένει δὲ 5 παραβληθῆναι, ἵνα μὴ δοῇ πρότερος ἐπιπηδᾶν τοῖς θαύμασιν, ἀλλὰ καλούμενος. οὐδεὶς δὲ ἐκ τῶν τοῦ ὄχλου προσελθὼν ὑπὲρ αὐτῶν διελέχθη· ἐπειδὴ ἠδοῦντο αὐτοῦ μεθ' ὑπερβολῆς, καὶ οὐδὲ τῆς πείνης ἐλάμβανιν αἴσθησιν τῇ πότῃ τῆς προσεδρίας· ἀλλ' οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ προσελθόντες, λέγουσι, θρέψον αὐτούς· 10 ἐπειδήπερ ἔτι ἀτελέστερον διέκειντο· ἀλλὰ τί εἶπον; “ἔρημός· “ἐστὶν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα παρῆλθεν” ἀπόλυσιν τοὺς ὄχλους,” καὶ τὰ ἐξῆς· εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὸ θαῦμα τοῦτο, ἐπελάβοντο τούτου γενομένου· καὶ μετὰ τὰς σπυρίδας, ἐνόμιζον περὶ ἄρτων λέγειν, ἡνίκα ζύμην ἐκάλεσε τὴν διδασκαλίαν τῶν Φαρισαίων, πολλὰ 15 μᾶλλον μηδέπω πείραν τοιοῦτου σημείου λαβόντες, οὐκ ἂν προσ- ἐδόκησαν τί τοιοῦτον ἔσεσθαι.

Διατί οὐκ εἶπεν δίδωμι αὐτοῖς φαγεῖν, ἀλλ' “ὑμεῖς δότε “αὐταῖς;” ἐπειδὴ ὡς ἀνθρώπῳ προσείχον αὐτῷ ἔτι, διὸ καὶ λέγουσιν· “οὐκ ἔχομεν, εἰ μὴ πέντε ἄρτους, καὶ δύο ἰχθύας” καὶ 20 γὰρ ἦν ἡ καρδιά αὐτῶν πεπωρωμένη· ἐπεὶ οὖν ἔτι χαμαὶ ἐσύρυντο, τότε λοιπὸν τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσάγει καὶ φησίν· “φέρετέ μοι “αὐτοὺς ὧδε”· εἰ γὰρ καὶ ἔρημος ὁ τόπος, ἀλλ' ὁ τρέφων τὴν οἰκουμένην πάρεμι· “καὶ ἡ ὥρα παρῆλθεν”· ἀλλ' ὁ μὴ ὑποκείμενος αὐταῖς ὑμῖν διαλέγεται. εἰ δὲ ὁ Ἰωάννης καὶ κριθίνους 25 αὐτοὺς εἶναι λέγει, οὐ παρεργῶς τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ τὸν τύπον τῆς πολιτείας παιδεύων ἡμᾶς καταπατεῖν. χάριν δὲ τίνος ἔνεκεν “ἀνέβλεψεν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εὐλόγησεν;” ἵνα δείξῃ, ὅτι ἀπὸ τοῦ πνεύματος ἐστὶν ὁμοῦ δὲ καὶ ἡμᾶς παιδεύων, μὴ πρότερον ἄπτεσθαι τραπέζης, ἕως ἂν εὐχαριστήσωμεν τῷ τὴν τροφὴν ἡμῖν 30 παρέχοντι. οὐ ποιεῖ δὲ ἐκ μὴ ὄντων, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἐμφράττων τὸ Μαρκίωνος καὶ Μανιχαίου στόμα, τῶν τὴν κτίσιν ἀλλοτριούντων αὐτοῦ· ἅμα δὲ καὶ δεικνύς, ὅτι καὶ τὰ ὁρώμενα αὐτοῦ ἔργα καὶ κτίσματα εἰσὶ· καὶ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ εἰπών· “ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ψυχὴν ἐρπετῶν ζωσῶν.”

Ποιεῖ δὲ καὶ καθολικὴν εὐεργεσίαν, πλῆθος τοσούτον θρέψας, ἵνα μὴ θεωροῖ μόνον οἱ πολλοὶ τῶν ἐτέροις συμβάντων γένωνται διὰ τῶν ἰάσεων ἀγαθῶν, καὶ γὰρ διὰ τοῦτο συνηλθεν, ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτοὶ τῆς δωρεᾶς ἀπολαύσωσιν· ἐν ἐρήμῳ δὲ αὐτοὺς ἄγει· ἵνα μεθ' ὑπερβολῆς ἀνύποπτον ὑπάρξῃ τὸ θαῦμα· καὶ μηδεὶς 5 νομίσῃ πλησίον κώμην κειμένην εἰσενεγκεῖν τί εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ πλῆθους· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τῆς ὥρας μέμνηται, οὐχὶ τοῦ τόπου μόνον· ἔτι δὲ καὶ τὴν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ μαθάνομεν φιλοσοφίαν· ὅτι δώδεκα ὄντες, πέντε ἄρτους εἶχον μόνους, καὶ δύο ἰχθύας· οὕτως ἐν τοῖς ἀναγκαίαις, πάρεργα αὐτοῖς ἦν τὰ σωμα- 10 τικά, καὶ τῶν πνευματικῶν εἶχοντο μόνων, καὶ οὐδὲ τῶν ὀλίγων ἀντεῖχοντο, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς αἰτηθέντες ἔδωκαν· ὅθεν παιδεύεσθαι χρῆ, ὅτι καὶ ὀλίγα ἔχομεν, καὶ αὐτὰ παρέχειν δεῖ τοῖς δεομένοις.

Ἐδίδου δὲ διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, τιμῶν αὐτοὺς ἐν τούτῳ· 15 οὐ τιμῶν δὲ μόνων, ἀλλ' ἵνα μὴ παρελθόντος ἐπιλάβωνται τούτου, τῶν χειρῶν αὐτοῖς μαρτυρούντων· ἐκέλευσεν δὲ ἐπὶ στιβαδὸς τοὺς ὄχλους ἀναπεσεῖν, φιλοσοφεῖν αὐτοὺς παιδεύων· οὐ γὰρ θρέψαι τὰ σώματα μόνον ἐβούλετο, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν παιδεύσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου τοῖνον, καὶ ἀπὸ τοῦ μηδὲν πλέον ἄρτων δοῦναι καὶ 20 ἰχθύων, καὶ ἀπὸ τοῦ πᾶσιν τὰ αὐτὰ προσθεῖναι καὶ ποιῆσαι κοινὰ, καὶ μηδὲν θατέρῳ θατέρου πλέον παρασχεῖν· καὶ ταπεινοφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν καὶ ἀγάπην, καὶ τὸ ὁμοίως πρὸς ἀλλήλους διακεῖσθαι, καὶ τὰ κοινὰ πάντα νομίζειν εἶναι ἐπαίδευν· περισσεῦσαι δὲ ἐποίησεν, οὐχὶ ἄρτους, ἀλλὰ καὶ κλάσματα· ἵνα δείξῃ 25 ὅτι τῶν πέντε ἄρτων εἰσὶ ταῦτα τὰ κλάσματα, καὶ ὥστε τοὺς ἀπόντας μαθεῖν τὸ γεγεννημένον· καὶ ἵνα μή τις φαντασίαν εἶναι νομίσῃ τὸ γεγονός, δώδεκα κοφίνους εἰς μέσον παρήγαγεν· ἵνα καὶ Ἰουδας βαστάσῃ. ἐδύνατο μὲν γὰρ καὶ σβέσαι τῶν ὄχλων τὴν πείναν· ἀλλ' οὐκ ἂν ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ τὴν δύναμιν· οὕτω γὰρ 30 οὖν αὐτὸν οἱ ὄχλοι ἐξεπλάγησαν ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ βασιλέα ἠθέλησαν ποιῆσαι· καίτοι γε ἐπὶ τῶν ἄλλων θαυμάτων, οὐδαμοῦ τοῦτε ποιήσαντες. γυναικῶν καὶ παιδιῶν ἐμνημόνευσεν πρὸς μέγιστον αὐτῶν ἐγκώμιον· ὅτι καὶ ἡ ἀσθενεστέρα φύσις, εἰς οὐδὲν τὸν κόπον τῆς ὁδοῦ διὰ τὸν πρὸς αὐτὸν πόθον ἐλογίσατο.

ΚΕΦ. ΚΖ.

Περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου.

22 Διὰ τί ποιήσας τὸ σημεῖον, ἠγάγασεν τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προσάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν· πείθων ἡμᾶς μηδανοῦ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν διώκειν, μὴ δὲ ἐπισύ- 5 ρεσθαι τὸ πλῆθος· καὶ γὰρ ὅτ' ἂν μεγάλα ἐργάζεται, χωρίζεται μετὰ τῶν μαθητῶν ἀπὸ τοῦ πλήθους· τὸ “ἠγάγασεν” δὲ εἶπεν, τὴν πολλὴν προσεδρίαν δεικνὺς τῶν μαθητῶν, καὶ ὅτι δυσάποσπάστως εἶχον αὐτοῦ· ἔπεμπε δὲ τοὺς μαθητὰς, προφάσει μὲν τῶν ὄχλων· αὐτὸς δὲ εἰς τὸ ὄρος βουλόμενος ἀναβῆναι· τοῦτο δὲ 10 ἐποίει, παιδεύων ἡμᾶς, μὴδὲ ὄχλοις ἀναμίγυσθαι διηνεκῶς, μὴδὲ φεύγειν αἰεὶ τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἑκάτερα χρῆσίμως, καὶ ἕκαστον ἐναλλάττοντας πρὸς τὸ θέον· καὶ γὰρ ἐστὶν ὅτ' ἂν καλὴ ὑπάρχει ἢ μόνωσις· ὅτ' ἂν ἐντυγχάνειν δέῃ Θεῷ· καὶ γὰρ ἀταραξίας ἐστὶ μὴτῆρ, καὶ γαλήνῃ καὶ λίμνῃ, ἀπάντων ἀπαλλάττουσα θορύβων 15 ἡμᾶς.

Τίνος ἕνεκεν, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ κλύδωνι, συμπαρήν τοῖς μαθηταῖς, ἄρτι δὲ οὐ· ἵνα τότε μὲν, ἐξ ἐτοίμου παράσχη τὴν παραμυθίαν αὐτοῖς· νυνὶ δὲ, ἵνα ἐπὶ μείζονα αὐτοὺς ἀγάγῃ ὑπομονήν· καὶ ἡρέμα κατὰ μικρὸν ὑψηλοτέρους αὐτοὺς κατεσκευάσῃ· διὰ 20 τοῦτο καὶ ἐν μέσῃ τῇ θαλάσῃ, συγχωρεῖ τὸν χειμῶνα διεγερθῆναι, ὥς μὴδὲ προσδοκῆσαι ποθὲν ἐλπίδα σωτηρίας· ἀφίησι δὲ αὐτοὺς κλυδωνίζεσθαι ὅλην τὴν νύκτα, διεγείρων αὐτῶν τὴν καρδίαν, καὶ εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοὺς μείζονα ἐμβάλλων τὴν αὐτοῦ ἅμα δὲ καὶ παιδεύων ἡμᾶς, μὴ ταχέως λύσιν ἐπιζητεῖν τῶν 25 συνεχόντων κακῶν· ἀλλὰ φέρειν τὰ συμπίπτοντα γενναίως· τετάρτη γὰρ φυλακὴ τῆς νυκτὸς ἐπέστη αὐτοῖς, καὶ ὅτε προσεδόκησαν ἀπαλλαγῆσεσθαι, τότε ἐπετάθη πάλιν ὁ φόβος· “ἰδόντες “γὰρ αὐτόν,” φησι, “περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἐτα- “ράχθησαν” ὥστε καὶ κράξαι· μετὰ γὰρ τοῦ χειμῶνος οὐχ 30 ἤτιον, διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ σκότος ἔλυσεν, οὐδὲ φανερόν ἐαυτὸν ἐποίησεν εὐθέως· γυμνάζων αὐτοὺς, ὅπερ ἔφη, ἐν τῇ συνεχείᾳ τῶν φόβων τούτων παιδεύων εἶναι καρτερικούς· καὶ ὅσῳ δὲ τὰ τῆς ἀγωνίας ἐπετείνετο, τοσούτῳ μᾶλλον ἡσμένιζον αὐτοῦ τὴν παρου-

σίαν· εἰπόντος δὲ αὐτοῦ “ θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε,” τῷ ῥήματι τούτῳ εὐθέως τὸν φόβον αὐτῶν ἔλυσεν, καὶ θαρρήσαι παρεσκεύασεν.

Ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ’ ἰδίαν προσεύξασθαι.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Εὐχεται δὲ, οὐχ ὥς δεόμενος, 5 ἀλλ’ ὥς ἀρχιερεὺς τὰς ὑπὲρ ἡμῶν ἱκεσίας ποιούμενος. Καὶ μετ’ ὀλίγον—“Εως ἐσπέρας” ἵνα δείξῃ, ὅτι οὐ δεῖ ἀψικόρως* ἔχειν περὶ τούτου, ἀλλ’ ὑπομονὴν καὶ προθυμίαν· διδάσκει δὲ καὶ τοῦτο· ὥστε ἐν ᾧ χρεῖα, ὀφείλομεν τὰ κοινωφελῆ λαλεῖν τοῖς ἐντυγχάνουσιν, καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην διάλεξιν καὶ διδασκαλίαν, ἐπὶ τὴν 10 προσευχὴν χωρεῖν.

ὨΡΙΓΕΝΟΥΣ. Ἀναχωρεῖ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν ἔρημον, καὶ εἰς τὸ ὄρος ἀνεισιν τοῦ προσεύξασθαι, ἡμᾶς διδάσκων τὰς μεταστάσεις τῆς προσευχῆς.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΜΦΟΤΕΣΤΙΑΣ. Τετάρτην λέγει φυλακὴν τῆς 15 νυκτός, τὴν τριωρίαν τὴν μετὰ τὴν ἐνάτην ὥραν τῆς νυκτός.

ΣΕΤΗΡΟΤ Εἰς ἘΠΙΣΤΟΛῆΣ ΤῆΣ ΠΡὸΣ ΚΑΙΣΑΡΙΟΝ^α. Ὁ οὖν Εὐαγγελιστὴς τὸν καιρὸν ἐσπούδασεν δηλῶσαι τῆς νυκτός, καθ’ ὃν ἐπεφάνη τοῖς μαθηταῖς πλέουσι καὶ χειμαζομένοις, ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατῶν ὁ Ἰησοῦς. 20

ΤΟΥΤ’ ΑἴΤΟΥΤ. Τὸ “ ἐγὼ εἰμι,” τῆς ἀληθείας ἐστὶ παραστατικόν, καὶ πᾶσαν φαντασίαν ἀποσκευάζεται.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Εἰπὼν “ θαρσεῖτε,” τὴν πίστιν ἀπαιτεῖ· δι’ ἧς ἕκαστος τῶν εἰλικρινῶς εἰς Χριστὸν πιστευόντων σώζεται· ἐπαγαγὼν δὲ, “ ἐγὼ εἰμι,” λύει πάντα φόβον· ἐγὼ γάρ, φησιν, 25 εἰμὶ.

28 Διὰ τί οὐκ εἶπεν ὁ Πέτρος, κέλευσόν μοι βαδίσαι ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἀλλ’ “ ἐλθεῖν πρὸς σέ”· ἐπειδὴ τὸ μὲν ἐπιδειξέως ἦν τοῦτο δὲ ἀγάπης νόμος· οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἐφίλει τὸν δεσπότην Χριστόν· διὸ καὶ ἐπεθύμει ταχέως ἐγγυὺς αὐτοῦ γενέσθαι· ἐπέ- 30 τρεψε δὲ αὐτῷ πρὸς αὐτὸν ἀπελθεῖν· ἐπειδὴ ᾔδει, ὅτι εἰ εἶπεν αὐτῷ, οὐ δύνασαι· πάλιν θερμὸς ὢν ὁ Πέτρος, ἀντεῖπεν αὐν· διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν πραγμάτων πείθει, ἵνα εἰς τὸ μέλλον σωφρονίσῃ·

* Dubie scriptum est hæc vox.

^α πρίκαισάρ Cod.

ὁ γὰρ τοῦ μείζονος περιγενόμενος, τουτέστιν ἀκμάζοντος ἔτι τοῦ φόβου, ἐπιβῆναι τῶν ὑδάτων θαρρήσας, ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος ἔμελλε πάσχειν κακῶς, τῆς τοῦ ἀνέμου ῥύμης, οὐ τῆς θαλάσσης· καὶ ταῦτα ἐγγὺς ὦν τοῦ Χριστοῦ· οὕτως οὐδὲν ὠφελεῖ ἐγγὺς εἶναι τοῦ Χριστοῦ, μὴ πιστεύοντας ἐγγύς· οὐκ ἐπέταξε δὲ τοῖς ἀνεμοῖς 5 παύσασθαι, ἀλλ' αὐτὸς ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἐπελάβετο αὐτοῦ· ὅτι τῆς ἐκείνου πίστεως ἔδει εἰς τοῦτο· ὅτ' ἂν δὲ τὰ παρ' ἡμῶν ἐλλιμπάνῃ, καὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἴσταται· δεικνὺς τοίνυν ὅτι οὐχὶ ἡ τοῦ ἀνέμου ἐκβολή, ἀλλ' ἡ ἐκείνου ὀλιγοπιστία τὴν περι-τροπὴν εἰργάσατο, καὶ φησὶν “ εἰς τί ἐδίστασας ὀλιγόπιστε;” 10 ὥστε εἰ μὴ ἡ πίστις ἡσθένησεν, καὶ πρὸς τὸν ἄνεμον ἀντέστη ἂν ῥαδίως· διάτοι τοῦτο καὶ ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ, τὸν ἄνεμον εἶα πνεῖν δηλῶν ὅτι ἐκεῖνος οὐδὲν παραβλάπτει, ὅτ' ἂν ἡ πίστις ᾗ πεπηγυῖα· καὶ πρὸ τούτου μὲν ἔλεγον “ ποταπὸς ἐστὶν ὁ ἄνθρω-” 15 “ αὐτῷ·” νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' “ ἀληθῶς Θεοῦ Τίος εἶ.”

Ἰδοὺ πῶς κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον ἅπαντας ἦγεν· ὅθεν οὐδὲ ὡς πρότερον προσήεσαν αὐτῷ, εἰς τὰς οἰκίας ἔλκοντες αὐτὸν, καὶ χειρὸς ἀφὴν ἐπιζητοῦντες, καὶ προστάγμα διὰ ῥημάτων, ἀλλ' ὑψηλότερον πολλῷ καὶ φιλοσοφώτερον, καὶ μετὰ πλείονος τῆς 20 πίστεως, τὴν θεραπείαν ᾗτουν· παρακαλοῦντες, “ ἵνα μόνον ἄψων-” “ ται τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· διὸ “ καὶ ὅσοι ᾗψαντο, “ ἐσώθησαν·” δεῖξαι θέλων ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὅτι διὰ χρόνου ἐπέβη τῇ γῇ Γεννησαρὲτ, φησὶν, “ καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ “ τόπου, ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωραν ἐκείνην· καὶ προσ- 25 “ ἤνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας·” ἀλλ' ὅμως ὁ χρό- νος οὐκ ἐξέλυσεν τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ μείζονα εἰργάσατο, καὶ ἀκμάζουσιν διετήρησεν.

ὉΡΙΓΕΝΟΤΙ. Οἱ κακῶς ἔχοντες, μηδέπω αὐτοῦ ἀπέσθωσαν· μηδὲ ὅλου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἄψασθαι μόνον 30 τοῦ κρασπέδου, πρὸς τὸ διασωθῆναι· ἡμεῖς δὲ ἐὰν θέλωμεν, ὅλου αὐτὸν ἔχομεν· καὶ γὰρ τὸ σῶμα αὐτοῦ πρόκειται νῦν ἡμῖν· οὐχ ὥστε ἄψασθαι μόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ φαγεῖν καὶ ἐμφορηθῆναι· προσερχέσθω τοίνυν μετὰ πίστεως ἕκαστος ἀσθένεια ἔχων· εἰ γὰρ εἰ τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἀψάμενοι, τοσαύτην εἴλκυ-

σαν δύναμιν, πολλῶ μᾶλλον οἱ ὅλον αὐτὸν κατέχοντες· τὸ δὲ προσελθεῖν μετὰ πίστεως, οὐ τὸ λαβεῖν ἐστὶ μόνον τὸ προκείμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ καθαρᾶς διανοίας ἄψασθαι· τὸ οὕτω διακεῖσθαι, ὡς αὐτῷ προσιόντας τῷ Χριστῷ.

ΚΕΦ. ΚΗ.

5

Περὶ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.

- 1 “Τότε,” φησὶν, “προσέρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι” τίνος ἕνεκεν τῆς πόλεως ἐμνημόνευσεν; ἐπειδὴ πανταχοῦ τῶν φυλῶν ἦσαν διεσπαρμένοι, ἀλλ’ οἱ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἤγουν τὴν μητρόπολιν οἰκῶντες, πονηροί 10 τῶν ἄλλων ἦσαν, ὡς πλείονος ἀπολαύοντες τιμῆς· ὅθεν καὶ μείζονα τύπον ἐκέκτηντο· τὸν καιρὸν δὲ ἐπισημαίνεται ὁ Εὐαγγελιστῆς, εἰπὼν “τότε,” ἵνα δείξῃ τὴν ἄφατον αὐτῶν πονηρίαν· ὅτι ἰδόντες ἐκ μόνης τῆς ἀφῆς τοῦ κρασπεδοῦ τοὺς ἄρρώστους θεραπευθέντας, οὐδὲ οὕτως τῆς πονηρίας ἐπαύσαντο· ἀλλ’ ἐρωτῶντες 15 εἰς μέσον προφέρουσιν, οὐ παράβασιν νόμου Μωϋσέως, ἀλλὰ τὴν τῶν πρεσβυτέρων παραδοσιν, εἰς οἰκίαν αὐτῶν τε καὶ κείνων κατακρισιν· καὶ γὰρ τοῦ Μωϋσέως μετὰ πολλῆς τῆς ἀπειλῆς προστάξαντος, ὥστε μὴ προσθεῖναι μήτε ἀφελεῖν, αὐτοὶ προσετίθουν· οἶον δὴ καὶ τοῦτο ἦν, τὸ μὴ δεῖν ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίειν· τὸ 20 βαπτίζειν ποτήριον καὶ χαλκεῖον, τὸ δὲ αὐτοὺς βαπτίζεσθαι· τοῦτο δὲ ἐποίουν, φανερώτεροι εἶναι βουλόμενοι· ὡς δὴ καὶ αὐτοὶ νομοθέται· εἰς τοσοῦτον δὲ προῆλθον παρανομίας, ὡς τὰς μὲν αὐτῶν φυλάττεσθαι, τὰς δὲ θείας παραγράφεσθαι· διὰ τοῦτο δὲ αὐτῷ περὶ τούτου διαλέγονται, εἰς ὀργὴν αὐτὸν κινήσαι βουλό- 25 μενοι· ἵνα εἴπερ ἐξουθενώσῃ τοὺς πρεσβυτέρους, κατηγορήσῃ αὐτοῦ· ἦσθιν δὲ ἀνίπτοις χερσὶν οἱ Ἀπόστολοι· οὐκ ἐπιτηδεύοντες τοῦτο, ἀλλ’ ὑπερορῶντες λοιπὸν τῶν περιττῶν, καὶ τοῖς ἀναγκαίοις προσέχοντες· οὔτε τὸ νίπτεσθαι, οὔτε τὸ μὴ νίπτοντες νόμον ἔχοντες, ἀλλ’ ὡς ἔτυχεν ἑκάτερον ποιῶντες τροφῆς, πῶς ἔμελλον 30 ταῦτα περισπουδάζοντα ἔχειν. οὐ λέγει δὲ ὁ Χριστὸς, οὔτε ὅτι καλῶς ποιῶσι παραβαίνοντες, ἵνα μὴ θρασυτέρους ἐργάσῃται, οὔτε πάλιν κακίζει τὸ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων γινόμενον· ἵνα μὴ τὸν τῶν πρεσβυτέρων ὡς παρανόμων· ἵνα μὴ ὡς λοιδοροῦν καὶ ὑβριστῇν

αἰτιάσονται, ἀλλὰ τὸ δοκεῖν ἐπιτιμᾷ τοῖς ἐρωτῶσιν· καθάπτεται δὲ τῶν ταῦτα νομοθετησάντων πρεσβυτέρων, εἰ καὶ μηδαμῶς τούτων μέμνηται· “ἀποκριθεὶς,” γάρ φησιν, “εἶπεν αὐτοῖς· διατί καὶ “ ἡμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ,” καὶ τὰ ἐξῆς.

- 5 Τί ἐστίν, “ὃς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ 5
 “ἐμοῦ ὠφελῇθῃς, καὶ οὐ τιμήσῃ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ;” ἐπαίδευσαν τοὺς νέους, εὐσεβείας σχήματι, καταφρονεῖν τῶν γονέων οἶον, εἴτις εἶπεν τῷ ἰδίῳ υἱῷ· δός μοι τὸ πρόβατον, ὃ ἔχεις, ἢ τὸν μόσχον, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, ἔλεγε πρὸς πατέρα, δῶρόν ἐστι τῷ Θεῷ τοῦτο, ὃ θέλεις ἐξ ἐμοῦ ὠφελῇθῃν, καὶ οὐ δύνασαι λαβεῖν· 10
 καὶ διπλοῦν ἐντεῦθεν ἐγίνετο κακόν· οὔτε γὰρ τῷ Θεῷ προσῆγον, καὶ τοὺς γονέας ὀνόματι τῆς προσφορᾶς ἀπεστέρουν· τοὺς τε γεγεννηκότας προφάσει τοῦ Θεοῦ ὑβρίζοντες, καὶ τὸν Θεὸν διὰ τοὺς γεγεννηκότας ὄθεν καὶ τὸν προφήτην εἰς μέσον ἄγει, ἄνωθεν προαναφανοῦντα αὐτῶν τὴν κακίαν· ὅτι τῶν τοῦ Θεοῦ καταφρό- 15
 νοуси, “διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων.” διὸ ἐντρέψας αὐτοὺς, λοιπὸν πρὸς τὸν ὅχλον τρέπει τὸν λόγον· νομοθετῶν, ὅτι “οὐ τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα κοινοὶ τὸν ἄνθρωπον, “ ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος.”

Ἰωριγένουσι. Τὰ τοῖς γονεῦσιν ἐποφειλόμενα ἐκ τῶν νύων ἐνο- 20
 μοθέτουσι οἱ Ἰουδαῖοι, δῶρα τῷ Θεῷ προσάγειν, καὶ ἀδικεῖν τοὺς γονεῖς· οὐκ ἀπλῶς δὲ τοὺς ὅχλους προκαλεῖται, ἀλλὰ προσεκτικωτέρους ποιῶν· “συνίετε γάρ,” φησι, ταυτέστι, νοήσατε, καὶ μᾶλλον ἐμοῦ ἀκούετε ἢ τούτοις, τοῖς νόμον παρὰ καιρὸν λύσασιν διὰ τῶν ἰδίων παραδόσεων.

Διὰ τί τῶν Ἀποστόλων εἰπόντων, ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἐσκανδα- 25
 λίσθησαν, αὐτὸς εἶπεν, “ἄφετε αὐτούς;” καὶ γὰρ ἄλλαχού φαίνεται εἰπών· “ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς·” ἐπειδὴ οἶδεν ποτὲ μὲν δεῖ καταφρονεῖν σκανδάλων, ποτὲ δὲ μὴ καταφρονεῖν τὸ δὲ “ὁδηγοὶ εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν,” εἶπεν, τὸ πλῆθος ἀποσχί- 30
 ζων αὐτῶν, ὡς μέλλον εἰς βαρὴρὸν ἐμπίπτειν δι’ αὐτούς· διὸ καὶ ἐπήγαγεν· “τυφλὸς δὲ τυφλόν, ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφοτέροις εἰς βόθυ-
 “νον ἐμπίπτουσιν·” χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι οὐχ οἱ Φαρισαῖοι μόνον ἐσκανδαλίσθησαν, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐθορυβήθησαν· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐτόλμων τοῦτο ἐξ οἴκειον προσώπου εἰπεῖν, ἐν τῇ περὶ ἐτέ- 35

ρων διηγῆσαι μανθάνειν ἐβούλοντο· ὅτι γὰρ τοῦτό ἐστιν, ἀκούσω-
μεν πῶς μετὰ ταῦτα ὁ θερμὸς καὶ πανταχοῦ προφθάνων Πέτρος,
προσελθὼν φησὶν, “φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην” τὸν ἐν
τῇ ψυχῇ θόρυβον ἐκκαλύπτων διὸ καὶ ἐπιπλήττει αὐτῷ λέγων,
“Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε” ὅμως ἐρμηνεύει αὐτοῖς τὴν 5
παραβολὴν, λέγων, ὅτι “τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν
“κοιλίαν χωρεῖ,” καὶ τὰ ἐξῆς· κατασκευάζει δὲ τὸ εἰρημένον,
ἀπὸ τῆς κοινῆς φύσεως κατὰ Ἰουδαϊκὴν ταπεινότητά· καὶ γὰρ ὁ
νομοθέτης τοσοῦτον χρόνον ἀφίεισιν, ὅσον ἂν ἔνδον ἐν τῇ κοιλίᾳ
μένῃ· ὅτ’ ἂν δὲ ἐξέλθῃ, οὐκ ἔτι· ἐν ἐσπέρᾳ γὰρ κελεύει λούεσθαι, 10
καὶ καθαρὸν εἶναι τὸν καιρὸν τῆς πέψεως ἀναμετρῶν· τὰ δὲ τῆς
καρδίας φησὶν, ἔνδον μένει, καὶ ἐξελθόντα κοινῷ οὐ μόνον τὰ
ἐνδον· χρὴ δὲ ἡμᾶς καὶ τοῦτο τηρεῖν, καθάπερ ὁ δεσπότης Χρι-
στός· λέγω δὴ, σκανδάλαν καιρὸν ὥστε εἶναι ἡμᾶς συνετούς· καὶ
σκοπεῖν, πότε μὲν τινες εὐλόγως σκανδαλίζονται, καὶ ταχέως αὐτοὺς 15
διορθοῦν· πότε δὲ ἄνευ λόγου, καὶ εἰς οὐδὲν τοῦτο λογίζεσθαι.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. ὩΡΙΓΕΝΟΥΣ. Φυτεῖα ἐστὶν εἰ μὴ
ἐκ Θεοῦ, πᾶν τὸ ἔξω Θεοῦ· ὅπερ καὶ ἐκριζωθήσεται· ὁ ταύτη
ποιούμενος τυφλὸς ἦν.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΜΦΟΤΕΣΤΙΑΣ. Μανιχαῖοι δὲ βουλόμενοι δεικνύ- 20
ναι τὸν νόμον οὐκ εἶναι τοῦ Πατρὸς τοῦ Χριστοῦ, ταύτη κέχρη-
ται τῇ μαρτυρίᾳ· πλεῖστον ὅσον τῆς ἀληθείας ἀποσφαλέντος· οὐ
γὰρ περὶ τῆς κατὰ νόμον λέγει διαγωγῆς, ἀλλὰ τῆς τῶν Φαρι-
σαίων αἰρέσεως, οἱ ταῖς οἰκείαις ἐπινοίαις, πλεῖστα ἐναντία τοῖς
πειθομένοις αὐτοῖς ἐξεπαίδευον· καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἀνωτέρω 25
φαίνεται σαφῶς ἐλέγχων αὐτούς.

ΣΕΤΗΡΟΤ ἈΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ἀπὸ Λόγοι οἱ. Φύτεϊαν ἐκάλεσεν
ἡγροημένην Θεῶ, τὰς παραφυάδας τῶν Φαρισαϊκῶν παραδόσεων·
τὰς φιλονείκως καὶ ἀκαίρως ἀπομενούσας τῷ γράμματι, καὶ οὐκ
αὐτῶν τὸν νόμον τὸν παρὰ Θεοῦ δοθέντα· μὴ γένοιτο· μὴ γὰρ δὴ 30
τοῦτο τῆς^a μυσσαρᾶς γλώσσας καὶ θεομάχου οἱ Μανιχαῖοι προσ-
τεχνάσθωσαν· ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο τυφλοὺς ἐκάλεσεν, ὥς τῷ γράμ-
ματι τὸν ὀφθαλμὸν προσερείσαντας, καὶ μὴ βουλομένους ἐπὶ τὸ
πνεῦμα διαβλέψαι καὶ τὸν ἔνδοθεν νοῦν.

^a τὰς Cod.

ΚΕΦ. ΚΘ.

Περὶ τῆς Χαναanaίας.

- 21 Καὶ ἐξελθὼν ἐκείθεν ὁ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος.

Διὰ τί ἀπῆλθεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος; ὅπως, ἐπει-
 δὴ περ τῆς τῶν βρωμάτων παρατηρήσεως τοὺς Ἰουδαίους ἀπῆλλα-
 ξεν, ἀνοίξῃ καὶ τοῖς ἔθνεσι θύραν, λοιπὸν ὁδῷ προβαίνων· καὶ πρὸ
 τούτου μὲν, τοῖς Ἀποστόλοις ἐπέταξεν· “εἰς ὅδον ἐθνῶν μὴ ἀπελ-
 “θεῖν καὶ κηρύξαι.” αὐτὸς δὲ νῦν ἀπέρχεται, οὐχ ὡς κήρυξ· ὅπερ
 οὖν καὶ ὁ Μάρκος αἰνιττόμενος ἔλεγεν, ὅτι ἔκρυπεν ἑαυτὸν, καὶ οὐκ ἰο
 ἔλαθεν· ὥσπερ γὰρ τὸ μὴ δραμεῖν ἐπ’ αὐτοὺς πρώτους τῆς ἀκο-
 λουθίας τῶν πραγμάτων ἦν, οὕτως τὸ προσερχομένους διώκειν ἀνα-
 ξιον τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ὑπῆρχεν· εἰ γὰρ τοὺς φεύγοντας
 διώκειν ἐχρῆν, πολλῶ μᾶλλον τοὺς διώκοντας φεύγειν οὐκ ἔδει.

- 22 Καὶ ἰδοῦ, γυνὴ Χαναanaία. 15

Χρὴ δὲ σκοπεῖν πῶς ἐστὶν εὐεργεσίας ὀξία ἀπάσης ἡ γυνή·
 ὅτι περ ἀναξίαν ἑαυτὴν νομίζουσα, οὐκ ἐτόλμησεν εἰς τὰ Ἱεροσό-
 λυμα ἐλθεῖν· ὅτι γὰρ εἰ μὴ τοῦτο περὶ ἑαυτῆς ὑπελάμβανεν ἐκεῖ
 παρεγένετο, εὐδὴλον καὶ ἀπὸ τῆς παρούσης σφοδρότητος, καὶ ἐκ
 τῶν ὀρίων αὐτῆς ἐξελθεῖν· τινὲς δὲ καὶ ἀλληγοροῦντες φασὶν, ὅτι 20
 ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Ἰουδαίας ὁ Χριστὸς, τότε αὐτῷ προσελθεῖν
 ἐτόλμησεν ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ ἐκ τῶν ὀρίων αὐτῆς ἐξελθοῦσα· “ἐπι-
 “λάβου γάρ,” φησι, “τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς
 “σου.” καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς ἐκ τῶν ὀρίων αὐτοῦ ἐξῆλθεν, καὶ ἡ
 γυνὴ ἐκ τῶν ὀρίων αὐτῆς· καὶ οὕτως ἡδυτήθησαν συντυχεῖν ἀλλή- 25
 λους· Χαναanaίαν δὲ αὐτὴν ἐκάλεσεν, ἵνα δείξῃ ἐκ ποίων παρανό-
 μων ἐθνῶν οὕσα, ποίαν εἰλικρινῇ πίστιν ἐκτήσατο· καὶ οὐ λέγει,
 ἐλέησον τὴν θυγατέρα μου, διὰ τὸ ἐκείνην ἀναίσθητον ἐκ τῆς νόσου
 εἶναι· ἀλλ’ ἐλέησόν με τὴν μυρία πάσχουσαν θεινὰ, καὶ μετὰ
 αἰσθήσεως οὐκ ἔλαττον τῆς ἐμῆς θυγατρὸς μαινομένην. 30

Τίνος ἔνεκεν τοσαῦτα κρατούσης, ἐν πρώτοις μὲν οὐκ ἀπεκρίθη
 αὐτῇ λόγον· ὅτε δὲ ἀπεκρίθη, δυνάμενον ἐξαπορῆσαι αὐτῇ λόγον
 εἶπεν τὸ “οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα
 “οἴκου Ἰσραὴλ.” καὶ πάλιν, “ὅτι οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν

“ ἄρτον τῶν τέκνων καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις ; δι’ ἅπαντα ἐκεῖνα ἅπερ οὔσαν προῆδει, ἵνα δείξῃ αὐτῆς τὴν φιλοσοφίαν· οὐ γὰρ ἐβούλετο κρυβῆναι τοσαύτην γυναικὸς ἀρετὴν· ὥστε οὐ χωρίζοντος ἦν, ἅπερ ἔλεγεν αὐτῇ, ἀλλ’ ἐκκαλουμένου τὸν ἐναποκείμενον θησαυρόν· εἰ γὰρ μὴ δοῦναι ἤθελεν, οὐκ ἂν μετὰ ταῦτα ἔδωκε. 5
 χρὴ δὲ σκεπῆσαι μετὰ τῆς πίστεως αὐτῆς καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην. αὐτὸς μὲν γὰρ τέκνα τοὺς Ἰουδαίους ἐκάλεσεν, αὐτὴ δὲ οὐκ ἠρέκεσθη τούτοις, ἀλλὰ καὶ κυρίου ὠνόμασεν· τοσοῦτον οὐκ ἤλγησε τοῖς ἐτέρων ἐγκαμίοις. καὶ αὐτὴ μὲν οὕτως· ὁ γὰρ Χριστὸς προσμαρτυρήσας αὐτῇ τῇ πίστει, “ γενηθήτω σοι,” φησὶν, 10
 “ ὥς θέλεις· καὶ ἰάθῃ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.” τοσοῦτον ἰσχύει προσεδρία εὐχῆς· ὃ γὰρ οἱ Ἀπόστολοι ἀνύσαι οὐκ ἴσχυσαν, εἰπόντες, “ ἀπόλυσον αὐτήν,” αὐτὴ ἤνυσεν· καὶ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων, παρ’ ἡμῶν βούλεται μᾶλλον τῶν ὑπευθύνων ἀξιοῦσθαι, ἢ παρ’ ἐτέρων ὑπὲρ ἡμῶν· καίτοι μείζονα παρρησίαν εἶχεν 15
 οἱ Ἀπόστολοι, ἀλλὰ πολλὴν καρτερίαν ἐπιδείξατο αὕτη.

ΚΕΦ. Λ.

Περὶ τῶν θεραπευθέντων ὄχλων.

30 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοί.

Διὰ τί ταύτῃ μὲν τῇ γυναικί, μετὰ τοσαύτης βραδυτήτος 20 ἐπήκουσεν, τοῖς δὲ εἰς τὸ ὅρος προσελθοῦσιν αὐτῷ ἀρρώστοις, εὐθέως τὴν ὑγίειαν ἔδωκός αὐτο ; οὐκ ἐπειδὴ βελτίους ἐκείνης οὔτοι· καὶ γὰρ πιστοτέρα ἐκείνων αὕτη, ἀλλ’ ἵνα τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων ἐμφράξῃ τὰ στόματα, καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἀπολογίαν ἐκκύψῃ πρόφασιν· ὅσφ’ γὰρ ἂν τις μείζονα εὐεργετεῖται, τοσοῦτον μᾶλλον 25 ἐστὶν ὑπεύθυνος τῇ κολάσει, ἀγνωμονῶν, καὶ μὴ θελήσας τῇ τιμῇ γενέσθαι βελτίων· διὰ δὲ τοῦτο καὶ οἱ πλουτοῦντες, τῶν πενομένων μᾶλλον κολάζονται, ὅντες κακοί· ὅτι μὴδὲ ἐν εὐθηναῖς γεγόνασιν ἡμεροί· μὴ γάρ μοι λέγε, ὅτι δεδώκασιν ἐλεημοσύνην· εἰ γὰρ μὴ κατ’ ἀξίαν δεδώκασιν, οὐδὲ οὕτω διαφεύζονται τὴν κολάσιν· οὐ 30 γὰρ τὸ μέτρον τῶν διδομένων ἢ ἐλεημοσύνη κρίνεται, ἀλλὰ τῇ δαφιλείᾳ τῆς γνώμης· εἰ δὲ οἱ ἐκ μέρους παρέχοντες δίκην διδώσι μὴ κατ’ ἀξίαν διδόντες, πολλῷ μᾶλλον οἱ φιλαργυρίαν νοσοῦντες·

προσέταξε γὰρ ὁ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς, “περισσεῦσαι τὴν
“δικαιοσύνην ἡμῶν, πλέον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων”
τοὔτεστιν, ὑπὲρ τὰς δεκάτας παρέχειν.

ΣΕΤΗΡΟΤ ἈΝΤΙΟΧΕΙΑΣ. Ἐκ τῆς πρὸς ἈΝΑΣΤΑΣΙΑΝ ἑΠΆ-
ΤΙΣΣΑΝ^h ἘΠΙΣΤΟΛῆΣ. “Κύνα” μὲν λέγων αὐτὴν, ὡς ἐκ τῶν 5
ἀκαθάρτων οὔσαν ἐθνῶν, ἀκάθαρτον γὰρ ὁ κύων τῷ νόμῳ· “τέκνα”
δὲ τοὺς ἐξ Ἰσραὴλ καταγομένους Ἰουδαίους ἀποκαλῶν· πρὸς τοῦτο
δὲ αὖθις ἡ ὑπὸ τῆς σοφίας δοκιμαζομένη, σοφῶς ὑπήντησεν ἤρπασε
γὰρ τὴν ὕβριν, καὶ τὴν δοκιμάζουσιν αὐτὴν σοφίαν ἐξ αὐτῆς τῆς
ὑβρεως συλλογίζεται, καὶ συγκλείει πρὸς ἔλεον· ναί, φησι, κύων 10
εἰμί· καταδέχομαι τὴν ὕβριν· ἐξ ὧν ὕβρισμαι, τρεφὴν ἐποφείλο-
μαι· καὶ γὰρ ὡς κυνὶ τῶν τοῦ ἄρτου ψυχίων μοι μέτεστιν.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Εἰπὼν δὲ “γενηθήτω,” βασιλι-
κῶς ἐφθέγγετο· οὐ δι’ εὐχῆς τὸ ὄραμα ἀνύσας, ἀλλὰ διὰ τῆς
θεωπρεποῦς ἐξουσίας· ῥηθέντος τοῦ λόγου, τὸ ἔργον οὐ χρονίζει· 15
Θεὸς γὰρ ὁ λέγων, καὶ τὸ ῥῆμα ἐνεργοῦν, καὶ ἡ δύναμις παν-
ταχοῦ.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΝΑΧΟῦ. Εἰ μὲν γὰρ εὐθὺς προσελθούσης τοῦτο
ἔφη, χαρίζεσθαι μᾶλλον ἐδόκει· νῦν δὲ τῇ ἀναβολῇ, ἀπὸ τῶν
ῥημάτων τῆς γυναικὸς τούτου δειχθέντος, καὶ ὁ ἔπατος ἀκολούθως 20
ἐπείγετο, σύμφωνος ὧν τοῖς λεχθεῖσι, καὶ ἡ θεραπεία προσεβε-
βαίου^c ἀμφοτέρα· καὶ Ἰουδαίους μὲν κατηγορίας οὐκ ἀπελιμπά-
νετο πρόφασις, ὁ δὲ ἔλεγχος μείζων ἐγίνετο.

ΚΕΦ. ΛΑ.

Περὶ τῶν ἐπτά ἄρτων.

25

32 Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον.

Τί δήποτε πρῶν μὲν εἶπον οἱ Ἀπόστολοι τῷ Χριστῷ, ὅτι ἀπό-
λυσον τοὺς ὄχλους, νῦν δὲ οὐκ εἶπον, καὶ ταῦτα τριῶν παρελθου-
σῶν ἡμερῶν; ἐπειδὴ βελτίους λοιπὸν ἐγένοντο· ἢ καὶ διὰ τοῦ
ὁρᾶν αὐτοῦ τοὺς ὄχλους οὐ σφόδρα αἰσθανομένους τοῦ λιμοῦ· καὶ 30
γὰρ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ γενομένῃ θαυματουργίᾳ. διὰ τί δὲ

^h ὑπάτησαν Cod.

^c πρὸς ἰεβεβαίου Cod.

ὁ φιλάνθρωπος οὐκ ἐν τῇ πρώτῃ, οὐδὲ ἐν τῇ δευτέρῃ ἡμέρᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ τρίτῃ τὴν αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν εἰς αὐτοὺς ἐπιδείκνυται; ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ἔχειν τινὰ πρὸς τροφήν· καὶ ὅτε ταῦτα ἀνῆλθοτο, τοῦτο πεποίηκεν ὅπως πρότερον ἐν χρεῖᾳ γενόμενοι, μετὰ πλείονος τῆς προθυμίας τὴν χάριν δέξωνται· δεικνὺς δὲ ὅτι καὶ 5 πόρρωθεν ἀφεστήκεισαν, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ὑπολελειμμένον ἦν, φησὶν· “ἵνα μὴ ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ.” τίνος δὲ ἔνεκεν, εἰ^c οὐκ ἤθελεν ἀπολῦσαι αὐτοὺς νῆστεις, οὐ ποιεῖ τὸ σημεῖον, ἀλλ' ἐρωτᾷ; ἵνα ἐν τῇ ἐρωτῇσει ταύτῃ καὶ τῇ ἀποκρίσει, προσεκτικωτέρους ποιήσει τοὺς μαθητάς, καὶ τὴν αὐτῶν πίστιν ἐπιδείξωνται 10 ἐκ τοῦ προτέρου θαύματος τῶν πέντε ἄρτων, προσερχόμενοι καὶ λέγοντες· Κύριε, ποιήσον ἄρτους· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως συνῆκαν τῆς ἐρωτήσεως τὴν αἰτίαν· ἀλλ' ἔτι χαμαὶ ἔρπουσιν, ἐπιλαβόμενοι τῶν κοφίνων· καίτοιγε πολλὰ ἐποίησεν, ὥστε κατέχειν αὐτοὺς ἐκεῖνο τὸ θαῦμα· πρῶτον μὲν, διὰ τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς τότε δια- 15 κόνους τοῦ πράγματος, καὶ διὰ τοῦ νεῖμαι, καὶ διὰ τοῦ βαστάσαι τοὺς κοφίνους· καὶ ὥσπερ πρῶην, οὕτως καὶ νῦν τῆς ἐρημίας μέμνηται· καὶ οἱ μὲν ἀσθενεῖ λογισμῷ τοῦτο ἔλεγον· τὸ δὲ σημεῖον καὶ ἐντεῦθεν ἀνύποπτον ἐγίνετο, ἵνα μὴ λέγῃ τίς, ὅπερ καὶ ἤδη εἶπον, ὅτι ἀπὸ πλησίου κόμης τινὸς εὐσης τοὺς ἄρτους ἔλαβον. 20

Διὰ τί καὶ νῦν ἐπὶ τῶν ἑπτὰ ἄρτων, οὐκ εἶπον οἱ Ἀπόστολοι, ὥσπερ ἔμπροσθεν ἐπὶ τῶν πέντε, ὅτι “καὶ τί ταῦτά ἐστιν εἰς “ τοσοῦτους;” ἐπειδὴ εἰ καὶ τελείως ὑψηλοὶ οὐ γεγόνασιν, ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τὸ κρεῖττον κατὰ μικρὸν προέκοπτον· χρὴ δὲ καὶ ταύτην αὐτῶν τὴν φιλοσοφίαν εὐνοεῖν, πῶς ἦσαν γαστροὺς κρεῖττους, πῶς 25 ἐπαιδεύοντο μὴ πολὺν ποιεῖσθαι τραπέζης λόγον· ἐν ἐρημίᾳ γὰρ ὄντες, καὶ τρεῖς ἡμέρας ἐκεῖ διατρίβοντες, ἑπτὰ ἄρτους εἶχον· τί δῆποτε ἐπὶ μὲν τῶν πέντε ἄρτων, καίτοιγε πεντακισχιλίων ὄντων, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων, δώδεκα κόφινοι περισσεύσαν, ἐνταῦθα δὲ τετρακισχιλίων ὑπαρχόντων, καὶ ἑπτὰ ἄρτων, ἑπτὰ σφυρίδες; 30 ἢ τοῖσιν τοῦτο ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι αἱ σφυρίδες τῶν κοφίνων μείζους ἦσαν· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ἵνα μὴ πάλιν ἡ ἰσότης τοῦ σημείου εἰς λήθην αὐτοὺς ἐμβάλῃ τοῦ ἐνός· διὰ τοῦτο τῇ διαφορᾷ τὴν μνήμην αὐτῶν διεγείρει· ἵνα ἐκ τοῦ παρηλλαγμένου μνησθῶσι· κακείνου καὶ

τούτων ὅμως καὶ ἐν τούτῳ τὴν ἀφάτην αὐτοῦ δύναμιν ἐνδείκνυται, καὶ τὴν εὐκλείαν τῆς ἐξουσίας· ὅτι αὐτῷ δυνατὸν, καὶ οὕτω καὶ ἐτέρως, τὰ τοιαῦτα θαυματουργεῖν· οὐδὲ γὰρ μικρὰς δυνάμεως ἦν τὸ τὸν ἀριθμὸν διατηρῆσαι, καὶ τότε καὶ νῦν, ὥστε μήτε ἐλάττωσα, μήτε πλείονα. διὰ τοῦτο εὐθέως ἀφείς τοὺς ὄχλους, 5 ἀνεχώρησεν, τυραννίδος φεύγων ὑπεψίαν· οὐ πεζῇ δὲ, ἀλλ' ἐν πλοίῳ· ἵνα μὴ ἀκολουθήσωσιν αὐτῷ· καὶ γὰρ ἤθελον αὐτὸν ποιῆσαι βασιλέα.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Οὕτως ἦν αὐτῶν τὴν ψυχὴν διαθεῖς τῷ λόγῳ ἑαυτοῦ, ὡς καὶ εἰς λήθην ἑαυτῶν ἐλθεῖν, καὶ μὴ δὲ μίαν 10 φροντίδα τροφῆς ποιήσασθαι, ἢ ἄλλης ἀναγκαίας χρείας· οὐκ ἀποκάμνοντες ἐν ἐρήμῳ συνκίμαι Χριστῷ. ὁ δὲ Χριστὸς, τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς εἰδὼς, ὅτι δεόμεθα τροφῆς πρὸς τῇ ὑγιείᾳ τῶν σωμάτων, καὶ τούτου πρόνοιαν τίθεται· ἵνα φαῖν μὴ μόνον ψυχῶν, ἀλλὰ καὶ σωμάτων κηδόμενος, ὡς αὐτὸς ὦν καὶ ψυχῆς καὶ σώμα- 15 τος δημιουργός· οὐ μὴν θατέρον, κατὰ τοὺς τῶν Μανιχαίων λήρους, οἱ διαφόρους φάσιν, ἄλλον τὸν τῆς ψυχῆς, ἄλλον τὸν τοῦ σώματος.

34 Ποσους ἄρτους ἔχετε ;

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΟΜΦΟΤΕΣΤΙΑΣ. Οὕτω τὴν βούλησιν συνῆκαν, ὅτι τὴν ἐπὶ ταῖς τροφαῖς αὐθις θαυματουργίαν ὑπὲρ τῆς πίστεως ὁ 20 Κύριος ἐβούλετο παρασχέσθαι· καίτοι ἡ ἐπερώτησις εἰς τοῦτο αὐτὸ διανίστησιν, ὡς ὁ Ἰωάννης διδάσκει, τὸ “ πόθεν ἀγοράσωμεν “ ἄρτους, ἵνα φάγωσιν οὗτοι.” Καὶ μετ' ὀλίγα—Ἐβούλετο γὰρ διαγυμνάζεσθαι τὴν τῶν μαθητῶν ψυχὴν, εἰς τὸ πιστεῦειν τῇ θείᾳ αὐτοῦ δυνάμει· ὅτι μὴ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις τοὺς 25 ἀκολουθοῦντας ἐπαίδευεν.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΟΜΦΟΤΕΣΤΙΑΣ. Οὐκ ἀγνοοῦντες ἡ ἐρώτησις, ἀλλ' ἐπὶ τὴν αἵτησιν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἐνάγοντες.

ΚΤΡΙΛΑΟΣ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Ἐκ πολλῶν δὲ ὁ Χριστὸς δείκνυσιν ὅτι Θεὸς ἐστίν· οὐδὲν ἤττεν καὶ ἐκ τῷ τρέφειν ἐν ἐρήμῳ τὸν 30 ὄχλον τοῦτο παρίστησιν· οἷονεῖ πως καὶ ἄκων διὰ τὴν καὶ τῆς τροφῆς δυσπόριστον ποιῶν τὸ τῶν ἄρτων σημεῖον· ὅπερ οὐκ ἂν ἐποίησεν ἐν πλείονι, ὅπου τῶν ὠνίων^d ἡ ἀφθονία· πλὴν δυνάμεως

^d ὀνίων Cod.

λόγῳ κραταιῶσαι αὐτοὺς, διὰ τὸ ἀφανὲς τοῦτο ποιεῖ· τὸ δὲ τῶν ἄρτων ὡς ἐναργῶς δείκνυσιν, τὴν αὐτοῦ θεοπρεπῆ δοξάν ἐποίησεν.^d

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΪΑΣ. Οὐ μόνον ἅπαζ τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον ὅπως γινώμεν, ὅτι τῆς θεότητος αὐτοῦ ἐστὶν ἡ ἰσχὺς, ἡ ἀποτρέφουσα ὅτε θέλει πλήθη, καὶ δίχα ἄρτων· τοῦτο δὲ ποιεῖ, 5 πιστοποιῶν τὸν ὄχλον, ὅτι αὐτὸς ἦν, ὁ καὶ πρόην ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἔτη τὸν Ἰσραὴλ διαθρέψας, καὶ οὐ μόνον ἐξ ὀλίγων αὐτοὺς ἔθρεψεν ἄρτων, ἀλλὰ καὶ ἐπερίσσευσαν ἑπτὰ σφυρίδες· ἵνα δειχθῇ ἀσυγκρίτως τὸν Ἡλιοῦ ὑπεραίρων· ὃς καὶ αὐτὸς ἐποίησεν πλεονάζειν τὸ ἐλαιον τὸ μικρὸν καὶ τὸ ἄλευρον τῆς χήρας· 10 ὁμῶς περαιτέρω τῆς χρείας, ἑπτὰ σφυρίδας ἐπλήρωσεν ἀπὸ τῶν ἑπτὰ ἄρτων· ἵνα ἡ διαφορὰ τῶν σημείων, μὴ πάλιν ἐμβάλλῃ εἰς λήθην τοὺς μαθητάς.

1 Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι.

Ποῖον σημεῖον οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι νῦν ἐπιζητοῦσιν, 15 ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδειχθῆναι αὐτοῖς; ἢ ἵνα στήσῃ τὸν ἥλιον, ἢ τὴν σελήνην χαλινώσῃ· ἢ κεραυνοὺς κατενέγκῃ, ἢ τὸν ἄερα μεταβάλλῃ· ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ποιήσῃ. ὅπερ δὲ καὶ αὐτὸς εἶπεν αὐτοῖς· ὅτι “τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε· τὰ δὲ σημεῖα “τῶν καιρῶν, οὐ γινώσκετε,” τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ὥσπερ, φησὶν, ἐπὶ 20 τοῦ οὐρανοῦ, ἄλλο μὲν σημεῖον τοῦ χειμῶνος, ἄλλο δὲ τῆς εὐδίας, καὶ οὐκ ἂν τις τὸ σημεῖον ἰδὼν τοῦ χειμῶνος, γαλήνην ζητήσκειν· οὐδὲ ἐν γαλήνῃ χειμῶνα, οὕτως καὶ ἐπ’ ἐμοῦ λογίζεσθαι χρή· ἄλλος γὰρ οὗτος ὁ τῆς ἐμῆς παρουσίας καιρὸς, καὶ ἄλλος ὁ μέλλων· νῦν χρεῖα τούτων τῶν σημείων τῶν ἐν τῇ γῇ· τὰ δὲ ἐν 25 τῷ οὐρανῷ, ἐκείνῳ τεταμείνεται τῷ καιρῷ· νῦν, ὡς ἱατρὸς ἦλθον· τότε, ὡς δικαστὴς ἐλεύσομαι· ὑποκριτὰς δὲ αὐτοὺς καλεῖ καὶ νῦν, ὅτι καὶ ἕτερα μὲν ἔλεγον, ἕτερα δὲ ἐφρόνου. οὐ γὰρ διὰ τὸ πιστεῦσαι ἐζήτουν τὰ σημεῖα, ἀλλ’ ὥστε ἐπιλαβέσθαι, ἐπεὶ ἔδωκεν ἂν ὁ γὰρ τῇ γυναικὶ εἰπὼν, οὐκ ἔστι καλὸν δοῦναι, καὶ 30 μετὰ ταῦτα δούς, πολλῷ μᾶλλον ἂν τούτοις παρέσχε· καὶ ὁ τὰ μείζονα δούς, τουτέστιν ἀμαρτήματα λύσας, καὶ δαίμονας ἀπελάσας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, καὶ ἐν τούτοις μὴ πείσας, πῶς ἂν ἐν

^d Totus hic locus mutilus et depravatus esse videtur.

σει Cod.

^f κατενέγκει Cod.

^e χαλινώ-

τοῖς μικροτέροις πείθειν ἔμελλεν; μικρότερα γὰρ πρὸς ταῦτα, τὸ τὸν ἥλιον ἀποκρύψαι, καὶ σελήνην χαλινῶσαι, καὶ κεραύνους κατενεγκεῖν· χρὴ δὲ σκοπῆσαι τὴν πόρῳσιν αὐτῶν· ὅτι περ εἰπόν-
τος τοῦ δεσπότου Χριστοῦ πρὸς αὐτοὺς, ὅτι “οὐ δοθήσεται αὐτοῖς
“ σημεῖον, εἰ μὴ τοῦ Ἰωῆ,” οὐκ ἐρώτῳσι τί ποτε ἦν τὸ λεγό- 5
μενον· ἐπειδὴ, ὥσπερ ἔφην, οὐκ ἐπιθυμία ταῦτα ἐποίουν. διὰ δὴ
τοῦτο καὶ αὐτοὺς ἀφεῖς αὐτοὺς, ἀπῆλθεν.

- 4 Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ
σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωῆ
τοῦ προφήτου.

10

Θεοδωρήτοτ. “Σημεῖον Ἰωῆ” λέγει, τὸ τῆς θαλάσσης,
ἐπειδὴ τριημέρευσεν ἐν τῷ κῆτει· ὅθεν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς
Χριστὸς, τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ὑπὸ γῆς διέτριψεν, τὴν
μὲν παρασκευῇ, ἀπὸ τοῦ τέλους· τὸ δὲ σάββατον, ὅλον· τὴν δὲ
κυριακὴν, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, κατὰ τὴν ὑπόληψιν τῶν ἀνθρώπων. ἐπεὶ 15
δὲ ἡμεῖς τὴν τριταίαν τῶν τελευτησάντων ἡμέραν ἐπιτελοῦμεν,
οὐκ ἐπειδ’ ἂν ἴσων τῷ μέτρῳ πληρωθῆναι συμβαίῃ τὰς τρεῖς
ἡμέρας καὶ τὰς τρεῖς νύκτας, ἀλλ’ ἡμέραν μὲν μόνην καὶ τέλειαν
λογιζόμενοι ἐκείνην, ἣν ἐν οἰωδῇ ποτε καιρῷ τελεύτηκεν· ἡμέραν
δὲ καὶ τὴν ἑτέραν, ἥς ἐν τοῖς προοιμίοις παρὰ τοὺς τάφους τῶν 20
τετελευτηκότων ἄπειμεν· κατὰ τὴν αὐτὴν τοίνυν ἀκολουθίαν, καὶ
ὁ Κύριος τρεῖς νύκτας τε καὶ ἡμέρας ποιήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ
τούτου δεῖγμα σαφές, τὸ καὶ τὰς γυναῖκας κατ’ ἐκείνην ἐλθεῖν
τὸν καιρὸν, ὥστε δὲ τὰ νενομισμένα τῆς τριταίας ἡμέρας ἐπὶ
νεκρῷ πληρῶσαι.

25

ΚΕΦ. ΑΒ.

Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.

- 6 Διὰ τί εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς Ἀποστόλοις, “προσέχετε ἀπὸ τῆς
“ ζύμης τῶν Φαρισαίων,” καὶ οὐκ εἶπεν, ἀπὸ τῆς διδασκαλίας
αὐτῶν; ἐπειδὴ ἐβούλετο ἀναμνησθαι αὐτοὺς τῶν γενομένων ση- 30
μείων· ἐγίνωσκε γὰρ αὐτοὺς ἐπιλελησμένους· καίπερ διπλοῦ τοῦ
θαύματος γενομένου· λέγω δὴ τοῦ πλεονασμοῦ τῶν πέντε ἄρτων
καὶ τῶν ἑπτὰ· καὶ τὸ μὲν ἀπλῶς ἐγκαλέσαι αὐτοῖς, οὐκ ἐδόκει

λόγον ἔχειν· τὸ δὲ ἀφορμὴν παρ' αὐτῶν λαβόντα οὕτως ἐπιτιμῆσαι, εὐπαραδεκτον ἐποίει τὸ ἔγκλημα, καὶ τὸ εἰς μέσον ἐνεγκεῖν τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν τί διελογίζοντο, “ὅτι ἄρτους οὐκ “ἐλάβομεν.” ἔτι γὰρ ἐπὶ τὰ καθάρσια τὰ Ἰουδαϊκὰ ἦσαν ἐπιτοημένοι, καὶ περὶ τὰς τῶν βρωμάτων παρατηρήσεις· διὸ πάντων ἕνεκεν, καὶ σφοδρότερον αὐτοῖς ἐπιτίθεται λέγων “τὶ διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; οὐκ ᾔπαυετε, οὐδὲ μνημονεύετε,” καὶ τὰ ἐξῆς. εἶδες ἀγανάκτησιν ἐπιτεταμένην, οὐδὲ γὰρ ἀλλαχοῦ φαίνεται αὐτοῖς οὕτως ἐπιτιμῆσας· τοῦτο δὲ ὅλον πεποίηκεν, ὥστε πάλιν τὴν τῶν βρωμάτων ὑποληψὶν ἐκβαλεῖν· οὐ γὰρ πανταχοῦ ἡ πραότης καλόν. ὥσπερ γὰρ μετεδίδου παρρησίας αὐτοῖς, οὕτως καὶ ἐπιτιμᾷ δι' ἀμφοτέρων τὴν σωτηρίαν αὐτῶν οἰκονομῶν· χρὴ δὲ σκοπῆσαι καὶ τὴν μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν πολλὴν αὐτοῦ ἐπιείκειαν. ὥς γὰρ ἀπολογούμενος αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς ἐπιτιμήσεως, τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν ἑπτὰ ἀνέμνησεν· διὰ τοῦτο δὲ τὸν ἀριθμὸν τίθησιν, καὶ τῶν τραφέντων, καὶ τῶν λειψάνων τῶν ἄρτων· ὁμοῦ τὲ εἰς ἀνάμνησιν αὐτοὺς ἄγων τῶν παρελθόντων, καὶ εἰς τὸ μέλλον προσεκτικωτέρους ποιῶν. τοσοῦτον δὲ ἰσχυρεν ἡ ἐπιτίμησις, καὶ ἤγειρε καθεύδουσιν τὴν αὐτῶν διάνοιαν, ὅτι μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν τοῦτο μόνον προσθέντος, ὅτι οὐ περὶ ἄρτων εἶπον ὑμῖν, εὐθέως συνῆκαν, ὅτι περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων εἶπεν· καίτοι τοῦτο αὐτοῦ μὴ ἐρμηνεύσαντος· ὅθεν δέον ἡμᾶς γινώσκειν πόσα ἀγαθὰ ἡ ἐπιτίμησις αὕτη εἰργάσατο· πρῶτον μὲν, τῶν Ἰουδαϊκῶν αὐτοὺς ἀπήγαγε παρατηρήσεως· ἔπειτα ραθύμους ὄντας, προσεκτικωτέρους ἐποίησεν, καὶ τῆς ὀλιγοπιστίας ἀπῆλλαξεν, ὥστε μὴ φοβεῖσθαι, εἶποτε ἄρτους φαίνονται ὀλίγους ἔχοντες· μηδὲ ὑπὲρ λιμοῦ φροντίζειν, ἀλλ' ὑπερορᾷ τούτων ἀπάντων.

ΚΕΦ. ΛΓ'.

Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.

30

- 13 Διὰ τί ἀπελθὼν εἰς Καισάρειαν τῆς Φιλίππων; ἔστι γὰρ καὶ ἑτέρα ἡ Στράτωνος, ἐν ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἐν ταύτῃ, ὃ Χριστὸς ἡρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων· “τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; πόρρω τῶν Ἰουδαίων ἀπάγων αὐτοὺς, ὥς

πάσης ἀπαλλαγέντας ἀγωνίας, μετὰ παρρησίας εἰπεῖν τὰ κατὰ
 διάνοιαν ἅπαντα· διὰ τοῦτο ἐν ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἐν ταύτῃ ἐπηρώ-
 τησεν αὐτούς· οὐκ ἐρωτᾷ δὲ τὴν αὐτῶν γνώμην εὐθέως, ἀλλὰ τὴν
 τῶν πολλῶν ἵνα περ εἰπόντας τὴν ἐκείνων, εἴτα ἐρωτηθέντες, εἰς
 μείζονα ἀναχθῶσιν^ε ἔννοιαν, καὶ μὴ εἰς τὴν αὐτὴν ταπεινότητα 5
 τοῖς πολλοῖς συμπέσωσι· διὰ δὴ τοῦτο, οὐδὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ κη-
 ρύγματος αὐτῶν πυνθάνεται· ἀλλ' ὅτε σημεῖα πολλὰ ἐποίησεν,
 καὶ περὶ πολλῶν αὐτοῖς διηλέχθη, καὶ ὑψηλῶν δογμάτων, καὶ τῆς
 αὐτοῦ θεότητος, καὶ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ὁμονοίας, πολλὰς
 παρέσχε τὰς ἀποδείξεις· τότε τὴν πρὸς αὐτοὺς προσάγει ταύτην· καὶ 10
 οὐκ εἶπεν τίνα με λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ Φαρισαῖοι
 εἶναι· καίτοι γε οὗτοι αὐτῷ πολλάκις προσήεσαν καὶ διελέγοντο·
 ἀλλὰ “τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι” τὴν τοῦ πλήθους γνώ-
 μην τὴν ἀδεκαστὸν ἐξετάζων· εἰ γὰρ καὶ πολλῶν ταπεινότερα τοῦ
 δεόντος ἦν, ἀλλὰ πονηρίας ἀπήλλακτο. ἐκείνῃ δὲ πολλῆς ἔγεμε 15
 τῆς κακίας· “υἱὸν δὲ ἀνθρώπου” αὐτὸν εἶπεν, σφόδρα βουλόμενος
 τὴν οἰκονομίαν· ὁμολογεῖσθαι, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχῶς
 τοῦτο ποιεῖ.

Μετὰ οὖν τὸ εἰπεῖν αὐτοὺς τὴν πεπλανημένην δόξαν τοῦ πλή-
 θους, τότε καὶ αὐτοὺς ἐρωτᾷ, καὶ εὐθέως πρὸ πάντων ὁ Πέτρος, 20
 τὸ στόμα τῶν Ἀποστόλων, ὁ πανταχοῦ θερμὸς, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν
 μαθητῶν κορυφαῖος, προπηδᾷ καὶ προλαμβάνει, καὶ φησὶν, “σὺ
 “εἰ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος” διὰ τοῦτο δὲ αὐτὸν
 ὁ Χριστὸς μακαρίζει, ὅτι οὐχ ὡς οἱ ἐν τῷ πλοίῳ, οὐδὲ ὡς ὁ
 Ναθαναὴλ εἶπεν αὐτὸν υἱὸν Θεοῦ, ὡς ἓνα τῶν πολλῶν, ἀλλὰ 25
 γνήσιον Υἱὸν ὄντα τοῦ Πατρὸς, κατὰ ἀλήθειαν αὐτὸν ὁμολόγησεν,
 ὡς ἐκ τῆς αὐτοῦ προσελθόντα οὐσίας. διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸν
 ἀποκαλύψαντα αὐτῷ Πατέρα δείκνυσιν ὁ Χριστὸς, ἵνα μήτις διὰ
 τὸ εἶναι τὸν Πέτρον θερμὸν ἐραστὴν αὐτοῦ, φιλίας καὶ κολακειάς
 ὑποπτεύσῃ τυγχάνειν τὰ ῥήματα, ἀλλὰ μᾶλλον δόγμα θεῖον τὰ 30
 εἰρημένα εἶναι πιστεύσῃ^ε.

Τίνος ἕνεκεν οὐκ αὐτὸς ἀποφαίνεται, οὐδὲ λέγει, ἐγὼ εἰμι ὁ
 Χριστὸς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐρωτησέως τοῦτο κατασκευάζει, καὶ
 αὐτοὺς εἰσάγει ὁμολογοῦντας· ἐπειδὴ οὕτως καὶ αὐτῷ πρεπω-

^ε ἀνακτῶσιν Cod.^ε πιστεύσει Cod.

δέστερον ἦν καὶ ἀναγκαῖον, καὶ ἐκείνους μᾶλλον ἐφείλκετο πρὸς τὴν πίστιν τῶν λεγομένων διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς φησὶ πρὸς αὐτόν· ἐπειδὴ περ ἐκήρυξάς μου τὸν Πατέρα, καὶ ἐγὼ τὸν γεγεννηκότα σε ὀνομάζω, καὶ ὥσπερ σὺ τοῦ Ἰωῶνᾶ παῖς, οὕτως καὶ ἐγὼ τοῦ ἐμοῦ Πατρὸς, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας τῷ γεγεννηκότα. τὸ δὲ 5
 “ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ταύτῃ,” τὸν ἐπὶ τῇ πίστει, καὶ τῇ ὁμολογίᾳ δηλοῖ· καὶ ὅτι περ πολλοὶ μέλλουσι πιστεῦν· ἀνίστησι δὲ αὐτοῦ τὸ φρόνημα, καὶ ποιμένα αὐτὸν ποιεῖ· καὶ “ὅτι πύλαι ἄδου οὐ
 “κατισχύσουσιν αὐτῆς.” εἰ δὲ ἐκείνης οὐ κατισχύσουσί, φησι, πολλῶ μᾶλλον ἐμοῦ. διὰ τί εἶπεν, “καὶ ἐγὼ δώσω σοι;” ὅτι ὁ 10
 μὲν Πατὴρ φησὶν, ἔδωκέ σοι τὸ ἐμὲ γνῶναι, καὶ ἐγὼ δέ σοι τὰς κλεῖς τῶν εὐραῶν δώσω· καὶ διὰ τούτου δεικνύς τὸ ὁμότιμον καὶ ὁμοδύναμον τὸ πρὸς τὸν Πατέρα· οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι παρακαλέσω τὸν Πατέρα, ἀλλ’ ἐγὼ δώσω· διὰ τοῦτο δὲ διεστείλατο αὐτοῖς, μηδενὶ εἰπεῖν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός· ἐπειδὴ ἐγίνωσκεν ὅτι 15
 οὐπω βεβαίως ἔμελλε τότε πιστεῦν ὁ ὄχλος· εἰ γὰρ αὐτοὶ οὗτοι οἱ Ἀπόστολοι μετὰ ταῦτα ἐσκανδαλίσθησαν, πολλῶ μᾶλλον τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ.

- 21 “Ἀπὸ τότε,” φησὶν, “ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς, “ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱερουσόλυμα ἀπελθεῖν,” καὶ τὰ ἐξῆς· “ἀπὸ 20
 “τότε,” ὅτε ἔπηξεν αὐτοῖς τὸ δόγμα· ὅτε τὴν ἀρχὴν τῶν ἐθνῶν εἰσήγαγεν· ἀλλ’ οὐδὲ οὕτως συνίεσαν, καὶ πολλῶ βέλτιον ἐνόμιζον εἶναι τὸ μὴ ἀποθανεῖν αὐτόν· διὰ τοῦτο τῶν ἄλλων θορυβουμένων καὶ ἀπορούντων, πάλιν ὁ Πέτρος θερμὸς ὢν, μόνος τολμᾷ περὶ τούτων διαλεχθῆναι, καὶ οὐδὲ παρρησίᾳ, ἀλλὰ κατ’ ἰδίαν λαβὼν· 25
 τουτέστιν τῶν λοιπῶν ἀπυχωρίσας μαθητῶν, καὶ φησὶν· “ἰλεώς “σοι, Κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο” διὰ τί ὁ ἀποκαλύψας τυχὼν καὶ μακαρισθεὶς, οὕτως ταχέως ἔπεσεν, καὶ ἐσφάλῃ, ὡς φοβηθῆναι αὐτοῦ τὸ πάθος; ἐπειδὴ οὐκ ἐδέξατο καὶ τὴν περὶ τούτου ἀποκάλυψιν· ὅθεν καὶ ἐκ τούτου μαθιανόμενος, ὅτι οὐδὲ 30
 ἐκεῖνα οἴκοθεν ἐφθέγγατο, ἀλλ’ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς ἀποκαλύψεως. τὸ δὲ “οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων,” τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ καὶ γήινῳ τὸ πρᾶγμα ἐξετάζων, ἐνόμιζεν αἰσχρὸν εἶναι αὐτῷ τὸ παθεῖν· καθαπτόμενος δὲ αὐτοῦ ὁ Χριστὸς, δείκνυσιν ὅτι οὐ τὸ παθεῖν τῆς τοῦ διαβόλου γνώμης 35

ὑπάρχει· μετὰ δὲ τὸ ἐπιτιμηθῆναι τὸν Πέτρον, βουλόμενος ὁ
 Εὐαγγελιστὴς δεῖξαι, τὴν τε παρὰ τοῦ Πέτρου εἰρημένην ἀπο-
 πῖαν, καὶ τὸ κέρδος τὸ ἀπὸ τοῦ πάθους, οὐχ ἀπλῶς φησιν ὅτι
 εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ προσέθηκε τὸ “τότε,” οὕτως λέγων· ὅτι
 “τότε ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· εἴτις θέλει ὀπίσω 5
 “μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν,” καὶ τὰ ἐξῆς· ὃ δὲ λέγει
 τοιοῦτόν ἐστι· σὺ μοι, ὦ Πέτρε, εἶπας, φησὶν, ὅτι “ἰλεώς σοι
 “Κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο” ἐγὼ δέ σοι λέγω· ὅτι οὐ μόνον
 τὸ ἐμὲ κωλύειν καὶ τῷ ἐμῷ πάθει δυσχεραίνειν, ἐπιβλαβές σοι
 καὶ ὀλέθριον, ἀλλ’ ὅτι οὐδὲ σὺ αὐτὸς σωθῆναι δυνησῇ, ἐὰν μὴ 10
 πρὸς τὸ ἀπικτανεῖν παρεσκευασμένος ὑπάρχεις αἰέ· τὸ δὲ “εἴτις
 “θέλει,” δηλοῖ ὅτι οὐ βιαζόμενος οὐδὲ ἀναγκάζων, ἀλλ’ ἕκαστον
 κύριον τῆς ἑαυτοῦ προαιρέσεως ποιῶ.

Οὐ περὶ τῶν Ἀποστόλων δὲ τοῦτο εἶπε μόνον, ἀλλὰ κοινὸν
 αὐτὸ δόγμα τῇ οἰκουμένῃ προτίθησι· τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ 15
 “εἴτις θέλει” κἂν γυνή, κἂν ἀνὴρ, κἂν ἄρχων, κἂν ἀρχόμενος,
 ταύτην δεχέσθω τὴν ὁδόν· τί δὲ ἐστὶν “ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν;”
 ὁμοιον, ἐὰν τις ἀπαρνησάμενος ὦν τινα οὖν, κἂν μαστιζόμενον ἰδῇ,
 κἂν δεσμούμενον καὶ ἐπὶ θάνατον ἀπαγόμενον, οὐ παρίσταται, οὐ
 βοηθεῖ, οὐκ ἐπικλᾷται, οὐ πάσχει τί πρὸς αὐτόν, ἅτε ἄπαξ 20
 ἀπαλλοτριωθείς· οὕτω βούλεται ἡμᾶς τοῦ σώματος τοῦ ἡμετέρου
 καταφρονεῖν, ὡς κἂν μαστίζωσιν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας, κἂν
 ἐλαύνωσι, καὶ καίωσι, κἂν ὅτι οὖν ποιῶσι, μὴ φειδόμεθα· ζωὴν
 γὰρ αἰώνιον κληρονομοῦμεν· τὸ δὲ “ἀράτω τὸν σταῦρον αὐτοῦ,”
 δηλοῖ τὸ μέχρι πόσου ἀπαρνήσασθαι χρὴ ἑαυτὸν· ἵνα γὰρ μὴ 25
 νομίσωμεν, ὅτι μέχρις ὕβρεως καὶ πληγῶν δεῖ ἀπαρνεῖσθαι ἑαυτὸν,
 λέγει ὅτι μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου τοῦ ἐπονειδίστου· τοῦτο γὰρ
 ὁ σταῦρος σημαίνει· τὸ δὲ “ἀκολουθεῖτω μοι,” ἐμφαίνει, ὅτι
 ἐπειδὴ ἐστὶ πάσχοντά τινα μὴ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, ὅτ’ ἂν μὴ δι’
 αὐτὸν πάθῃ τίς· καὶ γὰρ λησται καὶ λοιποὶ κακοῦργοι πολλὰ 30
 χαλεπὰ πάσχουσιν, προστίθησι τὴν ὑπόθεσιν, ἵνα δι’ αὐτὸν
 ὑπομένωμεν. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο δηλοῖ τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ,
 μὴ μόνον τὴν ἐν τοῖς διωγμοῖς ἔχειν ἀνδρίαν, ἀλλὰ καὶ σωφρο-
 σύνην καὶ ἐπεικείαν, καὶ πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι φιλοσοφίαν.

25 Τί ἐστὶν “ὅς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσῃ 35

“αὐτήν;” περὶ τῆς παρὰ τὸ θέον σωτηρίας λέγει, τὴν ἐκ τῶν κινδύνων διαφυγὴν ταύτην ἀπώλειαν ἐκάλεσεν, ὥσπερ οὖν καὶ τὴν ἐν τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ κινδύνους γινομένην ἀπώλειαν σωτηρίαν ὠνόμασεν “οὗτος γάρ,” φησιν, “εὐρήσει αὐτήν,” εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐκεῖνος δὲ “ἀπολέσει αὐτήν,” εἰς κόλασιν αἰώνιον· εἰ γὰρ καὶ 5 τὴν οἰκουμένην ἅπασαν κερδήσει ὁ τοιοῦτος, τί πλέον αὐτῷ ἐντεῦθεν προσγενήσεται; καθάπερ γὰρ εἰάν τις τοὺς οἰκέτας ἴδοι, τοὺς ἐν τρυφῇ ὄντας, ἑαυτὸν δὲ ἐν ἐσχάτοις κακαῖς, οὐδὲν ἐντεῦθεν κερδαίνει ἐκ τοῦ δεσπότης εἶναι, οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς χρὴ λογίζεσθαι· ὅτ’ ἂν τῆς σαρκὸς τρυφώσης καὶ πλουτώσης, αὐτῇ 10 τὴν μέλλουσαν ἀπώλειαν ἀναμένει· “τί γὰρ δώσει ἀντάλλαγμα” φησὶ, “τῇ ψυχῇ αὐτοῦ;” χρήματα μὲν γὰρ ἂν ἀπολέσῃ τίς, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον, δύναται ἴσως δοῦναι τὰ ὅμοια, ψυχὴν δὲ ὁ ἀπολλὺς, ἑτέραν οὐ δυνήσεται ἀποδοῦναι ψυχὴν· ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς ὑπάρχει, καὶ τὸν κόσμον ἔχει, καὶ πάντα παρέξει, ψυχὴν 15 ἀγοράσαι μίαν οὐ δύναται ποτε· διὸ παρακαλῶ, πάντα τὰ ἄλλα ἀφέντες, περὶ ταύτης ἅπασαν ποιησώμεθα τὴν σπουδὴν· “μέλλει γάρ,” φησιν, “ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι, ἐν τῇ δοξῇ τοῦ “Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ, κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.” 20 δοῶν δὲ τοῦ Πατρὸς, τὴν μεταμόρφωσιν ἐκάλεσεν, μεθ’ ἧς μέλλει 20 παραγίνεσθαι· ἥν καὶ δεικνύειν αὐτοῖς ἔμελλεν, ὥς δυνατόν ἦν αὐτοῖς ἰδεῖν.

ΚΕΦ. ΛΔ.

Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου.

- Ι “Καὶ μεθ’ ἡμέρας ἕξ,” φησὶν, “παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν 25
 “Πέτρον καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ
 “ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ’ ἰδίαν” ἄλλος δὲ Εὐαγγελιστής, “μετὰ ὀκτὼ” λέγει. οὐκ ἐναντιούμενοι δὲ ἀλλήλοις τοῦτο εἶπαν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνάδοντες· ὁ μὲν γὰρ, καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν, καθ’ ἣν ἐφθέγγετο· κακείνην καθ’ ἣν ἀνήγαγεν εἶπεν 30
 ὁ δὲ, τὰς μεταξὺ τούτων εἶπεν μόνον. διὰ τί δὲ τούτους τοὺς τρεῖς λαμβάνει; ἐπειδὴ οὗτοι τῶν ἄλλων ἦσαν ὑπερέχοντες· καὶ ὁ μὲν Πέτρος, ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖν τὸν Χριστὸν ἐδήλου τὴν ὑπεροχὴν, ὁ δὲ Ἰωάννης, ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖσθαι· καὶ Ἰάκωβος δὲ, ἀπὸ

τῆς ἀποκρίσεως, ἥς ἀπεκρίθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ λέγων, “δυνά-
 “μεθα πιεῖν τὸ ποτήριον” οὐκ ἀπὸ τῆς φωνῆς δὲ μόνον, ἀλλὰ δὲ
 ἀπὸ τῶν ἔργων, τῶν τε ἄλλων, καὶ ἀφ’ ὧν ἐπλήρωσαν ὥστε εἶπεν
 οὕτω γὰρ ἦν σφοδρὸς καὶ βαρὺς τοῖς Ἰουδαίοις, ὥς καὶ τὸν
 Ἡρώδην ἐν τούτῳ νομίσαι χαρίζεσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, εἰ ἐκείνους 5
 ἀνέλοι. οὐκ ἀνάγει δὲ αὐτοὺς ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ μετὰ ἕξ ἡμέρας
 οὐδὲ τὰ ὀνόματα τῶν μελλόντων ἀνέρχεσθαι λέγει, ἀλλὰ μόνον
 ἀορίστως· ὅτι “εἰσὶ τινὲς τῶν ὧδε ἐστῶτων, οἵτινες οὐ μὴ
 “γεύσονται θανάτου,” καὶ τὰ ἑξῆς· ἵνα μὴ ἀγανακτήσωσιν οἱ
 λοιποὶ, ὥς παροφθέντες· διὰ τοῦτο δὲ προλέγει, ἵνα ἐν τῷ ἀριθμῷ 10
 τῶν ἡμέρων τῆς ἐπιθυμίας ἐμπλησθέντες, οὕτως νηφούσῃ καὶ
 μεμεριμνημένῃ διανοίᾳ παραγένωνται.

Τίνος ἔνεκεν Μωϋσῆν καὶ Ἠλίαν εἰς μέσον ἄγει; πρῶτον μὲν,
 ἐπειδὴ ἔλεγον οἱ ὄχλοι, οἱ μὲν Ἠλίαν, οἱ δὲ, Ἰερειάν, εἰ δὲ, ἕνα
 τῶν προφητῶν αὐτὸν εἶναι· διὰ τοῦτο τοὺς κορυφαίους τῶν Ἀπο- 15
 στόλων ἄγει, ἵνα τὸ μέσον καὶ ἐντεῦθεν ἴδωσι τῶν δούλων καὶ τοῦ
 δεσπότου· δεύτερον δὲ, ἐπειδὴ συνεχῶς ἐνεκάλουν τῷ Χριστῷ, ὥς
 παραβαίνοντι τὸν νόμον· ἵνα δείξῃ, ὥστε ἠθέλων λογίσασθαι οἱ
 Ἰουδαῖοι, ὅτι, οὐδ’ ἂν Μωϋσῆς μὲν, ὁ τὸν νόμον δεδωκώς, περιεῖδε
 πατούμενον αὐτὸν ὑπ’ αὐτοῦ, ὥς ἐνόμιζον ἐκείνους· καὶ οὐδ’ ἂν 20
 παρέστη αὐτῷ, ἢ ὑπήκουσεν· καὶ Ἠλίας δὲ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ
 Θεοῦ ἐξήλωσεν· καὶ οὐκ ἂν, εἰ ἦν ἀντίθεος, Θεὸν σαυτὸν λέγων, μὴ
 ὧν ὅπερ ἔλεγεν, ἐθεράπευσεν ἂν αὐτὸν παραγενόμενος· τρίτην δὲ,
 ἵνα μάθωσιν, ὅτι καὶ θανάτου καὶ ζωῆς τὴν ἐξουσίαν ἔχει, καὶ τῶν
 ἄνω καὶ κάτω κρατεῖ· διὰ τοῦτο καὶ τὸν τετελευτηκότα καὶ τὸν 25
 οὐδέπω παθόντα, εἰς μέσον ἄγει· τέταρτον δὲ, ἵνα δείξῃ τοῦ
 σταυροῦ τὴν δόξαν, καὶ παραμυθήσῃται τὸν Πέτρον καὶ ἐκείνους,
 δεδοικότας τὸ πάθος, καὶ ἀναστήσει αὐτῶν τὰ φρονήματα· καὶ
 γὰρ “ἐλάλουν” φησὶ, “Μωϋσῆς καὶ Ἠλίας τὴν δόξαν ἣν ἔμελλε
 “πληρῶν εἰς Ἱερουσαλὴμ.” τούτέστι τὸ πάθος καὶ τὸν σταυρὸν· 30
 οὕτω γὰρ αὐτὰ καλοῦσιν, τούτέστι δόξαν αἰεὶ οὐ μόνον δὲ τὰς
 προειρημένας αἰτίας εἰς μέσον αὐτοὺς ἄγει, ἀλλ’ ἐπειδὴ εἶπεν·
 “εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθεῖν, ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ
 “ἀκολουθεῖτω μοι” τοὺς μυριάκις ἀποθανόντας, ὑπὲρ τῶν τῷ
 Θεῷ δοκούντων, παρίστησι· καὶ γὰρ τούτων ἕκαστος, τὴν ψυχὴν 35

αὐτοῦ ἀπολέσας εὗρεν αὐτήν· πρὸς τυράννους ἕκαστος παρρησιασάμενος, ὁ μὲν πρὸς τὸν Αἰγύπτιον, ὁ δὲ, πρὸς τὸν Ἀχαάβ· καὶ δι' ἑτέρα δὲ τούτων πλείονα, ἅπερ διὰ τὸ μῆκος παρήλθον· ἐὰν δέ τις φιλόπονος ᾖ, γινώσεται κακεῖνα.

- 4 Διὰ τί εἶπεν ὁ Πέτρος, “καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι;” ἐπει-5
δήπερ ἤκουσεν, ὅτι δεῖ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα αὐτὸν ἀπελθεῖν καὶ
παθεῖν· φοβούμενός τι^β καὶ τρέμων ὑπὲρ αὐτοῦ· εἶδεν δὲ ὅρος,
καὶ πολλὴν τὴν ἀναχώρησιν καὶ τὴν ἐρημίαν· διὰ τοῦτο βούλεται
αὐτὸν ἐκεῖ εἶναι διηνεκῶς· διὸ, καὶ σκητῶν μέμνηται· ἔτι δὲ καὶ
τοῦτο λογισάμενος, ὅτι Μωϋσῆς πάρεστι καὶ Ἡλίας· Μωϋσῆς 10
ὁ εἰς τὸν γνόφον ἐλθὼν, καὶ τῷ Θεῷ διαλεχθεῖς· ἡμῖν^h δὲ ὁ ἐπὶ
τοῦ ὄρους πῦρ κατενεγκὼν, καὶ διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα
ἐνταῦθα ὄντες· τοῦτο δὲ ἔλεγεν, ὡς θερμὸς ἐραστὴς τοῦ Χριστοῦ·
εἰ γὰρ καὶ μὴ ἐξητασμένος ὁ τρόπος ἦν τῶν ῥημάτων, ἀλλ' ὅμως
πολλῆς θερμότητος γέμοντος· οὕτως καὶ περιεκαίετο τοῦ Χριστοῦ· 15
εἰ δὲ “μὴ ἡδεῖ τί ἐλάλει,” καθὼς ὁ Λουκᾶς φησί. τὸ δὲ “βεβα-
“ρημένοι ἦσαν ὕπνῳ,” τοῦτο δηλοῖ, ὅτι πολλῶν κατεείχοντο κάρφ
τῷ ἀπὸ τῆς ὀψευς αὐτοῖς ἐκείνοις γεγεννημένῳ· καθάπερ γὰρ
ὀφθαλμοὶ ἐξ ὑπερβαλλούσης σκοτοῦνται λαμπηδόνης, οὕτως καὶ
οὔτοι τότε ἔπαθον· οὐ γὰρ δὴ νύξ, ἀλλ' ἡμέρα καὶ τὸ τῆς αὐγῆς 20
τῆς θεϊκῆς ὑπέρογκον, ἐβάρει τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἀσθένειαν.

Τίνος ἔνεκεν ἐκ τῆς νεφέλης φωνὴν ἀφήησιν ὁ Πατήρ; ἐπειδὴ
οὕτως αἰεὶ φαίνεται ὁ Θεός. “νεφέλη γάρ,” φησι, “καὶ γνόφος,
“κύκλω αὐτοῦ.” καὶ πάλιν· ὅτι “θεὸς νέφηⁱ τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ”
καὶ “νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν, ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν,” καὶ 25
“ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἐπὶ τῶν νεφελῶν.” ἵνα οὖν πιστεῦ-
σωσιν, ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ φωνὴ φέρεται· διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς
νεφέλης ἠνέχθη· νεφέλη δὲ φωτεινὴ, ἐπειδὴ φοβηῖσθαι οὐκ ἐβού-
λετο, ἀλλὰ διδάξαι· ὅπου γὰρ ἀπειλὴν, σκοτεινὴν δείκνυσιν,
ὥσπερ ἐν τῷ Σινᾷ· διὰ τοῦτο δὲ ἡ φωνὴ ἠνέχθη, μετὰ τὸ ἀφανεῖς 30
γενέσθαι Μωϋσῆν καὶ Ἡλίαν, ἵνα δειχθῇ ὅτι οὐ περὶ ἐνὸς τῶν
δύο ἐλέχθη, ἀλλὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ μόνον· οὐ τὸν Χριστὸν δὲ
μόνον ὑπέλαβεν ἡ νεφέλη, ἀλλὰ πάντας· ἵνα μὴ νομισθῇ ὅτι

β εἴ τι Cod.

h ἡμᾶς Cod.

i νέφει Cod.

ὁ Χριστὸς ἀφῆκε τὴν φωνὴν ἐκείνην· “ἀγαπητὸν δὲ υἱὸν” αὐτὸν εἶπεν, διὰ τὸν Πέτρον. ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. ὅτι καὶ μυριάκις αὐτὸν φιλεῖς, οὐ φιλεῖς αὐτὸν τοῦ γεγεννηκότος ἴσον· εἰ οὖν φιλεῖται παρ’ ἐμοῦ, φησὶν, μὴ φοβοῦ τὸ πάθος· καὶ γὰρ ἴσος μου ἐστὶ κατὰ πάντα, καὶ ἰσογνώμων· τὸ δὲ “ἐν ᾧ εὐδό- 5
“κησα,” δηλοῖ, ἐφ’ ᾧ ἀναπαυόμενος, ᾧ ἀρέσκομαι, διὰ τὸ κατὰ πάντα ἐξισῶσθαι αὐτὸν πρὸς με μετὰ ἀκριβείας· τὸ δὲ “αὐτοῦ
“ἀκούετε,” σημαίνει, ὅτι καὶ σταυρωθῆναι βουληθῇ, μὴ ἀντι-
πέσης.

Διὰ τί εἰς μὲν τὸν Ἰορδάνην ἐνεχθείσης τῆς φωνῆς, καὶ ὄχλου 10
τοσούτου παρόντος, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν, ὅτε βροντὴν ἔλεγον
γεγονέναι, οὐδεὶς κατέπεσεν ἐπὶ πρόσωπον· νῦν δὲ ἐν τῷ ὄρει
καταπλαγέντες, τοῦτο ἔπαθον; ἐπειδὴ καὶ ἔρημος καὶ ὑψηλὸς,
καὶ ἡσυχία ἦν πολλή, καὶ μεταμόρφωσις φρίκης γέμουσα, καὶ
φῶς ὄρατον, καὶ νεφέλη ἐκτεταμένη ἅπερ ἅπαντα, εἰς πολλὴν 15
αὐτοὺς ἀγωνίαν ἐνέβαλεν, ὥστε καταπεσόντας, προσκυνῆσαι· διὰ
τοῦτο δὲ ἐκτείλατο αὐτοῖς, μὴ εἰπεῖν τοῦτο τινὶ, ἕως οὗ ἐκ
νεκρῶν ἀναστῇ· ἐπειδὴ ὅσῳ μείζονα διελέγετο περὶ αὐτοῦ, τοσούτῳ
δυσπαραδεκτοτέρα ἦν τῷ πολλοῖς τότε· οὐκ ἐκέλευσε δὲ διὰ
παντὸς μηδενὶ εἰπεῖν, ἀλλ’ ἕως ἂν ἀναστῇ ἐκ νεκρῶν· ἐπειδὴ ὡς 20
προγνώστης ἦδει, οὔτε οἱ Ἀπόστολοι, οὔτε οἱ πολλοὶ τοῦ ὄχλου·
οἱ μὲν, Πνεύματος Ἁγίου καταξιοθέντες, οἱ δὲ, τὰ σημεῖα βλέ-
ποντες, τὰ διὰ τῶν Ἀποστόλων γινόμενα.

10 “Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν,” φήσι, “λέγοντες· τί οὖν οἱ γραμμα-
“τεῖς λέγουσιν, ὅτι Ἡλίας δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;” καὶ πόθεν τοῦτο 25
ἔλεγον οἱ γραμματεῖς; ἐκράτει μὲν ὁ λόγος οὗτος καὶ περιεφέρετο·
ὡσαύτως δὲ, καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ οὐχ ὡς ἐχρῆν δὲ παρ’ ἐκείνων
ἐρμηνευόμενος. αἱ μὲν γὰρ γραφαὶ, δύο λέγουσι τοῦ Χριστοῦ
παρουσίας· ταύτην τὴν γεγεννημένην καὶ τὴν μέλλουσαν· καὶ
ταύτας δηλῶν ὁ Παῦλος, ἔλεγεν, “ἐπιφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ 30
“ἡ σωτήριος.” καὶ πάλιν “προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα
“καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν
“Ἰησοῦ Χριστοῦ.” καὶ οἱ προφῆται δὲ, ἐκατέρας μέμνηνται· τῆς
μέντοι δευτέρας προδρομον λέγουσι τὸν Ἡλίαν ἔσεσθαι· τῆς δὲ

προτέρας, Ἰωάννης ἐγένετο· ὃν καὶ Ἡλίαν ὁ Χριστὸς καλεῖ· οὐκ ἐπειδὴ Ἡλίας ἦν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν διακονίαν ἐπλήρωσεν τοῦ Ἡλία· οἱ γραμματεῖς οὖν ταύτας συγχέοντες καὶ διαστρέφοντες, τῆς δευτέρας ἐμνημόνευσον μόνον πρὸς τὸν δῆμον, καὶ ἔλεγον, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς, ἔδει τὸν Ἡλίαν προλαβεῖν· αὐτὸς δέ φησι 5 πρὸς τοὺς μαθητάς· “Ἡλίας μὲν ἔρχεται, καὶ ἀποκαταστήσει “ πάντα.” ποῖα πάντα; ἅπερ ὁ προφήτης λέγει Μαλαχίας· “ἀποστελῶ γὰρ ὑμῖν Ἡλίαν τὸν Θεσβίτην” ὃς ἀποκαταστήσει “καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν” ἐπειδὴ γὰρ πατέρες τῶν Ἀποστόλων ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, λέγει ὅτι ἀποκαταστήσει τοῖς δόγμασι τῶν 10 υἱῶν αὐτῶν, τουτέστι τῶν Ἀποστόλων, τὰς καρδίας τῶν πατέρων, τουτέστι τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων· τὴν διάνοιαν δέ, εἰς τὸ πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ, ἵνα μὴ πάντες ἄρδην ἀπόλωνται, παραγενομένου εἰς τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν· “λέγω δὲ ὑμῖν,” φησὶν ὁ Χριστὸς, “ὅτι Ἡλίας ἤδη ἦλθεν, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν” ἀλλ' 15 “ἐποίησαν ἐν αὐτῷ, ὅσα ἠθέλησαν” τότε συνῆκαν οἱ μαθηταί, ὅτι “περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ, εἶπεν αὐτοῖς·” καὶ γὰρ λοιπὸν ὀξύτεροι εἰς τὸ νοεῖν ἐγένοντο, καὶ προσεκτικώτεροι πρὸς τὰ λεγόμενα.

Πόθεν δὲ ἐγνωσαν τοῦτο οἱ μαθηταί; ἐκ τοῦ ἤδη προειρηκέναι 20 αὐτοῖς, ὅτι αὐτὸς ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι· ἀλλὰ μηδεὶς θορυβηθῇ, μὴ δὲ πεπλανῆσθαι νομίσῃ τὸν λόγον· εἰ ποτὲ μὲν αὐτὸν ᾔδειν, ποτὲ δὲ ἐληλυθέναι ἔφη· πάντα γὰρ ἀληθῆ εἶπεν· ὅτε μὲν γὰρ φησιν ὅτι Ἡλίας ἔρχεται, καὶ ἀποκαταστήσει πάντα· αὐτὸν τὸν Ἡλίαν λέγει, καὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων τότε ἐπιστροφὴν 25 ἐσομένην· ὅτ' ἂν δὲ εἶπῃ ὁ μέλλων ἔρχεσθαι, τὰ κατὰ τὸν τρόπον τῆς διακονίας, τὸν Ἰωάννην Ἡλίαν καλεῖ· διὸ καὶ ἐπήγαγεν· “ὅτι ἦλθεν, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν, ἀλλ' ἐποίησαν εἰς αὐτόν, πάντα “ ὅσα ἠθέλησαν.” ποῖα ταῦτα; ὅτι ἐνέβαλον εἰς δεσμωτήριον· ὅτι ὕβρισαν· ὅτι ἀπέκτειναν· ὅτι ἤνεγκαν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ 30 πῖνακος. εὐκαιρῶς δὲ αὐτοὺς ἀναμिमνήσκει λοιπὸν, καὶ περὶ τοῦ ἰδίου πάθους ἀπὸ τοῦ πάθους Ἰωάννου, πολλὴν αὐτοῖς προξενῶν τὴν παραμυθίαν· φησὶ γὰρ αὐτοῖς, “καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει “πάσχειν ὑπ' αὐτῶν” οὐκ ἐκ τούτου δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ

θαύματα εὐθέως ἐργάσασθαι μέγαλα. καὶ γὰρ πολλαχοῦ παρατηρήσαντες τοῦτο ἐστι εὐρεῖν, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ εἰπεῖν περὶ τοῦ πάθους, καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν, εὐθέως θαυματουργεῖ τούτου ἕνεκεν.

ΚΕΦ. ΛΕ.

Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου.

5

14 “Προσῆλθε δὲ τῷ Χριστῷ, ἄνθρωπος,” φησὶ, “γονυπετῶν αὐτὸν, καὶ λέγων· ἐλέησόν μου τὸν υἱὸν, ὅτι σεληνιάζεται, καὶ κακῶς ἔχει,” καὶ τὰ ἐξῆς· σφόδρα φαίνεται κατὰ πίστιν ἀσθενῶν ὁ τοῦ σεληνιαζομένου πατήρ· πρῶτον μὲν, ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν Χριστὸν, ὅτι τῷ πιστεύοντι πάντα δυνατά· ἔπειτα, καὶ ἐκ τοῦ εἰπεῖν αὐτὸν 10 προσελθόντα, “βοήθει μοι τῇ ἀπιστίᾳ,” καὶ ἐκ τοῦ πάλιν εἰπεῖν τῷ Κυρίῳ· “εἰ δύνασαι βοήθησον.” ἀλλ’ ἴσως ἔρεῖ τις, καὶ εἰ ἡ ἀπιστία αὐτοῦ γέγονεν αἰτία τοῦ ἀνθρώπου τοῦ μὴ ἐξελαθῆναι τὸν δαίμονα, διὰ τί τοῖς μαθηταῖς ἐγκαλεῖ; δεικνύς, ὅτι δυνατόν αὐτοῖς καὶ χωρὶς τῶν προσαγόντων, μετὰ πίστεως θεραπεῦσαι 15 πολλάκις· ὥσπερ γὰρ τῷ προσερχομένῳ ἡ πίστις ἰσχυσεν πολλάκις τὴν ἴασιν τῶν παθῶν καὶ παρὰ τῶν ἐλαττόνων λαβεῖν, ὡς ἐπὶ τοῦ Κορνηλίου· οὕτω τῶν τοιούτων πολλάκις σημείων ἤρκεσεν ἡ δύναμις, καὶ μὴ πιστευνόντων τῶν προσελθόντων θαυματουργῆσαι· ὡς ἐπὶ τοῦ Ἑλισσαίου· ὅτι οὐδενὸς πιστεύσαντος, νεκρὸς ἀνέστη 20 χρὴ δὲ γνωσκεῖν, ὅτι οὐ πάντες οἱ μαθηταὶ ἠσθένησαν τῇ πίστει δὲ νῦν καὶ γὰρ οἱ στύλοι οὐκ ἦσαν ἐκεῖ.

17 Διὰ τί εἶπεν, “ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη;” ἐπειδὴ ὁ ἄπιστος ἀνὴρ οὕτως ἐντυγχάνει ἐπὶ τοῦ ὄχλου αὐτῷ κατὰ τῶν μαθητῶν, ὡς μὴ ἰσχυσάντων τὸν υἱὸν αὐτοῦ θεραπεῦσαι· βουλό- 25 μενος αὐτοὺς ἀπαλλάξαι τοῦ ἐγκλήματος, καὶ εἰς πρόσωπον μὲν ἐκείνου μόνου, ἵνα μὴ αὐτὸν ἐξαπορήσῃ, οὐ προφέρει τὴν ἀπιστίαν, εἰς πάντας δὲ Ἰουδαίους· καὶ γὰρ εἰκὸς ἦν πολλοὺς τούτων σκανδαλισθῆναι· εἰπὼν δὲ, “ἕως πότε μεθ’ ὑμῶν ἔσομαι;” δείκνυσιν πάλιν καὶ ἐκ τούτου ἄσπαστον ὄντα τὸν θάνατον αὐτῷ, καὶ ὅτι οὐ 30 τὸ^κ σταυρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ εἶναι μετ’ αὐτῶν βάρος ἐλογίζετο· ἐρωτᾷ δὲ αὐτὸν, “πόσον χρόνον ἔχει;” εἰς χρηστὰς ἐλπίδας

^κ τῷ Cod.

αὐτὸν ἄγων· ἀφίησι δὲ αὐτὸν σπαράττεσθαι, οὐ πρὸς ἐπιδειξιν·
καὶ γὰρ ἰδὼν τὸν ὄχλον συναγόμενον, εὐθέως ἐπετίμησεν αὐτῷ,
ἀλλὰ καὶ τοῦτο διὰ τὸν πατέρα ποίει, ἵνα ἰδὼν θορυβούμενον τὸ
δαιμόνιον ἀπὸ τοῦ βληθῆναι μόνον, καὶ οὕτως ἐναχθῇ εἰς τὴν
πίστιν τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι θαύματος· εἶπε δὲ αὐτῷ· “εἰς
“δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.” πάλιν εἰς
αὐτὸν περιτρέπων τὸ ἔγκλημα· ὅτι περ, φησί, τοσαύτη παρ’ ἐμοὶ
δυνάμει ἐστὶ περιουσία, ὥστε ἐὰν πιστεύσῃ ὡς δεῖ, καὶ αὐτὸς
δύνασαι αὐτὸν θεραπεῦσαι, καὶ τοῦτον, καὶ ἑτέρους πολλούς. χρὴ
τοῖνυν σκοπεῖν ἡμᾶς, οὐ μόνον ὅτι τοῦ δαίμονος ἀπήλλαξαι τὸν
10 πᾶσχοντα, ἀλλὰ καὶ ὅσῃν εἰς αὐτὸν πρόνοιαν ὡς φιλόανθρωπος
ἐπεδείκνυτο ἐξ ἐκείνου τοῦ καιροῦ, ἀφ’ οὗ εἰς αὐτὸν τὸ δαιμόνιον
εἰσεληλύθεν· καὶ γὰρ εἰ μὴ ἔκτοτε προνοίας αὐτοῦ ὁ πᾶσχων
ἀπήλαινε, πάλαι ἂν ἀπολώλει· “καὶ γὰρ εἰς πῦρ αὐτὸν ἐνέβαλε,”
φησί· “καὶ εἰς ὕδωρ” ὁ δὲ ταῦτα ποιῶν δαίμων, καὶ ἀνείλεν ἂν
15 παντελῶς, εἰ μὴ ἐν τῇ τοσαύτῃ μαρίᾳ, πολὺν^κ ἐπέθηκεν ὁ Θεὸς
αὐτῷ τὸν χαλινόν· ὥσπερ καὶ ἐπ’ ἐκείνων τῶν ἐν ταῖς ἐρημίαις
τρεχόντων γυμνῶν, καὶ λίθοις ἑαυτοὺς κατακοπτόντων. οὐ δεῖ δὲ
ἡμᾶς θορυβεῖσθαι, εἰ σεληνιαζόμενον αὐτὸν καλεῖ· τοῦ γὰρ πατρὸς
τοῦ δαιμονώontos ἐστὶν ἡ φωνή· εἰ δὲ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς φησιν, 20
ὅτι σεληνιαζομένους πολλοὺς ἐθεράπευσεν· ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν
ὑπνοίας τοῦτο λέγει· οἱ γὰρ δαίμονες, ἐπὶ διαβολῇ τοῦ στοιχείου
τούτου, ποτὲ μὲν ἐπιτιθέντες τοῖς ὑπ’ αὐτῷ κεκρατημένοις ἀνθρώ-
ποις, ποτὲ δὲ ἀνιάσιν αὐτοὺς κατὰ τοὺς τῆς ἐκείνης δρόμους· οὐχ
ὡς ἐκείνης ἐνεργούσης, ἄπαγε, ἀλλ’ αὐτῶν τοῦτο κακουργούντων 25
εἰς τὴν τοῦ στοιχείου διαβολήν· διὸ καὶ πεπλανημένη παρὰ τοῖς
ἀνοήτοις ἐκράτησεν δόξα, καὶ οὕτως τοὺς τοιοῦτους καλοῦσι δαί-
μονας ἀπατῶμενοι· οὐδὲ γὰρ ἦν τοῦτο ἀληθές.

Κατ’ ἰδίαν δὲ τὸν Χριστὸν ἐπηρώτησαν οἱ Ἀπόστολοι, διὰ τί
οὐκ ἠδυνήθησαν τὸν δαίμονα ἐκβαλεῖν; ἀγωνιῶντες καὶ φοβού- 30
μενοι, μήποτε τὴν χάριν ἣν ἐπιστεύθησαν, ἀπώλεσαν. καὶ γὰρ
ἦσαν λαβόντες ἐξουσίαν τῶν δαιμόνων ἀκαθάρτων· αὐτὸς δὲ εἰπὼν
αὐτοῖς, “ἐὰν ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως,” καὶ τὰ ἐξῆς,
καὶ περὶ τῆς τῶν σημείων πίστεως εἶπεν· σινάπεως δὲ μέμνηται,

^κ πολλὸν Cod.

τὸν ἄφατον αὐτοῦ δηλῶν δύναμιν· εἰ γὰρ τῶν ὄγκων μικρὸν εἶναι δοκεῖ, ἀλλὰ τῇ δυνάμει πάντων τῶν σπερμάτων ἐστὶ σφοδρότερον· δεικνὺς τοίνυν, ὅτι τὸ ἐλάχιστον τῆς γνησίας πίστεως, μέγαρα δύναται· διὰ τοῦτο ἐμνήσθη τῆς σινάπεως, καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔσται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅρος προσέθηκε· καὶ περαιτέρω προέβη· 5 οὐδὲν γάρ, φησιν, ἀδυνατήσῃ ὑμῖν. εἰ δὲ λέγοι τίς, ποῦ ὅρος μετέθηκαν; ἐκεῖνο¹ μανθανέτω, ὅτι τῷ πολλῷ μειῖζον ἐποίησαν· νεκροὺς γὰρ ἀνέστησαν μυρίους· οὐκ ἔστι δὲ ὅμοιον ὅρος μεταστῆσαι, καὶ θάνατον ἀπὸ σώματος κινήσαι· λέγονται δὲ μετ' ἐκείνους, ἅγιοι τινὲς ἐκείνων ἐλάττους πολλῷ, καὶ ὅρη, χρεῖας 10 καλεσάσης, μεταθεῖναι· εἰκὸς δὲ καὶ τοῦτο γενέσθαι ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, καὶ μὴ γέγραφθαι· οὐδὲ γὰρ πάντα, ἃ ἐθαυματούργησαν, ἐγράφη. εἰπὼν δὲ “ὅτι τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπο-
“ ρεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ,” περὶ πάντων τῶν δαιμονίων λέγει· οὐ περὶ τῶν νομιζομένων σεληνιαζεσθαι μόνον· 15 καὶ γὰρ ἀδύνατον, τρυφῇ συζῶντα τινὰ ποτὲ, ἀπαλλαγῆναι τῆς μανίας ταύτης· χρήζει γὰρ μάλιστα τῆς νηστείας, ὃ τὰ τοιαῦτα νοσῶν· διόπερ ἡ νηστεία φιλοσοφίαν πολλὴν ἐντίθησι, καὶ ἀγγέλους ἐξ ἀνθρώπων κατασκευάζει, καὶ ταῖς ἀσωμάτοις δυνάμεσι, τοῖς δαίμοσι λέγω, πικτεύειν ποιεῖ· ἀλλ' οὐ καθ' ἑαυτὴν 20 οὔσα· δεῖ γὰρ καὶ εὐχῆς, καὶ ἐπιτεταμένης εὐχῆς καὶ ἐλεημοσύνης· ἵνα δὲ μὴ λέγωσιν οἱ Ἀπόστολοι τῷ Χριστῷ, τίνας ἔνεκεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ διατριβόμενος διηνεκῶς; διὰ τοῦτο ἀναστρεφόμενων αὐτῶν ἐκεῖ, εἶπεν αὐτοῖς· “ὅτι μέλλει ὁ υἱὸς
“ τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι,” καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ γὰρ περὶ τοῦ 25 πάθους ἀκούοντες, οὐδὲ ἰδεῖν τὰ Ἱεροσόλυμα ἐβούλοντο· ὅθεν καὶ “ἐλυπήθησαν” καὶ οὐδὲ ἀπλῶς ἐλυπήθησαν, ἀλλὰ καὶ “σφόδρα.” ἐγένετο δὲ τοῦτο, διὰ τὸ ἀγνοεῖν τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, καθὼς ὁ Μάρκος φησὶν· οὐδὲ γὰρ ᾔδεσαν τί ποτε ἦν οὗτος ὁ θάνατος, καὶ ὅτι μυρία ἐργάσεται ἀγαθὰ· οὐδὲ τί ποτέ 30 ἐστὶν ἡ ἀνάστασις αὕτη, ἀλλ' ἠγνόουν διὸ ἤλγουν, καὶ σφόδρα ἀντείχονται τοῦ διδασκάλου.

¹ ἐκεῖνον Cod.

ΚΕΦ. Α5.

Περὶ τῶν αἰτούντων τὸ δίδραγμα.

Τίσις ἔνεκεν οἱ τὰ δίδραγμα¹ λαμβάνοντες, αὐτῷ μὲν οὐκ ἐτόλμησαν προσελθεῖν, ἀλλὰ τῷ Πέτρῳ, καὶ οὐδὲ τούτῳ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, ἀλλ' ἐπιεικέστερον; οὐδὲ γὰρ ἐγκα- 5 λούντες, ἀλλ' ἐρωτῶντες ἔλεγον “ὁ διδάσκαλος ἡμῶν οὐ τελεῖ “τὰ δίδραγμα^m;” ἐπειδὴ εἰ καὶ μὴ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δοῖσαν οὐδέπω εἶχον, ἀλλ' ὥσπερ ἀνθρώπου ἔκειντο· πλὴν ἀπένεμον αὐτῷ τινὰ αἰδῶ καὶ τιμὴν, διὰ τὰ προλαβόντα σημεία· τίνα δέ ἐστι ταῦτα τὰ δίδραγμαⁿ; ὅτε τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων 10 ἀπέκτεινεν ὁ Θεός, τότε τὴν Λευὴ φυλὴν ἀντ' αὐτῶν ἔλαβον· εἴτα ἐπειδὴ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις πρωτοτόκων ἐλάττων ὁ τῆς φυλῆς ἀριθμὸς ἦν, ἀντὶ τῶν λειπόντων εἰς τὸν ἀριθμὸν σίκλον ἐκέλευσεν εἰσενεχθῆναι· καὶ ἄλλως δὲ, ἐξ ἐκείνου ἔθος ἐκράτησεν τὰ πρωτότοκα τὸν φόρον τοῦτον εἰσφέρειν· ἐπεὶ οὖν πρωτότοκος ἦν ὁ Χριστός, ἐδό- 15 κει δὲ τῶν μαθητῶν πρῶτος εἶναι ὁ Πέτρος, αὐτῷ προσέρχονται· καὶ γὰρ ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, κατὰ πόλιν ἐκάστην ἀπῆτουν· διὸ καὶ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, τοιούστιν εἰς Καπερναοὺμ, προσῆλθον αὐτῷ· αὕτη γὰρ αὐτοῦ εἶναι ἐνομίζετο. οὐκ εἶπεν δὲ τῷ Χριστῷ ὁ Πέτρος πρῶτος περὶ τούτων· ἐπειδὴ ἡρυσία περὶ τοιούτων αὐτῷ διαλεχθῆναι 20 διὸ ὁ ἡμέτερος δεσπότης, καὶ πάντα σαφῶς εἰδώς, προλαβὼν φησὶ πρὸς αὐτὸν, “τί σοι δοκεῖ Σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, ἀπὸ “τῶν λαμβάνουσιν τέλη ἢ κῆνσον,” καὶ τὰ ἐξῆς· ὃ δὲ λέγει, τοῦτο ἦν· ἐλεύθερος μὲν εἰμι τοῦ δοῦναι κῆνσον· εἰ γὰρ οἱ βασι- 25 λεῖς τῆς γῆς παρὰ τῶν υἱῶν αὐτῶν οὐ λαμβάνουσιν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀρχομένων, πολλῷ μᾶλλον ἀπηλλάχθαι ἐμὲ δεῖ τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης, οὐκ ἐπιγίγει βασίλειος ἀλλὰ τοῦ τῶν οὐρανῶν ὄντα με Υἱὸν καὶ βασιλέα. κελεύει δὲ τοῦ ἐν τῷ ἰχθύϊ εὐρισκόμενον στατήρα, δοθῆναι ἀντ' αὐτοῦ καὶ ἐκείνου· τὸ μὲν, ἵνα μὴ ἐκεῖνοι σκανδαλισθῶσιν· τὸ δὲ, ἵνα μὴ οὗτος· οὐ γὰρ ὡς χρεωστῶν δίδω- 30 σιν, ἀλλ' ὡς τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν διορθούμενος· ὅμως οὔτε παραιτεῖται τὸν φόρον, οὔτε ἀπλῶς κελεύει δοῦναι· ἀλλὰ πρότερον δεῖ-

¹ δίδραγμα Cod.^m δίδραγμα Cod.ⁿ δίδραγμα Cod.

ξας ἑαυτὸν οὐκ ὄντα ὑπεύθυνον, τότε δίδωσιν· ἀλλαχοῦ καταφρονεῖν τῶν σκανδαλιζομένων ἔφη, ὅτε περὶ βρωμάτων διελέγετο· διδάσκων ἡμᾶς εἰδέναι καιροὺς, καθ' οὓς δεῖ φροντίζειν τῶν σκανδαλιζομένων, καθ' οὓς δεῖ καταφρονεῖν, ὅτ' ἂν μηδὲν βλάβη πρὸς εὐσέβειαν τὸ γινόμενον· ἀλλὰ καὶ φόρον δίδόναι καὶ πάντα 5 ποιεῖν· οὐκ ἐξ ἀποκειμένων δίδωσι δέ, ἵνα ἐκ τούτου δείξῃ, Θεὸν ἑαυτὸν ὄντα τῶν ὅλων, καὶ ὅτι τῆς θαλάσσης κρατεῖ· ἔδειξε μὲν γὰρ ἤδη καὶ ἐπιτιμήσας αὐτῇ, καὶ τὸν Πέτρον τοῦτον αὐτὸν κελεύσας ἐπιβῆναι τῶν κυμάτων· δείκνυσι δὲ καὶ τοῦτο αὐτό· οὐ γὰρ μικρὸν ἦν ἀπὸ τοῦ βυθοῦ ἐκείνου, καὶ προειπεῖν ὅτι καὶ 10 πρῶτος ἐμπεσεῖται ὁ ἰχθύς, δι' οὗ ὁ φόρος δοθήσεται· καὶ ὅτι ὥσπερ ἄγκιστρον εἰς τὴν ἄβυσσον ἐκείνην ἐκπέμψαντα αὐτοῦ τὸ πρόσταγμα, ἀγαγεῖν^ο τὸν κομίζοντα τὸν στατήρα· ἀντὶ “ἐμοῦ “ δὲ καὶ σου” εἶπεν· τοῦτο μὲν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς πρωτότοκος ἦν· τοῦτο δὲ, καὶ τιμῶν αὐτόν.

15

ΚΕΦ. ΑΖ.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τίς μείζων.

- 1 Διὰ τί φησιν “ἐν ἐκείνῃ τῇ ᾧρα προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ “ Ἰησοῦ λέγοντες· τίς ἄρα μείζων ἐστίν;” ἐπειδὴ ἔπαθόν τι ἀνθρώπινον ἰδόντες τὸν Πέτρον προτιμηθέντα· καὶ γὰρ καὶ εἰς καὶ 20 τῶν δύο, Ἰακώβου λέγω καὶ Ἰωάννου, πρωτότοκος ἦν, ἀλλ' οὐδαμῶς τί τοιούτων ἐποίησεν ὑπὲρ αὐτῶν· αἰσχυρόμενοι οὖν τὸ πάθος ὁμολογῆσαι ὅπερ ἔπαθον, φανερώς μὲν οὐ λέγουσιν· ὅτι διὰ τὸν Πέτρον ἡμῶν προετίμησεν, καὶ εἰ μείζων ἐστὶν ἡμῶν; ἀδιοριστῶς δὲ ἐρωτῶσιν, “τίς ἄρα μείζων ἐστίν;” ὅτε μὲν γὰρ τοὺς τρεῖς 25 εἶδον προτιμωμένους, οὐδὲν τοιούτων ἔπαθον· ὅτε δὲ εἰς τὸν ἕνα περιέστη τὸ τῆς τιμῆς, τότε ἤλγησαν· οὐ μόνον δὲ διὰ τοῦτο, ἀλλ' οὖν καὶ τὰς κλεῖς ἔλαβεν· καὶ ὅτι ἐμακαρίσθη, καὶ διὰ τὴν ἄλλην δὲ αὐτοῦ παρρησίαν τὴν πολλὴν παρεκκίζοντο· αὐτοὺς δὲ στησας παιδίον ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς· “ἐὰν μὴ στραφῇτε, 30 “ καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία,” καὶ τὰ ἐξῆς· ὅπερ δηλοῖ πάντων

ταπεινότερόν τι γενέσθαι· καὶ γὰρ καὶ φθόνου καθαρὸν τὸ παιδίον, καὶ κενοδοξίας καὶ τοῦ τῶν πρωτείων ἔρῳ· καὶ ὅτι κἂν ὑβρίζηται ἢ τύπτεται, ἢ τιμᾶται, ἢ δοξάζεται, οὔτε ἐκείθεν δυσχεραίνει, οὔτε ἐντεῦθεν ἐπαίρεται· εἰς μέσον δὲ αὐτῶν ἴστησιν, ἀπὸ τῆς ὀψεως τοῦ παιδὸς αὐτοὺς ἐντρέψαι βουλόμενος· χρὴ δὲ σκοπεῖν, 5 πῶς ἐκκαλεῖται ἡμᾶς πρὸς τὰ φυσικὰ κατορθώματα, δεικνὺς ὅτι ἐκ προαιρέσεως ταῦτα κατορθοῦν δυνατόν.

- 5 Τὸ δὲ “ὅς ἐὰν δέξηται παιδίον τοιοῦτον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται,” τοῦτο σημαίνει, ὅτι οὐ μόνον τὸ τοιοῦτους γενέσθαι μισθὸν προξενεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐτέρους τιμῆσαι τοιούτους δι’ ἐμὲ, 10 ἕνεκεν τῆς εἰς ἐκείνους τιμῆς, βασιλείαν ὑμῖν ὀρίζει τὴν ἀμοιβήν· παιδίον γὰρ καὶ ἐνταῦθα, τοὺς ἀνθρώπους τοὺς οὕτως διὰ Θεὸν γενομένους ἀφελεῖς λέγει· τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀπεριμμένους παρὰ τοῖς πολλοῖς καὶ εὐκαταφρονήτοις, καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι “ἐμὲ φησὶ δέχεται,” ὁ τὸν τοιοῦτον δεχόμενος. ὥσπερ δὲ τιμὴν 15 καὶ βασιλείαν ὥρισεν τοῖς τιμῶσι τοὺς τοιούτους, οὕτως καὶ κόλασιν τοῖς σκανδαλίζουσιν, ἤγουν ἀτιμάζουσιν, ἓνα τῶν τοιούτων, ὥστε μύλον κρεμασθῆναι εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν· τὸ δὲ “συμφέρι,” προσκεῖται, δεικνὺς ὅτι καὶ τούτου χαλεπώτερον ὑποστήσονται κόλασιν οἱ 20 τοιοῦτοι· “Οὐαί,” φησι, “τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων· ἀνάγκη γὰρ ἔλθειν τὰ σκάνδαλα· πλὴν, οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ, δι’ ὃ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.” διεγείρων καὶ ἐναγωνίους ποιῶν, καὶ ἐργηγορέναι παρασκευάζων· ἀπὸ πολλῆς γὰρ ἡμερότητος καὶ τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ διορθούμενος, ἵνα καὶ τῷ θρήνῳ καὶ τῇ προρρήσει 25 αὐτοὺς ἀνακτήσῃται· πολλοὶ γὰρ πολλάκις, συμβουλευθέντες μὲν, οὐδὲν ὠφελήθησαν· θρηνηθέντες δὲ ἀνήνεγκαν· καὶ εἰ ἀνάγκη ἔλθειν τὰ σκάνδαλα, οὐ τὸ ἀνθαίρετον τῆς ἐξουσίας τῆς ἐλευθερίας ἀνεῖλεν· οὐ δὲ ἀνάγκη τινὶ πραγμάτων ὑποβάλλων τὸν βίον ταῦτα φησὶν, ἀλλὰ πάντως τὸ ἐσόμενον ὑπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων προ- 30 λέγει· σκάνδαλα καλῶν, τὰ κωλύματα τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ· οὐ τοίνυν ἢ πρόρρησις αὐτοῦ τὰ σκάνδαλα· ἅπαγε· οὐ δὲ ἐπειδὴ προεῖπεν, διὰ τοῦτο γίνεται, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἔμελλε πάντως ἔσσεσθαι, διὰ τοῦτο προεῖπεν, ὥς προγινώσκων πάντα.

Εἰπὼν δὲ ὅτι “ἐὰν ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ ποὺς σου, ἢ ὁ ὀφθαλμός 35

“ σου σκανδαλίστησεν,” καὶ τὰ ἐξῆς· οὐ περὶ τῶν τοῦ σώματος μελῶν ταῦτα λέγει· ἅπαγε, ἀλλὰ περὶ φίλων καὶ προσηκόντων· οὓς ἂν ἐν τάξει μελῶν ἀναγκαίων ἔχομεν· τοῦτο δὲ καὶ ἀνωτέρω εἴρηκεν· οὐδὲν γὰρ οὕτω βλαβερὸν, ὥς συνδιαγωγή πονηρά· ὅσα γὰρ ἀνάγκη ποιῆσαι μὴ δύναται, δύναται φιλία πολλάκις, καὶ 5 εἰς βλάβην καὶ εἰς ὠφέλειαν· διὸ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τοὺς βλάπτοντας ἡμᾶς ἐκκόπτειν κελεύει. τίνες εἰσὶν οἱ μικροί, οἷς μὴ καταφρονεῖν προστάσσει; οἱ πτωχοί, οἱ ἄγνωστοι, οἱ παρὰ τοῖς πολλοῖς μὴδὲν εἶναι νομιζόμενοι· οὐ γὰρ περὶ τῶν ἀληθῶς μικρῶν ὄντων τὴν ἡλικίαν εἶπεν· ὥσπερ γὰρ τὸ φεύγειν τοὺς πονη- 10 ροὺς ἀγαθὸν ἦν, οὕτως τὸ τιμᾶν τοὺς χρηστοὺς καὶ ἐπεικεῖς, καὶ ξένους καὶ πτωχοὺς, κέρδος ἔχει μέγιστον.

ΚΕΦ. ΛΗ.

Περὶ τῶν ἑκατον προβάτων παραβολή.

10 Εἰπὼν δὲ “ ὅτι οἱ Ἄγγελοι αὐτῶν,” καὶ τὰ ἐξῆς, ἔδειξεν ἐνταῦθα 15 ὅτι πάντες ἀγγέλους ἔχομεν· τὸ δὲ βλέπειν τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς, οὐδὲν ἕτερον σημαίνει, εἰ μὴ τὴν πολλὴν παρρησίαν καὶ τὴν τιμὴν, ἣν ἔχουσιν οἱ Ἄγγελοι. τὸ δὲ “ ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀν- “ θρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός,” καὶ ἡ παραβολὴ τῶν ἑκατὸν προ- 20 βάτων τοῦτο σημαίνει, τὸ πολλὴν φροντίδα ποιεῖσθαι ἡμᾶς τῶν 20 νομιζομένων εἶναι εὐτελῶν ἀδελφῶν· ὅθεν καὶ τὸν Πατέρα εἰσάγει ταῦτα βουλόμενον. καὶ μὴ ἵνα λέγωμεν, ὅτι ὁ θεῖνα χαλκοτύπος ἦν, καὶ ὑποδηματορράφος, καὶ γεωργός, καὶ ἐκ τούτου καταφρο- 25 νῶμεν ἵνα γὰρ μὴ τοῦτο πάθωμεν, χρὴ σκοπῆσαι διὰ πόσων ἡμᾶς πείθει μετριάζειν, καὶ εἰς τὴν τῶν ἀδελφῶν ἐπιμέλειαν ἑαυτοὺς 25 ἐμβάλλειν· ἔστησε παιδίον, καὶ φησὶ, γίνεσθέ μοι ὡς τὰ παιδιά, “ καὶ ὅς ἐὰν δέξεται παιδίον τοιοῦτον, ἐμὲ δέχεται,” καὶ ὅς ἐὰν σκανδαλίση, σκανδαλισθήσεται· καὶ οὐδὲ ἠρκέσθη τῷ παραδεί- 30 γματι τοῦ μύλου, ἀλλὰ καὶ τὸ “ οὐαὶ” προστέθηκεν, καὶ τοὺς σκανδαλίζοντας ἐκτεμεῖν προσέταξε, καὶ ἐν τάξει χειρῶν ᾧσιν 30 ἡμῖν καὶ ὀφθαλμῶν καὶ ἀπὸ τῶν Ἀγγέλων πάλιν τῶν ἐγκεχει- 30 ρισμένων αὐτοὺς τούτους τοὺς νομιζομένους εὐτελεῖς ἀδελφοὺς, καὶ ἀπὸ τοῦ οἰκείου πάθους· ὅταν γὰρ εἴπῃ “ ὅτι ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ

“ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός,” τὸν σταυρὸν δηλοῖ· δι’ αὐτοῦ γὰρ τὸν κόσμον ἔσωσεν· καὶ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς· ὅτι οὐδὲ αὐτῷ δοκεῖ ἀπολέσθαι τινά· καὶ ἀπὸ τῆς κοινῆς συνηθείας ὅτι καταλιπὼν τὰ σεσωσμένα ὁ ποιμὴν, ζητεῖ τὸ πλανώμενον, καὶ ὅταν εὑρῇ αὐτὸ, χαίρει ἐπ’ αὐτῷ μᾶλλον, καὶ ἡδεται τῇ εὐρήσει, καὶ τῇ 5 σωτηρίᾳ τούτου· εἰ γάρ ὁ Θεὸς οὕτω χαίρει ἐπὶ τῷ μικρῷ τούτῳ τῷ εὐρεθέντι, πῶς ἡμεῖς καταφρονούντες τῶν τῷ Θεῷ περισπουδάστων, οὐχὶ δίκην δώσωμεν τὴν ἐσχάτην; ὅτι γὰρ ἀσθενὴς ἦν καὶ ἐντελής, διὰ τοῦτο μάλιστα δεῖ πάντα ποιεῖν, ὥστε αὐτὸν διασῶζειν· μὴ τοῖνυν ἀμελῶμεν τῶν ψυχῶν τῶν τειοῦτων· καὶ γὰρ 10 πάντα ταῦτα διὰ τοῦτο εἴρηται· ὁ βουλόμενος οὖν ἐπιβῆναι τὸν οὐρανὸν, ὡς παιδίον γενέσθω, καὶ τὸν τύφον καταπατεῖτω, καὶ πρὸς τὰ σκάνδαλα γρηγορεῖτω· καὶ τὸ οὐαὶ φυγεῖν σπουδαζέτω, διὰ τὸ μὴ σκανδαλίσαι τινά, καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον ἀγωνιέσθαι· καὶ ὄρθρου φανέντος, ἐξιών ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἕνα σκοπὸν 15 ἔχετω· ὥστε τοῦ ψυχικοῦ κινδύνου τοῦ παρὰ τοῦ διαβόλου τοῖς ἀνθρώποις ἐπαγομένου, τὸν ἀδελφὸν ἐξελέσθαι· οὐδὲ γὰρ χρὴ τῇ ἑαυτοῦ σωτηρίᾳ μόνον ἀρκεῖσθαι τινά, ἐπεὶ καὶ ταύτην λυμαίνε-ται· ἀλλὰ πρέπει ἐστὶ καὶ τοὺς ἐστηκότας, εἰς προθυμίαν ἐμβαλεῖν, καὶ τοὺς κειμένους ἐγείρειν. 20

- 15 “Ἐὰν ἀμαρτήσῃ,” φησὶν, “εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ἵπαγε καὶ “ἔλεγχον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνον· ἔὰν ἀκούσῃ,” καὶ τὰ ἐξῆς· διὰ τί δὲ μεταξὺ τῶν δύο γενέσθαι τὸν ἔλεγχον κελεύει μόνων, τοῦ τε λυπήσαντος, καὶ τοῦ λελυπημένου; ἵνα μὴ τῇ τῶν πλείονων μαρτυρίᾳ, βαρυτέραν ἐργάσῃται τὴν κατηγορίαν· καὶ 25 ἰταμώτερος ἐκεῖνος γενόμενος, δυσδιόρθωτος μείνῃ· τὸ δὲ “ἔὰν ἀκούσῃ,” τοῦτο σημαίνει· ἔὰν καταγνῷ ἑαυτοῦ, ἔὰν πεισθῇ ὅτι ἥμαρτεν· οὐκ εἶπεν δὲ ὅτι ἔὰν πεισθῇ ἐκέρδανεν ἐκεῖνος ἑαυτὸν μόνον, ἀλλὰ ἐκέρδανεν· τουτέστι, καὶ σὺ αὐτὸς τὴν ζημίαν ἐξέφυγες· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνος καὶ οὗτος ἐζημιοῦντο πρὸς τούτου· ὁ μὲν, 30 τὸν ἀδελφόν, ὁ δὲ, τὴν οἰκείαν σωτηρίαν· οὐκ ἄγει δὲ τὸν λυπήσαντα πρὸς τὸν λυπηθέντα· ἀλλὰ τοῦτον πρὸς ἐκεῖνον· ἐπειδὴ ὁ ἡδικηκὼς οὐκ εὐκόλως ἂν ἔλθοι πρὸς ἀπολογίαν, αἰσχυρόμενος καὶ ἐρυθριῶν· διὰ τοῦτο πρὸς ἐκεῖνον τοῦτον ἔλκει, καὶ οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ’ ὥστε διορθῶσαι τὸ γεγενημένον, καὶ οὐ λέγει, κατηγορήσον, 35

οὐδὲ ἐπιτίμησον, οὐδὲ δίκας ἀπαίτησον, ἀλλ' "ἐλεγξον," φησὶ, τούτέστιν, ἀνάμνησον τοῦ ἁμαρτήματος· εἰπὲ πρὸς αὐτόν, ὅπερ ἔπαθες παρ' αὐτοῦ· μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ ἐν τούτῳ προστάσσει ἔτι ἓνα ἢ δύο παραλαβεῖν· ὅσῳ γὰρ ἀναιδέστερος διαμένει καὶ ἰταμώτερος, τοσοῦτον μᾶλλον ἡμᾶς ἐπὶ τὴν ἰατρείαν σπεύδειν χρή· 5 οὐκ ἐπὶ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ὀργήν· εἰ δὲ ἐπιμένοι, "εἰπέ," φησὶ, "τῇ ἐκκλησίᾳ," τούτέστι πλείοσι· ἔαν δὲ καὶ τούτων παρακούσῃ, "ἔσται σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελῶνης."

Χρὴ δὲ σκοπεῖν, πῶς πανταχοῦ τὸν τελῶνην εἰς ὑποδειγμα τῆς μεγάλης τίθησιν κακίας, καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ φησὶν "οὐχὶ καὶ 10 "οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν;" καὶ πάλιν "οἱ τελῶναι προά- "ξουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ" τούτέστιν οἱ σφόδρα καταδεδικασμένοι· διὰ τί δὲ τὸν μὴ πειθόμενον μετὰ τῶν τελωνῶν ἔταξεν; τὸν ἡδίκημένον μυθούμενος, καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶν αὐτῷ ἡ κόλασις διὰ τὸ μὴ πεισθῆναι, ἀλλὰ καὶ διὰ 15 τὸ ἐπαγόμενον· "ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν," φησὶν "ὅσα ἔαν δῆ- "σῃτε ἐπὶ τῆς γῆς," καὶ τὰ ἐξῆς· οὐ περὶ τῶν προέδρων τῆς ἐκκλησίας τοῦτο λέγω, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ τοῦ προκαλεσαμένου τὸν ἁμαρτήσαντα πρὸς τὸ διαλλαγῆναι· ὅτι ὁ ἔαν δῆσῃ, αὐτὸν μὴ πειθόμενον, ἄλυστον μένει τὰ δεσμά· καὶ τῇ ἐντεῦθεν τιμωρίᾳ, καὶ 20 τῇ ἐκεῖ κολάσει καταδεσμῶν αὐτόν· ταῦτα γὰρ ἠπέλυσεν, ἵνα μὴ ταῦτα συμβαίῃ· ἀλλὰ φοβούμενος καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐκβολήν, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ κίνδυνον, τὸ ἐν οὐρανοῖς δεδέσθαι, ἡμερότερος γένηται.

- 19 Τί ἐστὶν ὅπερ φησὶν ὁ δεσπότης· "ὅτι δύο ὑμῶν ἔαν συμφω- 25
 "νήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος, ὃ ἔαν αἰτήσωνται,
 "γενήσεται αὐτοῖς;" Περὶ ποίων τοῦτο εἶπεν; περὶ τῶν ἐναρέ-
 των, περὶ τῶν ἀγγελικῶν μετερχομένων πολιτείαν· οὗτοι τοίνυν
 πάντα ὅσα ἂν εἰς τὸ σύμφερον αἰτήσωσιν, μετὰ ὁμονοίας καὶ
 ἀγάπης τῆς εἰς τὸν πλησίον, ἐπιτεύξονται· τὸ δὲ "ὅπου ἔαν ὡσι 30
 "δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ
 "αὐτῶν," τοῦτο σημαίνει· ἵνα δι' ἐμέ, φησιν, ἀγαπῶντες ἑαυτοὺς,
 καὶ μὴ διὰ βιωτικὴν ἀφορμὴν ὡσιν ὁμοῦ, μετὰ αὐτῶν ἔσομαι· ἂν
 δὲ τὰ ἄλλα ἐνάρετοι ὑπάρχουσιν.

ΚΕΦ. ΛΘ.

Περὶ τοῦ ὀφείλοντος μύρια τάλαντα.

Νομίσας τί λέγειν ὁ Πέτρος μέγα, ἐπήγαγεν· τὸ ἕως ἐπτάκις ἀφίεναι τῷ ἁμαρτήσαντι· ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν ὅτι ἐκεῖνος μὲν τῷ μὴ διαλλαγέντι, πέρας ἐπέθηκεν, εἰπὼν, “ ἔσται σοι ὥσπερ 5
 “ ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης.” τῷ οὖν ἐλεγχομένῳ καὶ μετανοοῦντι, ποσάκις ἀφήσω, ἐπτάκις; τί οὖν ὁ Χριστὸς ὁ φιλάνθρωπος καὶ 22 ἀγαθὸς Θεός, “ οὐ λέγω σοι ἐπτάκις, ἀλλ’ ἕως ἐβδομηκοντάκις “ ἐπτά” τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐκ ἀριθμὸν τιθεὶς ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸ ἄπειρον καὶ διηκεές· ὥσπερ καὶ τὸ μυρία τὸ πολλὰ δῆλοι, καὶ 10 τὸ “ στεῖρα ἔτεκεν ἐπτά,” ἀντὶ τοῦ πολλά φησιν ἡ γραφή· τούτου γὰρ χάριν ἡ γραφή παραβολὴν προτίθησι, τοῦ τὰ μυρία τάλαντα ὀφείλοντος· δεικνὺς, ὅτι εἰ καὶ πάντα διηκεῶς συγχωροῦμεν τὰ ἁμαρτήματα τῶν πλησίον· ὅσον σταγὼν ὕδατος πρὸς πέλαγος ἄπειρον τοσοῦτον· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλεόν ἀποδέει 15 ἡ φιλάνθρωπία ἡμῶν πρὸς τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἧς ἐν χρειᾷ ὑπάρχομεν, δικάζεσθαι μέλλοντες, καὶ εὐθύνας τῶν ἁμαρτημένων ἡμῖν παρέχοντες· πρὸς γὰρ μυρία τάλαντα καὶ ἑκατὸν δηνάρια τὸ μέσον ἔστι, τῶν εἰς ἄνθρωπον καὶ εἰς Θεὸν ἁμαρτημάτων τὸ μέγεθος· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλεόν γίνεται δὲ τοῦτο, 20 ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῶν προσώπων· ὅτι ἡμεῖς μὲν, Θεῷ τῷ φοβερῷ καὶ μέγαλα παρέχοντι ἀγαθὰ, ἁμαρτάνομεν· ἄνθρωπος δὲ, πρὸς ἄνθρωπον ὁμοιοπαθῇ, καὶ μηδὲν ἢ ὀλίγα τινὰ εὐεργετήσαντα· καὶ γὰρ ἐποίησεν ἡμᾶς οὐκ ὄντας, καὶ πάντα δι’ ἡμᾶς εἰργάσατο τὰ ὀρώμενα· ἔδωκε δὲ ἡμῖν καὶ βάπτισμα ἀφέσεως ἁμαρτημάτων, 25 καὶ τιμωρίας ἀπαλλαγὴν, καὶ βασιλείας κληρονομίαν, καὶ μυρία ἐπηγγελίετο ἀγαθὰ, τοῖς τηροῦσι πάντοτε τὰς ζωοποιούς αὐτοῦ ἐντολάς· ὑπὲρ τούτων οὖν πάντων, πῶς ἡμᾶς διακείσθαι ἐχρὴν· ἄρα εἰ καὶ καθ’ ἐκάστην ἡμέραν, ὑπὲρ τοῦ ὄντος ἡμᾶς φιλοῦντος, ἐξεπληροῦμεν τὴν ἀξίαν· μᾶλλον δὲ τὸ πολλοστόν τῆς ὀφειλῆς 30 κατατίθεμεν δὲ οὐδαμῶς· ταῦτα οὖν ἅπαντα ἐνοοῦντες, καὶ τὰ μυρία τάλαντα τῶν ἑαυτῶν ἁμαρτημάτων ἀναλογιζόμενοι, κἂν ἐντεῦθεν ἐπειχθῶμεν πρὸς τὸ ἀφεῖναι τὸ πλησίον τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα

καὶ εὐτελῇ· καὶ γὰρ λόγος ἡμῖν γενήσεται τῶν ἐμπιστευθεισῶν ἡμῖν ἐντολῶν, καὶ οὐδαμῶς πάντα καταβαλεῖν δυνησώμεθα, κἂν ὅτι οὖν ποιήσωμεν· διὰ τοῦτο ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεὸς πρὸς ἀποδώσιν εὐκολόν τε καὶ ῥαδίαν ὁδόν· καὶ πάντα δυναμένην διαλύσαι ἐκεῖνα τὰ πταίσματα· τὸ μὴ μνησικακεῖν λέγω, κατορθούντων ἡμῶν. 5

Διὰ τί κελεύει πραθῆναι σὺν τῷ ὀφείλοντι τὰ μυρία τάλαντα καὶ τὴν αὐτοῦ γυναῖκα; ἐπειδὴ περ καὶ αὕτη δούλη ὡς αὐτῶς καὶ τὰ παιδία αὐτῶν. οὐκ ὠμότητος δὲ τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἐξ ἀφάτου κηδεμονίας· βούλεται γὰρ αὐτὸν ποιῆσαι διὰ τῆς ἀπειλῆς ταύτης, ἵνα εἰς ἱκετηρίαν ἀγάγῃ, οὐχ ἵνα πραθῇ· εἰ γὰρ διὰ 10 τοῦτο ἐπιείη, οὐκ ἂν ἐπένευσεν αὐτοῦ τῇ αἰτήσει. οὐ ποιεῖ δὲ τοῦτο πρὸ τοῦ λογιθεσίου· ἐπειδὴ περ ἐβούλετο δεῖξαι, πόσων αὐτὸν ὀφλημάτων ἐλευθεροῦ· ὅπως ἐκ τούτου ἡμερότερος περὶ τὸν σύνδουλον γένηται· εἰ γὰρ καὶ μαθὼν τοῦ ὀφειλήματος τὸν ὄγκον, καὶ τῆς συγχωρήσεως τὸ μέγεθος, ἐπέμενεν ἄγχων τὸν σύνδουλον, 15 τοῦ οὐκ ἂν ἐξῆλθεν ὠμότητος, εἰ μὴ γέγονε τοῦτο· ἔτι δὲ ἵνα κακεῖνος δοξῇ τί συνεισφέρειν, τοῦτο ποιεῖ· οὐ γὰρ ἐβούλετο αὐτοῦ εἶναι τὸ δῶρον μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοῦ ἱκετηρίας, ἵνα μὴ ἀστεφανώτατος ἀπέλθῃ· διὸ καὶ ἕως τούτου καλῶς καὶ ἐναρέτως ὠμολόγησε τὸ χρέος· ἔτι δὲ καὶ ἐπαγγεिलाίμενος ἀποδοῦναι τὸ 20 ὀφειλόμενον, εὐγνώμων ὤφθη· καὶ προσπεσὼν καὶ παρακάλεσεν, καὶ καταγνοὺς τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων, καὶ ἐπιγνοὺς τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας. ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα ἀνάξια τῶν προτέρων· κρατήσας γὰρ τὸν σύνδουλον αὐτοῦ, εὐ μετὰ πολὺν χρόνον, ἀλλ' εὐθέως ἑναυλον ἔχων τὴν εὐεργεσίαν, καὶ μήτε τὰ ῥήματα κατα- 25 δεσθεῖς P δι' ὧν ἐσώθη· καὶ γὰρ τοῖς αὐτοῖς καὶ οὗτος πρὸς αὐτὸν ἀπεχρήσατο, λέγων, “ μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι “ ἀπεδώσω,” ἐπιγεν ἀπαιτῶν τὴν ἐκπλήρωσιν· τοῦτο ποιῶν, ὅπερ οὐδὲ ἀνθρώποις ἦν ἀρεστὸν, μήτι γε τῷ Θεῷ· ὅθεν καὶ συνήλθισαν αὐτῷ· ὁ δὲ ἡμερας δεσπότης, καὶ συγκρίνεται πρὸς τὸν τοιοῦτον 30 πονηρὸν δοῦλον, καὶ ἀπολογεῖται, καὶ τότε τῇ τιμωρίᾳ ἐκδιδώσιν. ἀκούσωμεν οὖν καὶ φρίξωμεν· καὶ μηδεὶς ἡμῶν μνησικακεῖτω· 35 διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐπήγαγεν, ὅτι “ οὕτω ποιήσῃς q καὶ ὑμῖν ὁ

“ Πατήρ μου, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν
 “ καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτοῦ.” οὐ λέγει δὲ ἐνταῦθα
 ὁ πατήρ ὑμῶν, ἀλλ’ ὁ Πατήρ μου· ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἄξιος υἱὸς
 ὀνομάζεσθαι τοῦ εὐσπλάγχχνου πατρὸς, ὁ οὕτω πονηρὸς καὶ μισάν-
 θρωπος καὶ μνησίκακος· δύο τοίνυν ἐνταῦθα ζητεῖ, καὶ καταγινώ- 5
 σκειν τῶν ἀμαρτημάτων, καὶ ἐτέροις ἀφιέναι· καὶ οὐχ ἀπλῶς
 ἀφιέναι ἀπὸ στόματος, ἀλλ’ ἀπὸ καρδίας.

1 “ Καὶ ἐγένετο,” φησὶν, “ ὅτι ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους
 “ τούτους, μετῆρεν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια
 “ τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου” καὶ τὰ ἐξῆς· διὰ τί συνε- 10
 χῶς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ διέτριβε, καὶ οὐχὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ; διὰ τὴν
 βασκανίαν τῶν Ἰουδαίων· νῦν δὲ ἐπιχωρίαζει λοιπὸν τῇ Ἰουδαίᾳ,
 ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐγγὺς ἔμελλεν εἶναι· οὐ μὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα
 τέως ἄνεισιν, ἀλλ’ εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας· οὔτε δὲ τῇ τοῦ
 λόγου διδασκαλίᾳ διηνεκῶς ἐνδιατρίβει, οὔτε τῇ τῶν σημείων θαν- 15
 ματουργίᾳ· ἀλλὰ νῦν μὲν τοῦτο, νῦν δὲ ἐκεῖνο ποιεῖ· ποιικίλων τὴν
 σωτηρίαν τῶν προσεδρευόντων καὶ ἐσομένων· ὥστε ἀπὸ μὲν τῶν
 σημείων ἀξιόπιστος, καὶ ἐν οἷς ἔλεγε, φανῆναι διδάσκαλος· ἀπὸ
 δὲ τῆς τῶν λόγων διδασκαλίας, ἐπιτείνει τὸ ἀπὸ τῶν σημείων
 κέρδος, τοῦ τὴν πρὸς θεογνωσίαν αὐτοὺς χειραγωγηθῆναι· παρα- 20
 τρέχουσι δὲ οἱ Εὐαγγελισταί, ὁλοκλήρους δῆμους θεραπευομένους·
 οὐ κατ’ ὄνομα ἐπιλέγοντες ἕκαστον, ἀλλ’ ἐνὶ ῥήματι τὸ ἀκόμπα-
 στον παιδεύοντες ἡμᾶς, ἵνα ταπεινοφρονῶμεν αἰεί.

Ὁριγένους. Ποιεῖ τοῦτο, ἐκείνους εὐεργετῶν, καὶ δι’ ἐκείνων
 πολλοὺς ἐτέρους· ἡ γὰρ τῆς τούτων ἀσθενείας διόρθωσις, ἐτέροις 25
 ὑπόθεσις θεογνωσίας ἐγένετο.

ΚΕΦ. Μ.

Περὶ τῶν ἐρωτησάτων εἰ ἔξεστιν ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα.

3 Τίνος ἔνεκεν ἐρωτηθεῖς, “ εἰ ἔξεστι κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ἀπολύ-
 “σαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,” οὐκ εὐθέως εἶπεν, οὐκ ἔξεστιν; ἵνα μὴ 30
 θορυβηθῶσι καὶ ταραῶσιν· ἐρωτῶσι δὲ πανούργως ἐκεῖνοι· ἵνα εἰ
 μὲν εἶπῃ, ὅτι ἔξεστιν ἀφεῖναι, εὐθέως ἀντιθήσωσιν αὐτῷ πρὸς
 τὰ παρ’ αὐτοῦ εἰρημένα· καὶ εἰπωσιν αὐτῷ· πῶς οὖν εἶρηκε τὰ

ἐναντία; εἰ δὲ ταῦτα πάλιν εἴποι ἅπερ καὶ ἔμπροσθεν, ἀντιθή-
σωσιν αὐτῷ τὰ Μωϋσέως· διὰ τοῦτο δὲ οὐ λέγει ἐνταῦθα, τί με
πειράζετε ὑποκριταί; ἵνα μετὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ τὴν
ἡμερότητα ἐνδείξηται· οὔτε γὰρ αἰεὶ σιγᾷ, ἵνα μὴ νομίσωσιν λα-
θάνειν· οὔτε αἰεὶ ἐλέγχει, ἵνα παιδεύσῃ ἡμέρως πάντα φέρειν. τίς
ἐστὶν “ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς;” ἐκ μιᾶς ρίζης, φησὶν,
ἐγένοντο, καὶ εἰς ἓν σῶμα συνήλθον· “ἔσονται γὰρ οἱ δύο,” φησὶν,
“εἰς σάρκα μίαν” καὶ “ὁ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ
“χωρίζετω” τοῦτο δὲ εἶπε, κωλύων κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ἀπολύειν
τινὰ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα· προσενεγκόντων δὲ ἐκείνων τὴν τοῦ 10
Μωϋσέως νομοθεσίαν, αὐτὸς διὰ τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν, τοῦτο
ποιῆσαι αὐτὸν ἀπεφάνετο· ἐντρέψαι αὐτούς δὲ ἐν τούτῳ βουλό-
μενος· τὸ δὲ “ἀπ’ ἀρχῆς οὐ γέγονεν οὕτω,” δηλοῖ, ὅτι διὰ τῶν
πραγμάτων ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς ἐνομοθέτησεν τὰ ἐναντία τούτων
ᾧ ἐποιεῖτε ὑμεῖς· διὸ καὶ μετὰ ἀυθεντείας λοιπὸν νομοθετεῖ 15
λέγων, ὅτι “ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου
“πορνείας,” καὶ τὰ ἐξῆς.

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ. Τούτῳ ἀνθρωπίνῳ τρόπῳ διήλεκται ὁ Σωτὴρ,
κατὰ τὸ σχῆμα τὸ διδασκαλικόν· οὐκ ἀποκαλύπτων ἑαυτὸν εἶναι
τὸν δημιουργὸν Λόγον· οὐδὲ μὲν χωρίζων ἀπὸ τοῦ κτίζοντος, πρὸς 20
τὸν κτίσαντα Υἱόν, ἀλλ’ ἐν Πατρὸς ὀνόματι καὶ τὸν Λόγον
ἐμπεριλαμβάνων· “εἶγε πάντα δι’ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς
“αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν.”

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ἩΡΑΚΛΕΪΣ. “Ὡςπερ γὰρ ἄτοπον τὸ ἐκβάλλειν
τὴν σφύρωνα, οὕτω τε κατέχειν μοιχαλιδα ἄσεβες, κατὰ τὸ 25
γεγραμμένον εἰς Σολομῶνα.

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ. Μοιχείαν φησὶ, τὸ τῇ ἰδίᾳ μὴ συνεῖναι· οὐκ
ἰδίᾳ δὲ σύνεστιν ὁ τὴν ἰδίαν ἀπολιπὼν διὰ τοῦτο μοιχᾷται ἐπ’
αὐτήν, τουτέστιν ἐπὶ τὴν δευτέραν, ἣν ἐπεισάγει τῇ κατὰ φύσιν
αὐτῷ συνημμένῃ, ἔαν τὸν ἴδιον καταλίπῃ. πῶς οὖν ὁ νόμος οὐ 30
συνεχῶρει, ὁ τὸ “οὐ μοιχεύσεις” λέγων; ἐροῦμεν ὅτι ὁ μὲν
νόμος τὴν προφανῇ μοιχείᾳ ἀπεκώλυσεν· ὅτε τὴν ἐνοικουσαν
ἕτερός τις διαφθείροι· ὁ δὲ Σωτὴρ, καὶ τὴν οὐχ ὁμολογημένην
παρὰ πᾶσιν, οὐδὲ γνωσκομένην τῇ φύσει, οὐδὲ διελεγομένην
ὅτι μοιχεία ἐστί· τὴν μέντοι πορνεύσασαν, ἀποστήσας συγχωρεῖ 35

ὁ Χριστός· ὅτι δὴ διέλυσεν αὐτὴν τὴν φυσικὴν σύζευξιν, καὶ οὐκ ἔτι ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς τούτου γίνεται.

Διατὶ εἶπον οἱ Ἀπόστολοι τῷ κυρίῳ· “εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία “ τοῦ ἀνθρώπου” καὶ τὰ ἐξῆς; ἐπειδὴ ἐθоруβήθησαν ἀκούσαντες τὸ γυναῖκα πάσης κακίας γέμουσαν ἔχειν, καὶ ἀνέχεσθαι ἀνημέρου 5 θηρίου διὰ παντὸς ἔνδον συγκεκλεισμένου.

- 10 Τί δηλοῖ “εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία” καὶ τὰ ἐξῆς; ἡ τοῦτο, ὅτι διὰ τοῦτο συνήβη, ἵνα ἐν ὧσιν· ἡ ἐκεῖνο, ὅτι εἰ αἰτίαν λήψεται καὶ παρανομεῖ ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τούτοις, ἐκβάλλων τὴν γυναῖκα, κου-
φότερόν ἐστι μᾶλλον πρὸς ἐπιθυμίαν μάχεσθαι φύσεως, καὶ πρὸς 10
ἑαυτὸν, ἢ πρὸς γυναῖκα πονηράν· οὐκ εἶπε δὲ ὁ δεσπότης Χριστὸς ὅτι ναὶ τοῦτο κουφότερον, ἵνα μὴ νομίσωσιν ὅτι νόμος τὸ πρᾶγμα ἔστιν· ἀλλ’ ὅτι οὐ πάντες χωροῦσιν, ἀλλ’ οἷς δέδοται· εἶπε δὲ τοῦτο, ὑψῶν τὸ πρᾶγμα τῆς παρθενίας καὶ ἐπαινῶν, καὶ δεικνύς
μέγα ὄν, καὶ ἐν τούτῳ ἐφελκόμενος καὶ προτρέπων, ἵνα μᾶλλον 15
τὴν παρθενίαν ἔλονται καὶ τὴν ἐγκράτειαν· ἐπειδὴ γὰρ περὶ παρθενίας εἰπεῖν ἐπαχθέστερον εἶναι ἔδοκεῖ ἐκ τῆς ἀνάγκης, τοῦ μὴ ἀφιέναι τὴν πονηρὰν γυναῖκα, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦς τοῦ παρθενεύειν ἐνέβαλεν.

- 12 Θέλων δὲ τὸ δυνατόν τῆς ἀρετῆς ταύτης δεῖξαι τὰς τρεῖς 20
διαφορὰς τῶν εὐνούχων, φησὶν, “ὅτι εἰσὶν εὐνούχοι, οἵτινες ἐκ κοι-
“ λίας μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτω· καὶ εἰσὶν εὐνούχοι,” καὶ τὰ ἐξῆς·
ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι ἐνόησον εἰ οὕτως ἐκ φύσεως ὑπῆρ-
χεν, τουτέστιν, εἰ εὐνούχος ἐγεννήθη· ἡ παρὰ τῶν τὰ τοιαῦτα
ἐπηρεαζόντων ἀνθρώπων, οὕτως ἐγένου· τί ἂν ἐποίησαν; τῆς ἀπο- 25
λαύσεως μὲν τοῦ γάμου ἐστερημένος, μισθὸν δὲ οὐκ ἔχων; οὐκοῦν
εὐχαριστήσεις νῦν τῷ Θεῷ· ὅτι μετὰ μισθῶν, καὶ στεφάνων,
τοῦτο κατορθοῖς, ὅπερ χωρὶς στεφάνων ἐκεῖνοι; οἷτε οὕτως εὐνού-
χοι γεννηθέντες, οἳ τε ἀπὸ ἀνθρώπων εὐνουχισθέντες, ἀλλὰ καὶ
πολλῷ κουφότερον τῇ ἐλπίδι προθυμοποιούμενοι, καὶ τῷ συνειδότη 30
τοῦ κατορθώματος, καὶ μὴδὲ τὴν ἐπιθυμίαν οὕτω κυμαίνουσαν
ἔχων· οὐ γὰρ οὕτως ἐκτομὴ μέλους, ὥς λογισμοῦ χαλινὸς τὰ
τοιαῦτα οἶδεν καταστέλλειν κύματα, καὶ γαλήνην ποιεῖν· μᾶλλον
δὲ λογισμὸς μόνον διὰ τοῦτο τοίνυν ἐκείνους παρήγαγεν τοὺς
εὐνούχους, ἵνα τοὺς παρθενεύοντας καὶ τοὺς ἐγκρατευομένους εἰς 35

προθυμίαν ἐμβάλλῃ· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο κατεσκεύαζε, τί βούλεται ὁ περὶ τῶν προειρημένων δύο εὐνούχων λόγος αὐτῷ;

Εἰπὼν δὲ ὅτι εὐνούχησαν ἑαυτοὺς, οὐ τῶν μελῶν λέγει τὴν ἐκτομὴν, ἀπαγε, ἀλλὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν τὴν ἀναίρεσιν ὡς ὅγε τὸ μέλος ἐκτέμνων, τὰ τῶν ἀνδροφόνων ὁ τοιοῦτος τολμᾷ, καὶ 5 τοῖς τοῦ Θεοῦ διαβάλλουσι τὴν δημιουργίαν δίδωσιν ἀφορμὴν καὶ τῶν Μανιχαίων ἀνοίγει τὰ στόματα· τὸ γὰρ ἀποκόπτειν τὰ μέλη, δαιμονικῆς ἐνεργείας ἐστὶ, καὶ Σατανικῆς ἐπιβουλῆς, ἵνα τοῦ Θεοῦ τὸ ἔργον οἱ τοιοῦτοι διαβάλλωσιν, ἵνα τὸ ζῶον λυμῇ-
νυνται· ἵνα μὴ τῇ προαιρέσει, ἀλλὰ τῇ τῶν μελῶν φύσει τὸ πᾶν 10 λογισάμενοι, οὕτως ἀδεῶς ἀμαρτάνωσιν αὐτῶν οἱ πολλοί, ἅτε ἀνεύθυνοι ὄντες, καὶ διπλῶς παραβλάψωσι τὸ ζῶον τοῦτο, καὶ τὸ τὰ μέλη πηροῦν, καὶ τὸ κωλύειν τῆς προαιρέσεως τὴν ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν προθυμίαν· ταῦτα δὲ ὁ διάβολος ἐνομοθέτησεν διὰ τοῦτο παρακαλῶ φεύγειν τὴν τοιαύτην παρανομίαν· μετὰ γὰρ τῶν 15 προειρημένων, οὐδὲ τὰ τῆς ἐπιθυμίας ἡμερότερα ἐντεῦθεν γίνεται, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον χαλεπώτερα· ἐτέρωθεν γὰρ ἔχει τὰς πηγὰς τὸ σπέρμα τὸ ἐν ἡμῖν, καὶ ἐτέρωθεν κυμαίνει· καὶ οἱ μὲν, ἀπὸ ἐγκεφάλου· οἱ δὲ, ἀπὸ ὀσφύος τὸ ὀστρον ἐκεῖνο φύεσθαι λέγουσιν· ἐγὼ δὲ, οὐδαμόθεν ἄλλοθεν εἴποιμ' ἂν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ γνώμης ἀκο- 20 λάστου, καὶ διανοίας ἡμεμελημένης· κἂν αὕτη σωφρονὴ τῶν φυσικῶν κινημάτων, βλάβος οὐδέν. βουλόμενος δὲ προθυμοτέρους ποιῆσαι, φησὶν· “ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω.” δεῖξας τὸ ὑπέρ-
ογκον τοῦ κατορθώματος· καὶ οὐκ ἀφείς εἰς ἀνάγκην νόμου κατα-
κλεισθῆναι τὸ πρᾶγμα, διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν καὶ 25 ἀγαθότητα. τότε δὲ εἶπεν τοῦτο· ὅτε ἔδειξε σφόδρα ὅν δυνατόν ἵνα πλεῖον τῆς προαιρέσεως ἡ φιλοτιμία γίνηται, καὶ προαιρέσεώς ἐστι φησί.

Πῶς ἀρχόμενος ἔλεγεν “οὐ πάντες χώρουσιν, ἀλλ' οἷς δέδοται;” ἵνα μάθωμεν ὅτι μέγας ὁ ἄθλος· οὐχὶ δὲ ἵνα ἀποκληρώσιν τινα 30 ἡναγκασμένην ὑποπτεύσωμεν· δίδεται γὰρ τοῦτο πᾶσι τοῖς βου-
λομένοις· ἔτι δὲ καὶ διὰ τοῦτο οὕτως εἶπεν· δεικνὺς ὅτι πολλῆς εἰς τοῦτο δεῖ τῆς ἀνωθεν ροπῆς, τῷ εἰς τοῦτο εἰσελθόντι τὸ σκάμμα, ἧς ἀπολαύσεται πάντως ὁ βουλόμενος. ἔθος γὰρ τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, ταύτη κεχρῆσθαι τῇ λέξει, ὅτ' ἂν μέγα τὸ 35

κατορνούμενον ὑπάρχει· ὡς ὅτ' ἂν λέγει· “ὑμῖν δέδοται γινῶναι
 “τὰ μυστήρια.” καὶ ὅτι τοῦτο ἦν ἀληθές, δηλὸν εἰ γὰρ τῆς
 ἀναθεν μόνης δόσεως ἔστι, καὶ οὐδὲν αὐτοὶ συνεισφέρουσιν οἱ
 παρθενεύοντες, περιττῶς αὐτοῖς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐπηγ-
 γείλατο, καὶ τῶν ἄλλων αὐτοὺς διεΐλεν εὐνούχων. χρὴ δὲ σκο- 5
 πῆσαι πῶς ἐξ ὧν ἕτερον πονηρεύονται, κερδαίνουσιν ἕτεροι. οἱ μὲν
 γὰρ Φαρισαῖοι, μηδὲν μαθόντες, οὐδὲ γὰρ ἵνα μάθωσιν ἐρωτῶσιν,
 οὕτως ἀπῆλθον· οἱ δὲ μαθηταὶ καὶ ἐντεῦθεν ἐκέρδαινον.

Διὰ τί οἱ μαθηταὶ ἀπεσόβουν τὰ παιδία, ἅπερ αὐτῷ προσ-
 ηνέχθη ἐπὶ τὸ προσεύξασθαι αὐτοῖς; τύφου ἕνεκεν· αὐτὸς δὲ 10
 διδάσκων αὐτοὺς μετριάζειν, καὶ τύφον καταπατεῖν κοσμικόν, καὶ
 λαμβάνει καὶ εὐαγκαλίζεται, καὶ τοῖς τοιούτοις τὴν βασιλείαν
 κατεπήγγελλται. τίνες δὲ εἰσιν οἱ τοιοῦτοι; οἱ μετὰ συνέσεως
 πρᾶοι ὄντες, καὶ ἀπόνηροι· τοῦτο γὰρ ἔστι βίος ἀγγελικὸς, καὶ
 τὸ πάντων τῶν παθῶν καθαρεύειν· ὥσπερ ἡ τυχὴ τοῦ παιδίου 15
 καὶ γὰρ οὔτε δὲ τοῖς λελυπηκόσι μνησικακεῖ, ἀλλ' ὡς φίλοις
 προσέρχεται· οὔτε τῶν ἀναγκαίων πλέον τί ἐπιζητεῖ, ἀλλ' ὅσον
 ἐμπλησθῆναι τοῦ μασθοῦ· οὔτε λυπεῖται ἐφ' οἷς ἡμεῖς τοῖς ἐπι-
 κήροις τούτοις· οὔτε ἐπτόχται πρὸς κάλλει σωματῶν διὰ τοῦτο
 οὖν ἔλεγεν, “τῶν γὰρ τοιούτων ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν” ἵνα 20
 τῇ προαιρέσει ταῦτα ἐργαζώμεθα, ἃ τῇ φύσει τὰ παιδία ἔχει.

ΚΕΦ. ΜΑ.

Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου τὸν Ἰησοῦν.

- 16 Τὸν προσελθόντα νεανίσκον τῷ Χριστῷ, καὶ εἰπόντα, “διδά-
 “καλε ἀγαθὲ,” τίνες μὲν ὡς ὑποῦλόν τινα καὶ πονηρὸν ἐνδιαβάλλ-
 λουσιν· εἰ γὰρ δὲ φιλάργυρον μὲν αὐτὸν καὶ χρημάτων δούλον, 25
 οὐκ ἂν παραιτησαίμην εἰπεῖν· ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς τοιοῦτον αὐτὸν
 ὄντα ἡλεγξεν· ὑποῦλον δὲ, οὐδαμῶς· διὰ τὸ καὶ τὸν Μάρκον
 ταύτην ἀνηρηκέναι τὴν ὑποψίαν· καὶ γὰρ φησὶν “ὅτι προδραμὼν
 “καὶ γουυπετῶν, παρεκάλει αὐτόν.” ἀλλὰ πολλὴ τῶν χρημάτων
 ἢ τυραννίς, καὶ δηλὸν ἐντεῦθεν· κἂν γὰρ τὰ ἄλλα ὤμεν ἐνάρετοι, 30
 πάντα αὐτῇ λυμαινεῖται τὰ ἄλλα ἀγαθά. διὰ τί οὖν οὕτως πρὸς
 αὐτὸν ἀπεκρίνατο ὁ Χριστὸς λέγων· “οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς

P ἐπεὶ δὲ Cod.

“ὁ Θεός;” ἐπειδὴ ὡς ἀνθρώπῳ προσῆλθεν ψιλῷ καὶ ἐν τῶν πολλῶν, καὶ διδασκάλῳ Ἰουδαϊκῷ. διὰ δὲ τοῦτο, καὶ αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος αὐτῷ διαλέγεται· οὐχ ἑαυτὸν δὲ ἐμβάλλων τοῦ εἶναι ἀγαθός, τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος. διὸ καὶ ἐπήγαγεν “εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός” καὶ γὰρ 5 ἀνωτέρω εἰπὼν “ὅτι ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ “διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν” οὐ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀπάσης πονηρίαν καταγινώσκων τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθότητα, τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητι παραβάλλων. τί δὲ ἦν χρήσιμον ὥστε οὕτως αὐτὸν ἀποκρίνασθαι τῷ νεανίσκῳ; ὅπως ἀνάξῃ 10 αὐτὸν κατὰ μικρὸν καὶ παιδεύσῃ κολακείας ἀπὸ πλάγχθαι πάσης, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἀπαλλάττων καὶ τῷ Θεῷ προσηλῶν, καὶ πείθων τὰ μέλλοντα εἶδέναι τὸ καὶ ζητεῖν τὸ ὅπως ἀγαθόν, καὶ αὐτῷ τὰς τιμὰς ἀναφέρειν. ἐπειδὴ καὶ ὅτ’ ἂν λέγει· μὴ καλέσητε⁹ διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς, πρὸς ἀντιδιαστολὴν αὐτοῦ, τοῦτο εἶπεν¹⁵ καὶ ἵνα μάθωσιν, τίς ἡ πρώτη τῶν ἀπάντων ἀρχή.

Πόθεν δὲ ὁ δῆλον ὅτι οὐ πειράζων προσῆλθεν; ἐπειδὴ εἰ τοῦτο ἦν, ἐδήλωσεν ἂν αὐτὸ ὁ Εὐαγγελιστής· ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ νομικοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐποίησεν· εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ἐσίγησεν ὁ Χριστός, οὐκ ἂν αὐτὸν εἶασεν λαβεῖν, ἀλλ’ ἤλεγξεν ἂν σαφῶς, καὶ ἠνίξαστο· 20 ὥστε μὴ δόξαι ἡπατηκέναι καὶ λανθάνειν· ἄλλως τε δὲ εἰ πειράζων προσῆλθεν, οὐκ ἂν ἀπῆλθε λυπούμενος, ἐφ’ οἷς ἤκουσεν τοῦτο γὰρ οὐδεὶς ἤκουσε τῶν πειρασάντων αὐτὸν Φαρισαίων, ἀλλὰ μᾶλλον ἡγριαίνοντο ἐπιστομιζόμενοι· οὗτος δὲ οὐδαμῶς· ἀλλ’ ἅπεισι κατηφής· ὅπερ οὐ μικρὸν σημεῖον τοῦ μὴ μετὰ πονηρᾶς γνώμης 25 αὐτὸν προσελθεῖν, ἀλλ’ ἀσθενεστέρας, καὶ ἐπιθυμεῖν μὲν τῆς ζωῆς, κατέχεσθαι δὲ ἐτέρῳ πάθει· καὶ γὰρ τῶν ἄλλων, τῶν μὲν, πειραζόντων, τῶν δὲ, ὑπὲρ νοσημάτων προσιόντων, ἢ τῶν οἰκείων, ἢ τῶν ἀλλοτρίων, αὐτὸς ὑπὲρ ζωῆς αἰωνίου προσέρχεται καὶ διαλέγεται· καὶ γὰρ λιπαρὰ ἦν ἡ γῆ καὶ πίων, ἀλλὰ τῶν ἀκαυθῶν τὸ πλῆθος, 30 τὸν σπόρον συνέπνιγεν· ἀκούσας γὰρ τήρησον τὰς ἐντολάς· οὐ πειράζων εἶπεν ποίαν; ἀλλὰ νομίζων ἐτέρας τιὰς εἶναι τὰς τῆς ζωῆς παρὰ τὰς νομικάς· ὃ σφόδρα ἐπιθυμοῦντος ἦν· εἰπόντος οὖν τοῦ Χριστοῦ τὰς ἀπὸ τοῦ νόμου, ἐκεῖνος φησί, “ταῦτα πάντα

⁹ καλέσεται Cod.

“ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου,” καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔσθῃ, ἀλλὰ πάλιν ἔρωτά· “τί ἔτι ὑστερῶ; ὁ καὶ αὐτὸ σημεῖον ἦν τῆς σφοδρᾶς ἐπιθυμίας αὐτοῦ· οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ὑστερεῖν· οὐδὲ ἤγειτο ἀρκεῖν τὰ εἰρημένα, εἰς τὸ τυχεῖν ὧν ἐπεθύμει.

5

- 21 Διὰ τί πρῶτον τὸ βραβεῖον τίθῃσιν αὐτῷ λέγων τὸ “πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς·” καὶ εὐθέως πάλιν τὰ ἔπαθλα, τὸ “ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἀκολουθεῖ μοι;” ἵνα διὰ πάντων συσκιάσῃ τὸ δοκοῦν εἶναι βάρος τῆς παρανέσεως, καὶ οὕτως αὐτὸν ἐφελκύσῃ· διὸ καὶ τὸν μισθὸν αὐτῷ δείκνυσι 10 πολὺν ὅντα· πλείονα γὰρ ὧν ἐκέλευσε παρασχεῖν ὑπέσχετο δοῦναι· οὐ πλείονα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτο μείζονα, ὅσον γῆς οὐρανοῦς, καὶ ἐπιπλεῖον· θησαυρὸν δὲ εἶπεν, τὸ θαυσιλὲς τῆς ἀντιδόσεως δηλῶν, καὶ τὸ μόνιμον καὶ ἄσυλον· οὐκ ἄρα ἀρκεῖ τὸ χρημάτων καταφρονεῖν μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ διαβρέψαι πένητας, καὶ προηγου- 15 μένως ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ· τούτέστι πρὸς θάνατον εἶναι ἔτοιμον καθημερινόν· καὶ πάντα τὰ κελευόμενα παρ’ αὐτοῦ ποιεῖν. τίνας χάριν ἐπῆλθε λυπούμενος; δι’ ἣν εἶπεν αἰτίαν ὁ Εὐαγγελιστῆς, ὅτι “ἦν ἔχων κτήματα πολλά·” οὐ γὰρ ὁμοίως κατέχονται οἱ τὰ χρήματα κατέχοντες τὰ ὀλίγα, καὶ οἱ πολλῇ βαπτισθέντες 20 περιουσίᾳ· τυραννικώτερος γὰρ ὁ ἔρως τότε γίνεται ὅπερ αἰεὶ λέγων οὐ παύομαι· ὅτι ἡ προσθήκη τῶν ἐπεισιόντων, μείζονα ἀνάπτει τὴν φλόγα· χρὴ γὰρ σκοπῆσαι οἶαν καὶ ἐνταῦθα ἐπεδείξατο τὴν ἰσχὺν τὸ πάθος· τὸν γὰρ μετὰ χαρᾶς προσελθόντα καὶ ἐπιθυμίας, ἐπειδὴ ἐκέλευσεν ὁ Χριστὸς ῥῆψαι τὰ χρήματα, 25 οὕτως αὐτοῦ κατέχωσε τὴν διάνοιαν, καὶ ἔπεισε μὴ πεισθῆναι, ὡς μὴδὲ ἀποκρίνασθαι περὶ τούτων ἀφεῖναι· ἀλλὰ σιγήσας καὶ γενόμενος κατηφὴς καὶ στυγνός, οὕτως ἀπῆλθε.

- 23 Εἶπε δὲ ὁ Χριστός· “πῶς δυσκόλως πλούσιοι εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.” οὐ τὰ χρήματα διαβάλλων, 30 ἀλλὰ τοὺς κατεχομένους ὑπ’ αὐτοῦ· εἰ δὲ πλούσιος δυσκόλως, πολλῶ μᾶλλον ὁ πλεονέκτης· εἰ γὰρ τὸ μὴ δοῦναι τὰ ἑαυτοῦ πρὸς βασιλείαν ἐμποδίων· τὸ καὶ τὰ ἐτέρον λαμβάνειν, ἐννόησον πόσον σωρεύει τὸ πῦρ. διὰ τί τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε πένησιν οὔσι καὶ οὐδὲν κεκτημένοις, ὅτι δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς 35

τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; παιδεύων αὐτοὺς μὴ αἰσχύνεσθαι τῇ
 πενίᾳ· προῖόν δὲ δείκνυσιν τὸ καὶ ἀδύνατον, καὶ σφοδρὰ ἀδύνατον
 τοῦτο· ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς καμήλου καὶ τῆς βελόνης·
 εἰπὼν τὸ “εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον εἰσελθεῖν” καὶ τὰ ἐξῆς, καὶ
 ὅτι οὐχ ὁ τυχὼν μισθὸς τοῖς πλουτοῦσι καὶ δυναμένοις φιλοσο- 5
 φεῖν. διὸ καὶ Θεοῦ ἔργον, ἔφησεν αὐτὸ εἶναι· ἵνα δεῖξῃ ὅτι
 πολλῆς δεῖ τῆς χάριτος τῶν μελλόντων τοῦτο κατορθοῦν· γίνεται
 δὲ τοῦτο δυνατόν, ἂν ρίψῃς τὰ χρήματα, ἂν κενώσῃς τὰ ὄντα, ἂν
 τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας ἀποστῇς, ἂν τὸν Θεὸν παρακαλέσῃς συν-
 εφάψασθαί σοι τῶν καλῶν τούτων ἄλλων, δι’ ὧν τῆς μελλούσης 10
 ζωῆς κληρονόμος γενήσῃ.

- 25 Ἐνεκεν τίνος οἱ μαθηταὶ ταραττονται, πενήκοντα ὄντες, καὶ
 ἐρωτῶσι λέγοντες· “τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;” ὑπὲρ τῆς τῶν
 ἄλλων ἀλγοῦντες σωτηρίας, τοῦτο ἠρώτησαν· διὰ τὸ πολλὴν πρὸς
 ἅπαντας φιλοστοργίαν ἔχειν λοιπὸν, καὶ τὰ τῶν διδασκάλων ἤδη 15
 σπλάγχχνα κεκτήσθαι· καὶ τρέμειν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, διὰ
 τὴν ἀπόφασιν ταύτην· αὐτὸς δὲ ἡμέρῳ ὁμματι καὶ πρᾶφ’ ἐμβλέψας
 αὐτοῖς, τὴν ἀγωνίαν αὐτῶν διέλυσεν εἰπὼν· “παρ’ ἀνθρώποις
 “τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι, παρὰ δὲ Θεῷ, πάντα δυνατά.” τὴν τοῦ
 Θεοῦ δύναμιν εἰς μέσον ἀγαγὼν, τὴν συνεφαπτομένην τοῖς ἑκου- 20
 σίως θέλουσιν ἀποστῆναι τῆς τοιαύτης λύμης, διὰ πολλῆς δεήσεως,
 καὶ ἐπιμόνου παρακλήσεως. καὶ μηδεὶς λεγέτω, πῶς τὸ οὕτως
 ἀδύνατον γίνεται δυνατόν· καὶ τὸν ἅπαξ βαπτισθέντα ἐπιθυμία
 χρημάτων εὐκόλον ἀνενεγκεῖν; ἂν γὰρ ἄρξηται τὰ περιττὰ περι-
 κόπτειν καὶ κενοῦν τὰ ὄντα· οὕτω καὶ περαιτέρω προβήσεται, καὶ 25
 εὐκολώτερον λοιπὸν δραμεῖται· μηδὲ γὰρ ὑφ’ ἐν τὸ πᾶν ζητήσης·
 ἵνα μὴ δυσχερῶς τὸ ἀθρόον φαίνεται, ἀλλ’ ἡρέμα καὶ κατὰ
 μικρὸν ἀναβαινέτω τὴν κλίμακα ταύτην, τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν
 ἀνάγουσαν· ταῦτα οὖν πάντα λογιζόμενοι, τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν
 ἐκβάλωμεν τῶν χρημάτων. καὶ γὰρ αὕτη σκοτεινὴν τὴν ψυχὴν 30
 ἀπεργάζεται καὶ ἔρημον, καὶ αἰσχρὸν καὶ δυσειδῆ.

Ἐπειδὴ εἶπεν ὁ Κύριος τῷ πλουσίῳ· “εἰ θέλεις τέλειος εἶναι,
 πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα,” καὶ τὰ ἐξῆς· ἵνα μὴ λέγῃ τίς τῶν
 πενήτων· “τί οὖν; ἂν μὴ ἔχω ὑπάρχοντα, οὐ δύναμαι τέλειος

“εἶναι;” ἐρωτᾷ Πέτρος καὶ λέγει· “ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα” καὶ τὰ ἐξῆς, καίπερ πένης ὢν· ἵνα καὶ σὺ ὁ πένης μάθῃς, ὅτι οὐδὲ ἐντεῦθεν ἡλάττωσεν· ἐὰν γνώμην ἔχῃς διεγερμένην· ὅτι γὰρ ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, τὴν πεῦσιν αὐτῷ ταύτην προσήγαγε, καὶ οὐ περὶ αὐτοῦ, δῆλον· καὶ γὰρ τὰς κλεῖς τῶν οὐρα- 5 νῶν ἤδη δεξάμενος ἦν· λοιπὸν περὶ αὐτοῦ θάρσος εἶχε.

Τί δὲ δηλοῖ, τὸ καθίσεσθαι ἐπὶ δώδεκα θρόνους; τὸ συμβασι- λεῦσαι καὶ κοινωῆσαι τῆς δοξῆς ἐκείνης· οὐδὲ γὰρ καθέδραν οἱ θρόνοι δηλοῦσιν· μόνος γὰρ αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων καθέζεσθαι καὶ κρίναι· ἀλλὰ τιμὴν καὶ δόξαν ἄφατον παρεδήλωσεν διὰ τῶν θρό- 10 νῶν· τὸ δὲ “κρίνοντας τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ,” ἀντὶ τοῦ κατακρίνοντας εἴρηται, οὐ γὰρ δὴ δικασταὶ μέλλουσι καθέζεσθαι· διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε τὰ ἔθνη κρίνοντας καὶ τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ “τὰς φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ.” ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἦσαν τεθραμμένοι, καὶ νόμοις καὶ ἔθεσι καὶ πολιτείᾳ, οἷτε Ἰουδαῖοι καὶ 15 οἱ Ἀπόστολοι· μέλλουσι δὲ λέγειν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι διὰ τοῦτο οὐκ ἠδυνήθημεν πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ, ὅτι ὁ νόμος ἐκόλυε τὰ παραγ- γέλματα αὐτοῦ δέχεσθαι· τούτους εἰς μέσον παραγαγὼν τοὺς τὸν αὐτὸν δεξαμένους νόμον καὶ πιστεύσαντας, κατακρίνει πάντας ἐκεί- νους· διὰ τοῦτο εἶπε “κρίνοντας” ἀντὶ τοῦ κατακρίνοντας. 20

Εἰπὼν δὲ “ὅστις ἀφήκε γυναῖκα,” οὐ τοῦτο λέγει ὥστε ἀπλῶς διασπάσασθαι τοὺς γάμους, ἀλλ’ ὅπερ περὶ τῆς ψυχῆς ἔλεγεν, ὅτι “ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν” οὐχ ἵνα ἀναιροῦμεν αὐτοὺς τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ ἵνα πάντων προτι- μῶμεν τὴν εὐσέβειαν· τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ γυναικὸς, καὶ ἐπὶ ἀδελφῶν 25 λέγει· ἔτι δὲ καὶ τοὺς διωγμοὺς ἐνταῦθα αἰνίττεται· ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ἦσαν πατέρες εἰς ἀσέβειαν ἔλκοντες παῖδας, καὶ γυναῖκες ἄνδρας· ὅτ’ ἂν ταῦτα κελεύσουσι φησὶ, μήτε γυναῖκες ἔστωσαν, μήτε πατέρες· ἀλλὰ καθὼς ὁ Παῦλος ἔλεγεν· “εἰ δὲ ὁ ἄπιστος “χωρίζεται, χωρίζεσθαι” τὸ δὲ “ἐκατονταπλάσιονα λήψονται” 30 καὶ τὰ ἐξῆς, μετὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς χρὴ τοῦτο πιστεῦειν· καὶ γὰρ πολλοῖς τοῦτο γέγονε· καθὼς καὶ περὶ τῶν Ἀποστόλων γέγραπται· κάλαμον γὰρ καὶ δίκτυον ἀφέντες, καὶ ἑτέρα τινα πενιχρὰ πράγματα, τὰς τῶν πιστευόντων οὐσίας μετ’ ἐξουσίαν εἶχον, ἔτι δὲ καὶ τὰ σώματα αὐτῶν· τὸ δὲ “πολλοὶ ἔσονται πρῶ- 35

“ τοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι,” ἀδιορίστως τέθεικεν, καὶ περὶ ἐτέρων μὲν πολλῶν, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν ἀπειθούντων Φαρισαίων· καθὼς καὶ ἔμπροσθεν εἶπεν ὅτι “ πολλοὶ ἤξουσιν, καὶ “ ἀνακληθήσονται” τὸ γὰρ ἔσχατον, τὴν τελείαν ἔκπτωσιν τῆς βασιλείας σημαίνει τῶν οὐρανῶν· οὐ τόπου τινὸς μόνην ἐλάττους 5 ἐν αὐτῇ.

ΚΕΦ. MB.

Περὶ τῶν μισθουμένων ἰργατῶν.

I “ Ὅμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν,” φησὶν, “ ἀν-
 “ θρώπῳ οἰκοδεσπότη,” καὶ τὰ ἐξῆς “ ἀμπελῶνα” τὰ ἐπιτάγματα 10
 τοῦ Θεοῦ λέγει καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· χρόνον δὲ τῆς ἐργασίας,
 τὸν παρόντα βίον· ἐργάτας δὲ διαφόρους καλουμένους ἐπὶ τὰ
 προστάγματα, περὶ τὴν τρίτην καὶ ἕκτην καὶ ἑνάτην καὶ ἑνδε-
 κάτην ὥραν, τοὺς ἐν διαφόροις ἡλικίαις προσελθόντας, καὶ εὐδοκι-
 μήσαντας· μηδεὶς δὲ περὶ ὧν γέγραπται ἐν τῇ παραβολῇ, περὶ 15
 φθονησάντων ἢ ἐγκαλεσάντων, νομισάτω ἐν ἀληθείᾳ οὕτως εἶναι·
 διότι παραβολὴ τὸ λεγόμενον ἦν· οὐ χρὴ δὲ πάντα τὰ ἐν ταῖς
 παραβολαῖς κατὰ λέξιν περιεργάζεσθαι· ἀλλὰ τὸν σκοπὸν μαθόν-
 τας, δι’ ὧν συνετέθησαν, τοῦτον δρέπεσθαι, καὶ μηδὲν πολυ-
 πραγμονεῖν περαιτέρω· οὐκ ἔστι γὰρ εὐδεὶς τοιαῦτα δικαιολογού- 20
 μενος ἢ ἐγκαλῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἀπαγε· φθόνου γὰρ
 καὶ βασκανίας τὸ χωρίον ἐκεῖνο καθαρὸν ὑπάρχον· εἰ γὰρ ἐνταῦθα
 ὄντες οἱ ἅγιοι, τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν διδόασιν,
 πολλῶ μαλλον ὀρῶντες ἐκεῖ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύοντας χαίρουσι,
 καὶ εὐκείᾳ νομίζουσιν ἀγαθὰ· ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὕτω συνετέθη αὕτη 25
 ἡ παραβολή· ὥστε προθυμωτέρους ποιῆσαι τοὺς ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ
 μεταβαλλομένους διὰ τῆς μετανοίας βελτίους· ὡς μηδὲν ἀφεῖναι
 καὶ μικράν τινα ὑποψίαν ἔχειν, ἢ νομίζειν ἐλάττους ὑπάρχειν τοῖς
 ἐκ νέας ἡλικίας ἀγωνισαμένοις· ἀλλὰ τοσαύτης μέλλοντας ἀπο-
 λαύειν τιμῆς, ὡς καὶ φθόνον τεκεῖν ἐτέροις δύνασθαι τοῦτο· ὃ καὶ 30
 ἡμεῖς πολλάκις ποιοῦμεν, λέγοντες, ὅτι ὁ θεῖνα ἐνεκάλεσέ μοι,
 ὅτι σε τοσαύτης ἡξίωσα τιμῆς· οὕτε γὰρ ἐγκληθέντες, οὕτε ἐκεῖ-

ων διαβάλλειν ἐθέλοντες· ἀλλ' ἐν τούτῳ δεῖξαι βουλόμενοι τὸ μέγεθος τῆς θωρεᾶς ἥς ἀπήλαυσε.

Ἐνεκε δὲ τίνος οὐ πάντας εὐθέως ἐμισθώσατο; τὸ μὲν εἰς αὐτὸν ἦκον, ἅπαντας ὁμοῦ· εἰ δὲ οὐχ ὁμοῦ πάντες ὑπήκουσαν, τὴν διαφορὰν ἢ τῶν κληθέντων γνώμη πεποιήκεν· αὐτὸς γὰρ ὡς προγνώ- 5 στης πάντα προειδώς, διὰ τοῦτο τοὺς μὲν πρῶτ', τοὺς δὲ τρίτην, τοὺς δὲ ἕκτην, τοὺς δὲ ἐνάτην, τοὺς δὲ ἐνδεκάτην προκαλεῖται, ὅτε ἔμελλον ὑπακούσεσθαι· οὕτω καὶ τὸν Παῦλον, αὐτὸς μὲν ἐβούλετο ἐκ προοιμίων καλέσαι· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἂν εἴξε, τότε εὐδόκησε καλέσαι, ὅτε καὶ αὐτὸς ἔμελλε πείθεσθαι· οὕτω καὶ τὸν ληστήν 10 ἐκάλεσεν· καίτοι δυνάμενος καὶ ἔμπροσθεν αὐτὸν καλέσαι· ἀλλ' ἐκεῖνος οὐκ ἂν ὑπήκουσεν· εἰ γὰρ ὁ Παῦλος ἐξ ἀρχῆς οὐχ ὑπήκουσε, πολλῷ μᾶλλον ὁ ληστής· εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ λέγουσιν, “ὅτι “οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο”·” μάλιστα δὲ ὅπερ ἔφη, οὐ χρὴ πάντα περιεργάζεσθαι τὰ ἐν ταῖς παραβολαῖς· πλὴν, οὐχ ὁ οἰκο- 15 δεσπότης φαίνεται τοῦτο λέγων, ἀλλ' ἐκεῖνοι· οὐκ ἐλέγχει δὲ αὐτούς, ἵνα μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλῃ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπισπᾶσθαι· ὅτι γὰρ πάντας, τότε εἰς αὐτὸν ἦκον, ἐκ πρώτης ἐκάλεσεν, καὶ αὐτὴ ἐδήλωσεν· ἡ παραβολὴ λέγουσα, ὅτι ἀπὸ πρῶτ' ἐξήλθεν μισθώσασθαι· ὅτι δὲ πρὸς τε τοὺς ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀγωνίζο- 20 μένους, καὶ πρὸς τοὺς ἐν γῆρᾳ, καὶ ῥάδιον ἀρετῆς ἐπιλαβομένους εἴρηται ἡ παραβολὴ δῆλον· πρὸς ἐκείνους μὲν, ἵνα μὴ ἀπονοῶνται, μηδὲ ὀνειδίζωσι τοὺς περὶ τὴν ἐνδεκάτην· πρὸς τούτους δὲ, ἵνα μάθωσιν ὅτι ἔστι καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὸ πᾶν ἀνακτήσασθαι.

Διὰ τί δὲ ταύτην οὕτως εἶπε τὴν παραβολήν; ἐπειδὴ περὶ τοῦ 25 ῥίψαι τὰ χρήματα διελέγετο, καὶ τοῦ καταφροῦνσαι τῶν ὄντων ἀπάντων· πολλοῦ δὲ τοῦτο ἔδειτο τόνου, καὶ νεανικῆς προθυμίας· ἀνάπτει τὴν τῆς ἀγάπης φλόγα καὶ εὐτονον ποιεῖ τὴν γνώμην, δεικνύς, ὅτι δυνατόν καὶ τὸ ὕστερον ἐλθόντα τῆς πάσης ἡμέρας λαβεῖν τὸν μισθόν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν, οὐ λέγει· ἵνα μὴ πάλιν αὐ- 30 τοὺς ἀπονοήσῃ· δείκνυσι δὲ, ὅτι τῆς αὐτοῦ φιλάνθρωπίας ἔστι τὸ πᾶν· καὶ διὰ ταύτην οὐκ ἐκπεσοῦνται, ἀλλ' ἀπολαύσονται τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν· τοῦτο οὖν ἐστίν ὃ βούλεται διὰ τῆς παραβολῆς κατασκευάσαι ταύτης· εἰ δὲ ἐπάγει τὸ “οὕτως ἔσονται

οἱ ἔσχατοι πρῶτοι" καὶ τὰ ἐξῆς, οὐ χρὴ θαυμάζειν· οὐδὲ γὰρ ἐκ τῆς παραβολῆς τοῦτο συναγαγὼν ἔφη· ἀλλ' ὅτε ὥσπερ τοῦτο συνέβη φησὶν, οὕτω καὶ ἐκεῖνο συμβήσεται· οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἐγένοντο οἱ πρῶτοι ἔσχατοι· ἀλλὰ τῶν αὐτῶν ἅπαντες ἀπήλαυσαν· παρ' ἐλπίδα καὶ παρὰ προσδοκίαν ἐξέβη, καὶ τῶν ἔμπροσθεν ἐγένοντο ἴσοι οἱ μετὰ ταῦτα· οὕτω τὸ τοῦτου πλέον συμβήσεται ἐνταῦθα, καὶ παραδοξότερον, ὅτι περ τῶν ἔμπροσθεν γίνονται πρῶτοι οἱ ἔσχατοι· ὅπερ δηλοῖ ὅτι τῆς δόξης ἐκείνης ἐκπεσοῦνται οἱ γενόμενοι ἔσχατοι· καὶ γὰρ τοῦτο περὶ τῶν Ἰουδαίων αἰνίττεται, τῶν προκληθέντων καὶ μὴ πιστευσάντων, καὶ εἰς τὸν πύσω κατενεχθέντων· καὶ περὶ ἐκείνων πάλιν τῶν ἀπὸ κακίας μετανησάντων, καὶ πολλοὺς ὑπερβάντων. ὁρῶμεν γὰρ τὰς τοιαύτας μεταβολὰς, καὶ ἐπὶ πίστεως καὶ ἐπὶ βίου γινομένας· διὸ παρακαλῶ, πολλὴν ποιησάμεθα σπουδὴν, καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως ἐστάναι τῆς ὀρθῆς, καὶ βίον ἐπιδείξασθαι ἄριστον· ἂν γὰρ μὴ καὶ βίον προσ- 15 θῶμεν τῆς πίστεως ἄξιον, τὴν ἐσχάτην δώσωμεν δίκην· ὥσπερ καὶ οἱ τὸ πνευματικὸν βρῶμα φαγόντες καὶ πίνοντες, καταστρωθέντες δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ ταῦτα· καὶ οἱ δαίμονας ἐκβαλόντες καὶ προφητεύσαντες, ὕστερον δὲ τῇ κολάσει παραπεμφθέντες.

Χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι αἱ παραβολαὶ αὗται, οἷον ἡ τῶν παρα- 20 θένων, ἡ τῆς σαγῆνης, ἡ τῶν ἀκανθῶν, ἡ τοῦ δένδρου τοῦ μὴ ποιοῦντος καρποὺς, τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἀρετὴν ἐπιζητοῦσιν· καὶ περὶ μὲν δογμάτων, ὀλιγάκις διαλέγεται· οὐδὲ γὰρ δεῖται πόνου τὸ πρᾶγμα· περὶ δὲ βίου ὀρθοῦ, πολλάκις· μᾶλλον δὲ πανταχοῦ.

15 Ἡ ὁ ὀφθαλμὸς σου πονηρὸς ἐστίν.

"Πονηρὸς," ἀντὶ τοῦ βάσκανος καὶ ἐπίφθονος, ὡς φησὶν ὁ 25 Σιράχ· "ὀφθαλμὸς πονηρὸς φθονερὸς ἐπ' ἄρτῳ καὶ ἐλλιπὴς ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτοῦ."

Μέλλων ἀνέναι εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐλθὼν, οὐκ ἀθρόον ἀναβαίνει, ἀλλὰ μετὰ τὸ θαυματουργῆσαι, καὶ ἐπιστομί- 30 σαι τοὺς Φαρισαίους, καὶ διαλεχθῆναι τοῖς μαθηταῖς, περὶ ἀκτῆ-μοσύνης, περὶ παρθενίας, καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης, καὶ περὶ τῆς ἐνταῦθα ἀντιδόσεως, καὶ περὶ τῶν ἀμειβῶν τῶν ἐκεῖ· τότε προβάλλει τῇ πόλει λοιπὸν, καὶ μέλλων ἀνέναι πάλιν, περὶ τοῦ

πάθους διαλέγεται· συνεχῶς δὲ περὶ τούτου αὐτοῖς λέγει, ἐγ-
 γυμνάζων αὐτῶν τὴν διάνοιαν τῇ πυκνότητι τῆς ἀναμνήσεως· ἅμα
 δὲ καὶ τὴν λύπην αὐτῶν ἀποτεμενόμενος τὴν περὶ τούτου· κατ'
 ἰδίαν δὲ αὐτοῖς διαλέγεται, ἐπειδὴ οὐκ ἔδει εἰς πολλοὺς ἐξε-
 νεχθῆναι· οὐδὲν γὰρ ἐκ τούτου πλέον ἐγένετο· ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν 5
 τὸν θάνατον ἔλεγε μόνον· ὅτε δὲ περὶ τούτου ἐμελέτησεν καὶ
 ἐγυμνάσατο, τότε λοιπὸν καὶ τὰ ἄλλα προστίθουσιν· οἶον, ὅτι
 παραδώσουσι τοῖς ἔθνεσιν ὅτι ἐμπαίξουσιν καὶ μαστιγώσουσιν·
 ἔτι δὲ καὶ τὴν ἀνάστασιν· οὔτε δὲ ἐκ προοιμίων τοῦτο εἶπεν, ἵνα
 μὴ διαταράξῃ αὐτοὺς· οὔτε πρὸς αὐτῷ τῇ καιρῷ· ἵνα μὴ κἀν- 10
 τεύθην θορυβήσῃ· ἀλλ' ὅτε πείραν αὐτοῦ τῆς δυνάμεως ἔλαβον
 ἀρκοῦσαν· ὅτε μεγάλας ἔδωκε τὰς ἐπαγγελίας περὶ τῆς ζωῆς τῆς
 αἰωνίου, τότε καὶ τὸν περὶ τούτων ἐνέβαλε λόγον.

ΚΕΦ. ΜΓ.

Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

15

20 Διὰ τί οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου προσῆλθον αὐτῷ, περὶ προεδρίας
 διαλεγόμενοι; ἐπειδὴ καθὼς φησιν ἕτερος Εὐαγγελιστῆς, διὰ τὸ
 ἐγγὺς εἶναι τὴν Ἱερουσαλήμ, καὶ δοκεῖν ὅτι ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἦδη
 φαίνεται, ταῦτα ἤτουν· ἐνόμιζον γὰρ ὅτι ἐπὶ θύραις ἐστὶ, καὶ ὅτι
 αἰσθητὴ ὑπάρχει· καὶ ὅτι ἀπολαύσαντες ὧν ἤτουν, οὐδὲν ὑποστή- 20
 σονται τῶν λυπηρῶν· εἰ δὲ ὁ Εὐαγγελιστῆς οὗτος περὶ τῆς μητρὸς
 αὐτῶν λέγει ὅτι αὐτὴ ἤτησε τοῦτο, ὡς ἀμφοτέρων γενομένων τοῦτο
 εἶπεν· τὴν μητέρα γὰρ συμπαρέλαβον, ὅπως μείζονα τὴν ἰκεσίαν
 ποιήσωνται, καὶ ἐν τούτῳ Κύριον δυσωπήσωσιν· αὐτοὶ γὰρ μόνοι
 προσελθεῖν ἠσχύοντο· ὅπερ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, “ὅτι δύνασθε πιεῖν τὸ 25
 “ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω” τοὺς κινδύνους καὶ τὰ ἔσχατα θεινὰ, καὶ
 τὰς σφαγὰς σημαίνει· οὐκ εἶπε δὲ δύνασθε σφαγῆναι, καὶ τὸ
 αἷμα ὑμῶν ἐκχεῖν, ἀλλὰ πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω· ὅπως δὴ
 τούτων ἐφελκύσεται αὐτοὺς, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν κοινωνίᾳ προθυ-
 μώτεροι γένωνται· καλεῖ δὲ καὶ αὐτὸ βάπτισμα, δεικνὺς μέγαν 30
 ἀπὸ τῶν ἐσομένων τὸν καθαρμὸν γινόμενον τῇ εἰκουμένῃ.

Κατ' ἰδίαν δὲ ἐκτὸς τῶν μαθητῶν λαβόντες αὐτὸν, τοῦτο ἠρώ-
 τησαν· ἐρυθριῶντες καὶ αἰσχυρόμενοι, ὡς ὑπὸ πάθους ἀνθρωπίνου

† εἶπεν Cod.

κατασχεθέentes· ἅμα δὲ καὶ ὥστε μὴ γενέσθαι τοῖς λοιποῖς τοῦτο καταδῆλον· ἐρωτᾷ δὲ, τί θέλετε; οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ' ἵνα ἀναγκάσῃ αὐτοὺς ἀποκριθῆναι, καὶ φανερώσας τὸ ἔλκος· ὅπως οὕτως ἐπιθῇ τὸ φάρμακον· εἰπόντων δὲ αὐτῶν, ἵνα εἰς ἐκ δεξιῶν, καὶ εἰς ἐξ εὐωνύμων καθίσῃ, αὐτὸς ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· “οὐκ οἶδατε τίς 5
“αἰτεῖσθε” εἰ δὲ καὶ περὶ τῆς ἄνω δόξης ἤτουν, οὐ δὲ οὕτω πάλιν ἤδεσαν, ὅπερ ἤτουν· πῶς θαυμαστὸν, πῶς μέγαν, πῶς ὑπερβαῖνον τὰς ἄνω δυνάμεις· κατεπειγόντες δὲ λέγουσι τὸ, εἰπέ· διὰ τοῦτο δὲ τὴν προεδρίαν τῆς καθέδρας ἤτουν λαβεῖν· ἐπειδὴ ἤκουσαν εἰπόντος αὐτοῦ, ὅτι ἐπὶ δώδεκα θρόνους καθιεῖσθαι, οὐκ εἰδότες δὲ ὅπερ 10
λέγουσιν, εἶπον ὅτι “δυνάμεθα.”

Προσδοκῶντες δὲ ὅτι εἰσακουσθήσονται, περὶ οὗ ἤτησαν, τοῦτο εἶπον· μεγάλη οὖν προφητεύσας αὐτοῖς ἀγαθὰ διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι πίεσθε καὶ βαπτισθήσεσθε, τουτέστι ταῦτα παθεῖν μέλλετε, ἅπερ ἐγὼ, ἐπήγαγεν, “τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων,” 15
καὶ τὰ ἐξῆς· τοῦτο δὲ τὸ ῥητὸν δύο ἡμῖν ζητήματα παρὰ πολλῶν προστίθουσιν· ἐν μὲν εἰ ἡτοίμασται τιμὴ τοῦ καθίσαι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· δεύτερον δὲ, εἰ ὁ πάντων Κύριος, ἐκείνοις οἷς ἡτοίμασται, κύριος οὐκ ἔστι πάσχειν τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν; ἂν τὸ πρότερον λύσωμεν, τότε τὸ δεύτερον τοῖς ζητοῦσιν ἔσται σαφέστερον· οὐ· 20
δεῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ κάθηται, οὐδὲ ἐξ εὐωνύμων, ἄβατος γὰρ πᾶσιν ὁ θρόνος αὐτοῦ ἐκεῖνος, οὐκ Ἀποστόλοις λέγων, ἀλλὰ καὶ πάσαις ταῖς ἄνω δυνάμεσιν· ὡς γὰρ ἐξαίρετον τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τίθησιν αὐτὸ ὁ Παῦλος λέγων· “πρὸς τίνα δὲ τῶν
“Ἀγγέλων εἶρηκε ποτὲ, κάθου ἐκ δεξιῶν μου;” καὶ τὰ ἐξῆς· εἶπε 25
δὲ ὅτι “τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων, οὐκ ἔστιν ἐμὸν
“δοῦναι,” οὐχ ὡς ὄντων τινῶν τῶν μελλόντων καθεῖσθαι, ἅπαγε, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν ἀπεκρίθη τῶν ἐρωτῶντων, συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ διανοίᾳ· οὐδὲ γὰρ ἤδεσαν τὸν ὑψηλὸν θρόνον ἐκεῖνον, καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδραν, ὅπου γε καὶ τὰ πολλὰ τοῦ- 30
του καταδέεστερα, καθ' ἡμέραν αὐτοῖς ἐνηχοῦμενα ἠγνόουν, ἀλλ' ἐζήτουν ἐν μόνον, τῶν πρωτείων ἀπολαῦσαι, καὶ ἐνδοξότεραι τῶν ἄλλων εἶναι παρ' αὐτῶν.

Περὶ δὲ τοῦ εἰπεῖν ὅτι “οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοί-
“μασται,” ἵνα σαφέστερον γένηται, ἐπὶ ὑποδείγματος αὐτὸ 35

γυμνάσωμεν, καὶ ὑποθώμεθα εἶναι τινα ἀγωνοθέτην, εἴτα ἀθλητὰς
 ἀρίστους πολλοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα εἰσπερχομένους τοῦτον· καὶ τινὰς
 δύο προσελθόντας τῶν ἀθλητῶν, τῶν μάλιστα οἰκιωμένων τῷ
 ἀγωνοθέτῃ λέγειν, ὅτι ποιήσον ἡμᾶς στεφανωθῆναι καὶ ἀνακη-
 ρυχθῆναι, θαρροῦντας τῇ πρὸς αὐτὸν εὐνοίᾳ καὶ φιλίᾳ· ἐκεῖνον δὲ 5
 πρὸς αὐτοὺς λέγειν, οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοι-
 μασται ἀπὸ τῶν πόνων καὶ τῶν ἰδρώτων. Ἄρα οὖν καταγωνσόμεθα
 αὐτοῦ ἀσθένειαν; οὐδαμῶς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποδεξόμεθα αὐτοῦ τῆς
 δικαιοσύνης καὶ τοῦ ἀπροσωπολήπτου. ὥσπερ οὖν ἐκεῖνον οὐκ ἂν
 φαίημεν ἀτονεῖν διδόναι τὸν στέφανον, ἀλλὰ μᾶλλον μὴ βού- 10
 λεσθαι διαφθεῖραι τὸν νόμον τοῦ ἀγῶνος, μηδὲ συνταράξαι τοῦ
 δικαίου τὴν τάξιν· οὕτω δὴ καὶ τὸν Χριστὸν εἰποιμεν ἂν τοῦτο
 εἰρηκέναι, πανταχόθεν αὐτοὺς ἐκ τούτου συνελαύνοντα, ὥστε μετὰ
 τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, εἰς τὴν τῶν οἰκείων κατορθωμάτων ἐπίδειξιν,
 τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως ἔχειν· διὰ τοῦτο 15
 εἶπεν, “οἷς ἡτοιμασται.” τί γὰρ φησιν; ἔαν ἕτεροι φανῶσιν ὑμῶν
 βελτίους· τί δαί, ἂν μείζονα ἐργάσωνται; μὴ γὰρ ἐπειδὴ μου
 μαθηταὶ γεγόνατε, νομίζετε διὰ τοῦτο τῶν πρωτείων ἀπολαύσεσθε,
 ἔαν μὴ τῆς ἐκλογῆς αὐτοὶ ἄξιοι φανῇτε· ὅτι γὰρ αὐτὸς Κύριος
 ἐστὶ τοῦ παντός, δηλον, ἐξ ὧν αὐτὸς πᾶσαν ἔχει τὴν κρίσιν· καὶ 20
 γὰρ τῷ Πέτρῳ οὕτως εἶπεν, “ἐγὼ δέ σοι δώσω τὰς κλεῖς τῶν
 “οὐρανῶν.” καὶ ὁ Παῦλος δὲ τοῦτο δηλῶν ἔλεγε, “λοιπὸν ἀπό-
 “κειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύ-
 “ριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, καὶ πᾶσι τοῖς ἡγαπηκόσι τὴν ἐπιφά-
 “νειαν αὐτοῦ.” ὅτι δὲ τοῦ Παύλου οὐδεὶς στήσεται πρῶτος, 25
 παντί που δηλον· εἰ δὲ ἀσαφέστερον ταῦτα αὐτὸς εἶρηκε, μὴ
 θαυμάσωμεν; παραπεμπόμενος γὰρ αὐτοὺς οἰκονομικῶς, ὥστε μὴ
 ὑπὲρ πρωτείων ἐνοχλεῖν εἰκὴ καὶ μάτην· καὶ γὰρ ἀπὸ πάθους
 τοῦτο ἔπασχον ἀνθρωπίνου, καὶ μὴ λυπῆσαι βουλόμενος αὐτοὺς,
 τῇ ἀσαφείᾳ ἀμφοτέρα ταῦτα κατορθοῖ.

30

“Τότε,” φησὶν, “ἡγανάκτησαν οἱ δέκα περὶ τῶν δύο.” “τότε,”
 πότε; ὅτε ἐπετίμησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων δὴ τοῖς υἱοῖς τοῦ
 Ζεβεδαίου· εἰ γὰρ καὶ κατὰ διάνοιαν ἤλγουν οἱ δέκα, ὅμως τὴν
 τοῦ διδασκάλου ψῆφον ἀνέμενον, ὅθεν δηλον ὅτι ἀτελέστερον πάντες
 δέκειντο. διατί εἶπε “προσκαλεσάμενος αὐτούς;” ἐπειδὴ οἱ μὲν 35

δύο, τοῦ χοροῦ τῶν δέκα ἑαυτοὺς ἀπορρήξαντες, ἐγγύτερον εἰστή-
 κισαν, περὶ ἑαυτῶν διαλεγόμενοι, οἱ δὲ δέκα ἐκ διαστήματος
 ἰδὼν οὖν αὐτοὺς θορυβουμένους πρὸ τῶν λόγων καταπραῦνει τῷ
 πλησίον αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι, καὶ φησιν, “οἶδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες
 “ τῶν ἐθνῶν” δεικνὺς ὅτι ἐθνικῶν ἀνθρώπων τὸ τῶν πρωτείων ἐρᾶν. 5
 ἐπεὶ οὖν τυραννικὸν ὑπάρχει τὸ τῆς φιλαρχίας πάθος, καὶ συνεχῶς
 ἐνυχλεῖ καὶ μεγάλοις ἀνδράσι, διὰ τοῦτο σφοδρτέρᾳ πληγῇ τῇ
 τῶν ἐθνῶν παραθέσει κέχρηται, ὅπως φλέγουσαν τὴν ψυχὴν τῷ
 πάθει τέμῃ τοῦτο βαρύτερον καθαπτόμενος· οὐδὲ γὰρ εἰς τὰ παρ’
 ἡμῖν, οἶα τὰ τῶν ἐθνῶν· οἱ μὲν γὰρ “ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατα- 10
 “ κυριεύουσιν αὐτῶν,” φησι, παρ’ ἐμοὶ δὲ ὁ ἔσχατος πρῶτος ἐστίν·
 οὐχ ἀπλῶς δὲ ταῦτα προσέταξεν, ἀλλὰ δι’ ὧν ἐποίει καὶ ἔπασχε,
 παρέχων τὴν ἀποδείξιν τῶν εἰρημένων ἐναργῇ· βασιλεὺς γὰρ τῶν
 ἄνω δυνάμεων ὑπάρχων, ἄνθρωπος ἐγένετο, καὶ κατεδέξατο κατα-
 φρονεῖσθαι καὶ ὑβρίζεσθαι καὶ ἐπὶ θάνατον ἐλθεῖν· τοῦτο γὰρ 15
 28 σημαίνει, τὸ “οὐκ ἤλθον διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦ-
 “ καὶ τὴν ψυχὴν μου λύτρον ἀπὲ πολλῶν.”

ΚΕΦ. ΜΔ.

Περὶ τῶν β’ τυφλῶν.

Διατί ὁ Χριστὸς συνεχῶς τοὺς τυφλοὺς, ὑπὸ τοῦ ὄχλου 20
 ἐπιστομίζεσθαι; ἵνα μειζόνως αὐτῶν ἡ προθυμία φαίνηται, καὶ
 μάθωμεν αὐτοὺς ἀξίως ἀπολαύοντας τῆς θεραπείας· διὰ τοῦτο
 οὐδὲ ἐρωτᾷ λέγων, πιστεύετε; ὅπερ ἐπὶ πολλῶν ἐποίει· ἡ γὰρ
 κραυγὴ καὶ ἡ παράβλησις ἤρκει^t, πᾶσι κατὰδῆλον ποιῆσαι τὴν
 πίστιν αὐτῶν· μανθάνομεν δὲ καὶ τοῦτο ἐκ τῆς τοιαύτης ὑποθέ- 25
 σεως· ὅτι καὶ σφόδρα εὐτελεῖς ᾤμεν, καὶ ἀπερριμμένοι, μετὰ
 σπουδῆς δὲ προσίωμεν τῷ Θεῷ· δυνησόμεθα δὲ δι’ ἡμῶν ἀνύειν
 αὐτῶν ἅπερ αἰτοῦμεν, ὥσπερ καὶ οὔτοι· οὐδένα γὰρ τῶν Ἀποστό-
 λων συνήγορον ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τοὺς ἐπιστομίζοντας,
 ἴσχυσαν ὑπερβῆναι καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χρι- 30
 στόν· διὸ καὶ ἡμεῖς τούτους ζηλώσωμεν καὶ ἀναβάλῃται τὴν
 δόσιν ὁ Θεὸς, καὶ πολλοὶ οἱ κωλύοντες, μὴ ἀποστῶμεν αἰτοῦντες·
 ἐν τούτῳ γὰρ μάλιστα τὸν Θεὸν ἐπισπασώμεθα.

^t ἦκει Cod.

32 Τίνος δὲ ἔσκεν αὐτοὺς ἐρωτᾷ λέγων· “τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν;” ἵνα μή τις νομίσῃ ὅτι λαβεῖν ἄλλα βουλομένοις, ἄλλα δίδωσι· καὶ γὰρ ἔθος αὐτῷ πανταχοῦ πρότερον τὴν ἀρετὴν τῷ θεραπευομένῳ καταδὴλον ποιεῖν, καὶ ἐκκαλύπτειν ἅπασιν, καὶ τότε τὴν ἰατρείαν ἐπαγεῖν· δι’ ἐνὸς μὲν, ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ζήλον ἁγάγῃ· δι’ ἐτέρων δὲ, ἵνα δείξῃ τῆς ὠρεᾶς δικαίως ἀπολαύοντας αὐτούς· ὥσπερ ἐπὶ τῆς Χανανείας, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκατοντάρχου, καὶ ἐπὶ τῆς αἰμορροούσης ἐποίησεν· μᾶλλον δὲ, ἡ θαυμασία αὐτῇ γυνὴ καὶ προύλαβε τοῦ δεσπότου τὴν πεῦσιν· ἀλλ’ ὅμως οὐδὲ οὕτως αὐτὴν παρέδραμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰατρείαν καταδὴλον αὐτὴν 10 ποιεῖ· οὕτως αὐτῷ πανταχοῦ περισπουδαστον ἦν, ἀνακηρύττειν τῶν προσιόντων αὐτῷ τὰ κατορθώματα· ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ· διὸ καὶ εἰπόντων αὐτῶν ὅπερ ἐβούλοντο, σπλαγχνισθεῖς, ἤψατο αὐτῶν, καὶ ἀναβλέψαι ἐποίησεν· οἱ δὲ, καὶ πρὸ τῆς δόσεως ὤφθησαν καρτερικοὶ, καὶ μετὰ τὴν δόσιν εὐγνώμονες ἡκολού- 15 θησαν γάρ.

ΚΕΦ. ΜΕ.

Περὶ τῆς ὄνου καὶ τοῦ πώλου.

Διὰ τί πολλάκις ἐπιβεβηκὼς τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ Κύριος πρὸ τούτου, οὐδέποτε μετὰ τοσαύτης ὡς νῦν ἐπέβη περιφανείας; 20 ἐπειδὴ τότε προσέμια ἦν τῆς οἰκονομίας, καὶ οὔτε αὐτὸς σφόδρα καταδὴλος ἦν, οὔτε ὁ καιρὸς τοῦ πάθους ἐγγύς· διόπερ ἀδιαφορωτέρως αὐτοῖς ἀνεμίσγυντο, καὶ μᾶλλον ἔκρυπτεν ἑαυτὸν· οὔτε γὰρ αὖ ἐθαυμάσθη τότε φαινόμενος οὕτως· μᾶλλον δὲ καὶ εἰς μείζονα αὖ αὐτοὺς ἐξήγαγεν ὀργήν· ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως 25 πείραν ἔδωκεν ἰκανήν, καὶ ὁ σταυρὸς ἐπὶ θύραις ἦν, μετὰ πλείονος πάντα πράττει περιφανείας· τὰ μέλλοντα αὐτοῖς ἐκβαίνειν ἐπιδεικνύμενος. χρὴ δὲ σκεπῆσαι, ὅσα θαύματα γίνεται· καὶ ὅσαι πληροῦνται προφητείας. εἶπεν, ὅτι “εὐρήσετε ὄνον” προσέειπεν ὅτι οὐδεὶς κωλύσει, ἀλλ’ ὅτι ἀκούσαντες σιγήσουσι· τοῦτο δὲ οὐ 30 μικρὸν θαῦμα· ὅτι τοὺς οὐδέπω γνωρίμους αὐτῷ, οὐδὲ φανέντας, πείθει τὰ ἴδια αὐτῶν πασχεῖν εὐγνώμωνος· καὶ ταῦτα διὰ τῶν μαθητῶν· μηδὲ γὰρ μικρὸν εἶναι νομίσωμεν τὸ γεγενημένον·

μέγα γὰρ ὑπῆρχεν πένητας καὶ γεωργοὺς, τὰ ἑαυτῶν πασχεῖν ἐπλήρου δὲ καὶ προφητεῖαν, τὴν μὲν, δι' ἔργων, τὴν δὲ διὰ ῥημάτων· καὶ ἡ μὲν διὰ τῶν ἔργων ἦν, ἡ διὰ τῆς καθέδρας τοῦ ὄνου· καὶ γὰρ τῶν ἀκαθάρτων ἐθνῶν τὴν κλῆσιν προανεφώνει τοῦτο, ὅτι αὐτοῖς πιστεύσασιν ἐπαναπαύσεται· ἔτι δὲ καὶ μέτρον ἡμῶν 5 φιλοσοφίας παρέχων, εἰς ὄνον κάθηται. ἡ δὲ διὰ ῥημάτων, ἡ τοῦ προφήτου Ζαχαρίου προφητεία· εἶπε γὰρ ὅτι καθήσεται ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ὄνου· διὸ καὶ καθίσας, ταύτην ἐπλήρωσε.

Διὰ τί δὲ οὐχὶ περὶ ἵππων οὐδὲ περὶ ἡμιόνου προεφήτευσεν, ἀλλὰ περὶ ὄνου; ἵνα πανταχοῦ παιδευθῶμεν μετρίαζειν· ἐπειδὴ 10 γὰρ συμβαίνει τινὰς ἀσθενεστέρους ὄντας, ὑποζυγίων δεῖσθαι· κἀνταῦθα μέτρον τίθεικε· δεικνὺς ὅτι οὐχ ἵπποις, οὐδὲ ἡμιόνοις φέρεσθαι δεῖ, ἀλλ' ὄνῳ κεχρηῆσθαι, καὶ περαιτέρῳ τούτου μηδὲν ζητεῖν· ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς χρείας εἶναι, καὶ μὴ πολυτελείας ἐπιζητεῖν· οὐ γὰρ μόνον τὰ τῆς ἀληθείας ἐφύτευεν δόγματα ὁ 15 Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον διόρθων· πανταχοῦ κανόνας ἡμῖν τιθεὶς τῆς ἀναγκαίας χρείας· διάτοι τοῦτο, καὶ πτωχὴν ματέρα ἔσχε, καὶ ἐν σπηλαίῳ τίκτεται, καὶ ἐν φάτῃ τίθεται, καὶ κριθίνους ἄρτους παρατίθεται, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν καιρὸν ἐξ ἀγορᾶς τοὺς μαθητοὺς ἀνεῖσθαι κελεύει, καὶ στιβάδα 20 ἀπὸ χόρτου ποιεῖ, καὶ ἱμάτια εὐτελῆ ἀμφιέννυνται· οἰκίαν δὲ, οὐδὲ ἔσχε· καὶ ὅτε μεταβῆναι ἐκ τόπου εἰς τόπον ἔδει, ὁδοιπορῶν τοῦτο ἔποιε· καὶ οὕτως ὁδοιπορῶν, ὡς κοπιᾷ καὶ καθήμενος οὐ προσκεφαλαίου ἔδειτο, ἀλλ' ἐπ' ἐδάφου. ἔτι δὲ καὶ λύπης μέτρα τιθεὶς, ἥνικα θρηῆσαι ἔδει, δακρύνει ἡρέμα· πανταχοῦ κανόνας, 25 ὥσπερ ἔφην, καὶ ὄρους πηγνύς· μέχρι ποῦ περιβαίνειν δεῖ, καὶ περαιτέρῳ μηκέτι. καὶ ὁ μὲν πῶλος, τὴν Ἐκκλησίαν σημαίνει· καὶ τὸν λαὸν τὸν νέον, τὸν ποτὲ μὲν, ἀκάθαρτον, μετὰ δὲ τὸ καθίσαι εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον Ἰησοῦν, καθαρὸν γενόμενον· τὸ δὲ λύειν τοὺς Ἀποστόλους τὰ ὑποζύγια, τὴν δι' αὐτῶν προσένεξιν τῶν 30 ἐθνῶν. καὶ γὰρ διὰ τῶν Ἀποστόλων τὰ ἔθνη καὶ οἱ Ἰουδαῖοι οἱ σωθέντες ἐσώθημεν· τὸ δὲ ἀκολουθεῖν τὸν ὄνον τῷ πῶλῳ δηλοῖ, ὅτι ἡ ἡμετέρα εὐδοκίμησις ἐποίησε παραζηλωσαι τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὸ πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ· μετὰ γὰρ τὸ καθίσαι τὸν Χριστὸν ἐπὶ τὰ ἔθνη, τότε ἀκάεινοι ἦλθον, καὶ ἤξουσιν παραζηλοῦντες· καὶ 35

τοῦτο δηλον, ὃ Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι πῶρως ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν, ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, καὶ οὕτως πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· τὸ δὲ μηδένα ἀντειπεῖν περὶ τῶν ἱποζυγίων, τὴν εὐκολίαν ἐμφαίνει· ὅτι οὕτως εὐκόλως ἄξουσιν οἱ Ἀπόστολοι τὰ ἔθνη, εἰς τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Θεοῦ ἐπίγνω- 5 σιν μηδενὸς δυναμένου κωλύσαι αὐτοὺς εἰς τὸ πιστεῦσαι τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἔμπροσθεν.

Διὰ τί δὲ οὐ κάθηται ἐπὶ γυμνὸν τὸν πῶλον, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ἱμάτια τῶν Ἀποστόλων; ἐπειδὴ ἅπαντα λοιπὸν οἱ Ἀπόστολοι 10 προίενται μετὰ τὸ λαβεῖν τὸν πῶλον· τούτεστι, τὸν ἐξ ἐθνῶν λαόν· καθὼς καὶ Παῦλος ἔλεγεν· “ἐγὼ δὲ ἥδιστα δαπανήσω, καὶ “ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν.” οὐ σκιρτᾷ δὲ ὁ πῶλος καίπερ ἀδάματος ὢν· ἀλλ' εὐηνίως καὶ εὐτάκτως φέρεται· ἐπειδὴ καὶ τοῦτο προφητεία τοῦ μέλλοντος ἦν, δηλοῦσα τὸ εὐκλειθὲς τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν ἀθρόαν εἰς εὐταξίαν μεταβολήν· πάντα δὲ ταῦτα 15 τὸ ῥῆμα εἰργάσατο λέγων· “λύσαντες ἀγάγετέ μοι.” ὥστε τὰ ἄτακτα, εὐτακτα, καὶ τὰ ἀκάθαρτα λοιπὸν γενέσθαι καθαρὰ.

Τίνος ἕνεκε τοσαῦτα θαύματα ποιήσαντος τοῦ Χριστοῦ, οὐδέποτε οὕτως εἰς αὐτὸν ἐξεπλάγησαν οἱ Ἰουδαῖοι; διὰ τὸ ταπεινὸν αὐτῶν καὶ χαμαίζηλον· ἰδόντες γὰρ ὄχλον συντρέχοντα, τότε 20 θαυμάζουσιν· “ἐσείσθῃ γάρ,” φησι, “πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα· “τίς ἐστὶν οὗτος;” καὶ ὅτε δὲ ἔδοξαν μέγα τί λέγειν, τότε ταπεινὴ ἦν αὐτῶν ἡ γνώμη καὶ σεσυρμένη χαμαί· Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας, καὶ προφῆτην αὐτὸν λέγοντες· ὁ δεσπότης δὲ Χριστὸς ταῦτα οὕτως ἐποίει· οὐ πομπὴν τινὰ ἐπε- 25 δεικνύμενος· ἀλλ' ὁμοῦ μὲν, ὅπερ εἶπον, καὶ προφητεῖαν πληρῶν, καὶ τοὺς μαθητὰς παραμυθούμενος λυπουμένους διὰ τὸν θάνατον· δεικνύς, ὅτι ἐκὼν πάσχει τοῦτο.

Χρὴ δὲ θαυμάσαι τῶν προφητῶν τὴν ἀκρίβειαν, πῶς πάντα προεῖπον· τὰ μὲν γὰρ ὁ Δαβὶδ, τὰ δὲ, ὁ Ζαχαρίας προανεφώ- 30 νησεν. ὅπερ δὲ οἱ Ἀπόστολοι ἐποίησαν, τοῦτο καὶ ἡμεῖς. ὅτ' ἂν οἱ μὲν τὴν ὄνιν περιβάλλουσιν, ἣν ἐκάθητο τοῖς ἱματίοις· οἱ δὲ ποσὶν αὐτῆς ἱποστρωννύουσιν. ἡμεῖς δὲ, γυμνὸν αὐτὸν ὀρώντες καὶ οὐδὲ ἀποδύνας ἑαυτοὺς κελευόμενοι· ἀλλὰ ἀπὸ τῶν κειμένων δαπα- 35 νῶν· μηδὲ οὕτως γινόμενοι φιλότιμοι. κἀκεῖνοι μὲν παρακολου-

θοῦσιν ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν, ἡμεῖς δὲ καὶ παρακαλουθούμεθα^α καὶ προσερχόμενον ἡμῖν, παραπεμπόμεθα καὶ διακρουόμεθα καὶ ἰβρίζομεν πόσης οὖν ταῦτα κολάσεως ἄξια; πόσης τιμωρίας; προσέρχεται σοι ὁ δεσπότης θεόμενος, καὶ οὐδὲ ἀκοῦσαι βούλει τῆς ἱκετηρίας, ἀλλ' ἐγκαλεῖς καὶ ἐπιτιμᾷς, ἀλλὰ τοὺς παῖδας πάντας ὁρᾷς, καὶ διὰ τούτους ἀναδύη; ἀλλὰ μὲν κακείνους δεῖ παιδεύειν τοιαῦτα κερδαίνειν κέρδη, καταλίπειν^β τὸν Θεὸν αὐτοῖς ὀφειλέτην, τὸν καὶ τὰ παρόντα μετὰ τῶν μελλόντων παρέχοντα.

Περὶ τοῦ ἐκβάλλαι^α τὸν κύριον πάντας τοὺς πωλοῦντας· τοῦτο καὶ Ἰωάννης λέγει πεποικημένοι· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν, ἐν ἀρχῇ τοῦ 10 Εὐαγγελίου· οὗτος δὲ πρὸς τῷ τέλει· ὅθεν εἰκὸς δεύτερον γεγενῆσθαι τοῦτο, καὶ κατὰ διαφόρους καιρούς· καὶ δῆλον καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων, καὶ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν αὐτῷ τῷ Πάσχα παρεγένετο· ἐνταῦθα δὲ, πρὸ πολλοῦ. τοῦτο δὲ κατηγορία μείζων ὑπάρχει τοῖς Ἰουδαίοις· ὅτι καὶ ἅπαξ καὶ δις τοῦτο 15 αὐτοῦ ποιήσαντος, ἐρέμενον ἔτι τῇ καπηλείᾳ, καὶ ἀντίθεον αὐτὸν εἶναι ἔλεγον· μᾶλλον δὲ καίντεῦθεν ὀφείλοντες αὐτοῦ μαθεῖν τὴν πρὸς τὸν Πατέρα τιμὴν, καὶ τὴν οἰκίαν ἰσχύν· καὶ γὰρ καὶ ἐθαυματούργησεν, καὶ ἑώρων τοὺς λόγους τοῖς πράγμασι συμφωνοῦντας, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπέειθοντο, ἀλλ' ἠγανάκτουν. 20

ΚΕΦ. ΜΣ.

Περὶ τῶν τυφλῶν καὶ χωλῶν.

- 14 Προσελθόντες γὰρ αὐτῷ χωλοὶ καὶ τυφλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ἐθεραπεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ· οὐδὲ τοῦ προφήτου βοῶντος ἀκούοντες μετεβάλλοντο· ὅτι περ οἱ παῖδες παρὰ καιρὸν ἡλικίας ἀνακηρύξουσιν 25 αὐτόν· “ἐκ στόματος γάρ,” φησι, “νηπίων κατηρτίσω αἶνον” πρὸς δὲ τὴν καπηλείαν τῶν Ἰουδαίων, αὐτὸς τὸν Ἡσαΐαν προφέρει κατήγορον αὐτοῖς λέγων· “ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται.” τίς ἔνεκεν ἔλεγον τῷ Χριστῷ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς περὶ τῶν παιδῶν, “οὐκ ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσι;” διὰ τὸ 30 ἀποπνίγεσθαι αὐτοὺς τῷ φθόνῳ· ὥσπερ γὰρ Θεῷ ᾗδον οἱ παῖδες. διὸ καὶ αὐτὸς, ἐπειδὴ τοῖς φανεροῖς ἀντέλεγον οἱ ἀρχιερεῖς ἐπι-

^α παρακαλοῦντες Cod.

^β κατάλιπεν Cod.

^γ Sic.

πληκτικώτερον κέχρηται τῇ διορθώσει λέγων· “οὐδέποτε ἀνέγνωτε
 “ἐκ στόματος νηπίων” καὶ τὰ ἐξῆς· οὐ γὰρ τῆς διανοίας αὐτῶν
 ἦν τὸ λεγόμενον, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τρανούσης τὴν γλῶτ-
 ταν αὐτῶν· τοῦτο δὲ καὶ τύπος τῶν ἐθνῶν ἦν, τῶν ψελλιζόντων καὶ
 ἀθρόων ἡχησάντων μεγάλα, μετὰ διανοίας καὶ πίστεως. καὶ τοῖς 5
 Ἀποστόλοις δὲ, ἐντεῦθεν οὐ μικρὰ παράκλησις γέγονεν· ἵνα γὰρ
 μὴ διαπορῶσι, πῶς ἰδιῶται ὄντες, δυνήσωνται τὸ κήρυγμα καταγ-
 γεῖλαι· προλαβόντες οἱ παῖδες πᾶσαν αὐτῶν ἐξέβαλον τὴν ἀγω-
 νίαν· ὅτι δώσει καὶ αὐτοῖς λόγον, ὁ τούτους ποιήσας ὑμνεῖν. “καὶ
 “καταλιπὼν αὐτούς,” φησὶν, “ἐξῆλθεν τῆς πόλεως,” καὶ τὰ ἐξῆς· 10
 τοῦτο δὲ ἐποίησε χαλῶν αὐτῶν τὸν ὄγκον τοῦ πάθους· ἵνα μὴ
 ζέοντες τῷ φθόνῳ, πλέον ταραχθῶσιν.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ' ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Ὡς αἰκος παρὰ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν
 ἠυλίζετο ὁ Χριστός.

ΚΤΡΙΑΛΟΤ' ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Διὰ τὸ ἀφιλόθεον τῶν Ἰουδαίων 15
 ἱπαναχωρεῖ.

ΚΕΦ. ΜΖ.

Περὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς.

- 19 Πῶς πρωΐας πεινᾷ ὁ Ἰησοῦς; ὅτε συνεχώρησε τῇ σαρκὶ τοῦτο
 παθεῖν· διὰ τί δὲ κατηράθη ἡ συκὴ; τῶν μαθητῶν ἔνεκεν, ἵνα 20
 θαρρῶσιν. ἐπειδὴ πανταχοῦ μὲν εὐεργέτει, οὐδένα δὲ ἐκόλασεν·
 ἔδει δὲ τῆς τιμωρητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἀποδείξιν παρασχεῖν· ἵνα
 μάθωσιν οἱ μαθηταί, ἔτι δὲ καὶ Ἰουδαῖοι, ὅτι δυνάμενος ξηρᾶναι
 τοὺς σταυροῦντας αὐτὸν, τοῦτο οὐκ ἐβούλετο εἰς ἀνθρώπους ἐν-
 δεῖξασθαι· διὰ τοῦτο εἰς τὸ φυτὸν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τῆς 25
 τιμωρητικῆς τὴν ἀποδείξιν ταύτην παρέσχετο· ὅτ' ἂν δὲ εἰς
 τόπους, ἢ εἰς φυτὸν, ἢ εἰς ἄλογα γένηται τι τοιοῦτον, μὴ ἀκρι-
 βολογοῦ, μὴ δὲ λέγε, πῶς οὖν δικαίως ἐξηράνθη ἡ συκὴ, εἰ καιρὸς
 οὐκ ἦν; τὸ γὰρ λέγειν τοῦτο, ἐσχάτης ληρωδίας ἐστί· μόνον δὲ
 τὸ θαῦμα διόρα, καὶ θαύμαζε τὸν θαυματουργόν· ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν 30
 χοίρων τῶν καταποντισθέντων, πολλοὶ τοῦτο εἰρήκασιν, τὸν τοῦ
 δικαίου γυμνάζοντες λόγον· ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα προσεκτέον αὐτοῖς·
 καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἄλογα, ὥσπερ ἐκεῖνο φυτὸν ἄψυχον. τινὲς δὲ
 φάσιν ὅτι τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων ὡς ἄπιστον διαμένουσιν,

διὰ τῆς συκῆς ἤνιξτο, ὡς ἄκαρπον κατακρίνας. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι· περίκειται δὲ τοιοῦτον σχῆμα τῶν πραγμάτων· τουτέστι τῆς κατάρας αὐτῆς ἢ πρόφασις· διὰ τὸ ἐπιδειῖναι, καθὼς προέφην, τὴν τιμωρητικὴν αὐτοῦ δύναμιν· οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἡγνόνει, πότε ἦν ὁ καιρὸς τοῦ καρποῦ αὐτῆς· διὸ καὶ οἱ μαθηταὶ 5 σφόδρα ἐθαύμασαν νῦν ἐπὶ τούτῳ, ὡς πληροφορηθέντες, ὅτι δύναται καὶ τιμωρεῖσθαι· οὐκ ἐν ἄλλῳ δὲ φυτῷ, ἀλλ' ἐν τῇ συκῇ τοῦτο πεποιήκει, ἐπειδὴ ὑγρότατον πάντων ἐστὶ τοῦτο τὸ φυτόν· ὅπως καὶ ἐκ τούτου μείζων φανῆναι τὸ θαῦμα· ἵνα δὲ δείξῃ ὅτι διὰ τοὺς Ἀποστόλους, ὥσπερ ἔφην, τοῦτο γέγονεν· ὅπως εἰς τὸ θαρρεῖν 10 αὐτοὺς ἀλείψῃ τοῦ μὴ δεδοικέναι καὶ τρέμειν ἐπιβουλὰς· φησὶ πρὸς αὐτοὺς, “ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν,” καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἰσιδιώρωτ Πηλοτσιώτωτ. Τὴν συκὴν οὐχ ἀπλῶς ὁ Κύριος κατηράσατο· μὴ τοῦτο νόμιζε, ὃ τῶν θείων ἀκόρεστε· ἀλλ' ἵνα δείξῃ τοῖς ἀγνώμοσιν Ἰουδαίοις, ὅτι ἔχει δύναμιν καὶ πρὸς τιμω- 15 ρίαν ἀρκούσαν· ἐπειδὴ γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς θαύμασιν, οὐδὲν αὐτὸν παρασχόντα τινὶ λυπηρὸν ἐωράκεισαν· μόνον δὲ εὐεργετεῖν αὐτὸν ὑπελάμβανον, δύνασθαι^α οὐκ ἔχοντα τοὺς κακοὺς τοὺς πονηροὺς ἐξουσίαν· ἐκ τῆς ἀψύχου τοίνυν οὐσίας πείθει τὸν ἀχάριστον δῆμον, ὅτι καὶ ἀμύνασθαι δύναται, καὶ ὡς ἀγαθὸς οὐκ ἐβούλετο· 20 ἐξηράνθη οὖν τὸ ξύλον, ἵνα φοβήσῃ ἀνθρώπους. ἅμα δὲ τις τούτῳ καὶ ἀπόρρητος συμπέλεκται λόγος παρὰ γερόντων εἰς ἡμᾶς σοφῶν διαφοιτήσας, ὅτι τὸ ξύλον τῆς παραβάσεως τοῦτο· οὐ δὲ τοῖς φύλλοις εἰς σκέπην, οἱ παραβάντες ἐχρήσαντο· καὶ κατηράθη παρὰ Χριστοῦ φιλανθρώπως, μηκέτι καρπὸν ἐνεγκεῖν αἷτιον ἁμαρ- 25 τίας, ἐπὶ δευτέρᾳ θεοῦ παρουσίᾳ· πρὸς ἐνανθρώπησιν μὲν οὐκέτι, πρὸς δὲ κρίσιν τῶν πεπραγμένων ἐκάστω.

ΚΕΦ. ΜΗ.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Ἰησοῦν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων.

- 23 Διὰ τί προσελθόντες αὐτῷ ἐν τῷ ἱερῷ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσ-30 βύτεροι εἶπον, “ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;” βουλόμενοι διακοῦσαι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ· καὶ ἐπειδὴ τοῖς σημείοις μέμψεις

^α Sic: an leg. ἀμύνασθαι?

ἐπαγαγεῖν οὐκ εἶχον, περὶ τῆς ἐν τῷ ἱερῷ γενομένης εἰς τοὺς
κατηλειομένους ἐρωτῶσι διορθώσεως· τοῦτο δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ
φαίνονται ἐρωτῶντες, εἰ καὶ μὴ τοῖς αὐτοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ τῇ
αὐτῇ γνώμῃ· ὅθεν καὶ ἐκ τούτου δῆλον ἔστιν, ὅτι ἄλλος ἦν ὁ
καιρὸς ἐκεῖνος, καὶ ἄλλος οὗτος, καθ' ὃν τοὺς πωλοῦντας καὶ τοὺς 5
ἀγοράζοντας ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀπῆλασεν· καὶ ἐκεῖ μὲν ἀποκρίνεται
αὐτοῖς λέγων· “λύσατε τὸν ναὸν τούτου, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις
“ἐγερῶ αὐτόν·” ἐνταῦθα δὲ εἰς ἀπορίαν αὐτοῖς ἐμβάλλει λέγων,
“τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἦν· ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων;” τί δέ
ἐστὶ τὸ “ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ·” ὅτι μὴ ἔχων, φησὶ, τὸ διδασκαλικόν 10
ἀξίωμα, ἢ ἱερεὺς μὴ χειροτονηθεὶς, πῶς τοσαύτην ἐξουσίαν ἀπε-
δείξω; καὶ ὅτε μὲν ἐξέβαλεν, οὐκ ἐτόλμησαν τοῦτο εἰπεῖν·
ἐπειδὴ δὲ ᾤφθη διδάσκων, τότε ἐπιτιμῶσι· φθονοῦντες τῆς τῶν
ἀκουόντων σωτηρίας. ποίαν εἶχεν ἀκολουθίαν ὕπερ ἀντηρώτησεν
ὁ Χριστὸς λέγων, ὅτι “τὸ βάπτισμα Ἰωάννου,” καὶ τὰ ἐξῆς; 15
μεγίστην πάν· εἰ γὰρ εἶπον ἐξ οὐρανοῦ, εἶπεν αὐ τοῖς, διὰ τί
οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; εἰ γὰρ ἐπίστευσαν, οὐδὲν ἦν τὸ
κωλύειν αὐτοὺς εἰδέναι ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ἐποίει· περὶ γὰρ
αὐτοῦ ἐκεῖνος εἶπεν, “ὅτι οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λύσαι τὸν ἱμῶτα τοῦ
“ὑποδήματος αὐτοῦ,” καὶ, “Ἴδε ὁ ἄμνός ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν 20
“τοῦ κόσμου·” καὶ, “οὗτος ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ,” καὶ “ὁ
“ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἔστι·” καὶ “ὅτι τὸ πτύον ἐν τῇ
“χειρὶ αὐτοῦ.” εἴτα ἐπειδὴ κακουργοῦντες ἔλεγον, “οὐκ οἶδαμεν.”
οὐκ εἶπεν, οὐδὲ ἐγὼ οὐκ οἶδα· ἀλλ' ὅτι “οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν.”
εἰ μὲν γὰρ ἡγνούν, διδάσκεσθαι αὐτοὺς ἔδει· ἐπειδὴ δὲ ἐκακούρ- 25
γουν, ἀρμολόγους*, οὐδὲν αὐτοῖς ἀπεκρίνατο. διατί δὲ οὐκ εἶπεν,
ὅτι ἐξ ἀνθρώπων ἦν τὸ βάπτισμα Ἰωάννου; ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο,
φησὶ, τοὺς ὄχλους· οὕτως ἦσαν διεφθαρμένοι καὶ καταφρονοῦντες·
καὶ γὰρ τὸν μὲν Ἰωάννην δι' αὐτοὺς ἐφοβοῦντο· οὐκ αἰδοῦμενοι
τὸν ἄνδρα. καὶ τῷ Χριστῷ δὲ πάλιν πιστεύειν, διὰ τοὺς ἀνθρώ- 30
πους, οὐκ ἤθελον· ὅθεν διὰ τοῦτο πάντα αὐτοῖς ἐτίκτετο τὰ
κακά.

* ἀρμολόγους Cod.

ΚΕΦ. ΜΘ.

Περὶ τῶν δύο νῶν παραβολῇ.

28 Τί σημαίνουναι τὰ τέκνα τὰ δύο, περὶ ὧν φησιν ὁ Χριστὸς, ὅτι “ἄνθρωπος εἶχε τέκνα δύο,” καὶ τὰ ἐξῆς; τὸν λαὸν τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων· καὶ γὰρ οἱ ἐξ ἐθνῶν οὐχ ὑποσχόμενοις ὑπακοῦσαι, οὐδὲ ἀκροαταὶ γενόμενοι τοῦ νόμου, διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξαντο τὴν ὑπακοήν. οἱ δὲ Ἰουδαῖοι εἰπόντες, πάντα ὅσα εἶπεν ὁ Θεὸς, ποιούμεν, διὰ τῶν ἔργων παρήκουσαν· διὰ τοῦτο οὖν, ἵνα αὐτοκατακρίτους αὐτοὺς ποιήσῃ, παρ’ αὐτῶν ἐξενεχθῆναι παρασκευάζει τὴν ψῆφον· ὅπερ καὶ ἐν τῇ ἐπιούσῃ ποιεῖ τοῦ 10 ἀμπελῶνος παραβολῇ. ἐπειδὴ γὰρ οὐ συνιέντες τὰ λεγόμενα, τὴν ψῆφον ἐξήνεγκαν, λέγοντες, ὅτι ὁ δεῦτερος ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς· τότε ἀποκαλύπτει λοιπὸν τὰ συνεσκιασμένα, καὶ λέγει· ὅτι “οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν “τῶν οὐρανῶν” διὰ τὸ ἐκείνους πιστεῦσαι τῷ Ἰωάννῃ, ὑμᾶς δὲ 15 μὴ πιστεῦσαι· ἦλθε γάρ, φησι, πρὸς ὑμᾶς, οὐ πρὸς ἐκείνους· ὅπερ διπλῇ αὐτοῖς κατηγορία ἐστί· τὸ δὲ “ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης” δηλοῖ, ὅτι οὐκ ἔχεται ἐγκαλεῖν, φησὶν, ὅτι ἡμελημένος τίς ἦν, καὶ οὐδὲν ὠφελῶν, ἀλλὰ καὶ βίος ἄληπτος ἦν αὐτῷ, καὶ πρόνοιαν ἡμῖν πολλὴν ἐποιεῖτο, εἰς τὸ σωθῆναι· τὸ δὲ χαλεπώτερον ἐγκλημα, 20 ὅτι οὐδὲ μετὰ τὸ πιστεῦσαι αὐτῷ τοὺς τελῶνας καὶ τὰς πόρνas, τουτέστι τῆς ἁμαρτίας ὑπαναχωρῆσαι, ὑμεῖς ἐπιστεύσατε· ἔδει μὲν γὰρ καὶ πρὸ αὐτῶν πιστεῦσαι. τὸ δὲ μηδὲ μετ’ αὐτοὺς, πάσης συγγνώμης ἀπεστερημένον ἦν καὶ ἄφατος ἐκείνων ἔπαινος, καὶ τούτων κατηγορίᾳ· τὸ δὲ “προάγουσι,” σημαίνει, οὐχ ὡς τούτων 25 ἐπομένων καὶ τῆς βασιλείας μετ’ αὐτοὺς ἀξιουμένων οὕτως μενόντων, ἀλλ’ ὡς ἐλπίδα ἔχόντων, ἕαν θέλωσι πιστεῦσαι. τοῦτο δὲ ἔλεγεν, ἵνα παραζηλώσωσι, καὶ καὶν οὕτως πιστεύσωσιν. οὐδὲν γὰρ οὕτως ὡς ζηλοτυπία διεγείρει τοὺς παχυτέρους· διὰ τοῦτο οὖν, καὶ αἰεὶ λέγει· “ὅτι ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι 30 “πρῶτοι.”

ὈΡΙΓΕΝΟΣ. Τέκνα δύο ὡς ἄνθρωπον τροποφοροῦντα τὸν Τίον τοῦ Θεοῦ, ὁ παλαιὸς λαὸς, καὶ ὁ πιστεύσας ἐξ ἐθνῶν, ὃς πρῶτος ὢν τὸ προωρεῖσθαι καὶ προεγνώσθαι καὶ προεκτίσθαι· ἀκούσας

ὑπαγε, ἐργάζου· ὑπερέθετο, φεύγων τοὺς πόνους· ἐπὶ δὲ συντελείᾳ μεταμεληθεὶς, ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρός· δευτέρου μὲν ἀκούσαντος τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ, διαψευσαμένου δὲ τοῖς ἔργοις τὴν ὑπόσχεσιν. χρήσῃ τῇ παραβολῇ, ἐπὶ τοῖς ἢ μηδὲν ἐπαγγελ-
λομένοις χρηστὸν, ἢ ἐλάττωνα, ἔργῳ δὲ ποιῶσι· καὶ ἐπὶ τοῖς ἐν 5
μεγάλαις ἐπαγγελίαις, οὐδὲν ἀνύουσιν.

Ἐκ ἀνεπιγράφοι. Τοῦτο βούλεται εἰπεῖν ἡ παραβολή, ὅτι οἱ μὲν τελῶναι, καὶ αἱ πόρται μετανοήσαντες, καὶ τὰ ἀρεστὰ τῷ Θεῷ ποιήσαντες, δικαιῶνται· εἰ καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἠπειθουν τῷ νόμῳ, μᾶλλον δὲ τῷ Θεῷ, Ἰωάννῃ πεισθέντες· οἱ δὲ λέγοντες 10
τηρεῖν τὸν νόμον Φαρισαῖοι, ἐν μόνοις ῥήμασι ψιλοῖς, ἀπόβλητοί εἰσι παρὰ τῷ Θεῷ. οὐ γὰρ ἐν λόγοις ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ἐν ἔργοις. “οὐ γὰρ ὁ ἀκροατὴς νόμου, ἀλλ' ὁ ποιητής, “δίκαιος παρὰ τῷ Θεῷ” οὗτοι ὅμοιοι εἰσὶ τοῖς ὑποσχομένοις ἀπελθεῖν εἰς τὸν ἀμπελῶνα, ἐπὶ τὸ ἐργάσασθαι, καὶ μὴ ἀπελ- 15
θοῦσιν.

Τοῦ Χριστοστόμου. Κακὸν καὶ τὸ παρὰ τὴν ἀρχὴν μὴ ἔλσθαι τὸ καλόν. μεῖζον δὲ κατηγορία, τὸ μὴ μεταθέσθαι· μάλιστα τοῦτο ἐργάζεται πονηροῦς, καὶ ὃ νῦν πάσχοντας ὁρῶμεν.

ΚΕΦ. Ν.

20

Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος παραβολή.

- 33 Ἄνθρωπον οἰκοδεσπότην τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα λέγει· ἀμπελῶνα δὲ καὶ φραγμὸν, καὶ ληνὸν καὶ πῦργον, τὸν νόμον δὲ δέδωκε, καὶ τὴν πόλιν ἣν ἀνέστησε, καὶ τὸν ναὸν δὲν ὠκοδόμησε· γεωργοὺς δὲ, τοὺς Ἰουδαίους. ἐξελθόντων γὰρ αὐτῶν ἐξ Αἰγύπτου, τὰ προειρη- 25
μένα πάντα εἰς αὐτοὺς εἰργάσατο· τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ τὴν πολλὴν ἐνδεικνύμενος· οὐδὲν δὲ ἐλλεῖπον, ἀλλὰ πάντα ἀπρητισμένα ποιή-
σας, μικρὸν τί αὐτοῖς ἐγκατέλιπε, τὸ ἐπιμελήσασθαι καὶ δια-
φυλάξαι τὰ δοθέντα· τὸ δὲ “ἀπεδήμησεν,” τὴν πολλὴν αὐτοῦ μακροθυμίαν σημαίνει· ὅτι περ οὐκ αἰεὶ τοῖς ἀμαρτήσασιν παρὰ 30
πόδας ἐπάγει τὰς τιμωρίας. τίνες δὲ εἰσιν οἱ ἀποσταλέντες δοῦλοι; οἱ προφῆται· ποῖον ἵνα λάβωσι καρπὸν; τὴν ἱκανοὴν

δηλονότι, τούτέστι τὴν τῶν ἐντολῶν ἐκπλήρωσιν οἱ δὲ γεωργοί, οὐ μόνον οὐκ ἔχοντες δοῦναι, ἀλλὰ καὶ ὀφείλοντες ἔτι, αἱμάτων τὰς χεῖρας ἐπλησαν διὰ τοῦτο δὲ δευτέρους καὶ τρίτους ἐπεμψεν, ἵνα δειχθῇ καὶ ἡ τοῦ πέμψαντος φιλανθρωπία τὴν καὶ μακροθυμία, καὶ ἡ τῶν γεωργῶν πονηρία τὴν καὶ κακία· οὐκ ἀπέστειλε τὸν 5 υἱὸν πρῶτον, ἀλλὰ μετὰ τοὺς δούλους· ἵνα ἐξ ὧν περ εἰς τοὺς δούλους διεπράξαντο καταγνόντες ἑαυτῶν καὶ τὸν θυμὸν ἀφέντες οἱ γεωργοὶ ἐκεῖ, τούτέστι εἰς τοὺς δούλους, τὸν υἱὸν ἐντραπῶσιν ἐλθόντα· τὸ δὲ “ἴσως ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου” εἶπεν, οὐχ ὡς ἀγνοῶν, ἀπαγε, ἀλλὰ θέλων δεῖξαι τὸ ἀμάρτημα μέγα ὃν καὶ 10 ἀπολογίας πάσης ἐστηρημένον· αὐτὸς γὰρ εἰδὼς, ὅτι ἀναιρήσουσιν, ἔπεμψε· λέγει δὲ “ἐντραπήσονται” τὸ γενέσθαι ὀφείλον ἀπαγγέλλων· ὅτι ἔδει αὐτοὺς ἐντραπήναι· εἰ γὰρ καὶ περὶ τοὺς δούλους ἀγνώμονες ἐγένοντο, ἀλλὰ γε τοῦ υἱοῦ τὸ ἀξίωμα αἰδεσθῆναι χρῆν· ἀλλ’ ὅμως ἐκείνοι τὴν πονηρὰν οὐκ ἀπέθεντο συνήθειαν 15 ἀλλὰ πολλῆς πλησθέντες ἀσεβείας καὶ ἀνοίας, “ἀποκτείνωμεν αὐτόν,” φησι, “καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία”· ποῦ δὲ ἀποκτεῖναι βουλευνται; ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος· διὸ χρὴ σκοπῆσαι, πῶς καὶ τὸν τόπον προφητεύει, ἔνθα ἔμελλε σφάττεσθαι· διὰ τοῦτο δὲ διὰ παραβολῆς εἶπε τὴν πονηρίαν αὐτῶν· ὅπως αὐτοὶ τὴν ψῆφον 20 ἐξενέγκωσι, καὶ ἑαυτοὺς καταδικάσωσιν· εἰπόντες γὰρ “ὅτι κακοὺς κακῶς ἀπωλέσει αὐτοὺς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσει· ἄλλοις γεωργοῖς,” οὐδὲν ἕτερον λέγουσιν ἢ τοῦτο, ὅτι ἡμεῖς ἐσμὲν οἱ ὀφείλοντες τοῦτο παθεῖν.

- 42 Εἰπὼν δὲ ὅτι “λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες” λίθον 25 μὲν ἑαυτὸν ἀποκαλεῖ οἰκοδόμουντας δὲ, τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων ἀπεδοκίμασαν δὲ ἐν τῷ λέγειν “οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ” “οὗτος πλανᾷ τὸν ὄχλον” καὶ ἐν τῷ καλεῖν αὐτὸν Σαμαρεῖτην· ἐγενήθη δὲ εἰς κεφαλὴν γωνίας,” ὅτι τὰ ἔθνη τὰ διεσπῶτα πρῶτον, πιστεύσαντα δὲ, ἔτι καὶ Ἰουδαίους τοὺς πιστεύ- 30 σοντας εἰς ἓν συνῆψε, καίπερ τοσούτου τοῦ μέσου ὄντος ἑμ-προσθεν· τὸ δὲ “παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη,” καὶ τὰ ἐξῆς, δηλοῖ ὅτι οὐδαμῶς τοῦτο γινόμενον ἐναντίον Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἀποδεκτὸν, καὶ πᾶσι τοῖς ὁρῶσι παραδόξον, καὶ γέμοντα ἐκπλήξεως·
- 44 εἰπὼν δὲ “ὅτι ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται, ἐφ’ 35

“ὃν δ’ ἂν πέσῃ λικμήσῃ αὐτόν” δύο ἐνταῦθα ἀπωλείας εἶπε, μίαν μὲν τὴν ἀπὸ τοῦ προσκρούσαι, τουτέστι σκανδαλισθῆναι· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ πεσεῖν ἐπὶ τὸν λίθον· ἐτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν καὶ συμφορᾶς καὶ πανωλεθρίας, ἣν καὶ σαφῶς προεδήλωσε εἰπὼν, “λικμήσῃ αὐτόν.” διὰ τούτων δὲ καὶ τὴν 5 ἀνάστασιν ᾠνίζατο τὴν ἑαυτοῦ. “γνόντες δέ” φησι “ὅτι περὶ αὐτῶν εἶπε τὴν παραβολὴν, ἐξήτουν αὐτὸν κρατῆσαι, ἀλλ’ ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον” οὕτως αὐτοὺς καθάπαξ ἐτύφλωσεν ὁ τῆς φιλαργυρίας ἔρωσ, καὶ τὸ τὰ παρόντα ζητεῖν, ὅτι οὐδὲ τὴν ἑαυτῶν αἰδεσθέντες ψήφον, πιστεῦσαι 10 ἠθέλησαν, ἀλλ’ ἔτι καὶ μᾶλλον κρατῆσαι αὐτὸν ἐξήτουν. οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐπὶ κεφαλὴν ὤθει, καὶ κατὰ κρημνῶν φέρει, καὶ τῶν μελλόντων ἐκπίπτειν ποιεῖ, ὡς τὸ προσηλωσθαι τοῖς ἐπικήροις τούτοις.

Θεοδώρου Ἡρακλείας. ΠΕΡΙ ΤῶΝ ΚΑΛΟΤΜΕΝΩΝ Εἰς τὸν 15 ΓΑΜΟΝ. Ἡ παραβολὴ οἰκοδεσπότην λέγει τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, τὸν πολλὰν πρόνοιαν ἐξ ἀρχῆς εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐνδείξάμενον, καὶ τὸ ἄνωθεν μέχρι τέλους τῶν Ἰουδαίων φιλόνηκον περὶ τὸν Θεόν. ἀμπελῶν δέ ἐστιν ὁ Ἰσραὴλ, ὃν κατεφύτευσεν ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας· φραγμὸς δὲ ὁ νόμος, οὐκ ἔων αὐτοὺς ἐπιμιγῆναι 20 τοῖς ἔθνεσι· ληρὸς τὸ θυσιαστήριον· πύργος ἡ Σιών· γεωργοὶ οἱ διδάσκαλοι· δοῦλοι οἱ κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀποσταλέντες προφῆται, οὓς ἀπέκτειναν υἱὸς ὁ Ἰησοῦς, ὃν ἀπέκτειναν, καὶ τὰ δεινὰ ὑποστάντες ὑπὸ Ῥωμαίων, ἔξω αὐτοὺς ἐποίησαν τοῦ Θεοῦ ἀντειστενεχθέντων εἰς τὸν τῶν Ἰουδαίων τόπον τῶν μαθητῶν καὶ 25 Ἀποστόλων, οἱ καὶ ἀποδεδείκασιν τοὺς καρποὺς ἐν θεοσεβείᾳ, ζήσαντες ἐναρέτως.

Ὀριγένης. Ἐδειραν ὡς Μιχαίαν, πατάξαντες ἐπὶ σιαγόνα Σεδεκίου· ἀπέκτειναν Ζαχαρίαν, μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἐλιθοβολήσαν, ὡς Ἀζαρίαν υἱὸν Ἰοδαῆ, τὸν ἱερέα, ὡς ἐν 30 τοῖς Βασιλείοις.

Ὀριγένης. Οἰκοδόμοι εἰσὶν, οἱ τὸν ζωοποιὸν λίθον ἀποδοκιμάσαντες, τὴν ἀλήθειαν, οἱ τῷ ψεῦδει τῇ διδασκαλίᾳ * *

Τοῦ λίτου. Γωνία ἐστὶ συγκρότησις δύο τοίχων, τὸ ἐξ Ἰσραὴλ λῆμμα, καὶ τῶν ἐθνῶν τὸ πλήρωμα, εἰς ἓν συγκροτῶν ὁ λίθος 35

Χριστὸς, ἡ ἀλήθεια, τὴν γωνίαν ποιήσας, καθὼς γέγραπται,
 “παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη.”

Τοῦτ' αὐτοῦ. Πᾶσα πτώσις ἐν τῷ πνευματικῷ λίθῳ ἀλυσι-
 τελὴς καὶ ἐπίπνοος· οὐκ ἔστι γὰρ πτώσεως, ἀλλ' οἰκοδομῆς, πῶς
 δὲ συνθλᾶ καὶ λικμᾶ καὶ τὰ αἷτια τούτων ζητεῖ. 5

Τοῦ Χριστοστόμοι. Δύο φησὶν ἀπωλείας ἐνταῦθα, μίαν μὲν
 τὴν ἀπὸ τοῦ προσκόβει καὶ σκανδαλισθῆναι· τοῦτο γάρ ἐστιν,
 “ὁ πίπτων, ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται.” ἑτέραν δὲ
 τὴν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν καὶ τῆς συμφορᾶς· διὰ τούτων καὶ
 τὴν ἀνάστασιν ἠνίκατο τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τὴν ἐκείνων ἀπώλειαν. 10

Τοῦτ' αὐτοῦ. Ἡσθάνοντο γὰρ λοιπὸν ὅτι αὐτοὺς ἠνίκατο, ποτὲ
 μὲν οὖν κατεχόμενος διὰ μέσου αὐτῶν ἀνεχώρει· ποτὲ δὲ φαινό-
 μενος ὠδίνουσιν αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν ἐπέχει, ὃ καὶ θαυμάζοντες
 ἔλεγον “οὐκ οὗτος ἐστὶν Ἰησοῦς ; ἴδε παρρησίᾳ λαλεῖ.” ἐνταῦθα
 τῷ φόβῳ τοῦ πλήθους αὐτοὺς κατεῖχεν· οὐδὲ γὰρ ἐβούλετο 15
 πάντα ὑπὲρ ἀνθρώπων ποιεῖν, ὥστε πιστευθῆναι τὴν οἰκονομίαν.

ΚΕΦ. ΝΑ.

Περὶ τῶν καλουμένων εἰς τὸν γάμον.

- 2 “Ὁμοιωθῇ,” φησὶν, “ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ
 “ βασιλεῖ,” καὶ τὰ ἐξῆς. ἡ μὲν πρὸ ταύτης παραβολὴ τὰ πρὸ 20
 τοῦ σταυροῦ ἠνίκατο, αὕτη δὲ τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν σημαίνει,
 ἵνα δειχθῇ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἄφατος φιλανθρωπία· ὅτι
 τοὺς ὀφείλοντας χαλεπωτάτην δοῦναι δίκην, δι' ἣν ἐτόλμησαν
 σφαγῆν, εἰς γάμους καλεῖ. γάμος δὲ εἶρηται διὰ τὴν φαιδρότητα,
 καὶ διὰ τὸ μηδὲν λυπηρὸν ἢ σκυθρωπὸν ἔχειν, ἀλλὰ χαρᾶς γέμειν 25
 πνευματικῆς· διὰ τοῦτο καὶ νυμφίον αὐτὸν ὁ Ἰωάννης καλεῖ.
 διατὶ κεκλημένους αὐτοὺς λέγει; ἐπειδὴ οὐ προσφάτως καλεῖ,
 ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ χρόνου, ὅπερ μείζονα τὴν κατηγορίαν ἐποίει·
 πότε δὲ προεκλήθησαν; διὰ τῶν προφητῶν ἀπάντων. τὸ ἄριστον
 δὲ, οἱ ταῦροι καὶ τὰ σιτιστὰ τὴν πολλὴν φιλοτιμίαν καὶ τρυφὴν 30
 καὶ πανδαισίαν σημαίνει· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο αὐτοὺς ἐνέτρεψεν, ἀλλὰ
 μᾶλλον ἀγροὺς καὶ ἐμπορείας τῆς εὐφροσύνης ταύτης προετί-
 μησαν. τί δὲ ἐντεῦθεν μανθάνομεν; ἵνα καὶ ἀναγκαῖα ἢ τὰ

κατέχοντα, πάντων προτιμώτερα ποιούμεθα τὰ πνευματικά. ποίους δὲ δούλους ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν; τοὺς Ἀποστόλους δηλονότι· αὐτοὶ γὰρ αὐτοὺς μετὰ τὴν ἀνάστασιν εὐηγγελίσαντο. τὸ δὲ πέμψαι τὰ στρατόπεδα, καὶ ἀπολέσαι τοὺς φορεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐμπρῆσαι, τὰ ἐπὶ Οὐεσπασιανῷ καὶ Τίτου συμβάντα κατὰ τοῖς Ἰουδαίοις δηλοῖ. καὶ ἐπειδὴ περ τὸν Πατέρα παρώξυναν, τῷ Τίτῳ μὴ πιστεύσαντες, αὐτὸς ἐπεξῆλθεν αὐτούς. καὶ οὐκ εὐθέως ἀναιρεθέντος τοῦ Χριστοῦ γέγονεν ἡ ἄλωσις, ἀλλὰ μετὰ τεσσαράκοντα ἔτη, ἵνα δείξῃ αὐτοῦ τὴν μακροθυμίαν, ὅτε ἀπέκτειναν τὸν Στέφανον, ὅτε ἀνείλον τὸν Ἰάκωβον, ὅτε ὕβρισαν 10
 8 τοὺς Ἀποστόλους. τί σημαίνει τὸ “οἱ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν “ ἄξιοι;” ὅτι περ ἔδει φησὶν αὐτοὺς μὴδὲ κληθῆναι, ἀλλ’ ἵνα μηδεμίαν αὐτοῖς καταλείπῃ ἀναισχύντου τινὸς ἀντιλογίας πρόσφασιν, καὶ περ εἰδὼς τὴν ἀπιστίαν, πρὸς αὐτοὺς πρώτους ἐπεμψεν, ἐκείνους τε ἐπιστομίζων, καὶ ἡμᾶς παιδεύων τὰ παρ’ ἐαυτῶν πάντα 15
 πληροῦν, ὥστε νοθετεῖν ἀλλήλους, καὶ μὴδεὶς μὴδὲν κερδαίνειν μέλλει. καλοῦνται δὲ εἰς τοὺς γάμους ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἐκ τῶν διεξόδων τὰ ἔθνη· καὶ γὰρ οὐκ ἐν ὁδῷ, ἀλλ’ ἔξωθεν τῆς ὁρῆς ὑπῆρχον ὁδοῦ. ἔνδυμα δὲ γάμου ἐστὶ βίος ὁρθός, οὐ γὰρ δεῖ τῇ πίστει μόνῃ θαρρεῖν. καὶ γὰρ τὸ μὲν κληθῆναι καὶ καθαρθῆναι, 20
 χάριτος ἦν, τὸ δὲ κληθέντα καὶ καθαρὰ ἐνδυσάμενον μέναι τοιαῦτα διατηροῦντα, τῆς τῶν κληθέντων σπουδῆς· ἐπεὶ οὖν τὸ κληθῆναι οὐκ ἀπὸ τῆς ἀξίας γέγονεν, ἀλλ’ ἀπὸ τῆς χάριτος, ἔδει ἀμείψασθαι τὴν χάριν, καὶ μὴ τοσαύτην ἐπιδείξασθαι πονηρίαν μετὰ τὴν τιμὴν. καὶ γὰρ πολλὴ ἀπόκειται κόλασις τοῖς ῥαθυμίσουσιν· 25
 καθάπερ γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι τῷ μὴ ἐλθεῖν ὕβρισαν, οὕτως καὶ τὸ κατακλιθῆναι μετὰ βίου διεφθαρμένου· τὸ γὰρ ῥυπαροῖς ἱματίοις εἰσελθεῖν, τοῦτό ἐστι βίον ἀκάθαρτον ἔχοντα ἀπελθεῖν ἐντεῦθεν· διὸ καὶ ἐφिमῶτο ὁ μὴ ἐνδεδυμένος τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου. 30

Χρὴ οὖν σκοπῆσαι, ὅτι καίτοι τοῦ πράγματος ὄντος καταδήλου, οὐ πρότερον κολάζει, ἕως ἂν αὐτὸς ὁ ἡμαρτηκὼς τὴν ψῆφον ἐξενέγκῃ· τὸ γὰρ μὴδὲν ἔχειν ἀντειπεῖν κατέκρινεν ἑαυτὸν, καὶ λοιπὸν πρὸς ἀτελευτήτους ἔλκεται κολάσεις· μὴ γὰρ δὴ σκότος

ἀκούσαντες, τούτῳ νομίσωμεν αὐτὸν τιμωρεῖσθαι, τὸ εἰς ἀφεγγές πέμπεσθαι χωρίον μόνον, ἀλλ' ὅπου ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὅπερ ἀκαρτερήτους ὀδύνας αἰνίττεται· ἀκούσωμεν ὅσοι τῶν φρικτῶν μυστηρίων ἀπολαύσαντες, καὶ τῶν γάμων ἐκείνων τῶν ἀχράντων ἀξιωθέντες, ῥυπαραῖς τὴν ψυχὴν περιεβάλωμεν 5 πράξουσιν· ἀκούσωμεν πόθεν ἐκλήθημεν· ἀπὸ τῆς τριόδου χωλοὶ ὄντες καὶ ἀνάπηροι κατὰ ψυχὴν, ὅπερ πολλῶ χαλεπώτερόν ἐστι τοῦ σώματος λωβήσεως· αἰδεσθῶμεν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ καλέσαντος, καὶ μηδεὶς ἡμῶν μενέτω ῥυπαρὰ ἔχων ἱμάτια, ἀλλ' ἕκαστος ἡμῶν περιεργαζέσθω τῆς ψυχῆς τὴν στολὴν, καὶ ταύτης 10 πολλὴν τὴν φροντίδα ποιησώμεθα.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΪΑΣ. Γάμον λέγει τὴν ἁρμονίαν καὶ συνάφειαν τοῦ Υἱοῦ τὴν γενομένην πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν· τοὺς δὲ ἀποστελλομένους καλέσαι τοὺς κεκλημένους, τοὺς μαθητάς, μεθ' οὓς ἔπεμψε τοὺς ἐβδωμήκοντα. 15

ΚΤΡΙΛΛΟΣ ἈΔΕΦΑΝΔΡΕΪΑΣ. Γάμον λέγει τὴν πρὸς τὸν Υἱὸν τῶν πιστῶν συνάφειαν, καλῶν εἰς τοῦτον τοὺς Ἰουδαίους, πάλαι μὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὕστερον δὲ διὰ τῶν μαθητῶν, πρὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως.

ΩΡΙΓΕΝΟΣ. Δούλοι, οἱ πατριάρχαι δηλονότι ἢ Μωσῆς καὶ 20 προφῆται· ἄριστον, ὑπὸ τῆς λεγούσης ἡτοιμακέναι τὴν ἑαυτῆς τράπεζαν σοφίας, ἡτοίμασαι πνευματικὴν στάσις, οἰνοχόων καὶ λειτουργῶν ἄλλων, ἐπιστήμη καὶ καιρῶ διακονούντων, ὡς καὶ παρὰ τῷ Σολομῶντι τῷ εἰρηνικῷ, καθὰ ἐν Βασιλείοις γέγραπται περὶ αὐτοῦ· ταῦροι δὲ ἡ λογικὴ καὶ ὡς ἐν καθαροῖς μείζων τροφή· 25 σιτιστὰ τὸ πνευματικῶς ἡδὺ τῆς θεωρίας οὐκ ἀσθενές· θύσις ἡ διαίρεσις καὶ τροπολογία τῶν προβλημάτων· πάντα οἱ περὶ τῶν ὄντων πικίλοι λόγοι καὶ θεωρίαι· τὸ δὲ “ἔτοιμα,” προτρέπει.

ΤΟΤ' ΑἴΤΟΤ. Τίνας ὕβρισαν; τοὺς πατριάρχας· στρατεύματα δὲ εἰσιν οἱ ἐμπρήσαντες τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἀνελόντες τοὺς 30 ἐν τῇ πόλει Ῥωμαῖοι, καὶ ἡ οὐράνιος στρατιὰ, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν κολάσεων Ἄγγελοι, καὶ οἱ ἀναιροῦντες Ἰουδαϊκὴν διδασκαλίαν καὶ ψευδῶνυμεν γνῶσιν· δούλοι οἱ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἐπιτεταγμένοι τῇ κλήσει τῶν ἐθνῶν Ἄγγελοι. “οὐκ ἦσαν ἄξιοι,” ὡς οὐκ ἄξιοις λέγουσιν οἱ Ἀπόστολοι “ἡμῖν ἀναγκαῖον ἦν ἀναγγεῖλαι τὸν λόγον 35

“ τοῦ Θεοῦ· ἐπεὶ δὲ ἀναξίους ἑαυτοὺς ἐκρίνατε, πορευόμεθα εἰς
 “ τὰ ἔθνη.” “ διέξοδοι ὁδῶν” εἰσι τὰ ἔξω τοῦ Ἰσραὴλ δόγματα·
 ἀδιακρίτως συναγούσι, πονηροὺς μὲν, ἵνα ἐπιθέμενοι τὸ ἔνδυμα
 γάμου, καὶ ἐστὶν Θεοῦ ἔχωσιν· ἀγαθοὺς δὲ, ἀπλούστερον τοὺς
 μετριωτέρους· ἔθνη γὰρ τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, καὶ τὰ ἐξῆς· βίος 5
 καὶ πράξεις ἀγαθαί εἰσι τὸ ἔνδυμα, ἅπερ ὁ μὴ ἔχων ἐξ ἰδίας
 σπουδῆς, οὐκ ἔχει ἔνδυμα. ἡ γὰρ κλήσις ἡ διδοῦσα ἀναμαρτη-
 σίαν καὶ Πνεύματος Ἁγίου μετοχὴν, κατὰ χάριν ἐστίν.

ΤΟΤ ΑΥΤΟΤ. Μὴ μεταθέμενον ἢ μεταμφιασάμενον τὸ ἦθος, καὶ
 ἐνδυσάμενον τὸ ὕφασμα τῆς ἀρετῆς, Χριστὸν, σπλάγγχνα τε 10
 οἰκτιρμῶν καὶ τὰ ὅμοια· κατὰ δὲ τὸ “ ἐνεδύσατο κατάραν ὡς
 “ ἱμάτιον.”

ΤΟΤ ΑΥΤΟΤ. Δεσμεύουσιν Ἄγγελοι, πόδας, πορείαν, χεῖρας,
 τὴν δραστικὴν τῶν ἔργων δύναμιν.

Ἐκ ἀνεπιγράφοι. Δηλοῖ τῶν ὁδόντων ὁ βρυγμὸς καὶ ὁ 15
 κλαυθμὸς τὴν ὑστεροβουλίαν, καὶ τὴν τότε γινομένην ἀνοήτως
 μεταμέλειαν, ἐφ’ οἷς ἐν τῷ νῦν αἰῶνι οὐκ ἐπράξαμεν τὰ σωτηρίας
 ἔργα.

ΚΕΦ. ΝΒ.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων διὰ τὸν κήρυκον.

20

- 15 Διατί εἶπε τότε; ἵνα δείξῃ αὐτοὺς περαιτέρω τῇ κακίᾳ προ-
 βαίνοντας· ὅτε γὰρ μάλιστα κατανυγῆναι ἔδει, ὅτε καταπλα-
 γῆναι τὴν φιλανθρωπίαν, ὅτε φοβηθῆναι τὰ μέλλοντα, τότε ἑτέραν
 ἤλθον ὁδόν· ὥστε δι’ αὐτῆς εἰς κίνδυνον ἐμβαλεῖν αὐτόν· ἐπειδὴ
 γὰρ κατασχεῖν αὐτόν οὐκ εἶχεν, “ ἐφοβοῦντο γὰρ τοὺς ὄχλους,” 25
 δημοσίων ἀδικημάτων ποιῆσαι αὐτόν ὑπεύθυνον βούλονται· εἰς
 γὰρ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν τῶν πραγμάτων αὐτοῖς μετατεθέντων,
 καὶ φόρου λοιπὸν ὄντες ὑποτελεῖς, ἀποστείλαντες περὶ τούτου
 αὐτὸν ἐρωτῶσιν· ἐπειδὴ γὰρ εἶδον ὅτι πρὸ τούτου διὰ τοῦτο ἀπέ-
 θανον, τουτέστιν οἱ περὶ Θεοῦ καὶ Ἰουδᾶν ἀποστασίαν μελετή- 30
 σαντες, ἐβούλουντο καὶ αὐτὸν διὰ τῶν λόγων τούτων, εἰς τοιαύτην
 ὑποψίαν ἐμβαλεῖν. διὰ τοῦτο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, καὶ τοὺς
 Ἡρώδου στρατιώτας ἔπεμψαν, διπλοῦν ἐκατέρωθεν τὸν κρημνὸν

ὀρύττοντες, καὶ πάντοθεν τὴν παγίδα τιθέντες, ὥπως ἐκατέρωθεν
 ἐπιλάβωνται αὐτοῦ· ἵνα εἰ μὲν ὑπὲρ τῶν Ἑρωδιανῶν ἀποκρίνηται,
 αὐτοὶ ἐγκαλέσωσιν, εἰ δὲ ὑπὲρ αὐτῶν, ἐκείνοι κατηγορήσωσι· καί
 τοι γε ἦν δεδοκῶς τὰ δίδραγμα, ἀλλ' οὐκ ᾔδεσαν τοῦτο ἐκείνοι·
 ἐκατέρωθεν μὲν οὖν προσδοκῶντες αἵρήσειν, ἐπεθύμουν μᾶλλον κατὰ 5
 τῶν Ἑρωδιανῶν εἰπεῖν τί· διὸ καὶ τοὺς μαθητὰς πέμπουσιν εἰς
 τοῦτο, ὥθουντας αὐτὸν τῇ παρουσίᾳ, ἵνα παραδώσῃ τῷ ἡγεμόνι,
 ὡς τύραννον. ἡρώτων δὲ ἐπὶ τῶν ὄχλων, ὡς μείζονα γενέσθαι τὴν
 μαρτυρίαν· καὶ τί λέγουσιν; οἶδατε ὅτι πλάνος ἐστὶ, καὶ πλαγῶ-
 τὸν ὄχλον· ἀλλὰ πάντα γίνονται, ἅπερ ἂν ἡ ἐπιβουλὴ ἀπαγο- 10
 ρεύσῃ· τότε δὲ εἶπον, προσδοκῶντες αὐτὸν τῇ κολακεῖᾳ χαινοῦν,
 καὶ πείθειν εἰπεῖν τι κατὰ τῶν κρατούντων νόμων· εἰπόντες δὲ τὸ
 “οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός, καὶ οὐ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώ-
 “που,” περὶ Ἑρώδου καὶ Καίσαρος ἡνίττοντο, καὶ οὐ λέγουσιν,
 εἰπὲ ἡμῖν τί τὸ καλὸν ἢ τί τὸ συμφέρον, ἀλλὰ “τί σοι δοκεῖ;” 15
 καὶ τοῦτο πανούργως. αὐτὸς δὲ ἐπιπληκτικώτερον μὲν αὐτοῖς δια-
 λέγεται, ἐπιστομίζει δὲ ἐν τῷ τὰ ἀπόρρητα εἰς μέσον ἀγαγεῖν
 ταῦτα δὲ ἐποίει, ἀναστέλλων αὐτῶν τὴν κακίαν, ὥστε μὴ ἐπὶ
 πολὺ τοῖς τοιούτοις ἐπιχειρεῖν, καὶ βλάπτειν τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς·
 ἐπιζητήσας δὲ τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου, διὰ τῆς ἐκείνων γλώττης 20
 ἐκφέρει τὴν ἀπόφασιν, καὶ αὐτοὺς ψηφίσασθαι παρασκευάζει, ὅτι
 ἔξεστι δοῦναι κήνσον Καίσαρι, ὅπερ ἦν λαμπρὰ νίκη καὶ σαφής·
 οὐδὲ γὰρ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ, “τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;”
 ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις αὐτῶν ἀποκρίσεσιν ὑπευθύνους ποιῆσαι βουλό-
 μενος· διὸ καὶ φησὶν, “ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι·” οὐ γάρ 25
 ἐστὶ τοῦτο δοῦναι· δείκνυται δὲ τοῦτο ἀπὸ τῆς εἰκόνης καὶ ἀπὸ
 τῆς ἐπιγραφῆς· ἵνα δὲ μὴ εἴπωσιν ὅτι ἀνθρώποις ἡμᾶς ὑποτάτ-
 τεις, ἐπήγαγε “καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.” ἔξεστι γὰρ καὶ ἀν-
 θρώποις τὰ αὐτῷ πληροῦν, καὶ Θεῷ διδόναι τὰ τῷ Θεῷ παρ' ἡμῶν
 ὀφειλόμενα· διὸ καὶ ὁ Παῦλος φησί· “ἀπόδοτε πᾶσι τὰς ὀφει- 30
 “λὰς” καὶ τὰ ἐξῆς. χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐκεῖνα λέγει ἀποδι-
 δόναι τῷ Καίσαρι, τὰ μηδὲν τὴν εὐσέβειαν παραβλάπτοντα, ὡς
 εἰάν τι τοιούτον ἦ, οὐκέτι Καίσαρος, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου φόρος
 ἐστὶ καὶ τέλος. ταῦτα οὖν ἀκούσαντες, ἐπεστομίσθησαν καὶ ἐθαύ-
 μασαν τὴν σοφίαν αὐτοῦ· καὶ γὰρ θεότητος αὐτοῖς παρέσχεν 35

ἀποδειξιν, τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν ἐκκαλύψας, καὶ μετὰ ἐπεικειάς αὐτοὺς ἐπιστομίσας· εἰ δὲ οὐδὲ εὐτως ἐπίστευσαν, ἀλλὰ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

ΚΕΦ. ΝΓ.

Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.

5

- 23 “Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ,” φησὶ, καὶ τὰ ἐξῆς· οὐχ ἀπλῶς ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν “ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ,” ἀλλ’ ἐκπληττόμενος αὐτῶν τὴν ἔννοιαν, αὐτὸ τοῦτο ἐπισημαίνεται· ἐν ᾗ γὰρ ἡμέρᾳ τὴν τῶν Φαρισαίων κακουργίαν ἐξήλεγξε καὶ κατήσχυνε, δέον τούτους ὀκνηροτέρους γενέσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν αὐτῇ ἀναισχύν- 10 τως προσέρχονται. τίνες δὲ εἰσιν οὗτοι; οἱ Σαδδουκαῖοι, αἵρεσις Ἰουδαίων ἐτέρα παρὰ τοὺς Φαρισαίους, κακείων πολὺ καταδεεστέρα, λέγουσα μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μήτε Ἄγγελον, μήτε πνεῦμα· καὶ ἐξ εὐθείας μὲν, οὐδὲν οὗτοι περὶ ἀναστάσεως λέγουσι, λόγον δὲ τινα πλάττουσι, καὶ πᾶνγμα συντιθέασιν μὴ γεγενη- 15 μένον, οἰόμενοι εἰς ἀπορίαν αὐτὸν ἐμβαλεῖν· καὶ θέλοντες ἀναστρέφαι ἀμφοτέρω, καὶ τὸ ἀνάστασιν εἶναι, καὶ τὸ τοιαύτην ἀνάστασιν· καὶ οὗτοι δὲ, ὥσπερ οἱ Φαρισαῖοι, μετὰ ἐπεικειάς θῆθεν προσβάλλουσι, λέγοντες ἅπερ εἶπον, ὅτι ἐπτά ἀδελφοὶ κατὰ διαδοχὴν ἀποθνήσκοντες, ἔσχον μίαν γυναῖκα, καὶ ὅτι ἐν τῇ ἀνα- 20 στάσει τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή; ὁ δὲ Χριστὸς καὶ τούτων τὰ ἀπόρρητα ἐκκαλύπτει, καὶ ὅτι ἀνάστασις ἔσται, καὶ ὅτι οὐ τοιαύτη ἀνάστασις, οἷαν ὑπόπτεον. τί ἐστὶν ὅτι “ὡς Ἄγγελοι “Θεοῦ εἰσιν ἐν οὐρανῷ;” οὐχὶ ἐπειδὴ οὐ γήμουσί, φησι, διὰ τοῦτο εἰσὶν Ἄγγελοι, ἀλλ’ ἐπειδὴ ὡς Ἄγγελοι, διὰ τοῦτο οὐ γήμουσι· 25 32 δεικνύντων διὰ τούτων, ἡλίκον ἡ ἀνάστασις· τὸ δὲ “οὐκ ἐστὶν ὁ “Θεὸς Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων,” δηλοῖ ὅτι οὐχὶ τῶν οὐκ ὄντων φησὶ, καὶ καθάπαξ ἀφανισθέντων, καὶ οὐκέτι ἀναστησομένων· οὐ γὰρ εἶπεν, ἤμην, ἀλλ’ εἰμὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν ζώντων· ὥσπερ γὰρ ὁ Ἀδὰμ, καὶ ἐξ τῇ ἡμέρᾳ ἣ ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου καὶ τῇ ἀποφάσει 30 ἀπέθανεν, εὐτὼ καὶ οἱ περὶ Ἀβραάμ, εἰ καὶ ἐτεθνήκεισαν, ἔζων τῇ ὑποσχέσει τῆς ἀναστάσεως· καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι μὲν ἡττηθέντες ἀναχωροῦσιν, τὸ δὲ ἀδέκαστον πλῆθος καρποῦται τὴν ὠφέλειαν·

ἀκούσαντες γάρ, φησιν, εἰ ὄχλοι, ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ. Ἴσμεν δὲ ὅτι καὶ πρὸς τὴν λέξιν ταύτην οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος ἔτι διαμάχονται, ἐπὶ ψυχὰς ἀνάγοντες τὸν λόγον· ταύτας γὰρ ζῆν καὶ περὶ τούτων εἰρηκέναι 5 τὸν Κύριον, ὡς τούτων ὄντος Θεοῦ τοῦ Θεοῦ· οὐ δὴ πῶ δὲ Σαδδουκαίοις περὶ ψυχῶν ἦν ἡ ἀντιλογία, ἀλλὰ περὶ σωμάτων, ὥστε περὶ τούτων ἡ ἀπόκρισις· λέγεται δὲ τότε ἀνίσταται ὁ νεκρὸς, ὅτε μετὰ σώματος ἡ ψυχὴ, οὐχ ὡς ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ψυχῆς δια-
λελυμένης, ἀλλ' ὡς ἀπράκτου οὔσης, καὶ τὰ τῆς ζωῆς ἴδια, ὅσα 10 μετὰ σώματος, οὐκ ἔχουσης· ἐν γάρ τι τὸ συναμφότερον ἐστὶν ἄνθρωπος, καὶ ἡ ζωὴ κοινὴ, καὶ ἐκατέρων δεῖ, πρὸς τὸ τὴν ἐκ θανάτου ζῶν πάλιν συστήναι.

ΚΕΦ. ΝΔ.

Περὶ τοῦ νομικοῦ.

15

ΚΤΡΙΛΛΟΥ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Ἐπεὶ περ καταισχυνθέντων τῶν Σαδδουκαίων, καὶ ἀποχωρησάντων, ἐπὶ τούτῳ διαφθονούμενοι τούτοις οἱ Φαρισαῖοι, ἦλθον εἰς μέσον, καὶ νομο-
θέτης τίς ἄγαν παρ' αὐτοῖς νομιζόμενος, ἐρωτᾷ ποία ἐντολὴ με-
γάλη ἐν τῷ νόμῳ, οἰηθεὶς ὅτι μέλλει μὲν τὰ Μωσέως παραγρά- 20
φесθαι, παρατιθέναι δὲ τὴν ἑαυτοῦ διδασκαλίαν· ἢ ὅτι ἀγαπήσεις
Κύριον τὸν Θεόν σου καὶ ἐμὲ, παραzeugνὺς ἑαυτοῦ τὴν δοξαν τῇ
δόξῃ τοῦ Πατρὸς, καὶ οὕτω εὕρισκε αὐτὸν*, τοῦ ἐμβαλεῖν εἰς
κίνδυνον, ὡς θεοποιεῖντα ἑαυτόν· ἢ εἰ τοῦτο παρασιωπήσει, λέγειν,
οὐκοῦν οὐ προσδέχομαι σε ὡς Θεόν.

25

Τίνος ἕνεκεν ὁ Ματθαῖος φησὶν, ὅτι πειράζων ἠρώτησεν οὗτος ὁ νομικὸς, ὁ δὲ Μάρκος τὸναντίον· εἰδὼς γάρ, φησιν, ὁ Ἰησοῦς, ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ, οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασι-
λείας τοῦ Θεοῦ; οὐκ ἐναντιούμενοι ἑαυτοῖς οἱ Εὐαγγελισταὶ
τοῦτο εἶπον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνάδοντες· ἠρώτησε μὲν γὰρ 30
πειράζων παρὰ τὴν ἀρχὴν, ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀποκρίσεως
ὠφεληθεὶς, ἐπηνέθη· οὐδὲ γὰρ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἐπῆνεσεν,

* For. leg. εἰρήσκη αἰτίας.

ἀλλ' ὅτε εἶπεν, "ὅτι τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον, πλεον ἐστὶ τῶν
 "ὀλοκαυτωμάτων," τότε ἤκουσεν ὅτι "οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς
 "βασιλείας" ὅτι τὰ ταπεινὰ ὑπερεῖδεν, λέγω δὴ τὸ σάββατον
 καὶ τὰ λοιπά· τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς ἀρετῆς τὴν ἀγάπην, ὅποιά τις
 ἐστὶ, κατενόησεν ὅμως οὐδὲ οὕτως ἀπηρτισμένον αὐτῷ τὸν ἔπαινον 5
 συντέθεικεν, ἀλλ' ἔτι λείποντα· τὸ γὰρ εἰπεῖν οὐ μακρὰν εἶ,
 δείκνυσιν ἔτι ἀπέχοντα, ἵνα ζητήσῃ τὸ λείπον. προβάλλονται δὲ
 τὸν νομικὸν οἱ Φαρισαῖοι πρὸς ἐρώτησιν, οὐ μαθεῖν βουλόμενοι,
 ἀλλὰ ἀσπίειραν ποιοῦμενοι· ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῷ νόμῳ πρώτη ἐντολὴ
 αὕτη ἦν, τὸ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, προσδοκῶντες ἀφορ- 10
 μὴν τινα παρέξειν αὐτοῖς, ὡς ἐπιδιορθωσόμενον αὐτὴν, διὰ τὸ καὶ
 ἑαυτὸν δεικνύειν Θεόν, προβάλλονται τὴν ἐρώτησιν· δεικνύς δὲ
 ὁ Χριστὸς, μηδεμίαν ἔχειν αὐτοῖς ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ φθόνον
 τήκεσθαι, καὶ ζηλιτυπία ἀλίσκεσθαι, ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ,
 37 "ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου," καὶ πάλιν "ἀγαπήσεις τὸν 15
 "πλησίον σου ὡς ἑαυτόν." διὰ ταύτης τῆς ἀποκρίσεως, ὥσαντι
 λέγων αὐτοῖς, ὅτι αὐτοὶ ὑμεῖς καθ' ἑαυτῶν τὰς ἐρωτήσεις ποιεῖσθε,
 καὶ γὰρ τοῦτο αὐτὸ τὸ τῆς ἀγάπης ἀγαθὸν πόρρω ἀφ' ὑμῶν ἐδιώ-
 ξατε· ὁμοίαν δὲ τῆς πρώτης ἐντολῆς τὴν δευτέραν ἐκάλεσεν, ὅτι
 αὕτη ἐκείνην προδοποιεῖ, καὶ παρ' αὐτῆς συγκροτεῖται πάλιν· 20
 "ὁ γὰρ ἀγαπῶν με," φησὶ, "τὰς ἐντολάς μου τηρήσει," αἱ δὲ
 ἐντολαὶ αὐτοῦ, καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτῶν μετὰ τὴν εἰς Θεὸν ἀγά-
 πην, ἢ εἰς τὸν πλησίον ἐστὶ· πρεπόντως οὖν εἶπεν, "ἐν ταύταις
 ὅλος ὁ νόμος κρέμαται, καὶ οἱ προφῆται."

ΚΕΦ. ΝΕ.

25

Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως, πῶς υἱὸς Δαβὶδ ἐστίν.

41 Διὰ τί ἐρωτᾷ τοὺς Φαρισαίους λέγων, "τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ
 Χριστοῦ· τίνος ἐστίν υἱός;" ὅπως λαθρονότως ποιήσῃ αὐτοῖς, καὶ
 αὐτὸν ὁμολογῆσαι Θεόν· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀπεκρίναντο τὰ ἀληθῆ περὶ
 αὐτοῦ, ἀλλὰ ἄνθρωπον αὐτὸν ἐφήσαν εἶναι ψιλόν, εἰπόντες ὅτι υἱός 30
 ἐστὶ τοῦ Δαβὶδ, ἀνατρέπων τὴν πεπλανημένην αὐτῶν δόξαν, λοι-
 πὸν ἐπάγει τὸν Δαβὶδ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ μαρτυροῦντα τὴν κυριό-
 τητα αὐτοῦ, καὶ τὸ γνήσιον τῆς υἰότητος, καὶ τὸ ὁμότιμον τὸ

44 πρὸς τὸν Πατέρα λέγων, “εἶπεν ὁ Κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου
 “ἐκ δεξιῶν μου,” καὶ τὰ ἐξῆς· ἐχθρῶν δὲ ἐμνημόνευσεν, ἵνα καὶ
 οὕτως αὐτοὺς φοβήσας ἐπαναγάγῃται· ἀλλ’ ὅμως καὶ ταῦτα
 ἀκούσαντες, οὐδὲν ἀπεκρίναντο· οὐδὲ γὰρ ἐβούλοντό τι τῶν δεόν-
 των μαθεῖν· οὕτω δὲ καιρίαν ἐδέξαντο τὴν πληγὴν, ὥς μηκέτι 5
 τολμῆσαι τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρῆσαι λοιπόν· “οὐδεὶς γάρ φησιν
 “ἐτόλμησεν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐρωτῆσαι αὐτόν.” οὐ μικρῶς
 δὲ τοῦτο τοὺς ὄχλους ἀποστήσας τοὺς λύκους, καὶ ἀποκρουσά-
 μενος αὐτῶν τὰς ἐπιβουλὰς· καὶ γὰρ ὑπὸ κενοδοξίας ἀλόντες τοῦ
 δεινοῦ πάθους καὶ πολυκεφάλου, κερδαίνειν οὐδὲν ᾔθελον. παρα- 10
 καλῶ οὖν, φύγωμεν καὶ τοῦτο τὸ πάθος, τῆς δὲ τοῦ Θεοῦ δόξης
 μόνον ἐρασταὶ γενώμεθα.

ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΤ. Ὅρῃς ὅπως ὑφειμένως εἰσάγει τὴν περὶ αὐτοῦ
 δόξαν, πρότερον εἶπεν, “τί ὑμῖν δοκεῖ, τίνος υἱὸς ἐστίν;” ὥστε
 εἰς ἐρώτησιν αὐτοὺς εἰσαγαγεῖν.

15

ΚΕΦ. ΝΣ.

Περὶ τοῦ ταλανισμοῦ τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων.

Ι Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησε τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθη-
 ταῖς αὐτοῦ.

“Τότε” πότε; ὅτε τοὺς Φαρισαίους ἐπεστόμισεν, καὶ ἐπει- 20
 δήπερ οὐκ εἶχεν αὐτοὺς ἀπὸ βίου ὀρθοῦ ἀξιολίστους ποιῆσαι, ἀπὸ
 τῆς καθέδρας καὶ τῆς τοῦ Μωσέως διαδοχῆς τοῦτο ἐργάζεται·
 πάντα δὲ ποιεῖν αὐτοὺς ἃ λέγουσιν παρακελεύεται, οὐ τὸ περὶ
 βρωμάτων καὶ θυσιῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα· πῶς γὰρ ἔμελλε περὶ
 τούτων λέγειν ἃ προλαβὼν ἀνεῖλεν; ἀλλὰ πάντα, φησί, τὰ διορ- 25
 θοῦντα ἦθος, καὶ βελτίω ποιῶντα τρόπον, καὶ τοῖς τῆς καινῆς
 συμβαίνοντα νόμοις· καὶ οὐκ ἀφίεντα λοιπὸν ὑπὸ τὸν τοῦ νόμου
 ζυγὸν εἶναι.

Διατί οὐκ ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς χάριτος ταῦτα θεσπίζει, ἀλλ’
 ἀπὸ τοῦ Μωσέως; ἐπειδὴ οὐδέπω ἦν καιρὸς πρὸ τοῦ σταυροῦ 30
 ταῦτα διαλέγεσθαι· ἐμοὶ δοκεῖ πρὸς τοῖς εἰρημίοις καὶ ἑτερόν τι
 προοικονομεῖν αὐτὸν ταῦτα λέγοντα· ἐπειδὴ γὰρ μέλλει κατηγο-

ρεῖν αὐτὸν, ἵνα μὴ δόξῃ παρὰ τοῖς ἀνόητοις τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ταύτης ἔρᾶν, ἢ διὰ ἀπέχθειαν ταῦτα ποιεῖν, πρῶτον τοῦτο ἀναιρεῖ καὶ ἀνύπτων ἐαυτὸν ποιήσας, τότε ἄρχεται τῆς κατηγορίας· διορθούμενος δὲ τοὺς τότε ἀκούοντας καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα, τοῦτο ἐκ περιουσίας κελεύει· ὁ πρῶτον μάλιστα ἐστὶν εἰς σωτηρίαν 5 συντελεῖν, τὸ μὴ καταφρονεῖν τῶν διδασκάλων, μηδὲ κατεξανίστασθαι τῶν ἱερέων, κἂν διεφθαρμένον βίον ἔχωσιν, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἂν λέγωσιν, ἵνα ποιῶσιν οἱ ὄχλοι· οὐ γὰρ τὰ ἑαυτῶν λέγουσιν, ἀλλὰ τὰ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο δὲ ποιεῖ ἐκείνοις μὲν πλέον τὸ κρίμα ἐργαζόμενος, τοῖς δὲ μαθητευομένοις, οὐδεμιᾶς ἐγκαταλιμ- 10 πάνων παρακοῆς πρόφασιν ἵνα γὰρ μὴ τις λέγῃ, ὅτι ἐπειδὴ φαῦλος ἐστὶν ὁ διδάσκαλος, διὰ τοῦτο ῥαθυμότερος γέγονα, καὶ ταύτην ἀναιρεῖ τὴν πρόφασιν.

Τίνος δὲ ἕνεκεν αὐτοὺς ἐλέγχει, καὶ μακροὺς ἀποτείνεται κατ' αὐτῶν λόγους; προσφυλαττόμενος τοὺς ὄχλους, ὥστε μὴ τοῖς 15 αὐτοῖς περιπεσεῖν· οὐδὲ γὰρ ὁμοίον ἐστὶν ἀπαγορεύειν, καὶ τοὺς πταίσαντας δεικνύναι, ὥσπερ οὐχ ὅμοιον παραινεῖν τὰ δέοντα, καὶ τοὺς κατορθοῦντας εἰς μέσον ἄγειν διὰ τοῦτο προλαβὼν φησι, 3 “κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε” ἵνα γὰρ μὴ νομίσωσι διὰ τὸ ἀκούειν αὐτῶν, δεῖν ζηλοῦν αὐτοὺς, ταύτῃ κέχρηται τῇ ἐπίδιор- 20 θώσει, καὶ τὴν δοκοῦσαν αὐτῶν εἶναι τιμὴν, κατηγορίαν ποιεῖται. τί γὰρ διδασκάλου ἀθλιώτερον, ὅταν τοὺς μαθητὰς ἐν τῷ προσέχειν αὐτοῦ τῷ βίῳ μὴ διασώζει; ὥστε ἡ δοκοῦσα αὐτῶν εἶναι τιμὴ μεγίστη κατηγορία ἐστὶν, ὅταν τοιούτον φαίνονται βίον ἔχοντες οἷον οἱ ζηλοῦντες διαφθείρονται· τὸ δὲ “λέγουσι καὶ οὐ 25 “ποιοῦσι,” τριπλὴν αὐτοῖς δηλοῖ κατάκρισιν δι' ἐν μὲν, ὅτι παραβαίνουσι· δεύτερον δὲ, ὅτι τοιούτους ἄλλους ὀφείλοντες διορθοῦν, αὐτοὶ χωλεύουσιν, ἔχοντες καὶ τὴν τῶν διδασκάλων τιμὴν· τρίτον δὲ, ὅτι καὶ διαφθείρουσι μειζόνως τοὺς μαθητὰς, ἅτε ἐν διδασκάλων τάξει τοιαῦτα παρανομῶντες. 30

Τί σημαίνει τὸ “δεσμεύουσι φορτία βαρέα” καὶ τὰ ἐξῆς; τὸ πολλὴν μὲν καὶ ἄκραν ἀπαιτεῖν ἀσυγγνώσως παρὰ τῶν ἀρχομένων βίου ἀκρίβειαν, πολλὴν δὲ ἑαυτοῖς ἐπιτρέπειν τὴν ἁδείαν, ὃ τούναντίον τὸν ἄριστον ἀρχοντα ἔχειν χρή· ἐν μὲν τοῖς καθ' ἑαυτὸν ἀσυγγνωστον εἶναι καὶ πικρὸν δικαστὴν, ἐν δὲ τοῖς τῶν 35

ἀρχομένων, συγγνωμονικὸν καὶ ἡμερον οἱ δὲ λόγοις μόνον φιλο-
σοφοῦντες, ἀσύγνωστοι καὶ βαρεῖς, ὡς ἄπειροι τῆς δι' ἔργων
δυσκολίας. οὐκ εἶπε δὲ ὅτι οὐ δύνανται, ἀλλ' "οὐ θέλουσιν,"
οὐδὲ πάλιν ὅτι βαστάσαι, ἀλλὰ "δακτύλῳ κινήσαι," ὅπερ μείζον
αὐτοῖς ἔγκλημα γίνεται καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ὁμότητος αὐτῶν 5
5 καὶ ῥαθυμίας· περὶ τῆς δοξομανίας, φησὶν ὅτι "πάντα τὰ ἔργα
" αὐτῶν ποιῶσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις. πλατύνουσι γὰρ
" τὰ φυλακτήρια αὐτῶν καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα αὐτῶν."
τὰ μὲν οὖν φυλακτήρια μικρὰ βιβλία εἰσὶν· ἐπειδὴ γὰρ συνεχῶς
ἐπελανθάνοντο τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ἐκέλευσεν ἐγγραφῆναι 10
μικροῖς βιβλίοις τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, καὶ ἐξηρτῆσθαι αὐτὰ τῶν
χειρῶν αὐτῶν διὸ καὶ ἔλεγεν, "ἔσται ἀσάλευτα ἐν ὀφθαλμοῖς
" σου," ἅτινα ἐκάλουον φυλακτήρια· τὰ δὲ κράσπεδα σημαίνει
κλώσμα ὑακίνθινον· τοῦτο γὰρ ὁ Θεὸς ὥσπερ παιδίῳ ἐκέλευσε
ποιεῖν, καὶ ἐπὶ τῶν ἱματίων περὶ τὴν ὦαν, καὶ περὶ τοὺς πόδας 15
ἀπορράπτεσθαι, ἵνα προσέχοντες ἀναμιμνήσκονται τῶν ἐντολῶν
καὶ ἐκαλοῦντο κράσπεδα. δείκνυσιν οὖν αὐτοὺς, οὐκ ἐπὶ τοῖς
μεγάλοις καὶ ἀναγκαίοις κενοδοξοῦντας· οὐδὲ γὰρ εἶχον, ἔρημοι
ὄντες κατορθωμάτων, ἀλλ' ἐπὶ τούτοις τοῖς μικροῖς καὶ εὐτελέσιν,
τοὺς τελαμῶνας τῶν βιβλίων πλατύνοντες, καὶ τὰ κράσπεδα 20
μεγαλοποιούντες, ὅπερ ἐσχάτης ἀνοίας καὶ κενοδοξίας ἦν· μὴ γὰρ
κατόρθωμα τοῦτο ὑπῆρχεν, ἢ τί ὀνύησιν, ἂν μὴ τὰ ἀπ' αὐτῶν
ἐκέρδαινον φοροῦντες αὐτά.

Πρόσταγμα Θεοῦ ὑπῆρχεν διὰ τὸ μεμνηῆσθαι τῶν ἑαυτοῦ κατορ-
θωμάτων· οὐκ ἐν τούτοις δὲ μόνον ἠνόμουν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ φιλεῖν 25
τὴν πρωτοκλισίαν, καὶ τὴν πρωτοκαθεδρίαν, καὶ τοὺς ἀσπασμούς,
καὶ καλεῖσθαι ῥαββί· ταῦτα δὲ εἰ καὶ μικρά τις ἡγεῖται, ἀλλὰ
μεγάλων ἐστὶν αἷτια κακῶν, ἐπὶ παντὶ μὲν ἀνθρώπῳ, ἑξαιρέτως δὲ
ἐν τοῖς διδασκάλοις· καθάπερ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὅπου ἂν φανῇ, δηλὸς
ἐστὶ διεστηκῶς τῶν ἀλόγων, οὕτω καὶ τὸν διδάσκαλον καὶ φθεγ- 30
γόμενον καὶ σιγῶντα καὶ ἀριστῶντα, καὶ ὃ τι οὖν ταῦτα δηλὸν
εἶναι δεῖ, καὶ ἀπὸ τοῦ βαδίσματος καὶ ἀπὸ τοῦ σχήματος, καὶ
ἀπὸ πάντων ἀπλῶς· ταῦτα δὲ ὡς προεῖπον ἔλεγεν, προφυλαττι-
μενος τοὺς ὄχλους, ὥστε μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν διὸ καὶ ἐπή-
γαγεν, "ὕμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ῥαββί," καὶ τὰ ἐξῆς, τουτέστι μὴ 35

ἐπιποθήτε τὸν θρόνον ἀρπάζειν τὸν διδασκαλικόν· ἀλλὰ γὰρ καὶ βία τοῦτο λαμβάνοντες, ὡς ἀδελφοὶ ἐστέ, καθὼς καὶ Παῦλος λέγει· “ τίς γάρ ἐστι Παῦλος, τίς δὲ Ἀπολλῶς, τίς δὲ Κηφᾶς, “ ἀλλ’ ἡ διακονοί;” οὐκ εἶπε διδάσκαλοι.

Εἰπὼν δὲ “ πατέρα μὴ καλέσητε,” οὐχ ἵνα μὴ καλέσῃσι λέγῃ, 5 ἀλλ’ ἵνα γινώσκωσι, τίνα Πατέρα κυρίως χρὴ καλεῖν, τουτέστι τὸν Θεόν· καθάπερ γὰρ ὁ διδάσκαλος, οὐκ ἔστι προηγουμένως διδάσκαλος, οὕτως οὐδὲ πατήρ· ὁ γὰρ Θεὸς πάντων αἰτίος ἐστι, καὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν πατέρων· οὕτως οὖν χρὴ δὲ νοεῖν καὶ τὸ μὴ κληθῆναι καθηγητήν. ἀπαγορεύσας τοῖνυν χαλεπὸν τῆς 10 κενοδοξίας νόσημα, παιδεύει πῶς ἂν τοῦτο διαφύγοιεν, τουτέστι διὰ ταπεινοφροσύνης· τοῦτο γὰρ δηλοῖ, “ ὁ γὰρ μείζων ὑμῶν, “ ἔσται διάκονος ὑμῶν,” καὶ “ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψώσεται.” οὐδὲν γὰρ τοῦ μετριάξειν ἴσον· ὅθεν οὐ μόνον τῶν πρωτείῳ ἔρῃ κωλύει, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔσχατα διώκειν παρακελεύεται. ἐντεῦθεν 15 λοιπὸν εἰς γαστριμαργίαν τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους κωμῶδει· καὶ τὸ δεινὸν ὅτι οὐκ ἀπὸ τῶν πλουτούντων, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν χρηρῶν ἐγαστρίζοντο, καὶ τὴν ἐκείνων πενίαν ἐπέτριβον, ἣν διορθοῦσθαι ἔδει· οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς ἡσθιον, ἀλλὰ “ κατήσθιον.” καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς κατηλείας χαλεπώτερος· “ προφάσει,” φησί, 20 “ μακρὰ προσευχόμενοι.” πᾶς μὲν οὖν ἄξιος τιμωρίας, ὁ κακὸν τι ποιῶν· ὁ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἀπὸ εὐλαβείας λαμβάνων, καὶ προσχήματι τοῦτο^κ χρώμενος τῆς πονηρίας, πολλῷ χαλεπωτέρας κολάσεως ὑπεύθυνός ἐστι· καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν δὲ “ ὅτι κλείετε τὴν “ βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων,” μεγάλην 25 ἐμφαίνει αὐτῶν κατηγορίαν καὶ ἐνταῦθα. εἰ γὰρ τὸ μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν κατηγορία, τὸ καὶ κωλύειν ἄλλους, ποῖαν ἔχει συγγνώμην;

Τί δὲ ἐστὶ “ τοὺς εἰσερχομένους;” τοὺς ἐπιτηδείους ὄντας· πῶς δὲ καὶ ἐκώλουν; διὰ τὸ μηδὲν αὐτοὺς ἐργάζεσθαι ἀγαθόν· τὸ 30 δὲ “ περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἕνα προση- “ λυτον,” καὶ τὰ ἐξῆς, τοῦτο σημαίνει, ὅτι οὐδὲ διὰ τὸ μόλις αὐτὸν σαγηνεῦσαι, καὶ μετὰ μυρίων πόνων τοῦτο αὐτὸ φείδεσθαι

αὐτοῦ παρασκευάζει ὑμᾶς· καὶ γὰρ εἰώθαμεν τῶν μόλις κτισθέν-
των φεῖδεσθαι μειζόνως· ἐκείνους δὲ οὐδὲ τοῦτο ἐπεικεστέρους
ἐποίησεν, ὥστε καὶ ἓνα ἐφελκύσασθαι· ὅταν γὰρ τοὺς διδασκά-
λους ἴδῃ ραββίμους ὁ μαθητὴς, χειρὸν αὐτὸς γίνεται. τὸ δὲ “ υἱὸν
· “ γεέννης” δηλοῖ αὐτογεένιαν· “ διπλότερον” δὲ εἶπεν, ἵνα καὶ 5
ἐκείνους φοβήσῃ, καὶ τούτων καθάψῃται μειζόνως, ὅτι διδάσκαλοι
πονηρίας εἰσὶν· εἰς αὐτοὺς σκώπτει “ μωροὺς” ἀποκα-
λῶν, ὅτι τῶν μειζόνων ἐντολῶν ἐκέλευον καταφρονεῖν· καὶ μὴν
τοῦναντίον ἔμπροσθεν ἔλεγεν, “ ὅτι δεσμεύουσι φορτία δυσβά-
· “ στακτα,” ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἐποίου· πάλιν κάκεινα. ἔπραττον 10
δὲ τοῦτο, εἰς ἀπάτην καὶ διαφθορὰν τῶν ὑπηκόων.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΪΑΣ. Τὸν “ ἐν τῷ ναῷ χρυσὸν,” λέγει, τὰ
εἰς δοῦσαν Θεοῦ χρυσᾶ σκευὴ ἀνατιθέμενα ἐν τῷ ἱερῷ, ἥτοι τὰ
χρυσᾶ Χερουβὶμ, ἣ τὴν χρυσὴν στάμνον, τὴν ἔχουσαν τὸ μάννα,
ἅπερ προτιμότερα εἶναι ὑπελάμβανον Ἰουδαῖοι τοῦ ναοῦ· διὸ καὶ 15
κατεγνώσκοντο ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὅτι οὐ μόνον παρεώρουσαν τοὺς
ὀμνύοντας, καὶ συνεχώρουσαν αὐτοὺς ὀμνύειν, ἀλλ’ ὅτι ἔλεγον οὐδὲν
ἔστι τὸ κατὰ τοῦ ναοῦ ὁμόσαι, καὶ εἰθίζον τὸν λαὸν ἀδιαφόρως
ἐπιорκεῖν κατὰ τοῦτο· διὸ καὶ ὁ Κύριος ἀποφαντικῶς φησὶν, ὅτι ὁ
ὀμνύων ἐν τῷ ναῷ, κατὰ πάντων τῶν ὄντων ἔσω ἐν τῷ ναῷ ὀμνύει, 20
καὶ ἐπὶ τῶν ὁμοίων τὸ αὐτό· ἔχει δὲ ὁ λόγος αἰνigma κατ’ αὐτῶν,
ἀνθ’ ὧν τὸν Χριστὸν οὐ δεχόμενοι τὴν ἀλήθειαν, τὸν Μωϋσέα καὶ
τοὺς δι’ αὐτοῦ τύπους, τιμιωτέρους ἔκρινον τοῦ Χριστοῦ· τὸν ἀγιά-
ζοντα Μωσέα ἀθετοῦντες, ἐπαινοῦντες δὲ τὸν νόμον, ὥσπερ ἦν· καὶ
ἐπαινετός· οὐχ ὅτι ἔχει τὰς σκιάς τοὺς τύπους, ἀλλ’ ὅτι προ- 25
ανατυποῖ τῆς ἐν Χριστῷ λατρείας τὸ ἀληθὲς μυστήριον. ὡς καλὸς
ὁ χρυσὸς, διὰ τὸν ἀγιάζοντα αὐτὸν ναὸν, καὶ καλὸς ὁ οὐρανὸς, διὰ
τὸν ἀγιάζοντα αὐτὸν Θεὸν, καὶ ἐνοικοῦντα ἐν αὐτῷ.

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ. Ἐπειδὴ γὰρ χρυσὸν ἐθαύμαζον, τὸν ἐν τῷ ναῷ
χρυσὸν ὑπὲρ τὸν ναὸν ἐτίμων· δέον μὴ τὴν ὕλην τιμᾶν, ἀλλὰ τὸ 30
ὄνομα, ὅτι Θεοῦ ὀνόματι ὁ ναὸς ἀνέκειτο· καὶ ὁ χρυσὸς δὲ τὸ ὄνομα
τοῦ ναοῦ, τίμιος ἀπεδείκνυτο· καὶ ἐπειδὴ τῶν θυσιῶν ὀρέγοντο διὰ
τὰ ἐξ αὐτῶν κέρδη, τὸ θῶρον τοῦ θυσιαστηρίου μᾶλλον ἐδοξάζον,
ὃ πρὶν μὲν ἐπιτεθῆναι τῷ θυσιαστηρίῳ, πρόβατον ἦν, ἢ μόσχος,
ἢ τί τοιοῦτον· διὰ δὲ τὴν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐπίθεσιν, θυμὸν ἦδη 35

Θεοῦ ἦν καὶ ὀνομάζετο, καὶ ἅγιον ἐπεδείκνυτο. καὶ γὰρ τὸ μὲν
 θυσιαστήριον ἐχρίετο τῷ ἁγιάζοντι χρίσματι, τὸ δὲ δῶρον δι'
 ἐκείνου μετελάμβανεν ἁγιασμοῦ, οὐ μὴν ἐπῆγε τῶν πνευματικῶν
 οὕτως. χρυσὸς γὰρ ἐν τῷ νῦν ναῷ Θεοῦ τῷ πνευματικῷ, τὸ πνεῦμα
 ἦν αὐτὸ, καὶ δῶρον ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ θυσιαστηρίου τὸ σῶμα
 τοῦ Χριστοῦ· διόπερ τὰ ἐνόντα μείζονα νῦν ἢ τὰ δεχόμενα· ταῦτα
 μὲν γὰρ ἁγιάζει, ἐκεῖνα δὲ ἁγιάζεται.

- 23 Τί ἐστι τὸ “ἀποδεκατοῦται τὸ ἡδύοσμον,” καὶ τὰ ἐξῆς;
 ἐνταῦθα μὲν οὖν εἰκότως φησὶν, ἔνθα δεκάτῃ ἐστίν, τί παρα-
 βλάπτει τὸ ἐλεημοσύνην διδόναι; ἀλλ’ οὐχ ὡς νόμον τηροῦντας, 10
 οὐδὲ γὰρ αὐτὸς λέγει οὕτως. διὰ δὴ τοῦτο, ἐνταῦθα μὲν λέγει,
 “ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆσαι.” ἔνθα δὲ περὶ καθαρσίῳν καὶ ἀκαθάρτων,
 οὐκέτι τοῦτο προστίθισιν, ἀλλὰ διαιρεῖ καὶ δείκνυσιν ἐξ ἀνάγκης,
 τῇ ἔνδον καθαρότητι, καὶ τὴν ἔξω ἐπομένην, τοῦναντίον δὲ οὐκέτι·
 ὅπως μὲν γὰρ φιλανθρωπίας λόγος ἦν, διαφόρως αὐτὸ παρατρέχει· 15
 διὰ τε τοῦτο αὐτὸ, καὶ ἐπειδὴ οὐδέπω καιρὸς ἦν, διαρρήδην καὶ
 σαφῶς τὰ νόμιμα ἀνελεῖν· ἐν δὲ παρατηρήσει σωματικῶν καθαρ-
 σίῳν, σαφέστερον ἀνατρέπει. διὰ δὴ τοῦτο, ἐπὶ μὲν τῆς ἐλεημο-
 σύνης φησὶ, “ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆσαι, κακεῖνα μὴ ἀφιέναι” ἐπὶ
 δὲ τῶν καθαρσίῳν οὐχ οὕτως, ἀλλὰ “καθαρίζετε,” φησι, “τὸ 20
 “ἔξω τοῦ ποτηρίου,” καὶ τὰ ἐξῆς. καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ
 ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς καθαρόν.
 ἔλαβε δὲ αὐτὸ, ἀπὸ πράγματος ὡμολογημένου καὶ δήλου, ἀπὸ τοῦ
 ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος. κώνωπας δὲ ἐκάλεσε τοὺς σωματι-
 κοὺς καθαρμούς, μικρὰ γὰρ ἦν καὶ οὐδέν· κάμηλον δὲ, τὴν κάβαρ- 25
 σιν τῆς ψυχῆς, ὅπερ ἐστὶν ἀρετὴ· μεγάλη γὰρ ἐστὶ καὶ ὑψηλὴ·
 δεικνὺς ἐκ τούτου, ὅτι περ οὐδεμία βλάβη, ἐκ τοῦ καταφρονεῖν
 τῶν σωματικῶν καθαρσίῳν, ὅπερ ἐκεῖνοι ἐποίουν, τὸν κώνωπα
 διῦλίζοντες, καὶ τὴν κάμηλον καταπίνοντες· ταῦτα δὲ ἔλεγεν,
 ἐμφαίνων ὅτι καὶ πρὶν τὴν χάριν παραγενέσθαι, οὐ τῶν προηγου- 30
 μένων, οὐδὲ τῶν περισπουδάστων αἱ σωματικαὶ καθάρσεις ὑπῆρχον,
 ἀλλὰ τῆς ψυχῆς· εἰ δὲ πρὸ τῆς χάριτος τοιαῦτα, πολλῶ μᾶλλον
 ὑψηλῶν ἐλθόντων παραγγελμάτων, ταῦτα ἀνόνητα γέγονεν καὶ
 καθόλου μετιέναι αὐτὰ οὐ χρή· πανταχοῦ μὲν κακία χαλεπὸν,
 μάλιστα δὲ ὅταν μὴ νομίζει δεῖσθαι διορθώσεως· καὶ τὸ ἔτι 35

χαλεπώτερον, ὅταν καὶ ἐτέρους οἴηται ἀρκεῖν διορθοῦν. ἅπερ δηλῶν ὁ Χριστὸς, ὁδηγοὺς αὐτοὺς καλεῖ τυφλῶν. ἐσχάτῃ συμφορὰ καὶ ἀθλιότης ἐστὶ, τὸ καὶ αὐτὸν ἐθέλειν ὁδηγεῖν ἐτέρους. σκοπεῖν χρὴ ἐπὶ πόσον ἄγει τὸ βάραθρον. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, αἰνιττόμενος διὰ πάντων τὴν δοξομανίαν αὐτῶν, καὶ τὴν σφοδρὰν περὶ τὸ νόσημα 5 τοῦτο λύσσαν.

ΚΤΙΡΙΑΙΟΤ ἈΔΕΠΑΝΔΡΕΙΑΣ. Διὰ τούτων τὸν τῶν Φαρισαίων διαγράφει βίον, παραινῶν μὴ τοῖς ἔξωθεν σχηματισμοῖς πλάττεσθαι μόνον, ἀλλ' ἔχειν καὶ τὰ ἔσωθεν καθαρὰ, τὰ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν. 10

ΘΕΟΔΥΡΟΤ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Ἀνθρώπιναις παραδόσεσιν ἀκολουθοῦντες, ἔπλυνον τὰ ποτήρια καὶ τὰς παροψίδας, ἐμόλυνον δὲ αὐτὰ διὰ τῶν ἔσωθεν ἐπιβαλλομένων ἐν αὐτοῖς, οἶνον ἐκ συκοφαντιῶν πίνοντες, καὶ ἐξ ἀρπαγῆς ἐσθiónτες· διὸ ἀπέχεσθαι τούτων παραγγέλλει, ἵνα δι' ὃν καθαρὸν πίνουσιν οἶνον, οὐκ ἐξ ἀδικίας πορισθέντα, 15 καθαρὸν γένηται καὶ τὸ πινόμενον, ὅπερ ἔσωθεν ἐστὶ τοῦ ποτηρίου.

ὩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Οἱ τὴν σωματικὴν ἀρετὴν περιποιούμενοι εἰς τὸ ἐμφανῆ, τὴν δὲ τοῦ ἔσω ἔχοντες ἀκάθαρτον, ὅμοιοι εἰσὶ τῶν πλυνόντων τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου, καὶ διυλίζοντες τὸν κώνωπα.

- 25 Τάφους δὲ κεκονιαμένους καλῶν, περὶ τῆς αὐτῆς αὐτοὺς σκώ-
πτεσθαι δοξομανίας, ἔτι δὲ καὶ τὸ πάντων αἴτιον τῶν κακῶν
ἐπιλέγει αὐτοῖς· “ὑποκριταί,” ὅπερ ἐστὶν ἀπωλείας ὑπόθεσις·
οὐχ ἀπλῶς δὲ τάφους κεκονιαμένους αὐτοὺς ἐκάλεσεν, ἀλλὰ καὶ
μεστοὺς ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας, ὅπερ δηλοῖ, ἔξωθεν μὲν αὐτοὺς
καλλωπίζεσθαι, πάσης δὲ ἀμαρτίας ἐνδον ὑπάρχειν πεπληρωμένους· 25
καθὼς καὶ νῦν εἰσὶ πολλοὶ, τῶν μὲν ἔξωθεν καθαρισμῶν πολλὴν
τὴν φροντίδα ποιούμενοι, τῶν δὲ κατὰ ψυχὴν μηδεμίαν, ἀλλὰ
σκωλήκων καὶ ἰχώρων καὶ δυσωδίας ἀφάτου· ἐπιθυμιῶν ἀτόπων,
29 λέγω, καὶ πονηρῶν τὴν ψυχὴν ἐμπιπλῶντες. εἰπὼν δὲ ὅτι “οἰκο-
“δομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν,” καὶ τὰ ἑξῆς, οὐχὶ ὡς 30
αὐτῶν τῶν πραγμάτων οἰκοδομούντων τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ τὴν
γνώμην αὐτῶν ἐνδιαβάλλων, ὅτι περ καὶ δι' ὧν λέγουσι καταγνώ-
30 σκειν τῶν πατέρων αὐτῶν, “ὅτι εἰ ἤμεν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν,
“οὐκ ἂν ἤμεν αὐτῶν κοινωνοὶ ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν,” χεί-
ρονα πράττοντες αὐτοί. ἐποίουν δὲ τοῦτο οὐ διὰ τιμὴν τῶν σφαγέν- 35

των προφητῶν καὶ δικαίων, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκπομπεύοντες ταῖς σφαγαῖς, μήποτε μαρανθῇ τῆς τοσαύτης μνήμης ἡ τόλμη.

᾽ΩΡΙΓΕΝΟΣ. Ὅστέα εἰσὶ νεκρά, δύναμις τῆς ἁμαρτίας, ἔργα ἁμαρτιῶν.

Τίνος ἕνεκεν καταγινώσκει αὐτῶν ὡς υἱῶν ὄντων τῶν φονευσάν- 5
των τοὺς προφῆτας; ποῖον γὰρ ἔγκλημα υἱὸν εἶναι ἀνδροφόνου;
ἂν μὴ κοιναῇ τῇ γνώμῃ τοῦ πατρὸς, οὐδέν. ἔθεν διὰ τὴν αἰτίαν
ταύτην, ἐκ τούτου τὴν κατὰ συγγένειαν κακίαν αἰνιττόμενος. διὰ
τοῦτο γὰρ καὶ ἐπήγαγεν, “ὅφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν,” ὡσανεὶ
ἔλεγεν, ὅτι ὥσπερ ἐκεῖνα ἔωκε τοῖς γονεῦσι κατὰ τὴν ἰοῦ λύμην, 10
οὕτω καὶ ὑμεῖς τοῖς πατράσι κατὰ τὸ φονικόν, πονηροὶ παῖδες,
πονηρῶν πατέρων ὄντες. τὸ δὲ “καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον
“τῶν πατέρων ὑμῶν,” οὐκ ἐπιτάττων τοῦτο φησὶν, ἀλλὰ προανα-
φανῶν τὸ ἐσόμενον, τουτέστι τὴν ἑαυτοῦ σφαγὴν καὶ δεικνύς
μείζονα τολμῶντας· οἱ μὲν γὰρ τοὺς προφῆτας ἀπέκτειναν, οὗτοι 15
δὲ τὸν δεσπότην τῶν προφητῶν. διὸ καὶ ἐπάγει· “πῶς φύγητε
“ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γέννης,” ἐκείνους μιμούμενοι τοὺς τὰ
τοιαῦτα τετολμηκότας. εἶπε δὲ τοῦτο, φόβον πολὺν αὐτοῖς ἐντιθάν.

᾽ΩΡΙΓΕΝΟΣ. “Υἱοὶ τῶν φονευσάντων,” τὴν κατὰ πονηρίαν
συγγένειαν αἰνίττεται. 20

Τοῦ αὐτοῦ. Οὐ προστάττων τοῦ ποιῆσαι λέγει τὸ “πληρώ-
“σατε,” ἀλλὰ σύμβολον αἰνίττεται.

Τοῦ Χριστοστόμου. Τοῦτο οὐχὶ ἐπιτάττωντός ἐστι “ποιήσατε,”
ἀλλὰ προλέγοντος καὶ ἀπολογίας ἀποστεροῦντος αὐτούς· ὅτι μὴδὲ
προμαθόντες ἐφυλάξαντο, οὐδὲ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν γεγενημένων, 25
οὐδὲ ἐκ τῶν παρ’ αὐτοῦ εἰρημένων, βελτίους ἐγένοντο.

Τοῦ αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τοὺς τεκόντας αὐτοὺς ἀναιροῦσι,
καὶ ὑμεῖς τοὺς πατέρας τοὺς πονηροὺς· πονηροὶ πονηρῶν παῖδες,
μᾶλλον δὲ πονηρότεροι· δείκνυσσι γὰρ αὐτοὺς μείζονα τολμῶντας·
αὐτοὶ γὰρ καὶ τὸ τέλος ἐπάγουσι, καὶ τὴν κορωνίδα τῶν κακῶν 30
οἱ μὲν γὰρ τοὺς ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐλθόντας ἀπέκτειναν, οὗτοι δὲ
καὶ τὸν υἱόν, διὸ καὶ ἐπάγει, “πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως
“τῆς γέννης,” ἐκείνους μιμούμενοι;

34 Περὶ ποίων λέγει, “ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστελῶ προφῆτας καὶ σοφοὺς,”
καὶ τὰ ἐξῆς; περὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, καὶ 35

γὰρ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν προεφήτευσαν, ἐξ ὧν ἀπέκτειναν καὶ ἐμαστί-
 γωσαν, καὶ ἐδίωξαν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν. εὐκαίρως δὲ αὐτοὺς
 καὶ τοῦ Ἀβελ ἀνέμνησεν, ὅτι περ διὰ φθόνον καὶ ὁ εἰς αὐτὸν
 φόνος γέγονε. καὶ ὅτι οὐκ ἂν ἔχητε, φησὶν, εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔγνωτε
 τί ἔπαθεν ὁ τοῦτον ἀποκτείνας Κάϊν· μὴ γὰρ οὐκ ἐτιμωρήσατο 5
 χαλεπωτάτῃ δίκῃ τὸν φονέα; ἢ πάλιν οὐκ ἠκούσατε, ὅσα ἔπαθον
 οἱ πατέρες ὑμῶν, τοὺς προφῆτας ἀνελόντες; ταῦτα δὲ ἔλεγε
 φοβῶν αὐτοὺς, ὅτι ὥσπερ ἐκεῖνοι δίκην ἔδοσαν, οὕτω καὶ οὗτοι
 ἐσχάτως τιμωρηθήσονται, τολμῶντες τὰ ὅμοια· βουλόμενος δὲ
 ἐπαυξῆσαι τὸν φόβον, φησὶν, “ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἥξει πάντα ταῦτα 10
 “ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην,” τούτέστι εἰς κεφαλὰς ὑμῶν πάντα στρέψω,
 καὶ σφοδρὰν ποιήσομαι τὴν ἄμυναν. ὁ γὰρ πολλοὺς ἡμαρτηκότας
 εἰδὼς, καὶ μὴ σωφρονισθεῖς, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ καὶ αὐτὸς ἁμαρτῶν,
 καὶ οὐ τὰ αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ πολλῷ χαλεπώτερα, χαλεπωτέραν
 ἐκείνων πολλῷ δίκαιος ἂν εἶη δοῦναι δίκην. καὶ τοῦτο ἐστίν. 15
 φησὶν ὁ Θεὸς ἀλλαχοῦ, “ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα,
 “ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς μισοῦσί με.” οὐχ ὡς τοῖς
 ἄλλοις τολμηθέντων ἐτέρων διδόντων δίκας, ἀλλ’ ὡς τῶν μετὰ
 πλείονας ἁμαρτόντας καὶ κολασθέντας, μὴ γενομένων βελτιόνων,
 ἀλλὰ τὰ αὐτὰ πεπλημμεληκότων, τὰς ἐκείνων τιμωρίας ὑποσχεῖν 20
 ὄντων δικαίων^κ.

35 Τίς δὲ ἐστὶν οὗτος ὁ Ζαχαρίας, περὶ οὗ εἶπεν “ἕως τοῦ αἵμα-
 “τος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου;” οἱ μὲν τὸν Ἰωάννου πατέρα
 φασίν, οἱ δὲ τὸν προφῆτην, οἱ δὲ ἕτερον τινὰ διώνυμον ἱερέα, ὃν
 καὶ Ἰωδαὲ φησὶν ἡ Γραφή. ἡμᾶς δὲ ἐκεῖνο σκοπεῖν χρὴ, ὅτι τὸ 25
 τόλμημα διπλοῦν ἦν, οὐ γὰρ ἁγίους ἀνῆρουν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν
 ἁγίῳ τόπῳ. ταῦτα δὲ λέγων, οὐκ ἐκείνους ἐφόβει μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τοὺς μαθητὰς παρεμυθεῖτο, δεικνύς ὅτι καὶ οἱ δίκαιοι οἱ πρὸ
 αὐτῶν ταῦτα ἔπαθον.

37 Διὰ τὴν πόλιν στρέφει τὸν λόγον; “Ἱερουσαλὴμ” γάρ 30
 φησιν, “Ἱερουσαλὴμ,” καὶ τὰ ἐξῆς. παιδεῦσαι καὶ ἐν τούτῳ
 βουλόμενος τοὺς ἀκούοντας· ἐλεοῦντος δὲ καὶ ταλανίζοντος σχῆμα
 δεικνύς· διὰ τοῦτο τὸν διπλασιασμόν ἐπήγαγεν· ἔτι δὲ καὶ σφοδρὰ
 φιλοῦντος· ὥσπερ γὰρ πρὸς ἐρωμένην φιληθεῖσαν μὲν διὰ παντός,

^κ ὄντες δικαίως Cod.

καταφρονήσασαν δὲ τοῦ ἐραστοῦ, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεσθαι μέλλονσαν ἀπολογεῖται λοιπὸν, μέλλων ἐπάγειν τὴν κόλασιν μέμνηται δὲ καὶ τῶν μισαιφονιῶν αὐτῆς, δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι οὐδὲ οὕτως ἀπέστη τῆς πρὸς αὐτὴν εὐνοίας. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ “ποσάκις
 “ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου,” καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ γὰρ αἰεὶ 5
 ἑαυτοὺς ἐσκόρπιζον διὰ τῶν ἁμαρτημάτων. ἐνδείκνυται δὲ καὶ τὸ φιλόστοργον διὰ τῆς εἰκότος τῆς ὥσπερ ὄρνις καὶ γὰρ τοῦτο τὸ ζῶον θερμόν ἐστι περὶ τὰ ἔγγονα. “ἀλλ’ οὐκ ἠθελήσατε,” φησί· τὸ δὲ “ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος,” τὴν τῆς παρ’ αὐτοῦ βοηθείας μέλλουσαν ἔσεσθαι γύμνωσιν. τὸ δὲ “οὐ μὴ με ἴδῃτε 10
 “ἀπάρτι,” περὶ τοῦ καιροῦ λέγει τοῦ μέχρι τοῦ σταυροῦ. τὸ δὲ “ἕως ἂν εἴπητε εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου,” περὶ τῆς μελλούσης ἡμέρας τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας. τότε γὰρ πάντες αὐτὸν προσκυνήσουσιν· ἀλλ’ οὐδὲν ὄφελος ἐντεῦθεν εἰς ἀπολογίαν αὐτοῖς· ὥσπερ οὖν οὐδὲ τοῖς τῆς πολιτείας κακοῖς ἔνεκεν 15
 μετανοοῦσι τότε. διόπερ ἕως ἐστὶ καιρὸς, ἐργασώμεθα τὰ ἀγαθὰ. ὥσπερ γὰρ ἐκείνοις τῆς γνώσεως ὄφελος λοιπὸν οὐδὲν ἔσται τότε, οὕτως οὐδὲ ἡμῖν αὐτοῖς ἐπὶ ταῖς πονηραῖς πράξεσι μετανοοῦσιν ἐκεῖ.

ΚΤΡΙΑΛΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Εἰπὼν τοῦτο δείκνυσιν ἑαυτοῦ τὸ 20
 θεοπρεπές, καὶ ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ ὢν· καὶ γὰρ περὶ τοῦ Θεοῦ εἶπεν Μωϋσῆς, “δι’ ἧς” τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτοῦς.” καὶ πάλιν Δαβὶδ, “οἱ δὲ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου ἐλπιούσιν.”

ὈΡΙΓΕΝΟΣ. Ὁρνις πολύτεκνος καὶ θερμὴ περὶ τὴν ἀγάπην 25
 κηδομένη τῶν τέκνων, καὶ ἑαυτὴν παραδιδούσα ὑπὲρ αὐτῶν.

ΚΕΦ. ΝΖ.

Περὶ συντελείας.

- 38 Τίνος ἔνεκεν προσήλθον αὐτῷ οἱ μαθηταί, ἐπιδεικνύντες τοῦ καοῦ τὸ κάλλος; ἐπειδὴ εἶπεν “ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.” ὥσπερ θαυμάζοντες εἰ τοσαῦτα ἀφανισθήσονται κάλλη, καὶ ὕλης 30
 πολυτέλεια, καὶ τέχνης ποικιλία ἄφατος· διὰ τοῦτο ὑποδεικνύουσιν αὐτὸς δὲ οὐκέτι λοιπὸν περὶ ἐρημίας διαλέγεται αὐτοῖς, ἀλλὰ

γ ὥσπερ Cod.

z Sic.

παντελῇ προαναφωνεῖ τὸν ἀφανισμόν διὰ τοῦ εἰπεῖν, “οὐ μὴ μείνῃ
 “λίθος ἐπὶ λίθον.” πῶς οὖν ἔμεινε φησὶ, καὶ τί τοῦτο; οὔτε γὰρ
 οὕτως διέπεσεν ἡ ἀπόφασις· ἡ γὰρ τὴν ἐρημίαν ἐνδεικνύμενος τὴν
 παντελῇ ταῦτα ἔλεγεν, ἡ περὶ ἐκείνου τοῦ τόπου, ἔνθα ὑπάρχων
 ἔλεγεν, “οὐ μὴ μείνῃ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον” ἔστι γὰρ αὐτοῦ μέρη 5
 μέχρι τῶν θεμελίων ἠφανισμένα.

Διατί κατ’ ἰδίαν προσῆλθον· ἐπειδὴ περὶ μεγάλων ἔμελλον
 ἐρωτᾶν. καὶ γὰρ ἐπεθύμουν μαθεῖν τὴν ἡμέραν τῆς παρουσίας
 αὐτοῦ, διὰ τὸ σφόδρα ἐπιθυμεῖν τὴν δόξαν ἐκείνην ἰδεῖν, τὴν μυρίων
 ἀγαθῶν οὕσαν αἰτίαν· καὶ δύο ταῦτα ἐρωτῶσιν αὐτὸν, πότε ταῦτα 10
 ἔσται· τούτέστιν ἡ τοῦ ναοῦ κατασκαφή· καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς
 αὐτοῦ παρουσίας; αὐτοὶ δὲ ἐπειδὴ τὰ ἀγαθὰ μόνον ὠνειροπόλουν,
 καὶ εὐθέως αὐτὰ ἀπαντήσεσθαι προσεδόκουν, διὰ τοῦτο πάλιν
 αὐτοῖς χαλεπὰ προαναφωνεῖ, ἐναγωνίους ποιῶν καὶ κελεύων διπλῶς
 νῆφειν, ὥς μήτε ὑπὸ τῆς ἀπάτης τῶν παραζηλωμένων φενακισθῇ- 15
 ναί· διπλοῦς γὰρ ὁ πόλεμος ἔσται φησὶν, ὃ τε τῶν πλάνων, ὃ τε
 τῶν πολεμίων· πολέμους δὲ τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις λέγει· οὐ γὰρ
 δὴ τοὺς ἔξωθεν καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης γινομένους· τί γὰρ
 αὐτοῖς μέλει τοῦτο; διὰ τὸ οὖν καὶ ταῦτα ἱκανὰ ὑπάρχειν αὐτοὺς
 θορυβῆσαι, διὰ τοῦτο οὖν προεῖπε πάντα· λιμοὺς δὲ καὶ λοιμοὺς 20
 καὶ σεισμοὺς γενέσθαι λέγει, ὥς αὐτοῦ πολεμοῦντος τοὺς Ἰου-
 δαίους· δεικνὺς καὶ διὰ τούτων, ὅτι τοὺς πολέμους αὐτὸς εἶασεν
 ἐπελθεῖν. εἶπε δὲ “μὴ θροεῖσθε,” ἵνα μὴ τὰς νιφάδας τῶν κακῶν
 ἀκούοντες νομίσωσι διασπᾶσθαι τὸ κήρυγμα· ἔσται μὲν γάρ, φησι,
 θόρυβος καὶ ταραχή· τοὺς δὲ ἑμοὺς οὐδεὶς διασαλεύσει χρησμούς. 25

6 Ἐπειδὴ δὲ ἐνόμιζον οἱ μαθηταὶ ἅμα τῇ κατασκαφῇ τῶν Ἱερο-
 σολύμων καὶ τὴν συντέλειαν ἔσεσθαι, διορθούμενος καὶ ταύτην
 αὐτῶν τὴν ὑπόνοιαν, ἔλεγεν, “ἀλλ’ οὕτω τὸ τέλος.” τὸ δὲ “ἔθνος
 “ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλείαν ἐπὶ βασιλείαν” ἔσεσθαι περὶ τῶν
 προοιμίων εἶπε τῶν Ἰουδαϊκῶν, καὶ τὸ “παρὰδώσουσιν ὑμᾶς εἰς 30
 “θλάφεις,” καὶ τὰ ἐξῆς πάντα ἕως καὶ “τότε ἤξει τὸ τέλος” καὶ
 τῆς συντελείας λέγει τῶν Ἱεροσολύμων· εἰ δέ τις εἴποι, καὶ πότεν
 δῆλον ὅτι πρὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων ἐκηρύχθη τὸ Εὐαγ-
 γέλιον ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, ἀκουσάτω τί φησιν ὁ Παῦλος “εἰς
 “πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν.” καὶ πάλιν, “τοῦ 35

“Εὐαγγελίου τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν
 “οὐρανόν,” καὶ τοῦτον δὲ αὐτὸν ἴδομεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς
 Ἰσπανίαν τρέχοντα. εἰ δὲ εἰς τοσοῦτον μέρος κατέλαβεν, ἐνοή-
 σωμεν πόσα καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι εἰργάσαντο. καὶ πάλιν δὲ
 ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος λέγει περὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτι ἔστι “καρπο- 5
 “φορούμενον καὶ αὐξανόμενον ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν
 “οὐρανόν.”

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΪΑΣ. Ἐξελθὼν τοῦ ἱεροῦ ὁ Κύριος, διδά-
 σκει μὴ προσέχειν τοῖς ἐπιγείοις, καὶ Θεῷ ἀνάκειμα ᾗ.

ΤΟΤ' Αὐτοῦ. Πολλὰ ἐθλίβησαν οἱ Ἀπόστολοι ὑπὸ Ἰουδαίων 10
 καὶ ἐθνῶν ἐπιβουλευόμενοι, οἱ καὶ ἐσκανδαλίζοντο κατ' αὐτῶν.

ὈΡΙΓΕΝΟΣ. Οἱ τὴν πλατείαν καὶ εὐρύχωρον ὁδεύοντες ὁδὸν
 ἐσκανδαλίζοντο.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΪΑΣ. Ψευδοπροφήτας λέγει τοὺς αἵρετι-
 κούς τοὺς πλανήσαντας πολλοὺς τῶν ἀκραιωτέρων ἐπὶ τῆς συν- 15
 τελείας.

ΤΟΤ' ΧΡΗΣΙΟΣΤΟΜΟΣ. Εὐκαίρως παρενέβαλλε τὰ αὐτῶν κακὰ,
 ἔχοντα παραμυθίαν ἀπὸ τῶν κοινῶν. οὐ ταύτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 τὸ προσθεῖναι “διὰ τὸ ὄνομά μου.”

- 14 Τί δὲ ἐστὶν “εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν;” ὅτι ἐκηρύχθη 20
 μὲν πανταχοῦ, οὐκ ἐπιστεύθη δὲ πανταχοῦ. εἰς ἔλεγχον οὖν ἔσται
 καὶ εἰς κατηγορίαν τοῖς μὴ πιστεύουσιν καὶ γὰρ οἱ πιστεύσαντες
 κατηγορήσωσι τῶν μὴ πιστευσάντων, καὶ κατακρινούσιν αὐτούς.
 διατί δὲ μετὰ τὸ κηρυχθῆναι εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ Εὐαγ-
 γέλιον ἀπόλλυται τὰ Ἱεροσόλυμα; ἵνα μὴδὲ σκιὰν ἀπολογίας 25
 ἔχωσιν οἱ Ἰουδαῖοι ἀγνωμονοῦντες. οἱ γὰρ εἰδότες τὴν αὐτοῦ
 δύναμιν πανταχοῦ διαλάμψασαν, καὶ ἐν ἀκαριαίᾳ τὴν οἰκουμένην
 ἐλοῦσαν, τίνα ἂν ἔχοιεν συγγνώμην λοιπὸν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀγνω-
 μοσύνης μείναντες; “βδέλυγμα” δὲ τὸν ἀνδριάντα τοῦ τότε
 ἐλόντος τὴν πόλιν εἶπεν “ἐρημώσεως” δὲ, ὡς ἐρημώσαντος τὴν 30
 πόλιν καὶ τὸν ναόν. διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, “ὅταν ἴδητε,” ἐσήμανε τὸ
 εἶτι ζώντων τινῶν ἐξ αὐτῶν, τότε ταῦτα ἔσται.

- 15 ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΪΑΣ. “Βδέλυγμα ἐρημώσεως” καθολικῶς
 ὁ Ἀντίχριστος, γέγονε δὲ καὶ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως Ἱερου-
 σαλὴμ ἢ εἰκὼν Καίσαρος, ἣν ἀνέστησε Πιλάτος ἐν τῷ ναῷ. 35

Θεοδωρήτοτ ἐπισκόποτ Κίτροτ¹. Τὸ ρήτὸν τοῦτο πολλαχῶς ἐνοεῖται παρὰ τοῖς θείοις πατράσι· καὶ πρῶτον μὲν εἰσενήκεται τὸ “βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως” εἰς τὸν θεῖον ναόν, ὅτε τὸν βωμὸν τῷ Διὶ ἀνέστησεν ὁ δυσσεβῆς βασιλεὺς Ἀντίοχος· καὶ χοῖρον γὰρ ἐν αὐτῷ προσενήνοχεν εἰς θυσίαν, καὶ προσωνόμασε Διὸς Ὀλυμπίου τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναόν. εἶτα μετ’ ἐκεῖνον πάλιν, Πόντιος Πιλάτος ἡγεμονεύων ἐν Ἱεροσολύμοις, νύκτωρ εἰς τὸν θεῖον ναὸν τὰς βασιλικὰς εἰσεκόμισεν εἰκόνας, παρὰ τὸν θεῖον νόμον. μετὰ τούτους δὲ ἐπὶ τῆς συντελείας τοῦτο γενήσεται· τὸ γὰρ ἀληθινὸν “βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως” τοῦ κόσμου, ἥτοι “ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀνομίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας,” λέγω δὴ ὁ Ἀντίχριστος, καθεστήσεται εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν βλασφημῶν, καὶ ἀποδεικνύων ἑαυτὸν εἶναι Θεόν.

ΘΑΛΑΣΣΙΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΤ. Χρὴ δὲ καὶ ἐτέρως ἐκ τῶν καθ’ ἡμέραν συμβαινόντων τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει παθῶν νοῆσαι τὸ ρήτὸν· σκυπῶμεν δὲ οὕτως. ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἐν τῇ ψυχῇ παθῶν λαμβάνοντες οἱ δαίμονες τὰς ἀφορμὰς, τοῦ κινεῖν ἐν ἡμῖν τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς· εἶτα διὰ τούτων πολεμοῦντες τὸν νοῦν, ἐκβιάζονται αὐτὸν εἰς συγκατάθεσιν ἐλθεῖν τῆς ἁμαρτίας· ἡττηθέντος δὲ αὐτοῦ, ἄγουσιν αὐτὸν εἰς τὴν κατὰ διάνοιαν ἁμαρτίαν, καὶ ταύτης ἀποτελεσθείσης, ἄγουσιν αὐτὸν λοιπὸν αἰχμάλωτον εἰς τὴν πρᾶξιν. μετὰ δὲ ταύτην λοιπὸν οἱ τὴν ψυχὴν διὰ τῶν λογισμῶν ἐρημώσαντες, σὺν αὐτοῖς ἀναχωροῦσιν. μένει δὲ μόνον ἐν τῷ ναῷ τὸ εἶδωλον τῆς ἁμαρτίας, περὶ οὗ φησὶν ὁ Κύριος· “ὅταν ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως,” καὶ τὰ ἐξῆς. ὅτι δὲ τόπος ἅγιος καὶ ναὸς ὁ νοῦς ὑπάρχει τοῦ ἀνθρώπου, μαρτυρεῖ ὁ Παῦλος λέγων· “οὐκ εἶδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν,” καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ πάλιν, “εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθειρεῖ, φθερεῖ τὸν αὐτοῦ Θεόν· ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἳτινες ἐστὲ ὑμεῖς.” τοίνυν σαφῶς ἀποδέδεικται, ὅτι τόπος ἅγιος καὶ ναὸς ὑπάρχει ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾧ οἱ δαίμονες διὰ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν τὴν ψυχὴν ἐρημώσαντες, τὸ εἶδωλον τῆς ἁμαρτίας ἔστησαν. “τότε,” πότε; ὅταν τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ᾗ ἐν τόπῳ ἁγίῳ· οὐ μόνον δὲ περὶ τοῦ ἀνδριάντος λέγει τοῦτο, ἀλλὰ

¹ κύπρου Cod.

- καὶ τῶν στρατοπέδων. φευγέτωσαν δὲ εἶπεν, ὡς οὐδεμίαν λοιπὸν ἐλπίδα σωτηρίας ἔχόντων. ὥσπερ ἐν τοῖς προτέροις εἶχον πολέμοις· οὐ γὰρ ἔσται τίς μεταβολὴ νῦν, ὥσπερ ἔμπροσθεν γέγονεν ἀγαπητὸν γὰρ φησι τὸ καὶν γυμνῷ τῷ σώματι σωθῆναι λοιπὸν, διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν θυμάτων οὐκ ἀφίεισιν εἰς τὴν οἰκίαν εἰσελθεῖν, ὥστε ἄραι τὰ ἱμάτια· τὰ ἄφυκτα δηλῶν κακὰ, καὶ τὴν ἀπέραντον συμφορὰν, καὶ ὅτι τὸν ἐμπεσόντα ἀνάγκη πάντως ἀπολέσθαι. διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ, προστίθῃσι λέγων “μὴδὲ “οὗτος ἐπιστρεψάτω ἄραι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ,” εἰ γὰρ οἱ ἔδον ὄντες φεύγουσι, πολλῷ μᾶλλον τοὺς ἔξωθεν οὐ χρὴ καταφεύγειν ἐκεῖ. 10
- 19 “Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἔχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις,” ταῖς μὲν διὰ τὸ νωρότερον καὶ τὸ μὴ δύνασθαι φεύγειν εὐκόλως, τῷ φορτίῳ τῆς κηρύσεως βαρουμέναις· ταῖς δὲ διὰ τὸ δεσμῷ κατέχεσθαι τῷ τῆς συμπαθείας τῶν παιδιῶν, καὶ μὴ δύνασθαι συνδιασώζειν τὰ θηλάζοντα· χρημάτων μὲν γὰρ καταφρονῆσαι 15 εὐκόλον, καὶ προνοῆσαι ῥάδιον ἱματίων, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς φύσεως, πῶς ἂν τις διαφύγῃ; πῶς γὰρ ἂν ἡ ἔγκυος γένηται κούφη; πῶς δὲ ἡ θηλάζουσα δινήσεται τοῦ τεχθέντος καταφρονῆσαι;
- 20 Διὰ τί εἶπε “προσεύχεσθε” καὶ τὰ ἐξῆς; ἐν χειμῶνι μὲν διὰ τὴν δυσκολίαν τὴν ἀπὸ τοῦ καιροῦ· ἐν σαββάτῳ δὲ, διὰ τὴν 20 αὐθεντείαν τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου. ἐπειδὴ γὰρ φυγῆς χρεία, καὶ φυγῆς ταχίστης, οὔτε δὲ ἐν σαββάτῳ Ἰουδαῖοι φυγεῖν ἐτόλμων διὰ τὸν νόμον, οὔτε δὲ ἐν χειμῶνι διὰ τὸ δύσκολον ὕθεν δῆλον ὅτι πρὸς Ἰουδαίους ὁ λόγος αὐτῷ, καὶ περὶ τῶν ἐκείνους καταληψομένων κακῶν διαλέγεται. οὐ γὰρ δὴ οἱ Ἀπόστολοι ἔμελλον τὸ 25 σάββατον τηρεῖν· ἡ ἐκεῖ ἔσεσθε, ἡνίκα Οὐεσπασιανὸς ἐπέβη τῇ πόλει· καὶ γὰρ ἔφθησαν προαπελθόντες οἱ πλείους ἐκ τοῦ βίου· εἰ δὲ τις ἐναπελείφθη, ἐν ἄλλοις τῆς οἰκουμένης διέτριβε τότε. τὸ δὲ “ἔσται θλίψις οἷα οὐκ ἐγένετο, οὐδὲ μὴ γένηται,” μὴδεὶς νομίσῃ^a τοῦτο ὑπερβολικῶς εἰρῆσθαι, ἀλλ’ ἐντυχὼν τοῖς 30 τοῦ Ἰωσήπου συγγράμμασι, μανθανέτω τῶν εἰρημένων τὴν ἀλήθειαν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν ὅτι πιστὸς ὦν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ συστήσαι τὰ εἰρημένα ἐξώγκωσε τὴν τραγωδίαν· καὶ γὰρ Ἰουδαῖος καὶ ζηλωτῆς, καὶ τῶν μετὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν.

^a νομίσαι Cod.

τί οὖν οὗτος φησί; ὅτι πᾶσαν ἐνίκησε τραγωδίαν ἐκεῖνα τὰ δεινὰ, καὶ πόλεμος οὐδεὶς οὐδέποτε τοιοῦτος τὸ ἔθνος κατέλαβε. τοσοῦτος γὰρ ἦν ὁ λιμός, ὡς αὐταῖς ταῖς μητράσι περιμάχῃτον εἶναι τὴν τεκνοφαγίαν, καὶ ὑπὲρ τούτου πολέμους γίνεσθαι. πολλοὺς δὲ καὶ νεκροὺς γενομένους κατὰ μέσας ἀναρρηγνῦσθαι τὰς γαστέρας ἔφη 5 πᾶν δὲ πρεπόντως γέγονεν ἡ ὑπερβολὴ αὕτη τῶν κακῶν ὑπὲρ τὰ ἔμπροσθεν. καὶ μετὰ ταῦτα τόλμημα οὕτω παράνομον καὶ φρικῶδες, τὸν τῆς κτίσεως ἀπάσης δεσπότην θανάτῳ παραδοῦναι.

- 22 Τί ἔστιν “εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι;” εἰ^b ἐπὶ πλείον, φησὶν, ἐκράτησεν ὁ πόλεμος τῶν Ῥωμαίων ὁ κατὰ τῆς πόλεως, 10 ἅπαντες αὐτῶν ἀπώλοντο Ἰουδαῖοι· πᾶσαν γὰρ σάρκα ἐνταῦθα, τὴν Ἰουδαϊκὴν λέγει, καὶ ὅτι οἱ ἔξω καὶ οἱ ἔνδον διεφθάρησαν ἅν’ οὐ γὰρ δὴ μόνον τοὺς ἐν Ἰουδαίᾳ ἐπολέμουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πανταχοῦ διεσπαρμένους ἀπεκήρυττον τότε, καὶ ἤλαινον διὰ τὸ πρὸς ἐκείνους μῖσος. διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς, φησὶν, ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι 15 ἐκεῖναι· “ἐκλεκτοὺς” δὲ λέγει τοὺς πιστοὺς τοὺς ἐν μέσοις ἀπειλημμένους αὐτοῖς· ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι διὰ τὸ κήρυγμα, καὶ διὰ τὸ προσκυνεῖσθαι τὸν Χριστὸν, ταῦτα γέγονε τὰ κακὰ, δεικνύς ὅτι οὐ μόνον οἱ πιστοὶ τούτων αὐτοῖς οὐκ ἐγένοντο αἵτιοι, ἀλλ’ ὅτι εἰ μὴ ἐκεῖνοι ἦσαν, πρόρριζον ἅπαντες ἀπώλοντο. 20 εἰ γὰρ συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ἐκταθῆναι τὸν πόλεμον ἐπὶ πλείον, οὐδ’ αὖ λείψανον ἔμεινεν Ἰουδαίων· ἀλλ’ ἵνα μὴ συναπόλωνται τοῖς ἀπίστοις Ἰουδαίοις οἱ ἐξ αὐτῶν γενόμενοι πιστοὶ, ταχέως κατέλυσε τὴν μάχην, καὶ πέρας ἔδωκε τῷ πολέμῳ. διὰ τοῦτο φησί, “διὰ “δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς,” καὶ τὰ ἐξῆς.

25

Χρὴ δὲ σκοπῆσαι τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος οἰκονομίαν, ὅτι τούτων οὐδὲν ἔγραψεν ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης, ἵνα μὴ δοξῇ ἐξ αὐτῆς τῶν γεγενημένων τῆς ἱστορίας γράφειν. καὶ γὰρ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἔζη χρόνον πολύν. ἀλλ’ οἱ πρὸ τῆς ἀλώσεως ἀποθανόντες Ἀπόστολοι καὶ Εὐαγγελισταὶ καὶ μηδὲν τούτων ἰωρακότες, αὐτοὶ 30 γράφουσι τὰ περὶ τῆς συντελείας τῶν Ἱεροσολύμων, ὥστε πάντοθεν προλάμπειν τῆς προρρήσεως τὴν ἰσχύιν. πληρώσας τὰ περὶ τῶν Ἱεροσολύμων, εἰς τὴν ἑαυτοῦ διαβαίνει λοιπὸν δευτέραν παρουσίαν, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς τὰ σημεῖα, οὐκ ἐκείνοις

^b εἰ om. Cod.

χρήσιμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν, καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἐσομένοις· τότε φησὶν, ἐὰν τις ὑμῖν εἴπῃ, “ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστὸς,” καὶ τὰ ἐξῆς. τότε ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοῦς ἀσφαλίζεται, λέγων τὰ ἰδιώματα τῆς αὐτοῦ παρουσίας, τῆς μελλούσης μετὰ ταῦτα. οὐ γὰρ ὥσπερ ἐν τῇ προτέρᾳ ἐν Βηθλεὲμ ἐφάνη, καὶ ἐν γωνίᾳ μικρᾷ τῆς οἰκουμένης, οὕτω καὶ τότε φησὶν, ἀλλὰ φανερῶς καὶ μετὰ περιφανείας ἀπάσης, καὶ ὡς μὴ δεῖσθαι τοῦ ταῦτα ἀπαγγέλλοντος. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο σημεῖον τοῦ λανθανόντως παραγενέσθαι. χρὴ δὲ σκοπῆσαι πῶς ἐνταῦθα οὐδὲ περὶ πολέμου διαλέγεται, οὐδὲ περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ διακρίνει λόγον, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀπάτης ἐπιχειρούντων, “ἐλεύσονται γάρ,” φησι, “καὶ ἀπατήσουσι πολλούς.” οἱ δὲ πρὸ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας, οἱ καὶ ἐκείνων ὄντες πικρότεροι, θώσωσι, φησὶ, σημεῖα καὶ τέρατα, καὶ τὰ ἐξῆς. δείκνυσιν οὖν τινὰς καὶ διακονησομένους τῷ Ἀντιχρίστῳ. λέγει δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ· “ὅτι ἔσται ἡ παρουσία αὐτοῦ κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψευδούς.” “ἰδοὺ,” φησὶ, “προεῖρηκα ὑμῖν· ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν ἰδοὺ ἐν τῇ ἐρήμῳ,” καὶ τὰ ἐξῆς. οὐκ εἶπεν, ἀπέλθετε μὲν πρὸς αὐτὸν, μὴ πιστεύσητε δὲ, ἀλλὰ “μὴ ἐξέλθῃτε,” μὴ ἀπέλθῃτε. καὶ γὰρ πολλὴ τότε ἡ ἀπάτη διὰ τοῦτο καὶ σημεῖα γίνεται ἀπάτης· καὶ τὴν μὲν τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίαν ἐν τόπῳ λέγει, τὴν δὲ αὐτοῦ “ὥσπερ ἡ ἀστραπή,” φησὶν, “ἐξέρχεται,” καὶ τὰ ἐξῆς. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτον ἐστίν. ἡ ἀστραπή οὕτω φαίνεται ὥστε μὴ δεῖσθαι τοῦ ἀπαγγέλλοντος, μηδὲ τοῦ κηρύσσοντος, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν οἰκίαις καθημένοις, καὶ τοῖς ἐν θαλάμοις, ἐν ἀκαριαίῳ ῥοπῇ κατὰ τὴν οἰκονομίαν δείκνυνται πᾶσιν οὕτως ἔσται ἡ παρουσία ἐκείνη, ὁμοῦ πανταχοῦ φαινομένη διὰ τὴν ἐκλαμψιν τῆς δόξης. λέγει δὲ καὶ ἕτερον σημεῖον, “ὅτι ὅπου τὸ πτώμα, ἐκεῖ καὶ οἱ ἀετοὶ,” τουτέστι τὸ πλῆθος τῶν Ἀγγέλων, καὶ τῶν μαρτύρων, καὶ τῶν ἁγίων πάντων, μετὰ Χριστοῦ εὔρε-30 θήσεται.

29 Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ποίων ἡμερῶν θλίψιν λέγει; τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τῶν ψευδο-

προφητῶν θλίψις γὰρ ἔσται τότε μεγάλη, τοσούτων ὄντων τῶν ἀπατόντων, ἀλλ' οὐκ ἐκτείνεται εἰς μῆκος χρόνου· εἰ γὰρ ὁ Ἰουδαϊκὸς πόλεμος διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἐκολοβώθη, πολλῶ μᾶλλον ὁ πειρασμὸς οὗτος συσταλήσεται διὰ τοὺς ἐν τῷ τότε καιρῷ τῆς ἐν κόσμῳ συντελείας ὑπάρχοντας ἐκλεκτούς. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε 5 μετὰ τὴν θλίψιν μόνον, ἀλλὰ καὶ “εὐθέως” προσέθηκεν ἑμοῦ μὲν γὰρ σχεδὸν πάντα γίνεται. οἷτε γὰρ ψευδοπροφήται καὶ ψευδοχριστοὶ βορυβήσουσι παραγενόμενοι, καὶ εὐθέως αὐτὸς ὁ δεσπότης παρέσται· καὶ γὰρ οὐ μικρὰ τότε μέλλει κατέχειν ταραχὴ τὴν οἰκουμένην· παραγίνεται δὲ, μετασχηματιζομένης λοιπὸν αὐτῆς 10 τῆς κτίσεως. καὶ γὰρ ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, οὐκ ἀφανιζόμενος ἀλλὰ νικώμενος τῷ φωτὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. τὰ δὲ ἄστρα πεσεῖται, ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτῶν χρεῖα λοιπὸν, νυκτὸς οὐκ οὐσης. “αἱ δυνάμεις δὲ τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται,” διότι τοσαύτην μεταβολὴν ὁρῶσι γινομένην. εἰ γὰρ ὅτε ἐγένοντο τὰ ἄστρα, οὕτως 15 ἔφριξαν καὶ ἐθαύμασαν, πῶς ἂν μὴ φρίξωσιν ὁρῶντες πάντα μεταρρυθμιζόμενα, καὶ τοὺς συνδούλους αὐτῶν διὰ τὰς εὐθύνας, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν φοβερῶ παρισταμένην δικαστηρίῳ, καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας γενομένους, λόγον ἀπαιτούμενους περὶ πάντων ὧν ἔπραξαν. Περὶ ποίου 20 σημείου λέγει, ὅτι φανήσεται ἐν τῷ οὐρανῷ· περὶ τοῦ σταυροῦ, ὅστις τοῦ ἡλίου φαιδρότερος ἔσται. εἰ γὰρ ἐκεῖνος σκοτίζεται καὶ κρύπτεται, οὗτος δὲ φανήσεται, πρόδηλον ὅτι πολλῶ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων λαμπρότερος δειχθήσεται. τίνες δὲ ἔνεκεν, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν φανεῖται; ὥστε ἐκ περιουσίας πολλῆς ἐπιστο- 25 μισθῆναι τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀναισχυντίαν· καὶ γὰρ δικαίωμα μέγιστον ἔχων τὸν σταυρὸν, οὕτω παραγίνεται εἰς ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον ὁ Χριστὸς, οὐχὶ τὰ τραύματα μόνον ἀλλὰ καὶ τὸν θάνατον τὸν ἐπονείδιστον δεικνύς, “καὶ κόψονται τότε πᾶσαι αἱ “φυλαὶ τῆς γῆς” οὐ γὰρ χρεῖα κατηγορίας.

30

30 Διὰ τί δὲ ὅταν ἴδωσι τὸν σταυρὸν κόψονται; ἐπειδὴ ἐσταύρωσαν ἂν προσκυνῆσαι ἔδει. τοῦ σταυροῦ δὲ ἐμνημόνευσεν, ἵνα μὴ νομί- σωσιν οἱ Ἀπόστολοι πᾶσι σκυθρωπὸν τι ἔσεσθαι τότε, ἐπήγαγε λέγων “καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον,” καὶ τὰ ἐξῆς. οὐκ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἀλλ' ἐν νεφέλῃ, καθὼς καὶ ἀνελήφθη. 35

“καὶ ἐξαποστελεῖ,” φησί, “τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλ-
 “πιγγος μεγάλης,” καὶ τὰ ἐξῆς. ἐννοήσωμεν, ἀγαπητοί, ἀπὸ
 μὲν τῶν κολάσεων, καὶ τὰ αὐτοὺς ἀναμένοντα βασανιστήρια, ὅτι
 περ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν χωρίζονται, καὶ τῇ γεένῃ παραδίδονται.
 τίνος δὲ ἕνεκεν δι’ Ἀγγέλων καλεῖ τοὺς ἐκλεκτοὺς, οὕτως φανερῶς 5
 αὐτοὺς ἐρχόμενος; τιμᾶν αὐτοὺς καὶ ἐν τούτῳ. ἀναστάντες μὲν
 γὰρ αὐτοὺς συλλέξουσιν Ἄγγελοι· συλλεγόντες δὲ ἀρπάσουσιν ἐν
 νεφέλαις. ταῦτα δὲ πάντα ἐν ἀκαριαίῳ γίνεται, ἐν ἀτόμῳ· οὐ γὰρ
 δὴ ἄνω μένων αὐτοὺς καλεῖ, ἀλλ’ αὐτὸς ἔρχεται ἐν σάλπιγγι.
 καὶ τί βούλονται αἱ σάλπιγγες καὶ ἡ ἡχή; πρὸς ἀνάστασιν, 10
 πρὸς εὐφροσύνην, πρὸς παράστασιν τῶν γινομένων ἐκπλήξεως, πρὸς
 ὁδύνην τῶν ἀπολιμπανομένων. οἱμοι, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς
 φοβεραῆς. καὶ μᾶλλον μὲν ἔδει χαίρειν ἡμᾶς, ὅταν ταῦτα ἀκούω-
 μεν, ἀλλὰ τὸνναντίον ἀλγοῦμεν καὶ κατηφεῖς ἐσμέν, καὶ σκυθρω-
 πάζομεν ἢ μόνον ἐγὼ ταῦτα πάσχω, ὑμεῖς δὲ χαίρετε ἐν τῇ 15
 τούτων ἀκροάσει. ἐμοὶ μὲν οὖν καὶ φρίκη τίς ἐπέρχεται, λεγο-
 μένων τούτων, καὶ πικρὸν ὁδύρομαι, καὶ ἐκ βαθυτάτης στενάζω
 καρδίας· οὐδὲν γὰρ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων πρὸς με, ἀλλ’ ἡ μετὰ
 τῶν ἀφρόνων παρθένης καταδίκη, ἡ μετὰ τοῦ χύσαντος τὸ τάλαν-
 τον, ὑπερῆλαβεν, ἡ μετὰ τοῦ πονηροῦ δούλου. διὰ ταῦτα δακρύω, 20
 ὅσης δοξῆς ἐκπίπτειν μέλλομεν, ὅσης ἐλπίδος ἀγαθῶν, καὶ τοῦτο
 διηνεκῶς, ἵνα μικρὸν σπουδάσωμεν. εἰ γὰρ πόνος πολὺς ἦν, καὶ
 νόμος βαρὺς, ἔδει μὲν καὶ οὕτως πάντα ποιεῖν. Καὶ μετ’ ὀλίγον—
 Ἐν γῇ ἀγωνίζῃ, καὶ ἐν οὐρανῷ ὁ στέφανος· ἐν δύο ἡμέραις
 τρέχεις, καὶ εἰς ἀγήρους αἰῶνας τὰ βραβεῖα· ἐν φθαρτῷ σώματι 25
 ἢ πάλῃ, καὶ ἐν ἀφθάρτῳ ἢ τιμῇ.

ΚΕΦ. ΝΗ.

Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.

- 32 Τίνος οὖν ἕνεκεν τὸ παραδειγμα τέθεικε τῆς συκῆς λέγων,
 “ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε,” καὶ τὰ ἐξῆς; ἐπειδὴ περ ἐξήτουν οἱ 30
 μαθηταὶ μεθ’ ὅσον χρόνον καὶ αὐτὴ κυρίως ἡ ἡμέρα τῆς παρουσίας
 αὐτοῦ ἀπαντήσεται, οὐ διὰ τῆς παραβολῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ
 τῶν μετὰ ταῦτα λέξεων τοῦτο ἐδήλωσεν εἰπὼν, “γινώσκετε ὅτι
 “ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις.” ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἕτερόν τι προφητεύει,

θέρος πνευματικὸν καὶ γαλήνην ἐσομένην κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπὸ χειμῶνος τοῦ παρόντος τοῖς δικαίοις, τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς τούναντίον, χειμῶνα ἀπὸ θέρους, ὅπερ ἐν τοῖς ἐξῆς ἐδήλωσεν εἰπὼν, τρυφάντων αὐτῶν ἐπιστήσεσθαι τὴν ἡμέραν. οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον τὸ τῆς συκῆς τοῦτο τέθεικε παραδειγμα, ἵνα τὸ διάστημα δηλώσῃ, 5 ἐξῆν γὰρ καὶ ἐτέρως αὐτὸ παραστήσαι, ἀλλὰ ἵνα κἀντεῦθεν πιστώσῃται τὸν λόγον, οὕτως ἐκβησόμενον πάντως, ὥσπερ ἀνάγκη γενέσθαι. καὶ γὰρ ὅπου περ ἂν τὸ πάντως ἀποβησόμενον λέγει, φυσικὰς ἀνάγκας εἰς μέσον παράγει· ὅθεν καὶ ὁ Ἀπόστολος αὐτὸν μιμούμενος τοῦτο ποιεῖ, καθὼς περὶ ἀναστάσεως διαλεγό- 10 μενος φησὶν “ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν “ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει,” καὶ τὰ ἐξῆς.

- 40 “Τότε,” φησὶ, “δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ,” καὶ τὰ ἐξῆς. ἀγρὸν μὲν ἐκάλεσε τὸν κόσμον, παραλαμβάνεται δὲ ὁ σωζόμενος, ἀφίεται δὲ ὁ κατακρινόμενος. “δύο,” φησὶν, “ἀληθουσai ἐν τῷ μυλῶν,” 15 καὶ τὰ ἐξῆς. ἀληθούσας μὲν ἐκάλεσε τοὺς ἐν πτωχείᾳ διάγοντας. ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ δύο ἐπὶ τῆς κλίνης εἶπεν, ὅπερ σημαίνει τοὺς ἐν πλούτῳ ὄντας. μαθαίνομεν οὖν ἐκ τούτου, ὅτι καὶ πτωχοὶ καὶ πλούσιοι καὶ δοῦλοι καὶ δεσπόται παραλαμβάνονται καὶ ἀφίενται· καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς ἀξίας καὶ ἀπ' ἐκείνης, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ 20 παλαιᾷ φησὶν ἀπὸ τοῦ καθημένου ἐν τῷ θρόνῳ, ἕως τῆς ἐν τῷ μύλῳ· καὶ ἐπειδὴ περ ὅτι δυσκόλως οἱ πλούσιοι σώζονται, δείκνυσιν ἐνταῦθα, ὅτι οὔτε οὗτοι πάντως ἀπολύνται, οὔτε πένητες σώζονται ἅπαντες, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐκείνων καὶ ἐκ τούτων, καὶ σώζονται καὶ ἀπόλλυνται. Ἐμοὶ δοκεῖ ὅτι καὶ ἐν νυκτὶ ἔσται 25 ἡ παρουσία· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Λουκᾶς φησὶν, ὅθεν δηλονότι πάντα μετὰ ἀκριβείας οἶδεν. διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν “γρηγορεῖτε, ὅτι οὐκ “οἴδατε” καὶ τὰ ἐξῆς, ἐσήμανεν ὅτι διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, βουλόμενος αὐτοὺς ἐκωανόνους εἶναι διηνεκῶς. τί δηλοῖ “ὅτι, εἰ ᾔδειν ὁ οἰκοδεσπότης,” καὶ τὰ λοιπά. εἰ 30 ᾔδεισαν, φησὶν, οἱ πολλοὶ, πότε ἀποθανοῦνται, πάντως ἂν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐσπούδασαν μετανοῆσαι· ἵνα οὖν μὴ ἐκείνην μόνον σπουδάσωσι, διὰ τοῦτο οὐ λέγει οὔτε τοῦ κόσμου συντελείας, οὔτε τὸν ἐκάστου θάνατον, ἀεὶ ἡμᾶς βουλόμενος τοῦτον

προσδοκῆν, καὶ αἰεὶ ἀγωνίζεσθαι. ἅμα δὲ καὶ ἐντρέπει τοὺς ῥαθυ-
μους, ὅτι οὐδὲ ὅσον περὶ χρημάτων σπουδὴν πεποιήνται εἰ προσ-
δοκῶντες κλέπτεσθαι, οὐδὲ τῆσαύτην οὗτοι τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς.

- 45 Εἰπὼν δὲ τὸ “ τίς ἄρα ὁ πιστὸς δούλος,” οὐδὲ τούτο ἀγωνῶν
εἶπεν, ἀλλ’ ἵνα δείξῃ τὸ σπάνιον καὶ πολύτιμον. οὕτως οὖν καὶ 5
τῷ Ἀδάμ εἰπὼν, “ ποῦ εἶ;” οὐκ ἀγωνῶν εἶπεν, ἀλλ’ ἵνα αὐτὸν
ἐμβάλῃ εἰς ἀπολογίαν τῆς ἁμαρτίας· καὶ ἐπὶ τῶν Σοδόμων διὰ
τούτου εἶπεν “ καταβὰς ὄψομαι, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν
“ συντελούνται πρὸς με, εἰ δὲ μὴ, ἵνα γινῶ.” ὅπως ἡμᾶς παιδεύσῃ
ἀπόφασιν ἐν πράγματι μηδέποτε διδόναι πρὶν τελείως ἀνακρίνομεν 10
τὰ πράγματα. ἐπὶ δὲ τοῦ προφήτου διὰ τούτου εἶπεν, “ ἐὰν ἄρα
“ ἀκούσωσι, καὶ ἐὰν ἄρα συνιῶσιν.” ἵνα μὴ δόξῃ ἡ πρόρρησις
παρὰ τοῖς ἀνόητοις, ἀναγκαστική τις εἶναι πρὸς παρακοήν. ἐν δὲ
τῷ Εὐαγγελίῳ εἶπεν, “ ἴσως ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.” ἵνα
δείξῃ ὅτι ὀφείλον τούτο ποιῆσαι, καὶ ἐντραπήναι τὸν υἱόν μου. 15

- 46 Μακαρίζει δὲ τὸν πιστὸν δούλον, λέγων, “ μακάριος ὁ δούλος
“ ἐκεῖνος,” καὶ τὰ ἐξῆς. πάνυ δικαίως ὡς φρόνιμον καὶ σπουδαῖον.
τούτο δὲ οὐ περὶ χρημάτων εἴρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ λόγου
καὶ περὶ διακονίας καὶ περὶ πάσης οἰκονομίας, ἣν ἕκαστος ἐνεχει-
ρίσθη. αὕτη δὲ ἡ παραβολὴ καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας τοὺς πολιτι- 20
κοὺς ἀρμόσειεν ἂν, ἕκαστον γὰρ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον ἀποκε-
χρῆσθαι δεῖ, ἐφ’ οἷς ἔχει, καὶ σοφίαν, καὶ ἀρχήν, καὶ πλοῦτον,
καὶ ὀτιοῦν, μὴ ἐπὶ βλάβῃ τῶν συνδούλων, μηδὲ ἐπὶ ἀπωλείᾳ
ἑαυτοῦ. διὰ δὲ ἀμφοτέρω ἀπαιτεῖ παρ’ αὐτοῦ φρόνησιν καὶ
πίστιν. καὶ γὰρ ἡ ἁμαρτία ἀπὸ ἀφροσύνης γίνεται. “ πιστὸν” 25
μὲν οὖν φησὶν αὐτὸν, ὅτι οὐδὲν ἐνοσφίσατο, οὐδὲ ἀνῆλωσε τῶν
δεσποτικῶν εἰκῇ καὶ μάτην. “ φρόνιμον” δὲ, ὅτι ἔγνω πρὸς τὸ
δέον οἰκονομῆσαι τὰ δοθέντα. καὶ γὰρ ἀμφοτέρων ἡμῖν χρεῖα, καὶ
τοῦ μὴ νοσφίσασθαι τὰ δεσποτικά, καὶ τοῦ εἰς δέον οἰκονομεῖν.
ἂν δὲ ἐν ἐξ αὐτῶν ἀπολείπῃ, ὡς καταχῶσαντες κατακριθισόμεθα. 30
ἂν μὲν γὰρ πιστὸς τίς ὑπάρχῃ καὶ μὴ κλέπτη, ἀπολλύει δὲ καὶ
εἰς μηδὲν προσῆκον δαπανᾷ, μέγα τὸ ἔγκλημα. ἂν τε πάλιν οἶδεν
οἰκονομεῖν, νοσφίζεται δὲ, οὐχ ἡ τυχεῦσα κατηγορία. ἀκούσατε
αἱ καὶ τὰ αἰσθητὰ χρήματα ἔχοντες. οὐ γὰρ διδασκάλοις δια-
λέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πλουτοῦσιν· ἐκάτεροι γὰρ ἐνεπι- 35

στεύθησαν πλοῦτον, τὸν μὲν ἀναγκαιότερον, οἱ διδάσκοντες· τὸν δὲ ἐλάττω, ὑμεῖς. ἂν οὖν μὴ εὐγνωμοσύνην ἐπιδείξησθε, τὰ γὰρ ἄλλότρια παρέχετε, ποία ὑμῖν ἔσται ἀπολογία;

- 47 Τί δηλοῖ τὸ “ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ, καταστήσει αὐτόν;” ὅτι τὴν μακαριότητα ἐκείνην, καὶ τὴν ἄρρητον ἀξίαν, 5 καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, δίδωσιν αὐτῷ. τὸν δὲ κακὸν δοῦλον τὸν λέγοντα, “χρονίζει μου ὁ Κύριος,” καὶ διαπραττόμενον τὰ ἐφεξῆς γεγραμμένα, εἰς τὰς ἀφορήτους ἐκπέμπει κολάσεις. εἰ δὲ ὁ λέγων ὅτι χρονίζει οὕτω τιμωρηθήσεται, ὁ μὴδὲ ὅλως προσδοκῶν αὐτὸν* τί πάθοι; ἀλλὰ μὴ τὴν κόλασιν κατανοήσωμεν μόνον 10 τὴν ἐκείνῃ κειμένην, ἀλλὰ καὶ τὸ σκοπήσωμεν, μήποτε καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ καὶ τὰ αὐτὰ πράττοντες λανθάνομεν. καὶ γὰρ τοῦτο εἰκόσιν οἱ πλοῦτοι ἔχοντες, καὶ μὴ δαφιλωῶς τοῖς θεομένοις παρέχοντες· καὶ ἕκαστος οἰκονόμος ἐστὶ τῶν ἑαυτοῦ χρημάτων, οὐχ ἤττον ἢ ὁ τὰ τῆς Ἐκκλησίας οἰκονομῶν ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος οὐκ 15 ἔχει ἐξουσίαν τὰ διδόμενα περὶ τίνων τοῖς πένησιν, ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε σκορπίσαι· ἐπειδὴ εἰς πενήτων ἐδόθη διατροφὴν, οὕτως οὐδὲ ἕκαστος τὰ ἑαυτοῦ. εἰ γὰρ καὶ πατρῶν τίς διεδέξατο κληρὸν, ἢ καὶ αὐτὸς προσεπορίσατο, ἢ πάντα αὐτὸς ἑαυτῷ ἐκτήσατο, οὐδὲ οὕτως αὐτοῦ εἰσὶν, ἀλλὰ πάντα τοῦ Θεοῦ ὑπάρχουσιν· ἡδύναιτο 20 μὲν γὰρ αὐτὰ ὁ Θεὸς ἀφελέσθαι, ἀλλ’ οὐ πωρεῖ τοῦτο· ἕκαστον κύριον ποῖων τῆς εἰς τοὺς θεομένους φιλοτιμίας· διὸ σπουδάσωμεν μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ προθυμίας σκορπίζειν εἰς τοὺς θεομένους, ἐξ ὧν περ κεκτήμεθα.

ΚΕΦ. ΝΘ.

25.

Περὶ τῶν ἑοικέντων.

Ἡ περὶ τῶν δέκα παρθένων παραβολή, καὶ ἡ μετὰ ταύτην τῶν ταλάντων, τῇ προτέρᾳ εἰκόσιν, τῇ τοῦ πιστοῦ δούλου καὶ τοῦ ἀγνώμονος· τέσσαρες γὰρ εἰσιν αἱ πᾶσαι περὶ τῶν αὐτῶν διαφόρως ἡμῖν παραινῶσαι, λέγω δὴ τῆς περὶ τὴν ἐλεημοσύνην σπου- 30 δῆς, καὶ τοῦ πάντοτε διὰ πάντων ὧν ἂν δυνάμεθα τὸν πλησίον ὠφελεῖν, ὡς οὐ δυνατόν σωθῆναι ἐτέρως. Καὶ μετ’ ὀλίγου—Τίνος ἕνεκεν οὐχ ἀπλῶς οἶον δῆποτε ὑποτίθεται πρόσωπον, ἀλλ’ ἐπὶ τοῦ

* αὐτῷ Cod.

τῶν παρθένων προσώπου ταύτην ποιεῖται τὴν παραβολὴν; ἐπειδὴ
 μεγάλα περὶ παρθένων διελέχθη, εἰπὼν, “εἰσὶν εὐνοῦχοι” καὶ τὰ
 ἐξῆς· οἷδε δὲ καὶ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων περὶ αὐτὴν δόξαν
 ἔχοντας. καὶ γὰρ ἐστὶ φύσει τὸ πρᾶγμα μέγα, καὶ δείκνυται ἐξ
 ὧν οὔτε ἐν τῇ παλαιᾷ ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν ἐκείνων κατωρθώθη·
 5 καὶ ἐν τῇ καινῇ οὐκ ἦλθεν εἰς ἀνάγκην νόμου· οὐ γὰρ ἐπέταξε
 τοῦτο, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει τῶν ἀκούοντων ἐπέτρεψε· διὸ καὶ ὁ
 Παῦλος φησὶ, “περὶ δὲ τῶν παρθένων,” καὶ τὰ ἐξῆς· ἐπεὶ οὖν
 καὶ μέγα τὸ πρᾶγμα ἦν, καὶ μεγάλην παρὰ τοῖς πολλοῖς δόξαν
 εἶχεν, ἵνα μὴ τις τούτου κατορθῶν διάκειται, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρε-
 10 τῶν ἀμελεῖ, τίθῃσι ταύτην τὴν παραβολὴν ἱκανὴν οὔσαν· ὅτι
 παρθένος, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἔχῃ, τῶν ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης
 καλῶν ἔρημος οὔσα, μετὰ πορνῶν ἐκβάλλεται, καὶ μάλα εἰκότως·
 οἱ μὲν γὰρ σωμάτων ἔρωτος ἡττήθησαν, οἱ δὲ χρημάτων. οὐκ ἐστι
 15 δὲ ἴσον σωμάτων ἔρωτος καὶ χρημάτων, ἀλλ’ ὁ τῶν σωμάτων δριμύ-
 τερός τε πολλῷ καὶ τυραννικώτερος· ὅσῳ τοίνυν εἰς τὸ ἥτιον τίς
 ἡττῆται, τοσοῦτον μᾶλλον ἀσύγνωστος ὁ ἡττηθείς· διὰ τοῦτο δὴ
 καὶ μωρὰς αὐτὰς καλεῖ, ὅτι τὸν μείζω ὑποστᾶσαι πόνον, διὰ τὸν
 ἐλάττωνα τὸ πᾶν προῦδωκαν. χρὴ οὖν σκοπῆσαι ὅτι περ εἰ οὕτως
 ἐξεβλήθη παρθένος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐλεημοσύνη οὐκ
 20 ἔχουσα σαφιλῆ, τί ἄρα συμβήσεται τοῖς μὴδὲ ταύτην μὴδὲ ἐκεί-
 νην μεγαλοφύχως ἔχουσιν;

5 Τί δὲ σημαίνουσιν αἱ λαμπάδες; αὐτὸ τῆς παρθένου τὸ χά-
 ρισμα, τὸ ἔλαιον δὲ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν
 περὶ τὴν ἀγιωσύνην τοῖς δεομένοις βοήθειαν. τὸ “χρονίζειν δὲ τὸν 25
 “νυμφίον,” τὸν οὐκ ὀλίγον χρόνον ἐσόμενον τοῦ φανῆναι τὴν
 βασιλείαν αὐτοῦ. τὸ δὲ “ἐκάβευδον,” τὸν θάνατον· τὸ δὲ περὶ
 μόνας τὰς νύκτας γενέσθαι τὴν κραυγὴν, ὅτι ἐν νυκτὶ ἡ ἀνάστασις
 γίνεται, “ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου,” ὥς ὁ Παῦλος φησὶ· τί δὲ βοᾷ-
 σιν αἱ σάλπιγγες; ὁ νυμφίος ἔρχεται· τὸ δὲ αἰτῆσαι τὰς μωρὰς 30
 καὶ μὴ λαβεῖν, περὶ τῶν φρονίμων δηλοῖ, ὅτι οὐδεὶς ἡμῶν ἐκεῖ
 τῶν ἐκ τῶν ἔργων δοθῆναι προστῆναι δυνησεται, ἐπειδὴ οὐ δύναται·
 καὶ γὰρ αἱ φρόνιμοι ἐπὶ τὸ ἀδύνατον καταφεύγουσιν.

9 Τί ἐστὶ τὸ “πορεύεσθε καὶ ἀγοράσατε, καὶ ὅτι ἀπῆλθον;”
 τοῦτο εἶπε τῇ παραβολῇ παραμένων καὶ ὑφαίνων αὐτὴν, καὶ διὰ 35

τούτων δεικνύς, ὅτι εἰ^α καὶ φιλόανθρωποι γενόμεθα μετὰ τὸ ἀπελθεῖν ἐκεῖ, οὐδὲν ἐντεῦθεν κερδήσομεν εἰς τὸ διαφυγεῖν τὴν κόλασιν· ὥσπερ οὐδὲ ταύταις ἤρκεσεν ἡ προθυμία, ἐπειδὴ μὴ ἐνταῦθα ἀπῆλθον πρὸς τοὺς πωλοῦντας· τουτέστι τὴν συμπάθειαν μὴ ἐκτήσαντο νῦν, ἀλλ' ἐκεῖ. εἰσὶ δὲ οἱ πωλοῦντες τὸν ἔλαιον, οἱ πένητες· 5 καὶ ποῦ πωλοῦσιν; ἐνταῦθα· διὸ καὶ ἄρτι ζητεῖν χρῆ, οὐκ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. καὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν ἡμῖν γίνεται ἡ μεγάλη αὕτη πραγματεία· ἐνταῦθα τοίνυν τὸ ἔλαιον συναγομεν, ἵνα ἐκεῖ χρησιμον γένηται, ὅταν ὁ καιρὸς ἡμᾶς καλῇ· οὐ γὰρ ἐκεῖνος ἐστὶν ὁ καιρὸς τῆς συλλογῆς, ἀλλ' οὗτος· μὴ τοίνυν ἀναλίσκωμεν εἰς 10 μάτην τὰ ὄντα, εἰς τρυφὰς καὶ κενοδοξίας· πολλοῦ γὰρ ἡμῖν ἐκεῖ χρεῖα τοῦ ἐλαίου· διὸ αἱ μὲν ἔτοιμοι συνεισῆλθον, αἱ δὲ δικαίως κληθεῖσαι μωραὶ, οὐδὲν γὰρ μωρότερον τῶν ἐνταῦθα χρηματιζομένων, ἀπεκλείσθησαν τοῦ νυμφῶνος, μετὰ πολλοὺς πόνους καὶ μυρίους ἰδρώτας, καὶ τὴν ἀφόρητον μάχην ἐκείνην καὶ τὰ τρόπαια 15 αἱ κατὰ τῆς λυττώσεως φύσεως ἀνεστήσαντο κατασισχυνθεῖσαι, καὶ τῶν λαμπάδων ἐσβεσμένων, ἀνεχώρουν κάτω νεύουσαι· οὐδὲν γὰρ ἀμαυρότερον παρθενίας ἔλαιον δαψιλὲς οὐκ ἔχούσης. εἰ δὲ αὕτη οὕτως, πολλῷ μᾶλλον οἱ γάμψι συναφθέντες, καὶ τὴν ἐλεημοσύνην μεγαλοψύχως οὐκ ἔχοντες. 20

12 Τὸ δὲ “οὐκ οἶδα ὑμᾶς,” οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ εἰς γένεσιν ἀπελθεῖν, καὶ εἰς ἀφόρητον κόλασιν· μᾶλλον δὲ καὶ τῆς γένεσης τοῦτο τὸ ῥῆμα χαλεπώτερον, ὅταν αὐτὸς αὐτὸ λέγῃ ὁ τῶν Ἀγγέλων δεσπότης· προσέθηκε δὲ τὸ “γρηγορεῖτε” καὶ τὰ ἐξῆς· χρησίμην δείκνυσιν ἡμῖν τὴν ἄνοιαν τῆς ἐξόδου τοῦ βίου τούτου. ποῦ 25 νῦν εἰσιν οἱ διὰ παντὸς τοῦ βίου ῥάθυμοι; ὅταν δὲ ἐγκαλῶνται παρ' ἡμῶν λέγοντες, ὅτι ἐν καιρῷ τελευτῆς καταλιμπάνω τοῖς δεομένοις, ἀκουέτωσαν τῶν ῥημάτων τούτων, καὶ διορθούσθωσαν· καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐξόδου, πολλοὶ ἐξέπεσον τούτου, ἀθρώως ἀρπασθέντες καὶ οὐδὲ προστάξαι συγχωρηθέντες τοῖς οἰκείοις περὶ 30 ὧν ἐβούλοντο.

ΚΕΦ. Ε.

Περὶ τῶν τὰ τάλαντα λαβόντων.

Ἡ μὲν προειρημένη τῶν παρθένων παραβολὴ τῆς διὰ τῶν χρημάτων ἐλεημοσύνης ἔνεκεν εἶρηται· ἡ δὲ τῶν ταλάντων πρὸς τοὺς οὐ χρήμασιν, οὐ λόγῳ, οὐ προστασίᾳ, οὐχ ἑτέρῳ οὐν τρόπῳ ὡφε-
 5 λεῖν βουλομένους τοὺς πλησίον, ἀλλὰ πάντα ἀποκρίπτοντας. διὰ τὴν δὲ αὕτη μὲν ἡ παραβολὴ βασιλέα εἰσάγει, ἡ δὲ τῶν παρθένων νυμφίων; ἵνα μάθωμεν πῶς οἰκείωται πρὸς τὰς παρθένας ὁ Χριστὸς, τὰς τὴν ἐλεημοσύνην δαψιλῶς παρεχούσας, καὶ πάντα τὰ ὄντα τοῖς πένθσι διανεμούσας. τοῦτο γὰρ καὶ παρθενία καθὼς 10 καὶ ὁ Παῦλος φησὶν “ ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου,” καὶ πάλιν διὰ τὸ εὐσχημον καὶ εὐπάρედρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως.
 14 εἶπε δὲ ὅτι “ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἀπεδήμησεν.” ἵνα μάθωμεν αὐτοῦ τὴν μακροθυμίαν· ἔτι δὲ καὶ τὸν μεταξὺ καιρὸν τῆς συντελείας αἰνιττόμενος ταῦτα ἔλεγεν καὶ ἐπειδὴ πάντες 15 ἐργάται ὑπάρχομεν, πρὸς πάντας διαλέγεται, πρὸς ἄρχοντας, πρὸς ἀρχομένους, πρὸς δεσπότας καὶ δούλους, πρὸς σοφοὺς καὶ ἰδιώτας. τάλαντα δὲ εἰσιν ἡ ἐκάστου δύναμις, ἣν ἔλαβε παρὰ Θεοῦ, εἴτε ἐν προστασίᾳ, εἴτε ἐν χρήμασιν, εἴτε ἐν διδασκαλίᾳ, εἴτε ἐν οἴφ-
 20 δήποτε πράγματι τοιούτῳ. τὸ δὲ εἰπεῖν, τὸν μὲν ὅτι πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας, τὸν δὲ ὅτι δύο, τὴν εὐγνωμοσύνην ἑαυτῶν ἐμφαίνουσιν· καὶ ὅτι παρ’ αὐτοῦ τὴν ἀφορμὴν λαβόντες τῆς ἐργασίας, πολλὴν χάριν ὁμολογοῦσιν αὐτῷ, τὸ πᾶν αὐτῷ λογιζόμενοι· τὸ δὲ “ εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου” σημαίνει, τὸ τὴν πᾶσαν οἱ τοιοῦτοι κληρονομοῦσι μακαριότητα· καὶ οὗτοι 25 μὲν οἱ πιστοὶ δούλοι, διπλασιάσαντες τὰ δοθέντα, καὶ χάριν ὁμολόγησαν· ὁ δὲ πονηρὸς δούλος, οὐ μόνον οὐκ ἐδιπλασίασεν, ἀλλὰ
 24 καὶ κατηγορίαν προσήνεγκε λέγων, “ ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς εἶ “ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διε-
 “ σκόρπισας,” καὶ τὰ ἐξῆς· τοιούτων γὰρ ἡ πονηρία, σκοτεῖ τὸν 30 λογισμὸν, καὶ κατὰ κρημνὸν ποιεῖ φέρεσθαι τὸν ἅπαξ τῆς εὐθείας ἐκτραπέντα ὁδοῦ· τὸ δὲ εἰπεῖν “ πονηρὸς δούλε,” φοβερὰν ἐμφαίνει τὴν ἀγαπάκτησιν· τὸ δὲ καταβαλεῖν, δηλοῖ τὸ εἰπεῖν καὶ παραι-

νέσαι καὶ συμβουλευσαι· “ἀργύριον” καλεῖ τὰ λόγια τὰ τίμια, “τραπεζίτας” δὲ τοὺς ἀκούοντας· “τόκον” δὲ οὐ μόνον τὰ καταβληθέντα διὰ τῆς ἀκροάσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἔργων ἐπίδειξιν καὶ ἐπὶ μὲν τῶν αἰσθητῶν χρημάτων κωλύει τοῦτο γίνεσθαι, καὶ κατακρίνει τοὺς τοῦτο ποιούντας· ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, αὐτοὺς 5 ὑπισχνεῖται τοὺς τόκους ἀπαιτεῖν. κελεύει δὲ τοῦ ἀρθῆναι τὸ τάλαντον, τούτεστι τὸ χάρισμα ἀπ’ αὐτοῦ, καὶ προστεθῆναι τῷ ἔχοντι· διὰ τούτου δεικνύς, ὅτι ὁ χάρισμα ἔχων λόγου διδασκαλίας, καὶ μὴ εἰς τὸ ὠφελεῖν χρώμενος αὐτῷ, ἀπόλλη καὶ τὴν χάριν καὶ μετὰ τὴν ἀπόφασιν τὴν πολλῆς γέμουσαν κατηγορίας, ἀχρεῖον 10 γὰρ αὐτὸν δούλον ὠνόμασε, καὶ εἰς τὴν ἀφόρητον ἐκπέμπει κόλασιν· ὁ δὲ σπουδὴν παρεχόμενος εἰς τὸ χρᾶσθαι τῷ τῆς διδασκαλίας χαρίσματι πρὸς τὴν τοῦ πλησίον ὠφέλειαν, πλείονα ἐπισπάσεται καὶ τὴν ὠρεάν. ἀκούσωμεν τοίνυν τῶν ῥημάτων τούτων· καὶ ὡς ἐστὶ καιρὸς, ἐργασώμεθα τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, καὶ 15 λάβωμεν ἔλαιον θαψιλές εἰς τὰς λαμπάδας, καὶ εἰς ὅπερ ἐλάβομεν τάλαντον, τούτεστι χάρισμα, ἐπεργασώμεθα, τοὺς πλησίον ἀόκως παρακαλοῦντες καὶ νουτετοῦντες εἰς τὸ ἀγαθόν· καὶ εἰς προστασίαν σπουδαῖσι γινόμενοι· ἂν γὰρ ὀκνήσαντες ἐνταῦθα ἐν ἀργίᾳ διάγωμεν, οὐδεὶς ἡμᾶς ἐλεήσει· λοιπὸν ἐκεῖ, καὶ μυρία θρη- 20 νῶμεν.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΪΑΣ. Ἐκδημίαν αὐτοῦ καλεῖ, τὴν εἰς οὐρανούς· ἄνοδον, ὅτε καὶ παρέδωκε τοῖς μαθηταῖς τὰ οὐράνια μυστήρια, καὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας μυσταγωγοῖς, ἕκαστος κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς θεοσεβείας τὸ ἀρμόδιον δούς. 25

ΣΕΤΗΡΟΣ ἈΝΤΙΟΧΕΙΑΣ. Τάλαντόν ἐστι τὸ διδασκαλικὸν χάρισμα, ὃ ἐπιστεύθησαν οἱ τῶν Ἐκκλησιῶν πρόεδροι, ἕκαστος κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως αὐτοῦ.

ΩΡΙΓΕΝΟΣ. Τῶν δούλων ἐστὶ τὸ μεταδοῦναι, τοῦ δεσπότου τὸ ἀπαιτῆσαι. 30

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΠΟΤΟΥ. Ἡ παρρησία τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κέρδους ποιεῖ καὶ θαρροῦντα προσίεναι, καὶ λαλεῖν ἐν πεποιθήσει.

ΤΟΥ ΛΙΤΟΥ. Μέγα μαρτύριον παρὰ δεσπότου οὕτως ἀκοῦσαι, ὡς Ἀβραὰμ πιστεύσαντι τῷ Θεῷ ἐλογίσθη εἰς δικαιοσύνην, οὕτω καὶ παντὶ πιστῷ—Καὶ μετ’ ὀλίγα—ὀλίγα τὰ ἐνταῦθα ἐγχει- 35

ρισθέντα, πολλὰ τὰ μετὰ τὴν ἐνταῦθα ζωὴν, διαβὰς τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ἔρχομαι πρὸς αὐτὸν τὸν Χριστόν. τὰ δὲ ἐκεῖ πάντα, εὐπάθεια καὶ χαρὰ· ὅτε οἱ νῦν κλαίοντες γελάσονται· ἐπὶ δὲ τῷ πέντε τάλαντα λαβόντι, καὶ ἐπὶ τῷ δύο ταῦτα λέγεται, ἀρμόσειεν ταῦτα, τὸ ᾧ πολὺ οὐκ ἐπλεόνασεν, καὶ ᾧ τὸ ὀλίγον 5 οὐκ ἐλαττόνησεν.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΪΑΣ. Τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα τίθησιν εἰς ἔνδειξιν τῶν λόγων, ἥτοι καὶ τῶν λογισμῶν, οἷς ἔθος κεχρῆσθαι τινὰς λέγοντας, ὅτι οὐ χρεῖα μοι πόνου, οὐδὲ τὸ ὑπὲρ ἐτέρων εὐθύνας ὑπέχουν, ὁ καλῶς εἶπε θερίζειν ὅπου οὐκ ἔσπειρεν, τοῦτο 10 γὰρ ἐστὶ, τὸ παρὰ τῶν λειτουργῶν εὐθύνας ἀπαιτεῖν τὸν κριτὴν τῆς ἐτέρων ῥαθυμίας· ὡς γὰρ οὐκ ἔνεστι τινὰ θέρος ἐκεῖθεν ἐκδέχεσθαι, ἔνθα μὴ γέγονε σπόρος, οὕτως οὐκ ἔνεστι, φησὶν, ἐμὲ ὑπὲρ ἐτέρου εὐθύνας ἕτερον αἰτεῖν· διό φησιν, εἰ τοῦτο ἤδεις, πολλῶ μᾶλλον ἔχρῃν σε τὰ οἰκεῖα ἐπιδειξάσθαι. εἰ γὰρ τὰ ἐτέ- 15 ρων, ὡς φῆς, μέλλω ἀπαιτεῖν, πολλῶ μᾶλλον σὲ ἀπήτησα ἢ τῶν οἰκείων εὐθύνας, καὶ τοὺς μαθητευομένους δὲ τὸν προσήκοντα καρπὸν ἀπὸ τῆς ἐργασίας τῆς τῆς· εἰ σὺ περὶ αὐτοῦ ἤσθα τὰ δέοντα ἐπιδειξάμενος. δείκνυσσι γὰρ ἐνταῦθα ὅτι ἕτερον ὑπὲρ ἐτέρου εὐθύνας οὐκ ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ παρὰ μὲν τῶν διδασκάλων τὰ οἰκεῖα, παρὰ 20 δὲ τῶν μαθητευομένων τὴν ὑπακοήν.

ΤΟΥΤ ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΣ. Τοῦτέστιν ἔχρῃν εἰπεῖν, διαμαρτύρασθαι ἔδει, οὐκ ἔχεις οὐδέν; γλῶτταν ἔχεις· μὴ τις τοίνυν λέγετω ὅτι οὐδὲν ἀφελῶ, ἔχεις γὰρ τὸ ἐν τάλαντον· ἕκαστος καταβαλεῖν ἔδει· ὁ κίνδυνος τῶν ἀκουόντων τὴν ἀπαίτησιν ἐμοὶ ἐπιτρέψαι· καγὼ 25 μετὰ τόκον ἢ ἀπήτησα, τόκον λέγων ἀκροάσεως, τὴν τῶν ἔργων ἐπιδείξιν.

ΤΟΥΤ ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΣ. Τί δὴ τοῦτό ἐστι; ὁ χάριν λαβὼν, καὶ τὴν προθυμίαν μὴ ἐπιδειξάμενος τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τὴν χάριν ἀπόλλυσι· ὁ δὲ σπουδὴν παρεχόμενος, πλείονα ἐπισπάζεται τὴν χάριν· 30 ἀλλ' οὐ μέχρι τούτου ἡ ζημία, ἀλλὰ καὶ ἀφόρητος κόλασις, καὶ μετὰ τῆς κολάσεως, ἡ ἀπόφασις δικαία. ἀπὸ γὰρ τῶν τοιούτων ἀφαιρεθήσεται ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, καὶ ὁ τοῦ διδασκάλου βαθμὸς, καὶ τῆς ἐσχάτης πειραθήσεται τιμωρίας· καὶ δίδοται τῷ πλουτοῦντι πλουσιωτέρας χάριτος ἐκείνῃ προστιθεμένης, πλὴν 35

εἰ καὶ διάφορα τὰ χαρίσματα, ἀλλ' ἴση ἡ τιμὴ, ὅταν τις ἐπὶ τὸ
 30 ἀκρότατον ἀναβῇ τῆς δοθείσης αὐτῷ παρὰ Θεοῦ ἰσχύος, “καὶ τὸν
 “ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλλετε εἰς τὸ σκότος,” καὶ τὰ ἐξῆς. εἶδες
 πῶς οὐ μόνον ὁ ἀρπάζων καὶ πλεονεκτῶν, οὐδὲ ὁ κακὰ ἐργαζόμενος,
 ἀλλὰ καὶ ὁ ἀγαθὸς μὴ ποιῶν, κολάζεται κόλασιν τὴν ἐσχάτην; 5
 ἀντιλαβόμεθα τοίνυν τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, ἐργασώμεθα
 εἰς τὸ τάλαντον· ἂν γὰρ ὀκνήσωμεν καὶ διατρίψωμεν ἐνταῦθα ἐν
 ἀργίᾳ, οὐδεὶς ἡμᾶς ἐκέῖσε ἐλεήσει. λοιπὸν πάντα εἰσενέγκωμεν
 εἰς τὴν τῶν πλησίων ὠφέλειαν. τάλαντα γὰρ ἐνταῦθα ἐστὶν ἡ
 ἐκάστου δύναμις· εἴτε ἐν προστασίαις, εἴτε ἐν χρήμασιν, εἴτε ἐν 10
 διδασκαλίᾳ, εἴτε ἐν οἳδήποτε πράγματι μηδεὶς λεγέτω, ὅτι ἐν
 τάλαντον ἔχω, δύνασαι γὰρ καὶ δι' ἐνὸς εὐδοκιμῆσαι.

Ἐπ' ἀνεπιγράφοις. Σκότος ἐξώτερον ἔνθα οὐδεὶς φωτισμὸς,
 τάχα μὲν οὐδὲ φωτισμὸς πάντως, οὐδὲ μία ἐπισκοπὴ τοῦ φω-
 τός. μὴ θαύμαζε εἰ ἕνεκα τοῦ μὴ διδάξαι τὸν λόγον, ταῦτά τις 15
 πείσεται καὶ ἀκούσεται. Παῦλος δὲ λέγει, “οὐαὶ γάρ μοι ἐστίν,
 “ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι.”

ΚΕΦ. ΞΑ.

Περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπειδὴ νῦν ἐν ἀτιμίᾳ παρεγένετο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς 20
 ἡμῶν ὁ ἀληθινός, καὶ ὕβρεσι καὶ οὐείδεσι, διὰ τοῦτο φησὶν·
 31 “ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ,” καὶ τὰ ἐξῆς,
 τουτέστιν ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ· ἔτι δὲ καὶ ἐπειδὴ ὁ
 σταυρὸς ἐγγὺς ἦν, πρᾶγμα δοκοῦν ἐπονείδιστον εἶναι, ἵπ' ὅψιν
 ἄγει τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο, καὶ τὴν οἰκουμένην περίστησιν ἅπα- 25
 σαν, καὶ τοὺς οὐρανοὺς κενουμένους· πάντες γὰρ οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι
 παρέσονται μετ' αὐτοῦ, φησί· τίνας ἕνεκεν; μαρτυροῦντες καὶ
 αὐτοῖς, ὅσα διεκόνισαν πεμπόμενοι διάφορως παρὰ τοῦ δεσπότου,
 πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν· καὶ πανταχόθεν φρικώδης ἡ
 32 ἡμέρα ἐκείνη τότε ἔσται· καὶ “συναχθήσονται,” φησί, “πάντα 30
 “τὰ ἔθνη,” τουτέστι πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις· “καὶ ἀφοριεῖ
 “αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν τὰ πρόβατα.” νῦν μὲν
 γὰρ οὐκ εἰσὶν ἀφορισμένοι, ἀλλὰ ἀναμιξ, ἡ δὲ διαίρεσις τότε
 ἔσται μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης· καὶ τέως ἀπὸ τῆς στάσεως αὐτοῦς

διαίρει καὶ ποιεῖ δῆλους· εἴτα καὶ ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τὸν ἐκά-
 στου τρόπον ἐνδείκνυται, τοὺς μὲν ἐρίφια καλῶν, τοὺς δὲ πρό-
 βατα· ἵνα τῶν μὲν τὸ ἄκαρπον δείξῃ, οὐδείς γὰρ ἀπὸ ἐρίφου
 καρπὸς γένοιτ' ἂν, τῶν δὲ τὴν πολλὴν πρόσδοον· καὶ γὰρ πολλὴ
 τῶν προβάτων ἡ πρόσδοος, ἀπὸ ἐρίου, ἀπὸ τε γάλακτος, ἀπὸ τε 5
 τῶν τικτομένων· τούτων δὲ ἔρημος ὁ ἔριφος· ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλογα
 ἀπὸ φύσεως ἔχει τὸ ἄκαρπον, ἐκεῖνοι δὲ ἀπὸ προαιρέσεως· καὶ
 διὰ τοῦτο κολάζονται μὲν ἐκεῖνοι, στεφανοῦνται δὲ οὗτοι. οὐ πρό-
 τερον δὲ αὐτοὺς κολάζει, ἕως οὗ δικάσῃται πρὸς αὐτούς· διὸ καὶ
 στήσας αὐτοὺς, λέγει τὰ ἐγκλήματα, τὸ “ἐκείνασα καὶ οὐκ 10
 “ἐδῶκατέ μοι φαγεῖν,” καὶ τὰ ἐξῆς· οἱ δὲ μετὰ ἐπεικειάς φθεγ-
 γονται, ἀλλ' οὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος λοιπὸν, καὶ μάλα εἰκότως· ὅτι
 πρᾶγμα οὕτω περισπούδαστον παρέδραμον· καὶ γὰρ οἱ προφῆται
 ἄνω καὶ κάτω ἔλεγον· “ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν” καὶ ὁ νομο-
 θέτης διὰ πάντων εἰς τοῦτο κατενήγην, καὶ διὰ ῥημάτων καὶ διὰ 15
 πραγμάτων· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ φύσις τοῦτο ἐπαίδευεν· χρὴ δὲ σκο-
 πῆσαι, ὡς οὐχ ὅτι ἐνὸς ἢ δύο ὑπάρχον ἔρημοι μόνον, ἀλλὰ καὶ
 πάντων· οὐ γὰρ δὴ μόνον πεινῶντα οὐκ ἔθρεψαν, οὐδὲ γυμνὸν περιέ-
 βαλον, ἀλλ' οὐδὲ ὁ κουφότερον ἦν, ἄρρωστον ἐπεσκεύαντο.

Χρὴ δὲ σκοπῆσαι καὶ ἐπιταγμάτων τὸ ἐλαφρόν· οὐ γὰρ εἶπεν ἐν 20
 φυλακῇ ἡμῃν, καὶ οὐκ ἀπηλλάξατέ με, ἄρρωστος ἡμῃν, καὶ οὐκ ἀνε-
 στήσατέ με, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐπεσκεύασθέ με, οὐδὲ ἤλθετε πρὸς με.
 διατί καὶ ἐλαχίστους καὶ ἀδελφοὺς καλεῖ τοὺς πτωχοὺς; ἐπειδὴ
 ταπεινοὶ καὶ πένητες καὶ ἀπερριμμένοι ὑπάρχουσι. διὰ τοῦτο καὶ
 ἀδελφοί· τοὺς γὰρ τοιοῦτους μάλιστα εἰς ἀδελφότητα καλεῖ, 25
 τοὺς ἀγνώστους, τοὺς εὐκαταφρονήτους, οὐχὶ τοὺς μοναχοὺς μόνους
 λέγων, καὶ τοὺς τὰ ὄρη κατειληφότας, ἀλλ' ἕκαστον πιστὸν, κἂν
 βιωτικὸς ὑπάρχῃ· πεινῶν δὲ ἴ καὶ λιμώττων, γυμνὸς καὶ ξένος·
 πάσης αὐτὸν τῆς ἐπιμελείας ἀπολαύειν βούλεται· ἀδελφὸν γὰρ
 τὸ βάπτισμα ἐργάζεται, καὶ ἡ τῶν ἀχράντων μυστηρίων κοινω- 30
 νία· πρότερον γὰρ τοὺς κατορθωκότας ἐπαινεῖ ὅπως καὶ ἐν τούτῳ
 δείξῃ τὸ δίκαιον τῆς ἀποφάσεως, “δεῦτε” λέγων, “οἱ εὐλογη-
 “μένοι τοῦ Πατρὸς μου,” καὶ τὰ ἐξῆς. ὅσον ἀγαθὸν τοῦτο τὸ
 ὄνομα ἀντάξιον τὸ εὐλογημένους εἶναι, καὶ παρὰ τῷ Πατρὶ εὐλο-
 γημένους· ἔτι δὲ καὶ ἵνα μὴ πρότερον ἐκεῖνοι καταδικαζόμενοι 35

λέγωσιν, ὅτι οὐκ εἶχομεν τινὰς πρὸς οὓς ἐργασώμεθα τὸ ἀγαθόν, διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν συνδούλων αὐτοὺς καταδικάζει, ὥσπερ καὶ τὰς μωρὰς παρθένας ἀπὸ τῶν φρονίμων παρθένων, καὶ τὸν δοῦλον τὸν μεθύοντα ἀπὸ τοῦ πιστοῦ δούλου, καὶ τὸν τὸ τάλατον καταχώσαντα ἀπὸ τῶν διπλασιασάντων, καὶ ἕκαστον τῶν ἀμαρτανόντων, 5 ἀπὸ τῶν κατορθωκότων. καὶ γὰρ πλουσίους πλουσίους, καὶ πένητας πένησι παραβάλλει.

Οὐκ εἶπε λάβετε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν, ἀλλὰ κληρονομήσατε. ἵνα δείξῃ τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς χάριτος δωρεάν ὡς οἰκεῖα γὰρ φησιν, ὡς πατὴρ, ὡς ὑμέτερα, ὡς ὑμῖν 10 ἄναθεν ὀφειλομένην, οὕτως αὐτὴν κληρονομήσατε· πρὶν γὰρ ὑμᾶς γενέσθαι, ταῦτα ὑμῖν ἡτοιμάσται παρ' ἐμοῦ καὶ ἡντρείπιστα, ἐπειδὴ ἤδεν τοιοῦτους ἐσομένους ὑμᾶς. σκοπήσωμεν δὲ ἀντὶ ποίων τσαῦτα λαμβάνουσιν, ἀντὶ στέγης, ἀντὶ ἱματίου, ἀντὶ ἄρτου, ἀντὶ ὕδατος ψυχροῦ, ἀντὶ ἐπισκέψεως, ἀντὶ 15 εἰσόδου τῆς εἰς τὸ δεσμωτήριον· ἐκείνοις δὲ εἰπὼν “πορεύεσθε οἱ “κατηραμένοι,” οὐκ εἶπεν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου· οὐ γὰρ αὐτὸς αὐτοὺς κατηράσατο, ἀλλὰ τὰ οἰκεῖα ἔργα, ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο εἶπεν, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον ὑμῖν, ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ ὑμεῖς ἑαυτοὺς ἐβάλετε, διὰ 20 τοῦ μὴ θρέψαι ἢ ποτίσαι, μηδὲ ἐνδύσαι μηδὲ ἐπισκέφασθαι, ἑαυτοῖς τὴν αἰτία λογίζεσθε. φοβηθῶμεν ἀγαπητοὶ ταῦτα ἀκούοντες, καὶ ἐννοήσαντες τῶν τοιούτων καὶ τοσούτων ἀγαθῶν τὴν ἐτοιμασίαν, καὶ τῆς ἀφορήτου καὶ αἰωνίου κολάσεως τὴν κατάκρισιν· σπουδάσωμεν ἐν εἰλικρινεῖ καὶ δαψιλεῖ συμπαθείᾳ, τῶν μὲν αἰωνίων ἀγαθῶν καὶ 25 ἀνεκδιηγῆτων κληρονόμοι γενέσθαι· τῶν δὲ ἀτελευτήτων βασάνων, πείραν μὴ λαβεῖν. εἰ γὰρ καὶ μὴ συνεγινώσκομεν ἑαυτοῖς ἀμαρτίας, οὐδ' οὕτως ἡμᾶς ἔδει τῆς εἰς ἀλλήλους ἀμελεῖν συμπαθείας· εἰ δὲ πολλῶν ἀμαρτιῶν ὑπάρχομεν ὑπεύθυνοι, δι' ἐλεημοσύνης πολλῆς, ταύτας ἐξαλείψωμεν προηγούμενως· καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν 30 ἀντεχόμενοι, καὶ μὴ τῇ ἐλεημοσίᾳ μόνῃ θαρροῦντες, ἑαυτοὺς τρυφῇ καὶ μέθῃ καὶ πορνείᾳ καὶ πλεονεξίᾳ καὶ μνησικακίᾳ καὶ φθόνῳ καὶ καταλαλιᾷ, καὶ ἐτέραις ἀμαρτίαις ἐκδότους ποιήσωμεν. διότι πάντα ὅσα διὰ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων διδασκόμεθα τηρεῖν, προσετάρχημεν οὐ τὰ μὲν, καὶ τὰ δὲ, ἀλλὰ πάντα.

Ὡριγένειος. Τὸ “ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου,” ἢ “ πρὸ καταβολῆς κόσμου,” τὸ ὠρισμένον ἐν προγνώσει δηλοῖ ἔχει δὲ καὶ μυστικὸν τί, ὅπερ ζητεῖται.

- ¹ Εὐκαιρῶς περὶ τοῦ πάθους πάλιν διαλέγεται, ἐπειδὴ περ προεῖπε περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ τῇ ἀνταποδόσεως τῆς ἐκεῖς καὶ τῆς κολάσεως· ὥσανεὶ ἔλεγε, τί δεδοίκατε ἐπὶ τοῖς προσκαίροις δεινοῖς, τοιούτων ὑμᾶς ἀναμενόντων ἀγαθῶν; μνημονεύει δὲ τοῦ Πάσχα, εἰς ὑπόμνησιν τῶν πολλῶν εὐεργετημάτων τῶν κατ' Αἴγυπτον ἄγων αὐτούς· ὅτι καὶ τὸ νῦν γινόμενον διὰ σταυροῦ μυστήριον, ἐορτὴ καὶ πανήγυρις ἐστὶν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς οἰκουμένης ¹⁰ τελούμενον. εἰπὼν δὲ ὅτι συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς, ἔδειξεν ὅτι τὰ Ἰουδαϊκὰ ἀρχὴν ἐλάμβανε διαλύεσθαι· ὁ μὲν γὰρ Μωϋσῆς ἕνα εἶναι ἀρχιερέα ἐκέλευσεν, καὶ τελευτήσαντος, τότε ἕτερον γίνεσθαι· τότε δὲ πολλοὶ ἦσαν ἀρχιερεῖς· ἐνιαύσιμι γὰρ ἐγίνοντο, καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ὁ Εὐαγγελιστὴς εἰπὼν Λουκᾶς, ὅτε περὶ τοῦ ¹⁵ Ζαχαρίου διελέγετο, Ἐξ ἡμερίας αὐτὸν εἶναι Ἀβιά. αὐτὸς οὖν ἐνταῦθα φησὶ τοὺς ἀπὸ ἀρχιερέων. χρὴ δὲ σκοπῆσαι καὶ τὴν ἄφατον τῶν Ἰουδαϊκῶν πραγμάτων διαφθοράν· παρανόμοις γὰρ πράγμασιν ἐπιχειροῦντες, πρὸς τὸν ἀρχιερέα ἔρχονται· καὶ γὰρ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως τοῦ λεγομένου Καϊάφα συνήχθησαν ²⁰ ἐκεῖθεν βουλόμενοι τὴν ἐξουσίαν τῶν κακῶν λαβεῖν, ὅθεν κωλύεσθαι ἔδει· τί δὲ συνεβουλεύσαντο; ἵνα τὸν δεσπότην αὐτῶν, δόλῳ κινήσωσι καὶ ἀποκτείνωσιν· ἔδεδόκεισαν γὰρ τὸν λαόν, διὸ καὶ τὴν ἐορτὴν ἀνέμενον παρελθεῖν· “ ἔλεγον γὰρ, μὴ ἐν τῇ ἐορτῇ,” καὶ τὰ ἐξῆς. ἐφοβοῦντο γὰρ, οὐ τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πανταχοῦ τὰ ἀνθρώ- ²⁵ πινα· ἀλλ' ὅμως τῷ θυμῷ ζέοντες ἐπειδὴ καὶ τὸν προδότην εὑρον, πάλιν μετέθετο.

ΚΕΦ. ΞΒ.

Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρρον.

- 6 Ἡ γυνὴ αὕτη ἢ τὸν Κύριον ἀλείψασα μύρρον, δοκεῖ μὲν εἶναι ³⁰ μία καὶ ἡ αὐτὴ παρὰ τοῖς Εὐαγγελισταῖς ἅπασιν, οὐκ ἔστι δὲ, ἀλλὰ παρὰ μὲν τοῖς τρισὶ, μία τις εἶναι μοι δοκεῖ καὶ ἡ αὕτη, παρὰ δὲ Ἰωάννη, οὐκ ἔτι, ἀλλ' ἑτέρα τις θαυμαστὴ, ἢ τοῦ Λαζάρου.

6ρου ἀδελφῇ τῆς λέπρας δὲ μέμνηται τοῦ Σίμωνος εἰπὼν, “ ἐν
 “ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ,” ἵνα δείξῃ πόθεν θαρροῦσα ἡ γυνή
 προσῆλθε τῷ Χριστῷ· ἐπειδὴ γὰρ ἡ λέπρα σφόδρα ἀκάθαρτον
 εἶναι δοκεῖ πάθος καὶ βδελυκτὸν, εἶδε δὲ τὸν Ἰησοῦν θεραπεύ-
 σαντα τὸν ἄνθρωπον, οὐ γὰρ ἂν εἴλατο μεῖναι παρὰ τῷ λεπρῷ, 5
 καὶ κατασχέντα παρ’ αὐτῷ, ἐθάρρηνσεν, ὅτι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς
 αὐτῆς ἀκαθαρσίαν, ἀπισμῆξαι δύναται ραδίως· τῆς Βηθανίας δὲ
 μνημονεύει, ἵνα μάθωμεν ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται· ὁ γὰρ
 πρὸ τούτου διαδιδράσκων αὐτοὺς, νῦν ὅτε μάλιστα ἐξήφθη αὐτῶν
 ἡ βασκανία, τότε πλησίον ἔρχεται, ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε· 10
 οὕτως οἰκονομίας ἦν καὶ τὸ πρότερον ἀναχωρεῖν αὐτόν.

Διὰ τὴν οὐ προτέρως ἀλλὰ μεθ’ ἐτέρας γυναῖκας, τὴν Σαμαρεί-
 τιν καὶ τὴν Χαναναίαν, καὶ ἄλλας τινὰς προσέρχεται αὕτη; διὰ
 τὸ πολλὰν ἑαυτῇ συνειδέναι ἀσελγείας ἀσθένειαν, καὶ μὴ τολμᾶν,
 ἀλλ’ ὀκνεῖν ἔτι καὶ ἀναδύεσθαι· καὶ οὐδὲ δημοσίᾳ, ἀλλ’ ἐν οἰκίᾳ, 15
 καὶ πάντων τῶν ἄλλων ὑπὲρ θεραπείας προσερχομένων σωματικῆς
 μόνον, αὕτη τῆς κατὰ ψυχὴν διορθώσεως ἕνεκεν προσῆι μόνῃς.
 οὐδὲ γάρ τι τοῦ σώματος ἀνάπηρος ^b ἦν, ὥστε καὶ διὰ τοῦτο
 μάλιστα ἂν τις αὐτὴν θαυμάσειεν. ταῖς θριξὶ δὲ αὐτῆς ἀπέμασ-
 σεν, ἐπειδὴ οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ προσῆι ψιλῷ, ἀλλ’ ὡς μεΐζονι ἢ πρὸς
 κατὰ ἄνθρωπον· διὰ τοῦτο δ’ παντὸς τοῦ σώματος τιμιώτερον ἦν
 μέλος, τοῦτο πρὸς τοὺς πόδας ἤνεγκε τοῦ Χριστοῦ, τὴν κεφαλὴν
 τὴν ἑαυτῆς. τίνος ἕνεκεν ἡγανάκτησαν οἱ μαθηταὶ λέγοντες, καὶ
 τὰ ἐξῆς; πόθεν ἑαυτοῖς αὕτη ἡ διάνοια ἡ περὶ τῶν πτωχῶν γέ-
 γονεν; διὰ τὸ ἀκοῦσαι τοῦ διδασκάλου πολλὰ περὶ ἐλεημοσύνης 25
 εἰπόντος, καὶ “ ὅτι ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν.” ἀπὸ τούτων γὰρ
 συνελογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ ἐνενόουν, ὅτι εἰ ὀλοκαυτώματα οὐ
 προσίεται, οὐδὲ τὴν παλαιὰν λατρείαν ὡς ἐλεημοσύνην, πολλῷ
 μᾶλλον τοῦ ἐλαίου τὴν χρῆσιν.

Προσῆνεγκε δὲ αὐτῷ μύρον, ἐπειδὴ καὶ Ἰακώβ στήλην ἤλειψε 30
 τῷ Θεῷ, καὶ ἐν ταῖς θυσίαις ἔλαιον προσήγετο, καὶ οἱ ἱερεῖς μύρῳ
 ἐχρίοντο. συνεχώρησε δὲ κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ χεῖρῃ τὸ
 μύρον, σφόδρα συγκαταβαίνων αὐτῇ· καὶ γὰρ μετὰ πολλῆς

^b ἀνάπηρος Cod.

- εὐλαβείας καὶ ἀφάτου σπουδῆς προσῆλθεν αὐτῷ· εἰ γὰρ ἄνθρωπος γενέσθαι καὶ κυοφορηθῆναι οὐ παρητήσατο, πολλῷ μᾶλλον τοῦτο οὐκ ἂν διεκρούετο. εἰπόντες οἱ Ἀπόστολοι “ὅτι ἡδύνατο τριακοσίων” καὶ τὰ ἐξῆς, ἔδειξαν καὶ ἐν τούτῳ τῆς γυναικὸς τὴν φιλοτιμίαν, ὅσον ἀνῆλωσεν εἰς τὸ μῦρον αὐτῇ ἐπετίμησε δὲ τοῖς μαθηταῖς 5 ἐγκαλοῦσι, καὶ μάλα εἰκότως· οὐδὲ γὰρ ἦδει ὑπὲρ τοσαύτης
- 10 σπουδῆς ἐξαπορηθῆναι τὴν γυναῖκα· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, “τί κόπους “παρέχετε τῇ γυναικί;” διδάσκει αὐτοὺς ἐκ τούτου, μηδὲ ἐκ προοιμίων τὰ ὑψηλότερα τοὺς ἀσθενεστέρους ἀπαιτεῖν· καὶ γὰρ λοιπὸν ἦσαν ὑψηλοὶ καὶ πρόθυμοι πρὸς ἐλεημοσύνην οἱ μαθηταί, 10 καὶ ἵνα μὴ τὴν τέως βλαστήσασαν πίστιν πηρώσωσιν, ἀλλ’ ἐκτρέψωσι μᾶλλον· ἅμα δὲ καὶ ἡμᾶς παιδεύων, ἵνα ὅπερ ἂν γένηται καλὸν παρ’ αὐτοῦ, κἂν μὴ σφόδρα ἡκριβωμένον ᾖ, δέχεσθαι αὐτὸ, καὶ ἐπὶ τὸ μείζον ἄγειν, καὶ μὴ παρὰ τὴν ἀρχὴν, πᾶσαν ἐπιζητεῖν ἀκρίβειαν. 15
- 11 Περὶ δὲ τοῦ ἐνταφιασμοῦ αὐτοῦ, καὶ “ὅτι ἐμὲ οὐ πάντοτε “ἔχετε” ὁ Χριστὸς εἶπεν, τοὺς μαθητὰς περὶ τοῦ πάθους πάλιν ἀναμνήσαι βουλόμενος. τὸ δὲ “ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον” καὶ τὰ ἐξῆς, προσέθηκε, τὴν εἰς τὰ ἔθνη ἔξοδον προαναφωνῶν, καὶ παραμυθούμενος αὐτοὺς καὶ ἐν τούτῳ ὑπὲρ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὅτι 20 περ τοσαύτη μετὰ τὸν σταυρὸν ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐκλάμψει, ὡς πανταχοῦ τῆς γῆς ἐκχυθῆναι τὸ κήρυγμα· ἔτι δὲ καὶ πρὸς παράκλησιν καὶ ἔπαινον ἐκείνης· ὃ δὲ λέγει περὶ αὐτῆς, τοιοῦτον ἐστίν, ὅτι μηδεὶς ἐπιτιμάτω αὐτῇ, ἐγὼ γὰρ τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ καταδικάσαι αὐτὴν ὡς κακῶς πεποιηκίαν, ἢ μέμψασθαι αὐτὴν ὡς οὐκ 25 ὀρθῶς ἐργασαμένην, ὅτι οὐδὲ ἀφήσω λαθεῖν τὸ γεγεννημένον, ἀλλ’ ὁ κόσμος γνώσεται τὸ ἐν οἰκίᾳ ὑπ’ αὐτῆς εἰργασμένον, καὶ ἐν κρυπτῷ. καὶ γὰρ ἀπὸ διανοίας εὐλαβοῦς ἦν τὸ γινόμενον, καὶ πίστεως θερμῆς, καὶ συντετριμμένης ψυχῆς· διατί δὲ μηδὲν πνευματικὸν ὑπέσχετο τῇ γυναικί, ἀλλὰ τὴν εἰς αἰὶ μνήμην; ἐπειδὴ ἦρκει 30 τοῦτο καὶ περὶ ἐκείνων πείσαι θαρρεῖν αὐτήν. εἰ γὰρ ἔργον καλόν, ὡς αὐτὸς ἐμαρτύρησεν, ἐποίησεν, εὐδηλον ὅτι καὶ μισθὸν ἄξιον λήψεται.
- 14 Τίνος ἕνεκεν εἶπε “τότε πορευθεῖς;” ἵνα δείξῃ ὅτι ὅτε γυνὴ πεπορνευμένη τοσαύτην ἐπεδείξατο τιμὴν, ὅτε εἶπεν εἰς τὸν ἐντα- 35

φιασμόν μου, ὅπερ ἱκανὸν ἦν αὐτὸν κατανύξαι, τότε αὐτὸς τὰ τοῦ διαβόλου εἰργάζετο. τὸ δὲ “Ἰσκαριώτης” εἶπεν, ἐπειδὴ καὶ ἄλλος ἦν Ἰουδας· “ἐκ τῶν δώδεκα” φησὶν, ἵνα παραστήσῃ ὅτι ἐκ τοῦ πρώτου χοροῦ τῶν ἐκλελεγμένων ἦν, τῶν μετὰ Πέτρου καὶ Ἰωάννου ἦσαν γὰρ καὶ ἄλλοι μαθηταί.

- 15 Χρὴ δὲ σκοπῆσαι πόσῃ ἦν αὐτοῦ ἡ κακία, ὅτι καὶ αὐτομάτως προσήει, καὶ ὅτι ἀργυρίου τοῦτο ποιεῖ, καὶ ἀργυρίου τοσούτου ἐξήτει δὲ εὐκαιρίαν, ἐπειδὴ ἐδεδοίκει τὸν ὄχλον, καὶ μόνον ἀπολαβεῖν αὐτὸν ἤθελε. καίτοιγε πολλάκις αὐτὸν ἰδὼν διὰ μέσων ἐλθόντα καὶ μὴ κατασχεθέντα, καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ θεότητος πολλὰς παρασχόντα τὰς ἀποδείξεις· οὕτως αὐτὸν καθάπαξ ἐπῆρσεν ἡ φιλαργυρία, καὶ ταῦτα πολλάκις αὐτῷ περὶ τούτου διαλεχθέντος τοῦ Χριστοῦ, διὰ τε φοβερῶν καὶ προσηγῶν ῥημάτων, ὥστε καταλύσαι τὴν πονηρὰν αὐτοῦ ταύτη νῆνοιν· ἀλλ’ εἰ καὶ οὐδὲν ἐκεῖνος ἐκέρθανεν, οὐ μὴν ὁ δεσπότης ἐπαύσατο τὰ αὐτοῦ ποιῶν. εἰ οὖν ὁ Χριστὸς καίπερ προειδὼς τὸ ἀδιόρθωτον τοῦ προδότου, οὐκ ἐπαύσατο τὰ αὐτοῦ εἰσφέρων καὶ νοθετῶν καὶ ἀπειλῶν καὶ ταλανίζων, πολλῷ μᾶλλον ὀφείλομεν ἡμεῖς, ἀμαρτάνοντας καὶ ῥαθυμοῦντας νοθετεῖν καὶ διδάσκειν καὶ παρακαλεῖν, καὶ μὴδὲν ὠφελῶμεν. ἀκούσατε πάντες οἱ φιλάργυροι, οἱ τὸ τοῦ Ἰουδα νόσημα ἔχοντες· ἀκούσατε, καὶ φύγετε τὸ πάθος τοῦτο. 10 εἰ γὰρ ὁ συνὼν τῷ Χριστῷ, καὶ σημεῖα ἐργασάμενος, καὶ τοσαύτης ἀπολαύσας διδασκαλίας, ἐπειδὴ οὐκ ἀπηλλάγη τοῦ νοσήματος τούτου, εἰς τοσοῦτον κατηνέχθη βάραθρον, πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς, οἱ τοῖς παροῦσι προσηλωμένοι, εὐάλωτοι πρὸς ὄλεθρον ἐκ τοῦ πάθους τούτου γενήσεσθε, εἰ μὴ καθ’ ἐκάστην ἡμέραν συνεχῶς ἀπολαύετε ἐπιμελείας, ἑαυτοὺς διορθοῦμενοι διὰ τῆς τῶν γραφῶν παραινήσεως. καθ’ ἐκάστην ἡμέραν συνῆν ἐκεῖνος τῷ μὴ ἔχοντι ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει, καὶ καθ’ ἐκάστην ἐπαιδεύετο τὴν ἡμέραν δι’ ἔργων, διὰ ῥημάτων, μὴ χρυσίον, μὴ ἀργύριον, μὴ δύο χιτῶνας ἔχειν, καὶ ὅμως οὐκ ἐσωφρονίσθη· καὶ πῶς οὖν^c προσδοκᾷ διαφεύξασθαι τὸ νόσημα, μὴ πολλῇ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἀναγνώσει, καὶ τῇ σπουδῇ κεχρημένος; θεινὸν γὰρ, θεινὸν, τὸ τῆς φιλαργυρίας θηρίον· ἀλλ’ ὅμως ἐὰν θέλῃς ῥαδίως νικήσῃς. οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ

^c ὡ Cod.

ἐπιθυμία αὕτη φυσική, καὶ δῆλον τοῦτο ἐκ τῶν ἀπηλλαγμένων αὐτῆς. ὅτι δὲ πάντων χαλεπώτατον τοῦτο τὸ πάθος ἐστίν, δῆλον μὲν καὶ ἐκ τοῦ Ἰούδα, ὅτι περ τὸν δεσπότην διὰ τοῦτο παρέδωκεν δῆλον δὲ καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ τυμβωρύχοι, καὶ ἀνδροφόνοι, καὶ πόλεμοι, καὶ μάχαι, καὶ ὅπερ ἂν εἴποις κακόν, ἐκ τούτου τίκτεται. 5 διὸ παρακαλῶ πάσῃ σπουδῇ τὴν νόσον ταύτην ἐκφύγωμεν, καὶ ὥς ἐστι καιρὸς, ἐκ πάσης πονηρίας ἀνενέγκωμεν δυνάμεθα γὰρ, ἂν θέλωμεν· τί γὰρ φορτικὸν ἐπετάγημεν;

Καὶ μετ' ὀλίγα—Ποῖα γὰρ ὄργανα εἶχον οἱ Ἀπόστολοι τοσαῦτα κατορθώσαντες; οὐχὶ μονοχίτωνες καὶ ἀνυπόδετοι περιήεσαν, καὶ 10 πάντων περιεγέγοντο; τί γὰρ δύσκολον τῶν ἐπιταγμάτων, μηδὲνα ἔχειν ἐχθρόν, μηδὲνα μισεῖν, μηδὲνα λέγειν κακῶς; τὰ ἐναντία μὲν οὖν τούτων δυσκολώτερα. Καὶ πάλιν—ὅτι οὐχὶ πάντων τῶν ἁμαρτημάτων αἱ αὐταὶ^d κολάσεις εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ πολλαὶ καὶ διάφοροι, καὶ ἀπὸ χρόνων καὶ ἀπὸ προσώπων, καὶ ἀπὸ ἀξιωμαίων, 15 καὶ ἀπὸ συνέσεως, καὶ ἐξ ἐτέρων πλειόνων. καὶ ἵνα σαφέστερον ὁ λέγων γένηται, κείσθω εἰς μέσον ἁμάρτημα πορνείας, καὶ σκοπήσωμεν. εὐρίσκομεν τιμωρίας διαφόρους ἐκ τῶν θείων γραφῶν. ἐπόρνευσέ τις πρὸ τοῦ νόμου, ἄλλως κολάζεται. καὶ τοῦτο ὁ Παῦλος δείκνυσιν, “ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπο- 20 “ λοῦνται.” ἐπόρνευσέ τις μετὰ τὸν νόμον, χαλεπώτερα πείσεται, ἐπόρνευσέ τις ἱερεὺς ὢν, προσέθηκέν τι. ἀπὸ γὰρ τῆς ἀξίας καὶ τὴν τιμωρίαν λαμβάνει μεγίστην. ἐπορνεύθῃ τις βιαίως, αὕτη δὲ ἀπῆλλακται κολάσεως. ἐπορνεύθῃ τίς πλουτοῦσα, ἑτέρα δὲ πτω- 25 πῶς ἐνεκαλεῖτο σφοδρότερον. ἐπόρνευσέ τις μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀναβάπτιστος ἀπέλθῃ, πάντων τῶν προειρημένων χαλεπωτέραν δώσει δίκην· ἐπόρνευσέ τις μετὰ τὸ βάπτισμα· ἐνταῦθα λοιπὸν οὐδὲ παραμυθία τῷ ἁμαρτήματι λείπεται. ἐπόρνευσέ τις ἱερωμένος, αὕτη μάλιστα ἡ κορυφὴ τῶν κακῶν. 30

ΚΕΦ. ΞΓ.

Περὶ τοῦ Πάσχα.

- 17 Πρώτην τῶν ἀζύμων τὴν πρὸ τῶν ἀζύμων φησὶν· εἰώθασι γὰρ ἀπὸ τῆς ἐσπέρας αἰεὶ ἀριθμεῖν τὴν ἡμέραν, καὶ ταύτης μνημονεύει

^d ἰαυαῖς Cod. corr. e Cod. B.

καθ' ἣν ἐν τῇ ἐσπέρᾳ τὸ Πάσχα ἔμελλε θύεσθαι. τὸ ἦλθε τοῦτο λέγων, ἐγγὺς ἦν, ἐπὶ θύραις ἦν, τῆς ἐσπέρας δηλονότι μεμνημένος ἐκείνης· ἀπὸ γὰρ τῆς ἐσπέρας ἤρχοντο, διὸ ἕκαστος προστίθῃσι λέγων, ὅτε ἐθύετο τὸ Πάσχα. ἐρωτῶσι δὲ ποῦ θέλει εἰτοιμασθῆναι τὸ Πάσχα, διὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτὸν καταγύγιον, μήτε οἰκίαν. ἐπι- 5 τελεῖ δὲ τὸ Πάσχα, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἔστιν ἐναντίος τῷ νόμῳ. πρὸς ἄγνωστον δὲ πέμπει ἄνθρωπον, γνωρίσαι κἀντεῦθεν βουλό-μενος, ὅτι εἰ ἤθελεν, ἡδύνατο μὴ παθεῖν. ὁ γὰρ τὸν δεῖνα τοῦτον πείσας, ὥστε αὐτοὺς ὑποδέξασθαι, καὶ ταῦτα ἀπὸ ῥημάτων, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς ὄνου τοῦτο πεποίηκε, τί οὐκ ἂν εἰργάσατο ἐν τοῖς 10 σταυροῦσιν αὐτὸν, εἴγε ἐβούλετο; ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο θαυμάζω μόνον, ὅτι αὐτὸν ὑπεδέξατο ἄγνωστος ὢν, ἀλλ' ὅτι προσδοκῶν ἔχθραν ἐπισπάσασθαι τοιαύτην, καὶ πόλεμον ἄσπονδον ἐκ τῶν Ἰουδαίων, κατεφρόνησε τῆς τούτων ἀπεχθείας. σημεῖον δὲ αὐτοῖς δίδωσι τὸν τὸ κεράμιον βαστάζοντα, ἐπειδὴ τὸν τόπον ἠγνούν. 15

Εἶπε δὲ “ὅτι ὁ καιρὸς μου ἐγγὺς ἐστί,” ἅμα μὲν καὶ τοὺς μαθητὰς ὑπομιμνήσκων τοῦ πάθους συνεχῶς, ὥστε τῇ πυκνότητι τῆς προρρήσεως ἐγγυμνασθέντες μελετᾶν τὸ συμβησόμενον. ἅμα δὲ δεικνὺς αὐτοῖς ἐκείνοις καὶ τῷ ὑποδεχομένῳ, καὶ πᾶσιν Ἰου- 20 δαίοις, ὃ πολλὰκις εἶπεν, ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται. προστίθῃσι δὲ “μετὰ τῶν μαθητῶν μου,” ὥστε ἀρκοῦσαν γενέσθαι τὴν παρασκευήν. διατί δὲ ἐσθιόντων αὐτῶν, περὶ τῆς προδοσίας διαλέγεται; ἵνα καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ ἀπὸ τῆς τραπέζης δείξῃ τὴν πονηρίαν τὴν τοῦ προδότου· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ παρῆν, καὶ ἦλθε κοινωνῆσαι καὶ μυστηρίων καὶ ἁλῶν· καὶ ὅτι ἔδει τότε, 25 εἰ καὶ θηρίον ἦν, πρᾶότερον γενέσθαι.

- 21 Πρὸ δὲ τοῦ δεῖπνου καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἐνιψεν, οὐκ εἶπε δὲ ὁ δεῖνα με παραδώσει, ἀλλ' “εἷς ἐξ ὑμῶν,” φειδόμενος καὶ ἐν τούτῳ τοῦ προδότου, ὥστε πάλιν δοῦναι αὐτῷ μετανοίας ἐξουσίαν τὸ λαθεῖν, καὶ αἰρεῖται φεβῆσαι ἅπαντας ὑπὲρ τοῦ διασῶσαι 30 τοῦτον. τῶν δώδεκα δὲ εἶπε, τουτέστι τῶν πανταχοῦ μοι παρόντων, ὧν τοὺς πόδας ἐνιψα, ὃς τοσαῦτα ἐπηγγειλάμην. ποῖον ἄρα πένθος ἀφόρητον τὸν χορὸν τότε τῶν ἀγίων κατέλαβεν ἐκεῖνον, ὅθεν καὶ ἕκαστος μετὰ λύπης ἔλεγε· “μήτι ἐγὼ εἰμι, Κύριε;” διὸ καὶ τῆς ταραχῆς αὐτοὺς ἀπαλλάξαι βουλόμενος, καὶ γὰρ 35

ἀποτεθνήκεισαν τῷ θείῳ διὰ τοῦτο αὐτὸν λοιπὸν ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ ψαλμοῦ. οὐκ ἐκείνους δὲ μόνους ἀνιέναι βουλόμενος τῆς ἀγωνίας τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ τὸν προδότην διορθώσασθαι θέλων. ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις ἀκούσας ἀδιόρθωτος ἔμεινεν, ἀνάληγτος ὢν, βουλόμενος αὐτοῦ καθικέσθαι, ἐμφαίνει αὐτὸν λοιπόν. τίνος ἔνεκε 5 μετ' αὐτοῦ ἔβαπτεν ὁ προδότης; ἀπὸ πολλῆς ἰταμότητος· οὐδὲ γὰρ λοιπὸν ἐτίμα τὸν διδάσκαλον. ὁ Χριστὸς δὲ συγκαταβαίνων, καὶ μέχρι τούτου αὐτὸν ἐντρέψαι βουλόμενος, καὶ εἰς διάθεσιν ἐπισπασάμενος, ἅμα δὲ καὶ ἡμῖν τύπος μακροθυμίας γινόμενος. τὸ δὲ “ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ,” 10 προσέθηκε, τοὺς μαθητὰς ἀνακτώμενος, ἵνα μὴ νομίσωσιν ἀσθενείας εἶναι τὸ πρᾶγμα τοῦ θανάτου αὐτοῦ· καὶ γὰρ ἐξ ὧν προέλεγεν, ἑαυτὸν ἐδείκνυνεν ἐκουσίως τοῦτον καταδεχόμενος· ἔτι δὲ καὶ τὸν προδότην καὶ ἐν τούτῳ διορθούμενος. καὶ εἰ ἐκεῖνος καὶ μετὰ τοῦτο, καὶ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι “οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ,” οὐ μόνον 15 ἀδιόρθωτος, ἀλλὰ καὶ ἀναισχυντίας ἐφθέγγετο ῥήματα, εἰπὼν “μήτι ἐγὼ εἰμι;” συνειδὼς γὰρ ἑαυτῷ τοιαῦτα, οὐκ ᾔδεσθη περὶ τούτων ἐξετάσεων. τὸ δὲ εἰπεῖν τὸν δεσπότην, “σὺ εἶπας,” δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἄφατον ἡμερότητα. καὶ γὰρ ἐπὶ εἰπεῖν αὐτῷ, ὃ μισρὲ καὶ παμμίαρε, ἐναγῇ καὶ βέβηλε, τοσοῦτον χρόνον ὠδίνων 20 τὸ κακὸν, καὶ ἀπελθὼν καὶ συμβόλαια Σατανικὰ ποιήσας, καὶ ἀργύριον συνθέμενος λαμβάνειν, καὶ παρ' ἐμοῦ διελεγχθεὶς ἔτι τολμᾶς ἐρωτᾶν; ἀλλ' οὐδὲν τούτων εἶρηκεν, ἀλλὰ πῶς; “σὺ εἶπας” ὅρους ἡμῖν καὶ κανόνας ἀνεξικακίας πηγνύς. μηδεὶς οὖν λεγέτω ὅτι, εἰ γεγραμμένον ἦν τοῦ παθεῖν αὐτὸν ταῦτα, διατί ἐγκαλεῖται 25 Ἰούδας τὰ γεγραμμένα ποιήσας; ἐπειδὴ οὐ ταύτῃ τῇ γνώμῃ τοῦτο πεποίηκεν, ἀλλὰ πονηρᾷ προαιρέσει· χρὴ γὰρ τὸν σκοπὸν ἐξετάζειν πανταχοῦ. διατί οὐκ ἠρώτησεν ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰούδας, μήτι ἐγὼ εἰμι; ἐπειδὴ ἐνόμιζε λαθάνειν τὸ εἰπεῖν τὸν Χριστὸν, “εἷς ἐξ “ὑμῶν,” ὅτε αὐτὸν δῆλον ἐποίησε, τότε τῇ ἐπεικειᾷ τοῦ διδασκά- 30 λου καταφρονήσας ὡς οὐκ ἐλέγξαντος αὐτὸν, οὐκ ᾔδεσθη τοῦ ἐρωτῆσαι, ῥαββὶ δὲ αὐτὸν ἐκάλεσεν ἀπὸ πολλῆς ἰταμότητος· τοιοῦτον γὰρ ἡ φιλαργυρία, μωροὺς γὰρ καὶ ἀνοήτους ἐργάζεται.

Πῶς ὁ μὲν Ματθαῖος φησὶ, καὶ οἱ ἄλλοι, ὅτι ὅτε συνετάξατο περὶ τῆς προδοσίας ὁ Ἰούδας, τότε αὐτὸν ὁ διάβολος εἶλεν· ὁ δὲ 35

Ἰωάννης, “μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὁ Σατανᾶς;” καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Ἰωάννης τοῦτο ἀνωτέρω εἶπεν, ὅτι δείπνου γενομένου καὶ τὰ ἐξῆς.

ΚΕΦ. ΞΔ.

Περὶ τοῦ τύπου τοῦ μυστικοῦ.

5

- 26 Τίνος ἔνεκε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα, καὶ οὐκ ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ, λαβὼν ἄρτον ἔκλασε καὶ τὰ μυστήρια ἐπετέλεσεν; ἵνα μάθωμεν πάντοθεν καὶ τῆς παλαιᾶς αὐτὸν ὄντα νομοθέτην, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῃ διὰ ταῦτα προσκιογραφηθέντα. διὰ τοι τοῦτο ἔθα ὁ τύπος τὴν ἀλήθειαν ἐπιτίθησιν, ἣ δὲ ἐσπέρα τοῦ πληρώματος τὸν 10 καιρὸν, τεκμήριον ἦν, καὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν λοιπὸν ἦκειν τὸ τέλος τὰ πράγματα· εὐχαριστεῖ δὲ, διδάσκων ἡμᾶς, ὅπως δεῖ τὸ μυστήριον τοῦτο ἐπιτελεῖν, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται, καὶ παιδεύων ἡμᾶς ὅπερ ἂν πάσχωμεν εὐχαρίστως φέρειν. μετὰ δὲ τὸ φαγεῖν τὸ νομικὸν Πάσχα, παραδίδωσι τὸ 15 μυστήριον λέγων, “λάβετε, φάγετε,” καὶ τὰ ἐξῆς. ἐπειδὴ λοιπὸν παύσασθαι ἔδει τὰ νομικὰ, καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν παλαιῶν ἐορτῶν, καὶ ἐφ’ ἐτέραν μεταβαίνει τράπεζαν φρικωδεστάτην τῆς καινῆς. οὐκ ἐθορύβησαν ἀκούοντες λέγοντος αὐτοῦ, “τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμα “μου.” ἐπειδὴ πολλὰ καὶ μεγάλα ἔμπροσθεν αὐτοῖς ἦν προ- 20 διαλεχθεῖς, καθὼς ἐν διαφόροις τόποις ὁ Ἰωάννης φησὶ, λέγει δὲ τὴν αἰτίαν τοῦ πάθους, τῶν ἁμαρτημάτων εἶναι τὴν ἄφεσιν. “αἷμα δὲ καινῆς διαθήκης” καλεῖ, ὡς τὴν καινὴν διαθήκην συνέχων. ὥσπερ γὰρ ἡ παλαιὰ, πρόβατα καὶ μόσχους εἶχεν, οὕτως καὶ αὕτη τὸ αἷμα τὸ δεσποτικόν. δείκνυσιν δὲ κἀντεῦθεν ὅτι μέλλῃ 25 ἀποθνήσκειν, διὸ καὶ διαθήκης μέμνηται· ἀναμιμνήσκει δὲ καὶ τῆς παλαιᾶς, ἐπειδὴ καὶ ἐκείνῃ δι’ αἵματος ἐγκαίνιστο. καὶ πάλιν δὲ λέγει τοῦ θανάτου τὴν αἰτίαν, “ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον “εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.” τί διδάσκων ἔλεγε τοῦτο “ποιεῖτε εἰς 30 “τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν;” καθάπερ φησὶν, ἐκεῖνο ἐποιεῖτε εἰς 30 ἀνάμνησιν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θαυμάτων, οὕτω καὶ τοῦτο εἰς ἐμὴν. ἐκεῖνο τὸ αἷμα ἐξεχύθη εἰς σωτηρίαν τῶν πρωτοτόκων, τοῦτο εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. καὶ καθάπερ Μωϋσῆς, φησὶ, τοῦτο μνημόσυνον ἡμῖν αἰώνιον παραδédωκεν, οὕτω καὶ αὐτὸς εἰς ἐμὴν ἀνάμνησιν, ἕως ἂν παραγένομαι· Πάσχα γὰρ παραδίδωμι, δι’ οὗ μέλλω 35

πνευματικούς ποιεῖν. ἔπινε δὲ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ, ἵνα μὴ ταῦτα ἀκούοντες εἴπωσι, τί οὖν αἷμα πίνομεν, καὶ σάρκα ἐσθίομεν; καὶ θορυβηθῶσιν. καὶ γὰρ ὅτε τοὺς περὶ τούτων ἐκίνησε λόγους, πρότερον πολλοὶ ἐσκανδαλίζοντο, καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ ῥήματα. ἵνα οὖν μὴ καὶ τότε ταραχθῶσιν, πρῶτος αὐτὸς τοῦτο ἐποίησεν, ἐνάγων 5 αὐτοὺς ἀταράχως εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν μυστηρίων. διὰ τοῦτο οὖν τὸ ἑαυτοῦ αἷμα καὶ αὐτὸς ἔπινε.

- 29 Τὸ “οὐ μὴ πῖω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ταύτης” καὶ τὰ ἐξῆς, δηλοῖ βασιλείαν μὲν τοῦ Πατρὸς, τὴν ἑαυτοῦ ἀνάστασιν, γενήματα δὲ τῆς ἀμπέλου τὸν οἶνον. τοῦτο οὖν φησὶν, ὅτι “οὐ μὴ 10 “πῖω ἐκ τοῦ οἴνου τούτου ἀπάρτι,” καὶ τὰ ἐξῆς. ἔνεκεν δὲ τούτου μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔπινε, ἵνα μὴ νομίσωσιν οἱ παχύτεροι, φαντασίαν εἶναι τὴν ἀνάστασιν· ὅθεν καὶ οἱ Ἀπόστολοι τοὺς τοιούτους πείσαι βουλόμενοι, τοῦτο ἔλεγον· “οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνε- “πίομεν αὐτῷ.” τὸ δὲ μεθ’ ὑμῶν εἶπεν, ὥστε ὑμᾶς μαρτυρῆσαι 15 περὶ τούτου, δι’ ὅψεως καὶ διὰ πραγμάτων τὴν πληροφορίαν δεξάμενοι· καινὸν δὲ, τοιούτοις ξένος· οὐδὲ γὰρ σῶμα παθητὸν ἔχων φησὶ, μέλλω αὐτὸ πίνειν, ἀλλὰ ἀθάνατον λοιπὸν καὶ ἀδιάφθαρτον, καὶ οὐ δεόμενον τροφῆς. διατί ὕδωρ οὐκ ἔπινε, ἀλλ’ οἶνον; αἵρεσιν τινὰ πονηρὰν πρόρριζον ἀνασπάσαι βουλόμενος. 20 ἐπειδὴ γὰρ εἰσὶ τινες ἐν τοῖς μυστηρίοις ὕδατι κεχρημένοι, διὰ τοῦτο καὶ ἡνίκα τὰ μυστήρια παρεῖδωκε, καὶ ἡνίκα ἀνέστη, χωρὶς μυστηρίων τράπεζαν ψιλὴν παρατιθέμενος, οἶνον ἐχρήτο, καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν εἰπὼν, ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου· ἄμπελος δὲ οἶνον, οὐχ ὕδωρ γεννᾷ.

25

- 30 Τὸ “ὑμνήσαντες ἐξῆλθον,” πρὸς νοουθεσίαν ἡμῶν εἴρηται. ἀκουέτωσαν τοίνυν ὅσοι καθάπερ χοῖροι ἐσθιόντες, ἀπλῶς ἐκ τῆς τραπέζης ἀνίστανται τῆς αἰσθητῆς, οὐ μετ’ εὐχαριστίας καὶ ὕμνων. ἀκουέτωσαν καὶ ὅσοι τὴν τελευταίαν πάλιν εὐχὴν οὐκ ἀναμένουσι τῶν μυστηρίων. αὕτη γὰρ ἐκείνης σύμβολόν ἐστιν· 30 εὐχαρίστησεν οὖν πρὸ τοῦ δοῦναι τοῖς μαθηταῖς, ἵνα καὶ ἡμεῖς πρὸ τῆς βρώσεως εὐχαριστήσωμεν πρότερον. εὐχαρίστησε καὶ ὕμνησε μετὰ τὸ δοῦναι, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτὸ τοῦτο ποιῶμεν. διὰ τοῦτο δὲ εἰς τὸ ὅρος ἐξέρχεται, φανερὸν ἑαυτὸν ποιῶν πρὸς τὸ συλληφθῆναι, ἵνα μὴ δόξη κρύπτεσθαι· ἔσπευδε γὰρ ἐπὶ τὸν 35

τόπον ἔλθειν, τὸν καὶ Ἰουδα γνῶριμον. λέγει δὲ αὐτοῖς τὸ “ πάντες
 “ σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοί,” ἔτι δὲ καὶ τὴν προφητείαν, ὁμοῦ
 μὲν πείθων αὐτοὺς προσέχειν τοῖς γεγραμμένοις, ὁμοῦ δὲ δηλῶν
 ὅτι πάντα προεκήρυξαν οἱ προφῆται ἄνωθεν τὰ ἐν τῷ πράγματι.
 οὐκ ἔστι^ο δὲ μέχρι τῶν σκυθραπῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ 5
 λέγει· καὶ οὐκ εἰς μακράν τινα χώραν ἀπιέναι προστήσσει, ἀλλ’
 ἐν αὐτῷ τῷ ἔθνει, ἐν ᾧ καὶ ἐσταυρώθη, ἐν αὐτοῖς σχεδὸν τοῖς
 χωρίοις· διὰ τοῦτο ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ εἶπεν, ἵνα τοῦ φόβου τῶν
 Ἰουδαίων ἀπαλλαγέντες, πιστεύσωσιν αὐτῷ φαινομένῳ· διὸ καὶ
 ἐκεῖ ἐφάνη.

10

- 31 Δέον ἀκούσαντα τὸν Πέτρον “ πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε
 “ ἐν ἐμοί” δεηθῆναι καὶ εἰπεῖν βοήθησον ἡμῖν, ὥστε μὴ ἀπο-
 σχισθῆναι, μᾶλλον ἑαυτῷ θαρρεῖ καὶ φησὶν, “ ὅτι εἰ καὶ οὗτοι
 “ πάντες σκανδαλισθήσονται, ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι.”
 ἐπεὶ οὖν ἔμελλεν ἐκ τούτου κατὰ μικρὸν εἰς αὐθάδειαν χωρεῖν, 15
 ἔδει γὰρ αὐτοὺς καὶ τῷ προφήτῃ καὶ τῷ Χριστῷ πείθεσθαι, διὰ
 τοῦτο ἀφίησιν αὐτὸν πεσεῖν, παιδεύων αὐτὸν ἐντεῦθεν, τῆς οἰκείας
 συνεκδήσεως πιστοτέραν ἡγεῖσθαι τὴν ἀπόφασιν τὴν αὐτοῦ· καὶ
 οἱ λοιποὶ δὲ οὐ μικρὸν ἐκαρπώσαντο ὄφελος ἀπὸ τῆς ἀρνήσεως
 αὐτοῦ, τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν κατανοήσαντες, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ 20
 ἀλήθειαν. ὅτι δὲ χαλεπὸν ἦν ἐν αὐτῷ τὸ πάθος τῆς αὐθαδείας,
 δῆλον. οὐκ ἠρέεσθη γὰρ τοῖς προτέροις, καὶ τῷ προφήτῃ καὶ τῷ
 Χριστῷ ἀντειπὼν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα εἰπόντος “ τρίς ἀπαρ-
 “ νήσει με,” λέγει· “ κἂν δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε
 “ ἀπαρνήσομαι.” εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ πολλῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν 25
 Χριστὸν ταῦτα ἔλεγε, ἀλλ’ οὐκ ἄνευ προπετείας τοῦτο ἐποίει, καὶ
 ὡς θαρρῶν ἑαυτῷ. διὸ καὶ τῆς ἑαυτοῦ ῥοπῆς ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀπε-
 γύμνωσε, τὴν φύσιν ἐλέγχων τὴν ἀνθρωπίνην. διὸ χρή γινώσκειν,
 ὅτι οὐκ ἀρκεῖ προθυμία ἀνθρώπου, ἂν μὴ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύει
 ῥοπῆς, ὡς ἐγνωμεν ἐκ τοῦ Πέτρου, οὔτε πάλιν κερδανούμεν τί ἀπὸ 30
 τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, προθυμίας οὐκ εὐσης. ἐπειδὴ ἔθος ἦν αὐτῷ
 χωρὶς τῶν μαθητῶν εὐχεσθαι· ἐποίει δὲ, παιδεύων ἡμᾶς ἐν ταῖς
 εὐχαῖς ἡσυχίαν κατασκευάζειν ἑαυτοῖς καὶ ἡρεμίαν πολλήν,
 τούτου χάριν φησὶ πρὸς αὐτοὺς “ μείνατε αὐτοῦ, ὥς ἂν ἀπελθὼν

^ο ἔστι Cod.

“προσεύξομαι.” τοὺς τρεῖς δὲ παραλαμβάνει, καὶ οὐ πάντας, ἵνα μὴ καταπέσῃσι· τούτους δὲ ὡς τῆς δόξης αὐτοῦ θεωροὺς γενομένους. οὐχ ἀπλῶς δὲ, πρὸς Πέτρον ἀποτείνεται μάλιστα μετὰ τὴν προσευχὴν ἑλθόν, καὶ εὐρὼν αὐτοὺς καθευδοντας· ἀλλὰ καθικνούμενος αὐτοῦ διὰ τὸ εἰπεῖν, “κὰν δέη με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν,” 5 καὶ τὰ ἐξῆς. ἐπειδὴ δὲ ὁμοίως καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον, καὶ πρὸς πάντας διαλέγεται, ἐλέγχων αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν. οἱ γὰρ συναποθανεῖν αἰρούμενοι, οὐδὲ λυπευμένοι τότε συλλυπηθῆναι ἰσχυσαν ἐρηγοροῦτες, ἀλλ’ ἐκράτησεν αὐτῶν ὁ ὕπνος.

39 “Ενεκεν τίνος εὐχεται; ἵνα μὴ δόξη ὑπόκρισις εἶναι τὸ πρᾶγμα· 10 ἐπιρρέουσι δὲ καὶ ἰδρῶτες διὰ τὴν αἰτίαν πάλιν τὴν αὐτὴν, ἵνα μὴ εἴπωσιν αἰρετικοὶ ὅτι ὑποκρίνεται τὴν ἀγωνίαν, διὰ τοῦτο καὶ ἰδρῶτες ὡς θρόμβοι αἵματος, καὶ Ἄγγελος ἐνισχύων αὐτὸν ἐφάνη, καὶ μυρία φόβου τεκμήρια, ἵνα μή τις εἴπῃ, τὰ ῥήματα πεπλασμένα εἶναι. τὸ μὲν οὖν εἰπεῖν, “εἰ δυνατόν παρελθέτω,” ἔδειξε 15 τὸ ἀνθρώπινον, τὸ δὲ εἰπεῖν “πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ’ ὡς σὺ,” ἔδειξε τὸ ἐνάρετον καὶ ἐμφιλόσοφον· παιδεύων καὶ τῆς φύσεως ἀνθελκούσης ἔπεσθαι τῷ Θεῷ. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἦρκει τοῖς ἀνοήτοις τὸ πρόσωπον δεῖξαι μόνον, καὶ ῥήματα προστίθῃσι πάλιν· καὶ ἐπειδὴ ῥήματα οὐκ ἦρκει, ἀλλὰ καὶ πραγμάτων ἔδει, καὶ ταῦτα 20 συνάπτει τοῖς ῥήμασιν, ἵνα πιστεύσωσι καὶ οἱ σφόδρα φιλοκεικῶντες, ὅτι καὶ ἄνθρωπος γέγονε, καὶ ἀπέθανεν· εἰ γὰρ καὶ τούτων ὄντων ἀπιστεῖται περὶ τίνων ἐπὶ τούτῳ, πολλῷ μᾶλλον εἰ μὴ ταῦτα ἦν· τούτου χάριν διὰ τοσούτων δείκνυσι τῆς οἰκονομίας τὴν ἀλήθειαν, δι’ ὧν φθέγγεται, καὶ δι’ ὧν πάσχει. οὐχ ἀπλῶς δὲ 25 πρόσκειται τὸ “μετ’ ἐμοῦ γρηγορῆσαι,” ὥσαντι ἔλεγε γρηγορῆσαι οὐκ ἰσχύσατε μετ’ ἐμοῦ, καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τὴν ψυχὴν θῆσειν· καὶ νῦν μὲν πρὸς Πέτρον ἀποτείνεται, νῦν δὲ πρὸς πάντας.

41 “Τί ἐστὶ “προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν;” παιδεύει μὴ ἀπαυθαδιάζεσθαι, ἀλλὰ συντετριφθαι τὴν διάνοιαν καὶ ταπεινο- 30 φρονεῖν, καὶ τῷ Θεῷ τὸ πᾶν ἀνατίθεσθαι· εἰ γὰρ καὶ βούλεσθε, φησὶν, ὑπεριδεῖν θανάτου, ἀλλ’ οὐ δυνήσησθε, ὥς οὐ ὁ Θεὸς ὀρέξει χεῖρα· καθέλκει γὰρ τὸ φρόνημα τὸ σαρκικόν. ἐν δὲ τῇ τρίτῃ εὐχῇ “γενθήτω τὸ θέλημά σου” φησὶ, δεικνύς ὅτι σφόδρα συνάδει, καὶ τοῦτο ἐπιζητεῖ· προσηύξατο δὲ τὸ τρίτον, βεβαιῶν 35

ὅτι ἄνθρωπος γέγονε. τὸ γὰρ δεύτερον καὶ τρίτον, ἀληθείας μάλιστα ἐστὶν ἐν ταῖς γραφαῖς ἐνδεκτικόν· ἐκ δευτέρου δὲ ἦλθε πρὸς αὐτοὺς, ὥστε αὐτοὺς ἐλέγχει ὅτι οὕτως ἐβαπτίσθησαν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, ὥς μηδὲ τῆς παρουσίας αὐτοῦ αἰσθέσθαι. οὐ διὑπνίζει δὲ καὶ ἐπιτιμᾷ πάλιν, ὥστε μὴ πλήξαι πεπληγότες, ἀλλ' ἀπελθὼν φησὶ “καθευδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε.” καὶ μὴν τότε γρηγορῆσαι ἔδει, ἀλλὰ δεικνύς ὅτι οὐδὲ τὴν ὕπνιν οἴσουσι τῶν δεινῶν, ἀλλὰ φυγαδευθήσονται καὶ ἀποστήσονται ὑπὸ τῆς ἀγωνίας, καὶ ὅτι οὐδὲν τῆς αὐτῶν δεῖται βοθηίας, καὶ ὅτι δεῖ πάντως αὐτὸν παραδοθῆναι τοῦτο φησί· τὸ δὲ “εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν” εἶπεν, ὥστε ἀναστῆσαι αὐτῶν τὰ φρονήματα, πρὸς τὸ ἐπιγινῶναι ὅτι τῆς ἐκείνου πονηρίας τὸ ἔργον ἦν, οὐ τὸ αὐτὸν ὑπεύθυνον εἶναι πλημμελημάτων.

ΚΕΦ. ΞΕ.

Περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ Ἰησοῦ.

15

46 Τί διδάσκων ἐκ τούτου ἔλεγεν, “ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν;” ὅτι ἤδει προήξοντα τὸν προδότην· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἔφυγεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον προσέτρεχεν, ὅπως διὰ πάντων τούτων αὐτοὺς παιδεύσῃ, οὐκ ἀνάγκης τὸ πρᾶγμα ὑπάρχειν οὐδὲ ἀσθενείας, ἀλλ' οἰκονομίας τινὸς ἀπορρήτου.

20

Τοῦ μακαρίου Ἰσιδῶρος τοῦ Πηλοτσιώτου. Τῆς κατασχούσης τὸ ἀνθρώπινον γένος προλήψεως τὴν τυραννίδα διακόπτων ὁ Σωτὴρ, καὶ ἀπὸ τῶν χαμαιζήλων πραγμάτων εἰς τὴν ὑπερκόσμιον αὐτοὺς λήξιν ἀναγαγεῖν σπουδάζων ἐβόα, “ἐγείρεσθε “ἄγωμεν ἐντεῦθεν,” ὅτι ἤδει προήξοντα τὸν προδότην” τῇ γὰρ 25 φωνῇ τὴν οἰκίαν κεράσας δύναμιν τῶν θελόντων ἀναστῆναι εἰς οὐρανὸν ἀνέρρωσε τὰς δυνάμεις, ὥστε πολλὰ χαίρειν τῇ προλήψει φράσαντας τῆς αὐτῶν πορείας ἔχεσθαι.

47 Τὸ “μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ” φησὶ, στηλιτεύων αὐτῶν τὴν πονηρίαν, ὅτι τοιαῦτα 30 ἦν αὐτῶν τὰ σκεύη. τὸ δὲ σημεῖον δέδωκεν αὐτοῖς ὁ προδότης, ὅτι πολλάκις κατασχεθεῖς ὑπ' αὐτῶν ὁ Χριστὸς διῆλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν οὐκ ἐπεγνωκότων αὐτόν· φίλημα δὲ θαρρῶν τῇ ἐπεικειᾷ τοῦ διδασκάλου, ὅπερ μάλιστα πάντων ἱκανὸν ἦν αὐτὸν ἀποστε-

ρῆσαι συγγνώμης, ὅτι τὸν οὕτως ἡμερον προεδίδου· ἀλλ' ὦ τῆς
 μιαιρᾶς γνώμης, τί ἐβουλευσατο; τί ἐτόλμησε; ποίοις ὀφθαλμοῖς
 ἑώρα τότε εἰς τὸν διδάσκαλον; ποίῳ στόματι ἐφίλει; αὐτὸς δὲ
 καὶ φιληθῆναι κατεδέξατο καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν ἐκὼν, ἐπεὶ ὅπερ καὶ
 ἄλλοτε πεποιήκειν, καὶ τότε ἂν ἡδύνατο ἐκ μέσου αὐτῶν διελθεῖν, 5
 εἴπερ ἤθελεν· καὶ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, καὶ ἐκράτησαν
 κατ' αὐτὴν τὴν νύκτα, καθ' ἣν τὸ Πάσχα ἔφαγον· οὕτως ἔξεν καὶ
 ἐμαίουντο· τὸ δὲ “ἐταῖρε,” ὥστε ἐντρέψαι αὐτὸν καὶ ἐν τούτῳ,
 φησί· τὸ δὲ “ἐφ' ὃ πάρει,” ὅτι οὐχὶ ἀγάπῃ σκοπῶν τοῦτο δρᾶς,
 ἀλλὰ πονηρᾷ γνώμῃ. τίς δὲ ὁ εἷς οὗτος ὁ τὸ ὠτίον κόψας; 10
 Ἰωάννης φησὶν ὅτι ὁ Πέτρος· τῆς γὰρ αὐτοῦ θερμότητος ἦν τὸ
 πρᾶγμα· πόθεν δὲ εἶχε μάχαιραν; ἐπειδὴ ἀπὸ δειπνου ἦσαν καὶ
 τραπέζης ἐξεληλυθότες· ἦν δὲ εἰκὸς καὶ μαχαίρας εἶναι ἐκεῖ διὰ
 τὸ ἀρνίον. τοὺς μαθητὰς δὲ ἀκούσαντας ὅτι ἤξουσιν τινὲς ἐπ' αὐτὸν,
 τούτου χάριν τινὲς ἐξ αὐτῶν ἔλαβον ταύτας εἰς βοήθειαν, ὡς 15
 πολεμήσαντες ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου, ὃ τῆς ἐκείνων γνώμης ἦν
 μόνον. διὸ καὶ ἐπιτιμᾶται Πέτρος αὐτῇ χρησάμενος, καὶ μετὰ
 σφοδρᾶς τῆς ἀπειλῆς. οὐ μὴν ἀφῆκε τινὰ γενέσθαι βλάβην ὁ
 Χριστὸς, καὶ γὰρ ἰάσατο αὐτὸν, καὶ θαῦμα μέγα ἐπεδείξατο,
 ἱκανὸν καὶ τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν ἐμφῆναι, καὶ τὴν 20
 τοῦ μαθητοῦ φιλοστοργίαν τε καὶ πραότητα· καὶ γὰρ ἐκεῖνο μὲν
 φιλοστοργῶς· τοῦτο δὲ τὸ βαλεῖν τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην
 πειθηνίως ἔπραξεν. τίνος ἕνεκεν εἶπεν “ὅτι πάντες οἱ λαβόντες
 “μάχαιραν” καὶ τὰ ἐξῆς; τοὺς μαθητὰς παραμυθούμενος τῇ
 τιμωρίᾳ τῶν ἐπιβουλευόντων. οὐκ εἶπε δὲ ὅτι δύναμαι ἐγὼ πάντας 25
 αὐτοὺς ἀπολέσαι, ἀλλὰ παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου. ἐπειδὴ
 πιθανότερος μᾶλλον τοῦτο λέγων ὑπῆρχεν, ἥπερ ἐκείνοι. οὐδέπω
 γὰρ τὴν προσήκουσαν δόξαν περὶ αὐτοῦ εἶχον· καὶ πρὸ μικροῦ δὲ
 εἰρηκὼς ἦν, ὅτι “περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου,” καὶ
 “Πάτερ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο,” καὶ ἀγωνιῶν 30
 ἐφάνη καὶ ἰδρῶν, καὶ ὑπὸ Ἀγγέλου ἐνισχυόμενος. ἐπεὶ οὖν πολλὰ
 τὰ ἀνθρώπινα ἐπεδείξατο, οὐκ ἔδοκει πιθανὰ λέγειν, εἴγε εἴρηκεν
 ὅτι δοκεῖτε ὅτι οὐ δύναμαι αὐτοὺς ἀπολέσαι; “δώδεκα δὲ
 “λεγεῶνας” εἶπεν “Ἀγγέλων,” πρὸς τὸν φόβον αὐτῶν καὶ τὴν
 ἀσθένειαν σχηματίζων τὸν λόγον. καὶ γὰρ ἀποτεθηκότες ἦσαν 35

τῷ δέει. εἰ γὰρ εἷς Ἄγγελος ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας ἀνείλεν ὥπλισμένας, τί δώδεκα λεγεῶνων ἔδει ἐπὶ χιλίων ἀνθρώπων; τὸ δὲ “πῶς πληρωθῶσι τῶν προφητῶν αἱ γραφαί;” εἶπε, φοβῶν αὐτοὺς κἀντεῦθεν. εἰ γὰρ ἐκεῖναις, φησὶ, τοῦτο δοκεῖ ὥστε παθεῖν με, τί ὑμεῖς ἐναντιοῦσθε πολεμοῦντες; 5

55 Διαλεχθεὶς πρὸς τοὺς μαθητάς, λοιπὸν πρὸς τοὺς ἐπελθόντας αὐτῷ τρέπει τὸν λόγον, καὶ φησὶ, τί τῶν μαχαιρῶν καὶ τῶν ξύλων ἐδέησεν ὑμῖν εἰς τὸ μετὰ τοιούτων ὅπλων ἐπελθεῖν ἐπὶ τὸν μεθ' ὑμῶν ὄντα αἰεῖ; μὴ γὰρ ληστής εἰμι; οὐχὶ καθημένων ἐν τῷ ἱερῷ ἐκαθεζόμενον διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με; ἀπὸ τούτων δεικνύς 10 αὐτοῖς, ὅτι εἰ μὴ ἐκὼν ἔδωκεν, οὐκ ἂν ἴσχυσαν οὐδὲ νῦν κατασχεῖν αὐτόν. καὶ γὰρ οἱ τὸν αἰεῖ ὄντα ἐν χερσὶ μὴ δυνηθέντες κρατῆσαι, καὶ μέσον αὐτῶν λαβόντες καὶ μὴ περιγεγόμενοι, πῶς εἰ μὴ ἠθέλησε περιεγέγοντο ἂν αὐτοῦ; οὐ λέγει δὲ τὰ θαύματα ἅπερ εἰς αὐτοὺς εἰργάσατο, ἀλλὰ τὴν διδασκαλίαν, ἵνα μὴ δόξῃ κομ- 15 πάζειν. τὸ δὲ “ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί τῶν προφητῶν,” καὶ πρὸς τούτους εἶπε, μέχρις ἐσχάτης ὥρας ἀναιρῶν αὐτῶν πᾶσαν ἀπολογία· ὁ γὰρ ἑαυτὸν παραδούς ἵνα πεισθῇ τοῖς προφήταις, πῶς ἐναντίως τούτων ἐδίδασκε, καθὼς ἐνεκάλουν οἱ Ἰουδαῖοι. “τότε,” πότε ἔφυγον οἱ μαθηταὶ ἀφέντες αὐτόν; ὅτε εἶδον ὅτι οὐκ ἔτι 20 διαφυγεῖν αὐτὸν ἐνι, ἐκόντος ἑαυτὸν παραδιδόντος αὐτοῖς, καὶ λέγοντος κατὰ τὰς γραφὰς τοῦτο γενέσθαι. ὅτε μὲν γὰρ κατεσχέθη, ἔμενον προσδοκῶντες ὅτι ἐκφεύξεται αὐτούς· ὅτε δὲ ἐφθέγγετο ταῦτα πρὸς τοὺς ὄχλους, τότε ἔφυγον πρὸς Καϊάφαν δὲ αὐτὸν ἀπήγαγον, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἦν τότε ἀρχιερεὺς, καὶ πάντες 25 συνηγμένοι ἦσαν ἐκεῖ, ἵνα μετὰ γνώμης πάντα ποιήσωσι τῶν ἀρχιερέων, οὕτω διενυκτέρευον καὶ ἡγρύπνουσαν ἐπὶ τούτῳ· οὐδὲ γὰρ ἔφαγον τότε τὸ Πάσχα, ἀλλ' ἐν ἑτέρᾳ ἡμέρᾳ, ὥστε καὶ ἐν τούτῳ τὸν νόμον ἔλυσαν, διὰ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν περὶ τὴν σφαγὴν ταύτην. εἰπὼν γὰρ ὁ Ἰωάννης, ὅτι πρῶτα ἦν, ἐπήγαγεν, οὐκ εἰσῆλθον εἰς 30 τὸ Πραιτώριον ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ Πάσχα· φαγὼν αὐτὸ τῇ ἐσπέρᾳ ὁ Χριστός. ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ πάντα τολμῶντες, καὶ μυρίους καταπατοῦντες νόμους· ἐπειδὴ γὰρ σφόδρα ἔξεον τῷ θυμῷ, καὶ πολλάκις ἐπιχειρίσαντες ἀνελεῖν, οὐκ ἴσχυσαν,

τότε λαβόντες αὐτὸν ἀπροσδοκῆτως, εἵλαντο καὶ τὸ Πάσχα ἀφεῖναι ὑπὲρ τοῦ τὴν φονικὴν αὐτῶν ἐμπλῆσαι ἐπιθυμίαν.

- 61 Πόθεν ἀποδείκνυνται ψευδομάρτυρες οἱ κατὰ τοῦ Χριστοῦ λέγοντες ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν αὐτοὺς ὅτι “οὗτος ἔφη, δύνάμει κατα-
 “λύσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ;” οὐ γὰρ εἶπεν οὕτως, ἀλλὰ “λύσατε 5
 “τὸν ναὸν τοῦτον,” τοῦ σώματος τοῦ ἰδίου· ἐσιώπα δὲ ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως ἐρωτώμενος, ὅτι ἀνόνητα ἦν τὰ τῆς ἀπολογίας, οὐδενὸς ἀκούοντος· καὶ γὰρ τὸ μὲν σχῆμα δικαστηρίου ἦν μόνον, τὸ δὲ ἀληθὲς ληστῶν ἔφοδος. μετὰ δὲ τὸ ἐξορκισθῆναι αὐτὸν, διὰ τοῦτο εἶπε “σὺ εἶπας” καὶ τὰ ἐξῆς, πᾶσαν αὐτῶν ἀναιρῶν ἀπολογίαν, 10
 ὅτι μέχρις ἐσχάτης ἡμέρας ἐδίδαξεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς, καὶ ὅτι ἐκ δεξιῶν κάθηται τοῦ Πατρὸς, καὶ ὅτι ἤξει πάλιν, κρίνων τὴν οἰκουμένην· διέρρηξε δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ὁ ἀρχιερεὺς, λέγων ὅτι ἐβλασφήμησε· σφοδροτέραν τὴν κατηγορίαν ποιῶν, καὶ τὸ λεχθέν παρὰ τοῦ Χριστοῦ, ὡς μέγα κακὸν δεῖξαι βουλόμενος· ὅθεν 15
 καὶ ὡς ἐπὶ ὁμολογημένων ἁμαρτημάτων, καὶ βλασφημίας φανε-
 ρᾶς, ἐγκαλεῖται τὴν ψῆφον λέγων· “τί ὑμῖν δοκεῖ,” ἐπειδὴ τοίνυν ἤδεσαν, ὅτι εἰ τὸ πρᾶγμα εἰς ἐξέτασιν ἔλθει, καὶ διάγνωσιν ἀκριβῆ, ἀπαλλάττοι πάσης αὐτὸν αἰτίας· δείκνυσι γὰρ αὐτὸν Τῶν Θεοῦ, παρ’ ἐαυτοῖς αὐτὸν καταδικάζουσι, καὶ προκαταλαμβάνουσι 20
 τοὺς ἀκροατὰς λέγοντες· “ὕμεις ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ,” ὥσανεὶ καταναγκάζοντες καὶ βιαζόμενοι αὐτοὺς, ὡς κατὰ βλασφή-
 μου τὴν ψῆφον ἐξενεγκεῖν· διὸ καὶ ἀπεφώνησαν ἐκεῖνοι, ὅτι ἔνοχος θανάτου ἐστίν. ὅθεν οὐ μόνον αὐτοὶ ὡς καταδίκῃ αὐτῷ ἐχρήσαντο, ἀλλὰ καὶ τὸν Πιλάτον, ὡς κατὰ τοιοῦτου ἀποφήνασθαι παρεσκεύ- 25
 ασαν· αὐτοὶ κατηγοροῦντες, αὐτοὶ καταδικάζοντες, αὐτοὶ ψηφίζο-
 μενοι, πάντα αὐτοὶ γινόμενοι τότε.

Τίνος ἕνεκεν οὐκ ἤνεγκαν τὰ σάββατα εἰς μέσον; ὅτι πολλάκις αὐτοὺς ἐπεστόμισε περὶ τούτου· ἄλλως δὲ, καὶ ἐκ τῶν τότε λεγομένων ἐβούλοντο αὐτὸν καταδικάσαι· λάθρα δὲ οὐκ ἀνείλουν 30
 αὐτὸν, ἐπειδὴ ἐβούλοντο καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ διαβαλεῖν· καὶ γὰρ ἦσαν πολλοὶ ᾗδ’ θαυμάζοντες αὐτὸν καὶ ἐκπληττόμενοι· διὰ τοῦτο ἐσπουδασαν δημοσίᾳ καὶ ἐπὶ πάντων σφραγῆναι· τούναντίον δὲ ἐξέβη ἥπερ ἐβούλοντο. μᾶλλον γὰρ, τοῦτο ποιησάντων αὐτῶν,

ἐξέλαμψεν. ἐπεὶ ὅτι γε ἐξουσίαν εἶχον καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀνελεῖν αὐτὸν, ἄκουσον τί φησιν ὁ Πιλάτος, “ λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ “ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν.” ἀναιρεῖν αὐτὸν μέλλοντες, διατί ἐνέπτυνον εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ τᾶλλα τὰ ὅμοια ἐποίουν; διὰ τὸν ἀκόλαστον αὐτῶν τρόπον, καὶ ὅτι καθάπερ 5 θήραμα εὐρόντες, οὕτω τὴν ἑαυτῶν ἐδείκνυνον παροινίαν, ἐορτὴν ταύτην ποιοῦμενοι. χρὴ θαυμάζειν τῶν μαθητῶν τὸ φιλάλθες, μεθ' ὅσης ἀκριβείας ἀπαγγέλλουσι τὰ δοκῶντα εἶναι ἐπονείδιστα, οὐκ ἐπαισχυνόμενοι, ἀλλὰ καὶ δοῖαν ἡγούμενοι τοῦτο μεγίστην, ὥσπερ οὖν καὶ ἦν, τὸ τὸν δεσπότην τῆς οἰκουμένης τοιαῦτα 10 πάσχοντα ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέχεσθαι, τοῦτο γὰρ καὶ τὴν αὐτοῦ κηδεμονίαν ἐδείκνυ τὴν ἄφατον, καὶ τὴν πονηρίαν ἐκείνων τὴν ἀσύγνωστον, καὶ γὰρ πληγὰς τὰς πασῶν ὑβριστικωτέρας ἐνέτεινον, κολαφίζοντες, ραπίζοντες, καὶ ταῖς πληγαῖς ταύταις τὴν ἀπὸ τοῦ ἐμπτύειν προστεθείκασιν ὕβριν· καὶ ῥήματα πάλιν πολλῆς γέ- 15 μοντα κωμωδίας ἐφθέγγοντο. ἐπειδὴ γὰρ προφήτην αὐτὸν ἔλεγον οἱ πολλοί, “ προφῆτευσον ἡμῖν” φησὶ, “ προφῆτα, τίς ἐστίν ὁ “ παῖσα; σε.” ἕτερος δὲ φησὶν ὅτι καὶ περιβαλόντες τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τῷ ἱματίῳ, ταῦτα ἐποίουν, ὥσπερ τινὰ ἄτιμον καὶ τριβολι- 20 μαῖον εἰς μέσον λαβόντες· καὶ οὐκ ἐλεύθεροι μόνον, ἀλλὰ καὶ 20 δοῦλοι ταύτην τὴν παροινίαν εἰς αὐτὸν ἐπαροῖουν τότε.

ΚΕΦ. ΞΣ.

Περὶ τῆς ἀρνήσεως Πέτρου.

- 75 Πῶς ὁ μὲν Ματθαῖος φησὶν, ὅτι εἶπεν ὁ Χριστὸς τῷ Πέτρῳ, “ πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρεῖς ἀπαρνήσει με,” ὁ δὲ Μάρκος 25 λέγει ὅτι ὅτε μὲν ἅπαξ ἡρνήσατο, τότε πρῶτον ἐφώνησεν ὁ ἀλεκτρυὼν, ὅτε δὲ τρίτον, τότε δεύτερον; πῶς οὖν εὐρεθήσονται ἀληθῆ ἀμφοτέρα; ἐπειδὴ περ καθ' ἐκάστην ἀγωγὴν, καὶ τρίτον καὶ τέταρτον φωνεῖν εἴωθεν ὁ ἀλεκτρυὼν· δηλῶν ὁ Μάρκος ὅτι οὐδὲ ἡ φωνὴ αὐτὸν ἐπέσχε, καὶ εἰς μνήμην ἤγαγε, τοῦτο φησὶν, 30 ὥστε ἀμφοτέρα ἀληθῆ εἶσι. πρηνὴ γὰρ τὴν μίαν ἀγωγὴν ἀπαρτίσαι τὸν ἀλεκτρυόνα, τρίτον ἡρνήσατο· ἀλλ' οὐδὲ ἀνεμνήσθη οἰκθεν, καὶ ταῦτα τοῦ ἀλεκτρυόνος φωνήσαντος, ἕως ὅτου τὸ

βλέμμα τοῦ διδασκάλου γέγονεν αὐτῷ ἀντὶ φωνῆς· καὶ τοῦτο ὁ Λουκᾶς δηλῶν φησὶν, ὅτι ἐνέβλεψεν εἰς αὐτὸν ὁ Χριστὸς, ἔξω δὲ ἐξελθὼν ἔκλαυσε πικρῶς, ἐπειδὴ οὐκ ἐτόλμα φανερῶς ἔμπροσθεν πάντων, ἵνα μὴ κατηγορηθῇ διὰ τῶν δακρύων, καὶ γνωσθῇ μαθητὴς αὐτοῦ εἶναι.

5

Τίνος ἕνεκεν ἄγουσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν Πιλάτον; ὥστε ἐκεῖνον ἀνελεῖν αὐτόν. αὐτοὶ γὰρ καὶ διὰ τὸ φαγεῖν αὐτοὺς τὴν ἑορτὴν, εἰ καὶ παρανόμως ὥς εἴρηται, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὰς ἄλλας τὰς προειρημένας αἰτίας, τοῦτο οὐκ ἐποίησαν. χρὴ δὲ σκοπῆσαι πῶς συνηλάβη τὸ πρᾶγμα, ὥστε ἐν ἑορτῇ γενέσθαι, οὕτω γὰρ καὶ 10 ἄνωθεν προδιετύπωτο.

ΚΕΦ. ΞΖ.

Περὶ τῆς Ἰούδα μεταμελείας.

3 Ἀπέστρεψε δὲ τὰ ἀργύρια ὁ Ἰούδας μεταμεληθεὶς, ἐπειδὴ οὐκ ἔφερε τὸ συνεῖδός μαστίζον αὐτόν, ἀλλ' ἔδει τοῦτο ποιῆσαι πρὸ 15 τοῦ τὴν ἁμαρτίαν ἀπαρτίσαι αὐτόν· καὶ γὰρ ἐπεπλήρωτο, προδοσία γὰρ ἦν. ὅμως οὐδὲ τότε χρησίμως· τὸ μὲν γὰρ καταγνῶναι καὶ τὸ ρίψαι τὰ ἀργύρια, καὶ τὸ μὴ αἰδεσθῆναι τὸν Ἰουδαϊκὸν δῆμον, πάντα ταῦτα ἀποδεκτά· τὸ δὲ ἀπάγξασθαι, τοῦτο πάλιν ἀσύγνωστον, καὶ ποτηροῦ δαίμονος ἔργον· προεξήγαγε γὰρ αὐτόν 20 τῆς μετανοίας, ἵνα μηδὲν ἐντεῦθεν καρπώσεται, καὶ θανάτῳ αἰσχίστῳ καὶ καταδήλῳ πᾶσιν ἀναιρεῖν πείσας ἀπάγξασθαι. ἀκούσατε οἱ φιλάργυροι, ἀκούσατε καὶ ἐννοήσατε τί ἔπαθεν ἐκεῖνος, πῶς καὶ τῶν χρημάτων ἐξέπεσε, καὶ τὴν ἁμαρτίαν εἰργάσατο, καὶ τὴν ψυχὴν ἀπώλεσε τὴν ἑαυτοῦ· τοιαῦτα γὰρ τῆς φιλαργυρίας 25 τὰ κέρδη· τοὺς μὲν γὰρ καθολικῶς καὶ μερικῶς καὶ ἐνταῦθα ἀπόλλυσι, καὶ ἐκεῖ ὥσπερ τὸν Ἰούδαν, τοὺς δὲ ἐκεῖ μόνον παραδίδωσι τοῖς αἰωνίοις καὶ ἀφορήτοις κολάσεσιν.

4 Τὸ εἰπεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβυτέρους “σὺ ὄφει,” μέγιστον αὐτοῖς ἔγκλημα ἐστίν· καὶ τοῦτο φαίνονται γὰρ μαρτυροῦντες τῇ 30 τόλμῃ καὶ τῇ παρανομίᾳ, ὅθεν καὶ κρίνουσι μὲν αὐτόν, ὑπὸ δὲ τοῦ πάθους μεθύοντες οὐκ ἠθέλησαν ἀποσχέσθαι τῆς Σατανικῆς ἐγχειρήσεως· κύριοι γὰρ ὑπῆρχον ἀφεῖναι τῆς καταδίκης εἴπερ ἤθελον τὸν Χριστόν. οὐκ ἐκ τούτου δὲ μόνον κατακρίνονται, ἀλλὰ καὶ

ἐκ τοῦ μὴ βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν διὰ γὰρ τὸ γινώσκειν ὅτι τὸν φόνον ἠγόρασαν, τοῦτο οὐκ ἐποίησαν, ἀλλ' ἠγόρασαν ἄγρὸν εἰς ταφὴν τῶν ξένων, ἀπὸ φόνου εὐποιᾶν ποιοῦντες· ὅστις ἄγρὸς κατ' αὐτῶν ἐστὶ μαρτύριον, καὶ σάλπιγγος λαμπρότερον, πᾶσιν ἀνακηρύττει τὴν μισαιφονίαν αὐτῶν τοῦ χωρίου τούτου τὸ ὄνομα. 5 οὐχ ἁπλῶς δὲ ποιοῦσιν, ἀλλὰ συμβούλιον λαμβάνοντες, ἵνα μηδεὶς ἀθωωθῇ τοῦ τολμήματος, ἀλλὰ πάντες ὥσιν ὑπεύθυνοι. χρὴ δὲ σκεπῆσαι, πῶς ἄνωθεν προὔλεγεν ἡ προφητεία, καὶ περὶ τῆς τοῦ ἄγρου τούτου ἀγορασίας, καὶ ὅτι οὐ μόνον οἱ Ἀπόστολοι, ἀλλὰ καὶ οἱ προφῆται τὰ ἐπονειδίστα μετὰ ἀκριβείας διηγοῦντο. 10

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ. Ἰστέον ὅτι ὁ Ἰουδᾶς οὐκ ἐναπέθανε τῇ ἀγχόνῃ, ἀλλ' ἐπεβίωκε κατενεχθεὶς πρὸ τοῦ ἀποπνιγῆναι, καὶ τοῦτο δηλοῦσιν αἱ τῶν ἀποστόλων Πράξεις, “ὅτι πρηνὴς γενόμενος, ἐλάκισε,” καὶ τὰ ἐξῆς· τοῦτο δὲ σαφέστερον ἱστορεῖ Παπίας, ὁ Ἰωάννου τοῦ Ἀποστόλου μαθητῆς, λέγων “μέγα ἀσεβείας ὑπόδειγμα ἐν 15 “τούτῳ τῷ κόσμῳ περιπάτησεν ὁ Ἰουδᾶς· πρῆσθεις γὰρ ἐπὶ “τοσοῦτον τὴν σάρκα, ὥστε μὴ δύνασθαι διελθεῖν ἀμάξης ῥαδίως “διερχομένης, ὑπὸ τῆς ἀμάξης πταισθέντα τὰ ἔγκατα ἐγκενω- “θῆναι.”

·Τοῦτ' αὖτοῦ. Πρῆσθεις ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα ὥστε οὐδὲ 20 ἐπὶθεν ἄμαξαν ῥαδίως διέρχεσθαι, ἐκείνον δύνασθαι διελθεῖν, ἀλλὰ μὴδὲ αὐτὸν μόνον τὸν τῆς κεφαλῆς ὄγκον· τὰ μὲν γὰρ βλέφαρα αὐτοῦ τῶν ὀφθαλμῶν φασὶ τοσοῦτον ἐξοιδῆσαι, ὥς αὐτὸν μὲν καθόλου τὸ φῶς μὴ βλέπειν, τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲ αὐτοῦ μὴδὲ ὑπὸ ἱατρικῆς διόπτρας ὀφθῆναι δύνασθαι, τοσοῦτον βάθος εἶχον ἀπὸ 25 τῆς ἔξωθεν ἐπιφανείας· τὸ δὲ αἰδοῖον αὐτοῦ, πάσης μὲν αἰσχύνης ἀηδέστερον καὶ μεῖζον φαίνεσθαι, φέρεσθαι δὲ δι' αὐτοῦ τοὺς ἐξ ἅπαντος τοῦ σώματος συρρέοντας ἰχώρας, καὶ σκώληκας, εἰς ὕβριν δι' αὐτῶν μόνον τῶν ἀναγκαίων. μετὰ δὲ πολλὰς βασάνους καὶ τιμωρίας, ἐν ἰδίῳ φασὶ χωρίῳ τελευτήσαντος, ἀπὸ τῆς ὁσμῆς 30 ἔρημόν τε καὶ ἄοικον τοῦτο τὸ χωρίον μέχρι τῆς νῦν γενέσθαι, ἀλλ' οὐδὲ μέχρι σήμερον δύνασθαι τινα ἐκείνον τὸν τόπον παρελθεῖν, ἢ ἂν μὴ τὰς ῥίνας ταῖς χερσὶν ἐπιφράξῃ.

11 Ἐπειδὴ περ ἐγίνωσκον οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Πιλάτον οὐδένα ποιούμενον λόγον τῶν νομίμων, ἐπὶ τὰ δημόσια ἐγκλήματα τὴν κατῃ-35

γορίαν ποιήσασθαι αὐτὸν πρὸς τὸν Χριστὸν παρεσκεύασαν· διὸ καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν· “σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;” πάντα δὲ ἐκίνουν καὶ ἔστρεφον, ὥστε αὐτὸν εἰς θάνατον ἐμβαλεῖν. αὐτὸς δὲ διὰ τοῦ εἰπεῖν “σὺ εἶπας,” ὁμολόγησεν εἶναι βασιλεὺς, ἀλλ’ ἐπουράνιος, ὃ καὶ ἀλλαχοῦ σαφέστερον ἔλεγε πρὸς αὐτόν· “ὅτι 5
“ ἡ ἐμὴ βασιλεία οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.”

Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐχὶ ταῦτα προσήνεγκεν εἰς μέσον· οἶον ὅτι καὶ φόρον κατεβάλομεν, καὶ ἐτέρους καταβαλέσθαι ἐκέλευσα· καὶ ἡνίκα ἠθέλησάν με ποιῆσαι βασιλέα ἔφυγον; ὅτι διεφθαρμένον ἦν αὐτῶν τὸ δικαστήριον, καὶ ἐκόντες ἐτύφλωττον, καὶ ἐκακούργουν. 10 διὰ δὴ τοῦτο καὶ βραχέα ἀποκρίνεται καὶ σιγᾷ· βραχέα μὲν, ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς διηγεοῦς σιγῆς, αὐθαδίας δόξαν λάβῃ, σιγᾷ δὲ, ὅτι οὐδαμῶς ἐκ τοῦ πολλὰ λέγειν πείσειν αὐτοὺς ἡμελλεν· ἀξίως δὲ ἐθαύμαζεν ὁ ἡγεμὼν, σιωπῶντος αὐτοῦ, διότι τοσαύτην ἐπει- κειαν ἐπεδείκνυτο, καὶ ὅτι μυρία ἔχων εἰπεῖν, μᾶλλον ἐσίωπα. 15 ἐπειδὴ δὲ ἐβούλετο αὐτὸν ἀπολογούμενον ἀπαλλαγῆναι, διὰ τοῦτο εἶπεν, “οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσιν;” ὥς δὲ οὐδὲ οὕτως ἀπεκρίνατο, καὶ ἕτερον μηχανᾶται, ὥστε αὐτὸν ἐξελεῖσθαι καὶ ἐκ τούτου· εἰ γὰρ μὴ βούλεσθε, φησὶν, ὧ Ἰουδαῖοι, ὥς ἀθῶον ἀφήσαι, κἂν ὥς κατὰδικον χαρίσασθε τῇ ἐορτῇ· καὶ γὰρ ἔθος 20 εἶχον καθ’ ἐκάστην ἐορτὴν, ἓνα τινὰ κακούργον ἐξαιτούμενοι λαμβάνειν, καὶ ἀπολύειν· καὶ ἦν ἰδεῖν τάξιν ἀντεστραμμένην· μᾶλλον ὁ ἄρχων αἰτεῖ τὸν δῆμον τοῦ λαβεῖν καὶ ἀπολύσαι, καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως γίνονται ἡμεροί, ἀλλὰ θηριοῦνται μεζόνως, ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς βασκανίας ἐμβακχευόμενοι. 25

- 19 Τίνος ἔνεκεν οὐχ ὁ Πιλάτος ὁρᾷ, ἀλλ’ ἡ τούτου γυνή; ἡ ὅτι ἀξία ἦν ἐκείνη μᾶλλον, ἢ ὅτι αὐτὸς εἰ εἶδεν οὐκ ἂν ἐπιστεύθῃ ὁμοίως, ἢ οὐδ’ ἂν ἐξεῖπεν. διὰ τοῦτο οἰκονομεῖται τὴν γυναῖκα ἰδεῖν, ὥστε κατὰδηλον γενέσθαι πᾶσιν. οὐχ ἀπλῶς δὲ ὁρᾷ, ἀλλὰ καὶ πάσχει πολλὰ δεινὰ, ἵνα· καὶ ἀπὸ τῆς συμπαθείας τῆς πρὸς 30 τὴν γυναῖκα, ὀκνηρότερος γένηται ὁ ἀνὴρ περὶ τὸν φόνον· καὶ ὁ καιρὸς δὲ οὐ μικρὸν συνετέλει· κατὰ γὰρ αὐτὴν τὴν νύκτα εἶδε. διατί οὐκ εἶπεν ἀπλῶς ὅτι εἶχον ληστὴν, ἀλλ’ ἐπίσημον; ὥστε μὴδὲ σκιὰν αὐτοῖς καταλιπεῖν ἀπολογίας, ὅτι τὸν περιβόητον ἐν κακίᾳ, τὸν μυρίους ἐργασάμενον φόνους, τοῦ τῆς οἰκουμένης Σωτῆ- 35

ρος προύθηκαν, καὶ τὸν δῆμὸν διέφθειραν, ἵνα τεύτῃ αἰτήσωνται, ὅπως καὶ τῆς ἐκείνων ἀπάτης τὴν ἐσχάτην οὗτοι δώσουσι δίκην. τὸ δὲ “τί ποιήσω τὸν Χριστὸν” εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὁ Πιλάτος, καὶ ἐν τούτῳ πάλαι ἐντρέψαι βουλόμενος διὰ τὸ ποιῆσαι αὐτοὺς κυρίου τῆς αἵρέσεως, ἵνα καὶ οὕτως αἰσχυνθέντες, αὐτὸν μᾶλλον αἰτήσωνται, καὶ τῆς τῶν αὐτῶν γένηται φιλοτιμίας τὸ πᾶν· τὸ μὲν γὰρ λέγειν οὐχ ἡμαρτεν φιλονεικοτέρους ἐποίει, τὸ δὲ ἐκ φιλανθρωπίας παρακαλεῖν σωθῆναι, ἀναντίρρητον εἶχε τὴν πειθῶ, οἱ δὲ καὶ οὕτως ἔλεγον “σταύρωσον.”

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Διατί ἐφραγέλλωσεν; ἢ ὡς κατὰ-10 δικόν, νόμον κελεύοντος τοὺς σταυρωμένους πρῶτον μαστιγέσθαι, καὶ οὕτω τῇ τιμωρίᾳ ἀποδοθῆναι, ἢ σχῆμα καὶ σκῆψιν περιτιθέναι τῇ ἀδίκῃ κρίσει βουλόμενος.

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥΣ. Αἱ μάστιγες ἀντὶ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου, ὅτι πολλαὶ αἱ μάστιγες τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καὶ κατὰ τὴν προφητείαν 15 τὴν λέγουσαν “τὸν νότον μου δέδωκα εἰς μάστιγας.” καὶ πεπλήρωται μὲν τὸν δίκαιον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν, πεπλήρωται δὲ τὸ τῆς ἀγαθότητος ἄκρον, ὅποτε δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων πέποιθεν, ἵνα τῷ μῶλῳ αὐτοῦ ἰαθῶμεν, ὡς Ἡσαΐας φησιν.

Εἰς τὰς χεῖρας ὁ Πιλάτος ἀπενίψατο, καὶ ἀθῶον ἑαυτὸν ἔλεγεν 20 εἶναι, ἀλλ’ ὅμως μαλακίας εἶναι ἢ συγχώρησις, καὶ ἀνάνδρως σφόδρα τοῦτο διεπράττετο· ἔδει γὰρ μὴ παραδοῦναι ταύτην, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξαρπάσαι· καθάπερ μετὰ ταῦτα ὁ ἐκατόνταρχος τὸν Παῦλον. καὶ γὰρ καὶ τότε στάσις ἐγένετο καὶ θόρυβος, ἀλλ’ ὅμως ἐκεῖνος ἔστη πρὸς πάντα, οὗτος δὲ ἀπλῶς παρασύρεται. διὰ 25 τοῦτο οὐδὲ αὐτὸν ἀφίησιν ὁ Χριστὸς τῶν ἐγκλημάτων λέγων, “ὅτι μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει ὁ παραδιδούς με σί.” κατηράσαντο δὲ οὐ μόνον ἑαυτοῖς οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα εἰλκυσαν τὴν ἀρὰν εἰπόντες, “τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ’ ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα “ἡμῶν,” διὰ τὴν πολλὴν αὐτῶν παραπληξίαν, ἀλλ’ ὅμως ὁ φιλαν-30 θρωπος, τοσαύτη μανία χρησαμένῳ καθ’ ἑαυτοῦ καὶ κατὰ τῶν παιδῶν, οὐ μόνον οὐκ ἐπὶ τῶν παιδῶν, ἀλλ’ οὐδὲ ἐπ’ αὐτῶν τὴν ψῆφον ἐκύρωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν καὶ ἐξ ἐκείνων ἐδέξατο τοὺς μετανοήσαντας καὶ πιστεύσαντας, καὶ μυρίων ἠξίωσεν ἀγαθῶν· καὶ γὰρ καὶ Παῦλος ἐξ αὐτῶν ἦν, καὶ αἱ μυριάδες τῶν πεπιστευκό-35

των. εἰ δέ τινες ἐναπέμειναν, ἑαυτοῖς λογιζέσθωσαν τὴν τιμωρίαν. τίνος ἔνεκεν ἐφραγέλλωσεν παραδίδους ἵνα σταυρωθῇ; ἢ ὡς κατὰ-
δικον, ἢ σχῆμα περιτιθέναι τῇ κρίσει βουλόμενος· καίτοιγε, ὡς
προεῖρηται, μᾶλλον ἐνστήναι ἐχρῆν αὐτὸν μέχρι τέλους, καὶ ἀπο-
δείξεις καὶ ἐλέγχους ζητῆσαι, περὶ πάντων ὧν κατηγοροῦν αὐτῷ 5
οἱ Ἰουδαῖοι.

- 27 Οἱ στρατιῶται δὲ ὕβριζον καὶ ἐνήλλοντο εἰς αὐτὸν, ἢ τοῖς
Ἰουδαίοις χαριζόμενοι, ἢ καὶ κατὰ οἰκείαν δυστροπίαν. ἐποιοῦντο
δὲ καὶ τὰς ὕβρεις ποικίλας καὶ διαφόρους· τὴν γὰρ θεῖαν κεφα-
λὴν ἐκεῖνην, ποτὲ μὲν ἐκολάφιζον, ποτὲ δὲ τῷ στεφάνῳ τῶν ἀκαν- 10
θῶν ὕβριζον, ποτὲ δὲ τῷ καλάμῳ ἔτυπτον, ἄνδρες μιαιοὶ καὶ
ἐναγῆς· καὶ οὐ μόνον ἡ κεφαλὴ, ἀλλὰ καὶ ἅπαν τὸ σῶμα ὅλον
δι' ὅλου ὕβριζετο, τὸ πρόσωπον ἐμπυτόμενον, αἱ σιαγόνες ραπι-
ζόμεναι, τὸ σῶμα ὅλον διὰ τῶν μαστίγων, διὰ τῆς περιβολῆς τῆς
χλαϊνίδος, καὶ τῆς προσποιητῆς προσκυνήσεως, ἡ χεὶρ διὰ τοῦ 15
καλάμου, ὃν ἔδωκαν ἀντὶ σκήπτρου κατέχειν αὐτόν· τὸ στόμα
πάλιν διὰ τῆς τοῦ ὄξους προσκομιδῆς· καὶ καθάπερ δεδοικότες μὴ
δόξωσι καταλιμπάνειν τί τοῦ τολμήματος· οὕτως ἅπαντα πράτ-
τουσιν. μετὰ τὸ τοιαῦτα παθεῖν τοῖνυν τὸν Χριστὸν δι' ἡμᾶς,
τίς ἡμῖν λόγος ἔσται λοιπὸν, ἐπὶ ὕβρεσι κινουμένοις; διανέμενται 20
δὲ μετὰ τὸ σταυρῶσαι τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, τούτο διαπραττόμενοι,
ὅπερ ἐπὶ τῶν σφόδρα εὐτελῶν καὶ ἀπερριμμένων γίνεται κατα-
δίκων, καὶ οὐδένα ἐχόντων, ἀλλ' οὐδὲ γὰρ εἰς τοὺς ληστὰς τοιοῦ-
τόν τι εἰργάσαντο, ἀλλ' εἰς τὸν Χριστὸν πάντα ἐτόλμων.

Ἐπὶ ἀνεπιγράφοι. Οὐχ ὅτι ἐκεῖνοι ἥσυχον, ἀλλ' ὅτι Θεῷ 25
ἐδόκει ταῦτα γενέσθαι, πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐκλύτρωσιν· ἀτι-
μασθέντος ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Κυρίου τῆς δόξης, διὰ τὴν ἡμῖν ἐπι-
βάλλουσαν ἀτιμίαν, καὶ δοξάζοντος τὴν ἡμέραν τῶν δικαίων τὴν
αἰεὶ διαπαιζομένην ὑπὸ τῶν ἀπαιδευτῶν. ἐπεὶ^α δὲ χρώματι αἵματι ἡ
χλαμὺς ἐκέχρηστο^β, διὰ τούτο εἰ φονῶντες κατ' αὐτοῦ, ἐνέδυσαν 30
αὐτόν, μὴ νοῦντες, ὃ ἐποίουν, μᾶλλον δὲ τοῦ ἐν Ἰησοῦ τοῦ Ναυί,
κοκκίνου ράματος, καὶ τὸ ἐνδήσαντος τὴν χεῖρα ἐνὸς τῶν ἐκ τῆς
Θάμαρ Ἰουδα νύων σύμβολιν, ἡ χλαμὺς αὕτη, τὸ τὰ αἵματα
τοῦ κόσμου, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἀνθρώπων εἰληφέναι ὑπὲρ σωτηρίας

^α ἐπὶ Cod.^β Iac. vid. ἐκέχρηστο.

πάντων τὸν Σωτῆρα· οἱ δὲ ὑπὸ μεριμνῶν, καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν
 συμπιγνόμενοι, λαβόντες τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ τελεσφο-
 ροῦντες, πλέκοντες ἀκάνθας ἡμῶν, ἀναλαβὼν ἀναλίσκει τῇ ἑαυτοῦ
 κεφαλῇ, κάλαμον δὲ ἔθηκεν ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, οἱ διάκενον νομί-
 ζοντες αὐτοῦ εἶναι τὴν βασιλείαν.

5

ΣΕΤΗΡΟΤ' Ἀντιοχείας ἐπ' ὀπακοῆς. Καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς
 ταπεινοτάτοις καὶ ἐκουσίοις πάθεσι, Χριστὲ ὁ Θεός, ἔδειξας ὡς
 τοῦδε τοῦ παντός κτίστης ὑπάρχεις, καὶ ἀνακαινιστῆς· τῷ γὰρ
 τῶν ἀκανθῶν στεφάνῳ στεφανωθῆναι κατεδέξω Χριστὲ, δηλῶν ὡς
 τοῦ κύκλου τοῦ κόσμου τὰς ἀμαρτίας περιλαβὼν, καὶ ἐφ' ἑαυτὸν
 ἄρας, ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνήγαγες, ἐφ' ᾧ καὶ ἔρρηξας τὸ τῆς καθ'
 ἡμῶν ἀνομίας χειρόγραφον, καὶ τὸν κάλαμον τῇ χειρὶ κατέσχεες,
 ἵνα τὸ ἀσθενὲς ἀνεπιρρώσῃς σκῆπτρον τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς, δι' οὗ
 πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἄρχειν ἐτάχθημεν.

Τοῦ αὐτοῦ. Ὑποφέρει τὸ μὲν τοῦ στεφάνου σχῆμα περιφερὲς
 τοῦ τοῦ κόσμου κύκλου, ὑπὲρ οὗ παθεῖν σαρκὶ κατεδέξατο· τὸ δὲ
 ἀκανθῶν οὐ καὶ ἄκαρπον τὸ τῶν ἀμαρτιῶν ὑπογράφει πληκτικὸν
 καὶ ἀνοφελές.

Τοῦ αὐτοῦ. Ἔσω μὲν ἐκ τοῦ πραιτωρίου αὐτὸς ἐβάσταζε
 τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, ὡς ὁ Ἰωάννης φησὶν, ἐν δὲ τῇ ὁδῷ γεγονότες,
 εὗρον Σίμωνα, καὶ μετέβαλον εἰς ἐκεῖνον τὸν σταυρὸν, ἕως οὗ ἦλθον
 εἰς τὸν Γολγοθᾶν, ἔνθα ὄξος προσέφερον αὐτῷ, ἐνυβρίζοντες αὐτὸν,
 ὁ δὲ οὐκ ἠθέλησεν ἕτερος δὲ Εὐαγγελιστῆς, φησὶν, ὅτι “γευσά-
 “μενος εἶπε, τετέλεσται” φησὶν ἡ προφητεία ἡ λέγουσα, “ἔδω-
 “καν εἰς τὸ βρωμᾶ μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν
 “με ὄξος” πλὴν οὔτε οὗτος, οὔτε ἐκεῖνος εἶπεν ὅτι ἔπιεν, ταυτὸν
 γὰρ ἐστὶ μὴ πιεῖν, τὸ μόνον γεύσασθαι.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. ὈΡΙΓΕΝΟΤΞ. Περὶ τοῦ κρανίου τόπου ἦλθεν εἰς
 ἡμᾶς ὅτι Ἑβραῖοι παραδίδωσι τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ ἐκεῖ τεθάψαι
 καὶ ἐπεὶ ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἀποθνήσκομεν, ἀνέστη καὶ ὁ Ἀδάμ,
 “καὶ ἐν Χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται.”

- 38 Διατί μέσον αὐτὸν ἐσταύρωσαν τῶν ληστῶν; ἵνα τῆς δόξης
 τῆς ἐκείνων κοινωνήσῃ· ὄξος δὲ πιεῖν ἔδωκαν αὐτῷ, καὶ ἐν τούτῳ
 ἐνυβρίζοντες, καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δὲ βλέποντες ἀνασκωλαπισμένον
 ἐνεδίδουν, ἵνα δημοσίᾳ πάντων ὁρατῶν ἐκπομπεύσωσιν εἰς αὐτὸν, 35

βουλόμενοι δείξαι ἀπαταιῶνα· δεδοικότες αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν, καὶ ταύτην ἐκ τούτου ἀπιστηθῆναι ποιήσουσιν· ἔλεγον δὲ τὸ, “ ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι,” τὰ πρότερα σημεῖα ἐντεῦθεν ἐπιχειροῦντες διαβαλεῖν, διὰ τὸ γεγράφθαι καὶ κεῖσθαι ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, “ οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰου- 5 “ δαίων” βουλόμενοι δείξαι ὅτι οὐκ ἔστι βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ, “ καταβάτω ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.”

Πῶς ὁ μὲν Λοῦκας φησὶν, ὅτι ὁ εἷς ληστής ἐπετίμα τῷ ἄλλῳ βλασφημοῦντι, ὁ δὲ Ματθαῖος, ὅτι ἀμφοτέροι οἱ λησταὶ ὕβριζον αὐτὸν καὶ ὠνειδίζουν· ἀμφοτέρα γέγονε, πρότερον μὲν γὰρ οἱ δύο 10 ὠνειδίζουν, ὕστερον δὲ οὐκέτι· ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃ τίς ἐκ τινος συν- θήματος τὸ πρᾶγμα γεγενῆσθαι· μηδὲ μὴ εἶναι ληστὴν τὸν λη- στήν, ἀπὸ τῆς ὕβρεως δείκνυσιν ἡμῖν, ὅτι ἄνω ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ληστής καὶ ἐχθρὸς, καὶ ἀθρόον μετεβλήθη.

- 45 Ἐν μέσῃ δὲ ἡμέρᾳ τὸ σκότος ἐγένετο, ἵνα πάντες οἱ τὴν γῆν 15 οἰκοῦντες μάθωσιν, ὅτι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἡμέρᾳ ᾗν γέγονε δὲ τοῦτο, ἵνα φοβηθῶσι καὶ κατανυγῶσι καὶ πιστεύσωσι· κατ’ ὀργὴν γὰρ θείαν διὰ τὰ τετολμημένα, τὸ σκότος ἐκεῖνο γέγονεν· ὅτι γὰρ οὐκ ᾗν ἔκλειψις, ἀλλ’ ὀργή τε καὶ ἀγανάκτησις δῆλον· τρεῖς γὰρ ὥρας παρέμεινεν, ἣ δὲ ἔκλειψις ἐν ἐλάττονι χρόνῳ γίνε- 20 ται· καὶ ἴσασι οἱ ταύτην τεθεαμένοι· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἡμετέρας συνέβη τοῦτο. οὐκ ἐθαύμασαν δὲ, οὐδὲ αὐτὸν ἐνό- μισαν εἶναι Θεόν, καὶ μετὰ τὸ σκότος, ὅτι ἐν πολλῇ ῥαθυμίᾳ καὶ κακίᾳ κατείχοντο, καὶ πολλῇ τῆς ἀσεβείας ἢ πρόσληψις ᾗν. ἴσως δὲ καὶ ἐνόμιζον ὅτι κατ’ ἔκλειψιν ἢ ἐτέραν τινὰ ἀκολουθίαν 25 φυσικὴν γέγονε τοῦτο. ὅθεν καὶ μετὰ τοσαῦτα θαύματα ἐπέμενον ἔτι ἐνυβρίζοντες. φθέγγεται δὲ μετὰ τοῦτο, ἵνα μάθωσιν ὅτι ἔζη, καὶ αὐτὸς τοῦτο ἐποίησε· καὶ γένηται καὶ ἐντεῦθεν ἐπιει- κέστεροι.

Ἐκ ἀνεπιγράφοι. Ὁ Μάρκος φησὶν ὅτι τρίτῃ ὥρᾳ ἔσταυ- 30 ρώθη οὗτος, καὶ ὅτι ἕκτη ὥρᾳ τὸ σκότος ἐγένετο. ὅτι εἰκὸς μὲν αὐτὸν ἔσταυρῶσθαι καὶ ἀπὸ τρίτης ὥρας, ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας γεγενῆσθαι· ὅπερ ἱκανὸν ᾗν αὐτοὺς ἐπιστρέφειν, οὐ τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐκαιρῶς συμβῆναι· μετὰ γὰρ πάντα τὰ τῆς παροιρίας καὶ τῆς παρανόμου κωμῆδίας τοῦτο γίνε- 35

ται. ὅτε κόρον ἔλαβον τῶν σκαμμάτων, καὶ πάντα ἐφθέγγαντο, ἅπερ ἠθέλησαν, τότε δεικνύει τὸ σκότος ἵνα κἀν οὕτῃ τὴν ὀργὴν ἀφέντες, κερδήσωσιν ἀπὸ τοῦ θαύματος· τοῦ γὰρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, τοῦτο θαυμασιώτερον ἦν, τὸ ὄντα ἐν τῷ σταυρῷ ταῦτα ἐνεργεῖν. εἴτε γὰρ αὐτὸν ἐνόμιζον πεποιηκέναι, ἔδει πιστεῦ- 5σαι καὶ φοβηθῆναι· εἴτε οὐκ αὐτὸν, ἀλλὰ τὸν Πατέρα, καὶ ἐκ τούτων ἔδει κατανυγῆναι· ὀργιζομένου γὰρ ἦν τὸ σκότος ἐκεῖνο. Καὶ μετ' ὀλίγα—Φιλέγων δέ τις ὀνόματι φιλόσοφος παρ' Ἑλλη-σι μέμνηται τοῦ σκότους τούτου παραδόξως γεγονότος· γέγονε δὲ ἐν τῇ ἰδ' ἡμέρᾳ τῆς σελήνης, ὅτε ἀπέχει πολὺ τοῦ ἡλίου διάστη- 10μα, ὅσον ἀπὸ ἀρχῆς τοῦ οὐρανοῦ ἕως τέλους· καὶ αἱ ἐκλείψεις τότε εἰώθασιν γίνεσθαι, ὅταν πλησιάζωσιν ἀλλήλοις οἱ δύο οὗτοι φωστῆρες· δεῖγμα δὲ ἦν τὸ σκότος τοῦ μέλλοντος λαβεῖν τοὺς μαιφόνους.

46 Τὸ δὲ “Ἠλὶ Ἠλὶ, λαμὰ σαβαχθανὶ,” Ἑβραϊκὴ ἐστὶ φωνή· 15 ταύτῃ δὲ τῇ φωνῇ ἐχρήσατο, ὡς ἑαυτοῖς γενέσθαι γνώριμιν καὶ καταδῆλον· καὶ ὅτι μέχρις ἐσχάτης ἀναπνῆς, δι' ᾧ φθέγγεται τιμᾷ τὸν Πατέρα, καὶ διὰ πάντων δείκνυσιν τὴν ὁμόνοιαν αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν γεγεννηκότα· ἀλλὰ σκοπήσωμεν αὐτῶν καὶ ἐντεῦθεν τὴν ἀσέλγειαν, καὶ τὴν ἀκολασίαν, καὶ τὴν ἄνοιαν. ἐνόμισαν 20 Ἠλίαν εἶναι, φησὶν, ὑπ' αὐτοῦ καλούμενον, καὶ εὐθέως ἐπότισαν αὐτὸν ὄξος.

50 Διὰ τὴν κράξας φωνὴν μεγάλῃ, οὕτως ἀφήκε τὸ πνεῦμα· ἵνα δευχθῇ ὅτι κατ' ἐξουσίαν τὸ πρᾶγμα γίνεται, καθὼς καὶ ἔλεγεν· “ὅτι ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω 25 “ λαβεῖν αὐτήν.” καὶ ὁ Μάρκος δὲ φησὶν, “ὅτι ἐθαύμασεν ὁ “ Πιλάτος εἰ ἥδη τέθνηκεν.” καὶ ὅτι ὁ κεντυρίων διὰ τοῦτο μάλιστα ἐπίστευσεν, ὅτι μετ' ἐξουσίας ἀπέθανε· τινὲς δὲ φασὶν, ὅτι καὶ μαρτύριον ὅτι τοῦ κεντουρίωνος τούτου ἀνδρισαμένου μετὰ ταῦτα ἐν τῇ πίστει, αὕτη ἡ φωνὴ τὸ καταπέτασμα ἔσχισε, καὶ 30 τὰ μνημεῖα ἠνέωξεν. ἐσχίσθη δὲ τὸ καταπέτασμα· ἐπειδὴ προφητεία τῆς μελλούσης ἐρημώσεως τοῦ ναοῦ ἦν τὸ συμβᾶν, καὶ τῆς ἐπὶ τὰ μείζω καὶ ὑψηλότερα μεταθέσεως· ἔτι δὲ καὶ ἑνδείξεις τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ἦν ἡ φωνή· ὅτι τοῦ σώματος αὐτοῦ ἄνω ὄντος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, αὕτη τοὺς νεκροὺς ἤγειρε. χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι 35

νεκροῦ Ἑλισαίου ὄντος, ἀψάμενος ἕτερος νεκρὸς, ἀνέστη. ἵνα γὰρ τοῦτο πιστευθῇ, ἐκεῖνο γέγονε, καὶ τὸ σημεῖον δὲ ὅπερ ἐμπροσθεν ὑπέσχετο δώσειν λέγων, “γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς, σημεῖον “ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον “Ἰουᾶ,” τὸν σταυρὸν λέγει καὶ τὸν θάνατον καὶ τὸν τάφον καὶ 5 τὴν ἀνάστασιν” καὶ πάλιν ἐτέρως ἐδήλωσε τοῦ σταυροῦ τὴν ἰσχὺν λέγων, “ὅταν ὑψώσῃτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι “ἐγὼ εἰμι.” ὁ δὲ λέγει τοιοῦτον ἐστίν, ὅταν σταυρώσῃτέ με καὶ νομίσητε περιγενέσθαι μου, τότε μάλιστα ἴσεσθέ μου τὴν ἰσχύν μετὰ γὰρ τὸ σταυρωθῆναι ἡ πόλις ἀπώλετο, καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ 10 ἐπαύσαντο, καὶ τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐξέπεσον τῆς ἑαυτῶν τὸ δὲ κήρυγμα ἡγήθησε, καὶ πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐξετάθη ὁ λόγος, καὶ γῇ καὶ θάλαττα καὶ οἰκουμένη καὶ ἀοίκητος τὴν δύναμιν αὐτοῦ διὰ παντὸς ἀνακηρύττουσι.

51 Τίνος ἔνεκεν πέτραι ῥήγνυνται, καὶ γῇ σείεται; ὅπως διὰ τοῦτο 15 μάθωσιν ὅτι καὶ αὐτοὺς ἡδύνατο καὶ πηρῶσαι καὶ διαρρῆξαι· ὁ γὰρ πέτρας διατεμὼν, καὶ τὴν οἰκουμένην σείσας, πολλὰ μᾶλλον εἰς ἐκείνους ταῦτα ἐποίησεν ἂν, εἴγε ἐβούλετο· ἀλλ’ οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ’ εἰς τὰ στοιχεῖα τὴν ὀργὴν ἀφείδεις, ἐκείνους ἐξ ἐπεικειᾶς σῶσαι ἐβούλετο. χρὴ δὲ σκοπῆσαι ἡλίκα σημεῖα πεποίηκε, τὰ 20 μὲν ἐξ οὐρανοῦ, τὰ δὲ ἐπὶ γῆς, τὰ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ· τί δαὶ δηλῶν ἐκ τούτου ταῦτα εἰργάσατο; ὁμοῦ μὲν τὴν ἀγανάκτησιν ἐνδεικνύμενος, ὁμοῦ δὲ, ὅτι τὰ ἄβατα λοιπὸν ἔσται βατὰ, καὶ ὁ οὐρανὸς ἀνοιγήσεται, καὶ πρὸς τὰ ἀληθινὰ ἅγια τῶν ἁγίων τὰ πράγματα μεταστήσεται· “εἰσῆλθον δὲ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν ἐκ 25 “τῶν ἐγερθέντων ἁγίων, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς,” ἵνα μὴ νομισθῇ φαντασία εἶναι τὸ γεγενημένον.

55 Διὰ τί μέμνηται τῶν γυναικῶν τῶν ἀκολουθησάντων αὐτῷ; ὅπως δείξῃ τὴν πολλὴν αὐτῶν προσεδρίαν, καὶ ὅτι μέχρι τῶν κινδύνων παρῆσαν, καὶ ὅτι πολλὴν ἐπεδείξαντο τὴν ἀνδρίαν· ὅτε γὰρ οἱ μα- 30 θηταὶ ἔφυγον, αὗται προσεκαρτέρουν. Μαρία δὲ ἡ τοῦ Ἰακώβου, ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἦν.

ΚΕΦ. ΞΗ.

Περὶ αἰτήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

57 Τίς δὲ ἦν οὗτος ὁ Ἰωσήφ ὁ κρυπτόμενος πρῶην, νῦν δὲ ἀπο-
τολήσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ; οὐ γὰρ ἄσημος ἦν,
οὐδὲ τῶν λανθανόντων, ἀλλὰ τῆς βουλῆς εἷς, καὶ σφόδρα ἐπίση- 5
μος· ὅθεν μάλιστα τὴν ἀνδρίαν αὐτοῦ κατιδεῖν ἐνι. εἰς γὰρ θάνα-
τον ἑαυτὸν ἐξέδωκε, τὴν πρὸς πάντας ἀπέχθειαν ἀναδεξάμενος, τῇ
περὶ τὸν Ἰησοῦν εὐνοίᾳ, καὶ τολήσας αἰτῆσαι τὸ σῶμα, καὶ μὴ
πρότερον ἀποσταῖς, ἕως ἐπέτυχεν. οὐ τὸ λαμβάνειν δὲ μόνον, οὐδὲ
τὸ θάψαι πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τῷ μνημείῳ αὐτοῦ τῷ καινῷ, 10
δείκνυσιν τὸ φίλτρον καὶ τὴν ἀνδρίαν· οὐχ ἀπλῶς δὲ ὀκονομεῖτο
τὸ εἰς καινὸν αὐτὸν μνημεῖον ταφῆναι· ἄλλως τε δὲ, μηδὲ τὴν
ὑποψίαν τινὰ ψιλῆν γενέσθαι, ὅτι ἕτερος ἀνθ' ἑτέρου ἀνέστη.

Ἔνεκε δὲ τίνος Μαρία ἡ Μαγδαλινὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία ἐπὶ
πλεῖον προσεδρεύουσιν; ἐπειδὴ οὐδέπω οὐδὲν μέγα, ὡς χρὴ, καὶ 15
ὑψηλὸν ᾗδεσαν περὶ αὐτοῦ· διὸ καὶ μῦρα ἐκόμισαν, καὶ τῷ τάφῳ
προσεκαρτέρου· ὥστε, εἰ λωφήσειεν ἡ μαρία τῶν Ἰουδαίων, καὶ
ἀπελθεῖν περιχυθῆναι αὐτῷ· ὅπερ καὶ αὐτῷ φιλοστοργίας τεκμή-
ριον ἦν, καὶ ἀνδρίας, καὶ μεγαλοψυχίας τῷ ἐν τοῖς χρήμασι τῆς
μέχρι θανάτου μιμησώμεθα καὶ ἡμεῖς τὰς γυναῖκας οἱ ἄνδρες, 20
καὶ μὴ ἐγκαταλείψωμεν ἐν πειρασμοῖς ὄντες τὸν Ἰησοῦν· ἐκεῖναι
μὲν γὰρ, καὶ εἰς τελευτήσαντα τὸσαῦτα ἀνῆλθωσαν, καὶ τὰς ψυ-
χὰς ἐξέδωκαν· ἡμεῖς δὲ, πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ ἐρῶ, οὐδὲ πεινῶντα
τρέφομεν, ὡς δεῖ· οὐδὲ γυμνὸν περιβάλλομεν· καίτοιγε εἰς αὐτὸν
ἐκεῖνον δίδοται τὰ ὑπάρχοντα, ἃ ἕκαστος ἐκένωσεν· ἀλλὰ καὶ νῦν 25
ὁ αὐτός ἐστιν· αὐτὸς γὰρ εἶπε ὅτι “ἐγὼ εἰμι.”

62 Ἐπειδὴ περ ἔδει πιστευθῆναι, ὅτι ἀπέθανε, καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ
ὅτι ἀνέστη, διὰ τῶν ἐχθρῶν ταῦτα πάντα γίνεται· καὶ πανταχοῦ
ἡ πλάνη ἑαυτὴν περιπεῖρει, καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἄκουσα συνηγορεῖ·
ἰδοὺ γὰρ διὰ τοῦ αἰτῆσαι τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους τὸν 30
Πιλάτον σφραγισθῆναι τὸν τάφον, ἀνατίρρητος λοιπὸν ἢ ἀπόδει-
ξις τῆς ἀναστάσεως πᾶσι πεφανέρωται· πλάνων δὲ καλοῦσιν,

ἀπὸ πολλῆς ἄγαν ὀμότητος· ὅτι περ οὐδὲ τῷ θανάτῳ τὴν ὀργὴν ἀφῆκαν, ἀλλ' ἔτι τῇ προτέρᾳ μανίᾳ κατέχονται. οὐκ ἀφίησι δὲ τοὺς στρατιῶτας μόνους ὁ Πιλάτος σφραγίσαι· ἐπειδὴ μαθὼν τὰ περὶ αὐτοῦ, οὐκ ἔτι συμπράττειν αὐτοῖς ἤθελεν· ἀλλ' ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς αὐτῶν καὶ τοῦτο ἀνέχεται, καὶ φησὶν· ὑμεῖς, ὡς βού- 5 λεσθε, σφραγίσατε· ἵνα μὴ ἐτέρους ἔχητε αἰτιᾶσθαι· καὶ γὰρ εἰ μόναι οἱ στρατιῶται ἐσφραγίσαντο, ἐδύναντο λέγειν, εἰ καὶ ἀπίθανα καὶ ψευδῆ, εἰ Ἰουδαῖοι, ὅτι οἱ στρατιῶται τὸ σῶμα δόντες κλαπῆναι παρέσχον τοῖς μαθηταῖς τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον πλάσαι βουλομένοις· νῦν δὲ αὐτοὶ ἀσφαλισάμενοι, οὐδὲ τοῦτο 10 λέγειν δύνανται. χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι τάχιον ἀνέστη ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεός· τοῦτου δὲ ἕνεκεν ἵνα μὴ λέγωσιν ὅτι ἐψεύσατο καὶ οὐκ ἀνέστη, ἀλλ' ἐκλάπη· τὸ μὲν γὰρ θάπτον ἀναστῆναι, οὐχ εἶχεν ἔγκλημα· τὸ δὲ βράδιον, ὑποψίας ἔγεμε· καὶ γὰρ εἰ μὴ τότε ἀνέστη καθημένων αὐτῶν ἔτι καὶ φυλατιτόντων, ἀλλὰ 15 ἀναχωρησάντων μετὰ τὴν τριήμερον, εἶχον ἂν λέγειν τί καὶ ἀντιλέγειν, εἰ καὶ ἀνοήτως· διὰ τοῦτο οὖν πρέφθασε καὶ ἀνέστη, καθημένων αὐτῶν καὶ φυλατιτόντων, ὅπως μὴ δὲ μίαν πρόφασιν ἀπολογίας ἔχωσιν.

- 2 Πότε ὁ Ἄγγελος παραγέγινεν; πρὸ τῆς ἀναστάσεως ἢ μετὰ τὴν 20 ἀνάστασιν· καὶ τίνος ἕνεκεν ἦλθε καὶ τὸν λίθον ἦρε; διὰ τὰς γυναῖκας· ἐπειδὴ γὰρ αὗται εἶδον πῶς ἐν τῷ τάφῳ τίθεται ὁ ῥῶσιν αὐτὸν πάλιν κενὸν τοῦ σώματος, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι ἀνέστη· ὁ σεισμὸς δὲ γίνεται, καὶ διὰ τοὺς στρατιῶτας μὲν, ὥστε αὐτοὺς ἐκπληῆξαι, καὶ παρ' αὐτῷ γενέσθαι τὴν μαρτυρίαν· ἔτι δὲ ἵνα καὶ 25 γυναῖκες διαναστῶσι καὶ ἀφυπνισθῶσιν· καὶ γὰρ ἦσαν παραγενόμεναι, ὥστε ἔλαιον βαλεῖν· καὶ ἐν νυκτὶ ταῦτα ἐγένετο· καὶ εἰκὸς καὶ ἀποκαθευδῆναι συνέβη· τὸ δὲ “μὴ φριβεῖσθε” εἶπεν, ἵνα πρότερον αὐτὰς ἀπαλλάξας τοῦ θένους, τότε διαλέξῃται περὶ τῆς ἀναστάσεως· διὰ δὲ τοῦ “ὑμεῖς” πολλὴν ἐνδείκνυται εἰς αὐτὰς τὴν 30 τιμὴν· οὐ γὰρ ὑμῶν ἐστὶ τὸ δεδοικέναι, ἀλλ' ἐκείνων τῶν σταυρωσάντων· καὶ γὰρ τὰ ἔσχατα αὐτοὺς μένει κακὰ, ἂν μὴ μετανοήσωσιν· σχῆμα δὲ φαιδρὸν ἔδειξεν, ὡς εὐαγγέλια φέρων ἀγαθὰ. οὐκ ἐπαισχύνεται δὲ ἐσταυρωμένον καλῶν· ἐπειδὴ τοῦτο ἐστὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν· προσέθηκε δὲ, τὸ “καθὼς εἶπεν,” ἵνα 35

ἐὰν, φησὶν, ἐμοὶ διαπιστεῖτε, τῶν ἐκείνου μνησθεῖσαι ῥημάτων, μὴ δὲ ἐμοὶ διαπιστήσητε· καὶ ἄλλην δὲ ἀποδείξιν περὶ τούτου ποιεῖται λέγων, “δεῦτε ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο” ὥστε διὰ τοῦτο ἐπῆρε τὸν λίθον, ὅπως καὶ ἐντεῦθεν λάβωσι τὴν ἀποδείξιν· παρασκευάζει δὲ καὶ τοῖς Ἀποστόλοις εὐαγγελίσασθαι ὃ μάλιστα 5 αὐτὰς ἐποίει πιστεῦσαι· καλῶς δὲ εἶπεν “εἰς τὴν Γαλιλαίαν,” ἀπαλλάττων πραγμάτων καὶ κινδύνων, ὥστε μὴ τὸν φόβον διανοχλεῖν τῇ πίστει.

8 Τίνος ἕνεκεν μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς ἐξῆλθον ἐκ τοῦ μνημείου; ἐπειδὴ ἔκπληκτον πρᾶγμα εἶδον καὶ παράδοξον· τάφον κενόν, ἔνθα 10 πρῶτον τεθéntα ἐθεάσαντο· διὸ καὶ ἤγαγεν αὐτὰς εἰς θεωρίαν· ἵνα ἀμφοτέρων γέγονται μάρτυρες, καὶ τοῦ τάφου καὶ τῆς ἀναστάσεως· καὶ γὰρ ἐνεούουν, ὅτι οὐδεὶς αὐτὸν ἦρε, στρατιωτῶν τοσούτων παρακαθημένων, εἰ μὴ ἑαυτὸν ἀνέστησε· καὶ τοῦτο καὶ χαίρουσι καὶ θαυμάζουσιν, καὶ τῆς τοσαύτης παραμονῆς ταύτην λαμβά- 15 νουσι τὴν ἀμοιβὴν, τὸ πρῶτον ἰδεῖν καὶ εὐαγγελίσασθαι, οὐ τὰ εἰρημένα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ὁραθέντα· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἀπήνητησεν αὐτοῖς λέγων, “χαίρετε” ἐκράτησαν γὰρ αὐτοῦ τὰς πόδας προδραμούσαι, ἐξ ὑπερβαλλούσης εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς· συνεχωρήθη δὲ αὐταῖς τοῦτο ποιῆσαι, ὅπως καὶ διὰ τῆς ἀφῆς λάβωσι 20 τελείαν πληροφορίαν τῆς ἀναστάσεως· ἐκβάλλει δὲ καὶ αὐτὸς τὸ δέος ἐξ αὐτῶν, προοδοποιῶν ἐπὶ πλεῖον τῇ πίστει, καὶ δι’ αὐτῶν, ὥσπερ καὶ ὁ Ἄγγελος, τοὺς μαθητὰς εὐαγγελίζειται.

11 Τοῦ σεισμοῦ γεγονότος, καὶ τοὺς στρατιῶτας ἐκπλήξαντος, καὶ διὰ τούτων ἐλθόντων καὶ ἀπαγγειλάντων, ἡ ἀλήθεια πάλιν 25 διαλάμπει, καὶ ἀνακηρύττεται παρὰ τῶν ἐναντίων ὁμολογουμένων· καὶ γὰρ οἱ πάντων ἀνόητοι, ἔδωκαν ἀργύρια ἱκανὰ, ἵνα εἴπωσιν ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐλθόντες νυκτὸς, ἔκλειψαν αὐτόν· δείκνυνται καταγέλαστα πράττοντες πλάσματα· καὶ γὰρ σφόδρα ἀπίθανον ἦν τὸ λεγόμενον· πῶς γὰρ οἱ μαθηταὶ, ἄνθρωποι πτωχοὶ καὶ ἰδιῶ- 30 ται, καὶ οὐδὲ φανῆναι τολμῶντες, ἄρα τοῦτο εἶχον ποιῆσαι; μὴ γὰρ οὐκ ἦν σφραγὶς ἐπικειμένη; μὴ γὰρ οὐκ ἐπαρεκάθητο τοσούτοι φύλακες στρατιῶται καὶ Ἰουδαῖοι; μὴ γὰρ οὐχ ὑπόπτευν τοῦτο αὐτὸ καὶ ἐμερίμνων καὶ ἀγρύπνου καὶ ἐφρόντιζον; καὶ τί χρὴ λέγειν, πάντα μυρία ὄντες τὰ δυνάμενα παραστήσαι καὶ 35

- ἐν τούτῳ τὴν ἀφροσύνην αὐτῶν ἅπερ ὁ ἅγιος οὗτος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, λεπτομερῶς διέρχεται· ἡμεῖς δὲ διὰ τὸ πλῆθος παρεδράμομεν· διὰ δὲ τὸ εἰπεῖν αὐτοὺς, “ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ “ τοῦ ἡγεμόνος,” καὶ τὰ ἐξῆς, δείκνυσσι πάντας διεφθαρμένους, καὶ τὸν Πιλάτον· καὶ γὰρ ἐπείσθη αὐτοῖς τοῖς στρατιώταις· 5 λαβόντες γὰρ τὰ χρήματα, οὕτως διεφθάρσαν τὸν δῆμον τὸν Ἰουδαϊκόν· καὶ γὰρ καὶ οὗτοι ἐπείσθησαν· ὅθεν καὶ οὕτως διαφημίζεται παρ’ αὐτοῖς, ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας. μὴ θαυμάσωμεν δὲ εἰ χρήματα στρατιωτῶν περιεγένετο· εἰ γὰρ παρὰ τῷ μαθητῇ τοσαύτην ἐπεδείξαντο τὴν ἰσχύν, πολλῷ μᾶλλον παρὰ τούτοις. 10
- 16 Ἐσχάτην ὄψιν ταύτην εἶναι νομίζω τὴν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· ὅτε αὐτοὺς ἐξέπεμπεν βαπτίσοντες· εἰ δὲ ἐδίστασαν τινὲς, κἀντεῦθεν χρὴ θαυμάζειν αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν· πῶς οὐδὲ τὰ μέχρῃς ἐσχάτης ἡμέρας ἐλαττώματα αὐτῶν ἀποκρύπτωνται· ἀλλ’ ὅμως καὶ οὗτοι διὰ τῆς ὕψεως ἐβεβαιώθησαν· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, “ἐδόθη μοι 15 “ πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς,” πάλιν ἀνθρωπινότερον δείκνυται διαλεγόμενος αὐτοῖς· οὐδέπω γὰρ ἦσαν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἰληφότες, τὸ δυνάμενον ὑψηλοὺς αὐτοὺς ποιῆσαι· τὸ δὲ “πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη,” καὶ τὰ ἐξῆς, δηλοῖ, ὅτι τὸ μὲν περὶ δογμάτων, τὸ δὲ περὶ ἐντολῶν αὐτοῖς παραγ- 20 γέλλει· καὶ Ἰουδαίων μὲν οὐδὲν μέμνηται· οὐδὲ εἰς μέσον φέρει τὸ γεγενημένον· οὐδὲ ὀνειδίζει Πέτρῳ τὴν ἄρνησιν· οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδενὶ τὴν φυγὴν· κελεύει δὲ τὴν οἰκουμένην ἐκχυθῆναι πᾶσαν, σύντομον διδασκαλίαν ἐγχειρίσας, τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ὥστε παραγγέλλειν πᾶσι τηρεῖν, οὐ τὰ μὲν, καὶ τὰ δὲ, 25 ἀλλὰ πάντα ὅσα ἐνετείλατο.
- 20 Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, “ἰδοὺ ἐγὼ μεθ’ ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέ-
“ ρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος,” τὴν ἑαυτοῦ αὐθεντείαν δείκνυσιν· οὐ μετ’ ἐκείνων δὲ μόνον τοῦ εἶναι αὐτὸν τοῦτο δηλοῖ, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάντων τῶν μετ’ ἐκείνους πιστευόντων· οὐδὲ γὰρ 30 δὴ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος οἱ Ἀπόστολοι μένουν ἔμελλον, ἀλλ’ ὥς ἐνὶ σώματι διαλέγεται τοῖς πιστοῖς· μὴ γάρ μοι, φησὶν, τὴν δυσκολίαν εἶπτε τῶν πραγμάτων· ἐγὼ εἰμι μεθ’ ὑμῶν, ὁ πάντα ποιῶν εὐκόλα· ἀναμνησκει δὲ αὐτοὺς καὶ τῆς συντελείας· ἵνα μᾶλλον αὐτοὺς ἐφελκύσῃται, ὥστε μὴ τὰ παρόντα μόνον ὁρᾶν 35

δεινὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ τὰ ἀπέραντα. τὰ μὲν γὰρ
 λυπηρὰ φησὶν, ἅπερ ὑποστήσεσθε ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καταλύεται·
 ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ αἰὼν εἰς συντέλειαν ᾗξει· τὰ δὲ χρηστὰ, ὧν
 ἀπολαύσεσθε, ἀθάνατα μένει, καθάπερ ἔμπροσθεν πολλάκις εἶπον·
 οὕτως ἀλείψας καὶ ἐγείρας αὐτῶν τὰ φρονήματα τῇ μηνίμῃ 5
 τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐξέπεμψεν· καὶ γὰρ ἡμέρα ἐκείνῃ τοῖς ἐν
 κατορθώμασι ζῶσι ποθεινῇ, ὥσπερ οὖν τοῖς ἐν ἀμαρτήμασι φο-
 βερὰ, καθάπερ καταδίκους· διὰ τοῦτο οὖν ἀγωνισώμεθα τῶν αἰῶ-
 νίων ἀπολαῦσαι ἀγαθῶν· χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπία
 τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἀληθινοῦ 10
 Θεοῦ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τέλος τῶν ἐρμηνειῶν τοῦ Χρυσοστόμου.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ. Ὁ διστάσας ἦν ὁ Θωμᾶς· ἀλλὰ πλη-
 ροφορηθεὶς, ἐδραίως ἐπίστευσεν.

15

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Ἄλλας λέγει ὁ Ἰωάννης ὀπτασίας,
 ἦν δὲ λέγει ὡς ὁ Ματθαῖος, οὐ μόνον εἶδον οἱ ἑνδεκα, ἀλλὰ καὶ
 οἱ πολλοὶ ὡς εἰκός.

ΣΕΤΗΡΟΣ ἈΝΤΙΟΧΕΙΑΣ. Αὐτοὺς ἀπέστειλε, μᾶλλον τὸ τελευ-
 ταῖον αὐτὸν εἶδον οἱ μαθηταί· ὅτι εἰ δὲ καὶ τινες ἐδίστασαν, ἀλλὰ 20
 καὶ οὗτοι διὰ τῆς ὀψεως ἐβεβαιώθησαν.

ἸΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Προσεκύνησαν, οὐ προσήύξαντο· οἱ δὲ μὴ προσ-
 κυνήσαντες καὶ ἐδίστασαν· εἴτε δὲ Θωμᾶς ἐστίν, εἴτε Φίλιππος.

ΣΕΤΗΡΟΣ ἈΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ἈΝΤΙΟΧΕΙΑΣ. Τὸ δὲ “ὀψὲ σαββά-
 “ των,” οὐ τὴν ἐσπέραν τὴν μετὰ τὴν ἐν σαββάτῳ δύσιν τοῦ ἡλίου 25
 δηλοῖ· οὐ γὰρ ἐνικῶς εἶπεν ὀψὲ σαββάτου, ἀλλὰ πληθυντικῶς
 “ὀψὲ σαββάτων”· σάββατον δὲ, τὴν πᾶσαν ἐβδομάδα καλεῖν
 Ἑβραίοις ἔθος. αὐτίκα γοῦν οἱ Εὐαγγελισταί, “τῇ μίᾳ τῶν σαβ-
 “ βάτων” φησί· δέον τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐβδομάδος εἰπεῖν· οὕτω
 δὲ καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ κεχρήμεθα, δευτέραν σαββάτων καὶ τρίτην 30
 σαββάτων προσαγορεύοντες τὴν δευτέραν καὶ τρίτην τῆς ἐβδο-
 μάδος ἡμέραν· οὐκ εἶπεν οὖν ὀψὲ σαββάτου, ἢ ἐσπέρας σαββά-

του, ἵνα τὴν ἐσπέραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης δηλώσει, ἀλλ' "ὅψε
 " σαββάτων" ἵνα τὸ βράδιον τῆς ἐβδομάδος καὶ πολὺ διεστηκὸς
 ἐφάνη· καὶ γὰρ πού καὶ ἡμῖν σύνηθες λέγειν, ὅψε τοῦ καιροῦ
 παραγέγονεν, ὅψε τῆς ὥρας, ὅψε τῆς χρείας· οὐχὶ τὴν ἐσπέραν
 καὶ τὸν μετὰ ἡλίου δυσμὰς χρόνον δηλοῦσιν, ἀλλὰ τὸ βράδιον καὶ 5
 κατόπιν τῆς ὥρας καὶ τῆς χρείας ἢ τοῦ καιροῦ γενέσθαι τοῦτον
 τὸν τρόπον μηνύουσιν, οὕτω καὶ τὸ "ὅψε σαββάτων" τὸ βράδιον
 καὶ πόρρω τῆς περαιωθείσης ἐβδομάδος δηλοῖ· πληροῦται δὲ ἐβδο-
 μὰς ἐκάστη ταῖς μετὰ τὸ σάββατον ἡλίου δυσμαῖς· ἀμέλει
 καὶ τοῦ πολὺ διεστηκότες καιροῦ πρὸς τὸ τέλος τῆς πληρωθείσης 10
 ἐβδομάδος ὁ Ματθαῖος δηλῶν, καὶ ὥσπερ ἐρμηνεύων ἑαυτὸν ἐπὶ-
 γαγε "τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων" παρωχῇκει, φησὶν,
 ἡ νύξ τοσοῦτον, ὥς εἶναι καιρὸν τῆς τῶν ἀλεκτρυόνων βοῆς, ἥτις
 τὸ φῶς τῆς μελλούσης ἡμέρας προανακρούεται· ταύτη τοι καὶ
 τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ οὕτως μετὰ τὸ σάββατον ἐσπέρα κατα- 15
 λύντες τὰς νηστείας, τῆς εὐφροσύνης ἀρχόμεθα· τῆς κατὰ πάν-
 των συνθηέας κρατησάσης, συνηγορούσης τῷ πράγματι.

Τοῦ καιροῦ τοίνυν ὄντος τούτου, ἡ Μαгдаλινὴ Μαρία καὶ ἡ
 ὁμώνυμος, ἐπὶ τὸν τάφον ἦλθον, καὶ τὸν Ἀγγελον τὸν ἐξ οὐρανοῦ
 καταβεβηκότα, τὸν προειρημένον ἰθεάσαντο τρόπον, ἀποκυλίσαντα 20
 τὸν λίθον καὶ ἐπ' αὐτὸν καθήμενον, ὅφ' οὗ καὶ προκληθεῖσαι τὸν
 τόπον εἶδον ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος, καὶ προσταχθεῖσαι δραμεῖν καὶ
 ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς, ἐξελθοῦσαι ταχὺ τοῦ μνήματος ἔδρα-
 μον. καὶ δὴ τρεχούσαις προαπαντήσας ὁ Ἰησοῦς, ἐφώνησε "χαί-
 " ρετε" καὶ γὰρ ἔδει πρῶτον τὸ τῶν γυναικῶν γένος, καὶ τὴν ἀνά- 25
 στασιν εὐαγγελίσασθαι παρὰ τοῦ Ἀγγέλου, καὶ τὸν Χριστὸν ἰδεῖν,
 καὶ πρῶτην παρ' αὐτοῦ φωνὴν ἀκοῦσαι τὸ "χαίρετε"· ἐπεὶ καὶ γυνή
 πρώτη τῆς ἀπάτης τοῦ ὄψεως ἤκουσε, καὶ εἶδεν πλαινόμενον τὸν
 ἀπηγορευμένον τοῦ ξύλου καρπὸν, καὶ λύπη κατεδικάζετο. διὸ καὶ
 προσκυνεῖν ὁ Σωτὴρ καὶ κρατεῖν συνεχώρει τοὺς πόδας, ὥς πρῶ- 30
 ταις ἀποπεσούσαις καὶ ἀλλοτριωθείσαις αὐτοῦ, καὶ τῶν μαθητῶν
 τὴν χαρὰν διαγγέλλειν ἐκέλευεν· χαρὰς ἄγγελον ἀνδράσι γυναῖκα
 γενέσθαι βουλόμενος, τὴν λύπης τῷ Ἀδὰμ γενομένην διάκονον, τὰ
 ἐναντία διὰ τῶν ἐναντίων ἰώμενος.

“Πορευομένων δὲ αὐτῶν” ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς, “ἰδοὺ τινὲς
 “τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιε-
 “ρεῦσιν ἅπαντα τὰ γινόμενα· καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυ-
 “τέρων, συμβουλίον τε λαβόντες, ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρα-
 “τιώταις λέγοντες, εἴπατε, ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐλθόντες ἐκλεψαν 5
 “αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων· καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος,
 “ἡμεῖς πείσομεν αὐτὸν, καὶ ὑμᾶς ἀμερίμους ποιήσομεν.” ἡ μὲν
 οὖν ἄλλη Μαρία, ταύτην δὲ εἶναι τὴν θεοτόκον πιστεύειν ἀκόλου-
 θον, ὅτι μὴδὲ ἀπελείφθη τοῦ πάθους, ἀλλ’ ἴστατο παρὰ τῷ σταυρῷ
 τοῦ Ἰησοῦ, ὡς ὁ Ἰωάννης ἱστόρησεν, ἥ καὶ ἔπρεπεν ὁ Κύριος τὰ 10
 τῆς χαρᾶς εὐαγγέλια ρίζῃ τῆς χαρᾶς ὑπαρχούσῃ καὶ καλῶς
 ἀκούσασαν τὸ “χαῖρε κεχαριτωμένη,” τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου
 πληροῦσα τοῖς μαθηταῖς πάντως ἀπήγγελλεν· οὐ γὰρ ἦν μὴ
 πληρωθῆναι τὸ οὕτως σοφῶς οἰκονομηθῆναι τε καὶ προσταχθῆναι, εἰ
 καὶ οὕτως ἠπίστησαν οἱ ἀκούσαντες, ἐπεὶ καὶ ἔπεται τοῦτο πολ- 15
 λάκις τὴν τῶν ἀπαγγελλομένων θαυμάτων ὑπερβολὴν· οὐ γὰρ ἂν
 ἄργοι διέμειναν εἰ ἐπίστευσαν.

Ἡ δὲ Μαгдаληνὴ συμπορευομένη τῇ θεοτόκῳ, καὶ πρὸς τὴν
 ἀγγελίαν ὁμοίως ἐπειγρομένη, πέπονθέ τι καὶ ἀνθρώπινον· καὶ ὥσπερ
 Πέτρος ὑπὸ Ἡρώδου συλληφθεὶς, καὶ διὰ τοῦ Ἀγγέλου τῶν ἀλώ- 20
 σεων λυθεὶς αὐτομάτως, καὶ τῆς φυλακῆς ἔξω γενόμενος, καὶ ἐπὶ
 πολὺ βαδίσας ὡς καὶ τὴν τῆς πόλεως πύλιν διελθεῖν, ἀληθὲς οὐκ
 ᾤετο τὸ γινόμενον, ἀλλ’ ἐνόμιζεν ὄραμα βλέπειν, οὕτω καὶ αὕτη,
 τὴν ὑπερβολὴν τῷ θαύματος εἰσινεὶ καιρὸν τινα λογιζομένη, καὶ
 ἄμα τῶν φυλάκων ἐπιφασάντων καὶ ἀρξαμένων μετὰ τῶν ἀρχιε- 25
 ρέων τὴν συκοφαντίαν ὑφαίνειν τῆς ἀναστάσεως, αἰσθομένη πάντως
 τοιοῦτου τινὸς ὑποψιθυριζομένου, τοὺς τῆς ἀμφιβολίας παρεδέξατο
 λογισμοὺς, καὶ τῆς ἀπαγγελίας ὀλιγωρήσασα, καὶ τοῦ σωτηρίου
 προσταγματος πρὸς τὸν τάφον ἐχώρει, πρῶτ’ σκοτίας εὐσης, ὡς ὁ
 Ἰωάννης φησὶν. ὥσπερ γὰρ συνεχώρησεν ὁ Κύριος τὸν Θωμᾶν ἐξ 30
 ἀπιστίας εἰς πίστιν ἐλθεῖν, καὶ εἰπεῖν, “ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν
 “αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων” καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ διὰ τῆς ἐκείνου πολυ-
 πράγμονος ἀπιστίας καὶ ψηλαφήσεως, ἡμεῖς εἰς πίστιν ἐβεβαιώ-
 θημεν, ἐν ᾧ σώματι πέπονθεν, ἐν αὐτῷ καὶ ἐγγεράθαι πιστεύ-
 σαντες τὸν Ἐμμανουὴλ, τοὺς τῆς δοκῆσεως μύθους ἀποπεμφά- 35

μενοι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὴν Μαγδαλινὴν Μαρίαν πρὸς ἀπιστίαν ὑπονοστήσασαν, καὶ μᾶλλον εὐκαίρως τοῦτο παθεῦσαν· οὐκ ἄδηλον γὰρ τὸ τῆς γυναικειᾶς εὐόλισθον φύσεως. συνεχώρει δὲ διὰ τῆς περιέργου ζητήσεως, πιστότερον ἐργάσασθαι τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεως, πίστεως ὑπάρχον πέρα καὶ παντὸς λογισμοῦ. 5

Καὶ μετὰ ταύτης τῆς ἀμφιβόλου διανοίας ἐλθοῦσα, καὶ ἰδοῦσα τὸν λίθον μόνον ἀποκυλισθέντα τῆς θύρας τοῦ μνήματος, οὐ μὴν ἔτι τὸν Ἄγγελον ἐπ' αὐτοῦ καθάπερ ἤδη καθήμενον, δέδωκε τῇ ἀπιστίᾳ τὸ κράτος, φαντασίαν οἰηθεῖσαν τὴν πρώτην θέαν καὶ ἔκστασιν, καὶ ὡς ψευδῇ, καὶ δραμοῦσα πρὸς τὸν Πέτρον καὶ 10 τὸν ἄλλον μαθητὴν ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς, ἐβόα λέγουσα, ἦραν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἶδαμεν ποῦ ἔθηκαν αὐτόν. ὅρᾳς ἐκ τῶν λογιζοιμένων τῶν νύκτωρ παρὰ Ἰουδαίους μετὰ τὴν τῶν φυλάκων ἐπαγγελίαν, περιηχηθεῖσά τι τοιοῦτον παρηγέχθαι τὸν λογισμὸν, καὶ ὥθη τοὺς ἐναντίους, ἀρθέντος τοῦ λίθου, κλέψαι τὸ 15 σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα τὴν κλοπὴν τοῖς Ἀποστόλοις ἐπιφημήσωσι· πλὴν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης ἐτοίμως διανέστησαν, καὶ ἐπὶ τὸν τάφον ἔδραμον. οὐ γὰρ ἦν παράδοξον τὸ λεγόμενον, ἵνα ὡς ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως ἀπειθήσωσι, μᾶλλον δὲ καὶ πιστὸν, καὶ οὐκ ἀπάδον τῆς Ἰουδαϊκῆς κακουργίας. ἀφόβως δὲ τοῦτο ἐποίουν, ὡς 20 ἔτι σκότους ὄντος, καὶ ἡσυχίας ὑπαρχούσης, καὶ πρὸς τοῦ Θεοῦ τὸ θαρρεῖν λαβόντες· ἀλλ' ἐλθόντες εὗρον ἐναργῇ τὰ σημεῖα τῆς ἀναστάσεως. ὁρᾶσαι γὰρ ἐν τῷ μνήματι τὰ ὀθόνια κείμενα· τοῦτο δὲ οὐκ ἂν ποτε ἐγγόνει, κλαπέντος τοῦ σώματος. πρῶτον μὲν γὰρ κλέπταις φίλον, τὸ λωποδυτεῖν, ἔπειτα δὲ τὸ ταχέως 25 ἄγαν ἐνεργεῖν τὴν κλοπὴν, ἵνα μὴ φοραθῶσι, καὶ τὰ πάνδεινα πάθωσι.

Καὶ μετ' ὀλίγα—Ἀλλ' ὁ μὲν Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης πιστευθέντες ἐκ τῶν τεθεαμένων, ἀνεχώρουν οἵκαδε, τῇ Μαρίᾳ δὲ εἶπον οὐδέν· ὠκονόμει γὰρ ὁ μόνος σιφὸς, ὡς ἀπιστήσασαν, ἐκ θέας 30 αὐτὴν προσάγεσθαι μᾶλλον, ἢ ἀκοῆς. εἰστίκει τοίνυν πρὸς τῷ μνήματι κλαίουσα ἔξω, καὶ παρακύψασα, εἶδεν Ἀγγέλους δύο λευκοὺς καὶ φαιδρὺς τῇ στολῇ καθεζομένους, ἕνα πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἕνα πρὸς τοῖς ποσίν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. καὶ δέον τὸν ὄδυρμόν εἰς εὐφροσύνην μεταβαλεῖν τῶν δακρύων οὐκ 35

ἔλεγεν, ὥστε τοὺς Ἀγγέλους οἰοεὶ μετ' ἐπιτιμήσεως εἰπεῖν, “ γύναι
 “ τί κλαίεις ; ” ὥσανεὶ ἔλεγον, γυναικεῖα ταῦτα δάκρυα, καὶ οὐκ
 ἔμφρονος νοῦ. ποῦ γὰρ χώραν ἔχει τὸ μετὰ τοιαύτην θέαν ὀδύ-
 ρεσθαι ; κακεῖνη τῆς αὐτῆς ἀπιστίας ἐχομένη, παρετεινέτο γὰρ
 τὸ πάθος, ἵνα τοῖς κατὰ μικρὸν προστιθεμένοις, εἰς πίστωσιν 5
 τελείως ἐκκαθαρθεῖη, πρὸς αὐτοὺς εἶπεν, “ ὅτι ἦραν τὸν Κύριόν μου,
 “ καὶ οὐκ εἶδα ποῦ ἔθηκαν αὐτόν· καὶ ταῦτα εἰπούσα, ἐστράφη εἰς
 “ τὰ ὀπίσω, καὶ θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐστῶτα, καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι Ἰησοῦς
 “ ἐστίν· τοῦτο μὲν ὑπὸ τῶν δακρύων ἐπισκοτουμένη καὶ οἰκνὴ ἀχ-
 λυί βεβαρημένη, τοῦτο δὲ καὶ τοῦ δηλοῦντος τὸ μὴ γνωσθῆναι αὐτῇ 10
 διὸ καὶ εἶπεν, “ γύναι, τί κλαίεις ; τίνα ζητεῖς ; ἐκεῖνη δὲ δοκοῦσα
 “ ὅτι ὁ κηπουρός ἐστι, λέγει αὐτῷ· Κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτόν
 “ εἰπέ μοι ποῦ ἔθηκες αὐτόν, καὶ γὰρ αὐτόν ἀρῶ.” Καὶ μετ' ὀλίγα—
 Ἐπιτρεπτικῶς δὲ τοῦ Κυρίου βοήσαντος Μαριάμ, παραχρῆμα ἐπι-
 στραφεῖσα, “ ῥαβουνὶ ” προσηγόρευεν, ὃ λέγεται διδάσκαλος, καὶ 15
 τῶν θείων ἐκείνων ποδῶν ἐζήτηι λαβέσθαι, καὶ ἤκουε “ μὴ μου
 “ ἄπτου, ὡπὼ γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου.” ταύτης
 τῆς δωρεᾶς, φησὶν, ἤδη τυχεῖσα, καὶ ἀψαμένη μου μετὰ τῆς ἄλλης
 Μαρίας καὶ προσκυνήσασα, καὶ τοὺς πόδας κρατήσασα, κατε-
 φρόνησας ὡς καὶ ἀπιστῆσαι, καὶ οὐδὲν μέγα διανοήθης περὶ ἑμοῦ, 20
 ἀλλ' ἔτι περὶ τὸ μῆμα ζητεῖς, τὸν ἄνω θεϊκῶς πρὸς τὸν Πατέρα
 ὑπάρχοντα, καὶ νῦν μὴ μου ἄπτου, εἰ μετὰ τοιαύτης διανοίας τὸ
 πρὸς τὸν Πατέρα ἀναβῆναι νομίζεις ἐλλείπειν μοι· οὗπω γὰρ
 ἀναβέβηκα κατὰ σέ πρὸς τὸν Πατέρα μου.

Καὶ μετ' ὀλίγα—Ἐρχεται οὖν ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία ἀπαγ- 25
 γέλλουσα τοῖς μαθηταῖς ὅτι ἑώρακε τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν
 αὐτῇ. παραγεναμένη δὲ καὶ ἀπαγγείλασα, πάλιν εὐρίσκει Μαρίαν
 τὴν Ἰακώβου καὶ Ἰωάνναν, καὶ ἄλλας σὺν αὐταῖς, μετὰ παρα-
 σκευῆς καὶ ἀρωμάτων καὶ μύρων πρὸς τὸν τάφον ἐπειγομένας,
 τοῦ σκοτίους ὑπὸχωρήσαντος, καὶ ὄρθρου βαθέος ὄντος, τευτέστιν 30
 ἀκριβοῦς. καὶ ἄρτι πρῶτον ἀρξαμένη, καθὼς φησὶν ὁ Λουκᾶς, καὶ
 ἀναμίξασα ἑαυτὴν σὺν αὐταῖς ἐπορεύετο διὰ τὸ θερμὸν τοῦ πόθου
 τοῦ περὶ τὸν Ἰησοῦν, ἐξάρχειν αὐτῶν δοκοῦσα, καὶ πρώτη παρὰ
 τοῖς Εὐαγγελισταῖς ἀριθμουμένη διὰ τὸ ἐντεῦθεν ἐπίσημον· ἐπε-
 θύμει γὰρ καὶ αὐτὰς, οὐκ ἐξ ὧν παρ' αὐτῆς καὶ τῆς ἄλλης Μαρίας 35

ἀκούειν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς θέας ἡ Ἀγγέλων ἐπιφάνεια πιστωθῆναι πρὸς τὴν ἀνάστασιν, καὶ σὺν αὐταῖς συνετῶς σιωπῶσα, καὶ μηδὲν λέγουσα διαπορουμέναις αὐταῖς, ἀλλὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀναμένουσα μαρτυρίαν, καὶ πιστεύουσα καὶ αὐταῖς αὐτοῖς ὁμμασιν ἰδίαν πληροφορίαν τινὰ δοθήσεσθαι.

5

Καὶ δὴ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἰδοῦσαι τοῦ μνήματος, ἔνδον ἐγένοντο, καὶ οὐχ εὐροῦσαι τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, ἀπορούμεναι βλέπουσιν ἐπιστάντας αὐταῖς ἄνδρας δύο ταῖς στολαῖς ἐξαστράπτοντας, καὶ ἤκουον αὐτῶν λεγόντων, “τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν, οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἡγέρθη,” καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ ὑπο- 10 στρέψασαι, φησιν, ἀπὸ τοῦ μνήματος ἀπήγγειλαν ταῦτα πάντα τοῖς ἔνδεκα, καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς, ἀλλ' ὡς πλῆθος ὄντες μᾶλλον ἠπίστησαν, καὶ τὸ ἀπαγγελθὲν ἔσκωψαν καὶ διέπτυσαν. ἐφάνησαν γάρ, φησιν, ὥσει λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῶν, καὶ ἠπίστουν αὐταῖς· ὥστε τὸν Πέτρον πρὸς τὴν ἐκείνων ἀπιστίαν διαναστάντα, καὶ 15 ἡρέμα πῶς καὶ αὐτὸν θορυβηθέντα καὶ σαλευθέντα, πάλιν ἐπὶ τὸ μνῆμα δραμεῖν, καὶ παρακλῆναι ἰδεῖν αὐθις τὰ ὀθόνια κείμενα, ἅπερ ἦν εἰσελθὼν ἡδὴ καὶ θεασάμενος ἀκριβέστερον, ὅθεν καὶ ἀρκεῖσθαι τῷ παρακλῆναι μόνον· καὶ μηδὲν ἰδὼν, ἀλλοιώτερον ἀπῆλθε θαυμάζων τὸν ταῦτα οἰκονομήσαντα. καὶ πάλιν ἡ Μαγδα- 20 ληνὴ Μαρία καθάπερ ταῖς περὶ Ἰωάνναν ὀρθρου βαθέως συνεπορεύθη φερούσαις αἱ ἡτοίμασαν πρὸ τοῦ σαββάτου, μύρα τε καὶ ἀρώματα, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῇ Σαλώμῃ, ξένη τε γυναικὶ παρὰ τὰς ὀνομασμένας, βραδέως μὲν, ὠνησαμένη δὲ ὁμοίως ἀρώματα, ἀλλὰ μετὰ τὸ σάββατον, ἀόκως μετὰ τῆς αὐτῆς διανοίας 25 συνέτρεχε, παραλαβοῦσα καὶ Μαρίαν τὴν Ἰακώβου μεθ' ἑαυτῆς, ὥστε καὶ τῇ ἀγορασίᾳ τῶν ἀρωμάτων κεκοινωνηκέναι δοκεῖν, κοινώσασαι γὰρ τῆς οδοῦ, τὸ πᾶν κοινῶς ἐπεγράψαντο σπουδασμα.

“Καὶ λίαν πρῶτὴ τῇ μίᾳ τῶν σαββάτων, ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνη- “μεῖον.” οὕτω γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀκριβεστέροις ἀντιγράφων ἐμφέρεται, 30 δηλοῦν πρὸς ταῖς ἡδὴ γεγενημέναις, καὶ αὕτη τῶν γυναικῶν ἡ ἐπὶ τὸ μνῆμα ἀφίξις γέγονεν. τὸ δὲ λίαν πρῶτὴ σαφηνίζων ὁ Μάρκος, “ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου” προσέθηκε “καὶ ἔλεγον,” φησὶ, “πρὸς “ἑαυτὰς, τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; “καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν, ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος. ἦν γὰρ 35

“ μέγας σφόδρα.” τῆς γὰρ Σαλώμης ἀναγκαίως ἀπορουμένης, ὡς τὸ παράπαν μὴ ἐπιδημησάσης τῷ τάφῳ, καὶ ταῦτα πρὸς τὰς συμβαδίζουσας λεγούσας, ἐκεῖναι σιωπὴν ἄγουσαι κατὰ τὸν προειρημένον ἡμῖν ἀνωτέρω τρόπον, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄρσαι, τῶν βλεμμάτων τὴν ἀποκρίσιν ἐποιήσαντο. καὶ γὰρ ὁ λίθος ἀποκεκυλισμένος 5 ὑπ’ ὧν ἐφαίνετο, διὰ δὲ τὴν κοινὴν καὶ μίαν ὁδοιπορίαν πρὸς ἀλλήλας αὐτὰς ἠπορηκέαι καὶ διηλέχθαι γέγραπται τῇ ἀληθείᾳ τῆς ἱστορίας, καὶ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἡμῶν προσεχόντων καὶ διακρινόντων τίνος ἴδιον ὑπῆρχε τὸ ἀπορεῖν τὰς γυναῖκας. τὰς γὰρ ἦδη πολλάκις ἀποκεκυλισμένον θεασαμένας τὸν λίθον, περὶ 10 τούτου φροντίζειν ἀπίθανον ἦν. ἀλλ’ ἐπειδὴ ταῖς παρὰ τοῦ Μάρκου ταύταις γυναῖξιν ἀγνωστὸν τὸ τῆς Σαλώμης ἐμφέρεται πρόσωπον, ἀμάχως ὁ λόγος ἔχει τὸ πιθανόν, ἐπεὶ κακείνων οὐκ ἀκόλουθον τὸ λέγειν, “ τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον;” τῶν Ἰουδαίων σφραγισάντων τὴν εἵσοδον τοῦ τάφου, καὶ τὴν τῶν στρατιωτῶν παρα- 15 καταστησάντων φρουρὰν, καὶ τῆς τρίτης ἡμέρας ἐνδασφιλευσαμένης. πρὸς γὰρ τὸν Πιλάτον εἶπον οἱ μισοὶ, “ ἐμνήσθημεν ὅτι ὁ πλάνος ἐκεῖνος εἶπεν ἔτι ζῶν, ὅτι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι.” εἰ μὲν οὖν ἤδεισαν αἱ γυναῖκες τὸ διὰ τοῦ Ἀγγέλου θαῦμα γενόμενον, τὴν τε ἀποκίνησιν τοῦ λίθου, καὶ τὴν τῶν φυλάκων ἐκ τοῦ 20 τάφου νέκρωσίν τε καὶ ἀναχώρησιν, πῶς διηπόρουν περὶ τοῦ ἀποκυλισθῆναι τὸν λίθον; εἰ δὲ ἠγνόουν τὸ θαῦμα, τὴν στρατιωτικὴν φρουρὰν ἐννοεῖν ἔδει, καὶ τὴν ἀνείξιν τοῦ μνήματος μὴ φαντάζεσθαι, ἀλλ’, ὡς ἔφην, ἡ Σαλώμη καὶ τοῦτο ἠγνόησεν, καὶ αὐτῆς μόνης τὰ ῥήματα ἦν. Μαρία γὰρ ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ 25 ἄλλη Μαρία καθεσθῆσαι τοῦ μνήματος ἐξ ἐναντίας, ὁ Ματθαῖος ἰστόρησε, καὶ φιλοπόνως προσεδρεύσασαι, καὶ τὰς σφραγίδας τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν τῶν ὀπλιτῶν φυλακὴν ὤψει παρέλαβον. ἡ δὲ Σαλώμη εἰσελθοῦσα σὺν ταῖς Μαρίαις ἀμφοῖν, νεανίσκον εἶδον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, καὶ 30 ἐπτόθησαν πᾶσαι· ἡ μὲν ὡς ἐνδεῶς ἔχουσα πίστεως καὶ ἀνθρωπινώτερον διακειμένη, ὡς ἐπικωριάζουσαι συχνῶς τῷ μνήματι καὶ πολυπραγμονοῦσαι. λοιπὸν δοκοῦσαι τὴν ἀνάστασιν πέρα τοῦ δεόντος· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ νεανίσκος ὤφθη, κατὰπληξαι τῷ μεγέθει, καὶ φόβον ἐμποιεῖσαι δυνάμενος, καὶ μωγνὺς τῷ φοβερῷ 35

τὸ φαυδρὸν διὰ τοῦ λευκοῦ τῆς στολῆς, καὶ ὡς ἐν ἑορτῇ, καὶ ἵνα μὴ παγῶσι τῷ δέει· καὶ σφοδρότερον δὲ αὐταῖς διαλέγεται, παιδεύων αὐτὰς δι' ὧν ἔλεγεν, μετὰ τοσαύτας θέας μὴ περιέργως διακείσθαι, βεβαίως δὲ μᾶλλον ἐφ' οἷς εἶδον ἐστάναι· “ὕπαγετε
 “γάρ, φησιν, εἶπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ” τοῖς 5
 μὲν μαθηταῖς ὡς πολλάκις ἠπιστήκασιν, τῷ Πέτρῳ δὲ ὡς μετὰ
 τῆς αὐτῆς πολυπραγμοσύνης δεύτερον ἐπὶ τὸ μῆμα ἐλθόντι,
 “ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς
 “εἶπεν ὑμῖν,” ὑμῖν ταῖς γυναῖξιν.

Ὁψὲ σαββάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων ἐπιφα- 10
 νεῖς, ὡς ὁ Ματθαῖος συνέγραψεν· τοῖς γὰρ μαθηταῖς οὐδέποτε
 φαίνεται φήσας, ὡς μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῖς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ
 φανήσεται, εἰ μήτι γε ἐκεῖνο ἐρεῖ τίς, ὅπερ ὁ Ματθαῖος καὶ
 Μάρκος ἔγραψαν, μετὰ τὸ δεῖπνον τὸ μυστικὸν ἐξελθόντα αὐτὸν εἰς
 τὸ ὄρος ὑμνῆσαι τῶν ἑλαιῶν ὑπὸ τῆς σωτηρίας εἰρημένον ὧδέ πως· 15
 μετὰ τὸ ἐγερθῆναί με, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. ἐξελθούσαι
 δὲ τοῦ μνήματος αἱ Μαρίαι καὶ ἡ Σαλώμη, τρόμφ καὶ ἐκπλήξει
 συνεχόμεναι, φυγάδες ἐγένοντο, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον, ἐφοβοῦντο
 γάρ· τοῦτο μὲν διὰ τὸ φοβερὸν τοῦ νεανίσκου, τοῦτο δὲ διὰ τὸ
 τὴν ἡμέραν ἤδη προελθεῖν, καὶ τοὺς Ἰουδαίους ὡς εἰκὸς φονοῦντας 20
 ἄνω κάτω περινοστεῖν. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀκριβεστέροις ἀντιγράφοις
 τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον μέχρι τοῦ ἐφοβοῦντο γὰρ, ἔχει τὸ
 τέλος· ἐν δὲ τισὶ, πρόσκειται καὶ ταῦτα· “ἀναστὰς δὲ πρῶτ'
 “πρώτῃ σαββάτων, ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς
 “ἐκβεβλήκει ἐπὶ δαιμόνια” τοῦτο δὲ ἐναντίωσιν τινα δοκεῖ 25
 ἔχειν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν εἰρημένα· τῆς γὰρ ὥρας τῆς νυκτὸς
 ἀγνώστου τυγχανούσης, καθ' ἣν ὁ Σωτὴρ ἀνέστη, πῶς ἐνταῦθα
 ἀναστῆναι πρῶτ' ἐγγράπται; ἀλλ' οὐδὲν ἐναντίον φανήσεται τὸ ρήτον,
 εἰ μετ' ἐπιστήμης ἀναγνωσόμεθα· καὶ γὰρ ὑποσιτίζει δεῖ συνετῶς·
 “ἀναστὰς δὲ πρῶτ' πρώτῃ σαββάτων, ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ 30
 “Μαγδαληνῇ” ἵνα τὸ μὲν “ἀναστὰς” ἔχῃ τὴν ἀναφορὰν συμφώνως
 τῷ Ματθαίῳ, πρὸς τὸν προλαβόντα καιρὸν, τὸ δὲ “πρῶτ',” πρὸς τὴν
 τῆς Μαρίας γενομένην ἐπιφάνειαν ἀποδοθεῖ· ὡς πρώτη σὺν τῇ
 ἄλλῃ Μαρίᾳ. Καὶ πάλιν—Αὕτη μόνῃ ἐκ δευτέρου ἔτι σκοτίας
 οὐσης, θεασαμένη τὸν Κύριον· πρῶτ' γάρ ἐστιν ἅπαν τὸ διάστημα, 35

τὸ μετὰ τὴν τῶν ἀλεκτρυόνων βοήν. τεσσάρων τοίνυν ὄντων καιρῶν, καὶ τοσούτων ἀφίξεων, καθὼς αἱ γυναῖκες ἐπὶ τὸ μνήμα ἦλθον, ἕκαστον Εὐαγγελιστὴν ἓνα καιρὸν ἀκονόμησεν γράφαι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος τὰς ὁπὲ σαββάτων παραγενομένας ἐπὶ τὸ μνήμα ἱστορήσεν, Ἄγγελον ἓνα τὸν κατα-5 βεβηκότα ἐξ οὐρανοῦ, καὶ τὸν λίθον ἀποκυλίσαντα. ὁ δὲ Ἰωάννης, Μαρία γὰρ ἡ Μαγδαλινὴ ἐληλυθέναι μόνη ἐν τῷ σκότῳ πρὸ τῆς ἑώας ὑπέγραφεν, καὶ δύο Ἀγγέλους ἔνδον τοῦ τάφου θεάσασθαι· Λουκᾶς δὲ ἄλλας κατ' αὐτὸν τὸν ὄρθρον· Μάρκος δὲ ἑτέραν, ἀνίσχοντος τοῦ ἡλίου· συναναμιγνυμένων δὲ τινων καὶ τῶν ἡδὴ 10 παραγενομένων, καὶ τὰς μὲν δύο ἄνδρας ἐπιστάοντας αὐταῖς, τὰς δὲ καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς νεανίσκον ἰδεῖν· στολαῖς δὲ ἅπαντας ἡμφιεσμένους λευκαῖς, ὥστε δύνασθαί τινα κατὰ τὴν τῶν καιρῶν τάξιν, τὰ παρ' ἑκάστῳ γεγραμμένα συνθέσθαι, καὶ μίαν ἁρμονίαν εἰς ἓν σῶμα πάσης τῆς ἱστορίας ἐργάσασθαι, καθάπερ ἑνὸς τὸ 15 πᾶν γεγραφότος καὶ οὐ πολλῶν. εἰ μὲν γὰρ μιᾷς ἀφίξεως τῶν γυναικῶν ἐν ἐνὶ καιρῷ γενομένης οἱ τέσσαρες ἐμνημόνευσαν, καὶ οὐ τοὺς αὐτοὺς Ἀγγέλους εἶπον ἐπιφανῆναι· εἰ μὴ καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιφάνειαν ἦτοι ὁπτασίαν ἅπαντες εἰπόντες, τὴν αὐτὴν ἔφασαν ἐν διαφόροις γεγενῆσθαι καιροῖς, οὐχ ἑνὸς μνημονεύσαντες ἕκα- 20 στος χρόνου, διαφωνίας εἶχε μέμψιν ὁ λόγος. εἰ δὲ καὶ οἱ καιροὶ διάφοροι καὶ τὰ πρόσωπα, καὶ τῶν ἐπιφανέντων ὅψεις οὐχ ἑαυταί, τοῦ Θεοῦ βουλευθέντος διὰ πολλῶν τρόπων πιστώσασθαι τὸ ἄπιστον θαῦμα τῆς ἀναστάσεως, καὶ τὸ τῶν ἄλλων μὴ λεχθέν, ἕτερος ἱστορήσεν Εὐαγγελιστής· πῶς οὐκ ἔστιν ἡ διήγησις καθαρά 25 καὶ ἐλευθέρα πάσης βλάβης;

Τέλος τοῦ Σχολίου.

Εἰς τὴν ἐπίοτον τοῦ Πανεπίοτου. Πῶς παρὰ μὲν τῷ Ματθαίῳ ὁπὲ σαββάτων φαίνεται ἐγγεγενημένος ὁ Σωτὴρ, παρὰ δὲ τῷ Μάρκῳ πρῶτῃ τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου; τὸ ὁπὲ σαββάτου μὴ τὴν ἐσπερινὴν 30 ὥραν νομίσῃ τις τὴν μετὰ ἡλίου δυσμὰς λέγεσθαι, ἀλλὰ τὸ βραδὺ καὶ ὁπὲ τῆς νυκτός· οὕτω γὰρ καὶ ὁπὲ τῆς ὥρας εἰώθαμεν λέγειν καὶ ὁπὲ τοῦ καιροῦ, καὶ ὁπὲ τῆς χρείας, οὐ τὴν ἐσπέραν δηλοῦντες, ἀλλὰ τὸ σφόδρα βράδιον σημαίνοντες. καὶ γὰρ ὥσπερ διε-

μηνεύων αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ Ματθαῖος, μετὰ τὸ εἰπεῖν ὁπὲ σαββάτων, ἐπήγαγε “τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων” δηλῶν τὴν ὥραν καὶ τὸν καιρὸν τῆς μετὰ τὸ σάββατον νυκτὸς τὸν ἀμφὶ τὴν ἑω τῆς μιᾶς τοῦ σαββάτου “τῇ γὰρ ἐπιφωσκούσῃ” φησὶ, δηλαδὴ ὥρα, τὸ λοιπὸν ἤδη ἐπιφωσκούσῃ καὶ ἐπιφαινούσῃ τὴν κυριακὴν 5 ἡμέραν, ἣτις ἦν ὁπὲ, καὶ πόρρω λοιπὸν ἐλαύνουσα τῶν σαββάτων. ἔθος γὰρ ἦν τὴν ὅλην ἐβδομάδα σάββατον καλεῖν, καὶ πάσας τὰς ἡμέρας σάββατον ὀνομάζειν, οἷον μία σαββάτων, καὶ β' καὶ γ' καὶ δ' σαββάτων, ὅθεν σύμφωνοι εἰσὶν καὶ ἐν τούτῳ οἱ Εὐαγγελισταί.

Ὁ γὰρ Ματθαῖος τὸ ὁπὲ σαββάτων τὸν καιρὸν τὸν ἐπιφώσκοντα 10 εἰς τὴν ἑω τῆς Κυριακῆς ἡμέρας, ὡς εἴρηται, ὠνόμασεν ὃν περ ὁ Μάρκος “πρῶτῃ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων” εἶπεν εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, ἔχρην ἡμᾶς τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου μετὰ ἡλίου δυσμᾶς εὐθέως ἐσπέρας γενομένης ἀπονησιτίζεσθαι. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἡ 15 συνήθεια ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ κεκράτηκεν, ἀλλ' ἡ νυκτὸς 15 ἐπιλαβούσης, ἡ αὐτῇ μεσονυκτίῳ, ἡ περὶ τῶν ἀλεκτόρων βοᾶς, ἄλλως τε δὲ εἰ κατὰ τὴν ἐσπέραν τοῦ σαββάτου ἡ ἀνάστασις γέγονε καὶ ὁ σεισμὸς, πάντων ἐγρηγορότων ἔτι, πῶς οὐκ ἂν ἦσθοντο οἱ πάντες; πῶς δὲ οὐκ ἂν συνδρομὴ ἐγεγόνει ἐπὶ τὸ μνημα, Ἀγγέλου ὀφθέντος ἐσπέρας, καὶ τὸν λίθον ἀποκυλίσαντος τῆς 20 θύρας τοῦ μνημείου; καὶ οἱ φρουροὶ δὲ τοῦ τόπου, τὸ τάγμα τὸ στρατιωτικὸν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι σὺν αὐτοῖς φυλάττοντες τὸν τάφον, πῶς οὐ παραχρῆμα τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς ἀρχουσὶ τῶν Ἰουδαίων ἀπήγγελον τὰ πραττόμενα μάλιστα ὅτε αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν τῇ προτεραίᾳ ἐπιστάντες, ἡσφαλίσαντο τὸν τάφον, σφαλίσαντες 25 τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας; ἀκόλουθον γὰρ ἦν ἀνατραπέντος τοῦ λίθου παραδόξως, παραχρῆμα σπεῦσαι τοὺς φρουροὺς, καὶ τὰ πραχθέντα δηλῶσαι, τῆς ὥρας αὐτοῖς ἐπιτρεπούσης. οἱ δὲ καὶ διδάσκονται τῇ ὑστεραίᾳ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων, διαφημίσαι εἰς 30 ἅπαντας, “ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες, ἔκλειψαν αὐτὸν, 30 “ἡμῶν κοιμωμένων.” ὃ δὴ καὶ χώραν οὐκ ἔχει πλάττεσθαι αὐτοὺς, εἰ τῇ ἐσπέρᾳ ἐγήγερτο διὸ οὐκ ἂν ἁμάρτοι τίς, τὰ μὲν πρῶτα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ἐπὶ τῶν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ σημαίνεσθαι ἔνθα ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία μόνῃ πρῶτ' ἔτι οὔσης

^c Ἀν σφραγίσαντες?

σκοτίας, καὶ πρῶτον καὶ δεύτερον ἐπιστᾶσα τῷ μνήματι, καὶ μὴ εὐρῶσα τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος, κλαίει· διὰ τὸ μὴδὲνα τέως γνῶναι, περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ. τῆς αὐτῆς δὲ ἔρας μέρος εἶναι δεύτερον, τὸν παρὰ τῷ Ματθαίῳ χρόνον, καθ' ὃν τρίτον ἐπιστᾶσα ἡ αὐτὴ Μαγδαληνὴ ἅμα τῇ ἄλλῃ Μαρίας τοῦ μνήματος, 5 οὐκέτι κλαίει, ὥς ἂν, παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, τεθεαμένη τοὺς Ἀγγέλους καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα· τὰ δὲ παρὰ τῷ Λουκᾷ καὶ τῷ Μάρκῳ, ἐτέρου καιροῦ ἂν εἴη θηλωτικά, παρ' ὃν πλείους ἀπαντῶσι γυναῖκες ἐπὶ τὴν θέαν· τὴν γὰρ Μαγδαληνὴν Μαρίαν μακρὰν ἀπ' αὐτῶν 10 διεστῶσαν ἀπηντηκέναι νομίζω. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ παρατυχεῖν, καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον. τὸ μὲν πρῶτον καθ' ἑαυτὴν μόνη, τὸ δὲ δεύτερον μετὰ τῆς ἄλλης Μαρίας. οὕτω δ' ἂν ἡ αὐτὴ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ τὰ παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἐθεάσατο, καὶ τὰ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ. οὐκ ἀπελειμπάνετο γὰρ οὐδὲ ἀπέστη τοῦ τόπου, ὅθεν καὶ τὰ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἑώρακεν· παρῇ γὰρ καὶ 15 παρέμενε, καταπεπληγμένη τὰ τεθεαμένα, ποθοῦσα δὲ πρὸς τοῖς πρώτοις δευτέρων καὶ τρίτων θεοφανιῶν ἀξιοθῆναι, ὅθεν καὶ ἐτύγχανε μετὰ ταῦτα, διαφόρως μὲν πλείονων γυναικῶν ἐπὶ τὸ μνῆμα ἀφικνουμένων, καὶ ἄλλῃ τε ἄλλως αὐταῖς ἀγγελικῆς ὄψεως παραφαινομένης, αὐτῆς δὲ ἐφ' ἑκάστης θέας παρατυγχανούσης. οὕτω γοῦν 20 τῶν παρὰ τοῖς τέσσαρσιν Εὐαγγελισταῖς ἀναγεγραμμένων, θεωρὸς ἐγένετο ἡ Μαγδαληνὴ, διὸ καὶ παρὰ τοῖς πᾶσιν ἐμνημονεύθη.

Τοῦτ' αὐτοῦ Εἰςεβίот. Πῶς παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία μετὰ τῆς ὁμωνύμου ἑωρακέναι ἐκτὸς τοῦ μνήματος ἐπικαθήμενον τῷ λίθῳ ἓνα μόνον Ἄγγελον εἶρηται, κατὰ δὲ τὸν 25 Ἰωάννην εἶσω τοῦ μνήματος Ἀγγέλους δύο θεωρεῖ καθήμενους· κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν, δύο ἄνδρες ἀπῆντων ταῖς γυναῖξιν· κατὰ δὲ τὸν Μάρκον νεανίσκος ἦν αὐταῖς ὁ ὁρώμενος; τὰ μὲν παρὰ τῷ Ματθαίῳ προηγούνται, ὅθεν καὶ δύο Μαρίας ἄρτι τὸν Ἄγγελον ἐπιστάντα, καὶ τὸν λίθον ἀποκεκυλικότα κατελιφάσιν· ὕστερον 30 δὲ πέπρακται τὰ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, δύο Ἀγγέλων εἶσω τοῦ μνήματος ὀφθέντων, ἐτέρων ὄντων παρὰ τὸν ἔξω πρὸ τοῦ μνήματος ἐπὶ τῷ λίθῳ καθεζόμενον παρὰ τῷ Ματθαίῳ· οἱ δὲ παρὰ τῷ Λουκᾷ, δύο ἄνδρες ἐν ἐσθῇτι ἀστραπτούσῃ ὀφθέντες, διὰ τὰ τῆς ἐορτῆς σύμβολα, καὶ ὁ παρὰ τῷ Μάρκῳ δὲ νεανίσκος λευκὴν περιβέβλη- 35

μένος, τῷ τὰ φαιδρά καὶ δεξιά ταῖς γυναῖξιν εὐαγγελίζεσθαι πάλιν ἕτεροι ἂν εἶεν καὶ αὐτοὶ, ἀλλήλων τὲ, καὶ τῶν παρὰ τοῖς πρώτοις. διὸ οὐδὲ Ἀγγέλους αὐτοὺς οὗτοι ὠνόμασαν, ἐπεὶ μὴδὲ τῶν τοῦ Σωτῆρος ὀπασιῶν ἐμνημόνευσαν, τοῖς κρείττοσιν ἢ καθ' ἑαυτοὺς, Ματθαίῳ καὶ Ἰωάννῃ, ἅτε δὴ Ἀποστόλοις, τὰ κρείττονα 5 γράφειν καὶ ἱστορεῖν παρακεχωρηκότες, αὐτοὶ δὲ τὰ δεύτερα διηγούμενοι, ἀντανεπλήρουν τὰ παρ' ἐκείνοις σεσιγημένα· ἃ δὴ δεύτερα ἦν καὶ μακρῷ λειπόμενα τῆς τῶν προτέρων ἱστορίας· οὕτω τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διανείμεντος τὰς πρεπούσας ἐκάστῳ καὶ καταλλήλους διηγῇσεις.

10

Αἱ γοῦν παρὰ τῷ Λουκᾷ, ὀρθρου βαθέως ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἐλθοῦσαι γυναῖκες, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα, ἕτεραι ἂν εἶεν τῶν παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ Ἰωάννῃ· οὐ γὰρ ἂν ἔχῃ λόγον τὰς τοσαῦτα προτεθεαμένας Μαρίας, ἅρτι πρῶτον ἀρώματα φέρειν. ὡς μήπω τὴν ἀνάστασιν μεμαθηκυίας· διὸ εἶπομεν ἂν ἐτέρας 15 εἶναι τὰς παρὰ τῷ Λουκᾷ δηλουμένας τῶν πρώτων, τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ἱστορεῖ ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγων, “καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευῇ, “καὶ σάββατον ἐπέφωσκε. κατακολουθήσασαι δὲ γυναῖκες, αἰτινες “ἦσαν συνανελθουσίαι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας,” καὶ τὰ ἐξῆς. ἰδὼν δέεικνυσιν ὅτι ἕτεραι ἦσαν αὗται, διὸ καὶ οἱ ὀφθέντες ἕτεροι ὑπῆρχον παρὰ τοὺς ἔμπροσθεν δεδηλωμένους· οὔτε γὰρ εἴσω τοῦ μνήματος ὑπῆρχον κατὰ τὸν Ἰωάννην, οὔτε ἐπὶ τὸν λίθον καθεζόμενοι, ὡς ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ Ἄγγελος. ἄλλως τε δὲ οὐδὲ Ἀγγέλους αὐτοὺς ὠνόμασεν ὁ Λουκᾶς. δύο ἄνδρας, πλὴν ἐν ἐσθῇτι ἀστραπτύσῃ, διὰ τὰ τῆς ἐορτῆς σύμβολα. καὶ οἱ λόγοι δὲ αὐτῶν 25 οἱ πρὸς τὰς γυναῖκας ἰδιάζουσιν καὶ γυναῖκες δὲ πλείους ἦσαν, ἀλλ' οὐχ ἡ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ μόνῃ, οὐδὲ αἱ παρὰ τῷ Ματθαίῳ Μαρίας δύο. περὶ τῆς μιᾶς Μαρίας τῆς παρὰ τῷ Ἰωάννῃ περὶ τὸν ὀρθρον, ὅτι σκοτίας οὔσης ἐπιστάσης τῷ μνήματι, καὶ ἰδούσης τὸν λίθον ἡρμένον ἐκ τοῦ μνημείου, ἦν τινα καὶ Μαγδαληνὴ ὁ Εὐαγ- 30 γελιστὴς ὀνομάζει, ὑπόνοιά τις ὑπεισέρχεται, ἄλλην τινὰ Μαγδαληνὴν εἶναι, μὴδὲ τῶν ταῖς δυσὶ Μαρίαις ἐωραμένων, τῶν παρὰ τῷ Ματθαίῳ μνημονευομένων, γινώσκουσαν. εἰ δὲ μία καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ παρὰ τοῖς Εὐαγγελισταῖς ἀμφοτέροις μνημονευομένη, προηγεῖσθαι ἀνάγκη τὴν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἱστορίαν τῆς παρὰ τῷ 35

Ματθαίω, καὶ τὴν αὐτὴν Μαγδαληνὴν τὸ πρῶτον μόνην ἐλθοῦσαν, τοὺς δύο Ἀγγέλους εἶσω τοῦ μνήματος καθεζομένους ἰδεῖν· μετὰ δὲ ταῦτα δεύτερον ἐπιστᾶσαν τῷ αὐτῷ τόπῳ μετὰ τῆς ἄλλης Μαρίας, τὸν ἐπικαθήμενον τῷ λίθῳ Ἀγγελον ἐωρακέναι.

Τούτων δὲ τῶν δυοῖν ἐκδοχῶν, τὴν προτέραν ἀληθεστέραν εἶναι 5 ἡγοῦμαι, ἐτέρας οὐσης τῆς παρὰ Ἰωάννῃ Μαρίας, παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ τὸ ἐπίβητον αὐτῇ τῇ Μαγδαληνῇ ἐπιγράφεται· δύο γεγενησῶν ὡς εἰκὸς τῶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς Μαγδαληνῆς. τεύτου γὰρ δοθέντος, πᾶσα ἀμφισβήτησις λυθήσεται· ἐτέρων μὲν παρὰ τῷ Ματθαίῳ μνημονευομένων γυναικῶν, ἐτέρας δὲ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, 10 καὶ ἐτέρου ὄντος τοῦ Ἀγγέλου τοῦ ἐπὶ τὸν λίθον καθεζομένου, καὶ ἐτέρων τῶν δύο Ἀγγέλων τῶν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ εἶσω τοῦ μνήματος ὀφθέντων. ἐτέρου δὲ καὶ τοῦ χρόνου, ἐτέρων δὲ καὶ τῶν λόγων, τοῦ τε Ἀγγέλου τοῦ ἐπὶ τοῦ λίθου καθεζομένου, καὶ τῶν Ἀγγέλων τῶν εἶσω τοῦ μνήματος θεωρηθέντων. 15

Κατὰ δὲ τὸν Μάρκον, λίαν πρῶτὴ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνῆμα ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. ἰδοὺ πάλιν ἄλλαι αὗται, καὶ ἐν ἐτέρῳ καιρῷ, αἱ καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς· “τίς ἡμῖν “ ἀποκυλίσει τὸν λίθον;” καὶ ὅτι εἶδον νεανίσκον καθήμενον, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Λουκᾶ, ἄνδρες ἀλλ’ οὐκ Ἀγγελοι, οὕτω καὶ νῦν οὐκ Ἀγγελος 20 ὠνόμασται, οὐδὲ ἀνὴρ, ἀλλὰ νεανίσκος, ὥστε καὶ ταύτην ἀφορισμένην εἶναι τὴν διήγησιν, καὶ τὸν ὀφθέντα ἕτερον, καὶ τὰς ἀφικομένας ἄλλας, καὶ τὸν καιρὸν ὁμοίως ἄλλον, τὸν μετὰ ἡλίου ἀνατολάς. τεσσάρων ὄντων τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἰσάριθμοι καὶ αἱ παρ’ αὐτῶν τούτοις ἀναγραφεῖσαι φαίνονται ὁπτασίαι, οἳ τε 25 καιροὶ τέσσαρες, καὶ οἱ καθ’ ἕκαστον καιρὸν ὀφθέντες ἰδιάζοντες, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ θεώμενοι διάφοροι, καὶ οἱ τῶν ὀφθέντων αὐτοῖς λόγοι ἀλλάττοντες.

Πρῶτος μὲν γὰρ ἦν καιρὸς ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ “ὅψε σαβ- “ βάτων” λεγόμενος· τέταρτος δὲ καὶ τελευταῖος ὁ παρὰ τῷ Μάρκῳ 30 ἡλίου ἀνατείλαντος ἱστορηθεῖς, μέσοι δὲ ὁ τε παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, καὶ ὁ παρὰ τῷ Λουκᾶ· καὶ οἱ ὀφθέντες κατὰ καιρὸν ἰδιάζοντες. ἐφάνη μὲν γὰρ ὅψε σαββάτων Ἀγγελος εἷς, ἐκτὸς τοῦ μνήματος, καθ’ ὃν καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ. ὄρθρου δὲ βαθέως, ἕτεροι, οἱ κατὰ τὸν Λουκᾶν δύο ἄνδρες ὠνομασμένοι, οὐκ εἶσω τοῦ μνήματος ὀφθέντες· 35

ὑστερος ἀπάντων ὁ νεανίσκος, καὶ πρὸ τούτου καὶ τῶν παρὰ τῷ Λουκᾷ οἱ δύο, οἱ εἰσω τοῦ μνήματος.

ἩΣΤΙΟΤ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΤ ἹΕΡΟΣΟΛΪΜΩΝ. Ἐπειδὴ δὲ πολλῶν Μαρिῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φέρεται μνήμη, τρεῖς εἶναι τὰς πάσας γινώσκειν ὀφείλομεν, ἃς Ἰωάννης συλλήβδην ἠριθμήσεν 5 φήσας, “εἰσθήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ, ἡ μήτηρ “ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ, “ καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ,” Μαρίαν γὰρ τὴν Ἰακώβου καὶ Ἰωσὴ μητέρα, καὶ ἄλλην Μαρίαν παρὰ τοῖς Εὐαγγελισταῖς ὀνομασμένην, τὴν θεοτόκον εἶναι, καὶ οὐκ ἄλλην πεπιστεύκαμεν. 10

ἸΣΙΔΩΡΟΤ ΤΟΥ ΠΗΛΟΤΣΙΩΤΟΤ. Πῶς νοητέον τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐπὶ τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου; ὥρα ἕκτη τῆς παρασκευῆς ἐσταυρώθη, καὶ γέγονε σκότος ἕως ὥρας ἐνάτης, ἰδοὺ νυχθήμερον· τὸ λοιπὸν τῆς παρασκευῆς, ἡ νύξ, ἰδοὺ τρίτον νυχθήμερον. Καὶ ἄλλως—Τῇ παρασκευῇ παρέδωκεν ὁ Κύριος τὸ Πνεῦμα, 15 ταῦτο μία ἡμέρα, τὸ σάββατον ὅλον ἐποίησεν ἐν τῷ τάφῳ, ἐπιφωσκούσης κυριακῆς ἀνέστη. Καὶ ἄλλως—Ἀφ’ ἧς ἡμέρας, τευτέστι τῆς ἁγίας πέμπτης, παρεδόθη ὑπὸ Ἰουδα τοῖς θεοκτόνις Ἰουδαίοις, δυνατόν ὡς σταυρωθέντος αὐτοῦ ἀριθμεῖν τὴν τριήμερον.

ΤΑ ΔΕΙΠΟΝΤΑ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΤΟΥ Σ 20 ΚΑΙ Σ ἸΔΑΝΝΟΤ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΤ. Περὶ ποίας γενεᾶς εἶπεν ὅτι “οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη” καὶ τὰ ἐξῆς; οὐ περὶ τῆς τότε ταῦτα λέγει γενεᾶς, ἀλλὰ περὶ τῶν πιστῶν.

Τίτος ἔνεκεν περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας εἶπεν ὅτι οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ Ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, οὐδὲ ὁ Υἱός, εἰ μὴ μόνον ὁ 25 Πατήρ; διὰ μὲν τοῦ εἰπεῖν οὐδὲ οἱ Ἄγγελοι, ἐπεστομίσειεν αὐτούς, ὥστε μὴ ζητῆσαι μαθεῖν, ὅπερ ἐκεῖνοι ἀγνοοῦσιν· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν “οὐδὲ ὁ Υἱός,” κωλύει οὐδένα ζητῆσαι, ἀλλὰ μὴδὲ εἰς ἔνοιαν τοῦτο λαβεῖν. ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο εἶπεν “οὐδὲ ὁ Υἱός,” χρὴ σκοπῆσαι ὅτι μετὰ τῆς ἀνάστασιν, μειζρόνως αὐτοὺς ἐπεστό- 30 μισε περὶ τούτου, ἐπειδὴ περιμεροτέρους εἶδε γενομένους. νῦν μὲν γὰρ καὶ τεκμήρια, καὶ πολλὰ εἴρηκε καὶ ἄπειρα· τότε δὲ αἰχὴ ὑμῶν ἐστι γινῶναι χρόνους καὶ καιρούς· ἵνα γὰρ μὴ εἴπωσι, διεπτύσθημεν οὐδὲ τοῦτο ἐσμέν ἄξιοι· σφοδρὰ γὰρ ἤθελε τιμᾶν αὐτούς, καὶ μὴδὲν ἀποκρίπτεσθαι· διὰ τοῦτο τῷ Πατρὶ αὐτοῦ 35

μόνον τὴν περὶ τούτου γνῶσιν ἀνατίθῃσι, καὶ φοβερὸν τὸ πρᾶγμα ποιῶν, καὶ ἐκείνων ἐπιτειχίζων τῇ ἀποκρίσει τὸ περιέργον.

Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτό ἐστιν, ἀλλὰ ἀγνοεῖ, πότε γινώσεται λοιπὸν ἄρα μεθ' ἡμῶν; καὶ τίς ἂν τοῦτο εἶπῃ, καὶ τὸν μὲν Πατέρα οἶδε σαφῶς, καὶ οὕτω σαφῶς ὥς ἐκεῖνος τὸν Υἱόν, τὴν δὲ ἡμέραν 5 ἀγνοεῖν; εἴτα τὸ μὲν “Πνεῦμα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ,” αὐτὸς δὲ οὐδὲ τὸν καιρὸν οἶδεν, καὶ τὰ ἐκάστου ἀπόρρητα ἐπίσταται· ὁ δὲ πολλῷ τούτου εὐτελέστερον, τοῦτο ἔμελλεν ἀγνοεῖν; πῶς δὲ εἰ “πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο “οὐδὲ ἓν,” τὴν ἡμέραν ἠγνόησεν; ὁ γὰρ τοὺς αἰῶνας ποιήσας, 10 εὐδὴλον ὅτι καὶ τοὺς χρόνους· εἰ δὲ τοὺς χρόνους, καὶ τὴν ἡμέραν. πῶς οὖν ἦν ἐποίησεν ἀγνοεῖ; διὰ τοῦτο πάντα εἰπὼν καὶ τοὺς χρόνους καὶ τοὺς καιροὺς, καὶ ἐπ' αὐτὰς τὰς θύρας ἀγαγὼν, “ἐγγὺς γὰρ ἐστὶν ἐπὶ θύραις” φησὶν, ἀπεσίγησε τὴν ἡμέραν. εἰ μὲν γὰρ ἡμέραν ἢ ὥραν ζητεῖς, οὐκ ἀκούσεις παρ' ἐμοῦ, φησὶν, 15 εἰ δὲ καιροὺς καὶ προοίμια, οὐδὲν ἀποκριψάμενος ἐρῶ σοι πάντα μετὰ ἀκριβείας. ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ἀγνοῶν διὰ πολλῶν ἔδειξα φησὶ, διαστήματα εἰπὼν, καὶ τὰ συμβησόμενα ἅπαντα, καὶ οἶον ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου μέχρι τῆς ἡμέρας αὐτῆς. τοῦτο γὰρ τῆς συκῆς ἐδήλωσεν ἢ παραβολή, καὶ ἐπὶ τὰ πρόθυρα ἅπαντά σε ἤγαγον. 20 εἰ δὲ μὴ ἀνοίγω τὰς θύρας, καὶ τοῦτο συμφερόντως ποιῶ. εἰπὼν δὲ, “ὥσπερ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῶε, τρώγοντες καὶ πίνοντες” καὶ τὰ ἐξῆς, τὴν ἀθρόαν αὐτοῦ καὶ ἀπροσδόκητον παρουσίαν ἐσήμανεν καὶ γὰρ καὶ Παῦλος τοῦτό φησιν, “ὅταν λέγωσιν εἰρήνην “καὶ ἀσφάλειαν, τότε αἰφνίδιος ἐπιστήσεται ὀλεθρος.” 25

Τέλος καὶ τούτου τοῦ Σχολίου.

Ἑρμηνεία τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου ἐν ἐπιτομῇ.

Ἐγράφη δὲ τὸ Εὐαγγέλιον ἐκεῖνο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ἐπὶ Σεργίου τοῦ Πατριάρχου.

C A T E N A

IN

EVANGELIUM S. MARCI

E CODD. BODL. ET PARIS.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ.

- α'. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου.
- β'. Περὶ τῆς πειθερᾶς Πέτρου.
- γ'. Περὶ τῶν ἰαθέντων ἀπὸ ποικίλων νόσων.
- δ'. Περὶ τοῦ λεπροῦ.
- ε'. Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ.
- ς'. Περὶ Λευὶ τοῦ τελώνου.
- ζ'. Περὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος χεῖρα.
- η'. Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων ἐκλογῆς.
- θ'. Περὶ τοῦ σπόρου παραβολῆ.
- ί'. Περὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τῶν ὑδάτων.
- ια'. Περὶ τοῦ λεγαῖνος.
- ιβ'. Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.
- ιγ'. Περὶ τῆς αἱμορροούσης.
- ιδ'. Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων διαταγῆς.
- ιε'. Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρώδου.
- ισ'. Περὶ τῶν πέντε ἄρτων.
- ιζ'. Περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου.
- ιη'. Περὶ τῆς παραβάσεως ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.
- ιθ'. Περὶ τῆς Φοινίσσης.
- κ'. Περὶ τοῦ μογιλάλου.
- κα'. Περὶ τῶν ἐπὶ ἄρτων.
- κβ'. Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.
- κγ'. Περὶ τοῦ τυφλοῦ.
- κδ'. Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.
- κε'. Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Ἰησοῦ.
- κς'. Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου.
- κζ'. Περὶ τῶν διαλογιζομένων, τίς μεῖζων ;
- κη'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων Φαρισαίων.
- κθ'. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος αὐτὸν πλουσίου.
- λ'. Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

- λα'. Περὶ Βαρτιμαίου.
 λβ'. Περὶ τοῦ πάλου.
 λγ'. Περὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς.
 λδ'. Περὶ ἀμνησικακίας.
 λε'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον Ἀρχιερέων καὶ Γραμ-
 ματέων.
 λς'. Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος.
 λζ'. Περὶ τῶν ἐγκαθέτων διὰ τὸν κῆνσον.
 λη'. Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.
 λθ'. Περὶ τοῦ Γραμματέως.
 μ'. Περὶ τῆς τοῦ κυρίου ἐπερωτήσεως.
 μα'. Περὶ τῆς τὰ δύο λεπτά.
 μβ'. Περὶ συντελείας.
 μγ'. Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.
 μδ'. Περὶ τῆς ἀλειψάσης μύρω.
 με' Περὶ τοῦ Πάσχα.
 μς'. Περὶ τῆς προδόσεως προφήτεια.
 μζ'. Περὶ τῆς τοῦ Πέτρου ἀρνήσεως.
 μη'. Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤὰ ΜΑΡΚΟΝ ἉΓΙΟΝ ΕὐΑΓΓΕΛΙΟΝ Ἐκ τῆς Εἰς Αὐτὸν
ἙΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΟΥ ἘΝ ΑΓΙΟΙΣ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.^α

ΠΟΛΛΩΝ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον καὶ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην τὸν
υἱὸν τῆς βροντῆς, συνταξάντων ὑπομνήματα, ὀλίγων δὲ εἰς τὸ
κατὰ Λουκᾶν, οὐδενὸς δὲ ὅλως, ὡς οἶμαι, εἰς τὸ κατὰ Μάρκον 5
Εὐαγγέλιον ἐξηγησαμένου (ἐπεὶ μηδὲ μέχρι τήμερον ἀκήκοα, καὶ
τοῦτο^β πολυπραγμονήσας παρὰ τῶν σπουδῶν^γ ποιουμένων τὰ τῶν
ἀρχαιοτέρων συνάγειν πονήματα) συνείδον τὰ κατὰ μέρος καὶ
σποράδην εἰς αὐτὸ εἰρημένα παρὰ τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας,
συναγαγεῖν, καὶ σύντομον Ἑρμηνείαν συντάξαι. Ὅπως μὴ μόνον 10
ἀπὸ τῶν τῆς καινῆς διαθήκης βιβλίων δοξῇ παρεωρᾶσθαι, ἢ ὡς
μηδὲ μιᾶς ἐπιστάσεως δεομένου, ἢ ὡς δυναμένων ἡμῶν ἐκ τῆς τῶν
λοιπῶν ἐρμηνείας καὶ τούτου τὴν διάνοιαν ἀνεξευρίσκειν. Μηδεὶς
δὲ προπετείας ἢ θράσους γραφὴν ποιείσθω τοῦ ἐγχειρήματος,
ἀλλὰ μᾶλλον ταῖς εὐχαῖς συνεργείτω ἄξιον τῆς προθέσεως ἐπι- 15
θεῖναι τὸ πέρας. ^δ Μετὰ Ματθαῖον Μάρκος ὁ Εὐαγγελιστῆς
συγγραφὴν ποιεῖται, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Ἰωάννης. υἱὸς δὲ οὗτος
ἐστὶ^ε Μαρίας τῆς τοῦς Ἀποστόλους δεξαμένης^ς ἐν Ἱερουσαλὴμ
ἐν τῇ αὐτῆς οἰκίᾳ, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων δηλοῦται,
περὶ τῆς τοῦ διὰ τοῦ Ἀγγέλου ἀπὸ τοῦ δεσποτηρίου ἀπολύ- 20
σεως τοῦ Πέτρου. “συνιδὼν γάρ,” φησὶν, “ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν
“τῆς μητρὸς Ἰωάννου τοῦ ἐπικαλουμένου Μάρκου, οὗ ἦσαν ἱκανοὶ
“συνηθροισμένοι.” Καὶ τὰς μὲν ἀρχὰς τῷ Βαρνάβᾳ, ἀνεψιῷ ὄντι^ς
αὐτοῦ, καὶ τῷ Παύλῳ συνεπέτο^h, ὡς πάλιν ἐν ταῖς Πράξεσιν
εἴρηται τῶν Ἀποστόλων. Καὶ Παῦλος δὲ πρὸς Κολοσσαεῖς^ι 25

^α Ed. Βικτωρος Πρεσβυτέρου Ἀντιοχείας εἰς τὴν τοῦ κατὰ Μάρκον Ἑρμηνείαν.
^β ταύτης P. ταῦτα L. ^γ διὰ σπουδῆς L. ^δ καὶ μετ' ὀλίγα P. Ἰστέον
ὅτι Poss. et P. ^ε ἢ Poss. ^ς δεξιουμένης L. ^ς ἀνεψιὸς ὢν Poss. ἀνεψίφ
ἔντι P. L. ^h συνέπετο Poss. ^ι Κολασαεῖς P. L. Κολάσα... Ρῥοο.

μνημὴν αὐτοῦ ποιεῖται, φάσκων, “ἀσπάζεται ὑμᾶς Μάρκος ὁ “ἀνεψιὸς Βαρνάβα.” Καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον δευτέρᾳ, “Μάρκον “ἀναλαβὼν ἄγαγε μετὰ σεαυτοῦ^κ, ἔστι γάρ μοι εὐχρηστος εἰς “διακονίαν.” ἐπὶ τῆς Ῥώμης δὲ μετὰ ταῦτα συνῆν^λ τῷ Πέτρῳ, καθὼς^μ ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ^ν Ἐπιστολῇ γράφων τοῖς ἐν τῇ 5 διασπορᾷ φησίν, “ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι Ἐκκλησία “συνεκλεκτῇ, καὶ Μάρκος ὁ υἱός μου.” Τὴν ἱεράν τοίνυν τοῦ θεοῦ^ο κηρύγματος διδασκαλίαν παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος^ρ δεδιδαγμένος ἦν, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐποιεῖτο ταύτην^ρ, καὶ ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἐπλήρου. Παρακλήσεσι δὲ παντοίαις ἤτουν αὐτὸν αὐτόθι, 10 φατίν^ς, ἔγγραφον αὐτοῖς ἐκθέσθαι τὴν διήγησιν τοῦ σωτηρίου^σ κηρύγματος, καὶ ταύτην αἰτίαν γενέσθαι τῆς τοῦ λεγομένου κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου^ς γραφῆς. γνόντα δὲ τὸ πραχθέν τὸν Ἀποστόλον, ἀποκαλύψαντος αὐτῷ τοῦ Πνεύματος, ἡσθῆναι μὲν τῇ τῶν ἀνδρῶν προθυμίᾳ, κυρῶσαι τὲ τὴν γραφὴν εἰς ἔντευξιν ταῖς 15 Ἐκκλησίαις.

Εἰρηναῖος. Μετὰ τὴν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου ἔκδοσιν, Μάρκος ὁ μαθητὴς καὶ Ἑρμηνευτὴς Πέτρου, καὶ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυττόμενα ἐγγράφως ἡμῖν παραδέδωκε.

Τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον συνεγράφη ἀπὸ Μάρκου μετὰ 20 δέκα χρόνους τῆς Χριστοῦ ἀναλήψεως· οὗτος ὑπὸ Πέτρου Ἀποστόλου ἤκουσε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ συνεγράφατο αὐτὸ, μαθητὴς ὢν Πέτρου. Sch. Cod. L.

Ἰουστίνος. Ἐπειδὴ τοίνυν ἔχρην τοὺς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἀγρευομένους ἀποθανεῖν ἀπὸ τῆς προτέρας αὐτῶν ἐν ἁμαρτίᾳ ζωῆς, 25 ἐλθόντας πρὸς τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας καὶ τὴν πνοὴν τοῦ παντοκράτορος, τὸ ζωοποιὸν καὶ πανάγιον Πνεῦμα, διὰ τοῦτο ἡ ἄγρα τῶν ἰχθύων παρείκασεν ὁ Κύριος τὴν ἄγραν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς Ἀποστόλους ἐξ ἀλίων ἐξελέξατο, καὶ ἀλίεας ποιεῖν ἀνθρώπων ἐπηγγείλατο. προσέθηκε δὲ καὶ τὸ ζωγρῶν κατὰ τὸν Λουκᾶν, τὸ 30 ἐλλεῖπον τοῦ ὑποδείγματος τῷ ἐπιδεικνυμένῳ προσθέμενος. ταῦτα θεϊκῇ δυνάμει προηγόρευεν ὁ Σωτὴρ· ταῦτα τοῖς ἔργοις πιστὰ

ἰ ἄγε L. κ σεαυτοῦ P. λ αὐτοῦ Poss. μ ἐς φησιν Poss. ν P. ο Κυρίου Poss. ρ παρ' αὐτῶν Poss. ς ταύτης P. ζ φησιν P.L. θ Κυρίου Poss. ι εὐαγγέλιον L.

καὶ ἀληθῇ ἀπέδειξεν ὁ αὐτός. ὁ γοῦν ἀμφιβολεὺς ἐκεῖνος, ὁ αἰλιευτὴς, ὁ Σῦρος, ἀντὶ τῆς τῶν ἰχθύων θήρας ὅσας ἀνθρώπων ἐσαγήνευσε μυριάδας, λόγων ἀπορρήτων δικτύοις θεϊκῇ δυνάμει συμπλακεῖσιν, οὐκ ἔστιν ἀριθμῷ περιλαβεῖν δυνατόν· ὅψις δ' ἀδήλων τὰ φαινόμενα. ἃ γὰρ ὁ μακρὸς αἰὼν τοῦ βίου πρὸ τῆς τοῦ 5 Σωτῆρος ἐπιφανείας οὐκ ἤνεγκεν· ἃ μῆτε Μωσῆς ὁ τῶν Ἑβραίων νομοθέτης, μῆτε οἱ μετὰ Μωσέα τοῦ Θεοῦ προφῆται, πολλὰ καμόντες διὰ πάσης νυκτὸς τῇ πρὸ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ καταπράξασθαι μὴ δεδύνηται, ταῦτα ὁ Γαλιλαῖος, ὁ πένης, ὁ βάρβαρος φωνῇ, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Πέτρος κατεπράξατο. δεῖγμα δὲ τῶν τότε 10 ἐπιτελεσθέντων πρὸς Πέτρου, αἱ εἰς δεῦρο διαλάμπουσαι ἐκκλησίαι, πολὺ μᾶλλον τῶν τότε σκαφῶν λογικῶν ἰχθύων πληθύνουσαι· οἷα κατὰ Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης τυγχάνει· οἷα ἢ ἐπὶ Ἀντιόχειαν τὴν κατὰ Συρίαν· οἷα ἢ ἐπ' αὐτῆς τῆς Ῥωμαίων πόλεως. τάσδε γὰρ αὐτὸς ὁ Πέτρος τὰς ἐκκλησίας, καὶ τὰς 15 ἀμφ' αὐτὰς ἀπάσας συστησάμενος μνημονεύεται· καὶ τὰς ἐπ' Αἰγύπτου κατ' αὐτὴν τὴν Ἀλεξάνδρειαν αὐτὸς πάλιν· οὐ μὴν δι' ἑαυτοῦ, διὰ δὲ Μάρκου τοῦ μαθητευθέντος αὐτῷ κατεστήσατο. αὐτὸς μὲν γὰρ ἀμφὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ πάντα τὰ ἀμφὶ ταύτην ἔθνη ἐσχόλαξε. τὸν δ' αὐτοῦ φοιτητὴν Μάρκον τῶν κατ' Αἴγυπτον 20 διδάσκαλον καὶ σαγγελνὴν ἀποδέδειχεν. Ap. Macar. Chrysoceph. Cod. Barocc. 156. f. 131. vers.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ.

1 ΑΡΧΗ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ Υἱοῦ Θεοῦ.
2 ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις, Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω
τὸν Ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει
τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.

5

Ἰωάννην οὖν τελευταῖον τῶν προφητῶν ἀρχὴν εἶναι τοῦ Εὐαγγελίου φησὶν ὁ Μάρκος, ἐπιφέρον “ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις”
“Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν Ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς
“κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου.” τοῦτο προφητικὸν Μαλαχίου ἐστίν, οὐχ Ἡσαίου. γραφέως τοινῦν ἐστὶ σφάλμα, ὥς φησιν Εὐσέβιος 10
ὁ Καισαρείας ἐν τῷ πρὸς Μαρίνον περὶ τῆς δοκούσης ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις περὶ τῆς ἀναστάσεως διαφωνίας. Ὀριγένης δὲ ἐν ἐκτῷ τόμῳ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν φησι, δύο προφητείας ἐν διαφόροις εἰρημένας τόποις ὑπὸ δύο προφητῶν εἰς ἓν συναγαγὼν πεποίηκεν, καθὼς γέγραπται ἐν Ἡσαΐα τῷ προ- 15
φήτῃ “Ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν Ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς
“κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου” φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοι-
“μάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.”
τὸ μὲν γὰρ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ τὴν περὶ τοῦ Ἐζεκίου ἱστορίαν ἀναγέγραπται. τὸ δὲ “Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν Ἄγγελόν 20
“μου πρὸ προσώπου σου” ὑπὸ Μαλαχίου. ἐπιτεμόμενος οὖν ὁ Εὐαγγελιστής, ὡς ὑπὸ Ἡσαίου εἰρημένας τὰς δύο χρήσεις παρ-

έθηκεν. τὴν δὲ ὁμοίαν ἐπιτομὴν πεποιήται, καὶ ἐπὶ τοῦ “ἰδοὺ ἐγὼ
 “ἀποστέλλω τὸν Ἀγγελὸν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευ-
 “άσει τὴν ὁδὸν σου,” παρασιωπήσας τὸ προκείμενον “ἐμπροσθέν
 “σου.” καὶ ἐν ἄλλοις δὲ οὐ μόνος αὐτὸς ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ Εὐαγ-
 γελισταὶ τοῦτο ποιοῦσιν, ἐπιτεμόμενοι τὰς προφητικὰς ῥήσεις. 5
 ταύτην δὲ τὴν χρῆσιν παρήγαγεν καὶ ὁ Ματθαῖος ὡς ἐπ’ αὐτοῦ
 εἰρημένην τοῦ Σωτῆρος περὶ τοῦ βαπτιστοῦ πρὸς τοὺς ὄχλους,
 ἡνίκα μετὰ τὴν ἐρώτησιν οἱ τοῦ Ἰωάννου μαθηταὶ ἐπορεύθησαν.
 εἰπὼν γὰρ “τί ἐξήλθετε προφήτην ἰδεῖν; καὶ λέγω ὑμῖν καὶ περισ-
 “σότερον προφήτου” φησὶν “οὗτος γὰρ ἐστὶν περὶ οὗ γέγραπται 10
 “ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν Ἀγγελὸν μου πρὸ προσώπου σου” καὶ
 τὰ ἐξῆς. πρότερον γὰρ τῶν Ἰουδαίων μαρτυρίαν θεῖς, τότε τὴν
 τῷ προφῆτῃ ἐφαρμόζει.

Τὸ δὲ “πρὸ προσώπου σου,” καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν βασιλέων οἱ
 ἐγγὺς τοῦ ὀχήματος ἐλαύνοντες οὗτοι τῶν ἄλλων εἰςὶ λαμπρότεροι, 15
 οὕτω δὴ καὶ Ἰωάννης ἐγγὺς αὐτῆς φαίνεται τῆς παρουσίας
 ἐλαύνων.

Καὶ ταύτην ἐπιτεμόμενος οὕτω παρέθηκεν, μὴ ἔχουσιν οὕτως ἐν
 τῷ προφῆτῃ, ἀλλὰ “τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.” τίς δὲ ἦν ὁ
 ταῦτα βοῶν τοῖς ἀποσταλεῖσιν πρὸς Ἰωάννην ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων 20
 καὶ διδασκάλων τοῦ λαοῦ πυνθανόμενοι τὸ ὅστις εἶη καὶ διερωτῶσι,
 μὴ ἄρα αὐτὸς εἶη ὁ Χριστὸς, Ἡλίας, ἢ ὁ προφῆτης; τούτων μὲν
 οὐδεὶς εἶναι ἔλεγεν διερωτῶσι δὲ ἐξῆς καὶ λέγουσιν, εἶπον οὖν ἡμῖν
 ὅστις εἶη, ἵνα ἀπόκρισιν [ὑμῖν] δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς, τί
 λέγεις περὶ σεαυτοῦ; ταύτην τὴν ἀπόκρισιν ἐδίδου λέγων, “ἐγὼ 25
 “φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ” καὶ τὰ ἐξῆς. ὅπερ εἰς ἑαυτὸν πλη-
 ροῦσθαι ἐδίδασκεν, ἑαυτὸν μὲν εἶναι τὸν βοῶντα ἐπὶ τῆς ἐρήμου
 παριστάς, καὶ τὴν ἐρημον ἐτέραν οὕσῃ παρὰ τὴν Μωσέως δεικνύς,
 ἐν ἣ τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο.

3 Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν 30
 τοῦ Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.

Ἦδη δ’ ἐπὶ θύραις παρεῖναι ἐσήμαινε τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.
 σαφῶς δὲ παρίστησιν ἡ προφητεία μὴ ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ γενέ-
 σθαι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

σεσθαι τὰ τεθεσπισμένα, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐρήμου, ἅτινα ἐπληροῦτο πρὸς ἱστορίαν καὶ λέξιν ἐπὶ τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου κηρύσσοντες τὴν σωτήριον ἐπιφάνειαν ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἰορδάνου, ἐν ᾗ καὶ ἡ δοξα τοῦ Χριστοῦ πᾶσιν ἐγνώσθη· ὅτε βαπτισθέντος αὐτοῦ ἠνοίχθησαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐν εἶδει περι- 5 στερᾶς καταβαὶν ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν. φωνή τε ἐνέχθη πατρικὴ τῷ Ἰῶ μαρτυροῦσα, “οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε.” τοῦτό τοι προεγνωκὼς ἐν πνεύματι ὁ μακάριος Ζαχαρίας ὁ τούτου πατήρ, προεφήτευσε λέγων, “καὶ συ παιδίον προφήτης “Υψίστου κληθήσῃ, προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου ἐτοι- 10 “μάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ.” ἅπερ οὖν πλατύτερον ἐξέθετο ὁ Ματθαῖος, συντεμνὼν ὁ παρὼν Εὐαγγελιστὴς ἐπιφέρει “ἐγένετο Ἰωάννης “βαπτίζων ἐν ἐρήμῳ” καὶ τὰ ἐξῆς.

- 4 Ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. 15

Τὸ δὲ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, εἰρήκει ὁ μακάριος βαπτιστὴς πρὸς τοὺς σταλέντας ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ διδασκάλων τοῦ λαοῦ. πυνθανομένων γὰρ αὐτῶν καὶ διερωτῶντων “τίς εἶ; ἢ “ἀπόκρισιν δῶμεν,” καὶ τὰ ἐξῆς. αὐτὸς ἀνταπεκρίθη τὸ, “φωνὴ “βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ,” ὡς καὶ τὸ ἐπαγόμενον ἀηλοὶ κηρύττων 20 βάπτισμα μετανοίας, καὶ τὰ ἐξῆς. ὁ ῥᾶς καὶ διὰ τί¹ ἐκήρυττεν, εἰς τοῦτο δηλονότι·^κ μόνον ἔτι προδοποιῶν παραγέγονε¹, καὶ προετοιμάζων, οὐ τὴν δωρεὰν χαρίζόμενος, ὅπερ ἦν ἄφεσις, ἀλλὰ προπαρασκευάζων τὰς ψυχὰς τῶν μελλόντων δέχεσθαι τὸν τῶν ὅλων Θεόν. Τὸ μὲν γὰρ Ἰωάννου βάπτισμα διὰ μετανοίας 25 ἐκάθηρεν εἰς εὐτρεπισμὸν ἁγιασμοῦ· τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ, διὰ χάριτος ἡγίαζεν εἰς τελείωσιν.

Ἦν δὲ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου.

“Ὅπερ σαφέστερον ὁ Ματθαῖός φησιν, ὡς τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἦν ἀπὸ τριχῶν καμήλου. 30

¹ παρὰ P. ^κ κηρύσσων P. ^h ῥᾶς ὅτι καὶ δι' αὐτὸν ἐκήρυττεν, ἐν τούτῳ δηλοῦται ὅτι προδοποιῶν μόνον παραγέγονε L. ⁱ καὶ δι' αὐτὸ P. ^k ἐν τούτῳ δηλοῦντι P. ¹ παραγέγονε P.

Οὕτω μετανοίας καὶ βασιλείας εἶχε σύμβολα τὸ σχῆμα ἐκεῖνο· ἢ ὡς ὁ ἄλλος¹ φησὶ, πένθους ἦν σύμβολον τὸ ἔνδυμα Ἰωάννου, καὶ² νεκρώσεως τοῦ λαοῦ ἡ δερματίνη ζώνη· τοῦτο γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐσήμανε³ λέγων, “ἠυλόησαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε⁴, ἐβρη-
“ νήσαμεν, καὶ οὐκ ἐκόψασθε, ἦλθε γὰρ Ἰωάννης μῆτε ἐσθίων μῆτε 5
“ πίνων καὶ εἶπατε, δαιμόνιον ἔχει.” πρὸς τὸ “ἐβρηνήσαμεν” ἀπο-
δοὺς, πρὸς δὲ τὸ “ἠυλόησαμεν” περὶ ἑαυτοῦ, “ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ
“ ἀνθρώπου ἐσθίων,” καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἡ δὲ τροφή⁵ αὐτοῦ, ὡς ἡγοῦμαι, σύμβολον ἦν τῆς λογικῆς τοῦ λαοῦ τότε⁶ τροφῆς, οὐκ ἐσθιοντός τι τῶν καθαρῶν πετεινῶν⁷ τοῦ οὐρανοῦ, τρεφομένου δὲ τῷ μὲν δοκοῦντι⁸ λόγῳ μετεωροπόρῳ, ἀλλ’ οὐ βεβηκότι⁹ ὑπὲρ τῶν πτερύγων, οὐδὲ δυναμένῳ¹⁰ ὑπεραν-
βῆναι τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ φθάσαι αὐτῆς¹¹.

Ὡς περ ἦν¹² καὶ μέλι ἄγριον γενόμενον μὲν ὑπὸ τῶν νοητῶν μελισσῶν τῶν προφητῶν, μὴ γεωργούμενον δὲ καὶ ἡμερούμενον διὰ¹³ τῆς ἐμμελοῦς νοήσεως καὶ ζητήσεως.

7 Καὶ ἐκήρυσσε λέγων· Ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερος μου, ὅπισω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάν-
τα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ.

Ἄλλοτε¹⁴ ἐστὶν ὃ φησιν ὁ Ματθαῖος, βαστάζειν τὰ ὑποδήματα. 20 ἕτερον δὲ τὸ κύψαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων. καὶ ἀκόλουθόν γε, μηδενὸς σφαλλομένου τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἀμφό-
τερα κατὰ διαφόρους καιροὺς εἰρηκέναι τὸν¹⁵ Βαπτιστὴν, καθ’ ἕτερον νοῦν¹⁶. κειμένου γὰρ περὶ τῶν αὐτῶν, ὡς οἶονταί τινες οἱ ὑπομνημονεύσαντες¹⁷, διαφόρως ἠνέχθησαν, μὴ ἀκριβοῦντες τῇ¹⁸ 25
μῆμῃ ἕκαστον τῶν εἰρημένων ἢ γεγενημένων.

Ἰμάντά φησι τὸν σφαιρωτῆρα¹⁹ τοῦ ὑποδήματος· πρὸς δὲ τὸ μέγεθος τοῦ ἀξιώματος, καὶ τῆς θεότητος τὴν ὑπερσχὴν ἀφορῶν, οὐδ’ ἐν ὑπέρετῳ, φησὶ, τάξει καταλογισθῆναι ἱκανὸς εἰμὶ· πᾶσα γὰρ ἡ²⁰ ἀνθρώπου φύσις “ὡς στάγων ἀπὸ κάδου καὶ ὡς σιέλος²¹ 30

¹ ἢ ἄλλως φ. L. ² P. ³ ἐσήμανε P. ⁴ ὠρχήσασθε Poss.
⁵ καὶ ἡ τρ. P. ⁶ δὲ φησιν P. ⁷ τούτου Poss. ⁸ δὲ εἰ καὶ δοκ. P. L.
⁹ P. L. ¹⁰ L. ¹¹ δυναμένου P. ¹² φθάσειν αὐτὴν P. αὐτῆς L. ¹³ οὐ P.
¹⁴ P. L. ¹⁵ καθ’ ἕτερον καὶ ἕτερον νοῦν P. καὶ ἕτερον om. L. ¹⁶ ἀπομν. L.
¹⁷ σφαιρωτ. P. ¹⁸ P. L. ¹⁹ ὡς σιέλος L. καὶ σιάλων P. et Poss.

“λογισθήσεται, καὶ ἡ ταυτῆς δικαιοσύνη ὡς ῥάκος^β ἀποκαθη-
“μένης.”

9 Καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ἦλθεν Ἰησοῦς
ἀπὸ Ναζαρέθ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάν-
νου εἰς τὸν Ἰορδάνην. 5

Ὡς μὴδέπω Πνεύματος Ἁγίου δοθέντος, ἐν ὕδατι βαπτίζειν
φησὶν, αὐτὸν δὲ, τουτέστι τὸν Χριστὸν, βαπτίσειεν ἐν Πνεύματι
Ἁγίῳ προλέγει· οὐπὲρ καὶ ἔτυχον, μετὰ τὴν εἰς τοὺς οὐρανοὺς
ἀνοδον, τοῦ χαρίσματος^h πρῶτοι οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, κατὰ τὴν
τοῦ Σωτῆροςⁱ ἐπαγγελίαν, εἰπόντος τοῖς μαθηταῖς, “ὁμεῖς δὲ 10
“βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ οὐ κατὰ πολλὰς.”

Διὰ τοῦτο προλαβὼν ὁ Ἰωάννης φησιν, “ἔρχεται ὁ^k ἰχυρότε-
“ρός μου, ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἶμι ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα
“τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. καὶ αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι
“Ἁγίῳ” καὶ τὰ ἐξῆς. Ἰν’ ὅταν^l αὐτὸν θεάσῃ^m μετὰ τῶν δούλων 15
ἐρχόμενον βαπτισθῆναι, μὴ θορυβηθῇς· ἐν γὰρ τοῖς ταπεινοῖς
τούτοις μάλιστα αὐτοῦ διαλάμπει τὸ ὑψηλόν· ἕτερα γὰρ τινα
οἰκονομῶν ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται τοῦⁿ Ἰωάννου. δ τοῦ μὲν
ἡμετέρου ἀτελέστερον ἦν, τοῦ δὲ Ἰουδαϊκοῦ ὑψηλότερον· μέσον
πῶς ἀμφοτέρων ὑπάρχον, ἵνα δι’ αὐτῆς τῆς τοῦ βαπτίσματος 20
φύσεως μάθῃς, ὅτι οὐ δι’ ἁμαρτίας ἐβαπτίσθη· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ
αἶρων τὴν^o ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, “ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν,
“οὐδ’ εὑρέθη δόλος,” καὶ τὰ ἐξῆς P. οὐδὲ ὡς τῆς τοῦ πνεύματος
δεόμενον χορηγίας, ἐκατέρων γὰρ τούτων ἔρημον ἦν ἐκεῖνο τὸ
βάπτισμα· ἀλλ’ οὐδὲ πολλῶ πλεον εἰς μετάνοιαν καθάπερ οἱ λοι- 25
ποὶ παραγίνονται^q. Καὶ αὐτοῦ γὰρ τοῦ βαπτιστοῦ πολὺ μείζον^r
ἦν, καὶ ἀσυγκρίτως ἐστὶ καθαρώτερος. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐβαπτί-
σατο; ἵνα γνωρισθῇ τοῖς πολλοῖς, καὶ πιστεύσωσιν, ὡς ὁ Παῦλός
φησι.

Διὰ τοῦτο δὲ^s καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος τηλικαῦτα γίνεται κάθο- 30
δος, οὐχ ὡς τότε πρῶτον ἐπιφοιτήσαντος (οὐδὲ γὰρ ἦν τούτου

β ῥάκος P. h τοῦ Χριστοῦ L. i πνεύματος P. k P. l ἵνα
ἐπ’ αὐτὸν P. m θεωρήσῃ P. n τὸ P.L. o P.L. p P. q παρα-
γίνεται L. r μείζον P. s τούτου δὲ P.

ἔρμος) ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὸν κηρυττόμενον, ὥσπερ δακτύλῳ τινι τῇ πτῆσει πᾶσι^ι γινώριμον ποιοῦν^u· καὶ διὰ τὸ πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην, βαπτίζεται^v, ἥτις ἐστὶν τῶν ἐντολῶν ἡ πληρωσις. ἐντολὴ δὲ καὶ τὸ πεισθῆναι^x προφήτῃ βαπτίζοντι· ὅτι γὰρ βούλημα ἦν τοῦ Θεοῦ τὸ βαπτίζεσθαι πάντας τότε, 5 ἄκουσον τί φησιν· “ὁ πέμψας με βαπτίζειν ὕδατι.” καὶ πάλιν ὁ Χριστός· “οἱ τελῶναι καὶ αἱ^y πόρνοι ἐδικαίωσαν τὸν Θεὸν “βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου, οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ^z “Γραμματεῖς ἠθέτησαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ, μὴ βαπτισθέντες “ὑπ' αὐτοῦ.” Εἰ τοίνυν πείθεσθαι^a τῷ Θεῷ δικαιοσύνη, ὁ δὲ 10 Θεὸς ἔπεμψε τὸν Ἰωάννην, ὥστε βαπτίσει τὸν λαόν, μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν νομικῶν, καὶ τοῦτο ἐπλήρωσεν ὁ^b Χριστός. εἰ δὲ καὶ διὰ τὸ^c ἀγιάσαι τὰ ὕδατα ἡμῖν ἐβαπτίσθη· καὶ τοῦτο λέγων οὐκ ἂν ἁμάρτις. διὸ καὶ τὸ πνεῦμα ἐν εἵδει περιστερᾶς κατῆι^d. ὅπου γὰρ καταλλαγὴ Θεοῦ, περιστερὰ, ὡς ἐπὶ τῆς 15 κιβώτου τοῦ Νῶε· καὶ νῦν ἐν εἵδει περιστερᾶς, οὐκ ἐν σώματι, τὸ Πνεῦμα ἔρχεται, τὸν ἔλεον τοῦ Θεοῦ καταγγέλλον^e τῇ οἰκονομίᾳ, ἣμα καὶ δηλοῦν, ὅτι τὸν πνευματικόν, ἀπόνηρον εἶναι χρὴ καὶ πρᾶον, ἀπλοῦν τε καὶ ἄδολον.

10 Καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος, εἶδε σχίζο- 20 μένους τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὸ Πνεῦμα ὡσεὶ περιστερὰν καταβαίνειν ἐπ' αὐτόν.

Σχίζονται δὲ οἱ οὐρανοί, ἥ^f κατὰ Ματθαῖον ἀνοίγονται, ἵνα τοῖς ἀνθρώποις ἀποδοθῇ ἐξ οὐρανοῦ ὁ ἁγιασμός, καὶ συναφθῇ τοῖς ἐπιγείοις^g τὰ οὐράνια. ἡ δὲ φωνὴ ἡ ἐνεχθεῖσα, ἡ ἀγγελικὴ τις ἦν, 25 ἢ καὶ ἑτέρα ἐκ^h προσώπου τοῦ Πατρός.

Ἐνταῦθα ἕτεραⁱ τίνα οἰκονομεῖ ὁ Σωτὴρ ἐρχόμενος ἐπὶ τὸ βάπτισμα Ἰωάννου· τοῦτο γὰρ τοῦ μὲν ἡμετέρου πολὺ ἦν ἀτελέστερον, τοῦ δὲ Ἰουδαικοῦ ὑψηλότερον. ἐλήλυθε γὰρ ἐπὶ τοῦτο, ἵνα δείξῃ διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος φύσεως, ὅτι οὐ δι' ἁμαρτίας 30 ἐβαπτίσθη, οὐδὲ ὡς τῆς τοῦ Πνεύματος δεόμενος χορηγίας. καὶ

ⁱ κτίσει πάσῃ POSS. ^u P.L. ^v P.L. ^x πεισθῆναι P.L. πλυ-
θῆναι POSS. ^y P. ^z P. ^a τῷ θεῷ πείθεσθαι P. ^b P.L.
^c P.L. ^d κατῆι P. κάτειναι L. ^e καταγγέλλον L. ^f οἱ L.
^g ἐπὶ γῆς L. ^h ὡς ἐκ L.

γὰρ καὶ ἀναμαρτητος ἦν, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ οὐσιωδῶς εἶχεν αἰεί.

Εἰ ἄλλος ἐν ἄλλῳ ἐστὶ κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Νεστορίου, ἔδει εἰπεῖν, ἐν σοὶ ἐστὶν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

- 12 Καὶ εὐθὺς τὸ Πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρημον. 5
13 καὶ ἦν ἐκεῖ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμέρας τεσσαράκοντα, πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ.

Ἐπειδὴ¹ πάντα πρὸς διδασκαλίαν ἡμῶν ἔπραττέ τε καὶ ὑπέ-
μενε, ἀνέχεται καὶ τῆς ἐκείσε ἀναγωγῆς^k, καὶ τῆς πρὸς τὸν
διάβολον πάλης, ἵνα ἕκαστος τῶν βαπτιζομένων, εἰ κατὰ τὸ 10
βάπτισμα μείζονας ὑπομείνειε πειρασμούς, μὴ ταράττηται ὡς
παρὰ προσδοκίαν τοῦ πράγματος γενομένου, ἀλλὰ μένη^m γενναίως
πάνθⁿ ὑποφέρων. Διὰ τοῦτο γὰρ^o οὐδ^p ἐπιόντας κωλύει τοὺς
πειρασμούς ὁ Θεός· πρῶτον μὲν ἵνα μάθῃς ὅτι πολλῶν γέγονας
ἰσχυρότερος· ἔπειτα ἵνα μένῃς μετριάζων, μηδὲ^q τῷ μεγέθει τῶν 15
δωρεῶν ἐπαρθῇς^r, τῶν πειρασμῶν συστέλλειν σε δυναμένων^s· καὶ
ἵνα ὁ πονηρὸς ἀπὸ τῆς βασάνου τῶν πειρασμῶν πληροφορηθῇ ὅτι
τέλεον αὐτὸν ἐγκαταλιπὼν ἀπέστης^t. τέταρτον, ἵνα ταύτῃ ὥσπερ
σίδηρος στομωθῇς, καὶ ἰσχυρότερος γένη. πέμπτον, ἵνα σαφῇ
λαβῆς ἀποδείξιν τῶν πιστωθέντων^u σοι θησαυρῶν. οὐδὲ γὰρ ἀν^x 20
ἐπῆλθεν ὁ διάβολος, εἰ μή σε^y ἐν μείζονι γενομένου^z εἶδεν
τιμῇ.

Διὰ τοῦτο δὲ οὐκ ἀνιόντα ἀπλῶς δείκνυσί σοι τὸν Ἰησοῦν, ἀλλ'
ἀναγόμενον κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον· αἰνιττόμενος διὰ τού-
των, ὅτι οὐκ αὐτοὺς ἐπιτηδᾶν χρή, ἀλλ' ἐλκομένους^a ἐστάναι 25
γενναίως.

Ἐλκει δὲ αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον, ἐπειδὴ τὸν διάβολον ἐβούλετο
μετασπάσασθαι^b, οὐ διὰ τῆς πείνης μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ^c
τόπου δίδωσιν αὐτῷ λαβὴν· τότε γὰρ μάλιστα ἐπιτίθεται, ὅταν

¹ Καὶ εὐθὺς τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐπειδὴ πρὸς διδασκα-
λίαν ἦν ἔπραττεν τε P. ^k ἀγωγῆς P. ^l ὑπομείνοιν P.L. ^m μένει P.
ⁿ πάντα P. πάντα φέρων L. ^o γὰρ om. L. ^p οὐδὲ P.L. ^q καὶ
μηδὲ L. ^r ἐπαρθείς P. ^s P.L. ^t ἀπέστης L. ^u πιστωθ. P.L.
^x P.L. ^y P.L. ^z ἐν μείζ. εἶδε γεν. L. ^a P.L. ^b ἐπισπᾶσθ. P.L.
^c P.L.

ἴδη μεμονωμένους καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὄντας. Ταύτη τοι καὶ ἄβαστος ἦν ἡ ἔρημος, ὡς καὶ θηρίων πλήρης ὑπάρχειν.

Καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ.

Διηκόνουν δὲ αὐτῷ οἱ Ἄγγελοι κατὰ τὴν πείραν, καὶ τὴν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην, τὴν τῶν ἀνθρώπων κατεργαζόμενοι σωτηρίαν, 5 κατὰ τὸ εἰρημένον· “οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς “ διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σω- “ τηρίαν;” νόει δέ μοι καὶ καθ' ἕκαστον, ὅτι συντελεσθέντος παντὸς πειρασμοῦ, Ἄγγελοι προσέρχονται διακονοῦντες τῷ νενικηκότι. 10

Ἀκολούθως ἐκτίθεται ^d τῷ Ματθαίῳ καὶ ὁ παρὼν Εὐαγγελιστής. Κἀκεῖνος γὰρ κατὰ τὸ εἰπεῖν, ὡς Ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ, ἐπιφέρει· “ἀκούσας δὲ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, “ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.” καὶ μετ' ὀλίγα· “ἀπὸ τότε “ ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν ^e καὶ λέγειν, μετανοεῖτε· ἤγγικε 15 “ γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.”

Προσέχειν δὲ χρὴ ὅτι ὁ μὲν Ἰωάννης ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας ^f κηρύσσει, λέγων πρὸ τοῦ, “ἤγγικεν ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν,” τὸ “μετανοεῖτε.” ὁ δὲ Σωτὴρ ἡμῶν ἀναχωρήσας εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέθ, ὡς ὁ Ματθαῖός φησιν, 20 “ἐλθὼν κατέκησεν εἰς Καπερναοὺμ ^g τὴν παραθαλασσίαν” καὶ “ἀπὸ τότε ἤρξατο κηρύσσειν, καὶ λέγειν,” οὐχὶ, τὸ μετανοεῖτε, καὶ τὰ ἐξῆς, ἀλλὰ μόνον τὸ, “ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.” ἔδει γὰρ τὸ μετανοεῖτε προτασσόμενον τούτου λεχθῆναι ὑπὸ Ἰωάννου ἐτοιμαζόντος ^h τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου. Κατὰ οὖν τὸν Μάρκον ὁ 25 Κύριος ἡμῶν ἔλεγεν τὸ, πεπληρωται ὁ καιρὸς, καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. ἔδει ⁱ δὲ πληρωθέντος τοῦ καιροῦ ^k κατὰ τὸ “ὅτε ἦλθε τὸ πλῆρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν “ αὐτοῦ.” τὴν ^l διὰ τῶν προφητῶν πέρας εἰληφέναι οἰκονομίαν ^m. διὸ κατὰ τὸν πειρασμὸν καὶ τοὺς προσελθόντας Ἀγγέλους διακο- 30 νεῖν τῷ Ἰησοῦ, ἀκούει Ἰησοῦς ⁿ ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη.

Τὸ δὲ “μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ,” ὅρα εἰ

^d ἐκτίθεται P.L. ^e κηρύσσειν κ. τ. ἐξῆς L. ^f P.L. ^g Καφαρναοὺμ P.
 ^h P.L. ⁱ L. ^κ P. ^l P.L. ^m P.L. ⁿ P.L.

δύναται λέγειν, ὅτι τὸ μὲν Ἰωάννου “μετανοεῖτε” προσεκαλεῖτο τοὺς ἀκούοντας ἀποθέσθαι τὰ ἐν τῷ βίῳ^ο ἁμαρτήματα· τὸ δὲ Ἰησοῦ, προέτρεπεν^ρ εἰς τὸ μετανοεῖν ἀπὸ τοῦ νομικοῦ γράμματος ἐπὶ τὸ ζωοποιεῖν^ρ πνεῦμα ἀνακαλυπτόμενον ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ^ρ. διὸ συνάπτει ὁ Ἰησοῦς τὸ “μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τῷ Εὐ- 5 “αγγελίῳ^ρ.”

Μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἀναχωρεῖ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, διδάσκων ἡμᾶς μὴ ὁμόσε χωρεῖν^τ, μηδὲ διαμάχεσθαι τῇ βίᾳ τῶν μονηρῶν. καὶ ἄλλως διετῆρει ἑαυτὸν ταῖς πρὸ τοῦ^υ παθεῖν διδασκαλίαις καὶ θεραπείαις, ἵνα πληρώσας αὐτὰς, καὶ 10 ἂ προέγνωκεν καὶ προώρισε, μετὰ τοῦτο^χ ἑαυτὸν ταπεινώσῃ^γ καὶ ἰπῆκοος γένηται μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.

Ἀνεχώρησεν αὐτοῦ^μ μὴ παραμείνας διωχθῆναι, ἀλλ’ ὡς ἐνδεχομένου τοῦ αὐτὸν διωχθήσεσθαι^μ μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἀνεχώρησεν^μ. καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι προσήκει, ὡς καταλλήλως 15 τῷ Ματθαίῳ ὁ Μάρκος τὰ πολλὰ^ε ἐκτίθεται, ἀλλ’ ἐπιτετμημένως. Μετὰ δὲ τὴν τῶν Ἀποστόλων ἐκλογὴν ἐπιφέρει, “καὶ εἰς “πορεύονται εἰς Καπερναούμ^δ.”

ΚΕΦ. Α.

Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου.

20

21 Καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καπερναούμ.

Τούτῳ τὰ ὅμοια παρέθετο καὶ ὁ Λουκᾶς· πόθεν δὲ καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καπερναούμ; ἀπὸ τῆς Ναζαρέτ, ὡς φησιν ὁ Λουκᾶς, “καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασιν.”

Καὶ εὐθέως τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγ- 25 γήν, ἐδίδασκε.

Τότε γὰρ συνηγάγοντο^ε μόνον, ὡς διὰ τὴν τῆς ἀργίας^ε ἀναγκην, οὐ διὰ τὴν τοῦ νόμου φιληκοῖαν· ταύτῃ τοι καὶ τοῦ σαββάτου αὐτοῖς ἐπέστησεν τὴν ἀνάγκην ὁ νόμος. ἐδίδασκεν οὖν ἐν

^ο βιοῦν L. ^ρ προετρέπετο L. ^ρ L. ^τ P.L. ^μ τοῖς εὐαγγελ-
 λίσαις POSS. ^τ P.L. ^υ πρὸς τὸ P. ^χ P.L. ^γ ταπεινώσει P.L.
 z L. ^α P.L. ^β P.L. ^ε L. ^δ post ἐπιτετμ. hęc add. P.L.
 e συήγοντο P.L. ^ε ἀργίας P.L.

σταββάτω, τὰς τῶν ἀκουόντων βουλόμενος θηρᾶσθαι ψυχὰς πρὸς εὐσέβειαν.

- 22 Καὶ ἐξεπλήρσονται ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ Γραμματεῖς. 5

“Καὶ ἔξεπλήρσονται ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ,” ὅτι οὐ πρὸς χάριν τοὺς λόγους προέφερον^h, οὐ κολακεύων καὶ τὸνⁱ τῶν ἀκρωμένων θηρόμενος ἔπαινον· ἀλλ’ ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ, προτρεπτικός εἰς σωτηρίαν, καὶ τιμωρίαν τοῖς ἀπειθοῦσιν^k ἐπανατεινόμενος. 10

- 23 Καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ.

Διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ἀκαθάρτου διαστέλλεται τὴν ὁμωνυμίαν^l τοῦ πνεύματος· πνεῦμα γὰρ καὶ ὁ ἄηρ, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα προσαγορεύεται, καὶ τὸ Πνεῦμα 15 δὲ τὸ Ἅγιον ἵνα τοίνυν μὴ τῇ κοινότητι εἰς ἀδηλίαν ἐκπέσωμεν, διὰ τοῦτό φησι “πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου.” ἀκαθάρτου^m δὲ διὰ τὴν ἀσέβειαν, καὶ τὴν ἀπὸ θεοῦ ἀναχώρησιν, καὶ διὰ τὸ πάσαις ταῖς αἰσχροῖς καὶ πονηραῖς ἐφήδεσθαιⁿ πράξεσιν. 20

Καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ λέγων· τί ἡμῖν καὶ σοι ἦλθες πρὸ καιροῦ, καὶ τὰ ἐξῆς. Στοχάζομαι σοῦ τὴν παρουσίαν, φησὶν, ὑποπτεύω τὴν ἄφιξιν^o. οὐδὲ γὰρ ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν τῆς παρουσίας εἶχεν τὴν γνῶσιν· εἰ καὶ τοῦτο εἶδέναι δοκεῖ, μεθ’ ὑποκρίσεως ἐκφέρων τοὺς λόγους. 25

Διατί δέ φησιν, ἦλθες ἡμᾶς ἀπολέσαι; οὐκέτι γὰρ ἡμῖν δίδως χώραν, περιαιρῶν τὴν ἀσέβειαν, ἀπελαύνων τὴν πλάνην, θεογνωσίαν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἐνιείς· “οἶδά σε τίς εἶ, ὁ “ἅγιος τοῦ Θεοῦ.” ἅγιος ἦν καὶ ἕκαστος τῶν προφητῶν· ἀλλ’ οὐχ ἕνα τῶν πάντων σημαίνει, ἀλλὰ τὸν ἐκ τοῦ ἐνὸς ἕνα καταγ- 30

h P.L. i τὴν Poss. k ἀπειθοῦσιν P.L. l L.
m ἀκάθαρτον P.L. n ἀναχώρησιν διὰ τὴν προαίρεσιν, διὰ τὸ ἐφίδεσθαι P.
o P.L.

γέλλει. διὰ γὰρ τοῦ ἄρθρου, τὸν ἓνα σημαίνει τῶν ἄλλων ἐξαίρε-
 του P. καὶ διὰ τοῦ φόβου ἐπιγινώσκει τὸν ⁹ πάντων δεσπότην.
 ταύτη τοι καὶ τοῦ σαββάτου αὐτοῖς ἐπέστησε τὴν ἀνάγκην, καὶ
 ἐδίδασκεν ἐν σαββάτῳ, τῶν ἀκούοντων βουλόμενος θηράσασθαι
 ψυχὰς πρὸς εὐσέβειαν. ἀλλ' ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· οὐδὲ 5
 γὰρ ἔχρηξεν ἡ ἀλήθεια τῆς ἀπὸ τῶν πονηρῶν δαιμόνων συστάσεως,
 οὐδὲ ταῖς τῶν ἀντικειμένων μαρτυρίαις σεμνύνεσθαι· ὅθεν φησὶν,
 25 Ἐπετίμησεν αὐτῷ λέγων, φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἐξ
 αὐτοῦ.

“Ἄμα δὲ καὶ σωτήριον ἡμῖν” παραδίδωσι δόγμα, μὴ παντελῶς 10
 δαίμοσι πείθεσθαι, μηδὲ αὐ⁸ τὴν ἀλήθειαν ἐπαγγέλλωνται λέγειν.
 “καὶ ἐξῆλθεν ἀπ’ αὐτοῦ, καὶ ρίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον” καὶ τὰ
 ἐξῆς· ἐπειδὴ ἐλάλει ὡς νήφων καὶ ὡς καθεστηκῶς ἐφθέγγετο, καὶ
 ἐνόμιζον οἱ παρόντες οὐκ ἀπὸ τοῦ δαίμονος ἀλλ’ ἐκ καρδίας τοὺς
 λόγους ἐκφέρεισθαι. 15

26 Καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, καὶ
 27 κράξαν φωνῇ μεγάλη ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ. ἐθαμβήσαν δὲ
 πάντες· ὥστε συζητεῖν πρὸς αὐτοὺς λέγοντας, τί ἐστὶ
 τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη; ὅτι κατ’ ἐξουσίαν
 καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπα- 20
 κούουσιν αὐτῷ.

Διὰ τοῦτο δὲ ¹ συνεχώρησεν αὐτὸν ρίψαι τὸ δαιμόνιον, ἵνα δῆ-
 λον γένηται ὅτι τὸ δαιμόνιον ἦν ὁ λαλήσας ², καὶ οὐκ ἄνθρωπος ὁ
 φθεγξάμενος. τὸ γὰρ, “οἶδά σε τίς εἶ,” σῶφρονος ἦν. ἐξῆλθε δὲ
 ἀπ’ αὐτοῦ μηδὲν βλάβαν αὐτόν. οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ κατέβαλεν, ἤδη 25
 τραυματίαν ἀπέφηνεν· ἀλλὰ τὸ μὲν συνεχώρησεν ὁ Κύριος διὰ
 τοὺς παρόντας, βλάβην δὲ γενέσθαι οὐκ εἶασεν· ἵνα τοῦ ἐπιτά-
 ξαντος φανερωθῇ ἡ ἰσχὺς.

P τ. ἄλλ. ἐξαιρ. om. L. ⁹ L. ⁷ ἡμῖν om. L. ⁸ μηδ’ αὐ L.
¹ διὰ τ. δ. om. L. ² ἐστὶ τὸ λαλῆσαι P. λαλῆσαν L.

ΚΕΦ. Β.

Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου.

- 29 Καὶ εὐθέως ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξελθόντες, ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέου, μετὰ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου. 5

Πίστις γὰρ^x ἦν σαφὲς τὰ ὁρώμενα, καὶ μάρτυς ἡ θεὰ τῶν γενομένων, οὐχ ἀπλῶς ἀκοὴ πρὸς ἀμφιβολίαν καὶ πίστιν μερίζουσα τὴν διάνοιαν. ὅθεν συνεζήτουν πρὸς ἑαυτοὺς, τίς ὁ λόγος οὗτος; τί δὲ τὸ γενόμενον θαῦμα; νομοθετεῖ μᾶλλον διδάσκων ἐπιτάσσει καὶ τοῖς πονηροῖς δαίμοσι, καὶ φρυῶδι καθίστανται. 10 παραγεγόνασι προφῆται· ἀλλὰ, “τάδε λέγει Κύριος,” ἔφασκον. οὗτος δὲ “ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν.” καινὴ τίς ἐστι διδαχὴ καὶ νέα, ὡς ἔοικεν, διαθήκη· ἐποιοῦν θαύματα καὶ προφῆται, ἀλλ’ ἐπικαλούμενοι τὸν Θεόν, οὗτος δὲ φησὶ κατ’ ἐξουσίαν λέγει, “Φιμώ-
“ θητι καὶ ἐξελθε ἀπ’ αὐτοῦ.” κύριος ὡς ἔοικε πάντων^y ἐστὶ· 15 καὶ οὕτως ἐξάκουστον ἐγένετο ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ τὸ θαῦμα.

- 30 Ἡ δὲ πενθερὰ Σίμωνος κατέκειτο πυρέσσουσα· καὶ
31 εὐθέως λέγουσιν αὐτῇ περὶ αὐτῆς. καὶ προσελθὼν ἤγειρεν αὐτήν, κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἀφῆκεν αὐτήν ὁ πυρετὸς εὐθέως, καὶ διηκόνει αὐτοῖς. 20

Μετὰ δὲ ταῦτα “ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξελθόντες” καὶ τὰ ἐξῆς· ἀνεχώρουν ὡς ἐν σαββάτῳ ἐπὶ ἐστίασιν εἰς τὸν οἶκον τοῦ μαθητοῦ^z, καὶ ἡ διακονήσουσα συνείχετο πυρετῷ· καὶ εὐθέως οἱ μαθηταὶ λέγουσιν αὐτῇ περὶ αὐτῆς, ἥδη τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πείραν ἔχοντες^a. καὶ προσελθὼν, χεῖρα ἐκτείνας ὁ Λόγος σωματικὴν, τὴν 25 πυρέσσουσαν ἤγειρεν, δεικνὺς γὰρ τὴν πρὸς τὸ ἴδιον σῶμα ἔνωσιν ἀδιαίρετον, δι’ αὐτοῦ ὡς ἐπὶ πάντας θεοσημείας εἰργάζεται· ἡ δὲ τοῦ πυρετοῦ ἐλευθερωθεῖσα, καὶ τῇ ἐπαφῇ τοῦ θείου σώματος ῥωσθεῖσα, τὴν διακονίαν αὐτοῖς ἀντεδίδου. διδάσκουσα ἡμᾶς, μὴ μάτην παρὰ Θεοῦ τὰς ἰάσεις ἐπιζητεῖν, ἀλλὰ τυχόντας ἰάσεως, ἐξυψηρετεῖσθαι 30 αὐτοῦ τοῖς προστάγμασιν^b, καὶ τοῖς ἀγίοις διακονεῖν.

^x P.L.^y P.L.^z τῶν μαθητῶν P.L.^a εὐληφέστες Poss.^b αὐτὴν τοῖς πράγμασι L.

ΚΕΦ. Γ.

Περὶ τῶν ἰαθέντων ἀπὸ ποικίλων νόσων.

32 Ὁψίας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδυν ὁ ἥλιος, ἔφερον πρὸς
αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ τοὺς δαιμονι-
33 ζομένους. καὶ ἡ πόλις ὅλη ἐπισυνηγμένη ἦν πρὸς τὴν 5
34 θύραν. καὶ ἐθεράπευσε πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποι-
κίλαις νόσοις.

Συναχθεῖσα δὲ λοιπὸν καὶ ἡ πόλις ἅπασα πρὸς ταῖς θύραις,
δύνοντας αὐτοῦ τοῦ ἡλίου, ἔφερον πρὸς αὐτὸν ἅπαντας τοὺς κακῶς
ἔχοντας καὶ τοὺς δαιμονιζομένους· καὶ ἐθεράπευσε πολλοὺς κακῶς 10
ἔχοντας ποικίλαις νόσοις· οὐχ ἀπλῶς πρόσκειται, τὸ δύνοντας τοῦ
ἡλίου. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνόμιζον μὴ ἐξεῖναι^b τινι θεραπεύειν σαβ-
βάτῳ, τούτου χάριν τοῦ σαββάτου τὸ πέρας^d ἀνέμενον. ἀμέλει,
καὶ οἱ τῶν Ἰουδαίων ἡγούμενοι ἐπετίμων αὐτῷ θεραπεύοντι ἐν
σαββάτῳ. οἱ δὲ μαθηταὶ ὡς ὠφεληθέντες ἤδη, μὴ ἀναμεινάντες 15
τὴν ἐσπέραν, παρεκάλουν αὐτὸν ἰάσασθαι τὴν πενθέραν Πέτρου.

Καὶ ὁ μὲν παρὼν Εὐαγγελιστὴς πολλοὺς φησιν αὐτὸν τεθερα-
πευκέναι κακῶς ἔχοντας. τὸ, πολλοὺς, ἢ πάντας λέγων^e, κατὰ τὴν
συνήθειαν τῆς γραφῆς οὕτω πολλάκις κεχρημένης^f τῇ λέξει, κατὰ
τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Παύλου, “ὥσπερ διὰ τῆς τοῦ ἐνὸς ἀμαρ- 20
“ τωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτω διὰ τοῦ ἐνὸς, δίκαιοι κατα-
“ σταθήσονται οἱ πολλοί.” ἢ πολλοὺς φησι τοὺς πιστεύσαντας
εἰς αὐτὸν, καὶ ὧν ἡ πίστις τὴν ἴασιν ἐπεσπάσατο. ὁ δὲ Λουκᾶς
τὴν προτέραν ἡμῖν ἔννοιαν δίδωσιν εἰπὼν, ὅτι ἐνὶ^g ἐκάστῳ αὐτῶν
τὰς χεῖρας ἐπιτιθεῖς ἐθεράπευσεν αὐτούς. 25

Καὶ δαιμονία πολλὰ ἐξέβαλε, καὶ οὐκ ἤφιε λαλεῖν
ὅτι ἡδειςαν αὐτόν.

Οὐκ ἔστι δὲ ἐνάντιον τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ ἀγίου Λουκᾶ τὸ
νῦν λεγόμενον, ἐκεῖνος γάρ φησιν, “ἐξήρχετο καὶ δαιμόνια ἀπὸ
“ πολλῶν, κραυγάζοντα καὶ λέγοντα ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς 30

^b ἐξῖν Ross.^c ἐν σαβ. L.^d τὸ περ. τ. σαβ. L.^e P.L.^f κεχρημένους P.^g ἐν L.

“ τοῦ Θεοῦ. καὶ, ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ᾗδειςαν τὸν
 “ Χριστὸν αὐτὸν εἶναι.” πρὸς δὲ τὸ τελευταῖον ὁ Μάρκος ἀπιδὼν
 τοῦτό φησιν· ἅτε τὰ πολλὰ ἐν ἐπιτομῇ διηγουμένους.

Ἦιδεισαν δὲ αὐτὸν οἱ δαίμονες τὸν Χριστὸν εἶναι, πείραν αὐτοῦ
 τῆς δυνάμεως εἰληφότες, ἕκ τε τῶν προηγησαμένων θαυμάτων, καὶ 5
 τῆς μετ’ ἐξουσίας δυνάμεως.

Οὐκ εἶα δὲ αὐτὰ λαλεῖν, μὴ βουλόμενος ἡμᾶς, ὡς ἔφημεν,
 τοὺς παρ’ αὐτοῦ καταδέχεσθαι λόγους, ἀλλὰ ἀποσεῖεσθαι αὐτῶν
 πάσῃ δυνάμει τὰ ῥήματα· ὅθεν καὶ οἱ Ἀπόστολοι, ὅτε ἡ πνεῦμα
 ἔχουσα Πύθωνος ἠκολούθει βοῶσα, “ οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ 10
 “ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου εἰσὶν οἵτινες καταγγέλλουσιν ἡμῖν ὁδὸν σω-
 “ τηρίας, διαπονηθεὶς ὁ Παῦλος ἐπιστρέψας τῷ πνεύματι εἶπεν,
 “ παραγγέλλω σοι, ἐξελθε ἐξ αὐτῆς ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ.”

35 Καὶ πρῶτ’ ἐννυχον λίαν ἀναστὰς ἐξῆλθε, καὶ ἀπῆλθεν
 36 ὁ Ἰησοῦς εἰς ἔρημον τόπον, κακεῖ προσηύχετο. καὶ 15
 37 κατεδίωξαν αὐτὸν ὁ Σίμων καὶ οἱ μετ’ αὐτοῦ. καὶ εὐ-
 ρόντες αὐτὸν, λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι πάντες ζητοῦσί σε.
 καὶ λέγει αὐτοῖς, ἄγωμεν εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις,
 38 ἵνα κακεῖ κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξελήλυθα. καὶ ἦν
 κηρύσσων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, εἰς ὅλην τὴν 20
 Γαλιλαίαν, καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων.

Τούτοις παραπλησίως καὶ ὁ Λουκᾶς ἐξέθετο, οὕτως¹ λέγων,
 “ γενομένης δὲ ἡμέρας ἐξελθὼν ἐπορεύθη² εἰς ἔρημον τόπον, καὶ οἱ
 “ ὄχλοι ἐπεζήτειν αὐτὸν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ, καὶ κατεῖχον αὐτὸν
 “ τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ’ αὐτῶν· ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὅτι καὶ ταῖς 25
 “ ἐτέραις πόλεσιν εὐαγγελίζεσθαί με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ·
 “ ὅτι εἰς τοῦτο ἀπέσταλμαι.” ἀναχωρεῖ πρὸς ὀλίγον εἰς ἔρημον τό-
 πον ὁ Κύριος, ἵνα ποθήσωσιν αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι ἄποντα· καὶ τύπος
 ἡμῖν γενόμενος μετὰ πρᾶξιν ἀρίστην καὶ θαύματα, μὴ θηρᾶσθαι τοὺς
 παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους, καὶ τούτοις συναναστρέφεσθαι, ἀλλὰ 30
 συστέλλεσθαι καὶ ἀναχωρεῖν κατ’ ἰδίαν, τῷ Θεῷ μᾶλλον τὴν εὐχα-
 ριστίαν προσάγοντας, καὶ τὸν δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν ἀνυμνεῖν, καὶ

¹ οὕτως L.² ἐπορεύετο Ross.

λέγειν “ πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶν
“ καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων.”

“Ορα γὰρ πῶς ἀναχώρησας ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἔρημον προσή-
χето· οὐκ αὐτὸς ταύτης δεόμενος, αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ τὰς παρὰ τῶν
λογικῶν ἀπάντων δεχόμενος λιτὰς, ἀλλ’ οἰκονομικῶς τοῦτο ποιῶν, 5
καὶ τύπος ἡμῖν, ὡς ἔφημεν, πάσης ἀρίστης γινόμενος πράξεως.

Ὁ δὲ Μάρκος τοὺς Ἀποστόλους αὐτὸν καταλαβεῖν καὶ λέγειν,
ὅτι πάντες σε ζητοῦσιν. οὐκ ἐναντία φασὶν ἀλλήλοις. ἐνδέχεται
γὰρ μετὰ τοὺς Ἀποστόλους καὶ τὸν ὄχλον ἀκολουθήσαντα φθάσαι·
ὁ δὲ Κύριος ἔχαιρε μὲν κατεχόμενος, συνεβούλευσεν δὲ ἀφεῖναι, 10
ἵνα καὶ οἱ ἄλλοι μετάσχουσιν τῆς διδασκαλίας, ὡς τοῦ καιροῦ τῆς
ἐπιδημίας μὴ πάνυ πολλοῦ γενησομένου.

Καὶ ὁ μὲν Μάρκος ἐπάγει, “ εἰς τοῦτο ἐξελήλυθα” τῆς θεό-
τητος αὐτοῦ τὴν αὐθεντίαν¹ ὑποδηλῶν, καὶ τὸ ἐκούσιον τῆς κενώ-
σεως· ὁ δὲ Λουκᾶς, εἰς τοῦτο, φησὶν, ἀπέσταλμαι, τὴν οἰκονομίαν 15
παραδεικνύς, καὶ τὴν εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς ἀποστολὴν ὀνομάζων.
καὶ ὁ μὲν ἀπλῶς ἵνα κηρύξω φησὶν. ὁ δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ
βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἑαυτὸν ὀνομάζων, ἔλεγε γὰρ καὶ Ἰωάννης,
μετανοεῖτε· ἤγγικε, ἥτις ἐστὶν^k ὁ Χριστὸς, ὃς καὶ βασιλεία ἐστὶ
τοῦ Θεοῦ ἐντὸς τυγχάνων τῶν μαθητευομένων αὐτῷ, κατὰ τὸ, 20
“ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστὶ· διὸ λέλεκται τοῖς
“ ἔχουσιν αὐτὴν ἐντὸς,” “ μὴ εἰπῆς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τίς ἀνα-
“ βήσεται εἰς τὸν οὐρανόν, τουτέστι τὸν Χριστὸν καταγαγεῖν” ἢ
“ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον, τουτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν
“ ἀγαγεῖν· ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἐγγύς σου τὸ ῥῆμα ἐστὶ 25
“ σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου.” Καὶ
βασιλεία δὲ τῶν οὐρανῶν ὁ Χριστὸς ἐστὶ, ἐκάστου τῶν ἐν τῇ
διανοίᾳ αὐτοῦ λαμβανομένου ὄντος οὐρανοῦ· καὶ οὐρανοῦ, μὴ παρ-
ερχομένου μηδὲ ἀπολλυμένου. ἐκήρυσσε δὲ ἐν ταῖς συναγωγαῖς,
ἵνα συγκεράσῃ μίαν διδασκαλίαν παλαιᾶς τε καὶ καινῆς διαθήκης, 30
καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι^l οὐχ ἕτερος ἐστὶν ὁ τῆς παλαιᾶς Θεὸς καὶ
ἕτερος ὁ τῆς νέας^m, κατὰ τοὺς ἀσεβεῖς αἰρετικούς. ἀλλὰ αὐτός
ἐστὶ Θεὸς ὁ καὶ τὸν νόμον παρασχὼν καὶ ἀπὸ τοῦ γράμματος τοῦ

^s P.L. ^h P.L. ¹ αὐθεντίαν P.L. ^k ἦν L. ^l ὅτι om. P.L.

^m ὅτι αὐτὸς τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας, καὶ οὐχ ἕτερος διαθέτης Edd.

νόμου ἐπὶ τὸ Πνεῦμα μετάρων, καὶ ἀπὸ σκιᾶς ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ τῆς τῶν δαιμόνων τυραννίδος ἐλευθερῶν τοὺς ἀνθρώπους· πανταχοῦ δὲ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν πιστούμενος, καὶ εὐπαράδεκτον αὐτὴν ποιῶν τοῖς ἀκούουσιν, ἐπάγει τοῖς λεγομένοις τὰ θαύματα.

ΚΕΦ. Δ.

5

Περὶ τοῦ λεπροῦ.

40 Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ γονυπετῶν αὐτὸν, καὶ λέγων αὐτῷ, ὅτι ἐὰν θέλῃς δύνασαι με καθαρίσαι.

Ὁ τὴν οἰκουμένην καθάρας τῆς λέπρας^η, τοῦτ' ἔστι τῆς ἀσε- 10
βείας, νῦν τὸν λεπρὸν μὲν τῷ σώματι, καθαρὸν δὲ διὰ πίστεως καὶ ἐλπίδος τὴν διάνοιαν, εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἀποκαθίστησιν ἦν μὲν γὰρ ὁ Κύριος ἐν μίᾳ τῶν πόλεων· ὁ δὲ λέπρος ἐζήτει σωτῆρα τοῦ πάθους, ἐπιστάμενος τὸ ἀνίατον· ἔρχεται οὖν πρὸς τὸν σω-
τῆρα, καὶ προσπίπτει αὐτῷ καὶ φησι, τῆς λέπρας, “ἐὰν θέλῃς, 15
“δύνασαι με καθαρίσαι.” οἶδα γὰρ ὅτι πάντα δύνασαι· λείπει δὲ τὸ θελῆσαι· οὐδὲν δὲ κωλύει θελήσαντα ἐνεργῆσαι. ὁλόκληρος ἡ ψυχὴ τοῦ λεπροῦ· καθαρὰ καὶ ἡ διάνοια. οἶδά, φησιν, ὅτι δύνασαι, οὐ πάντως δὲ ἐγὼ ἄξιός· οἶδα γὰρ ὅτι κρίσει Θεοῦ πάσχω ὁ πάσχω· ἂν μὴ θέλῃς οὐκ ἀντιλέγω, οὐδὲ βιάζομαι τὴν χάριν. 20

41 Ὁ δὲ Ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, 42 ἥψατο αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, θέλω, καθαρίσθητι. καὶ εἰπόντος αὐτοῦ, εὐθέως ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ ἐκαθαρίσθη.

Ὁ δὲ Σωτὴρ σπλαγχνισθεὶς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἄπτεται τοῦ 25
λεπροῦ. Διὰ τὴν δὲ ἄπτεται τοῦ λεπροῦ^ρ, καὶ μὴ λόγῳ ἐπάγει τὴν ἴασιν· ἀπεφῆνατο Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ τὸν ἀπτόμενον λεπροῦ ἀκάθαρτον εἶναι· καὶ ὀφείλει ὅλην τὴν ἡμέραν διατελέσαι ἀκάθαρτος, καὶ μῆτε εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν, μῆτε ἄλλό τι ποιῆσαι, ἀλλ' ἐσπέρας λουσάμενον καθαρισθῆναι. ἵνα τοίνυν δεῖξῃ 30

η τῆς λεπρ. καθ. τῆς ἀσεβ. I.

ρ δύνη P.L.

P P.

ὁ Σωτὴρ ὅτι ἀκαθαρσία^α κατὰ φύσιν οὐχ ἄπτεται σωτήρος, καὶ ὅτι ὁ νόμος οὐκ ἦν κατ' αὐτοῦ^β, ἀλλὰ κατὰ^γ ἀνθρώπων ψιλῶν^δ, καὶ ὅτι Κύριός ἐστι τοῦ ἰδίου νόμου· καὶ οὐχ ὡς δούλος ἀλλ' ὡς Κύριος θεραπεύει· τὸν γὰρ Νεεμὰν Ἐλισσαῖος τὴν τοῦ νόμου φυλάττων ἀκρίβειαν, οὐδὲ ἠνέσχετο θεάσασθαι, ἀλλ' ἔπεμψεν εἰς 5 τὸν Ἰορδάνην λουσόμενον. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπίτηδες ἄπτεται τοῦ λεπροῦ, μὴ χρειάν ἔχων τῆς ἀφῆς πρὸς τὴν τῆς θεραπείας ἐνέργειαν· καὶ ἵνα παιδεύσῃ ὅτι ψυχῆς ἐπιμελεῖσθαι χρὴ, καὶ τῶν ἔξωθεν ἀπαλλαγέντας καθαρμῶν ἐκείνην ἀποσμήχῃ^ε καὶ φησί, “ θέλω, καθαρίσθῃτι” καὶ ἅμα τῷ λόγῳ φυγαδεύει τὸ πάθος, οὐκ 10 ἀναινόμενος τὸ μὴ δύνασθαι διὰ θελήματος· καὶ ὅπερ ὁ λεπρὸς εἶπε λόγῳ, τοῦτο αὐτὸς ἔργῳ δέδειχεν. οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἀπέλυσε τὴν ὑπόνοιαν, ἀλλὰ καὶ μειζρόνως ἐβεβαίωσεν, ὃ περιττὸν ἦν εἰπεῖν προσθεῖς, καὶ εἰπὼν “ θέλω καθαρίσθῃτι,” ἵνα κυρώσῃ τὸ δόγμα ἐκείνου.

15

43 Καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ, εὐθέως ἐξέβαλεν αὐτόν.

44 καὶ λέγει αὐτῷ, ὅρα μηδενὶ εἶπῃς.

Διδάσκων ἡμᾶς καὶ διὰ τούτων τὸ ἀφιλότιμον καὶ ἀνεπίδεικτον καὶ μέτριον ἐν τοῖς ἔργοις· καίτοιγε ἤδει ὅτι οὐ πεισθήσεται ἐκεῖνος· ἀλλὰ ἀνακηρύξει τὸν εὐεργέτην· ἀλλ' ὅμως τὸ αὐτοῦ 20 ποιεῖ· πρὸς δὲ τούτοις μονονουχὶ βοᾷ, οὐκ ἔστι καιρὸς κηρυχθῆναι τὴν ἐνέργειαν· μηδὲν εἶπῃς, οὐ χρειάν ἔχω τοῦ σε κηρύξαι· ἂν γὰρ τὸ πάθος τὸ ἐμὸν με^ν κηρύξῃ οὐδὲν ὠφελήσῃ ἢ κάθαρσις.

Ἄλλ' ὕπαγε, σεαυτὸν δείξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαιρισμοῦ σου ἃ προσέταξε Μωσῆς 25 εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

Ἄλλ' ὕπαγέ, φησι, πρὸς τὸν ἱερέα· οὐ γὰρ ἀτιμάζω ὃν δέδωκα νόμον· ἔφην γὰρ δι' αὐτοῦ, ἐὰν μὲν τις λεπρὸς ᾖ, μενέτω ἔξω τῆς παρεμβολῆς ὡς ἀκάθαρτος· ἐὰν δὲ αὐτομάτως θεραπευθῇ οἷα συμβαίνει Θεοῦ βουλομένου, ἵνα μὴ ἔξω εἷη ἀποβεβλημένος, δεῖξάτω 30 οὖν ἑαυτὸν ὅτι ἐκαθαρίσθη βουλήσει Θεοῦ· διὰ τοῦτο τῷ ἱερεῖ

^α ἀκαθ. τοῦ σωτ. οὐχ ἄπτ. L. ^β κατ' αὐτὸν L. ^γ P.L. ^δ P.L.
^ε Sic L. qui solus hoc Sch. habet. ^ν Seqq. desunt P.

πέμπει εἰς δοκιμασίαν τῆς θεραπείας ὁ Σωτὴρ τὸν πάλαι λεπρὸν, ἵνα μὴ ἐκτὸς γένηται τοῦ ναοῦ, ἀλλ' εἰσέλθῃ εἰς προσευχὴν ἐναρμόμιος γεγονώς τῷ λαῷ· εἰ γὰρ μὴ εἶπεν ὁ ἱερεὺς ὅτι κεκαθάρισται ὁ λεπρὸς, ἔτι μετὰ τῶν ἀκαθάρτων ἔμενεν ἔξω τῆς παρεμβολῆς. “ Δείξον οὖν σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου ὃ προσέταξε Μωϋσῆς εἰς μαρτύριον αὐτοῖς^κ.”

Παραπέμπει τῷ νόμῳ, τὴν ἀναίσχυντον τῶν Ἰουδαίων γλῶτταν ἐμφράττων· καὶ τὸ μὲν ἔργον αὐτὸς ἐπλήρωσεν· τὴν δὲ δοκιμασίαν ἐκείνοις ἐπέτρεψεν, καὶ κριτὰς αὐτοὺς ἐκάθιστε τῶν οἰκείων θαυμάτων.

10

“ Εἰς μαρτύριον αὐτῶν.” τουτέστιν εἰς κατηγορίαν τῆς αὐτῶν ἀγνωμοσύνης, ἵνα ὅταν ὡς πλάνον καὶ ἀπατεῶνά με διώκωσι, ὅταν ὡς ἀντίθεον καὶ παράνομον, σύ μοι μαρτυρήσῃς^π, φησὶν, ὡς ὑπ' ἐμοῦ θεραπευθεὶς, καὶ τῷ νόμῳ παραπεμφθεὶς καὶ τῇ τῶν ἱερέων δοκιμασίᾳ.

15

45 Ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολλὰ καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον, ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανερῶς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν. ἀλλ' ἔξωθεν ἐν ἐρήμοις τόποις ἦν. καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν πανταχόθεν.

Εὐγνώμων δὲ καὶ ὁ λεπρὸς πανταχοῦ τὸν εὐεργέτην κηρύττων καὶ διαφημίζων τὸν λόγον, τουτέστι τὸν μετ' ἐξουσίας γενόμενον, τῷ “ θέλω καθαρίσθῃτι,” καὶ τὴν παράδοξον θεραπείαν ὥστε πάντας κινῆσαι καὶ διεγείραι πρὸς τὴν τοῦ θεραπεύσαντος θέαν τὴν καὶ πίστιν· ὡς διὰ τοῦτο μὴ δύνασθαι τὸν Σωτῆρα ἐπιχωριάζειν ταῖς πόλεσιν, ἀλλ' ἐν ἐρήμοις διάγειν· καὶ οὕτως διήρχοντο πρὸς αὐτὸν πάντοθεν. ἐνίκα γὰρ τὸν κόπον ἢ προθυμία.

ΚΕΦ. Ε.

Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ.

1 Καὶ πάλιν εἰσῆλθεν εἰς Καπερναοὺμ δι' ἡμερῶν· καὶ 2 ἠκούσθη ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι. καὶ εὐθέως συνηχθῆσαν³⁰

^κ αὐτοῦ L. e quo hoc Sch. ded.
σεις P.

^π τὸν νόμον P.

^π μαρτυρή-

πολλοί, ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν.
3 καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον. καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν,
παραλυτικὸν φέροντες, αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων.

Τὰ ὅμοια τούτοις καὶ ὁ Λουκᾶς παρατίθεται, ἀποσιωπήσας τὴν πόλιν ἔνθα τὸ σημεῖον ἐγεγόνει. ὁ δὲ Ματθαῖος περὶ τῆς ἀνατρο- 5 πῆς σιωπῆσας τῆς στέγης, διὰ τῶν αὐτῶν ἔρχεται ῥημάτων, ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ φάσκων γεγενῆσθαι τὸ θαῦμα. πόλις δὲ αὐτοῦ ἐνομιζετο εἶναι ἡ^b Ναζαρέτ, οὐχ ἡ Καπερναούμ· εἰ μὴ τις εἴπῃ^c, πόλις αὐτοῦ φάσκει^d Καπερναούμ διὰ τὸ πολλάκις ἐκέϊσε αὐτὸν ἐπιδημεῖν^e, καὶ πολλὰ ἐν αὐτῇ γεγενῆσθαι σημεῖα· ἡ καὶ διὰ τὴν 10 ἐγγύτητα τῶν τόπων μὴ ἀκριβολογεῖσθαι^f τοὺς Εὐαγγελιστάς, σπεύδοντας μόνον τὸ σημεῖον εἰπεῖν. περὶ ὃ καὶ συμφωνοῦσι^g, καὶ τοῖς ῥήμασι διαφέρονται^h.

4 Καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσει αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν, καὶ ἐξορύξαντες 15 χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο.

Ἀπαντῶσιν οὖν ἄγοντές τινες παραλυτικόν· εὐρόντες δὲ τὴν θύραν πεφραγμένην τῷ πλήθει, οὐκ ἠδυνήθησαν δι' αὐτῆς εἰσελθεῖν, οὐδὲ γὰρ παρεχώρουⁱ· οἱ ἔσω τοῖς ἔξω, οὐδὲ μετεδίδοσαν αὐτοῖς τῆς 20 εἰσόδου. σπεύδοντες οὖν οἱ κομίζοντες^k τυχεῖν αὐτὸν τῆς ἰάσεως, ἀναβαίνουσιν αὐτὸν^l εἰς τὸ δομάτιον^m, καὶ γίνεται διὰ μηχανῆς τὸ πρᾶγμα, τῆς προσδοκίας τῆς ἰάσεως καινεουργούσης παράλογα. ἀνιμΗΣάμενοι γὰρ σὺν τῷ φόρτῳ τὴν κλίνην, καὶ τὴν στέγην αὐτὴνⁿ ἀνατρέψαντες, καθίσαν^o ἐπὶ κλίνης τὸν ἄνδρα 25 παρειμένον κατὰ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος. καὶ ὅρα μοι τοῦ Ἰησοῦ τὴν μακροθυμίαν· πῶς τούτων γενομένων^p συνεχώρει, ἐπιστάμενος τὸ μικρὸν ὕστερον γενησόμενον.

^b L.P. ^c εἴποι L.P. ^d φάσκων τὴν Καπ. P. φάσκει L. ^e αὐ-
τὸν τοῖς ἐκέϊσε L.P. ^f ἀκριβολογεῖσθε P. ^g συμφωνοῦντες L. ^h φαί-
νοται L. ⁱ L.P. ^k L. ^l ἐμβαίνουσιν L.
^m δομάτιον P. ⁿ αὐτῶν P. ^o κατέσαν L. ^p γινομένων P. τούτο
γινόμενον L.

5 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ παραλυτικῷ, τέκνον ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

Ὁ δὲ Κύριος φασὶν “ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ παραλυτικῷ τέκνον ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.” οὐ τὴν πίστιν τοῦ παραλελυμένου ἀλλὰ τῶν κομισάντων. ἔστι γὰρ ὅτε καὶ ἄλλος δι’ 5 ἄλλων πίστιν θεραπεύεται, καὶ πλήρης τοῦτο ἡ ἱερὰ τῶν Εὐαγγελίων γραφή. Θεασάμενος οὖν τὴν πίστιν αὐτῶν, οὐ μάταιον αὐτῶν ἀποφαίνει τὸν πόνον, ἀλλὰ φησι, “ τέκνον,” ἢ ὡς ὁ Λουκᾶς, “ ἄνθρωπε, ἀφέωνταί”^q σοι καὶ τὰ ἐξῆς^r. τὸ δὲ “ τέκνον,” ἢ καὶ αὐτῷ πιστεύσαντι^s, ἢ κατὰ τῆς δημιουργίας λόγον. ποῖαι δὲ, ὡς 10 φησὶν, ἁμαρτίαι; ἄλλο προσδοκῶ, καὶ ἄλλο χαρίζῃ^t. ἤγαθόν με οὔτοι^u ἵνα βαδίσω, σὺ δὲ ἄλλο ἀντ’ ἄλλον θεραπεύεις. οἶδας γὰρ ἃ ἐπλημμέλησα^v οἶδά^x φησιν, ἃ μὴ βλέπουσιν οὔτοι. ἡ ψυχὴ νόσει πρὸ τοῦ σώματος. τὸ τοίνυν αἷτιον θεραπεύω^y τῆς νόσου, καὶ συναναιρεῖται τὸ πάθος. 15

9 Τί ἐστὶν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι^z ἢ εἰπεῖν, ἔγχει καὶ περιπάτει;

Οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ τὸ τηλικαῦτα παρατυχόντες βλασφημίαν ὑπώπτευον τὸ λεγόμενον καὶ “ τί οὗτος οὕτως “ λαλεῖ βλασφημίας,” ἐν ἑαυτοῖς διανοοῦντο· μόνος γὰρ ὁ πάντων 20 κριτὴς ἐξουσίαν ἔχει ἀφίεναι καὶ μὴ^z ὁ δὲ Σωτὴρ ταῖς διανοαῖς ὡς Θεὸς ἐμβατεύων, καὶ εἰδὼς τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἀποκαλύπτει αὐτῶν τὴν ἐνθύμησιν^z ἐκ τούτου πιστούμενος, ὅτι ὁ τῶν ἀπορρήτων θεατὴς, καὶ ἁμαρτημάτων δωρεῖται ἄφεσιν^z ἀλλὰ πάλιν ἐκεῖνοι μένουσιν ἀνόητοι, καὶ οὐ διδῶσι τῷ τοὺς λογισμοὺς 25 αὐτῶν ἐξαγγείλαντι τὸ δύνασθαι ἁμαρτήματα θεραπεύειν. λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, “ τί ἐστὶν εὐκοπώτερον” κ. τ. ἐ. Ἐὰν μὲν γὰρ ἀφίεναι ἁμαρτίας δυσκολώτερον τοῦ εἰπεῖν, ἐγείρει. οὐ γὰρ φανερός ὁ ἔλεγχος^z οἷον ἔαν τις εἴπῃ, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι, ἄδηλον εἰ^z ἐνήργησεν^z οὐ γὰρ φανερόν τὸ πρᾶγμα^z, ἵνα δοκιμασθῇ ὁ 30 ἱατρεύων. φησὶν οὖν, τί ἐστὶν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν ἢ ποιῆσαι; δη-

^q ἀφέονται P. ^r P. ^s αὐτὸν πιστεύσαντα ^t P.L.
^u P.L. ^x P.L. ^y P. θεραπεύσω L. ^z P.L. ^z τραῦμα P.L.

λονότι τὸ εἰπεῖν, διὰ τὸ μὴ φαίνεσθαι τὸ γινόμενον. ἐπεὶ τοίνυν ἀπιστεῖτε τῷ λόγῳ, ἐπιφέρω ἔργον πιστούμενον τὸ ἄορατον. εἰ γὰρ πρῶτον ὁ Κύριος ἐθεράπευσε τὸν παραλυτικὸν ἔξωθεν, εἴτα συνεχώρησεν αὐτῷ τὰ ἁμαρτήματα, ὥσθηνσαν ὡς τὸ μὲν πρῶτον τεθεράπευται, ἄδηλον δὲ τὸ δεύτερον· ἀλλὰ πρῶτον τὸ ἀμφίβολον καὶ τὸ 5 ἀπιστούμενον εἰσφέρει^h, ἵνα διελεγχθῶσιν ἀπιστοῦντες καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ἑαυτοῖς. τότε προσάγει^c τὸ ἔργον.

- 10 Ἵνα δὲ εἰδῇτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἐστὶ τῆς γῆς ἁμαρτίας, λέγει τῷ παραλυτικῷ·
11 σοὶ λέγω, ἔγειραι, καὶ ἄρον τὸν κράββατόν σου, καὶ 10 ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.

Σοὶ^d λέγω, φησὶν, ἔασον τούτους· ἀπιστοὶ γὰρ ὑπάρχουσι, καὶ πονηρὰ ἐνθυμοῦνται· σοὶ λέγω, ἐπειδὴ ἀφέθησάν σου αἱ ἁμαρτίαι, καὶ ἄξιός ἐγένον, τῶν ἡμετέρων λόγων γενέσθαι ἀκροατῆς καὶ τυχεῖν τῆς ἰάσεως. “ἔγειραι^e, ἄρον τὸν κράββατόν σου καὶ ὕπαγε 15 “εἰς τὸν οἶκόν σου.” ἐξῆλθε τὸ ῥῆμα, καὶ τὸ θαῦμα ἐπηκολούθησε. ἐπανῆλθεν ἡ δύναμις τοῦ σώματος, καὶ ἅπαν ἀνευρώθη τὸ σῶμα. ἦσθετο τῆς ἰάσεως ὁ παραλυτικὸς, καὶ διανέστη (ἔδωκε γὰρ αὐτῷ αἰσθησθὶν τῆς θεραπείας) ἀπέτεινε τοὺς πόδας, ἐκίνει^f τὰ ἄρθρα, ἐβάδισεν ὑγιῆς. τί δὲ^g βούλεται “ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας;” 20 διατί δὲ καὶ υἱὸν ἀνθρώπου εἶπεν ἀφιέναι ἁμαρτίας ἐπιτελουμένης θεοσημείας; ἢ ἵνα δείξῃ ὅτι κατήγαγεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν τῆς θεότητος ἐξουσίαν, διὰ τὴν ἀδιαίρετον πρὸς αὐτὸν ἔνωσιν. εἰ γὰρ καὶ ἀνθρωπὸς φησι γεγέννημαι^h, Θεὸς λόγος ὑπάρχων, καὶ διὰ τῆς οἰκονομίαςⁱ ἐπὶ τῆς γῆς πολιτευόμενός τε καὶ ἀναστρεφό- 25 μενος^k, ἀλλ’ οὐδὲν ἥττον τὰ παρὰ^l λόγου ἀποτελῶ θαύματα, καὶ ἄφεσιν δωρούμενος ἁμαρτημάτων. οὐδὲ γὰρ ἀφεῖλέν τι τῶν τῆς θεότητος ἰδιωμάτων, ἢ ἐμείωσε τὸ γενέσθαι με ἀτρέπτως καὶ ἀληθῶς ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ σάρκα υἱὸν ἀνθρώπου. ὑγιάνας τοίνυν τὰ συναμφότερα ψυχὴν τε καὶ σῶμα, καὶ ὁλόκληρος γενόμενος, ἄρας 30 τὸ κράββατον ἐξῆλθεν ἐνώπιον πάντων.

^h om. L.P. ^c προσαγάγῃ P.L.

om. P. ^e ἔγειρε P. ^f ἐκίνησεν L.

γέγονα L. ⁱ τὴν οἰκονομίαν P.L.

μαι L. ^l πέρα P.

^d σοὶ γὰρ L. Σοὶ—ἐνθυμοῦνται

^g δαί P. ^h γεγενῆσθαι P.

^k πολιτεύομαι τε καὶ ἀναστρέφομαι L.

- 12 Καὶ εὐθέως ἡγέρθη, καὶ ἄρας τὸν κράββατον, ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων ὥστε ἐξίστασθαι πάντας, καὶ δοξάζειν τὸν Θεὸν, λέγοντας, ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἶδομεν.

Συνεχώρησε δὲ αὐτὸν ἐξελθεῖν. θεασάμενοι αὐτὸν ἐγгерμένος καὶ τὴν κλίνην ἐπιθέντα τοῖς ὤμοις, ἐξίσταντο γὰρ πάντες καὶ 5 ἐδοξάζον τὸν Θεὸν “λέγοντες ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἶδομεν.” οὐδὲν πιστότερον. τὸ μεῖζον ἐάσαντες τὴν τῶν ἀμαρτιῶν ἄφεσιν, τὸ φαινόμενον^μ θαυμάζουσιν· ἔδει γὰρ αὐτοὺς εἰπεῖν, οὐκέτι τοσούτον θαυμάζομεν ὅτι ἐγῆγερται^ν ὁ παράλυτος, ὅσον ἐκ τούτου πιστεύομεν ὅτι καὶ ἡ ψυχὴ ἰάσεως ἔτυχεν, ἀμαρτημάτων ἀπαλ- 10 λαγεῖσα.

ΚΕΦ. 5.

Περὶ Λευὶ τοῦ τελώνου.

- 13 Καὶ ἐξῆλθε πάλιν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς. 15

Πάλιν δὲ μετὰ τὸ θαῦμα τὴν διδασκαλίαν προτίθησι, ἐξῆλθε γάρ, φησι, παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο πρὸς αὐτὸν καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς· εἰς ἀναμφισβήτητον πίστιν τοὺς ἀκούον- 20 τας ἐνάγων, οἱ πρὸς μηδὲν τῶν γινομένων ἢ λεγομένων ὑγιῶς διακείμενοι, οὐχ οἱ γραμματεῖς ἢ οἱ Φαρισαῖοι καὶ τὰ ἐξῆς, ἀλλ’ οἱ πάσης διπλῆς ἀπηλλαγμένοι, καὶ τὴν κρίσιν ἀδέκαστον κερ- κτημένοι. ὅρα δὲ τὸ ἀκόμπαστον καὶ^ο ἀφιλότιμον τοῦ Σωτῆρος· πῶς ὅτε ὄχλος πολὺς συναθροίζετο^ρ σπουδάζει, οὐκ ἐν πόλει διά- 25 γειν ἢ ἐν ἀγορᾷ μέσῃ, ἀλλ’ ἐν ἐρημίᾳ καὶ ὅρει· παιδεύων ἡμᾶς μηδὲν πρὸς ἐπιδείξιν ποιεῖν, καὶ μάλιστα ὅταν φιλοσοφεῖν δέῃ καὶ 25 περὶ ἀναγκαίων διαλέγεσθαι πραγμάτων.

- 14 Καὶ παράγων εἶδε Λευὶ τὸν τοῦ Ἀλφαίου καθημένον ἐπὶ τὸ τελώνιον· καὶ λέγει αὐτῷ, ἀκολούθει μοι· καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

Οὐ διὰ τῆς πείρας μανθάνει^ι τῶν μαθητῶν τὴν προαίρεσιν, 30

^μ τῷ φαινόμενῳ L.
^ρ συναθροίζεται P.L.

^ν L.P.
^ι μανθάνειν L.

^ο τὸ ἀκόμπαστον καὶ om. L.

ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι· ἀλλ' ὡς ἐπιστάμενος τὰς διανοίας, ἐκλέγεται τοὺς ἀξίους· κἄν ἴδῃ τινὰ μαργαρίτην ἐν βορβόρῳ κείμενον, λαμβάνει αὐτόν, καὶ τὸ καθαρόν δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. ἐξῆλθε^Γ γοῦν, καὶ εὐρίσκει τελῶνῃ καθήμενον καλούμενον Λευί^Δ· ἐστὶ δὲ οὗτος Ματθαῖος ὁ Εὐαγγελιστής. καὶ Μάρκος μὲν καὶ 5 Λουκᾶς οἱ μακάριοι συγκαλύπτουσι τὸν ὄνομα^Ε τῇ ἀρχαιότερα προσηγορίᾳ· αὐτὸς δὲ ὁ Λευὶ εὐαγγελιζόμενος τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπαγγέλλων^{ΣΤ} λέγει, “ καὶ ἐθεάσατο Ματθαῖον τὸν τελῶνῃ,” ἐλέγχων ἑαυτοῦ τὸ τραῦμα^Ζ, ἵνα θαυμάσῃς τὴν τέχνην τοῦ ἱατρούσαντος. Ὅμως ἐθεάσατο τὸν τελῶνῃ καθήμενον τῶν ἐκ τῆς πλεονεξίας 10 χρημάτων τοὺς λόγους συνείροντα, καὶ οὐκ ἀπεσείσατο τὸ ἐπιτήδευμα, ἀλλ' εἶπεν αὐτῷ “ ἀκολουθεῖ μοι.” ὁ δὲ μηδὲν ἀναμείνας, καὶ καταλιπὼν ἅπαντα ἠκολούθησεν αὐτῷ· τῇ ὀξυτάτῃ πίστει φαιδρύνας τὴν ἐκλογὴν, καὶ μὴ λυπήσας τῇ ἀναβολῇ τὸν καλέσαντα· πάντα γὰρ ἀφίεις καὶ δημοσίων χρημάτων περιφρονήσας, μήτιγε 15 ἰδὼν, καὶ τὸν ἐκ τούτου κίνδυνον παρ' οὐδὲν θέμενος, ὅλος ἦν τοῦ καλέσαντος, τιμιωτέραν τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν πάντων ὁμοῦ λογισάμενος.

- 15 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακεῖσθαι αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο 20 τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. ἦσαν γὰρ πολλοὶ, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Εὐχαριστήσας δὲ^Α ἐπὶ τῇ κλήσει, δοχὴν ἐποίησε μεγάλην ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, πάντας τοὺς συνήθεις καλέσας καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα, ἵνα μὴ μόνος εὐεργετηθῇ, ἀλλὰ καὶ^Β πάντες οἱ κεκλημένοι. ὁ δὲ 25 ἀνεπαισχύντως τελῶνῃ^Β καλέσας εἰς μαθητείαν, καὶ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ παραγέγονεν ἐν ᾧ οὐδὲν ἕτερον^Γ ἦν ἀγαθόν, εἰ μὴ τοῦ οἰκοδεσπότου ἡ μετάνοια^Δ.

- 16 Καὶ οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἰδόντες αὐτὸν

^Γ εἰσῆλθε P.L. ^Δ λευὶν P. ^Ε τὸ ὄνομα P. ^{ΣΤ} ἀπαγγ. P.L.
^Ζ P.L. ^Α ὁ δὲ φιλόανθρωπος σωτὴρ ἐν ἀνομίαις ἔλκον ὄντα τὸν Λευὶ οὐκ ἀπεσείσατο, ἀλλ' ἀνεφώνησεν, ἀκολουθεῖ μοι. κἄν κείνος τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν κρείττονα εἶναι ἡγησάμενος, πάντα ἀφίεις, ὅλος γέγονε τοῦ καλέσαντος, μὴ λυπήσας αὐτὸν τῇ ἀναβολῇ. Sic Edd. ^Β δὲ pro Λευὶ P. Λευὶ om. L. ^Β P.
^Β Sic L. αὐτὸν Edd. ^Γ οὐδὲτερον L. ^Δ μεταμέλεια L.

ἐσθίουσα μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν, ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, τί ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει ;

Ἦν οὖν ὄχλος πολὺς τελωνῶν συνακαείμενος τῷ Ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἀγανάκτει ὁ Σωτὴρ, οὐδὲ εἰς ὕβριν αὐτοῦ δέχεται τὸ γινόμενον· ἀλλ' ὡς δεσπότης τῆς φύσεως παραγίνεται εἰς τὴν ἐστίασιν, καὶ ἐσθίει καὶ πίνει· τὴν τε ἀλήθειαν τοῦ σώματος ἐνδεικνύμενος, καὶ τὴν εὐκαιρον τῶν βρωμάτων· εὐλογῶν χρῆσιν. παρῆσαν δὲ καὶ Φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς, οὐχ ἵνα περιεργάσωνται τὰ γινόμενα· βλέπουσι δὲ τοὺς^ε τελῶνας συνακαειμένους, καὶ καλοῦσι τοὺς 10 μαθητὰς καὶ τὸ γινόμενον αἰτιῶνται.

- 17 Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἱατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.

15

Ἀκούει ὁ Ἰησοῦς καὶ φησὶ πρὸς αὐτοὺς, “οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἱατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς.” καὶ ὑμεῖς, φησι, χρεῖαν ἔχετε ἱατροῦ. εἰ γὰρ μὴ ἐνοσεῖτε, οὐκ ἂν ᾔτησασθε τοῦ ἱατροῦ τὴν φιλανθρωπίαν. μὴ γὰρ οὐκ οἶδα ὅτι τελῶναι ὑπάρχουσιν ; μὴ γὰρ 20 αὐτῶν ἀγνοῶ τῆς ψυχῆς τὰ νοσήματα ; οἶδα ὅτι κακῶς ἔχουσιν. διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς παραγέγονα, ἵνα τὰς ψυχὰς αὐτῶν θεραπεύσω νοσοῦσας. δι' ἣν αἰτίαν ἐπιλαμβάνονται οἱ Φαρισαῖοι τοῦ Σωτῆρος τοῖς^ε ἁμαρτωλοῖς συνεσθιέντος ; ὅτι νόμος ἦν διαστέλλειν^h ἀναμέσον¹ ἁγίου καὶ βεβήλου. οὐκ ᾔδεσαν δὲ Χριστὸν ὑπὲρ 25 τὴν νομικὴν χρῆσιν παρέχοντα τὴν φιλάνθρωπον χάριν. ἡ μὲν γὰρ ἐξέβαλεν^k· ἡ δὲ μετέβαλλε τὸ κακόν. ἔδειξεν οὖν ὅτι οὐχ ὡς κριτὴς πάρεστιν, ἀλλ' ὡς ἱατρός. καὶ τὸ ἐπιβάλλον τῇ ἱατρικῇ ποιεῖ, καὶ διάγει¹ σὺν^m τοῖς νοσοῦσιⁿ καὶ τῆς^o ἰάσεως δεομένοις.

^ε χρημάτων Poss. ¹ βλέπουσι τοὺς P.L. ^ε Om. P.L. ^h Sic L. διαστέλλων Poss. et P. ⁱ Sic L. ἀνα μέσον P. ^k ἐξέβαλλεν P.L. ¹ καὶ διάγει om. P. ^m σὺν τῶν τοῖς καὶ ἰάσεως δεομ. L. ⁿ νοσοῦσι om. P. ^o τῆς om. P.

- 18 Καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων
 νηστεύοντες· καὶ ἔρχονται καὶ λέγουσιν αὐτῷ, διατί οἱ
 μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων νηστεύουσιν·
 19 οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ νηστεύουσι; καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ
 Ἰησοῦς, μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμ- 5
 φίος μετ' αὐτῶν ἐστι, νηστεύειν; ὅσον χρόνον μεθ'
 ἑαυτῶν ἔχουσι τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νηστεύειν.
 20 ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμ-
 φίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

Ἐπειδὴ δὲ τοῦ πρώτου τὴν λύσιν^ρ ἐδέξαντο, καὶ ἕτερον προσ- 10
 τίθεασιν· διατί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων νηστεύ-
 ονσι; βουλόμενοι προσλαμβάνεσθαι^ρ αὐτοῦ καὶ εὑρίσκειν^τ τι εἰς
 κακοήθειαν. Νυμφῶν ἐστι καιρὸς κλήσεως, καὶ καιρὸς διδασκα-
 λίας δι' ἧς^σ ἀνατρέφονται οἱ παῖδες, γαλουχοῦνται οἱ κεκλημένοι.^ι
 οὐκ ἔχει καιρὸν ἡ νηστεία· μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος ἐν 15
 ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι νηστεύειν. ὅσον χρόνον μετ' αὐτῶν
 ἔχουσι τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νηστεύειν. ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι
 ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν ἐν
 ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· τί ἐστιν “ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος;” τού-
 ἐστιν ἀναληφθῇ. Ποῖος νυμφίος; ὁ μέλλων νυμφεύεσθαι τὴν 20
 Ἐκκλησίαν. εἶπε νυμφίον, ἵνα τὴν ὑπανδρον ἐκβάλῃ· καινὴ γὰρ
 γίνεται νύμφευσις. τί ἐστιν ἡ νύμφευσις; ἀρραβῶνος δόσις.
 τούτέστι Πνεύματος Ἁγίου χάρις· δι' ἧς ἐπίστευσεν ἡ οἰκουμένη,
 καὶ ἁλιεῖς ἐδυσώπησαν, καὶ τὴν οἰκουμένην μετέβαλλον. “οὐ
 “δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος νηστεύειν ἐφ' ὅσον χρόνον μετ' 25
 “αὐτῶν ἐστιν ὁ νυμφίος.” τὴν μεθ' ἑαυτοῦ^υ διατριβὴν λέγει πάσης
 ὁδύνης ἀπαλλακτικὴν εἶναι. ὁδυνᾶται μὲν γὰρ ὁ μὴ παρὼν ἔχων
 τὸ ἀγαθόν. διὰ δὲ τὴν στέρησιν αὐτοῦ πενθεῖ πωθῶν τὴν ἀπόλαυσιν.
 ὁ δὲ παρόντος ἀπολαύων, εἰκότως εὐφραίνεται, καὶ οὐκ ὁδυνᾶται.
 νυμφίος δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὁ ταύτης ἡγεμὼν Λόγος, ὁ τὸ 30
 σπέρμα διδούς τῆς ζωῆς. ὅταν οὖν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν, ποθοῦντες

ρ τὸν λόγον P. L. ρ προσλαβέσθαι P. λαβὴν ποιήσασθαι L. τ εὐ-
 ρεῖν P. σ δι' ἧς om. P. ι κεκρυμμένοι P. υ ἑαυτοῦ L.

τὴν παρουσίαν αὐτοῦ νηστεύουσιν^κ. ἵνα συνῶσιν αὐτῷ κατὰ πνεῦμα, καθαιρόμενοι ἀπὸ σωματικῶν ἡδονῶν. καὶ τοῦτο μὲν εἰκότως εἶπεν, ὥστε καὶ τὴν μεγαλαυχίαν αὐτῶν καθελεῖν, καὶ δεῖξαι ὅτι μὴ πρὸς τρυφὴν καὶ ἄνεσιν τοὺς οἰκέους χειραγωγεῖ μαθητὰς, καιρὸς δὲ τίς ἐστι μεθ' ὃν ἐπιδείξονται τὴν ἀνδρείαν ἑαυτῶν, καὶ 5 τὴν ἐν δεινοῖς καρτερίαν.

- 21 Καὶ οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπιρράπτει ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· εἰ δὲ μὴ, αἶρει τὸ πλήρωμα αὐτοῦ τὸ
22 καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται. καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκούς παλαιούς. εἰ δὲ μὴ, 10 ῥήσσει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσκούς, καὶ ὁ οἶνος ἐκχέεται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται. ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκούς καινοὺς βλητέον.

Δεικνύων δὲ λοιπὸν καὶ τὸ διάφορον τῶν μαθητῶν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι μὴ δὲ μιᾷ ἀνάγκῃ ὁμοίως αὐτοῖς καὶ αὐτοὶ νηστεύουσιν, “οὐδεὶς 15 “ φησιν ἐπίβλημα” κ. τ. ἐ. “Ὡσπερ, φησὶν, εἰ ῥάκος^γ ἄκναφον ἐπιβληθῇ ἱματίῳ παλαιῷ, τῇ οἰκείᾳ στερρότητι κἄκεῖνο διαρρήγνυσιν· οἶνός τε νέος εἰς ἀσκούς εἰ ἐμβληθῇ^δ παλαιούς τῇ οἰκείᾳ θερμότητι τοὺς ἀσκούς διαρρήγνυσιν· οὕτω καὶ ἐπὶ τούτου^α. ἐπειδὴ γὰρ οἱ Ἀπόστολοι^β τῆς νέας διαθήκης κήρυκες τυγχάνουσιν, 20 οὐ δυνατόν αὐτοὺς τοῖς παλαιοῖς δουλεύειν νομίμοις. ἡμεῖς μὲν εἰκότως τοῖς παλαιοῖς ἀκολουθοῦντες ἔθεσι τὰς Μωσείας νηστείας φυλάττετε^ε. οὗτοι δὲ ἐπειδὴ τὰ καινὰ καὶ παραδόξα νόμιμα παραδιδόναι μέλλουσι τοῖς ἀνθρώποις, ταῦτα μὲν οὐδαμῶς ἀναγκάζονται φυλάττειν· κατὰ καιρὸν δὲ μετὰ τῆς λοιπῆς ἀρετῆς καὶ τὴν 25 νηστείαν ἀποδείξονται, οὐκ ἀνάγκη καὶ νομίμοις τισὶ καὶ ἔθεσι παλαιοῖς, ὥσπερ ἡμεῖς φυλάττοντες, ἀλλὰ γνώμῃ δι’ ἀρετὴν, ὅπως ἂν βούλωνται^δ, νηστεύειν μέλλοντες. καὶ γὰρ ἡ τῶν ἐνόμων νηστεία τοῦτο διενήνοχε τῶν ἐν τῇ χάριτι νηστευόντων· ὅτι οἱ μὲν ὠρισμένας ἔχοντες νηστείας, ἃς καὶ νηστεύειν πάντως αὐτοὺς 30 ἔχον καὶ μὴ βουλομένους· οἱ δὲ γνώμῃ μᾶλλον κατὰ τὸ δοκοῦν ἑαυτοῖς νηστεύουσιν ἀρετῆς αἰρέσει^ε μετιόντες αὐτήν. εἰ δὲ καὶ

^κ νηστεύουσιν L. ^γ ῥάκος P. ^δ ἐμβληθεὶς POSS. ^α τούτων POSS.
^β γὰρ οἱ ἀπόστολοι om. P. L. ^ε φυλάττεται P. ^δ P. L. ^ε ἀρετὴν εἶκα L.

ᾠρίσθαι ὁ τῆς τεσσαρακοστῆς δοκεῖ καιρὸς, δι' ὑπόμνησιν τῶν ῥαθύμων· ἀλλὰ καὶ ταύτην[†] γνώμη μᾶλλον τὴν νηστείαν μέτεμεν^ε.

- 23 Καὶ ἐγένετο παραπορεύεσθαι αὐτὸν ἐν τοῖς σάββασιν
διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὁδὸν
24 ποιεῖν τίλλοντες τοὺς στάχυν. καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον 5
αὐτῷ, ἴδε τί ποιοῦσιν ἐν τοῖς σάββασιν ὃ οὐκ ἔξεστι ;

Ἐλευθεριάζουσι πρὸς τὸν τύπον, τῇ ἀληθείᾳ συνόντες οἱ μαθη-
ταί· οὕτω δὴπου^h καὶ πρὸς τοῦ Κυρίου συνειθισμένοιⁱ, καὶ τὴν τοῦ
σαββάτου τυπικὴν ἀργίαν ἐξευτελίζειν, ἐπιφανείσης τῆς διηνεκοῦς
ἀργίας διὰ Θεὸν ἐπὶ^k τῶν κοσμικῶν. χρωῖνται δὲ ἀδεῶς τοῖς 10
ἀστάχυσιν εἰς τροφήν μηδὲν ἐπιφερόμενοι βρώσιμον. οἱ δὲ τῶν
τύπων ἥττονες καὶ τῆς ἀληθείας ἄπειροι ζυγομαχοῦσιν^l ὑπὲρ
σκιᾶς, καὶ τὸ, “οὐκ ἔξεστι,” λέγουσι πρὸς τὸν ἅπασαν ἐξουσίαν
ἔχοντα καὶ τοῖς ἰδίοις παρέχοντα· οὐκ εἰδότες ὅτι νομοθέτου νόμος
οὐ κρατεῖ, οὐδ' ἔστι τι καθάπαξ ὃ μὴ ἔξεστι βασιλεῖ. ὁ δὲ 15
Κύριος πρᾶειαν τὴν ἀπολογίαν ποιεῖται, οὐκ ἐξουσίας^m ἐπανα-
στάσει, ἀλλὰ παραδείγματιⁿ τῶν πάλαι ἁγίων, οἱ καὶ αὐτοὶ^o
μεγαλοφρονέστερα^p τῆς σωματικῆς ἀργίας^q καὶ τῶν τοιούτων
τύπων ἐπενόουν.

- 25 Καὶ αὐτὸς ἔλεγεν αὐτοῖς, οὐδέποτε ἀνέγνωτε τί ἐποί- 20
ησε Δαβὶδ, ὅτε χρεῖαν ἔσχε, καὶ ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ
26 οἱ μετ' αὐτοῦ ; πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ
ἐπὶ Ἀβιάθαρ ἀρχιερέως, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως
ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ
ἔδωκε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσι ; 25

Μέμνηται δὲ οἰκείως τοῦ Δαβίδ, δοξάντος ἂν καὶ αὐτοῦ μὴ
κατὰ νόμον τεθράφθαι, ὅτε τῶν ἱερατικῶν ἤψατο τροφῶν καὶ τοῖς
μεθ' αὐτοῦ ἔδωκεν, ἵνα ἢ πρὸς ἐκεῖνον αἰδῶς ἐπισχῇ τὴν κατὰ
τῶν Ἀποστόλων συκοφαντίαν. εἰ γὰρ προφήτης αὐθεντεῖ κατὰ τοῦ
νόμου συμπεριαιγόμενος τῇ ἐνδείᾳ καὶ τῇ χρεΐᾳ ἐπακολουθῶν, 30

[†] ταῦτα L.

^ε μέτεμεν P.

^h δὴ πῶς L.

ⁱ συνηθ. PL.

^l ἀπὸ L.

^l Sic P.L. σκομαχ. Poss.

^m Sic L. ἐξουσίαν Poss.

ⁿ παραδείγματα L.

^o αὐτῆς L.

^p μεγαλειφύστερα L.

^q ἀργίας

um. P.

καίτοι ὑπὸ νόμον[†] ὑπάρχων, ἐάν μου τοὺς μαθητὰς ἴδῃτε διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἄρτους τὴν παράθεσιν τῶν σπερμάτων ἑαυτοῖς^α ἀντὶ τραπέζης παρατιθέντας, ἀγανακτεῖτε καὶ ἐκδικεῖτε τὸν νόμον; ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι Δαβὶδ μὲν δοῦλος ἦν τοῦ νόμου; ἐγὼ δὲ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου Κύριος εἰμὶ τοῦ σαββάτου; Διὰ τί δὲ αὐτὸς ἰδίως υἱὸς 5 ἀνθρώπου καλεῖται; ἐπειδὴ Τίος ὢν τοῦ Θεοῦ, παραδόξως κατηξίσεν υἱὸς ἀνθρώπου διὰ τοὺς ἀνθρώπους κληθῆναι. ἐπειδὴ δὲ^ε Ἀβιάθαρ τῆνικαῦτα μέμνηται ὑπάρχοντος ἀρχιερέως ὅτε τοῦτο Δαβὶδ ἐποίησεν ἢ δὲ τῶν Βασιλειῶν βίβλος Ἀβιμέλεχ^υ εἴποι τις ἂν διώνυμον γεγενῆσθαι τὸν Ἀβιμέλεχ, ὥς τε εἶναι τὸν αὐτὸν τῷ 10 Ἀβιάθαρ^ι ἢ τοῦ μὲν Ἀβιμέλεχ τὴν ἱστορίαν μεμνησθαι ὡς ἱερέως, τὸν δὲ Σωτῆρα τὸν Ἀβιάθαρ ἀρχιερέα τυγχάνειν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ^κ φῆσαι. καὶ φαίνεται ἢ τῶν Βασιλειῶν γραφὴ τὸν μὲν Ἀβιμέλεχ καὶ τοὺς ἱερέας τοῦ Θεοῦ ἀνηρῆσθαι φήσασα ἐπὶ τοῦ Σαουλ, ἀρχιερέα δὲ οὐκ ἀνηρῆσθαι ἱστορήσασα.

15

ΚΕΦ. Ζ.

Περὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος χεῖρα.

1 Καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἦν ἐκεῖ 2 ἄνθρωπος ἐξηραμμένην ἔχων τὴν χεῖρα. καὶ παρετήρουν αὐτὸν εἰ τοῖς σάββασιν θεραπεύσει αὐτὸν, ἵνα κατηγο- 20 ρήσωσιν αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Λουκᾶς προστίθισιν, ὅτι διδάξαι ἤλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ὅτι τὴν δεξιὰν χεῖρα εἶχεν ἐξηραμμένην^γ ὁ ἰαθεὶς· ὁ δὲ Ματθαῖός φησιν, “εἶπεν αὐτοῖς^κ ὁ Ἰησοῦς, τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν “ ἄνθρωπος, ὃς ἔξει πρόβατον ἓν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάβ- 25 “ βασιν^α εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατῇσει αὐτὸ^β καὶ ἐγερεῖ^ε; πόσῳ οὖν “ διαφέρει ὁ^δ ἄνθρωπος προβάτου;” ἐπάλληλα^σ συμβαίνει τὰ εἰς τὴν λύσιν τοῦ σωματικοῦ σαββάτου συντείνοντα^φ. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀποδείξεων ἔστι μόνον ὁ Κύριος· καίτοιγε ἀπὸ τῶν θειῶν

[†] μῶμον L. ^α αὐτοῖς L. ^ε Om. P. ^υ ἀβιμέλεχ L. et Poss. ubique ἀβιμέλεχ P. ^κ Sic L. ἐκ. τοῦ καιρ. Poss. ^γ Sic L. εἶχ. ὁ ἰαθ. ξηρὰν Poss. ^β αὐτῷ L. ^σ τοῖς σάββασιν om. P. ^δ οὐχὶ κάτεισιν εἰς αὐτὸν L. ^ε ἐγερεῖ αὐτὸ L. ^φ ὁ om. P. ^ζ Sic L. ἐπ' ἀλλήλων Poss. ^θ συντείνονται Poss.

γραφῶν ἀπάσαις χρησάμενος· ἀλλὰ καὶ θαύματι^ε τὴν ὑπόνοιαν ἀπολύεται^h.

- 3 Καὶ λέγει ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμένην ἔχοντι τὴν
4 χεῖρα, ἔγειραι εἰς τὸ μέσον. καὶ λέγει αὐτοῖς· ἔξεστι
σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν σῶσαι⁵
ἢ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ ἐσιώπων.

Ἡρώτησε γὰρ τοὺς Φαρισαίους περιβλεψάμενος, ὥστε καὶ τῷ ὁμῶς αὐτοὺς ἐπισπασσθαι, εἴπερ ἔξεστιν ἐν σάββασι θεραπεύειν; ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀπολέσαι; οἱ δὲ ἐσιώπων. ἤδεισαν γὰρ ὅτι πάντως αὐτὸν ἰάσεται. ἔστησεν οὖν αὐτὸν μέσον, ἵνα τῇ ὄψει¹⁰ αὐτοὺς ἐπικάμψῃ, ἵνα κατακλασθέντες¹ τῇ θείᾳ τὴν πονηρίαν ἐκβάλωσι, καὶ τὸν ἄνθρωπον αἰδεσθέντες, παύσωνται τῆς θηριωδίας. καὶ οὗτος μὲν φησιν, ὅτι ἠρώτησεν, ὁμοίως δὲ καὶ Λουκᾶς. Ματθαῖος δὲ, ὅτι ἠρωτήθη. εἰκὸς δὲ ἀμφοτέρα γεγενῆσθαι. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπισυνάπτει¹ τῷ λόγῳ τὸ θαῦμα, εἰπὼν τῷ ἀνθρώπῳ,¹⁵ ἔκτεινον τὴν χεῖρα· καὶ παραχρῆμα ἐξέτεινεν, ὑγιὲς ἀπὸ μόνης γενόμενος^m φωνῆς. καὶ διὰ πάντων τούτων ἀπολογισάμενοςⁿ, ὑπὲρ τῶν μαθητῶν ὁμοῦ, καὶ τὴν καθ' ἑαυτὸν^o ἀγωγὴν ἀνωτέραν ἔδειξε τοῦ νόμου πολὺ. οἱ δὲ διὰ τὸ θαῦμα προστιθέασι τῇ πονηρίᾳ, καὶ αὖξουσιν τὴν κακίαν, καὶ διελεύουσιν πρὸς ἀλλήλους, τί ἂν ποιήσειαν²⁰ τῷ Ἰησοῦ τὴν διάνοιαν πεπωρωμένην ἔχοντες ἐκουσίως· ὁ γὰρ ἐπὶ προβάτου συγκεχωρησθαι ἐνόμιζον, ἀτόπως ἐκώλυον ἐπὶ ἀνθρώπου, ἐφ' ᾧ πολλῶν μᾶλλον ἔδει τὴν ἀργίαν παραιτεῖσθαι διὰ τὴν ἱασιν, ὅσῳ καὶ τιμιώτερος. πῆρυσιν οὖν αὐτοῖς εἰργάζετο διανοίας ὁ φθόνος. ὁ γὰρ ὄντως Θεοῦ νόμος οὐδαμῶς κωλυτικός ἐστὶ τοῦ²⁵ καλοῦ, εἰ καὶ συμβολικῶς ἀργίαν ἐπὶ τοῦ σαββάτου προσέταττεν.

- 5 Καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ' ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου· καὶ ἐξέτεινε, καὶ ἀποκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑγιὲς ὡς ἡ ἄλλη.³⁰

Τὸ δὲ λυπεῖσθαι τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τῇ πωρώσει αὐτῶν ἀρμόσει τῇ οἰκονομίᾳ ἣν δι' ἡμᾶς ἐκουσίως κατεδέξατο.

^ε θαυμάτων L.

^h ἀποδύεται P.L.

¹ Sic P.L. κατακλιθέντες

Poss.

¹ Sic P.L.

μετασυν. Poss.

^m γενόμενος P. γενόμενον Poss.

ⁿ ἀπολογισάμενος P.

^o ἑαυτῶν P.

7 Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ
 πρὸς τὴν θάλασσαν. καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γα-
 8 λιλαίας ἠκολούθησεν αὐτῷ, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, καὶ
 ἀπὸ Ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας, καὶ πέραν
 τοῦ Ἰορδάνου, καὶ οἱ περὶ Τύρον καὶ Σιδῶνα, πλῆθος 5
 9 πολὺ, ἀκούσαντες ὅσα ἐποίει, ἦλθον πρὸς αὐτόν. καὶ
 εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοιάριον προσκαρτερῇ
 10 αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν. πολλοὺς
 γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ ἵνα αὐτοῦ
 11 ἄψωνται, ὅσοι εἶχον μάστιγας· καὶ τὰ πνεύματα τὰ 10
 ἀκάθαρτα ὅταν αὐτὸν ἐθεώρει, προσέπιπτον αὐτῷ καὶ
 12 ἐκραζέ, λέγοντα ὅτι σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. καὶ πολλὰ
 ἐπετίμα αὐτοῖς, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι.

“Καὶ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ” ὑπὲρ τοῦ
 μὴ βιάζεσθαι^p τὴν τοῦ πράγματος φύσιν· ὅπερ ἦν ἐν τῷ παρεῖναι 15
 μὲν τοῖς πολεμοῦσι, μὴ πάσχειν δὲ ὑπ’ αὐτῶν. ἅμα δὲ καὶ αὐτοῖς
 ἐκείνοις, ἐφ’ ὅσον ἐνδέχεται, χαρίζεται, μὴ θάττον ἐνόχους τῇ
 Χριστοφονίᾳ^q γενέσθαι. ἐν τῷ εἰπεῖν δὲ τὸν Εὐαγγελιστὴν· τὸ^a
 “πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ ἀπὸ τῆς
 “Ἰουδαίας καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας, καὶ πέραν 20
 “τοῦ Ἰορδάνου, καὶ περὶ Τύρον καὶ Σιδῶνα πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντες
 “ἦλθον πρὸς αὐτόν, καὶ εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοιάριον
 “προσκαρτερῇ αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, καὶ μὴ θλίβωσιν αὐτόν,
 “πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ, ἵνα αὐτοῦ ἄψων-
 “ται ὅσοι εἶχον μάστιγας καὶ τὰ ἐξῆς.” ταῦτα εἶρηκεν ὁ Εὐαγγ- 25
 γελίστης περιληπτικώτερον ἅπαντα βουλευθεὶς εἰπεῖν. οὐδὲ γὰρ
 πρὸς φιλοτιμίαν ποιοῦνται τοὺς λόγους, ἐπαίροντες εἰς ὕψος τοῖς
 κατὰ μέρος διηγήμασι τὰ γενόμενα·^t τὸνναντίον δὲ καὶ συστέλ-
 λοντες διὰ τὴν τῶν ἀκρωμένων ἀσθένειαν. εἰ γὰρ ἅπαντα γραφῇ
 ἐπεχείρησαν^u παραδοῦναι, ὅπερ ἦν ἀμήχανον, “οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι 30
 “τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία,” κατὰ τὴν τοῦ θεο-

^p βιάζεσθαι Poss. ^q τῆς χριστοφονίας L. ^r ἐν τ. εἰπ. δὲ ὁ εὐ. om. L.
^a τὸ om. P. ^t Sic L. λογμ. Poss. ^u ἐπεχείρισαν P.

λόγου Ἰωάννου φωνήν. πλὴν ὅτι ἐξάκουστον* ἐγένετο πάσαις ταύταις ταῖς χωραῖς τὰ κατὰ τὸν Ἰησοῦν, πολὺς τε ὄχλος συνέρρει, τοῦτο μὲν πρὸς θέαν τῶν γινομένων καὶ ἱστορίαν τοῦ Ἰησοῦ· τοῦτο δὲ καὶ παντοίαις νόσοις συνεχομένους† ἐπιφερόμενοι, ὅπως τύχῃσι τῆς ἰάσεως. ὥς δ' ἐθεάσατο αὐτοὺς ὁ Ἰησοὺς ἤσθη 5 αὐτῶν ἐπὶ τῇ σπουδῇ, καὶ καλὴν ἀπήτησεν τῶν καμάτων αὐτοῖς τὴν ἀμοιβήν, τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν πάντας ἰασάμενος. ἐπιτιμᾷ δὲ‡ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις βοῶσιν· “ὅτι σὺ εἶ ὁ Υἱὸς “ τοῦ Θεοῦ,” καὶ τὸν ἐαυτῶν δεσπότην ἐπιγινώσκουσι διὰ τῆς προσκυνήσεως, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι, καὶ τῶν Γραμμα- 10 τέων καὶ Φαρισαίων ἐπὶ πλεῖον διεγείρωσι τὴν μαρίαν, καὶ τὰς ὀργὰς καὶ τὸν φθόνον ἐκκαύσωσι^α· ταμιευόμενος τὸ παθεῖν κατὰ τὸν ὀρισμένον ἵπ^β αὐτοῦ καιρόν.

ΚΕΦ. Η.

Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων ἐκλογῆς.

15

13 Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, καὶ προσκαλεῖται οὓς
14 ἤθελεν αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν. καὶ ἐποίησε
δώδεκα ἵνα ὦσι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς
κηρύττειν.

Ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, ὥς φησιν ὁ Λουκᾶς, προσεύξασθαι. 20 πανταχοῦ γὰρ ὥς ἐπίπαν τοῖς θαύμασι τὴν εὐχὴν ἐπιτίθησιν, οὐχ ὥς ἀσκῶν ἀρετὴν, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς μάθωμεν διανυκτερεύειν ἐν προσευχῇ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ὑφ' ἡμῶν γενομένων^ε καλῶν αὐτὸν αἴτιον καὶ ποιητὴν καὶ συνεργὸν ὑπολαμβάνειν, καὶ ἀνυμνεῖν τὸν τῶν ἀγαθῶν δοτῆρα· ἴσως δὲ καὶ ἕτερόν τι οἰκονομῶν καὶ τοὺς ἡγου- 25 μένους διδάσκων τῆς ἐκκλησίας πρὸ τῶν γινομένων ὑπ' αὐτῶν χειροτονῶν διανυκτερεύειν ἐν προσευχῇ, ὅπως μὴ ματαία γένηται αὐτοῖς ἡ προβολή^δ. αὐτὸς γὰρ ὥς Θεὸς ἐπιστάμενος τὰς ἀπάντων καρδίας καὶ τὰ μέλλοντα εἰδὼς ἀκριβῶς, τῶν ἐαυτοῦ Ἀποστόλων, οὕτω τὴν προβολὴν^ε ἐποίησατο· εἰ καὶ τὸν Ἰούδαν ἐκυσίως προ- 30

* ἐξάκουστα Poss.

† συνεχομένους L.

‡ τε P.

α ἐκκόψωσι L.

β ἀπ' αὐτ. Poss.

ε γινομένων P.

δ Sic P.L. προσβ. Poss.

ε προσβ. Poss.

είλετο, ἵνα δείξῃ ὡς οὐ φύσει εἰσὶ σωζόμενοι καὶ ἀπολλύμενοι· ἀλλ' ἕκαστος ἑαυτὸν σωτηρίας ἢ ἀπωλείας ἀποδείκνυσιν ἄξιον. ὅτι γὰρ ἥδει ὡς προδότης ἔσται Ἰουδας, διδάσκει τὰ εὐαγγέλια. γενομένης οὖν, κατὰ τὸν Λουκᾶν, ἡμέρας, προσκαλεῖται οὓς ἠθέλησε, καὶ ἐκλεξάμενος ἐξ αὐτῶν δώδεκα (ἦσαν γὰρ πλείους οἱ 5 παρόντες) Ἀποστόλους ὠνόμασεν, εἰς παρασκευὴν τοῦ πράγματος καὶ εἰς τὸ μέλλον ὑπ' αὐτῶν πληρωθήσεσθαι ἔργον, δοὺς αὐτοῖς δύναμιν (τοῦτο γὰρ ἡ ἐξουσία) θεραπεύειν τὰς ὥσους καὶ δαίμονας ἀπελαύνειν. εἶτα λέγει καὶ τὰ ὀνόματα, ἵνα μὴ σφάλῃς περὶ τὰς προσηγορίας, ἵνα μὴ ὁ τυχὼν εἴπῃ Ἀπόστολος γεγονέναι. 10 καὶ φησιν ὡς¹ ἐπέθηκεν ὄνομα τῷ Σίμωνι ὄνομα Πέτρον¹, ἵνα προλάβῃ τὸ ἔργον ἢ κλήσις προφητικῶς. Πέτρος γὰρ αὐτὸν κέκληκεν, ἐπειδὴ ἐν πέτρᾳ ἡμελλεν οἰκοδομεῖν, ἐπειδὴ ἀρραγὴς ἦν ὁ λόγος καὶ ἡ πίστις ἀσάλευτος. καὶ τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην ἐπωνομάζει Βοανεργές, ὃ ἔστιν υἱὸς βροντῆς, 15 διὰ τὸ μέγα καὶ διαπρύσιον ἠχῆσαι τῇ οἰκουμένη τῆς θεολογίας τὰ δόγματα· καὶ τόνδε, καὶ τόνδε, ἵνα μάθῃς τοὺς δώδεκα.

20 Καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον, καὶ συνέρχεται πάλιν ὄχλος, 21 ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μήτε ἄρτον φαγεῖν. καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν· 20 ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη.

Ὅτε τοίνυν ἐξελέξατο, ἔρχεται εἰς οἶκον, καὶ συνέρχεται πάλιν ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μηδὲ ἄρτον φαγεῖν· καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν, ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη. τίνες ἀκούσαντες, ἢ πόθεν ἐξῆλθον, οὐ σαφῶς διηγῆσατο. 25 νομίζων οὖν περὶ τῶν Φαρισαίων καὶ Γραμματέων λέγειν τὸν Εὐαγγελιστὴν, ὡς ἀκούσαντες περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ περιεστῶτος αὐτὸν ὄχλου, ὑπὸ βασκανίας ἐκβακχευθέντες εἰς ὀργήν, ἔδραμον αὐτὸν ἐπισχεῖν, ἐκεῖνο² ὑπολαμβάνοντες πάσχειν ὅπερ αὐτοὶ πεπόνθασι. μανία γὰρ σαφῆς καὶ φρενῶν ἑκστασις τὸν τῶν τοιούτων 30 θαυμάτων¹ ποιητὴν, καὶ ψυχῶν εὐεργέτην, καὶ θεϊκῆς σοφίας

¹ φύσεις εἰσὶ σωζόμενοι καὶ ἀπολλυμένοι L. ² τὸ P. ³ ὁ P.
¹ Πέτρον P. ² ἐκεῖνον L. ³ τοσούτων ποιητ. POSS.

διδάσκαλον, ὑπολαμβάνειν ἐξίστασθαι. ὅθεν ἐπάγει περὶ τινων φησι σαφῶς διηγούμενος ὅτι οἱ γραμματεῖς κ. τ. ε.

- 22 Καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες ἔλεγον, ὅτι Βεελζεβούλ ἔχει, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. 5

Ἐπειδὴ ἀντιλέγειν οὐκ εἶχον τοῖς γινόμενοις, ἐτέρως αὐτὸν^ῃ διαβάλλειν ἐπειράσθησαν, ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων φήσαντες ἐκβάλλειν αὐτὸν τὰ δαιμόνια· ὥστε εὐγνωμονέστερα τῶν ἀρχόντων τὰ πλήθη. τοῖς μὲν γὰρ ἐμποδίζει περὶ τὴν δικαίαν κρίσιν ἢ φιλοδοξία· τοῖς δὲ ἀνεπισκότητος ἢ διάνοια κατὰ 10 τοῦτο· ὅπου δὲ οὐκ ἐπισκοτεῖται ὁ νοῦς, ὁξύτερον ὄρεα, καὶ πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Κυρίου προάγονται· οἱ δὲ τοῦ νόμου διδάσκαλοι συκοφαστοῦσι, καὶ πᾶγμα τοῖς θεοῖς διδάγμασιν ἐναντιώτατον ὑπὸ τοῦ πονηροῦ λύσιν ἐννοοῦσι γίνεσθαι.

- 23 Καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν 15
24 αὐτοῖς, πῶς δύναται Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν; καὶ ἂν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι
25 ἢ βασιλεία ἐκείνη· καὶ ἂν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ
26 δύναται σταθῆναι ἢ οἰκία ἐκείνη· καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν, μεμέρισται, καὶ οὐ δύναται σταθῆναι, 20
ἀλλὰ τέλος ἔχει.

Σφόδρα ἀπὸ τῶν παραδειγμάτων ἰσχυρὰν ἐποιήσατο τὴν ἀπόδειξιν τοῦ μηδὲ δυνατὸν εἶναι τοῦτο γενέσθαι ὅπερ ἐκεῖνοί φασιν· ἀνάγκη γὰρ τὴν μερισθεῖσαν βασιλείαν ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἢ πάντως πλεῖστον ὅσον ἑαυτῆς ἐλάττωνα γίνεσθαι^ῃ. τὸ δ' αὐτὸ καὶ 25 ἐπὶ οἰκίας καὶ πόλεως ἐστὶν ἰδεῖν ὁμοίως συμβαῖνον. οὐκοῦν καὶ ἡ τοῦ Σατανᾶ βασιλεία, εἴπερ ἐφ' ἑαυτὴν μεμέρισται, καὶ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἀπελαύνει τῶν ἀνθρώπων, ἡγγικεν ἢ κατάλυσις τῶν δαιμόνων, ὥς ἔοικε· τὸ μὲν γὰρ κράτος αὐτοῖς ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων κρατεῖν. εἰ δὲ τοῦτο αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἀφαιρεῦσιν, οὐδὲν 30 ἕτερον ἐστὶν εἰπεῖν ἢ τὴν βασιλείαν αὐτοῖς λελύσθαι. εἰ δὲ συνέ-

^ῃ αὐτὰ POSS.

^ῃ Sic P.L. ἐμφυλ. ἢ πάντως ἀπολέσθαι POSS.

στηκεν ἡ βασιλεία τοῦ πονηροῦ, καὶ κρατεῖ τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔτι, δῆλος ὡς οὐ διηρέθη καθ' ἑαυτῆς.

- 27 Οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, διαρπάσαι, εἰ μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δῆσῃ, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει. 5

Οὐκοῦν ἐπειδὴ σκεύη τῶν δαιμόνων γεγονόσιν οἱ ἄνθρωποι διὰ τὰς κακίας ὑπὸ τὴν ἐκείνων^ο καταστάντες ἐξουσίαν, ἀδύνατον ἦν ἀφαιρεθῆναι τοὺς δαίμονας τὴν οἰκίαν κτησιν, ἀλλ' ἡ πρότερον αὐτῶν ἡττηθέντων, καὶ δεσμοῖς περιβληθέντων εἰς τὸ μὴ δύνασθαι αἰθίς ὑπὲρ τῶν ἰδίων διαμάχεσθαι κτημάτων. τοῦτο δὲ ὑπὸ τῶν 10 δαιμόνων οὐκ ἂν ποτε ἐγένετο· ἐπεὶ μὴδὲ οἷόν τε ἦν ἐκείνους ἑαυτοὺς ἀφελέσθαι τῆς ἐξουσίας αὐτῶν τοὺς ἀνθρώπους.

- 28 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, Ὅτι πάντα ἀφεθήσεται τὰ ἁμαρτήματα τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ βλασφημίαι ὅσας 29 ἂν βλασφημήσωσιν· ὅς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ 15 Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ' 30 εἰς τοῦτον αἰῶνα κρίσεως· ὅτι ἔλεγον, Πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει.

Ὡς περ ἐνταῦθα ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν οὐκ ἀνεμφάτως εἴρηται τῆς μετανοίας, οὕτως καὶ τὸ κατὰ τοῦ Πνεύματος βλάβη 20 οὐκ ἀνεπίδεκτον πάντως τὴν μετάγνωσιν ἔξει· σκληρὸν γὰρ τοῦτο καὶ ἀνεπίγνωμον πάντη· καὶ τῆς τοῦ πάντας ἀνθρώπους ἐλαύνοντος ἐπὶ σωτηρίαν φιλανθρωπίας.

Τὴν εἰς τὸν Θεὸν βλασφημίαν ἀσύγνωστον εἶναί φησι τῷ τοῦ Πνεύματος ὀνόματι· ὥς περ γὰρ ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια 25 βασιλεία Θεοῦ· οὕτως καὶ ἡ βλασφημία^ρ ἡ κατὰ τούτου κατὰ Θεοῦ γίνεται. ἀσυγχώρητον δὲ εἶναι λιιδερίαν Θεοῦ, ὡς ἐν ἑαυτῇ^η συγγνώμῃ οὐκ ἔχουσιν. τὴν γὰρ εἰς υἱὸν^ς ἔχειν πρὸς σύγκρισιν ἐκείνης, καθ' ὃ νεόμιστο τότε^ς, καὶ ἑώρατο ἄνθρωπος ὢν, καὶ δι' εὐτελείας ἐλθὼν καὶ γένους εὐκαταφρονήτου· τὸ δὲ μήτε ἐπὶ τοῦ 30 παρόντος αἰῶνος μήτε ἐπὶ τοῦ μέλλοντος ἀφίεσθαι, τὴν κατὰ νό-

^ο ἐκείνου L. ^ρ βασιλεία P. ^η ὡς ἐν ἑαυτῇ om. P. ^ς αὐτὸν P.L.
^ς νεόμιστό τε P.L.

μὴν ἐρμηνεύει[†] κρίσιν καὶ τὴν μέλλουσαν. ὅτε γὰρ νόμος τὸν
καταρῶμενον Θεὸν θανατοῦσθαι κελεύει, καὶ ὁ Κύριος ἐπιψηφιεῖ-
ται τῷ νόμῳ, συγγνώμην ἐπὶ τῷ τοιούτῳ μὴ διδούς. παρασεσιω-
πημένη δὲ ἐν τούτοις ἡ διὰ βαπτίσματος ἄφεσις εἶη, ἐπεὶ μὴδὲ
καιρὸς ἦν πῶ^υ περὶ ταύτης Ἰουδαίοις διαλέγεσθαι. μεταξὺ γάρ 5
πῶς εὐρίσκεται αὕτη τῆς τε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ καὶ τῆς μελλού-
σης κατακρίσεως, ὅτι πᾶς ὁ βαπτιζόμενος ἔξεισιν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος
τούτου, καὶ μεταξὺ πῶς παρούσης καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς ἐξε-
τάζεται· καὶ οὕτω παραίτησιν τῆς ἐκ νόμου κατακρίσεως ἴσχει
κατὰ τὸν λέγοντα Παῦλον, “Θεὸς ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων;” 10
οὐκοῦν τὸ τὰ θαύματα καὶ τὴν τῶν δαιμόνων κατάλυσιν, ἃ μόνον
τοῦ Πνεύματος ἔστι ποιεῖν, ταῦτα τῷ δαίμονι παρατιθέναι, οὐδε-
μίαν ὑμῖν ἀπολογίαν ἢ συγγνώμην τῆς βλασφημίας καταλείπει.
ταῦτα δὲ οὕτε τὴν εἰς ἑαυτὸν βλασφημίαν ἀφίεσθαι ἀποφηνά-
μενος^κ, οὔτε τοῖς βλασφημοῦσι κατὰ τοῦ Πνεύματος χῶραν 15
μετανοίας, εἰ βούλονται^γ, ἀφιεῖς οὐδεμίαν, ἀλλ’ ἐν παραθέσει
τὴν εἰς αὐτὸν βλασφημίαν, ὥς εἰς ἄνθρωπον τότε γίνεσθαι μόνον
δοκούσαν, ἐλάττωνα φάσκων εἶναι, ὅταν τῇ βλασφημίᾳ^κ τοῦ
Ἀγίου συγκρίνηται Πνεύματος.

- 31 Ἔρχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ 20
ἔξω ἐστῶτες ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν, φωνοῦντες αὐτόν.
32 καὶ ἐκάθητο ὄχλος περὶ αὐτόν· εἶπον δὲ αὐτῷ, Ἰδοὺ, ἡ
33 μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου καὶ αἱ ἀδελφαί σου ἔξω
ζητοῦσί σε. καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς λέγων, Τίς ἐστὶν ἡ μή-
34 τηρ μου ἢ οἱ ἀδελφοί μου; καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ 25
τοὺς περὶ αὐτὸν καθημένους, λέγει, Ἴδε, ἡ μήτηρ μου καὶ
35 οἱ ἀδελφοί μου. ὃς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ,
οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφή μου καὶ μήτηρ ἐστί.

Δείκνυσιν ὅτι πάσης προτιμᾷ συγγενείας τοὺς κατὰ τὴν
πίστιν οἰκείους· ταῦτα δὲ εἶρη οὐκ ἀποδοκιμάζων πάντως τὴν μη- 30
τέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς· ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι πάσης σωματικῆς

[†] ἐρμηνεύειν P. ^υ erasum P. ^κ ἀποφαινόμενος P.L. ^γ ὄλονται P.
^κ Sic P. τὴν βλασφημίαν Poss.

συγγενείας προτιμᾷ τῆς ψυχῆς τὴν οἰκειότητα· διὰ τοῦτου καί κείνους στέργων ταῦτα ἐπάγοιντο· πρὸς γὰρ τὸν οἰόμενον ὡς ἐπὶ^b σπουδαιότερον καλεῖν αὐτὸν τῶν οἰκείων τὴν ὁμιλίαν, ἀναγκαῖον ἦν τοῦτο εἰπεῖν, ὁμοῦ καὶ εἰς διδασκαλίαν τῶν παρόντων. ἄλλως δέ φησιν ὅτι μήπω τότε πεπιστεύκεισαν εἰς αὐτὸν οἱ ἀδελ- 5 φοὶ αὐτοῦ, ὡς μανθάνομεν παρὰ Ἰωάννου. παρὰ δὲ τοῦ Μάρκου, ὅτι ὡς ἐξεστηκότα κατέχειν ἐπείρου. ἐπειδὴ^c γοῦν τοιαύτης ἦσαν διανοίας, καὶ ὁ Κύριος αὐτῶν οὐχ ὡς οἰκείων ἐμνήσθη· μανθάνομεν δὲ ὅτι καὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ Πνεῦμα^d συγγενεῖς καθιστάμεθα.

10

ΚΕΦ. Θ.

Περὶ τοῦ σπόρου παραβολή.

- 1 Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ συνήχθη πρὸς αὐτὸν ὄχλος πολὺς, ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα εἰς τὸ πλοῖον καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσῃ· καὶ πᾶς 15
2 ὁ ὄχλος πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦν. καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς πολλὰ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Κάθεται πρὸς τῇ θαλάσῃ τῆς^e ἐν μέσοις ὄχλοις διατριβῆς ὑφιστάμενος· καὶ οὐδ' οὕτως εὐρυχωρία καταλείπεται διὰ τὴν τοῦ 20 πλήθους συνδρομὴν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ πλοῖον ἀναβαίνει. πρὸς γὰρ τὴν χρείαν αἱ πράξεις καλῶς γίνονται. διδάσκει τοίνυν ἐκ θαλάττης τοὺς ἐπὶ γῆς ἐστηκότας· συνήθως δὲ διὰ πλοίου, καὶ οὐκ αὐτῆς τῆς θαλάττης ἐπιβεβηκὼς^f, καίτοι δυνάμενος, ἵνα μήτε τῆς ἀκροάσεως ἐκβάλλῃ διὰ τῆς ἐκπλήξεως, μήτε θαυματουργὸς μᾶλ- 25 λον ἢ διδάσκαλος φαίνεται· τὸ γὰρ περιττὸν καὶ οὐ κατὰ φιλανθρωπίαν γινόμενον παραδόξον, ἄκαιρον εἶχε τὴν θαυματουργίαν· ἐπειδὴ τοίνυν σημεῖα πολλὰ ἐποίησε, πάλιν τὴν ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφέλειαν παρέχει· καὶ κάθεται ἐν τῷ πλοίῳ ἀλιεῶν καὶ σαγηνεῶν τοὺς ἐν τῇ γῇ. ἐκάθισε δὲ οὕτω. οὐ γὰρ ἀπλῶς αὐτὸ 30 τέθεικεν ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἵνα μετ' ἀκριβείας συνθῇ τὸ θέατρον.

^b ἐπὶ τι P. καὶ ἐπὶ τι L.
P.L. male Poss. πατέρα.

^c ἐπειδὴ τοιαύτη διανοία καὶ ὁ P.L.
^e τοῖς P.

^d Sic
^f ἐπιβέβηκε P. μεταβέβηκε Poss.

καὶ μηδένα ἀφῆ^ε κατὰ νότου, ἀλλὰ πάντας ἀντιπροσώπους ἔχει. καθίσας δὲ ἐκεῖ διὰ παραβολῶν φθέγγεται· καὶ πᾶσαι αἱ παραβολαί, ἃς ἐφεξῆς ἐνταῦθα τίθησι, πρόρρησίς^h εἰσι τῶν ἀπὸ τοῦ κηρύγματος, ἧτοι περὶ τὸ κήρυγμα ἐσομένων· λέγει δὲ αὐτὰ πολλῶν μὲν ἐτέρων ἕνεκεν, τὴν τούτων προαγόρευσιν ἀναγκαίαν εἶναι 5 νομίσας αὐτῷ· μάλιστα δὲ ὡς ἂν μὴ καθάπερ οἱ λοιποὶ τῶν διδασκαλίας ἀρξάντων τινὸς, δοκῇ καὶ αὐτὸς ἀγνοῖα τῶν ἐξῆς ἐσομένων κηρύττειν τὸ Εὐαγγέλιον. προλέγει τοίνυν καὶ τοῦ κηρύγματος τὴν ἐπίδοσιν, καὶ τῶν ἀπειθούντων τὴν φαυλότητα, ἣ μὴ γηυσία διαθέσει τῶν τῷ Εὐαγγελίῳ προσιόντων τὴν χαννότητα. 10 ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν ἐν τούτοις σπουδὴν, ὡς διὰ πάντων δῆλον γενέσθαι τοῖς ἀκούουσιν, ὅτι σφόδρα εἰδὼς οἶά τινα τὰ περὶ τὸ κήρυγμα ἔσται, κέχρηται τῇ διδασκαλίᾳ· τῶν σπουδαίων ἕνεκα πάντα διαπραττόμενος.

³ 4 Ἀκούετε. ἰδοὺ, ἐξῆλθεν ὁ σπεῖρων τοῦ σπεῖραι· καὶ 15 ἐγένετο ἐν τῷ σπεῖρειν, ὃ μὲν ἔπασσε παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ 5 ἦλθε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατέφαγεν αὐτό· ἄλλο δὲ ἔπασσε ἐπὶ τὸ πετρῶδες, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν· 6 καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς· ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν 20 7 ἐξηράνθη. καὶ ἄλλο ἔπασσε εἰς τὰς ἀκάνθας· καὶ ἀνέβησαν αἱ ἀκανθαί, καὶ συνέπνιξαν αὐτό, καὶ καρπὸν οὐκ 8 ἔδωκε. καὶ ἄλλο ἔπασσε εἰς τὴν γῆν τὴν καλήν· καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα, καὶ ἔφερεν ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἐξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν. 25

Πρώτην ταύτην παραβολὴν τίθησι ποιοῦσαν τὸν ἀκροατὴν προσεκτικώτερον. ἐπειδὴ γὰρ αἰνιγματωδῶς ἤμελλε διαλέγεσθαι διὰ τὸ εἶναι καὶ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους ἀναμεμιγμένους τῷ πλήθει, διανίστησι τὴν διάνοιαν τῶν ἀκουόντων πρῶτον διὰ τῆς παραβολῆς· πρὸς τοῦτοις καὶ ἵνα ἐμφατικώτερονⁱ τὸν λόγον 30 ποιήσῃ, ἐν παραβολαῖς φθέγγεται, καὶ ἵνα^k πλείονα τὴν μνῆμην ἐνθῇ, καὶ ὑπ' ὅσιν ἀγάγῃ τὰ πράγματα. οὕτως καὶ οἱ προφῆται

^e ἀφῆκε διὰ νότου P⁰85.

^h προρρήσεις P.

ⁱ ἐμφαντ. P. L.

^k ἵνα om. P. L.

ποιούσιν· ἀνοίγει οὖν ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα, κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνήν, καὶ φησιν, “ ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν.” πόθεν ἐξῆλθεν ὁ πανταχοῦ παρῶν, ὁ πάντα πληρῶν; οὐ τόπων, ἀλλὰ σχέσει καὶ οἰκονομία τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐγγύτερος ἡμῖν γενόμενος διὰ τῆς κατὰ τὴν σάρκα παραμυθίας¹. ἐπειδὴ γὰρ εἰσελθεῖν 5 οὐκ ἠδυνάμεθα, τῶν ἀμαρτημάτων διατειχιζόντων ἡμῶν τὴν εἴσοδον, αὐτὸς ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς. ἐξῆλθεν οὖν σπείραι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον· σπῶρον γὰρ ἐνταῦθα τὴν διδασκαλίαν φησὶν, ἄρουραν δὲ τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχάς. καὶ ὁ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν οδόν. οὐκ εἶπεν ὅτι αὐτὸς ἔρριψεν, ἀλλ’ ὅτι ἔπεσεν· ὁ δὲ παρὰ² τὴν 10 πέτραν· ὁ δὲ ἐπὶ τὰς ἀκάθας· ὁ δὲ ἐπὶ τὴν³ γῆν τὴν καλὴν. τέταρτον οὖν⁴ μέρος ἐσώθη καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐπίσης⁵ καρποφορεῖ. ἀλλὰ κἀνταῦθα⁶ πολλὴ ἡ διαφορὰ· ταῦτα δὲ ἔλεγε, δηλῶν ὅτι μετ’ ἀφθονίας ἅπαντα⁷ διελέγετο· καθάπερ ὁ σπείρων οὐ διαιρεῖ τὴν ὑποκειμένην γῆν, ἀλλ’ ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως βάλλει τὰ 15 σπέρματα· οὕτω καὶ αὐτὸς ἅπασιν διελέγετο, τὰ παρ’ ἑαυτοῦ πληρῶν, καίτοι προειδῶς τὰ ἐσόμενα· ἵνα λέγῃ, “ τί ἐμέ⁸ ἔδει “ ποιῆσαι καὶ οὐκ ἐποίησα;” καὶ οἱ μὲν προφητῆαι ὡς περὶ ἀμπέλου⁹ διαλέγονται τῷ δήμῳ¹⁰, οὗτος δὲ ὡς περὶ σπῶρον, δηλῶν ὅτι ταχεῖα νῦν ἅπασιν¹¹ ὑπακὴ καὶ εὐκολωτέρα, καὶ εὐθέως τὸν καρπὸν 20 δώσει. ὅταν δὲ ἀκούσης, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων σπείραι, μὴ ταυτολογίαν νομίσῃς· ἐξέρχεται γὰρ πολλάκις ὁ σπείρων, καὶ ἐφ’ ἑτερον πρᾶγμα, ἢ ἀνανεῶσαι, ἢ τὰς πονηρὰς ἐκτεμεῖν¹² βοτάνας, ἢ ἄλλο τι¹³ ἐπιμελήσασθαι· αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὸ σπείραι. πόθεν οὖν τὸ πλέον ἀπώλετο τοῦ σπῶρον; οὐ παρὰ τὸν σπείροντα¹⁴, ἀλλὰ παρὰ 25 τὴν ὑποδεχομένην γῆν, τοῦτ’ ἐστι, παρὰ τὴν ἀκούουσαν ψυχὴν. καὶ τί δήποτε οὐ προφανῶς τοῦτο φησι¹⁵; ὅτι οὐ βούλεται αὐτῶν σφοδρὰ καθικέσθαι, ὥστε μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλειν¹⁶, ἀλλὰ καταλιμπάνει¹⁷ τῷ συνειδότη τῶν ἀκούοντων τὸν ἔλεγχον· ταύτην δὲ λέγει τὴν παραβολὴν τοὺς μαθητὰς ἀλείφον καὶ παιδεύων, 30 καὶ πλείους τῶν δεχομένων τὸν λόγον οἱ ἀπολλύμενοι ὧσι, μὴ

¹ παραβολῆς P. ² ἐπὶ P. ³ P. ⁴ οὖν om. P. ⁵ ἐπ’ ἴσης P.
⁶ καὶ ἐντ. P.L. ⁷ ἅπασιν. ⁸ τί με P.L. ⁹ ἀγγέλου P. ¹⁰ τοῦ
δήμου P.L. ¹¹ ἔσται ἡ ὑπ. L. ¹² P.L. ἐκταμῖν Ross. ¹³ ἀλλ’
ἐστὶ P. ¹⁴ σπείροντα P.L. ¹⁵ P. ¹⁶ ἐμβαλεῖν P. ¹⁷ d P.

οντες ἀκούωσι, καὶ μὴ συνιῶσι· μήποτε ἐπιστρέψωσι, καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα.

Εἶτα καὶ τῇ ἐπαγωγῇ τῆς προφητικῆς φωνῆς τὴν κακίαν αὐτῶν ἐλέγχει, ὡς πόρρωθεν κηρυττομένην. “βλέποντες γὰρ οὐ
“βλέψουσι. καὶ οὐ μὴ ἴδωσι. καὶ ἀκούσονται καὶ οὐ μὴ συνιῶσι” 5
οὐδὲ γὰρ βουληθήσονται τὴν χάριν αὐτοῦ παραδέξασθαι. διό φησιν,
“ἰδοὺ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἐπράθητε· καὶ ταῖς ἀνομίαις ὑμῶν
“ἐξapéστείλα μητέρα ὑμῶν. διότι ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος”
“ἐκάλεσα καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπακούων.” τὸ μὲν οὖν βλέψαι ὑπῆρχεν
αὐτοῖς ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ ὀφθέντος· τὸ δὲ μὴ ἰδεῖν συμβέβηκεν 10
ἀπὸ τοῦ αὐτοῦς⁹ μῦσαι τοὺς ἑαυτῶν ὀφθαλμούς, καὶ προσποιη-
θῆναι μὴ βλέπειν. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ μὴ ἀκοῦσαι ἀπὸ τοῦ μὴ
βούλεσθαι συνιέναι τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ καταφρονεῖν τῶν λεγο-
μένων. καὶ οὕτως συμβήσεται αὐτοῖς τὸ μὴ ἀπαλλαγῆναι τῶν
οἰκείων ἁμαρτημάτων, ἀλλ’ ἀντιπαθῶς ἔχειν πρὸς τὴν ἑαυτῶν 15
σωτηρίαν.

- 21 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, μήτι ὁ λύχνος ἔρχεται ἵνα ὑπὸ
τὸν μόδιον τεθῇ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν
λυχνίαν ἐπιτεθῇ;

Ὁ βουλόμενος τὸν λύχνον ἐφαρμόζειν καὶ[†] τοῖς τελειοτάτοις 20
τῶν τοῦ Ἰησοῦ μαθητῶν, δυσωπήσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν περὶ τοῦ
Ἰωάννου λελεγεμένων· ὅτι ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ
φαίνων. ἀλλὰ καὶ τὸ, “ὁ λύχνος τοῦ σώματος ἐστὶν ὁ ὀφθαλμὸς,”
ἀναφερόμενον ἐπὶ τὸν ἐν ἐκάστῳ νοῦν⁹ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐφαρμόσει.
ἀλλὰ καὶ “ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι, καὶ οἱ λύχνοι 25
“καιόμενοι,” πρὸς πάντας εἴρηται τοὺς[†] μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ. φήσει
τις οὖν ἐπὶ τὴν ἐνεστηκυῖαν ζωὴν ἀναφέρεισθαι τὸ εἰρημένον περὶ
τοῦ μὴ δεῖν τὸν ἀναφέντα⁹ λύχνον ἐν τῇ ψυχῇ λογικὸν κρύπτειν
αὐτὸν, ἀλλ’ ἐπιτιθέναι λυχνία^κ· εἰς σύμβολον ἧς Μωσῆς ἐν τῇ
σκῆπῃ ἀπέθετο τοῦ μαρτυρίου. χρὴ οὖν τὸν λύχνον μὴ ὑπὸ τὸν 30
μόδιον τοῦ σιτομετρίου εἶναι· μοδίφ γὰρ σιτομετρεῖσθωσαν ὑπὸ
τοῦ πιστοῦ καὶ φρονίμου οἰκονόμου οἱ σύνδουλοι, βλεπέτωσαν δὲ

⁹ αὐτοῖς P. [†] P. ⁹ Sic P.L. τῶν ἐκαστῶν ὡς Poss. [†] τὰς P.
^κ ἀνάψαντα P.L. ^κ λυχνίαν P.

τὰς αὐγὰς τοῦ λύχνου ἐπικειμένον τῇ λυχνίᾳ καὶ εἰς φανερόν τοῦ λόγου προαγομένου οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάντες τῆς ἐκκλησίας^γ. ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ τὴν κλίνην τίθεασι τὸν λύχνον, ἔνθα τις ἀναπαύεται, οὐδὲ ἄλλου τινὸς σκεύους ὑποκάτω. τοῦτο γὰρ ὁ ποιῶν οὐ προνοεῖται τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὴν οἰκίαν^δ, οἷς δεῖ προστίθεσθαι^ε τὸν 5 λύχνον, οἱ τῷ ἀληθινῷ φωτὶ καὶ λόγῳ τῷ λαμπρῷ καὶ ταῖς ἀκτίσι τῆς σοφίας ἀνάπτοντες τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν φύσιν ἔχοντα καθ' ἣν κατεσκεύασεν αὐτὸν ὁ δημιουργός· λύχνου δεομένου τῆς ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ σοφίας καὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἀνάψεως. καὶ νομιστέον τὴν “ἔστωσαν ὑμῶν οἱ λύχνοι καιόμενοι” 10 ἐντολὴν, ὑπὸ μὲν τῶν προνοουμένων ἔχειν ἐν τῇ ψυχῇ τὸν νοῦν διορατικώτατον^β, καὶ μετέχοντα τοῦ εἰπόντος “ἐγὼ φῶς εἰς τὸν “κόσμος ἐλήλυθα,” πληροῦσθαι. οἱ γὰρ καίοντες τὸν λύχνον καὶ τιθέντες ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα λάμπῃ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, προτρέφονται^ς καὶ τοὺς^δ ἐν τῇ οἰκίᾳ βλέποντας τὴν τοῦ λύχνου 15 λαμπρότητα καὶ αὐτοὺς καίειν τὴν ἑαυτῶν λυχνίαν. δυνάμει οὖν τοῦτο φησιν, ἐγὼ μὲν ἤψα τὸ φῶς, τὸ δὲ μένειν καιόμενον τῆς ὑμετέρας ἔστω σπουδῆς, οὐ δι' ὑμᾶς αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μέλλοντας τῆς αὐγῆς ἀπολαύειν^ς, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν χειραγωγεῖσθαι. ἐὰν γὰρ ὑμεῖς ἦτε μετὰ ἀκριβείας βιοῦντες, οὐ 20 δυήσονται αἱ κατηγορίαι συσκιᾶσαι ὑμῶν τὴν λαμπάδα.

22 Οὐ γάρ ἐστὶ τι κρυπτὸν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῇ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ἵνα εἰς φανερόν ἔλθῃ.

Πάλιν δὲ αὐτοὺς διὰ τούτων εἰς ἀκρίβειαν ἄγει βίου, παιδεύων ἐναγωνίους εἶναι ὡς ὑπὸ τοῖς ἀπάντων ὀφθαλμοῖς κειμένους, 25 καὶ ἐν μέσῳ τῆς οἰκουμένης θεάτρῳ ἀγωνιζομένους. μὴ γὰρ δὴ τοῦτο εἰδῆτε, φησὶν, ὅτι ἐνταῦθα καθήμεθα νῦν, καὶ ἐν μικρῷ γωνίας ἔσμεν μέρει. οὕτω γὰρ ἔσεσθε καταβῆλοι πᾶσιν, ὥστανεὶ λύχνος ἐν οἰκίᾳ ὑπὲρ τῆς λυχνίας φαίνων. ποῦ νῦν οἱ τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ διακιστοῦντες; ἀκουέτωσαν ταῦτα, καὶ τῆς προφη- 30 τείας τὴν δυνάμιν ἐκπλαγέντες, προσκυνεῖτωσαν αὐτοῦ τὴν ἰσχύν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προσεκτικωτέρους ποιῶν τοὺς ἀκούοντας, ἐπιφέρει,

^γ τῇ ἐκκλησίᾳ I.

^δ οἰκίαν Poss.

^ε τίθεσθαι L.

^β διορατικ. Cod.

^ς προτρέφονται L.

^δ τοὺς om. P.

^ς ἀπολ. τ. αὐγ. L.

γραφῶν ἀπάσαις χρησάμενος· ἀλλὰ καὶ θαύματι^ε τὴν ὑπόνοιαν ἀπολύεται^h.

- 3 Καὶ λέγει ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμένην ἔχοντι τὴν
4 χεῖρα, ἔγειραι εἰς τὸ μέσον. καὶ λέγει αὐτοῖς· ἔξεστι
σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν σῶσαι 5
ἢ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ ἐσιώπων.

Ἡρώτησε γὰρ τοὺς Φαρισαίους περιβλεψάμενος, ὥστε καὶ τῷ ὁμῶς αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι, εἴπερ ἔξεστιν ἐν σάββασι θεραπεύειν; ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀπολέσαι; οἱ δὲ ἐσιώπων. ἤδεισαν γὰρ ὅτι πάντως αὐτὸν ἰάσεται. ἔστησεν οὖν αὐτὸν μέσον, ἵνα τῇ ὄψει 10 αὐτοὺς ἐπικάμψῃ, ἵνα κατακλασθέντες¹ τῇ θεᾷ τὴν πονηρίαν ἐκβάλωσι, καὶ τὸν ἄνθρωπον αἰδεσθέντες, παύσωνται τῆς θηριωδίας. καὶ οὗτος μὲν φησιν, ὅτι ἠρώτησεν, ὁμοίως δὲ καὶ Λουκᾶς. Ματθαῖος δὲ, ὅτι ἠρωτήθη. εἰκὸς δὲ ἀμφοτέρα γεγενησθαι. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπισυνάπτει¹ τῷ λόγῳ τὸ θαῦμα, εἰπὼν τῷ ἀνθρώπῳ, 15 ἔκτεινον τὴν χεῖρα· καὶ παραχρῆμα ἐξέτεινεν, ὑγιὲς ἀπὸ μόνης γενόμενος^m φωνῆς. καὶ διὰ πάντων τούτων ἀπολογισάμενοςⁿ, ὑπὲρ τῶν μαθητῶν ὁμοῦ, καὶ τὴν καθ' ἑαυτὸν^o ἀγωγὴν ἀνωτέραν ἔδειξε τοῦ νόμου πολὺ. οἱ δὲ διὰ τὸ θαῦμα προστιθέασι τῇ πονηρίᾳ, καὶ αὔξουσιν τὴν κακίαν, καὶ διελάλουν πρὸς ἀλλήλους, τί ἂν ποιήσειαν 20 τῷ Ἰησοῦ τὴν διάνοιαν πεπωρωμένην ἔχοντες ἑκουσίως· ὁ γὰρ ἐπὶ προβάτου συγκεχωρησθαι ἐνόμιζον, ἀτόπως ἐκώλυον ἐπὶ ἀνθρώπου, ἐφ' ᾧ πολλῶ μᾶλλον ἔδει τὴν ἀργίαν παραιτεῖσθαι διὰ τὴν ἴασιν, ὅσῳ καὶ τιμιώτερος. πῆρυσιν οὖν αὐτοῖς εἰργάζετο διανοίας ὁ φθόνος. ὁ γὰρ ὄντως Θεοῦ νόμος οὐδαμῶς κωλυτικός ἐστι τοῦ 25 καλοῦ, εἰ καὶ συμβολικῶς ἀργίαν ἐπὶ τοῦ σαββάτου προσέταττεν.

- 5 Καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ' ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου· καὶ ἐξέτεινε, καὶ ἀποκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑγιὲς ὡς ἡ ἄλλη. 30

Τὸ δὲ λυπεῖσθαι τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τῇ πωρώσει αὐτῶν ἀρμόσει τῇ οἰκονομίᾳ ἣν δι' ἡμᾶς ἑκουσίως κατεδέξατο.

^ε θαυμάζειν L.
Poss.

¹ Sic P.L. μετασυν. Poss.

ⁿ ἀπολογισάμενος P.

^h ἀποδύεται P.L.

^o ἑαυτῶν P.

¹ Sic P.L. κατακλιθέντες

^m γερόμενος P. γερόμενον Poss.

7 Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ
 πρὸς τὴν θάλασσαν. καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γα-
 8 λιλαίας ἠκολούθησεν αὐτῷ, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, καὶ
 ἀπὸ Ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας, καὶ πέραν
 τοῦ Ἰορδάνου, καὶ οἱ περὶ Τύρον καὶ Σιδῶνα, πλῆθος 5
 9 πολὺ, ἀκούσαντες ὅσα ἐποίει, ἦλθον πρὸς αὐτόν. καὶ
 εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοιάριον προσκαρτερῇ
 10 αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν. πολλοὺς
 γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ ἵνα αὐτοῦ
 11 ἄψωνται, ὅσοι εἶχον μάστιγας· καὶ τὰ πνεύματα τὰ 10
 ἀκάθαρτα ὅταν αὐτὸν ἐθεώρει, προσέπιπτον αὐτῷ καὶ
 12 ἔκραξε, λέγοντα ὅτι σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. καὶ πολλὰ
 ἐπετίμα αὐτοῖς, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι.

“Καὶ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ” ὑπὲρ τοῦ
 μὴ βιάζεσθαι^p τὴν τοῦ πράγματος φύσιν· ὅπερ ἦν ἐν τῷ παρεῖναι 15
 μὲν τοῖς πολεμοῦσι, μὴ πάσχειν δὲ ὑπ’ αὐτῶν. ἅμα δὲ καὶ αὐτοῖς
 ἐκείνοις, ἐφ’ ὅσον ἐνδέχεται, χαρίζεται, μὴ θάττον ἐνόχους τῇ
 Χριστοφονίᾳ^q γενέσθαι. ἐν τῷ εἰπεῖν δὲ τὸν Εὐαγγελιστὴν^r τὸ^s
 “πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ ἀπὸ τῆς
 “Ἰουδαίας καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας, καὶ πέραν 20
 “τοῦ Ἰορδάνου, καὶ περὶ Τύρον καὶ Σιδῶνα πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντες
 “ἦλθον πρὸς αὐτόν, καὶ εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοιάριον
 “προσκαρτερῇ αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, καὶ μὴ θλίβωσιν αὐτόν,
 “πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ, ἵνα αὐτοῦ ἄψων-
 “ται ὅσοι εἶχον μάστιγας καὶ τὰ ἐξῆς.” ταῦτα εἶρηκεν ὁ Εὐάγ- 25
 γελίστης περιληπτικώτερον ἅπαντα βουληθεὶς εἰπεῖν. οὐδὲ γὰρ
 πρὸς φιλιτιμίαν ποιοῦνται τοὺς λόγους, ἐπαίρουντες εἰς ὕψος τοῖς
 κατὰ μέρος διηγήμασι τὰ γενόμενα^t. τοῦνακτίον δὲ καὶ συστέλ-
 λοντες διὰ τὴν τῶν ἀκρωμένων ἀσθένειαν. εἰ γὰρ ἅπαντα γραφῇ
 ἐπεχειρήσαν^u παραδοῦναι, ὅπερ ἦν ἀμήχανον, “οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι 30
 “τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία,” κατὰ τὴν τοῦ θεο-

^p βιάσεσθαι Poss. ^q τῆς χριστοφονίας L. ^r ἐν τ. εἰπ. δὲ δ εὐ. om. L.
^s τὸ om. P. ^t Sic L. λεγμ. Poss. ^u ἐπεχειρίσαν P.

λόγου Ἰωάννου φωνήν. πλὴν ὅτι ἐξάκουστον^κ ἐγένετο πάσαις ταύταις ταῖς χωραῖς τὰ κατὰ τὸν Ἰησοῦν, πολὺς τε ὄχλος συνέρρει, τοῦτο μὲν πρὸς θέαν τῶν γινομένων καὶ ἱστορίαν τοῦ Ἰησοῦ· τοῦτο δὲ καὶ παντοίαις νόσοις συνεχομένους^γ ἐπιφερόμενοι, ὅπως τύχωσι τῆς ἰάσεως. ὡς δ' ἐθεάσατο αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς ἦσθη⁵ αὐτῶν ἐπὶ τῇ σπουδῇ, καὶ καλὴν ἀπήτησεν τῶν καμάτων αὐτοῖς τὴν ἀμοιβήν, τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν πάντας ἰασάμενος. ἐπιτιμᾷ δὲ^ε τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις βοῶσιν· “ὅτι σὺ εἶ ὁ Υἱὸς “ τοῦ Θεοῦ,” καὶ τὸν ἑαυτῶν δεσπότην ἐπιγινώσκουσι διὰ τῆς προσκυνήσεως, ἵνα μὴ φανερόν αὐτὸν ποιήσωσι, καὶ τῶν Γραμμα- 10 τέων καὶ Φαρισαίων ἐπὶ πλεῖον διεγείρωσι τὴν μαρίαν, καὶ τὰς ὀργὰς καὶ τὸν φθόνον ἐκκαύσωσι^α· ταμιευόμενος τὸ παθεῖν κατὰ τὸν ὠρισμένον ὑπ' ^β αὐτοῦ καιρόν.

ΚΕΦ. Η.

Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων ἐκλογῆς.

15

13 Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, καὶ προσκαλεῖται οὓς
14 ἤθελεν αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν. καὶ ἐποίησε
δώδεκα ἵνα ὦσι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς
κηρύττειν.

Ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, ὥς φησιν ὁ Λουκᾶς, προσεύξασθαι. 20 πανταχοῦ γὰρ ὡς ἐπίπαν τοῖς θαύμασι τὴν εὐχὴν ἐπιτίθουσιν, οὐχ ὡς ἀσκῶν ἀρετὴν, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς μάθωμεν διανυκτερεύειν ἐν προσευχῇ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ὑφ' ἡμῶν γενομένων^ε καλῶν αὐτὸν αἰτίων καὶ ποιητὴν καὶ συνεργὸν ὑπολαμβάνειν, καὶ ἀνυμνεῖν τὸν τῶν ἀγαθῶν δοτῆρα· ἴσως δὲ καὶ ἕτερόν τι οἰκονομῶν καὶ τοὺς ἡγου- 25 μένους διδάσκων τῆς ἐκκλησίας πρὸ τῶν γινομένων ὑπ' αὐτῶν χειροτονιῶν διανυκτερεύειν ἐν προσευχῇ, ὅπως μὴ ματαία γένηται αὐτοῖς ἡ προβολή^δ. αὐτὸς γὰρ ὡς Θεὸς ἐπιστάμενος τὰς ἀπάντων καρδίας καὶ τὰ μέλλοντα εἰδὼς ἀκριβῶς, τῶν ἑαυτοῦ Ἀποστόλων, οὕτω τὴν προβολὴν^ε ἐποιήσατο· εἰ καὶ τὸν Ἰουδᾶν ἐκυσίως προ- 30

^κ ἐξάκουστα Poss.^γ συνεχομένους L.^ε τε P.^α ἐκκόψουσι L.^β ἀπ' αὐτ. Poss.^ε γινομένων P.^δ Sic P.L. προσβ. Poss.^ε προσβ. Poss.

είλετο, ἵνα δείξῃ ὡς οὐ φύσει εἰσὶ σωζόμενοι καὶ ἀπολλύμενοι[†]· ἀλλ' ἕκαστος ἑαυτὸν σωτηρίας ἢ ἀπωλείας ἀποδείκνυσιν ἄξιον. ὅτι γὰρ ἥδει ὡς προδότης ἔσεται Ἰούδας, διδάσκει τὰ εὐαγγέλια. γενομένης οὖν, κατὰ τὸν Λουκᾶν, ἡμέρας, προσκαλεῖται οὓς ἠθέλησε, καὶ ἐκλεξάμενος ἐξ αὐτῶν δώδεκα (ἦσαν γὰρ πλείους οἱ 5 παρόντες) Ἀποστόλους ὠνόμασεν, εἰς παρασκευὴν τοῦ πράγματος καὶ εἰς τὸ μέλλον ὑπ' αὐτῶν πληρωθήσεσθαι ἔργον, δοὺς αὐτοῖς δύναμιν (τοῦτο γὰρ ἡ ἐξουσία) θεραπεύειν τὰς^β νόσους καὶ δαίμονας ἀπελαύνειν. εἶτα λέγει καὶ τὰ ὀνόματα, ἵνα μὴ σφάλῃς περὶ τὰς προσηγορίας, ἵνα μὴ ὁ τυχὼν εἴπῃ Ἀπόστολος γεγενῆσθαι. 10 καὶ φησιν ὡς¹¹ ἐπέθηκεν ὄνομα τῷ Σίμωνι ὄνομα Πέτρον¹, ἵνα προλάβῃ τὸ ἔργον ἢ κλήσις προφητικῶς. Πέτρος γὰρ αὐτὸν κέκληκεν, ἐπειδὴ ἐν πέτρᾳ ἡμελλεν οἰκοδομεῖν, ἐπειδὴ ἀρραγὴς ἦν ὁ λόγος καὶ ἡ πίστις ἀσάλευτος. καὶ τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην ἐπιομάζει Βοανεργές, ὃ ἐστὶν υἱοὶ βροντῆς, 15 διὰ τὸ μέγα καὶ διαπρύσιον ἠχῆσαι τῇ οἰκουμένῃ τῆς θεολογίας τὰ δόγματα· καὶ τόνδε, καὶ τόνδε, ἵνα μάθῃς τοὺς δώδεκα.

20 Καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον, καὶ συνέρχεται πάλιν ὄχλος, 21 ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μήτε ἄρτον φαγεῖν. καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν· 20 ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη.

Ὅτε τοίνυν ἐξελέξατο, ἔρχεται εἰς οἶκον, καὶ συνέρχεται πάλιν ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μηδὲ ἄρτον φαγεῖν· καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν, ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη. τίνες ἀκούσαντες, ἢ πόθεν ἐξῆλθον, οὐ σαφῶς διηγῆσατο. 25 νομίζων οὖν περὶ τῶν Φαρισαίων καὶ Γραμματέων λέγειν τὸν Εὐαγγελιστὴν, ὡς ἀκούσαντες περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ περιεστῶτος αὐτὸν ὄχλου, ὑπὸ βασκανίας ἐκβακχυνθέντες εἰς ὀργὴν, ἔδραμον αὐτὸν ἐπισχεῖν, ἐκεῖνο^κ ὑπολαμβάνοντες πάσχειν ὅπερ αὐτοὶ πεπόνθασι. μαρία γὰρ σαφῆς καὶ φρενῶν ἔκστασις τὸν τῶν τοιούτων 30 θαυμάτων¹ ποιητὴν, καὶ ψυχῶν εὐεργέτην, καὶ θεϊκῆς σοφίας

[†] φύσει εἰσὶ σωζόμενοι καὶ ἀπολλύμενοι I. β τὲ P. h δ P.
¹ Πέτρον P. ^κ ἐκεῖνον I. ¹ τοσούτων ποιητ. Ross.

διδάσκαλον, ὑπολαμβάνειν ἐξίστασθαι. ὅθεν ἐπάγει περί τινων φησι σαφῶς διηγούμενος ὅτι οἱ γραμματεῖς κ. τ. έ.

- 22 Καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες ἔλεγον, ὅτι Βεελζεβούλ ἔχει, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. 5

Ἐπειδὴ ἀντιλέγειν οὐκ εἶχον τοῖς γινομένοις, ἐτέρως αὐτὸν^m διαβάλλειν ἐπειράσθησαν, ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων φήσαντες ἐκβάλλειν αὐτὸν τὰ δαιμόνια· ὥστε εὐγνωμονέστερα τῶν ἀρχόντων τὰ πλήθη. τοῖς μὲν γὰρ ἐμποδίζει περὶ τὴν δικαίαν κρίσιν ἢ φιλοδοξία· τοῖς δὲ ἀνεπισκόπητος ἢ διάνοια κατὰ¹⁰ τοῦτο· ὅπου δὲ οὐκ ἐπισκοτεῖται ὁ νοῦς, ὁξύτερον ὁρᾷ, καὶ πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Κυρίου προάγεται· οἱ δὲ τοῦ νόμου διδάσκαλοι συκοφαντοῦσι, καὶ πᾶγμα τοῖς θείοις διδάγμασιν ἐναντιώτατον ὑπὸ τοῦ πονηροῦ λύσιν ἐνοοῦσι γίνεσθαι.

- 23 Καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν¹⁵
24 αὐτοῖς, πῶς δύναται Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν; καὶ
ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι
25 ἢ βασιλεία ἐκείνη· καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ
26 δύναται σταθῆναι ἢ οἰκία ἐκείνη· καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς ἀνέ-
στη ἐφ' ἑαυτὸν, μεμέρισται, καὶ οὐ δύναται σταθῆναι,²⁰
ἀλλὰ τέλος ἔχει.

Σφόδρα ἀπὸ τῶν παραδειγμάτων ἰσχυρὰν ἐποίησατο τὴν ἀπόδειξιν τοῦ μὴδὲ δυνατὸν εἶναι τοῦτο γενέσθαι ὅπερ ἐκεῖνοί φασιν· ἀνάγκη γὰρ τὴν μερισθεῖσαν βασιλείαν ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἢ πάντως πλεῖστον ὅσον ἑαυτῆς ἐλάττωνα γίνεσθαιⁿ· τὸ δ' αὐτὸ καὶ²⁵ ἐπὶ οἰκίας καὶ πόλεως ἐστὶν ἰδεῖν ὁμοίως συμβαῖνον. οὐκοῦν καὶ ἡ τοῦ Σατανᾶ βασιλεία, εἴπερ ἐφ' ἑαυτὴν μεμέρισται, καὶ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἀπελάνει τῶν ἀνθρώπων, ἤγγικεν ἢ κατάλυσις τῶν δαιμόνων, ὡς ἔοικε· τὸ μὲν γὰρ κράτος αὐτοῖς ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων κρατεῖν. εἰ δὲ τοῦτο αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἀφαιρεῦσιν, οὐδὲν³⁰ ἕτερόν ἐστιν εἰπεῖν ἢ τὴν βασιλείαν αὐτοῖς λελύσθαι. εἰ δὲ συνέ-

^m αὐτὰ Poss.

ⁿ Sic P.L. ἐμφυλ. ἢ πάντες ἀπολέσθαι Poss.

στηκεν ἡ βασιλεία τοῦ πονηροῦ, καὶ κρατεῖ τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔτι, θῆλος ὡς οὐ διεγρήθη καθ' ἑαυτῆς.

- 27 Οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, διαρπάσαι, εἰ μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δῆσῃ, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει. 5

Οὐκ οὖν ἐπειδὴ σκεύη τῶν δαιμόνων γεγόνασιν οἱ ἄνθρωποι διὰ τὰς κακίας ὑπὸ τὴν ἐκείνων^ο καταστάντες ἐξουσίαν, ἀδύνατον ἦν ἀφαιρεθῆναι τοὺς δαίμονας τὴν οἰκίαν κτησιν, ἀλλ' ἡ πρότερον αὐτῶν ἡττηθέντων, καὶ δεσμοῖς περιβληθέντων εἰς τὸ μὴ δύνασθαι αὐθις ὑπὲρ τῶν ἰδίων διαμάχεσθαι κτημάτων. τοῦτο δὲ ὑπὸ τῶν^{ιο} δαιμόνων οὐκ ἂν ποτε ἐγένετο· ἐπεὶ μηδὲ οἶόν τε ἦν ἐκείνους ἑαυτοὺς ἀφελίσθαι τῆς ἐξουσίας αὐτῶν τοὺς ἀνθρώπους.

- 28 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, Ὅτι πάντα ἀφεθήσεται τὰ ἁμαρτήματα τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ βλασφημίαι ὅσας
29 ἂν βλασφημήσωσιν· ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ¹⁵
Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ'
30 ἔνοχος ἐστὶν αἰωνίου κρίσεως· ὅτι ἔλεγον, Πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει.

Ὡς περ ἐπαυθα ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν οὐκ ἀνεμφάτως εἴρηται τῆς μετανοίας, οὕτως καὶ τὸ κατὰ τοῦ Πνεύματος βλάσφημον²⁰ οὐκ ἀνεπίδεκτον πάντως τὴν μετάγνωσιν ἔξει· σκληρὸν γὰρ τοῦτο καὶ ἀνεπίγνωμον πάντη· καὶ τῆς τοῦ πάντας ἀνθρώπους ἐλαύνοντος ἐπὶ σωτηρίαν φιλανθρωπίας.

Τὴν εἰς τὸν Θεὸν βλασφημίαν ἀσύγνωστον εἶναι φησι τῷ τοῦ Πνεύματος ὀνόματι· ὥς περ γὰρ ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια²⁵ βασιλεία Θεοῦ· οὕτως καὶ ἡ βλασφημία^β ἡ κατὰ τούτου κατὰ Θεοῦ γίνεται. ἀσυγχώρητον δὲ εἶναι λοιδορίαν Θεοῦ, ὡς ἐν ἑαυτῇ^γ συγγνώμῃ οὐκ ἔχουσιν. τὴν γὰρ εἰς υἱὸν^δ ἔχειν πρὸς σύγκρισιν ἐκείνης, καθ' ὃ νενόμιστο τότε^ε, καὶ ἑώρατο ἄνθρωπος ὢν, καὶ δι' εὐτελείας ἐλθὼν καὶ γένους εὐκαταφρονήτου· τὸ δὲ μήτε ἐπὶ τοῦ³⁰ παρόντος αἰῶνος μήτε ἐπὶ τοῦ μέλλοντος ἀφίεσθαι, τὴν κατὰ νό-

^ο ἐκείνου L. ^β βασιλεία P. ^γ ὡς ἐν ἑαυτῇ om. P. ^δ αὐτὸν P.L.

^ε νενόμιστό τε P.L.

μον ἑρμηνεύει[†] κρίσιν καὶ τὴν μέλλουσαν. ὅτε γὰρ νόμος τὸν καταρῶμενον Θεὸν θανατοῦσθαι κελεύει, καὶ ὁ Κύριος ἐπιψηφιεῖται τῷ νόμῳ, συγγνώμην ἐπὶ τῷ τοιούτῳ μὴ διδοῦς. παρασεσσωπημένη δὲ ἐν τούτοις ἢ διὰ βαπτίσματος ἄφεσις εἴη, ἐπεὶ μηδὲ καιρὸς ἦν πω[‡] περὶ ταύτης Ἰουδαίοις διαλέγεσθαι. μεταξὺ γὰρ 5 πῶς εὐρίσκεται αὕτη τῆς τε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ καὶ τῆς μελλούσης κατακρίσεως, ὅτι πᾶς ὁ βαπτιζόμενος ἔξεισιν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ μεταξὺ πῶς παρούσης καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς ἐξετάζεται· καὶ οὕτω παραίτησιν τῆς ἐκ νόμου κατακρίσεως ἴσχει κατὰ τὸν λέγοντα Παῦλον, “Θεὸς ὁ δικαίων, τίς ὁ κατακρίνων;” 10 οὐκοῦν τὸ τὰ θαύματα καὶ τὴν τῶν δαιμόνων κατάλυσιν, ἃ μόνου τοῦ Πνεύματος ἐστὶ ποιεῖν, ταῦτα τῷ δαίμονι παρατιθέναι, οὐδεμίαν ὑμῖν ἀπολογίαν ἢ συγγνώμην τῆς βλασφημίας καταλείπει. ταῦτα δὲ οὔτε τὴν εἰς ἑαυτὸν βλασφημίαν ἀφίεσθαι ἀποφηνάμενος[×], οὔτε τοῖς βλασφημοῦσι κατὰ τοῦ Πνεύματος χῶραν¹⁵ μετανόας, εἰ βούλουτο[‡], ἀφιεῖς οὐδεμίαν, ἀλλ’ ἐν παραθέσει τὴν εἰς αὐτὸν βλασφημίαν, ὥς εἰς ἄνθρωπον τότε γίνεσθαι μόνον δοκούσαν, ἐλάττωνα φάσκων εἶναι, ὅταν τῇ βλασφημίᾳ^{*} τοῦ Ἀγίου συγκρίνηται Πνεύματος.

- 31 *Ἐρχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ 20 ἔξω ἐστῶτες ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν, φωνοῦντες αὐτόν.
32 καὶ ἐκάθητο ὄχλος περὶ αὐτόν· εἶπον δὲ αὐτῷ, Ἰδοὺ, ἡ
33 μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου καὶ αἱ ἀδελφαί σου ἔξω
ζητοῦσί σε. καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς λέγων, Τίς ἐστὶν ἡ μή-
34 τηρ μου ἢ οἱ ἀδελφοί μου; καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ 25
τοὺς περὶ αὐτὸν καθημένους, λέγει, Ἰδε, ἡ μήτηρ μου καὶ
35 οἱ ἀδελφοί μου. ὃς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ,
οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφή μου καὶ μήτηρ ἐστί.

Δείκνυσιν ὅτι πάσης προτιμᾷ συγγενείας τοὺς κατὰ τὴν πίστιν οἰκείους· ταῦτα δὲ ἔφη οὐκ ἀποδοκιμάζων πάντως τὴν μη- 30 τέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς· ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι πάσης σωματικῆς

[†] ἑρμηνεύειν P. [‡] erasuni P. [×] ἀποφαινόμενος P.L. [‡] ὤλουτο P.
^{*} Sic P. τὴν βλασφημίαν Poss.

συγγενείας προτιμᾷ τῆς ψυχῆς τὴν οἰκειότητα· διὰ τούτου καὶ κείνους στέργων ταῦτα ἐπάγοιντο· πρὸς γὰρ τὸν οἰόμενον ὡς ἐπὶ^b σπουδαιότερον καλεῖν αὐτὸν τῶν οἰκείων τὴν ὁμιλίαν, ἀναγκαῖον ἦν τοῦτο εἰπεῖν, ὁμοῦ καὶ εἰς διδασκαλίαν τῶν παρόντων. ἄλλως δὲ φησιν ὅτι μήπω τότε πεπιστεύκεισαν εἰς αὐτὸν οἱ ἀδελ- 5 φοὶ αὐτοῦ, ὡς μαθάνομεν παρὰ Ἰωάννου. παρὰ δὲ τοῦ Μάρκου, ὅτι ὡς ἐξεστηκότα κατέχειν ἐπείρουν. ἐπειδὴ^c γοῦν τοιαύτης ἦσαν διανοίας, καὶ ὁ Κύριος αὐτῶν οὐχ ὡς οἰκείων ἐμνήσθη· μαθάνομεν δὲ ὅτι καὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ Πνεῦμα^d συγγενεῖς καθι- 10 στάμεθα.

ΚΕΦ. Θ.

Περὶ τοῦ σπόρου παραβολή.

- 1 Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ συνήχθη πρὸς αὐτὸν ὄχλος πολὺς, ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα εἰς τὸ πλοῖον καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσῃ· καὶ πᾶς 15 ὁ ὄχλος πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦν. καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς πολλὰ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Κάθηται πρὸς τῇ θαλάσῃ τῆς^e ἐν μέσοις ὄχλοις διατριβῆς ὑφιστάμενος· καὶ οὐδ' οὕτως εὐρυχωρία καταλείπεται διὰ τὴν τοῦ 20 πλήθους συνδρομὴν, ἀλλ' ἐπὶ τὸ πλοῖον ἀναβαίνει. πρὸς γὰρ τὴν χρείαν αἱ πράξεις καλῶς γίνονται. διδάσκει τοίνυν ἐκ θαλάττης τοὺς ἐπὶ γῆς ἐστηκότας· συνήθως δὲ διὰ πλοίου, καὶ οὐκ αὐτῆς τῆς θαλάττης ἐπιβεβηκώς^f, καίτοι δυνάμενος, ἵνα μήτε τῆς ἀκροάσεως ἐκβάλῃ διὰ τῆς ἐκπλήξεως, μήτε θαυματουργὸς μᾶλ- 25 λον ἢ διδάσκαλος φαίνεται· τὸ γὰρ περιττὸν καὶ οὐ κατὰ φιλανθρωπίαν γινόμενον παραδοξόν, ἄκαιρον εἶχε τὴν θαυματουργίαν· ἐπειδὴ τοίνυν σημεῖα πολλὰ ἐποίησε, πάλιν τὴν ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφέλειαν παρέχει· καὶ κάθηται ἐν τῷ πλοίῳ ἀλιεύων καὶ σαγηνέων τοὺς ἐν τῇ γῇ. ἐκάθισε δὲ οὕτω. οὐ γὰρ ἀπλῶς αὐτὸ 30 τέθεικεν ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἵνα μετ' ἀκριβείας συνῇ τὸ θέατρον.

^b ἐπὶ τι P. καὶ ἐπὶ τι L.
P.L. male Poss. πατέρα.

^c ἐπειδὴ τοιαύτη διανοία καὶ ὁ P.L. ^d Sic
τοῖς P. ^e ἐπιβέβηκε P. μεταβέβηκε Poss.

καὶ μηδένα ἀφῆ^ε κατὰ νότον, ἀλλὰ πάντας ἀντιπροσώπους ἔχει. καθίσας δὲ ἐκεῖ διὰ παραβολῶν φθέγγεται· καὶ πᾶσαι αἱ παραβολαί, ἃς ἐφεξῆς ἐνταῦθα τίθησι, προρρησίς^h εἰσι τῶν ἀπὸ τοῦ κηρύγματος, ἧτοι περὶ τὸ κήρυγμα ἐσομένων· λέγει δὲ αὐτὰ πολλῶν μὲν ἐτέρων ἕνεκεν, τὴν τούτων προαγόρευσιν ἀναγκαῖαν εἶναι 5 νομίσας αὐτῶ· μάλιστα δὲ ὡς ἂν μὴ καθάπερ οἱ λοιποὶ τῶν διδασκαλίας ἀρξάντων τινὸς, δοκῇ καὶ αὐτὸς ἀγνοῖα τῶν ἐξῆς ἐσομένων κηρύττειν τὸ Εὐαγγέλιον. προλέγει τοίνυν καὶ τοῦ κηρύγματος τὴν ἐπίδοσιν, καὶ τῶν ἀπειθούντων τὴν φαυλότητα, ἣ μὴ γνησίᾳ διαθέσει τῶν τῷ Εὐαγγελίῳ προσιόντων τὴν χανυνότητα. 10 ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν ἐν τούτοις σπουδὴν, ὡς διὰ πάντων δῆλον γενέσθαι τοῖς ἀκούουσιν, ὅτι σφόδρα εἰδὼς οἶά τινα τὰ περὶ τὸ κήρυγμα ἔσται, κέχρηται τῇ διδασκαλίᾳ· τῶν σπουδαίων ἕνεκα πάντα διαπραττόμενος.

³ Ἀκούετε. ἰδοὺ, ἐξηλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι· καὶ ¹⁵
⁴ ἐγένετο ἐν τῷ σπείρειν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ
 5 ἦλθε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατέφαγεν αὐτό· ἄλλο
 δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ πετρώδες, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν·
 6 καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς· ἡλίου
 δὲ ἀνατείλαντος ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν 20
 7 ἐξηράνθη. καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας· καὶ ἀνέ-
 βησαν αἱ ἄκανθαι, καὶ συνέπνιξαν αὐτό, καὶ καρπὸν οὐκ
 8 ἔδωκε. καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλήν· καὶ
 ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα, καὶ ἔφερεν
 ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἐξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν. 25

Πρώτην ταύτην παραβολὴν τίθησι ποιῶσαν τὸν ἀκροατὴν προσεκτικώτερον. ἐπειδὴ γὰρ αἰνιγματωδῶς ἤμελλε διαλέγεσθαι διὰ τὸ εἶναι καὶ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους ἀναμειγμένους τῷ πλήθει, διανίστησι τὴν διάνοιαν τῶν ἀκούοντων πρῶτον διὰ τῆς παραβολῆς· πρὸς τούτοις καὶ ἵνα ἐμφατικώτερονⁱ τὸν λόγον 30 ποιήσῃ, ἐν παραβολαῖς φθέγγεται, καὶ ἵνα^k πλείονα τὴν μνήμην ἐνθῇ, καὶ ὑπ' ὧσιν ἀγάγῃ τὰ πράγματα. οὕτως καὶ οἱ προφῆται

^e ἀφῆκε διὰ νότου Poss.

^h προρρησίεις P.

ⁱ ἐμφαντ. P.L.

^k ἵνα om. P.L.

ποιούσιν ἀνοίγει οὖν ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα, κατὰ τὴν τοῦ ψάλλοντος φωνήν, καὶ φησιν, “ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν.” πόθεν ἐξῆλθεν ὁ πανταχοῦ παρὼν, ὁ πάντα πληρῶν; οὐ τότε, ἀλλὰ σχέσει καὶ οἰκονομία τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐγγύτερος ἡμῖν γενόμενος διὰ τῆς κατὰ τὴν σάρκα παραμονῆς¹. ἐπειδὴ γὰρ εἰσελθεῖν οὐκ ἠδυνάμεθα, τῶν ἁμαρτημάτων διατειχιζόντων ἡμῶν τὴν εἴσοδον, αὐτὸς ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς. ἐξῆλθεν οὖν σπεῖραι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον· σπῆρον γὰρ ἐνταῦθα τὴν διδασκαλίαν φησὶν, ἄρουραν δὲ τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχάς. καὶ ὁ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν. οὐκ εἶπεν ὅτι αὐτὸς ἔρριψεν, ἀλλ’ ὅτι ἔπεσεν· ὁ δὲ παρὰ² τὴν³ πέτραν· ὁ δὲ ἐπὶ τὰς ἀκάνθας· ὁ δὲ ἐπὶ τὴν⁴ γῆν τὴν καλὴν. τέταρτον οὖν⁵ μέρος ἐσώθη καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐπίσης· P καρποφορεῖ. ἀλλὰ κἀνταῦθα⁶ πολλὴ ἡ διαφορὰ· ταῦτα δὲ ἔλεγε, δηλῶν ὅτι μετ’ ἀφθονίας ἅπαντα⁷ διελέγετο· καθάπερ ὁ σπείρων οὐ διαιρεῖ τὴν ὑποκειμένην γῆν, ἀλλ’ ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως βάλλει τὰ⁸ σπέρματα· οὕτω καὶ αὐτὸς ἅπασιν διελέγετο, τὰ παρ’ ἑαυτοῦ πληρῶν, καίτοι προειδὼς τὰ ἐσόμενα· ἵνα λέγῃ, “τί ἐμεῖ⁹ ἔδει “ποιῆσαι καὶ οὐκ ἐποίησα;” καὶ οἱ μὲν προφῆται ὡς περὶ ἀμπελου¹⁰ διαλέγονται τῷ δήμῳ¹¹, οὗτος δὲ ὡς περὶ σπῆρον, δηλῶν ὅτι ταχεῖα νῦν ἅπασιν¹² ὑπακοὴ καὶ εὐκολωτέρα, καὶ εὐθέως τὸν καρπὸν¹³ δώσει. ὅταν δὲ ἀκούσης, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων σπεῖραι, μὴ ταυτολογίαν νομίσῃς· ἐξέρχεται γὰρ πολλάκις ὁ σπείρων, καὶ ἐφ’ ἑτερον πρᾶγμα, ἢ ἀνανεῶσαι, ἢ τὰς πονηρὰς ἐκτεμεῖν¹⁴ βοτάνας, ἢ ἄλλο τι¹⁵ ἐπιμελήσασθαι· αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὸ σπεῖραι. πόθεν οὖν τὸ πλέον ἀπώλετο τοῦ σπῆρου; οὐ παρὰ τὸν σπείροντα¹⁶, ἀλλὰ παρὰ¹⁷ τὴν ὑποδεχομένην γῆν, τοῦτ’ ἐστὶ, παρὰ τὴν ἀκούουσαν ψυχὴν. καὶ τί δήποτε οὐ προφανῶς τοῦτο φησὶ¹⁸; ὅτι οὐ βούλεται αὐτῶν σφόδρα καθικέσθαι, ὥστε μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλειν¹⁹, ἀλλὰ καταλιμπάνει²⁰ τῷ συνειδότη τῶν ἀκούοντων τὸν ἑλεγχόν· ταύτην δὲ λέγει τὴν παραβολὴν τοὺς μαθητὰς ἀλείφον καὶ παιδεύων,²¹ καὶ πλείους τῶν δεχομένων τὸν λόγον οἱ ἀπολλύμενοι ὧσι, μὴ

¹ παραβολῆς P. ² ἐπὶ P. ³ P. ⁴ οὖν om. P. ⁵ ἐπ’ ἰσῆς P.
⁶ καὶ ἐντ. P.L. ⁷ ἅπασιν. ⁸ τί με P.L. ⁹ ἀγγέλου P. ¹⁰ τοῦ
¹¹ δήμου P.L. ¹² ἔσται ἡ ὑπ. L. ¹³ P.L. ἐκτεμεῖν Poss. ¹⁴ ἀλλ’
¹⁵ εἰ P. ¹⁶ σπεῖραντα P.L. ¹⁷ P. ¹⁸ ἐμβαλεῖν P. ¹⁹ d P.

καταπίπτειν. καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ δεσπότου σου τοῦτο γέγονε· καὶ ὁ πάντα προειδὼς ἐπιστάμενος ταῦτα ἔσσεσθαι, οὐκ ἀπέστη τοῦ σπόρου. καὶ ὁ μὲν γεωργὸς εἰκότως ἂν ἐγκαλοῖτο ὅπου δῆποτε ρίπτων τὸν σπόρον, ὁ δὲ διδάσκαλος πολὺν σχοίῃ τὸν ἔπαινον. ὁ μὲν γὰρ γεωργὸς εἰκότως ἂν ἐγκαλοῖτο τοῦτο ποιῶν οὐ γὰρ 5 ἔνι τὴν πέτραν γενέσθαι γῆν, οὐδὲ τὴν ὁδὸν μὴ εἶναι ὁδόν, ἢ μὴ εἶναι ἀκάνθας· ἐπὶ δὲ τῶν λογικῶν^ο οὐχ οὕτως. δυνατόν γὰρ τὴν πέτραν μεταβληθῆναι καὶ γίνεσθαι^ι γῆν λιπαράν, καὶ τὴν ὁδὸν μηκέτι καταπατεῖσθαι, μηδὲ προκεῖσθαι τοῖς περιούσιον ἅπασιν, ἀλλ' ὡς^β ἄρουραν πύονα γίνεσθαι^η, καὶ τὰς ἀκάνθας ἀφανισθῆναι 10 καὶ πολλῆς ἀπολαύειν ἀδείας τὰ σπέρματα. εἰ γὰρ μὴ ἐξῆν, οὐκ ἂν ἔσπειρεν οὕτως. σὺ δέ μοι σκόπει, ὅτι οὐ μία τῆς ἀπωλείας ἡ ὁδός, ἀλλὰ διάφοροι· οἱ μὲν γὰρ τῇ ὁδῷ εἰκότες οἱ ῥάθυμοι καὶ ὀλίγωροι· οἱ δὲ τῇ πέτρᾳ ἀσθενέστεροι^ι, μονονουχὶ μηδενὸς ἐπηρεάσαντος^κ τὴν διδασκαλίαν μαρανθῆναι, πόσω μᾶλ- 15 λον^ι καὶ πειρασμῶν ἐπικειμένων· οἱ δὲ ἐν ταῖς ἀκάνθαις, πολλῶν τούτων ἀσυγγνωστότεροι. ὑστέραν δὲ τίθησι τὴν καλὴν γῆν, οὐκ ἀφιεῖς ἀπογῶναι, ἀλλὰ διδούς ἐλπίδας μετανοίας· καὶ ὅτι δυνατόν ἐκ τῶν εἰρημένων εἰς ταύτην μεταβαλεῖν· καίτοι εἰ καὶ ἡ γῆ καλὴ, καὶ ὁ σπορεύς εἷς, καὶ τὰ σπέρματα τὰ αὐτά. 20

Διατί ὁ μὲν ρ ὁ δὲ ξ ὁ δὲ λ; ἐνταῦθα πάλιν παρὰ τὴν φύσιν τῆς γῆς ἡ διαφορά, τουτέστι παρὰ τὴν γνώμην^μ. πολλὴ δὲ ἡ φιλανθρωπία τοῦ γεωργοῦ, ὅτι καὶ τοὺς πρώτους ἀποδέχεται, καὶ τοὺς δευτέρους οὐκ ἐκβάλλει, καὶ τοῖς τρίτοις δίδωσι χώραν.

⁹ Καὶ ἔλεγεν, Ὁ ἔχων ὅσα ἀκούειν, ἀκουέτω. ὅτε δὲ 25
¹⁰ ἐγένετο καταμόνας, ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν σὺν
¹¹ τοῖς δώδεκα τὴν παραβολήν. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ὑμῶν δεδοται γινῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω, ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται.

Εἰπὼν δὲ ὁ Εὐαγγελιστής, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ³⁰ αὐτοῦ, ἴδιον αὐτοῦ τὸν λόγον ἔδειξε καὶ οὐκ ἀλλότριον. οὐκ ἔστι

^ο λόγον. L. ^ι γένεσθαι. P.L. ^β ἴσα. L. ^η om. P.L. ^ι ἀσθε-
νέστεροι μόνον· οὐκέτι δὲ ἴσαν μηδέως ἐπ. L. ^κ ἐπηρεάζοντος. P.L. ^ι π.
μᾶλλον om. L. ^μ γνώσειν Poss.

γάρ Πέτρου ἢ Παύλου ἢ διδαχῇ, ἀλλὰ τοῦ Σωτῆρος· “ἐξῆλθεν
 “γάρ,” φησιν, “ὁ σπείρων σπείραι τὸ σπέρμα αὐτοῦ” ἔλεγεν δὲ
 καὶ ὁ Σωτὴρ, “μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς, εἷς γάρ ἐστιν
 ἡμῶν “ὁ διδάσκαλος ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς” ἐκεῖνος γὰρ μόνος ἀληθὴς
 διδάσκαλος, ὁ δίχα τοῦ μαθεῖν διαλεγόμενος. ταῦτα μὲν ὁ Σωτὴρ 5
 ἔλαλει καὶ ἡρμήνευσεν· “ὅτε δὲ ἐγένετο καταμόνας ἠρώτησαν
 “αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν σὺν τοῖς δώδεκα,” καὶ τὰ ἐξῆς. “Ἰνα
 εἴπῃ, ὅτι ὑμεῖς ἄξιοι ὄντες ἅπαντα μαθεῖν τὰ πρὸς διδασκαλίαν
 συντείνοντα τοῦ κηρύγματος, μαθήσεσθε καὶ τῶν παραβολῶν τὴν
 σαφήνειαν· πρὸς δὲ τούτους κατὰ παραβολῶν κέχρημαι τῇ δι- 10
 δασκαλίᾳ^η· ἐπειδὴ μὴδὲ ἄξιοι μαθεῖν εἰσι, διὰ τὴν κακίαν τοῦ
 τρόπου^ο. οὔτε γὰρ ἀγνοῶν Ἰουδαίους ἀπιστήσαντας ἦλθε πρὸς
 αὐτοὺς ὁ Κύριος, οὔτε πάντα πρὸς τὴν πίστιν ἐνάγων αὐτοὺς,
 ἀλλὰ τοῖς μὲν σημείοις δυσωπῶν, ἱκανοῖς οὔσι καὶ τοὺς πάνυ
 σκληροὺς καὶ ἀσυνέτους ἐνάγεσθαι· ἵνα διὰ τούτων εἴεν ἀναπο- 15
 λόγητοι περὶ τῆς ἀπιστίας· τὴν δὲ διὰ γνώσεως προαγωγὴν οὐ
 παρέχων, ὅτι τοῦ κατὰ τὸν νόμον, ὃν ἔλαβον, μὴ παρέχοντες τὴν
 ὑπακοήν, οὐ δίκαιον κρίναι τοῦ καινοῦ λόγου μετασχεῖν, ἀλλ’ ἐκα-
 τέρων ἀφαιρεθῆναι. ἐν Ρ μὲν γὰρ τῷ νέῳ καὶ ὁ παλαιός· ὅπου δὲ ὁ
 νέος οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ὁ παλαιὸς ἔτι χώραν ἔχειν δύναται. δείκνυσιν 20
 οὖν τῷ παραδείγματι τῶν ὑπηκόων μαθητῶν ὅτι δι’ ἀντιλογίαν
 ἀνάξιοι τῆς σαφοῦς διδασκαλίας οἱ λοιποί. τὸ δὲ ὅλως λαλεῖν
 διὰ παραβολῶν, καὶ μὴ παντελῶς ἀποσιωπᾶν, ἐπιδείκνυσιν ὅτι
 τοῖς μὴ προσιούσι πλησίον τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ εἰ φανείη τὸ ἀγαθὸν
 δι’ ἑαυτοῦ^ι, ἀμυδρῶς μᾶλλον ἢ ἐναργῶς φαίνεται· ὥσπερ καὶ σώ- 25
 ματος εἶδος^ι τοῖς πόρρωθεν ἐστῶσι, σαφῶς οὐ καταλαμβάνεται.
 οὐδὲ βούλεσθέ, φησι, παρασχεῖν τοῖς διὰ τέλους ἀπείθεσι τὴν τῆς
 σοφίας ἀνάπτυξιν· ὅταν γάρ τις ἐπάγῃται προαίρεσιν εὐσεβῇ καὶ
 γνώμῃ ὀρθότητα, λήψεται μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας τῶν ἀπο-
 κρύφων τὴν ἀποκάλυψιν· ὅταν δὲ μὴδὲν ὑγιὲς φρονῇ, οὐδὲ τῶν 30
 προχείρων τοῖς πολλοῖς ἀξιούται δεῖσθαι τὴν ἀκρόασιν.

12 “Ἰνα βλέποντες βλέπωσι, καὶ μὴ ἴδωσι· καὶ ἀκού-

^η διδασκαλίαν P.
 POSS. ^ι ἑαυτοῦ P.

^ο Sic. P.L. προσόπου POSS.

P Sic. P.L. ἡν

^ι σωματοειδῶς POSS.

οντες ἀκούωσι, καὶ μὴ συνιῶσι· μήποτε ἐπιστρέψωσι, καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρτήματα.

Εἴτα καὶ τῇ ἐπαγωγῇ τῆς προφητικῆς φωνῆς τὴν κακίαν αὐτῶν ἐλέγχει, ὡς πόρρωθεν κηρυττομένην. “βλέποντες γὰρ οὐ
“βλέψουσιν. καὶ οὐ μὴ ἴδωσι. καὶ ἀκούσονται καὶ οὐ μὴ συνιῶσι” 5
οὐδὲ γὰρ βουληθήσονται τὴν χάριν αὐτοῦ παραδέξασθαι. διό φησιν,
“ἰδοὺ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἐπράθητε· καὶ ταῖς ἀνομίαις ὑμῶν
“ἐξαπέστειλα μητέρα ὑμῶν. διότι ἦλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος”
“ἐκάλεσα καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπακούων.” τὸ μὲν οὖν βλέπειν ὑπῆρχεν
αὐτοῖς ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ ὀφθέντος· τὸ δὲ μὴ ἰδεῖν συμβέβηκεν 10
ἀπὸ τοῦ αὐτοῦς⁹ μῦσαι τοὺς ἑαυτῶν ὀφθαλμοὺς, καὶ προσποιη-
θῆναι μὴ βλέπειν. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ μὴ ἀκοῦσαι ἀπὸ τοῦ μὴ
βούλεσθαι συνιέναι τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ καταφρονεῖν τῶν λεγο-
μένων. καὶ οὕτως συμβήσεται αὐτοῖς τὸ μὴ ἀπαλλαγῆναι τῶν
οἰκείων ἁμαρτημάτων, ἀλλ’ ἀντιπαθῶς ἔχειν πρὸς τὴν ἑαυτῶν 15
σωτηρίαν.

- 21 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, μήτι ὁ λύχνος ἔρχεται ἵνα ὑπὸ
τὸν μόδιον τεθῇ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν
λυχνίαν ἐπιτεθῇ;

Ὁ βουλόμενος τὸν λύχνον ἐφαρμοῖζειν καὶ[†] τοῖς τελειοτάτοις 20
τῶν τοῦ Ἰησοῦ μαθητῶν, δυσωπήσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν περὶ τοῦ
Ἰωάννου λελεγμένων· ὅτι ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ
φαίνων. ἀλλὰ καὶ τὸ, “ὁ λύχνος τοῦ σώματος ἐστὶν ὁ ὀφθαλμὸς,”
ἀναφερόμενον ἐπὶ τὸν ἐν ἐκάστῳ νοῦν⁹ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐφαρμοῖσει.
ἀλλὰ καὶ “ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι, καὶ οἱ λύχνοι 25
“καιόμενοι,” πρὸς πάντας εἴρηται τοὺς[†] μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ. φήσει
τις οὖν ἐπὶ τὴν ἐνεστικυῖαν ζωὴν ἀναφέρεισθαι τὸ εἰρημένον περὶ
τοῦ μὴ δεῖν τὸν ἀναφέντα⁹ λύχνον ἐν τῇ ψυχῇ λογικὸν κρύπτειν
αὐτὸν, ἀλλ’ ἐπιτιθέναι λυχνία^x εἰς σύμβολον ἥς Μωσῆς ἐν τῇ
σκῆῃ ἀπέθετο τοῦ μαρτυρίου. χρὴ οὖν τὸν λύχνον μὴ ὑπὸ τὸν 30
μόδιον τοῦ σιτομετρίου εἶναι· μοδίφ γὰρ σιτομετρεῖσθωσαν ὑπὸ
τοῦ πιστοῦ καὶ φρονίμου οἰκονόμου οἱ σύνδουλοι, βλεπέτωσαν δὲ

⁹ αὐτοῖς P. [†] P. ⁹ Sic P.L. τῶν ἐκαστῶν οὖν Poss. [†] τὰς P.
⁹ ἀνάψαντα P.L. ^x λυχνίαν P.

τὰς αὐγὰς τοῦ λύχνου ἐπικειμένου τῇ λυχνίᾳ καὶ εἰς φανερόν τοῦ λόγου προσηγομένου οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάντες τῆς ἐκκλησίας^γ. ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ τὴν κλίνην τίθεισι τὸν λύχνον, ἵνα τις ἀναπαύεται, οὐδὲ ἄλλου τινὸς σκεύους ὑποκάτω. τοῦτο γὰρ ὁ ποιῶν οὐ προνοεῖται τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὴν οἰκίαν^δ, οἷς δεῖ προστίθεσθαι^ε τὸν 5 λύχνον, οἱ τῷ ἀληθινῷ φωτὶ καὶ λόγῳ τῷ λαμπρῷ καὶ ταῖς ἀκτίσι τῆς σοφίας ἀνάπτοντες τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν φύσιν ἔχοντα· καθ' ἣν κατεσκεύασεν αὐτὸν ὁ δημιουργός· λύχνον θεομένου τῆς ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ σοφίας καὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ἀληθινοῦ φωτός ἀνάψεως. καὶ νομιστέον τὴν “ἔστωσαν ὑμῶν οἱ λύχνοι καϊόμενοι” 10 ἐντολὴν, ὑπὸ μὲν τῶν προνοουμένων ἔχειν ἐν τῇ ψυχῇ τὸν νοῦν διορατικώτατον^δ, καὶ μετέχοντα τοῦ εἰπόντος “ἐγὼ φῶς εἰς τὸν “κόσμον ἐλήλυθα,” πληροῦσθαι. οἱ γὰρ καίοντες τὸν λύχνον καὶ τιθέντες ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα λάμπῃ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, προ- 15 τρέψονται^ε καὶ τοὺς^δ ἐν τῇ οἰκίᾳ βλέποντας τὴν τοῦ λύχνου 15 λαμπρότητα καὶ αὐτοὺς καίειν τὴν ἑαυτῶν λυχνίαν. δυνάμει οὖν τοῦτο φησιν, ἐγὼ μὲν ἦψα τὸ φῶς, τὸ δὲ μεῖναι καϊόμενον τῆς ὑμετέρας ἔστω σπουδῆς, οὐ δι' ὑμᾶς αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μέλλοντας τῆς αὐγῆς ἀπολαύειν^ε, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν χειραγωγεῖσθαι. ἐὰν γὰρ ὑμεῖς ᾗτε μετὰ ἀκριβείας βιοῦντες, οὐ 20 δυνήσονται αἱ κατηγορίαι συσκιᾶσαι ὑμῶν τὴν λαμπάδα.

22 Οὐ γάρ ἐστὶ τι κρυπτόν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῇ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ἵνα εἰς φανερόν ἔλθῃ.

Πάλιν δὲ αὐτοὺς διὰ τούτων εἰς ἀκριβείαν ἄγει βίου, παι-
δεύων ἐναγωνίους εἶναι ὡς ὑπὸ τοῖς ἀπάντων ὀφθαλμοῖς κειμένους, 25
καὶ ἐν μέσῳ τῆς οἰκουμένης θεάτρῳ ἀγωνιζομένους. μὴ γὰρ δὴ
τοῦτο εἰδῆτε, φησὶν, ὅτι ἐνταῦθα καθήμεθα νῦν, καὶ ἐν μικρῷ
γωνίας ἔσμεν μέρει. οὕτω γὰρ ἔσεσθε καταδηλοὶ πᾶσιν, ὥσανεὶ
λύχνος ἐν οἰκίᾳ ὑπὲρ τῆς λυχνίας φαίνων. ποῦ νῦν οἱ τῇ δυνάμει
τοῦ Χριστοῦ διαπιστοῦντες; ἀκουέτωσαν ταῦτα, καὶ τῆς προφη- 30
τείας τὴν δύναμιν ἐκπλαγέντες, προσκυνεῖτωσαν αὐτοῦ τὴν ἰσχύν.
διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προσεκτικωτέρους ποιῶν τοὺς ἀκούοντας,
ἐπιφέρει,

^γ τῇ ἐκκλησίᾳ L.^δ οἰκίαν Poss.^ε τίθεσθαι L.^δ διορατικ. Cod.^ε προτρέψονται L.^δ τοὺς om. P.^ε ἀπολ. τ. αὐγ. L.

23 Ὁ ἔχων ὅτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

Ἐννόησον γὰρ ἡλίκα ὑπέσχετο τοῖς οὐδὲ ἐν τῇ χώρᾳ γνωρίμοις οὔσι τῇ αὐτῶν, ὅτι γῆ καὶ θάλασσα^f αὐτοὺς εἴσεται, καὶ πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἤξουσιν οὐ φήμῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ τῆς ἐνεργεσίας ἐνεργείᾳ.

5

24 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, βλέπετε τί ἀκούετε. ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν, καὶ προστεθήσεται ὑμῖν 25 τοῖς ἀκούουσιν. ὃς γὰρ ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ, καὶ ὃς οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

Ἐπιφέρει “ βλέπετε τι ἀκούετε.” νήφατε πρὸς τὸ μέτρον τῆς 10 ὑπακοῆς, καὶ ἡ γνώσις δοθήσεται, καὶ ὅσον ἂν βούληταί τις σεφίας, ἐπισπάσεται τῇ προθυμίᾳ, πρὸς ὃ δίδωσι μέτρον ἀντιλαμβάνων οὐδὲ γὰρ ἄμετρον ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ χρηστὸν ἢ φαῦλον. διόπερ κατὰ τὴν ἀναλογίαν “ οὗ ἑμετρήσαμεν μετρηθήσεται ἡμῖν, “ μέτρῳ καλῷ σεσαλευμένῳ, πεπιεσμένῳ, ὑπερεκχυνομένῳ, ἀποδο- 15 “ θησομένῳ εἰς τὸν κόλπον ἡμῶν.”

Ὁς γὰρ ἂν ἔχῃ πόθον καὶ προθυμίαν τοῦ ἀκούειν καὶ αἰτεῖν, δοθήσεται αὐτῷ ὃς δ' ἂν οὐκ ἔχῃ θείας ἀκροάσεως ἔρωτα, διὰ τῆς καταφρονήσεως, καὶ εἴ τι ἔδοξεν ἔχειν τί νόμου γραπτοῦ, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ, κατὰ τὸ, “ ἀρθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν 20 “ ἀφ' ὑμῶν, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς.” αἰνιττόμενος τοὺς ἐν εἰδήσει καυχωμένους τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, καὶ βύντας^g τὰ ὅτα τοῦ μὴ ἀκούειν τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας.

Βασιλείαν Θεοῦ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν καλεῖ^h, καὶ τῆς ἐνσάρκου 25 παρουσίας αὐτοῦ κατὰⁱ τὴν οἰκονομίαν φησιν κατὰ τὸ, “ ἡγγικεν “ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν,” καὶ, “ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς “ ὑμῶν ἐστι,” τοῖς μαθηταῖς εἰρημένον. αὕτη οὖν ἔοικεν, “ ὥς “ ἐὰν ἄνθρωπος βάλλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς.” καὶ ἄνθρωπος γὰρ ἐστὶ^k, καὶ τίς γινώσεται αὐτόν; Θεὸς γὰρ ὢν, καὶ υἱὸς Θεοῦ πρὸ 30 αἰῶνων ὑπάρχων, ἄνθρωπος ἀτρέπτως γέγονε δι' ἡμᾶς, σπείρας τὴν

^f θάλαττα P. ^g βύντας Cod. L. qui hæc solus habet. ^h Om. P.L.
ⁱ Om. P.L. ^k Sic P.L. ἢ Poss.

γῆν καὶ τὸν ἅπαντα κόσμον φωτίσας τῷ τῆς θεογνωσίας λόγῳ· καὶ οἶονεὶ καθεύδει ἀναληφθεῖς, ἢ ὡς ἀλλαχοῦ φησιν, ἀπεδήμησεν ἀναμένων διὰ τῆς μακροθυμίας καὶ ἀνεξικακίας καρποφορῆσαι τοὺς δεξαμένους καὶ ὁσημέραι δεχομένους τὸν σπóρον καὶ σωτήριον λόγον. ἐγείρεται δὲ νύκτα καὶ ἡμέραν κατὰ τὸ εἰρημένον, “ἐξε- 5
 “γέρθητι, ἵνα τί ὑπνοῖς Κύριε; ἀνάστηθι καὶ μὴ ἀπόση εἰς
 “τέλος,” τοῖς τῆς προνοίας λόγοις διεγείρων ἡμᾶς ὑπὲρ καρπο-
 φορίαν, διὰ τῶν δεξιῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης καὶ χρηστοτέρων· τοῦτο γὰρ ἡ ἡμέρα καὶ τὸ φαιδρὸν τῆς χρηστότητος· καὶ διὰ τῶν ἀριστερῶν καὶ σκαιτέρων· τοῦτο γὰρ ἡ νύξ, τῶν τε διωγμῶν καὶ 10
 τῆς παιδείας τὸ σκυθρωπὸν ὑπομένουσα¹. διὰ τούτων γὰρ ὁ σπόρος βλαστάνει τε καὶ μηκύνεται. τὸ δὲ, “ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός,” ἵνα εἴπῃ τῷ αὐτεξουσίῳ τῶν δεχομένων τὸν λόγον βουλήματι ἐπιτρέπων τὴν ἐργασίαν, καὶ μὴ τὸ πᾶν αὐτὸς κατεργαζόμενος· ἵνα μὴ ἀκούσιον ἡμῶν ᾖ τὸ ἀγαθόν. ὅθεν ἐπάγει, “αὐτομάτως² γὰρ ἡ γῆ 15
 “καρποφορεῖ,” οὐκ ἀνάγκης τὸ αὐτεξούσιον βιαζομένης, οὐ περιφορᾶς ἄστρον καὶ τύχης ἢ εἰμαρμένης, κατὰ τὸν τῶν ἐμπλήκτων³ λόγον, ἀλλὰ προαιρέσεως προιούσης εἰς τοῦτο. καρποφορεῖ δὲ πρῶτον χόρτον⁴ νόμφ φύσεως, καὶ ταῖς κατὰ μικρὸν ἀναβάσσει προιούσα εἰς τελείωσιν· ἐπειδὴ⁵ καὶ ὡς νήπια γάλα ποτίζονται οἱ νεωστὶ 20
 τοῦ λόγου μετέχοντες, καὶ ἀναπίπτουσιν ἐπὶ τὸν χόρτον, οἱ ὡς ἀσθενούντες ἐσθίουσι λάχανα καὶ τῆς ἀλογωτέρας τροφῆς ἀπο-
 λαύουσι τῶν κριθινῶν⁶ ἄρτων. εἴτα φέρει καὶ στάχυν τὸν προσ-
 αγόμενον τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ Κυρίου καὶ εἰς δράγμα γινόμενον τῶν ἐρχομένων ἐν ἀγαλλιάσει καὶ αἰρόντων τὰ δράγματα αὐτῶν. 25
 ὅταν δὲ παραδῶ ὁ καρπὸς, καὶ αἱ χῶραι λευκανθῶσι πρὸς θερισμὸν, ἐκτείνει τὸ⁷ δρέπανον ὁ καλὸς γεωργός, ἵνα συναγάγῃ τὸν σῖτον εἰς τὰς ἀποθήκας. οὐδὲ γὰρ ἄρκει πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν τὸ ἀνθῆσαι μόνον ὡς χόρτος, διὰ τῆς ὑπακοῆς, ἀλλὰ καὶ ἀνδρείας⁸, ἵνα ὡς καλάμη σίτου ἰστάμεθα τῶν πνεόντων ἀνέμων περιφρουνοῦντες⁹, 30
 ἢ τῶν πειρασμῶν, εἰς ὕψος τείνοντες τῆς ψυχῆς τὸ ἀνάστημα· καὶ μνημῆς δὲ διηγεοῦς, ἵνα ὡς στάχυς ᾤδιήσωμεν τὸν καρπὸν, καὶ

¹ ὑποφαίνουσα L.² αὐτομάτη L.³ ἐκπλ. L.⁴ χόρτιον P.⁵ ἐπει P. L.⁶ κριθ P.⁷ τὸ P. τὸν POSS.⁸ ἀνδρείας P.⁹ παραφ. P.

τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῆς ἀρετῆς τέλειον αὐτὸν ἀποδείξωμεν, τοῦ θερίζοντος τὴν χεῖρα πληροῦντα, καὶ εἰς εὐλογίαν Κυρίου τηρούμενον. θερισμὸς δ' ἂν εἴη ὁ τῆς συντελείας καιρὸς. δρέπανον “ὁ τοῦ Θεοῦ
 “λόγος ζῶν τε καὶ ἐνεργὴς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν
 “δίστομον, καὶ διϊκνούμενος μέχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, 5
 “ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας.”
 ὁ πάντα ἔχων γυνὰ καὶ τετραχλησιμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. ἐνταῦθα γὰρ[×] τὸ δρέπανον οὐ τιμωρίαν τινὰ καὶ ἀρὰν δηλοῖ, ὡς^γ ἐν τῷ προφῆτῃ Ζαχαρίᾳ, ἐπεὶ μὴ ἰσχύει κατὰ τῶν καρποφορούντων “ἡ γὰρ ἄξινη πρὸς τῇ ῥίζᾳ κείται τῶν μὴ ποιούντων καρπὸν 10
 “καὶ εἰς πῦρ βαλλομένων.” αὕτη δὲ ἡ δρεπάνη εἰς χεῖρας τίθησι τοῦ θερίζοντος, ἵνα μὴ ἀπόληται^α τι τοῦ σίτου. σημειῶσαι δὲ ὅτι ἐνταῦθα ἐπὶ τὸν τοιοῦτον καρπὸν αὐτὸς ἀποστέλλει τὸ δρέπανον· ἐν δὲ τῇ παραβολῇ τῶν ζιζανίων “τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ ἀποστέλλει
 “συναγαγεῖν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς 15
 “ποιούντας τὴν ἀνομίαν” ἵνα βάλωσιν αὐτὰ εἰς τὴν κάμινον τοῦ “πυρός.” οὐδὲ γὰρ εἰσιν ἄξιοι τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου. αὕτη τοίνυν ἡ παραβολὴ περὶ τῶν δικαίων εἴρηται μόνων. ἡ δὲ πρώτη τέσσαρα τίθησι τάγματα, τριῶν διαφόρων^β ἀπολλυμένων^δ, καὶ ἐνὸς σωζομένου κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐργασίας. 20
 τρεῖς γὰρ καὶ τούτου εἴρηκε διαφοράς· ἐνταῦθα δὲ μίαν μόνην τέθηκε τῶν σωζομένων διαφορὰν, τὰς τρεῖς εἰς μίαν συναγών^ε. ἅπασαι γὰρ φέρουσι σῖτον, καὶ μὴ^δ ὁμοίως ἀλλήλαις.

- 30 Καὶ ἔλεγε, τίνοι ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ;
 31 ἢ ἐν ποίᾳ παραβολῇ παραβάλωμεν αὐτήν; ὡς κόκκῳ 25
 σινάπεως, ὃς ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάν-
 32 των τῶν σπερμάτων ἐστὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ὅταν
 σπαρῇ, ἀναβαίνει, καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων
 μείζων, καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνασθαι ὑπὸ
 τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν. 30
 33 καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν

[×] δὲ POSS. ^γ καθὰ καὶ L. ^α ἀληταί P. ^β διαφόρων POSS.
^δ ἀπολλυμένων P.L. ἐκκεκλισμένων POSS. ^ε συναγών P.L. ^δ εἰ
 καὶ μὴ P.L.

34 λόγον, καθὼς ἠδύναντο ἀκούειν. χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς. κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπέλυε πάντα.

ἘΒραχὺς ὁ τῆς πίστεως λόγος ἐν κόσμῳ διὰ τοῦ κηρύγματος, καὶ τῶν πρόποτε γενομένων ἐν ἀνθρώποις δογμάτων ἐν βραχυτάτοις 5 οὗτος ἐπαγγέλλεται ῥήμασιν· ἡ δὲ ἐν τοῖς τελείοις λαλουμένη σοφία πλατύνει καὶ αὐξάνει τὸν λόγον, ἅτε δὴ μόνον ἐν ἀληθείᾳ πλατυνόμενον τε καὶ αὐξανόμενον. μεῖζον δὲ ἀληθείας οὐδέν.

Εἶθ' οἱ μετέωροι τὸ φρόνημα, καὶ τοῖς ἰδίους ἐπαιρόμενοι λόγοις ἐφίενται τῆς ὑπὸ τὸν ἀληθῆ λόγον σκιᾶς, καὶ καταφεύγουσιν ἐπ' 10 αὐτῆς. εἰτα συντομία χαίρων οὗτος ὁ μακάριος Εὐαγγελιστής, τῶν παραβολῶν ὑποδείξας τὸ εἶδος ἐπιφέρει, “καὶ τοιαύταις “παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς” καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἀρίστου ἐστὶ διδασκάλου πρὸς τὴν ἔξιν τῶν ἀκούοντων ποιῆσθαι τοὺς λόγους, καὶ μῆτε ῥίπτειν τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν 15 τῶν χοίρων· μῆτε διὰ τῆς σαφηνείας τῶν ἀπορρήτων εἰς καταφρόνησιν παρατιθέναι^ε τὰ οὕτω μεγάλα. δεικνὺς δὲ ὁ Ματθαῖος ὡς οὐκ αὐτὸς καινοτομεῖ τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν λόγων, εἰσάγει τὸν προφήτην τοῦτον προαναφωνοῦντα τῆς διδασκαλίας τὸν τρόπον. 20

Διδάσκων δὲ ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ τὴν γνώμην, ὅτι οὐχ ἵνα ἀγνόωσιν, ἀλλ' ἵνα αὐτοὺς εἰς ἐρώτησιν ἄγῃ διελέγετο, ἐπήγαγεν, “καὶ “τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς” καὶ ὁμως οὐδεὶς αὐτὸν ἠρώτησεν, καίτοιγε τοὺς προφήτας πολλακίς ἠρώτουν· οὗτοι δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἐποιοῦν. τὸ δὲ “κατ' ἰδίαν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ 25 “ἐπέλυεν πάντα” νηῶσμεν, ὅτι πάντα ὅσα παρ' αὐτοῦ ἐξήτουν μαθεῖν, ὡς τὴν παραβολὴν τοῦ σπόρου καὶ τὴν^β τῶν ζιζανίων. τὰς γὰρ λοιπὰς ἀφῆκεν ἀνερμηνεύτους, εἰπὼν πρὸς αὐτούς^δ, “συνήκατε ταῦτα πάντα; οἱ δὲ εἶπον, ναὶ Κύριε.” σύνεσις γὰρ ἐπεζήτει παρὰ τῶν ἀκούοντων ὁ Κύριος. μάθημα γὰρ κατέχεται 30 τὸ νοούμενον, τὸ δὲ μὴ νηθὲν ἀφαρπάζεται καθάπαν. ἤδη προ-

^ε Hoc Sch. quod dedi e Cod. L. in Possini Catena Cyrillo disertè assignatur, unde non improbable fit totum comment. esse ejus Patris.
^β τὴν om. P.L. ^δ αὐτοῖς P.L.

εἶπεν ἐν τῇ παραβολῇ. ὅθεν, εἰ κατεσχῆκας τὸ σπέρμα τὸ θεῖον διὰ τῆς συνέσεως, ἀναγκαίως ἐπερωτᾷ ἡ δὲ ἐπερώτησις οὐκ ἐξ ἀγνοίας, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῆς προσοχῆς διέγερσιν, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν τῶν ἀκροατῶν κατασκευήν· καὶ παραβολαὶ μὲν τὰ εἰρη- μένα καὶ δεόμενα σαφηνείας· οἱ δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων πρότερον 5 καὶ νενοημένων συνιάσι καὶ ταῦτα· καὶ διὰ τοῦτο, φησὶν, ἐπέλυεν αὐτοῖς πάντα.

ΚΕΦ. I.

Περὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τῶν ὑδάτων.

35 Καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁψίας γενο- 10
36 μένης, διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν. καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον παραλαμβάνουσιν αὐτὸν ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ· καὶ ἄλλα
37 δὲ πλοιάρια ἦν μετ' αὐτοῦ. καὶ γίνεται λαίλαψ ἀνέμου μεγάλη· τὰ δὲ χύματα ἐπέβαλλεν εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε αὐτὸ ἤδη γεμίζεσθαι. 15

Ὁ μὲν Μάρκος ἀπαλλάττων ἑαυτὸν τοῦ¹ ἀπαιτηθῆναι τῶν χρόνων τὴν τάξιν, οὕτως εἶπεν, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Λουκᾶς. ὁ δὲ Ματθαῖος οὐχ οὕτως· ἀλλὰ καὶ ἀκολουθίαν ἐνταῦθα διατηρεῖ. οὐδὲ γὰρ οὕτως πάντες πάντα ἔγραφον. ταῦτα δὲ εἴρηται ἵνα μὴ τὴν παράλειψιν^k διαφωνίαν τις εἶναι νομίζῃ¹. τοὺς μὲν οὖν μαθη- 20 τὰς μεθ' ἑαυτοῦ ἔλαβεν, τοὺς ὄχλους ἀφείς, ἤγουν προπέμψας. παρέλαβε δὲ οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῇ· ἀλλ' ὥστε ποιῆσαι θεατὰς τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι θαύματος, καὶ ἵνα μὴ μέγα φρονῶσιν, ὅτι τοὺς ἄλλους πέμψας, αὐτοὺς κατέσχευεν, ἀφίησι κλυδωνισθῆναι· τοῦτό τε, κατορθῶν καὶ πειρασμοὺς φέρειν γενναίως. ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος 25 φησιν ὅτι ἐκάθευδεν· ὁ δὲ Μάρκος καὶ πῶς ἐκάθευδεν εἶπεν, ὅτι ἐν προσκεφαλαίῳ, ἀπλῶς δεικνύς^m τὸ ἄτυφον, καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν ἡμᾶς παιδεύων φιλοσοφίαν. τοῦ κλυδωνίου τοίνυν διεγερθέντος, διε- γείρουσιν αὐτὸν λέγοντες, διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύ- μεθα; ὁ δὲ Ἰησοῦς διεγερθεὶς, τῇ θαλάσσῃ ἐπετίμησε καὶ τοῖς 30

ⁱ Sic L. τὸ Poss. et P.

^k παράλειψιν P.L.

¹ νομίζοι P.L.

^m διαδεικνύς L.

μαθηταῖς, δεῖξας ἐντεῦθεν, ὅτι θαρρεῖν χρὴ, καὶ μεγάλα διεγεί-
 ρηται τὰ κύματα, καὶ ὅτι πάντα συμφερόντως οἰκονομεῖ. καὶ γὰρ
 τὸ θορυβηθῆναι συμφερόντως ἐγίνετο, ὥστε μεῖζον φανῆναι τὸ
 θαῦμα, καὶ διηνεκῇ γενέσθαι τοῦ συμβάντος τὴν μνήμην. διὰ τοῦτο
 καὶ καθεύδει. εἰ γὰρ ἐργηγορότος^η ἐγένετο, ἢ οὐκ ἂν ἐφοβήθησαν, 5
 ἢ οὐκ ἂν παρεκάλεσαν, ἢ οὐδὲν ἐνόμισαν αὐτὸν δύνασθαι τι τοιοῦ-
 τον ποιεῖν. διὰ τοῦτο καθεύδει, διδούς καιροὺς τῇ δειλίᾳ, καὶ τρα-
 νοτέραν αὐτοῖς ποιῶν τὴν αἴσθησιν τῶν γινομένων. ἐπεὶ οὖν πάντας
 εἶδον εὐεργετηθέντας, αὐτοὺς δὲ οὐδενὸς ἀπολεαυκότας, ὕπτιοι
 ἦσαν· ἔδει δὲ αὐτοὺς διὰ τῆς οἰκείας αἰσθήσεως ἀπολαῦσαι τῶν 10
 εὐεργεσιῶν. συγχωρεῖ τὸν χειμῶνα, ἵνα διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς σα-
 φεστέραν λάβωσιν αἴσθησιν τῆς εὐεργεσίας. διὰ τοῦτο δὲ οὐδὲ
 παρόντων ἄλλων τοῦτο ποιεῖ, ὥστε μὴ καταγνωσθῆναι αὐτοὺς ὀλί-
 γοπιστίᾳ, ἀλλ' αὐτοὺς μόνους λαβὼν διορθοῦται. οὐδὲ γὰρ τὴν
 προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δοῶν εἶχον, ἀλλ' ὅτι μὲν δύναται διε- 15
 γερθεῖς ἐπιτιμᾶν ἤδεσαν, ὅτι δὲ καὶ καθεύδων, οὐδέπω. διὸ καὶ
 ἐπιτιμῶνται πολλάκις, ὡς ὅταν λέγῃ, “ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνητοί
 “ἐστε;” μὴ τοίνυν θαυμάσης, εἰ τῶν μαθητῶν ἀτελέστερον διακει-
 μένων^ο, οἱ ὄχλοι οὐδὲν μέγα ἐφαντάζοντο. ἐθαύμαζον γὰρ λέγον-
 τες, “ποταπὸς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅτι καὶ ἡ θάλασσα καὶ ὁ 20
 “ἄνεμος αὐτοῦ ὑπακούει;” ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐπετίμησεν ὅτι ἄνθρω-
 πον αὐτὸν ἐκάλουν· ἀλλ' ἀνέμενε αὐτοὺς διὰ τῶν σημείων διδάσκειν,
 ὅτι πεπλανημένη ἦν αὐτῶν ἡ ὑπόληψις. πόθεν δὲ ἄνθρωπον αὐτὸν
 ἐνόμιζον; ἀπὸ τε τῆς ὄψεως, ἀπὸ τε τοῦ ὕπνου, καὶ τοῦ πλοίου
 κεχρῆσθαι. διὰ δὴ τοῦτο εἰς ἀμηχανίαν ἐξέπιπτον λέγοντες, 25
 ποταπὸς ἐστίν; ὁ μὲν γὰρ ὕπνος καὶ τὸ φαινόμενον ἄνθρωπον
 ἐδείκνυ· ἡ δὲ θάλασσα καὶ ἡ γαλήνη Θεὸν ἐνέφηνε. μόνῳ γὰρ
 ἐπιτάγματι πᾶσαν εὐθὺς τὴν ζάλην διέλυσεν. οὐκ εὐχῆς δεηθεῖς^ρ,
 οὐ ραβδὸν ὡς Μωσῆς ἐπανατεινόμενος^ρ, ἀλλ' ὡς δεσπότης ἐπι-
 τάττων θεραπευνίδι, καὶ ὡς δημιουργὸς κτίσματι. ἐπειδὴ δὲ ἀπέβη 30
 τῆς θαλάσσης, διαδέχεται θαῦμα ἕτερον φοβερώτερον.

^η ἐργηγορότως L.^ο ἀτελέστεροι διακείμενοι P.

P Male Poss.

ἔχον δὲ θεός.

^ρ ἐπανατεινόμενος P.

ΚΕΦ. ΙΑ.

Περὶ τοῦ Λεγεῶνος.

1 Καὶ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν.

Ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν χώραν τῶν Γερασηνῶν, ἦτοι τῶν Γεργεση- 5
 ῶν, καὶ τὰ ἐξῆς. οὔτε Γαδαρηνῶν οὔτε Γερασηνῶν[†] τὰ ἀκριβῆ
 ἔχει τῶν ἀντιγράφων, ἀλλὰ Γεργεσηνῶν. Γάδαρα γὰρ πόλις ἐστὶ
 τῆς Ἰουδαίας, περὶ ἣν τὰ διαβόητα θερμὰ^α τυγχάνει· λίμνη δὲ
 κρημνῶς παρακειμένη οὐδαμῶς ἔστιν ἐν^ε αὐτῇ, ἢ θάλασσα. καὶ
 Γέρασα δὲ τῆς Ἀραβίας ἐστὶ πόλις, οὔτε θάλασσαν οὔτε λίμνην 10
 πλησίον ἔχουσα· καὶ οὐκ ἂν οὕτω προφανὲς ψεῦδος καὶ εὐέλεγκτον
 οἱ Εὐαγγελισταὶ^υ εἰρήκεισαν^χ, ἄνδρες ἐπιμελῶς γινώσκοντες τὰ
 περὶ τῆς Ἰουδαίας. Γέργεσα τοίνυν ἐστὶν ἀφ' ἧς οἱ Γεργεσηνοὶ^γ,
 πόλις ἀρχαία περὶ τὴν νῦν καλουμένην Τιβεριάδα λίμνην^ε, περὶ
 ἣν κρημνὸς παρακείμενος τῇ λίμνῃ, ἀφ' ἧς δείκνυται τοὺς χοίρους 15
 ὑπὸ τῶν δαιμόνων καταβεβλησθαι. ἐρμηνεύεται δὲ ἡ Γέργεσα,
 παροικία ἐκβεβληκότων, ἐπώνυμος εὔσα τάχα προφητικῶς^β, οὗ
 περὶ τὸν σωτῆρα πεποιήκασι, παρακαλέσαντες αὐτὸν μεταβῆναι
 ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῶν οἱ τῆς χώρας^δ πολῖται. καὶ ταῦτα Ὁριγένης
 φησὶν ἐν τῷ ἐκτῷ τόμῳ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον 20
 ἐξηγητικῶν.

4 Καὶ οὔτε ἀλύσεσιν οὐδεὶς ἠδύνατο αὐτὸν δῆσαι. διὰ
 τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἀλύσεσι δεδέσθαι, καὶ
 διεσπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἀλύσεις, καὶ τὰς πέδας συν-
 5 τετρίφθαι· καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἴσχυε δαμάσαι. καὶ δια- 25
 παντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς μνήμασιν καὶ ἐν τοῖς
 ὄρεσιν ἦν κράζων καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις.

Ἰστέον δὲ ὡς Μάρκος μὲν καὶ Λουκᾶς ἓνα φασίν^ε εἶναι τὸν
 δαιμονιζόμενον, Ματθαῖος δὲ δύο· τοῦτο δὲ οὐ διαφωνίαν ἐμφαίνει.

[†] Γερασηνῶν P. Γερασενῶν POSS.^α θρέμματα L.^ε Om. L.^υ μαθηταὶ P. et POSS.^χ εἰρήκεισαν P.^γ Γεργέσειοι P. Γεργεσαῖοι L.^ε πόλιν POSS.^α ἀφ' οὗ POSS. ἀφ' om. P.^δ τῶν χοίρων P. L.^ε φησὶν P.

εἰ μὲν γὰρ εἶπον ὅτι εἷς μόνος ἦν, ἐδόκουν ἀμφιβάλλειν τῷ Ματθαίῳ. εἰ μὲν^d δὲ οἱ μὲν περὶ τοῦ ἐνὸς, ὁ δὲ περὶ τῶν δύο διελέχθη^e, οὐ μάχης τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ διαφόρου διηγήσεως. καὶ γὰρ ἔμοιγε δοκεῖ τὸ χαλεπώτερον τούτων^f ἐπιλεξάμενοι εἰρηκέναι. διὸ καὶ τραγικώτερον ἀπαγγέλλει τὴν συμφορὰν ὅσον ὅτι τὰ δεσμὰ καὶ 5 τὰς ἀλύσεις διαρρήξας^g ἐπλανᾶτο κατὰ τὴν ἔρημον. ὁ δὲ Μάρκος, καὶ τοῖς λίθοις ἔκοπτεν ἑαυτὸν φησι. συνέβαινε δὲ καὶ ἀμφοτέρων ὁμοίως ὄντων χαλεπῶν, ἀπλῶς εἰπεῖν ὅτι δαιμονιζόμενος, μὴ ἀκριβολογησάμενοι^h περὶ τὸν ἀριθμὸν, ἐπεὶ μὴδὲ συντελεῖν τοῦτο ἐνόμιζον εἰς τὸ μείζονα τοῦ ποιήσαντος φανῆναι τὴν δύναμιν. 10 ὁ γὰρ τὸν ἓνα θεραπεύσας τοιοῦτον ὄντα, οὐδὲ δύο οὐδὲ πλείονας ὁμοίως διακειμένους θεραπεύειν ἀδύνατος ἦν.

8 Ἐλεγε γὰρ αὐτῷ, ἐξελθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἄνθρωπον αὐτὸν ὡμολόγησαν, ἦλθον οἱ δαίμονες 15 τὴν θεότητα ἀνακηρύττοντες. καὶ οἱ τῆς θαλάσσης κυμαινούσης καὶ πάλιν ἡσυχάζουσας οὐκ ἀκούσαντες, ἤκουον τῶν δαιμόνων ταῦτα βοώντων, ἅπερ ἐκείνη διὰ τῆς γαλήνης ἔκραζεν. εἶτα ἵνα μὴ δόξῃ κολακείας τὸ πρᾶγμα εἶναι, ἀπὸ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων βωῶσι, λέγοντες, “ ἦλθες ὡδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; ” διὰ 20 δὴ τὸ πρότερον ὁμολογεῖται ἢ ἔχθρα, ἵνα μὴ ὑποπτος αὐτῶν ἡ ἰκετηρία γένηται. καὶ γὰρ ἐμαστιζόντε ἀοράτως πιμπράμενοι καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχοντες ἀπὸ τῆς παρουσίας ἐκείνης. νομίσαντες δὲ ἤδη τὴν κόλασιν αὐτοῖς ἐφεστάναι, ἔδεισαν ὥς ἤδη εἰς τιμωρίαν ἐμπεσούμενοι. διὸ καὶ ἀξιούσι μὴ πρὸ καιροῦ δοῦναι τὴν δίκην. 25 ἐπειδὴ γὰρ κατέλαβεν αὐτοὺς τὰ δεινὰ ἐκεῖνα καὶ παράνομα ἐργαζομένους, καὶ τὸ πλάσμα τὸ ἑαυτοῦ παντὶ διαστρέφοντας τρόπῳ καὶ τιμωρουμένους, καὶ ἐνόμιζον αὐτὸν δι’ ὑπερβολὴν τῶν γενομένων οὐκ ἀναμενεῖν τὸν καιρὸν τῆς κολάσεως, διὰ τοῦτο παρεκάλουν καὶ ἐδέοντο. καὶ οἱ μὴδὲ δεσμῶν ἀνεχόμενοι σιδηρῶν, ἔρχονται 30 δεδεμένοι· καὶ οἱ τὰ ὄρη κατατρέχοντες, εἰς τὰ πεδία ἐξήσαν.

^d Om. P. ^e διλέχθη P. ^f τοῦτον P. ^g διαρρήξων P.L.
^h ἀκριβολογησάμενοι P.

Τί δήποτε καὶ τοῖς τάφοις ἐμφιλοχεροῦσιν οἱ δαίμονες; ὁλέθριον δόγμα τοῖς πολλοῖς ἐνθεῖναι βουλόμενοι, οἷον ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀπελθόντων δαίμονες γίνονται· ὃ μηδέποτε γένοιτο μηδὲ μέχρῃς ἐννοίας λαβεῖν. ἄλλως δέ, φησιν, εἰ καὶ ἄγαν εἰσὶ μοχθηροὶ τὸν τρόπον οἱ δαίμονες, ἀλλ' οὖν γε ἴσασις ὅτι πάντως αὐτοὺς ὑπὲρ 5 τῶν ἀμαρτημάτων μένει τις κόλασις ὕστερον. ὅτι δὲ οὐχ ὁ καιρὸς ἐπέστη τῆς κολάσεως, ῥαδίως ἠδύνατο γινῶναι, ἐξ ὧν οὐ τιμωρία παρεδίδοντο νῦν, ἀλλ' ὥστε ἀναχωρῆσαι μόνον τῶν ἀνθρώπων συνώθει αὐτούς. ἔλεγε γὰρ ὁ Σωτὴρ, “ἔξελθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρ-
“τον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.” ὥς οὖν καιρὸν ἔχοντες ἂ βούλονται ποιεῖν 10 ἐν τῷ μέσῳ περὶ τοὺς ἀνθρώπους, οὕτω κατεβῶν τοῦ Κυρίου, ὡς ἂν πρὸ τοῦ προσήκοντος καιροῦ μάτην αὐτοὺς βιαζομένου καὶ τιμωρίας ὑπάγοντος.

9 Καὶ ἐπηρώτα αὐτὸν, Τί σοι ὄνομα; καὶ ἀπεκρίθη λέγων, λεγεὼν ὄνομά μοι· ὅτι πολλοὶ ἔσμεν. 15

Ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν, “τί ὄνομά σοι;” ἐπειδὴ γὰρ ὁ Κύριος ἡδεῖ τὸ πλῆθος τῶν ἐνοικούντων δαιμόνων, οἱ δὲ ὁρῶντες ἓνα μὲν ἄνδρα ἔβλεπον^h, μιᾶς δὲ φωνῆς προφερομένης ἤκουον, λέγει, εἰπέ, τί ὄνομά σοι; ἵνα μὴ αὐτὸς εἴπῃ ὅτι πολλοὶ εἰσιν, ἀλλ' αὐτοὶ ὁμολογήσουσιν ὅτι πολλοὶ τυγχάνουσιν· ἀποκρίνεται δὲ, 20 λέγων ὅτι ὄνομά μοι λεγεὼν. καὶ οὐδὲ λέγει τὸν ἀριθμὸν, ἀλλ' ἀπλῶς σημαίνει τὸ πλῆθος. οὐδὲν γὰρ ὠφελεῖ εἰς γινῶσιν ἡ ἀκρίβεια.

10 Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, ἵνα μὴ αὐτοὺς ἀποστείλῃ ἔξω τῆς χώρας. 25

“Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, ἵνα μὴ ἀποστείλῃ αὐτοὺς ἔξω τῆς “χώρας,” ἢ εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν, ὥς φησιν ὁ Λουκᾶς. ἢ γὰρ ἄβυσσος ἀναχώρησίς ἐστι τούτου τοῦ κόσμου. ἀξιῶσι τοίνυν οἱ δαίμονες μὴ πεμφθῆναι ἔξω τῆς γῆς, μηδὲ ὅπου οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ 30 τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. ὥστε ὁ Κύριος ἠδύνατο μὲν ἐπιτάξαι αὐτοῖς, συνεχώρησε δὲ αὐτοὺς εἶναι ἐν τῇ γῇ ταύτῃ· ὥσπερ οὖν καὶ τὸν

^h βλέπουσι L.

διάβολον, ἵνα μὴ τοῦ ἀντιπάλου τῇ ἀπουσίᾳ¹ ζημιώσῃ τὴν ἀνθρω-
πότητα τοῦ στεφάνου τῆς νίκης.

11 Ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς τῷ ὄρει ἀγέλη χοίρων μεγάλη
βοσκομένη.

Εἰς δὲ τοὺς χοίρους ἐπέτρεψεν εἰσελθεῖν¹. ἅπαντες δὲ ὑπὸ τῶν 5
δαιμόνων ἐλασθέντες κατὰ τοῦ κρημνοῦ ῥίψαντες ἑαυτοὺς εἰς τὴν
θάλασσαν ἐνέβαλον^κ, ὡς τοὺς βόσκοντας ὁμοῦ τὲ φοβηθῆναι καὶ
θαυμάσαι τὸ γινόμενον, καὶ εἰσελθόντας ἀπαγγεῖλαι τοῖς ἐν τῇ
πόλει ἅπαντα τὰ γεγόμενα. ἐφ' οἷς εἰκότως ἐκπλαγέντες ἐκεῖνοι,
ἐξῆλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ εὔρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον ἀφ' οὗ 10
τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον καὶ σωφρονούντα, καὶ παρὰ
τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καθήμενον, καὶ τὸν εὐεργέτην ἐπιγινώσκοντα.
καὶ ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῷ γενομένῳ καὶ τὴν προσήκουσαν ἀπο-
δόντες ἐν τῇ συναντήσει τιμὴν, παρεκάλεσαν ἐφ' ἑτέροισι μετα-
βῆναι τόπους, ὡς οὐκ ἄξιοι ὄντες τοσοῦτον ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς οἰκείας 15
χώρας ἔχειν, δέισαντες μήπου τι καὶ μεῖζον πάθωσιν ἀπὸ τῆς τοῦ
παρόντος δυνάμεως τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων ἕνεκεν.

Αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον ὑπέστρεψεν, εἶτα ὁ πάσχων οὐκ
ἀναχωρεῖ τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' ἠξίωσεν ἵνα ἦ σὺν αὐτῷ· οὕτως ἐνέ-
φηεν ὥστε καὶ τὸν Σωτῆρα ἐπιγινῶναι καὶ δεδοικέναι μὴ πάλιν 20
ὑποστρέψωσιν οἱ δαίμονες εἰς αὐτόν.

20 Καὶ ἀπῆλθε καὶ ἤρξατο κηρύσσειν ἐν τῇ Δεκαπόλει
ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ πάντες ἐθαύμαζον.

Ὁ δὲ Κύριος ἵνα μὴ δόξῃ διὰ τῆς παρουσίας φυλάττειν¹ μόνον,
ἀπέλυσεν αὐτόν· μηδένα, φησὶν, εὐλαβήθητι. ἡ γὰρ παρουσία 25
ἐλαττοῖ τὸ θαῦμα, ἡ δὲ ἀπουσία σημαίνει μεζόνως τὴν ἐνέργειαν.
ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου, ἔχων παρ' ἐμοῦ τὸ ἐνέχυρον τῆς σω-
τηρίας, καὶ διηγοῦ τοῖς ἄλλοις τὸ θαῦμα, ἵνα βεβαιώσῃς τὴν
χάριν. ὁ δὲ καὶ ποιῶν διετελεῖ. ζητεῖται^μ τίνας ἕνεκεν ὁ Κύριος
τοῖς δαίμοσι εἰσελθεῖν^ν ἐπιτάττει^ο εἰς τοὺς χοίρους οὕτως αἰτή- 30
σας; μέγιστα κακὰ διετίθεσαν τοὺς ἀνθρώπους P οἱ δαίμονες.

¹ ἡ ἀπουσία L.

¹ Om. P.

^κ ἔβαλλον L.

¹ φυλάσσειν P.

^μ ζητεῖται P. ζητεῖτε L.

^ν εἰς αἰτήσασιν εἰς τ. χοίρους ἐπέτρεψεν L.

^ο ἐπιτάσσει P. P τῶν ἀνθρώπων L.

ἐντεῦθεν δὲ πολλοὶ^q, ὡς εἰκὸς, συνεξέταζον πρὸς ἀλλήλους, τίνας ἔνεκεν ταῦτα ποιούντων ἀνέχεται ὁ Θεός; βουλευθεῖς οὖν ὁ Κύριος ἅπασιν δεῖξαι, καὶ ἦντινα τὴν ὀργὴν κατὰ τῶν ἀνθρώπων οἱ δαίμονες ἔχουσιν, καὶ ὅτι πολὺ^r ἐλάττονα ἢ βούλονται καὶ δύνανται, τοὺς ἀνθρώπους ἐργάζονται κακὰ, τῇ τοῦ Θεοῦ κωλυόμενοι δυνάμει· 5 ἐπὶ μὲν ἀνθρώπων ταύτην οὐ παρείχετο^s ἀποδείξιν· ἐπέτρεψε δὲ αὐτοῖς εἰς τοὺς χοίρους εἰσελθεῖν, ὥστε ἀπ' ἐκείνων τὴν τε ὀργὴν φανῆναι τῶν δαιμόνων καὶ τὴν δύναμιν νοεῖν^t, καὶ ὅτι οἱ τοσούτους χοίρους συντόμως ἀφανίσαντες, οὐκ ἀδύνατοι τὰ αὐτὰ διατιθέναι τοὺς ἀνθρώπους καθεστήκασιν^u, ὡς διὰ πάντων φανερὰν εἶναι τοῦ 10 Θεοῦ τὴν δύναμιν, κωλύοντος αὐτοὺς ἅπαντα πράττειν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅσα καὶ βούλονται.

ΚΕΦ. ΙΒ.

Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.

21 Καὶ διαπεράσαντος τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ πλοίῳ πάλιν 15 εἰς τὸ πέραν, συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἦν 22 παρὰ τὴν θάλασσαν. καὶ ἰδοὺ ἔρχεται εἰς τῶν ἀρχισυναγῶγων, ὀνόματι Ἰάειρος, καὶ ἰδὼν αὐτὸν, πίπτει 23 πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ. καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, λέγων, ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως ἔχει· ἵνα ἐλθὼν 24 ἐπιθῇς αὐτῇ τὰς χεῖρας, ὅπως σωθῇ καὶ ζήσεται. καὶ ἀπῆλθε μετ' αὐτοῦ, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, καὶ συνέθλιβον αὐτόν.

Θαῦμα δὲ πάλιν ἕτερον διαδέχεται. ἄρχων γὰρ τῆς συναγωγῆς ἀπαντὰ πρὸς τὸν Κύριον, οὐ προλαμβάνων εὐγνωμοσύνην τὴν πίστιν, 25 ἀλλ' ἀναγκαζόμενος ὑπὸ νόσου τῆς θυγατρὸς. ὄνομα δὲ ἦν αὐτῷ Ἰάειρος. τὸ ὄνομα κεῖται διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς εἰδότες τὸ γεγονός^x, ἵνα γένηται τὸ ὄνομα ἀποδείξις τοῦ θαύματος. παρεκάλει δὲ τὸν Ἰησοῦν ὑπὲρ ἰδίας θυγατρὸς, ἣν Ματθαῖος μὲν τετελευτηκέναι φησί, Μάρκος δὲ τότε μὲν^y ἀρρωστεῖν δεινῶς, ὕστερον 30

^q πολλὰ P.

^r πολλοὶ P.

^s παρείχετο P.L.

^t Om. P.L.

^u καθεστήκασιν L.

^x γένος L.

^y τὸ μὲν P.

δὲ ἐλθόντος τινὸς τῶν τοῦ ἀρχισυναγώγου, ἐν ᾧσφ ἀπιέναι ὁ Κύριος ἔμελλεν, ἀπαγγεῖλαι ὅτι δὴ τετελεύτηκε, καὶ περιττὸν αὐτῷ τὸ σκύλλειν^α τὸν διδάσκαλον. ἐπειδὴ γὰρ ὡς διδάσκαλον ἐνόμιζον αὐτὸν καλεῖσθαι, ἵνα ἐλθὼν ἐπεύξηται τῇ παιδί^β, ἐνόμισαν μηκέτι αὐτοῦ χρεῖαν εἶναι διὰ τὸ τεθηκέναι αὐτήν. οὐκ εἰδότες ὅτι δυνα- 5 τὸς ἦν καὶ ἀποθανοῦσαν ἀναστῆσαι. τοῦτο μὲν οὖν οὕτως ἔχει. Ματθαῖος δὲ τοῦτο τὸ πρᾶγμα^γ μόνον εἶπε^δ γενομένον, ὡς ἂν δι' ἐκατέρου ὁμοίως ἐκείνου σημαινόμενον ὅτι δὴ νεκρὰν ἤγειρεν, συντόμως εἶπεν^δ ὅτι τετελεύτηκε, παρὲς τὴν ἀκρίβειαν. ὑπὸσχέται ὁ Κύριος ἀπελεύσεσθαι^ε καὶ ἀναστήσειν αὐτῷ τὴν παιδα. εἶποντο 10 δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταί.

ΚΕΦ. ΙΓ'.

Περὶ τῆς αἰμορροούσης.

25 Καὶ γυνή τις οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἔτη δώδεκα.

Ὁ δὲ Ματθαῖος ὁμοίως κἄν τούτῳ ἐνὸς ἐγένετο, τοῦ τὸ θαῦμα 15 εἰπεῖν, τὴν δὲ ἀκρίβειαν καταλέλοιπεν. ὁ γάρτοι Μάρκος προστίθῃσιν ὅτι ὁ Κύριος ἐπιστραφεὶς ἠρώτα τὸν ἀψάμενον. ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ φόβου κατήγγειλεν ἑαυτήν, καὶ οὕτως εἶπεν πρὸς αὐτήν τὸ, “ ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.” ὁ πιστεύων εἰς τὸν Σωτῆρα ἅπτεται αὐτοῦ· ὁ δὲ ἀπιστῶν θλίβει αὐτὸν καὶ λυπεῖ. ὁ δὲ ἀπτόμενος 20 αὐτοῦ ἔλκει αὐτὸν καὶ ἐπισπᾶται εἰς φιλανθρωπίαν. ἠρνοῦντο δὲ πάντες ἥφθαι αὐτοῦ, οὐ γὰρ ἐπίστευον, ἀλλὰ συνεῖχον αὐτόν. ὅτι δὲ μὴ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτήν, ἐδίδαξεν εἰπὼν, “ ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.” οὕτως οὔτε τόπος, οὔτε λόγος, οὔτε τι τῶν ἔξωθεν σώζει, ἀλλ' ἕκαστον ἡ πίστις αὐτοῦ. θυγάτηρ δὲ χρημα- 25 τίζει τοῦ Ἰησοῦ ἡ ἰαθεῖσα τῆς ῥύσεως ψυχικῶς^ς καὶ καθαρισθεῖσα τοῦ πάθους. ἔρχεται λοιπὸν καὶ εἰς τὴν τοῦ ἀρχισυναγώγου οἰκίαν, καὶ ὁρᾷ θρῆνον πολὺ καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα δήποτε ἐπὶ τοῖς τελευτῶσιν ἐξ ἔθους ἐπλήρουν. Κελεύει μὲν οὖν τῷ πλήθει ταῦτα μὴ ποιεῖν, ὡς ἂν τῆς παιδείκης οὐκ ἀποθανούσης, ἀλλὰ καθευδούσης· 30 ἐδήλου γὰρ ὅτι τοὺς ἀποθανοῦντας οὕτω ῥαδίως ἀνίστησι βουλό-

^α σκύλλειν P.

εἰπεῖν P. εἰπὼν Poss.

^β παιδείκη Poss.

^γ εἰπεῖν L.

^δ Sic L. θαῦμα Poss. et P.

^ε ἀπελεύειν L. ^ς ψυχῇ L.

μενος, ὡς ἂν ἕτερος καθεύδοντας· ἅμα δὲ καὶ τὸν κόμπην ἀφαιρεῖ τοῦ πράγματος, καθεύδειν τὴν τεθηκυῖαν εἰπὼν, καὶ μὴ ἄντικρυς ἐπαγγειλάμενος ἀναστήσειν αὐτήν. αὐτὸς μὲν οὖν μεταδιώκει τὸ ἀκόμπαστον· ἡ δὲ τοῦ πράγματος ὑπερβολὴ τὴν φήμην ἐργάζεται. ἐκβαλὼν γὰρ τὸ πλῆθος ἐκράτησέ τε τῆς χειρὸς τὸ κορά- 5 σιον καὶ εὐθὺς ἀνέστη· καὶ πολὺ μὲν ἅπασι γενέσθαι τὸ θαῦμα διαδοθῆναι δὲ κατὰ πάσης τῆς περιχώρου τὸ γεγονός· πάντων ὡς εἰκὸς τὰ τοιαῦτα μετὰ σπουδῆς ἀπαγγελλόντων.

Ἀναγκαῖον δὲ προσθεῖναι καὶ εἰπεῖν, τίνος χάριν φησὶν ὁ Σωτὴρ περὶ τῆς αἰμορρούσης, “ τίς μου ἤψατο; ” ἵνα νοήσῃς ὅτι παρ’ ἐκόντος 10 ἔλαβε τὴν σωτηρίαν, καὶ οὐ παρ’ ἄκοντος. ἤδει γὰρ τὴν ἀψαμένην. ἡρώτα δὲ ἵνα ἐλέγξῃ αὐτὴν παρελθοῦσαν, καὶ δημοσιεύσῃ αὐτῆς τὴν πίστιν, καὶ μὴ λάθῃ δύναμις ἐνεργηθεῖσα. “ τίς μου ἤψατο; ” οὐ χειρὶ ἀλλὰ πίστει. εὐθὺς οὖν Πέτρος, τοσοῦτος ὄχλος περὶ σε βαδίζει, φησὶ, καὶ λέγεις τίς μου ἤψατο; οὐ γὰρ ἤδει τὸ γενό- 15 μενον· ὁ δὲ Κύριος αὐτῷ ἐρμηνεύει, ἔγνω, λέγων, δύναμιν ἐξεληθοῦσαν. Αἱ δυνάμεις τοῦ Σωτῆρος ἐξερχόμεναι ἐξ αὐτοῦ μεταδίδονται ἐτέροις, οὐ μὴν τοπικῶς ἢ σωματικῶς, ὡς ἀναχωρεῖν αὐτοῦ· ἀσώματοι δὲ οὖσαι, καὶ εἰς ἐτέρους ἐξέρχονται, καὶ ἐτέροις δίδονται, καὶ οὐκ ἐξίστανται αὐτοῦ. ὥσπερ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ παρὰ τῷ 20 διδάσκοντί εἰσι, καὶ τοῖς μανθάνουσι παραδίδονται. οὕτω τοῖς πίστει ἀπτεμένοις αὐτοῦ μετὰ τῆς αὐτοῦ βουλῆς τε καὶ κρίσεως δίδονται. καλῶς δὲ οὐκ εἶπεν, ἡσθόμην, ἀλλ’ “ ἔγνω ” οὐ γὰρ αἰσθηταὶ αἱ δυνάμεις αὗται ^h, ἀλλ’ ἀσώματοι. ἤψατό μου τίς, φησι, προσωμίλησέ μοι λογισμῷ, διελέχθη μοι πίστει, ἡρέμα καὶ 25 καταμικρὸν προσελθοῦσα ἔλαβε παρ’ ἐμοῦ τὴν ἴασιν. εὐχῇ ἤψαντό μου οἱ παραβλίστοντες, οὐ γὰρ λογισμῷ παρεδρεῖνουσιν. ὁμολογήσει οὖν ὁ ἀψάμενος τὴν ἐνέργειαν, ἵνα πλέον ὠφεληθῇ ⁱ καὶ ἀπελθὼν συνίῃ ^k, ὡς οὐ μόνον ἰάθη, ἀλλ’ οὐδὲ ἅπερ διενεχθή ἔλαθεν. αἰσθημένη οὖν ὡς οὐκ ἔλαθε, προσπεσοῦσα αὐτῷ, διηγῆ- 30 σατο, οὐ τῷ εἰδότη ἀλλὰ τοῖς ἀγνοοῦσι· διηγῆσατο γὰρ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ὡς ἰάθη παραχρῆμα. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ,

Ε αὐτὰς L. ^h Sic L. αὐτοῦ Poss. ⁱ δις P. καὶ om. ἀφελ-
θῆς L. ^k συνεῖς L.

ⁱ δις P. καὶ om. ἀφελ-

“ θυγάτερ.” θυγατέρα καλεῖ τὴν τεθεραπευμένην, πίστεως ἕνεκα· ἡ γὰρ πίστις αὐτῇ τῆς θεραπείας τὸ κρεῖττον καὶ υἰοθεσίαν ἔχα-
ρίσατο. “ ἡ πίστις σου,” γάρ φησι, “ σέσωκε σε.” ὥς τε ἐπειδὴ ἔμα-
θες τῆς σωτηρίας τὴν πίστιν αἰτίαν, αὐξήσον τὸ σπέρμα. ἕκαστος
γὰρ τοσοῦτον καρποῦται, ὅσον πιστεύει. “ ὕπαγε εἰς εἰρήνην, καὶ 5
“ ἴσθι ὑγιὺς ἀπὸ τῆς μαστιγῆς σου.” ἰασάμενος αὐτῆς τὸ σῶμα,
καὶ τὴν ψυχὴν εὐεργετῇ, πέμπων αὐτὴν εἰς τέλος ἀγαθόν¹, ἐν εἰρήνῃ
ἐν ᾗ κατοικεῖν λέγεται ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ, “ ἐν εἰρήνῃ ἀγία ὁ τόπος
“ αὐτοῦ.” καὶ τρίτον αὐτὴν διδάσκει ἀναγκαῖον, ἵνα γνῶ ὅτι οὐ τὸ
σῶμα μόνον ἰάθη, ἀλλὰ καὶ τῆς μαστιγῆς ἀπηλλάγη, τουτέστι 10
τῶν αἰτίων τοῦ σωματικοῦ πάθους, δηλαδὴ τῶν ἁμαρτιῶν.

43 Καὶ διεστέλλατο αὐτοῖς πολλὰ, ἵνα μηδεὶς γνῶ τοῦτο·
καὶ εἶπε δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

ΣΧΟΛΙΟΝ ἌΛΛΟ ἜΤΙ ΤΙΝΟΣ. Εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ἀληθῶς αὐτὴν
ἐγγέρεται, καὶ οὐ δοκῇσι τινὶ καὶ φαντασίᾳ, ἐπιτρέπει τοῦ φαγεῖν 15
αὐτῇ δοθῆναι διαπάντες^m. τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν
ποιεῖ πρὸς βεβαίωσιν τῆς πληροφορίαςⁿ.

1 Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα αὐ-
τοῦ, καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Ἐπιβαίνει τῆς πατρίδος, οὐκ ἀγνοῶν ὅτι καταφρονήσουσιν 20
αὐτοῦ διὰ τὴν συνήθειαν, ἀλλὰ τὴν ἀγνώμονα καταφρόνησιν ἐξ-
ελέγχων. Οἱ δὲ τὸ θαυμάσιον τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων τὸ
παράδοξον ἐκπληττόμενοι, διὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἐτίμησαν^o, διὰ δὲ
τὸ γινώσκον τοῦ σαρκικοῦ γένους ἐξηυτέλισαν· ὅπερ καὶ πάντων
τῶν ἀπίστων, ὡς εἰπεῖν, κοινὸν γέγονε πάθος. ὅθεν οὐδὲ εἰς ἀκριβῆ 25
γνώσιν ἑαυτοῦ ὁ Κύριος ὡδηγεῖ τοὺς τοιούτους. καθάπερ ἐπὶ τῆς
πατρίδος πεποίηκε^p τότε, μὴ προσθεῖς δυνάμεις πλείονας, διὰ τὴν
ἀπιστίαν αὐτῶν. τοῖς μὲν γὰρ τὰ πρότερα δεξαμένοις ἐπιδεικνύ-
λεται^q καὶ τὰ δεύτερα, καθάπερ ἐπὶ τῶν γνησίων ἐποίει μαθη-
τῶν, τὰς μείζους αἰεὶ καὶ θαυμασιωτέρας δυνάμεις ἐπιδεικνύς. 30
τοῖς δὲ περὶ τὸ πρότερον δοθέν ἀγνωμονήσασιν, οὐκέτι τὴν τοῦ
δευτέρου προσθήκην ποιεῖται· ἀνωφελῆ τὴν προσθήκην εἰδὼς τοῖς

¹ ἀγαθὸν P. ^m Sic. An leg. διαπαντός? ⁿ Hoc Sch. habet L.
post illud quod proxime seq. ^o ἐτόλμησαν P. ^p ἐποίησε P. ^q P.

οὕτως ἔχουσι, καὶ περιττὴν, καὶ οὐχ ἀρμόζουσιν αὐτῷ τὴν ἐπίδειξιν. τὸ δὲ, “οὐκ ἠδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναμιν ποιῆσαι,” διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν δεχομένων. ἐπειδὴ γὰρ τοῦ συναμφοτέρου χρεία πρὸς τὰς ἰάσεις, καὶ τῆς τῶν θεραπευομένων πίστεως, καὶ τῆς τοῦ θεραπεύοντος δυνάμεως, οὐκ ἐνεδέχeto τὸ ἕτερον, τοῦ συζύγου ἑλλείποντος. οὐκ οἶδα δὲ εἰ μὴ καὶ τοῦτο τῷ εὐλόγῳ προσθετέον. οὐ γὰρ εὐλογος ἴασις τοῖς βλαβησομένοις ἐξ ἀπιστίας. “καὶ περιῆγε κὰς κώμας κύκλῳ διδάσκων, καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα,” καὶ τὰ ἐξῆς. πάσας δὲ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς⁹ πόλεις τε καὶ κώμας, ὥστε καὶ τοὺς ἐπιδεχομένους[†] ἅπαντας τῆς πίστεως¹⁰ δεῖξασθαι τὴν πρόσδοον, καὶ τοὺς οὐ πειθομένους μηδεμίαν ἔχειν τῆς ἀπειθείας ἀπολογίαν.

ΚΕΦ. ΙΔ.

Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων διαταγῆς.

7 Καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα, καὶ ἤρξατο αὐτοὺς¹⁵ ἀποστέλλειν δύο δύο, καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων.

Προσκαλεῖται δὲ τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς δύο δύο, δεδωκὼς αὐτοῖς καὶ δύναμιν τοῦ παντοῦ θαύματα ἐπιτελεῖν ὥστε ἐκπεριέναι μετὰ τὴν Ἰουδαίαν κηρύττοντας τῆς εὐσεβείας τὰ δόγματα, χαρίζεσθαι δὲ καὶ τὴν τῶν σωμάτων θεραπείαν τοῖς δεομένοις¹⁶ ἐξ ὧν ἐκουφίζετο τοῦ καμᾶτου τὰ πλήθη, οὐκ ἐτι φοιτᾷ πάντων ἀναγκαζομένων παρ’ αὐτὸν, τῷ τοὺς μαθητὰς ἀποσταλέντας¹⁷ παρὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοὺς ἀπανταχόσε παραγίνεσθαι. σαφῶς δὲ τὸν ἀριθμὸν λέγει τῶν προχειρισθέντων ὁ δὲ²⁵ Ματθαῖος καὶ οἵτινες ἦσαν προστίθησι, καὶ τὸν τρόπον δὲ φησιν, ὅτι ἀνὰ δύο ἀπεστάλησαν. τοῦτο γὰρ ὁ μὲν Μάρκος σαφῶς τίθησιν ὁ δὲ Ματθαῖος τῷ λέγειν ὅς δὲ καὶ ὁ δὲ, ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν, τίς μὲν ὁ πρῶτος σημαίνων, τίς δὲ ὁ δεύτερος. παρήγγειλε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ἵνα μὴδὲν αἴρωσι¹⁸. τοσοῦτον δὲ³⁰ ὑμᾶς, φησὶν ὁ Σωτὴρ τοῖς Ἀποστόλοις, βούλομαι, μὴ χρήματα ὑμᾶς,

⁹ ὁ Ἰησοῦς om. P.L. [†] ἐνδεχομένους P. ¹⁰ Sic P. ἀποσταλέντες POSS.
¹¹ παρήγγειλε—αἴρωσι om.

ἀπὸ τῆς αἰτίας συλλέγειν ταύτης, ὥστε οὐδὲ ἐφοδίων ἔνεκεν (ὃ δὴ καὶ ἀναγκαιότατον εἶναι δοκεῖ τοῖς πολλοῖς) βούλομαι τι λαμβάνειν ὑμᾶς παρ' ἐκείνων παρ' οἷς καὶ καταμένετε. μήτε οὖν χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ χαλκὸν τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν χρείας ἔνεκεν λαβεῖν ἀνάσχησθε, ἀλλὰ μηδὲ πῆραν[†] ἔχειν ὑμᾶς βούλομαι, ὥστε καὶ 5 ἀπὸ τοῦ σχήματος δεικνύειν πᾶσιν ὑμᾶς, ὅσον ἀφεστήκατε χρημάτων ἐπιθυμίας. καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος φησι, καὶ Λουκᾶς, μήτε ὑποδήματα, μήτε ἱμάτια[‡], μήτε ῥάβδους[×], ὃ δοκεῖ πάντων εὐτελέστατον εἶναι, λαβεῖν εἰς ὁδὸν ἔλησθε. ὁ δὲ Μάρκος ῥάβδον δοκεῖ ἐπιτρέπειν αὐτοὺς λαμβάνειν καὶ ὑποδεδέσθαι σανδάλια. 10 ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς ῥάβδου ἴσως μετὰ συγχώρησιν φαίη τις ἂν λέγεσθαι, τῷ προσθεῖναι, “εἰ μὴ ῥάβδον μόνην” οὐδὲν γὰρ φησι βούλομαι ὑμᾶς ἐπιφέρεισθαι, εἰ μὴ τι ἄρα ῥάβδον μόνην· μήτε δὲ πῆραν, μήτε ἄρτον, μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκὸν, ἀλλὰ μηδὲ ὑποδεδέσθαι σανδάλια, μὴ ἐνδύσθητε δύο χιτῶνας. κατὰ κοινοῦ γὰρ 15 εἰρήσθαι νομίζειν δεῖ τὸ “μηδέ” τοῖσι γὰρ συνᾶδει τὰ λεχθέντα πρὸς τῷ πάθει κατὰ τὸν Λουκᾶν· φησὶ γὰρ πρὸς τοὺς μαθητάς, “ὅτε ἀπέστειλα[‡] ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου καὶ πῆρας καὶ ὑποδημάτων, μὴ τίνος ὑστερήσατε;” ἐνταῦθα γὰρ ἐσιώπησε τὴν ῥάβδον, ὡς συγχωρηθεῖσαν ἔν τισι κατὰ Μάρκον. ἴσμεν δὲ ὡς οὐδὲ και- 20 ρία[‡] τίς ἐστιν ἢ ἐν τούτοις δοκοῦσα διαφωνία[‡].

10 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅπου εἰς εἰσέλθητε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε ἕως ἂν ἐξέλθητε ἐκεῖθεν.

Ἐκέλευσε[‡] δὲ καὶ εἰς οἰκίαν μένειν μὴ μεθισταμένους, ὥστε μὴ εὐκόλου καὶ προχείρου γνώμης ἀποφέρεισθαι δοῦσαν παρὰ τοῖς 25 τὴν πόλιν οἰκοῦσι. ἐκέλευσε δὲ τοῖς μὴ πειθομένοις αὐτῶν μηδὲ ὑποδεχομένοις, καὶ τὸν κοινορτὸν ἐκτινάσσειν τῶν ποδῶν, σύμβολον ὄντα τῆς ὁδοπορίας ἣν ὑπέμενον ὑπὲρ αὐτῶν, ἥτοι ὡς τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν ὁ κοινορτὸς εἰς αὐτοὺς ἐπανέλθοι.

[†] πείραν L.

[‡] ἱμάτων L.

[×] ῥάβδον L.

[‡] ἀπέστειλλεν L.

[‡] ὡς ἀκαιρία τις Poss.

[‡] Hinc inc. ingens lacuna in Cod. L. quam partim supplēvi e Cod. Paris. 178, qui tamen haud æque amplius est.

[‡] Hoc Sch. fere congruit cum eo quod Cyrillo tribuit Poss. Caten. p. 123.

¹² Καὶ ἐξελθόντες ἐκήρυσσον ἵνα μετανοήσωσι. καὶ
¹³ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον, καὶ ἤλειφον ἐλαίῳ πολλοὺς
 ἀρρώστους, καὶ ἐθεράπευον.

Τούτοις παραπλήσια καὶ ὁ Λουκᾶς ἐξέθετο· τὸ δὲ, “ἤλειφον
 “ἐλαίῳ,” μόνος ἔφη ὁ Μάρκος^a, ^β καὶ Ἰάκωβος ἐν τῇ καθολικῇ 5
 τὰ ὅμοια λέγει· “ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς
 “πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ’ αὐτὸν,
 “ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου, καὶ ἡ εὐχὴ
 “πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος.” τὸ
 ἔλαιον καὶ κόπους ἰᾶται, καὶ φωτὸς αἴτιον καὶ ἰλαρότητας ὑπάρ- 10
 χει. σημαίνει οὖν τὸ ἀλειφόμενον ἔλαιον καὶ τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ
 ἔλεον^c, καὶ τὴν ἴασιν τοῦ νοσήματος καὶ τῆς καρδίας τὸν φωτι-
 σμόν· ὅτι γὰρ ἡ εὐχὴ τὸ πᾶν ἐνήργει, παντί^d που δῆλον· τὸ δὲ
 ἔλαιον, ὥς γε οἶμαι, σύμβολον τούτων ὑπῆρχε.

ΚΕΦ. ΙΕ.

15

Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρώδου^e.

14 Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης· φανερόν γὰρ
 ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ ἔλεγεν, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ
 βαπτίζων ἐκ νεκρῶν ἠγέρθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦσιν
 αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ.

20

Οὗτος ὁ Ἡρώδης υἱὸς ἦν Ἡρώδου τοῦ πρώτου, ἐφ’ οὗ καὶ εἰς
 Αἰγυπτὸν Ἰωσήφ ἀπήγαγεν τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ,
 χρηματισθεὶς ὑπ’ Ἀγγέλου. τετράρχην δὲ τούτων ὃ τε Ματθαῖος
 καὶ ὁ Λουκᾶς ὀνομάζει, ὡς τοῦ τετάρτου μέρους τῆς ἀρχῆς τοῦ
 πατρὸς ἄρχοντα· οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι διεῖλον αὐτήν· εἰς μέρη τέτ- 25
 ταρα, καὶ^f μετὰ τὸν τοῦ πρώτου θάνατον ἐπιτρέψαντες τῷ νιῷ
 ἄρχειν τοῦ τετάρτου. ὁ δὲ Μάρκος καὶ ἕτεροι δὲ τινες ἀδιαφόρως
 καὶ βασιλέα καλοῦσιν, εἴτε ἀπὸ τῆς τοῦ πατρὸς συνηθείας, εἴτε
 καὶ ἀδεέστερον ἔτι τῇ φωνῇ κεχρημένοι. ταῦτα δὲ σαφέστερον

^a ὁ αὗτος Cod. 178.^b ὁ PP. sc. duo Parisienses.^c ἔλεος P.^d Sic PP. πάντῃ Poss.^e Sic in tab. Capit. sed in ipso Cap. inscr.

Π. Ἰω. τοῦ προδρόμου.

^f καὶ om. P.

ιστορεῖ Ἰώσηπος. ἀκούων τάνυν τοῦ Κυρίου τὰ θαύματα, καὶ σφόδρα γε εἰδὼς ὅτι δίκαιον ὄντα μάτην ἀνείλε τὸν Ἰωάννην, ἰπέλαβεν αὐτὸν ἐγεγερμένον ἐκ τῶν νεκρῶν ταῦτα ποιεῖν. ὥς δὲ ὁ Λουκᾶς φησι, καὶ ἐτέρων ταῦτα ὑπολαμβάνόντων ἀκούων^ε, μειζόνως διαπορεῖν ἤναγκάζετο, ὥς καὶ ἰδεῖν αὐτὸν ἐθελῆσαι, ἐπὶ τὸ 5 γινῶναι, εἴπερ οὗτος ἐκείνός ἐστιν ^h.

- 15 Ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι Ἡλίας ἐστίν· ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι προφήτης ἐστιν, ἢ ὥς εἰς τῶν προφητῶν.

Ταῦτα δὲ οἱ Ἀπόστολοι ἐρωτηθέντες ὑπ' αὐτοῦ τὸ “τίνα με λέ-
“ γουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;” ἀπεκρίναντο φάσκοντες, 10
“ ὅτι οἱ μὲν Ἰωάννην τὸ Βαπτιστὴν, ἕτεροι δὲ Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ
“ Ἱερεμίαν, ἢ τίνα ἕτερον τῶν προφητῶν.” πᾶσαι γὰρ ἦσαν ἀνθρώ-
πιναι περὶ αὐτοῦ αἱ τότε παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὑπολήψεις. καὶ
οἶαν ἂν τις ἐδέξατο περὶ ἀνδρὸς μεγίστου καὶ θαυμαστοῦ τῶν βίον
ὄντος· ὁ δὲ Μάρκος λέγων, ὥς τινὲς φασιν, ὅτι ὁ προφήτης ἐστιν 15
ὥς εἰς τῶν προφητῶν, αἰνιττεσθαί μοι δοκεῖ λέγειν ἐκείνους περὶ
οὗ φησιν ὁ Μωσῆς, ὅτι “ προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ
“ Θεὸς ὑμῶν ὥς ἐμέ.” ἴσως γὰρ φανερώς λέγειν ἐφοβούντο ὅτι δὴ
ὁ Χριστὸς ἐστι· καὶ τῇ τοῦ Μωσέως ἐκέχρητο φωνῇ τὴν ὑπό-
ληψιν ἑαυτοῖς¹ συσκιάζοντες διὰ τὸν φόβον τῶν ἡγουμένων. 20

- 16 Ἀκούσας δὲ ὁ Ἡρώδης εἶπεν, “Ὅτι ὃν ἐγὼ ἀπεκεφαλ-
λιστα Ἰωάννην, οὗτός ἐστιν· αὐτὸς ἡγέρθη ἐκ νεκρῶν.
17 αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡρώδης ἀποστείλας ἐκράτησε τὸν Ἰωάν-
νην, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ, διὰ Ἡρωδιάδα τὴν
γυναικα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὴν ἐγά- 25
μησεν.

Τὸν τρόπον ἐν ᾧπερ αὐτὸν ἀνείλε καὶ τὴν αἰτίαν ἐφ' ἣ, διηγεῖ-
ται ὁ Εὐαγγελιστής, οὐχ ὥς τότε γενόμενον τὸ πρᾶγμα λέγων,
ἀλλὰ τῆς οἰκείας διηγήσεως παρένθεσιν αὐτὸ ποιούμενος. ἔφη
γὰρ τὸν Ἡρώδην ταῦτα ἀκούοντα περὶ τοῦ Κυρίου, οἶεσθαι τὸν 30
Ἰωάννην ἐγηγέρθαι ὥς ἀνηρημένους. ἢ μὲν οὖν αἰτία τοῦ φόβου, ὅτι

^ε ἀκούειν Poss.

^h ἐστὶν add. Cod. 178.

¹ αὐτῶν Cod. 178.

τοῦ Ἡρώδου τὴν γυναῖκα ἰδίου ἀδελφοῦ Φιλίππου ἀφελομένου
ζῶντος ἔτι, καὶ θυγατέρα ἔχοντος ἐξ αὐτῆς, συνοικοῦντός τε αὐτῇ,
οὐκ ἐνεγκὼν τὸ μύσος ὁ Ἰωάννης, ἤλεγχεν αὐτὸν ἐπὶ τῇ παρανο-
μίᾳ· ὁ δὲ τὸν μὲν ἔλεγχον οὐ φέρων¹, δεδιώς δὲ τὸν ὄχλον, ὅτι
μεγίστην εἶχον περὶ Ἰωάννου τὴν δόξαν, ἀνελεῖν μὲν αὐτὸν οὐκ 5
ἐτόλμησε, καίτοιγε σφοδρὰ βουλόμενος διὰ Ἡρωδιάδα. ἦδαι δὲ
αὐτὸν καὶ ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον, καὶ πολλὰ^κ κατὰ γνώμην
αὐτοῦ διεπράττετο· ἐγκαθέρξας δὲ αὐτὸν τῷ δεσμωτηρίῳ φυλάτ-
τεσθαι ἐκέλευσεν. ἐπετέλει δὲ ὁ Ἡρώδης τὰ οἰκεῖα γενέσια κατὰ
πολλῆς τῆς λαμπρότητος. ἐν δὲ τῷ συμποσίῳ ὠρχήσατο μὲν ἡ 10
τῆς Ἡρωδιάδος θυγάτηρ. ἦσθεις δὲ ὁ Ἡρώδης, ὥμοσεν αὐτῇ δοῦ-
ναι ὅπερ ἂν αἰτίσαιτο παρ' αὐτοῦ. τῆς δὲ τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου
αἰτησαμένης, τοῦτο γὰρ αὐτὴν ἡ μήτηρ ἐδίδαξεν· ἐπλήρου μὲν
τὴν οἰκεῖαν ὑπόσχεσιν ὁ Ἡρώδης, πρόσχημα δὲ τῶν παρόντων
ἐνεκεν τοῦ ὅρκου τὴν ἀνάγκην ἐποιήσατο· λυπηθεὶς δὴθεν καὶ αὐτὸς 15
ἐπὶ τῷ γεγονότι. διδασκόμεθα δὲ ἐντεῦθεν ὡς μοιχείαι καὶ ὀρχησις
καὶ ὅρκος¹, τοῦ Βαπτιστοῦ ἀφείλον τὴν κεφαλὴν, καὶ παραιτητέα
γε ταῦτα τοῖς εὐφρονοῦσιν· εἰ καὶ διὰ μηδὲν ἄλλο, ἀλλ' οὖν γε,
ἵνα μὴ τοῖς αἰτίοις τοῦ φόνου ἐνεχώμεθα τοῦ προδρόμου.

29 Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦλθον καὶ ἦραν τὸ 20
πτῶμα αὐτοῦ, καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν τῷ σημείῳ.

Ταῦτα λέγει ἵνα δείξῃ καὶ τὴν ἐκείνων εὐνοίαν, ἣν ἔμειναν καὶ
μετὰ θάνατον ἔχοντες περὶ τὸν οἰκεῖον διδάσκαλον· ἐπισυνάπτει
δὲ τούτοις,

ΚΕΦ. 15.

25

Περὶ τῶν ε ἄρτων καὶ τῶν β ἰχθύων.

34 Καὶ ἐξελθὼν εἶδεν ὁ Ἰησοῦς πολὺν ὄχλον, καὶ ἐ-
σπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔχον-
35 τα ποιμένα· καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς πολλά. καὶ
ἦδη ὥρας πολλῆς γενομένης, προσελθόντες αὐτῷ οἱ 30

¹ Hæc om. Poss. add. Codd. PP.
Cod. P.

^κ πάντα P.

¹ κ. ἔρκ. add.

μαθηταὶ αὐτοῦ λέγουσιν, "Ὅτι ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἤδη ὥρα πολλή.

Ἐλθόντων τῶν Ἀποστόλων πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπαγγε-
λάντων αὐτῷ ὅσα τῇ αὐτοῦ δυνάμει καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος ἐποίησαν ἢ καὶ ἐδίδαξαν, καλεῖ αὐτοὺς κατ' ἰδίαν 5
εἰς ἔρημον τόπον πρὸς τὸ ἀναπαύσασθαι αὐτοὺς κεκμηκότας
ἥδη· τοσοῦτοι γὰρ ἤδη οἱ βιάζοντες αὐτοὺς διὰ τὰς ἐπιγίνο-
μένας αὐτοῖς ἰάσεις, ὥστε οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρως. λαβόντος τοί-
νυν αὐτοὺς τοῦ Ἰησοῦ ἐν πλαίῳ μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς τὸ ὑποχωρή-
σαι μικρόν τι κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον ἵνα ἡσυχάσωσιν ¹⁰
εἶπετο αὐτῷ πλῆθος, ὡς εἰκὸς, πολὺ, ἕνεκα ¹¹ τῶν θαυμάτων
μάλιστα, καὶ τῶν λόγων, ἀπάντων ¹² μὲν καταλιμπάνειν τὰ αἰ-
κεῖα, ἔπεσθαι δὲ αὐτῷ παρασκευαζόντων. θεασάμενος οὖν αὐτοὺς
ἀπὸ τῆς ὁδοπορίας κεκμηκότας, ὡς ἂν εἰ πρόβατα ποιμένα μὴ
ἔχοντα· τοιοῦτοι γὰρ δὴ καὶ οὗτοι ἦσαν, τὸ μηδὲνα τότε ἔχειν τὰ ¹⁵
ὑφέλιμα τῆς ψυχῆς διδάσκειν αὐτοὺς δυνάμενος· διὰ τοῦτο μά-
λιστα τῷ Κυρίῳ κατακολουθεῖν ἀναγκαζόμενοι, ὡς ἂν μόνον πρὸς
τὸ κρεῖττον οἶψ τε ὄντι ἄγειν αὐτοὺς· ᾠκτεῖρέ τε αὐτοὺς ἡσθεῖς
αὐτῶν τὴν σπουδὴν, καὶ ἐδίδασκεν, τράπεζαν αὐτοῖς προτιθεὶς πνευ-
ματικὴν καὶ ἀναφαίρετον πανδαισίαν. καὶ ἥδη ὥρας πολλῆς γενο- ²⁰
μένης, ἀπολυθῆναι τὸν ὄχλον ᾗτουν οἱ μαθηταί, καὶ μάλιστα διὰ
τὴν ἔρημίαν τοῦ τόπου, καὶ τὴν τῶν ἐπιτηδείων σπάνιν. τί γὰρ
φάγωσιν οὐκ ἔχουσιν, ἔλεγον. ὁ δὲ πλούσιος καὶ φιλόφρων, καὶ
σωματικὴν αὐτοῖς παρατιθέναι τράπεζαν τοῖς μαθηταῖς παρεκε-
λεύετο, μονονουχὶ λέγων, ὅτι ἐγὼ πάρεμι ὁ πολλὴν πᾶσιν παρέ- ²⁵
χων τὴν ἀφθονίαν. οἱ δὲ μὴ συνιέντες, ἀλλὰ καὶ διαπορηθέντες,
ὥσπερ πρόσταγμά τι ἀμήχανον ἤκουον, "πόσους ἄρτους ἔχετε;"
καὶ πολυπραγμονήσαντες λέγουσι, "πέντε, καὶ δύο ἰχθύας."

- 41 Καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας,
ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησε· καὶ κατέκλασε ³⁰
τοὺς ἄρτους, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παρα-
θῶσιν αὐτοῖς· καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἐμέρισε πᾶσι.

¹⁰ Hæc hab. Cod. 178.

¹¹ ἕνεκα om. P.

¹² ἅπαντες Codd.

Εἰκότως νῦν μάλιστα ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἔδειξεν ὅτι τῷ Πατρὶ τὸ γινόμενον ἀνατίθεται. ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὴν ἔρημον τοῦ Θεοῦ τὸ μάννα παρέχοντος αὐτοῖς, οἱ Ἰσραηλῖται ἐτόλμησαν εἰπεῖν πρὸς αὐτὸν, μὴ καὶ ἄρτον δύναται δοῦναι; ἵνα μὴ δοῇ ἐπὶ τοῦτο χωρεῖν αὐτὸς, ὥς ἂν μείζονα τοῦ Θεοῦ ποιῶν ἑαυτὸν, 5 σφόδρα τῶν Ἰουδαίων πολλὰς κατ' αὐτοῦ πλέκειν ἀφορμὰς ἐπιχειρούντων, πρὸ τοῦ ποιῆσαι, ἐπὶ τὸν Πατέρα ἀνήγεκε τὸ γινόμενον.

- 42 Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦσαν
43 κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις, καὶ ἀπὸ τῶν 10
44 ἰχθύων. καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους πεντακισχί-
λιοι ἄνδρες.

Ἐκορέσθησαν μὲν οὖν ἅπαντες, καίτοιγε πεντακισχίλιοι ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν τε καὶ παιδίων. τοσαύτην δὲ γενέσθαι κλασμάτων περισσεῖαν παρεσκεύασεν, ὥς δώδεκα πληρωθῆναι κοφίνους 15 ἐπὶ τῷ^ο ἑκάστον ἐπ' ὤμων ἀράμενον, μείζονα λαβεῖν τοῦ γινόμενου τὴν αἴσθησιν. ὅτι γὰρ καὶ οὕτως ἀμφίβολον ἔτι περὶ τοῦ γενομένου οἱ μαθηταὶ εἶχον διὰ τὸ ἄγαν παράδοξον, δῆλοι ὁ παρὼν Εὐαγγελιστὴς σαφῶς εἰπὼν, “οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις” ἦν “γὰρ αὐτῶν ἡ καρδιά πεπωρωμένη.” καὶ δι' ἕτερον δὲ τὴν περισ- 20 σεῖαν ὠκινόμησε γενέσθαι, ὥστε φανῆναι περιουσίαν^ρ ἐνεργούσης ταῦτα δυνάμεως, οὐ διὰ τὴν ἐτέρων χρεῖαν τὸ δύνασθαι λαμβάνοντα, οἷον Μωσῆς ἐδίδου τὸ μάννα, ἀλλὰ κατὰ τὴν χρεῖαν μόνον. ἄχρηστον γὰρ αὐτοῖς συλλεγὲν τὸ πλεον ἐγένετο^η. ἐπελάβοντό τε τῆς γῆς τὸν καρπὸν^ς, καὶ τὸ μάννα κατεφόρετο οὐκέτι. ὁμοίως 25 Ἡλίας ἐπὶ τῆς χήρας οὐ πλεονάζειν τότε ἄλευρον ἐποίησε^ς καὶ μὴν^ς καὶ τὸ ἔλαιον. ὥς δὲ ὑετὸς ἐγένετο, καὶ ἐπαύσατο ἡ δόσις. ἵνα οὖν φανῇ τὸ διάφορον, πολλὴν περιουσίαν ἐποίησατο, ὥστε καὶ κορεσθέντας τῶν παραλειφθέντων θαυμάζειν τὸ πλῆθος. θαύμα-

^ο τὸ P. ^ρ περιουσία (ἐνεργούσης om.) P. Εἴτα κορεσθέντων αὐτῶν τοσαύτη περίσσεια γέγονε κλασμάτων, ὥστε δώδεκα πληρωθῆναι κοφίνους κλασμάτων, ἵνα ἑκάστος τῶν ἱβ' μαθητῶν ἐπὶ τὸν ὤμον κόφινον ἀράμενος μείζονα λάβῃ τοῦ γινόμενου τὴν αἴσθησιν, ἥτοι ὥστε φανῆναι περιουσίαν ἀπεριουσίαν ταῦτα δυνάμενον ποιεῖν. Cod. 178. ^η ἐγένετο P. ^ς om. P. τῶν καρπῶν Cod. 178. ^ς μὴν P. μὴ Poss.

στον^ε μὲν οὖν τὸ πραχθὲν καὶ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως ἀπόδειξις· θαυμάσιον δὲ οὐκ ἔλαττειν τὸ μὴ αἰεὶ τῇ ἐξουσίᾳ χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν τροφῶν εὐπορίαν. σημεῖα^υ μὲν γὰρ ἕνεκα τῶν ἀνθρώπων^χ ἐργάζεται, καὶ τὴν τῆς δυνάμεως ἐπίγνωσιν εἰς σωτηρίαν τὴν διὰ τῆς πίστεως παρέχει τοῖς ἐπομένοις· τοῖς δὲ οὕσι^γ χρῆ- 5 ται κατὰ τὸν ἀνθρώπῳ προσήκοντα τρόπον, εὐεργετῶν ἅμα τοὺς εἰς τοῦτο ὑπηρετοῦντας. τὸ γὰρ τῷ Κυρίῳ τι παρασχεῖν ἦν εὐεργεσία μεγίστη. ὅπερ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐκ διαδοχῆς παραδίδωσι ταῖς παρὰ τῶν μαθητευομένων χρῆσθαι τροφαῖς.

ΚΕΦ. ΙΖ.

10

Περὶ τοῦ ἐν θαλάσῃ περιπάτου.

45 Καὶ εὐθέως ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν εἰς τὸ πέραν πρὸς Βηθσαῖ- δάν, ἕως αὐτὸς ἀπολύσῃ τὸν ὄχλον.

Ἐπὶ τὸ πρότερον ἀπολύσαι τὰ πλήθη ἠνάγκασεν δὲ αὐτοὺς, 15 οὐκ ἀνεχομένους ἀποστῆναι ῥαδίως. τοῦτο μὲν διὰ τὴν διάθεσιν, τοῦτο δὲ καὶ ἀποροῦντας ὅπως^z ἂν ἔλθοι πρὸς αὐτούς· οὐκ εἰδό- τας ὅτι τούτου μάλιστα ἕνεκεν ὁ Κύριος ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἀπελ- θεῖν, ἵνα καὶ^a ἐπὶ τῶν ὑδάτων βαδίζοντα θασάμενοι, μειζόνως μάθωσι τοῦ παρόντος τὸ μέγεθος. ἀπολύσας^b οὖν τοὺς ὄχλους 20 ἐπὶ τὸ εὐλογεῖσθαι προσιόντων, ὡς εἰκὸς, τῶν δὲ καὶ ἐπὶ θεραπείᾳ τινὶ, ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὅρος προσεύξασθαι· οἷα ἄνθρωπος εἰκὸς, ὁμοῦ καὶ ἡμᾶς διδάσκων ἔχεισθαι τοῦ ἔργου τῆς προσευχῆς. καὶ βαθυ- τέρας ἤδη γενομένης τῆς ἑσπέρας, αὐτὸς μὲν ἦν ἐκεῖ μόνος, τὸ δὲ πλοῖον τῶν μαθητῶν μέσον ἤδη τῆς θαλάσσης ἦν, προσωτέρω 25 χωρεῖν ἀπὸ τῶν ἀνέμων ἐναντία πνεόντων κωλυόμενον. συνετέλει δὲ καὶ τοῦτο εἰς μείζονα τοῦ θαύματος ἀπόδειξιν. ὥς^c δὲ τῶν ἀνέ- μων ἐναντία πνεόντων καὶ τῶν κυμάτων κατὰ τοῦ ἀνέμου^d ἐγει- ρομένων, ἔμενεν ἐπὶ τῶν ὑδάτων βαδίζων ὑπ' οὐδένοιο ἐτέρου κω- λυόμενος.

30

^ε θαυμάσιον P. ^υ σημεῖα Poss. σημεῖον P. L. ^χ ὑπὲρ ἀνθρώπων P.
^γ PP. om. Poss. ^z PP. πῶς Poss. ^a PP. δὴ Poss. ^b ἀπολύσαι Poss.
^c ὡς P. ^d τὸν ἀνέμον P.

- 48 Καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἤθελε παρελθεῖν αὐτούς.

Τετάρτην δὲ φυλακὴν λέγει τὴν μετὰ τὴν θ' ὥραν, τουτέστι τὴν ι' ἢ τὴν μετ' ἐκείνην. ἐς τέσσαρας γὰρ φυλακὰς ἡ θεῖα 5 γραφὴ τῆς νυκτὸς τὸν καιρὸν διαιρεῖ, ἐκάστην φυλακὴν τῆς νυκτὸς τὴν τριωρίαν λέγων. Καὶ τάχα πρώτη μὲν φυλακὴ κατὰ τὸν τῆς ἀναγωγῆς λόγον ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι τοῦ κατακλυσμοῦ. δευτέρα δὲ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ μέχρι Μωσέως· τρίτη ἀπὸ Μωσέως μέχρι τῆς παρουσίας· καὶ τετάρτη ἐν ᾗ ἐλθὼν τὸ πρῶτ' ἐφίσταται τοῖς 10 μαθητευομένοις αὐτῷ ὁ Σωτήρ. Cod. 178.

Τέσσαρας ἡ θεῖα γραφὴ φυλακὰς λέγει τῆς νυκτὸς, εἰς τρεῖς τὰς ὥρας ἐκάστην διαιροῦσα². τετάρτην οὖν λέγει τὴν μετὰ τὴν ἐνάτην ὥραν τὴν δεκάτην ἢ τὴν μετ' ἐκείνην, ὡς ἂν εἴπωμεν οὕτω 15 καλοῦσα. κατ' ἐκείνην οὖν φησιν ὤφθη τὴν ὥραν αὐτοῖς ἐπὶ τὴν 15 θάλασσαν βαδίζων καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικόμενος. τῶν δὲ σφόδρα ἐκπλαγέντων ἐπὶ τῇ θέᾳ, ὡς φάντασμα εἶναι νομίσαι ὑπὸ τοῦ παραδόξου τὸ φαινόμενον, ἀνακραζάντων δὲ ἀπὸ πολλοῦ φόβου, ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος, “θαρσεῖτε,” εἰπὼν, “ἐγὼ εἰμὶ” 20 “μὴ φοβεῖσθε.”

- 49 Οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἔδοξαν φάντασμα εἶναι καὶ ἀνέκραξαν.

Ἐλύθη μὲν οὖν αὐτοῖς ὁ ἄγων ἀπὸ τῆς φωνῆς· τὸ δὲ παράδοξον τοῦ φαινομένου ἀμφιβάλλειν ἔτι παρεσκεύαζεν αὐτοὺς, ὡς τὸν Πέτρον, τοῦτο μὲν ἐπὶ τῷ μαθεῖν ἀκριβῶς, ὅτι μὴ φαντασία 25 τὸ φαινόμενον, τοῦτο δὲ καὶ μετασχεῖν τῶν αὐτῶν ἀπὸ πολλῆς ἐπιθυμήσαντα τῆς θερμότητος, εἰπεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν “Κύριε εἰ “σὺ εἶ, κέλευσόν μοι ἐλθεῖν πρὸς σε ἐπὶ τὰ ὕδατα.” προσέταξεν αὐτῷ τοῦτο ποιῆσαι. καὶ κατελθὼν ὁ Πέτρος ἀπὸ τοῦ πλοίου, 30 πρότερον μὲν ἐβάδισεν³ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἀσφαλῶς· διδάξαι δὲ 30 αὐτὸν ὁ Κύριος βουληθεὶς, ὅτι ἀληθῶς τῇ αὐτοῦ δυνάμει τοῦτο ἐδύνατο⁴, καὶ μᾶλλον ἔχρην ἄνευ τῆς πείρας πιστεῦσαι, συνεχώρησεν αὐτῷ βραχύ τι καὶ κατενεχθῆναι ἐπὶ τῶν ὑδάτων εἴτα ἐν

² Sic P. διαιροῦσαν Poss.

³ ἐβάδιζεν P.

⁴ διεδύνηται P.

ἀγῶνι καταστάντος καὶ κράξαντος, “Κύριε σῶσόν με,” ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβετο αὐτοῦ καὶ ἔστησεν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὁνείδισας αὐτῷ τὴν ὀλιγοπιστίαν. ὁ γὰρ τῆς καταδύσεως ἀγὼν μείζονα τῆς χάριτος τοῦ σώσαντος ἔχειν ἐποίει τὴν αἴσθησιν. ἐπιβαίνει λοιπὸν τοῦ πλοίου ὁ Ἰησοῦς ἐπαγόμενος καὶ τὸν Πέτρον. εἴτας ἐπαύσατο μὲν ὁ ἄνεμος, δεικνὺς τῆς κινήσεως τὴν αἰτίαν τούτου ἔνεκεν γεγενημένην^c, ἐπὶ τῷ^d αὐξηθῆναι τὸ θαῦμα μείζον διὰ πάντων φανέν. προσελθόντες δὲ αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πλοίου προσεκίνησαν οἱ μαθηταί, ἀληθῶς Υἱὸν Θεοῦ ὁμολογοῦντες αὐτὸν εἶναι δεικνύντες ὅτι καὶ^e πρότερον μὴ τελείαν περὶ αὐτοῦ τὴν γνῶσιν ἐκέκτηντο. 10 τί γὰρ ἔδει καὶ^f τοῦτο μετὰ τὸ θαῦμα ὁμολογεῖν, εἴπερ ἤδεισαν; καὶ πρὸ τούτου δὲ τοῦτο ἐπισταμένους μηδὲ ἐπὶ τῷ φαινομένῳ τοσαύτην ἔχειν ἀμφιβολίαν αὐτοὺς, ὅπουγε καὶ νῦν μετὰ τελείας^g τῆς γνώσεως.

Παιδευόμεθα τοίνυν διὰ τούτων, ὅτι καλὸν ἢ ἐρημία καὶ ἡ¹⁵ μόνωσις ὅταν ἐντυγχάνειν δέη^h Θεῷ. ἡσυχίας γὰρ μητὴρ ἢ ἔρημος πάντων ἀπαλλάττουσα θορύβων ἡμᾶς. πρὸς δὲ τούτοις μανθάνομεν καὶ πάντα φέρειν γενναίως· καὶ γὰρ νῦν καὶ τοὺς μαθητὰς δὲⁱ εἰς μείζονα ὑπομονὴν ἄγων, ἅπεισιν, καὶ ἐν μέσῃ θαλάττῃ συγχωρεῖ τὸν χειμῶνα διεγερθῆναι, καὶ ὅλην τὴν νύκτα 20 ἀφίεται^k αὐτοὺς κλυδωνίζεσθαι^l, διεγείρων αὐτῶν, ὥς φησιν ὁ Εὐαγγελιστῆς, πεπωρωμένην τὴν καρδίαν μετὰ δὲ τῆς κατανύξεως εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοὺς μείζονα ἐνέβαλε καὶ εἰς μνήμην διηνεκῇ. διὰ δὲ τοῦτο οὐκ εὐθέως αὐτοῖς ἐπέστη, παιδεύων αὐτοὺς^m μὴ ταχέως λύσιν ἐπιζητεῖν τῶν συνεχόντων δεινῶν, ἀλλὰ φέρειν 25 τὰ συμπίπτοντα γενναίως· καὶ ὅταν δὲ μέλλει παύειν τὰ δεινὰ, ἕτερα χαλεπώτερα προσδοκᾷⁿ. οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ πτοηθέντες ἀπὸ τῆς θέας ἔκραξαν· μετὰ γὰρ τοῦ χειμῶνος καὶ ἡ ὄψις αὐτοὺς ἐθορύβησεν. διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ σκότος ἔλυσεν, οὐδὲ φανερόν ἐαυτὸν εὐθέως ἐποίησεν· παιδεύων αὐτοὺς ἐγκαρτερεῖν τοῖς δεινοῖς. ἐπειδὴ 30 γὰρ οὐκ ἔνι^o καὶ ἐν μακρῷ χρόνῳ πειράζεσθαι καὶ σφοδρῶς, ὅταν μέλλωσι τοὺς ἀγῶνας ἐκβαίνειν οἱ δίκαιοι, βουλόμενος πλεόν

^c γεγενημένης P. et Poss. ^d τὸ P. ^e καὶ P. δὲ Poss. ^f ἰδεῖν P. ^g τελείας P. τελεία Poss. ^h δέει^η P. ⁱ Om. P. ^k ἀφίεσθαι P. ^l κλυδωνίζεσθαι P. κλυδονίζεσθαι L. et Poss. ^m αὐτοῖς P. ⁿ ἐπάγει καὶ φοβερώτερα P. ^o οὐχ ἐνὶ P.

αὐτοὺς κερδαίνειν, ἐπιτείνει τὰ γυμνάσια. οὐ πρότερον δὲ ἀπε-
 κάλυψεν ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς ἕως ὅτε ἔκραζον. οὕτω
 γὰρ μᾶλλον ἡσμένησαν^ρ αὐτοῦ τὴν παρουσίαν. ἐπειδὴ δὲ ἐβόησαν,
 ἔλυσεν αὐτῶν τὸν φόβον, εἰπὼν “θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.”
 οὐδὲ γὰρ ἂν ἐγίνωσκον αὐτὸν διὰ τὸ παράδοξον τῆς βαδίσσεως, καὶ 5
 διὰ τὸν καιρὸν, ἀλλὰ διὰ τῆς φωνῆς δῆλον ἑαυτὸν ἐποίει^q. “εἰ σὺ
 “εἶ,” φησιν ὁ Πέτρος, “κέλευσόν μοι ἔλθειν πρὸς σε.” τοῦτο δὲ
 ἐζήτησεν δι’ ἀγάπην μόνον, οὐ δι’ ἐπίδειξιν. οὐδεὶς γὰρ οὕτως
 ἐφίλει τὸν Ἰησοῦν. καὶ τὴν ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τῇ ἀγάπῃ δείκνυται^τ
 πίστιν, ἀλλὰ καὶ ἐτέρους ἐνάγει^ς. τί οὖν ὁ Χριστός; ἐπέτρεψεν. 10
 καὶ καταβὰς κλυδωνίζεται καὶ περιδεὴς γίνεται, τοῦ ἀνέμου ἐμ-
 ποιούντος τὸν φόβον. διατί δὲ οὐκ ἐπέταξεν ὁ Σωτὴρ τοῖς ἀνέμοις
 παύσασθαι, ἀλλ’ αὐτὸς ἐπελάβετο αὐτοῦ; ὅτι τῆς ἐκείνου πίστεως
 ἔδει. ὅταν γὰρ τὰ παρ’ ἡμῶν ἐλλιμπάνει, τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ
 ἴσταται. δεικνὺς τοίνυν ὅτι οὐχὶ^t τοῦ ἀνέμου ἐμβολή, ἀλλ’ ἡ 15
 ἐκείνου ὀλιγοπιστία τὴν περιτροπὴν εἰργάζεται, φησί· “τί ἐδίστα-
 “σας ὀλιγόπιστε;” εἰ γὰρ μὴ ἠπίστησε, καὶ πρὸς τὸν ἄνεμον ἂν
 ἔστη ραδίως· διὰ τοῦτο ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ, τὸν ἄνεμον εἶα πνεῖν
 δηλῶν ὅτι ἐκεῖνος οὐδὲν^υ παραβλάπτει, ὅταν ἡ πίστις ἢ πεπηγυῖα.
 ἐπιβάντων δὲ τῷ πλοίῳ^χ τότε ἐπαύσατο. καὶ πρὸ τούτου μὲν 20
 ἔλεγον· “ποταπὸς ἦν ὁ ἄνθρωπος οὗτος; ὅτι καὶ οἱ ἄνθρωποι,” καὶ τὰ
 ἐξῆς. νυνὶ δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ’ “ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς εἶ.” οὕτως οὐ
 δι’ ἐπίδειξιν ἢ ἐπὶ τῶν υδάτων τοῦ Σωτῆρος ἐγένετο βαδίσαις, ἀλλὰ
 πρὸς ὠφέλειαν τῶν μαθητῶν. λίαν γὰρ ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς
 ἐξίσταντο. οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις^ς ἦν γὰρ ἡ καρδία 25
 αὐτῶν πεπωρωμένη. ὠφεληθέντες οὖν ὠμολόγησαν αὐτὸν εἶναι
 Υἱὸν Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐπετίμησε τοῦτο εἰρηκόσι· τὸυναντίου μὲν ὁ
 Θεὸς^γ ἅπαν καὶ ἐβεβαίωσε τὸ λεχθὲν κατὰ μείζονος ἐξουσίας
 θεραπεύων τοὺς προσίοντας, καὶ οὐχ ὥς ἔμπροσθεν.

53 Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν Γεννησαρὲτ, 30
 54 καὶ προσωρμίσθησαν. καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ

ρ ἡσμένειζαν P. q ποῖων P. τ ἐπιδείκνυται P. ς ἐνάγειν P.
 t οὐχ ἢ P. υ Sic P. ἄνεμον ἰδυσάσατο ἄν. ὅτι οὐδὲν ἐκεῖνος π. Poss.
 χ τοῦ πλοίου P. γ μὲν οὖν (ὁ θεὸς om.) P.

55 πλοίου, εὐθέως ἐπιγινόντες αὐτὸν, περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραββάτοις τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν, ὅπου ἤκουον ὅτι ἐκεῖ ἐστὶ.

“Ὅθεν δεικνὺς ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅτι διὰ πολλοῦ χρόνου ἐπέβη, 5 φησὶν, ὅτι ἐπιγινόντες οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου, περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραββάτοις τοὺς κακῶς ἔχοντας φέρειν. οὐδὲ γὰρ ὁμοίως ὡς πρότερον προσέειπεν^α εἰς τὰς οἰκίας ἔλκοντες αὐτὸν καὶ χειρὸς ἀφήν ἐπιζητοῦντες, καὶ προσταγάματα διὰ ῥημάτων, ἀλλ’ ὑψηλότερον πολλῶ καὶ φιλοσοφώ- 10 τερον, καὶ μετὰ πλείονος τῆς πίστεως εἶποντο τῆς θεραπείας. ἡ γὰρ αἰμορροῦσα πάντας ἐδίδαξε φιλοσοφεῖν. ἀλλ’ ὅμως ὁ χρόνος οὐ μόνον οὐκ ἐξέλυσε τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ μείζονα εἰργάσατο^α καὶ ἀκμάζουσιν διετήρησεν. οὐκ ἀπεικὸς δὲ ἦν καὶ τοῦ χρόνου προβαίνοντος καὶ τῆς φήμης ὑπὸ τῶν γενομένων^β αὐξανομένης, 15 μείζονα τὴν περὶ αὐτοῦ^γ πίστιν τοῖς ἀνθρώποις ἐγγίνεσθαι.

ΚΕΦ. ΙΗ.

Περὶ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

1 Καὶ συναγόνται πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ τινες
2 τῶν Γραμματέων ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων. καὶ ἰδόν- 20
τες τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοιναῖς χερσὶ, τοῦτ’ ἐστὶν
ἀνίπτοις, ἐσθίουσας ἄρτους, ἐμέμψαντο.

Βουλόμενος^α ὁ Εὐαγγελιστὴς τὴν κατὰ τῶν μαθητῶν κατηγορίαν^β εἰπεῖν, ἣν ἐποιοῦντο Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι προσ-
ιόντες τῷ Σωτῆρι, διὰ μέσου ἐδίδαξε, τίς ἦν ἡ τῶν πρεσβυτέρων 25
παράδοσις, καὶ οὕτως ἐπιφέρει καὶ ἐκείνην.

5 Ἐπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Γραμ-
ματεῖς, διατί οἱ μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσι κατὰ τὴν
παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ ἀνίπτοις χερσὶν
ἐσθίουσι τὸν ἄρτον ; 30

Οὐχ ὅτι δὲ μὴ νίπτεσθαι πάντως ἐσπούδαζον οἱ μαθηταί. ἀλλ’

^α προσέειπεν P. ^β εἰργάζετο P. ^γ γινόμενων P. ^δ ἐπ’ αὐτῷ P.
^α βουληθεὶς C. 178. ^β προσηγορίαν P.

ὅτι τοῦ Κυρίου διδάξαντος αὐτοὺς ἅπαντα ὡς ἔτυχε πράττειν τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν συντελοῦντα τοῦ σώματος, μόνης δὲ ἐπιμελεῖσθαι σφόδρα τῆς ἀρετῆς, θεασάμενοι οἱ Φαρισαῖοι τοῦ νίπτεσθαι οὐ ποιοιμένους φροντίδα κατὰ τὸν τοῦ ἐσθίειν καιρὸν, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν, τοῦτο ἐνεκάλουν. τί οὖν πρὸς τοῦτο ὁ Κύριος ; 5

Ἐπειδὴ ἐνεκάλουν τοῖς μαθηταῖς, οὐκέτι νόμου παραδόσιν^ε, ἀλλὰ παραδόσεως τῶν πρεσβυτέρων, ἐλέγχων αὐτοὺς ἐμβριθέστερον, ὡς ἐν προσχῆματι εὐλαβείας τὴν ἀτοπίαν ἐπιτηδεύοντας, ἐπιφέρει καὶ Ἡσαίου τοῦ προφήτου ῥῆσιν ὡς περὶ αὐτῶν εἰρημένην ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι, φησὶ, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἄκροις χεῖλεσι τιμῶντες τὸν 10 Θεὸν, πόρρω αὐτοῦ ταῖς διανοίαις ἀπέχουσι· μάτην τὸ εἰς αὐτὸν^β σέβας φυλάττειν ἐπαγγελλόμενοι, καὶ προτιμῶντες διδασκαλίαις ἀνθρώπων· οὕτω καὶ ὑμεῖς τὰ ὅμοια δρῶντες τὸν τοῦ Θεοῦ παραβαίνετε^δ νόμον, καὶ τὸν ἐμφανῆ κοσμοῦντες ἄνθρωπον, τὸν ἐντὸς ἀνθρώπου ἀκόσμητον καταλιμπάνετε, καὶ τοῖς τὴν ἀλήθειαν ἀσκοῦ- 15 σιν ἐγκαλεῖτε, οἱ τὸ σχῆμα μεταδιώκοντες. ἵνα τοῖνυν ὡς εὐσέβειαν μὴ φυλάττοντας διελέγξῃ ἐπερειδομένους^ι τῇ τῶν πρεσβυτέρων παραδόσει, τὴν παρανομίαν προτίθῃσι τὴν διὰ παραδόσεως τῶν πρεσβυτέρων γενομένην, γράμμα θεῖον ἀντιτιθεῖς ἀγράφον παραδόσει ἀνθρώπων. 20

9 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ 10 Θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσῃτε. Μωσῆς γὰρ εἶπε, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου. καὶ ὁ 11 κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω. ὑμεῖς δὲ λέγετε, ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, 25 κορβάν, ὃ ἐστὶ δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς.

Ἐκ δύο νομίμων ἀπαιτεῖ τὴν εἰς γονείας τιμὴν κατὰ βούλησιν Θεοῦ. ἐνὸς μὲν τοῦ κελεύοντος οὕτω ποιεῖν, ἐτέρου δὲ τοῦ τιμωρομένου τὸν ἐναντίον^κ ποιῶντα. οὕτω γὰρ τὸ τῆς ἐντολῆς ἀναγκαῖο-
τατον καὶ μέγα δείκνυται. τιαύτης δὲ οὔσης τῆς νομοθεσίας, 30 καὶ τηλικαύτης ἀπειλῆς ἐπὶ τῇ παραβάσει, ῥαδίως φησὶ καὶ προχείρως, ὑμεῖς παραβαίνετε τὸ θεῖον πρόσταγμα ταῖς τῶν διδα-

^ε Sic P. παράβασιν P²⁸h.

^κ ἐμὲ P.

^δ παρακλίνετε C. 178.

^ι ἐπεριδομένους C. 178.

^κ ἐναντίας P.

σκάλων ἐπόμενοι παραδόσεσι. ὥστε εἴτις ἐπ' ἀτιμία γυνέων
 θυσίαν ὑπόσχοιτο, λέγων Θεῷ ποιήσῃς δῶρα καὶ θυσίας, ἃ πατρί
 παρέχειν ὀφείλει, τοῦτο¹ λέγετε μηκέτι μηδὲ² ἐξεῖναι τιμῆσαι τὸν
 πατέρα· ὅπερ ἐστὶν ἀκύρωσις τοῦ νόμου διὰ παραδόσιν. δέον ἐπι-
 τιμῆσαι μὲν τῇ θρασύτητι τοῦ νέου, ὡς βδέλυγμα δὲ τὴν τοιαύ- 5
 τὴν ἀπωθεῖσθαι θυσίαν. οὐ γὰρ χαίρει Θεὸς ἐξ ἀτιμίας γυνέων
 τιμώμενος· δι' ὧν καὶ τὴν ἐπιτίμησιν τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γεγε-
 νυῖαν ἐν τοῖς τοῦ προφήτου χρόνοις περὶ τῶν τότε ὄντων, οὐδὲν
 ἤττον ἀληθῆ δείκνυσι καὶ ἐπὶ τούτων τῶν τὰ ἴσα φρονούντων
 ἐκείνοις.

10

14 Καὶ προσκαλεσάμενος πάντα τὸν ὄχλον, ἔλεγεν αὐ-
 15 τοῖς, ἀκούετε μου πάντες, καὶ συνίετε. οὐδὲν ἐστὶν
 ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν, ὃ δύνα-
 ται αὐτὸν κοινῶσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ' αὐτοῦ,
 ἐκεῖνά ἐστι τὰ κοινούντα τὸν ἄνθρωπον.

15

Ἐντεῦθεν ὁ καινὸς ἄρχεται νόμος ὁ κατὰ τὸ πνεῦμα, ὁ μηκέτι
 ζητῶν ἐν σωματικοῖς καθάρσεσι, μηδὲ ἐν βρωμάτων διαφορᾷ, ἀλλ'
 ἐν ἀρετῇ πνεύματος. μὴ θαυμάσωμεν δὲ εἰ τοῦ νόμου σωματικὰς
 ἀκαθαρσίας εἰδότος καὶ ταύτας ἀπαγορεύοντος, ὁ Κύριος δοκεῖ
 τοῦναντίον εἰσηγεῖσθαι, ὡς οὐδεμιᾶς ἀκαθαρσίας οὐσης σωματικῆς 20
 ἐν ἀνθρώπῳ· τὰ μὲν γὰρ τοῦ νόμου πρὸς τὸν ἔξω μᾶλλον ἄνθρωπον
 ἀφεώρα· τὰ δὲ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν ἑνδον· ἅτε δὴ καὶ παρόντος
 ἤδη τοῦ καιροῦ ἐν ᾧ πέρας ἔμελλεν ἐπιθῆσιν³ τοῖς σωματικοῖς ὁ
 σταυρὸς⁴, ἵνα ὡς ἤδη σῶμα ἀποθέμενοι, καὶ πνεῦμα γυμνὸν γεγο-
 νότες, οὕτω διάγοιεν οἱ πιστεύοντες. τὸν οὖν ἔντος⁵ φησὶν ἄνθρω- 25
 πον οὐδὲν βλάψει μίasma σωματικόν, ἀλλ' ὅσα ἐκ καρδίας χα-
 λεπὰ, ταῦτα μαιίνει. ἐπιφέρει δὲ, “ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν, ἀκουέτω,”
 μὴ σαφῶς εἰρηκῶς τίνα τὰ ἐκπορευόμενα. νοήσαντες δὲ οἱ μαθη-
 ταὶ ὡς ἄλλό τι βαθυτέρον αἰνίττεται ὁ λόγος, ὅτε εἰσῆλθεν εἰς
 οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ἐπηρώτων αὐτὸν περὶ τῆς παραβολῆς. παρα- 30
 βολὴν τὸν ἀσαφῆ λόγον ὀνομάζοντες⁶.

¹ τοῦτο PP. ² Sic PP. μὴ ἐστὶ μὴ δὲ Poss. ³ Sic PP. ἐπι-
 θεῖναι Poss. ⁴ Χριστὸς C. 178. ⁵ ὄντως P. τ. τοῖον τοιούτων C. 178.
⁶ ὀνομάσαντες PP.

- 21 Ἐσώθην γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι, κλοπαί.

Ὁ δὲ φησιν αὐτοῖς, “οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔσωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον,” καὶ τὰ ἐξῆς, τοῦτ' ἔστιν. οὐδὲν εἰσιόντων ἀκαθάρτους τοὺς ἀνθρώπους ποιεῖ, κακία δὲ μόνη ἔνδοθεν ἐξιούσα, καὶ τὰ ταύτης ἔγγονα πάθη.

ΚΕΦ. ΙΘ.

Περὶ τῆς Φοινίκισσης.

- 24 Καὶ ἐκείθεν ἀναστὰς, ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια Τύρου καὶ Σιδῶνος. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν, οὐδένα ἤθελε 25 γνῶναι, καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν. ἀκούσασα γὰρ γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἧς εἶχε τὸ θυγάτριον πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἐλθοῦσα προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ.

Μεταβάντος τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς τῶν Χαναναίων τόπους (ἐκεῖ γὰρ ἦτε Τύρος καὶ Σιδὼν ἐτύγγανεν οὖσα) γυνὴ τις τῶν ἐγχωρίων ἀλλόφυλος, θυγατρὸς οὔσης αὐτῇ χαλεπῶς ὑπὸ δαίμονος ἐνοχλουμένης, μαθοῦσα τοῖς τόποις ἐπιδεδημηκέναι τὸν Κύριον, προσῆλθεν τε αὐτῷ τῆς θυγατρὸς αἰτουῦτα τὴν ἴασιν, καὶ μετὰ κραυγῆς ἐβόα λέγουσα· τί δὲ ἐβόα; ἐκεῖνα πάντως ἅπερ ὁ Ματθαῖός φησιν. 20 ὁ δὲ γε Κύριος τήν τε πίστιν ἰδὼν τῆς γυναικὸς, καὶ ἐπειδὴ περ ἀλλόφυλος ἦν “Ἑλληνὶς Συροφοινίκισσα τῷ γένει,” ἀνεβάλλετο τῷ δοκεῖν τὴν θεραπείαν ὁμοῦ μὲν Ἰουδαίοις ἐνδεικνύμενος τὸ μὴ ἐπίσης αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις τὴν θεραπείαν χαρίζεσθαι, ὁμοῦ δὲ καὶ τῆς γυναικὸς ἅπασι καταφανῇ τὴν πίστιν ἐργαζόμενος, ἐπὶ τὸ μειζρόνως ἐκ παραλλήλου φανῆναι τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀπιστίαν. εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ Κύριος τὸ, “ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι “τὰ τέκνα.” ἐπειδὴ οὐπω τῆς εἰς ἀλλοφύλους εὐεργεσίας πάρεστιν ὁ καιρὸς, διὰ τὸ μήπω τὸν Ἰσραὴλ τελείαν ἐξεργάσασθαι τὴν τοῦ ἀγαθοῦ παραίτησιν. ἦλθεν οὖν οὐχ ὡς πρὸς οἰκείους, ἀλλ' οἷς 30 μὴδὲν ἔστι κοινὸν πρὸς τοὺς πατέρας, πρὸς οὓς ἡ ἐπαγγελία

† ἐκεῖνων PP.

• εἰδώς P.

† τὸ P.

γεγένηται. οὐ τοῖνυν οὐδὲ ἐπιφανῇ τὴν παρουσίαν Τυρίοις καὶ Σιδωνίοις πεποιήται. τούναντίον δὲ καὶ λανθάνειν ἐπείγεται, ἵνα μὴ δόξῃ πρὸ καιροῦ ἐπιχωριάζειν τοῖς ἔθνεσι, καὶ τούτους προσκαλεῖσθαι εἰς πίστιν διὰ τῆς εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίας τε καὶ δυνάμεως. τοῦτο γὰρ καιρὸν εἶχε μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀποβολὴν, ὥς εἴρηται, τοῦ Ἰσραήλ. οὐ μὲν ἡδυνήθη λαθεῖν, τοῦτ' ἔστιν, οὐ μὲν εὐλογον ἦν τούτους τελείως λαθεῖν νικῶντας τῇ πίστει τὸν Ἰσραήλ. ἵνα καὶ γνῶσιν οἱ μαθηταί, ὅτι καὶ τοῖς ἔθνεσι θύραν ἀνέφευε τῆς σωτηρίας. ἀναβάλλεται δὲ τέως τούτους ἐκὼν δι' οἰκονομίαν. προειδὼς γοῦν ὅτι γνωσθήσεται, καὶ δίδωσι χώραν τῇ 10 μελλούσῃ προσιέναι καὶ μεταδιώκειν τὴν ἴασιν. εἶασε δὲ αὐτὴν καὶ προσκυνῆσαι, μὴδὲ προνοίας ἐκτὸς γίνεσθαι συγχωρῶν πρὸς τοῦτο τραχέως ἄγαν ἀποκρινομένου, τοσούτον ἀπέσχε τοῦ βαρέως ἐνεγκεῖν, ὥστε καὶ ἀπεκρίνατο^α φωνήν, ἣ πολλὴν μὲν πίστιν πολλὴν δὲ εὐλάβειαν ἐδείκνυ καὶ σύνεσιν. τὸ μὲν γὰρ ἐλέσθαι 15 καὶ ἐν κυνὸς τάξει καταλογισθῆναι τῷ Κυρίῳ, εὐλαβείας ἦν· τὸ δὲ οἰηθῆναι ὅτι καὶ τὸ βραχύτατον αὐτοῦ τῆς δυνάμεως (τοῦτο γὰρ ψίχια ὀνομάζει) ἱκανὸν τῆς θυγατρὸς αὐτῆς παρασχεῖν τὴν ἴασιν, πίστεως ὑπερβαλλούσης· τὸ δὲ ἀπὸ τῆς λειδορίας ἀρπάσαι τὴν οἰκείωσιν καὶ ποιήσασθαι ἀπόκρισιν οὕτω θαυμαστὴν, συνέσεως 20 εἶχε γνώρισμα. τί γάρ φησιν; ὅτι χάριν ἔχω καὶ ἐν κυνὸς εἶναί σοι τάξει. τέως γὰρ οὐκ ἄλλοτρία, ἀλλὰ τῆς οἰκείας ἀπὸ τῆς τραπέζης ἐσθίουσα τῆς δεσποτικῆς, εἰ καὶ μὴ τοῦ ἄρτου, ἀλλὰ τῶν γούν ψυχίων. τοσούτος δεσπότης^β τῆς τραπέζης ὁ πλοῦτος, ὥστε ἀρκεῖν μοι καὶ ψίχιον^γ πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν σπουδαζομένων. 25 Τέκνα οὖν τοὺς Ἰουδαίους φησὶ, κυνάρια δὲ τοὺς ἐθνικοὺς, ἄρτον τὰς τῶν θαυμάτων εὐεργεσίας, ψίχας (sic) δὲ τὸ βραχύτατον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ^δ. ἔδωκεν^ε οὖν αὐτῇ τὸν λόγον, οὐχ ὥς ἐλλειποῦς ἐσομένης τῆς δυνάμεως, εἰ καὶ ἐκείνην εὐεργετήσειεν (ἀνελλιπέως γὰρ ἡ δύναμις πᾶσιν ἐξαρκούσα τοῖς δεομένοις) ἀλλ' ὥς διηρη- 30 μένων τε Ἑβραίων τε καὶ ἐθνῶν, καὶ κοινωνίαν οὐκ ἐχόντων. ὅθεν ἐκβολὴν ἐργάζεσθαι^ς πάντως ἐκείνων τὴν τούτων ἀποδοχὴν προ-

^α ἐπεκύρυσεν αὐτοῦ τ. φ. καὶ μετὰ συνέσεως εὐλόγως τὴν ἴασιν ἠτήτατο. C. 178. ^β δέ σου P. ^γ ψίχια P. ^δ Hæc Cod. 178. ^ε δι-
δωσι PP. ^ς Sic P. ἡγήσασθαι Poss.

δείκνυσιν. ἕως οὖν οὕτω χεῖρας ἐπιβεβλήκεισαν αὐτῷ, τὴν πρὸς ἐκείνους εὐμένειαν ἐφύλαττε, καὶ οὐ μετετίθει τὴν χάριν εἰς τοὺς ἐκτός. κύνας ὀνομάζων τοὺς ἐξ ἔθνων, ὅπερ ὕστερον εἰς τὸν Ἰσραὴλ περιέστη, ἥνικα καὶ τῆς θείας ἐστερήθη τροφῆς, κατὰ τὸ λεγόμενον ἐν ψαλμοῖς, “ἐπιστρέψουσιν εἰς ἐσπέραν, καὶ λιμώξουσιν ὡς 5 “ κύων.” οὐ χαλεπῶς δὲ οὐδὲ αὕτη, καθ’ ἣ εἴρηται, ἤνεγκε τὴν προσηγορίαν. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ τάξει ζητεῖ τὴν εὐεργεσίαν, μέρος τι μετασχεῖν τῆς ἐν τῷ Ἰσραὴλ πλουσίας δωρεᾶς. δεχομένη ὥσπερ οἱ κύνες τῶν ψυχίων μετασχόντες^d, ἅπερ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν παιδῶν καταφέρεται. τότε εἶπεν αὕτῃ, “διὰ τοῦτον τὸν 10 “ λόγον ὕπαγε” ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος τὸ τῆς πίστεως ἐσημήνατο, εἰπὼν, “ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις, γενηθήτω σοι, ὡς θέλεις.” ὁ δὲ Μάρκος τοῦ λόγου τὴν ἀρετὴν, εἰπὼν, “διὰ τοῦτον τὸν λόγον, “ ὕπαγε, ἐξελέλυθε τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρὸς σου.”

ΚΕΦ. Κ.

15

Περὶ τοῦ μογιλάλου.

31 Καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὀρίων Τύρου καὶ Σιδῶ-
νος, ἦλθε πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, ἀνὰ μέσον
32 τῶν ὀρίων τῆς Δεκαπόλεως. καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν
μογιλάλον, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ 20
τὴν χεῖρα.

Ὁ Κύριος οὐχ ὅτι πρὸς τὴν ἀξίαν ὀρᾷ τὴν αὐτοῦ ὡς πρὸς σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, οὐδὲ ὅπως τὸ μέγα φθέγγεται, ἀλλ’ ὅπως δυνάμενον ἐπισπάσασθαι ἡμᾶς. διὰ τοῦτο τοῖς ὑψηλοῖς καὶ εὐτελεῇ πολλὰ καὶ ταπεινὰ περιρρεῖ. ταύτῃ τοι κατ’ ἰδίαν ἀπολαβὼν τὸν 25 προσενεχθέντα αὐτῷ κωφὸν καὶ μογιλάλον, καὶ ὅσον διαστήσαι τοῦ ὄχλου, ἵνα μὴ δόξῃ ἐπιδεικτικῶς ἐπιτελεῖν τὰς θεοσημίας, καὶ παιδεύων ἡμᾶς τὸ ἄτυφον ἐπιτηδεύειν καὶ ἀκόμπαστον. οὐδενὶ^e γὰρ οὕτω ποιεῖ σημεῖα ὡς ταπεινοφροσύνη κοσμούμενος, καὶ τὸ μέτριον μεταδίδωκεν τοῦ ἕθους.

30

Ἐβαλε τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὕδατα αὐτοῦ.

Δυνάμενος καὶ λόγῳ ἐπιτελέσαι τὸ θαῦμα. δεικνὺς ὡς πλουτεῖ

^c ταιαύτῃ P.^d μετέχοντες P.^e Sic PP. οὐδεὶς Poss.

τὴν τῆς θείας δυνάμεως ἐνέργειαν καὶ τὸ ἐνωθὲν αὐτῷ ἀπορρήτως σῶμα· ἐμφυχωμένον δηλονότι ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ.

Καὶ πτύσας ἤψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ.

Ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ ἱστορεῖ αὐτὸν ὁ Ἰωάννης πεποιηκέναι. ἐπειδὴ μετὰ γὰρ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν πολλὰ 5 τῇ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος ἐπισυνέβη πάθη, καὶ μελῶν ἐστὶ ὅτε πῆρωσις, δηλοῦσα εἰς ποῖαν ἀρρωστίαν διὰ τῆς ἀμαρτίας ἢ τοῦ ἀνθρώπου κατενῆκεται φύσις, εἰσελθὼν ὁ Χριστὸς καὶ τελείαν ταύτην ἐν ἑαυτῷ ἀποδείξας, καὶ οἶαν ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς αὐτὴν κατεσκεύασε, διὰ ταύτης τὰ τῶν ὁμοουσιῶν αὐτῇ νοσήματα ἐθερά- 10 πευσε· ταύτῃ τοῖς δακτύλοις μὲν τὰ ὅτα διανέφε^ε, πτύσματι δὲ ἀπεδίδου τῇ γλῶττι τὸ φθέγγεσθαι. τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ πεποίηκεν.

34 Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐστέναξε.

Ἀναβλέψας εἰς οὐρανὸν ἐστέναξεν, ἅμα τε τῷ πατρὶ τῶν γινο- 15 μένων ὑπ' αὐτοῦ τὰς αἰτίας ἀνατιθεῖς, καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἐλεῶν, εἰς ποῖαν^ε ταπεινώσιν ἤγαγεν ταύτην ὃ τε μισόκαλος διάβολος, καὶ ἡ τῶν πρωτοπλάστων ἀπροσεξία.

Καὶ λέγει αὐτῷ, ἐφθαθὰ, ὃ ἐστι, διανοίχθητι.

Καὶ ἅμα τῷ λόγῳ εἰς ἔργον ἐχώρει τὸ θαῦμα· ἤκουε τε καὶ 20 ἐλάλει ὀρθῶς.

36 Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ εἰπωσιν· ὅσον δὲ αὐτὸς αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσύτερον ἐκή- 37 ρυσσον. καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήρσοντο λέγοντες, καλῶς πάντα πεποίηκε· καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν, 25 καὶ τοὺς ἀλάλους λαλεῖν.

Πάλιν δὲ παιδεύων ἡμᾶς κἀνταῦθα τὸ μέτριον, παρεγγύησε τοῖς εὐεργετηθεῖσιν ἀποκρύπτειν τὸ θαῦμα, καὶ ἵνα μὴ πρὸ καιροῦ δόξῃ ὑποκαίειν καὶ διεγείρειν καθ' ἑαυτοῦ τὴν Ἰουδαίων μαιφονίαν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἤδει αὐτοὺς μὴ σιωπῶντας, ἀλλὰ κηρύτ- 30 τοντας τὸ παράδοξον.

^ε διοίγνε PP.

κ ὁρῶν εἰς π. ταπ. C. 178.

ΚΕΦ. ΚΑ.

Περὶ τῶν ζ' ἄρτων.

- 1 Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παμπόλλου ὄχλου ὄντος, καὶ μὴ ἐχόντων τί φάγωσι, προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς
 2 τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς· σπλαγχνίζομαι ἐπὶ 5
 τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ
 3 οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι. καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστευσ
 εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ
 αὐτῶν μακρόθεν ἦκασιν.

Ἦδη καὶ πρότερον δημιουργήσας ὁ Κύριος τροφὰς, αὖτις ταῦτο 10
 ποιῆσαι σημεῖον βούλεται, εἰς πίστιν τὸν ὄχλον ἐνεργαζόμενος^h
 καὶ τότε καὶ νῦν προφάσει εὐλόγῳ προσγενεμένηⁱ χρησάμενος.
 αὕτη δὲ ἦν ἡ τῶν ὄχλων παραμυνὴ τρίτην ἡμέραν ἤδη γεγονυῖα^k,
 καὶ βλάβης ἐπικείμενος κίνδυνος ἀτρόφοις ἀπιοῦσιν ἐκ τοῦ μὴ
 παρῆναι τροφὰς. καίτοι^l τούτων γε τῶν αἰτίων οὐκ οὐσῶν οὐ 15
 πάνυ τι συνεχῇ τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν ὁ Κύριος ἐβούλετο παρα-
 σχέσθαι, ὑπὲρ τοῦ, μὴ τροφῆς ἕνεκα σωματικῆς ἐπακολουθεῖν τὰ
 πλήθη. οὕτω γοῦν διανοούμενοις καὶ διὰ τοῦτο^m ἀκολουθοῦσιν
 ἔλεγε, “ζητεῖτέ με οὐχ ὅτι ἴδετε σημεῖα καὶ τέρατα, ἀλλ’ ὅτι
 “ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε.” εἴτα προτρέπων ἐπὶ τὴν 20
 τοῦ μερίζονος ζήτησιν, τὴν πίστιν παρεγγυᾷ τὴν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν
 αἰώνιον ἐξ αὐτῆς ὠφέλειαν· δεικνὺς ἐν παραθέσει τῆς προσκαιροῦ
 τροφῆς, “ἐργάζεσθε,” λέγων, “οὐ μὲνⁿ τὴν βρωσιν τὴν ἀπολλυ-
 “μένην, ἀλλὰ τὴν βρωσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον.”

- 4 Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, πόθεν τού- 25
 τους δυνήσεται τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ’ ἐρημίας.

Εἰπόντες τοίνυν τοῦ Σωτῆρος τοῖς μαθηταῖς ὅτι “σπλαγχνίζο-
 “μαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ
 “ἔχουσι τί φάγωσι, καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστευσ εἰς οἶκον αὐ-
 “τῶν ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ, τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν ἦκασιν” 30
 Οἱ μαθηταὶ μήτω συνιέντες τὴν ἐπὶ ταῖς τροφαῖς αὖτις θαυμα-
 турγίαν, ἣν ὑπὲρ τῆς πίστεως ὁ Κύριος ἐβούλετο παρασχεῖσθαι,

^h ἐνεργαζόμενος PP.ⁱ προσγενεόμενος C. 178.^k γεγονυῖαν P.^l ἐπεὶ PP.^m τούτῳ P.ⁿ μὴ P.

ἔφασκον, “ πόθεν τούτους δυήσεταιί τις, ὥδε χερτάσαι ἄρτων^ο ἐπ’
“ ἐρημίας ;” κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν δηλοῦντες τὸ τοῦ
πράγματος ἀδύνατον.

5 Καὶ ἐπηρώτα αὐτοὺς, πόσους ἔχετε ἄρτους ;

Τί οὖν ὁ Σωτὴρ ; ἐρωτᾷ πόσους ἄρτους ἔχετε ; ἡρώτα οὐκ 5
ἀγνοῶν, ἀλλ’ εἰς αἰσθησιν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἐνάγων τοὺς μα-
θητάς. εἶτα εἰπόντων αὐτῶν ἑπτὰ, ὡς ἔξαρκούσαν ἀκούσας τὴν
παρασκευὴν, οὕτως ἐπὶ τὴν εὐωχίαν κατακλίνει τὸ πλῆθος.

6 Οἱ δὲ εἶπον, ἑπτὰ· καὶ παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ ἀναπε-
σεῖν ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους, εὐχα- 10
ριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα
7 παραθώσι· καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ. καὶ εἶχον ἰχθῦδια
ὀλίγα· καὶ εὐλογήσας, εἶπε παραθεῖναι καὶ αὐτά.

Τοσαύτη τῆς ἐξουσίας ἡ ἐτοιμότης, εὐχαριστία πρὸς Θεὸν ὡς
ὑπ’ ἀνθρώπου, ἐνέργεια περὶ^ρ τὸ προκειμενόν ὡς ὑπὸ Θεοῦ· παρ’ 15
αὐτοῦ γὰρ καὶ οὐκ ἐπείσακτος καθάπερ ἀγίοις ἀνθρώποις. τοῦτο
γὰρ ἐδήλου λέγων ὁ Εὐαγγελιστὴς, “ δύναμις παρ’ αὐτοῦ ἐξήρχετο
“ καὶ ἰᾶτο πάντας.” καὶ τῷ Κυρίῳ δὲ τὸ πρέπον φυλάττεται χρω-
μένῳ πρὸς διακονίαν τοῖς μαθηταῖς, κακείνοις ἡ λειτουργία κατὰ
τὸ οἰκεῖον τῆς μαθητείας. καὶ εἶχον ἰχθυῖδια ὀλίγα, καὶ αὐτὰ 20
εὐλογήσας εἶπε παραθεῖναι.

8 Ἐφαγον δὲ καὶ ἐχορτάσθησαν. καὶ ἦσαν περισσεύ-
9 ματα κλασμάτων ἑπτὰ σπυρίδας. ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες
ὡς τετρακισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς.

Καὶ φαγόντες ἐχορτάσθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπερίσσευσεν ταῖς βε- 25
βρωκόσιν ἑπτὰ σπυρίδες κλασμάτων. πανταχόθεν τὸ ἐνέργημα
δῆλον ἐκ τῆς πληρώσεως τῶν εὐωχουμένων, ἐκ τῶν πλήθους τῶν
περισσευθέντων, ἐκ τῶν πολλοὺς εἶναι τοὺς ἐμπλησθέντας. μέχρι
δὲ τῆς χρείας ἢ μετάληψις τῆς ἐνεργεσίας, οὐχ ὥς τε καὶ λα-
βόντας ἀπενέγκασθαι, καὶ τοι πολλῶν τῶν λειψάνων γινεμένων⁹. 30
ἀγαθὸν καὶ τοῦτο σύμβολον πρὸς τὸ τῇ χρείᾳ μετρεῖν τὴν ἀπό-
λαυσιν^τ, καὶ μὴ παρὰ⁸ τῆς χρείας εἰς πλεονεξίαν ὑπάγεσθαι.

^ο ὅτων P. ^ρ ἐπὶ C. 178. ⁹ γινεμένων P. ^τ PP. ἀνάπαν-
σιν P^{oss}. ⁸ πέρα P.

- 10 Καὶ εὐθέως ἐμβαῖς εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς τὰ μέρη Δαλμανουθά.

Συνεισέρχεται τοῖνυν εἰς τὸ πλοῖον τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτὴρ, καίτοι μὴ πρότερον συνεισελθών. μανθάνωμεν οὖν ἐν τούτῳ, μὴ αἰεὶ πείρας μὴδὲ ἀγῶνας ἐπάγεσθαι ἄλλὰ πολλάκις καὶ διὰ ἀναπαύ- 5 σεως ἡμᾶς ἄγεσθαι πειρασμένους^τ μὲν καὶ ἀγωνισομένους^υ ὥσπερ γὰρ ὅταν^χ ἄπεστιν, ἡμῖν κάματος^γ τῇ ἀπουσίᾳ παρέχει^ζ, οὕτως ἀναπαύει^α ὅποτε οἴκει παρῇ.

- 11 Καὶ ἐξῆλθον οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, 10 πειράζοντες αὐτόν.

Καλῶς, “πειράζοντες,” εἶπεν. ἐπεὶ δὲ προσεποιούντο μὲν τὴν αἰτησιν ὡς δῆθεν πιστεύοντες εἰ παράσχοι σημεῖον· τὸ δὲ ἀληθές ἀπάτη τὴν αἰτησιν ἐποιούντο, ὥστε μόνον τῆς δυνάμεως^β αὐτοῦ πείραν^ε λαβεῖν, οὐδένα τοῦ πιστεῦσαι ποιοῦμενοι λόγον. τί δέ 15 ἐστὶ σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ; ἢ στῆναι^δ τὸν ἥλιον, ἢ σελήνην χαλιῶσαι, ἢ κεραυνούς κατενεγκεῖν, ἢ τὸν αἶρα μεταβαλεῖν, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ποιῆσαι. ^ε Ἄλλος, φησὶν, οὗτος τῆς παρουσίας ὁ καιρὸς καὶ ἄλλος ὁ μέλλων. νῦν τοῦτο χρειά τῶν^ε ἐν τῇ γῇ, τὰ δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐκεῖν τεταμίνεται τῷ καιρῷ. νῦν ὡς ἰατρὸς 20 ἦλθον, τότε ὡς ἀπαιτῆσαι εὐθύνας. διὰ τοῦτο λαθὼν ἦλθον· τότε μετὰ πολλῆς τῆς δημοσιεύσεως, οὐρανὸν ἐλίττων, ἥλιον ἀποκρύπτων^ε, τὴν σελήνην οὐκ ἀφιεῖς δοῦναι τὸ φῶς. τότε καὶ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. ἀλλ' οὐχὶ τούτων νῦν ὁ καιρὸς τῶν σημείων. ὅθεν οὐδὲν^η τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον δοθήσεται. τῶν 25 ἀφίσταμένων Θεοῦ καὶ Θεὸς ἀφίσταται· τούτου σύμβολον ἡ ἀναχώρησις. εἰκότως οὖν καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ ταῦτά φησι, λογιζόμενος τί μὲν αὐτὸς παρεγένετο^ι ποιῆσαι, δηλονότι ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ τὰ ἔσχατα παθεῖν· τί δὲ αὐτοὶ καθ'

^τ πειραζομένους P. ^υ ἀγωνιζομένους P. ^χ Om. P. ^γ ὁ τὸ ἀκάματος P. ^ζ παρέχειν P. ^α ἀναπαυομένους δι P. ^β Om. PP. ^ε ἀπόπειραν PP. ^δ στῆσαι C. 178. ^ε Τί οὖν ὁ Σωτὴρ; οὐ τούτου τοῦ καιροῦ τῶν ἐν τῷ οὐρ. σημ. νῦν τῶν ἐν τ. γῇ σημ. χρειά. C. 178. ^ε τούτου χρειά σημεία τῶν P. ^η ἥλιον PP. καὶ ἀποκρ. Ross. ^η οὐδὲ P. ^ι παρεγένετο P.

ἐαυτῶν προκαλοῦνται πονηρίᾳ συζῶντες, “ ἐμβαῖς πάλιν εἰς πλοῖον
“ ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν.”

ΚΕΦ. ΚΒ.

Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.

- 14 Καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους· καὶ εἰ μὴ ἓνα ἄρτον 5
15 οὐκ εἶχον μεθ' ἐαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ. καὶ διεστέλλετο
αὐτοῖς, λέγων, ὁράτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρι-
16 σαίων, καὶ τῆς ζύμης Ἑρῳδου. καὶ διελογίζοντο πρὸς
ἀλλήλους λέγοντες, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχομεν.

Ὁμοῦ μὲν τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν ὀνειδίζει ὁ Κύριος, ὁμοῦ δὲ 10
σαφηνίζει τὸ παρ' αὐτοῦ λεχθέν· ἐχρῆν φησιν ἡμᾶς¹ τῶν γεγονό-
των ἤδη μνημονεύοντας, μήτε αὐτοὺς περὶ ἄρτων διαπορεῖν εἰ μὴ
ἔχετε, μήτε ἐμὲ νομίζειν περὶ τούτου λέγειν ὑμῖν. οὐ γὰρ ἦν μοι
χαλεπὸν ὁμοίως καὶ νῦν ἄρτους ἀγαγεῖν τοὺς οὐκ ὄντας^κ εἰς μέ-
σον, καὶ πληρῶσαι τὴν χρεῖαν ὑμῖν. πῶς οὖν οὕτω¹ νοεῖτε; ἀλλ' 15
ἔτι τὴν καρδίαν ἔχετε πεπωρωμένην· ταῦτα δὲ φησι κατὰ βραχὺ
προβιβάξων τοὺς μαθητὰς εἰς αἴσθησίν τε καὶ πίστιν. εἰ δὲ ὁ μὲν
Ματθαῖος λέγει προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ
Σαδδουαίων, Μάρκος δὲ Φαρισαίων καὶ Ἑρῳδιανῶν, Λουκᾶς δὲ
μόνων Φαρισαίων, οὐδεμία ἐν τούτοις διαφωνία. οἱ γὰρ τρεῖς τοὺς 20
προηγούμενους εἶπον Φαρισαίους· οἱ δὲ δύο ἐμερίσαντο τοὺς δευ-
τέρους, ἀλλ' οὐδέτερος εἶπε^μ τὸ μόνους. εἰκὸς γὰρ ἦν τὸν Μάρκον,
ὡς παραλείψαντος τοῦ Ματθαίου τοὺς Ἑρῳδιανούς, εἰς ἀναπλή-
ρωσιν τῆς διηγήσεως προσθεῖναι καὶ τούτους. Νοεῖ δὲ καὶ συνήσι
τὰ περὶ ἄρτιν ὁ εἰδὼς ὅτι ἡ διδαχὴ ἄρτος ἐστίν· ἡ μὲν ὑγιῆς 25
ὑγιεινός, ἡ δὲ ἐσφαλμένη ἐπιβλαβής· καὶ οὕτω ζητῶν τις πάντα
τὸν ἀναγεγραμμένον ἐν τῇ γραφῇ ἄρτον, ἐφ' ἐκάστῳ τόπῳ ἐφαρ-
μόσει τὰ γεγραμμένα τοῖς περὶ δογμάτων καὶ διδασκαλίας.

ΚΕΦ. ΚΓ.

Περὶ τοῦ τυφλοῦ.

30

- 22 Καὶ ἔρχεται εἰς Βηθσαϊδὰν, καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυ-
23 φλὸν, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἄψῃται. καὶ

¹ ὑμᾶς P.

^κ PP. προσήκοντας POSS.

¹ μὴ POSS. om. PP.

^μ μὴ εἰπόντες PP.

ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ, ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω τῆς κόμης.

Εἰς τὴν ἄπιστον Βηθσαιδὰν παραγίνεται Χριστὸς, καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλόν, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἄψῃται. οὐ γνήσιος δὲ τῶν παραγαγόντων^η ἡ πίστις, οὐδὲ ἄξιοι εἰσι θεαταὶ 5 γενέσθαι τοῦ θαύματος. ὕθεν ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ, ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω τῆς κόμης, καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ.

Καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας 24 αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτὸν, εἴτι βλέπει; καὶ ἀναβλέψας ἔλεγε, βλέπω τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα περιπα- 10 τοῦντας.

Πτύνει καὶ τὰς χεῖρας ἐπιτίθῃσι, δεῖξαι βουλόμενος ὡς θεῖος λόγος καὶ πρᾶξις ἐπομένη τῷ λόγῳ^ο ἐκτελεῖ τὰ παραδόξα. ἡ γὰρ χεὶρ τῆς πράξεως σύμβολον· πτύσμα^ρ δὲ τοῦ ἐκπορευομένου διὰ στόματος λόγου^q. ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν εἴτι βλέπει, ἐπὶ τῶν 15 ἄλλων μὴ ποιήσας τοῦτο^τ. σημαίνων ὡς ἀτελὴς τῶν προσαγόντων ἡ πίστις καὶ αὐτοῦ τοῦ πεπρωμένου τὰς ὁφείας. μονονουχὶ γὰρ οὐδὲν ἕτερον διὰ τοῦτο^σ φησιν, ἢ “κατὰ τὴν πίστιν σου γενηθήτω “σοι.” ἐπειδὴ τὸ τῆς πίστεως αὐτοῦ διήλεγξεν ἀτελές· ἀμυδρῶς γὰρ ἔφασκεν τοὺς ἀνθρώπους ὁρᾶν καὶ ὡς δένδρα περιπατοῦντας. 20

25 Εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι. καὶ ἀποκατεστάθη, καὶ ἀνέβλεψε τηλαυγῶς ἅπαντας.

Πάλιν ἐπιτίθει τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐκ τῆς πρότερον αὐτῷ γεγενημένης αἰσθήσεως εἰς ἐπίδοσιν πίστεως ἀγαθῶν, 25 καὶ οὕτως αὐτὸν ἐποίησεν ἀναβλέψαι τελείως. ἡ δὲ προσθήκη δείκνυσι τὸ ὑπ’ ἐμοῦ εἰρημένον. μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, “ἐποίησεν αὐτὸν “ἀναβλέψαι,” ἐπάγει, “καὶ ἀποκατεστάθη καὶ ἀνέβλεψε^ι τηλαυ- “γῶς,” δηλονότι τῷ τῆς ψυχῆς ὅμματι. αἰσθητῶς γὰρ καὶ νοητῶς αὐτὸν ὁ Χριστὸς ἰάσατο. ἀνέβλεψε τὲ τηλαυγῶς καὶ τοῖς τῆς 30

^η παραγαγόντων P.
δὲ Poss. ^q Om. P.
βλεψέ P.

^ο PP. τῶν λόγων Poss.

^ρ PP. πάντα

^τ αὐτὸ C. 178.

^σ τούτων P.

^ι ἐπέ-

διανοίας ὁμμασιν. ἀναγκαῖον οὖν καὶ ἡμᾶς λέγειν κατὰ τοὺς θεῖους μαθητὰς τῷ Σωτῆρι, “πρόσθες ἡμῖν πίστιν.” “καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ,” παρεγγυήσας αὐτῷ· μηδὲ εἰπεῖν τινὶ τῶν ἐν τῇ κώμῃ.

Ἐσώθης, φησὶ, καὶ ἐξελήλυθας Σοδόμων. εἰς τὸ ὅρος σώζου 5 τῆς Ἐκκλησίας. οὗτος γάρ σου οἶκος. ἡ δὲ Βηθσαιδὰ κώμη ἐστὶ θηρατῶν, (νοεῖτε ὃ δὲ ὁ φημι) καὶ ἀνάξιοι τῆς τῶν παραδόξων θέας τε καὶ ἀκοῆς. μὴ οὖν εἰσέλθης ἐκεῖ, μήποτε ζαχαρηθῇς εἰς τὸ ἐκείνων θέλημα.

ΚΕΦ. ΚΔ.

10

Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.

27 Καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας Καισαρείας τῆς Φιλίππου. καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς, τίνα με λέ-
28 γουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν, Ἰωάννην 15 τὸν Βαπτιστὴν, καὶ ἄλλοι Ἥλίαν, ἄλλοι δὲ ἓνα τῶν 29 προφητῶν. καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς, ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ· Σὺ εἶ ὁ Χριστός.

Εἰδὼς ἐρωτᾷ, τὴν διὰ τῆς ἐσομένης ἀποκρίσεως ὠφέλειαν κα- 20 τασκεύαζων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν δοξαζόντων, ὃ τι δήποτε περὶ αὐτοῦ κάλλιον δοξάζειν^ν ποιῶν τοὺς μαθητάς. Πέτρῳ μὲν ὁ καλῶς δοξάζει βεβαιῶν, τοῖς δὲ ἄλλοις τὴν ἐκ τῆς ἰδίας μαρτυρίας ἐντιθεὶς πίστιν. πάντας ἐκίνει τὸ κατὰ Χριστὸν παράδοξον, εἰ καὶ τὴν πίστιν οὐκ ἔφθασαν. ἄνθρωπον μὲν οὖν ἡναγκάζοντο νομίζειν 25 διὰ τὸ ὁρώμενον· τὴν δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν αὐτῷ προστιθέντες, Ἰωάννην ἢ Ἰερεμίαν ἢ ἓνα τῶν προφητῶν ἡγοῦντο. τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ εὐθὺς τὴν αὐτῶν γνώμην ἠρώτησεν, ἀλλὰ τὴν τῶν πολλῶν; ἵνα εἰπόντες τὴν ἐκείνων, εἴτα ἐρωτηθέντες, “ὕμεῖς δὲ τίνα με λέ-
“γετε εἶναι;” ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς ἐρωτήσεως εἰς μείζονα γνώμην 30 ἀναχθῶσιν^κ, ἐνόησαντες ὅτι οὐ χρὴ εἰς τὴν αὐτῶν ταπεινότητα

^ν ὁμοί P.
χθῶσι PP.

^ν Sic PP. ὁρθότερος π. α. δοξ. POSS.

^κ ἀνενε-

αὐτοὺς συνεμπεσεῖν. διὰ δὲ τοῦτο οὐδὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος αὐτῶν πυνθάνεται, ἀλλ' ὅτε σημεία πολλὰ ἐποίησε, καὶ περὶ πολλῶν αὐτοῖς διελέχθη καὶ ὑψηλῶν, καὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος. δεικνὺς δὲ ὡς σφόδρα βούλεται ὁμολογεῖσθαι τὴν οἰκονομίαν, φησὶ, “ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.” εἴτα ἐπειδὴ εἶπον τὴν πεπλανημένην τῶν πολλῶν δόξαν, τότε ἐπήγαγεν “ ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε;” μονονουχὶ ἐγκαλούμενος αὐτοὺς διὰ τῆς δευτέρας ἐπερωτήσεως εἰς τὸ μεῖζόν τι φαντασθῆναι περὶ αὐτοῦ, καὶ μὴ συνεμπεσεῖν τοῖς πολλοῖς. τί οὖν ὁ κορυφαῖος τῶν μαθητῶν, τὸ στόμα τῶν Ἀποστόλων; πάντων ἐρωτηθέντων, μόνος ἀποκρίνεται καὶ φησὶ “ σὺ εἶ ὁ Χριστός.” 10 τὴν γὰρ ἄκριβεστέραν περὶ τούτου διήγησιν παρεχώρησεν ὁ παρὼν Εὐαγγελιστὴς τῷ Ματθαίῳ εἰπόντι, αὐτὸς δὲ ὡς ἐπιτομῇ τὸ ἀκριβὲς παρῆκε τῆς ἱστορίας, καὶ ἵνα μὴ δόξῃ Πέτρῳ τῷ ἑαυτοῦ χαρίζεσθαι διδασκάλῳ.

30 Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ. 15

“ Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς,” φησὶν Ἰησοῦς· “ ἵνα μηδενὶ λέγωσιν,” ἢ “ διεστείλατο,” ὡς φησὶν ὁ Ματθαῖος. ἐβούλετο γὰρ ἔτι συσκιάζεσθαι τὴν παρ' ἑαυτοῦ δόξαν, ὥστε τῶν σκανδαλιζόντων ἐκ μέσου γενομένων τοῦ τε σταυροῦ καὶ τοῦ πάθους, καθαρὰν ἐντυπωθῆναι τῇ διανοίᾳ αὐτῶν τὴν πίστιν. Τάχα² δὲ καὶ δι' ἄλλο τι ἐπετίμησε 20 τοῖς μαθηταῖς ἵνα τότε μηδενὶ εἰπωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. προέκειτο γὰρ αὐτῷ τελειώσαντι τὴν οἰκονομίαν πρὸς τῇ ἀναλήψει εἰπεῖν, “ πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη,” καὶ οὕτως ἐπιτρέψαι αὐτοῖς κηρύσσειν αὐτόν. εἰ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέροις τούτους τοὺς ἰβ' ἀπέστειλεν οἷς παραγγείλας ἄλλα τέ τινα, 25 καὶ τὸ “ πᾶς ὅστις ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ” λέγομεν ὅτι μήποτε τότε οὐδέπω τὸ Ἰησοῦς ἐφήρμωσε τῷ Χριστῷ, καὶ οὐδέπω ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος τῷ Πέτρῳ ἦν ἀποκαλύψας ὅτι Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.

Ματθαῖος μὲν “ καὶ ἤρξατο δεικνύειν,” φησὶν· οὐ γὰρ ἀπλῶς 30 διδάσκει, ἀλλ' οἷονεὶ δείκνυσσι λογικὴν δεῖξιν, τότε μὲν ἀρχομένοις, χωρητικοῖς δὲ γινόμενοις τελειῶν. Δείκνυται δὲ ἡ αἰτία τῆς πα-

¹ τὴν μὲν οὖν Poss. Cat. multo brevior quam Cod. 178.
seq. usque ad μαρτυρεῖν δυναμένων solus habet Cod. 178.

² Quae

ραγγελίας τὸ μὴδέπω λέγειν αὐτοὺς, ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός· φησὶ γὰρ τὰ τῆς οἰκονομίας μέλλειν, ἣν δεῖ κηρύσσεσθαι τελείως μετὰ τοῦ τὸ εἶναι Ἰησοῦν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, ὑπὸ τῶν μαρτυρεῖν δυναμένων. ὅτε δὲ ἔφηξεν αὐτοῖς τὸ δόγμα, τότε τὴν περὶ τοῦ πάθους διδασκαλίαν εἰσήγαγεν. ἀλλ' οὐδὲ οὕτως συνίεσαν τὸ 5 λεγόμενον. “ἦν γάρ,” φησιν, “κεκαλυμμένος ὁ λόγος ἀπ’ αὐτῶν.” οὐκ ᾔδεισαν ὅτι ἀναστήναι αὐτὸν δεῖ, καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι οὐχ ὅτι ἀποθανεῖν ἔχει, ἀλλ’ ὅτι πῶς καὶ τίνι τρόπῳ.” οὐδὲ γὰρ ᾔδεισαν τί ποτὲ ἐστὶν ἀναστήναι, ἀλλὰ πολλῷ βέλτιον εἶναι ἐνόμιζον μὴ ἀποθανεῖν. 10

33 Καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ. ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησε τῷ Πέτρῳ, λέγων, ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. 15

Τῶν ἄλλων θορυβουμένων καὶ ἀπορούντων, πάλιν ὁ Πέτρος θερμὸς ὢν μόνος τολμᾷ περὶ τούτου διαλεχθῆναι· καὶ οὐδ’ οὗτος παρρησίᾳ, ἀλλὰ προσλαβόμενος αὐτὸν κατ’ ἰδίαν, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ· ἢ ὡς ὁ Ματθαῖός φησι, “ἰλεώς σοι, οὐ μὴ ἔσται σοι “τοῦτο.” Τί ποτε τοῦτό ἐστιν; ὁ ἀποκαλύψεως τυχὼν, ὁ μακα- 20 ρισθεὶς οὗτος^b, ταχέως διέπεσε καὶ ἐσφάλῃ; καὶ τί θαυμαστὸν τὸν οὐ δεξιόμενον ἐν τούτοις ἀποκάλυψιν τοῦτο παθεῖν; ὅτι μὲν γὰρ ὁ Χριστός ἐστὶν ὁ Τίς τοῦ Θεοῦ, ἔμαθεν· τί ποτὲ δέ ἐστι τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως, οὐδέπω δῆλον αὐτῷ ἐγένετο. “καὶ γὰρ ἦν,” φησιν, “ὁ λόγος ἀπ’ αὐτῶν κεκαλυμ- 25 “μένος.” αὐτὸς μέντοι δεικνὺς ὅτι τοσοῦτον ἀπέχει ἅκων ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ πάθος, καὶ ἐπετίμησε τῷ Πέτρῳ^c, καὶ Σατανᾶν ἐκάλεσε, καὶ οὐκ εἶπεν, ὁ Σατανᾶς ἐφθέγγετο διὰ^d σου, ἀλλ’ “ὕπαγε ὀπίσω “μου Σατανᾶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.” Καὶ γὰρ ἐπιθυμία ἦν τοῦ ἀντικειμένου τὸ μὴ παθεῖν τὸν Χριστόν. 30 διὰ τοῦτο μετὰ τοσαύτης σφοδρότητος αὐτῷ ἐπετίμησε. σὺ μὲν γὰρ φησι, νομίζεις ὅτι ἀνάξιόν μου ἐστὶ τὸ παθεῖν, ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι τὸ μὴ παθεῖν ἀπὸ τῶν ἐναντίων καταστέλλων αὐτοῦ τὴν

^b ὡτως POSS.^c τῷ Πέτρῳ om. L.^d ἐκ POSS.

ἀγωνίαν. "Ετερος^ε δέ φησι. τῷ μὲν Σατανᾷ πειράζοντι αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν οὐκ εἴρηται ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, ἀλλ' " ὕπαγε " Σατανᾶ· γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν Θεον σου προσκυνήσεις," καὶ τὰ ἐξῆς. τῷ δὲ Πέτρῳ ἔτι ἁμαρτάνοντι, καὶ διὰ τοῦτο οὐδέπω ὀπισθεν ὄντι τοῦ Ἰησοῦ λέγεται, " ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, 5 σκάνδαλόν μοι εἶ." εἰ τείνουν ὁ ἅγιος ὀπισθεν ἔστιν Ἰησοῦ, ὁ ἀποστάτης καὶ παρακούσας τῶν λόγων Θεοῦ, ὀπίσω ἑαυτοῦ ἔβαλε τὸν Ἰησοῦν. καὶ διὰ τοῦτο ἀκούει ὁ Πέτρος, " ὕπαγε ὀπίσω μου," τοῦτ' ἔστιν, ἀκολουθεῖ μοι, καὶ τῇ περὶ τοῦ πάθους μου ἐκουσίᾳ βουλήσει μὴ ἀντίστασο, τοὺς ἐμὸν λόγους ὀπίσω σου ρίπτων, κατὰ 10 τὸ ἐν τεσσαρακοστῷ ἐννάτῳ ψαλμῷ εἰρημένον τῷ ἁμαρτωλῷ. Σὺ μοί, φησιν, ἐπιτιμᾷς βουλομένῳ παθεῖν· ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι οὐ μόνον τὸ ἐμὲ κωλύειν, καὶ τῷ ἐμῷ πάθει δυσχεραίνειν, ἐπιβλαβές σοι καὶ ὀλέθριον, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ σωθῆναι δυνήσῃ, ἐὰν μὴ καὶ αὐτὸς ἀποθάνῃς. διὰ τοῦτο οὐκ ἐφ'^ε ἑαυτοῦ προάγει τὸν λόγον, ἀλλὰ 15 καὶ ἐπ' ἐκείνου^β.

- 34 Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς, ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι. 20

Τοσοῦτον γὰρ τοῦ πράγματος τούτου τὸ κέρδος, ὅτι ἐφ' ὑμῶν, φησί, τὸ μὴ ἀποθανεῖν δεινόν, τὸ δὲ ἀποθανεῖν ἀγαθόν. οὐκ εἴπε δὲ, κἂν μὴ βούλησθε^h, δεῖⁱ τοῦτο ὑμᾶς παθεῖν. ἀλλὰ πῶς; " ὅς " τις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν." ἐπὶ γὰρ ἀγαθὰ καλῶ, οὐκ ἐπὶ κακὰ καὶ ἐπαχθῇ, ἵνα ἀναγκάσω. ταῦτα δὲ λέγων ἐπεσπᾶτο 25 μειζόνως. ὁ μὲν γὰρ βιαζόμενος, ἀποτρέπει· ὁ δὲ ἀφείς Κυρίου τὸν ἀκροατὴν εἶναι, μᾶλλον ἐφέλκεται^k. βίας γὰρ δυνατότερον θεραπεία.

Τί ποτε δὲ ἔστιν ἀρνήσασθαι ἑαυτόν μάθωμεν. τοῦτο δὲ εἰσό-
μεθα ἐὰν ἔγνωμεν^l τί ἐστὶ τὸ ἀρνήσασθαι ἐταῖρον^m. ὁ ἀρνούμενος 30
ἐταῖρον^m ἀδελφὸν ἢ οἰκέτην ἢ ὃν τινα οὖν, κἂν μαστιζόμενον ἴδῃ,

^ε ἑτέρος P. ^ε ἀφ' P. ^β ἐκείνων Poss. ^h βούλεσθε P. ⁱ βού-
λομαι δὲ Poss. ^k ἐφέλκεται Poss. ^l εἰ γινώμεν P. ^m ἕτερον
Poss.

κἂν δεσμούμενον^π, κἂν ἀπαγόμενον, κἂν ὅτι οὖν πάχοντα, οὐ παρίσταται, οὐ βοηθεῖ, οὐ πάσχει τι πρὸς αὐτὸν ὅτε^ο ἅπαξ ἁλλοτριωθείς. οὕτω τοίνυν βούλεται τοῦ σώματος ἡμᾶς ἀφειδεῖν^ρ τοῦ ἡμετέρου, ἵνα κἂν μαστίζωσι, κἂν ὅτι οὖν ποιῶσι, μὴ φειδόμεθα· τοῦτο γάρ ἐστι φείσασθαι· ἐπειδὴ καὶ οἱ πατέρες τότε φείδονται, ὅταν⁵ διδασκάλοις παραδόντες τὰ παιδία κελεύσωσιν αὐτῶν μὴ φείδεσθαι· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς οὐκ εἶπεν, μὴ φεισάσθω ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἐπιτεταμένως, “ἀπαρνήσασθω ἑαυτόν” τοῦτ' ἐστι, μηδὲν ἔχέτω κοινὸν πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ἐκδιδῶτω τοῖς κινδύνοις, τοῖς ἀγῶσι, καὶ ὡς ἐτέρου ταῦτα πάσχοντος οὕτω διακείσθω. τὸ δὲ, “ἀράτω τὸν σταυρὸν^{ιο} “αὐτοῦ,” πολλὴν ἐμφαίνει τὴν ὑπερβολὴν, καὶ γὰρ πλεόν τοῦτο ἐκείνου ἐστίν· ἀπαρνήσασθαι γὰρ μέχρι τοσούτου δεῖ· μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου τοῦ ἐπικειδίστου^ι· καὶ ὅτι οὐχ ἅπαξ, οὐδὲ δις, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου τοῦτο δεῖ ποιεῖν. “καὶ ἀκολουθεῖτω μοι.” ἐπειδὴ γάρ ἐστι καὶ πάσχοντα μὴ ἀκολουθεῖν, ὅταν μὴ δι' αὐτὸν¹⁵ τι πάθῃ, ἵνα μὴ νομίσης ὅτι ἀρκεῖ τῶν κινδύνων ἢ φύσις, προστίθῃσι καὶ τὴν ὑπόθεσιν, ἵνα ταῦτα ποιῶν αὐτῷ ἀκολουθῇς.

35 Ὁς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν. 20

Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· οὐκ ἀφείδων ἑμῶν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα φειδόμενος ταῦτα ἐπιτάττω. καὶ γὰρ ὁ φειδόμενος τοῦ παιδίου αὐτοῦ ἀπόλλυσιν αὐτό· ὁ δὲ μὴ φειδόμενος σώσει. εἴτα ἐπειδὴ εἶπεν, ὁ θέλων σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν, ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ, καὶ τὰ ἐξῆς. ἵνα μὴ νομίσης ἴσην εἶναι τὴν ἀπώλειαν ταύτην²⁵ κακείνην, καὶ τὴν σωτηρίαν, ἵνα μάθῃς ὅσον τὸ μέσον ταύτης τε κακείνης, ἐπάγει ταῦτα κατασκευάζων. δεῖ τοίνυν πρὸς τὸν διηνηκῆ θάνατον ἡμᾶς παρατάττεσθαι· καὶ γὰρ νῦν πόλεμος ἀναρριπίζεσθαι μέλλει χαλεπός· μὴ τοίνυν κάθισο ἔνδον, ἀλλ' ἐξέρχου καὶ πολέμει· κἂν πέσης ἐπὶ τῇ παρατάξει, τότε σωθήσῃ· εἰ γὰρ ἐπὶ³⁰ τῶν αἰσθητῶν πολέμων ὁ παρατεταγμένος εἰς σφαγὴν, οὗτος τῶν ἄλλων δοκιμώτερος καὶ ἀνάλωτος μᾶλλον καὶ τοῖς πολεμίοις φο-

^π διωκόμενον Poss. ^ο ὅτε P. ^ρ ἀφείδειν Poss. ἀφείδων P. ^ι P.L. τοῦ σταυροῦ Poss.

βεράτερος· καίτοι μετὰ θάνατον οὐκ ἰσχύοντος αὐτὸν ἀναστῆσαι τοῦ βασιλέως, ὑπὲρ οὗ τὰ ὄπλα τίθεται· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τούτων τῶν πολέμων, ὅτε καὶ ἀναστάσεως ἐλπίδες τοσαῦται· ὁ προβαλλομενος εἰς θάνατον τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, εὐρήσει αὐτήν[†].

Τί γὰρ ὠφελήσεται ἄνθρωπον, εἰ κερδήσῃ τὸν κόσμον⁵ ὅλον, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; Ἡ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

Ἴδὲ πῶς ἡ παρὰ τὸ δέιν^a αὐτῆς σωτηρία ἀπωλείας πάσης χεীরων τε καὶ ἀνιάτος οὔσα, τῷ μὴδὲ εἶναι λοιπὸν τὸν ἐξωνούμενον αὐτήν. μὴ γάρ μοι τοῦτο λέγε, φησὶν, ὅτι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔσω-¹⁰ σεν κινδύνων διαφυγὼν τοὺς τοιούτους· ἀλλὰ μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ θές καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, καὶ τί τὸ πλέον ἐντεῦθεν αὐτῷ ἐκείνης ἀπολλυμένης; μὴ γὰρ ἐτέραν ἔχεις ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς δοῦναι. χρήματα μὲν γὰρ ἢ οἰκίαν ἢ ἀνδράποδα δύνασαι ἀνταλλάξασθαι· ψυχὴν δὲ ἀπολλύς, ἐτέραν ἀποδοῦναι οὐ δυνήσῃ¹⁵ ψυχὴν. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦτο συμβαίνει; καὶ γὰρ ἐπὶ σώματος τοῦτο γινόμενον[†] ἴδοι τις ἄν. κἂν γὰρ μυρία διαδήματα περικείμενος ᾗς, σῶμα δὲ ἔχῃς ἐπίνοσον φύσει καὶ ἀνιάτως ἔχον, οὐ δυνήσῃ τὴν βασιλείαν ἅπασαν ἐπιδούς^u διορθῶσαι τοῦτο. 20

38 Ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἀμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτὸν, ὅταν ἔλθῃ τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων. 25

Οὐκ ἀρκεῖται τῇ κατὰ διάνοιαν πίστει, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ στόματος ὁμολογίαν ἀπαιτεῖ, εἰς παρρησίαν ἡμᾶς ἀλείφων καὶ πλείονα ἀγάπης^x διάθεσιν, καὶ ὑψηλοὺς ἐργαζόμενος. διὸ καὶ πρὸς πάντας διαλέγεται γενναίους κατασκευάζων· ὁ γὰρ τοῦτο μαθὼν οὐ διδάξει μόνον μετὰ παρρησίας, ἀλλὰ καὶ πείσεται μετὰ³⁰ προθυμίας, ἀνepsiχύντως αὐτὸν ὁμολογῶν· καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ

[†] Poss. add. ἔτακεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, sed om. L. et P. * P.
τῷ Θεῷ Poss. [†] γινόμενος P. ^u ἐπιδιδούς P. ^x ἀγάπην καὶ P.L.

κολάσει φησὶ, πλείων ἢ τιμωρία, καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς μείζων ἢ ἀντίδοσις. μοιχαλὶς δὲ λέγεται ἡ γενομένη ἀνδρὶ ἐτέρῳ· καὶ ἡ τὸν Θεὸν τὸν ἀλήθινον νυμφίον καταλιποῦσα ψυχὴ, καὶ μὴ τῇ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ κατακολουθοῦσα, ἀλλ' ἐτέροις αὐτὴν ὑποστρώσασα, καὶ ἀσεβείας σπέρματα δεχομένη, μοιχαλὶς χρηματίζει· 5 δηλονότι καὶ ἀμαρτωλός. ὁ οὖν ἐπὶ τῶν τοιούτων τὴν ἐμὴν ἀρνούμενος δεσποτεῖαν, καὶ ἐπὶ τῷ εὐαγγελικῷ ἐγκαλυπτόμενος λόγῳ, ἀξίαν τῆς ἀσεβείας τίσεται τιμωρίαν, ἀκούων ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ φοβεράᾳ παρουσίᾳ, “ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν· οὐκ οἶδα ὑμᾶς.” διὰ δὴ τοῦτο καὶ ποιήσης τι χρηστὸν, καὶ^β μὴ λάβῃς αὐτοῦ τὴν 10 ἀντίδοσιν ἐπαῦθα, μὴ ταραττοῦ. καὶ ποιήσης τι πονηρὸν, καὶ μὴ δῶς δίκην, μὴ ραθύμει· ἐκεῖ γάρ σε ἡ τιμωρία δέξεται· ὁ γὰρ νῦν σοι καταφρονούμενος καὶ υἱὸς ἀνθρώπου διὰ τὴν οἰκονομίαν λεγόμενος, ἤξει μετὰ δόξης πολλῆς, οὐκέτι σαρκὸς τὸ ταπεινὸν προβαλλόμενος, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου Πατρὸς τὴν ἐξουσίαν, καὶ ὑπὸ 15 τῶν Ἀγγέλων αὐτοῦ δορυφορούμενος. Πατέρα δ' ἔχει ὁ Θεός, καθὰ καὶ ἀμήτωρ· υἱὸς δὲ ἀνθρώπου κατὰ σάρκα, εἰ καὶ ἀπάτωρ τυγχάνει· τὴν ἄκραν οὖν ἔνωσιν αἰνιττόμενος τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου Πατέρα ἑαυτοῦ τὸν Θεὸν ὀνομάζει.

ΚΕΦ. ΚΕ.

20

Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Ἰησοῦ.

- 1 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν 25 δυνάμει.

Ἐπειδὴ πολλὰ περὶ κινδύνων διελέχθη καὶ θανάτου καὶ τοῦ πάθους τοῦ ἑαυτοῦ, καὶ τῆς τῶν μαθητῶν σφαγῆς, καὶ τὰ αὐστηρὰ ἐπέταξεν ἐκεῖνα· καὶ τὰ μὲν ἦν ἐν τῷ παρόντι βίῳ καὶ ἐν χερσὶ τὰ δὲ ἀγαθὰ ἐν ἐλπίσι καὶ προσδοκίαις· βουλόμενος καὶ τὴν ὕψιν αὐτῶν πληροφορησαί, καὶ διδάξαι τί ποτε ἐστὶν ἡ δόξα ἐκείνη μεθ' 30 ἧς μέλλει παραγίνεσθαι, ὡς ἐγχωροῦν ἦν αὐτοῖς μαθεῖν καὶ κατὰ

τὸν παρόντα βίον, δείκνυσιν αὐτοῖς καὶ ἀποκαλύπτει ταύτην, ἵνα μήτε ἐπὶ τῷ οἰκείῳ θανάτῳ, μήτε ἐπὶ τῷ τοῦ δεσπότου λοιπὸν ἀλγῶσι· καὶ μάλιστα Πέτρος ὀδυρόμενος· καὶ ὅρα τι ποιεῖ περὶ γεέννης καὶ βασιλείας διαλεχθεῖς, τὴν μὲν βασιλείαν τῇ ὄψει δείκνυσιν· τὴν δὲ γεένναν οὐκέτι. ἐπειδὴ γὰρ εὐδόκιμοι ὑπάρχοντες καὶ εὐγνώμονες ἀπὸ τῶν χρηστοτέρων ἐνάγει· οὐ μόνον δὲ ἐκεῖνο παρατρέχει τὸ μέρος, ἀλλ' ἔστιν ὅπου σχεδὸν καὶ ὑπ' ὄψιν αὐτὰ φέρεי τὰ πράγματα τῆς γεέννης, ὡς ὅταν τοῦ Λαζάρου τὴν εἰκόνα εἰσάγῃ, καὶ τοῦ τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἀπαιτήσαντος μνημονεύῃ· καὶ τοῦ τὰ ῥυπαρὰ ἐνδεδυμένου ἱμάτια, καὶ ἐτέρων πλειόνων. 10

2 Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνους· καὶ μετε-
3 μορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο
· στίλβοντα, λευκὰ λίαν ὡς χιῶν, οἷα γναφεύς ἐπὶ τῆς 15
γῆς οὐ δύναται λευκᾶναι.

Λουκᾶς δὲ μετ' ὀκτώ φησιν, οὐκ ἐναντιούμενος τούτῳ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνάδων. ὁ μὲν γὰρ καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐφθέγγετο, κἀκείνην καθ' ἣν ἀνήγαγεν, εἶπεν. ὁ δὲ τὰς μεταξὺ τούτων μόνον². λαβὼν τοίνυν τοὺς κορυφαίους “ἀναφέρει εἰς ὄρος 20
“ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνους,” καὶ τὰ ἑξῆς. Διατί τουτοὺς λαμβάνει; ὅτι οὗτοι τῶν ἄλλων ἦσαν ὑπερέχοντες· καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖν αὐτὸν ἐδήλου τὴν ὑπερόχην· ὁ δὲ Ἰωάννης ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖσθαι· καὶ Ἰάκωβος δὲ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως, ἧς ἀπεκρίνατο μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ λέγων, δυνάμεθα πιεῖν τὸ ποτή- 25
ριον· οὐκ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν τε ἄλλων, καὶ ἀφ' ὧν ἐπλήρωσεν ἅπερ εἶπεν· οὕτως γὰρ ἦν σφοδρὸς καὶ βαρὺς Ἰουδαίους, ὡς καὶ τὸν Ἡρώδην ταύτην νομίσαι χαρίσασθαι τοῖς Ἰουδαίοις, εἰ ἐκεῖνον ἀνέλοι.

Διατί δὲ μὴ εὐθέως αὐτοὺς ἀνάγει; ὥστε μηδὲν παθεῖν ἀνθρώ- 30
πινον τοὺς λοιποὺς μαθητάς· διὰ τοῦτο οὐδὲ τὰ ὀνόματα αὐτῶν λέγει τῶν ἀνιέναι μελλόντων. τί δήποτε οὖν καὶ προλέγει; ἵνα

² μίνας Poss.

εύμαθέστεροι περὶ τὴν θεωρίαν γίνονται ἀφ' ὧν προεῖπεν, καὶ σφοδρότερας ἐν τῷ τῶν ἡμερῶν ἀριθμῷ τῆς ἐπιθυμίας ἐμπλησθέντες, οὕτως νηφούσῃ καὶ μεμεριμνημένῃ διανείᾳ παρεγένοντο. ἐντὴν μὲν οὖν καὶ ἐν οἴκῳ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἐπιδείξαι· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ τοῦ ὄρους ὕψος οἰκίον εἶχε, πρὸς τὸ τῆς δόξας ὕψος σύμπαν 5 λαμβανόμενον, εἰς ὅρος αὐτοὺς ἀνήγαγεν ὑψηλόν. τὸ δὲ “κατ' ἰδίαν” φησί, τὸ μυστικὸν τοῦ πράγματος ἐπισημαινόμενος, καὶ ὡς οὐκ ἡβουλήθη δημοσιεύειν αὐτὸ ^a ὁ Κύριος. ἡ δὲ λεγομένη μεταμόρφωσις κατὰ τὴν ἐκλαμψιν ἦν, καθ' ἣν ἐξέλαμψε τὸ πρόσωπον ὡς ὁ ἥλιος, καὶ ὁ ἱματισμὸς ἐγένετο λευκὸς ἐξαστράπτων, ὡς ὁ 10 Λουκάς φησιν. ὁ δὲ Ματθαῖος λευκὰ ἱμάτια γεγονέναι λέγει ὡς τὸ φῶς. οὐ δὲ τοῦ χαρακτῆρος μεταβολὴν τινα προσδοκῆτέον ἐν τῇ βασιλείᾳ, οὔτε αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, οὔτε τῶν ὁμοιωμένων αὐτῷ, ἀλλὰ φωτὸς προσθήκην ὑπερλάμπρου, καὶ ταύτην εἶναι ^b τὴν ἐναλλαγὴν, ἣν ὁ Παυλὸς φησιν. οἱ δὲ Εὐαγγελισταὶ μεταμόρ- 15 φωσιν ὠνομάκασιν. τίνος δὲ ἕνεκεν Μωσῆν καὶ Ἡλίαν εἰς μέσον ἄγει ^c, πολλὰς ἂν ἔχοι τις εἰπεῖν αἰτίας· πλὴν ἡμεῖς ταύτας εἰπωμεν. πρῶτον μὲν ταύτην, ὅτι ἐπειδὴ οἱ ὄχλοι ἔλεγον, εἰ μὲν Ἡλίαν, οἱ δὲ Ἱερεμίαν, οἱ δὲ ἓνα τῶν προφητῶν, τοὺς κορυφαίους ἄγει, ἵνα τὸ μέσον κἀντεῦθεν ἴδωσι τῶν δούλων καὶ τοῦ δεσπότου, 20 καὶ ὅτι καλῶς ἐπηνέθη Πέτρος ὁμολογήσας αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. καὶ ἐπειδὴ συνεχῶς ἐνεκάλουν αὐτὸν παραβαίνειν τὸν νόμον καὶ βλάσφημον αὐτὸν εἶναι ἐνομίζον, ὡς σφετεριζόμενον δόξαν οὐ προσήκουσαν αὐτῷ, τὴν τοῦ Πατρὸς, καὶ ἔλεγον, οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ, καὶ ἄλλα τινὰ παρό- 25 μοια. ἵνα τοίνυν δειχθῇ ὡς τούτων ἔστιν ἀνεύθυνος, καὶ οὔτε νόμου παράβασις τὸ γινόμενον, οὔτε δόξης σφετερισμὸς τῆς μὴ προσηκούσης τὸ λέγειν ἑαυτὸν ἴσον τῷ Πατρὶ, τοὺς ἐν ἑκατέρῳ λάμψαντας τούτους εἰς μέσον ἄγει· καὶ γὰρ Μωϋσῆς τὸν νόμον ἔδωκε, καὶ ἠδύνατο λογίσασθαι, ὅτι οὐκ ἂν παρεῖδεν πατούμενον αὐτὸν, 30 ὡς ἐνομίζον οἱ Ἰουδαῖοι, οὐδ' ἂν τὸν παραβαίνοντα αὐτὸν καὶ τῷ τεθεικότι πολέμιον ὄντα ἐθεράπευσεν ἄν. Ἡλίας δὲ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐξήλωσε· καὶ οὐκ ἂν εἰ ἀντίθεος ἦν, καὶ Θεὸν

^a Sic L. αὐτῷ P. αὐτὸν Poss.^b εἶναι om. L.^c εἰσάγει L.

αὐτὸν ἔλεγεν ἴσον τῷ πατρὶ, μὴ ὦν^d ὅπερ ἔλεγε, μηδὲ προσηκόν-
τως τοῦτο ποιῶν, παρέστη καὶ αὐτὸς καὶ ὑπήκουσεν. καὶ πάλιν
ἵνα ἰδῶσιν ὅτι καὶ θανάτου καὶ ζωῆς ἐξουσίαν ἔχει, καὶ τῶν ἄνω
καὶ τῶν κάτω κρατεῖ. διὰ τοῦτο καὶ τὸν τετελευτηκότα καὶ τὸν
οὐδέπω τοῦτο παθόντα εἰς μέσον ἄγει. τὴν δὲ πέμπτην αἰτίαν ὃ 5
αὐτὸς Εὐαγγελίστης ἀπεκάλυψεν, δεῖξαι τοῦ σταυροῦ τὴν δόξαν
βουλόμενος, καὶ παραμυθῆσθαι τὸν Πέτρον καὶ ἐκείνους δεδοι-
κότας τὸ πάθος, καὶ ἀναστῆσαι αὐτῶν τὰ φρονήματα. καὶ πάλιν
Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας ἐν τῇ παρούσῃ δοξῇ συμπρόντες ἐδείκνυντο,
καὶ συμπαρασόμενοι τότε σημεῖα τῆς διὰ νόμου τε καὶ προφητῶν 10
γεγεννημένης παιδαγωγίας ἐπὶ Χριστὸν, ὥστε συνῆφθαι καὶ παρ-
εστάναι τῷ τέλει αὐτοῦ χάριν, τὸν παιδαγωγὸν νόμον καὶ
τοὺς προαναγγέλλοντας προφήτας ὧν ἀπάντισμά τι καὶ ἀπαρχὴ
πρώτη γέγονεν Ἡλίας, καὶ εἰς τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἰσραὴλ κεῖται
προφήτης· κατὰ τὸ “ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμῶν Ἡλίαν τὸν 15
“Θεοβίτην, καὶ ἔλθων ἀποκαταστήσει καρδίας πατέρων πρὸς
“υἱούς, καὶ καρδίαν υἱῶν ἐπὶ πατέρας αὐτῶν.” δηλοῖ δὲ καὶ
συνάφειαν παλαιᾶς διαθήκης καὶ νέας, ὅτι συναφθήσονται ἐν τῇ
ἀναστάσει οἱ Ἀπόστολοι μετὰ τῶν προφητῶν, καὶ μία ἔσται κοι-
νωνία τῆς ἀπαντήσεως τοῦ βασιλέως. ἀλλὰ καὶ τούτων ἕκαστος 20
τὴν ψυχὴν ἀπολέσας εὗρεν αὐτήν. καὶ γὰρ πρὸς τυράννους ἕκαστος
ἐπαρρησιάσατο· ὁ μὲν πρὸς τὸν Αἰγύπτιον, ὁ δὲ πρὸς τὸν Ἀχάβ,
καὶ ὑπὲρ ἀγνωμόνων ἀνθρώπων καὶ ἀπειθῶν, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν
πρὸς αὐτῶν τῶν σωζομένων εἰς τὸν [περὶ τὸν^e] ἐσχατὸν ἤχθησαν
κίνδυνον· καὶ ἕκαστος αὐτῶν εἰδωλολατρίας ἀπαλλάξαι βουλόμενος, 25
καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἰδιώτης ὢν. ὁ μὲν γὰρ βραδύγλωσσος καὶ
ἰσχνόφωνος, ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ἀγροικότερος διακείμενος. καὶ πολλὰ
δὲ ἑτέρα ἔστιν εἰπεῖν. πρὸς ταῦτα τοίνυν πάντα αὐτοὺς ἐπαλείφων
παρῆγεν τοὺς ἐν τῇ παλαιᾷ λάμψαντας.

“Οἱ τινες καὶ συνελάλουν αὐτῷ,” καὶ ὁ μὲν παρὼν Εὐαγγε- 30
λιστῆς οὐκ ἐπιφέρει περὶ τίνος, οἱ δὲ λοιποὶ προστιθέασιν, “ἐλά-
“λουν” γάρ, φησιν, “τὴν δόξαν ἣν ἔμελλε πληροῦν εἰς Ἱερου-
“σαλήμ” τουτέστι τὸ πάθος καὶ τὸν σταυρόν· οὕτω γὰρ αὐτὸ

^d ὦν P.^e Sic Cod. L. qui hæc et seq. solus habet.

καλοῦσιν αἰεὶ. Τί οὖν ὁ Πέτρος ὁ θερμός ; “ καλὸν ἔστιν ἡμᾶς
“ ὥδε εἶναι.” καὶ ὁ μὲν τίς φησιν, ἐπιθυμεῖ, ὁ μέλλων ἀγωνίζεσθαι,
ἀναπαύσεως πρὸ τῶν ἀγώνων.

Συνέκρινε δὲ καὶ δούλοις δεσπότη, καὶ ὅσον ἐπὶ τῷ λόγῳ συνέ-
χεεν τὸ ὅλον. οὐκ ἔδει γὰρ συγκρίναι τὰ ἀσυγκρίτα, οὐδὲ διὰ τριῶν 5
σκηνῶν ἀριθμῆσαι τὰ μὴ συναριθμούμενα.

“ Οὐ γὰρ ᾔδει τι λαλήσει· ἦσαν γὰρ ἔκφοβοι.” καὶ ἄλλως
φησιν ὡς ταραχὴν κατασχοῦσαν αὐτὸν ὁ Πέτρος ἀπεμνημόνευσεν,
ὡς ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Μάρκος φησί· “ οὐκ ᾔδει τί λαλήσει, ἦσαν
“ γὰρ ἔκφοβοι.” ὁ φόβος δὲ ἐκεῖνος τῆς κοινοτέρας διανοίας ἐπέεισ- 10
αγωγὴν τινὰ εἶχεν καλλίστους νοῦ καὶ ἀγαθοῦ· καὶ οἱ τινες εἶεν
οἱ φανέντες ἐγνώρισαν, ὅτι Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας. ἄγεται δὲ ψυχὴ
πρὸς τὸν τοῦ θεοῦ πόθον ἐκ τῆς ὑπὸ τούτων κινήσεως, καὶ σπεύ-
δει τῶν ἀνθρωπίνων μετανίστασθαι, ὥστε καὶ ὑπὸ τοῦ θεωρουμένου
μακαρίου θαύματος, καὶ ὑπὸ τῆς ἐγγινομένης αὐτῷ κινήσεως πνευ- 15
ματικῆς ὁ Πέτρος, τὸ χωρισθῆναι τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπιμιξίας ὡς
ἀγαθὸν ἐπινοεῖται καὶ λέγει· καὶ ὡς δὴ συνεσομένων ἐπιπλέον τοῦ
περιόντος¹ αὐτῷ τῶν τριῶν ποιήσιν ἐννοεῖ· οὐκ ἐννοήσας ἐν τῷ
παραντίκῳ κινήματι, οὐδ' ὅτι πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἐρχομένης δοξῆς
ἐπεποίητο τὴν μεταμόρφωσιν ὁ Κύριος καθὰ προηγήκει· οὐθ' ὅτι 20
Μωϋσῆς ἦν ψυχὴ οὐκ ἐν σώματι· οὐθ' ὅτι τῆς ἀνθρώπων διδα-
σκαλίας καὶ ἰάσεως ἕνεκα, πάντα ἐποίει Χριστός· καὶ οὐχ οἶόν τε
ἦν ἀπολιπεῖν τοὺς πολλοὺς καὶ τὸ ὅρος οἰκεῖν· τοιαῦτα τὰ τῶν
ἀνθρώπων κινήματα, παίδων ἀντικρυς νηπίων ὅσον πρὸς Θεόν· εἰ
καὶ μέγας τις εἴη καὶ διαφέρων τῶν ἄλλων· ἄλλως² δὲ πάλιν 25
φησι, ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσεν ὅτι δεῖ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα αὐτοὺς
ἀπελθεῖν, δεδοικὼς ἔτι, καὶ τρέμων ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐπι-
τίμησιν προσελθεῖν μὲν καὶ εἰπεῖν τούτῳ αὐτὸ οὐ τολμᾷ πάλιν,
“ ὅ τι ἔλω σοι.” ἀπὸ δὲ ἐκείνου τοῦ φόβου τὰ αὐτὰ αἰνίττεται
δι' ἐτέρων ῥημάτων. ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὅρος καὶ πολλὴν τὴν ἐρημίαν, 30
ἐνενόησεν ὅτι ἔχει πολλὴν ἀσφάλειαν· εἰ γὰρ τούτῳ γένοιτό φησι,
οὐκ ἀναβησόμεθα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ οὐκ ἀποθανεῖται. παρέ-
στη δὲ καὶ Μωϋσῆς ὁ εἰς τὸν γνόφον εἰσελθὼν καὶ τῷ Θεῷ δια-

¹ An leg. παρόντος ?

² Leg. vid. Ἄλλως ut saepius.

λεχθεῖς, καὶ Ἡλίας ὁ ἐπὶ τοῦ ὄρους πῦρ κατενεγκών· καὶ οὐδὲ εἷς εἴσεται ὅτι ἐνθάδε ἐσμέν. οὐ τοσούτον δὲ περὶ ἑαυτοῦ τρέμων ταῦτα ἔλεγεν, ἀλλ' ὡς τοῦ Χριστοῦ περικαιόμενος.

Τί οὖν αὐτὸς μὲν οὐδὲν φθέγγεται, οὐδὲ Μωϋσῆς, οὐδὲ Ἡλίας, ὁ δὲ πάντος μείζων καὶ ἀξιοπιστότερος ὁ Πατὴρ, φωνὴν ἀφήσιν 5 ἐκ τῆς νεφέλης; οὕτως αἰεὶ φαίνεται ὁ Θεός· “νεφέλη γὰρ καὶ “γνόφος κύκλω αὐτοῦ,” καὶ “κάθηται ἐπὶ νεφέλης κύφης” καὶ πάλιν, “ὅτι θεὸς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ.” “καὶ νεφέλη ὑπέ- “λαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.” ἵνα οὖν πιστεύσωσιν ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ φωνὴ φέρεται, ἐκεῖθεν ἔρχεται καὶ φωνὴ 10 ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα, “οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός “ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε.” εἰ γὰρ δυνατὸς ὁ Θεός, ὥσπερ οὖν καὶ ἐστίν, εὐδηλον ὅτι καὶ ὁ Τῖος ὁμοίως. μὴ τοίνυν δειδῖθι τὰ δεινά· εἰ δὲ μηδέπω τούτο καταδέχῃ, καὶ ἐκεῖνο λογίζου, ὅτι καὶ φιλεῖται· εἰ δὲ φιλεῖται, μὴ φοβού· οὐδεὶς γὰρ ὃν ἀγαπᾷ προίε- 15 ται· οὐδὲ φιλεῖς αὐτὸν τοῦ γεγεννηκότος ἴσον.

“Ἐν ᾧ εὐδόκησα” οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ ἐγέννησε μόνον φιλεῖ, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἴσος αὐτῷ κατὰ πάντα καὶ ὁμογενῶμων ἐστίν. τί δὲ ἐστίν “ἐν ᾧ εὐδόκησα;” ὥσανεὶ ἔλεγεν ἐν ᾧ ἀναπαύομαι, ᾧ ἀρέσκομαι· διὰ τὸ κατὰ πᾶν ἐξισῶσθαι πρὸς αὐτὸν μετὰ ἀκριβείας, 20 καὶ βούλημα ἐν ἐν αὐτῷ εἶναι καὶ τῷ Πατρὶ, καὶ μένοντα Τῖον κατὰ πάντα ἐν εἶναι πρὸς τὸν γεγεννηκότα.

“Ἀκούετε,” καὶν σταυρωθῆναι βουληθῇ, μὴ ἀντιπέσης· οὗτος γὰρ ἐστὶ περὶ οὗ λέγουσιν οὗτοι· περὶ οὗ Μωϋσῆς προεφήτευσεν· περὶ οὗ Ἡλίας τυπικῶς προετίπωσεν· τούτους ὄρατε ὡς δούλους 25 δορυφοροῦντας τὸν ἑμὸν μονογενῆ, αὐτοῦ ἀκούετε· ὅτι δεῖ παθεῖν· ὅτι δεῖ κοινωνῆσαι ἀνθρώποις θανάτου· ὅτι δεῖ ἀναστῆναι· ὅτι δεῖ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν πληρῶσαι· ὅτι δεῖ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς πειρασθῆναι καὶ συμπάσχειν αὐτῷ, ἵνα καὶ συνδυασθῇτε.

- 9 Καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, διεστείλατο 30 αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ διηγῶνται ἃ εἶδον, εἰ μὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

“Ὅσῳ γὰρ μείζονα ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ, τοσούτον δυσπαρα-

δεκτότερα ἦν τοῖς πολλοῖς τότε, καὶ τὸ σκάνδαλον τὸ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ἐπετείνετο μᾶλλον. ἐντεῦθεν διὰ[†] τοῦτο κελεύει σιγᾶν, καὶ οὐχ ἁπλῶς· ἀλλὰ πάλιν τοῦ πάθους ἀναμιμνήσκων, καὶ μονονουχί τὴν αἰτίαν λέγων δι' ἣν καὶ σιγᾶν ἐκέλευσεν. οὐ γὰρ δὴ διὰ παντὸς ἐκέλευσε μηδενὶ^ε εἰπεῖν, ἀλλ' ἕως ἀναστῆ ἔκ νεκρῶν. 5 καὶ τὸ δυσχερὲς σιγήσας, τὸ χρηστὸν ἐμφαίνει μόνον. ἐκεῖνοι δὲ τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ μὴ συνιέντες μυστήριον, τὸν μὲν λόγον ἐκράτησαν, πρὸς ἑαυτοὺς δὲ συνεζήτουν τί ἦν τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι; καθὰ γὰρ φησιν ὁ Εὐαγγελιστής, οὐδέπω ᾗδειςαν ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι· καὶ ταῦτα μετὰ τὸ εἰς ἔργον 10 προελθεῖν τὴν ὑπόσχεσιν. ἀλλ' ἐὰν θέλωμεν ὁψώμεθα καὶ ἡμεῖς τὸν Χριστὸν, οὐχ οὕτως ὡς ἐκεῖνος τότε ἐν τῷ ὄρει, ἀλλὰ πολλῷ λαμπρότερον· καὶ οὐ μετὰ ἕξ ἡμέρας, ἀλλὰ μετὰ τὸν κόσμον τούτου· σύμβολον γὰρ τοῦ παρόντος αἰῶνος αἱ ἕξ ἡμέραι· τότε γὰρ ἀναβιβάσει σε ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὄρος τὸ ὑψηλόν, ἐὰν ᾗς 15 Πέτρος, ἢ Ἰάκωβος, ἢ Ἰωάννης. ἔξεστι δὲ καὶ σοι τοιοῦτον γενέσθαι, οὐδὲ γὰρ οὕτως ὕστερον ἤξει. τότε μὲν γὰρ τῶν μαθητῶν φειδῶμενος τοσοῦτον παρήνοιξεν μόνον τῆς λαμπρότητος, ὅσον ἐδύνατο ἐνεγκεῖν. ὕστερον δὲ ἐν αὐτῇ τοῦ Πατρὸς ἤξει τῇ δόξῃ, οὐ μετὰ Μωσέως καὶ Ἡλιοῦ μόνον, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἀπείρου τῶν 20 Ἀγγέλων στρατιᾶς· οὐ νεφέλης γενομένης ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ συστελλομένου τοῦ οὐρανοῦ.

11 Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν, τί λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, καὶ τὰ ἐξῆς.

Οὐκ ἄρα ἀπὸ γραφῶν τοῦτο ᾗδειςαν, ἀλλ' ἐκεῖνοι αὐτοῖς διε- 25 σάφουν, καὶ περιεφέρετο ὁ λόγος οὗτος ἐν τῷ ἀπείρῳ δήμῳ καθάπερ καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ· οὐχ ὡς χρῆν δὲ παρ' ἐκείνων ἐρμηνευόμενος. αἱ μὲν γὰρ γραφαὶ δύο λέγουσι τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ταύτην τὴν γεγενημένην καὶ τὴν μέλλουσαν· τῆς μέντοι δευτέρας προδρόμον τὸν Ἠλίαν ἔσσεσθαι λέγουσι· τῆς μὲν 30 γὰρ προτέρας Ἰωάννης ἐγένετο, ὃν καὶ Ἠλίαν ὁ Χριστὸς καλεῖ· οὐκ ἐπειδὴ Ἠλίας ἦν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν διακονίαν ἐπλήρου τὴν Ἡλιοῦ. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνος προδρόμος ἔσται τῆς δευτέρας παρου-

σίας, οὕτως οὗτος τῆς προτέρας ἐγένετο. ἀλλ' οἱ γραμματεῖς ταῦτα συγχέοντες, καὶ διαστρέφοντες τὸν δῆμον, ἐκείνης ἐμνημόνευσον μόνῃς τῆς δευτέρας παρουσίας· διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ λέγουσι, “πῶς οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἔλθειν “πρῶτον;” τί οὖν ὁ Χριστὸς πρὸς ταῦτα; ὅτι Ἡλίας μὲν 5 ἔρχεται τότε πρὸ τῆς δευτέρας μου παρουσίας. καὶ νῦν δὲ ἐλήλυθεν Ἡλίας, τὸν Ἰωάννην οὕτω καλῶν· εἰ δὲ τὸν Θεοσβίτην ζητεῖς, ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει πάντα κατὰ τὴν προφητείαν Μαλαχίου. “ἀποκαταστήσει γάρ,” φησι, “καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν. “μὴ ἐλθὼν πατάξω τὴν γῆν ἄρδην.” ἐπειδὴ γὰρ τὸν Ἰωάννην Ἡλίαν 10 ἐκάλεσεν ὁ Χριστὸς, διὰ τὴν τῆς διακονίας κοινωνίαν, ἵνα μὴ νομίσης τοῦτον καὶ παρὰ τοῦ προφήτου λέγεσθαι, νῦν προσέθηκεν αὐτοῦ καὶ τὴν πατρίδα, εἰπὼν Ἡλίαν τὸν Θεοσβίτην. Ἰωάννης γὰρ Θεοσβίτης οὐκ ἦν. καὶ τὸ “μὴ ἐλθὼν δὲ πατάξω τὴν γῆν ἄρδην,” τὴν δευτέραν δηλοῖ παρουσίαν. τῇ προτέρᾳ οὐκ ἦλθεν πατάξαι τὴν 15 γῆν “οὐ γὰρ ἦλθον” φησι, “ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω “τὸν κόσμον.” δηλῶν τοίνυν ὅτι πρὸ ἐκείνης ἔρχεται ὁ Θεοσβίτης τῆς τὴν κρίσιν ἐχούσης, τοῦτο εἶρηκεν· καὶ ὅτι διορθώσεται τὴν ἀπιστίαν τῶν Ἰουδαίων τῶν τότε εὑρισκομένων.

Εὐκαίρως δὲ πάλιν αὐτοὺς ἀναμνησκει τοῦ πάθους καὶ τὰς 20 ἀπὸ τῶν γραφῶν πιστούμενος μαρτυρίας. ἀλλὰ καὶ εἰς Ἰωάννην, φησὶν, ἐποίησαν ὅσα ἠθέλησαν, ὃν καὶ Ἡλίαν καλεῖ. καὶ ἔβαλον γὰρ εἰς δεσμοτήριον, ὕβρισαν, ἀπέκτειναν, ἤνεγκαν τὴν κεφαλὴν ἐπὶ πῖνακι· οὕτω δὲ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. τῇ δὲ μνήμῃ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου πολλὴν αὐτοῖς 25 παρέσχε τὴν παράκλησιν.

13 Ἀλλὰ λέγω ὑμῖν ὅτι καὶ Ἡλίας ἐλήλυθε, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν, καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν.

Ἀναλαβόντες οὖν τὰ εἰρημένα, τὴν σύμφρασιν τῶν ῥητῶν θεωρήσωμεν. ἐν ὅσῳ ὑπῆρχον ἐν τῷ ὄρει οἱ μαθηταί, καὶ τὴν μεταμόρ- 30 φωσιν αὐτοῦ ἐθεάσαντο, καὶ γεῦμα ἐδέξαντο τῆς βασιλείας αὐτοῦ· ἠρώτησαν αὐτὸν τὸ ὑπὸ τῶν γραμματέων λεγόμενον· ἐβεβαίωσε τοῦ προφήτου τὴν πρόρρησιν, εἰπὼν ὅτι ἤξει καὶ ἀποκαταστήσει πάντα. πάλιν ἐπίθυnton αὐτοῦ οἱ μαθηταί καὶ πῶς γέγραπται

παθεῖν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; εἶτα πρὸς τοῦτο φησι, λέγω ὑμῖν ὅτι ὥσπερ ἐλήλυθεν ὁ καθ' ὁμοίωσιν Ἡλιοῦ Ἰωάννης, καὶ πάνδεινα πέποιθεν· οὕτω κατὰ τὰ γεγραμμένα παθεῖν δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

14 Καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς, εἶδεν ὄχλον πολὺν 15 περὶ αὐτοὺς, καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας αὐτοῖς. καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν αὐτὸν, ἐξεθαμβήθη, καὶ προσ- 16 τρέχοντες ἡσπάζοντο αὐτόν. καὶ ἐπηρώτησε τοὺς γραμματεῖς, τί συζητεῖτε πρὸς αὐτούς.

Ἵνα εἴπῃ^α, πρὸς τοὺς ἐννέα ἐποίουν^β τὴν ζήτησιν τοὺς μὴ^γ 10 συναναβάντας αὐτῷ εἰς τὸ ὄρος. δραξάμενοι γὰρ οἱ γραμματεῖς τῆς τοῦ Σωτῆρος ἀπουσίας, περιέλκειν τοὺς μαθητὰς ὑπελάμβανον. ἀλλ' αἰφνίδιον αὐτὸν θεασάμενοι, μᾶλλον δὲ οὐκ αὐτοὶ (οὐδὲ γὰρ εἰσιν ἄξιοι τὸν Σωτῆρα θεωρεῖν) ἀλλ' ὁ πᾶς ὄχλος ἐξεθαμβήθη, τῆς θέας αὐτοὺς εἰς ἐκπληξιν ἀγαγούσης. καὶ δὴ προσδραμόντες 15 ἡσπάζοντο αὐτόν, δηλονότι οἱ ἀπὸ τοῦ ὄχλου, οἵτινες παντὸς ἀπηλλαγμένοι πάθους, ^δἐγκρεμεῖς ὑπῆρχον αὐτοῦ, συνεῖναι αὐτῷ διαπαντὸς ἐφίεμενοι.

ΚΕΦ. ΚΕ΄.

Περὶ τοῦ Σεληνιαζομένου.

20

25 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ, τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν, ἐγὼ σοι ἐπιτάσσω, ἐξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.

ΣΚΟΔΙΟΝ. Τῶν δὲ μνηδὲν ἀποκριναμένων, φησὶν ἄλλος τις ἐκ 25 τοῦ ὄχλου.

Τοῦτον τὸν ἄνθρωπον σφοδρὰ ἀσθενοῦντα κατὰ πίστιν δείκνυσιν ἢ γραφή· καὶ ἐκ πολλῶν τοῦτο δῆλον· ἔκ τε τοῦ εἰπεῖν τὸν Χριστόν, “ὃ γενεὰ ἄπιστος,” καὶ πάλιν, “τῷ πιστεύοντι πάντα “δυνατὰ,” ἔκ τε τοῦ εἰπεῖν αὐτὸν τὸν προσελθόντα, “βοήθει μου τῇ 30

^α εἰπῆς P. εἰπῆ L. om. Poss.

^β ἐποίουντο P.

^γ πρὸς τοῖς συν. P.

^δ Sic L. ἐβούλοντο διὰ παντὸς αὐτῷ συνεῖναι. Poss.

“ἀπιστία,” καὶ ἐκ τοῦ κελεῦσαι τὸ δαιμόνιον μὴ εἰσελθεῖν εἰς αὐτόν, καὶ ἐκ τοῦ πάλιν εἰπεῖν τὸν Χριστόν· “εἰ δύνασαι πιστεῦσαι^d” καὶ εἰ ἀπιστία αὐτοῦ γέγονε, φησιν, αἰτία τοῦ μὴ ἐξελαθῆναι τὸν δαίμονα, τί τοῖς μαθηταῖς ἐγκαλεῖ; δεικνύς ὅτι δυνατόν αὐτοῖς καὶ χωρὶς τῶν προσαγόντων μετὰ πίστεως πολλαχοῦ θερα- 5 πεύσαι. ὥσπερ γὰρ ἀρκεῖ πολλάκις ἡ τοῦ προσάγοντος πίστις εἰς τὸ καὶ παρ’ ἐλαττόνων λαβεῖν, οὕτω τῶν ποιούντων πολλάκις ἤρκεσεν ἡ δύναμις καὶ μὴ πιστευόντων τῶν προσελθόντων θαυματουργῆσαι. θεὰ δὲ τούτου καὶ ἐτέρωθεν τὴν ἀγνωμοσύνην, πῶς ἐπὶ τοῦ ὄχλου ἐντυγχάνει τῷ Ἰησοῦ κατὰ τῶν μαθητῶν λέγων, ὅτι 10 “προσήμεκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἴσχυσαν αὐτὸν “θεραπεύσαι.” ἀλλ’ αὐτὸς ἀπαλλάττων αὐτοὺς τοῦ ἐγκλήματος, ἐπὶ τοῦ δήμου, τὸ πλεῖον ἐκείνῳ λογίζεται, “ὦ γενεὰ,” φησὶν, “ἄπιστος “καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ’ ὑμῶν;” οὐκ εἰς τὸ τούτου πρόσωπον μόνον ἀποτεινόμενος, ἵνα μὴ ἀπορήσῃ τὸν ἄνθρωπον^e, 15 οὐ προφέρει τὴν ἀπιστίαν· ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας Ἰουδαίους^f· καὶ γὰρ εἰκὸς πολλοὺς τῶν παρόντων σκανδαλισθῆναι, καὶ τὰ μὴ προσήκοντα ἐννοῆσαι περὶ αὐτῶν^g. ὅταν δὲ εἴπῃ, “ἕως ποτε ἔσομαι “μεθ’ ὑμῶν;” δείκνυσσι πάλιν ἄσπαστον ὄντα τὸν θάνατον αὐτῷ, καὶ ὅτι οὐ τὸ^h σταυρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ εἶναι μετ’ αὐτῶν βαρύν. οὐ μὲν 20 ἔσται μέχρι τῶν ἐγκλημάτων· ἀλλὰ τί φησι; “φέρετέ μοι αὐτόν “ᾧδε” καὶ ἀφίησινⁱ αὐτὸν σπαράττεσθαι, οὐ πρὸς ἐπίδειξιν, ἐπειδὴ γοῦν ὄχλος συνήγετο καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ, ἀλλὰ δι’ αὐτὸν τὸν πατέρα· ἵνα ὅταν ἴδῃ τὸ δαιμόνιον θορυβούμενον ἀπὸ τοῦ κληθῆναι μόνον, κἄν οὕτως ἐναχθῇ εἰς τὴν πίστιν τοῦ ἐσομένου θαύματος. 25 ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος εἶπεν “ἐκ παιδός,” καὶ ὅτι “εἰ δύνασαι βυῖθει “μοι,” λέγει “τῷ πιστεύοντι πάντα δύνата.”

Πάλιν εἰς αὐτὸν περιτρέπων τὸ ἐγκλημα, ὅρα πῶς αὐτὸ διορθοῦται, ὡς οὐ δεόντως εἰρήμευεν· τί γὰρ φησιν; “εἰ δύνασαι “πιστεῦσαι· πάντα δύνата τῷ πιστεύοντι” ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν³⁰ ἐστίν. τοσαύτη παρ’ ἐμοὶ δυνάμεως περιουσία, ὡς καὶ ἐτέρους ποιεῖν τὰ αὐτὰ θαυματουργεῖν. ὥστε ἐὰν πιστεύσῃς ὡς δεῖ, καὶ

^d πιστεῦσαι om. P. ^e αὐτὸν ἐξαπορήσῃ Poss. ^f εἰς π. δ. Ἰουδ. ἀποφθέγγεται Poss. ^g Sic P.L. αὐτοῦ Poss. ^h τῷ P. ⁱ Sic P.L. ἀφίησιν Poss.

αὐτὸς δύνασθαι αὐτὸν θεραπεῦσαι, φησι, καὶ τοῦτον καὶ ἑτέρους πολλούς· καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπήλλαξαι τὸν δαιμονῶντα.

28 Καὶ εἰσελθόντα αὐτὸν εἰς οἶκον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό·

5

Ἐμοὶ δοκοῦσιν ἀγωνιᾶν καὶ δεδοικέναι, μήποτε τὴν χάριν ἣν ἐπιστεύθησαν ἀπώλεσαν. ἔλαβον γὰρ ἑξουσίαν δαιμόνων ἀκαθάρτων διὸ καὶ ἐρωτῶσι, καὶ ἰδίᾳ αὐτῷ προσέρχονται οὐκ αἰσχυρόμενοι. τί οὖν ὁ Χριστός;

Ἰ Τὸ τῶν δαιμόνων ἅπαν εἶδος διὰ τούτων, φησὶ, θεραπεύεται. 10 ὁρᾷς πῶς ἤδη αὐτοῖς τὸν περὶ νηστείας προκαταβάλλεται λόγον. μὴ γάρ μοι ἀπὸ τῶν σπανιζόντων λέγε, ὅτι τινες καὶ χωρὶς νηστείας ἐξέβαλον. εἰ γὰρ καὶ περὶ τῶν ἐπιτιμώντων τοῦτο ἂν εἴποις ἐνός που καὶ δευτέρου, ἀλλὰ πᾶσχοντα ἀμήχανόν ποτε τρυφῶντα ἀπαλλαγῆναι τῆς μανίας ταύτης. δεῖ γὰρ μάλιστα τοῦ 15 πράγματος τούτου τῷ τὰ τοιαῦτα νοσοῦντι. οὐ γὰρ παρακρήμα δέ φησιν ὁ Μάρκος τὸν δαίμονα ἀνακεχωρηκέναι, ἀλλὰ φόβῳ μὲν αὐτίκα ληφθῆναι καὶ σκαράττειν τὸν παῖδα, παραμένειν δὲ ἔτι στρεβλοῦντα αὐτόν. τοῦτο δὲ ἦν ἐκ τῆς ἀπιστίας τῶν προσελθόντων γερόμενον. 20

Καὶ ἐπερωτᾷ μὲν ὁ Σωτὴρ, πόσῳ χρόνῳ κατέχοιτο τῷ δαίμονι; ὁ δὲ, ἐκ παιδός, ἔφη, καὶ ὥς κινδυνεύει διαφθαρῆναι πρὸς αὐτὸν διηγεῖται, καὶ τὴν ἀπιστον ἐπὶ τούτοις ἀφῆκε φωνήν, λέγων τὸ, “εἴ τι δύνασαι, βοήθει ἡμῖν.” παρὰ δὲ τοῦ Σωτῆρος ἡ τῆς δυνάμεως ἔνδειξις μετὰ τῆς πρεπούσης πραότητος ἐγένετο, λέγοντος τὸ, 25 “εἰ πιστεύεις, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.” οὐ γὰρ ἔφη, ἐμοὶ πάντα δυνατὰ, καίτοι τοῦτο δηλοῖ, τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν πάντα ἔχειν δυνατά. ἀλλὰ τῷ πιστεύοντί φησιν, ἅμα καὶ προτρέπων ἐπὶ τὴν πίστιν. ὁ δὲ, ἔτι μᾶλλον ἐλεγχόμενος ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ, “πιστεύω,” ἔφη, “βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.” ἀλλ' ^k εἰ ἐπίστευσεν 30 εἰπὼν, “πιστεύω,” πῶς πάλιν φησὶ, “βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ!” διάφορός ἐστιν ἡ πίστις. ἡ μὲν εἰσαγωγικὴ, ἡ δὲ τελεία. ἀρξάμενος ^m

Ἰ Quae seq. anonymo tribuit Poss. Cod.
ἀπιστίᾳ om. P.

^k καὶ L.

¹ ἀλλ'—

^m ἀρξάμενος π. L.

οὖν πιστεύειν, ἐδέετο τοῦ Σωτῆρος διὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως προσθεῖναι τὸ λείπον. οὕτως καὶ οἱ μαθηταὶ ἔλεγον τῷ Σωτῆρι, “ προσθες ἡμῖν “ πίστιν.” ἔνθα δὴ^η συνέτρεχε μὲν ὁ ὄχλος· ὁ δὲ Σωτὴρ, ὡς φησιν ὁ Εὐαγγελιστὴς, τοῦτον ἰδὼν, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ. ἐνταῦθα δὲ τις πρόφασις δηλοῦται μετρία πρὸς τὴν ἴασιν, 5 ἢ παρὰ τοῖς συντρέχουσι γνώσις τοῦ Κυρίου· ἐπεὶ παρῆκεν ἐπιδείξων ἑαυτὸν ἀνθρώποις, καθ’ ὅσον ἐκάστοις ἐπέβαλε^ο γνώσιναι. ἔπειτα τὸ ἐπίταγμα^ρ τὴν ἐξουσίαν ἐξέφαινε· “ τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν “ πνεῦμα, ἐγὼ σοι ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς “ εἰς αὐτόν.” τὸ μὲν, “ ἐγὼ ἐπιτάσσω,” τὴν θεικὴν ἐξουσίαν, εἰ καὶ 10 μὴ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην πίστιν, ἔξιθι^ι. τὸ δὲ, μὴ μόνον ἐξέλθῃς, ἀλλὰ καὶ “ μηκέτι εἰσέλθῃς,” διότι^ρ καὶ πρὸς δευτέραν ἐπίθεσιν εὐκολος ἦν ὁ μὴ τῇ πίστει πεφραγμένος, ἥπερ ἀπείργει^σ τὸ δεσποτικὸν ἐπίταγμα μὴ γενέσθαι. καὶ δὴ καὶ οὕτω δύσκολος ἡ τοῦ δαίμονος ἀπόλυσις βοῶντος καὶ σπαράττοντος, καὶ τὸ τελευταῖον ἴσον νεκρῷ 15 καθίσταντος, ὡς τεθνᾶναι νομίζεσθαι. “ ὁ δὲ Ἰησοῦς,” φησί, “ κρα- “ τήσας τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἀνέστη.” οὐ γὰρ ἴσχυ- σεν εἰς θάνατον καταβαλεῖν τὸν παῖδα διὰ τὴν τῆς ζωῆς παρουσίαν· καὶ ἐξεληλύθει, μηκέτι τῆς ἐπανόδου τὴν ἐξουσίαν ἔχειν δυνάμενος. τοῦτο δὴ ὁ Ματθαῖος ἐπεσημῆνατο λέγων· ὅτι ἐθερα- 20 πεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

30 Καὶ ἐκείθεν ἐξελθόντες παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλι-
31 λαίας, καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γυνῶ. ἐδίδασκε γὰρ τοὺς
μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
που παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν 25
αὐτόν, καὶ ἀποκτανθεὶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

Ἦνίκα περὶ τοῦ πάθους διαλέγεται, εὐθέως θαυματουργεῖ, καὶ μετὰ τοὺς λόγους καὶ πρὸ τῶν λόγων τούτων. καὶ πολλαχῶς τοῦτο παρατηράσαντα ἐστὶν εὐρεῖν. τότε γοῦν ἤρξατο, φησί, δεικνύειν ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ 30
πολλὰ παθεῖν τότε. πότε; ὅτε ὡμολογήθῃ Χριστὸς καὶ Τύς τοῦ

^η Sic P.L. δὲ Poss. ^ο ἐπέβαλλε P. ^ρ τῶν ἐπιταγμάτων Poss.
et P. ^ι Sic P.L. δεικνύει Poss. ^ρ διδασκὼν καὶ ἵτι Poss. et P.
^σ ἀνείργει P. ἀνείργει Poss.

Θεοῦ. πάλιν ἐν τῷ ὄρει ὅτε τὴν θαυμαστὴν αὐτοῖς ἔδειξεν ὄψιν, καὶ περὶ τῆς δοξῆς αὐτοῦ ἐλάλησαν οἱ προφῆται, ἀνέμνησεν αὐτοὺς τοῦ πάθους. εἰπὼν γὰρ τὴν κατὰ Ἰωάννην ἱστορίαν, ἐπήγαγεν, “οὕτω καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ’ αὐτῶν.” καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν, ἐπειδὴ τὸν δαίμονα ἐξήλασεν, ὃν οὐκ ἴσχυσαν οἱ μαθηταὶ ἐκβάλλειν¹, τοῦτο ἐπιφέρει. τοῦτο δὲ ἐποίει, τῷ μεγέθει τῶν θαυμάτων τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης ὑποτεμνόμενος.

- 32 Οἱ δὲ ἡγνόουν τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι.

10

Ταῦτα δὲ ἀκούσαντες² οὐκ ἐρωτῶσιν αὐτὸν, ἢ τῇ ἀθυμίᾳ πιεζόμενοι τοῦ πάθους, ἢ δεδαικότες. πολλαχοῦ γὰρ ὅταν ἴδωσι μὴ βουλόμενόν τι σαφῶς εἰπεῖν, σιγῶσι λοιπόν. καὶ ὁ Λουκᾶς δέ-
 15 στι ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ’ αὐτῶν, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι περὶ τοῦ ῥήματος.

15

ΚΕΦ. ΚΖ.

Περὶ τῶν διαλογιζομένων τίς μείζων.

- 33 Καὶ ἦλθεν εἰς Καπερναοὺμ· καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος, ἐπηρώτα αὐτοὺς, τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς
 34 διελογίζεσθε; οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους γὰρ 20
 δειλέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων.

Διαλογισμὸς³ αὐτοῖς ἐπέπεσε περὶ τούτων, ὡς Λουκᾶς λέγει, καὶ πρὸς ἀλλήλους διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων, ὡς ὁ Μάρκος ἱστορεῖ· τὸν δὲ λόγον τὸν περὶ τοῦ διαλογισμοῦ αὐτῶν ἐκ τῆς ἰδίας λέξεως⁴ ὁ Κύριος κινεῖ κατὰ τὴν τῶν εὐαγγελίων 25 ἱστορίαν. ὁ γὰρ Ματθαῖος οὐκ ἄνωθεν ἤρξατο τῆς διηγήσεως, ἀλλ’ ἐσιώπησε τὴν τοῦ Σωτῆρος περὶ τὰ διανοηθέντα καὶ ἰδίᾳ ῥηθέντα γῶσιν· τὸν δὲ πρὸς αὐτὰ λόγον καὶ τὴν διδασκαλίαν εἰσήγαγεν περὶ⁵ τοῦ Κυρίου κινεῖν τοὺς μαθητὰς, εἰπὼν περὶ τὴν τῆς προ-
 30 τιμήσεως ζήτησιν· ἐπειδὴ καὶ ἰδίᾳ νοοῦντες ἢ λέγοντες ἔλεγον⁶ ἐπ’ αὐτοῦ καὶ ὁ διανοοῦντο, ὅτι πάντα αὐτῷ καταφανῇ, καὶ τὸ

¹ ἐκβαλεῖν P. L. ² τὰ τοῦ πάθους ἀκ. εἰ μαθηταὶ P. et Ross. ³ δια-
 λογόμενος P. ⁴ διαλέξεως Ross. et P. ⁵ ἐπὶ L.

λογισθῆν, ὥσπερ² τὸ ῥηθῆν καὶ ἐπ' αὐτοῦ λελεγμένον³. ποθοῦσι μὲν οὖν τὴν παρὰ τῷ Κυρίῳ τιμὴν, ἀγαθὸν τοῦτο καὶ ἐπαίνετον ἔχοντες. ἐπειδὴ πρόσεστι τῷ πόθῳ καὶ τὸ μεγαλύνειν πῶς ἑαυτούς. ὡς γὰρ μέγας τις ὢν, οὕτω καὶ μεγάλων τιμῶν ὀρέγεται, διὰ τοῦτο τὴν μὲν ἐπιθυμίαν οὐκ ἀπεκώλυνσε, τὴν δὲ ταπεινοφροσύνην⁵ εἰσηγήσατο· οὕτως αὐτοὺς τεύξεσθαι τοῦ προκειμένου λόγων, εἰ μὴ μέγα φρονοῖεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἀπλότῃ χρησάιντο παιδῶν, οἱ μὴδὲν ἐφ' ἑαυτοῖς φρονοῦσι, μήτε πεφύκασιν πῶς τὴν μεγαλόφρονα ἔχειν ἐφ' ἑαυτοῖς ὑπόληψιν. ἀνακαλύπτει οὖν αὐτῶν τὸ συνειδὸς, καὶ πρὸς τὸ πάθος ἀποκρίνεται, οὐχ ἀπλῶς πρὸς τὰ ῥήματα.

- 35 Καὶ καθίσας ἐφώνησε τοὺς δώδεκα, καὶ λέγει αὐτοῖς,
 Εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ
 36 πάντων διάκονος. καὶ λαβὼν παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν
 μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ, εἶπεν αὐτοῖς, 15
 37 Ὃς ἐὰν ἐν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνό-
 ματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ
 δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστέλλαντά με.

Ἰμεῖς μὲν γάρ, φησι, ἐξετάζετε τις μεῖζων, καὶ περὶ πρω-
 τείων φιλονεικεῖτε· ἐγὼ δὲ τὸν μὴ πάντων ταπεινότερον γενόμενον, 20
 οὐδὲ τῆς εἰσόδου ἄξιον εἶναί, φημι. καὶ καλῶς καὶ τὸ ὑποδεῖγμα
 παράγει· καὶ οὐ παράγει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ παιδίον εἰς μέσον
 ἵστησι, καὶ ἀπὸ τῆς ὄψεως αὐτοὺς ἐντρέπων, καὶ πείθων εἶναι
 ταπεινοὺς, οὕτω καὶ ἀπλάστους^b. καὶ γὰρ καὶ φθόνου καθαρὸν τὸ
 παιδίον καὶ κενοδοξίας, καὶ τοῦ τῶν πρωτείων ἐρᾶν, καὶ τὴν 25
 μεγίστην ἀρετὴν κέκτηται τὴν ἀφέλειαν. καὶ οὐ, μόνον, φησὶν,
 ἐὰν αὐτοὶ τοιοῦτοι γένησθε, μισθὸν λήψετε μέγαν, ἀλλὰ καὶ
 ἐτέρους τοιούτους τιμήσητε δι' ἐμὲ, καὶ τῆς εἰς ἐκείνους^c τιμῆς
 βασιλείαν ὑμῖν ὀρίξω· οὕτω μοι σφόδρα ποθεῖν τὸ ταπεινὸν καὶ
 ἄπλαστον. οὐ γὰρ ἀπλῶς παιδίον, οὐδὲ κατὰ πάντα, ἀλλὰ κατὰ 30
 τὴν ἄπλαστον ταπεινοφροσύνην, ὡς ὁ Παῦλός φησιν, “ἀδελφοὶ
 “μὴ παιδία γίνεσθε^d ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε.”

² ὥσπερ L.³ λεγόμενον L.^b ἀπλάστως Ross.^c ἐκείνων P. ἐκεί-
 νης Ross.^d γένεσθε P.

ὁ τοῖνυν διὰ Χριστὸν τοὺς τοιούτους δεχόμενος καὶ οὐ δι' ἄλλην
τινὰ πρόφασιν, οὗτος Χριστὸν ὑποδέδεκται, καθ' ὃ μαρτυρεῖ Γαλά-
ταις ὁ Παῦλος, ὅτι αὐτὸν ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν ὑπεδέξαντο. διὰ
δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὸν εἰσοικίζεται^ε τὸν Πατέρα· “ὃς ἂν γὰρ
“ ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με.” οὗ 5
τί ἂν γένοιτο μείζον, τοῦ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα ὑποδέχεσθαι;

- 38 Ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, λέγων, Διδάσκαλε,
εἰδομέν τινα τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, ὃς
οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτὸν, ὅτι οὐκ
39 ἀκολουθεῖ ἡμῖν. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε, Μὴ κωλύετε αὐτόν. 10
οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί
40 μου, καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογήσαί με. ὃς γὰρ οὐκ
ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν.

Οὐ ζηλοτυπία τινὶ ὑπαγόμενος ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς τοῦτο τῷ
Σωτῆρί φησιν, ἀλλὰ πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦ 15
Χριστοῦ καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ βουλόμενος, καὶ ἐν εἶναι^ε μετὰ τῶν
αὐτοῦ^ε μαθητῶν. ὁποῖος δὲ ἦν περὶ οὗ ταῦτά φησι, συντόμως
ἐρῶ. πολλοὶ τῶν μὴ πιστευσάντων ἔλαβον χάρισμα, οἷος ἦν
καὶ^ε τὰ δαιμόνια ἐκβάλλον καὶ οὐκ ὦν μετ' αὐτοῦ· οἷος ἦν καὶ
Ἰουδᾶς. καὶ γὰρ αὐτὸς πονηρὸς ὦν, χάρισμα εἶχε. καὶ ἐν τῇ 20
παλαιᾷ δὲ τοῦτο εὐροὶ τις ἂν εἰς ἀναξίους τὴν χάριν ἐνοικήσασαν
πολλάκις, ἵνα ἐτέρους εὐεργετήσῃ. ἐπειδὴ γὰρ οὐ πάντες πρὸς
πάντα ἐπιτηδεῖως εἶχον, ἀλλ' οἱ μὲν ἦσαν βίου καθαροῦ, πίστιν
δὲ οὐ τοσαύτην εἶχον^ε. οἱ δὲ τουναντίον, κἀκείνους διὰ τούτων προ-
τρέπει, ὥστε πολλὴν ἐπιδείξασθαι σπουδὴν καὶ πίστιν, καὶ τούτους 25
διὰ τῆς ἀφάτου ταύτης δωρεᾶς, εἰς τὸ γενέσθαι βελτίους, ἐξε-
καλεῖτο. διὸ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς δαφιλείας τὴν χάριν ἐδίδου.
ὅθεν καὶ φησιν ὁ Σωτὴρ, μὴ κωλύετε αὐτόν, εἰκὸς γὰρ αὐτόν διὰ
τούτων, καὶ εἰς ἐπίδοσιν ἀρετῆς ἀφικέσθαι. οὐδεὶς γὰρ τῶν ἐπὶ
τῷ ὀνόματί μου ἐπιτελούντων δυνάμεις, “δυνήσεται^ε ταχὺ κακο- 30
“ λογήσαί με.” τὸ δὲ “ταχὺ” πρόσκειται διὰ τοὺς εἰς αἵρεσιν
ἐκπεσόντας, οἷος ἦν Σίμων, καὶ Μένανδρος, καὶ Κήρινθος· τάχα δὲ

^ε εἰσοικίζεται P. et POSS.

^ε ἐνῆναι P. et POSS.

^ε αὐτοῦ Om. L.

^ε ἢ ὁ P.

^ε Hæc om. POSS.

^ε δυνήσεται τις P.

οὐδὲ ἐκεῖνοι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἐποίουν, ἀλλὰ μαγ-
 γανείαις τισὶ καὶ ἀπάταις ἐδόκουν ποιεῖν. οὗτοι δὲ εἰ καὶ μὴ
 ἀκολουθοῦσιν ἡμῖν, διὰ τὸ μὴ ἔπεσθαι τῇ πίστει τὰ ἔργα, ἀλλάγε
 εἰπεῖν τι κατ' ἡμῶν οὐ δυήσονται ῥαδίως, διὰ τὸ σεμνύνεσθαι
 αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς δυνάμεσιν ἐφ' αἷς ἐπιτελοῦσι, τὸ ἐμὸν ὄνομα 5
 προισχόμενοι. τὸ δὲ, “ὅς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἔστιν,”
 οὐκ ἔστιν ἐναντίον τῷ, “ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἔστι.” τοῦτο
 γὰρ περὶ δαιμόνων εἴρηται τῶν ἀφέλκειν ἅπαντας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ
 σπουδαζόντων, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτοῦ σκορπίζειν· ἐκεῖνο δὲ περὶ
 τῶν πιστευόντων μὲν εἰς αὐτὸν, μὴ ἀκολουθούντων δὲ αὐτῷ διὰ 10
 προαίρεσιν ἑλλιπῆ, ἣ διὰ χαυνότητα βίου, τῷ δὲ ὀνόματι αὐτοῦ
 ἐπιτελούντων δυνάμεις, διὰ τὴν τῶν προσίοντων πίστιν καὶ διὰ τὸ
 καὶ αὐτοὺς εἰς τέλειαν ἐναχθῆναι πίστιν. ἀρχὴν γὰρ ἔχοντος τοῦ
 κηρύγματος, συνεχώρει ὁ Θεὸς καὶ τοιαῦτα γίνεσθαι· ἵνα, ὡς
 φησιν ὁ Ἀπόστολος, “εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ, καταγγέλλεται 15
 “ὁ Χριστός.”

- 41 Ὁς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν τῷ
 ὀνόματί μου, ὅτι Χριστοῦ ἔστε, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ
 ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

Οὐ μόνον γὰρ, φησὶ, τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά μου καὶ 20
 δυνάμεις ποιῶντας οὐκ ἐπιτρέπω κωλύειν, ἀλλὰ καὶ ἀποδεχομένους
 ὑμᾶς καὶ ποτήριον μόνον ψυχροῦ προσφέροντας ὑμῖν. καὶ κεῖνο γὰρ
 διὰ πενίαν γίγνεται γνώμης· καὶ τοῦτο λέγω¹ διὰ τοὺς ἔνδειαν
 ἴσως προφασίζομένους. ἵνα γὰρ μὴ πενίαν τις προβάλῃται φησι,
 καὶ ποτήριον ψυχροῦ δῶ ὕδατος, ἔνθα οὐδέν ἐστι² δαπανῆσαι, 25
 καὶ τούτου κείσεται μισθός. προτρέψασθαι γὰρ πάντας βούλομαι
 διὰ τούτων καὶ τὰ τελειότερα ἐνεργεῖν.

- 42 Καὶ ὅς ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τῶν πιστευ-
 όντων εἰς ἐμέ, καλόν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον, εἰ περὶκειται
 λίθος μυλικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ βέβληται 30
 εἰς τὴν θάλασσαν.

Εὐπαράδεκτον μεζόνως ποιῶν τὸν λόγον οὐκ ἀπὸ τῆς τιμῆς
 μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς κολάσεως αὐτὸν συνίστησιν. ὥσπερ

¹ λέγει Poss.

² ἔσται Poss.

γάρ, φησὶν, οἱ τιμῶντες ὑμᾶς δι' ἐμὲ, τὸν οὐρανὸν ἔχουσιν· οὕτω δὴ καὶ οἱ ἀτιμάζοντες (τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὡς^η σκανδαλίσαι καὶ ὑποσκελίσαι) τὴν ἐσχάτην δώσουσι δίκην. καὶ οὐκέτι ἀπὸ τῶν αὐτῶν^ο τιμωρίαν ὀρίζει, ἀλλ' ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν γνωρίμων τὸ ἀφόρητον αὐτῆς ἐμφαίνει. ὅταν γὰρ μάλιστα καθάψασθαι βού- 5 ληται, αἰσθητὰ ἄγει τὰ παραδείγματα. καὶ ἐνταῦθα τοίνυν βουλόμενος δεῖξαι ὅτι πολλὰν ὑποστήσονται τὴν τιμωρίαν, καὶ καθικέσθαι τῆς τῶν διαπτυνόντων αὐτοὺς ἀπονοίας, αἰσθητὴν τιμωρίαν εἰς μέσον ἤγαγε τοῦ μύλου καὶ τοῦ καταποντισμοῦ. καὶ οὐκ εἶπεν, ὁ μύλος κρεμασθήσεται εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, ἀλλὰ 10 συμφέρεи αὐτῷ τοῦτο ὑπομεῖναι. δεικνὺς ὅτι ἕτερον τούτου χαλεπώτερον ἀναμένει κακόν. μικροὶ οὖν τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν, καὶ οἱ ἐπικαλούμενοι μὲν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μὴ μέντοι ἀκολουθοῦντες αὐτῷ, καὶ οἱ ποτήριον ψυχροῦ^ρ προσάγοντες, καὶ μὴ ἄλλο τι τῶν μειζόνων, τούτους οὖν οὐ δεῖ^ι σκανδαλίζειν, οὐδὲ ὑποσκελίζειν 15 αὐτούς. τοῦτο γὰρ τὸ κωλύειν τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ταύτην εἰδὼς τὴν διαφορὰν καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος ἐπιστέλλων Κορινθίοις φησιν, “τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ οὓσῃ ἐν Κορίνθῳ “ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, κλητοῖς ἁγίοις, σὺν πᾶσι τοῖς “ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.” ἄλλους 20 γὰρ οἶδε τοὺς ἁγίους, καὶ ἄλλους τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα αὐτοῦ. οἱ μὲν γὰρ ἦσαν τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ· οἱ δὲ ἐπεκαλοῦντο τὸ ὄνομα αὐτοῦ μόνον. τούτων ἔτι μικρότερος ἦν κατὰ πίστιν Ἐνὼς, “ὃς ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ.” διατί γὰρ μὴ μᾶλλον ἐπεκαλέσατο, ἀλλ' ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι; 25

- 43 Καὶ εἰάν σκανδαλίζῃ σε ἡ χεὶρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν. καλὸν σοί ἐστὶ κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον.

Οὐ περὶ μελῶν ταῦτα λέγει· ἄπαγε· ἀλλὰ περὶ φίλων, περὶ 30 τῶν προσηκόντων, οὓς ἐν τάξει μελῶν ἔχομεν ἀναγκαίως. οὐδὲν γὰρ οὕτω βλαβερόν· ὡς συνουσία ποτηρά. ὅσα γὰρ ἀνάγκη δύνα-

^η τὸ P. ^ο αὐτοῦ Poss. ^ρ ψυχροῦ Poss. ^ι οὐδεὶς L. ^ι βλαβερά L.

ται, δύναται φιλία πολλάκις, καὶ εἰς βλάβην καὶ εἰς ὠφέλειαν. διὸ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τοὺς βλάπτοντας ἡμᾶς^α ἐκ-
 κόπτειν κελεύει, οὐ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ μικροὺς ἐν τῇ πίστει, καὶ
 ὑπὶ αὐτῶν γαλουχομένους μηδὲν διαφέροντας· τούτων γὰρ φροντίζειν
 δεῖ, ὥς ἂν μὴ ἀνατραπεῖεν, καὶ περιέπειν, ἀλλὰ μὴ ἀτιμάζουσιν 5
 αὐτοὺς, ἵνα μὴ ταῖς ἀτιμίαις διατρεπόμενος περὶ τὴν πίστιν, ἐφ'
 ἧ ἐσθήκῃ, καταβλάπτοιτο· ἀπειλήσας οὖν τοῖς σκανδαλίζουσιν,
 παραινεῖ τοῖς σκανδαλιζομένοις τὸ φυλάττεσθαι, κἄν οἰκιστάτος
 ὁ σκανδαλίζων. εἰ γὰρ καὶ μελῶν ἐκτομαῖς ἔοικεν ὁ τούτων
 χωρισμός, αἰρετώτερον ἂν εἴη τῆς ἀποκειμένης ἀπωλείας. τὴν δὲ 10
 προφητικὴν ἐπιφέρει ῥῆσιν ἀπὸ Ἡσαίου τοῦ προφήτου, πάσης
 δὲ τιμωρίας τὸ χερίστον τοῦτο εἶναι ἂν, λέγων δὴ τὸ ἀτελεύτητον
 ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τῶν ἑαυτῶν σκώληκα· οὕτω δὲ ὀνομάζει τὴν
 συνειδήσιν, δίκην σκώληκος κατεσθίουσαν, τῶν ἑαυτοῖς οὐκ ἀγαθὴν
 συνειδότην τὴν ψυχὴν ἐν τῷ μετανοεῖν. ἕκαστος γοῦν αὐτῶν 15
 ἑαυτοῦ κατήγορος ἐν τῷ ἐξομολογεῖσθαι γενήσεται, ἀναλογιζό-
 μενος, ἀναπεμπαζόμενος^β τὰ κατὰ τὸν θνητὸν βίον πεπραγμένα,
 καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως αὐτῶν κεντούμενος· καὶ οὕτως αὐτῶν
 ὁ σκώληξ ἀτελεύτητος διαμενεῖ. οὐ γὰρ δήπου περὶ αἰσθητοῦ
 σκώληκος, καὶ αὐτοῦ ὥς μέλλοντος γενήσεσθαι ταῦτα εἴρηται. 20
 καὶ τὸ πῦρ δὲ αὐτῶν ἄσβεστον ὑπάρξει. ὥσπερ γὰρ ἀλλαχοῦ^γ
 αἰώνιον εἴρηται πῦρ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἄσβεστον, τοῦτ' ἐστὶ τὸ
 κριτήριον τῆς οἰκείας αὐτῶν συνειδήσεως, ὃ δίκην σκώληκος ἀτε-
 λευτήτου ἐν αὐτοῖς, ἀνελεῖ τε καὶ καταφλέξει αὐτοὺς, πῦρ
 πηγάζον ἐν αὐτοῖς.

25

49 Πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἀλὶ
 50 ἀλισθήσεται. καλὸν τὸ ἅλας. εἰάν δὲ τοῦ ἅλας ἄναλον
 γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε ; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας,
 καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

Τὸ ^α, πᾶς πυρὶ ἀλισθήσεται, ὅμοιον ἐστὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου 30
 εἰρημένον, τὸ “ἐκάστου γὰρ τὸ ἔργον ὅποιόν ἐστι τὸ πῦρ δεικνύσκει”
 εἴτα ἐπάγει ἀπὸ τοῦ Λευιτικοῦ μαρτυρίαν, τὸ πᾶν δῶρον θυσίας

^α ἡμῖν P.^β ἀναπεμπαζόμενος Poss.^γ ἀλλαχοῦ om. L.^α τὸ δὲ P. τῷ Poss.

ὑμῶν^γ ἀλισθήσεται· ταύτην δὲ κατὰ πνευματικὸν τηρήσωμεν^δ νόμον τὴν ἐντολὴν, ἐὰν ἐπὶ παντὶ δώρῳ θυσίας ἡμῶν τῆς κατὰ τὴν εὐχὴν καὶ τὴν ἄλλην τὴν πρὸς τὸν πλησίον δόσιν, ὡς χάριν εὐρίσκοντες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ κατὰ τὸν λόγον τῶν θείων θύοντες γραφῶν, ἀλίζομεν τὰ δῶρα τῆς θυσίας ἡμῶν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ· τὸ οὖν⁵ ἔργον ἐκάστου ἐνταῦθα μὲν ἀλὶ ἀλίζεται^δ, ἐκεῖσε δὲ πυρὶ ἀλισθῆσεται· πῶς δὲ^δ ἐνταῦθα τῷ πυρὶ τῷ θείῳ ἀλίζεται ἡ θυσία ἡμῶν, συνήσει, ἐκ τοῦ, “πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν,” καὶ ἐκ τοῦ, “τῷ πνεύματι ζέοντες.”

50 Καλὸν τὸ ἅλας ἐὰν δὲ τὸ ἅλας ἀναλον καὶ τὰ ἐξῆς. 10

Εἰς ὅσα μὲν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων οἱ ἅλας εἰσὶ χρήσιμοι, τί δεῖ καὶ λέγειν; ἄξιον δὲ νυνὶ φαίνεται ζητῆσαι^ε κατὰ τί οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ ἀλὶ παραβάλλονται. δοκεῖ γὰρ καθάπερ οἱ ἅλας τὰ τοιαύτα συνέχουσιν σώματα πρὸς τὸ μὴ μεταβάλλειν εἰς σκώληκας ἀπὸ δυσωδίας, καὶ ποιῶσι χρήσιμα ἐπὶ πλεὸν εἶναι, οὐκ ἂν¹⁵ διαμείναντα χρόνον, χρειώδη τοῖς ἀνθρώποις τυγχάνοντα, χωρὶς τῶν ἄλῶν οὕτω καὶ οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ πάντα τὸν περίγειον τοῦτον συνέχουσιν, καὶ διακρατοῦσιν ἁμαρτιῶν δυσωδία ἐξ εἰδωλολατρείας τε καὶ πορνείας. δοκεῖ μοι οὖν ὁ Ματθαῖος ἀναγεγραφέναι αὐτοὺς εἶναι τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ τοὺς ἅλας· ὁ δὲ Λουκᾶς εὐ²⁰ σαφῶς τοῦτο δηλοῖ· διόπερ ἀμφίβολος αὐτοῦ ἡ λέξις ἐστίν· δυναμένη καὶ κατὰ τὸν Μάρκον νοεῖσθαι, ὅτι ἕκαστος ἡμῶν ἐν ἑαυτῷ ἔχει ὀφείλει τοὺς ἅλας. φησὶ γὰρ, “ὑμεῖς οὖν ἔχετε “ἐν ἑαυτοῖς ἅλας.” καὶ τάχα τοσοῦτον ἔχει τις ἄλῶν, ὅσον κεχώρηκε τῶν τοῦ Θεοῦ χαρίτων· κατὰ τὸ “χάρις ὑμῖν πλη-²⁵ “θυθείη” καὶ ὅστις εὔρε χάριν ἔναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ὡς Νῶε καὶ Ἀβραὰμ καὶ Μωσῆς, καὶ εἴτις ἄλλος ἀναγέγραπται εὐρηκέναι χάριν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. συνήγαγεν δὲ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν χάριν καὶ τοὺς ἅλας ὁ Παῦλος εἰπὼν “ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν “χάριτι ἅλατι ἡρτυμένος.” εἴτις οὖν χάριτος ἀξιοθεὶς καὶ κενὴν³⁰ ταύτην ποιήσει, οὗτος ἂν εἴη ἐν ᾧ οἱ ἅλας ἐμωράνθησαν.

^γ ἡμῶν P. L.

^δ τηρήσωμεν P. et Poss.

^ε ἀλισθήσεται P.

^δ εἰ δὲ καὶ P.

^ε ζητ. om. L.

Ἄλς δέ ἐστι οὐράνιος καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅστις φθαρεῖσαν πᾶσαν τὴν γῆν εἰς ἅν διήρκεσεν διακρατῆσαι ὅλην^α καὶ πολλοὺς δὲ ἐποίησεν εἰς γῆν ἄλας, οἱ τινες ἐπὶ τοσοῦτον ἰσχύουσιν ὅσον οὐ μωραίνονται οὐδὲ ἀναλοι γίνονται, οὐδὲ ἄξια τοῦ βληθῆναι ἔξω πράττουσιν, οὐδὲ ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἐτοίμων κατα- 5 πατεῖν αὐτοὺς ἀνθρώπων γίνονται.

Καλὸν οὖν καὶ ἐπαινετὸν τὸ ἄλας· ἐὰν δέ ποτε καὶ τούτων τι μωρανθῇ, δυνατὸν γὰρ ἐξ ἀπροσεξίας καὶ τοῖς καλοῖς ἄλσιν ἐπὶ τῷ μωρανθῆναι μεταβάλλειν, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται ἄξιον ἐπαπορῆσαι^ι μωρανθεν δὲ καὶ μὴ ἀρτυθεν οὔτε εἰς γῆν γεωργουμένην εὐθετόν^{ιο} ἐστίν, οὔτε εἰς κοπρίαν, ἧς χρήζει ὁ ἀμπελουργός· διὸ ἔξω βάλλουσιν αὐτό. οἶμαι δὲ ὅτι ἀκολουθεῖ τῷ ἔχοντι ἐν ἑαυτῷ τοὺς ἄλας τὸ εἰρηνεύειν ἐν ἑαυτῷ. ἔστι γὰρ ἐν τούτῳ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν εἰρήνη τοῦ Θεοῦ· ἡ φρονούσα αὐτοῦ τὴν καρδίαν καὶ τὰ νοήματα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ὁ δὲ τοιοῦτος τὸ ἐξ αὐτοῦ μετὰ πάντων ἀνθρώ- 15 πων εἰρηνεύει θαρρῶν καὶ λέγων “μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην ἤμην εἰρηνικός.”

ΒΑΣΙΛΕΙΟΤ ΕΚ ΤΟΥ ΣΜ^α ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΤΟΥ ἈΣΚΗΤΙΚΟῦ.^ε Τί δὲ ἐστὶ τὸ ἄλας, ὃ προσέταξεν ὁ Κύριος εἰπὼν, ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλας καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις; καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ φησιν, “ὁ λόγος 20 “ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι ἄλατι ἡρτυμένος,” καὶ ἐνταῦθα διὰ τῶν συνεξευγμένων ἐκάστῳ κεφαλαίῳ ὁ νοῦς φανερός ἐστίν. ἐν μὲν γὰρ τοῖς τοῦ Κυρίου ῥήμασι τὸ μηδεμίαν ὑπόθεσιν τῆς ἀπ’ ἀλλήλων διαλύσεως^δ καὶ διαστάσεως παρέχειν. δεῖν δὲ ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος συντηρεῖσθαι 25 διδασκόμεθα. ἐν δὲ τοῖς τοῦ Ἀποστόλου, μνημονεύσας τις^ε τοῦ εἰπόντος, “εἰ βρωθήσεται ἄρτος ἄνευ ἁλός; εἰ δὲ καὶ ἔστι γεῦμα “ἐν ῥήμασι κενοῖς;” διδαχθήσεται οἰκονομεῖν τοὺς λόγους εἰς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ἵνα δι’ χάριν τοῖς ἀκούουσι, καὶ καιρῷ εὐθέτη καὶ τάξει εὐσχήμονι χρώμενος πρὸς^ς τὸ εὐπειθεστέρους γίνεσθαι 30 τοὺς ἀκούοντας.

^ε Hoc tit. caret Poss. habent autem P.L.

^δ διαλήψεως Poss.

^ε τῆς L. ^ς καὶ τὸ L.

Καλὸν καὶ ἐκαινετὸν τὸ ἅλας· εἰ δέ ποτε καὶ τοῦτο μωρανθῇ (ἐνδέχεται γὰρ ποτε τοὺς ἀγαθοὺς ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβαλεῖν) ἔν τινι ἀρτυθήσεται, ζητήσεώς ἐστιν ἄξιον. πρὸς οὖν τοῦτο λεκ-
τέον. μωρανθὲν τὸ ἅλας, οὔτε εἰς γῆν γεωργουμένην χρησίμὸν
ἐστίν· οὔτε εἰς κυπρίαν, ἧς ἀμπελουργοὶ τε καὶ κηπουροὶ χρῆζουσι· 5
διὸ καὶ ἔξω βάλλουσιν αὐτὸ, ὡς ἄχρηστόν τε καὶ ἀνωφελές.

ΚΕΦ. ΚΗ.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων Φαρισαίων.

- 1 Καὶ κείθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰουδαίας
διὰ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου· καὶ συμπορεύονται πάλιν 10
ὄχλοι πρὸς αὐτὸν, καὶ ὡς εἰώθει πάλιν ἐδίδασκεν
αὐτούς.

Συνεχῶς τὴν Ἰουδαίαν ἀφείς διὰ τὴν βασκανίαν τὴν ἐκείνων,
νῦν ἐπιχωριάζει λοιπὸν, ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐγγὺς ἔμελλεν εἶναι·
οὐ μὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τέως ἀνείσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς 15
Ἰουδαίας. καὶ ἐλθόντι ἠκολούθησαν, καὶ ὡς εἰώθει πάλιν ἐδίδα-
σκεν αὐτούς, ἡ, ὡς Ματθαῖός φησιν, ἐθεράπευσεν αὐτούς, διττὴν
αὐτοῖς προσάγων τὴν ἴασιν, τὴν τε κατὰ ψυχὴν (τοιαύτη γὰρ ἡ
διδασκαλία) καὶ τὴν κατὰ σῶμα. ἡ γὰρ τῆς τούτων ἀσθενείας
διόρθωσις, οὐ μόνον αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ὑπόθεσις θεογνωσίας 20
ἐγένετο^h· ἀλλ' οὐχὶ τοῖς Φαρισαίοις, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο
μᾶλλον ἐκθηριῶνται.

- 7 Καὶ εἶπεν, ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν
πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται
8 πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα 25
9 μίαν· ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σὰρξ. οὐκ οὖν
ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

*Ω τῆς ἀνοίας. φῶντο ἐπιστομίζειν αὐτὸν διὰ τῶν ζητημάτων,
καίτοιγε ἦδη λαβόντες τεκμήριον τῆς δυνάμεως ταύτης· ὅτε γοῦν
περὶ τοῦ σαββάτου πολλὰ διελέχθησαν, ὅτε εἶπον ὅτι βλασφημεῖ, 30

ε P.L. ἀνεῖναι POSS.

^h ἐγένετο P.L.

ὅτε εἶπον, ὅτι δαιμόνιον ἔχει, ὅτε τοῖς μαθηταῖς ἐπετίμησαν διὰ τῶν σπορίμων βαδίζουσιν¹, ὅτε περὶ ἀνίπτων διελέχθησαν χειρῶν, πανταχοῦ τούτοις ἀπορράψας αὐτῶν τὰ στόματα^k, οὕτως παρέπεμψεν· οὐδὲ οὕτως ἀφίστανται· τοιοῦτον ἡ πονηρία καὶ ἡ βασκανία. τί οὖν αὐτός; οὔτε αἰεὶ σιγᾷ, ἵνα μὴ νομίσωσι¹ λαθάνειν 5 οὔτε αἰεὶ ἐλέγχει, ἵνα παιδεύσῃ ἡμᾶς ἡμέρως πάντα φέρειν.

3 Τί ὑμῶν ἐνετείλατο Μωϋσῆς; οἱ δὲ εἶπον, Μωϋσῆς ἐπέτρεψε, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἐρωτηθεὶς εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι; οὐκ εὐθέως εἶπεν, οὐκ ἔξεστιν, ἵνα μὴ θορυβηθῶσι καὶ ταραχθῶσιν· ἀλλὰ διὰ 10 τῆς ἐρωτήσεως πρῶτον αὐτοὺς ἐβουλήθη ἀποκρίνασθαι τοῦ νόμου τὸ βούλημα· ἵνα ὅπερ αὐτὸν ἔδει πρὸς αὐτοὺς λέγειν, τοῦτο^m φθάσαντες ἀποκρίνωσιν· καὶ ὁμῶς οὐδὲ οὕτως ἐπεμβαίνει, οὔτε λέγει τοῦτο αὐτοῖς, ὅτι τούτου δὲ οὐκ εἰμί λοιπὸν ὑπεύθυνος ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο διαλύεται· εἰ γὰρ ἀλλότριος ἦν τῆς παλαιᾶς, 15 οὐκ ἂν ἠγωνίσαστο ὑπὲρ Μωσέως, οὐκ ἂν ἐσπούδασεν τὰ αὐτοῦ δεῖξαι συμβαίνοντα τοῖς παλαιοῖς. καίτοι γε ἄλλα πολλὰ ἐκέλευσεν ὁ Μωϋσῆς, καὶ τὰ περὶ βρωμάτων, καὶ τὰ περὶ σαββάτων. τινὸς οὖν ἕνεκεν οὐδαμοῦ αὐτὸν προβάλλονται ὡς ἐνταῦθα; ἴσως μὲν καὶ διὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐρώτησιν, ἴσως δὲ καὶ τὸ 20 πλῆθος βουλόμενοι ἐπιστρατεῦσαι τῶν ἀνδρῶν αὐτῶ· καὶ γὰρ ἀδιάφορον Ἰουδαίοις τοῦτο ἦν, καὶ πάντες τοῦτο ἔπραττον, ὡς ὑπὸ νόμου συγκεχωρημένον. καὶ ἐπειδὴ Μαλαχίας ὁ προφῆτης ἐπ' ἐκείνην τὴν ζήτησιν ἐπιτιμῶν τοῖς ἀπολύουσι τὰς γυναῖκας, καὶ λέγων, “γυναῖκα νεότητός σου μὴ ἐγκαταλείπης· αὕτη κοινωνός 25 “σου καὶ γυνὴ διαθήκης σου,” προτείνουσιν αὐτῶ τὸ πρόβλημα ὡς δύσλυτον, τὸ δοκοῦν τῷ νόμῳ περὶ τῆς τοιαύτης προσταξέως. καὶ ὁμῶς ὁ Σωτὴρ ὑπὲρ τούτων ἀπολογεῖται, καὶ φησιν, ὅτι Μωσῆς “πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν “ταύτην.” οὐδὲ γὰρ ἀφίησιν ὑπὸ κατηγορίαν μένειν, ἐπειδὴ καὶ τὸν 30 νόμον αὐτὸς ἦν αὐτῶ δεδοκώς, ἀλλ' ἐξαιρεῖται αὐτὸν τοῦ ἐγκλή-

¹ βαδίζειν P. ^k καὶ τ. στομ. αὐτ. ἀπ. παντ. POSS. ¹ Sic P.L. δέξει-
αι P. ^m ὥστε L.

ματος, καὶ τὸ πᾶν εἰς τὴν ἐκείνων¹ περιτρέπει κεφαλὴν, ὃ παν-
ταχοῦ ποιεῖ. εἴτα ἐπειδὴ φορτικὸν ἦν τὸ εἰρημένον, καὶ πολλὴν
ἔφερεν αὐτοῖς διαβολὴν, ταχέως ἐπὶ τὸν ἀρχαῖον καταφεύγει νό-
μον, λέγων, “ ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν
“ αὐτούς,” τοῦτ’ ἐστὶ, διὰ τῶν πραγμάτων ὑμῖν² ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς 5
ἐνομοθέτησε τὰ ἐναντία. ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν, πόθεν δῆλον ὅτι διὰ
τὴν ἡμῶν σκληρότητα τοῦτο Μωσῆς εἶπεν; ἐκείθεν πάλιν αὐτοὺς
ἐπιστομίζει. εἰ³ γὰρ οὗτος προηγούμενος ἦν ὁ νόμος καὶ συμ-
φέρων, οὐκ ἂν ἀπ’ ἀρχῆς ἐδόθη ἐκεῖνος, οὐκ ἂν οὕτω πλάττων
ἔπλασεν ὁ Θεός, οὐκ ἂν τοιαῦτα εἶπε. σκόπει δὲ αὐτὸν οὐκ ἀπὸ 10
τῆς δημιουργίας μόνης⁴ ἰσχυριζόμενον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ προσταγμα-
τος, ὥστε τὸν ἕνα τῇ μία συνάπτεσθαι. εἰ δ’ ἐβούλετο τὴν μὲν
ἀφιέναι, ἐτέραν δὲ ἐπισάγειν⁵, ἕνα ἄνδρα ποιήσας, πολλὰς ἔπλασε
γυναῖκας· οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι ἐποίησεν ἕνα ἄνδρα καὶ μίαν γυναῖκα,
ἀλλ’ ὅτι καὶ τοῦτο ἐκέλευσεν. νῦν δὲ τῷ τρόπῳ τῆς νομοθε- 15
σίας ἔδειξεν ὅτι ἕνα δεῖ μιᾷ συνοικεῖν διαπαντός, καὶ μηδέποτε
διαρρήγνυσθαι. ἐκ μιᾶς γὰρ, φησὶ, ῥίζης ἐγένοντο, καὶ εἰς ἓν
σῶμα συνῆλθον. εἴτα φοβερὸν ποιῶν τὸ ταύτης κατηγορεῖν οὐκ
εἶπε, μὴ διασπᾶτε, ἀλλ’ “ὁ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χω-
“ ριζέτω.” εἰ δὲ Μωσέα προβάλλῃ, ἐγὼ δὲ λέγω σοὶ τὸν Μωσέως 20
δεσπότην, καὶ μετὰ τούτου⁶ καὶ τῷ χρόνῳ ἰσχυρίζομαι. καὶ γὰρ
πρεσβύτερος οὗτος ὁ νόμος, εἰ καὶ δοκεῖ παρ’ ἐμοῦ εἰσάγεσθαι
νῦν. οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς συνήγαγε τὴν γυναῖκα τῷ ἀνδρὶ, ἀλλὰ καὶ
γονεῖς ἀφιέναι ἐκέλευσεν, καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα κολληθῆναι, τῷ
τρόπῳ τῆς λέξεως τὸ ἀδιάσπαστον ἐμφαίνων. “ καὶ ἔσονται γὰρ οἱ 25
“ δύο,” φησὶν, “ εἰς σάρκα μίαν” καὶ αὕτη μὲν ἡ φυσικὴ σύζευξις.
ὁ δὲ νόμος οὕτω καθαρῶς ἐπανάγειν τὸν ἄνθρωπον δυνάμενος τὸ
πολὺ τῆς κακίας ἀφῆρει. τὸ γὰρ ὅλον οὐκ ἀφαιρεῖται μέχρις ἂν
ἐνδοθεν ὁ ἄνθρωπος καθαρῇ. ψυχῆς μὲν γὰρ ἐκκαθαίρομένης ἐπι-
θυμιῶν τε καὶ θυμῶν, δυνατόν καὶ φαύλην γυναῖκα ὑπομένειν τῇ 30
καρτερίᾳ χρωμένους. πλεοναζόντων δὲ ἐν ψυχῇ τῶν προεირημένων
παθῶν, πολλὰ καὶ δεινὰ γένοιτο ἂν ἐν τῇ παρὰ γνώμῃ συνοικήσει.

¹ ἐκείνου P. ² ἡμῖν P.L. ³ εἰ (μὴ οἶμ.) P.L. εἰ μὴ Poss.
⁴ μόνης om. L. ⁵ Sic P.L. εἰσάγειν Poss. ⁶ Sic P.L. τοῦτο Poss.

καὶ γὰρ καὶ συκοφαντεῖν ἡδύνατο ἂν τὴν γυναῖκα, καὶ τὴν μισουμένην ὁ μισῶν ἀνὴρ καὶ μοιχείας ἐπάγειν ἔγκλημα, καὶ προαχθεῖν ἂν εἰς φόνον ὑπὸ θυμοῦ πολλάκις. τῶν δὲ τοιούτων ἐποχὴν ὁ νόμος ἐποίησεν διδοὺς τὴν ἀπόστασιν τῆς μισουμένης γυναίκος, καὶ τὸ κατὰ φύσιν παρατρεπόμενον οὐκ ἐκώλυσεν, διὰ τὸ μὴ ἀγὰν εἰς τὰ 5 παρὰ φύσιν ἐμπεσεῖν τοὺς ἀνθρώπους.

- 10 Καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ
11 αὐτοῦ ἐπηρώτησαν αὐτόν. καὶ λέγει αὐτοῖς, ὅς ἐάν
ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοι-
12 χᾶται ἐπ' αὐτήν. καὶ ἐάν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα 10
αὐτῆς, καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, μοιχᾶται.

Εἰ καὶ τῷ χωρισμῷ, φησὶ, διαιρεῖται ἄνδρς, ἀλλὰ τῇ ἐξ ἀρχῆς συζεύξει ἀδιαίρετός ἐστι. διὰ τοῦτο μοιχείαν ἐκάλεσε τὸ συζεύγνυσθαι πρὸς ἄλλην ζώσης ἐκείνης. καὶ ἐπὶ γυναικὸς δὲ τὸ ἴσον μοιχεία δὲ ἐστὶν τό τε ἰδίᾳ συνεῖναι· οὐκ ἰδίᾳ δὲ σύνεστί 15 φησιν, ὅταν ἰδίαν ἀπολιπὼν, διὰ τοῦτο μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν, τουτέστιν ἐπὶ δευτέραν ἢν ἐπεισάγει τῇ κατὰ φύσιν αὐτῷ συνειμένη· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἡ γυνὴ οὐκ ἰδίᾳ σύνεστιν ἀνδρὶ, ἐὰν τὸν ἴδιον καταλίπῃ. καὶ ὁ μὲν νόμος τὴν προφανῇ μοιχείαν ἀπεκώλυσε, ὅτε τὴν ἐνοικοῦσαν ἐτέρῳ τις διαφθείροι. ὁ δὲ Σωτὴρ καὶ 20 τὴν οὐχ ὁμολογουμένην παρὰ πᾶσιν οὐδὲ γνωσκομένην, τῇ φύσει δὲ διελεγομένην κατέκρινε[†]. καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ ταῦτα τὸν Σωτῆρά φησιν εἰρηκέναι· ὁ Μάρκος δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς. οὐκ ἔστι δὲ ἐναντίον. ἐνδέχεται γὰρ καὶ τοῦτοις κᾠκεῖνοις ταῦτα^υ εἰρηκέναι. ἄλλως τε παραπέμπειν δοκεῖ 25 ἡμᾶς ὁ Μάρκος καὶ ὑπομιμνήσκειν, ὡς πρὸ τούτου οἱ μαθηταὶ περὶ τούτου ἐπηρώτων τὸν Ἰησοῦν, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτοῖς.

- 13 Καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία, ἵνα ἄψῃται αὐτῶν. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν.

Ἰδίον τοῦ δημιουργοῦ τὸ τοῖς ἑαυτοῦ ποιήμασι χαίρειν, καὶ τὴν³⁰ πρόσδοον αὐτῶν τὴν πρὸς ἑαυτὸν μὴ ἀποκωλύειν, καὶ μάλιστα τοῦ

[†] κατέκρινε σφ. L.

^υ τὰ αὐτὰ P.

καλύοντος οὐκ ὄντος. μόνη γὰρ κακία καὶ διαφθορά τῆς δημιουργίας ἀποκαλύει προσελθεῖν^α τῷ δημιουργῷ· τὸ δὲ τῆς φρονήσεως ἐνδεές οὐ καλυπτικὸν τῆς προσόδου. πλήρῳσιν γὰρ ἐπιζητεῖ^β ταύτην δὲ πρόσδος χαρίζεται. διὸ καὶ ἀκριβὴς ἡ λέξις, “ τῶν τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.” οὐ γὰρ τούτων εἶπεν, ἀλλὰ 5 τῶν τοιούτων. ἐπειδὴ πρόσεστι καὶ τὸ τῆς φρονήσεως ἐνδεές τοῖς παῖσιν. οὐπὲρ ἀποτρέπων ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε, “ μὴ παιδία γίνεσθε “ ταῖς φρεσίν.” ἐπεξήλθε δὲ ὁ παρὼν Εὐαγγελιστὴς τὴν αἰτίαν λέγων, καὶ ὅσον ἐρμηνεύων, “ τὸ τῶν τοιούτων γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία.”

Τίνος δὲ ἕνεκεν ἀπεσόβουν τὰ παιδία οἱ μαθηταί; ἀξιώματος 10 ἕνεκεν. τί οὖν αὐτοί; διδάσκει^γ αὐτοὺς μετριάζειν καὶ τύφον καταπατεῖν κοσμικόν. τὰ παιδία^δ δὲ^ε λαμβάνει καὶ ἐναγκαλίζεται καὶ τοῖς τοιούτοις ἐπαγγέλλεται^ς τὴν βασιλείαν. καὶ γὰρ πάντων τῶν παθῶν καθαρεύει ἡ ψυχὴ τοῦ παιδίου, καὶ τοῖς λελυπηκόσιν οὐ μνησικακεῖ, ἀλλ’ ὡς φίλος προσέρχεται ὡς οὐδενός 15 γενομένου καὶ ὅσα ἂν παρὰ τῆς μητρὸς μαστιχθῇ ταύτην ἐπιζητεῖ, καὶ πάντων αὐτὴν προτιμᾷ, κἄν τὴν βασιλίδι δειξῇ μετὰ διαδύματος, οὐ προτίθῃσι τῆς μητρὸς ῥάκια περιβεβλημένης· ἀλλ’ ἔλοιτο μᾶλλον ἐκείνην ἰδεῖν μετὰ τούτων, ἢ τὴν βασιλίδι μετὰ κόσμου· καὶ τῶν ἀναγκαίων οὐδὲν πλέον ἐπιζητεῖ, ἀλλ’ ὅσον 20 ἐμπλησθῆναι τοῦ μασθοῦ^ς, καὶ ἀφίστασθαι^δ τῆς θηλῆς. οὐ λυπεῖται ἐφ’ οἷς ἡμεῖς, ὅσον ἐπὶ ζημίᾳ χρημάτων καὶ τοῖς τοιούτοις. εὐ χαίρει πάλιν ἐπὶ τοῖς ἐπικήροις τούτοις· οὐκ ἐπτόχεται^ε πρὸς κάλλη σωμάτων. διὰ τοῦτο εἶπε, “ τῶν τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία,” ἵνα τῇ προαιρέσει ταῦτα^ς ἐργαζώμεθα, ἃ τῇ φύσει τὰ παιδία ἔχει. 25 καλὸν δὲ καὶ τὸ ἀναγκαλισάμενος αὐτὰ κατηυλόγει^ς. πάλιν γὰρ ὥσπερ εἰς ἀγκάλας ἐπανάγεται τοῦ δημιουργοῦ τὸ ποίημα χωρισθὲν αὐτοῦ κατ’ ἀρχὴν καὶ^δ ἐκπεπτωκός. ἐπετίθει δὲ τὰς χεῖρας τοῖς παιδίοις, τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν διδασκούσης τὴν τῆς θείας 30 δυνάμεως ἐπίθεσιν, ἣ τὸ ἔργον τὸ ἑαυτῆς τελειοῖ. τὸ δὲ σχῆμα^ς κοινόν, καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως ποιεῖ ὁ

^α P.L. παρελθεῖν Poss. ^γ διδάσκων P. ^ς τὰ παιδία om. P.L.

^α καὶ P.L. ^β ἐπαγγέλλεται P.L. ἀπαγγέλλεται Poss. ^ς μαστοῦ L.

^δ Sic L. ἀφίσταται Poss. et P. ^ε Sic L. οὐ πτοεῖται Poss. et P.

^ς ταύτη L. ^ς κατηυλόγει L. ^δ δὲ Poss. et P.

Χριστός, οὐ μὴν^ι κατὰ τὴν συνήθειαν ἐνεργεῖ^κ. ὅτι δὴ Θεὸς ὢν καὶ τὸν ἀνθρώπινον τρόπον διεφύλαττεν ὡς ἄνθρωπος κατὰ ἀλήθειαν γεγονώς.

ΚΕΦ. ΚΘ.

Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίον τὸν Ἰησοῦν.

5

- 17 Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδὸν, προσδραμών τις καὶ γονυπετήσας αὐτὸν, ἐπηρώτα αὐτὸν, διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ποιήσω ἵνα ζῶην αἰώνιον κληρονομήσω;

Τινὲς διαβάλλουσι τὸν νεανίσκον τοῦτον ὡς ὕπουλόν τινα καὶ πονηρὸν, καὶ μετὰ πείρας τῷ Ἰησοῦ προσελθόντα. ἐγὼ δὲ φιλάρ- 10 γυρον αὐτὸν οὐκ ἂν παραιτησαίμην εἰπεῖν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς τοιοῦτον αὐτὸν ὄντα ἤλεγξεν, ὕπουλον δὲ οὐδαμῶς, διὰ τὸ καὶ τὸν Μάρκον ταύτην ἀνηρηκέναι τὴν ὑποψίαν. καὶ δραμὼν γάρ, φησι, καὶ γονυπετήσας παρεκάλει καὶ ὅτι ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ἠγάπησεν αὐτόν. διὰ τὸ οὖν οὕτω πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο ὁ Χριστὸς, 15 λέγων, “οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός;” ἐπειδὴ ὡς ἄνθρωπος προσῆλθε, καὶ ἐνὶ τῶν πολλῶν διδασκάλων Ἰουδαϊκῶν^μ. διὰ τοῦτο γὰρ ὡς ἄνθρωπος αὐτῷ διαλέγεται. καὶ γὰρ πολλαχοῦ πρὸς τὰς ὑπονοίας τῶν προσιόντων ἀποκρίνεται ὡς ὅταν λέγῃ, “ἡμεῖς προσ- “κυνῶμεν ὃ οἶδαμεν,” καὶ, “ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαντοῦ, ἡ μαρ- 20 “τυρία μου οὐκ ἐστὶν ἀληθής.” ὅταν οὖν εἴπῃ, οὐδεὶς ἀγαθός, τοῦτ' ἐστίν, οὐδεὶς ἀνθρώπων. ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀποστερῶν ἀγαθότητος τοῦτο λέγει, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος. διὸ καὶ ἐπήγαγεν, “εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός.” καὶ οὐκ εἶπεν, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἐξεκάλυψεν ἑαυτὸν τῷ 25 νεανίσκῳ. τί δήποτε δὲ οὕτως αὐτῷ ἀπεκρίνατο; ἀνάγειν αὐτὸν κατὰ μικρὸν καὶ παιδεύειν κολακείας ἀπηλλάχθαι πάσης βουλό- μενος, καὶ Θεῷ προσηλωσάι, καὶ εἰδέναι τὸν ὄντως ἀγαθόν, καὶ τὴν ρίζαν καὶ τὴν πηγὴν πάντων, καὶ αὐτῷ τὰς τιμὰς ἀναφέρειν ἐπεὶ καὶ ὅταν λέγῃ, “μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς” πρὸς 30 ἀντιδιαστολὴν αὐτοῦ τοῦτό φησι, καὶ ἵνα μάθῃσι τίς ἡ πρώτη τῶν ὄντων ἀπάντων ἀρχή.

^ι μὴν L. μὲν P. et Poss.

^κ ἐνήργει L.

^μ διδασκάλῳ Ἰουδαϊκῷ L.

Οὐ δὲ μικρὰν ὁ νεανίσκος ἐπεδείξατο προθυμίαν τέως εἰς ἔρωτα τοιούτων ἐμπεσών· καὶ τῶν ἄλλων τῶν μὲν πειραζόντων, τῶν δὲ ὑπὲρ νοσημάτων προσιόντων, ἢ τῶν οἰκείων ἢ τῶν ἀλλοτριῶν, αὐτὸς ὑπὲρ ζωῆς αἰωνίου καὶ προσίων καὶ διαλεγόμενος. καὶ γὰρ καὶ λιπαρὰ ἦν ἡ γῆ καὶ πῖον, ἀλλὰ τῶν ἀκανθῶν τὸ πλῆθος τὸν σπόρον 5 συνέπνιγεν¹¹. σκόπει γοῦν πῶς ἦν παρεσκευασμένος τέως πρὸς τὴν τῶν ἐπιταγμάτων ὑπακοήν. οὐδὲ γὰρ εἶπε, πῶς εἰσέλθω εἰς τὴν ζωήν; ἀλλὰ, τί ποιήσας; οὕτως ἔτοιμος ἦν πρὸς ἐργασίαν τῶν λεχθησομένων. εἰ δὲ πειράσων προσῆλθεν, ἐδήλωσεν ἂν ἡμῖν καὶ τοῦτο ὁ Εὐαγγελιστῆς, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ποιεῖ. εἰ δὲ καὶ 10 αὐτὸς ἐσίγησεν ὁ Χριστὸς, αὐτὸν οὐκ εἶασε λαβεῖν, ἀλλ' ἤλεγξεν ἂν σαφῶς, ἢ καὶ ἠνίξατο. εἰ πειράσων προσῆλθεν, οὐκ ἂν ἀπῆλθεν λυπούμενος ἐφ' οἷς ἤκουσεν. ἐπιθυμεῖ οὖν τῆς ζωῆς, κατέχεται δὲ πάθει χαλεπωτάτῳ.

Εἰπόντος τοίνυν τοῦ Χριστοῦ τὰς ἀπὸ τοῦ νόμου ἐντολάς 15 φησὶν, “ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου. ὁ δὲ Ἰη-
“σοὺς ἐμβλέψας αὐτὸν ἠγάπησεν αὐτὸν,” καὶ τὰ ἐξῆς. Εἵτα ἐπειδὴ ἔμελλεν μέγα τι ἐπιτάττειν, προστίθῃσι τὰ ἔπαθλα λέγων,
“ἔν σοι ὑστερεῖ, ὑπάγε, ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ
“ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι.” εἶδες^o δὲ 20 πόσα βραβεῖα, ἰδὲ πόσους στεφάνους τίθῃσι τῷ σταδίῳ τούτῳ. εἰ δὲ ἐπείραξεν ἐκεῖνος, οὐκ ἂν αὐτῷ ταῦτα εἶπεν ὁ Σωτὴρ. νυνὶ δὲ καὶ λέγει, ὥστε αὐτὸν ἐφελκύσασθαι, καὶ τὸν μισθὸν αὐτῷ δείκ-
νυσι πολὺν ὄντα· καὶ γὰρ τῷ ἀκολουθεῖν αὐτῷ μεγάλη ἀντίδοσις. καλῶς δὲ οὐχὶ ζωῆς ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ θησαυροῦ. ἐπειδὴ γὰρ 25 περὶ χρημάτων ἦν ὁ λόγος, καὶ πάντων αὐτὸν γυμνὸν θεῖναι παρή-
νει, δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀφαιρεῖται τὰ ὄντα, ἀλλὰ προστίθῃσι τοῖς οὗσι πλείονα ὧν ἐκέλευσε παρασχεῖν, καὶ τοσοῦτον^p μείζον,
ὅσον^q γῆς ὁ οὐρανός. ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, “ἀπῆλθεν
“λυπούμενος, ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.” οὐχ^r ὁμοίως 30 κατέχονται οἱ τὰ ὀλίγα ἔχοντες, καὶ οἱ πολλῶν^s βαπτισ-
θέντες μέθῃ. ἡ γὰρ προσθήκη τῶν ἐπεισιόντων, μείζονα ἀνάπτει

¹¹ συνέπνιγεν Cod. L. qui hæc solus habet. ^o Poss. ἰδὲ et mox
ἰδὲ ποσ. στεφ. ^p τοσοῦτον P. ^q ὅσον P. ἵσου L. et Poss. ^r οὐ
γὰρ P. ^s καὶ οἱ πολλὰ Poss.

τὴν φλόγα, καὶ πενεστέρους ἐργάζεται τοὺς κτωμένους. σκόπει οὖν καὶ ἐνταῦθα ποῖαν ἐνεδείξατο ἡ τὴν ἰσχὺν τὸ πάθος. τὸν γὰρ μετὰ χαρᾶς προσελθόντα¹¹ καὶ προθυμίας, ἐπειδὴ ἐκέλευσε ρίψαι τὰ χρήματα, οὐδὲ ἐννοῆσαι τὴν ζωὴν εἶασεν, ἀλλὰ στυγνὸν ἐποίησε.

24 Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς, Τέκνα, 5
πῶς δύσκολόν ἐστι τοὺς πεποιοῦσθαι ἐπὶ τοῖς χρήμασιν
εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.

Τὸ, πῶς δυσκόλως λέγων, οὐ τὰ χρήματα διαβάλλει, ἀλλὰ τοὺς πέρα^x τοῦ μέτρου κατεχομένους ὑπ' αὐτῶν. τί δὴποτε δὲ τοῖς μαθηταῖς; τί οὖν ὁ Χριστός; “πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα 10
“ἔχοντες,” καὶ τὰ ἐξῆς. πένησιν οὖσιν καὶ οὐδὲν κεκτημένοις ἔλεγεν ὅτι δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. παιδεύων αὐτοὺς μὴ αἰσχύνεσθαι τῇ πενίᾳ, καὶ ὥσανεὶ ἀπολογούμενος αὐτοῖς ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἐπιτρέψαι ἔχειν. εἰπὼν δὲ δύσκολον, οὐχ ἁπλῶς εἶπεν, ἀλλὰ μετ' ἐπιτάσεως ἀδύνατον¹² καὶ 15
τοῦτο ἐκ τοῦ παραδείγματος ἐδήλωσεν ἐκ τοῦ κατὰ τὴν κάμηλον καὶ τὴν βελόνην· ὅθεν δείκνυται ὅτι οὐχ ὁ τυχὼν μισθὸς τοῖς πλουτοῦσι καὶ δυναμένοις φιλοσοφεῖν. διὸ καὶ Θεοῦ ἔργον ἔφησεν¹³ αὐτὸ εἶναι, ἵνα δείξῃ ὅτι πολλῆς δεῖ τῆς χάριτος τῷ μέλλοντι τοῦτο κατορθοῦν. τῶν γοῦν μαθητῶν ἐκπλαγέντων καὶ λεγόντων, 20
τίς δύναται σωθῆναι; ἐμβλέψας ὁ Ἰησοῦς λέγει, καὶ τὰ ἐξῆς.

Καὶ τίνας ἔνεκεν οἱ μαθηταὶ ταραττονταὶ πένητες ὄντες; ὑπὲρ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας ἀλγοῦντες· διὰ τοῦτο πρότερον ἐμβλέψας ταῦτά φησι· ἡμέρῃ γὰρ ὁμματι καὶ πρᾶξ φρίττουσαν 25
αὐτῶν τὴν διάνοιαν παραμυθησάμενος, τότε καὶ διὰ τῶν ρημάτων 25
αὐτοὺς ἐνίσχισεν, τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν εἰς μέσον ἀγαγὼν, καὶ οὕτω ποιήσας θαρρεῖν· καὶ πῶς ἂν γένοιτο τοῦτο δυνατόν; ἵνα τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος ἐννοήσας, ἐπιτηδῆσας ῥαδίως, καὶ τὸν Θεὸν παρακαλέσας συνεφέασθαι σοι τῶν καλῶν τούτων ἄθλων, τῆς 30
ζωῆς ἐπιτύχῃς, καὶ ἀποστὰς τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας ῥ...της καὶ 30
τὰ ὄντα· καὶ ἡ φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὅγκον ἀποθεμένοι πάντα καὶ τὴν ἐνπερίστατον ἁμαρτίαν¹⁴.

¹¹ ἐπεδείξατο P.L. ¹² προσελθεῖν L. ¹³ Sic P.L. παρὰ Poss.
¹⁴ ἔδειξεν L. ¹⁵ Hoc Sch. ded. e Cod. L.

Στενὴ γὰρ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπαγοῦσα εἰς τὴν ζωὴν, δι' ἧς κάμηλος, παχύτατον τοῦτο καὶ ὀγκῶδες, οὐ δυνήσεται εἰσελθεῖν. καλὴ οὖν καὶ ἡ τοῦ νόμου προπαίδεια, καὶ οὐκ ἀναιρεῖ αὐτὴν ὁ Χριστὸς, ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ ταύτης ἐπιδεικνύων, οὐ συμπλήρωσιν· καὶ τὸ μὴ ἀλλότριον ἑαυτοῦ εἶναι τὸν νόμον διὰ τούτου μαρτυρῶν. 5
τελειότης γὰρ παρ' αὐτοῦ· ἀφελὼν γάρ, φησιν, τὰ περιττῶς προσκείμενα, “δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι.” μηκέτι γὰρ τῶν ἐμποδιζόντων ὄντων ἀκόλουτον ἔστω σι τὸ ἀκολουθεῖν τῷ πρὸς τὴν ζωὴν τὴν ἀληθῆ ὁδηγοῦντι· πῶς δὲ δυνατόν γίνεται, καὶ πῶς τὸ ἐκ παραδείγματος ἀδύνατον λύεται, παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἐστὶ μαθεῖν, 10
λέγοντος τοῖς πλουσίοις, “ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ “ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους “ αὐτῶν σκηνάς.”

Πάντα δὲ δυνατὰ λέγων εἶναι ὁ λόγος παρὰ Θεῷ, μὴ συκοφαντῆσαι παρὰ τοῖς λέγουσιν, ἄρ' οὖν καὶ τὰ κακά; οὐ γὰρ ἐν πᾶσι 15
τοῖς Θεῷ δυνατοῖς ἀριθμεῖται τὰ κακά. ὅπου γὰρ ὁ Θεὸς εἰρήται, τὸ καλὸν ἔπεται, καὶ οὐδ' ἂν ἐννοησαί τις ὑγιαίνων, ὅτι τὰ κακά Θεῷ δυνατά· οὐδὲ ἀδυναμίαν εἴποι ἂν τὸ κακὰ μὴ ποιεῖν. ἀσθένεια γὰρ τοῦναντίον, ἡ τῶν κακῶν ποιήσις· καὶ ἀσθενείας τὰς ἁμαρτίας ὁ Παῦλος καλεῖ λέγων, “ἔτι γὰρ Χριστὸς ὄντων ἡμῶν 20
“ ἀσθενῶν, κατὰ καιροῦ ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανεν,” καὶ ὁ τοῦ Ψαλμοῦ λόγος, “ἐπλύνθησάν,” φησιν, “αἱ ἀσθενεῖαι αὐτῶν,” τὰς ἀσθενείας ἁμαρτίας καλῶν. ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνο ἐγκαλέσειέ τις τῷ λόγῳ τῷ λέγοντι πάντα Θεῷ δυνατά· ἄρα οὖν καὶ τὸ γεγονὸς ποιῆσαι μὴ γεγομέναι Θεῷ δυνατόν ἐστι; ἀχρεῖον γὰρ αὐτῷ 25
τὸ τοιοῦτον οὐδὲν δὲ ἀχρεῖον ἐπὶ Θεοῦ δυνάμειος παραλαμβάνεται. ζητήσκει δ' ἂν τις, πῶς ἡγάπησεν αὐτὸν μὴ μέλλοντα ἐπὶ ζωὴν ἀκολουθεῖν· ἔστι δὲ ἐπὶ μὲν τοῖς προτέροις ἀγάπης ἄξιος ὁ τὰ τοῦ νόμου φυλάξας, καὶ ταῦτα ἐκ τῆς νεότητος· τῇ δὲ περὶ τὸ τέλειον ὀλιγορίᾳ τὴν ἐπὶ τοῖς πρόσθεν ἀγάπην τελείαν οὐκ 30
εἶασεν γενέσθαι· ὥσπερ οὐδὲ τὴν τελειότητα ἐδέξατο. διόπερ ὁ Παῦλος ἀτελες ἅπαν τὸ ἐν τῷ νόμῳ καταλαβὼν, ἐπὶ τὴν τελειότητα ἔσπευσεν “ἅτινα γὰρ ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἤγημαι διὰ τῶν “ χρηστῶν ζημίαν.” οὐκ οὖν εἰ κέρδος καὶ ἡ τοῦ νόμου πλήρωσις ἐν

καιρῷ, δικαίως καὶ ἡ ἐπὶ ταύτην ἀγάπη· τὸ δὲ μὴ ἀκολουθήσαι πρὸς τὸ τέλειον τῆς τελείας ἀγάπης ἀφείλετο τὸν μὴ ἀκολουθήσαντα. ἐξελέγχεται δὲ ἐν τῷ λόγῳ Μαρκιανιστῶν τε παράνοια καὶ Μανχαϊσμ, οἱ τὸν νόμον ἀλλότριον εἶναι φασιν τοῦ Χριστοῦ. οὐ γὰρ ἐπὶ τοῦ ἀλλοτρίου πληρώσει ἡγάπησεν ἂν ὁ Χριστὸς τὸν 5 περὶ ταύτης παρρησιασασμένον· οὐ μὴν οὐδὲ τὸ ἄπειστον μεμαρτύρηκε τῷ λέγοντι, “ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου.” ἡ γὰρ ἂν ὑπερβεβηκὼς ἦν τὰ ἀνθρώπινα μέτρον, οὐδὲ μίᾳ ἔνοχος ὦν ἁμαρτία· ἀλλὰ τῷ δυνατὸν ἀνθρώπῳ περιφυλάξασθαι τὸν νόμον, ἐκεῖνός τε ἐμαρτύρησεν ἐν ἑαυτῷ· καὶ Χριστὸς ἐπὶ τῇ δυνατῇ τῶν 10 νόμων τηρήσει ἡγάπησεν.

28 Ἦρξατο δὲ ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ, Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφή-
29 καμεν πάντα καὶ ἡκολουθήσαμεν σοι. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, Οὐδεὶς ἐστίν ὃς ἀφή-
κεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφὰς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, 15 ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς, ἔνεκεν ἐμοῦ καὶ ἔνεκεν τοῦ
30 εὐαγγελίου, εἰ μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, οἰκίας καὶ ἀδελφούς καὶ ἀδελφὰς καὶ μητέρας καὶ τέκνα καὶ ἀγροὺς, μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζῶνι αἰώνιον. 20

Ποῖα πάντα ὃ μακάριε Πέτρε; τὸν κάλαμον, τὸ δίκτυον, τὸ πλοῖον, τὴν τέχνην, ταῦτά μοι πάντα λέγεις; καὶ φησιν. ἀλλ’ οὐ διὰ φιλοτιμίαν, ἀλλ’ ἵνα διὰ τῆς ἐρωτήσεως ταύτης τὸν τῶν πενήτων εἰσαγάγω δῆμον. ἐπειδὴ γὰρ τοῦ Χριστοῦ ἤκουσας λέγοντος “εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δός πτω- 25
“χοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς.” ἵνα μὴ λέγῃς, τί οὖν ἔαν μὴ ἔχω ὑπάρχον, οὐ δύναμαι τέλειος εἶναι; ἐρωτᾷ Πέτρος· ἵνα σὺ μάθῃς, καὶ δεξιόμενος παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀπόφασιν θαρρῆς· ὑπὲρ γὰρ τῆς οἰκουμένης αὐτὸς τὴν πεῦσιν ταύτην προσήγαγεν.

Ἴνα δὲ μὴ ἀκούσαντες τὸ ὑμεῖς οἱ λοιποὶ, ἐξαίρετον τῶν μαθη- 30
τῶν τοῦτο εἶναι μὴ νομίσωσιν, ἐξέτεινε τὸν νόμον καὶ ἤπλωσε τὴν

γ Post δῆμον hæc add. Poss. ὅτι καὶ ὀλίγα τις ἀφ᾽, καὶ πολλὰ, ἔνεκεν αὐτοῦ αἰώνιον θῆσαυρον λήψεται. nos e Cod. L. ampliora credimus.

ὑπόσχεσιν ἐπὶ τὴν γῆν ἄπασαν, καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων καὶ τὰ μέλ-
λοντα πιστοῦται. ὅτι καὶ ὀλίγα τις ἀφ᾽ ἧς, καὶ πολλὰ, ἔνεκεν
αὐτοῦ, αἰῶνιον θησαυρὸν λήψεται. ὅταν δὲ λέγει, “ὃς ² ἀφῆκε
“γυναῖκα,” ἐν τούτῳ φησιν, ὥστε διασπᾶσθαι τοὺς γάμους, ἀλλ’ ὁ
περὶ τῆς ψυχῆς ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν 5
ἐμοῦ, εὐρήσει αὐτήν· οὐχ ἵνα ἑαυτοὺς ἀναιρῶμεν, οὐχ ἵνα ἐντεῦθεν
ἤδη χωρίζωμεν αὐτοὺς ³ ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλ’ ἵνα πάντων προτι-
μῶμεν τὴν εὐσέβειαν· τοῦτο καὶ ἐπὶ γυναικὸς καὶ ἀδελφῶν καὶ
τῶν ἄλλων φησί. δοκεῖ δέ μοι καὶ τοὺς διωγμοὺς ἐνταῦθα αἰνίτ-
τεσθαι· ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ἦσαν, καὶ πατέρες εἰς ἀσέβειαν ἔλκοντες 10
παῖδας, καὶ γυναῖκες ἄνδρας, ὅταν ταῦτα κελεύσωσι, φησί, μήτε
γυναῖκες ἔστωσαν, μήτε πατέρες· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος ^b ἔλεγεν,
“εἰ δὲ καὶ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωρίζεσθω.” ἀναστήσας οὖν τὰ
πάντα ^c φρονήματα, καὶ ποιήσας καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ὑπὲρ τῆς
οἰκουμένης θαρρεῖν ^d, ἐπιφέρει ^e,

15

31 Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι
πρῶτοι.

Δεικνύς ὅτι τῶν πρώτων εἶναι δοκούντων ἔσονται πρῶτοι οὗτοι
οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες καὶ τὰ ἑαυτῶν ἀφέντες. ἐνταῦθα δέ μοι
δοκεῖ τοὺς Φαρισαίους αἰνίττεσθαι· ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἶπεν, ὅτι 20
υἱοὶ τῆς βασιλείας ἔξω βληθήσονται· ἄλλοι ^f δὲ φησιν ἐρωτῶσιν,
εἰ τοῖς ἀντεχομένοις χρημάτων δύσκολος ἡ σωτηρία, τοῖς ἀπολι-
ποῦσι πάντα τίς ἡ ἐλπίς; δῆλον δὲ ἀπὸ τοῦ ὅτι τὸ, “τίς ἄρα
“δύναται σωθῆναι;” περὶ πλουσίων ἐλέγετο. περὶ δὲ ἑαυτῶν εἰδέναι
βούλονται τὴν ἀποκειμένην ἐλπίδα, οὐχ ὥς μεγάλα τινὰ καταλε- 25
λοιπότες, ἀλλ’ ὥς αὐτῶν ὧν εἶχον ἐκστάντες. καὶ ὁ Σωτὴρ ἀπο-
καλύπτει τὴν ἀνταπόδοσιν, ἀποδεχόμενος τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ τὴν
ἀγάπην ἐπιρρωννύων. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Παῦλος εὐχεται ὑπὲρ τῶν
ἐκκλησιῶν, “τὸ εἰδέναι τίς ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως, καὶ τίς ὁ πλου-
“τος τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς πιστεύοντας.” 30

Οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφοὺς κ. τ. ἐ.

“Ἰσθῆσι δὲ τὴν ἐπαγγελίαν οὐκ ἐν μόνοις τοῖς Ἀποστόλοις ἀλλὰ

² λέγει ὅτι P. ^a Sic L. αὐτὸν Poss. ^b Sic L. ἀπόστολος P.
et Poss. ^c πάντων P. ^d Sic PL. τῷ Θεῷ ὑπὲρ πάντων θαρρεῖν Poss.
^e ἐπιφ. add. L. ^f ἄλλως L.

καὶ πάντα τὸν ἀπολείποντα τὰ ἑαυτοῦ φίλα καὶ οἰκίαν, φησι
πολλαπλασίονα λήψεσθαι, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσαι· ὅπερ
διαιροῦσιν ὅ τε Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς, τὸ μὲν πολλαπλάσιον ἐν
καιρῷ τούτῳ λέγοντες· τὴν δὲ αἰώνιον ζωὴν ἐν τῷ ἐρχομένῳ ἔστι
δὲ νῦν ἢ τῶν πολλαπλασίων ἀπόλαυσις κατὰ τὴν κοινωνίαν, οὐδὲ
κατὰ τὴν κτῆσιν· ὅτι δὲ προτίθεικεν ὁ Σωτὴρ τὰ τῶν ἀδελφῶν
ἅπαντα τοῖς ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου στρατευομένοις· οὕτως καὶ
οἰκίας πολλὰς καὶ ἀδελφούς καὶ ἀδελφὰς καὶ μητέρας καὶ τέκνα
καὶ ἀγροὺς ὑπάρχειν ἔλεγεν τοῖς τὰ ἴδια καταλείπουσιν, ὅτι ἡ
ἀγάπη πᾶσαν ἐπλήρωσεν οἰκειότητα τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ πᾶσαν
χρείαν ὅσην ἂν οἰκίαι καὶ ἀγροὶ παρέχουσιν. προστίθεικε δὲ ὁ
Λουκᾶς καὶ περὶ γυναικός· τοῦτο δὲ κατὰ τὸν Παῦλον κελεύοντα
τιμᾶν πρεσβυτέρας μὲν ὡς μητέρας, νεωτέρας δὲ ὡς ἀδελφὰς ἐν
πάσῃ ἀγνείᾳ. ὥσπερ γὰρ ἀδελφούς διδῶσι τοὺς οὐκ ἀδελφούς,
καὶ γονεῖς τοὺς οὐ γονεῖς, καὶ τέκνα τὰ οὐ τέκνα, οὕτω καὶ γυναῖ- 15
κα τὴν οὐ γυναῖκα· καὶ ἐτέρῳ τρόπῳ δηλαδὴ πνευματικῷ ἀπολι-
πεῖν δὲ τὸ κατὰ σάρκα γένος ἀγαθόν ἔστι διὰ τὴν πνευματικὴν
ζωὴν, καθὰ καὶ πάλαι περὶ τῆς φυλῆς τοῦ Λευὶ ἔλεγεν ὁ Μωϋσῆς,
“ ὁ λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ εὐχάρετα σε, καὶ τοὺς ἀδελ-
“ φούς αὐτοῦ οὐκ ἐγένω, καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ἀπέγνων. ἐφύλαξε 20
“ τὰ λόγια σου, καὶ τὴν διαθήκην σου διετήρησεν. δηλώσουσι τὰ δι-
“ καιώματά σου τῷ Ἰακώβ, καὶ τὸν νόμον σου τῷ Ἰσραὴλ. ἐπιθή-
“ σουσι θυμίαμα διαπαντός ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου σου.” ἐκεῖ τε γὰρ
διὰ τὴν θεῖαν σπουδὴν ἢ τοῦ γένους ἀπόστασις· καὶ ἐνταῦθα τὸ
ἴσον· οὐχ ὡς ἐτέρως ἀπαλλοτριοῦσθαι δεῖν τοῦ γένους πλὴν ὅσον 25
ἐν προτιμῇσει τοῦ καλλιόνος καὶ πρὸς τὸ ἀνεμπόδιστον τῆς εὐαγ-
γγελικῆς διακονίας. ἐτίμα γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος τὴν κατὰ σάρκα
προσηκούσαν αὐτῷ μητέρα, καὶ τῷ ἀγαπῶντι μαθητῇ ταύτῃ ἐνε-
χείριζεν· ὥστε ὁ Μανιχαίου λόγος ἀλλότριος τῆς Χριστοῦ βουλή-
σεως, καὶ πάντες οἱ τὴν φυσικὴν ἀνατρέποντες οἰκειότητα διὰ τὴν 30
πνευματικὴν, ἀλλότρια τοῦ Σωτῆρος διανοοῦνται.

Ἀδιάφορον δὲ τὸ λέγειν “ ἕνεκα τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος,” ἢ “ ἕνεκα τοῦ
“ Εὐαγγελίου,” ὡς ὁ Μάρκος, “ ἢ ἕνεκα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ,”
ὡς ὁ Λουκᾶς· τό τε γὰρ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ δύναμις ἔστι τοῦ Εὐ-
αγγελίου καὶ τῆς βασιλείας· τό τε Εὐαγγέλιον εἰς ὄνομα ἀνήρτηται 35

τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ γνωρίζεται, καὶ παραγίνεται· προσέθηκε δὲ ὁ Μάρκος καὶ τὸ μετὰ διωγμῶν ἔχειν πολλαπλασίονα νῦν, καθὼ διὰ τὴν εὐσέβειαν πολλοὺς εὐρήσει γησιωτέραν αὐτῷ πολλάκις τὴν διάθεσιν ἀπονέμοντας· ταῦτα γὰρ καὶ ἐγένετο πάντα παρὰ τῶν πιστῶν, καὶ ἐπὶ 5 τοσοῦτον ἐκράτει, ἐφ' ὅσον καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν τελειότητα προκόπτειν συνέβαινεν.

32 Ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ ἦν προάγων αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐθαμβοῦντο, καὶ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο. καὶ παραλαβὼν πάλιν τοὺς 10 δώδεκα, ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν.

Προλέγει τοῖς μαθηταῖς ἀναγκαίως ταῦτα, ἵνα γινώσκουσιν ὅτι προειδὼς καὶ οὐκ ἀγνοῶν πέπονθε, καὶ οὐκ ἄκων ἀλλ' ἔκων ἐπὶ τοῦτο βαδίσας. διὸ καὶ πολλάκις τὸ τοιοῦτον προσηγόρευσεν¹, 15 ὡς ὁ Μάρκος ἐπισημαίνεται λέγων, καὶ παραλαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν. καὶ κατ' ἰδίαν τοῖς μαθηταῖς τὰ τοιαῦτα προαποκαλύπτειν² οἰκείως ἐγένετο. οὗτοι γὰρ καὶ τῆς προγνώσεως ἄξιοι, καὶ τοῦ μὴ θορυβηθῆναι τοῖς πάθεσιν. ὅθεν χωρὶς αὐτοῖς διαλέγεται, πολλῶν καὶ 20 ἄλλων συνοδοιπορούντων. λέγει δὲ καὶ σαφῶς τὰ ἐσόμενα, καὶ τὸ ἐμπτυσθῆναι³ δὲ ἀπεμνημόνευσεν, ἵνα μηδὲν ἢ παρασεσιωπημένον δ' ἰ διὰ τὸ μὴ προεγῶσθαι ταραξεί⁴ τοὺς ἐξαίφνης ὄρνοντας. Ἰασις δὲ τούτων ἀπάντων τὸ, “τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται” ἀναγκαῖον δὲ προσαπεμνημόνευσεν⁵ ὁ Λουκᾶς, καὶ τὸ ἐκ προφητῶν τὸ 25 “τελεσθήσεται”⁶ πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῶν υἱῶν “τοῦ ἀνθρώπου.” μέγιστον γὰρ εἰς παραμυθίαν τὸ καὶ διὰ τῶν προφητῶν προειρησθαι τὸν Σωτῆρα τοιαῦτα μέλλοντα πάσχειν, ἵνα ὅταν τὰ σκυθρωπὰ ταῦτα ἐξέλθῃ, καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐντεῦθεν προσδοκήσωσι. ὁ γὰρ τὰ λυποῦντα οὐκ ἀποκριψάμενος, καὶ τὰ 30

¹ τῷ τοιοῦτῳ προηγόρευσεν P. ² προαποκαλύπτειν POSS. προαποκαλύπτειν P. προαποκαλυπτειν L. ³ Sic P.L. ἐμπατισθῆναι POSS. ⁴ P. οἱ POSS. ⁵ Sic P.L. παρᾶξει POSS. ⁶ προαπεμν. P. ⁷ τελεσθήσεται P.L. τελεθῆσ. POSS.

δοκοῦντα εἶναι ἐπονείδιστα, εἰκότως ἔμελλε καὶ περὶ τῶν λοιπῶν πιστεύεσθαι.

ΚΕΦ. Λ.

Περὶ τῶν νῶν Ζεβεδαίου.

35 Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης οἱ 5
υἱοὶ Ζεβεδαίου λέγοντες, Διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα ὃ ἐὰν
αἰτήσωμεν, ποιήσης ἡμῖν.

Πῶς ὁ Ματθαῖος φησιν, ὅτι μητὴρ προσῆλθεν; ἀμφότερα
γενέσθαι εἰκός. τὴν γὰρ μητέρα παρέλαβον ὡς μερίζονα τὴν ἰκε-
τηρίαν ἐργασόμενοι, καὶ αὐτὴ τὸν Χριστὸν δυσωπήσαντες^η. ὅτι 10
γὰρ τοῦτο ἦν, καὶ αὐτῶν μᾶλλον ἢ αἰτήσεις ἦν, καὶ αἰσχυνόμενοι
προβάλλονται τὴν τεκοῦσαν, σκόπει ἡ^ο πρὸς αὐτοὺς ἀποτείνει τὸν
λόγον. μάθωμεν δὲ τί πρότερον αὐτοῖσι, καὶ ἀπὸ ποίας γνώμης,
εἴτε αὐτοὶ εἴτε καὶ μητὴρ, καὶ πόθεν ἐπὶ τοῦτο ἦλθον. ἐώραν
αὐτοὺς τιμωμένους παρὰ τοὺς ἄλλους, καὶ προσεδόκησαν ἐντεῦθεν 15
ἐπιτεύξεσθαι. ἀλλὰ τί ποτέ ἐστιν ὃ αὐτοῖσι; ἄκουσον ἐτέρου
Εὐαγγελιστοῦ σαφῶς ἐκκαλύπτοντος^ρ. διὰ γὰρ τὸ ἐγγὺς εἶναι
τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ δοκεῖν ὅτι ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἤδη φαίνεται,
ταῦτα ᾔτουν. ἐνόμιζον γὰρ ὅτι μετὰ τὴν βασιλείαν οὐ τεύξονται.
διὰ τοῦτο γοῦν καὶ νῦν προσῆλθον ἀξιοῦντες· ὅθεν δῆλον ὅτι περὶ 20
αἰσθητῆς ὑπόπτειον βασιλείας. ἀλλὰ μηδεὶς καταγινωσκέτω τῶν
Ἀποστόλων, εἰ οὕτως ἀτελέστερον διέκειντο. οὕτω σταυρὸς^q ἦν,
οὕτω πνεύματος χάρις. διὰ τοῦτο γὰρ ἐκκαλύπτει αὐτῶν τὰ ἐλατ-
τώματα, ἵνα μετὰ ταῦτα γνῶσι τίνες ἀπὸ τῆς χάριτος ἐγένοντο.
οὐκ ἀγνοῶν δὲ ὁ Σωτὴρ τί αἰτῆσαι βούλονταί, φησι, “τί θέλετε;” 25
ἀλλ’ ἵνα ἀναγκάσῃ αὐτοὺς ἀποκρίνεσθαι, καὶ οὕτως διδάξῃ^ρ. τὸ
δὲ αἰσχυνόμενοι (ἐπειδὴ ὑπὸ πάθους ἀνθρωπίνου πρὸς τοῦτο ἴεσαν^σ)
κατ’ ἰδίαν ἐκτὸς τῶν μαθητῶν λαβόντες αὐτὸν ἠρώτησαν· πρὸς-
επορεύθησαν^τ γὰρ, φησὶν, ὥστε μὴ γενέσθαι αὐτοῖς καταδῆλον. τί
οὖν αὐτοῖς^η; δῆλον^κ ὅτι οὐδὲν πνευματικὸν ᾔτουν, οὔτε ᾔδεσαν 30

^η δυσωπήσαντες L. ^ο πῶς P. ^ρ Sic P.L. ἐγκαλ. Poss. ^q Sic P.L.
σπηῆρος Poss. ^τ Sic P.L. διδάξαι Poss. ^σ ἦσαν L. ^τ προε. P.L.
^η αὐτοῖς L. ^κ δῆλόν P.

πάλιν ὅπερ ἤτουν· οὐ γὰρ ἂν ἐτόλμησαν τοσοῦτον αἰτῆσαι. φη-
 σιν, οὐκ οἶδατε τί αἰτείσθε· πῶς μέγα, καὶ τὰς ἄνω ὑπερβαῖνον
 δυνάμεις. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω; ἰδὲ^γ πῶς εὐθέως
 ἀπήγαγεν τῆς ὑπόνοιᾳς ἀπὸ τῶν ἐναντίων αὐτοῖς διαλεχθεῖς. ὑμεῖς
 μὲν γάρ, φησι, περὶ τιμῆς μοι διαλέγεσθε, ἐγὼ δὲ περὶ ἀγώνων⁵
 ὑμῖν καὶ ἰδρώτων. οὐ γὰρ ἐστὶν οὗτος ὁ τῶν ἐπάθλων καιρὸς, ἀλλὰ
 σφαγῆς καὶ πολέμων καὶ κινδύνων τὰ παρόντα. καὶ ὅρα πῶς τῷ
 τρόπῳ τῆς ἐρωτήσεως ἐφέλκεται. “δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ
 “ἐγὼ πίνω;” ἵνα τῇ πρὸς αὐτὸν κοινωνίᾳ προθυμότεροι γένωνται.
 καὶ βάπτισμα πάλιν αὐτὸ καλεῖ^z. δεικνὺς μέγαν ἀπὸ τῶν γινο- 10
 μένων τὸν καθαρμὸν, αὐτοῖς μὲν τὸν ἑαυτοῦ, τῇ οἰκουμένῃ δὲ τὸν
 ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. “λέγουσιν αὐτῷ, δυνάμεθα.” εὐθέως ἐπηγγείλαν-
 το, προσδοκῶντες ἀκούσεσθαι ὅπερ ἤτησαν, ἐπειδὴ ταῦτα εἶπον.
 δεικνὺς δὲ ὅτι οὐκ ἀλαζονεία^a τὰ εἰρημένα, φησί, “τὸ μὲν ποτήριον
 “ὃ ἐγὼ πίνω πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτι- 15
 “σθήσεσθε,” τοῦτ' ἐστὶ, μαρτυρίῳ καταξιωθήσεσθε, καὶ ταῦτα
 πείσεσθε ἅπερ ἐγώ· “τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύ-
 “μων μου οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται παρὰ τοῦ
 “Πατρὸς.” ἰδὲ πῶς ἐπῆρεν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, καὶ ὑψηλὰς ἐποίησε,
 καὶ πρὸς λύπην ἀχειρώτους εἰργάσατο. ἀλλὰ τί ποτε ἐπὶ τὸ 20
 εἰρημένον; καὶ γὰρ δύο ἐστὶν τὰ ἀπορούμενα· ἐν μὲν, εἰ ἡτοί-
 μασταί τινι τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ; ἕτερον δὲ, εἰ ὁ πάντων
 Κύριος ἐκείνοις οἷς μὴ ἐτοίμασται οὐκ ἦν κύριος^b παρασχεῖν;
 πρὸς μὲν οὖν τὸ πρότερον ἐροῦμεν, ὡς οὐδεὶς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἢ ἐξ
 ἀριστερῶν κάθηται. ἄβατος γὰρ πάσῃ τῇ κτίσει ὁ θρόνος ἐκεῖνος. 25
 ὡς οὖν ἐξαίρετον τοῦ μονογενοῦς τίθησιν αὐτὸ ὁ Παῦλος λέγων,
 “πρὸς τίνα γὰρ τῶν Ἀγγέλων εἰρηκέποτε, κάθου ἐκ δεξιῶν μου;
 “καὶ πρὸς μὲν τοὺς Ἀγγέλους φησὶν· ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους
 “αὐτοῦ πνεύματα· πρὸς δὲ τὸν Υἱόν, ὁ θρόνος σου ὁ Θεὸς εἰς τὸν
 “αἰῶνα.” πῶς οὖν φησι τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου ἢ “ἐξ εὐωνύ- 30
 “μων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι;” ὡς ὄντων καθεζομένων τινῶν ἢ οὐκ
 ὄντων; ἄπαγε· ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν ἀπεκρίνετο^c τῶν ἐρωτῶν-

^γ εἶδες L.
 οὐκ ἔστι παρ. L.

^z Sic P.L. ἀνακαλεῖ POSS.
^c ἀπεκρίνατο P.

^a οὐ κολλάζει L.

^b κύριος

των συγκαταβαίνων τῇ αὐτῶν διανοίᾳ. οὐ γὰρ ᾔδεσαν τὸν ὑψηλὸν
 θρόνον ἐκείνον καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καθέδραν, ἀλλ' ἐν
 ἐξήτουν^b μόνον τῶν πρωτείων ἀπολαῦσαι καὶ πρὸ τῶν ἄλλων
 στήναι. ἐπειδὴ γὰρ δώδεκα θρόνους ἤκουσαν, ἀγροῇσαντες τί ποτε
 ᾔν το εἰρημένον, τὴν προεδρίαν ἐπεζήτησαν. ὁ τοίνυν φησὶν ὁ 5
 Χριστὸς τοῦτ' ἔστιν ὅτι ἀποθανεῖσθε μὲν δι' ἐμὲ καὶ κοινωνήσετέ
 μοι κατὰ τὸ πάθος· οὐ μὴν ἀρκεῖ τοῦτο ποιῆσαι πρὸς τὴν πρώτην
 τάξιν ὑμᾶς κατασχεῖν. ἂν γάρ τις ἕτερος ἔλθοι^c μετὰ τοῦ μαρ-
 τυρίου καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετὴν κεκτημένον πολλῶ πλείονα
 ὑμῶν, οὐκ ἐπειδὴ φιλῶ νῦν ὑμᾶς^d, καὶ τῶν ἄλλων προκρίνω, διὰ 10
 τοῦτο παρωσάμενος ἐκείνους, ὑμῖν δώσω τὰ πρωτεῖα. ἐκείνοις οὖν
 ἡτοίμασται τοῖς ἀπὸ τῶν ἔργων δυναμένοις γενέσθαι λαμπροτέ-
 ροις. πανταχόθεν οὖν αὐτοὺς συναλαύνει, μετὰ γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ
 χάριν, εἰς τὴν τῶν οἰκείων κατορθωμάτων ἐπίδειξιν τὰς ἐλπίδας
 τῆς σωτηρίας καὶ τῆς εὐδοκίμησης ἔχειν. ὅτι γὰρ αὐτὸς Κύ- 15
 ριὸς ἐστὶ τοῦ παντός, δῆλον ἐξ ὧν αὐτὸς πᾶσαν ἔχει τὴν κρίσιν,
 καὶ αὐτὸς ἀποδώσει^e ὡς δίκαιος κριτὴς Παῦλος τὸν τῆς δικαιο-
 σύνης στέφανον, οὐ μόνον δὲ αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἡγαπηκόσι τὴν
 ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, κατὰ τὸν τοῦ Ἀποστόλου λόγον. παραπεμπό-
 μενος οὖν αὐτοὺς οἰκονομικῶς, ὥστε μὴ ὑπὲρ πρωτείων ἐνοχλεῖν 20
 εἰκῇ καὶ μάτην, ὁμοῦ καὶ μὴ λυπῆσαι βουλόμενος, ἀμφοτέρα
 ταῦτα κατορθοῖ. οὐ τοίνυν τὸν Υἱὸν ὑπερβέβηκεν ἡ τριακονταετία.
 ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, ὡς εἰ καὶ ἔλεγεν, ὑπ' ἐμοῦ.
 ὅθεν ὁ Μάρκος οὐδὲ εἶρηκε τὸ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου. ἀκούσαντες
 δὲ φησιν οἱ δέκα ὅτι ἐπετιμήθησαν, ἡγανάκτησαν. ἕως μὲν γὰρ 25
 τοῦ Χριστοῦ ὁ^f ψῆφος ᾔην, οὐκ ἡγανάκτου, ἀλλ' ὁρῶντες αὐτοὺς
 προτιμωμένους^g, ἔστεργον, αἰδοῦμενοι τὸν διδάσκαλον. καὶ πρὸς
 Πέτρον δὲ τι παθόντες ἀνθρώπινον, οὐκ ἔδυσχεραίνον, ἀλλ' ἡρώ-
 τησαν μόνον, τίς ἄρα μείζων ἐστίν; ἐπειδὴ δὲ ἐνταῦθα τῶν μαθη-
 τῶν ἡ αἰτήσις ᾔην, ἀγανακτοῦσι, καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα εὐθέως, ἀλλ' 30
 ὅτε αὐτοῖς ἐπετίμησεν ὁ Χριστὸς, καὶ ἔδειξεν οὐ πάντας ληψο-
 μένους^h, οὕτω ἅπαντες ἀτελέστεροι ᾔσαν. ἀλλὰ μὲν ταῦτα ὄψειⁱ

^b Sic P.L. ἐνεζήτουν Poss. ^c ἔλθῃ P. ^d Sic L. ἡμᾶς P. ^e ἀπο-
 δίδωσιν L. ^f ἡ P. ^g Sic P.L. προτιμωτέρους Poss. ^h Sic P.L.
 λελογημένους Poss. ⁱ Sic P.L. ὄψει Poss.

αὐτοὺς πάντων τούτων ἀπηλλαγμένους τῶν παθῶν, καὶ τὰ πρω-
 τεῖα παραχωροῦντας ἀλλήλοις. Τί οὖν ὁ Χριστός; προσκαλε-
 σάμενος αὐτούς, φησι, τῇ κλήσει πρὸ τοῦ λόγου αὐτοὺς κατα-
 प्राῦναι καὶ τὸ πλῆσιον αὐτοῦ ἐπισπάσασθαι· καὶ γὰρ οἱ δύο
 ἐγγύτερον εἰστήκεισαν ἰδιολογούμενοι· διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὺς 5
 πλῆσιον ἄγει, παραμυθούμενος τὸ πάθος καὶ τούτων κακείνων·
 καὶ δεικνύς, ὅτι ἐθνικὸν τὸ πρωτεῖον ἐρᾶν, φλεγμαίνουσιν τὴν
 ψυχὴν αὐτῶν ἐντρέπων. μὴ γὰρ ἀγανακτεῖτε τούτοις, φησίν,
 ὡς ὑβρισμένοι, ἑαυτοὺς μάλιστα κατασιχύνουσι τὰ πρωτεῖα ζη-
 τοῦντες· οὐ γάρ ἐστι τὰ παρ' ἡμῶν οἷα τὰ ἔξωθεν. οἱ μὲν γὰρ 10
 ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν, παρ' ἐμοὶ δὲ ὁ ἔσχατος,
 οὗτος πρῶτος ἐστίν· καὶ δι' ὧν ποιῶ καὶ πάσχω λάβετε τὴν
 ἀποδείξιν τῶν εἰρημένων. βασιλεὺς γὰρ τῶν ἄνω δυνάμεων ὢν,
 ἄνθρωπος ἡβουλήθη γενέσθαι καὶ ὑβρισθῆναι, καὶ ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν
 θάνατον, καὶ τὴν ψυχὴν ἔδωκε λύτρον· καὶ ὑπὲρ τίνων; τῶν 15
 ἐχθρῶν· σὺ δὲ ἂν ταπεινωθῇς, ὑπὲρ σεαυτοῦ· ἐγὼ δὲ ὑπὲρ σοῦ.
 μὴ τοίνυν φοβηθῇς ὡς τῆς τιμῆς σου καθαιρουμένης· ὅσα γὰρ ἂν
 ταπεινωθῇς, οὐ δύνασαι τοσοῦτον κατελθεῖν ὅσον ὁ δεσπότης σου·
 ἀλλ' ὅμως ἡ κατάβασις αὕτη πάντων ἀνάβασις γέγονε· καὶ τὴν
 δόξαν ἐκλάμψαι πεποιήκε τὴν αὐτοῦ. πρὸ μὲν γὰρ τοῦ γενέσθαι 20
 ἄνθρωπος, παρ' Ἀγγέλοις ἐγνωρίζετο μόνον. ἐπειδὴ δὲ ἄνθρωπος
 ἐγένετο καὶ ἐσταυρώθη, οὐ μόνον ἐκείνην οὐκ ἡλάττωσε τὴν δόξαν,
 ἀλλὰ καὶ ἐτέραν προσέλαβε τὴν τῆς οἰκουμένης.

ΚΕΦ. ΛΑ.

Περὶ Βαρτίμαίου.

25

46 Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεριχώ. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ
 ἀπὸ Ἱεριχῶ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὄχλου ἱκανοῦ,
 υἱὸς Τιμαίου Βαρτίμαιος ὁ τυφλὸς ἐκάθητο παρὰ τὴν
 ὁδὸν προσαιτῶν.

“Οἱ κατ' ἐξουσίαν ἢ ἰασίς ἦν, ἔδειξε λέγων, “ τί θέλεις ποιήσω 30
 “ σοι;” δῆλη δὲ καὶ ἡ τιμὴ τοῦ πλήθους ἦν εἶχον πρὸς αὐτόν,
 οὐκ ἐπιτρέποντες τῷ τυφλῷ βοᾶν, ὥσπερ ἐπὶ βασιλείῳ παριόντος.
 ὥστε οὐδ' ἂν συνήρατο πρὸς τὴν Χριστοκτονίαν ὁ λαὸς, εἰ μὴ ὑπὸ

τῶν ἀρχόντων παρήχθη. βλάπτει γὰρ λαὸν ἐξουσία πονηρά. υἱὸν δὲ Δαβὶδ ἐκάλεi ὁ τυφλὸς, τὴν διατρέχουσαν ἐν τῷ λαῷ φήμην ἀκούων, καὶ τὴν προσδοκίαν τὴν ἐκ προφητῶν πεπεισμένους. καὶ οὐκ ἀναίνεται τὸ¹ γένος ὁ Κύριος, καίτοι δείξας ἀλλαχού ὅτι καὶ ὑπὲρ τὸ γένος ἐστὶ τὸ σαρκικόν. οὐ γὰρ τῷ ψευδομένῳ καὶ κα- 5 λῶντι υἱὸν Δαβὶδ, παρέσχεν ἂν τὴν ἴασιν ἐκ ψεύδους πίστεως καὶ ἐκ δυσφήμου λόγου, ὥσπερ οἶονται οἱ δικήσει αὐτὸν φάσκοντες ἐληλυθέναι, ἢ ἐξ ἐτέρας οὐσίας σεσαρκῶσθαι^k, καὶ μὴ τοῦ ἐκ Δαβὶδ φυράματος. τίνος δὲ χάριν ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, τί θέλεις ποιήσω σοι; ἵνα μή τις νομίσῃ^l ἄλλο βουλομένῳ¹⁰ λαβεῖν, ἄλλο τι διδόναι· καὶ γὰρ ἔθος αὐτῷ πανταχοῦ τὴν προαίρεσιν πρότερον καταδήλον ποιεῖν τῶν θεραπευομένων, καὶ ἐκκαλύπτειν ἅπασιν, καὶ τότε ἐπάγειν τὴν ἰατροίαν· δι' ἐν μὲν, ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ζῆλον ἀγάγῃ· δεύτερον δὲ, ἵνα δείξῃ τῆς δωρεᾶς ἀξίως ἀπολαύοντας.

15

51 Ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ ῥαββουνὶ, ἵνα ἀναβλέψω, καὶ τὰ ἐξῆς.

“Ὅτι δὲ ἀξίως καὶ πιστῶς^m, καὶ ἐξ ὧν ἐβόησε καὶ μετὰ πάσης σπουδῆς προσέδραμεν, ἐκπηδήσας, καὶ ὅπερⁿ ἔφερεν ἱμάτιον ἀπέρριψε, μονονυχὶ τὸν παλαιὸν ἐκδύσας χιτῶνα, καὶ ὅλος τοῦ Ἰησοῦ²⁰ γενόμενος, καὶ ἐκ τοῦ μαρτυρῆσαι αὐτῷ τὸν Χριστὸν καὶ εἰπεῖν “Ὑπαγε, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.” καὶ τῆς ἰάσεως δὲ τυχὼν οὐκ ἀπεπήδησεν, ὅπερ πολλοὶ ποιοῦσι μετὰ τὰς εὐεργεσίας ἀγνωμονοῦντες· ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς δόσεως καρτερικὸς, καὶ μετὰ^o τὴν δόσιν εὐγνώμων. ἠκολούθει γὰρ τῷ Ἰησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ. τὸ μὲν οὖν²⁵ τυφλότητι ἴασιν γεγονέναι κατὰ τὴν ὁδὸν συμφωνεῖ τῷ Ματθαίῳ καὶ Λουκᾷ. ἕνα δὲ τυφλὸν οὗτός φησι καὶ Λουκᾶς· Ματθαῖος δὲ δύο· τοῦτο δὲ οὐδὲν πρὸς διαφωνίαν τῆς ἱστορίας. ἐνδέχεται γὰρ τοῦ ἐπιφανεστέρου μνήμην Μάρκον τε^p καὶ Λουκᾶν πεποιῆσθαι^q, ὥσπερ καὶ ὀνόματι^r δεδήλωκεν ὁ Μάρκος εἰπὼν, τὸν υἱὸν Τιμαίου³⁰ Βαρτίμαιον τυφλὸν, ὡς ἐπιφανῆ τότε ὄντα.

¹ Sic P.L. ἀναίνει τοῦτο Poss. ^k ἀποσεσαρκῶσθαι P. ^l νομίσει P.
^m ἀξίως κ. πιστῶς L. ⁿ Sic L. καίπερ Poss. et P. ^o Sic L. κατὰ
 Poss. et P. ^p τοῦτόν τε L. ^q ποιῆσθαι L. ^r ὀνομαστὶ L.

ΚΕΦ. ΛΒ.

Περὶ τοῦ πώλου.

1 Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλήμ εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο
2 τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. καὶ λέγει αὐτοῖς, ὑπάγετε εἰς τὴν 5
κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εἰσπορευόμενοι
εἰς αὐτὴν εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς
ἀνθρώπων κεκάθικε λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.

Καίτοι πολλάκις ἐπέβη τῶν Ἱεροσολύμων πρότερον· ἀλλ' οὐδέ-
ποτε μετὰ τοσαύτης περιφανείας. καὶ γὰρ προοίμια ἦν, καὶ 10
οὔτε αὐτοῖς καταδῆλος ἦν, οὔτε ὁ καιρὸς παθεῖν ἐγγύς. διόπερ
ἀδιάφορότερον αὐτοῖς ἀνემίγνυτο, καὶ μᾶλλον ἑαυτὸν κρύπτων
οὔτε γὰρ μᾶλλον ἐθαυμαστώθη φαινόμενος οὕτω, καὶ εἰς μείζονα
ἂν αὐτοὺς ἐξήγαγεν ὀργήν. ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως
πεῖραν ἔδωκεν ἱκανήν, καὶ ὁ σταυρὸς ἐπὶ θύραις ἦν, μείζονος 15
ἐκλάμπει λοιπὸν⁵, καὶ μετὰ πλείονος ἅπαντα πράττει περιφανείας
τὰ μέλλοντα αὐτοὺς ἐκκαίειν. Θέα δέ μοι πόσα θαύματα γίνεται,
καὶ ὅσαι πληροῦνται προφητεῖαι. εἶπεν ὅτι εὐρήσετε ὄνον. προ-
εἶπεν ὅτι οὐδεὶς κωλύσει· μὴ γὰρ μικρὸν νομίσῃς εἶναι τὸ γεγενη-
μένον. τίς γὰρ αὐτοὺς ἔπεισε τῶν ἰδίων ἀφαιρουμένων, καὶ ταῦτα 20
πένητας ὄντας ἴσως καὶ γεωργοὺς, μὴ ἀντειπεῖν ἐλκομένων τῶν
ὑποζυγίων, καὶ ταῦτα οὐκ αὐτὸν ὁρῶντες, ἀλλὰ τοὺς μαθητάς;
ἀπὸ τούτων αὐτοὺς παιδεύει ὅτι καὶ Ἰουδαίους ἡδύνατο κωλύειν
μέλλοντας αὐτῷ ἐπιέναι, καὶ ἀφώνους καταστήσαι· ἀλλ' οὐκ
ἠθέλησεν. καὶ σημεῖον δὲ τὸ γινόμενον ἦν· οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ ὄρους 25
τῶν Ἐλαιῶν εἰς Ἱερουσαλήμ ἐξίοντι τῷ Κυρίῳ χρεία τις ἐπ' ὄνου
καθέζεσθαι, ὅς τὴν Ἰουδαίαν καὶ Γαλιλαίαν ἅπασαν διήει πεζὸς,
ἀλλὰ τὸ ἔποχον αὐτὸν ἐπὶ τοῦ πώλου θεωρεῖσθαι, δηλοῖ τὸ ἐπὶ τοῦ
νέου λαοῦ καθεζεσθαι τὸν οὐράνιον ἡγεμόνα καὶ βασιλέα τῆς
Ἱερουσαλήμ. τὸ γὰρ νέον τῆς κλήσεως ἐδήλωσεν ὁ πῶλος· ἀλλὰ 30
καὶ τὸ πάλαι μὴ καθαρὸν τῶν νῦν καλουμένων. ὅνος γὰρ οὐ
καθαρὸν κατὰ τὸν νόμον.

⁵ λιπὸν Cod. L. qui hæc solus exhibet.

4 Ἀπῆλθον δὲ καὶ εὗρον πῶλον δεδεμένον, καὶ τὰ ἐξῆς.

Οὐ κάθηται ἐπὶ γυμνὸν τὸν πῶλον, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ἱμάτια τῶν Ἀποστόλων. ἐπεὶ δὴ τὸν πῶλον ἔλαβεν, ἅπαντα λοιπὸν προίενται.

Σκόπει δὲ τὸ εὐήνιον τοῦ πῶλου. πῶς ἀδάμαστος ὢν καὶ χαλινού ἄπειρος εὐτάκτως ἐφέρετο. καὶ αὐτὸς προφητεία τοῦ μέλλοντος ἦν δηλοῦσα τὸ καταπειθὲς τῶν ἐθνῶν, καὶ τὴν ἀβρόαν εἰς εὐταξίαν μεταβολήν.

8 Πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδὸν καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἔως ἐπὶ τῶν πονηροτέρων οἱ ἀφελεῖς οὐ διαστρέφονται, τῇ 10 ἀληθείᾳ ἔπονται. ἀπὸ δὲ τῶν σημείων ἐπεγνωκότες τὸν Κύριον οἱ ὄχλοι, καὶ εὐφημίαν ἐποιοῦντο εἰς αὐτὸν, καὶ υἱὸν εἶναι Δαβὶδ καὶ Χριστὸν εἶναι πιστεύοντες, καὶ τὸ “εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος “ ἐν ὀνόματι Κυρίου” κατὰ τὸν ψαλμὸν ἐπιβόωντες. Τὸ γὰρ “ὥσαννὰ” ὕμνος ἐρμηνεύεται. 15

Τὸ δὲ καὶ εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ ἄριστα εἴρηται. πολλαχοῦ γὰρ οἱ προφῆται τὴν κατὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν βασιλείαν ἐπ' ὀνόματι Δαβὶδ ἔφασκον ἔρχεσθαι. Δαβὶδ τὸν Χριστὸν ὀνομάσαντες, διὰ τὸ ἐκ Δαβὶδ αὐτὸν κατὰ σάρκα γνωρίζεσθαι. δόξαν 20 οὖν ἀναπέμπουσιν τῷ ἐρχομένῳ ἐν ὀνόματι Κυρίου. εὐλογοῦσι δὲ καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ πᾶσι Θεῷ τῷ ἐν ὑψίστοις τὴν δοξολογίαν ἀναπέμπουσιν, καθὼς ἐννοεῖν ἠδύνατο.

11 Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἰς τὸ ἱερὸν καὶ τὰ ἐξῆς. 25

Τὸ καταλιπὼν, τὴν ὥς ἀπὸ ἀναξίων ἀναχώρησιν δηλοῖ. καὶ οὐκ ἐπὶ πολὺ χωρίζεται τῆς Ἱερουσαλήμ, ἵνα πάλιν ἐπανέλθῃ μετὰ τὴν νύκτα· ἥκει γὰρ ἐπὶ τὸ πάθος, καὶ οὐκ ἔμελλεν ἀφίστασθαι πρὶν ἢ πάθῃ.

ΚΕΦ. ΛΓ.

30

Περὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς.

12 Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας, 13 ἐπείνασε. καὶ ἰδὼν συκὴν μακρόθεν ἔχουσιν φύλλα,

ἦλθεν εἰ ἄρα εὐρήσει τι ἐν αὐτῷ. καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν οὐδὲν εὗρεν εἰ μὴ φύλλα· οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων.

Καὶ τῇ ἐπαυρίῳ φησιν, ἐξελθόντων αὐτῶν Βηθανίας, ἐπειάσεν. ὁ Ματθαῖος τὸ πρῶτ' προστίθησι. πῶς δὲ πρωΐας πεινᾷ; συνεχώρησε τῇ σαρκὶ τοῦτο. ἄλλος δὲ ἔφη, ἦλθεν^τ εἰ ἄρα εὐρήσει^υ ἐν 5 αὐτῇ καρπὸν. ὁθεν δῆλον ὅτι τῆς ὑπονοίας αὐτῶν ἦν. καὶ γὰρ τὰς ὑπονοίας τῶν μαθητῶν γράφουσιν. οὕτω δὲ καὶ τὸ νομίζειν διὰ τοῦτο αὐτὴν κατηρᾶσθαι. τίνος οὖν ἕνεκεν κατηράθη; τῶν μαθητῶν ἕνεκεν, ἵνα θαρρῶσιν. ἐπειδὴ γὰρ πανταχοῦ μὲν εὐεργετεῖ^κ, οὐδένα ἐκόλασεν^λ. ἔδει δὲ καὶ τῆς τιμωρητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως 10 ἀποδείξειν παρασχεῖν, ἵνα μάθωσιν ὅτι δυνάμενος ξηράναι Ἰουδαίους, ἐκὼν συγχωρεῖ, καὶ οὐ ξηραίνει. οὐκ ἐβούλετο δὲ τοῦτο εἰς ἀνθρώπους ἐνδείξασθαι, καὶ^μ εἰς τὸ φυτὸν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τὴν ἀποδείξειν ταύτην παρέσχετο. ὅταν δὲ εἰς τόπους γένηται^ν τι, μὴ ἀκριβολογώμεθα, δικαίως ἢ ἀδίκως, λέγοντες, ἀλλὰ τὸ θαῦμα 15 ἴδωμεν. ἐπεὶ καὶ περὶ τῶν χοίρων πολλοὶ τοῦτο εἰρήκασι τῶν καταποντισθέντων, τὸν τοῦ δικαίου γυμνάζοντες λόγον. ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα προσεκτέον αὐτοῖς. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἄλογα, ὥσπερ ἐκεῖνο τὸ^α φυτὸν ἄφυχον.

Τίνος οὖν ἕνεκεν περικείται τοιοῦτον^β σχῆμα τῷ πράγματι; καὶ 20 τῆς κατάρας ἀν^γ ἢ πρόφασις, ὅπερ ἔφην, τῆς τῶν μαθητῶν ὑπονοίας τὸ πρᾶγμα ἦν, εἰ καὶ τούτων οὐδὲν αἰνίττεται. εἰ δὲ λέγοι ὅτι^δ οὐκ ἦν καιρὸς, καὶ ἐντεῦθεν δείκνυσιν ὅτι προηγευμένως εἰς τοῦτο ἦλθε, οὐ διὰ πείναν, ἀλλὰ διὰ τοὺς μαθητάς. τίς γὰρ οὕτως εὐήθης ὥστε ὑπολαβεῖν ὅτι^ε ἐν πρωϊνῷ τῷ καιρῷ τοσοῦτον ἥττητο 25 πείνης; ἢ εἴπερ ἐπείνη καὶ τὸ ἐσθίειν τότε ἐνόμιζεν ἀδεές, τί τὸ κωλύειν ἦν αὐτὸν φαγόντα τῆς οἰκίας ἐξελθεῖν; οὐδὲ γὰρ ἔνεστιν εἰπεῖν ὥς ἡ τοῦ καρποῦ θέα πρὸς πείναν αὐτὸν ἐξεκαλέσατο. οὐ γὰρ ἦν καιρὸς συκῶν· πεινῶν δὲ πῶς οὐχ' ἐτέρωθεν ἐξήτει τροφήν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς συκῆς, ἣν οὐ δυνατὸν ἦν ἔχειν πρὸ τοῦ καιροῦ τὸν 30 καρπὸν, δόλου πᾶσιν ὄντος σαφῶς; ποίας δὲ ἀγανακτήσεως ἦν ἄξιον τὸ μὴ ἔχειν αὐτὴν καρπὸν; ὥστε ὅγε μὴ πάντως εὐήθης ἰκανῶς

^τ ἦλθεν om. L. ^υ εὗροι L. ^κ Sic L. εὐεργετῶν Poss. et P.
^λ ἐκόλασεν L. ^μ ἀλλὰ P. ^ν τὸ om. P. ^β Sic P.L. τοῦτο Poss.
^γ αὐτῇ P. ^δ Sic P.L. λέγοιτο Poss. ^ε Sic P.L. ὑπολάβητο Poss.

ἂν ἐκ τούτων συλλογίσαιτο ὅτι πείνα μὲν οὐκ ἦν, πρόσχημα δὲ ἦν πείνης τὴν οἰκείαν ἐνδεικνύμενος δύναμιν, εἰς τὸ μὴ οἶσθαι αὐτοὺς ἀτενίᾳ τὸ πάθος αὐτὸν ἀναδέχασθαι. διὰ τοῦτο φυτὸν ἐπι-
λεξάμενος, ὃ καὶ εἰ τέμοι τις, οὐ ῥαδίως τὴν ἐμφυτον ὑγρασίαν ἀποτίθεσθαι πέφυκε· τοῦτο διὰ μόνης ἐξήρανε τῆς ἐπιτιμήσεως. 5

Ἄλλως δὲ φησι τὴν μέλλουσαν κατὰ τὴν Ἱερουσαλήμ κρίσιν ἐπὶ τῆς συκῆς ἔδειξεν, ὥσπερ καὶ ἡ παραβολὴ δηλοῖ ἦν καὶ ὁ Λουκᾶς ἀπεμνημόνευσε λέγων, “συκὴν εἶχέν τις πεφυτευμένην ἐν τῷ ἀμπε-
“λῶνι αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ καὶ οὐχ εὔρεν. εἶπεν
“δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν. ἰδοὺ τρία ἔτη ἀφ’ οὗ ἔρχομαι ζητῶν καρ- 10
“πὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ καὶ οὐχ εὕρισκω. ἔκκοιπον αὐτήν· ἵνα τί καὶ
“τὴν γῆν καταργῇ; ὃ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ λέγει. Κύριε, ἄφες αὐτήν
“καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως οὗ σκάψω περὶ αὐτὴν καὶ βάλλω κόπριαν·
“καὶ μὲν ποιήσῃ καρπὸν, εἰ δὲ μήγε εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψεις αὐτήν.”
ὅπερ οὖν λόγῳ διέξηλθεν, τοῦτο καὶ ἔργῳ δέδειχεν· ὥσπερ καὶ ἄλλα 15
ἐποίησε συμβολικὰ, καθὼς ἐν τῇ παρουσίᾳ καὶ διὰ τῶν προφητῶν·
ὅτι μᾶλλον ἀκοῆς ὄρασις ψυχῆς καθαύπτεται, καὶ ἐν μνήμῃ σώζε-
ται. ἡ μὲν παραβολὴ τὴν ἀκαρπίαν ἐλέγχει τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ἐρχεται οὖν ὁ Κύριος ἐπὶ τὴν συκὴν ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ, καθὰ ἔλεγεν ἡ παραβολή, φῦλλα δὲ εἶχε μόνον, ἅτε δὴ καὶ ἔαρος 20
ὄντος· καὶ δοκεῖ μὲν κατὰ χρείαν τροφῆς ἐπ’ αὐτήν ἐληλυθέναι. σύμβολον δὲ ποιεῖ τὸ εἰρημένον, καὶ συνέτρεχεν ἡ πείνα τῷ συμ-
βόλῳ, ἡρμοσμένης τοῦ σώματος τοῦ ἀγίου φύσεως τε καὶ κινήσεως πρὸς τὰς τῶν πραγμάτων οἰκονομίας τε καὶ ἐνδείξεις. οὐ γὰρ
ἀγνοεῖν δῆπουθεν οἷόν τε ἦν, ὅτι καρπὸν εἰς βρῶσιν οὐκ ἂν ἔχοι 25
κατ’ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἡ συκὴ. ἀλλ’ ἐμφαίνεται τῷ πράγματι ὥσπερ βρῶσιν εἶναι τοῦ Κυρίου τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν, καὶ
ποθεῖν αὐτὸν ταύτην, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν μελλόντων πιστεύειν Σαμαρείτων εἶπεν τὸ “ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἦν ὑμεῖς οὐκ
“οἴδατε.” τὸ μὲν οὖν εὐθαλὲς τῆς συκῆς, τὴν δόξαν ἐδείκνυ τῆς 30
Ἱερουσαλήμ τὴν παρὰ Θεοῦ δεδομένην αὐτῇ· τὸ δὲ ἄκαρπον τὴν
κακίαν καὶ ἀπιστίαν. ἡ δὲ ἀκαιρία τοῦ καρποῦ τὴν ἀκαιρίαν τῆς
τότε σωτηρίας τῆς Ἱερουσαλήμ ἤλεγχε· τὴν δὲ ἀκαιρίαν ταύτην ἐπήγαγεν ἑαυτῇ. διὸ καὶ μέμψιν καὶ κατάραν ὑφίσταται· οὐ
δήπου πρὸς τὴν συκὴν ὀργιζομένου τοῦ Κυρίου, ὅτι μὴ καρπο- 35

φοροίη καὶ ταῦτα παρὰ καιρὸν, ἀλλ' ἐν τῷ δένδρῳ τὸ τῆς πόλεως ἐπιδείκνυτο. ἡ δὲ κατὰ τοῖς ἔργοις ἐμφαίνεται πεπληρωμένη περὶ τὴν πόλιν. τὸ δὲ μηκέτι καρπὸν ἄγειν τὴν Ἱερουσαλήμ οὐκ ἀποκλείει τῆς καινουργηθείσης καρπιφορίας, ἣν ἡ δοθησομένη αὐτοῖς Χριστοῦ γνῶσις παρέξει· οἷονεὶ κατὰ τινα ἐγκεντρισμὸν 5 δοθησομένης τῆς Ἱερουσαλήμ τῆς ἀποστολικῆς δυνάμεως εἰς τὸ καρπιφορῆσαι· οὐ γὰρ ἐξ αὐτῆς ὁ καρπὸς ἐκείνος, ἀλλ' ἐκ τῆς νέας καὶ προσγινομένης γνώσεως, ἣν ὥσπερ ἔξωθεν καὶ ἀπὸ τῆς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας προστιθεμένην λήψεται.

15 Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰη-
σοῦς εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας
καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ τὰς τραπέζας τῶν
κολλυβιστῶν, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς
περιστερὰς κατέστρεψε.

Τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης φησὶν· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐν ἀρχῇ τοῦ 15
Εὐαγγελίου· οὗτος δὲ πρὸς τῷ τέλει, ὥσπερ καὶ ὁ Ματθαῖος.
ὅθεν εἰκὸς δεύτερον γεγενῆσθαι τοῦτο, καὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς,
καὶ δῆλον καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων καὶ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως. ἐκεῖ μὲν
γὰρ ἐν τῷ Πάσχα παρεγένετο, ἐνταῦθα δὲ πρὸ πολλοῦ. τοῦτο δὲ
κατηγορία μείζων τῶν Ἰουδαίων· ὅτι καὶ ἅπαξ καὶ δις τὸ αὐτὸ 20
αὐτοῦ ποιήσαντος, ἐνέμενον ἐπὶ τῇ καπηλείᾳ· καὶ ἀντίθεον αὐτὸν
εἶναι ἔλεγον, δέον κἀντεῦθεν μαθεῖν αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα
τιμὴν καὶ τὴν οἰκείαν ἰσχύν. ἑώρων γὰρ τοὺς λόγους τοῖς πράγ-
μασι συμφωνοῦντας· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐπέθεντο, ἀλλ' ἠγανάκτουν.
διὸ καὶ αὐτὸς τὸν Ἡσαΐαν αὐτοῖς ἐπιτειχίζει κατήγορον, τὸν θυμὸν 25
αὐτῶν κατασβεπνύς, καὶ δεικνύς ὅτι παρὰ Θεοῦ ἦκει. ληστὰς δὲ
τοὺς ἐμπόρους ἐκάλεσε, διὰ τὸ ληστρικὸν τῆς φιλοκερδίας, οἱ τὴν
τῶν θυσιῶν χρεῖαν πρόφασιν αἰσχροκερδίας λαμβάνοντες, βίας,
καὶ τρυγόνας, καὶ περιστερὰς ἐπίπρασκον· ἕτεροι δὲ ἀργύρια
προυτίθεσαν λεπτὰ πρὸς τὴν τῶν μειζόνων ἀλλαγὴν. σφοδρότερον 30
δὲ τὸ ἔργον οὐκ ἐν ἡπιότητι^h λόγου γενόμενονⁱ, ὅποτε καὶ τοὺς
πιπράσκοντας ἐξέβαλε καὶ τὰς τραπέζας κατέστρεψεν. ἄλλας^k

^f Ἰουδ. μείζων L. ^g καὶ δεικνύς om. L. ^h ἡπιότητι L. ⁱ γε-
νόμενον P. ^k ἄλλας L.

δέ φησιν ὅτι περὶ τὸν χρόνον οὐ πάντῃ τοῖς τρισὶν Εὐαγγελισταῖς ἐμέλησεν ἐν τῇ διηγήσει τῆς ἀνοδοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ. ὁ γὰρ Ἰωάννης ἀκριβέστερον τὸ τοιοῦτον προϊστορήσας, ἐν τῇ πρώτῃ ἀνοδῇ ταῦτα πεπραχῆναι φησι· καίτοι ἐν τῇ Πάσχα τὸ πάθος ἱστορεῖ γεγονόσ¹. τὸ οὖν ἱστορῆσαι τὸ πρᾶγμα μόνον ἐμέλησεν 5 αὐτοῖς, καὶ τὰς διαφόρους ἀνοδοὺς μίαν πεποιήκασιν. οὕτω καὶ ἐν τῇ ὁ ψαλμῷ τὰ ἐν διαφόροις γεγενημένα χρόνοις ὑφ' ἑνα εἰσῆκται καιρὸν ἐν τῇ διηγήσει· ἐνθα φησιν, τὸ “κατελάλησαν τοῦ Θεοῦ
 “καὶ εἶπον, μὴ δυνήσεται ὁ Θεὸς ἐτοιμάζειν τραπέζαν ἐν ἐρήμῳ;
 “ἐπεὶ ἐπάταξε πέτραι καὶ ἐρύησαν ὕδατα, καὶ χεῖμαρροι κατε- 10
 “κλύσθησαν. μὴ καὶ ἄρτον δύναται δοῦναι, ἡ ἐτοιμᾶσαι τράπεζαν
 “τῷ λαῷ αὐτοῦ;” μετὰ γὰρ τὴν τοῦ ὕδατος δόσιν, οὐχὶ περὶ τοῦ μάννα ἦν ἀντιλογία, ἀλλ' ἡ περὶ τῶν κρεῶν· εἰσῆγαγεν δὲ ἐκάτερον κατ' αὐτὸν ὁ ψαλμωδός.

- 18 Οἱ δὲ γραμματεῖς καὶ ἀρχιερεῖς ἤκουσαν καὶ ἐζήτουν 15
 πῶς αὐτὸν ἀπολέσουσιν.

Ἡσθάνοντο λοιπὸν^m γὰρ ὅτι αὐτῶν καθάπτεται τὰ γινόμενα παρ' αὐτοῦ. ποτὲ μὲν οὖν κατεχόμενος διὰ μέσου αὐτῶν ἀναχωρεῖ, καὶ οὐχ ὁράται· ποτὲ δὲ φαινόμενος ὠδίνουσιν αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν ἐπέχει. ἐνταῦθα δὲ τῷ φόβῳⁿ τοῦ πλήθους αὐτοὺς κατεῖχεν. 20 οὐ γὰρ ἐβούλετο πάντα ὑπὲρ ἄνθρωπον ποιεῖν, ὥστε πιστευθῆναι τὴν οἰκονομίαν. οἱ δὲ οὐδὲ ἀπὸ τοῦ πλήθους ἐσωφρονίζοντο, οὔτε τὴν τῶν προφητῶν μαρτυρίαν ἤδύνοντο. οὕτω καθάπαξ αὐτοὺς ἡ φιλαρχία ἐπλήρωσεν^o, καὶ εἰς μισαιφονίαν ἐξώπλιζεν.

- 19 Καὶ ὅτε ὀψὲ ἐγένετο, ἐξεπορεύετο ἔξω τῆς πόλεως. 25
 20 καὶ πρῶτ' παραπορευόμενοι, εἶδον τὴν συκὴν ἐξηραμμένην ἐκ ριζῶν.

Ἀκριβέστερον ὁ παρὼν Εὐαγγελιστὴς ἀπομνημονεύει τῆς ἱστορίας, ἐν τῇ ἐφεξῆς ἡμέρᾳ λέγων θεωρεῖσθαι ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐξηραμμένην τὴν συκὴν· ἐπανιόντων πάλιν ἐπὶ τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν 30 προαστείων. ὁ δὲ Ματθαῖος παρέδραμε τὸ ἀκριβὲς τοῦ καιροῦ εἰπὼν παραχρῆμα τὴν συκὴν ἐξηράνθαι καὶ τεθουμακέναι τοὺς

¹ Sic L. καὶ οὕτοι ἐν τῇ πάθει ἱστοροῦσι γεγονὸς P. et Poss. ^m Sic L. ἥσθοντο P. et Poss. ⁿ Sic L. ὁ φόβος P. et Poss. ^o ἐπλήρωσεν P.

μαθητάς. παραχρῆμα δὲ λέγοιτ' ἂν καὶ εἰς αὐρίον τὸ πρᾶγμα
γνωσθέν· ὅξεια δὲ καὶ ἡ δύναμις καὶ ἐν τῷ ζωογονεῖν τὰ νεκρά,
καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀναβιωσθέντων ὑπὸ Κυρίου καὶ ἀποξηραί-
νουσα τὰ ζῶντα, καθάπερ ἐπὶ τῆς συκῆς. ταῦτα δὲ καὶ ὑπὸ τῆς
γραφῆς ὑπὸ Θεοῦ λέγεται, τὸ “ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω” 5
καὶ τὸ “ἐγὼ ξηραίνω ξύλον χλωρὸν, καὶ ἀνεθάλλω ξύλον ξηρὸν”
καὶ οὐδεμία διατριβὴ περὶ τὴν θείαν ἐνέργειαν, εἰ μὴ ὅτε περὶ
ἀνθρώπων προαιρέσεως γίνεται τῶν μὴ ταχὺ δεχομένων, μηδὲ
οὕτως ὁξέως ἀποτελουμένων εἰς τὸδε, ὡς ἡ θεία ἐνέργεια δύναται·
ὅθεν καὶ περὶ τὴν ἐν πίστει δύναμιν ὀλίγοι οἱ συνακολουθοῦντες 10
τοῦ Κυρίου τὴν ὁμόνοιαν πρᾶξιν ἐνδιδόντες πίστεως, ἦν διὰ δυνά-
μεως αὐτοῖς παρέχεται. ὥστε μὴ μόνον ξύλον ἀποξηρᾶναι τεθηλός,
ἀλλὰ καὶ ὅρος μετακινήσαι προστάγματι, καὶ πάντα πληροῦν ὅσα
ἂν τις αἰτήσαιο.

Δῆλον δὲ ὡς οὐκ ἀχρεῖον τούτων ἕκαστον ἐπαγγέλλεται Χρι- 15
στός, οὐδὲ οἷον ἐπὶ θαυματουργίᾳ κενῇ, καθάπερ ἀξιούσιν οἱ τὰ
τοιαῦτα ἀπαιτοῦντες, καὶ κελεύοντες μετακινεῖν τῶν τυχόντων τι
καὶ βραχυτάτων, ὡς ἐπ' ἐλέγχῳ τῆς ἐπαγγελίας τῆς περὶ τῶν
ὄρων· οὔτε γὰρ ὅρος οὔτε δὲ κάρφος ἀχρεῖως μετακινήθει· ἂν
κατὰ δύναμιν Θεοῦ, ἐπεὶ μὴ δὲ αὐτὸς ἀχρεῖως τὴν συκὴν ἐξήρανε, 20
ἀλλ' ἐπὶ σημείῳ τῆς τοῦ Ἰσραὴλ μελλούσης ἀκαρπίας, καὶ πρὸς
ἐνδειξιν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως. ἔπεται δὲ τῇ πίστει τῇ τελείᾳ καὶ
τὰ τῆς ἀρετῆς, ἥτοιγε ἀπ' ἀρχῆς κατορθούμενα, ἣ καὶ ἐκ μετα-
νοίας διορθούμενα. καὶ ἐπειδὴ τὸ ἐξ ἀρχῆς κατορθοῦν ἀπταιστώ-
ς ἀδύνατον, τὸ διὰ μετανοίας προσέθηκεν ὁ Κύριος. P

25

ΚΕΦ. ΛΔ.

Περὶ ἀμνησκίας.

25 Καὶ ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε
κατὰ τινος, ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
ἀφῇ ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν. 30

Οὐ μόνον εἶπεν “πάντα ὅσα ἂν προσευχόμενοι αἰτήσθε πι-

P Hujus Scholii partem, quod ex Cod. L. dedi sub Cyrilli nomine
in Catena sua vulgavit Possinus.

“στεύετε ὅτι λαμβάνετε, καὶ ἔσται ὑμῖν,” ἀλλὰ κακεῖνο πρὸς τοῦτο· “καὶ ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κατὰ τινος. ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφῇ ὑμῖν”
 “τὰ παραπτώματα ὑμῶν” οὕτω γὰρ φησὶν ἡ πίστις ἐν ὑμῖν ἀληθὴς ἐστὶν ἢ πάντα δυναμένη. 5

26 Εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

Εἰ τὸ γοῦν ἐκ μετανοίας καθαρὸν⁹ ὑμῖν παρείη, καὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἐπιτυχάνοιτε, δίδοντας τὸ ἐνδόσιμον τῇ παρὰ Θεοῦ ἀφέσει, διὰ τῆς πρὸς ἀνθρώπους ἀφέσεως. παρασκευάζει τοίνυν 10 τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ[†] διὰ τούτων θαρρεῖν πίστει τε καὶ εὐχῇ, καὶ μὴ δεδοικέναι. τὸ γὰρ θαυμάσαι οὐκ ἦν ἀπὸ πίστεως. οὐδὲ γὰρ τῷ Θεῷ μέγα τοῦτο. ἐπεὶ οὖν οὐκ ᾔδεσαν αὐτοῦ σαφῶς τὴν δύναμιν, λανθάνοντως ἀπάγει τῆς ἀπιστίας αὐτοὺς, καὶ δείκνυσιν ἡλίκον ἐστὶ τὸ τῆς πίστεως. 15

ΚΕΦ. ΛΕ.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον Ἀρχιερίων καὶ Γραμματέων.

27 Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς
 28 καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Ἐν ποίᾳ ἐξου- 20 σία ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῇς;

Ἐπειδὴ τοῖς σημείοις ἐπισκῆψαι οὐκ εἶχον, τὴν τῶν κατη- λευόντων ἐν τῷ ἱερῷ προφέρουσι διόρθωσιν. ὁ δὲ λέγουσι τοιοῦτον ἐστὶ. τὸν διδασκαλικὸν ἐδέξω θρόνον; ἱερεὺς ἐχειροτονήθης, ὅτι 25 τοσαύτην ἐξουσίαν ἐπεδείξω; καὶ μὴν οὐδὲν ἐποίησεν αὐθαδεῖας ἐχόμενον, ἢ τῆς εὐταξίας προενόησε τοῦ ἱεροῦ. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἔχοντες εἰπεῖν, τοῦτο ἐπισκῆπτουσι. καὶ ὅτε μὲν ἐξέβαλεν οὐκ ἐτόλμησαν εἰπεῖν οὐδὲν, διὰ τὰ θαύματα ἃ ἔφη ὁ Ματθαῖος αὐτὸν πεποιημέναι ἐν τῷ ἱερῷ. ἐπειδὴ δὲ ὤφθη, τότε ἐπιτιμῶσι. μονον- 30 ουχὶ λέγοντες, τί δήποτε κωλύεις ἅπερ ἡμεῖς οὐκ ἀπεκωλύσαμεν

⁹ Sic P.L. καὶρὸν Poss.

[†] αὐτοὺς L.

ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ; διελέγχων τὴν ἐπιστάσιαν τὴν ἡμετέραν, καὶ κατασχύων ὡς ἀμελῶς ἔχοντας περὶ τὸ τῷ ἱερῷ πρέπον. ταῦτα γὰρ ἦν τὰ ἐννοήματα τῶν αἰτιωμένων τὸν Κύριον ἐπὶ τῇ διορθώσει τῶν κατὰ τὸ ἱερὸν πραγμάτων. ἔδει δὲ οὐκ ἐρωτᾶν ἀλλ' εἰδέναι, μάλιστα ἐκ τῶν πάλαι προφητῶν. ἐπειδὴ δὲ τούτου μὴ ἐφικνοῦντο 5 διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι, τὴν γοῦν Ἰωάννου μαρτυρίαν ἐχρῆν ἐν μνήμῃ φέροντας· εἰδέναι, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ προσδοκώμενος πάλαι Σωτὴρ τοῦ κόσμου, καὶ γινώσκειν τὴν ἐξουσίαν καὶ μὴ ζητεῖν περὶ αὐτοῦ. ἐπειδὴ δὲ οὐ συνίασιν, ἄντικρυς μὲν ἑαυτῷ μαρτυρεῖν ὁ Κύριος ἐκκλίνει, διὰ τὸ κατὰ ἄνθρωπον μὴ ἀξιόπιστον εἶναι τὴν 10 αὐτοῦ περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν· Ἰωάννην δὲ μάρτυρα παρέχεσθαι βούλεται, καὶ ἐπειπερ οὐκ ἀποδεξάμενοι οὐδὲ τὸν Ἰωάννην διαλέγεται, διὰ τοῦτο πρότερον ἐρωτᾷ περὶ Ἰωάννου, ἥτινα τιμὴν ἔχουσιν. “εἶπεν γὰρ αὐτοῖς,” φησιν, “ἐπερωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ ἓνα “λόγον, καὶ ἀποκρίθητέ μοι, καὶ ἐρῶ ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα 15 “ποιῶ, τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἢ ἐξ ἀνθρώπων;” καὶ τὰ ἐξῆς. εἰ γὰρ ἐκεῖνον ἦσαν ἀποδεγμένοι, καὶ τὴν μαρτυρίαν πάντως ἀκόλουθον ἦν ἀποδέξασθαι, καὶ οὕτως ἂν ἠπίσταντο τὴν ἐξουσίαν.

Ἐρωτᾷ διὰ ταῦτα λέγων, ὅτι καὶ γὰρ ἓνα λόγον ἐρωτῆσαι βού- 20 λομαι, ὃν ἔαν εἵπητέ μοι, μαθήσεσθε ἐν ποίᾳ δυνάμει ταῦτα ποιῶ, ἔαν τοῦτον αὐτὸν περὶ ἐμοῦ μαρτυροῦντα δέχεσθε, καὶ τίς εἰμι γινώσεσθε. ἐρωτᾷ τὲ περὶ τῆς χάριτος τῆς ἐν Ἰωάννῃ. αὕτη γὰρ αὐτὸν ἐντιμόν τε καὶ ἀξιόπιστον κατίστη^β μάρτυρα. καὶ εἵπατέ μοί, φησι, πότερον ἐκ Θεοῦ ἦν τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἢ ἐξ ἀνθρώ- 25 πων; τὸ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ λέγων, τὸ ἐκ Θεοῦ δεδήλωκεν^γ. στενοχωροῦνται δὲ περὶ τὴν ἀπόκρισιν ἐκεῖνοι. εἰ μὲν ὁμολογοῖεν^δ τὴν ἀλήθειαν περὶ Ἰωάννου, τὴν ἀπιστίαν αἰδοῦμενοι τὴν πρὸς αὐτὸν ἦν ἠπίστησαν, ἀκόλουθον φανησομένην τῇ ἀληθείᾳ περὶ αὐτοῦ μαρ- τυρίᾳ· εἰ δὲ ἀρνοῖντο ὅτι παρὰ Θεοῦ ὁ βαπτιστής, φοβούμενοι 30 τὸν ὄχλον. διὸ ἐκκλεισθέντες ἀποκρίσεως, λέγουσιν, “οὐκ οἶδαμεν.” καὶ πρὸς τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἀκολούθως, “οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν,” φησιν, “ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.” ὡς γὰρ δῆλον^ε τούτου τυγχάνοντος

^β κατίστησι P. ^γ ἀνθρώπων L. ^δ δεδήλωκεν αὐτὸς ὁ Ἰωάννης POSS. ^ε ὁμολογεῖεν P. ὁμολόγησαν POSS. ^ς δῆλον POSS.

ὅτι ἔφυγεν τὴν ἀπόκρισιν, οὐχὶ δὲ ἀγνοῦντες ἀληθῶς οὐκ ἀπεκρί-
ναντο· οὐδὲ ἐγὼ φησιν ὑμῖν λέγω. οὐκ εἶπεν, οὐκ οἶδα, ἀλλ' οὐ
λέγω, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἡβουλήθητε τὸ ἀληθές εἰπεῖν· οὐδὲ τῆς παρ'
ἐμοῦ τεύξεσθε ἀποκρίσεως. ἢ καὶ οὕτως· οὐ δύνασθε οὐδὲ ὑμεῖς
περὶ ἐμοῦ ἀκούειν ὅστις εἰμὶ, ἐπεὶ τὸν μάρτυρα εὐ δέχεσθε ὃς
ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. εἰ γὰρ
ἐπίστασθε ὅτι τὸ φῶς εἰμὶ τὸ ἀληθινόν, ἔγνωτε τοῦτο ἂν ὅτι
εἰκότως ἀφαιρῶ τὸν σκότον ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τόπου. σκότος γὰρ ἡ
φιλοκερδία καὶ αἰσχροκερδία τὸ καλὸν ἰδεῖν οὐκ ἔωσα.

ΚΕΦ. ΛΓ'.

10

Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος.

1 Καὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λέγειν, Ἀμπελῶνα
ἐφύτευσεν ἄνθρωπος, καὶ περιέθηκε φραγμὸν, καὶ ὥρυξεν
ὑπολήνιον, καὶ ὠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν
γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησε.

15

Ἡ παραβολὴ δηλοῖ ὅτι μὴ μόνον περὶ τὸν Ἰωάννην ἡγνωνομή-
κασιν, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτὸν τὸν Κύριον, ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ
οἰκέτου, προελθόντες δὲ ἐπὶ τὸν δεσπότην. διὸ καὶ τὴν ἀποβολὴν
εἰκότως πεισομένους αὐτοὺς προδείκνυσι, τὸν ἀμπελῶνα λέγων τὸν
Ἰσραὴλ τοῦ οἰκοδεσπότου, τοῦτ' ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ φραγμὸν 20
περιβληθέντα ἀσφαλείᾳ τῇ παρὰ Θεοῦ· διὸ καὶ καθαίρεισιν τοῦ
φραγμοῦ ἀπειλῶν ὁ Θεὸς ἐν τῷ προφῆτῃ Ἡσαΐᾳ, τὴν ἀσφάλειαν
ἐδήλωσεν περιαιρεθησομένην αὐτῶν. “καὶ ὥρυξεν ὑπολήνιον” ληνὸν
μὲν, ὥς ἕτερός φησιν Εὐαγγελιστῆς, τὸ θυσιαστήριον λέγων,
ὑπολήνιον δὲ τὸ ὑποκάτω, ἔνθεν τῶν θυσιῶν τὸ αἷμα ἐδέχοτο. 25
πύργον δὲ τὸν ναὸν ἐπιφανέστατον ἐν ἀνθρώποις καὶ ὑψηλότατον.
ἐκδεδωκέναι τε ἔφη τὸν ἀμπελῶνα γεωργοῖς, τοῦτ' ἐστὶ τοῖς
ἀρχιερεῦσι καὶ διδασκάλοις· καὶ ἀποδεδημηκέναι, τοῦτ' ἐστὶ
δεδωκέναι χρόνους εἰς καρποφορίαν, ἣν ὥσπερ ἐπιστὰς πάλιν
ἡμελλεν ἀπαιτῆσαι. ταῦτα δὲ εἰς τὸν Πατέρα μὲν λέγεται κατὰ 30
τὴν ὑπόθεσιν τῆς παραβολῆς, καθ' ἣν ἴδιον^a τὸν Τίον εἰσάγει ἡ

^y τοῦ L.^z ἀπαιτήσεων P.^a ἴδιος P.L.

παραβολή, ὅτι καὶ ἰδία τοῦ Λόγου ἡ σάρκωσις· οὐ μὴν χωρίζει γε τὸν Υἱὸν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ὁ περὶ τοῦ οἰκοδεσπότου λόγος, εἶπερ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. αὐτίκα καὶ ὁ Ἡσαΐας “ τοῦ ἀγαπητοῦ ” λέγει τὸν ἀμπελῶνα· μετὰ δὲ ταῦτα τὴν ἀπαίτησιν τῆς καρποφορίας τοῦτ' ἔστιν τοῦ νομικοῦ^β βίου, παρόντος τοῦ καιροῦ, φησι 5 γεγενῆσθαι διὰ δούλου πρῶτον· οὗ τυπηθέντος καὶ ἀναιρεθέντος, δι' ἐτέρου δούλου πάλιν τὴν ἀπαίτησιν ἔδει γεγενῆσθαι. εἶτα καὶ τρίτον πάλιν ἀπεσταλκέναι αὐτοῖς, καὶ οὕτω τὸ τελευταῖον διὰ τοῦ υἱοῦ τὴν ὑπερβάλλουσιν δοξαν ἐπιδεικνύντος εἰς τὸ καταιδέσαι μειζόνως· οὐχ ὥς ἀγνοούντος τὸ ἀποβησόμενον τοῦ πέμποντος, 10 ἀλλ' ὥς τοῦ πράγματος ἔχοντος τὸ ἄξιον ἐντροπῆς. δούλον τε πρότερον μὲν λέγουσι τοὺς ἐν καιρῷ Ἡλιοῦ καὶ αὐτὸν Ἡλίαν προφήτας, δεύτερον δὲ τὸν Ἡσαΐαν, καὶ Ὡσηὲ καὶ Ἀμῶς, τρίτον δὲ τοὺς περὶ τὸν Ἐζεχιήλ καὶ Δανιήλ· καὶ κατὰ ταύτην γε τὴν διαίρεσιν τὸ, “ τὰ τρία ἔτη ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ 15 “ ταύτῃ, καὶ οὐχ εὐρίσκω,” εἰς τοὺς προφήτας ἂν λέγοιτο, ἵνα τέταρτον ἔτος ᾗ τὸ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, καὶ μὴ τρίτον. ἐπάγει γοῦν ἡ παραβολὴ τὸ κατὰ τοῦ Κυρίου τόλμημα, ὅτι συνιέντες αὐτὸν ὄντα κληρονόμον, μείζονα τὴν τόλμαν ἐνεδείξαντε, ὥς ἀποκτεῖναι^γ αὐτὸν, καθέζοντες^δ τὴν κληρονομίαν. ἐξέβαλον οὖν 20 αὐτὸν, φησὶν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, τοῦτ' ἔστιν τῆς πόλεως, καὶ τοῦ ναοῦ, καὶ ἀπέκτειναν. ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι ἀπέκτειναν, οὐχ ὥς ἡ ἀκολουθία τῆς παραβολῆς ἔχειν δύναται αὐτὸν εἶναι τὸν παρεσόμενον ἐπὶ τιμωρίᾳ τῶν δούλων· ὅτι δὲ αὐτός ἐστι, δῆλον. ἤδη οὖν κριτικὴ πῶς αὐτοῦ παρουσία τοῦ παραδεδῆναι Ῥωμαίοις τὸν λαόν. 25 καὶ αὐτοῦ τὸ ἔργον καὶ ἐν Ῥωμαίων. καὶ τότε ἡ ἔκδοσις τοῦ ἀμπελῶνος ἡ εἰς ἐτέρους γεωργοὺς, τουτέστιν εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ἐξ ἔθνων διδασκάλους. “ Οὐδὲ ταύτην τὴν γραφὴν “ ἀνέγνωτέ, φησι, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες,” καὶ τὰ ἐξῆς. Διὰ πάντων δείκνυσιν ὅτι οἱ μὲν ἐκβάλλεσθαι ἤμελλον, 30 τὰ δὲ ἔθνη εἰσάγεσθαι. καὶ καλῶς εἶπε, “ παρὰ Κυρίου ἐγένετο ” ἵνα μάθωσιν ὅτι οὐδὲν τῷ Θεῷ ἐναντίον τῶν γινομένων ἦν. “ καὶ “ ἔστι θαυμαστόν.” καὶ μάλα εἰκότως. λίθον δὲ ἑαυτὸν καλεῖ^ε

^β νομίμου P.^γ ἀποκτείνειν L.^δ καθελόντες POSS.

καλεῖ POSS.

^ε καλεῖ P.

καὶ οἰκοδόμους, ὡσπὲρ καὶ γεωργοὺς πρῶν ἐκάλεσε τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων· αὐτὸν δὲ μετὰ τὸ παρ' ἐκείνους ἀποδοκιμασθῆναι κεφαλὴν γωνίας καθιστάμενον[†], τοιούστιν ἐθνῶν καὶ Ἰουδαίων παρὰ Κυρίου δὲ τοῦτο εἶναι^ε θαῦμα ἀνθρώποις τοῖς συνειῶσιν^h, ὅτε δὴⁱ μετὰ θάνατον ζῶν φαίνεται Χριστὸς βασιλεὺς 5 ὧν ὁ οὐρανίων τε καὶ ἐπιγείων· καὶ τὰ ἔθνη ποιῶν ἅγια καὶ οἰκεία Θεῷ. οὐκ ἐξαρκεῖ δὲ αὐτοῖς τὸ μὴ κείσθαι αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ κατασχεῖν ἐπὶ τιμωρίᾳ τὸν ἐλέγχοντα σπεύδουσι· καίτοι κεκαλυμμένου τοῦ ἐλέγχου καὶ μὴ προφανοῦς γεγονότος. κρείσσους δὲ καὶ οἱ ἀποκεκαλυμμένοι ἔλεγχοι κρυπτομένης φιλίας, τοιούστιν 10 δολερᾶς καὶ κολακευτικῆς, ὡς Σολωμῶντι δοκεῖ. ὠρμηκότες δὲ ἐπὶ φόβον ἐπέχονται φόβῳ ἀνθρώπων, οὐ φόβῳ Θεοῦ.

Sch. ad v. [ἐκεφαλαίωσαν]. Κεφαλικὴν ζημίαν ἐπέθεντο ἦτοι θάνατον ἐπράξαντο ἢ ὅτι κατὰ κεφαλῆς θανατηφόρον πληγὴν ἤνεγκαν. ἐκεφαλαίωσαν, ἀντὶ τοῦ πάσαις πρὸς τῶν προλαβόντων 15 ὑπέβαλον πειναῖς· ἀνακεφαλαιούμενοι ἐν τούτῳ τὰ τῶν προλαβόντων^h.

ΚΕΦ. ΑΖ.

Περὶ τῶν ἐγκαθέτων διὰ τὸν κήσον.

- 13 Καὶ ἀποστέλλουσι πρὸς αὐτόν τινες τῶν Φαρισαίων 20 καὶ τῶν Ἑρωδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσι λόγῳ.

Ἑρωδιανοὶ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἦσαν οἱ τὸν Ἡρώδην Χριστὸν εἶναι λέγοντες, ὡς ἱστορεῖται^k. ἄλλοι δὲ Ἑρωδιανούς φασι τοὺς Ἡρώδου στρατιώτας. τούτους δὲ^l καὶ ὡς ἐναντιοῦντας^m τῷ Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ, καὶ ὡς περὶ τὸν ἄρχοντα ὄντας, τῆς 25 κατηγορίας αὐτῶν μάρτυρας παρεῖναι βούλονται τῇ ἐρωτῇ τῶν πειραζόντων καὶ βουλομένων ἀκοῦσαι τι παρ' αὐτοῦ, ὅτι μὴ δῶ τὸνⁿ φόρον. τοῦτο γὰρ σαφῶς ὁ παρὼν Εὐαγγελιστὴς φησι, δῶμεν ἢ μὴ; διὰ τοῦτο δὴ τὰ ἐγκώμια καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ ἀληθεύειν ἅπαντα, καὶ πᾶσαν ὀρθὴν πράξιν ἀληθινῶς καὶ μετὰ παρρησίας 30 ὑποτίθεται, αὕτη γὰρ ἡ ὁδὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ φροντίζειν τινός,

[†] καθιστάμενος om. L.

δεῖ P. ^j βασιλεῖων P.

^m ἐναντιωτάτους P.

^ε μετὰ Poss.

^h συνιῶσιν L.

ⁱ δὴ P.

^k ἱστορεῖται L.

^l δὴ P.

ⁿ Sic L. ὅτι Poss. et P.

μηδὲ ὑποστέλλεσθαι πρόσωπον. ταῦτα γὰρ λέγουσιν, ὡς ὑπαγαγεῖν αὐτὸν δυνάμενοι^ο καταφροῖνῃσαι τοῦ ἄρχοντος καὶ ἀπαγορεύσαι τοὺς τελουμένους βασιλεῖ φόρους. εἰδότες ὅτι καὶ ὁ Ἰουδας ὁ Γαλιλαῖος εἰσηγησάμενος μὴ ὑπακούειν βασιλεῖ, μηδὲ ἀπογράφεσθαι τὰς οὐσίας, ἀπώλετο· καὶ πάντες ὅσοι ἐπέιθοντο αὐτῷ⁵ διεσκορπίσθησαν. πρὸς δὲ τὴν τοιαύτην πείραν ὁ τοῦ Σωτῆρος λόγος, πρῶτον μὲν αὐτὸ τοῦτο ἐξελέγχει ὅτι πειράζουσιν. ἵνα μηδὲ ὡς λανθάνοντες αὐτὸν μεγαφρονῶσιν, ἀλλ' ἴδωσιν ὅτι καὶ τὰ ἐγκάρδια γινώσκει. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ “εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπό-
 “κρίσιν.” εἶτα κελεύει τὸ ἀργύριον προσενεχθῆναι αὐτῷ τὸ τελοῦ-
 μενον βασιλεῖ. καὶ οὐχ ὅτι ἀγνοεῖ τὴν ἐπιγραφὴν, ἀλλ' ἵνα ἐκ τοῦ θεωρουμένου τὴν ἀπόκρισιν εὐλόγως ποιήσῃται, καὶ ἐξ ὧν ἀποκρίνονται τὸ ἐπόμενον ἀκούσωσιν. ἐρωτήσας γὰρ τίνος ἢ εἰκὼν καὶ ἡ ἐπιγραφὴ; ὡς ἔφησαν, τοῦ βασιλέως, ἀκόλουθον ἐκ τοῦ ἐκείνων λόγου τὴν ἀπόκρισιν ἀπέδωκεν, ὅτι βασιλεῖ μὲν τὰ βασι-
 15 λέως ἀποδοῦναι δεῖ, Θεῷ δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ· ἐπισυναΐψας δὴ τὰ περὶ Θεοῦ, οὐδὲ τοῦ δοκεῖν κολακεύειν ἄρχοντα^ρ κατέλιπεν αὐτοῖς συκοφαντίαν. ἐπεὶ δοκεῖ δουλεία τις εἶναι ἀνθρώπου καὶ οὐ Θεοῦ, τὸ φόρους διδόναι. ὅθεν θαυμάσαντες τὸ ἄληπτον τοῦ λόγου, ἀπῆλθον.

20

ΚΕΦ. ΛΗ.

Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.

18 Καὶ ἔρχονται Σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτὸν, οἵτινες λέγουσιν ἀνάστασιν μὴ εἶναι· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες,

25

Τίνες εἰσὶν οἱ Σαδδουκαῖοι; αἵρεσις Ἰουδαίων ἐτέρα λέγουσα μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μήτε Ἀγγελον, μήτε πνεῦμα. καὶ ἐντεῦθεν μὲν οὐδὲν αὐτῷ περὶ ἀναστάσεως λέγουσι. πλαττουσιν δὲ τινα λόγον, καὶ πρᾶγμα συντιθέασιν ὡς ἐπίπαν μὴ γεγεννημένον, οἰόμενοι εἰς ἀπορίαν αὐτὸν ἐκβαλεῖν^ι, καὶ τὸ ἀνάστασιν εἶναι³⁰ ἀνατρέψαι. καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ ἔπλασαν δύο ἢ τρεῖς, ἀλλ' ἑπτά; ὥστε ἐκ περιουσίας κωμωδῆσαι τὴν ἀνάστασιν. διὸ καὶ λέγουσι, πάντες ἔσχον αὐτήν· τί οὖν ὁ Χριστός; πρὸς ἀμφοτέρα ἀπο-

^ο δυνάμενα P.^ρ ἄρχοντας L.^ι ἐμβαλεῖν P.

κρίνεται, οὐ πρὸς τὰ ῥήματα, ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην, ἰστάμενος καὶ ὅτι ἀνάστασις ἔσται, καὶ οὐ τοιαύτη ἀνάστασις οἶαν^ρ, ὥς φασί τινες, τοὺς Φαρισαίους ὑπολαμβάνειν. τί γὰρ φησι; πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. ἐπεὶ γὰρ ὡς εἰδότες, Μωσέα προεβάλλοντο καὶ τὸν νόμον, δείκνυσιν αὐτοὺς τὰς γραφὰς 5 ἀγνοῦντας, ἐκ δὲ τούτου καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. καὶ ἐπειδὴ αἴτιον ἦν τοῦ μὴ νομίζειν ἀνάστασιν, τὸ τοιαύτην ὑποπετεῖν γενήσεσθαι πραγμάτων κατάστασιν, τὸ αἴτιον θεραπεύει, εἴτα καὶ τὸ σύμπωμα. ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει, φησὶν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται. ψεῦδος οὖν ὑποτίθεσθε ἀγνοῦντες τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως γρα- 10 φὴν, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐκ μὴ ὄντων τῷ λόγῳ τὰ πάντα συστησάμενην^η ἥτις καὶ τὰ διεφθαρμένα εἰς ἀνάστασιν ἄγει. καὶ ἐπειδὴ μενοῦσιν ὡσαύτως ἄνθρωποι μηκέτι αὐξανόμενοι εἰς πλῆθος, καθάπερ καὶ οἱ Ἄγγελοι^ι διὰ τοῦτο κοινωνία γάμων ἀναρ- ρεθήσεται^ι τοῦτο γὰρ τὸ ὡς “Ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.” 15 ὥσπερ γὰρ τὸ ἀγγελικὸν πλῆθος πολὺ μὲν ὄν, οὐ μὴν ἐκ γενέσεως αὐξηθὲν, ἀλλ’ ἐκ δημιουργίας ὑπάρχον^ι οὕτω δὴ καὶ τὸ ἀνίστάμενον πλῆθος. ὅτι δὲ γενήσεται ἀνάστασις, καὶ οὐκ ἀδύνατον τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ἐξ ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ συνίστησι, καὶ οὐκ ἐκ φυσιολογίας. οὐχὶ γὰρ τῶν οὐκ ὄντων, φησὶν, ἅγιος Θεὸς ὁ 20 Θεός, οὐ γὰρ εἶπεν ἡμῖν, ἀλλ’ εἰμὶ τῶν ζώντων καὶ τῶν ὄντων^η. ἴσμεν δὲ ὅτι καὶ πρὸς τὴν λέξιν ταύτην οἱ ἀπὸ τοῦ Οὐαλεντίνου^ι καὶ Μαρκίωνος ἔτι διαμάχονται, ἐπὶ ψυχὰς ἀνάγοντες τὸν λόγον. ταύτας γὰρ ζῆν, καὶ περὶ τούτων εἰρηκέναι τὸν Κύριον ὡς τούτων ὄντος Θεοῦ τοῦ Θεοῦ^ι. οὐ δῆπου δὲ Σαδδουκαίοις περὶ ψυχῶν ἦν 25 ἡ αἰτιολογία^ι, ἀλλὰ περὶ σωμάτων ὥστε περὶ τούτων ἡ ἀπόκρισις. λέγεται δὲ τότε ἀνίστασθαι ὁ νεκρὸς, ὅτε μετὰ σώματος ἡ ψυχὴ^ι οὐκ ὡς ἐν τῷ μεταξύ τῆς ψυχῆς διαλελυμένης, ἀλλ’ ὡς ἀπρακτούσης, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἴδια ὅσα μετὰ σώματος ἔσχεν οὐκ ἐχούσης. ἐν γὰρ τι τὸ συναμφότερόν^ι ἐστὶν ἐν ἀνθρώποις, καὶ 30 ἡ ζωὴ κοινὴ, καὶ ἑκατέρων^ι δεῖ^ι πρὸς τὸ τὴν ἐκ θανάτου ζωὴν πάλιν συστήναι.

ρ οἶαν P. οἶα L. et Poss. η τῶν ὄντ. κ. τ. ζώντ. L. ι βαλεντίνου L.
 ο ὄντα Θεὸν Poss. ι ἀντιλογία P. ιι Sic P.L. συναμφότερόν Poss.
 ιι ἑκάτερον L. ιιι δὴ P.L.

ΚΕΦ. ΛΘ.

Περὶ τοῦ γραμματέως.

28 Καὶ προσελθὼν εἰς τῶν γραμματέων, ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, εἰδὼς ὅτι καλῶς αὐτοῖς ἀπεκρίθη, ἐπηρώτησεν αὐτὸν, ποία ἐστὶ πρώτη πασῶν ἐντολή; 5

Ὁ μὲν Ματθαῖος ὅτι πειράζων ἠρώτησεν· ὁ δὲ Μάρκος τουναντίον. “εἰδὼς” γάρ φησιν “ὁ Ἰησοῦς ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν “ αὐτῷ οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.” οὐκ ἐναντιούμενοι ἑαυτοῖς, ἀλλὰ καὶ σφοδρὰ συναδόντες. ἠρώτησε μὲν γὰρ πειράζων παρὰ τὴν ἀρχὴν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀποκρίσεως ὠφεληθεὶς, 10 ἐπηρέθη. οὐδὲ γὰρ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἐπήνεσεν, ἀλλ’ ὅτε εἶπεν, ὅτι τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον πλεῖόν ἐστι τῶν ὀλοκαυτωμάτων, τότε φησιν, “οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας” ὅτι τῶν ταπεινῶν ὑπερεῖδε, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρετῆς κατέλαβε. καὶ γὰρ πάντα ἐκεῖνα διὰ τοῦτο, καὶ τὸ σάββατον καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ οὐδὲ 15 οὕτως αὐτῷ ἀπηρτισμένον τὸν ἔπαινον* συνέθηκεν, ἀλλ’ ἔτι λείποντα· τὸ γὰρ εἰπεῖν, οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας, δείκνυσιν ἔτι ἀπέχοντα, ἵνα ζητήσῃ τὸ λείπον. τίνος οὖν ἕνεκεν τὴν ἀρχὴν ταύτην τῷ Ἰησοῦ προεβάλετο τὴν ἐρώτησιν; προσδοκῶν τινα λαβὴν παρέξειν αὐτῷ ὡς ἐπιδιορθωσόμενον αὐτὸν, διὰ τὸ καὶ ἑαυτὸν 20 ποιεῖν Θεόν. τί οὖν ὁ Χριστός; δεικνὺς ὅθεν ἦλθεν ἐπὶ ταῦτα, ἀπὸ τοῦ μηδεμίαν ἔχειν ἀγάπην, ἀπὸ τοῦ φθόνου καὶ ζηλοτυπίας τήκεσθαί, φησιν, ἀγαπήσῃ Κύριον τὸν Θεόν σου, αὕτη πρώτη, καὶ μεγάλη ἐντολή. δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῆς, “καὶ ἀγαπήσεις τὸν “πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.” διατί δὲ ὁμοία αὐτῆς; ὅτι αὕτη 25 ἐκείνην προοδοποιεῖ, καὶ αὐτὸ τὸ ἀγαπᾶν ἡμᾶς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν ἡρτῆται τοῦ ἀγαπᾶν ἡμᾶς ἑαυτούς. ἀγαπῶντες γὰρ ἑαυτούς, ἀγαπῶμεν τὸν ποιήσαντα ἡμᾶς τοιούτους, ὡς† εἶναι κατ’ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς. οὐ γὰρ ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν ἀγαπῶμεν ἑαυτούς, ἀλλ’ ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν ἑαυτούς εὐχαριστοῦμεν τῷ ἡμᾶς 30 ποιήσαντι καὶ χαρισαμένῳ τὰ τοιαῦτα, ἅτινά ἐστι δυσεξαρίθμητα,

* Sic P.L. τοῦ ἐπαίου Poss. † ὡς om. L.

ἀμειβόμενοι κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν αὐτὸν διὰ τῆς τοιαύτης ἀγάπης. “πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς.” καὶ πάλιν “εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός.” καίτοι * ἀπὸ τούτου διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασι. “καὶ ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει,” καὶ 5 τὸ κεφάλαιον τούτων^α, “ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου.” τὴν πρώτην οὖν ἐρωτηθεὶς, ἐπήγαγε καὶ τὴν δευτέραν, οὐδὲν αὐτῆς ἀποδέουσας πλεονάζει δὲ τῇ ἐπαναλήψει τῇ περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὁ νόμος τὸ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, καὶ τὸ ἐν ὅλῃ ψυχῇ, καὶ τὸ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ, ἵνα ἐπιτείνῃ τὴν ἀγάπην εἰς τελειότητα^β μὴ καταλιπὼν 10 ἀπόκλεισιν ἐπ’ ἄλλο μὴδὲν, ὅπερ ἐλαττώσῃ^β τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην. ταύτην οὖν εἰπὼν μεγάλην ὁ Κύριος, προσέθηκε καὶ πρώτην εἶναι ταύτην, ἵνα καὶ τὴν δευτέραν ἐπεισαγάγῃ, συνημμένην αὐτῇ καὶ μὴ δυναμένην διίστασθαι. διὸ καὶ περὶ μιᾶς ἐρωτηθεὶς, οὐκ ἀπεσιώπησε τὴν ἀχώριστον αὐτῆς. οὐ γὰρ ἀληθὴς ἡ πρὸς Θεὸν 15 ἀγάπη, τὴν πρὸς τὸν πλησίον οὐκ ἔχουσα. εἴτα ἐπειδὴ ἀπεκρίθη, καὶ ἀντερωτᾷ.

ΚΕΦ. Μ.

Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως.

35 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, 20 πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς υἱὸς ἐστὶ Δαβὶδ ;

Μετὰ τὸ ἐπαινέσαι τὸν εἰρηκότα ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Θεός, ἵνα μὴ ἔχωσι λέγειν ὅτι θαύματα μὲν ἐποίησε, τῷ νόμῳ δὲ ἐναντίος καὶ τῷ Θεῷ πολέμιός ἐστι διὰ τοῦτο μετὰ τὸσαῦτα τοῦτο ἐρωτᾷ, 25 λανθάνοντως ἐνάγων αὐτοὺς εἰς τὸ καὶ αὐτὸν ὁμολογῆσαι Θεόν. ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τὸ πάθος ἡμελλεν ἵεναι, λοιπὸν τίθησι τὴν κυρίαν αὐτῶν ἀνακηρύττουσαν προφητείαν. ἀλλ’ οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ προηγουμένως, ἀλλ’ ἀπὸ αἰτίας εὐλόγου. ἀνατρέπων γὰρ αὐτῶν τὴν πεπλανημένην δόξαν, οὕτως εἰσάγει τὸν Δαβὶδ ἀνακηρύττοντα 30 αὐτοῦ τὴν θεότητα, καὶ τὸ γνήσιον τῆς υἰότητος, καὶ τὸ ὁμότιμον

* καὶ τί P.L.

^α αὐτῶν P.L.

^β ἐλαττώσει P.

ὁ πρὸς τὸν Πατέρα· καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἴστανται. ἀλλ' ὥστε
 καὶ φοβῆσθαι καὶ τὰ ἐξῆς ἐπάγει λέγων, “ ἕως ἂν θῶ τοὺς
 “ ἐχθρούς σου ὑποποδῖον τῶν ποδῶν σου.” ἵνα καὶ οὕτως αὐτοὺς
 ἐπαγάγηται. πρότερον δὲ εἶπε, τί ὑμῖν δοκεῖ; τίνας υἱὸς ἦν;
 ὥστε^d εἰς ἐρώτησιν αὐτοὺς ἀγαγεῖν. ἐπειδὴ εἶπον, τοῦ Δαβὶδ 5
 (καὶ μὴν ὁ Δαβὶδ ταῦτε ἔφη) ἀλλὰ πάλιν ἐν τάξει ἐρωτήσεως,
 “ πῶς οὖν ὁ Δαβὶδ ἐν πνεύματι;” ὥς τε μὴ προσθεῖναι αὐτοῖς
 τὰ λεγόμενα. διὸ οὐδὲ εἶπε, τί οὖν ὑμῖν δοκεῖ περὶ ἐμοῦ; ἀλλὰ,
 περὶ τοῦ Χριστοῦ; ὅρα δὲ πῶς αὐτοὺς ἐρωτῶν συλλογίζεται. εἰ
 οὖν Δαβὶδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἦν; οὐκ ἀναιρῶν 10
 τὸ υἱὸν αὐτοῦ εἶναι· ἀπαγε· ἀλλὰ τὴν ὑπόνοιαν διορθούμενος· πῶς
 υἱὸς αὐτοῦ ἦν, οὕτως ὥς ὑμεῖς φάτε, μόνον υἱὸς καὶ οὐχὶ Κύριος
 αὐτοῦ ἦν; καίτοι τοῦτο μετὰ τὴν μαρτυρίαν οὐκ εἶπε, καὶ μὴν
 Κύριος αὐτοῦ ἐστίν, ἀλλὰ πῶς, ἐκείνων ἦν ἐρωτῆσαι, ἀλλ' οὐκ
 ἠρώτησαν. οὐδὲ γὰρ ἐβούλοντό τι τῶν δεόντων μαθεῖν. διὸ καὶ 15
 αὐτὸς ἐπήγαγεν λέγων, ὅτι Κύριος αὐτοῦ ἦν^e. οὐκ ἦν δὲ ἴσον
 ἀκοῦσαι, Ἰουδαίῳ ἀπάντων Κύριον, καὶ τοῦ Δαβὶδ. σὺ δέ μοι
 σκόπει τὸ εὐκαιρον. ὅτε γὰρ εἶπεν εἰς ἐστὶ Κύριος, τότε καὶ περὶ
 αὐτοῦ εἶπεν, ὅτι Κυρίος ἐστὶ καὶ ἀπὸ προφητείας, οὐκέτι ἀπὸ ἔρ-
 γων μόνον, καὶ δείκνυσιν αὐτὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀμυνόμενον, καὶ ὁμο- 20
 νοίαν τοῦ Πατρὸς πρὸς αὐτόν. οὐδὲ γὰρ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους τὸν
 υἱὸν Κύριον ἔχρην λέγεσθαι τοῦ Πατρὸς, τουναντίον δὲ, ὥσπερ καὶ
 τὸν Σολομῶνα ἢ μητῆρ^f δούλον καλεῖ^g τοῦ πατρὸς, λέγουσα, οὐχὶ
 Σολομῶνα τὸν δούλόν σου. πατέρα δὲ περὶ υἱοῦ λέγειν ὥς περὶ
 Κυρίου, παντελῶς ἀπαῖδον^h, καὶ παρὰ τὴν φύσιν καὶ μάλιστα 25
 ὅποτε κατὰ Πνεῦμα κινούμενονⁱ λαλεῖ. οὐκ εἶπε δὲ τοῦ Πνεύματος
 Κύριον, ἀλλὰ τοῦ Δαβὶδ. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἐν Πνεύματι λαλῶν Κύ-
 ριον ἐκάλεσε τὸν Χριστὸν, διὰ τοῦτο δουλοποιήτεον τὸ Πνεῦμα, ὥς
 τολμῶσιν οἱ εἰς τὸ Πνεῦμα δυσφημιῦντες. λέγει οὖν καὶ υἱὸν αὐ-
 τὸν τῆς παιδείας τοῦ Θεοῦ ὁ Δαβὶδ, καὶ οὐ δήπου τῷ Πνεύματι 30
 καὶ τοῦτο ἀρμόσει, ἀλλ' εἰς τὸ ἴδιον πρόσωπον εἴρηται αὐτῷ ταῦτα
 καὶ ἄλλα πολλά.

^c τὸ add. P. ^d ὥστε P. ἵστε Poss. ^e ἐστὶν L. ^f ἢ μητ. oim. L.
^g ἐκάλει L. ^h ἀπαῖδον L. ⁱ κινούμενος P.L.

38 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν θελούντων ἐν στολαῖς περιπατεῖν, καὶ ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς.

“Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς” τίσιν αὐτοῖς; δηλονότι τοῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ, περὶ ὧν εἶπε, “καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως.” φυλάξατε 5 τοῖνυν, φησὶν, ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν γραμματέων. μὴ ζηλοῦτε, μὴ μακαρίσητε, τὴν ἔξωθεν σκηνὴν θεωροῦντες. οὐ γὰρ ἕνεκα Θεοῦ^κ τὸ σχῆμα τὸ νόμιμον προβάλλονται, ἀλλ’ ἕνεκα τοῦ δεκεῖν ἀνθρώποις εὐσεβεῖν, καὶ κομίζεσθαι παρὰ ἀνθρώπων τὴν ἀνωφελεῖ προτίμησιν. ἰκανὰ γὰρ ταῦτα πάντα ἐνδειξασθαι τῶν ἀνθρώπων τὸ 10 πεφυσιωμένον καὶ περιττόν^λ. καρποῦνται γάρ, φησι, τοὺς οἰκοὺς, καὶ ἂ ταῖς χήραις ταῖς ἀσθενέσιν ἔδει δίδοσθαι, κομίζονται. σχῆμά τι περιττῆς εὐλαβείας, τὸ παρεκτείνειν ἐπὶ πολὺ τὰς εὐχάς. ὅσῳ δὲ μᾶλλον τετίμηνται παρὰ τῷ λαῷ, καὶ τὴν τιμὴν εἰς βλάβην ἔλκουσι, τοσούτῳ μᾶλλον καταδικασθήσονται. δυνατοὶ γὰρ 15 δυνατῶς ἐτασθήσονται. ταῦτα δὲ λέγων καὶ τοὺς Ἀποστόλους ἐπαίδευε μὴ μιμεῖσθαι τοὺς παρὰ Ἰουδαίους διδασκάλους καὶ γραμματεῖς, ἀλλ’ αὐτὸν ζηλοῦν. ἐπειδὴ γὰρ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης προεχειρίζοντο, διὰ τούτων αὐτοῖς εἰσηγείται ἀρίστης πολιτείας κατάστασιν. 20

ΚΕΦ. ΜΑ.

Περὶ τῆς β' λεπτά.

41 Καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου, ἐθεώρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλά. 25

Ἐμέτρησεν οὐ τὸ βεβλημένον, συνεμέτρησε δὲ τὴν προθυμίαν. ἐκπλήττου τοῖνυν τὸ κριτήριον τοῦ Θεοῦ, ὡς οὐ μεγέθει δωρεῶν ἀποβλέπει, ἀλλὰ τῇ προθυμίᾳ τῆς γνώμης. ἐκεῖνοι πολλὰ ἔχουσί φησιν· ἐκ τοῦ περισσεύματος δεδώκασιν· αὕτη τὴν αὐτῆς περιουσίαν προσήγαγεν. αὕτη ἡ χήρα τῶν γαστριζουσῶν τοὺς γραμ- 30 ματεῖς^μ τιμιωτέρα καθέστηκεν. ἐκεῖναι γὰρ σχήματι^ν διδασκά-

^κ τοῦ Κυρίου L.

^λ περὶ αὐτὸν P.L.

^μ Sic P.L. τῶν γραμμα-

τέων Poss.

^ν σχήμασι Poss.

λων καὶ κατίλοις [στωμίλοις φλυαρίαις^ο] προσανέχουσι λόγοις, μηδὲν εἰς ψυχὴν ὠφελούμεναι· ἀλλὰ καὶ τὰ οἴκοι μάτην προσαναλίσκουσαι· αὕτη λάβρα διαδίδωσι τῷ Θεῷ, μηδὲν ἑαυτῇ εἰς περιουσίαν καταλιμπάνουσα^ρ· οὐ κολακευομένη ὑπὸ τῶν ἡγουμένων· Θεῷ δὲ τὴν ἑαυτῆς δεικνῦσα προαίρεσιν. 5

ΚΕΦ. ΜΒ.

Περὶ τῆς συντελείας.

3 Καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἐπειδὴ πολλὰ περὶ τῆς ἐσομένης τῇ πόλει ἐρημίας καὶ τῷ 10 ναῷ προεφῆτευσεν, ὅτι ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες ταῦτα, ὥσπερ θαυμάζοντες προσῆλθον, ἐπιδεικνύντες τοῦ ναοῦ τὸ κάλλος, καὶ διαποροῦντες εἰ τοσαῦτα μεγέθη καὶ κάλλη οἰκοδομημάτων ἀφανισθήσεται. ὁ δὲ Κύριος τούτων ἀκούσας, οὐδὲν ἤττον τὴν παντελῆ αὐτοῦ ἀπώλειαν προαναφανεῖ. εἰ δέ 15 φασὶ τινες, μήπω εἰς τέλειον τοῦτο γεγενῆσθαι, ἀλλ' ἔτι σώζεσθαι λείψανον τούτων, οὐδ' οὕτω διέπεσεν ἡ ἀπόφασις^α. καὶ γὰρ^ρ τὴν ἐρημίαν ἐνδεικνύμενος τὴν παντελῆ ταῦτα ἔλεγεν, καὶ τὴν τῆς νομικῆς λατρείας κατάλυσιν περὶ τὸν κατ' ἐκεῖνον τὸν τόπον ἔνθα ἦν. ἔστι γὰρ αὐτοῦ μέρος μέχρι τῶν θεμελίων ἡφανισμένον. ἡ καὶ 20 ἐκ τῶν γεγενημένων καὶ περὶ τῶν λειψάνων θαρρεῖν χρῆ, ὡς τέλειον ἀπολλυμένων. Ἄλλος δέ φησιν^β. ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι τὸ ἱερὸν ἐδεικνυσαν ὡς ἄριστα κατεσκευασμένον, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ὀφείλιν καταπεσεῖν, ἐπὶ τὸ καθολικὸν τὸν λόγον ἐξήγαγεν, ὅτι ἔσται καιρὸς ὅτε πάντα συντελεσθήσεται, ὡς μηδὲ λίθον ἐπὶ λίθῳ μέναι. 25 τοῦτο γὰρ περὶ τῆς καθόλου^γ συντελείας ἔφη. καὶ πάλιν ὁ Μάρκος οὐ πάντας αὐτόν φησιν ἐρωτῆσαι περὶ τῆς συντέλειαις τῶν ἱεροσολύμων, ἀλλὰ μόνους τοὺς προγεγραμμένους. καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν

^ο στωμίλοις φλυαρίαις Poss. om. P. L. ^ρ καταναλίσκουσα P. ^α Sic L. ἀπέκρισις P. et Poss. ^ρ ἡ γὰρ L. ^β ἄλλος δέ φ. L. ^γ Sic L. καθολικῆς P. et Poss.

ἔφησεν εἶναι τὸ ἐρώτημα περὶ τῶν Ἱεροσολύμων, ἅτε νομιζόντων αὐτῶν τότε καὶ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ εἶναι. ὁ δὲ Ματθαῖος δύο, περὶ τε τῆς καθαιρέσεως τοῦ ναοῦ, καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶ-
 νος^α ἅτε πλείονα παρρησίαν ἔχοντες. διὰ τοῦτο κατ' ἰδίαν προσ-
 ῆλθον, ἅτε ὑπὲρ τοιούτων πευσόμενοι. “ ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς 5
 “ αὐτοῖς ἤρξατο λέγειν, βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ” καὶ τὰ
 ἐξῆς. διαφόρως δὲ ταῦτά τινες ἐξειλήφασιν. οἱ μὲν γὰρ περὶ τῆς
 συντελείας τοῦ αἰῶνος εἰρῆσθαι ταῦτα ὑπολαμβάνουσιν, οἱ δὲ περὶ
 τῆς ἐρμώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ· καὶ τῆς μὲν προτέρας δόξης
 Ἀπολιναρίος καὶ Θεόδωρος ὁ Μοψουεστίας. τῆς δὲ δευτέρας Τίτος, 10
 καὶ ὁ ἐν ἀγίοις Ἰωάννης ὁ τῆς Βασιλίδος ἐπίσκοπος. ἐπειδὴ τοίνυν
 ὁ Μάρκος περὶ ταύτης μόνης φησὶ τὴν ἐρώτησιν ποιῆσαι τοὺς
 μαθητὰς, ἀναγκαῖον καὶ ἡμᾶς ἐν τῷ παρόντι μάλιστα τοῖς δευ-
 τέροις ἐξακολουθῆσαι. ἄλλο τοίνυν ἠρώτησαν, καὶ ἄλλο ἀποκρίνεται·
 τὸν καιρὸν ἠθέλησαν μαθεῖν τῆς ἀπωλείας τῆς Ἱερουσαλήμ· ὁ δὲ 15
 πρὸ τῆς ἀπωλείας τῆς Ἱερουσαλήμ ἀσφαλίζεται τὴν διάνοιαν τῶν
 ἐρωτησάντων· οὐδὲν γὰρ αὐτοὺς ὠφέλει ὁ καιρὸς, ἂν μὴ ᾧσιν
 ἀσφαλεῖς περὶ τὴν πίστιν. ὁ γὰρ διάβολος τοῦ Χριστοῦ τὴν παρ-
 ουσίαν ἀμβλύναι βουλόμενος, εἰσῆγάγεν ἐτέρους πλάνους ἐπὶ τῶν
 μαθητῶν· οἷος ἦν ὁ Θευδᾶς καὶ Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος. ἐπεὶ τοίνυν 20
 ταῦτα ἤμελλε γίνεσθαι, καὶ πολλοὶ ἐσφτερίζοντο τὸ ὄνομα τὸ
 Χριστοῦ, λέγει τέως τούτοις, βλέπετε μὴ πλανηθῆτε, μὴ τῇ
 ὁμωνυμίᾳ σφαλῆτε· τότε γὰρ δύνασθε καὶ τὸν καιρὸν μαθεῖν τῆς
 ἀπωλείας Ἱερουσαλήμ, ὅταν ἀσφαλεῖς γένησθε περὶ τὴν πίστιν
 τοῦ παραγενεμένου. ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους, οὗς^β ὁ Ἰώσηπος 25
 ἱστορεῖ γεγενῆσθαι πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἀντάραντος γ' μὲν τοῦ ἔθνους
 καὶ οὐ διδόντος τοὺς συνήθεις φόρους Ῥωμαίοις, ἐφόδων δὲ Ῥω-
 μαϊκῶν συνεχῶν γινόμενων κατὰ τῶν Ἰουδαίων, μὴ θρعیσθῃς^γ, φησιν.
 οὐπω γὰρ τὸ τέλος τῆς πόλεως. πολλάκις γὰρ ἀνακωχὴ πολέμου
 γενήσεται διὰ τὴν τῶν κρατούντων φιλανθρωπίαν, καὶ πολλάκις 30
 Ἰουδαῖοι τὴν ἑαυτῶν ἀγνωμοσύνην ἐπιδείξονται. οὐ τοίνυν τοὺς
 ἔξωθεν καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης λέγει πολέμους (τί γὰρ αὐ-

^α τῶν Ἱεροσολύμων om. L.
 βεῖσθε L.

^β ὡς L.

^γ ἀνταίρυντος L.

^δ φο-

τοῖς ἔμελλε τούτων^{α)} τί δὲ καινότερον τῶν πρώην· ἀλλὰ τοὺς μακρόθεν λέγει αὐτοῖς ἐπιόντας. “ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ “ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, καὶ ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ “ λιμοὶ, καὶ ταραχαί. ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα.” ἐπειδὴ καὶ τὰ εἰρημένα ἱκανὰ ἦν αὐτοὺς θορυβεῖν, δεικνὺς ὅτι καὶ αὐτὸς αὐτοῖς συνεπιθή- 5 σεται καὶ πολεμήσει, οὐχὶ μάχας φησὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ θεηλάτους πληγὰς, λιμοὺς καὶ σεισμούς· ὅθεν ἔδεικνυ ὅτι καὶ τοὺς πολέμους αὐτὸς ἐπήγαγεν· εἰ γὰρ περὶ τῶν πανταχοῦ γινομένων ἦν, οὐδ’ ἂν πρόρρησις ἦν, οὐδ’ ἂν αὐτοὺς ἐθορύβησεν. διὰ τοῦτό φησιν αὐδὲ ἀπλῶς αὐτὰ ἤξειν, ἀλλὰ μετὰ σημείων, ἵνα γνωσθῇ ὡς αὐτὸς 10 αὐτοῖς ταῦτα ἐπήγαγεν. ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ τὰ προοίμια λέγειν τῶν Ἰουδαϊκῶν κακῶν. πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴν ὠδίνων τῶν συμβαινόντων αὐτοῖς.

9 Βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτούς. παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ εἰς συναγωγὰς δαρήσεσθε, καὶ ἐπὶ 15 ἡγεμόνων καὶ βασιλέων σταθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

Εὐκαίρως παρενέβαλε τὰ αὐτῶν κακὰ, ἔχοντα παραμυθίαν ἀπὸ τῶν κοινῶν. οὐ ταύτῃ δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ προσθεῖναι ὅτι διὰ τὸ ὄνομά μου, ἦγον ἕνεκεν ἐμοῦ. εἰς μαρτύριον δὲ αὐτοῖς, ἵνα εἴπῃ, 20 πρὸς τὸ μηδεμίαν αὐτοὺς ἔχειν ἀπολογίαν, ὑμῶν διὰ τὸ ταῦτα πάσχειν καταμαρτυρούντων.

11 Ὅταν δὲ ἀγάγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ προμεριμνᾶτε τί λαλήσητε, μηδὲ μελετᾶτε· ἀλλ’ ὃ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο λαλεῖτε· οὐ γὰρ ἔστε ὑμεῖς 25 οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

Ταῦτα ἐπήγαγεν ἵνα μὴ νομίσωσι τὰ εἰρημένα κωλυτικὰ τοῦ κηρύγματος εἶναι. πρὸ γὰρ τῆς ἀλώσεως τὸ εὐαγγέλιον ἐκηρύχθη. ἀκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος, “εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φόβος 30 αὐτῶν^{β)}” καὶ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς, οὐκ εἰς τὸ πιστευθῆναι· ἐκηρύχθη μὲν γὰρ πανταχοῦ· διὸ καὶ εἶπεν, εἰς μαρτύριον τοῖς

^a Sic P.L. ἐμέλετο τοῦτο Poss.

^b Sic P. αὐτῷ L. αὐτῷ Poss.

ἀπιστοῦσι, ταυτέστιν εἰς ἔλεγχον, εἰς κατηγορίαν. διὰ τοῦτο δὲ μετὰ τὸ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, ἀπόλλυται τὰ Ἱεροσόλυμα, ἵνα μὴδὲ σκίαν ἀπολογίας ἔχωσιν ἀγνωμονοῦντες. οἱ γὰρ ἰδόντες αὐτοῦ τὴν δύναμιν πανταχοῦ διαλάμπουσιν^c, καὶ ἐν ἀκαριαίῳ τὴν οἰκουμένην ἐλοῦσαν^d, τίνα ἂν 5 ἔχοιεν λοιπὸν συγγνώμην ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀγνωμοσύνης μείναντες; ὅτι γὰρ πανταχοῦ ἐκηρύχθη τότε, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος, “τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν “οὐρανόν” ὃ καὶ μέγιστον σημεῖον τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως· ὅτι ἐν εἴκοσι ὅλοις ἔτεσι τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης κατέλαβεν ὁ 10 λόγος. μετὰ γὰρ^e τὰ προειρημένα φησὶν ἦξει τὸ τέλος τῶν Ἱεροσολύμων. “ὅταν δὲ ἄγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες” καὶ τὰ ἐξῆς. πρὶν γὰρ^f τὰ προειρημένα συμβῇ, ἐδιώχθησαν παρ’ αὐτῶν οἱ μακάριοι μαθηταί, δεσμῶται γεγόνασιν, ἤχθησαν ἐπ’ ἄρχοντας, ἐπέμφθησαν ἐπὶ βασιλέας. παρεγγυᾷ δὲ, ὅτι μὴ προμελετᾷτε 15 μέλλοντες ἀπολογεῖσθαι· “λήψεσθε γὰρ παρ’ ἐμοῦ σοφίαν, ἥ οὐ “δυνήσονται ἀντιστῆναι ἢ ἀντειπεῖν ἅπαντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν.” εἴτα πάλιν τὸ πάντων αὐτοῖς προαναφανεῖ χαλεπώτερον, τὸ^g οὐδὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἀγάπης παραμυθίαν ἔξουσιν, ἐμφυλίου πολέμου συμβαίνοντος, καὶ τῶν τῆς οἰκειότητος καὶ συγγενείας καταπατου- 20 μένων θεσμῶν. τριπλοῦς οὖν ἔσται^h ὁ πόλεμος, ὁ ἀπὸ τῶν οἰκείων, ὁ ἀπὸ τῶν πλάνων, ὁ ἀπὸ τῶν πολεμίων. ἀλλὰⁱ μείζων ἢ παράκλησις. διὰ γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ πάντα ταῦτα συμβήσεται· ὅπερ μόνον ἱκανὸν πᾶσαν ἐπικουφίσαι^j τὴν συμφορὰν, διὰ τὰς μελ- λούσας ἐλπίδας.

25

14 “Ὅταν δὲ ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, ἐστὸς ὅπου οὐ δεῖ, ὁ ἀναγινώσκων νοείτω· τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φευγέ- τωσαν εἰς τὰ ὄρη.

Βδέλυγμά τινές φασι τοὺς στρατιώτας τοὺς εἰσελθόντας^k τῷ 30

^c διαλάμπουσιν L.^d καὶ ἐν ἀκ. τ. οἰκ. ἑλ. om. L.^e μετὰ τοῦτο

οὖν ἦξει L.

^f Sic P.L. πρὸ δὲ τὰ Poss.

εἴ τι P.

^h Sic L.

ἐστὶν Poss.

ⁱ καὶ L.^j πᾶσας ἐπικ. τὰς συμφοράς L.^k ἐπεισ-

ελθόντας P.L.

ἱερῶ, τινὲς δὲ τὸν ἀνδριάντα τοῦ τότε τὴν πόλιν ἐλόντος· ὃ καὶ
 μάλιστα μοι δοκεῖ λόγον ἔχειν. βδέλυγμα γὰρ πᾶν εἰδωλον¹
 ἐλέγето καὶ πᾶν ἐκτύπωμα· ἐρημώσεως δὲ εἶπεν, ἐπειδὴ μετὰ τὸ
 ἀναστῆναι ἄβατος λοιπὸν ὁ τόπος ἐγένετο· καὶ Πίλατος δὲ ὁ καὶ
 τὸν Ἰησοῦν² σταυρώσας, τὰς τοῦ Καίσαρος εἰκόνας νύκτωρ εἰς τὸ 5
 ἱερὸν εἰσαγαγὼν καὶ ἀναστήσας, ὡς Ἰωσήπος φησι, πολλοὺ μὲν
 βορύβου τοῖς Ἰουδαίοις αἷτιος ἐγένετο· ἐκτότε δὲ ἡ στάσις λα-
 βοῦσα τὴν ἀρχὴν, οὐ διέλιπεν ἄχρις οὗ τότε τὸ ἱερὸν ἐνεπρήσθη³
 καὶ ἡ πόλις ἡρημώθη. ταύτας οὖν καὶ εἰκότως βδέλυγμα καλεῖ.
 ἐρημώσεως δὲ καὶ ὡς ἀρχὴν ἐργαζόμενον⁴ τῆς στάσεως, ἀφ' ἧς ἡ 10
 τῆς πόλεως ἐρημωσις ἀπετελέσθη. εἶτα ἵνα μάθωσιν, ὅτι καὶ ζών-
 των ἐνίων αὐτῶν ταῦτα ἔσται, διὰ τοῦτο εἶπεν, “ὅταν ἴδῃτε.” ἐξ
 ὧν ἂν τις θαυμάσειε μάλιστα τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν
 ἐκείνων ἀνδρείαν, ὅτι ἐν τοιούτοις καιροῖς ἐκήρυττον, ἐν οἷς μάλιστα
 τὰ Ἰουδαϊκὰ ἐπολεμεῖτο⁵.

15

Μετὰ ταῦτα λέγει πάλιν τὰς Ἰουδαϊκὰς συμφοράς, δεικ-
 νύς ὅτι ὅταν ᾖσιν οὗτοι λαμπροὶ οἱ τὴν οἰκουμένην διδάξαν-
 τες ἅπασαν, τότε ἐκείνοι ἐν συμφοραῖς. ὅταν γάρ, φησι,
 ταῦτα γένηται, καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως στῇ ἐν τόπῳ
 ἀγίῳ, φεύγετε. οὐδεμία γὰρ ἐλπίς λοιπὸν σωτηρίας ὑμῖν. οὐδὲ 20
 γάρ ἐστιν ὑμῖν ὑπονοεῖν ὡς γενήσεται τις μεταβολὴ τοιαύτη, οἷα
 καὶ πρότερον ἐν τοῖς πολέμοις ἐγένετο⁶. ἀγαπητὸν γὰρ λοιπὸν
 γυμνῷ σώματι διασωθῆναι· διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν δομάτων
 οὐκ ἀφήσιν εἰς τὴν οἰκίαν ἐλθεῖν· ὥστε ἄραι τὰ ἱμάτια· τὰ
 ἄφυκτα δηλῶν κακὰ καὶ τὴν ἀπέραντον συμφοράν. “οὐαὶ δὲ ταῖς 25
 “ἐν γαστρὶ ἐχούσαις” καὶ τὰ ἐξῆς. πλείων γὰρ ὡς εἰκὸς ὑπο-
 μενοῦσι τότε τὴν ἀνάγκην, αἵτε ἔγκυοι τῶν γυναικῶν καὶ αἱ θηλά-
 ζουσαι, αἷς δὴ μάλιστα καὶ τὸ βραχύτατον κακὸν ἀνυπόστατον
 εἶναι συμβέβηκεν. ὁρᾷς ὅτι περὶ τῶν καταληφόμενων τὴν Ἰου-
 δαίαν φησι. χειμῶνος δὲ φησιν διὰ τὴν δυσκολίαν τὴν ἀπὸ τοῦ 30
 καιροῦ. καὶ μὴ τις νομίσῃ τὸ ἐπαγόμενον ὑπερβολικῶς εἰρῆσθαι
 ἀλλ' ἐντυχὼν τοῖς Ἰωσήπου συγγράμμασι, μαυθαλέτω τῶν εἰρη-
 μένων τὴν ἀλήθειαν. δείκνυσιν δὲ αὐτοὺς καὶ χαλεπωτέρας τιμω-

¹ εἶδος P. ² Κύριον L. ³ ἐνεπρίσθη P. ⁴ ἐργασάμενος P. L.
 P Sic P. L. ὑποκαμεῖτο POSS. ⁵ ἐγένετο P. ⁶ ἐσελθεῖν P. L.

ρίας αξίους τῆς εἰρημένης. εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ πλείον φησιν ἐκράτησεν ὁ πόλεμος ὁ Ῥωμαίων ὁ κατὰ τῆς πόλεως, ἅπαντες ἀπώλοντο οἱ Ἰουδαῖοι· πᾶσαν γὰρ σάρκα ἔξω καὶ οἱ τὴν Ἰουδαϊκὴν λέγει, καὶ οἱ ἐνταῦθα ἔνδον. οὐ γὰρ δὴ μόνον τοὺς ἐν Ἰουδαίᾳ ἐπολέμουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πανταχοῦ διεσπαρμένους. τίνας δὲ φησιν ἐκλεκ- 5 τοὺς ἐνταῦθα; τοὺς ἐν μέσοις ἀπειλημμένους αὐτοῖς πιστοὺς. ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν Ἰουδαῖοι, ὅτι δι' αὐτοὺς καὶ τὸ κήρυγμα ταῦτα γέγονε τὰ κακὰ, δείκνυσιν τὸνναντίον, ὅτι εἰ μὴ ἐκεῖνοι ἦσαν, πρόρ- ριζοὶ ἂν ἅπαντες ἀπώλοντο· ἀλλ' ἵνα μὴ συναπόλωνται τοῖς ἀπί- στοις Ἰουδαίοις οἱ ἐξ αὐτῶν γενόμενοι πιστοὶ, ταχέως κατέλυσε 10 τὴν μάχην, καὶ πέρας ἔδωκε τῷ πολέμῳ. “καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν “εἴπῃ, ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστὸς” καὶ τὰ ἐξῆς· πληρώσας δὲ τὰ περὶ Ἱεροσολύμων, εἰς τὴν αὐτοῦ λοιπὸν διαβαίνει παρουσίαν, καὶ λέγει αὐτοῖς τὰ σημεῖα, οὐκ ἐκείνοις χρήσιμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν, καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἐσομένοις ἅπασι. τὸ δὲ τότε, οὐχὶ τῆς ἀκο- 15 λουθίας ἐστὶ τοῦ καιροῦ τῶν ἔμπροσθεν εἰρημένων, ἀλλ' ἐν τῷ καιρῷ ᾧ μέλλει γίνεσθαι ταῦτα, ᾧ μέλλω^β λέγειν. ἔθος γὰρ τοῦτο τῇ γραφῇ τούτῳ κεχρηῆσθαι τῆς ἱστορίας τῷ τρόπῳ· καὶ τέως ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοὺς ἀσφαλίζεται, λέγων τὰ ἰδιώματα τῆς αὐτοῦ παρουσίας τῆς δευτέρας, καὶ τὰ τῶν πλάνων δεῖγματα. οὐ γὰρ 20 ὥσπερ ἐν τῇ προτέρᾳ, ἐν Βηθλεὲμ ἐφάνη, καὶ ἐν γωνίᾳ μικρᾷ τῆς οἰκουμένης, καὶ οὐδενὸς εἰδότος ἐξ ἀρχῆς, οὕτως καὶ τότε φησὶν· ἀλλὰ φανερῶς, καὶ ὥστε μὴ δεῖσθαι τοῦ ταῦτα ἀπαγγέλλοντος.

- 21 Καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, ἰδοὺ, ὧδε ὁ Χριστὸς, ἦ, 22 ἰδοὺ ἐκεῖ, μὴ πιστεύσητε. ἐγερθήσονται γὰρ ψευδο- 25 χριστοὶ, καὶ ψευδοπροφήται, καὶ δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκ- λεκτούς.

Ἐγερθήσονται^γ φησι ψευδοπροφήται· οἱ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν Ἀπο- στόλων ἀπατᾶν^δ ἐπιχειροῦντες τοὺς πολλοὺς ἡπάτων. οὗτοι δὲ οἱ 30 πρὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἐκείνων πικρότεροι. ποιήσουσι γάρ, φησι, σημεῖα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς, τῷ ψευ-

^β Sic P.L. μέλλει Poss.

^γ Sic L. ἀπᾶν Poss. ἀπιστοι P.

δοχρίστῳ διακονούμενοι. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν Ἰουδαίων ψευδοπροφήται γεγόνασι. ψευδόχριστοι δὲ ἐπὶ τῆς καινῆς· τοὺς αὐτοὺς δὲ νῦν τούτους κἀκείνους φησὶ, καὶ ἐπιφέρει,

23 Ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ προεῖρηκα ὑμῖν πάντα.

Μηδεὶς ἄγνοιαν προφασιζέσθω, ἀλλ' ἀσφαλιζέσθω ἑαυτὸν ἀπὸς τῆς τούτων ἀπάτης.

24 Ἄλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς.

Τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τῶν ψευδοπροφητῶν θλίψις τότε ἔσται 10 μεγάλη, τοσούτων ὄντων τῶν ἀπατώντων. ἀλλ' οὐκ ἐκτείνεται εἰς χρόνου μῆκος. εἰ γὰρ ὁ Ἰουδαϊκὸς πόλεμος διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἐκολοβώθη, πολλῷ μᾶλλον οὗτος ὁ πειρασμὸς συσταλήσεται διὰ τοὺς αὐτοὺς τούτους. μετ' ἐκείνην οὖν τὴν θλίψιν ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται· ὁμοῦ γὰρ σχεδὸν ἅπαντα γίνεται, ὅταν^u ψευδόχριστοι 15 καὶ ψευδοπροφῆται θορυβήσουσι παραγενόμενοι· καὶ εὐθέως αὐτὸς πάρεσται, μετασχηματιζομένης λοιπὸν αὐτῆς τῆς κτίσεως· καὶ γὰρ ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, οὐκ ἀφανιζόμενος ἀλλὰ νικώμενος τῷ φωτὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ· καὶ τὰ ἄστρα πεσεῖται· τίς γὰρ αὐτῶν ἔσται χρεῖα, νυκτὸς οὐκ οὔσης; καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν 20 σαλευθήσονται, ὀρῶσαι τοσαύτην μεταβολὴν γινομένην, καὶ τοὺς συνδούλους αὐτῶν διδόντας εὐθύνας, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν φοβερῶ παρασταμένην κριτηρίῳ· “καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ “ἀνθρώπου,” τουτέστιν, ἐν σώματι^w ἐλευσόμενον, καθὰ καὶ ἀνελήφθη. ἀποστελεῖ δὲ λέγων τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ ὁ υἱὸς τοῦ ἀν- 25θρώπου, Θεὸν ἔδειξε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου· Θεοῦ γὰρ οἱ Ἀγγέλοι, καὶ τὸ ἀποστέλλειν αὐτοὺς ἴδιον Θεοῦ. τὸ δὲ ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ, διδάσκει ἡμᾶς τὰ αὐτὰ εἶναι τῆς γῆς καὶ οὐρανῶν ἅκρα· ὥστε Χριστῷ πιστεύειν δεῖ, καὶ μὴ ἀπατάσθαι, ὡς ἐλα- χίστου μορίου τῆς γῆς οὔσης ἐν μέσῳ τοῦ οὐρανοῦ ἀπείροις μεγέ- 30 θεσιν ὑπερβαλόντος αὐτήν.

^u οὔτε γὰρ P.
ματον POss.

^v δικαστηρίῳ L.

^w Sic L. ἐν σώματι P. ἐν σώ-

- 28 Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν. ὅταν ᾗδῃ
ὁ κλάδος αὐτῆς ἀπαλὸς γένηται, καὶ ἐκφύῃ τὰ φύλλα,
29 γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. οὕτω καὶ ὑμεῖς,
ὅταν ταῦτα ἴδῃτε γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστίν
ἐπὶ θύραις. 5

Τὸ παράδειγμα τῆς συκῆς τίθησιν, ὡς οὐ πολὺ τὸ μέσον, ἀλλ' ἐφεξῆς μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην καὶ ἡ παρουσία ἀπαντήσεται· ὅπερ^κ οὐ διὰ τῆς παραβολῆς μόνον ἐδήλωσεν εἰπὼν, “γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστίν ἐπὶ θύραις.” ἐτεῦθεν καὶ ἑτερόν τι προφητεύει, θέρος καὶ γαλήνην ἐκείνην ἐσομένην τὴν ἡμέραν ἀπὸ χειμῶνος τοῖς δι- 10 καίοις· τοῖς δὲ ἁμαρτωλοῖς τοῦναντίον, χειμῶνα ἀπὸ θέρους· καὶ ἵνα κἀντεῦθεν πιστώσῃται τὸν λόγον οὕτως ἐκβησόμενον πάντως. ὥσπερ γὰρ τὸ τῆς συκῆς ἀνάγκη εἶναι, οὕτω καὶ τὸ τῆς συντελείας.

ΚΕΦ. ΜΓ.

15

Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.

- 32 Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ Ἀγγελοι οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ Υἱὸς, εἰ μὴ ὁ Πατήρ.

“Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη,” ἵνα εἴπῃ 20 τὴν τῶν πιστῶν. οἶδε γὰρ γενεὰν, οὐκ ἀπὸ χρόνων χαρακτηρίζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τρόπου, θρησκείας, καὶ πολιτείας. ὡς ὅταν λέγῃ, “αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν Κύριον.” τὸ δὲ μέχρις οὗ ταῦτα πάντα γένηταί, φησι τὰ τῶν Ἱεροσολύμων, τὰ τῶν πολέμων, τὰ ἐφεξῆς εἰρημένα, ὥπερ εἶρηκε μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας συμ- 25 βησόμενα. ὅπερ γὰρ ἄνω ἔλεγεν δεῖ πάντως γενέσθαι, καὶ ἐν ταῦθα δηλοῖ λέγων· ὅτι πάντως ἐκβήσεται, καὶ μενεῖ ἡ γενεὰ τῶν πιστῶν, οὐδενὶ τῶν εἰρημένων διακοπτομένη.

Θεοδώρου Μομφοτεστίας^γ. Ἄλλος^δ δὲ φησι, γενεὰν λέγειν αὐτὸν πονηρὰν, τῷ τρόπῳ^ε καὶ οὐ τοῖς προσώποις· διδάσκων ὅτι παρόντων 30

^κ ὥπερ L.^γ Sic P.^δ Ἄλλως L.^ε τὸν τρόπον P.

καὶ ὁρώντων τῶν ἀσεβῶν καὶ^b χριστοκτόνων δείξει τὴν ἀπ' οὐρανοῦ δόξαν αὐτοῦ, ὥστε πληρωθῆναι τὸ “ ὕψονται εἰς ὃν ἐξεκίνητησαν.” Ἄλλος^c δὲ πάλιν περὶ τῆς κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν γενεᾶς λέγειν αὐτὸν φησιν, ἕως οὗ παρέλθῃ, ἕως οὗ συμβήσεται Ἰουδαίοις τὰ προλεχθέντα· διὰ τούτων πιστούμενος καὶ τοὺς περὶ συντελείας 5 λόγους. “ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ “ παρέλθωσι,” τουτέστι, τὰ πεπηγότα ταῦτα καὶ ἀκίνητα εὐκολώ-τερον ἀφανισθῆναι, ἢ τῶν λόγων τῶν ἐμῶν τι διαπεσεῖν. καὶ ὁ ἀντιλέγων ὑπὲρ τούτων, βασανίζετω τὰ εἰρημένα, καὶ ἀπὸ τῶν παρελθόντων καὶ τοῖς μέλλουσι πιστενέτω. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὰ 10 στοιχεῖα εἰς μέσον τέθεικε, τοῖς παλαιοῖς ἐμφιλοχωρῶν ῥήμασι, (καὶ γὰρ καὶ διὰ τοῦ Ἰερεμίου τὸ ἀσάλευτον τῆς ἀποφάσεως τῆς ἑαυτοῦ ἀπὸ τούτων καὶ^d παρίστησιν) ὁμοῦ δὲ καὶ δημιουργὸν ἑαυτὸν ἐντεῦθεν δείκνυσι λανθανόντως τοῦ παντός. ἐπειδὴ γὰρ περὶ συντελείας διελέχθη, πράγματος παρὰ πολλοῖς ἀπιστουμένου, διὰ 15 τοῦτο τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν εἰς μέσον παρήγαγε, μετὰ πολλῆς ἐξουσίας δεικνὺς ἑαυτὸν δεσπότην τοῦ παντός.

“ Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ ὥρα οὐδεὶς οἶδεν,” καὶ τὰ ἐξῆς. τῷ^e μὲν οὖν εἰπεῖν, οὐδὲ οἱ Ἄγγελοι, ἐπιστομίσας^f αὐτοὺς, ὥστε μὴ ζητῆσαι μαθεῖν, ὅπερ ἐκεῖνοι οὐκ ἴσασιν· τὸ δὲ εἰπεῖν, οὐδὲ ὁ Υἱὸς, 20 κωλύει οὐ μόνον μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ ζητῆσαι. ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο εἴρηται, ὅρα μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐπειδὴ περιεργότερους εἶδε γεγενημένους, πῶς ἐπεστόμισε μειζόνως. νῦν μὲν γὰρ καὶ τεκμή-ρια εἴρηκε πολλὰ καὶ ἄπειρα· τότε δὲ ἀπλῶς, “ οὐχ ὑμῶν ἐστι “ γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς” εἶτα ἵνα μὴ εἴπωσιν, ἠγορήμεθα, διε- 25 πτύσθημεν, οὐδὲ τούτου ἐσμέν ἄξιοί, φησι, “ οὗς ὁ Πατὴρ ἔθετο “ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ,” καὶ γὰρ σφόδρα ἔμελλεν αὐτῷ τὸ τιμᾶν αὐτοὺς καὶ μηδὲν ἀποκρίπτεσθαι· διὰ τοῦτο αἰεὶ τῷ Πατρὶ αὐτοὺς ἀνατίθῃσι, καὶ φοβερὸν τὸ πρᾶγμα ποιῶν, κἀκείνων ἐπιτεγχίζων τῇ πεύσει τὰ εἰρημένα. ὅτι γὰρ τοῦτό ἐστι, τί δήποτε τὸν μὲν 30 Πατέρα οἶδε σαφῶς, ὡς ἐκεῖνος τὴν Υἱὸν, τὴν δὲ ἡμέραν ἀγνοεῖ; πῶς δὲ εἰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν,

^b καὶ om. L.^c ἄλλως P.L.^d καὶ om. L.^e τὸ P.L.^f ἐπιστόμισεν P.L.

τὴν ἡμέραν ἡγνόησε; ὁ γὰρ τοὺς αἰῶνας ποιήσας, εὐδὴλον ὅτι καὶ τοὺς χρόνους· εἰ δὲ τοὺς χρόνους, καὶ τὴν ἡμέραν. πῶς οὖν ἦν ἐποίησεν ἄγνοι; διὰ δὴ πάντα^ε εἰπὼν καὶ τοὺς χρόνους καὶ τοὺς καιροὺς, καὶ ἐπ' αὐτὰς τὰς θύρας ἀγαγὼν (ἐγγύς γάρ ἐστιν ἐπὶ θύραις φησιν) ἀπεσίγησε τὴν ἡμέραν. Ἔστι δὲ εἰπεῖν καὶ 5 κατὰ Μάρκον ὅτι οὐδὲ ὁ Υἱὸς οἶδεν εἰ μὴ ὁ Πατὴρ, εἰ μὴ οἶδεν ὁ Πατὴρ, οὐδὲ ὁ Υἱός^h. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπίσταται ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς δηλονότι, ἡ σοφία τοῦ Πατρὸς, ἡ πάντα ἔχουσα τὰ τοῦ Πατρὸς, πλὴν τὸ εἶναι αὐτὸ τοῦτο Πατὴρ. “ βλέπετε δὲ, ἀγρυπνεῖτε” καὶ τὰ ἐξῆς. ἡ ἐπαγωγὴ δείκνυσι τὴν αἰτίαν δι' ἣν οὐκ ἐσαφήνισεν 10 αὐτοῖς τὴν ἡμέραν, ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ μαθεῖν τὴν κρίσιν, πολὺ τὸ κέρδος, ἀπὸ δὲ τοῦ τὸν καιρὸν οὐκέτι. εἰ γὰρ νῦν ἀγνοοῦντες ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ ἡμέραν καὶ εἰδότες ὅτι πολλάκις ἀμύητοι ἀπελεύσονται, φιλονεικοῦσιν εἰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς βαπτίζεσθαι, ὅθεν καὶ ἔρημοι λοιπὸν ἀπέρχονται τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐργασίας· ἀπὸ μὲν 15 πίστεως σωζόμενοι, ἔργα δὲ ἐπιδειξάιναι οὐκ ἔχοντες, εἰ καὶ ἡ συντέλεια δὴλη ἦν, τί οὐκ ἂν ἐποίησαν; ὅθεν ἐπιφέρει μονοουχὶ λέγων διὰ τοῦτο, οὐκ εἰπὼν ὑμῖν, ἵνα ὡς τὴν ἡμέραν ἀγνοοῦντες βλέπητε καὶ προσεύχησθε καὶ ἀγρυπνήτε. καὶ γὰρ οὐκ εἶπεν, οὐκ οἶδα, ἀλλ' οὐκ οἶδατε, βουλόμενος ἐναγωνίους εἶναι διηνεκῶς, 20 ἐκείνην καὶ ἄδηλον τὸ τέλος ἔχοντες.

Ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος ἀφεῖς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ τὰ ἐξῆς.

Διὰ τοῦτο εἶπεν γρηγορεῖτε, δεικνὺς ὅτι εἰ ᾔδεσαν οἱ ἄνθρωποι πότε ἀποθανοῦνται, πάντες ἂν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐσπύδασαν. 25 διὰ τοῦτο αἰεὶ αὐτοὺς βουλόμενος τοῦτο προσδοκᾷ, ἵνα αἰεὶ σπουδάζωσι, καὶ τῆς ἐκάστου ζωῆς τὸ τέλος ἄδηλον ἐποίησα. εἴτα ἐκκεκαλυμμένος ἑαυτὸν Κύριον ὀνομάζει. οὐδαμοῦ οὕτω σαφῶς εἰπών. ἐντεῦθεν δέ μοι καὶ ἐντρέπειν δοκεῖ τοὺς ῥαθύμους. οὐδὲ γὰρ ὅσων περὶ χρήματα σπουδὴν πεποιήνται οἱ προσδοκῶντες 30 κλέπτεσθαι, τοσαύτην ὑμεῖς, φησιν, ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ποιεῖσθε. ἐργασίας οὖν ὁ παρὼν καιρὸς, ὁ δὲ μέλλων τῆς κρίσεως.

^ε τοῦτο πάντα P.
Poss. et P. om. L.

^h τὴν ἡμέραν ἦν μόνος οἶδεν φησιν ὁ πατὴρ, οὐδὲ ὁ υἱός

ἄνθρωπον δὲ ἑαυτὸν ὀνομάζει διὰ τὴν οἰκονομίαν. ἀποδημίαν δὲ φησι τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν. ἔργον δὲ ἐκάστου¹ τὴν τῶν ἐν-
τολῶν ἐργασίαν καὶ τήρησιν, ἧτις φαίνεται διὰ τοῦ^k θυρωροῦ.

ΚΕΦ. ΜΔ.

Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρρον.

5

- 1 * Ἦν δὲ τὸ Πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας· καὶ ἐζήτουν οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Γραμματεῖς, πῶς αὐτὸν ἐν
2 δόλῳ κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν. ἔλεγον δὲ, Μὴ ἐν τῇ ἐορτῇ, μήποτε θόρυβος ἔσται τοῦ λαοῦ.

Πρὸ δύο ἡμέρας τοῦ πάθους ἢ βουλή. διὸ δὲ τὴν τετάρτην ἐν 10
τῇ ἐβδομάδι νηστείαν ἄγομεν, ὡς τοῦ πάθους ἀρχὴν τοῦ κατὰ
τὴν ἕκτην¹ ἐπιτελεσθέντος. δόλον δὲ μηχανῶνται διὰ τὸν λαὸν
τὸν ἀκολουθοῦντα καὶ περιστῶτα αἰεὶ. καὶ τὴν μὲν ἐορτὴν ὑπερ-
θέσθαι βούλονται· οὐ συγχωροῦνται δὲ, ἐπειδὴ τὴν προφητείαν
ἔδει πληροῦσθαι τὴν ἐν τῇ νομικῇ διατυπώσει, ἐν ᾗ τὸ Πάσχα 15
ἐθύετο, μηνὶ πρώτῳ, τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ. ἐν τούτῳ γὰρ τῷ
μηνὶ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸ ἀληθινὸν Πάσχα ἔδει τυθῆναι.
πρὸς δὲ τούτοις δείκνυται καὶ ὡς ἕκοντὶ ἑαυτὸν ἐξέδωκε, τὸ ὑπὲρ
ἡμῶν καταδέξασθαι, ὅτι βουλόμενοι μὲν κατασχεῖν αὐτὸν, πολ-
λάκις οὐκ ἴσχυσαν. ὅτε δὲ μὴ συλλαβέσθαι αὐτὸν ἐβούλοντο, τότε 20
ἑαυτὸν ἐκδοὺς παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τὸ σπουδαζόμενον αὐτοῖς εἰς
πέρας ἐξελθεῖν παρεσκεύασε. Τούτοις ἐπισυνάπτει ὁ Εὐαγγελι-
στὴς ὁμοίως Ματθαῖος^m τὸ ἐν τῇ Βηθανίᾳ γερόμενον ἐν οἰκίᾳ Σί-
μωνος τοῦ λεπροῦ παρὰⁿ γυναικός.

- 3 Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ, ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος 25
τοῦ λεπροῦ, κατακειμένου αὐτοῦ, ἦλθε γυνὴ ἔχουσα
ἀλάβαστρον μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς· καὶ
συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς
κεφαλῆς.

Δοκεῖ μὲν εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ γυνὴ παρὰ τοῖς Εὐαγγελι- 30

¹ Sic L. ἐκ τούτου P. et Poss.
P. et Poss. ^m Ματθαῖος L.

^k τῆς P.
ⁿ Sic L. περὶ P.

σταῖς ἅπασιν οὐκ ἦν^ο δέ· ἀλλὰ παρὰ τοῖς τρισὶ μὲν, μία τις οὕσα μοι^p δοκεῖ καὶ ἡ αὐτή· παρὰ δὲ τῷ Ἰωάννῃ οὐκέτι, ἀλλ' ἑτέρα τις θαυμαστὴ ἢ τοῦ Λαζάρου ἀδελφῆ. καὶ ταῦτα μὲν φησιν ὁ τῆς βασιλίδος πόλεως ἐπίσκοπος Ἰωάννης. Ὀριγένης δὲ πάλιν ἄλλην μὲν φησι τὴν παρὰ Ματθαίῳ καὶ Μάρκῳ ἐκχέου-⁵ σαν τῆς κεφαλῆς τὸ μύρον ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ· ἄλλην δὲ τὴν παρὰ τῷ Λουκᾷ γεγραμμένην ἁμαρτωλὸν κατεκχέσασαν τῶν ποδῶν αὐτοῦ τὸ μύρον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου. Ἀπολι-
νάριος δὲ καὶ Θεόδωρος μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φασὶ παρὰ πᾶσι τοῖς Εὐαγγελισταῖς^q, ἀκριβέστερον δὲ τὸν Ἰωάννην τὴν ἱστορίαν ἐκδε-¹⁰ δωκέσαι. φαίνονται δὲ Ματθαῖος καὶ Μάρκος καὶ Ἰωάννης περὶ τῆς αὐτῆς λέγοντες· ἐν Βηθανίᾳ γὰρ γεγενῆσθαι φασι· κώμη δὲ αὕτη. Λουκᾶς δὲ περὶ ἑτέρας. “Ἴδου γὰρ γυνή, φησιν, ἐν τῇ πόλει,
“ ἣτις ἦν ἁμαρτωλὸς, καὶ ἐπγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ
“ Φαρισαίου,” καὶ τὰ ἐξῆς, ὡς εἶναι ταύτην ἁμαρτωλὸν καὶ ἐν τῇ¹⁵ πόλει· ἐκείνην δὲ μὴ ἁμαρτωλὸν ἀναγράφεται^r, καὶ ἐν Βηθανίᾳ τῇ κώμῃ. ἀποδέχεται μὲντοι αὐτῆς ὁ Σωτὴρ τὴν προθυμίαν, οὐ μάτην λέγων τὸ λαληθήσεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μετὰ τοῦ κηρύ-
γματος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὸ τῆς γυναικὸς ἔργον, ἀλλ' ὅτι τύπον ἐπέιχε^s τῆς προσαγωγῆς Χριστοῦ τὴν πίστιν ἐκκλησίας, καὶ 20
ἐκβαλλούσης ὥσπερ μύρον εὐωδέστατον. καὶ πιστικὴν γὰρ τὴν νάρδον ὀνομάζουσι, καὶ πολύτιμον λέγουσι. φησὶ δὲ εἰς τὸν ἐντα-
φιασμὸν αὐτῷ^t συντελεῖν τὴν τοῦ μύρου ἄλειψιν· καὶ ὃ ἔσχε φησὶν, ἐποίησε. “προέλαβε γὰρ μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐν-
“ ταφιασμὸν” ἐπὶ γὰρ τῷ θανάτῳ μάλιστα τῆς πίστεως ἀποδέ-²⁵ ξασθαι αὐτὸν ὡς σωτήριον κόσμῳ· πίστεως δὲ τοῦτο ἔργον τῆς ἰσχυροτάτης. γίνεται δὲ σημεῖον τοῦ μέλλοντος καὶ κατὰ βού-
λησιν τοῦτο τοῦ Σωτῆρος· ἔργον γὰρ λόγου μᾶλλον μνημονεύεται, ἵνα μνημονεύομεν ὅτι προεγνώκει τὸ πάθος. τῶν δὲ αἰτιωμένων τὴν τοῦ μύρου ἔκχυσιν διαφόρων ὄντων, ὁ μὲν Ἰωάννης μόνον^u Ἰουδα 30
ἐμνημόνευσε τοῦ προδότου· ὁ δὲ Ματθαῖος τῶν Ἀποστόλων· ὁ δὲ Μάρκος τινῶν, οὐχ ἁπάντων. οὐ τὴν τοῦ λέγοντος ἐξελέγχει προαίρεσιν ὁ Κύριος, ἀπὸ πονηρίας λέγοντος τοῦτο τοῦ Ἰουδα κατ'

^p ἐστὶ P. εἶναι L.P.L. ^q Sic L. εὐαγγελίαι Poss.^r ἀναγράφει P. et Poss.^s αὐτοῦ P.^t ἀναγράφει^u μόνον P.

αἰσχροκέρδειαν, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ἄλλοις μέμφεται κατὰ ὑγιᾶ λογισμὸν αἰτιασαμένοις. οὐκ εἰδότες γὰρ τὸ τοῦ πραχθέντος εὐλογον ἡτιῶντο τὴν πρᾶξιν, ἤκουον γὰρ τοῦ διδασκάλου λέγοντος, “ ἔλεον “ θέλω καὶ οὐ θυσίαν,” καὶ πολλὰ ἐν τῷ ὄρει περὶ ἐλεημοσύνης διαλεχθέντες. καὶ ἀπὸ τούτων συνελογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς, ὡς 5 πολλῷ κρεῖττον ἦν τὴν τιμὴν τοῦ μύρου διανεμηθῆναι τοῖς πένησιν. ὁ δὲ Σωτὴρ τὴν διάνοιαν αὐτῆς ὁρῶν ἀφήσιν, καὶ γὰρ πολλὴ ἡ εὐλάβεια ἦν, καὶ ἄφατος ἡ σπουδὴ· διὸ καὶ σφόδρα συγκαταβαίνων, συνεχώρησε κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ χυθῆναι τὸ ἔλαιον. πολλῶν δὲ αἰτιώμενων καὶ διαφόρων, ὁ Κύριος προγνώστης ὢν, τὸν 10 μὲν Ἰούδαν ὡς φιλάργυρον ἐξελέγχει· τοὺς δὲ μαθητὰς οὐκ αἰτιάται, ὡς ἐξ ἀπλουστεράς γνώμης εἰρηκότων ταῦτα. ἐμνημόνευον γὰρ τὸ, “ ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν.” εἰπόντες δὲ ὅτι ἡδύνατο τριακοσίαν διναρίων πρᾶξῃναι, ἔδειξαν ὅσα ἀνῆλωσεν εἰς τὸ μύρον αὐτῇ, καὶ ὅσῃ τὴν προθυμίαν^κ ἐπεδείξατο. “ καὶ ὅπου ἂν κηρυχθῇ,” 15 φησι, “ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὐτῇ.” διὰ τοῦτο πάλιν τὴν εἰς τὰ ἔθνη ἔξοδον προαναφανεῖ, καὶ ταύτῃ παραμυθούμενος αὐτοὺς ὑπὲρ τοῦ θανάτου· εἶγε μετὰ τὸν σταυρὸν^ι ἡ δύναμις, ὡς πανταχοῦ τῆς γῆς ἐκχυθῆναι τὸ κήρυγμα. καὶ οὐκ ἀπῆτει δὲ ὁ καιρὸς ὥστε διορθῶσαι τὸ γεγενημένον, ἀλλ' ὥστε 20 ἀποδέξασθαι μόνον. ὥσπερ γὰρ εἴτις αὐτὸν ἔροιτο πρὸ τοῦ ποιῆσαι τὴν γυναῖκα, οὐκ ἂν τοῦτο ἀπεφῆνατο, οὕτω μετὰ τὸ ἀγορασθῆναι καὶ μετὰ τὸ χυθῆναι τὸ ἔλαιον, ἄκαιρος ἦν ἡ ἐπιτίμησις· διὸ καὶ αὐτὸς ὥστε μὴ πηρῶσαι τὴν γνωμὴν τῆς γυναικὸς ταῦτα ἔφησε· καὶ ὅσα φησὶν, εἰς παραμυθίαν αὐτῆς λέγει. ἐγὼ γάρ, φησι, 25 τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ καταδικάσαι αὐτὴν ὡς κακῶς πεποιηκυῖαν, ἢ μέμψασθαι ὡς οὐ καλῶς ἐργασαμένην, ὅτι οὐδὲ ἀφήσω λαθεῖν τὸ γεγενημένον. ἀλλ' ὁ κόσμος εἴσεται τὸ ἐν οἰκίᾳ εἰργασμένον καὶ ἐν κρυπτῷ. καὶ γὰρ μεγάλης διανοίας ἦν τὸ γεγενημένον, καὶ πολλῆς τεκμήριον πίστεως.

30

^κ μεγαλοψυχίαν L.

ι τοῦ σταυροῦ P.

ΚΕΦ. ΜΕ.

Περὶ τοῦ Πάσχα.

- 12 Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἁζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθουν, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἐτοιμάσωμεν ἵνα φάγῃς τὸ Πάσχα; 5

Πρώτῃν ἁζύμων τὴν πρὸ τῶν ἁζύμων φησίν. εἰώθασι γὰρ ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τὴν ἡμέραν ἀριθμεῖν αἰεί. Ἄλλος δὲ φησι πρὸ μιᾶς τῶν ἁζύμων, ἡμέρας μνημονεύσας ἐκείνης καθ' ἣν ἐν τῇ ἐσπέρᾳ τὸ πάσχα ἐμελλε θύεσθαι. ὅθεν δῆλον ὅτι τὴν αὐτὴν ἐδήλωσαν ἀμφοτέροι. τῇ γὰρ πέμπτῃ τοῦ σαββάτου προσῆλθον· καὶ 10 ταύτην ὁ μὲν τὴν πρὸ τῶν ἁζύμων καλεῖ, ὁ δὲ αὐτὴν τὴν τῶν ἁζύμων ἐκότερος ἀληθεύων· ἀπὸ γὰρ ^α τῆς ἐσπέρας ἤρξατο· διὸ ἕκαστος προστίθισιν ὅτε ἐθύετο τὸ Πάσχα. καὶ λέγουσι, “ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμεν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;” ὥστε κἀντεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἦν αὐτῷ οἰκία, οὐκ ἦν καταγώγιον. ἐγὼ δὲ οἶμαι 15 μὴδὲ αὐτοὺς ^β ἔχειν· ἡ γὰρ αὖ αὐτὸν ἐκάλεσαν ἐκεῖ ἐλθεῖν, ἀλλ' οὐκ ἦν οὐδὲ τούτοις· πᾶσιν ἀποταξαμένοις λοιπόν ^γ. Τίνος δὲ ἕνεκα τὸ Πάσχα ἐπετέλει; διὰ ^δ πάντων δεικνὺς μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, ὅτι οὐκ ἦν ἐναντίος τῷ νόμῳ.

- 13 Καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει 20 αὐτοῖς, ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀπαντήσῃ υἱὸν ἀνθρώπου, καὶ τὰ ἐξῆς.

Καὶ τί δήποτε πρὸς ἀγνοοῦντα πέμπει ἀνθρώπων; κἀντεῦθεν δεικνὺς διὰ πάντων, ὅτι ἠδύνατο μὴ παθεῖν. ὁ γὰρ τὴν διάνοιαν τούτου πείθων ^ε ὥστε ὑποδέξασθαι, καὶ ταῦτα ἀπὸ ρήματος ψιλοῦ, 25 τί οὐκ αὖ εἰργάσατο ἐν τοῖς σταυροῦσιν αὐτὸν, εἴγε ἠβούλετο μὴ παθεῖν ^ς; τοιγαροῦν ^ε καὶ σημεῖον αὐτοῖς δίδωσιν, ὡς Μάρκος καὶ Λουκᾶς ἱστοροῦσιν· τὸ δὲ ἦν ὁ τὸ κεράμιον βαστάζων. οὐδέτερος

^α Sic P.L. διαφόρος Poss.

et Poss. ^β αὐτὸς L.

^γ Sic L. ἔχειν ὡς πᾶσιν (πᾶσαν P.) ἀποταξα

μένου· εἰ γὰρ αὐτὸν (αὖ αὐτὸν P.) ἐκάλεσαν ἐκεῖ P. et Poss.

^δ Sic P.L. πρὸ Poss.

^ε μεταθεῖς ἀπὸ ψιλῶν ῥηματων P. et Poss.

^ς Sic L. εἴτα ἐπειδὴ ἡγνούον P. et Poss.

οὖν αὐτῶν εἶρηκεν, πῶς ἔδομαι τὸ Πάσχα. ἀλλὰ “ποῦ ἐστι ἡ τὸ
 “καταλυμά μου, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;”
 ὥστε ἀρκοῦσαν γενέσθαι τὴν παρασκευὴν. καὶ ἐκείνον μὲν νομίσαι
 κρύπτεσθαι αὐτὸν, ὁ δὲ Ματθαῖος εἶρηκεν μόνος τὸ “πρὸς σε
 “ποιῶ τὸ Πάσχα,” δύναται δὲ ταύτην τὴν παρασκευὴν δηλοῦν 5
 τοῦ Πάσχα, οὐ τὴν βρωσιν. ὁ γὰρ Ἰωάννης δηλοῖ κατὰ τὴν τοῦ
 πάθους ἡμέραν καὶ ὥραν μὴπω τὸ Πάσχα βρωθὲν ὑπὸ Ἰουδαίων,
 ἐπεὶ περ, ὡς ἔλεγεν, ἐχρὴν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τό τε τυπικὸν
 Πάσχα καὶ τὸ ἀληθινὸν ἐπιτελεσθῆναι. Ἀποστείλας τοίνυν τοὺς
 μαθητάς ὁ Σωτὴρ, ἔφη αὐτοῖς ἀπελθεῖν εἰς τὴν πόλιν· καὶ ὅτι 10
 ἀπαντήσεται τις αὐτοῖς κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ὃ περ¹ ἐπο-
 μένους δεῖ ἐπιστῆναι τῇ οἰκίᾳ εἰς ἣν ἐκεῖνος εἰσέρχεται. εἶτα τῷ
 δεσπότῃ τῆς οἰκίας εἰπεῖν τὰ ἀκόλουθα. Ταῦτα δὲ παραλέ-
 λειπται τῷ Ματθαίῳ ἀπλῶς εἰρηκότι, ἐκέλευσεν αὐτοῖς πρὸς τὸν
 δεῖνα ἀπελθεῖν, ὃ καὶ τότε εἰπεῖν. καὶ γὰρ εὐρήσει τις αὐτὸν 15
 ἀπλῶς τοῦ μηνύσαι τὰ πράγματα μόνου γενομένου, πλεῖστα
 παραλιμπάνοντα^κ τῶν γεγονότων ἐν μέσῳ, ὅπερ ἐν πολλοῖς αὐτὸν
 τίς εἰρηκέναι ἀπεδέξατο.

ΚΕΦ. ΜV.

Περὶ τῆς προδόσεως προφητεία.

20

¹⁷ Καὶ ὀψίας γενομένης ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα· καὶ
¹⁸ ἀνακειμένων αὐτῶν καὶ ἐσθιόντων εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν
 λέγω ὑμῖν, εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.

Τῶν τοίνυν μαθητῶν ἀπάντων παρεσκευασμένων γενομένης ὀψίας,
 “ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα” καὶ τὰ ἐξῆς. ἅμα μὲν ἐδήλωσε τῷ προ- 25
 δότη, ὅτι οὐκ αὐτὸς ἴσχυεν, εἰπὼν ὅτι τὸ πάθος, καθὼς γέγραπται
 περὶ αὐτοῦ· ἅμα δὲ καὶ τὴν τιμωρίαν ἐδήλωσε, ἵνα μὴ καὶ ἀπο-
 λογίαν ἔχῃ. καὶ τὸ ὑπάγειν¹ δὲ δύναμιν ἔχει δηλωτικὴν ἀποδη-
 μίας μᾶλλον ἢ θανάτου. ὥσπερ καὶ πρὸς Ἰουδαίους ἔλεγεν, “ὑπά-
 “γω πρὸς τὸν πέμψαντά με,” καὶ τὸ ἐκούσιον ἢ λέξις ἐρμηνεύει· 30

^κ Sic P.L. ἢν Poss.^κ παραλιμπάνοντα Cod.¹ ὥσπερ Cod. L. qui solus hæc præbet.¹ Cod. ὑπάγην.

τὸ δὲ καλὸν εἶναι μὴ γεγενῆσθαι πρὸς τὴν κόλασιν λέγεται· κακῆς γὰρ ὑπάρξεως ἀνυπαρξία αἰρετώτερον. Οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι ὡς εἰκός· ἐν μέσῳ γὰρ ἀπορριφέντος τοῦ λόγου, ἕκαστος αὐτῶν ἐδεδίει μὴ ποτε περὶ αὐτοῦ ταύτην ἐδέξατο τὴν ὑπόνοιαν. καὶ ἔλεγον αὐτῷ, μήτι ἐγώ;

5

- 22 Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον, καὶ εὐλογήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ εἶπε, Λάβετε, 23 φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ 24 πάντες· καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ 10 τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον.

Ὁ μὲν φησιν ὅτι μυστηρίων μετασχὼν ἔμεινεν ὁ αὐτὸς ὁ προδότης, καὶ τῆς φρικωδεστάτης ἀπολαύσας τραπέζης, οὐ μετεβάλετο· ὡς καὶ ὁ Λουκᾶς δηλοῖ λέγων, ὅτι μετὰ τοῦτο εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς εἰς αὐτὸν, οὐ τοῦ σώματος καταφρονῶν, ἀλλὰ τῆς 15 ἀναισχυντίας λοιπὸν τοῦ προδότου καταγελῶν[™]. ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐκώλυσε αὐτὸν, καί τοι πάντα εἰδώς, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲν παρλιμπάνκει τῶν εἰς διόρθωσιν ἡκόντων. ἄλλος^ⁿ δὲ φασιν ὅτι προεξῆλθεν ὁ Ἰούδας, ὡς Ἰωάννης ἐδήλωσεν· οὐ γὰρ ἂν ἐδέξατο τῆς σωτηρίας κοινωνίας τὸν τύπον ὁ τῆς χριστοκτονίας ὑπηρέτης· καί- 20 τοι τᾶλλα πάντα ἤνεγκεν ὁ Κύριος· ἀλλὰ τοῦτο οὐκέτι συνεχωρεῖτο. ὅτι δὲ διὰ τούτων παρέδωκε τοῖς μαθηταῖς, ὅπως ἐπιτελεῖν αὐτοὺς προσῆκε τῆς καινῆς διαθήκης τὸ μυστήριον, οἶμαι μηδένα ἂν ἐτέρως εἰπεῖν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ εὐλόγησε^ᵒ καὶ εἶπε διδούς αὐτοῖς μεταλαβεῖν ἃ προσῆκον ἦν, ἵνα ἐκεῖνοι διὰ μὲν τῆς εὐλο- 25 γίας καὶ εὐχαριστίας μάθωσιν ὡς μεγάλα ἀληθῶς καὶ πάσης εὐχαριστίας ἄξια τὰ διὰ τοῦ πάθους οἰκονομηθέντα τοῦ Χριστοῦ. ὣν δὴ σύμβολα ταῦτα ἐπιτελεῖσθαι παρέδωκεν αὐτοῖς. ἐν δὲ τῷ^ῑ εἰπεῖν· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ τοῦτό μου τὸ αἷμα· ὅτι τὸ μὲν ἄρτον προτιθέντα^ᵑ μετὰ τὴν εὐχαριστίαν προσῆκεν αὐτοὺς 30 σώματος νομίζειν μεταλαμβάνειν, τὸ δὲ ποτήριον ἐν τάξει^ῑ τοῦ

[™] Sic L. καταγγέλλων τ. πρ. Poss. ^ⁿ ἄλλοι Poss. ^ᵒ ἐλόγη-
σεν L. ^ῑ Διὰ δὲ τοῦ L. ^ᵑ προτιθιντας P. προτιθέντας L. ^ῑ τά-
ξει L. τάξη Poss.

αἵματος ἡγεῖσθαι, περὶ ᾧ τὸ πάθος ἐγένετο ἐπὶ κοινῇ τῇ πάντων σωτηρίᾳ τε καὶ ἀφέσει τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς. ἡ γὰρ ἐπὶ τούτοις γινομένη πίστις ὁμοῦ τε τῶν πληρωθέντων ὁμολογίαν ἔχει, καὶ τὴν μετουσίαν τῆς ἀφέσεως χαρίζεται τοῖς πιστεύουσιν.

5

Ἄλλως φησὶν, διδάσκει ἡμᾶς μὴ πρὸς τὴν φύσιν ἀφορᾶν τῶν προκειμένων, ἀλλὰ διὰ τῆς γινομένης ἐπ' αὐτοῖς εὐχαριστίας, ταῦτα ἐκεῖνα εἶναι πιστεύειν. ὁ γὰρ ζωοποιὸς τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐνώσας ἑαυτὸν τῇ ἰδίᾳ σαρκί, καθ' ὃν οἶδε τρόπον αὐτὸς, ζωοποιὸν ἀπέφηνεν αὐτήν· ἔφη γὰρ αὐτός· “ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων 10
 “ εἰς ἐμέ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· καὶ ἐάν
 “ τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ὁ ἄρτος
 “ δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.
 “ ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου
 “ καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς.” οὐκοῦν τοῦτο 15
 ποιοῦντες ζωὴν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς, ἐν ὧς πρὸς αὐτὸν ἀποτελούμενοι, καὶ ἐν αὐτῷ μένοντες· ἔχοντες δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτόν. ἔδει γὰρ αὐτὸν διὰ μὲν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν ἡμῖν γενέσθαι θεοπρεπῶς, συνανακίρνασθαι δὲ ὥσπερ τοῖς ἡμετέροις σώμασι διὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκὸς καὶ τοῦ τιμίου αἵματος· ὃ δὴ καὶ ἐσχρή- 20
 καμεν ὡς εὐλογίαν ζωοποιὸν, ὡς ἐν ἄρτῳ τε καὶ οἴνῳ· ἵνα μὴ ἀποναρκήσωμεν σάρκα τε καὶ αἷμα προκείμενον βλέποντες ἐν ἁγίαις τραπέζαις τῶν ἐκκλησιῶν, συγκαθιστάμενος ὡς Θεὸς ταῖς ἡμετέραις ἀσθενείαις ἐνίσχισι τοῖς προκειμένοις δυνάμιν ζωῆς, καὶ μεθίστησιν αὐτὰ πρὸς ἐνέργειαν τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς, ἵνα εἰς μέθε- 25
 ξιν ζωοποιὸν ἔχομεν αὐτὰ, καὶ οἶον σπέρμα ζωοποιὸν ἐν ἡμῖν εὐρεθῇ τὸ σῶμα τῆς ζωῆς· καὶ μὴ ἀμφίβαλῃς ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, αὐτοῦ λέγοντος· δέχου δὲ μᾶλλον ἐν πίστει τοῦ Σωτῆρος τὸν λόγον, ἀλήθεια γὰρ ὧν οὐ ψεύδεται.

Περὶ πολλῶν δὲ ἐκχύνεσθαι τὸ αἷμα λέγων, τὸ περὶ πάντων 30 λέγει, πολλοὶ γὰρ οἱ πάντες, ὥσπερ καὶ ὁ Παῦλος διὰ τοῦ ἐνὸς ἔλεγεν δεικνὺς κατασταθῆσεσθαι τοὺς πολλούς· τοῦτο δὴ καὶ ἐνταῦθα δηλοῖ ὅτι εἰς ὑπὲρ πολλῶν πάσχει τοῦτο. ἐπάγει,

25 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, Ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πῖω ἐκ τοῦ γεν-

υήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.

“Οὐ μὴ πῖω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου” καὶ τὰ ἐξῆς. Ἡ κατὰ Ματθαῖον, “τοῦ πατρὸς,” τουτέστι καινῶς μετὰ τὴν ἀνάστασιν. ἤμελλε γὰρ ἀνίστασθαι, καὶ ἀνιστάμενος ἐσθίειν τε καὶ 5 πίνειν μετὰ τῶν μαθητῶν ὥστε δὴ μείζονα καὶ ἀληθεστέραν αὐτοῖς τῆς ἀναστάσεως ἐγγενέσθαι τὴν πίστιν. βασιλείαν δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ὠνόμασε τὴν ἀνάστασιν, ἀφ’ ἧς αὐτῷ ἡ βασιλεία προσεγίγνετο, καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν ἀνθρώπων ἡ ταύτης κοι-
νωνία. τὸ οὖν, οὐ μὴ πῖω αὐτὸ τοῦ λοιποῦ ἕως τότε, δεικνύοντος ἦν 10 οὐ τὴν ἀνάστασιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ πάθους τὴν ἐγγύτητα. εἶπερ^α δὴ οὐκέτι^ε καιρὸν ἔξει τροφῆς αὐτοῖς κοινωνῆσαι καὶ πότου. τί δῆποτε δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα τὸ μυστήριον ἐπετελεῖ τοῦτο; ἵνα μάθῃς πάντοθεν καὶ τῆς παλαιᾶς ὄντα νομο-
θέτην, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῃ ὄντα διὰ ταῦτα προσκιαγραφηθέντα. διὰ 15 τοι τοῦτο ἔνθα ὁ τύπος τὴν ἀλήθειαν ἐπετίθει. ἡ δὲ ἐσπέρα τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν τεκμήριον ἦν, καὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν ἦκειν λοιπὸν τὸ τέλος τὰ πράγματα. εὐχαριστεῖ δὲ ὑπὲρ τοῦ πάθους, δεικνὺς τὸ ἐκούσιον καὶ παιδεύων ἡμᾶς ὅπερ ἂν πάσχωμεν, εὐχα-
ρίστως φέρειν. “ἕως ἂν αὐτὸ πίνω καινὸν μεθ’ ὑμῶν,” ὑμῶν μαρτυ- 20 ρούντων ἡμεῖς γὰρ ὤψεσθὲ με ἀναστάντα. Τί δέ ἐστι καινόν; τουτέστι ξένον^β, οὐ σῶμα μαθητὸν ἔχων, ἀλλ’ ἀθάνατον λοιπὸν καὶ ἄφθαρτον, καὶ^γ μὴ δεόμενον τροφῆς.

Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν.

Ἠνυχάριστησαν πρὸ τοῦ λαβεῖν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐνυχάριστήσωμεν^δ 25 ἠνυχάριστησαν μετὰ τὸ λαβεῖν καὶ ὕμνησαν, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτὸ τοῦτο ποιῶμεν. τί δῆποτε δὲ εἰς τὸ ὄρος ἐξῆλθεν; δῆλον ἑαυτὸν ποιῶν πρὸ τοῦ^ε συλληφθῆναι, ἵνα μὴ δόξῃ κρύπτεσθαι. ἔσπευδε γὰρ ἐπὶ τὸν τόπον ἐλθεῖν, ἔνθα εἰώθει, καὶ προδότης ἠπίστατο.

27 Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, “Ὅτι πάντες σκανδαλι- 30 σθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ ὅτι γέγραπται,

^α ἐπειδὴ P.

^ε οὐκέτι om. L.

^β ξένως L.

^γ ἦτοι L.

^δ πρὸς τὸ P.

^ε πρὸς

Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρό-
28 βατα. ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐγερθῆναί με, προάξω ὑμᾶς εἰς
τὴν Γαλιλαίαν.

Ἴνα μὴ δόξῃ κατηγορία τις χαλεπὴ εἶναι, λέγει καὶ προφη-
τεῖαν. ὁμοῦ μὲν πείθων αὐτοὺς προσέχειν τοῖς γεγραμμένοις· ὁμοῦ 5
δὲ καὶ δηλῶν ὅτι^α καὶ πρὸ τούτου αὐτὸς αὐτοὺς συνεῖχεν· οὐ μὴν
ἀφήκεν αὐτοὺς πάλιν μέχρι τῶν σκυθρωπῶν εἶναι· ἀλλὰ “προάξω
“ φησὶν ὑμᾶς, εἰς τὴν Γαλιλαίαν,” ἵνα τοῦ φόβου τῶν Ἰουδαίων
ἀπαλλαγέντες πιστεύσωσι τῷ λεγομένῳ.

29 Ὁ Πέτρος ἔφη αὐτῷ, Καὶ εἰ πάντες σκανδαλι- 10
30 σθήσονται, ἀλλ’ οὐκ ἐγώ. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,
Ἄμην λέγω σοι, Ὅτι σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, πρὶν
31 ἢ δις ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνήσῃ με. ὁ δὲ ἐκ
περισσοῦ ἔλεγε μᾶλλον, εἴαν με δέῃ συναποθανεῖν σοι,
οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. 15

Τοῦ προφήτου εἰπόντος, τοῦ Χριστοῦ βεβαιώσαντος τὸν λόγον,
ὁ Πέτρος, φησὶν, οὐχὶ διὰ τοῦτο ἀφήσι· παιδεύων ἐντεῦθεν,
πάντα πείθεσθαι τῷ Χριστῷ, καὶ τῆς οἰκείας συνειδήσεως πιστο-
τέραν ἡγεῖσθαι τὴν ἀπόφασιν τὴν αὐτοῦ. δέον γὰρ δεηθῆναι καὶ
εἰπεῖν, βοήθησον ἡμῖν ὥστε μὴ ἀποσχισθῆναι. ἀλλ’ ἐαυτῷ θαρρεῖ. 20
τοῦτο τοίνυν καταστεῖλαι βουλόμενός ὁ Χριστὸς, ἐχώρησε^α τὴν
ἄρνησιν. ὅσον δὲ ὁ Χριστὸς ἀπηγόρευσε, τοσοῦτον ἐναντιοῦτο ὁ
Πέτρος ἐκ περισσοῦ. πόθεν δὲ αὐτῷ τοῦτο συνέβη; ἀπὸ πολλῆς
ἀγάπης. ἐπειδὴ γὰρ ἀπηλλάγη τῆς ἀγωνίας ἐκείνης τῆς κατὰ
τὴν προδοσίαν, καὶ δῆλος ἦν^β ὁ προδότης, θαρρῶν ἔλεγε ταῦτα. 25
ἡρέμα δὲ πῶς καὶ φιλοτιμίας τὸ πρᾶγμα. ὅρα γοῦν μετὰ τὸ
πτῶμα πῶς κατεσταλμένος ἐστί. πρὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ τὸ πᾶν
ἐαυτῷ ἀνατίθησι· μετὰ δὲ ταῦτα τὸναντίον ἅπαν, “τί ἡμῖν
“ προσέχετε ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι^γ τοῦ περι-
“ πατεῖν αὐτόν;” ἐντεῦθεν δὲ μαθάνομεν δόγμα μέγα ὡς οὐκ 30
ἀρκεῖ προθυμία ἀνθρώπου, ἀν μὴ τῆς ἀνωθεν ἀπολαύῃ ροπῆς. καὶ

^α δηλῶν ὅτι P. δηλονότι Ross.
^γ πεποιηκότα P.

^α συνεχώρησε P.

^β γέγωνεν L.

πάλιν οὐδὲν κερδανοῦμεν ἀπὸ τῆς ἀνωθεν ρύπης, προθυμίας οὐκ οὔσης.

Ἦσώτως δὲ καὶ πάντες ἔλεγον.

Ὡς ἔλεγεν ὁ Πέτρος μετὰ τοῦτο φιλονεικῶν, ὡς οὐδὲ θανάτου προτεθέντος αὐτῷ ἔλοιτο ἂν αὐτὸν ἀρνησάμενος ἐκκλίνειν τοῦ θανά- 5 του τὴν τιμωρίαν, καὶ τοὺς λοιποὺς μαθητὰς τοῖς ἴσοις κεχρησθαι λόγοις ἐνήγαγεν.

32 Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον, οὐ τὸ ὄνομα Γεθσημανῆ· καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Καθίσате ὧδε, ἕως 33 προσεύξωμαι. καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ Ἰά- 10 κωβον καὶ Ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ. Καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.

Ἔθος ἦν αὐτῷ χωρὶς αὐτῶν προσεύχεσθαι· τοῦτο δὲ ἐποίει παιδεύων αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς, ἐν ταῖς εὐχαῖς ἡσυχίαν κατασκευάζειν ἑαυτοῖς. τίνος δὲ ἕνεκε μὴ πάντας παραλαμβάνει, ἀλλὰ τοὺς 15 τῆς δοξῆς αὐτοῦ θεωροὺς γενομένους; ἵνα μὴ καταπέσωσιν. ἀλλ' ὁμως καὶ τούτους ἀφήσι καὶ μικρὸν προσελθὼν καὶ εὐξάμενος.

Οὐδὲ λυπούμενον συλλυπηθῆναι ἰσχυσαν, ἀλλ' ἐκράτησεν ὁ ὕπνος. ὁ δὲ ἐκτενῶς εὐχεται, ἵνα μὴ δοξῇ ὑπόκρισις εἶναι τὸ πρᾶγμα. οὐδὲ γὰρ ὡς ἀλλότριον ἀποτίθεται τὸ σῶμα, ἀλλ' ὡς 20 ἴδιον. διὰ τοῦτο καὶ ἡ εὐχή. τὸ γὰρ θανατᾶν οὐ σφοδρὰ κατὰ ἄνθρωπον. τῷ μὲν οὖν εἰπεῖν, εἰ δυνατόν παρελθέτω, ἔδειξε τὸ ἀνθρώπινον. τῷ δὲ εἰπεῖν, “πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ,” τὸ ἐνάρετον καὶ ἐμφιλόσοφον^d. ὅτι καὶ τῆς φύσεως ἐλκούσης, ἔπ-σθαι δεῖ τῷ Θεῷ. εἰ γὰρ οὐ μόνον ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ πραγμάτων 25 ἔδει^e, ἵνα πιστευθῇ^f ὅτι καὶ ἄνθρωπος γέγονε καὶ ἀπέθανε. λέγει δὲ τῷ Πέτρῳ οὕτως, οὐκ ἰσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ; ἅπαντες ἐκαθεύδησαν, καὶ τῷ Πέτρῳ ἐπετίμα, αἰνιττόμενος αὐτὸν^g ὑπὲρ ὧν ἐφθέγγατο. καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δὲ τοῦτο αἰνιττεται. “γρηγορεῖτε” γάρ, φησι, “καὶ προσεύχεσθε” ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς 30 “πειρασμόν” ὅρῳ ὅτι καλῶς ἔλεγεν ὅτι διὰ τοῦτο αὐτοῖς ἔλεγον

^d φιλόσοφον L.
αὐτῷ Ross.

^e ἔδει om. P.

^f πιστεύσῃ P.

^g Sic P.L.

ὅτι σκορπισθήσεσθε, ἵνα εἰς ἰκετηρίαν ἀνέλθωσι καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀναβλέψωσιν· πανταχοῦ τὸ αὐθάδες αὐτῶν ἐκκόπτων καὶ ἐναγωνίους ποιῶν^h. εἶτα ἵνα μὴ σφοδρὰ δόξῃ ἐπιπλήττειν, φησὶ, “ τὸ “ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.” εἰ γὰρ καὶ βούλει φησὶν, ἀλλ’ οὐ πρότερον εἰ μὴ ὁ Θεὸς ὀρέξῃ χεῖρα. καθέλκει γὰρ 5 ἡ σὰρξ. οὕτω γὰρ τὸ ἀδύνατον ἐν ᾧ ἡσθάνει διὰ τῆς σαρκὸς, ἔρωτο. καὶ πάλιν ἠύξατο τὸ αὐτὸ, “ οὐχὶ ὁ ἐγὼ θέλω, ἀλλ’ ὁ σύ,” δεικνὺς ἐνταῦθα ὅτι σφοδρὰ συνάδει τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ. τὸ δὲ δεύτερον καὶ τρίτον τὸ αὐτὸ λέγειν ἀληθείας μάλιστα ἐστὶν ἐν ταῖς γραφαῖς ἐνδεικτικόνⁱ. ὥσπερ καὶ ὁ Ἰωσήφ ἔλεγεν^k “ ὅτι 10 “ ἐκ δευτέρου σοι ἐφάνη τὸ ἐνύπνιον ὑπὲρ^l ἀληθείας, καὶ τοῦ πιστευθῆναι, ὅτι τοῦτο ἔσται πάντως,” καὶ ὑπὲρ τοῦ πιστώσασθαι τὴν οἰκονομίαν. καὶ τίνος ἕνεκεν ἐκ δευτέρου; ὥστε^m ἰδεῖν αὐτοὺς καὶ ἐλέγξαι. οὐ μὴν ἤλεγξεν, ἀλλὰ διέστη μικρὸν, καὶ δείκνυσιν τὴν ἀφατον αὐτῶν ἀσθενείαν, ὅτι οὐδὲ ἐπιτιμηθέντες ἠδύναντο 15 καρτερῆσαι. μετὰ γὰρ τοῦ καὶ ἁπὸ τῶν τυκτῶν εἶναι, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ἦσαν βεβαρημένοι. “ καὶ ἔρχεται “ τὸ τρίτον καὶ λέγει αὐτοῖς, καθευδετε λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε” καὶ τὰ ἐξῆςⁿ. δείκνυσιν ὅτι οὐχὶ τοῦ Ἰουδᾶ ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας ἦν. οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ τῷ εἰπεῖν, “ εἰς χεῖρας ἀμαρ- 20 “ τωλῶν,” ἀνίστησιν αὐτῶν τὰ φρονήματα. τῆς γὰρ ἐκείνων πονηρίας ἔργον ἦν, οὐ τὸ αὐτὸν εἶναι ὑπεύθυνον· καὶ τὸ ἐξῆς δὲ ὁμοίως αὐτὸ τοῦτο ἐμφαίνει, ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τὸ πρᾶγμα ἔρχεται. Καὶ τὸ “ ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν, ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν.” καὶ διὰ πάντων αὐτοὺς ἐπαίδευεν ὅτι οὐκ ἀνάγκης τὸ πρᾶγμα ἦν, 25 ἀλλ’ οἰκονομίας τινὸς ἀπορρήτου. καὶ γὰρ προῆδει ἦξοντα· καὶ οὐ μόνον οὐκ ἔφυγεν, ἀλλὰ καὶ ὁμόσε ἐχώρει^o.

Ἄλλος P δὲ φησι, πῶς λελύπησαι, δέσποτα, καὶ ἀδημονεῖς; γέγονας δὲ καὶ περίλυπος ἕως θανάτου; τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν,

^h Ἄλλ’ ἵνα τί κύριε οὗτω λελύπησαι καὶ ἀδημονεῖς; ὅτι τὰ μὲν ἐκ τοῦ πάθους ἀγαθὰ τῷ κόσμῳ συμβησόμενα ἐπίσταμαι. λυπεῖ δέ με ὁ πρωτότοκος Ἰσραὴλ ὅτι οὐδὲ ἐν δούλοις ἐστίν· Ἰκετηρίαν ἐποίησα ἵνα ἔλθωσι καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀναβλέψωσι, πανταχοῦ τὸ αὐθάδες αὐτῶν ἐκκόπτων, καὶ ἐναγωνίους ποιῶν. Hæc deinceps habet Poss. sed turbato ordine.

ⁱ Sic L. ἐνδεικτὸν P. et Poss.

^k ἔλεγεν om. L. ^l ὑπὲρ P. ^m Hæc om. Poss. qui

διατί δὲ πάλιν ἐπανέρχεται. ⁿ Cod. L. ἀπέχει κ. τ. ἐξῆς. ^o Sic L. χωρεῖ Poss. et P. P ἄλλως Cod. L.

καὶ τὸ τῆς νίκης τρόπαιον ἐγερεῖς, κατὰ πάσης ἀντικειμένης δυνάμεως· καὶ ὡς Θεὸς προσκυνηθήσῃ, καὶ τῶν ὅλων δημιουργός. Ἐπί τισιν οὖν ἄρα λελύπησαι; καὶ φησιν, τὰ μὲν ἐκ τοῦ πάθους ἀγαθὰ τῷ κόσμῳ⁹ συμβησόμενα ἐπίσταμαι· λύπει δέ με ὁ προτοτόκος Ἰσραὴλ, ὅτι οὐδὲ ἐν δούλοις ἐστίν.

5

- 43 Καὶ εὐθέως, ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, παραγίνεται Ἰούδας, εἰς ὧν τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων, παρὰ τῶν Ἀρχιερέων καὶ τῶν Γραμματέων καὶ τῶν Πρεσβυτέρων.

Τὸ, “εἰς τῶν δώδεκα,” καὶ ἐξῆς[†], πρὸς τὴν ἔνδειξιν καὶ 10 διαβολὴν τῆς τοῦ⁸ προδόντος φανυλότητος. ὁ γὰρ ἐν ἴσῳ τοῖς Ἀποστόλοις τετιμημένος, τοῖς φονεῦσι τοῦ[†] Χριστοῦ γέγονε πρόσφασις. δέδωκε γὰρ αὐτοῖς σημεῖον, λέγων, “ὃν ἂν φιλήσω, αὐτὸς “ἐστίν” ἐπέλαβε^α δὲ παντελῶς τῆς δόξης Χριστοῦ· φήθη τάχα που διανοηθεὶς, ὡς φίλημα προτείνας εἰς τύπον ἀγάπης, λαθεῖν δυνή- 15 σεται. προετίθει δὲ τὸ “χαῖρε” τῷ παγιδευθέντι πρὸς θάνατον δι’ αὐτοῦ. ὁ δὲ Κύριος φιλοῦντα^κ μὲν οὐκ ἀπεστράφη· ἔδειξε δὲ αὐτῷ ὅτι οὐ τρόπῳ φιλίας παρεγένετο, ἀλλὰ χάριν ἀσεβείας. προέδωκε τε ἑαυτὸν ἐκὼν. καὶ ἐπέβαλον ἐπ’ αὐτὸν τὰς χεῖρας καὶ ἐκράτησαν, ταύτην^γ τὴν νύκτα καθ’ ἣν τὸ Πάσχα ἔφαγον. οὕτως 20 ἔξεν καὶ ἐμαίνοντο. ἀλλ’ ὅμως οὐδὲν ἂν ἴσχυσαν, εἰ μὴ αὐτὸς συνεχώρησεν. οὐ μὴν τοῦτο ἀπαλλάττει τὸν Ἰούδαν τῆς ἀφορήτου κολάσεως, ἀλλὰ καὶ μειζρόνως αὐτὸν καταδικάζει, ὅτι καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τοσαύτην λαβὼν ἀποδείξιν καὶ τῆς ἐπεικειάς καὶ τῆς ἡμερότητος, θηρίου παντὸς χαλεπώτερον γέγονεν.

25

- 50 Καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες ἔφυγον.

Οἱ μακάριοι μαθηταὶ τῷ τῆς φιλοθείας νυττόμενοι κέντρῳ, μαχαίρας ἐπανατείνουσιν ἀποσοβοῦντες τὴν ἔφοδον· οὐκ ἔα δὲ τούτῳ γενέσθαι ὁ Χριστός. οὐ γάρ τοι μαχαίρα ἡμᾶς κεχρησθαί

⁹ Hactenus Cod. L. in cæteris mancus. Suppl. Schol. e Poss. vid. not. ad pag. pr. l. 2. cæterum Origenis hæc videntur, qui in Symbola ad Cat. Poss. p. 324. “ἀλλ’ ὅτι ὁ Προτοτόκος Τίς, ἥτοι ὁ Ἰσραὴλ “ἔσχατος ἐγεγόνει διὰ τὴν ἀπιστίαν.” In iis quæ sequuntur iterum Cod. Par. 178. addibui. [†] μέγα P. ⁸ διαβολὴν τῆς τοῦ P. διαβόλου τ. κατὰ τ. Poss. [†] φονεῦσι κατὰ P. ^α ἐπελάβετο P. ^κ φιλοῦντι P. ^γ κατ’ αὐτὴν P.

βούλεται, ἐννοίᾳ^α δὲ μᾶλλον καὶ συνέσει χρωμένους ἀποσείεσθαι γενικῶς τοὺς ἐναντίους. ἰασάτο^β δὲ θεοπρεπῶς τὸν ὑπομείναντα τὴν πληγὴν, ὡς ἕτερός φησιν Εὐαγγελιστής, τοῖς ἀφιγμένοις εἰς τὸ συλλαβεῖν αὐτὸν θεοπρεπῆς καὶ τοῦτο διδούς σημεῖον ὅτι δὲ τὴν αὐτοῦ χεῖρα κἂν θέλῃσιν πλεονεκτήσκειν ἂν οὐδεὶς, διαδεικνυσὶ 5 λέγων, “καθ’ ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκοντα οὐκ ἐκρατήσατε.” ἐταμινύμην γὰρ μᾶλλον τὸ χρῆναι παθεῖν καιρῷ τῷ καθήκοντι^γ καὶ οὗτός ἐστιν ὁ παρὼν, ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί. δεικνύς ὅτι οὐ τῆς αὐτῶν ἰσχὺς ἦν τὸ κρατῆσαι. διατί γὰρ μὴ ἐν τῷ ἱερῷ αὐτὸν ἐκράτησαν; ὅτι ἐφοβούντο τὸν ὄχλον. διὸ καὶ ἔξω ἐξῆλθε, 10 καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ διδούς αὐτοῖς ἄδειαν. καὶ ἀφέντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἔφυγον. οὐ γὰρ ἐνῆν ψεύσασθαι τὴν ἀλήθειαν, ἢ τοὺς προφήτας διαμαρτεῖν.

ΚΕΦ. ΜΖ.

Περὶ ἀρνήσεως Πέτρου.

15

53 Καὶ ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν Ἀρχιερέα· καὶ συνέρχονται αὐτῷ πάντες οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Πρεσβύ-
54 τεροι καὶ οἱ Γραμματεῖς. καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρχιερέως· καὶ ἦν συγκαθήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ 10 θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.

Πολλὴ θερμότης τοῦ Πέτρου· οὐδὲ φεύγοντας ἰδὼν ἔφυγεν ἀλλ’ ἔστη καὶ εἰσῆλθεν· ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης, ἐπειδὴ γνωρίμος ἦν. καὶ διατί ἀπήγαγον^δ αὐτὸν ἐκεῖ, ὅπου ἦσαν ἅπαντες συνηγμένοι; ἵνα μὲν γνώμης πάντα ποιῶσι τῶν ἀρχιερέων. ἐκεῖνος γὰρ ἦν τότε 25 ἀρχιερεύς. συνήχθησαν οὖν ἅπαντες, καὶ συνέδριον ἦν λοιμῶν· καὶ ἐρωτῶσιν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ βουλόμενοι σχῆμα περιθεῖναι τῇ ἐπιβουλῇ ταύτῃ δικαστηρίου. οὐδὲ γὰρ ἦσαν ἴσαι αἱ μαρτυρίαι, φησίν. οὕτω πεπλανημένων τὸ δικαστήριον ἦν, καὶ θορύβου πάντα ἔγεμε καὶ ταραχῆς. ἐλθόντες δὲ ψευδομάρτυρες ἔλεγον ὅτι οὗτος 30

^α ἐννοίᾳ P. ^β ἰασάτο P. ἴασε Poss. ^γ ἀπήγαγόν φησι, τὸν Ἰησοῦν πρὸς Ἀνναν τὸν ἀρχιερέα ὅπου ἦσαν συν. Cod. 178.

εἶπεν “ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸ ναὸν τοῦτον τὸ χειροποίητον, καὶ ἐν
 “τρισὶν ἡμέραις ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω.” διὰ τῆς προσ-
 θήκης τοῦ χειροποίητου ἠΰξησαν τὴν συκοφαντίαν· οὐ γὰρ εἶπε^c,
 λύσω, ἀλλὰ, “λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον” καὶ οὐδὲ περὶ ἐκείνου, ἀλλὰ
 περὶ τοῦ σώματος^d τοῦ ἰδίου. τί οὖν ὁ ἀρχιερεὺς; βουλόμενος 5
 εἰς ἀπολογίαν καταστήσαι ἵνα ἐξ αὐτῆς αὐτὸν ἔλῃ^e, φησὶν, “οὐκ
 “ἀποκρίνη οὐδέν; τί οὖν οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;” ὁ δὲ ἐσιώπα.
 ἀνόνητα^f γὰρ ἦν τὰ τῆς ἀπολογίας, οὐδενὸς ἀκούοντος. καὶ γὰρ
 σχῆμα τοῦ^g δικαστηρίου ἦν μόνον. ὃ καὶ ἔδειξε κατὰ τὴν ἱστο-
 ρίαν τοῦ Λουκᾶ, εἰπὼν πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας “εἴ σὺ^h ὁ Χριστὸς; 10
 “εἰπέ ἡμῖν. ἐὰν ὑμῖν εἴπω, οὐ μὴ πιστεύσητε· ἐὰν δὲ ἐρωτήσω, οὐ
 “μὴ ἀποκριθῆτε.” πάλιν δὲ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτὸν εἰ αὐτὸς
 εἴηⁱ ὁ Χριστὸς; καὶ ἐπειδὴ Χριστοὶ ἐκαλοῦντο οἱ τε ἱερεῖς καὶ
 προφῆται καὶ βασιλεῖς, προστίθησι κατὰ ἐξαίρετον, “ὁ υἱὸς τοῦ
 “εὐλογητοῦ,” ἵνα εἴπῃ τοῦ Θεοῦ. ἐπ’ ἐλέγχῳ δὲ αὐτοῦ ἡ ἀπόκρισις, 15
 ὅτι “ἐγὼ εἰμι.” οὐ γὰρ ὡς δυνάμενος πιστεῦσαι. καὶ γὰρ εἶπε κατὰ
 Λουκᾶν ὅτι “οὐ μὴ πιστεύσητε.” ἀλλ’ ἵνα μηδὲ τοῦτο ὑπολείπη-
 ται^k, ὅτι οὐ σαφῶς ἤκουσαν δηλοῦντος ἑαυτὸν ὄντα Χριστόν. καὶ ὁ
 μὲν Μάρκος ἀντίκρυς λέγει. Τὸ δὲ ἐστὶν ἐλέγχοντος ὅτι οὐ παντε-
 λῶς διαλέλθεν^l αὐτοὺς τὸ πρᾶγμα, διὰ τὴν ἐκ τῶν σημείων 20
 ἐπίγνωσιν. πόθεν γὰρ τὸ λέγειν τοῦτον μόνον Χριστόν, ὅπερ ἐφ’
 ἐτέραν οὐκ εἰρήκασιν; ἐπιφέρει δὲ τὸ τῆς κρίσεως, ἀπειλῶν ὅτι
 ὄψονται αὐτὸν ἐν τῇ οὐρανίῳ δόξῃ φαινόμενον. τὸ δὲ “ἐκ δεξιῶν τῆς
 “δυνάμεως” τὴν δόξαν λέγει τὴν ἐξ οὐρανοῦ φανησομένην, οὐ σχῆμα
 σωματικόν. οὐδὲ γὰρ ὁράται Θεὸς ὁ πάντα ἀόρατος, ἵνα καὶ ἡ ἐκ 25
 δεξιῶν καθέδρα σωματικῶς θεωρεῖσθαι λέγεται· ἀλλὰ τὸν ἐν με-
 γίστῃ δόξῃ τῇ ὁρατῇ θεωρησόμενον, ἐκ δεξιῶν εἶπε θεωρηθήσεσθαι
 ὡς τῆς ὁρατῆς ταύτης δόξης τῇ ἀοράτῳ ἐκείνῃ συναπτομένης^m
 ἐγγύτατα καὶ ἐντιμότερα. ἀλλ’ ὅμως ἀκούσαντες οὐκ ἐφυλά-
 ξαντο, ἀλλὰ βλασφημίαν εἶπον εἶναι τὸν λόγον, καὶ μηκέτι ζητεῖ- 30
 σθαι μάρτυρας. οὕτως οὐκ εἰς ὠφέλειαν τοῖς ἀνηκούοις αἱ τῶν

^c οὐκ εἶπε δὲ ὁ Σωτὴρ C. 178. ^d περὶ τοῦ ἰδίου σώματος λέγειν, οὐ περὶ
 τοῦ ἐκ λίθων ναοῦ C. 178. ^e κρατήσῃ αὐτὸν C. 178. ^f ἀδιανόητα PP.
 εἰς τοῦτο P. ^h εἰ σὺ εἶ P. ⁱ Sic PP. ^j Poss. ^k Sic PP. ὑπο-
 λείπει τι Poss. ^l διέλεθεν C. 178. ^m Sic PP. συναπτομένης Poss.

μυστηρίων ἀποκαλύψεις, ἀλλ' εἰς κατάκρισιν. εἰπόντος τοίνυν τοῦ Χριστοῦ ὅτι αὐτὸς εἶη, καὶ ὅτι ἐκ δεξιῶν καθιεῖται τοῦ πατρὸς, καὶ ὅτι ἤξει πάλιν κρινῶν τὴν οἰκουμένην, ὃ πολλὴν τὴν πρὸς αὐτὸν συμφωνίαν δηλοῦντος ἦν διέρρηξεν αὐτοῦ τὰ ἱμάτια ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ φησιν, ἡκούσατε τῶν λεγομένων τί ὑμῖν δοκεῖ; 5 οὐ φέρει τὴν ψῆφον οἴκοθεν, ἀλλὰ παρ' ἐκείνων αἰτεῖ^ο, ὡς ἐπὶ ὁμολογημένων ἀμαρτημάτων καὶ βλασφημίας δῆλης, καὶ προλαμβάνει τοὺς ἀκροατὰς λέγων, ὑμεῖς γὰρ ἡκούσατε τῆς βλασφημίας, μονοθυχὶ καταναγκάζων^p καὶ βεβαιῶν κακῶς, μᾶλλον δὲ βιαζόμενος τὴν ψῆφον ἐξενεγκεῖν κατ' αὐτοῦ τοὺς παρόντας ὡς 10 βλασφημίαν εἰπόντος καὶ Θεὸν ἑαυτὸν ποιοῦντος· καὶ φησὶν, “ἡκούσατε τῆς βλασφημίας, τί ὑμῖν δοκεῖ;” τί οὖν ἐκείνοι; κατέκριναν αὐτὸν ἔνοχον εἶναι θανάτου· αὐτοὶ κατήγοροι καὶ δικασταὶ καὶ πάντα γινόμενοι. πάντας γὰρ ἐπεσπάσατο διὰ τοῦ ῥῆξαι τὸν χιτῶνίσκον. ἔθος γὰρ ἦν αὐτοῖς τοῦτο ποιεῖν, ἥνίκα βλασφη- 15 μίας τινὸς ἤκουσαν^q ὡς ἐνόμιζον.

65 Καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν αὐτῷ, καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ κολαφίζειν αὐτὸν, καὶ λέγειν αὐτῷ, Προφήτευσον· καὶ οἱ ὑπηρέται ραπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον. 20

Ὁ γῆς καὶ οὐρανοῦ Κύριος, ὁ τῶν ὅλων γενεσιουργὸς καὶ τεχνίτης, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν ἐξ ἡμῶν ἀτιμάζεται, καὶ διακαρτερεῖ τυπτόμενος, καὶ τὸν ἐκ τῶν ἀσεβῶν ὑπομένει γέλωτα, τύπον ἡμῖν τῆς εἰς ἄκρον ἀνεξικακίας ἑαυτὸν παρατιθείς. καὶ τύπτοντες, “προφήτευσόν” φασιν. ὁ ἐξετάζων καρδίας καὶ νεφρούς, ὁ προφη- 25 τεῖας πάσης δοτῆρ, πῶς ἂν ἠγνόησε, τίς ἐστὶν ὁ παίσας αὐτόν;

66 Καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κάτω, ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως.

Ἦσθένησε κατὰ τὴν πρόρρησιν ὁ μακάριος Πέτρος^r, καὶ ἠρνήσατο τὸν τῶν ὅλων σωτῆρα Κύριον, καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ τρίς, καὶ 30 ἐνώμοτον ἐποιεῖτο τὴν ἄρνησιν διὰ ῥῆμα παιδίσκης, οὐ μνημονεύ-

^ο Sic C. 178. om. alii.
 βαβ. κακῶς. ^q ἤκουον PP.

^p κατακραζῶν C. 178. qui mox om. καὶ
^r κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου πρόρρησιν ἠρνήσατο

αὐτὸν ὁ Πέτρος C. 178.

σας ὑπὸ τῆς παραχρῆμα ταραχῆς τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου “ὅς
 “ἀρνήσεται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν ἔμ-
 “πρὸσθεν τοῦ Πατρὸς μου.” ^b Ἰδοὺ γὰρ ἔμπροσθεν πάντων ἡρνήται
 καὶ πάλιν εἴτε αὐτῆς τῆς παιδίσκης, ὡς ὁ Μάρκος φησὶν, εἴτε
 ἄλλης, ὡς ὁ Ματθαῖος φησὶ, καταμηνυούσης ὡς εἴη τῶν μαθητῶν 5
 εἰς, οὐ γὰρ ἐξηκρίβωται τοῦτο τῇ μνήμῃ τῶν γραφάντων, ἐπεὶ
 μὴδὲ συνέχον ἦν εἰς τὴν σωτήριον ^c πίστιν ὅποτε ὁ Λουκᾶς οὐδὲ
 παιδίσκην, ἀλλ’ ἄνδρα λέγει τὸν διίσχυριζόμενον, ὅτι μετὰ τοῦ
 Ἰησοῦ καὶ οὗτος ἦν. τῶν δὴ τοιούτων οὐ σφόδρα συνεχόντων
 συμπεφώνηται τὸ προκείμενον ^d, ὅτι καὶ δεύτερον ὁ Πέτρος ἡρνή- 10
 σατο μεθ’ ὅρκου μὴδὲ εἶδεναι τὸν ἄνθρωπον. καὶ πάλιν ἄλλων τὰ
 αὐτὰ ἐπιφερόντων σφοδρότερος ἀπώμυντο. ὡς δὲ ὀλίγον ὁ φόβος
 παρῆλθε, καὶ ἀνερρώσθη ὁ λογισμὸς πρὸς τὴν μνήμην ἣν ἀπὸ τῆς
 ταραχῆς ἀπωλωλέκει, καὶ παραδόξως εὕρισκεν τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ
 γεγεννημένον ὃν ὁ Κύριος εἶπεν, καὶ τὸ σημεῖον ^e δὲ τοῦ ἀλεκτρυό- 15
 νος αἰσθανόμενος τίνα ἡρνήσατο, ἐξελθὼν ἔξω, φησὶν, ἔκλαυσε
 δεινῶς ^f, προσεσχηκότες αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ ἐπιστρέψας οὗν οὐ
 διημάρτηκε τοῦ σκοποῦ, μεμένηκε γὰρ, ὅπερ ἦν, γνήσιος μαθητής.
 πεπλούτηκε γὰρ τῆς ἀφέσεως τὴν ἐλπίδα. πλὴν ἐκεῖνό φαμεν ὅτι
 τῶν ^g ἀγίων ὀλισθήματα διὰ τῶν γραφῶν μανθάνομεν, ἵνα καὶ τῆς 20
 αὐτῶν μετανόιας μιμηταὶ γενώμεθα. φάρμακον γὰρ σωτηρίας
 ἐπενόησεν ὁ φιλοκτίρμων ^h Θεὸς τὴν μετάνοιαν, ἣν ἀναιρεῖν πει-
 ρῶνται οἱ καθαροὺς ἑαυτοὺς εἶναι λέγοντες· οὐκ ἐνόησαντες ὅτι
 παντός ἐστι ρύπου μεστὸν τὸ τοιαύτην ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὴν διά-
 ληψιν. καθαρὸς γὰρ οὐδεὶς ἀπὸ ρύπου, καθὼς γέγραπται. καὶ κεῖνο 25
 δὲ μὴ ἀγνοεῖτωσαν ὅτι πρὶν συλληφθῆναι Χριστὸν καὶ ἀρνήσασθαι
 τὸν Πέτρον, μέτοχος ἦν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ τιμίου
 αἵματος, καὶ οὕτως ὠλίσθησε, καὶ τὴν ἐκ τῆς μετανόιας ἄφεσιν
 ἐκομίζετο. οὐκοῦν μὴ κατηγορεῖτωσαν τῆς τοῦ Θεοῦ γαληνότητος,
 μεμνημένοι λέγοντος ἐναργῶς, “ἀνομία ἀνόμου ⁱ οὐ μὴ κακώσει 30
 “αὐτόν. ἐν ἧ ἂν ἡμέρᾳ ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῆς ἀνομίας αὐτοῦ.” φησὶ

^b Quae seq. usq. ad οὐ γὰρ ded. e Codd. Par. om. Poss. ^c σωτή-
 ριν om. PP. ^d συμπεφ. πᾶσιν ὅτι καὶ δεύτερον ἡρνήσατο ὁ Πέτρος. C. 178.
^e τὸ σημ. τοῦ ἀλεκ. τίνα ἡρνήσατο προσεσχηκότες αὐτὸν τοῦ Χριστοῦ. C. 178.
^f πεκρῶς C. 178. ^g καὶ τὰ τῶν P. ^h φιλοκτίρμων P. φιλοκτερίμων
 Poss. ⁱ νόμον P.

δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὅτι ὅτε ἅπαξ ἠρνήσατο, ἐφώνησεν ὁ ἀλεκ-
 τρυὼν, ὅτε δὲ τρεῖς ἠρνήσατο, τότε δεύτερον, ἀκριβέστερον^κ ἐξη-
 γούμενος τοῦ μαθητοῦ τὴν ἀσθένειαν, καὶ τὸ σφοδρὰ αὐτὸν
 ἀποτεθῆκεναι τῷ δέει. καὶ ταῦτα παρ' αὐτοῦ τοῦ διδασκάλου
 μαθὼν. καὶ γὰρ φοιτητὴς ἦν Πέτρου^λ. σύμφωνα^μ δὲ τὰ παρὰ 5
 τοῦ Ματθαίου καὶ Μάρκου· εἰ καὶ δοκεῖ ἐναντία εἶναι. ἐπειδὴ
 γὰρ καθ' ἑκάστην ἀγωγὴν καὶ τρίτον καὶ τέταρτον εἴωθε φω-
 νεῖν ὁ ἀλεκτρυὼν, δηλοῖ ὁ Μάρκος^ν ὅτι οὐδὲ ἡ φωνὴ αὐτὸν
 ἐπέσχε καὶ εἰς μνήμην ἤγαγε^ο. ὥστε ἀμφότερα^ρ ἀληθῆ· πρὶν
 γὰρ τὴν μίαν ἀγωγὴν ἀπαρτίσαι τὸν ἀλεκτρυόνα, τρίτον ἠρνή- 10
 σατο· καὶ οὐδὲ ὑπὸ τοῦ Κυρίου τῆς ἀμαρτίας ἀναμνησθεῖς^q
 κλαῦσαι ἐτόλμα φανερῶς. ἄλλος^τ δέ φησιν ὡς τοῦ Ματθαίου^ς
 ἀπλῶς καὶ ἀορίστως πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι λέγοντος τὸ παρει-
 μένον προσέθηκεν ὁ Μάρκος^ε συνήθως λέγων^υ τὴν ἐπικρατεστέραν
 τῶν πάντων ἀλεκτρυόνος^κ φωνήν, ὥσπερ καὶ τὴν ἡμέραν τὴν 15
 καθαρὰν καὶ τοῖς πᾶσι διαφανῆ. ἡρμηνεύσειν^γ οὖν φησιν ὁ Εὐαγ-
 γελιστὴς τὸ πρὶν ἀλέκτορα ἐκφωνῆσαι ποίαν εἶπε τὴν δευτέραν
 καὶ πᾶσι καταφανῆ, οὐκ ἐναντιούμενος τοῖς ἄλλοις.

1 Καὶ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρῶτὸ συμβούλιον ποιήσαντες οἱ
 ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ 20
 ὅλον τὸ συνέδριον, δῆσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήνεγκαν,
 καὶ παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ.

Προσῆγαγον Πιλάτῳ τὸν Ἰησοῦν· παρεδόθησαν καὶ αὐτοὶ ταῖς
 τῶν Ῥωμαίων στρατιαῖς, καὶ πεπλήρωται τὰ διὰ τῶν ἀγίων προφη-
 τῶν ἐπ' αὐτοῖς προαπηγγελμένα. ὁ μὲν γὰρ φησιν, “οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ 25
 “πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ συμβήσεται αὐτῷ.” ὁ δὲ,
 “καθὼς ἐποίησας, οὕτως ἔσται σοι, τὸ ἀνταπόδομα ἀνταποδοθήσεται

^κ ἀκριβ. δὲ ὁ παρὼν Εὐαγγελιστὴς ἐξηγούμενος τοῦ Πέτρου τὴν ἀσθένειαν C. 178. ^λ ἦν γὰρ μαθητὴς Πέτρου C. 178. ^μ σύμφωνα δὲ ταῦτα καὶ τὰ παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς C. 178. ^ν δηλῶν ὁ παρὼν Εὐαγγελιστὴς C. 178. ^ο τῶν προρρήσεων τοῦ Κυρίου add. C. 178. ^ρ ἀμφ. τῶν Εὐαγγελικῶν C. 178. ^q ἀναμν. προσεσχρηκός αὐτῷ C. 178. ^τ ἕτερος C. 178. ^ς τ. M. καὶ τῶν ἄλλων C. 178. ^ε ὁστος C. 178. ^υ λεγόντων PP. ^κ ἀλεκτρυόνα P. ^γ ἡμέ. τείνουν ὁ παρὼν Εὐαγγ. τὸ εἰρημένον C. 178.

σοι εἰς κεφαλὴν σου. ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Πιλάτου, “σὺ εἶ ὁ
 “ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;” ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, “σὺ εἶπας.”
 ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸν Λουκᾶν ἤρξαντο κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες,
 “ τοῦτον εὖρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος ἡμῶν,” καὶ τὰ ἐξῆς·
 ἐρωτηθεὶς παρὰ Πιλάτου ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη, “σὺ εἶπας,” ἵνα μὴ 5
 διὰ τῆς σιωπῆς τὴν συκοφαντίαν αὐτῶν βεβαιώσῃ, μήτε διὰ
 τῆς ἀρνήσεως δειλίας ἀπενέγκῃ τὴν δόξαν.

² Προσήγαγον Πιλάτῳ τὸν Ἰησοῦν οἱ τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερεῖς
 μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, ὡς ἀνάρτην καὶ βασιλέα
 τῶν Ἰουδαίων λέγοντα ἑαυτὸν εἶναι. ἐρωτήσαντος δὲ αὐτὸν τοῦ 10
 Πιλάτου εἰ αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἵνα μήτε διὰ
 τῆς σιωπῆς τὴν συκοφαντίαν αὐτῶν βεβαιώσῃ, μήτε διὰ τῆς
 ἀρνήσεως δειλίας ἀπενέγκῃ δόξαν, ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, “σὺ
 “ εἶπας,” κατηγορηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων πολλὰ ἔλεγον γὰρ
 κατὰ τὸν Λουκᾶν “ τοῦτον εὖρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ 15
 “ κωλύοντα φόρους Καίσαρι διδόναι, καὶ λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν
 “ βασιλέα εἶναι.” ἐθαύμασεν ὁ Πιλάτος, πῶς ὁ λογιώτατος δι-
 δάσκαλος ὡς ἀναίτιος δυνάμενος ἀπολογισάμενος ἀπολυθῆναι, οὐκ
 ἀπολογεῖται, ἀλλ’ ἐκὼν ὑπομένει παθεῖν, μεγαλοφυῶς ὑπερῶν
 τοὺς κατηγοροῦς. διὸ καὶ ἔλεγε πρὸς αὐτὸν, “οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; 20
 “ Ἴδε πόσον καταμαρτυροῦσιν;” ἐκκαλούμενος αὐτὸν εἰς ἀπολογίαν,
 ἵνα ὡς ἀναίτιον ἀπολύσῃ αὐτόν· πλὴν ἠλέγχοντο καὶ ἀνδρὸς εἰδω-
 λολάτρου δυσσεβέστεροι Ἰουδαῖοι. ὁ μὲν γὰρ Πιλάτος παντὸς
 αἰτιάματος ἀπαλλάττων αὐτόν, καὶ τοῦτο οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ
 τρίτον, καὶ τὸ ἐκ συνθηκῆς ἀνέμνησεν αὐτοὺς ἐξαιτῆσαι αὐτόν 25
 δις ἐν τῇ ἐορτῇ ἐξουσίαν ἔχειν αὐτούς, τοῦτο ποιεῖν βουλόμενος
 αὐτούς. οἱ δὲ ἐπίσχυον λέγοντες, “σταύρωσον αὐτόν,” συκοφαντιῶν
 συλλέγοντες ἀφορμὰς, καὶ ἀνέκραγον παμπληθῇ λέγοντες, “αἶρε
 “ τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν.” οὗτος ἦν διὰ φόνον
 καὶ στάσιν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν· “καὶ τὸν ἅγιον καὶ 30
 “ δίκαιον ἠρνήσαντο, καὶ ἄνδρα φονέα ᾗτησαν χαρισθῆναι αὐτοῖς,”
 ἵνα τῆς ἐκείνου μερίδος γένωνται κοινωνοί.

² Hæc add. e Cod. 178. ut ejus varietas ex coll. cum Cod. P. et Poss. magis apparent.

6 Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυνεν αὐτοῖς ἓνα δέσμιον, ὅνπερ ἡτοῦντο.

Εἰς ἣν τοῖς ἀνοσίοις Ἰουδαίοις ὁ σκοπὸς τὸ καταγαγεῖν εἰς θάνατον τὸν ἀναφέροντα εἰς ζωὴν^α πλὴν ἡλέγχοντο καὶ ἀνδρὸς εἰδωλολάτρου γεγονότες δυσσεβέστεροι. ὁ μὲν γὰρ Πιλάτος 5 αἰτιάματος παντὸς ἀπήλλαττε τὸν Ἰησοῦν καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ τρίτον. οἱ δὲ ἐπίσχυον λέγοντες, “σταύρωσον αὐτὸν,” συκοφαντιῶν συλλέγοντες ἀφορμὰς. καὶ ταῦτα λέγουσιν ἐπετίμα Πιλάτος λέγων, “τί γὰρ κακὸν ἐποίησε;” καὶ τοῦ κρίνειν λαχόντος ἐλευθεροῦντος αὐτὸν, θανάτου ψῆφον ὑποστήναι παρακαλοῦσι τὸν 10 ἀπάσης εὐσεβείας καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον ἵνα καὶ ἔτι φορτικωτέραν ὑπομείνωσι κόλασιν, ἀνέκραγον παμπληθεὶ λέγοντες, “αἶρε “τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν,” “καὶ τὸν ἅγιον καὶ “δίκαιον ἡγήσαντο,” καθὰ φησιν ὁ ἅγιος Πέτρος, “καὶ ἡγήσαντο “ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι αὐτοῖς,” ἵνα τῆς ἐκείνου μερίδος γένωνται 15 κοινωνοί. ἐπέκρινε τοίνυν ὁ Πιλάτος γενέσθαι τὸ αἷτημα αὐτῶν, καὶ νίκην νενικήκασιν ὀλέθρου μητέρα, καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ ὅτι διεφθαρμένον ἑώρα τὸ δικαστήριον ἅπαν, πρὸς οὐδὲν ἀποκρίνεται, ἀλλὰ σιγαῖ. διατί δὲ φραγελλώσας αὐτὸν ὁ Πιλάτος παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ; ἥ ὡς καταδίκον, ἥ σχῆμα περιθεῖναι τῇ κρίσει βουλό- 20 μενος, ἥ ἐκείνους χαρίσασθαι.

22 Καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ τύπον, ὃ ἐστὶ 23 μεθερμηνεύμενος, κρανίου τόπος. καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἑσμυρνισμένον οἶνον· ὃ δὲ οὐκ ἔλαβε.

Ὡςπερ ἔκ τινος συνθήματος εἰς ἅπαντας τότε ὁ διάβολος 25 ἐχόρευσε. καὶ γὰρ τέρψιν ἐποιοῦντο καὶ οἱ στρατιῶται τὰς εἰς αὐτὸν ὕβρεις^α ἢ^β καὶ αὐτοὶ χαριζόμενοι τοῖς Ἰουδαίοις, ἢ καὶ κατ’ οἰκείαν δυστροπίαν ἅπαντα πράττοντες. καὶ αἱ ὕβρεις διάφοροι καὶ ποικίλαι. τὴν θεῖαν κεφαλὴν ἐκείνην ποτε μὲν κολαφίζοντες, ποτὲ δὲ τῷ στεφάνῳ τῶν ἀκανθῶν ὕβριζον, ποτὲ δὲ τῷ 30 καλάμῳ ἔτυπον· ἔτι δὲ καὶ χλευάζοντες πορφύραν ἐνδύσαντες, τιθέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν, ἐμπτύοντες εἰς αὐτὸν ἄνδρες

^α Ὡςπερ ἔκ τινος συνθήματος καθάπερ τέρψιν ἐποιοῦντο καὶ αὐτοὶ τὰς εἰς αὐτὸν ὕβρεις. Cod. 178. ^β ἴσως P.

ἐναγεῖς καὶ ἀκάθαρτοι^ε. τίς οὖν ἡμῖν ἔσται λοιπὸς λόγος ἐπὶ ὕβρεσι κινουμένοις; καὶ γὰρ ἔσχατος ὅρος ὕβρεως τὸ γινόμενον ἦν. εἰκότως οὐ πάρουν οἱ μαθηταί, μήποτε τούτοις αὐτοῖς^δ σκανδαλισθῶσι· πάντα γὰρ λόγον ὑπερβαίνει τὰ γεγενημένα. ἐπειδὴ γὰρ ἐνέπαιξαν^ε, ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι, καὶ 5 Σίμωνί, φησι, Κυρηναίῳ ἐπέθηκαν τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. ἕτερος δὲ τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ αὐτὸν ἔφη τὸν Ἰησοῦν βαστάσαι τὸ ξύλον. ἀληθὲς δὲ πάντως τοῦτο τε κἀκεῖνο. ἤνεγκε μὲν γὰρ τὸν σταυρὸν ὁ Σωτὴρ, κατὰ μέσσην δὲ ἴσως τὴν ὁδὸν ὑπαντήσαντα τὸν Κυρηναῖον κατεσχέκασιν, καὶ μετέθηκαν ἐπ' αὐτῷ τὸ ξύλον. τούτου 10 γὰρ χάριν καὶ ὁ Ματθαῖός φησιν, “ἐξέρχόμενοι γὰρ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον ὀνόματι Σίμωνα, τοῦτον ἠγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ “τὸν σταυρὸν αὐτοῦ” ὡς αὐτοῦ βαστάσαντος ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς ὄθι^ε. καὶ Μάρκος^ε “ἐξάγουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐτὸν, καὶ ἀγγαρεύουσί τινα Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ' 15 “ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ῥούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ.” πρὸς ἐντελεστέραν γὰρ μάθησιν προστίθῃσι καὶ τίνων πατέρα^ε τυχὸν ἀμφισβητοῦντων τινῶν περὶ τοῦ βαστάσαντος^ε ἢ ὡς ἔτι περιόντος καὶ ἐξηγήσασθαι δυναμένου τὰ γενομένα περὶ τοῦ σταυροῦ^ε Ἰησοῦ^ε τάχα δὲ^ε τοῦτο προσέθηκε βεβαιῶν τὰ 20 εἰρημένα τοῖς Εὐαγγελισταῖς, οὐκ ἀνατρέπων.

¹ Ἐπειδὴ ἐμπαίξαντες ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι, ἀγγαρεύουσί τινα Σίμωνα Κυρηναῖον^δ ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν^ε καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ ξύλον οἰωνίζοντο, καὶ οὐδὲ θίγειν ἠνείχοντο· ἕτερος δὲ τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ αὐτὸν φησι 25 τὸν Ἰησοῦν βαστάσαι τὸ ξύλον. Ἀληθὲς δὲ τοῦτο κἀκεῖνο· ἔφερε μὲν γὰρ πρῶτον ὁ Σωτὴρ τὸν σταυρὸν, κατὰ μέσσην δὲ ἴσως τὴν ὁδὸν ὑπαντήσαντα τὸν Κυρηναῖον κατεσχέκασιν καὶ μετέθηκαν ἐπ' αὐτῷ τὸ ξύλον, δῆλον ὅτι τοῦ Κυρίου βαστάσαντος ἔσθωθεν τῆς πόλεως, διὸ καὶ ὁ Ματθαῖος οὕτω φησί· “καὶ ἐξέρχόμενοι 30 “εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον,” καὶ τὰ ἐξῆς, πρὸς ἐντελεστέραν δὲ

^ε μιὰ καὶ ἐναγεῖς Poss. qui præced. om. ab ἔτι δὲ κ. χλ. ded. e Cod. 178. ^δ καὶ αὐτοὶ σκαν. Cod. 178. ^ε ἐπειδὴ ἐμπαίξαντες C. 178.

^ε ἔσθωθεν P.

^ε περὶ τὸν σταυρὸν P.

^ε ἢ διὰ εἰσδηλοῦς αἰτίας P.

¹ Sic Cod. 178.

^δ Κυρηναῖον Cod.

μάθησιν, καὶ τίνων πατέρα τὸν Σίμωνα φησὶν τυχὸν ἀμφισβη-
τούντων τινῶν περὶ τοῦ βαστάσαντος, ἢ ὡς ἔτι περιόντος καὶ
ἐξηγήσασθαι δυναμένου τὰ γεγόμενα περὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Ἰησοῦ.

24 Καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν, διεμέριζον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ,
βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τί ἄρῃ. 5

Ἄθρει πῶς ὁ τῶν ὅλων γενεσιουργὸς καὶ Κύριος τὴν τοῦ ἀνθρώ-
που φύσιν ἐπανορθοῖ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, ἀναφέρων διὰ τοῦτο
γενέσθαι καθ' ἡμᾶς, δι' ἡμᾶς τὰ ἡμῶν ὑπομείνας πάθη. ἀπηρτη-
μένου^κ γὰρ τοῦ τιμίου σταυροῦ, συνεκρέμαντο δύο λησταί. καὶ
ὑβρις μὲν ὁμολογουμένως τόγε ἤκον εἰς τὸν τῶν Ἰουδαίων σκοπόν· 10
πλὴν ἀνάμνησις προφητείας λεγούσης, “καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.”
ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτοῦ παθημάτων εἰς ἡμᾶς τρέχει τὰ ἀγαθὰ.
αὐτὸς γὰρ ἐκτέτικεν ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα· αὐτὸς τὰς ἁμαρ-
τίας ἡμῶν αἶρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾷται. ἰστέον δὲ ὡς οὔτε ὁ
εἰπὼν ὄξος μετὰ χολῆς προσενεχθῆναι τῷ Ἰησοῦ, ἐψεύσατο, οὔτε 15
ἐναντιοῦται τῷ λέγοντι ἐσμυρнисμέnon οἶνον προσενεχθῆναι, οὔτε
τῷ ἀπλῶς εἰπόντι ὄξος. ὁ μὲν γὰρ πρὸ τοῦ σταυροῦ λέγει, ὁ δὲ
ἐν τῷ σταυρῷ προσενεχθῆναι, οὐ τὸ αὐτὸ λέγοντες, καὶ τὸ λαβεῖν,
καὶ τὸ γευσάμενον ἀποδοῦναι, καὶ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχήν. τὸν
γὰρ οἶνον μετὰ χολῆς ἔφη Ματθαῖος γευσάμενον, μὴ θελῆσαι 20
πιεῖν· ὁ Μάρκος δὲ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχὴν ἐσμυρнисμέnon οἶνον.
Ἰωάννης δὲ ὄξος καὶ χολὴν μετὰ ὑσσάπου ἔφη· οὐδενὶ τούτων
ἐναντιούμενος τῶν μηδὲ μνησθέντων. πολλῶν γὰρ γινομένων εἰς
αὐτὸν, οἶον¹ ἐν τοσαύτῃ ἀταξίᾳ πλήθους παροινούντος, ὁ μὲν τοῦτο
προσέφερεν, ὁ δὲ ἐκεῖνο, ὁ δὲ ἄλλο. πολλὰ δὲ καὶ παρεῖται 25
πάντα δὲ ἀληθῆ εἴρηται, ὑπὸ μάρτυσι τοῖς ἐπισταμένοις αὐτὸν,
γράφοντες οὐκ εἰκῇ, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν τὰ παρατυχόντα, καὶ ἐπὶ τῶν
τυχόντων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐλέγξαι δυναμένων, εἴτι παρὰ τὰ γινόμενα
γράφειν ἐτόλμησαν· ἀλλ' οὐδὲ ὁ εἰπὼν ὅτι γευσάμενος εἶπε,
“τετέλεσται,” δέικνυσιν ὅτι ἔπιεν. οὐδὲ γὰρ δίστηκε τὸ ἀπλῶς 30
γεύσασθαι τοῦ μὴ πιεῖν· ἀλλ' ἔν τι καὶ τὸ αὐτὸ δηλοῖ. ἐπειδὴ
τοῖσιν εἰπόντες τῷ Πιλάτῳ ἀνελεῖν τὴν αἰτίαν (αὕτη δὲ ἦν τὸ
γεγράφθαι, “ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων”) οὐδὲν ἰσχυσαν, ἀλλ' ἐνε-

^κ ἀπηρτισμένῳ P.

¹ οἶα P.

στήκει λέγων, “ὁ γέγραφα, γέγραφα,” ὡς ἕτερός φησι τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἐπειρῶντο λοιπὸν δι’ ὧν ἐχλεύαζον δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστι βασιλεὺς. αὗτος μὲν φησιν ὅτι τρίτῃ ὥρᾳ ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς, Ματθαῖος δὲ ὅτι ἕκτῃ ὥρᾳ σκότος ἐγένετο· καὶ εἰκὸς μὲν ἐσταυρῶσθαι ἀπὸ τρίτης ὥρας, ἀπὸ δὲ ἕκτης τὸ σκότος γεγενῆσθαι 5 καὶ τὰ λοιπὰ σημεῖα, ἅπερ ἱκανὰ ἦν αὐτοὺς ἐπιστρέψαι, οὐ τῷ μεγέθει τοῦ θαύματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐκαίρως συμβῆναι· μετὰ γὰρ πάντα τῆς παροινίας ταῦτα γίνεται, ὅτε τὸν θυμὸν εἶασαν, καὶ πάντα ἐπαύσαντο λέγοντες καὶ ποιῶντες. τινὲς δὲ φασιν, ὅτι τὴν μὲν τοῦ λαοῦ ἀπόφασιν οὗτος ἐπιμνησθεὶς εἶπε, 10 ταύτην ὥραν ἐσταυρῶσθαι τὸν Ἰησοῦν ὑπὸ τοῦ λαοῦ· τρίτῃ γὰρ ὥρᾳ ἦν ὅτε ὁ λαὸς αὐτὸν κατέκρινε σταυρωθῆναι τῶν Ἰουδαίων οἱ δὲ λοιποὶ τῆς ἕκτης ἐμνήσθησαν, ἐν ᾗ τὴν ὑπὸ Πιλάτου ἀπόφασιν λαβὼν σταυροῦται ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, ᾧ καὶ συμφώνως οἱ λοιποὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἔφασαν.

15

29 Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινουν-
τες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες, Οὐαὶ, ὁ καταλύων
τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν.

Καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ βλέποντες ἀνεσκολοπισμένον ὀνειδίζουσι καὶ αὐτοὶ οἱ παραπορευόμενοι· καὶ, ὁ πάντων χαλεπώτερον ἦν, καὶ 20 ἐπ’ αἰτία ἀπατεῶνος καὶ πλάνου τὰ αὐτὰ παθεῖν. διὸ καὶ ἔλεγον, “ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ κατὰβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ” καὶ πάλιν, “ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.” καί τοι φαίη τις ἂν πρὸς αὐτοὺς, εἰ ἄλλους ἔσωσεν, καὶ οἶσθα τοῦτο κατ’ ἀλήθειαν γεγενὸς, πῶς οὐκ ἂν ἴσχυσεν ἑαυτὸν τῶν σῶν ἐξελέσθαι 25 χειρῶν; ἀλλ’ ἐντεῦθεν καὶ τὰ πρότερα σημεῖα ἐπεχείρουν διαβάλλειν. οὐκοῦν οὐδὲ οἱ προφῆται ἤσαν, οὐδὲ οἱ δίκαιοι δίκαιοι. ἐπεὶ δὲ αὐτοὺς οὐκ ἐξήρπαζεν τῶν κινδύνων ὁ Θεός. ἀκριβέστερον δὲ ὁ Λουκᾶς περὶ τῶν ληστῶν ἐκτίθεται. ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖος καὶ Μάρκος παρατρέχοντες εἶπον ὅτι καὶ οἱ συσταυρωθέντες 30 ὀνειδίζον αὐτόν. ὁ δὲ Λουκᾶς ἓνα μὲν τὸν βλασφημῆσαντα, τὸν δὲ ἕτερον ἐπιτιμᾶν αὐτῷ, ᾧ καὶ δικαίως ἐπηγγέλθη μεγάλη τιμὴ. ἠδύνατο δὲ καὶ οἱ δύο πρότερον βλασφημεῖν, οὐκ εἰδότες ἐφ’ ᾧ κατεκρίθη· μαθόντες δὲ, τὸν μὲν ἕτερον παραιτήσασθαι βλασφη-

μεῖν, τὸν δὲ ἕτερον καὶ μαθόντα μὴ ἀποσχέσθαι, ἀμετάβητον ἔχοντα τὴν πονηρίαν.

33 Γενομένης δὲ ὥρας ἑκτης, σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην
34 τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐννάτης· καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐννάτῃ
ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, Ἐλωὶ, Ἐλωὶ, 5
λαμμᾶ σαβαχθανί; ὃ ἐστι μεθερμηνευόμενον, Ὁ Θεός
μου, ὁ Θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες;

Ἐκτῆς ὥρας λοιπὸν γενομένης, γέγονεν ὅπερ ᾔτουν τὸν Ἰησοῦν
ἐξ οὐρανοῦ σημεῖον. ὅπερ καὶ ὑπέσχετο δώσειν λέγων, “γενεὰ
“ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθή- 10
“ σεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωᾶ,” καὶ “ὅταν ἰψώσῃτε τὸν υἱὸν
“ τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι.” καὶ γὰρ πολλῶ
θαυμαστότερον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωμένου ταῦτα γενέσθαι, ἢ
βαδίζοντος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ὅπερ οὐδέποτε πρότερον συνέβη, ἀλλ'
ἢ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον ὅτε τὸ Πάσχα ἐτελεῖτο· καὶ γὰρ ἐκεῖνα 15
τούτων τύπος ἦν. καὶ ἵνα μὴ εἴπωσιν, ἔκλειψιν εἶναι τὸ γεγενη-
μένον, διὰ τοῦτο καὶ τέσσαρες καὶ δέκατον γίνεται, ὅτε ἔκλειψιν
συμβῆναι ἀμήχανον. ἐν μέσῃ δὲ ἡμέρᾳ, ἵνα πάντες οἱ τὴν γῆν
οἰκοῦντες μάθωσιν. καὶ μετὰ τοῦτο δὲ φθέγγεται, ἵνα μάθωσιν
ὅτι ἔτι ζῇ, καὶ αὐτὸς τοῦτο ἐποίησε, καὶ γένονται καὶ ἐντεῦθεν 20
ἐπεικείστεροι. καὶ λέγει, “Ἐλωὶ, Ἐλωὶ, λαμμᾶ σαβαχθανί,”
ἵνα μάθωσιν ὅτι μέχρις ἐσχάτης ἀναπνεῆς τιμᾷ τὸν πατέρα καὶ
οὐκ ἔστιν ἀντίθεος. διὸ καὶ προφητικὴν ἀφῆκε φωνήν, ὥστε αὐτὸν
γενέσθαι καταδῆλον, διὰ πάντων δεικνὺς αὐτοῦ τὴν ὁμόνοιαν τὴν
πρὸς τὸν γεγενηκότα.

25

35 Καί τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες, ἔλεγον,
36 Ἰδοὺ, Ἡλίαν φωνεῖ. δραμὼν δὲ εἰς, καὶ γεμίσας σπόγ-
γον ὄξους, περιθεὶς τε καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτὸν, λέγων,
“Ἀφετε, ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἡλίας καθελεῖν αὐτόν.

Ἄλλ' ὅρα καὶ ἐντεῦθεν τὴν διάνοιαν^k αὐτῶν. ἐνόμιζον γάρ, φησιν, 30
Ἡλίαν εἶναι τὸν καλούμενον στρατιωτῶν ὡς οἶμαι ἄγνοια τοῦτό
γε. καὶ ἡ τοῦ ὄξους πάλιν προσαγωγή διὰ τοῦ σπύγγου, τῆς

^k ἄνοιαν P.

ἀναισθήτου καὶ ἀπαιδεύτου παιδιᾶς ἔργον ἦν. ὡς καὶ Ἰουδαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν χλεύην ὑπέμεινεν ὁ Κύριος. τὸ δὲ, “ἵνα τί;” δείκνυσιν ὅτι οὐδεμία παρ’ αὐτῷ αἰτία· καὶ ὅτι οὐκ ἐγκαταλείπτο, προεῖπεν “ὅτι οὐκ εἰμὶ μόνος. ὁ πατὴρ μετ’ ἐμοῦ ἐστίν.” ἐν ἑαυτῷ δὲ τυποῖ τὸ ἡμέτερον. ἡμεῖς γὰρ οἶμαι οἱ καταλελειμ- 5 μένοι καὶ παρεωραμένοι, εἴτα προσκεκλημένοι^κ καὶ σεσωσμένοι τοῖς τοῦ ἀπαθοῦς πάθεσιν.

37 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφείς φωνὴν μεγάλην, ἐξέπνευσε.

“Ἴνα δευχθῇ ὅτι κατ’ ἐξουσίαν τὸ πρᾶγμα γίνεται· τί γὰρ φησιν ὁ παρὼν Εὐαγγελιστής; “ἐθαύμασεν ὁ Πιλάτος εἰ ἥδη 10 “τέθηκε^λ,” καὶ ὅτι ὁ κεντυρίων διὰ τοῦτο μάλιστα ἐπίστευσεν, ὅτι μετ’ ἐξουσίας ἀπέθανεν. ἡ δὲ φωνή, ὡς φησι Λουκᾶς, ἦν, “Πάτερ εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου.” καὶ τοῦτο γὰρ κατ’ ὁρθοῦται ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, τὸ εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος ἀπαλλαττομένης 15 τοῦ σώματος πέμπεσθαι. καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ Πέτρος γράφει, “ὥστε καὶ οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πιστῷ κτιστῇ “παρτιθέσθωσαν τὰς ἑαυτῶν ψυχάς.”

^μ Ἴνα δευχθῇ ὅτι κατ’ ἐξουσίαν τὸ πρᾶγμα γίνεται ὁὕτως ἐφώνησεν^ν. Ὡς γὰρ ὁ παρὼν Εὐαγγελιστής φησι, καὶ ἐθαύ- 20 μάσεν ὁ Πιλάτος, εἰ ἥδη τέθηκε· διὰ τοῦτο καὶ μάλιστα καὶ ὁ κεντυρίων ἐπίστευσεν, ὅτι μετ’ ἐξουσίας ἀπέθανε, μεγάλην γὰρ φωνὴν ἀφήκε, τουτέστι λαμπρὰν καὶ μηδὲν θανάτου φέρουσαν σημεῖον. ἡ δὲ φωνή, ὡς ὁ Λουκᾶς φησι, τοιαύτη, “Πάτερ, “εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου” αὕτη ἡ φωνὴ τὸ 25 καταπέτασμα ἔσχισε καὶ τὰ μνημεῖα ἀνέφξε, καὶ τὸν οἶκον ἐποίησεν ἔρημον· οὐκ ἐνυβρίζων εἰς τὸν ναὸν, ἀλλ’ ἀναξίους αὐτοὺς ἀποφήνας τῆς ἐκεῖ διατριβῆς, καὶ προφητεία τῆς μελλούσης ἐρημώσεως ἦν· καὶ ὡς ἥδη συντελεῖσθαι δεῖ τὴν τοῦ νόμου σκιάν, παραχθῆναι δὲ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων τοῖς διὰ πίστεως τῆς εἰς 30 Χριστὸν δεικναιμένοις, ἵνα λοιπὸν εἵργοντος οὐδενός, εἰς τὴν ἑσπέραν λοιπὸν τρέχωμεν σκηνὴν οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστόν. Ὁ μὲν οὖν κατὰ Ματθαῖον κεντυρίων καὶ οἱ στρατιῶται, ὡς ἂν ἰδόντες

^κ προσελημμένοι P. ^λ τεθήκει P. ^μ Sic C. 178. ^ν ἐποίησεν Cod. sed cum var. ἐφώνησεν.

τὸν σεισμόν καὶ τὰ γεγονότα, οἶον τὸ καταπέτασμα καὶ τὰς πέτρας σχισθέντα, ἐφοβήθησαν σφοδρὰ, λέγοντες, “ἀληθῶς Θεοῦ “Τίος ἦν οὗτος” οὗτοι δὲ καὶ ὁ κατὰ τὸν Λουκᾶν κεντυρίων ἄνθρωπον λέγουσι τὸν Ἰησοῦν υἱὸν Θεοῦ δίκαιον, ἵσως μὲν ἐκεῖνο οὐκ εἰδότες, μόνον δὲ ἀκούσαντες αὐτοῦ τὴν μεγάλην φωνήν, καὶ 5 ἐπὶ ταύτῃ ταχέως ἀποπνεύσαντα ἰδόντες, οὐδ’ ὑποτμηθέντων αὐτοῦ τῶν ἀγκυλῶν κατὰ τὸ ἔθος.

38 Καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ
39 ἄνωθεν ἕως κάτω. ἰδὼν δὲ ὁ Κεντυρίων ὁ παρεστηκὼς
ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, οὔτω κράζας ἐξέπνευσεν, εἶπεν, 10
ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος υἱὸς ἦν Θεοῦ.

Αὕτη ἡ φωνὴ τὸ καταπέτασμα ἔσχισε, καὶ τὰ μνημεῖα ἠνέφξε, καὶ τὸν οἶκον ἐποίησεν ἔρημον. ἐποίησε δὲ τοῦτο, οὐκ ἐνυβρίζων εἰς τὸν ναόν, ἀλλ’ ἀναξίους αὐτοὺς ἀποφήνας τῆς ἐκεῖ διατριβῆς· ἀλλὰ καὶ προφητεία τῆς μελλούσης ἐρημώσεως ἦν, καὶ ὡς ἔδει 15 συντελέσθαι τὴν τοῦ νόμου σκίαν· παραδειχθῆναι δὲ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν δεικναιωμένης^α, ἵνα λοιπὸν εἰργοντος οὐδενὸς εἰς τὴν ἐσωτέραν λοιπὸν τρέχωμεν σκηνήν, οἱ κατ’ ἔχνος ἰόντες Χριστοῦ. καὶ πῶς οὐκ ἀληθινὸς ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς ὁ τὰς πέτρας διαρρήξας, τὴν οἰκουμένην σκοτώσας, καὶ ἀνοίξας τὰ 20 μνήματα, καὶ νεκροὺς ἀναβιώσας παρασκευάσας, οὐχ ἀφαμένους τοῦ σώματος ἀνακειμένου^β ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, θελήματι μόνον ἀναστήσας αὐτούς; καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς ἐγείρονται, ἀλλὰ καὶ πέτραι ῥήγνυνται, καὶ γῆ σείεται· ἵνα μάθωσιν ὡς ὁ ταῦτα ποιῶν, πολλῶ μᾶλλον αὐτοὺς ἠδύνατο καὶ πηρῶσαι καὶ ῥῆξαι. 25

40 Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι· ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου
41 τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσὴ μήτηρ, καὶ Σαλώμη, αἱ καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἠκολούθουν αὐτῷ, καὶ διηκόνουν αὐτῷ· καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβάσαι αὐτῷ εἰς Ἱε- 30
ροσόλυμα.

^α Ἐλαττον ἦν φοβερόν ταῖς γυναῖξιν, ἥπερ τοῖς Ἀποστόλοις τὸ

^α τοῖς ε. χ. δεδικαιωμένοις P.

^β ἀνακειμένου P.

πρᾶγμα· καὶ παραμένουσιν Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου, καὶ τοῦ Ἰωσὴ μήτηρ. διὸ καὶ Ἰωάννης ἔφη παρῆναι τῷ σταυρῷ τὴν μητέρα. ἡ δὲ διακονία τῶν γυναικῶν τῶν ἐπομένων τὰ ἀπὸ τῶν χρημάτων ἀναλώματα. ἀναγκαία δὲ καὶ κατὰ θεὸν ἡ παραμονὴ τῶν γυναικῶν εἰς τὸ γυνᾶν ποῦ τίθεται, ἵνα αὐτῷ ἀπαν- 5 τήσωσι, καὶ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἐπαγγελίαν^ρ τοῖς μαθηταῖς κομίσωσι. τὸ γὰρ γένος τὸ κατακριθὲν, τοῦτο πρὸς τὸ ἀπολαύειν^q τῆς τῶν ἀγαθῶν θεωρίας προτιμότερον. τὴν δὲ μητέρα τοῦ Κυρίου ὑπονοητέον λέγειν Ματθαῖον τε καὶ Μάρκον μητέρα Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσὴ, ὧς φησιν ὁ μακάριος Ἰωάννης. Ἀπολιναρίου 10 δὲ μηδὲ μνήμην αὐτῆς πεποιηκέναι φησὶ Ματθαῖον καὶ Μάρκον· τὴν δὲ Σαλώμην ἴσως ὑπονοητέον λέγειν τὸν Μάρκον τὴν μητέρα τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, ἥσπερ καὶ ὁ Ματθαῖος ἐμνημόνευσεν ἀωνύμως. τούτων γὰρ ὡς ἐπὶ σεμνοτέρων δι' ἀρετὴν μνημονεύσαι καλῶς ἔδοκίμασαν.

15

Ἐξ ἀναγκαίας καὶ κατὰ Θεὸν ἡ παραμονὴ τῶν γυναικῶν εἰς τὸ γυνᾶν ποῦ τίθεται, ἵνα ἀπαντήσωσι, καὶ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἐπαγγελίαν κομίσωσι τοῖς μαθηταῖς· τὸ γὰρ γένος τὸ μάλιστα κατακριθὲν τοῦτο πρῶτον ἀπολαύει τῆς τῶν ἀγαθῶν θεωρίας· οὐχ οὕτω γὰρ φοβερὸν ἦν τὸ παραμεῖναι καὶ ταῦτα θεωρῆσαι ταῖς 20 γυναιξίν, ἥπερ τοῖς μαθηταῖς. Παραμένουσι δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν^ς Ζεβεδαίου. φησὶ γὰρ ὁ Ἰωάννης παρῆναι τῷ σταυρῷ τὴν τοῦ Κυρίου μητέρα, ἣν τινα Ματθαῖος τε καὶ Μάρκος μητέρα Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσὴ λέγουσι, τινὲς δὲ τῶν ἐξηγητῶν μηδὲ μνήμην 25 αὐτῆς πεποιηκέναι φασὶ Ματθαῖον τε καὶ Μάρκον, τὴν τε Σαλώμην ὑπονοητέον λέγειν τὴν μητέρα τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, ἥσπερ καὶ ὁ Ματθαῖος ἐμνημόνευσεν ἀωνύμως· τούτων γὰρ ὡς ἐπισημοτέρων δι' ἀρετὴν ἐμνημόνευσεν. ἡ δὲ διακονία τῶν ἐπομένων γυναικῶν τὰ ἀπὸ τῶν χρημάτων ἀναλώματα ἦν. πολλῶν δὲ οὐσῶν 30 καὶ ἄλλων γυναικῶν, κατ' ἐξοχὴν αὐταὶ ὀνομάσθησαν, αἱ μᾶλλον θεωροῦσαι καὶ διακονοῦσαι καὶ κρείττων (sic) ἀκολουθοῦσαι· ἡ ἀπὸ τοῦ μεγαλυσμοῦ Μαρία, Μάγδαλα γὰρ μεγαλυσμός, καὶ ἡ τῶν

^ρ ἀπαγγελίαν P. ^q πρῶτον ἀπολαύει P. ^ς Hæc Cod. 178. ^ς Cod. υἱί.

ἐπανύμων τῶν πατριαρχῶν μήτηρ τοῦ πτερνίσαντος τὸν ἀδελφόν, καὶ ἐφ' ᾧ γεννηθέντι λέγει ἡ μήτηρ, “προσθέτω μοι ὁ Θεὸς υἱὸν “ἕτερον” καὶ ἡ τῶν υἱῶν τῆς βροντῆς μήτηρ ὀνομαζομένη Σαλώμη ἐστὶν εἰρημένη.

ΚΕΦ. ΜΗ.

5

Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου.

42 Καὶ ἦδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευῇ, ὃ ἐστὶ
43 προσάββατον, ἦλθεν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, εὐ-
σχήμων βουλευτῆς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν
βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς Πιλά- 10
τον, καὶ ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

Οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς γενέσθαι φαμέν· τουτέστι τὸ ὑποστῆναι τὸν θάνατον τῇ ἑκτῇ ἡμέρᾳ τὸν Κύριον. ἔδει γὰρ τὸν ἐν ἑκτῇ ἡμέρᾳ τὸν ἄνθρωπον ποιήσαντα, τῇ ἑκτῇ ἡμέρᾳ ὡσαύτως ὑποστῆναι τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ θάνατον, ἵνα ἐξέλγῃται αὐτὸν τῆς τοῦ θανάτου φθορᾶς, 15 καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς ὠκονόμητο, οὐ μόνον τὸ λαβεῖν αὐτὸν τὸν ἀπ' Ἀριμαθείας Ἰωσήφ, οὐδὲ τὸ θάψαι πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ κατὰ τὸν Ματθαῖον, ἵνα μὴ δῶ ὑποψίαν τινὰ, ὅτι οὐχ οὗτος ἀλλ' ἕτερος ἀνέστη.

Εἰ καὶ μὴ ἀκόλουθος, ἀλλὰ μαθητῆς ὁ Ἰωσήφ, ὁ πάλαι μὲν 20 κρυπτόμενος, νῦν δὲ μέγα τολμήσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ. οὐδὲ γὰρ ἄσχημος ἦν, οὐδὲ τῶν λανθανόντων, ἀλλὰ τῆς βουλῆς εἷς καὶ σφόδρα ἐπίσημος· ὅθεν¹ μάλιστα τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ κατιδεῖν ἔνι. σχεδὸν γὰρ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τέθεικε, τὴν πρὸς πάντας ἀναδεξάμενος ἀπέχθειαν, καὶ τὴν περὶ τὸν Ἰησοῦν σπουδὴν, οὐ 25 τῷ λαβεῖν μόνον οὐδὲ τῷ θάψαι πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ τῷ² ἐν τῷ μνήματι τῷ καινῷ, ἐνδειξάμενος· καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ἀπλῶς ὠκονόμητο, ἀλλ' ὥστε μὴδὲ ὑποψίαν τινὰ ψιλὴν γενέσθαι ὅτι ἕτερος ἀνθ' ἐτέρου ἀνέστη. αἱ δὲ προειρημέναι γυναῖκες προσεδρεύουσιν, οὐδὲν οὐδέπω γενναῖον περὶ αὐτοῦ εἰδυῖαι. διὸ καὶ δῶρα ἐκόμισαν, 30 ὥστε εἰ λυφήσειεν ἡ μαγία τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπελθεῖν καὶ περι-

¹ Sic P. ἔτε Poss.

² τὸ P.

χυθῆναι, ἀνδρίαν τε καὶ φιλοστοργίαν καὶ μεγαλοψυχίαν πολλὴν ἐνδεικνύμεναι τὴν ἐν χρήμασι τὴν μέχρι θανάτου.

- 1 Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία Ἰακώβου, καὶ Σαλώμη ἡγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσι τὸν Ἰησοῦν. 5

Μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦλθεν ὁ Ἄγγελος, καὶ τὸν λίθον ᾗρεν διὰ τὰς γυναῖκας. αὗται γὰρ αὐτὸν εἶδον ἐν τῷ τάφῳ τότε. ἵνα οὖν πιστεύσωσιν ὅτι ἠγέρθη, ὁρῶσαι τὸν τάφον κενὸν τοῦ σώματος, ἀνείλκυσε τὸν λίθον. παραγεγενῆσθαι δὲ αὐτὰς ἐπὶ τοῦ τάφου¹ ὁ μὲν Ματθαῖος ὁψὲ σαββάτων φησὶν, ὁ δὲ Λουκᾶς ὄρθρου βαθέος, 10 καὶ Ἰωάννης μιᾷ τῶν σαββάτων φησὶ πρῶτ' σκοτίας ἔτι οὔσης, ὡς φαίνεσθαι προκεκοφυῖαν² τὴν νύκτα πολὺν, καὶ πρὸς ἡμέραν εἶναι. τὸν γὰρ τοιοῦτον καιρὸν δυνατὸν καὶ ὁψὲ σαββάτων καλεῖσθαι καὶ βαθὺν ὄρθρον τῆς μιᾶς τῶν σαββάτων. λίαν δὲ πρῶτ' καὶ ὁ Μάρκος εἰπὼν, τὸ νυκτερινὸν ἔτι τῆς ὥρας ἐδήλωσε. δῆλον γὰρ ὅτι οἱ 15 μὲν μίαν σαββάτου εἰπόντες, τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν ἡβουλήθησαν ἐπιδείξαι. ὁ δὲ Ματθαῖος τὸ ὁψὲ τοῦ σαββάτου λέγων, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναστάσεως δηλοῖ. ἄρχεται γὰρ ὁ σαββατισμὸς Ἰουδαίων καὶ πᾶσα ἐορτὴ νόμιμος ἀπὸ ἐσπέρας. ἐπειδὴ δὲ ἐν τισι τῶν ἀντιγράφων πρόσκειται τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου³, “ἀναστὰς 20 “δὲ τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου πρῶτ', ἐφάνη Μαρία τῇ Μαγδαληνῇ, “καὶ τὰ ἐξῆς.” δοκεῖ δὲ τοῦτο διαφανεῖν τῷ ὑπὸ Ματθαίου εἰρημένῳ, ἐροῦμεν ὡς δυνατὸν ἦν εἰπεῖν ὅτι νεόθενται ἐν τῷ παρὰ Μάρκῳ τελευταῖον ἐν τισι φερόμενον. πάλιν πλὴν⁴ ἵνα μὴ δοξώμεν ἐπὶ τὸ ἔτοιμον πεφυγῆναι⁵, οὕτως ἀναγνωσόμεθα “ἀναστὰς δὲ,” καὶ ὑπο- 25 στίξαντες ἐπάγομεν, “πρῶτ' τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου ἐφάνη Μαρία, “τῇ Μαγδαληνῇ,” ἵνα τὸ μὲν, ἀναστὰς, ἀναπέμφωμεν⁶ ἐπὶ τὴν παρὰ τῷ Ματθαίῳ “ὁψὲ σαββάτων” (τότε γὰρ ἐγηγέρθαι αὐτὸν πιστεύομεν) τὸ δὲ ἐξῆς ἐτέρας ὅν διανοίας παραστατικὸν, συνάψωμεν τοῖς ἐπιλεγόμενοις. τὸν γὰρ ὁψὲ σαββάτων κατὰ Ματθαῖον 30 ἐγηγερμένον ἱστορεῖ πρῶτ' ἐωρακέναι Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν

¹ τὸν τάφον P. ² Sic C. 178. προκεκοφυῖαν Poss. et P. ³ τὸ K. M. εὐαγγέλιον P.

⁴ Sic C. 178. πάλιν P. ἀλλ' Poss. ⁵ πεφυγῆναι P. καταφεύγειν C. 178. ⁶ ἀναπέμφωμεν C. 178.

τοῦτο γοῦν ἐδήλωσε καὶ Ἰωάννης, πρῶτ' καὶ αὐτὸς τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ὤφθαι αὐτὸν τῇ Μαγδαληνῇ μαρτυρήσας· ὡς παρίστασθαι ἐν τούτοις καιροῦς δύο, τὸν μὲν τῆς ἀναστάσεως, τὸν ὅψ' τοῦ σαββάτου, τὸν δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιφανείας τὸ “πρῶτ’^β.” ἀλλ’ οὐδὲ τὸ ἀναβλέψαι καὶ θεωρῆσαι ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος, ἐναντίον 5 ἐστὶ τῷ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου εἰρημένῳ, μετὰ τὸ ἐλθεῖν τὰς γυναῖκας ἐπὶ τὸ μνημα “σεισμὸς ἐγένετο μέγας, καὶ ἄγγελος Κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον.” ἐν ὧν γὰρ κατὰ τὸν Μάρκον διελογίζοντο πρὸς ἑαυτὰς αἱ γυναῖκες φάσκουσai, τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον; μήπω κυλισθέντος, καταβὰς ὁ Ἄγ- 10 γελος ἀπεκύλισε· καὶ οὕτως ἀναβλέψασai εἶδον ὅτι ἀπεκυλίσθη ὁ λίθος· τὸ γὰρ κυλισθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου παρεσιώπησεν ὁ Μάρκος, ὡς τοῦ Ματθαίου αὐτὸ εἰρηκότος. εἰ δὲ ὁ μὲν Ματθαῖός φησιν ἐπάνω τοῦ λίθου κεκαθῆκεναι τὸν Ἀγγελον, ὁ Μάρκος δὲ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον ἰδεῖν αὐτὰς νεανίσκον καθή- 15 μενον ἐν τοῖς δεξιοῖς περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, οὐδ’ οὕτω διαφωνία τίς ἐστίν. ἐνεδέχετο^γ γὰρ ὃν κατὰ Ματθαῖον ἐθεάσαντο καθήμενον ἐπὶ τὸν λίθον, ἔχοντα τὴν ἰδέαν ὡς ἀστραπὴν καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὥσεὶ χιῶν, καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον τὸν αὐτὸν θεωρῆσαι προάγοντα αὐτὰς καὶ ἐν τοῖς δεξιοῖς 20 καθεζόμενον, ὃν καὶ ἐν εἵδει νεανίσκου τεθεωρῆσθαι ὁ Μάρκος φησί. ποίῳ γὰρ εἶδει αὐτὸν ἐθεάσαντο οὐκ ἔφησεν ὁ Ματθαῖος. τὸ οὖν ἐκεῖνῳ παραλείπειμένῳ, ὁ Μάρκος προανεπλήρωσεν. οὐκ ἀγνοῶ^δ δὲ ὡς διαφόρους ὁπτασίας γεγενῆσθαι φασιν οἱ τὴν δοκοῦσαν διαφωνίαν διαλύσαι σπουδάζοντες, καὶ ἄλλας εἶναι τὰς παρὰ τῷ^ε 25 Ματθαίῳ γυναῖκας, ἐτέρας δὲ τὰς παρὰ τῷ Μάρκῳ, τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας διὰ πλείστην ὅσῃν σπουδὴν πάσαις ἐξακολουθοῦσης καὶ τὰς διαφόρους ὁπτασίας θεωμένης· καὶ τὸν καιρὸν δὲ τῆς ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀφίξεως διάφορον εἶναι τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἄλλας^ε καὶ ἄλλας λεγόντων γυναῖκας, καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τὰς ὁπτασίας 30 διαφόρους· μετὰ τοῦ μηδὲ ἀνατραπεῖν τὰ παρὰ τοῖς ἄλλοις λεχθέντα.

^β Sic C. 178. τοῦ πρ. Poss. τὸν προῖον P.^γ ἐνεδέχετο P. ἐνδέχτο Poss.^δ ἀγνοῶ C. 178.^ε Sic P. ἄλλους Poss. ἀλλὰ C. 178.

9 . Ἀναστὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς πρῶτῃ πρώτῃ σαββάτου, ἐφάνη
πρῶτον Μαρία τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἐπτά
δαιμόνια.

Λέγει αὐταῖς ὁ νεανίσκος, “ μὴ ἐκθαμβεῖσθε.” πρότερον γὰρ
αὐτὰς ἀπαλλάξαι τοῦ δέους ἔδει, καὶ τότε διαλεχθῆναι περὶ τῆς 5
ἀναστάσεως. ἀπαλλάττει τοίνυν αὐτὰς τοῦ φόβου. καὶ γὰρ
σχῆμα φαιδρὸν ἦν, ἀναστάσεως σύμβολον, καὶ τοῖς ῥήμασί φησιν,
“ Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον” οὐκ αἰσχυνέται
ἐσταυρωμένον καλῶν. τοῦτο γὰρ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν “ Ἴδε¹ ὁ
“ τόπος ὅπου ἔθηκεν αὐτόν.” διὰ τοῦτο καὶ τὸν λίθον ἐπῆρεν, ἵνα 10
ὑποδείξῃ τὸν τόπον. “ ἀλλὰ ὑπάγετε, εἶπατε τοῖς μαθηταῖς ὅτι
“ ὤψεσθε αὐτὸν εἰς τὴν Γαλιλαίαν” καὶ ἐτέρους εὐαγγελίσασθαι
παρασκευάζει, ὃ μάλιστα αὐτὰ ἐποίει πιστεῦσαι² καὶ καλῶς “ εἰς
“ τὴν Γαλιλαίαν,” ἀπαλλάττων πραγμάτων καὶ κινδύνων, ὥστε μὴ
τὸν φόβον διενοχλεῖν τῇ πίστει. τὸ δὲ κατ' ἐξαίρετον, καὶ τῷ 15
Πέτρῳ εἰπεῖν, σημαίνει αὐταῖς ὡς οὐχ ἡ ἄρνησις ἀπόστατο, ἀλλ'
ἡ μετάνοια πάλιν αὐτὸν προσελάβετο, καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ἐποίη-
σεν ἐναρίθμειν³. τὸ δὲ, “ ἐξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου,”
Εὐσεβιὸς φησιν ὁ Καισαρείας, ὡς Μαρία μὲν ἡ Μαγδαληνὴ καὶ
Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Σαλώμῃ ἡτοίμασαν ἀρώματα⁴ οὐκ 20
αὐταὶ δὲ εἰσιν αἱ καὶ πρῶν ἐλθοῦσαι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου,
ἀλλὰ ἄλλαι ἀνώνυμοι. πολλὰ γὰρ ἦσαν αἱ συναναβάσαι αὐτῷ
ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας. αὗται δὲ αἱ κατὰ Μάρκον, ἐλθοῦσαι ἀνατεί-
λαντος τοῦ ἡλίου, καὶ ἀτελέστερόν πως διέκειντο· ὅθεν οὐδὲ νύκτωρ
παραγίνονται, ἀλλὰ πρῶτ' καὶ ἀκούσασαι δὲ ἀπαγγεῖλαι τοῖς 25
μαθηταῖς καὶ τῷ Πέτρῳ, ἔφυγον, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἐφοβοῦντο
γάρ. μόναι γὰρ ἀπελθοῦσαι, καὶ ἀληθεῖ ὅψει πεισθεῖσαι⁵ ὡς μετὰ
ἀνατολὴν ἡλίου ἐπιστῆναι, οὐ τὸν Σωτῆρα θεάσασθαι καταξιοῦνται,
ἢ τὸν Ἀγγελὸν τὸν ἐξαστράπτοντα, οὔτε τοὺς δύο τοὺς ἔσω τοῦ
μνημείου, οὔτε τοὺς δύο παρὰ τῷ Λουκᾷ ἄνδρας. ψιλὸν δέ 30
τινα νεανίσκον εἶδον περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, ἀναλόγως τῇ
τῆς διανοίας αὐτῶν σμικρότητι τὴν ὄψασίαν ἰδοῦσαι. ταῦτα οὖν,

¹ ἡγήθη, πῶθεν θῆλον, οὐκ ἔστιν ὧδε, ἴδε P. ² ἐν ἀριθμῷ P. ³ ἀληθεῖ
ὅψει πεισθεῖσαι P. ἀληθῇ ὁφείας πειθεῖσαι Poss.

ησι, περὶ ἐτέρων ὁ Μάρκος ἱστορεῖ γυναῖκων ἀνωνύμων. οὐδὲ γὰρ ἔν τε ἦν ἡ Μαгдаληνὴ μετὰ τῶν θείων ἀνατείναντος ἀπορεῖν καὶ ἀγνοεῖν, τίς ἀποκυλίσσει τὸν λίθον. ἄλλος δὲ ἡσιν ὅτι οὐ παρῆσαν τοῖς ἐν τῇ ἀναστάσει γενομένοις οἱ Εὐαγγελισταί. δῆλον ἐντεῦθεν, ὡς ἂν ἕκαστος ἐν τῷ θορύβῳ 5 μαγμάτων, οὕτω παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα συμβάντων, ὑπήκουσεν τῶν γενομένων, ἀπλουστικώτερον τὴν ἑκθεσιν ἐποιήσατο τῆς θείας ὑπο χάριτος συγχωρούσης, ὥστε φανῆναι τὸ ἀπερίεργον αὐτῶν ὃ τῆς ἀναστάσεως θαύματος, καὶ τῶν λοιπῶν δὲ δογμάτων συμ-
10

Εἰ δὲ καὶ τὸ, “ἀναστὰς δὲ πρῶτ’” μετὰ τὰ ἐπιφερόμενα παρὰ λείστοις ἀντιγράφοις οὐ κεῖνται ἐν τῷ παρόντι Εὐαγγελίῳ, ὡς ὅθα νομίσαντες αὐτὰ εἶναι, ἀλλ’ ἡμεῖς ἐξ ἀκριβῶν ἀντιγράφων ἐν πλείστοις εὐρόντες αὐτὰ, καὶ κατὰ τὸ Παλαιστιναῖον Εὐαγγέλιον, ὡς ἔχει ἡ ἀλήθεια Μάρκου, συντεθείκαμεν, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἐπι- 15
 φερομένην δεσποτικὴν ἀνάστασιν, μετὰ τὸ “ἐφοβοῦντο γὰρ,”
 τοιούστιν ἀπὸ τοῦ “ἀναστὰς δὲ πρῶτ’ πρώτη σαββάτου” καὶ καθ’
 ἐξῆς, μέχρι τοῦ “διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων. Ἀμήν^k.”

ⁱ ἦν P. καὶ Poss.

^k Hoc Sch. dedi e Cod. 178.

Τέλος τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου.

ἐναγεῖς καὶ ἀκάθαρτοι^ε. τίς οὖν ἡμῶν ἔσται λοιπὸς λόγος ἐπὶ
 ὕβρεσι κινουμένοις; καὶ γὰρ ἔσχατος ὅρος ὕβρεως τὸ γινόμενον
 ἦν. εἰκότως οὐ πάρεσιν οἱ μαθηταί, μήποτε τούτοις αὐτοῖς^δ
 σκανδαλισθῶσι· πάντα γὰρ λόγον ὑπερβαίνει τὰ γεγενημένα.
 ἐπειδὴ γὰρ ἐνέπαιξαν^ε, ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι, καὶ 5
 Σίμωνί, φησι, Κυρηναίῳ ἐπέθηκαν τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. ἕτερος δὲ
 τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ αὐτὸν ἔφη τὸν Ἰησοῦν βαστάσαι τὸ ξύλον.
 ἀληθὲς δὲ πάντως τοῦτο τε ἀκείνο. ἤνεγκε μὲν γὰρ τὸν σταυ-
 ρὸν ὁ Σωτὴρ, κατὰ μέσσην δὲ ἴσως τὴν ὁδὸν ὑπαντήσαντα τὸν
 Κυρηναῖον κατεσχέκασιν, καὶ μετέθηκαν ἐπ' αὐτῷ τὸ ξύλον. τούτου 10
 γὰρ χάριν καὶ ὁ Ματθαῖός φησιν, “ἐξερχόμενοι γὰρ εὗρον ἄν-
 “θρωπον Κυρηναῖον ὀνόματι Σίμωνα, τοῦτον ἠγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ
 “τὸν σταυρὸν αὐτοῦ” ὡς αὐτοῦ βαστάσαντος ἀπὸ τῆς πόλεως
 εἰς ὄθι^ε. καὶ Μάρκος· “ἐξάγουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐ-
 “τὸν, καὶ ἀγγαρεύουσί τινα Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ' 15
 “ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ῥούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν
 “αὐτοῦ.” πρὸς ἐντελεστέραν γὰρ μάθησιν προστίθῃσι καὶ τίνων
 πατέρα· τυχὸν ἀμφισβητούντων τινῶν περὶ τοῦ βαστάσαντος· ἢ
 ὡς ἔτι περιόντος καὶ ἐξηγήσασθαι δυναμένου τὰ γεγνημένα περὶ
 τοῦ σταυροῦ^ε Ἰησοῦ· τάχα δὲ^δ τοῦτο προσέθηκε βεβαιῶν τὰ 20
 εἰρημένα τοῖς Εὐαγγελισταῖς, οὐκ ἀνατρέπων.

¹Ἐπειδὴ ἐμπαίξαντες ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι, ἀγγα-
 ρεύουσί τινα Σίμωνα Κυρηναῖον^ι ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, ἵνα ἄρῃ
 τὸν σταυρὸν· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ ξύλον οἰωνίζοντο, καὶ οὐδὲ
 θίγειν ἠνείχοντο· ἕτερος δὲ τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ αὐτὸν φησι 25
 τὸν Ἰησοῦν βαστάσαι τὸ ξύλον. Ἀληθὲς δὲ τοῦτο ἀκείνο· ἔφερε
 μὲν γὰρ πρῶτον ὁ Σωτὴρ τὸν σταυρὸν, κατὰ μέσσην δὲ ἴσως τὴν
 ὁδὸν ὑπαντήσαντα τὸν Κυρηναῖον κατεσχέκασιν καὶ μετέθηκαν
 ἐπ' αὐτῷ τὸ ξύλον, δῆλον ὅτι τοῦ Κυρίου βαστάσαντος ἔσθθεν
 τῆς πόλεως, διὸ καὶ ὁ Ματθαῖος οὕτω φησί· “καὶ ἐξερχόμενοι 30
 “εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον,” καὶ τὰ ἐξῆς, πρὸς ἐντελεστέραν δὲ

^ε μιὰ καὶ ἐναγεῖς Poss. qui præced. om. ab ἔτι δὲ κ. χλ. ded. c
 Cod. 178. ^δ καὶ αὐτοὶ σκαν. Cod. 178. ^ε ἐπειδὴ ἐμπαίξαντες C. 178.

^ε ἔσθθεν P.

^ε περὶ τὸν σταυρὸν P.

^δ ἢ διὰ οἰασθήποτε αἰτίας P.

^ι Sic Cod. 178.

^ι Κυρηναῖον Cod.

μάθησιν, καὶ τίνων πατέρα τὸν Σίμωνα φησὶν τυχὸν ἀμφισβη-
τούντων τινῶν περὶ τοῦ βαστάσαντος, ἢ ὡς ἔτι περιόντος καὶ
ἐξηγήσασθαι δυναμένου τὰ γενόμενα περὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Ἰησοῦ.

24 Καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν, διεμέριζον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ,
βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τί ἄρῃ. 5

Ἄθρει πῶς ὁ τῶν ὅλων γενεσιουργὸς καὶ Κύριος τὴν τοῦ ἀνθρώ-
που φύσιν ἐπανορθοῖ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, ἀναφέρων διὰ τοῦτο
γενέσθαι καθ' ἡμᾶς, δι' ἡμᾶς τὰ ἡμῶν ὑπομείνας πάθη. ἀπηρτη-
μένου^κ γὰρ τοῦ τιμίου σταυροῦ, συνεκρέμαντο δύο λησταί. καὶ
ὕβρις μὲν ὁμολογουμένως τόγε ἤκον εἰς τὸν τῶν Ἰουδαίων σκοπὸν¹⁰
πλὴν ἀνάμνησις προφητείας λεγούσης, “καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.”
ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτοῦ παθημάτων εἰς ἡμᾶς τρέχει τὰ ἀγαθὰ.
αὐτὸς γὰρ ἐκτέτικεν ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα· αὐτὸς τὰς ἁμαρ-
τίας ἡμῶν αἶρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. ἰστέον δὲ ὡς οὔτε ὁ
εἰπὼν ὅξος μετὰ χολῆς προσενεχθῆναι τῷ Ἰησοῦ, ἐψεύσατο, οὔτε¹⁵
ἐναντιοῦται τῷ λέγοντι ἐσμυρνισμένον οἶνον προσενεχθῆναι, οὔτε
τῷ ἀπλῶς εἰπόντι ὅξος. ὁ μὲν γὰρ πρὸ τοῦ σταυροῦ λέγει, ὁ δὲ
ἐν τῷ σταυρῷ προσενεχθῆναι, οὐ τὸ αὐτὸ λέγοντες, καὶ τὸ λαβεῖν,
καὶ τὸ γευσάμενον ἀποδοῦναι, καὶ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχὴν. τὸν
γὰρ οἶνον μετὰ χολῆς ἔφη Ματθαῖος γευσάμενον, μὴ θελῆσαι²⁰
πιεῖν ὁ Μάρκος δὲ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχὴν ἐσμυρνισμένον οἶνον.
Ἰωάννης δὲ ὅξος καὶ χολὴν μετὰ ὕσσώπου ἔφη· οὐδενὶ τούτων
ἐναντιούμενος τῶν μηδὲ μνησθέντων. πολλῶν γὰρ γινομένων εἰς
αὐτὸν, οἷον¹ ἐν τοσαύτῃ ἀταξίᾳ πλήθους παροινούντος, ὁ μὲν τοῦτο
προσέφερεν, ὁ δὲ ἐκεῖνο, ὁ δὲ ἄλλο. πολλὰ δὲ καὶ παρεῖται²⁵
πάντα δὲ ἀληθῆ εἴρηται, ὑπὸ μάρτυσι τοῖς ἐπισταμένοις αὐτὸν,
γράφοντες οὐκ εἰκῇ, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν τὰ παρατυχόντα, καὶ ἐπὶ τῶν
τυχόντων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐλέγξαι δυναμένων, εἴτι παρὰ τὰ γινόμενα
γράφειν ἐτόλμησαν· ἀλλ' οὐδὲ ὁ εἰπὼν ὅτι γευσάμενος εἶπε,
“τετέλεσται,” δέικνυσιν ὅτι ἔπιεν. οὐδὲ γὰρ δίστηκε τὸ ἀπλῶς³⁰
γεύσασθαι τοῦ μὴ πιεῖν· ἀλλ' ἐν τῇ καὶ τὸ αὐτὸ δηλοῖ. ἐπειδὴ
τοῖνυν εἰπόντες τῷ Πιλάτῳ ἀνελεῖν τὴν αἰτίαν (αὕτη δὲ ἦν τὸ
γεγράφθαι, “ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων”) οὐδὲν ἰσχυσαν, ἀλλ' ἐνε-

^κ ἀπηρτισμένου P.¹ ἰῶ P.

στήκει λέγων, “ὁ γέγραφα, γέγραφα,” ὡς ἕτερός φησι τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἐπειρῶντο λοιπὸν δι’ ὧν ἐχλεύαζον δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστι βασιλεὺς. οὗτος μὲν φησιν ὅτι τρίτῃ ὥρᾳ ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς, Ματθαῖος δὲ ὅτι ἕκτῃ ὥρᾳ σκότος ἐγένετο· καὶ εἰκὸς μὲν ἐσταυρῶσθαι ἀπὸ τρίτης ὥρας, ἀπὸ δὲ ἕκτης τὸ σκότος γεγενῆσθαι 5 καὶ τὰ λοιπὰ σημεῖα, ἅπερ ἱκανὰ ἦν αὐτοὺς ἐπιστρέψαι, οὐ τῷ μεγέθει τοῦ θαύματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐκαίρως συμβῆναι· μετὰ γὰρ πάντα τῆς παροινίας ταῦτα γίνεται, ὅτε τὸν θυμὸν εἴασαν, καὶ πάντα ἐπαύσαντο λέγοντες καὶ ποιῶντες. τιnές δὲ φασιν, ὅτι τὴν μὲν τοῦ λαοῦ ἀπόφασιν οὗτος ἐπιμνησθεὶς εἶπε, 10 ταύτην ὥραν ἐσταυρῶσθαι τὸν Ἰησοῦν ὑπὸ τοῦ λαοῦ· τρίτῃ γὰρ ὥρᾳ ἦν ὅτε ὁ λαὸς αὐτὸν κατέκρινε σταυρωθῆναι τῶν Ἰουδαίων· οἱ δὲ λοιποὶ τῆς ἕκτης ἐμνήσθησαν, ἐν ᾗ τὴν ὑπὸ Πιλάτου ἀπόφασιν λαβὼν σταυροῦται ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, ᾧ καὶ συμφώνως οἱ λοιποὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἔφασαν.

15

- 29 Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινοῦν-
τες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες, Οὐαὶ, ὁ καταλύων
τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν.

Καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ βλέποντες ἀνεσκολοπισμένον ὀνειδίζουσι καὶ αὐτοὶ οἱ παραπορευόμενοι· καὶ, ὃ πάντων χαλεπώτερον ἦν, καὶ 20 ἐπ’ αἰτία ἀπατεῶνος καὶ πλάνου τὰ αὐτὰ παθεῖν. διὸ καὶ ἔλεγον, “ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ κατὰβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.” καὶ πάλιν, “ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.” καίτοι φαίη τις ἂν πρὸς αὐτοὺς, εἰ ἄλλους ἔσωσεν, καὶ οἶσθα τοῦτο κατ’ ἀλήθειαν γεγονὸς, πῶς οὐκ ἂν ἴσχυσεν ἑαυτὸν τῶν σῶν ἐξελέσθαι 25 χειρῶν; ἀλλ’ ἐντεῦθεν καὶ τὰ πρότερα σημεῖα ἐπεχείρουν διαβάλλειν. οὐκ οὖν οὐδὲ οἱ προφῆται ἦσαν, οὐδὲ οἱ δίκαιοι δίκαιοι. ἐπειδὴ αὐτοὺς οὐκ ἐξήρπαζεν τῶν κινδύνων ὁ Θεός. ἀκριβέστερον δὲ ὁ Λουκᾶς περὶ τῶν ληστῶν ἐκτίθεται. ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖος καὶ Μάρκος παρατρέχοντες εἶπον· ὅτι καὶ οἱ συσταυρωθέντες 30 ὀνειδίζουν αὐτόν. ὁ δὲ Λουκᾶς ἕνα μὲν τὸν βλασφημῆσαντα, τὸν δὲ ἕτερον ἐπιτιμᾶν αὐτῷ, ᾧ καὶ δικαίως ἐπηγγέλθη μεγάλη τιμή. ἡδύναντο δὲ καὶ οἱ δύο πρότερον βλασφημεῖν, οὐκ εἰδότες ἐφ’ ᾧ κατεκρίθη· μαθόντες δὲ, τὸν μὲν ἕτερον παραιτήσασθαι βλασφη-

μεῖν, τὸν δὲ ἕτερον καὶ μαθόντα μὴ ἀποσχέσθαι, ἀμετάβητον ἔχοντα τὴν πονηρίαν.

33 Γενομένης δὲ ὥρας ἑκτης, σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην
34 τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἑννάτης· καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἑννάτῃ
ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, Ἐλωὶ, Ἐλωὶ,⁵
λαμμᾶ σαβαχθανί; ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, Ὁ Θεός
μου, ὁ Θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες;

Ἐκτης ὥρας λοιπὸν γενομένης, γέγονεν ὅπερ ἤτουν τὸν Ἰησοῦν
ἐξ οὐρανοῦ σημεῖον. ὅπερ καὶ ὑπέσχετο δώσειν λέγων, “γενεὰ
“ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθή-
“ σεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωᾶ,” καὶ “ὅταν ἰψώσῃτε τὸν υἱὸν
“ τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι.” καὶ γὰρ πολλῶ
θαυμαστότερον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωμένου ταῦτα γενέσθαι, ἢ
βαδίζοντος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ὅπερ οὐδέποτε πρότερον συνέβη, ἀλλ'
ἢ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον ὅτε τὸ Πάσχα ἐτελεῖτο· καὶ γὰρ ἐκεῖνα¹⁵
τούτων τύπος ἦν. καὶ ἵνα μὴ εἴπωσιν, ἔκλειψιν εἶναι τὸ γεγενη-
μένον, διὰ τοῦτο καὶ τέσσαρες καὶ δέκατον γίνεται, ὅτε ἔκλειψιν
συμβῆναι ἀμήχανον. ἐν μέσῃ δὲ ἡμέρᾳ, ἵνα πάντες οἱ τὴν γῆν
οἰκοῦντες μάθωσιν. καὶ μετὰ τοῦτο δὲ φθέγγεται, ἵνα μάθωσιν
ὅτι ἔτι ζῇ, καὶ αὐτὸς τοῦτο ἐποίησε, καὶ γέγονται καὶ ἐντεῦθεν²⁰
ἐπιεικέστεροι. καὶ λέγει, “Ἐλωὶ, Ἐλωὶ, λαμμᾶ σαβαχθανί,”
ἵνα μάθωσιν ὅτι μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς τιμᾷ τὸν πατέρα καὶ
οὐκ ἔστιν ἀντίθεος. διὸ καὶ προφητικὴν ἀφῆκε φωνήν, ὥστε αὐτὸν
γενέσθαι κατὰδῆλον, διὰ πάντων δεικνὺς αὐτοῦ τὴν ὁμόνοιαν τὴν
πρὸς τὸν γεγενηκότα.

25

35 Καὶ τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες, ἔλεγον,
36 Ἰδοὺ, Ἡλίαν φωνεῖ. δραμὼν δὲ εἰς, καὶ γεμίσας σπόγ-
γον ὄξους, περιθεὶς τε καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτὸν, λέγων,
Ἄφετε, ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἡλίας καθελεῖν αὐτόν.

Ἀλλ' ὅρα καὶ ἐντεῦθεν τὴν διάνοιαν^k αὐτῶν. ἐνόμιζον γάρ, φησιν,³⁰
Ἡλίαν εἶναι τὸν καλούμενον στρατιωτῶν ὡς οἶμαι ἄγνοια τοῦτό
γε. καὶ ἡ τοῦ ὄξους πάλιν προσαγωγὴ διὰ τοῦ σπόγγου, τῆς

^k ἀνοιαν P.

ἀναισθήτου καὶ ἀπαιδεύτου παιδιᾶς ἔργον ἦν. ὡς καὶ Ἰουδαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν χλεύην ὑπέμεινεν ὁ Κύριος. τὸ δὲ, “ἵνα τί;” δείκνυσιν ὅτι οὐδεμία παρ’ αὐτῷ αἰτία· καὶ ὅτι οὐκ ἐγκαταλείπτο, προεῖπεν “ὅτι οὐκ εἰμὶ μόνος. ὁ πατὴρ μετ’ ἐμοῦ ἐστίν.” ἐν ἑαυτῷ δὲ τυποῖ τὸ ἡμέτερον. ἡμεῖς γὰρ οἶμαι οἱ καταλελειμ-5 μένοι καὶ παρεωραμένοι, εἴτα προσκεκλημένοι^κ καὶ σεσωσμένοι τοῖς τοῦ ἀπαθoῦς πάθεσιν.

37 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφείς φωνὴν μεγάλην, ἐξέπνευσε.

“Ἴνα δευχθῇ ὅτι κατ’ ἐξουσίαν τὸ πρᾶγμα γίνεται· τί γάρ φησιν ὁ παρὼν Εὐαγγελιστής; “ἐθαύμασεν ὁ Πιλάτος εἰ ἦδη 10 “τέθνηκε¹,” καὶ ὅτι ὁ κεντυρίων διὰ τοῦτο μάλιστα ἐπίστευσεν, ὅτι μετ’ ἐξουσίας ἀπέθανεν. ἡ δὲ φωνή, ὡς φησι Λουκᾶς, ἦν, “Πάτερ εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου.” καὶ τοῦτο γὰρ κατάρθωται ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, τὸ εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος ἀπαλλαττομένης 15 τοῦ σώματος πέμπεσθαι. καὶ τοῦτο εἰδῶς ὁ Πέτρος γράφει, “ὥστε καὶ οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πιστῷ κτιστῇ “παρatiθέσθωσαν τὰς ἑαυτῶν ψυχάς.”

¹¹ “Ἴνα δευχθῇ ὅτι κατ’ ἐξουσίαν τὸ πρᾶγμα γίνεται ὅτως ἐφώνησεν¹¹. Ὡς γὰρ ὁ παρὼν Εὐαγγελιστής φησι, καὶ ἐθαύ- 20 μάσεν ὁ Πιλάτος, εἰ ἦδη τέθνηκε· διὰ τοῦτο καὶ μάλιστα καὶ ὁ κεντυρίων ἐπίστευσεν, ὅτι μετ’ ἐξουσίας ἀπέθανε, μεγάλην γὰρ φωνὴν ἀφῆκε, τουτέστι λαμπρὰν καὶ μηδὲν θανάτου φέρουσαν σημεῖον. ἡ δὲ φωνή, ὡς ὁ Λουκᾶς φησι, τοιαύτη, “Πάτερ, “εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου” αὕτη ἡ φωνὴ τὸ 25 καταπέτασμα ἔσχισε καὶ τὰ μνημεῖα ἀνέφξε, καὶ τὸν οἶκον ἐποίησεν ἔρημον· οὐκ ἐνυβρίζων εἰς τὸν ναόν, ἀλλ’ ἀναξίους αὐτοὺς ἀποφύνας τῆς ἐκεῖ διατριβῆς, καὶ προφητεία τῆς μελλούσης ἐρημώσεως ἦν· καὶ ὡς ἦδη συντελεῖσθαι δεῖ τὴν τοῦ νόμου σκίαν, παραχθῆναι δὲ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων τοῖς διὰ πίστεως τῆς εἰς 30 Χριστὸν δεικναιμένοις, ἵνα λοιπὸν εἵργοντος οὐδενός, εἰς τὴν ἑσω-τέραν λοιπὸν τρέχωμεν σκηνὴν οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστόν. Ὁ μὲν οὖν κατὰ Ματθαῖον κεντυρίων καὶ οἱ στρατιῶται, ὡς ἂν ἰδόντες

^κ προσειλημμένοι P. ¹ τεθῆκε P. ¹¹ Sic C. 178. ¹¹ ἐποίησεν Cod. sed cum var. ἐφώνησεν.

τὸν σεισμόν καὶ τὰ γεγονότα, οἷον τὸ καταπέτασμα καὶ τὰς πέτρας σχισθέντα, ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες, “ ἄληθώς Θεοῦ
 “ Τὸς ἦν οὗτος.” οὗτοι δὲ καὶ ὁ κατὰ τὸν Λουκᾶν κεντυρίων
 ἄνθρωπον λέγουσι τὸν Ἰησοῦν υἱὸν Θεοῦ δίκαιον, ἴσως μὲν ἐκεῖνο
 οὐκ εἰδότες, μόνον δὲ ἀκούσαντες αὐτοῦ τὴν μεγάλην φωνήν, καὶ 5
 ἐπὶ ταύτῃ ταχέως ἀποπνεύσαντα ἰδόντες, οὐδ’ ὑποτμηθέντων αὐτοῦ
 τῶν ἀγκυλῶν κατὰ τὸ ἔθος.

38 Καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ
 39 ἄνωθεν ἕως κάτω. ἰδὼν δὲ ὁ Κεντυρίων ὁ παρεστηκὼς
 ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτω κράζας ἐξέπνευσεν, εἶπεν, 10
 ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος υἱὸς ἦν Θεοῦ.

Αὕτη ἡ φωνὴ τὸ καταπέτασμα ἔσχισε, καὶ τὰ μνημεῖα ἠνέφξε,
 καὶ τὸν οἶκον ἐποίησεν ἔρημον. ἐποίησε δὲ τοῦτο, οὐκ ἐνυβρίζων
 εἰς τὸν ναόν, ἀλλ’ ἀναξίους αὐτοὺς ἀποφήνας τῆς ἐκεῖ διατριβῆς·
 ἀλλὰ καὶ προφητεία τῆς μελλούσης ἐρημώσεως ἦν, καὶ ὡς ἔδει 15
 συντελέσθαι τὴν τοῦ νόμου σκίαν· παραδειχθῆναι δὲ τὰ ἅγια τῶν
 ἁγίων διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν δεδικαιωμένης^η, ἵνα λοιπὸν
 εἰργοντος οὐδενὸς εἰς τὴν ἐσωτέραν λοιπὸν τρέχωμεν σκηνὴν, οἱ
 κατ’ ἔχρος ἰόντες Χριστοῦ. καὶ πῶς οὐκ ἀληθινὸς ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς
 ὁ τὰς πέτρας διαρρήξας, τὴν οἰκουμένην σκοτώσας, καὶ ἀνοίξας τὰ 20
 μνήματα, καὶ νεκροὺς ἀναβιώναι παρασκευάσας, οὐχ ἀψαμένους
 τοῦ σώματος ἀνακειμένου^ο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, θελήματι μόνον ἀνα-
 στήσας αὐτούς; καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς ἐγείρονται, ἀλλὰ καὶ
 πέτραι ῥήγνυνται, καὶ γῆ σείεται· ἵνα μάθωσιν ὡς ὁ ταῦτα ποιῶν,
 πολλῶ μᾶλλον αὐτοὺς ἡδύνατο καὶ πηρῶσαι καὶ ῥῆξαι. 25

40 Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι· ἐν
 αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου
 41 τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσὴ μήτηρ, καὶ Σαλώμη, αἱ καὶ ὅτε
 ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἠκολούθουν αὐτῷ, καὶ διηκόνουν
 αὐτῷ· καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς Ἱε- 30
 ροσόλυμα.

Ἐλαττον ἦν φοβερὸν ταῖς γυναῖξιν, ἥπερ τοῖς Ἀποστόλοις τὸ

^η τοῖς ε. χ. δεδικαιωμένοις P.

^ο ἄνω κειμένου P.

πρᾶγμα· καὶ παραμένουσιν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου, καὶ τοῦ Ἰωσὴ μήτηρ. διὸ καὶ Ἰωάννης ἔφη παρεῖναι τῷ σταυρῷ τὴν μητέρα. ἡ δὲ διακονία τῶν γυναικῶν τῶν ἐπομένων τὰ ἀπὸ τῶν χρημάτων ἀναλώματα. ἀναγκαία δὲ καὶ κατὰ θεὸν ἡ παραμονὴ τῶν γυναικῶν εἰς τὸ γινῶναι ποῦ τίθεται, ἵνα αὐτῷ ἀπαν- 5 τήσωσι, καὶ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἐπαγγελίαν^ρ τοῖς μαθηταῖς κομίσωσι. τὸ γὰρ γένος τὸ κατακριθὲν, τοῦτο πρὸς τὸ ἀπολαύειν^α τῆς τῶν ἀγαθῶν θεωρίας προτιμότερον. τὴν δὲ μητέρα τοῦ Κυρίου ὑπονοητέον λέγειν Μαθαῖόν τε καὶ Μάρκον μητέρα Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσὴ, ὡς φησιν ὁ μακάριος Ἰωάννης. Ἀπολινάριος 10 δὲ μηδὲ μνήμην αὐτῆς πεποιηκέναι φησὶ Μαθαῖον καὶ Μάρκον· τὴν δὲ Σαλώμην ἴσως ὑπονοητέον λέγειν τὸν Μάρκον τὴν μητέρα τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, ἥσπερ καὶ ὁ Ματθαῖος ἐμνημόνευσεν ἀνω- νύμως. τούτων γὰρ ὡς ἐπὶ σεμνοτέρων δι' ἀρετὴν μνημονεύσαι καλῶς ἔδοκίμασαν.

15

^τ Ἀναγκαία καὶ κατὰ Θεὸν ἡ παραμονὴ τῶν γυναικῶν εἰς τὸ γινῶναι ποῦ τίθεται, ἵνα ἀπαντήσωσι, καὶ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἐπαγγελίαν κομίσωσι τοῖς μαθηταῖς· τὸ γὰρ γένος τὸ μάλιστα κατακριθὲν τοῦτο πρῶτον ἀπολαύει τῆς τῶν ἀγαθῶν θεωρίας· οὐχ οὕτω γὰρ φοβερὸν ἦν τὸ παραμεῖναι καὶ ταῦτα θεωρῆσαι ταῖς 20 γυναιξίν, ἥπερ τοῖς μαθηταῖς. Παραμένουσιν δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν^β Ζεβεδαίου. φησὶ γὰρ ὁ Ἰωάννης παρεῖναι τῷ σταυρῷ τὴν τοῦ Κυρίου μητέρα, ἣν τινα Ματθαῖός τε καὶ Μάρκος μητέρα Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσὴ λέγουσι, τινὲς δὲ τῶν ἐξηγητῶν μηδὲ μνήμην 25 αὐτῆς πεποιηκέναι φασὶ Ματθαῖόν τε καὶ Μάρκον, τὴν τε Σαλώμην ὑπονοητέον λέγειν τὴν μητέρα τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου, ἥσπερ καὶ ὁ Ματθαῖος ἐμνημόνευσεν ἀνωνύμως· τούτων γὰρ ὡς ἐπιση- μοτέρων δι' ἀρετὴν ἐμνημόνευσεν. ἡ δὲ διακονία τῶν ἐπομένων γυναικῶν τὰ ἀπὸ τῶν χρημάτων ἀναλώματα ἦν. πολλῶν δὲ οὐσῶν 30 καὶ ἄλλων γυναικῶν, κατ' ἐξοχὴν αὐταὶ ὠνομάσθησαν, αἱ μᾶλλον θεωροῦσαι καὶ διακονοῦσαι καὶ κρείττων (sic) ἀκολουθοῦσαι· ἡ ἀπὸ τοῦ μεγαλυσμοῦ Μαρία, Μάγδαλα γὰρ μεγαλυσμός, καὶ ἡ τῶν

^ρ ἐπαγγελίαν P. ^α πρῶτον ἀπολαύει P. ^τ Hæc Cod. 178. ^β Cod. υἱὸι.

ἐπανύμων τῶν πατριαρχῶν μήτηρ τοῦ περνίσαντος τὸν ἀδελφόν, καὶ ἐφ' ᾧ γεννηθέντι λέγει ἡ μήτηρ, “προσθέτω μοι ὁ Θεὸς υἱὸν “ἕτερον” καὶ ἡ τῶν υἱῶν τῆς βροντῆς μήτηρ ὀνομαζομένη Σαλώμη ἐστὶν εἰρημένη.

ΚΕΦ. ΜΗ.

5

Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου.

42 Καὶ ᾗδ' ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευῇ, ὃ ἐστὶ
43 προσάββατον, ἦλθεν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, εὐ-
σχήμων βουλευτῆς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν
βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς Πιλά- 10
τον, καὶ ᾗτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

Οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς γενέσθαι φαμέν' τουτέστι τὸ ὑποστῆναι τὸν θάνατον τῇ ἑκτῇ ἡμέρᾳ τὸν Κύριον. ἔδει γὰρ τὸν ἐν ἑκτῇ ἡμέρᾳ τὸν ἄνθρωπον ποιήσαντα, τῇ ἑκτῇ ἡμέρᾳ ὡσαύτως ὑποστῆναι τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ θάνατον, ἵνα ἐξέλγῃται αὐτὸν τῆς τοῦ θανάτου φθορᾶς, 15 καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς ὠκονόμητο, οὐ μόνον τὸ λαβεῖν αὐτὸν τὸν ἀπ' Ἀριμαθείας Ἰωσήφ, οὐδὲ τὸ θάψαι πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ κατὰ τὸν Ματθαῖον, ἵνα μὴ δῶ ὑποψίαν τινά, ὅτι οὐχ οὗτος ἀλλ' ἕτερος ἀνέστη.

Εἰ καὶ μὴ ἀκόλουθος, ἀλλὰ μαθητῆς ὁ Ἰωσήφ, ὁ πάλαι μὲν 20 κρυπτόμενος, νῦν δὲ μέγα τολμήσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ. οὐδὲ γὰρ ἄσχημος ἦν, οὐδὲ τῶν λανθανόντων, ἀλλὰ τῆς βουλῆς εἷς καὶ σφοδρὰ ἐπίσημος· ὅθεν¹ μάλιστα τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ κατιδεῖν ἔνι. σχεδὸν γὰρ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τέθεικε, τὴν πρὸς πάντας ἀναδεξάμενος ἀπέχθειαν, καὶ τὴν περὶ τὸν Ἰησοῦν σπουδὴν, οὐ 25 τῷ λαβεῖν μόνον οὐδὲ τῷ θάψαι πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ τῷ² ἐν τῷ μνήματι τῷ καινῷ, ἐνδείξάμενος· καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ἀπλῶς ὠκονόμητο, ἀλλ' ὥστε μηδὲ ὑποψίαν τινὰ ψιλὴν γενέσθαι ὅτι ἕτερος ἀνθ' ἐτέρου ἀνέστη. αἱ δὲ προειρημέναι γυναῖκες προσεδρεύουσιν, οὐδὲν οὐδέπω γενναῖον περὶ αὐτοῦ εἰδυῖαι. διὸ καὶ δῶρα ἐκόμισαν, 30 ὥστε εἰ λυφήσειεν ἡ μαρία τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπελθεῖν καὶ περι-

¹ Sic P. ὅτε Poss.

² τὸ P.

χυθῆναι, ἀνδρίαν τε καὶ φιλοστοργίαν καὶ μεγαλοψυχίαν πολλὴν ἐνδεκνύμεναι τὴν ἐν χρήμασι τὴν μέχρι θανάτου.

- 1 Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, Μαρία ἡ Μαγδαληνῇ, καὶ Μαρία Ἰακώβου, καὶ Σαλώμῃ ἡγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσι τὸν Ἰησοῦν. 5

Μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦλθεν ὁ Ἄγγελος, καὶ τὸν λίθον ᾗρεν διὰ τὰς γυναῖκας. αὗται γὰρ αὐτὸν εἶδον ἐν τῷ τάφῳ τότε. ἵνα οὖν πιστεύσωσιν ὅτι ἡγέρθη, ὁρῶσαι τὸν τάφον κενὸν τοῦ σώματος, ἀνείλκυσε τὸν λίθον. παραγεγενῆσθαι δὲ αὐτὰς ἐπὶ τοῦ τάφου ὁ μὲν Ματθαῖος ὁψὲ σαββάτων φησὶν, ὁ δὲ Λουκᾶς ὄρθρου βαθέος, 10 καὶ Ἰωάννης μιᾷ τῶν σαββάτων φησὶ πρὸτ' σκοτίας ἔτι οὔσης, ὡς φαίνεσθαι προκεκοφυῖαν^τ τὴν νύκτα πολὺν, καὶ πρὸς ἡμέραν εἶναι. τὸν γὰρ τοιοῦτον καιρὸν δυνατὸν καὶ ὁψὲ σαββάτων καλεῖσθαι καὶ βαθὺν ὄρθρον τῆς μιᾶς τῶν σαββάτων. λίαν δὲ πρῶτ' καὶ ὁ Μάρκος εἰπὼν, τὸ νυκτερινὸν ἔτι τῆς ὥρας ἐδήλωσε. δῆλον γὰρ ὅτι οἱ 15 μὲν μίαν σαββάτου εἰπόντες, τὴν ἀναστάσιμιν ἡμέραν ἡβουλήθησαν ἐπιδείξαι. ὁ δὲ Ματθαῖος τὸ ὁψὲ τοῦ σαββάτου λέγων, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναστάσεως δηλοῖ. ἄρχεται γὰρ ὁ σαββατισμὸς Ἰουδαίων καὶ πᾶσα ἐορτὴ νόμιμος ἀπὸ ἐσπέρας. ἐπειδὴ δὲ ἔν τισι τῶν ἀντιγράφων πρόσκειται τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου^κ, “ἀναστὰς 20 “δὲ τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου πρῶτ', ἐφάνη Μαρία τῇ Μαγδαληνῇ, “καὶ τὰ ἐξῆς.” δοκεῖ δὲ τοῦτο διαφωνεῖν τῷ ὑπὸ Ματθαίου εἰρημένῳ, ἐροῦμεν ὡς δυνατὸν ἦν εἰπεῖν ὅτι νενόθεται ἐν τῷ παρὰ Μάρκῳ τελευταίῳ ἐν τισι φερόμενον. πάλιν πλὴν ἵνα μὴ δόξωμεν ἐπὶ τὸ ἔτοιμον πεφυγῆναι^λ, οὕτως ἀναγνωσόμεθα “ἀναστὰς δὲ,” καὶ ὑπο- 25 στίξαντες ἐπάγομεν, “πρῶτ' τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου ἐφάνη Μαρία, “τῇ Μαγδαληνῇ,” ἵνα τὸ μὲν, ἀναστὰς, ἀναπέμψωμεν^μ ἐπὶ τὴν παρὰ τῷ Ματθαίῳ “ὁψὲ σαββάτων” (τότε γὰρ ἐγηγέρθαι αὐτὸν πιστεύομεν) τὸ δὲ ἐξῆς ἐτέρας ὅν διανοίας παραστατικόν, συνάψωμεν τοῖς ἐπιλεγομένοις. τὸν γὰρ ὁψὲ σαββάτων κατὰ Ματθαῖον 30 ἐγηγερέμενον ἱστορεῖ πρῶτ' ἐωρακέναι Μαρίαν τὴν Μαγδαληνῇ.

^τ τὸν τάφον P.

K. M. εὐαγγέλιον P.

καταφεύγειν C. 178.

^κ Sic C. 178. προσκεκοφυῖαν Poss. et P.

^λ Sic C. 178. πάλιν P. ἀλλ' Poss.

^μ παραπέμψωμεν C. 178.

^κ τὸ

^λ πε-

τοῦτο γοῦν ἐδήλωσε καὶ Ἰωάννης, πρῶτ' καὶ αὐτὸς τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ὥφθαι αὐτὸν τῇ Μαγδαληνῇ μαρτυρήσας· ὡς παρίστασθαι ἐν τούτοις καιροῦς δύο, τὸν μὲν τῆς ἀναστάσεως, τὸν ὅψ' τοῦ σαββάτου, τὸν δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιφανείας τὸ “πρῶτ’^b.” ἀλλ’ οὐδὲ τὸ ἀναβλέψαι καὶ θεωρῆσαι ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος, ἐναντίον 5 ἐστὶ τῷ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου εἰρημένῳ, μετὰ τὸ ἐλθεῖν τὰς γυναῖκας ἐπὶ τὸ μνημα “σεισμὸς ἐγένετο μέγας, καὶ ἄγγελος Κυρίου κατα- “βὰς ἐξ οὐρανοῦ προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον.” ἐν ὧν γὰρ κατὰ τὸν Μάρκον διελογίζοντο πρὸς ἑαυτὰς αἱ γυναῖκες φάσκουσαι, τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον; μήπω κυλισθέντος, καταβὰς ὁ Ἄγ- 10 γελος ἀπεκύλισε· καὶ οὕτως ἀναβλέψασαι εἶδον ὅτι ἀπεκυλίσθη ὁ λίθος· τὸ γὰρ κυλισθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου παρεσιώπησεν ὁ Μάρκος, ὡς τοῦ Ματθαίου αὐτὸ εἰρηκότος. εἰ δὲ ὁ μὲν Ματθαῖός φησιν ἐπάνω τοῦ λίθου κεκαθῆκέναι τὸν Ἄγγελον, ὁ Μάρκος δὲ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον ἰδεῖν αὐτὰς νεανίσκον καθή- 15 μενον ἐν τοῖς δεξιοῖς περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, οὐδ’ οὕτω διαφωνία τίς ἐστίν. ἐνεδέχετο^c γὰρ ὃν κατὰ Ματθαῖον ἐθεάσαντο καθήμενον ἐπὶ τὸν λίθον, ἔχοντα τὴν ἰδέαν ὡς ἀστραπὴν καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιῶν, καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μνημεῖον τὸν αὐτὸν θεωρῆσαι προάγοντα αὐτὰς καὶ ἐν τοῖς δεξιοῖς 20 καθεζόμενον, ὃν καὶ ἐν εἵδει νεανίσκου τεθεωρῆσθαι ὁ Μάρκος φησί. πρίν γὰρ εἶδει αὐτὸν ἐθεάσαντο οὐκ ἔφησεν ὁ Ματθαῖος. τὸ οὖν ἐκεῖνον παραλελειμμένον, ὁ Μάρκος προανεπλήρωσεν. οὐκ ἀγνοῶ^d δὲ ὡς διαφόρους ὁπτασίας γεγενῆσθαι φασιν οἱ τὴν δοκοῦσαν διαφωνίαν διαλύσαι σπουδάζοντες, καὶ ἄλλας εἶναι τὰς παρὰ τῷ 25 Ματθαίῳ γυναῖκας, ἐτέρας δὲ τὰς παρὰ τῷ Μάρκῳ, τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας διὰ πλείστην ὅσῃ σπουδὴν πάσαις ἐξακολουθούσης καὶ τὰς διαφόρους ὁπτασίας θεωμένης· καὶ τὸν καιρὸν δὲ τῆς ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀφίξεως διάφορον εἶναι τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἄλλας^e καὶ ἄλλας λεγόντων γυναῖκας, καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τὰς ὁπτασίας 30 διαφόρους· μετὰ τοῦ μηδὲ ἀνατραπεῖν τὰ παρὰ τοῖς ἄλλοις λεχθέντα.

^b Sic C. 178. τοῦ πρ. POSS. τὸν πρῶτον P.^c ἐνεδέχετο P. ἐνδέ-χετο POSS. ^d ἀγνοῶ C. 178. ^e Sic P. ἄλλους POSS. ἀλλὰ C. 178.

9 Ἀναστὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς πρῶτῃ πρώτῃ σαββάτου, ἐφάνη
πρῶτον Μαρία τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἧς ἐκβεβλήκει ἐπὶ τὰ
δαιμόνια.

Λέγει αὐταῖς ὁ νεανίσκος, “ μὴ ἐκθαμβεῖσθε.” πρότερον γὰρ
αὐτὰς ἀπαλλάξαι τοῦ θένους ἔδει, καὶ τότε διαλεχθῆναι περὶ τῆς 5
ἀναστάσεως. ἀπαλλάττει τοῖνυν αὐτὰς τοῦ φόβου. καὶ γὰρ
σχῆμα φαιδρὸν ἦν, ἀναστάσεως σύμβολον, καὶ τοῖς ῥήμασί φησιν,
“ Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον” οὐκ αἰσχυνέται
ἐσταυρωμένον καλῶν. τοῦτο γὰρ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν “ ἴδε ὁ
“ τόπος ὅπου ἔθηκεν αὐτόν.” διὰ τοῦτο καὶ τὸν λίθον ἐπῆρεν, ἵνα 10
ὑποδείξῃ τὸν τόπον. “ ἀλλὰ ὑπάγετε, εἶπατε τοῖς μαθηταῖς ὅτι
“ ὤψεσθε αὐτὸν εἰς τὴν Γαλιλαίαν” καὶ ἐτέρους εὐαγγελίσασθαι
παρασκευάζει, ὃ μάλιστα αὐτὰ ἐποίει πιστεῦσαι· καὶ καλῶς “ εἰς
“ τὴν Γαλιλαίαν,” ἀπαλλάττων πραγμάτων καὶ κινδύνων, ὥστε μὴ
τὸν φόβον διενεχλεῖν τῇ πίστει. τὸ δὲ κατ' ἐξάριτον, καὶ τῷ 15
Πέτρῳ εἰπεῖν, σημαίνει αὐταῖς ὡς οὐχ ἡ ἄρνησις ἀπόστατο, ἀλλ'
ἡ μετάνοια πάλιν αὐτὸν προσελάβετο, καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ἐποίη-
σεν ἐναρίθμειν 5. τὸ δὲ, “ ἐξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου,”
Εὐσεβίου φησιν ὁ Καισαρείας, ὡς Μαρία μὲν ἡ Μαγδαληνὴ καὶ
Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Σαλώμῃ ἡτοίμασαν ἀρώματα· οὐκ 20
αὐταὶ δὲ εἰσιν αἱ καὶ πρῶν ἐλθοῦσαι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου,
ἀλλὰ ἄλλαι ἀνώνυμοι. πολλαὶ γὰρ ἦσαν αἱ συναναβάσαι αὐτῷ
ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας. αὗται δὲ αἱ κατὰ Μάρκον, ἐλθοῦσαι ἀνατεί-
λαντες τοῦ ἡλίου, καὶ ἀτελέστερόν πως διέκειντο· ὅθεν οὐδὲ νύκτωρ
παραγίνονται, ἀλλὰ πρῶτ' καὶ ἀκούσασαι δὲ ἀπαγγεῖλαι τοῖς 25
μαθηταῖς καὶ τῷ Πέτρῳ, ἔφυγον, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἐφοβούντο
γάρ. μόναι γὰρ ἀπελθοῦσαι, καὶ ἀληθεῖ ὄψει πεισθεῖσαι^h ὡς μετὰ
ἀνατολὴν ἡλίου ἐπιστῆναι, οὐ τὸν Σωτῆρα θεάσασθαι καταξιόνται,
ἢ τὸν Ἄγγελον τὸν ἐξαστράπτοντα, οὔτε τοὺς δύο τοὺς ἔσω τοῦ
μνημείου, οὔτε τοὺς δύο τοὺς παρὰ τῷ Λουκᾷ ἄνδρας. ψιλὸν δέ 30
τινα νεανίσκον εἶδον περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, ἀναλόγως τῇ
τῆς διανοίας αὐτῶν σμικρότητι τὴν ὁπτασίαν ἰδοῦσαι. ταῦτα οὖν,

^f ἡγέρθη, πόθεν δηλον, οὐκ ἔστιν ὧδε, ἴδε P. ^g ἐν ἀριθμῷ P. ^h ἀληθεῖ
ὤψει πεισθεῖσαι P. ἀληθῇ ὤφειας πειθεῖσαι Poss.

φησι, περὶ ἐτέρων ὁ Μάρκος ἱστορεῖ γυναῖκων ἀνωνύμων. οὐδὲ γὰρ οἶόν τε ἦν¹ τὴν Μαγδαληνὴν μετὰ τοσαύτας θείας ἡλίου ἀνατείλαντος ἀπορεῖν καὶ ἀγνοεῖν, τίς ἀποκυλίσσει τὸν λίθον. ἄλλος δὲ φησιν ὅτι οὐ παρῆσαν τοῖς ἐν τῇ ἀναστάσει γενομένοις οἱ Εὐαγγελισταί. δῆλον ἐντεῦθεν, ὥς ἂν ἕκαστος ἐν τοσαύτῳ θορύβῳ⁵ πραγμάτων, οὕτω παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα συμβάντων, ὑπήκουσεν τῶν γεγονότων, ἀπλουστικώτερον τὴν ἔκθεσιν ἐποίησατο· τῆς θείας τοῦτο χάριτος συγχωρούσης, ὥστε φανῆναι τὸ ἀπερίεργον αὐτῶν τοῦ τῆς ἀναστάσεως θαύματος, καὶ τῶν λοιπῶν δὲ δογμάτων συμφώνως ὑπὸ πάντων κηρυττομένων.

10

Εἰ δὲ καὶ τὸ, “ἀναστὰς δὲ πρῶτ’” μετὰ τὰ ἐπιφερόμενα παρὰ πλείστοις ἀντιγράφοις οὐ κεῖνται ἐν τῷ παρόντι Εὐαγγελίῳ, ὥς νόθα νομίσαντες αὐτὰ εἶναι, ἀλλ’ ἡμεῖς ἐξ ἀκριβῶν ἀντιγράφων ἐν πλείστοις εὐρόντες αὐτὰ, καὶ κατὰ τὸ Παλαιστιναῖον Εὐαγγέλιον, ὥς ἔχει ἡ ἀλήθεια Μάρκου, συντεθείκαμεν, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἐπι-¹⁵ φερομένην δεσποτικὴν ἀνάστασιν, μετὰ τὸ “ἐφοβοῦντο γὰρ,” τουτέστιν ἀπὸ τοῦ “ἀναστὰς δὲ πρῶτ’ πρώτη σαββάτου” καὶ καθ’ ἑξῆς, μέχρι τοῦ “διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων. Ἀμήν^k.”

¹ ἦν P. καὶ Poss.^k Hoc Sch. dedi e Cod. 178.

Τέλος τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου.

S U P P L E M E N T U M

ET

VARIETAS LECTIONIS

AD COMMENTAR. CHRYSOSTOMI IN EV. S. MATTHÆI

E COD. BODL. OL. MEERMANN. AUCT. T. 1, 4.

- α'. Διατί λέγεται Εὐαγγέλιον.
β'. Περὶ τῶν μβ' γυναικῶν ὅτι ἔνεκεν τί
γ'. Διατί ἐν μὲν τῇ μέσῃ μερίδι τρεῖς παρέδραμεν βασιλεῖς, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ιβ' θεῖς γενεάς δεκατέσσαρας αὐτὰς εἶναι ἔφησεν.
δ'. Διατί οὐ πρὸ τῆς μνηστείας ἡ παναγία θεοτόκος συνέλαβε; ἔτι· ἄλλ'
ε'. Τὸν Ἰωσήφ δίκαιον ποταπὸν λέγει.
ς'. Διατί οὐ φανερώς αὐτῷ οὐ φαίνεται ὁ Ἄγγελος καθάπερ καὶ τοῖς ποιμῆσιν, ἀλλὰ κατ' ὄναρ.
ζ'. Περὶ τοῦ ἀστέρος οὐ ἴδον οἱ μάγοι, εἰ ἀληθῶς φύσει ἀστήρ
η'. Τινὸς ἔνεκεν εἰ ἐκ Βεθλεὲμ ἔμελλεν παραγίνεσθαι ὁ Χριστὸς, ἐν Ναζαρέτ πρὸ τοῦ τόκου διῆγεν ἡ μητὴρ αὐτοῦ.
θ'. Διατί ἐκρύβη ὁ ἀστήρ, καὶ πάλιν ἐφάνη.
ι'. Διατί χρηματισθέντες οἱ μάγοι εὐθέως ἀνεχώρησαν πεισθέντες, καὶ οὐ μᾶλλον παρόντες σώζονται· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ παιδίον.
ια'. Διατί οὐκ ἐταράχθη ὁ Ἰωσήφ, ἀκούσας "φεύγε εἰς Αἴγυπτον."
ιβ'. Διατί οὐ περὶ ἐτέρας χώρας εἶπεν ὁ προφήτης· καὶ εἰς αὐτὴν ἔξε πετο τὸ παιδίον, ἀλλ' εἰς Αἴγυπτον· ὅτι δὲ καὶ ἐκ Βαβυλῶνος βαρβάρους μάγους παραγενέσθαι ἐποίησεν, καὶ οὐχ ἔξ ἐτέρας χώρας.
ιγ'. Πρὸς τοὺς λίγοντας διατί συνεχώρησεν ὁ Θεὸς τὰ ἐν Βεθλεὲμ ἀναιρεθῆναι παιδία.
ιδ'. Διατί οὐχ εὐρίσκονται οἱ εἰπόντες προφῆται περὶ τοῦ Χριστοῦ ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται.
ιε'. Διατί τριακοταέτης ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἦλθεν ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς.
ις'. Διατί διενόηθη τὸ βάπτισμα Ἰωάννου.

- ιζ'. Διατί διακωλύων ὁ Ἰωάννης τὸν Χριστὸν βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ ὕστερον κατεδέξατο βαπτίσαι αὐτόν.
- ιη'. Διατί ἐν εἰδει περιστερᾶς ἐφάνη τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.
- ιβ'. Διατί πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου κατεδέξατο ὁ Χριστός.
- κ'. Διατί ἀκούσας ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὁ Χριστός.
- κα'. Περὶ τῆς κλήσεως Πέτρου καὶ Ἀνδρέα, ὅτι οὐ πρώτη ἦν αὕτη ἀλλὰ δευτέρα.
- κβ'. Διατί ἰδὼν τοὺς ὄχλους^α ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεός, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος καὶ ἐκεῖ ἐδίδασκεν.
- κγ'. Περὶ τῆς σωτηρίου αὐτοῦ διδασκαλίας· ἐν ᾗ τοὺς μακαρισμοὺς προτίθῃσιν· καὶ τοῦ μὴ λέγειν τινὰ τὸν πλῆσιον αὐτοῦ μαρόν· καὶ τοῦ μὴ μνησικακεῖν· καὶ τοῦ μὴδὲ ὀλως ὀμνύειν· ἕως φρόνιμον μὲν ἀποκαλεῖ τὸν ποιῶντα αὐτοῦ τοὺς λόγους, μαρόν δὲ τὸν μὴ ποιῶντα.

α'. Περὶ τοῦ λεπτοῦ.

β'. Περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου.

γ'. Περὶ τῆς πεντηκτᾶς Πέτρου.

δ'. Περὶ τοῦ πλῆθους τῶν ἰαθέντων.

ε'. Περὶ τοῦ μὴ ἐπιτρεπομένου ἀκολουθεῖν διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν φιλάργυρον.

ς'. Περὶ τῶν δαιμονιζομένων.

ζ'. Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ.

η'. Περὶ Ματθαίου.

θ'. Περὶ μαθητῶν Ἰωάννου.

ι'. Περὶ τοῦ ἀρχισυναγώγου.

ια'. Περὶ τῆς αἱμόρρου.^β

ιβ'. Περὶ τῶν τυφλῶν.

ιγ'. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου κωφοῦ.

ιδ'. Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων διαταγῆς, ἣτις περιέχει πολλὰ καὶ σωτήρια διδάγματα.

ιε'. Περὶ τῶν ἀποσταλέντων ὑπὸ Ἰωάννου μαθητῶν αὐτοῦ ἐρωτῆσαι τὸν Κύριον. ὅπαινός τε Ἰωάννου παρὰ Κυρίου· καὶ πλατύτερα περὶ αὐτοῦ διάλεξις· καὶ ὄνειδισμός τῶν πόλεων τῶν μὴ προσδεξαμένων μετάνοιαν· καὶ παράκλησις πρὸς τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους.

^α Cod. τοῖς ἄλλοις.

^β Sic.

- ις'. Περὶ τῶν σπορίμων.
 ιζ'. Περὶ τοῦ ξηρὰν ἔχοντος χεῖρα.
 ιη'. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου τυφλοῦ καὶ κωφοῦ· καὶ περὶ τῶν βλασφημούντων εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.
 κ'. Περὶ τῶν αἰτούντων σημεῖον.
 κα'. Περὶ τῆς ζητήσεως αὐτοῦ τῆς ἀχράντου θεοτόκου καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ. τοῦ σπεύροντος παραβολή.
 κβ'. Περὶ τῶν ζιζανίων παραβολή.
 κγ'. Περὶ κόκκου σινάπης.
 κδ'. Περὶ τῆς ζύμης.
 κε'. Ἐρμηνεία τῆς παραβολῆς τῶν ζιζανίων, ἐν ᾗ ἔγκεινται θαυμαστά.
 κς'. Περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ θησαυροῦ καὶ τοῦ μαργαρίτου.
 κζ'. Περὶ τῆς σαγῆνης παραβολή.
 κη'. Ποίός ἐστιν γραμματεὺς ὁ μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
 κθ'. Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρώδου.
 λ'. Περὶ τῶν πέντε ἄρτων.
 λα'. Περὶ τοῦ δευτέρου κλύδωνος τῆς θαλάσσης.
 λβ'. Περὶ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.
 λγ'. Περὶ τῆς Χαναναίας.
 λδ'. Περὶ τῶν ἰαθέντων ἀσθενῶν καὶ περὶ ἐλεημοσύνης.
 λε'. Περὶ τῶν ζ' ἄρτων.
 λς'. Περὶ τῶν ζητούντων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ σημεῖον.
 λζ'. Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.
 λη'. Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.
 λθ'. Περὶ τῆς μεταμορφώσεως.
 μ'. Περὶ τοῦ σεληνιζομένου.
 μα'. Περὶ τῶν αἰτούντων τὰ δίδραχμα.
 μβ'. Περὶ τῶν λεγόντων τίς μείζων.
 μγ'. Παραβολὴ ρ' προβάτων· καὶ περὶ τοῦ μὴ σκανδαλίσαι τινὰ καὶ περὶ τῶν μὴ θελόντων διαλλάττεσθαι τῷ πλήσιον· καὶ περὶ τοῦ ἔως ἐβδομηκοντάκις ἑπτὰ ἀφιέναι.
 μδ'. Περὶ τοῦ ὀφείλοντος μυρία τάλαντα.
 με'. Περὶ τῶν ἐρωτησάντων εἰ ἔξεστιν ἀπολύειν τὴν γυναῖκα καὶ περὶ εὐνούχων.
 μς'. Περὶ τῶν προσεσχηθέντων αὐτῷ παιδίων.
 μζ'. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου τὸν Κύριον· καὶ περὶ τῶν δώδεκα θρόνων.

- μή'. Περὶ τῶν μισθουμένων ἐργατῶν.
 μθ'. Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.
 ν'. Περὶ τῶν τυφλῶν.
 να'. Περὶ τῆς ὄνου καὶ τοῦ πάλου, καὶ ὅτι δεῖ τὴν εὐτέλειαν ἀγαπᾶν
 καὶ περὶ ἐλεημοσύνης.
 νβ'. Περὶ τῶν τυφλῶν καὶ χωλῶν.
 νγ'. Περὶ τῆς ξηρανθείσης συκῆς.
 νδ'. Περὶ τῶν δύο υἱῶν παραβολῆς.
 νε'. Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος παραβολῆς.
 νς'. Περὶ τῶν καλουμένων εἰς τὸν γάμον.
 νζ'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων διὰ τὸν κήρυκον.
 νη'. Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.
 νθ'. Περὶ τοῦ νομικοῦ.
 ξ'. Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως πρὸς τοὺς Φαρισαίους.
 ξα'. Περὶ τοῦ ταλανισμοῦ τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων.
 ξβ'. Περὶ τῆς συντελείας Ἱεροσολύμων.
 ξγ'. Περὶ τῆς τοῦ κόσμου συντελείας.
 ξδ'. Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.
 ξε'. Περὶ τοῦ πιστοῦ δούλου καὶ ἀγνώμονος.
 ξς'. Περὶ τῶν δέκα παρθένων.
 ξζ'. Περὶ τῶν τὰ τάλαντα λαβόντων.
 ξη'. Περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.
 ξθ'. Περὶ τῆς ἐτοιμασίας τοῦ Πάσχα.
 σ'. Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρον.
 σα'. Περὶ τοῦ μυστικοῦ.
 σβ'. Περὶ τῆς παραδόσεως^c τοῦ Κυρίου.
 σγ'. Περὶ τῆς ἀρνήσεως Πέτρου.
 σδ'. Περὶ τῆς Ἰουδα μεταμελείας.
 σε'. Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου.

Εὐσεβίου τε τοῦ Παμφίλου καὶ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου τῆς ζωο-
 ποιου ἁναστάσεως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

^c Cod. παραδώσεως.

Seq. deinceps tituli Capp. Comment. in Evang. S. Johannis et
 S. Lucæ.

P. 5, l. 13. Βίβλον δὲ γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. τούτου χάριν αὐτὴν καλεῖ, εἰ καὶ μὴ μόνον τὴν γέννησιν ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν τοῦ Σωτῆρος περιέχει· ἐπειδὴ πάσης οἰκονομίας τὸ κεφάλαιον τοῦτό ἐστιν, καὶ ἀρχὴ καὶ ρίζα πάντων ἡμῶν τῶν ἀγαθῶν. 5

5, 16. ὃ ἐστὶν εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν.

5, 18. σῶσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ εἰρηται. Τίνος ἕνεκεν οὐκ εἶπεν υἱοῦ Ἀβραάμ καὶ τότε υἱοῦ Δαβίδ, ἀλλὰ πρῶτον εἶπεν υἱὸν Δαβίδ, καὶ τότε Ἀβραάμ; οὐχ ὥς τινες νομίζουσιν κάτωθεν, κ. τ. λ. 10

Διατί δὲ οὐκ ἐμνήσθη καὶ ἐτέρων προγόνων; περιττὸν ἡγούμενος τοῦτο ὅσον πρὸς Ἰουδαίους, καὶ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ἐγράφη τοῦτο τὸ Εὐαγγέλιον. οὗτοι γὰρ μάλιστα ἦσαν οἱ θαυμαζόμενοι· ὁ μὲν ὡς προφήτης καὶ βασιλεὺς, ὁ δὲ ὡς πατριάρχης καὶ προφήτης. 15

Πόθεν δὲ δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ Δαβίδ ἐστὶν ὁ Χριστὸς, εἰ ἐξ ἀνδρὸς οὐκ ἐγεννήθη, ἀλλ' ἀπὸ γυναικὸς μόνον, ἥτις οὐ γενεαλογεῖται; ἀπὸ τοῦ τὸν Θεὸν εἰπεῖν τῷ Γαβριὴλ ἀπελθεῖν πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβίδ· ἐκέλευεν δὲ ὁ νόμος μὴ ἐξεῖναι πρὸς γάμον συν- 20 ἀπτεσθαι ἄλλοθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς· οὐ μόνον δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς φυλῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς πατριᾶς καὶ συγγενείας. ἐπεὶ οὖν οὐκ ἦν νόμος παρὰ Ἰουδαίοις γενεαλογεῖσθαι γυναῖκας, ἵνα τὸ ἔθος φυλάξῃ, ἐγενεαλόγησεν τὸν Ἰωσήφ τὸν μνηστῆρα αὐτῆς· καὶ ἔδειξεν ὄντα ἐκ τῆς οἰκίας Δαβίδ. περὶ 25 γὰρ τοῦ μνηστῆρος ἀποδειχθέντος ἀποδέδεικται τὸ καὶ τὴν παρθένον ἐκείθεν εἶναι.

6, 3. ἐπαισχυνόμενος.

Τίνος δὲ χάριν τοῦ Φαρὲς μεμνημένος, ἀφ' οὗ τὸν Κύριον γενεαλογεῖν ἔμελλεν, καὶ τοῦ Ζαρά ἐμνημόνευσεν. 30

6, 6. προεξενέγκοντος. 10. ἦλθεν ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός.

6, 10. ὁλόκληρος ὁ νέος ἐφάνη λαός, μετὰ τῶν αὐτοῦ νόμων.

6, 13. ὅτι καθάπερ ἐκείνης καὶ πτωχῆς. 18. οὐκ ἂν ἐπέτυχεν.

6, 21. μεγαλοφρονεῖν. 22. αὗται διὰ τ. μ.

6, 23. οὐ γάρ ἐστιν. 25. ἀλλ' εἰ χρὴ θαυμ. 35

6, 26. ὁ μὴ ὄντων σπουδ. τ. προγ. γινόμενος ἀγαθός.

8, 28. μέση μερίδι. 29. αὐτὰς εἶναι ἔφησεν.

9, 7. ἐν ἑκτῷ βιβλ. "sexto" etiam Latina versio, sed cum quinque libros Chronicorum Africanum tantum scripsisse constat, non potuit hæc esse vera lectio, quæ ex ἐ' i. e. 5 πέμπτῳ videtur esse orta.

9, 10. παραλιμπάνειν, ὥσπερ ἀμέλει καὶ ὁ θεσπέσιος Μωϋσῆς πεποιήκεν ἐν ταῖς εὐλογίαις παραλιπὼν τὸν Συμεὼν, καὶ ἄλλοτε ἄλλους ἀλλαχόθι.

10, 3. τῆς οἰκοδομῆς. 24. τι τῶν συνηθ. 10

10, 25. μὴ καταπλήξαι τῇ τ. παρ. πρ. ἐπαγωγῇ. 26. πρὶν ἤ.

10, 27. ἐν γ. ἔχουσα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου. οὐκ εἶπεν πρὶν ἢ ἀχθῆναι αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νυμφίου εὐρέθῃ ἐν γαστρὶ ἔχουσα.

10, 29. παρ' ἑαυτοῖς. Τίνος δὲ χάριν, οὐ πρὸ τῆς μνηστείας συνέλαβεν καὶ ἐκύησεν; ἵνα συσκιάσῃ τὸ γινόμενον τέως, καὶ 15 ἵνα πᾶσαν πονηρὰν διαφύγῃ ἢ παρθένος ὑπόνοιαν. τοῦ γὰρ ὀφείλοντος ζηλοτυπεῖν μνηστήρος οὐ μόνον οὐ θριαμβεύοντος αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ δεχομένου καὶ θεραπεύοντος μετὰ κύησιν, εὐδηλον τοῦτο πᾶσιν ποιεῖ ὥς ὅτι περ πεισθέντος αὐτοῦ ἐκ Πνεύματος Ἁγίου τὴν ἐνέργειαν εἶναι τοῦ γεγενημένου, κατεῖχεν καὶ ἐξυπηρέτησεν. 20 ὅπερ δὲ ἐπὶ τῶν παραδόξων ἤδη πραγμάτων εἴωθεν λέγεσθαι, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα δηλῶν φησὶν "ὅτι εὐρέθῃ ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ " Πνεύματος Ἁγίου."

11, 8. τὸν μὴ πλ. 12. κολάζεσθαι. μοκ ἐκβαλεῖν ἐπεχ.

11, 13. ἐκώλυσεν. Διατί δὲ μὴ πρὸ τοῦ διανοηθῆναι αὐτὸν 25 τοῦτο ποιῆσαι ἦλθεν ὁ Ἄγγελος; ἵνα μὴ ἀπιστήσῃ ὅτι ἔγκυός ἐστιν ἀπὸ τοῦ Πνεύματος Ἁγίου δρωμένου γὰρ τοῦ πράγματος εὐκόλος ἦν ἡ πίστις λοιπόν· καὶ ἡ παρθένος δὲ τῆς αὐτῆς ἔνεκεν αἰτίας ἐσίγησεν. ἐνόμισεν γὰρ μὴ πιστεῦσθαι παρὰ τῷ μνηστήρι, πρᾶγμα ἀπαγγέλλουσα ξένον. ἔτι δὲ καὶ ἵνα φανῇ τοῦ 30 Ἰωσήφ ἡ φιλοσοφία, ἀναβάλλεται τέως τὴν παρουσίαν ὁ Ἄγγελος.

11, 24. διεφθαρμένης.

11, 30. post Πνευμ. Ἀγ. τὸ δὲ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν προσέθηκεν ὁ Ἄγγελος, ὥσανεὶ λέγων αὐτῷ, ἵνα μὴ νομίσης, ἐπειδὴ περ εἶπον ὅτι ἐκ Πνεύματός ἐστιν Ἁγίου, ἀλλότριόν σε 35

τῆς διακονίας εἶναι τῆς κατὰ τὴν οἰκονομίαν σοι δίδωμι τὸ ὄνομα ἐπιθεῖναι τῷ τικτομένῳ· εἰ γὰρ καὶ εἰς τὴν γέννησιν οὐδὲν συντελεῖς, ἀλλ' ὁμῶς σὺ αὐτοῦ καλέσεις τὸ ὄνομα. εἰ γὰρ καὶ μὴ σὸς ὁ τόκος, ἀλλὰ τὰ πατρὸς ἐπιδείξῃ περὶ αὐτὸν, καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ ὀνόματος θέσεως οἰκειῶσε (sic) τῷ τικτομένῳ. 5

11, 32. ὑποπτέυσῃ· καὶ ὅτι οὐκ αὐτῷ ἔτικτεν ἀλλὰ τῇ οἰκουμένην πάσῃ. διὸ καὶ ἐπήγαγεν, “αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ “ ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτοῦ.”

12, 2. γινῶσιν· καὶ ὅτι ἐν τούτῳ δείκνυται Υἱὸς Θεοῦ ὢν ὁ τικτόμενος, ἐν τῷ ἀφιέναι ἀμαρτίας εἰ μὴ τῆς οὐσίας τῆς θεϊκῆς 10 μόνης. Τίνος χάριν εἶπεν, τοῦτο δὲ ὅλον. κ. τ. λ.

12, 4. πάλιν προετ. 7. διαπαντὸς ἀναμν.

12, 8. λεχθέντα κατὰσχῃ. καὶ τῇ μὲν Μαρίᾳ ταῦτα οὐκ εἶπεν, ἅτε κόρη οὕσῃ καὶ ἀπείρως τούτων ἐχούσῃ· τῷ δὲ ἀνδρὶ ὡς δικαίῳ ὄντι καὶ μελετῶντι προφήτας. καὶ πρὸ μὲν τούτου 15 Μαρίαν τὴν γυναῖκά σου λέγει, ἐνταῦθα δὲ, ὅτε τὸν προφήτην εἵλκυσεν εἰς τὸ μέσον, τότε αὐτῷ πιστεύει τὸ τῆς παρθένου ὄνομα. ἐν πρώτοις γὰρ εἶπεν αὐτῷ παρθένον, οὐκ ἂν οὕτως ἀτάραχος διέμεινεν, ὡς τῷ ἐν πολλῷ χρόνῳ μελετηθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ προφήτου ἀκούσας, καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸν Θεὸν 20 ἀναρτᾷ τὸν λόγον, ἐν τῷ εἰπεῖν τὸ ῥῆθὲν ὑπὸ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου. ὅτι ὁ χρησμός φησιν ἄνωθεν ἐφέρετο.

12, 16. διανομή. καὶ πάλιν, “ἡ πόλις πιστὴ Σίῳν” καὶ οὐδαμῶς εὐρίσκομεν ὅτι δικαιοσύνη ἐκλήθη ἡ πόλις, ἀλλ' ἔμεινεν Ἱεροσόλυμα καλουμένη. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐξέβη πρὸς τὸ βελτίον αὐτῆς 25 μεταβληθείσης, διὰ τοῦτο αὐτὴν οὕτω καλεῖσθαι ἔφησεν. εἰ δὲ ἐντεῦθεν ἐπιστομισθέντες ἕτερον ζητοῖεν τὸ τῆς παρθενίας λεχθὲν, καὶ προβάλλοιντο ἡμῖν ἐτέρους ἐρμηνευτὰς, λέγοντες ὅτι οὐκ εἶπεν παρθένον, ἀλλὰ νεάνιν. πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἐροῦμεν ὅτι τῶν ἄλλων πάντων μᾶλλον τὸ ἀξίόπιστον οἱ ἐβδομήκοντα ἔχουσιν ἂν δικαίως. 30 Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι μετὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν ἡρμήνευσαν, Ἰουδαῖοι μείναντες καὶ ἀπεχθεία τὰς προφητείας συσκιασάντες· οἱ δὲ ἐβδομήκοντα καὶ πρὸ πλείονων τῶν ἑκατὸν ἐτῶν τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας ἐπὶ τοῦτο ἐλθόντες, καὶ τοσοῦτοι ὄντες εὐπαράδεκτοί εἰσιν, καὶ διὰ τὸν χρόνον, καὶ διὰ τὸ πλῆθος καὶ διὰ τὴν 35

συμφωνίαν· εἰ δὲ καὶ τὴν ἐκείνων παράγοιεν μαρτυρίαν, καὶ οὕτω τὰ νικητήρια παρ' ἡμῖν. καὶ γὰρ τὸ τῆς νεότητος ὄνομα ἐπὶ τῆς παρθενίας εἴωθεν ἢ γραφῇ τίθεναι, οὐκ ἐπὶ γυναικῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀνδρῶν “νεανίσκοι γάρ,” φησιν, “καὶ παρθένοι καὶ πρεσ-
 “βύτεροι μετὰ νεωτέρων.” καὶ περὶ κόρης δὲ ἐπιβουλευομένης 5
 λέγει, “ὅτι ἂν φωνήσῃ ἢ νεᾶνις,” τουτέστιν ἢ παρθένος, καὶ τὰ πρὸ τούτου δὲ εἰρημένα τοῦτον τὸν λόγον συνίστησιν. φησὶν γάρ, “ἰδοὺ δώσει Κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον.” καὶ τότε ἐπήγαγεν
 “ἰδοὺ ἢ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει.” ποῖον οὖν σημεῖον ἦν, εἰ ἐκ νομίμου γάμου ἔμελλεν τίκτειν ἢ παρθένος; τὸ γὰρ σημεῖον ὑπερ- 10
 βαίνειν δεῖ τὴν τῶν πολλῶν ἀκολουθίαν, καὶ ξενὸν εἶναι καὶ παρηλλαγμένον. ἐπεὶ πῶς ἂν εἴη σημεῖον;

Ἐπειδὴ δὲ διεγερθεὶς ὁ Ἰωσήφ ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ Ἄγγελος, ἐφάνη καὶ ἐν τούτῳ τὸ εὐπειθές αὐτοῦ, καὶ ἐν πᾶσιν ἀδέκαστον. οὔτε γὰρ ἡνίκα ὑπώπευεν ἀηδές τι καὶ ἄτοπον, κατα- 15
 σχεῖν ἠνέσχετο τὴν παρθένον, οὔτε ἐπειδὴ ταύτης ἀπηλλάγη τῆς ὑποψίας ἐκβαλεῖν ὑπέμεινεν, ἀλλὰ καὶ κατέχει καὶ διακονεῖται τῇ οἰκονομίᾳ πάσῃ, “παρέλαβεν γάρ,” φησιν, “Μαρίαν τὴν γυναῖκα
 “αὐτοῦ.” τὸ δὲ τῆς γυναικὸς ὄνομα συνεχῶς τίθησιν ὁ Εὐαγγε-
 λιστὴς, οὐ βουλόμενος ἐκκαλυφθῆναι τὸ μυστήριον ἐκεῖνο τέως, 20
 καὶ τὴν πονηρὰν δὲ ἀναιρῶν ὑποψίαν.

13, 3. τῷ καλῷ τούτῳ. καὶ γάρ. 4. ἐνταῦθα τέως.

13, 8. λοιπόν. πῶς δὲ ἀδελφοὶ αὐτοῦ χρηματίζουσιν οἱ περὶ Ἰάκωβον· ὥσπερ καὶ οὗτος ὁ Ἰωσήφ ἀνὴρ τῆς παναγίας παρθένου Μαρίας ἐνομίζετο· πολλὰ γὰρ ἐγένετο παραπετάσματα τότε, 25
 ὥστε συσκιασθῆναι τέως τὸν τοιοῦτον τόκον.

Περὶ δὲ τοῦ ἀστέρος οὗ εἶδον οἱ Μάγοι ἐν τῇ ἀνατολῇ, χρὴ γινώσκειν ὅτι οὐ τῶν πολλῶν εἷς ἦν ὁ ἀστὴρ οὗτος· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀστὴρ ἦν ἀλλὰ δύναμις τις ἀόρατος εἰς ταύτην σχημα-
 τισθεῖσα τὴν ὄψιν. δῆλον δὲ τοῦτο, ὅτι πρῶτον μὲν καὶ ἤλιον καὶ 30
 σελήνην ἀστέρας ἐξ ἀνατολῶν ὁρῶμεν ἐπὶ δύσιν χωροῦντας, οὗτος δὲ ἀπὸ ἄρκτου εἰς μεσημβρίαν ἐφέρετο· οὕτω γὰρ ἡ Παλαιστίνη πρὸς τὴν Περσίδα κεῖται. δεύτερον δὲ ὅτι οὐκ ἐν νυκτὶ ἐφαίνετο, ἀλλ' ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ, ἡλίου λάμποντος. τρίτον ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι καὶ κρύπτεσθαι. ἕως μὲν γὰρ τῆς Παλαιστίνης ἐφαίνετο χειρα- 35

γωγῶν. ἐπειδὴ δὲ ἐπέβησαν τῶν Ἱεροσολύμων ἔκρυψεν ἑαυτόν. εἶτα πάλιν δείκνυσιν ἑαυτόν, μετὰ τὸ ἐξελθεῖν αὐτοὺς ἐκ τοῦ Ἡρώδου· ὅπερ οὐκ ἔστιν ἴδιον ἄστερος, ἀλλὰ δυνάμεώς τινος λογικωτάτης. τέταρτον ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς δείξεως. κατὰ γὰρ καταβάς τὸν τόπον ἐδείκνυ. ἀδύνατον γὰρ ἦν ἄνω μένοντα τοῦτο 5 ποιεῖν· ἐπειδὴ γὰρ ἄπειρον τὸ ὕψος, οὐκ ἤρκει οὕτω στενὸν τόπον χαρακτηρίσαι.

Τίνος δὲ χάριν οἱ Μάγοι ἔρχονται εἰς προσκύνησιν; τοῦ Θεοῦ δηλονότι τούτους κινήσαντος διὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων πᾶρωσιν· ἐπειδὴ γὰρ τῶν προφητῶν συνεχῶς ἀκούοντες λεγόντων περὶ τῆς αὐτοῦ 10 παρουσίας, οὐ σφόδρα προσεῖχον, ἐποίησεν καὶ βαρβάρους ἐλθεῖν ἀπὸ γῆς μακρᾶν, τὸν παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἰουδαίοις βασιλεία ἐπιζητούντας· καὶ παρὰ Περσικῆς φωνῆς μαθάνουσιν ἃ οὐκ ἠέσχοντο μαθεῖν παρὰ τῶν προφητῶν· ἵνα ἂν μὲν εὐγνωμονῶσιν, μεγίστην ἔχωσιν τοῦ πείθεσθαι πρόφασιν· ἂν δὲ φιλονεικῶσιν, ἀπεστερη- 15 μένοι λοιπὸν ὧσιν πάσης ἀπολογίας.

Διατί δὲ διὰ τῆς τοῦ ἀστέρος θεωρίας τοὺς Μάγους εἴλκυσεν καὶ οὐ διὰ φωνῆς ἄνωθεν ἐνεχθείσης αὐτοῖς, ἢ δι' ἀγγέλου ἀποσταλέντος πρὸς αὐτούς; ὅτι οὐκ ἂν προσέσχον· διὰ τοῦτο οὖν ὁ Θεὸς διὰ τῶν συνήθων αὐτοὺς καλεῖ, σφόδρα συγκαταβαίνων, καὶ 20 δείκνυσιν ἄστρον μέγα καὶ ἐξηλλαγμένον, ὥστε καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ κάλλει τῆς ὄψεως αὐτοὺς ἐκπλήξαι· καὶ τῷ τρόπῳ τῆς πορείας, καὶ ἵνα λοιπὸν ὑψηλοτέρως ἐργάσῃται. ἐπεὶ οὖν ἤγαγεν καὶ ἔχειραγώγησεν, καὶ πρὸς τὴν φάτνην ἔστησεν, οὐκέτι δι' ἀστέ- 25 ρος ἀλλὰ δι' Ἀγγέλου λοιπὸν αὐτοῖς διαλέγεται.

13, 24. Τίνος ἕνεκεν τὸν χρόνον λέγει· “ἐν ἡμέραις Ἡρώδου.”

13, 26. μ. ταῦτα Ἡρώδης ὁ τὸν προδρόμον ἀνελών.

13, 27. Διατί δὲ καὶ τὸν τόπον κ. τ. καιρόν.

14, 1. post ἀλλόφυλος ἦν. οὐ πᾶσιν δὲ τοῖς Μάγοις ὁ Θεὸς τοῦτο ἀπεκάλυψεν. ὅτι οὐδὲ πάντες πιστεύειν ἔμελλον, αὐτοὶ δὲ 30 τῶν ἄλλων ἦσαν ἐπιτηδείοτεροι. καὶ ἴδωμεν αὐτῶν τὴν ἀρετὴν, οὐκ ἀφ' ὧν ἤλθον μόνον ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὧν παρρησιάζονται· ἤλθομεν γάρ, φησιν, προσκυνῆσαι αὐτόν. καὶ οὔτε τοῦ δήμου τὸν θυμὸν, οὔτε τοῦ βασιλέως τὴν τυραννίδα ἐδεδοίκεισαν. ὅθεν χρὴ σκοπεῖν, ὅτι οὕτως καὶ οἱ διδάσκαλοι τῶν ἐγχωρίων γεγονόσιν. οἱ γὰρ 35

ἐνταῦθα μὴ παραιτησάμενοι τοῦτο εἰπεῖν, πολλῶ μᾶλλον εἰς τὴν αὐτῶν ἐπαρρησιάσαντο, ὅτε καὶ τὸν χρησμὸν τὸν παρὰ τοῦ Ἀγγέλου λαβόντες ἀπῆλθον, καὶ τὴν παρὰ τοῦ προφήτου μαρτυρίαν.

Διατί δὲ πᾶσα Ἱεροσόλυμα ἐταράχθη; ὁ μὲν γὰρ Ἡρώδης εἰκότως ὡς βασιλεὺς, δεδοικῶς ὑπὲρ τε αὐτοῦ καὶ τῶν παιδῶν· οἱ 5 δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα οἰκοῦντες τίνος χάριν; καίτοιγε Σωτῆρα καὶ εὐεργέτην καὶ ἐλευθερωτὴν ἄνωθεν αὐτὸν οἱ προφῆται προύλεγον. τίνος οὖν ἕνεκεν ἐταράχθησαν; 14, 2. ἀπὸ τ. π.

14, 7. ἕως τοῦ ποιμ.

14, 20. τίνος ἕνεκεν εἰ ἐκ Β.

10

14, 25. βουλομένοις. καὶ γὰρ πολλὰ ἦν τὰ κινουντα πρὸς τὴν τοιαύτην ζήτησιν, εἴγε προσέχειν ἐβούλοντο. καὶ γὰρ ἐλθόντων τῶν Μάγων ἀνεπετρώθη ἅπανα ἡ πόλις, καὶ μετὰ τῆς πόλεως ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ προφήτης εἰς μέσον παρήγετο· καὶ ἕτερα δὲ πλείονα γέγονεν αὐτόθι, ἅπερ ὁ Λουκᾶς μετ' ἀκριβείας διηγείται 15 ἅπαντα. οἶον τὰ κατὰ τὸν Συμεῶνα καὶ τὴν Ἄνναν καὶ τὸν Ζαχαρίαν καὶ τοὺς Ἀγγέλους καὶ τοὺς ποιμένας, ἅπερ ἅπαντα τοῖς προσέχουσιν ἰκανὰ ἦν παρασχεῖν ἀφορμὰς τὸ γινόμενον συνιδεῖν, ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν ὅτι οὐκ ἔγνωμεν πότε ἐτέχθη, οὔτε ἐν ποίῳ χωρίῳ, τά τε κατὰ τοὺς Μάγους ἅπαντα ὠκονομήθη καὶ τὰ ἄλλα, 20 ἅπερ εἰρήκαμεν.

Χρὴ δὲ σκοπῆσαι ἡμᾶς καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς προφητείας, οὗ γὰρ εἶπεν ὅτι ἐν Βεθλεὲμ μένει, ἀλλ' ἐξελεύσεται· ὥστε καὶ τοῦτο προφητείας ἦν, τὸ γεννηθῆναι ἐκεῖ μόνον. Τινὲς δὲ τῶν Ἰουδαίων ἀναισθητοῦντές φασιν περὶ τοῦ Ζοροβάβελ ταῦτα εἰρῇ- 25 σθαι. πῶς γὰρ ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; οὐ γὰρ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ Βαβυλῶνι ἐτέχθη· ὅθεν καὶ Ζοροβάβελ ἐκλήθη διὰ τὸ ἐκεῖ σπαρῆναι· καὶ ὅσοι τὴν τῶν Σύρων γλῶτταν ἐπίστανται οἰδασιν τὸ λεγόμενον. 14, 13. Διὰ τοῦτο δὲ λέγει.

14, 15. περίβλεπτος γέγονεν.

30

Τίνος δὲ ἕνεκεν εἶπεν ποιμανεῖ—τὸν Ἰσραὴλ καίτοιγε τὴν οἰκουμένην ποιμάναντος; ἵνα μὴ τέως σκανδαλίσθωσιν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ τῶν ἐθνῶν μνημονευομένων· καὶ πῶς φησιν ἐποίμανεν τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαϊκόν; μάλιστα μὲν καὶ τοῦτο γέγονεν. τὸν γὰρ Ἰσραὴλ ἐνταῦθα εἰπὼν, τοὺς αὐτ. πιστ. 14, 17.

35

14, 18. ἐγενήθησαν. εἰ δὲ μὴ πάντας ἐποίμανεν, τοῦτο αὐτῶν ἔγκλημα καὶ κατηγορία μὴ θελησάντων πιστεῦσαι.

Καλεῖ δὲ τοὺς Μάγους ὁ Ἡρώδης νομίζων Ἰουδαίους κήδεσθαι τοῦ παιδίου. ἔτι δὲ καὶ ἀνελεῖν ἐπιχειρῶν τὸ τεχθεῖν, ὅπερ ἐσχάτης ἀνοίας ἦν, οὐχὶ μανίας μόνον. τὰ γὰρ εἰρημένα καὶ τὰ γεγενημένα, ἱκανὰ ἦν ἀποστῆσαι αὐτὸν πάσης τοιαύτης ἐπιχειρήσεως· ὅτε ἀστὴρ καὶ οἱ βάρβαροι τοσαύτην ἐλθόντες ὁδὸν, ἐπὶ τὸ προσκυῖναι τὸν ἐν φάτιγῃ· καὶ ἡ προφητεία προαναφωνοῦσα περὶ αὐτοῦ.

Διατί οὐ ζῆτει τὸν χρ. 14, 29.

14, 31. ἐφάνη, διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοπορίας.

10

16, 4. κἀντεῦθεν. 5. ἀστὴρ, ὡς προγράφται.

16, 18. πρόβατα καὶ μόσχους. ποχ τῆς δὲ ἐκκλ.

16, 29. τὸ μέγεθος. εἰ γὰρ τούτων γενομένων καὶ πολλῶν ἀνθρωπίνως ὠκονομημένων, ἐτόλμησάν τινες εἰπεῖν ὅτι μῦθος ἢ τῆς σαρκὸς ἀνάληψις, ποῦ οὐκ ἂν ἐξέπεσον ἀσεβείας, εἰ πάντα θεο- 15 πρεπῶς καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἔπραττεν; διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς ναὸς πλάττεται, ἀλλὰ καὶ κήσις γίνεται καὶ ἐνναμηνιαῖος χρόνος καὶ τόκος καὶ γαλακτοτροφία. τοὺς μὲν οὖν Μάγους ἐκ.

17, 2. ἑαυτὸν. 15. γυναῖκα αὐτοῦ.

Ἀκούσας δὲ “φεῦγε εἰς Αἴγυπτον,” τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐταράχθη, 20 καὶ εἶπεν, οὐ πρόην ἔλεγες ὅτι σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ νῦν οὐδὲ ἑαυτὸν σώζει; ἐπειδὴ π.

Πέμπεται δὲ εἰς Αἴγυπτον, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, καθὼς φησιν ὁ Εὐαγγελιστὴς, “ὅτι 25 “ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου.”

Διατί δὲ οὐ περὶ ἐτέρας χώρας ὁ προφήτης εἶπεν, καὶ εἰς αὐτὴν ἐξεπέμπετο τὸ παιδίον, ἀλλ’ εἰς Αἴγυπτον; ἔτι δὲ καὶ ἐκ Βαβυλῶνος βαρβάρους παραγενέσθαι ἐποίησεν, καὶ οὐκ ἐξ ἐτέρας χώρας; ἐπειδὴ ἡ Βαβυλὼν καὶ ἡ Αἴγυπτος μάλιστα τῆς γῆς ἀπάσης τῇ φλογὶ τῆς ἀσεβείας ἦσαν ἐκκεκαυμένα, καὶ ὅτι τού- 30 των τῶν δύο χωρῶν πειθομένων, χρηστὰς ἐλπίδας ἡ οἰκουμένη κομίζεται. εἰ δὲ περὶ προφητείας ἀμφιβάλλοιεν Ἰουδαῖοι λέγοντες τὸ “ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου” ἐπ’ αὐτῶν εἰρῆσθαι, εἴποιμεν ἂν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι καὶ οὗτος προφητείας ὁ νόμος ἐστίν, πολλὰ πολλάκις λέγεσθαι μὲν ἐπ’ ἄλλων, πληροῦσθαι δὲ ἐφ’ 35

ἐτέρων. ὅσον τὸ ἐπὶ τοῦ Συμεὼν καὶ Λευὶ εἰρημένον ἐστίν, “δια-
 “μεριῶ γὰρ αὐτούς, φησιν, ἐν Ἰακώβ καὶ διαπερῶ αὐτούς ἐν
 “Ἰσραήλ.” καὶ ἰδοὺ οὐκ ἐπ’ αὐτῶν τοῦτο γέγονεν, ἀλλ’ ἐπὶ τῶν
 ἐγγόνων. καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ Χάμ δὲ παρὰ τοῦ Νῶε λεχθέν, εἰς τοὺς
 Γαβαωνίτας τοὺς ἐγγόνους τοῦ Χαναάν ἐξέβη, καὶ τὸ τοῦ Ἰακώβ 5
 οὕτως ἴδοι τις ἂν συμβάν. αἱ γὰρ εὐλογίαι ἐκεῖναι αἱ λέγουσαι
 “γίνου κύριος τοῦ ἀδελφεοῦ σου, καὶ προσκυνήσουσίν σοι οἱ υἱοὶ
 “τοῦ πατρός σου,” οὐκ ἐξ αὐτοῦ τέλος ἔσχον πῶς γὰρ τοῦ δεδι-
 κότες καὶ τρέμοντος καὶ μυριάκις αὐτὸν προσκυνοῦντος; ἀλλ’ ἐπὶ
 τῶν ἐγγόνων τῶν αὐτοῦ, ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα εἴποι τις ἂν τίς γὰρ 10
 ἀληθέστερος Θεοῦ λεχθείη; ὁ μόσχον προσκυνῶν καὶ τῷ Βεελ-
 φεγῶρ τελούμενος καὶ τοὺς υἱοὺς θύων τοῖς δαιμονίοις; ἢ ὁ φύσει
 Ὑιὸς καὶ τὸν γεγεννηκότα τιμῶν. ὥστε εἰ μὴ οὗτος παρεγένετο,
 οὐδ’ ἂν ἡ προφητεία τέλος ἔλαβεν τὸ προσῆκον. Χρὴ γὰρ σκο-
 πῆσαι πῶς αὐτὸ καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς αἰνίττεται λέγων “ἵνα 15
 “πληρωθῇ,” δεικνὺς ὅτι οὐκ ἂν ἐπληρώθη, εἰ μὴ παραγέγονεν καὶ
 ἡ τοῦ πατριάρχου δὲ εἰς Αἴγυπτον κάθοδος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τῆς
 καθόδου ταύτης τύπον ἐπλήρουν, καὶ γὰρ ἐκεῖνοι θάνατον φεύγοντες
 τὸν ἀπὸ λιμοῦ κατήεσαν, καὶ οὗτος τὸν ἐξ ἐπιβουλῆς θάνατον.
 ἀλλ’ ἐκεῖνοι μὲν κατελθόντες τοῦ λιμοῦ τότε ἀπηλλάγησαν αὐτοὺς 20
 δὲ τὴν χῶραν πᾶσαν καταβάς διὰ τῆς ἐπιβάσεως ἡγίασεν.

Διατί δὲ ὁ Ἄγγελος εἰπὼν ὅτι “φεῦγε εἰς Αἴγυπτον” οὐκ
 ἐπηγγείλατο αὐτοῖς συνοδοιπορεῖν, οὔτε κατιοῦσιν οὔτε ἀνιοῦσιν;
 δεικνὺς διὰ τούτου, ὅτι μέγαν ἔχουσιν συνοδοιπόρον τὸ τεχθέν
 παιδίον.

25

18, 5. ἔμελλεν ἔσεσθαι. 6. τοσαύτης ὁ Θεός.

18, 8. εἰ προῆδει. ποx ἀνύσοντας.

Ib. οἰκονομῶν. Εἰ δὲ ἔτι μικροψυχεῖς, καὶ ἐλάττων εἰ τῆς
 ἐπὶ τούτοις φιλοσοφίας, μάθε τοῦ ταῦτα τολμήσαντος Ἡρώδου
 τὸ τέλος, καὶ μικρὸν ἀνάπνευσον. ταχίστη γὰρ αὐτὸν ὑπὲρ τούτων 30
 κατέλαβεν δίκη· θανάτῳ χαλεπῷ καὶ τούτου τοῦ νῦν τολμηθέντος
 ἐλεεινότερῳ καταλύων τὸν βίον, καὶ ἕτερα μυρία πάσχων κακὰ,
 ἅπερ γνώσεσθε τὴν Ἰωσήπου περὶ τούτων ἐπελθόντες ἱστορίαν.

Τί δὲ κοινόν φησιν τῇ Ῥαχὴλ πρὸς τὴν Βηθλεέμ; τί δὲ τῇ
 Ῥαμᾶ πρὸς τῇ Ῥαχὴλ; φησὶν γὰρ ὁ προφήτης· “φωνὴ ἐν Ῥαμᾶ 35

“ ἡκούσθη, θρῆνος καὶ κλαυθμός· Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς.”

18, 13. τελευτήσασαν.

19, 6. περὶ τούτου. 17. καθαρμόν.

19, 19. μὴ οἶμ. 22. εἰς Ναζαρετ αὐτόματοι. 5

20, 17. ἔθος αεί.

Τίνος δὲ χάριν μετὰ τριάκοντα ἔτη ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἦλθεν ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστός; διὰ τὸ ταύτην εἶναι τὴν ἡλικίαν τὴν πάντα δέξασθαι δυναμένην τὰ ἁμαρτήματα· οὐδὲ γὰρ αἰεὶ πάντα ἡμῖν ἐπιτίθεται τὰ πάθη, ἀλλ’ ἐν μὲν πρώτῃ ἡλικίᾳ 10 πολὺ τὸ ἀνόητον καὶ μικρόψυχον, ἐν δὲ τῇ μετ’ ἐκείνην σφοδρότερα ἢ ἡδονή· καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἢ τῶν χρημάτων ἐπιθυμία· διὰ τοῦτο πᾶσαν τὴν ἡλικίαν ἀναμείνας, καὶ διὰ πάσης πληρώσας τὸν νόμον, οὕτως ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται· καὶ γὰρ λύειν ἔμελλεν τὸν νόμον μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ ἵνα μὴ τινὲς εἴπωσιν, ὅτι διὰ 15 τὸ μὴ δύνασθαι αὐτὸν πληρῶσαι ἔλυσεν αὐτὸν, ὅπερ ἦν ἔσχατον αὐτῷ κατόρθωμα, τουτέστιν τὸ βάπτισμα, καθὼς αὐτός φησιν πρὸς τὸν Ἰωάννην, “ οὕτω πρέπον ἡμῖν ἐστὶν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην,” τοῦτο πληρώσας τὸν νόμον ὅλον ἐτήρησεν, δικαιοσύνην γὰρ τὴν ἐκπλήρωσιν καλεῖ τῶν ἐντολῶν πασῶν. 20

Διατί δὲ βάπτισμα τοῦτο ἐπενοήθη, ὁ βαπτιστὴς δηλοῖ λέγων· “ ὅτι ἐγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτὸν, ἀλλ’ ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ “ τοῦτο ἦλθον ἐν ὕδατι βαπτίζων.”

Εἰ δέ τις εἴποι, καὶ εἰ αὕτη μόνῃ ἡ αἰτία, πῶς φησιν ὁ Λουκᾶς περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἦλθεν εἰς περὶχώρον τοῦ Ἰορδάνου κηρύσσαν 25 βάπτισμα μετανόιας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν; γινωσκέτω ὅτι οὐκ εἶχεν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τοῦτο τὸ βάπτισμα. τὸ γὰρ δῶρον τοῦτο τοῦ μετὰ ταῦτα δοθέντος ἐστὶν, καὶ ἡμετέρου νῦν ὄντος βαπτίσματος· ἐν τούτῳ γὰρ συνετάφημεν τῷ Χριστῷ. ἀλλ’ ἐπειδὴ οὐκ ἤθελον οἱ Ἰουδαῖοι καταγινώσκειν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων, ὥσα- 30 νεὶ διὰ τούτου αὐτοὺς ἔπειθεν ὁμολογεῖν καὶ μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἵνα εὐκολώτερον τὴν μετὰ ταῦτα ἄφεσιν δέξωνται. εἰ γὰρ μὴ κατέγνωσαν ἑαυτῶν, οὐκ ἂν οὐδὲ τὴν χάριν ᾔτησαν. μὴ ζητοῦντες δὲ, οὐκ ἂν οὐδὲ τῆς ἀφέσεως ἔτυχον. μετὰ δὲ ταύτης καὶ ἑτέραν αἰτίαν χρὴ νοεῖν τοῦ βαπτίσματος. ἔστιν δὲ αὕτη 35

ὅτι οὐκ ἦν ἴσον περιίεναι τὰς οἰκίας τὸν βαπτιστὴν, καὶ περιάγειν τὸν Χριστὸν τῆς χειρὸς λαβόμενον, καὶ λέγειν εἰς τοῦτον πιστεύσατε· ὡς πάντων μᾶλλον παραγενομένων καὶ ἀκούοντων τὴν μακαρίαν ἐκείνην φωνὴν ἐνεχθεῖσαν, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτελεσθέντα θεασαμένους ἅπαντα, οὕτω πιστεῦσαι.

5

Διὰ τοῦτο οὖν προτρέπεται πάντας ὁ Ἰωάννης ἐπὶ τὸ βάπτισμα, καὶ γὰρ ἡ τοῦ βαπτίσματος ὑπόληψις καὶ ἡ τοῦ πράγματος ὑπόθεσις πᾶσαν τὴν πόλιν εἴλκεν, καὶ πρὸς τὸν Ἰερδάνην ἐκάλει. παραγενομένους δὲ αὐτοὺς καταστέλλει μὴδὲν μέγα περὶ ἑαυτῶν φαντάζεσθαι, μὴδὲ ἐπὶ τοῖς προγόνοις ἐγκυχεῖσθαι, τοσούτων ὄντας 10 ὑπευθύνους κακῶν, ἀλλὰ μᾶλλον δέχεσθαι τὸν παραγενομένον· καὶ γὰρ συνεσκίαστο τὰ κατὰ τὸν Χριστὸν τέως, καὶ ἐδόκει τεθῆναι παρὰ πολλοῖς διὰ τὴν εἰς Βηθλεὲμ γεγενημένην σφαγὴν. εἰ γὰρ καὶ δώδεκα ἐτῶν γενόμενος ἐξέφηγεν ἑαυτὸν, ἀλλὰ ταχέως καὶ συνεσκίασεν πάλιν· διὰ τοῦτο λαμπροτέρων ἔδει τῶν προσιμίων, 15 καὶ ὑψηλοτέρας ἀρχῆς, καὶ γὰρ περὶ τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς βασιλείας τῆς ἐκεῖ αὐτοῖς ἔλεγεν.

20, 30. τῆς πρότερας καὶ τ. ἐσχ.

21, 13. καὶ εὐκολ. τῆς τραπέζης περιβολὴν, καὶ ἀπραγμο-
νεστέραν τῆς περιβολῆς τὴν οἴκησιν.

20

21, 14. οὐ στέγην—κεκτημένον. 15. τινὸς τοιούτου.

21, 23. ἔτι κρατούσης.

22, 2. διὰ μ. τοῦ Χρ. πρ. αὐτ. ἔπαν.

22, 16. διαφθεῖρον—κ. διατρώγον.

22, 17. λέγεται εἰς φῶς προῖέναι. ποχ πατρολῶαι καὶ μη- 25
τρολῶαι γιν.

22, 29. Τί δέ ἐστι ὅτι δύναται.

23, 1. ποιήσητε. 15. ἐπὶ τῆς εὐγενείας.

23, 32. εἰς δουλ. ἐσχάτους τατ. ἐκ.

24, 2. τῶν ὑποδημάτων. 17. ἀμέτρως.

30

24, 21. διατί γὰρ εἴρηται, ὅτι οὕτω πρέπον ἐστὶν ἡμᾶς πλη-
ρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην, προγέγραπται.

24, 29. κλάδον ἐλ. 32. ἐν ὧψει.

25, 27. πολλοῦ μείζων.

26, 13. μένη. 16. ἀνάγεται. 28. λίθοι οὗτοι.

27, 9. εὐθέως ἔδραπ. 18. δέξονται.

27, 23. ἀνέλθῃ. 25. ἀνέλθῃ.

28, 7. καταληφθέντες. 17. αὐτοῦ τὴν αἰτίαν.

28, 24. ἐφθέγγαντο. Διὰ τί δὲ σημεῖον οὐδὲ ἐν ἐποίησεν ὁ Ἰωάννης; ἵνα καὶ ἐντεῦθεν τὸ πλῆθος τῷ Κυρίῳ ἡμῶν καὶ Θεῷ Ἰη-
σοῦ Χριστῷ προσέλθῃ, τῶν θαυμάτων πρὸς αὐτὸν ἐλκόντων τὸν
λαόν· εἰ γὰρ καὶ τοσούτων οἰκονομηθέντων ἐξηλοτύπουν τῷ δεσπότῃ
Χριστῷ οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου, καὶ οἱ πολλοὶ ὑπώπτευν τὸν
Ἰωάννην εἶναι τὸν Χριστὸν, καὶ οὐκ αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν,
εἰ καὶ θαύματα ἐποίησεν ὁ Ἰωάννης, τί οὐκ ἂν συνέβῃ; 10

29, 4. ἐκλήθησαν. 12. κατεπείγῃ.

30, 6. τῇ γυναικί.

31, 2. περιήει. 3. πολὺς ὄχλος. 9. πρόσκειται.

31, 14. γεννησομένων· καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον· ὅτι οὐκ εἶπεν,
μακάριοι ἐστέ ὑμεῖς, ἐὰν πτωχοὶ γένησθε, ἀλλὰ “μακάριοι οἱ πτω-
χοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.” 15

31, 31. Τίνος δὲ ἕνεκεν οὐκ εἶπεν οἱ ταπεινοὶ ἀλλ’ οἱ πτω- 2
χοί; ὅτι τοῦτο ἐκείνου πλεον. τοὺς γὰρ κατεπιτηχότας ἐνταῦθά
φησιν καὶ τρέμοντας τὰ τοῦ Θεοῦ προστάγματα· καὶ γὰρ πολλοὶ
ταπεινοφροσύνης τρόποι· καὶ ὁ μὲν ταπεινόφρων ἐστὶν συμμέτρως, 20
ὁ δὲ μετ’ ὑπερβολῆς ἀπάσης, ἣν καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἐπαινεῖ
λέγων “καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ
“ἐξουδενώσει.” οὐ τὴν ἀπλῶς καὶ κατεσταλμένην ἡμῖν διάνοιαν
ὑπογράφων, ἀλλὰ τὴν σφόδρα συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμέ-
νην. μακαρίζει δὲ ταύτην, ἥγουν τὴν ταπεινοφροσύνην, ὁ Χριστὸς 25
πρώτην, ἐπειδὴ τὰ μέγιστα τῶν κακῶν, ἃ καὶ τὴν οἰκουμένην ἐλυ-
μήνατο πᾶσαν, ἐξ ἀπονοίας εἰσῆλθεν. ὅτε γὰρ διάβολος τυφωθείς
ἐξέπεσεν, καὶ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ταῖς παρὰ τοῦ διαβόλου φυσηθεὶς
ἐλπίσιν ἐξετραχηλίσθη, καὶ θνητὸς ἐγένετο, προσδόκησας γὰρ
ἔσεσθαι Θεὸς, καὶ ὅπερ εἶχεν ἀπώλεσεν· καὶ πάντες δὲ οἱ μετὰ 30
ταῦτα ἐντεῦθεν εἰς ἀσέβειαν ἐξώκειλαν. διὰ τοῦτο οὖν ὥσπερ τινα
θεμέλιον ἰσχυρὸν τοῦτον πρῶτον προκαταβάλλεται τὸν νόμον, ταύ-
της γὰρ ὑποκειμένης, μετὰ ἀσφαλείας ἅπαντα τὰ ἄλλα ἐπιτίθῃσιν
ὁ οἰκοδομῶν ταύτης δὲ ἀνηρημένης, κἄν μέχρι τῶν οὐρανῶν φθάσῃ

τις πολιτευόμενος, ἅπαντα ὑποσύρεται ῥαδίως, καὶ εἰς χαλεπὸν καταστρέφει τέλος.

31, 25. Διατί δὲ οὐκ εἰσάγει ἐν τάξει παραινέσεως τὰ λεγόμενα καὶ ἐπιταγμάτων, ἀλλ' ἐν τάξει μακαρισμοῦ; ἀνεπαχθέστερον τὸν λόγον ποιῶν, καὶ πᾶσιν ἀνοίγων τὸ τῆς διδασκαλίας στό- 5 διον· οὐ γὰρ εἶπεν ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ' οἱ ταῦτα ποιοῦντες μακάριοι πάντες· ὥστε καὶ δοῦλος ἦς, καὶ πτωχὸς, καὶ ξένος, καὶ ἰδιώτης, οὐδὲν ἔσται τὸ κωλύον σε ἔσεσθαι μακάριον, ἂν τὴν ἀρετὴν ταύτην ζηλώσης.

31, 28. τοῦτο εἶναι. 33. κεκωλυμένον. 34. ἔδηλου. 10

32, 4. Τούτους τοίνυν καὶ αὐτὸς ἐνταῦθα μακαρίζει τοὺς οὕτω λυπούμενους, καὶ οὐδὲ ἀπλῶς λυπούμενους τέθεικεν, ἀλλὰ τοὺς μετ' ἐπιτάσεως τοῦτο ποιοῦντας· διόπερ οὐδὲ εἶπεν λυπούμενοι, ἀλλ' οἱ πενθοῦντες· καὶ γὰρ αὕτη πάλιν ἡ παραινέσις πάσης φιλοσοφίας ἐστὶν διδάσκαλος. εἰ γὰρ οἱ παῖδας ἢ γυναῖκας θρη- 15 νοῦντες ἀπελθόντας ἢ ἄλλον τινα τῶν προσηκόντων, οὐ χρημάτων οὐ σωμάτων ἐρῶσιν κατ' ἐκεῖνον τῆς ὀδύνης τὸν καιρὸν, οὐ δοξῆς ἐφίενται, οὐχ ὕβρεσι παροξύνονται, οὐχ ὑπὸ βασκαναῖς ἀλίσκονται, οὐχ ὑπὸ ἄλλου τινὸς πολιορκοῦνται πάθους, τῷ πένθει μόνῳ προσέχοντες, πολλῷ μᾶλλον οἱ τὰ ἀμαρτήματα πενθοῦντες ἑαυτῶν, 20 ὥς πενθεῖν ἄξιον μείζονα ταύτης ἐπιδείξασθαι ὠφελον φιλοσοφίαν· ὅθεν καὶ τὸ ἔπαθλον μέγα· παρακληθήσονται γάρ, φησιν· δῆλον ὅτι καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ· ἐπειδὴ γάρ φησιν τὸ ἐπιτάγμα φορτικόν ἐστίν, ἰδοὺ ἐγὼ ἀντὶ τούτου παρέχω παράκλησιν· οὐ κατὰ τὴν τοῦ πράγματος ἄξιαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐμὴν φιλανθρωπίαν· οἱ γὰρ 25 πενθοῦντες πλημμελήματα πενθοῦσιν· τοῖς δὲ τοιοῦτοις ἀρκεῖ τὸ συγγνώμης ἀπολαῦσαι· ἐγὼ δὲ καὶ πολλῆς μεταδίδωμι παρακλήσεως. πενθεῖν δὲ ἡμᾶς οὐχ ὑπὲρ τῶν οἰκείων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐτέρων κελεύει πλημμελημένων· οἳ τῶν ἁγίων ἦσαν αἱ ψυχαί, τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Παύλου, τοῦ Δαβίδ· καὶ γὰρ οὕτοι πάν- 30 τες ἀλλότρια πολλάκις ἐπένθησαν κακά.

32, 10. ἐπιζητοῦντας. 11. τῷ πρᾶεῖ τοῦτο.

32, 14. ἀλάζων· λέγει δὲ ταῦτα, οὐ μέχρι τῶν παρόντων ἰστάς, ἀλλὰ μετὰ τούτων κακεῖνα παρέχων· ἅντε γὰρ πνευματι-

κὼν εἶπη τι, οὐκ ἀφαιρεῖται τὰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ. ἂν τέ τι τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ ὑπόσχηται, οὐ μέχρι τούτου τὸ δῶρον ἴστησιν· καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου φησὶν, “ζητεῖτε πρώτων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.” Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου, “ὅτι ὅστις ἀφήκεν ὃ τι οὖν ἕνεκεν ἐμοῦ, ἑκατονταπλα- 5 “σίονα λήψεται ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον “κληρονομήσει.”

32, 18. μετερχομένους. ἐπειδὴ γὰρ ἰδίον ἐστὶν τῆς πλεονεξίας τὸ πλείονα ἐπιθυμεῖν κτᾶσθαι ὑπὲρ τὴν χρείαν, ταύτην ἐκέλευσεν μεταθεῖναι εἰς τὸ μὴ ἀγαπᾶν τὸ πλεῖον. 10

32, 24. ποικίλος.

32, 26. Καὶ δοκεῖ μὲν ἀντίδοσις εἶναι τις ἴση· ἐστὶν δὲ πολὺ μείζων· αὐτοὶ μὲν γὰρ ἐλεοῦσιν ὡς ἄνθρωποι· ἐλεοῦνται δὲ παρὰ τῷ τῶν ὅλων Θεῷ· οὐκ ἐστὶν δὲ ἴσος ἀνθρώπινος ἔλεος καὶ θεῖος· ἀλλ’ ὅσον πονηρίας καὶ ἀγαθότητος τὸ μέσον, τοσοῦτον οὗτος ὁ 15 ἔλεος ἐκείνου διέστηκεν.

32, 31. τὴν ἀνθρώπῳ.

33, 2. τῇ ψυχῇ ποιοῦντας.

33, 3. καὶ πάλιν πνευματικὸν τὸ ἔπαθλον· ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται· καὶ τοῦ φύσει μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἔργον ἐγένε- 20 νετο τοῦτο, τὸ συναγαγεῖν τὰ διεστῶτα, καὶ κατάλλαξαι τὰ ἐκ- πεπολεμωμένα.

33, 5. τῆς ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ τῆς ὑπὲρ ἄλλων προστασίας δι’ εὐσέβειαν.

33, 6. φιλοσοφίαν. καὶ πάλιν τὸ ἔπαθλον πνευματικὸν ὅτι αὐ- 25 τῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Μακαρίζει δὲ καὶ τοὺς ὄνειδι- ζομένους καὶ διωκομένους καὶ πᾶν πονηρὸν ῥῆμα ἀκούοντας, οἷον κἂν γόητες, κἂν πλάνοι, κἂν λυμεῶνες, κἂν ὃ τι οὖν ἕτερον καλοῦν- ται· πλὴν ἵνα μὴ νομίσωμεν ὅτι τὸ κακῶς ἀκούειν ἀπλῶς μακα- ρίους ποιεῖ, δύο τέθεικεν μακαρισμούς, ὅταν καὶ δι’ αὐτὸν, καὶ 30 ὅταν ψευδῇ ὥσιν τὰ λεγόμενα. ἐπεὶ ἂν μὴ ταῦτα προσῇ, οὐ μόνον οὐ μακάριος, ἀλλὰ καὶ ἄθλιος ὁ κακῶς ἀκούων. εἴτα τί τὸ ἔπα- θλον· “ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς.”

Ἡμεῖς δὲ εἰ καὶ μὴ καθ’ ἕκαστον μακαρισμὸν βασιλείαν ἀκού- ομεν, μὴ ἀθυμήσωμεν, πάντας γὰρ τοὺς μακαρισθέντας εἰς τὴν 35

Βασιλείαν εἰσάγει· ὅταν γὰρ εἴπῃ ὅτι παρακληθήσονται οἱ πεν-
θῶντες, καὶ ἐλεηθήσονται οἱ ἐλεοῦντες, καὶ τὸν Θεὸν ὄψονται οἱ
καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, καὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται οἱ εἰρηνοποιοί, οὐδὲν
ἄλλο ἢ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν διὰ τούτων αἰνίττεται· οἱ γὰρ
τούτων ἀπολαύοντες, ἐκείνης ἐπιτεύξονται πάντως. διὰ τοῦτο γὰρ 5
ἐπὶ πάντων τὸν μακαρισμὸν τέθεικεν, ἵνα μηδὲν αἰσθητὸν λογιζώ-
μεθα· οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη μακαριστὸν τὸ ἐν τῷ παρόντι βίῳ συγκατα-
λυόμενον καὶ σκιᾶς ταχύτερον παρατρέχον.

33, 7. Εἰπὼν δὲ ὅτι πολὺς ὁ μισθὸς ὑμῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
ἐπήγαγεν καὶ ἐτέραν παράκλησιν λέγων.

10

33, 11. ὑμεῖς. 12. μέλλετε.

Χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων μακαρισμῶν, ἀδιο-
ρίστως ἔλεγεν, μακάριοι οἱ πτωχοί, μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ἐνταῦθα
δὲ οὐκ ἀδιορίστως αὐτὸ τέθεικεν, ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς τρέπει τὸν
λόγον λέγων, “μακάριοι ἐστὲ ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ εἰπωσιν 15
“πᾶν πονηρόν.” δεικνὺς ὅτι αὐτῶν μάλιστα ἐξαίρετον τοῦτο ἐστίν,
καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους πάντας τῶν διδασκάλων ἴδιον τοῦτο. οὐδὲ
γὰρ δυνατόν τοὺς ἐν ἀρετῇ ζῶντας παρὰ πάντων ἀκούειν καλῶς,
ἀλλὰ καὶ τὸ ὀνειδίζεσθαι καὶ πᾶν πονηρὸν ἀκούειν ῥῆμα καὶ διώ-
κεσθαι. Τὸ δὲ “ἐνεκεν ἐμοῦ” εἴρηται, τὸ ἑαυτοῦ ἀξίωμα ἐνταῦθα 20
αἰνιττόμενος, καὶ τὴν πρὸς τὸν γεγεννηκότα ὁμοτιμίαν· ὥσπερ γὰρ
διὰ τὸν Πατέρα οἱ προφήται ἐκεῖνα ἔπασχον, οὕτως καὶ ὑμεῖς δι’
ἐμὲ τὰ ὅμοια πείσεσθε.

Διατί δὲ εἶπεν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν; δεικνὺς καὶ αὐ-
τοὺς ἤδη προφήτας γενομένους.

25

Τίνος δὲ χάριν τοιοῦτον μέγα μισθὸν τίθῃσιν ὑπὲρ κατηγοριῶν
μόνον; ἐπειδὴ μάλιστα τῶν πραγμάτων αὐτῶν χαλεπώτερον αὐτὰ
δάκνουσιν. ἐν μὲν γὰρ τοῖς κινδύνοις πολλὰ τὰ κουφίζοντα τὸν
πόνον εἰσὶν, τοὺς πολλοὺς ἔχειν ἐπαινοῦντας καὶ ἀνακηρύττοντας,
ἐν δὲ τῇ κατηγορίᾳ, ἀνήρηται ἡ παραμυθία· οὔτε γὰρ δοκεῖ εἶναι 30
μέγα τὸ καθόρθωμα. πολλοὶ γοῦν καὶ ἐπὶ βρόχον^a ἦλθον, πονηρὰν
οὐ φέροντες δοῖαν, καὶ τί θαυμάζομεν εἰ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων

^a Cod. ἐπιβρόχον. Lat. “et multi quidem ad laqueum propterea
“cucurrerunt.”

τοῦτο συμβαίνει; ὅπου γε καὶ Ἰὼβ ὁ ἄδαμάς καὶ πέτρας στερρό-
 τερες, ἥνικα μὲν τὰ χρήματα ἀφήρητο καὶ τὰ ἀνήκεστα ἔπασχεν
 δεινὰ, καὶ ἅπαις ἐξαίφνης ἐγένετο, καὶ πηγὴν σκολῆκων τὸ σῶμα
 ἀναβλύζον ἐώρα, καὶ τὴν γυναῖκα ἐπικειμένην, ταῦτα πάντα διε-
 κρούσατο. ἐπειδὴ δὲ εἶδεν τοὺς φίλους ὀνειδίζοντας, τότε ἐθору-
 βήθη, τότε ἐταράχθη ὁ γενηαῖος καὶ μέγας ἀνὴρ. καὶ ὁ Δαβὶδ δὲ
 ἅπαντα ἀφείς ἅπερ ἔπαθεν, ἀντὶ τῆς κατηγορίας τοῦ Σεμεὶ
 ἀμοιβὴν ἐξήτει παρὰ τοῦ Θεοῦ “ἄφες γὰρ αὐτόν,” φησιν,
 “ὅπως ἴδῃ τὴν ταπείνωσίν μου ὁ Θεός, καὶ ἀνταποδώσῃ μοι
 “ἀγαθὰ ἀντὶ τῶν κατηγοριῶν αὐτοῦ.” διὰ δὲ τοῦτο πολὺν τὸν 10
 μισθὸν τέθεικεν ὁ Χριστὸς ὑπὲρ κατηγοριῶν μόνον. Χρὴ δὲ
 καὶ τοῦτο γινώσκειν ὅτι διὰ τοῦτο ἔσχατον πάντων τέθεικεν τὸ
 ὑπομένειν κατηγορίας, ὡς μέγα τι ὑπάρχον. ἔτι δὲ καὶ ὅτι ἕκαστος
 μακαρισμὸς εἰς τοῦ ἐνὸς ἔχεται, ὥσπερ τις σειρά χρυσῇ οἷον ὁ
 πτωχὸς τῷ πνεύματι πάντως καὶ τὰ οἰκεία πενήσει ἀμαρτήματα· 15
 ὁ πενήθων καὶ πρᾶος ἔσται, καὶ ὁ δίκαιος καὶ ἐλεήμων· ἐξ ὧν γίνεται
 καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ· ὁ δὲ τοιοῦτος καὶ εἰρηνοποιὸς· ὁ δὲ πάντα
 ταῦτα κατορθώκως, καὶ πρὸς κινδύνους ἔσται παρεσκευασμένος, καὶ
 οὐ ταραχθήσεται ἀκούων κακῶς.

33, 16. τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. 19. παρασκεύσατε. 20

“Ὅτε γὰρ πρᾶος καὶ ἐπεικὴς καὶ ἐλεήμων καὶ δίκαιος, οὐκ εἰς
 ἑαυτὸν συγκλείει τὰ κατορθώματα μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας
 ἐξαπλοῖ. τί οὖν τὰ σεσηπότα οὗτοι διώρθωσαν; οὐδαμῶς· οὐδὲ γὰρ
 δυνατόν τὰ ἐφθορότα ἤδη ἐπιτάσσοντας ἄλλας ὠφελεῖν· οὐδὲ τοῦτο
 ἐποίουν, ἀλλὰ ἀνανεωθέντα πρότερον καὶ τῆς δυσωδίας ἀπαλλα- 25
 γέντα ἐκείνης. εἴτα παραδοθέντα αὐτοῖς, τότε ἥλιζον κατέχοντες,
 διατηροῦντες ἐν τῇ νεαρότητι ταύτῃ, ἣν παρὰ τοῦ θεοπύτου ἡμῶν
 ἔλαβον. τὸ μὲν γὰρ ἀπαλλαγῆναι τῆς σηπεδόνος τῶν ἀμαρτημά-
 των τὸ κατόρθωμα τοῦ Χριστοῦ γέγονεν· τὸ δὲ μηκέτι ἐπ’ ἐκείνην
 ἐπανελθεῖν, τῆς τούτων σπουδῆς ἔργον ἦν. 30

Ὅρᾳς πῶς κατὰ μικρὸν καὶ τῶν προφητῶν δείκνυσιν αὐτοὺς
 ὄντας βελτίους. οὐ γὰρ τῆς Παλαιστίνης διδασκάλους φησὶν
 εἶναι, ἀλλὰ τῆς γῆς ἀπάσης, καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ὅτι οὐ κολα-
 κεύοντες ἀλλὰ ἐπιστύφοντες ὥσπερ τὸ ἄλλας, οὕτω ποθεινοὶ πᾶσιν
 ἐγένοντο.

33, 27. δώσῃ παραδῶτε.

34, 12. βελτίον. καὶ γὰρ ὥσπερ ὑπόπτεροι γινόμενοι τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος σφοδρότερον τὴν γῆν ἐπέδραμον ἅπασαν, σπείροντες τῆς εὐσεβείας τὸ φῶς.

34, 13. οὕτως ἔσεσθε. 14. καταφανεῖς.

5

34, 15. φαίνων. διὰ τούτων εἰς ἀκρίβειαν βίου παιδεύων αὐτοὺς καὶ ἐναγωνίους ποιῶν, ὡς ὑπὸ τῶν ἀπάντων ὀφθαλμοὺς κειμένους, καὶ ἐν μέσῳ τῇ τῆς οἰκουμένης ἀγωνιζομένους θεάτρῳ. ἔτι δὲ καὶ τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐμφαίνει τοῦτο. ὥσπερ γὰρ φησιν, τὴν ἀκτῖνα κρυβῆναι οὐκ ἐνι, οὕτω τὸ κήρυγμα ἀδύνατον σιγηθῆναι καὶ 10 λαθεῖν, ἀλλὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν καταλήψεται. τοῦτο μὲν οὖν τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐνδείκνυται.

34, 16. παρ' ὑμῶν.

34, 21. ὥσπερ οὖν καὶ τὰ ἐναντία ποιοῦντες, οὐ μόνον τοὺς ἀνθρώπους ἀπολεῖτε, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα βλασφημεῖσθαι 15 ποιήσετε.

1b. οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἅπαντων ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς ἐπλήρωσεν, δῆλον ἐξ ὧν εἶπεν πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὡς προγεγραπται· “ὅτι καὶ οὕτω πρέπον ἡμῖν ἐστὶν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην.”

Τοὺς δὲ προφῆτας πῶς ἐπλήρωσεν; δι' ὧν τὰ περὶ αὐτοῦ λεχ- 20 θέντα ὑπ' αὐτῶν ἅπαντα τοῖς ἔργοις ἐβεβαίωσεν, καθὼς ὁ Εὐαγγελιστὴς φησιν, ἵνα πληρωθῇ διὰ τοῦ προφήτου τὸ ῥηθέν. καὶ ἡνίκα ἐτέχθη, καὶ ἡνίκα τὰ παῖδιά τὸν θαυμαστὸν ὕμνον ᾄδον, καὶ ἡνίκα ἐπὶ τῆς ὄνου ἐκάθισεν, καὶ ἐφ' ἐτέρων δὲ πλειόνων, ἅπερ ἅπαντα ἀπλήρωτα ἔμελλεν εἶναι εἰ μὴ παρεγένετο. 25

35, 2. μετασχ. καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ἐτέραν εἰσάγει πολιτείαν, ὡς καὶ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἄλλην καλουμένου πατρίδα καὶ βίου παρασκευὴν ὑψηλοτέραν.

35, 5. ἀπαρτήσας.

35, 10. περισσεύσῃ· τοὺς γὰρ τὰ αὐτὰ ποιοῦντας ἅπερ ἐποίουν 30 ἐκείνοι, οὐκ ἦν περισσεῦσαι κατὰ τὸν δικαιοσύνης λόγον.

35, 14. δεομένοις· τὰς δὲ οὕτω μεγάλας καὶ ὑψηλὰς οὐσας ἐντολὰς ἐλαχίστας ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ ὥσπερ ἑαυτὸν ἐταπεινώσεν, οὕτως καὶ τὰ μέτρια πολλαχοῦ περὶ ἑαυτοῦ φθέγγεται. ἔτι δὲ

καὶ περὶ τῆς ἑαυτοῦ νομοθεσίας, παιδεύων ἡμᾶς καὶ ἐν τούτῳ πανταχοῦ μετριάξεν.

35, 22. ποιήσῃ κ. διδάξῃ.

35, 25. Ἔτι δὲ καὶ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἕτερον προστιθέντι. ὥσπερ γὰρ τὸν διδάσκοντα ἄνευ τοῦ ποιεῖν κατακρίνει, καθὼς φησιν ὁ Ἀπόστολος “ὅτι ὁ διδάσκων τὸν ἕτερον σεαυτὸν οὐ διδάσκεις,” οὕτως τὸ ποιεῖν μὲν, ἐτέροις δὲ μὴ ὑφηγεῖσθαι, ἐλαττοῖ τὸν μισθόν. δεῖ τοίνυν ἐκάτερα ποιεῖν, καὶ πρότερον ἑαυτὸν κατορθώσαντα, οὕτω καὶ ἐπὶ τὴν τῶν ἄλλων ἐκβαίνειν ἐπιτέλειαν· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ αὐτὸς τὴν ποιήσιν πρὸ τῆς διδασκαλίας τέθεικεν, δεικνὺς ὅτι οὐ- 10 τως μάλιστά τις διδάξαι δυνήσεται· ἐτέρως δὲ οὐδαμῶς. ἀκούσεται γὰρ, ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν· ὁ γὰρ ἑαυτὸν διδάξαι μὴ δυνηθεὶς, καὶ ἐτέρους ἐπιχειρῶν διορθοῦν, πολλοὺς ἔξει κωμωδοῦντας αὐτόν.

Εἰπὼν δὲ “περὶσεῦσαι τὴν δικαιοσύνην πλεῖον τῶν γραμμα- 15 “τέων καὶ Φαρισαίων” οὐχ ἀπλῶς λέγει τῶν παρανομῶν, ἀλλὰ τῶν κατορθούντων, οὐ γὰρ ἂν εἰ μὴ κατώρθουν ἔφησεν ἔχειν δικαιοσύνην· οὐδὲ ἂν τὴν οὐκ οὔσαν παρέβαλλε τῇ οὕσῃ, καὶ ἐκ μέρους. οὗτοι γὰρ οἱ κατορθοῦντες γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι καὶ ἀπαρχαὶ καὶ δεκάτας προσέφερον, καὶ νηστείας ἐφύλαττον, καὶ τὰ ἄλλα 20 τὰ τοῦ νόμου ἐτήρουν. διὸ ἡμῖν πλείονος χρὴ τῆς ἐπιτάσεως πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν τήρησιν.

35, 29. προσέστη τοῖς ἀκ. εἰ δὲ καὶ πάλιν εἶπεν, ἡκούσατε ὅτι ἐρρήθη τοῖς ἀρχαίοις παρὰ τοῦ Πατρὸς μου· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μείζων ἔδοξεν εἶναι ὁ αὐθαδισμός· διὸ μὴ ἀπλῶς αὐτὸ τέθεικεν. 25 εἰπὼν δὲ ὅτι ἐρρήθη τοῖς ἀρχαίοις, ἐνέφησεν πολὺν εἶναι τὸν χρόνον ἐξ οὗ τὴν ἐντολὴν ταύτην ἔλαβον. τοῦτο δὲ ἐποίησεν ἵνα ἐντρέψῃ τὸν ἀκροατὴν τὸν ἀναδύομενον πρὸς τὸ ὑψηλότερον ἐκβῆναι τῶν ἐπιταγμάτων. ὥσανεὶ διδάσκαλος παιδίων ῥαθυμοῦντι λέγει οὐκ οἶσθα πόσον ἀνῆλθωσας χρόνον συλλαβὰς μελετῶν. τοῦτο δὴ καὶ 30 αὐτὸς αἰνιττόμενος τῷ τῶν ἀρχαίων ὀνόματι, ἐκκαλεῖται λοιπὸν αὐτοὺς πρὸς τὰ μείζονα τῶν διδαγμάτων.

35, 34. ἡ δικαίων ἢ πατρ.

36, 10. λυμῶν.

36, 11. ἐκδικῶμεν, ἀλλ' ἐτέρους ἀμαρτάνοντας ἐπιστρέψωμεν. 35

36, 18. λέγωμεν. 19. ἢ εἰπὲ τῷ θεῷ σύ.

36, 22. φησί. τέθεικε δὲ αὐτὸ νῦν, ἵνα μὴ δοξῇ πανταχοῦ ξενίζειν καὶ καινοτομεῖν.

36, 28. καὶ λοιδορ. κ. ὕβρ. καὶ ἐπιорκίαι καὶ τὸ ψευδομαρτυρεῖν μὴ τοίνυν εἰ ῥῆμα ψιλόν ἐστὶν ἴδετε, ἀλλ' εἰ μὴ πολὺν ἔχει τὸν 5 κίνδυνον, τοῦτο ἐξετάσωμεν. ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι ἐν τῷ τῆς ἐχθρᾶς χαιρῷ, τῆς ὀργῆς ἐκκασιμένης καὶ τῆς ψυχῆς ἐμπιπραμένης, καὶ τὸ μικρὸν μέγα φαίνεται; διὰ τοῦτο τῷ μωρὸν ὀνομάζοντι τὸ τῆς γεέννης ἠπειλήσεν πῦρ. ἐπειδὴ ὅ τῶν ἀλόγων διεστήκαμεν, καὶ ὅ μάλιστα ἐσμεν ἄνθρωποι, τῷ νῷ καὶ τῇ συνέσει, τοῦτο ἐστέρησεν 10 τὸν ἀδελφόν· ὁ γὰρ ὕβριστὴς τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν λυμαίνεται, μυρίους τὸν πλησίον περιβάλλων δεινοῖς. μὴ τοίνυν ὑπερβολῆς τιнос εἶναι νομίσωμεν τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἐννοήσαντες τὰ ἐξ αὐτῶν κατορθούμενα, θαυμάσωμεν τῶν πραγμάτων τὴν ἡμερότητα· οὐδὲν γὰρ τῷ Θεῷ περισπούδαστον ὡς τὸ ἡμῶσθαι καὶ συνδεδεσθαι ἡμᾶς 15 ἀλλήλοις διὰ τῆς ἀγάπης. εἰσὶν δὲ τινες ὅτι τὸ μωρὸν μὲν εἰπεῖν τὸν πλησίον παραιτοῦνται· ἐτέρως δὲ αὐτὸν καθυβρίζουσιν ἑαυτοὺς ἐξαπατῶντες· καὶ γὰρ ὑπ' ἐλαχίστης ὕβρεως μεγάλη κόλασις τοῖς ὕβρισταῖς ἐναπόκειται.

36, 33. κ. τὰ ἐξῆς. πολλὴν ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν ἀγαθότητα καὶ 20 τὴν φιλανθρωπίαν ὑπερβάλλουσαν· διότι τῆς εἰς αὐτὸν καταφρονεῖ τιμῆς ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης· δεικνὺς ὡς οὐδὲ τὰ πρότερα ἐξ ἀπεχθείας τινὸς οὐδὲ ἐπιθυμίας κολάσεως ἠπειλήσεν, ἀλλὰ ἀπὸ φιλοστοργίας πολλῆς. ἐγκοπτέσθω γάρ, φησιν, ἡ ἐμὴ λατρεία, ἵνα ἡ σὴ ἀγάπη μείνῃ. ἐπειδὴ καὶ τοῦτο θυσία ἐστὶν ἡ πρὸς τὸν 25 πλησίον καταλλαγή· δύο ταῦτα ἐκ τούτου αἰνιττόμενος, ὅτι περ πολυτίμητον θυσίαν τὴν ἀγάπην ταύτην ἡγεῖται, καὶ ὅτι ταύτης ἄνευ οὐδὲ ἐκείνην προσδέχεται· ἔτι δὲ καὶ ἀφόρητον τιθεῖς ἀνάγκην τῆς καταλλαγῆς, ἵνα καὶ μὴ διὰ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, διὰ γούν τὸ μὴ κεῖσθαι ἀτέλεστον τὴν θυσίαν, ἐπειχθῇ 30 σεται καταλλαγήναι τῷ λυπουμενῷ, τοῦ καταλῦσαι τὴν ἐχθράν.

36, 34. δηλῶν.

37, 16. ἀδικεῖσθαι· εἰ δὲ μέγα τοῦτο, μὴ θαυμάσης· διὰ γὰρ τοῦτο πάντας ἐκείνους τέθεικεν τοὺς μακαρισμοὺς, ἵνα εὐκόλως δεξώμεθα ταύτην τε καὶ τὰς λοιπὰς νομοθεσίας.

38, 20. τ. εὖμ. ὄψεις.

Εἰπὼν δὲ ὅτι ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίξῃ σε, καὶ ἡ χεὶρ σου καὶ τὰ ἑξῆς· οὐ περὶ μελῶν ἔλεγεν τοῦτο φησιν, ἄπαγε· εἰ γὰρ περὶ μελῶν ἔλεγεν, οὐκ ἂν περὶ ἐνὸς εἶπεν ὀφθαλμοῦ· οὐδ' ἂν περὶ τοῦ δεξιοῦ σκανδαλιζόμενος, εὐδηλον ὅτι καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρι-5 στεροῦ. τίνος οὖν ἕνεκεν τὸν δεξιὸν ἔθηκεν καὶ τὴν χεῖρα προσέθηκεν; ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐ περὶ μελῶν ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τῶν οἰκείως πρὸς ἡμᾶς ἐχόντων.

39, 19. εἰσάγει. οὐ μὴν ἀπλῶς τοῦτο ποιεῖν ὁ νόμος ἐκέλευεν, ἀλλὰ δόντα βιβλίον ἀποστασίῳ τῇ γυναικί, ὥστε μὴ εἶναι κυρίαν 10 πάλιν ἐπ' αὐτὸν ἐπανελθεῖν· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ἀλλὰ πάλιν μετὰ τὸ λαβεῖν ἄλλην ἐξῆν τὴν προτέραν ἐπαναγαγεῖν, πολλὴ ἡ σύγχυσις ἔμελλεν εἶναι, συνεχῶς τὰς ἀλλήλων λαμβανόντων πάντων· καὶ μοιχεία τὸ πρᾶγμα λοιπὸν ἦν σαφές· (sic) διόπερ οὐ μικρὰν ἐπενόησεν παραμυθίαν τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίῳ. συν-15 εχωρεῖτο δὲ ταῦτα, ἵνα μὴ ὁ μισῶν σφάξῃ τὴν μισουμένην. τοιοῦτο γὰρ τῶν Ἰουδαίων τὸ ἔθος· οἱ γὰρ παῖδων μὴ φειδόμενοι, καὶ προφῆτας ἀναιροῦντες, πολλῷ μᾶλλον γυναικῶν οὐκ ἂν ἐφείσαντο.

39, 20. ἐπήγαγεν.

39, 23. αὐτῇ. κωλύων ἀφορμὰς παρέχειν μικροψυχίας· διὰ δὲ 20 τοῦ εἰπεῖν, “ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου “πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι.”

1b. ἔμφοβον.

40, 9. τοῦτο τὸ ἔθος.

40, 10. τοσοῦτον γὰρ τούτου ἀφέστηκας, φησιν, τουτέστιν τοῦ 25 ὁμνύειν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐδὲ τὸ πάντων ἔσχατον ἐργάσασθαι ἐν τῇ κεφαλῇ δυνήσῃ. οὐ γὰρ οὐ δύνασαι ἐξενεγκεῖν τρίχα, ἀλλ' οὐδὲ τὴν αὐτῆς ἀλλάξαι ποιότητα.

Τί οὖν ἂν ἀπαιτῇ τίς, φησιν, ὄρκον καὶ ἀνάγκην ἐπάγει; ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος τῆς ἀνάγκης ἔστω δυνατώτερος. ἐπεὶ τὸ μέλλεις τοι-30 αὐτας προβάλλεσθαι προφάσεις οὐδὲν φυλάξεις τῶν ἐπιταχθέντων· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἐρεῖς· τί οὖν ἂν μάχιμος ᾖ καὶ δαπανηρά; καὶ ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ δεξιοῦ, τί οὖν ἂν φιλῶ αὐτόν; καὶ ἐπὶ τῆς ὄψεως τῆς ἀκολάστου, τί οὖν ἂν μὴ δύναμαι ὀρᾶν; καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὀργῆς, τί οὖν ἐὰν προπετιῆς ὑπάρχω 35

καὶ μὴ δύναμαι γλώττης κρατεῖν; καὶ πάντα οὕτως ἀπλῶς καταπατήσεις τὰ θεῖα προστάγματα πρὸς ὄλεθρον τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς. τοῦτο δὲ οὐδὲ ἐπὶ τῶν νόμων τῶν ἀνθρωπίνων ἐτόλμησας ἂν προβαλέσθαι πιτέ. προσέθηκεν δὲ ὅτι τὸ περισσὸν τοῦ ναὶ καὶ τοῦ οὐ ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν, ἵνα τούτοις μόνοις τύχωμεν, τουτέστιν τῷ 5 ναὶ καὶ τῷ οὐ.

Τί οὖν φησιν; εἰ ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν τὸ περισσὸν τοῦ ναὶ καὶ τοῦ οὐ, πῶς οἱ ἀρχαῖοι οὐκ ἐκωλύοντο τὸ ὁμνῆσαι; διὰ τὸ αὐτῶν ἀσθενές· συγκαταβαίνων γὰρ αὐτοῖς ὁ νόμος τοῦτο προσέτασεν· καὶ πῶς ἂν τὸ αὐτὸ γένοιτό, φησιν, νῦν μὲν καλόν, νῦν δὲ οὐ 10 καλόν; ὥσπερ ἐπὶ τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας· τὸ γὰρ βαστάζεσθαι ἐν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ καλόν, μετὰ δὲ ταῦτα ὀλέθριον τὸ μεμασμημένην τροφὴν ἐσθίειν ἐν μὲν προσιμίαις τῆς ζωῆς ἡμῶν καλόν, μετὰ δὲ ταῦτα βδελυγμίας γέμει. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τοῦ γαλακτοτροφεῖσθαι, ἐν ἀρχῇ μὲν χρήσιμον, μετὰ δὲ ταῦτα 15 βλαβερόν.

Εἰπὼν ὅτι ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ τὰ ἐξῆς. διὰ τοῦτο ἐβεβαίωσεν ὅτι ἄπερ πρότερον ἔλεγεν, ἂν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔξελε αὐτόν, ὅτι οὐχὶ ὀφθαλμοῦ ἐκκοπὴν νομοθετεῖ, ἀλλὰ περὶ τῶν διὰ φιλίας βλαπτόντων ἡμᾶς. ὁ γὰρ μὴδὲ ἐτέρου 20 ἐξορύττοντος τὸν ὀφθαλμὸν ἐπιτρέπων ἐκκόψαι τὸν ἐκείνου, πῶς ἂν τὸν ἑαυτοῦ ἐκκόπτειν ἐνομοθέτησεν;

Εἰπὼν τοίνυν ἐνταῦθα τὸν παλαιὸν νόμον, τουτέστιν ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, αὐτὸς ὑψηλότερόν τι νομοθετεῖ· καὶ δείκνυσιν οὐ τὸν ἀδελφὸν ὄντα τὸν ταῦτα ἐργασάμενον ἀλλὰ τὸν πονηρὸν, διὰ 25 τοῦτο καὶ ἐπήγαγεν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ.

40, 24. φησιν. ὥσπερ γὰρ ὅταν λέγῃ ὁ καλὸν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μωρὸν, ἔνοχος ἔσται τῇ γενεῇ, οὐ περὶ τοῦ ῥήματος τούτου λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὕβρεως ἀπάσης, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, οὐχ ἵνα ῥαπιζόμενοι μόνον φέρωμεν γενναίως νομοθετῇ, (sic) ἀλλ' 30 ἵνα καὶ πᾶν ὅτι οὖν πάσχοντες δεινὸν μὴ θορυβώμεθα. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ πληγῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ χρημάτων βούλεται τὴν τοιαύτην ἀνεξικακίαν παρέχεσθαι.

Ib. εἰπὼν δὲ τῷ θαλ. κ. τ. ε. om. Cod. B.

40, 32. περιεβάλλοντο. πρῶτον μὲν γὰρ οὐδεὶς ἂν οὕτω δια- 35

κειμένοις ἐπιτίθετο. δεύτερον εἰ καὶ ἔτυχεν τις οὕτως ἄγριος καὶ ἀνήμερος ὥς καὶ μέχρι τοσούτου προελθεῖν· ἀλλὰ πολλῶ πλείους ἂν ἐφάνησαν οἱ τὸν οὕτω φιλοσοφοῦντα, οὐχ ἱματίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ σαρκὶ τῇ ἑαυτῶν, εἶγε οἶόν τε ἦν, περιβάλλοντες· εἰ δὲ μὴ, οὐδ' οὕτως αἰσχρὸν ἦν· οὐ γὰρ τὸ οὕτως γυμνοῦσθαι καλόν, ἀλλὰ 5 τὸ οὕτως ἐνδύεσθαι· καθάπερ νῦν εἰσὶν τινες ἱματίοις πολυτελέσιν ἀμφιεννύμενοι, τοῦτο καὶ αἰσχρὸν καὶ καταγέλαστον. διὰ τοῦτο ἐκείνους μὲν ὁ Θεὸς ἐπήνεσεν, τούτοις δὲ ἐγκαλεῖ καὶ διὰ προφητῶν καὶ διὰ Ἀποστόλων.

41, 4. Κελεύει δὲ καὶ τῷ αἰτοῦντι διδόναι καὶ τὸν θέλοντα 10 δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆναι. ταῦτα δὲ τῶν προειρημένων ἐλάττονα εἰσιν, ἀλλὰ μὴ θαυμάσωμεν, τοῦτο γὰρ εἴωθεν ποιεῖν ἀναμιγνύς τοῖς μεγάλοις τὰ μικρά.

41, 9. γινομένην. ἀλλαχού δὲ καὶ ἐπιτείνει αὐτὸ, ἐκείνοις λέγων διδόναι παρ' ὧν οὐ προσδοκῶμεν ἀπολαμβάνειν. 15

41, 22. οὐ μόνον om.

42, 14. Μετὰ τὸ εἰπεῖν τὰ δυνάμενα πείσαι ποιεῖν τι τῶν δεόντων, τό τε λοιπὸν περὶ τοῦ τ. κενῆς δοξῆς.

42, 17. αὐτὰ ποιεῖν. Ib. διὸ οὐδὲ ἅπ. 19. τοῦτο ἐπηγ.

42, 21. καὶ μὴ ποιῶντα ἔμπροσθεν πάλιν πρὸς τὸ θεαθῆναι 20 ποιεῖν.

42, 27. οὐ τοῦτο ζητῶ.

42, 29. Ἀπαγορεύσας τοίνυν τὸ πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν· καὶ τὴν ἐκ τούτου ζημίαν διδάσκει τὸ μάτην καὶ εἰκῇ τοῦτο ποιεῖν, οὐκ ἔχετε γάρ, φησιν, μισθὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς 25 οὐρανοῖς. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ πάλιν διηγείρειν αὐτῶν τὰ φρονήματα· ἀναμνήσας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ οὐρανοῦ· ἐντρέπων τῇ τοῦ γεννήσαντος μνήμῃ.

43, 1. κ. ἄλλ. σαλπ. τὴν ἐπιδ. λέγει om. Cod. B.

43, 3. ἀπανθρωπίας. Οὐ γὰρ διὰ τὸ πλησίον ἐλεεῖν ἐποιεῖν, 30 ἀλλὰ διὰ τὸ δεξιῆς ἀπολαύειν αὐτούς, ὅπερ ἐσχάτης ἦν ὁμότητος· ἐτέρου λιμῶ διαφθειρομένου δόξαν ζητεῖν καὶ μὴ λύειν τὴν συμφοράν. οὐκ ἄρα οἷν τὸ δοῦναι ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ τὸ ὥς χρή δοῦναι· ἐστὶν τὸ ζητούμενον, καὶ διὰ τοῦτο δοῦναι. Εἰπὼν πῶς δεῖ μὴ ποιεῖν, δείκνυσιν πάλιν πῶς δεῖ ποιεῖν. 35

43, 10. οὐδὲν γὰρ οὐ μικρὸν οὐ μέγα τις ποιῶν λήσεται τὸν Θεόν, καὶ (Cod. καί) δόξῃ τοὺς ἀνθρώπους λανθάνειν· διότι πανταχοῦ πάρεστιν ὁ Θεός· καὶ ὅτι οὐ μέχρι τοῦ παρόντος βίου τὰ ἡμέτερα ἔσθηκεν. ἀλλὰ φοβερὸν ἐντεῦθεν ἡμᾶς ἐκδημήσαντας ἐκδέχεται δικαστήριον, καὶ αἱ τῶν πεπραγμένων ἀπάντων εὐθύναι καὶ 5 τιμαὶ καὶ κολάσεις. εἰ γὰρ καὶ βούλῃ, φησι, θεατὰς τινὰς ἔχειν τῶν ὑπὸ σοῦ γινομένων ἀγαθῶν ἔργων, ἰδοὺ ἔχεις οὐκ Ἀγγέλους, οὐκ Ἀρχαγγέλους, ἀλλὰ τὸν τῶν ὅλων Θεόν. εἰ δὲ καὶ ἀνθρώπους ἐπιθυμεῖς ἔχειν θεωροῦς, οὐδὲ ταύτης σε ἀποστερεῖ τῆς ἐπιθυμίας καιρῷ τῷ προσήκοντι. ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι αὐτός σε ὁ 10 Θεὸς ἀνακηρύξει τῆς οἰκουμένης παρουσίας ἀπάσης· ὥστε εἰ βούλει μάλιστα ἀνθρώπους ἰδεῖν σου τὰ κατορθώματα, κρύψον αὐτοὺς νῦν, ἵνα μετὰ πλείονος τιμῆς τότε ἅμα πάντες θεάσονται τοῦ Θεοῦ φανερά ποιοῦντος καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνακηρύττοντος. νῦν μὲν γάρ σου καὶ καταγνώσκονται ὡς κενოდόξου οἱ βλέποντές σε, στεφανού- 15 μενον δὲ τότε ἰδόντες, οὐ μόνον οὐ καταγνώσκονται, ἀλλὰ καὶ θαυμάζονται ἅπαντες.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ προτεύχεσθαι διδάσκων ἡμᾶς ὁ δεσπότης τῆς ὁρατῆς τε πάσης καὶ ἀοράτου κτίσεως Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν φησιν, οὐκ ἔσσεσθε. κ. τ. λ., 25.

20

43, 29. οὐ γὰρ μελλ.

43, 31. περιφέρεις et ποχ ἀπελεύση. χ. τοῦτο γὰρ αὐτὸς ἐβουλήθη.

44, 6. σφ. μὲν οὖν, ἀλλὰ μετὰ γνώμης ὀρθῆς.

44, 9. καταδ. ποιεῖν. 21. βαττολογήσητε.

25

44, 22. φλοισαρίαν. 33. ἄωρεῖ τῶν νυκτῶν.

45, 3. Διδάσκων ἡμᾶς πῶς δεῖ προσ.

1b. ἀναπτεροῖ. ἀνυψοῖ, —προσηλοῖ προστάσσαν.

45, 26. ὁ Ἀπόστολος. ὁ γὰρ τοῦτον ἔχων τὸν ἔρωτα, οὔτε ὑπὸ τῶν χρηστῶν τοῦ βίου τούτου φυσηθῆναι δύναται, οὔτε ὑπὸ τῶν 30 λυπηρῶν ταπεινωθῆναι, ἀλλ' ὡς ἐν αὐτοῖς διατρίβων τοῖς οὐρανοῖς ἐκατέρας ἀπῆλλαται τῆς ἀνωμαλίας.

45, 28. ἱπ. οἱ Ἀγγελοι, τὰ δὲ παρακούουσιν.

45, 29. εἴκουσι.

45, 30. πάντα καθάπερ θέλεις ἵνα πληρῶμεν—οὐκ εἶπεν δὲ 35

γενηθήτω τὸ θέλημά σου ἐν ἐμοὶ ἢ ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς γῆς, ὥστε λυθῆναι τὴν πλάνην καὶ φυτευθῆναι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐκβληθῆναι τὴν κακίαν ἅπασαν, καὶ ἐπανελθεῖν ἀρετὴν· καὶ μηδὲν ἐν τούτῳ διαφέρειν λοιπὸν τὸν οὐρανὸν τῆς γῆς.

45, 33. τὸν ἐφ. λέγει. χρὴ δὲ σκοπεῖν πῶς καὶ ἐν τοῖς σωμα-5
τικοῖς πολὺ τὸ πνευματικόν. οὐ γὰρ ὑπὲρ χρημάτων, οὐδὲ ὑπὲρ
τροφῆς οὐδὲ ὑπὲρ πολυτελείας οὐδὲ ὑπὲρ ἄλλου τῶν τοιούτων
οὐδενός, ἀλλὰ ὑπὲρ ἄρτου μόνου ἐκέλευσεν τὴν εὐχὴν ποιεῖσθαι·
καὶ ὑπὲρ ἄρτου ἐφημέρου.

46, 2. ἡμέρας. ἥς γὰρ οὐκ οἶδας εἰ τὸ διάστημα ὅψη, τίνος 10
ἐνεκεν ὑπομενεῖς τὴν μέριμναν;

Τοῦτο δὲ καὶ προῖον διὰ πλειόνων ἐπέταξεν λέγων, “μὴ μερι-
“ μνήσῃτε εἰς τὴν αὔριον,” βούλεται γὰρ πάντοθεν ἡμᾶς εὐζώνους
εἶναι καὶ ἐπτερωμένους· καὶ τοσοῦτον αἰτεῖν, ὅσον ἡ τῆς χρείας
ἀνάγκη παρ’ ἡμῶν ἀπαιτεῖ. 15

46, 9. ἀπαλλαττόμεθα. καὶ ὥσπερ αὐτὸς ἐδίκασας σαντῶ
φησιν, οὕτως σοι δικάζω καὶ γὰρ καὶ ἀφῆς τῷ συνδούλῳ, καὶ παρ’
ἐμοῦ τῆς αὐτῆς τεύξεῃ χάριτος. καὶ τοίγῃ οὐκ ἴσεν τοῦτο ἐκείνῳ·
σύ μὲν γὰρ δεόμενος ἀφίης, ὁ δὲ Θεὸς μηδενὸς χρεῖαν ἔχων· καὶ
σύ μὲν τῷ ὁμοδούλῳ· ὁ δὲ Θεὸς τῷ δούλῳ· σύ ὑπεύθυνος ὢν μυ- 20
ρίοις κακοῖς, ὁ δὲ Θεὸς ἀναμάρτητος ὢν, ἀλλ’ ὁμῶς καὶ οὕτως
τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυται.

46, 10. “πειρασμὸν,” τὴν ἡμετέραν παιδεύει σαφῶς ἐνταῦθα
εὐτέλειαν καὶ καταστέλλει τὸ φύσημα· ἅμα δὲ καὶ διδάσκει.

46, 12. καταγελ. ἵνα καὶ τὸ ἀκενόδοξον καὶ τὸ γενναῖον ἐπι- 25
δειξώμεθα.

46, 13. καλεῖ. παιδεύων ἡμᾶς ἄσπονδον πρὸς αὐτὸν ἔχειν πό-
λεμον· καὶ δεικνύς ὅτι οὐ φύσει τοιοῦτός ἐστιν· καὶ γὰρ οὐ τῶν
ἐκ φύσεως ἀλλὰ τῶν ἐκ προαιρέσεως ἐπιγινομένων ἐστὶν ἡ πονηρία.
καὶ μηδαμοῦ πρὸς τοὺς πλησίον ἀηδῶς ἔχειν ἐν οἷς ἂν πάθωμεν 30
παρ’ αὐτῶν κακῶς. ἀλλ’ ἀπὸ τούτων πρὸς ἐκείνον μετατιθέναι τὴν
ἐχθραν, ὡς πάντων αὐτὸν αἴτιον ὄντα τῶν κακῶν. κακεῖνος γὰρ ὁ
πολεμῶν ἡμῖν ὑποτεταγμένος αὐτῷ ἐστίν, καὶ^d ἐναντιοῦσθαι δοκῇ

^d Sic Cod. vid. leg. καὶν.

τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος τέως· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς τῶν δούλων ἐστὶν καὶ τῶν ἡτιμωμένων καὶ προσκεκρουκότων.

Βουλόμενος δὲ πάλιν ἐπιπλεῖον διεγείρει ἡμῶν τὰ φρονήματα. μὴ ἀγαπήσῃτε, φησιν, μόνον τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, μετὰ γὰρ τῶν τελωνῶν ὁ τοῦτο μόνον ποιῶν ἔστηκεν, καὶ ὁ τοὺς φίλους 5 μόνον ἀσπαζόμενος, μετὰ τῶν ἐθνικῶν.

Τίνος οὖν ἂν εἶμεν ἄξιοι συγγνώμης οἱ πρὸς τὸν Θεὸν κελευόμενοι τὸν ζῆλον ἔχειν; γίνεσθε γάρ, φησιν, τέλειοι, ὥς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. εἰ γὰρ τὸ φιλεῖν τοὺς φιλοῦντας τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν καὶ ἐθνικῶν ἐστὶν· ὅταν μὴ δὲ τοῦτο ποιῶμεν, οὐ γὰρ 10 ποιῶμεν αὐτὸ βασκαίνοντες εὐδοκιμοῦσιν τοῖς ἀδελφοῖς, ποῖαν οὐχ ὑποστησόμεθα δίκην τῶν ἐθνικῶν ἐστῶτες κατώτεροι; πῶς δὲ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὀφόμεθα εἰπεῖ μοι; πῶς δὲ τῶν ἱερῶν ἐκείνων προθύρων ἐπιβησόμεθα; διὸ ἐννοοῦντες τὰ εἰρημένα καὶ πρὸς τοὺς φίλους καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς πολλὴν ἐπιδειξώμεθα 15 τὴν ἀγάπην· καὶ τὸ καταγέλαστον ἔθος ἐκβαλόντες, τὸ ἀναμένειν τοὺς ἐχθροὺς πρωτοὺς προσεπειῖν μᾶλλον ἡμεῖς ἅπερ ἔχει πολὺν μακαρισμὸν ἐπιδειξώμεθα· πρωτοὶ τοὺς ἐχθροὺς προσαγορεύοντες καὶ εἰς φιλίαν προσκαλούμενοι.

46, 24. ἀμαρτήσαντες.

20

46, 25. τὸν πλησίον. ὁ δὲ μὴ τοῦτο ποιῶν ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐπὶ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐχθρῶν παρακαλῶν, οὐδὲ ἐστὶν εἰπεῖν ὅσης κολάσεως ὁ τοιοῦτος καθέστηκεν ἄξιος.

46, 30. εἵπομεν. ἐν ἐπιτρ.

46, 32. ἐαυτ. καὶ τοὺς ὁρῶντας. διὸ χρὴ καὶ ταύτην κακεῖνην 25 ἐκφεύγειν τὴν λύμην ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος.

47, 5. ἀλειφώμεθα.

47, 10. χαίρουσιν. τοῦτο δὲ ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ ἀπὸ τοῦ Δανιὴλ ἂν τις κατίδοι σαφῶς. τὸ ἀλείφεσθαι· οὐχ ἵνα πάντως τοῦτο ποιῶμεν, ἀλλ' ἵνα διὰ πάντων σπουδάζωμεν μετὰ ἀκριβείας 30 πολλῆς κρύπτειν τὸ κτήμα τοῦτο.

47, 11. ἤλειψ. ἢ ἐνίψατο.

47, 13. προσωπεῖον, καὶ μέχρι τούτου φαινόμενος λαμπρὸς, ἕως ἂν τὸ θέατρον κάθηται. ἐγὼ μὲν οὖν, φησὶν, οὐ βούλομαί σε

τοιούτων εἶναι, διότι ἀπορρήγνυσιν τῆς πρὸς ἐμὲ δόξης τοῦτο. ὥσπερ οὖν συγκολλᾷ τὸ τούτων ὑπερορᾶν.

Ἐπειδὴ περ τὸ τῆς κενοδοξίας ἐξέβαλεν νόσημα, εὐκαίρως λοιπὸν καὶ τὸν περὶ ἀκτημοσύνης εἰσάγει λόγον. μὴ θησαυρίζετε γὰρ ὑμῖν, φησὶν, θησαυροὺς, ἐπὶ τῆς γῆς. οὐδὲν γὰρ οὕτως χρη-
μάτων ἐρᾶν παρασκευάζει ὡς ὁ τῆς δόξης ἔρως. ἀνωτέρω μὲν οὖν, ὅτι ἐλεεῖν δεῖ μόνον, ἔλεγεν, ἐνταῦθα δὲ καὶ πόσον ἐλεεῖν χρὴ δεικνυσιν τὴν βλάβην.

47, 23. ἀλύσεως. 25. ἀφῆς.

48, 2. ὀφειλ. τὸ φῶς. ὁ γὰρ τὸν νῦν ἀφανίσας πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ πράξιν ἐθόλωσεν.

48, 6. παρέβλαψεν. 25. τοῦ μαμ. 26. οὕτω π. ἐκ.

48, 27. Δείξας διὰ πάντων τοῦτο συμφέρον εἶναι τὸ χρημάτων ὑπερορᾶν, ἐπάγει, “διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν,” τοῦτο ποῖον; τὸ τῆς ζημίας ἄφατον· καὶ γὰρ τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς καὶ φιλοῦντος καὶ κηδομένου ἐκβάλλει Θεοῦ.

Εἶπεν τοῦτο οὐκ ἐπειδὴ τροφ. ἡ ψ. οὐ δεῖται.

49, 24. ἡμῶν. διατί δε οὐκ εἶπεν ὅτι οὐ καπηλεύονται τὰ πετεινὰ, οὐδὲ ἐμπορεύονται, ἀλλ’ ὅτι οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν; ἐπειδὴ τὸ καπηλεύεσθαι καὶ ἐμπορεύεσθαι τῶν σφόδρα ἀπει-
ρημένων ἐστίν.

49, 26. οὐ χρὴ ἐργ.

49, 29. εἰ πεντ. καὶ οἱ τρισχίλιοι—γεγράπται. εἰ δὲ οὐκ ἀνέχῃ τοσούτων ἀκούων ῥημάτων ἀπαλλάξαι σεαυτὸν τῶν χαλεπῶν δεσμῶν τῆς μερίμνης, καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ πεισθῇτι ὅτι ὅσον ἂν μεριμνᾷς καὶ κατατείνεις σεαυτὸν, οὔτε τῷ σώματί σου, μικρὸν προσθῆναι δυήσῃ· οὔτε τι τῶν τῆς χρείας καρπώσασθαι, εἰ μὴ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια τὸ πᾶν ἀνύσῃ. ὡς ἂν εἰ ἐκεῖνος ἡμᾶς ἐγκαταλείπῃ, οὐ φροντίς, οὐ μέριμνα, οὐ πόνος, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδὲν ὠφελεῖν δυήσεται.

30

50, 16. Εἰ τὸ πάντων εὐτελέστερον ἐκαλλώπισεν ἐκ περιουσίας, καὶ ταῦτα οὐ πρὸς χρείαν, ἀλλὰ πρὸς φιλοτιμίαν τοῦτο ποιῶν, πολλῶ μᾶλλον σε τὸν ἀπάντων τιμιώτερον ἐν τοῖς κατὰ τὴν χρείαν τιμήσει. διὸ καὶ ἐπιπλήττων φησιν, “εἰ γὰρ τὸν χόρτον” καὶ τὰ ἐξῆς. εἰ δὲ ὑπὲρ ψιλῶν καὶ ἀναγκαίων οὐ δεῖ μεριμνᾶν, τίνος

35

ἀν εἶεν ἄξιοι συγγνάμης οἱ ὑπὲρ τῶν πολυτελῶν μεριμνῶντες καὶ ἐν τῇ τῶν ἐθνικῶν εὐτελείᾳ μένοντες, καὶ τὴν αὐτῶν μικροψυχίαν ζηλοῦντες ;

50, 27. διὸ οὐδὲ εἶπεν δοθήσεται ὑμῖν τὰ παρόντα, ἀλλὰ “ προστεθήσεται ὑμῖν ” μετὰ τῶν μελλόντων καὶ τὰ παρόντα. Εἰ 5 δὲ καὶ τις εἴποι πῶς οὖν φησὶν ἐκέλευσεν τὸν ἄρτον αἰτεῖν ; μαθανέντω ὅτι τὸν ἐπιούσιον προσέθηκεν καὶ τούτῳ πάλιν τὸ σήμερον, ὥσπερ οὖν καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. οὐ γὰρ εἶπεν μὴ μεριμνήσητε.

50, 33. τ. προσώπου σου. 34. προστιθείς.

51, 4. οὐχ ἄρπαγὰς λέγων οὐδὲ πλεονεξίας, οὐκ ἄλλο τι τῶν 10 τοιούτων, ἀλλὰ τὰς ἄνωθεν φερομένας πληγὰς.

51, 17. ἐντεῦθεν συναγούσιν τὸ πῦρ. 20. ὁ γὰρ σκοπῶ.

51, 24. τὸν φίλον. ἀν γὰρ τοῦτο μὴ γένηται, ἐπαυξήσῃ τὸ τῆς κακίας. καὶ τί λέγω, ὁ φίλος τὸν φίλον. 29. ἀπαιτεῖν.

52, 8. ἀκροάσεως om. Cod. B.

15

52, 15. Post μαθανόντες γὰρ est ingens lacuna in Cod. B. usque ad P. 63, 30. ἀπελθόντων δαιμ. γιν.

64, 6. τοῦ σώματος ἐνταῦθα πλανᾶσθαι.

64, 11. προνοίας. οἱ γὰρ τῶν χοίρων μὴ φεισάμενοι, οὓς τῶν ἀνθρώπων ἔλαττον μισοῦσιν, ἀλλ' ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπή πάντας αὐ- 20 τοὺς κατεκρήμνισαν, πολλῶ μᾶλλον ἀν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ταῦτα εἰργάσαντο, ἐὰν μὴ ἡ τοῦ Θεοῦ βοήθεια κήδεται ἡμῶν.

64, 13. αὐτοῦ τ. δυν. 16. ἀπέπεμπεν.

66, 6. ἔτι δὲ καὶ ὅτι. 10. προσίστατο. 12. μεῖζω.

66, 15. προσελθεῖν. 19. ἐκκλίνοντες.

25

67, 13. εἰζόντα. 16. τελωνίον. 19. κέρδος.

67, 23. ἀμφισβητῶν. 26. τετίμηκεν.

67, 27. εὐελπιν. 28. ἰάσατο.

67, 30. συνέρχονται δὲ πρὸς Ματθαῖον οἱ τελῶναι ὡς πρὸς ὁμότεχον. αὐτὸς δὲ τῇ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἐγκαλλωπι- 30 ζόμενος εἰσοδῶ, πάντας αὐτοὺς συνεκάλεσεν. ὁ δὲ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς, οὐχὶ διαλεγόμενος μόνον οὐδὲ θεραπεύων οὐδὲ ἐλέγχων τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ καὶ ἀριστῶν διώρθου πολλοὺς τῶν κακῶς διακειμένων. διὰ τούτων διδάσκων ἡμᾶς ὅτι πᾶς καιρὸς καὶ πᾶν ἔργον δύναται παρέχειν ἡμῖν ὠφελίαν· καίτοιγε τὰ παρακεείμενα τότε 35

ἐξ ἀδικίας ἦν καὶ πλεονεξίας, ἀλλ' οὐ παρητήσατο ὁ Χριστὸς αὐτῶν μετασχεῖν· ἐπειδὴ μέγα τὸ κέρδος ἔμελλε γίνεσθαι· ὅθεν καὶ ὁμορόφιος καὶ ὁμοτράπεζος γίνεται τοῖς τὰ τοιαῦτα πλημμεληκόσιν· τοιοῦτον γὰρ ὁ ἱατρός. ἂν μὴ ἀνάσχηται τῆς σπηδόνος τῶν καμνόντων, οὐκ ἀπαλλάττει τῆς ἀρρωστίας αὐτοὺς, καὶ 5 τοῖγε πονηρὰν ἐντεύθεν ἔλαβεν δοῖαν, φάγος καὶ οἰνοπότης καὶ τελωνῶν φίλος καὶ ἀμαρτωλῶν ἀκούων. 32. κακ. σκοπῶ.

68, 6. νενομεθετημένον.

68, 16. ὡς κενοδοξοῖς μὲν οὐκ ἐπιτιμᾷ, νυμφῶνος δὲ καὶ νυμφίου μέμνηται. 21. ἡ μάλλον κ. τ. λ. om. Cod. B. 10

68, 29. λαμβ. τοὺς ἐκ τῆς οἰκουμένης ἅπαντας προσφέρονται.

69, 20. ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ πρόσωπον τὸ παραγεγονός, οὐ μὴν εἴασεν αὐτοὺς εἰς τ. οἶκ. εἰς. ἀλλὰ τοὺς τ. μαθ. μόν. καὶ οὐδὲ τούτους πάντας. 28. νομίζουσα· ἐν καταμ.

69, 30. ἐνόμισεν. καὶ γὰρ πολλὴ παρὰ τῷ νόμῳ ἀκαθαρσία 15 ἐνομίζετο εἶναι τὸ πάθος. διὰ τοῦτο λανθάνει καὶ κρύπτεται. οὐδέπω γὰρ οὐδὲ αὕτη τὴν προσήκουσαν καὶ ἀπαρτισμένην περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχεν. ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐνόμισεν λανθάνειν.

70, 1. ἀλλὰ θαρρήσασα περὶ τῆς ὑγείας οὕτω προσῆλθεν. διὰ τοῦτο δὲ οὐκ ἀφήκεν αὐτὴν λαβεῖν ὁ Χριστός. πρῶτον μὲν ἵνα 20 λύσῃ αὐτῆς τὸν φόβον, ὅπως μὴ ὑπὸ τοῦ συνειδότος κεντουμένη καθάπερ κεκλοφυῖα τὴν δωρεάν, ἐναγωνία διατριβῇ· δεύτερον δὲ ἵνα αὐτὴν διορθώσῃται, ἐπειδὴ ἐνόμισεν λανθάνειν. τρίτον δὲ ἵνα πᾶσαν τὴν πίστιν αὐτῆς δημοσιεύῃ, ὥστε καὶ τοὺς ἄλλους ζηλω- 25 σαι δι' ὧν καὶ τὸ στήσαι τὰς πηγὰς τοῦ αἵματος, οὐκ ἐλάττων σημεῖον τοῦτο παρέχεται τὸ δεῖξαι ὅτι πάντα ἐπίσταται. ἔπειτα δὲ καὶ τὸν ἀρχισυνάγωγον μέλλοντα διαπιστεῖν δι' ὧν οἱ ἐλθόντες ἔλεγεν, μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον, ὅτι τέθηκε τὸ κοράσιον, ἐν τούτῳ βεβαιῶν. διὰ τοῦτο δὲ εἶπεν τῇ γυναικί.

71, 4. ὅθεν καὶ τὴν ὑγίαν λαβοῦσα, οὕτως ἐπορεύθη χαιροῦσα. 30

71, 10. κύμβαλα καὶ ἄλλα πάντα, ἀποδ. γ. τ. θαν. ὅτι τέθηκεν τὸ κοράσιον, καὶ μηκέτι λοιπὸν ἀπιστεῖν ἔχουσιν, ὅτι νεκρὰν οὔσαν αὐτὴν ἀνέστησεν. 12. δέχονται, ποχ ποιῶσιν.

72, 7. ἐτέρων.

72, 24. ἐλ. ποτε δαίμων. οἱ γὰρ δαίμονες εἰδώλους προσά- 35

γουσιν καὶ Θεοῦ ἀπάγουσιν καὶ τῇ μελλούσῃ ζωῇ ἀπιστεῖν
πείθουσιν.

72, 27. καὶ οὐ μόνον αὐτοὺς οὐκ ἐκόλασεν, ἀναισθητοῦντας,
ἀλλ' οὐδὲ ἀπλῶς ἐπετίμησεν τῇ πραότητι αὐτοῦ τὴν πολλήν· καὶ
ἐν τούτῳ ἐπιδεικνύμενος καὶ ἡμῶν τ. γ. 29. κακηγορίαν. 5

73, 33. προσέθηκεν. δύναμιν δὲ αὐτοῖς ὡς Κύριος τοῦ θερι-
σμοῦ ὑπάρχων, πολλὴν προσέθηκεν ἐξουσίαν—ποχ δεδωκώς.

74, 17. Ἰακώβου φ. εἶναι.

74, 21. τοὺς ἀλιέας, τοὺς τελῶνας· καὶ γὰρ τέσσαρες ἦσαν
ἀλιεῖς καὶ δύο τελῶναι. 23. ὑβρίζουσιν. 10

75, 14. εἶτα τὴν ρίζαν τῶν κακῶν τὴν φιλαργυρίαν εὐθέως
ἀνασπῶν, φησὶν, μὴ κτήσησθε κ. τ. ε. 20. ἐξ ἧς.

75, 31. προηγεῖσθε. 32. εὐλογία.

76, 2. εἰρήνης κομίσηται.—συνδέσμων ὑπομ.

77, 10. ἐπιδείκνυται.

15

77, 24. συμπαρόντα τὸν καὶ προειδότα καὶ προειπόντα ταῦτα.
Εἰπὼν δὲ ὅταν παραδώσωσιν ὑμᾶς καὶ τ. ἐξῆς, θαρρεῖν περὶ τῆς
ἀπολογίας αὐτοὺς παρασκευάζει· τὸ γὰρ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς
ἔσται λαλοῦν ἐν ὑμῖν. οἱ δὲ ἀκούσαντες καὶ ἐπίστευσαν καὶ κατε-
δέξαντο καὶ οὐδὲν αὐτοὺς τῶν φοβερῶν ἐξέπληξεν, οὐδὲ ἐζήτησαν 20
ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν· καὶ ταῦτα οὐ δύο καὶ τρία ἔτη μέλλοντες
ταῦτα πάσχειν, ἀλλὰ παρὰ πάντα τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτῶν.
τὸ γὰρ εἰπεῖν “ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται,” τοῦτο
αἰνιττομένου ἐστίν.

77, 28. φιλοσ. ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ. 25

77, 33. μηδὲ ὑβρ. 34. μεριμνᾶν.

78, 2. τὸ ὑπομείναι αὐτῶν, τὸ δὲ σῶσαι τοῦ πέμποντος. quæ
æq. usq. ad καρτερίας om. Cod. B. 7. ἐπιζητῶ.

78, 10. Μετὰ τὸ εἰπεῖν τὰ φοβερά καὶ φρικώδη, τὰ μετὰ τὴν
ἀνάληψιν αὐτοῖς συμβησόμενα, ἄγει πάλιν τὸν λόγον ἐπὶ τὰ ἡμε- 30
ρώτερα, τὰ πρὸ τοῦ σταυροῦ, διδοὺς ἀναπνεῦσαι τοῖς ἀθληταῖς, καὶ
πολλὴν αὐτοῖς παρέχων τὴν ἄδειαν, καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν λέγων.

78, 12. χρὴ δὲ καὶ τοῦτο σκοπῆσαι, ὅτι οὐ πανταχοῦ πάντα
ἐπιτέρπει τῇ χάριτι, ἀλλὰ τι καὶ παρ' αὐτῶν εἰσφέρεισθαι κελεύει,
ὡς προαποδείξαμεν. εἰ γὰρ φειβεῖσθαι, φησιν, φεύγετε. οὐκ αὐτοὺς 35

δὲ πρῶτους ἐκέλευσεν φεύγειν, ἀλλ' ἐλαυνομένους ὑποχρεῖν. καὶ οὐδὲ πολὺ τὸ διάστημα δίδωσιν, ἀλλ' ὅσον περιελθεῖν τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραήλ.

81, 13. ἀποτέμνηται—εἰρηνεύοντος, οὕτω γὰρ δυνατὸν τὸν οὐρανὸν τῇ γῇ συναφθῆναι, ἐπεὶ καὶ ἰατρὸς οὕτω τὸ λοιπὸν δ. 5

81, 27. οὐ βαστάζει τ. στ.

81, 28. οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν πρὸς θάνατον δεῖ παρατέταχθαι, ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸς θάνατον βίαιον, καὶ οὐ πρὸς θάνατον βίαιον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔπον. 82, 13. θλίψεσι. 22. ψυχροῦ.

82, 23. Μετὰ τὸ διατάσσασθαι τοῖς μαθηταῖς μετέβη ἐκεῖθεν, 10 δίδους χώραν αὐτοῖς καὶ καιρὸν ποιεῖν ἅπερ ἐπέταξεν· οὐ γὰρ ἂν αὐτοῦ παρόντος ἠθέλησεν ἂν τις ἐκείνους προσελθεῖν.

83, 10. Τὴν ζηλοτυπίαν τῶν μαθητῶν Ἰωάννου ἐμφαίνων ὁ Εὐαγγελιστὴς τέθεικεν ὅτι δι' αὐτῶν πέμψας ὁ Ἰωάννης ἡρώτα τὸν Χριστὸν, σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος κ. τ. λ. ὁ γὰρ πρὸ τῶν σημείων 15 εἰδὼς αὐτὸν, ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀκούσας, ὁ ἐπὶ πάντων ἀνακηρύξας, πῶς μετὰ ταῦτα πάντα πέμπει μανθάνων παρ' αὐτοῦ; οὐδὲ γὰρ οὐ μόνον Ἰωάννου ἀμφισβητῆσαι περὶ αὐτοῦ πρέπον ἦν, ἀλλ' ἐπειδὴ ζηλοτύπως αἰεὶ πρὸς τὸν Χριστὸν εἶχον οἱ Ἰωάννου μαθηταί, ἄνθρωπον ψιλὸν αὐτὸν ὑποπτεύοντες εἶναι, τὸν δὲ Ἰωάννην μείζονα 20 ἢ κατὰ ἄνθρωπον· καὶ τὸν μὲν Χριστὸν εὐδοκιμοῦντα δρῶντες, τὸν δὲ Ἰωάννην, καθὼς ἐκεῖνος εἶπεν, λοιπὸν λήγοντα· καὶ ἐπειδὴ περ ἕως μὲν ἦν Ἰωάννης μετ' αὐτῶν παρεκάλει συνεχῶς καὶ ἐδίδασκεν, καὶ οὐδὲ οὕτως ἔπειθεν, ἔμελλεν δὲ λοιπὸν τελευτᾶν, διὰ τοῦτο νῦν πλείονα ποιεῖται τὴν σπουδὴν. καὶ γὰρ ἐδεδοίκει μὴ καταλείπη 25 πονηροῦ δόγματος ὑπόθεσιν, καὶ μείνωσιν ἀπερρηγμένοι τοῦ Χριστοῦ. εἰ μὲν οὖν εἶπεν ὅτι ἀπέλθετε πρὸς αὐτὸν, αὐτός μου βελτίων ἐστίν, οὐκ ἂν ἔπεισεν αὐτοὺς δυσάποσπάστως ἔχοντας· εἰ δὲ ἐσίγησεν, οὐδὲν πλέον ἐγένετο. Διὰ τοῦτο οὖν πέμπει αὐτοὺς, ὅπως παρ' αὐτῶν ἀκούσῃ ὅτι θαύματα ἐργάζεται, καθὼς ὁ Λουκᾶς 30 φησίν. οὐδὲ οὕτως πάντας πέμπει, ἀλλὰ δύο τινας, οὓς ᾗδει ἴσως τῶν ἄλλων εὐπειθεστέρους ὄντας· ἵνα ἀνύποπτος ἡ ἐρώτησις γένηται· ἵνα παρὰ τῶν πραγμάτων μάθωσιν τὸ μέσον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ κακεῖνου. εὐθέως γὰρ ἐλθόντων αὐτῶν εἰς τὸ ἐρωτῆσαι, ἐθεράπευσεν τυφλοὺς, χωλοὺς, καὶ ἐτέρους πολλοὺς διὰ τούτους τοὺς 35

ἀμφιβάλλοντας· καὶ θεραπεύσας, φησὶν πρὸς αὐτοὺς, πορευθέντες κ. τ. έ.

Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν μακάριος ὃς ἐὰν μὴ σκανδ. κ. τ. έ. ἔδειξεν ὅτι τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν οἶδεν· αὐτοὺς γὰρ ἀνιτιτόμενος ταῦτα ἔλεγεν· ὅθεν καὶ τὸν ἔλεγχον αὐτῶν λανθανόντως ἐπήγαγεν. Εἰ 5 δὲ τινες λέγοιεν ὅτι ἤδεις μὲν Ἰωάννης ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ Χριστὸς, ἡγνῶς δὲ ὅτι ὑπὲρ ἀνθρ. κ. τ. λ.

83, 19. δῆλόν ἐστιν. ἄπερ παρατιθέναι νῦν οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ, ἵνα μὴ μακρὸν τὸν λόγον ποιήσωμαι.

83, 30. Διὰ τί δὲ πορευθέντων τῶν μαθητῶν Ἰωάννου ταῦτα 10 φησιν; ἵνα μὴ δοξῇ κολακεύειν αὐτόν. οὐκ ἄγει δὲ εἰς μέσον αὐτῶν τὴν ὑπόνοιαν· ἐπειδὴ οὐκ ἀπὸ πονηρίας ταῦτα ἐλογίζοντο, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς τῶν εἰρημένων ἀγνοίας. τὴν λύσιν δὲ ἐπάγει, δεικνύς ὅτι ἤδεις τὰ ἀπόρρητα πάντων· τὸ δὲ “τί ἐξήλθετε εἰς τὸν “ἔρημον ἰδεῖν,” διὰ τὸν καιρὸν ὅτε ἐβάπτιζεν ὁ Ἰωάννης λέγει· 15 κάλαμον δὲ κ. τ. λ.

84, 1. μαλ. φρονεῖν. 10. ὑπεροχὴν.

84, 27. Τὸ δὲ οὐκ ἐγήγερται κ. τ. έ. σημαίνει, ὅτι οὐκ ἔτε-
κέν, φησι, γυνὴ τούτου μείζονα. καὶ ἄρκει μὲν καὶ ἡ τοῦ δεσπό-
του ἀπόφασις· εἰ δὲ βούλεται τις καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων μαθεῖν, 20 ἐννοησάτω αὐτοῦ τὴν τράπεζαν καὶ τὴν διαγωγὴν καὶ τῆς γνώμης τὸ ὕψος· ὥσπερ γὰρ ἐν οὐρανῷ, οὕτω διῆγεν, καὶ τῶν τῆς φύσεως ἀναγκῶν ἀνωτέρω γενόμενος ξένην τινὰ ὥδευσεν ὁδόν, ἐν ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς καὶ εὐχαῖς τὸν πάντα διάγων χρόνον· καὶ ἀνθρώπων μὲν οὐδενί, Θεῷ δὲ ὁμιλῶν μόνῳ διηλεκῶς. οὐδὲ γὰρ εἶδεν τινὰ τῶν 25 ὁμοδούλων, οὔτε ᾤφθη τινὶ τούτων· οὐ κλίνης, οὐ στέγης, οὐκ ἀγορᾶς, οὐκ ἄλλου τινὸς ἀπήλαυσεν τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἡμερος ἦν ὁμοῦ καὶ σφοδρός. καὶ γὰρ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς μετὰ ἐπι-
εικείας διελέγετο, τῷ δὴμῳ δὲ τῶν Ἰουδαίων μετὰ ἀνδρείας, τῷ βασιλεῖ μετὰ παρρησίας. διὰ τοῦτο δὲ ἐπήγαγεν ὅτι ὁ μικρό- 30
τερος κ. τ. έ. ἵνα μὴ ἡ ὑπερβολὴ τῶν ἐγκωμίων τέκη τινὰ ἀτοπίαν προτιμώντων αὐτὸν τοῦ Χριστοῦ τῶν Ἰουδαίων.

85, 28. ἐπείγει.

86, 6. Εἴτα δεικνύς ὅτι συνέσεως χρειά πρὸς τὸ “οὗτός ἐστιν “Ἡλίας” κ. τ. λ. ἐπήγαγεν, ὁ ἔχων ᾧτα. κ. τ. έ. ταῦτα δὲ τὰ 35

αἰνίσματα ἐτίθει διεγείρων αὐτοὺς εἰς ἐρώτησιν· εἰ δὲ οὐδὲ οὕτως ἐξυπνίζοντο, πολλῷ μᾶλλον εἰ δὴλα ἦν καὶ σαφῆ.

86, 8. ὁδὸν, καὶ ταὐτὸν ἐποιήσαμεν φησὶν, εἶδον ἂν εἴ τις θηραταὶ ζῶον δυσθήρατον διὰ δύο μέλλον ἐμπίπτειν ὁδῶν εἰς τὰ θηράτρα, ἑκατέραν ἕκαστος ἀπολαβὼν ὁδὸν ἐλαῖνοι, ἐξ ἐναντίας 5 ἐστὼς τῷ ἐτέρῳ, ὥστε πάντως εἰς θάτερον ἐμπεσεῖν.

86, 10. λεγομένοις. μαρτυροῦντι περὶ αὐτοῦ, καὶ προσελθεῖν τῇ πίστει αὐτοῦ, τουτέστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

86, 12. οἰνοπότην. δι' ἀμφοτέρας γὰρ ὁδοῦ εἰς τὴν βασιλείαν 10 εἰσέρχοντο πεισθέντες.

86, 14. ἡμέρας, περιερχόμενος διδάσκων, ποῦ τ. κεφ. κλ. οὐκ ἔχ.

Τὸ δὲ ἐδικαιώθη κ. τ. λ. τοῦτό ἐστιν, ὅτι εἰ καὶ μὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπεισθήσαν, ἀλλ' αὐτῷ λοιπὸν ἐγκαλεῖν οὐκ ἔχουσιν· καὶ γὰρ τὰ αὐτοῦ πάντα ἐπλήρωσεν, ὥστε τοῖς ἀναισχυντεῖν βουλομένοις μὴδὲ 15 σκιάς καταλιπεῖν ἀγνώμονος ἀμφιβολίας. εἰ δὲ τὰ παραδείγματα εὐτελῆ εἶπεν καὶ κακέμφατα, οἷον τὸ “ἠυλόησαμεν καὶ οὐκ ὥρχη-
“σασθε,” μὴδεὶς θαυμάζετω· πρὸς γὰρ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκου-
όντων διαλέγεται.

88, 5. Διὰ τί ἀπὸ τῶν σοφῶν ἐκρύβη; ὅτι καθὼς Παῦλος 20 φησιν, ζητοῦντες τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην στήσαι, τῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνῃ οὐκ ὑπετάγησαν. οὐδὲ γὰρ ὅταν λέγῃ “ἀπεκάλυψας,” τὸ πᾶν τοῦ Θεοῦ εἶναι φησιν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν δεχομένων εὐγνωμοσύνης, ὥσπερ καὶ ὅταν λέγῃ Παῦλος, “ὅτι παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς
“ἀδόκιμον νοῦν, καὶ ἐτύφλωσεν αὐτῶν τὰ νοήματα” οὐ τὸν Θεὸν 25 εἰσάγων ταῦτα ἐνεργοῦντα φησὶν, ἀλλ' ἐκείνους τοὺς τὴν αἰτίαν παρέχοντας.

88, 34. φιλ. ἀπάσης. καὶ οὐχ ἐτέρῳ γίνεται χρήσιμος μόνον· ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν πρὸ πάντων ἀναπαύει· εὐρήσετε γάρ, φησιν, ἀνάπανσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. καὶ πρὸ τῶν μελλόντων ἐντεῦθεν 30 δίδωμι τὴν ἀμοιβήν, καὶ τὸ βραβεῖον ἤδη παρέχω. ἑαυτὸν δὲ εἰς ὑπόδειγμα τίθησιν καὶ εἰς μέσον ἄγει λέγων, “μάθετε ἀπ' ἐμοῦ” κ.τ.έ. εὐπαράδεκτον ποιῶν τὸν λόγον, ἵνα μάθωμεν ἐξ αὐτοῦ ἡλικὸν ἀγαθὸν ἐστὶν ἡ ταπεινοφροσύνη.

89, 8. Quod in Caten. Nostr. Origeni assignatur, Chrysostomo verius tribuit Cod. B.

89, 21. τ. σκληρὰν om. Cod. B.

89, 27. εἰς μέσον ὅτι τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν ἐπειδὴ κ. τ. λ. 5

Ib. χωρὶς δὲ τοῦ ἀξιώματος αὐτὸν, ἦγουν τῆς βασιλείας, καλεῖ. ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ τὸ γένος κατῆγεν, ἵνα μὴ δόξῃ ὑψηλὰ φρονεῖν. εἰ δὲ καὶ μὴ σάββατον ἔλυσεν ὁ Δαβὶδ, ἀλλὰ μείζον ἦν ὅπερ ἐποίησεν. οὐ γὰρ ἦν ἴσον παραβῆναι ἡμέραν, καὶ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἀψαθαι τραπέζης, ἥς μηδενὶ θέμις ἦν εἰ μὴ ἱερεῦσιν. τὸ μὲν γὰρ 10 σάββατον καὶ ἐλύθη πολλάκις, μᾶλλον δὲ καὶ αἰεὶ ἐλύετο, καὶ ἐν τῇ περιτομῇ, καὶ ἐν ἑτέροις πλείοσιν ἔργοις. καὶ ἐν τῇ Ἱερικῷ δὲ τὸ αὐτὸ γενόμενον ἴδοι τις ἂν ὅπερ δὲ ὁ Δαβὶδ ἐποίησεν, τότε μόνον ἐγένετο. ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνάγκη ἦν, διὰ τοῦτο συγγνώμης ἐγένετο ἄξιος, αὐτός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. 15

Εἰ δὲ λέγοι τις οὐκ ἔστιν ἀπηλλάχθαι ἐγκλήματος, τὸ καὶ ἕτερον τὸ αὐτὸ ἀμαρτάνοντα εἰς μέσον ἐνεγκεῖν, δῆλον τοῦτο. ὁμῶς χρὴ γινώσκειν ὅτι ὅταν μὴ ἐγκαλῆται ὁ πεποιηκὼς, νόμος γίνεται ἡ ἀπολογία τοῦ τολμήματος. δείκνυσιν δὲ ὅτι οὐδὲ ἀμαρτημά ἐστιν τὸ γεγενημένον. εἰ γὰρ οἱ ἱερεῖς, φησιν, ἐν τῷ ἱερῷ 20 βεβηλοῦσιν τὸ σάββατον, καὶ ἀναίτιοί εἰσιν, ὅπουγε καὶ χωρὶς περιστάσεως ἐστὶν ἡ λύσις, πολλῶ μᾶλλον ἔνθα ἡ περίστασις τὴν λύσιν ἐποίησεν. διόπερ φησιν, “εἰ ἐγνώκετε” κ. τ. ε.

90, 34. Διὰ τοῦ παραδείγματος τούτου συλλογιζόμενος αὐτοὺς, ὅπως μὴ ἔχωσιν πρόφασιν ἀναισχυντίας πρὸς τὸ πάλιν ἐγκαλεῖν 25 αὐτῷ διὰ τὴν θεραπείαν. καὶ τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ κ. τ. ε. ἐκεῖνοι δὲ οὐδὲν ἀδικηθέντες ἐξέρχονται καὶ βουλευόμενοι ἵνα ἀνέλωσιν αὐτόν. τοσοῦτον ἡ βασκανία κακόν. ὁ δὲ ἡμερος καὶ πρῶτος ἀνεχώρησεν ταῦτα μαθών. ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, διατί; θαυμάζοντες αὐτόν, ἐκεῖνοι δὲ τῆς πονηρίας οὐκ ἀφίσταν- 30 ται. ἐπὶ δὲ τῷ παραδόξῳ τῆς μανίας αὐτῶν, καὶ τὸν προφήτην εἰσάγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἡσαΐαν ταῦτα προαναφωνοῦντα καὶ λέγοντα “ἰδοὺ ὁ παῖς μου” κ. τ. ε.

91, 16. Διὰ τούτων τὴν πραότητα αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν τὴν

ἄφατον ἀνυμῶν, καὶ ὅτι θύραν τοῖς ἔθνεσιν ἀνοίγνυσιν μεγάλην καὶ ἐνεργῇ. καὶ τὰ καταληψόμενα τοὺς Ἰουδαίους προλέγει κακὰ, καὶ δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ὁμόνοιαν τὴν πρὸς τὸν Πατέρα.

92, 32. οὐκ ἐπετίμησεν.

93, 3. μετ' εὐκολίας.

5

93, 10. μερισθεῖσα οὐ σταθήσεται, καὶ πόλις καὶ οἰκία ἐὰν σχισθῇ ταχέως διαλύεται.

93, 19. Ἀπ. λέγει. οὐκ εἶπεν δὲ οἱ μαθηταί μου ἐκβάλλουσιν, οὐδὲ οἱ Ἀπόστολοι, ἀλλ' "οἱ υἱοὶ ὑμῶν," ἵνα εἰ μὲν βουλήθωσιν ἐπανελθεῖν πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνοις εὐγένειαν, πολλὴν ἐντεῦθεν λάβωσιν τὴν ἀφορμὴν. εἰ δὲ ἀγνωμονοῦσιν, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένουσιν, μὴδὲ ἀναίσχυτον λοιπὸν πρόφασιν ἔχουσιν εἰπεῖν.

95, 17. ὁ πεπορευκώς. 20. ἔπασχον.

95, 21. κατασχύνη αὐτοὺς καὶ ἐν τούτῳ πάλιν πάντα δὲ ποιεῖ, διορθώσασθαι αὐτοὺς βουλόμενος.

15

95, 25. διέβαλλον φ. 32. μὴ κακηγορεῖν.

Καλεῖ δὲ αὐτοὺς γεννήματα ἔχιδνῶν, ἐπειδὴ ἐπὶ τοῖς προγόνους μέγα ἐφρόνουν. διὰ τοῦτο οὖν τῆς μὲν πρὸς τὸν Ἀβραάμ ἐξέβαλεν αὐτοὺς συγγενείας, δίδωσιν δὲ αὐτοὺς προγόνους ὁμοτρόπους. καίπερ τοιούτων προγόνων ὄντες πονηρῶν. καὶ διάνοιαν κέκτησθε πονηρὰν φθεγγόμενοι. "ἐκ γὰρ τοῦ περισσέυματος τῆς "καρδίας," φησὶν "τὸ στόμα λαλεῖ." δείκνυσιν δὲ καὶ ἐνταῦθα πάλιν τοῦτο εἰπὼν τὴν αὐτοῦ θεότητα γινώσκουσιν τὰ ἀπόρρητα, καὶ ὅτι οὐχὶ ῥημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ πονηρῶν ἐννοιῶν δώσουσι δίκην, καὶ ὅτι οἶδεν αὐτὰ ὡς Θεός· λέγει δὲ ὅτι καὶ ἀνθρώποις δυνατόν ταῦτα εἶδέναι. φύσεως γὰρ ἀκολουθία τοῦτο, τὸ ὑπερβλυζούσης ἔνδον τῆς πονηρίας ἐκγεῖσθαι ἔξω διὰ τοῦ στόματος τὰ ῥήματα. ὥστε ὅταν ἀκούσης ἀνθρώπου πονηρὰ φθεγγομένου, μὴ τοσαύτην νόμιζε μόνον πονηρίαν ἐκγεῖσθαι αὐτῷ ὅσην τὰ ῥήματα δείκνυνται, ἀλλὰ πολλῶν πλείονα στοχάζου εἶναι τὴν πηγὴν. τὸ γὰρ ἔξωθεν λεγόμενον τὸ περιττόν ἐστιν τοῦ ἔνδον· καὶ μὴ νομίσης, φησὶν, ἐπὶ τῆς πονηρίας τοῦτο γίνεσθαι μόνον, καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦτο συμβαίνει, μᾶλλον δὲ καὶ μειζύως. πλείω γὰρ τῶν ἔξωθεν ῥημάτων ἢ ἔνδον ἀρετῇ. ὁ ἀγαθὸς γὰρ φησι, ἄνθρωπος ἐκ τ. ἀγ. θ. κ. τ. ἐ. θησαυρὸν δὲ λέγει τὸ πλῆθος ἐνδεικνύμενος.

35

96, 16. καταδικασθησόμεθα. 19. ἐξενέγκει.

96, 21. διαλέγεσθαι καὶ πάντα ὅσα εἰς τὴν ἡμετέραν συν-
τελεῖ ψυχικὴν σωτηρίαν συμβασιλεύειν ἑαυτοῖς καὶ ὑποτίθεσθαι.
ἀφ' οὗ γὰρ ἐστὶν ἡ τοῦ δεσπότου ἡμῶν καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ
Χριστοῦ δικαία ἀπόφασις, ὅτι ἐκ τῶν λόγων ἡμῶν τὴν ψῆφον 5
ἐξοίσει.

97, 23. συνετράφησαν. 33. φρικαδεστάτων.

98, 12. τοῦ γὰρ προφήται ἀνελεῖν πολλῶ μείζον καὶ ἀσύγκρι-
τον τὸ καὶ αὐτὸν τὸν δεσπότην.

99, 17. βουλομένην.

10

100, 21. Τίνος χάριν ἐκάθισεν παρὰ τὴν θάλασσαν διδάσκων
καὶ εἰς τὸ πλοῖον εἰσῆλθεν; βουλόμενος μετὰ ἀκριβείας τὴν
διδασκαλίαν ποιῆσθαι, καὶ μηδένα ἑᾶσαι κατὰ νότου αὐτοῦ, ἀλλὰ
πάντας ἐξ ἐναντίας εἶναι.

101, 21. βλάβστην.

15

102, 5. μὴ ζητῶντος.

104, 24. ἀνθρώπων σπεύροντι.

105, 3. ἐπικρεμᾶ. 20. συσκιάζουσιν ἑαυτούς.

105, 22. ἔχθρον δὲ ἄνθρωπον τὸν διάβολον καλεῖ διὰ τὴν εἰς
ἀνθρώπους βλάβην. ἡ μὲν γὰρ ἐπηρεία καθ' ἡμῶν, ἡ δὲ ἀρχὴ τῆς 20
ἐπηρείας οὐκ ἀπὸ τῆς εἰς ἡμᾶς ἐπηρείας. ἀλλὰ ἀπὸ τῆς εἰς Θεὸν
ἔχθρας ἐγένετο. ὅθεν δὴλον ὅτι μᾶλλον ὁ Θεὸς ἡμᾶς φιλεῖ, ἢ
ἡμεῖς ἑαυτούς. Quae seq. Chrysostomo tribuit Cod. B.
Origeni Cod. Coisl.

105, 29. ἐχθρῶς.

25

106, 3. πολ. ἐμελλεν ἄσπονδος ε. τ. οἰκ. εἰσάγεσθαι.

106, 11. κατασφάττειν.

107, 15. τοῦτον. 31. τὰ μυστήρια. 35. παρήκεν.

108, 4. ἀλλὰ καὶ ἀναπλοῖ.

109, 19. Τί δὲ δηλοῖ.

30

112, 32. ἡλίκη.

113, 12. οὗτος ἦν. 26. τὴν γλ. ἐκείνην σιγῶσαν.

113, 29. κατέπεμψεν, καὶ τὴν ἀναίσχυντον ἐκείνην κατέφλεξεν.

114, 17. ὠκονομηθέντα.

115, 26. πάρεργον. 27. πολυτελείας.

35

- 117, 30. χειμῶνος καὶ ἡ ὄψις αὐτοὺς ἐθορύβησεν τοῦ χειμῶνος οὐχ ἥττον.
- 118, 29. ἀγάπης μόνον.
- 119, 5. μὴ πίστει ὄντας ἐγγ. 9. ἐμβολή.
- 120, 24. φυλ. ἐντολὰς, τ. δὲ τοῦ Θεοῦ παραβαίνεσθαι. 5
- 120, 29. τὸ μὴ νίπτεσθαι.
- 120, 34. τὸν τῶν πρ. βεβαιώσῃ νόμον. οὐδ' αὖ πάλιν κατηγορεῖ τῶν πρεσβυτέρων ὡς παρὰν.
- 121, 23. νοήσατε, διανόστητε.
- 122, 9. ἀφήσιν. 10
- 123, 31. κραζούσης.
- 124, 10. αὐτῆς. 16. ἐπεδείξατο. 24. ἐκκόψει.
- 126, 10. ποιήσῃ. 25. ἐννοεῖν.
- 127, 5. μήτε πλείω γενέσθαι ἀφεῖναι τὰ λείψανα.
- 128, 17. κατενέγκαι. 32. λύσας καὶ νεκροὺς ἀναστήσας. 15
- 130, 5. διατηρήσεις. 12. ἐπετίμα. 25. παρατηρήσεων.
- 131, 27. προελθόντα.
- 133, 12. οὐ βιάζομαι οὐδὲ ἀναγκάζω. 17. ἐρχέσθω.
- 134, 2. διαφυγεῖν.
- 135, 15. τῶν προφητῶν. 35. οὐ μόνον δὲ διὰ τὰς. 20
- 136, 12. οὐδένα φοβ. 15. περιεκ. σφοδρῶς.
- 136, 18. ἐκείνης. 29. ἀπειλή.
- 137, 15. φῶς ἄκρατον. 21. ἥδει ὅτι μετὰ ταῦτα οὔτε ἔμελλον σκανδαλίζεσθαι οὔτε οἱ Ἀπ.
- 138, 33. φησι γὰρ, οὕτως. 25
- 140, 14. ἀπήλauen. 28. οὐδὲ γὰρ ἐστι.
- 141, 22. διατρίβομεν. 32. ἀντείχοντο.
- 142, 8. ὡς περὶ ἀνθρ. 25. παρὰ τ. ἀρχ. 28. τὸν ἐν τῷ.
- 143, 2. ἔφη om. Cod. B. 10. βυθῶν ἐκείνων.
- 143, 13. τ. στατήρα, ἀλλὰ θείας δυνάμεως καὶ ἀπορρήτου. 30
- 143, 25. ὅτι διατί τὸν Π. ἡμ. προετίμησας.
- 144, 1. ταπ. τινα. 11. ὀρίζω. 14. εὐκαταφρονήτους.
- 144, 23. Διατί ταλανίζων τὸ οὐαὶ τέθεικεν.
- 144, 28. ἔλθειν τ. σκ. πῶς δυνατόν ταῦτα διαφυγεῖν ἐπειδὴ εἰ καὶ εἶπεν ὅτι ἀνάγκη ἔλθειν τὰ σκάνδαλα, οὐ τ. αὐθ. 35

- 144, 28. καὶ τῆς ἐλ. 32. τὰ σκάνδαλα ἄγει.
 146, 4. πεπλανημένον. 11. τῶν οὐρανῶν.
 146, 15. ἀγωνιζέσθω. 29. ἐκέρδανας.
 147, 4. ὅσῳ γὰρ ἂν. 10. τῆς μεγίστης.
 147, 13. καταδεδικασμένοι. ἀκουέτωσαν οἱ κέρδεσιν ἐπιτηδῶν- 5
 τες ἀδίκους καὶ μὴ πανόμενοι. 14. παραμυθούμενος.
 147, 19. ὁ om. Cod. B. 24. ἡμερώτερος.
 148, 5. ἐπέθηκας. 7. ἀρκεῖ ἐπτάκις.
 149, 3. ἀπόδοσιν. 8. ἐξ ὁμότητος.
 149, 13. ὀφειλημάτων ἐλευθεροῦ. 19. ἀστεφάνωτος. 10
 150, 17. ἐπομένων. 19. ἐπιτείνεται.
 150, 20. τουτέστι πρὸς θεογ. 33. εἶρηκας.
 152, 27. εὐχαρίστει φησιν.
 152, 31. μηδὲ om. Cod. B. cum lacunae indicio.
 153, 27. καὶ εἰ προαιρέσεώς ἐστὶ φησι, πῶς ἀρχόμενος κ. τ. έ. 15
 154, 12. ἐναγκαλίζεται. 15. ἡ ψυχὴ τοῦ παιδ.
 154, 19. πρὸς κάλλη. 25. ἐγὼ δὲ φιλαργ.
 155, 4. τοῦτο εἶπεν, οὐ γὰρ εἶπεν οὐκ εἰμὶ ἀγαθός, ἀλλ' οὐδεὶς
 ἀγαθός, τουτέστιν οὐδεὶς ἀνθρώπων· καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο ὅτ' ἂν
 λέγῃ, οὐδὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀποστερῶν ἀγαθότητος ἀλλὰ πρὸς ἀντι- 20
 διαστολήν.
 156, 6. αὐτῷ δείκνυσιν λέγων, εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, καὶ τότε
 τὸν ἀγῶνα καὶ τὸν πόνον ἐπήγαγεν, τὸ πωλ. 18. ἀπῆλθε.
 157, 3. βελώνης. 9. παρακαλῆς.
 Hoc Photii Scholium ad locum adducit Cod. B. Οἱ μὲν 25
 κάμηλον, οἱ δὲ κάρμηλον φασίν. ἀμφότεροι δὲ οὐ τὸ ζῶον ἀλλὰ
 τὸ σχοινίον λέγουσι τὸ τὰς ἀγκύρας δεσμεῦον.
 157, 12. πένητες ὄντες.
 158, 3. ἡλάττωσαι. 7. καθήσεσθε. 34. μετ' ἐξουσίας.
 159, 5. μονὴν ἐν α. 19. δι' ὄν. 25. εἶναι ἀγαθά. 30
 159, 27. καὶ γινομένους διὰ τ. μετα. β.
 160, 1. ἐν τούτῳ. 8. ὑπακούεσθαι. 9. ἤξεν. 21. βραδίον.
 162, 3. ὑποτεμνόμενος.
 163, 10. θρόνων.
 164, 18. ἀπολαύσεσθαι. 30. ἀσαφεία. 35

164, 35. διέκειντο, καὶ οἱ δύο κατεξανιστάμενοι τῶν δέκα. καὶ οἱ δέκα φόβουντες τῶν δύο· οὐ γὰρ δὲ νῦν τοῦτο σκοπεῖν μόνον, ἀλλὰ τὸ ὕψος τὸ ἄφατον πρὸς ὅπερ ἀνέδραμον ὕστερον.

165, 9. βαθύτερον. 30. ὑπερβ. τοὺς ἐπιστομίζοντας.

166, 7. Χαναναίας. 16. γὰρ αὐτοῦ. 27. αὐτοὺς ἐκκαίειν. 5

166, 32. παρασχεῖν Cod. B. recte, sic etiam p. 167, 1.

167, 24. ἐδάφους. 25. θακρύνει.

168, 14. τὸ καταπειθεῖς. 16. λέγον. 18. τοῦ δεσπότου τ. Χρ.

168, 26. πληρῶν καὶ φιλοσοφίαν παιδεύων, ὁμοῦ δὲ καὶ τ. μαθ.

168, 31. ἡμεῖς ποιήσωμεν. τίνος γὰρ ἂν εἶημεν ἄξιοι συγ- 10
γνώμης, ὅτ' ἂν οἱ μὲν.

169, 5. πάντως ὁρᾷς. 7. κατάλειπε.

169, 9. καὶ τοὺς ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ.

169, 10. αὐτὸν λεγ. τ. ἡπεποιηκ.

170, 21. εὐηργέτει. 30. θαυμ. τὸν δημιουργόν. 15

171, 4. καθ. προέφη· om. Cod. B.

171, 6. ἐθαύμασαν, καίτοι πολλῶν ἤδη σημείων γενομένων
μειζόνων, ἀλλὰ διὰ τοῦτο.

172, 28. καταφρ. πανταχοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους
ἅπαντα πράττοντες. 20

173, 22. ἀπαναχωρῆσαι.

178, 13. ἀπολογίας. 27. κατακληθῆναι.

179, 9. λώβης.

181, 9. λέγωσιν. οἶδαμεν ὅτι ἀληθὲς εἶ· πῶς οὖν ἐλέγετε ὅτι
πλάνος ἐστίν. 25

181, 26. δοῦναι, ἀλλὰ ἀποδοῦναι.

182, 8. ἄνοιαν. 23. ὑπώπτειν. 31. εἰ καὶ ἔζη. rec. καὶ om.

184, 23. ὅλ. ὁ νομ. καὶ οἱ προφ. κρέμανται.

185, 31. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ.

186, 14. ἀποτείνει. 15. προφυλ. 30

187, 26. τὰς πρωτοκαθεδρίας. 31. ὅτι οὖν ποιοῦντα.

188, 2. β. τοῦτον λ. 9. οὗτ. γὰρ νοεῖν. ποx καθηγηταί.

189, 4. χείρων. 190, 8. ἀποδεκατοῦτε.

191, 2. ἐκάλει τύφλους. εἰ γὰρ τὸ μὴ νομίζειν δεῖσθαι ὁδηγοῦ
τὸν τυφλόν. 35

- 192, 1. ἐμπομπεύοντες. 2. τοσαύτης τόλμης ἢ μήμη. 5
 192, 34. ἀποστέλλω.
 193, 5. Καὶν μὴ γὰρ ἐφυσύχασεν τοῖς γεγενημένοις ὁ Θεός ;
 μὴ γὰρ οὐκ ἐτιμ.
 194, 7. τῆς εἰκ. τῆς ὄρης. 5
 195, 21. τοῖς Ἰουδαίοις. 32. εἰ δέ τις ἀπορῶν εἴποι.
 196, 3. εἰ δέ εἷς. 30. ἐρμώσαντα.
 197, 33. Τότε, φησὶν, οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ
 ὄρη τότε, πότε ;
 198, 16. καὶ ἱματ. 17. γένοιτο. 10
 198, 33. καὶ γὰρ καὶ Ἰουδαῖος ἦν, καὶ σφοδρὰ Ἰουδαῖος καὶ ζηλ.
 199, 7. καὶ τὰ μ. ταῦτα ἐπειδὴ οὐδὲ ἐτόλμησέν τις ἀνθρώ-
 πων οὐ τῶν πώποτε οὐ τῶν μετὰ ταῦτα τολμ.
 199, 14. ἀπεκήρυττόν τε. 20. πρόρριζι.
 200, 2. Περὶ τοῦ ἐνταῦθα εἰρημένου τότε, χρὴ γινώσκειν, καθὼς 15
 πολλάκις εἶπον, ὅτι οὐχὶ τῆς ἀκολουθίας ἐστὶν τοῦ καιροῦ τῶν
 ἔμπροσθεν εἰρημένων αὐτῷ τὸ τότε, ὅπου γὰρ ἀκολουθίαν ἐβούλετο
 εἰπεῖν, τὸ εὐθέως ἐπήγαγεν. ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τότε οὐ
 περὶ τῶν μετὰ ταῦτα εὐθέως λέγων, ἀλλὰ τὰ ἐν τῷ καιρῷ ᾧ
 μέλλει ταῦτα γίνεσθαι ἅπερ ἔμελλεν λέγειν οὕτω καὶ ὅταν λέγῃ 20
 “ ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής,” οὐ
 τὸν ἐξῆς εὐθὺς λέγει καιρὸν, ἀλλὰ τὸν μετὰ πολλὰ ἔτη, καὶ τὸν
 καθ’ ὃν ταῦτα ἐγίνετο ἅπερ εἰπεῖν ἔμελλεν. καὶ γὰρ περὶ τῆς
 γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ διαλεχθεῖς καὶ τῆς τῶν Μάγων παρου-
 σίας, καὶ τῆς τελευτῆς Ἡρώδου, εὐθέως ἐπάγει, “ ἐν ἐκείναις ταῖς 25
 “ ἡμέραις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής.” καίτοι τριάκοντα
 μεταξὺ γέγονεν ἔτη, ἀλλ’ ἔθος τῇ γραφῇ τούτῳ κεχρηθῆαι τῆς
 ἱστορίας τῷ τρόπῳ οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, τὸν μέσον ἅπαντα
 χρόνον παρελθόν, τὸν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων ἕως τῶν
 προσιμίων τῆς συντελείας τοῦ σύμπαντος κόσμου λέγει. 30
 200, 11. ἀπατᾶν ἐπιχειρ. οἱ μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων τοὺς
 πολλοὺς ἠπάτων. 26. κ. τὴν οἰκουμένην.

In marg. Cod. B. diversa manu script. 12 saec. Τοῦ ἁγίου
 ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΣΧΟΛΙΟΝ. “Ὡς περ σώματος κειμένου νεκροῦ τὰ σαρ-
 κοβόρα τῶν πτηνῶν ἐπ’ αὐτὰ συντρέχει οὕτως ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ 35

ἀνθρώπου παραγένηται, τότε δὴ πάντες οἱ ἄετοί, τουτέστι οἱ τὰ ὑψηλὰ πετώμενοι καὶ ἀνωτάτων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ κρημικῶν ἀπηρηγμένοι ἐκ' αὐτὸν συνδραμοῦνται.

201, 17. δίδοντας εὐθύνας.

202, 2. ἀγαπ. τῶν ἀπομενόντων τὴν κόλασιν. 6. ἀναστάντας. 5

202, 7. συλλεγέοντας δέ. 12. οἴμμοι. 15. μόνος.

202, 23. ποιεῖν. πλὴν ἀλλὰ πρόφασίν τινα ἐδόκουν ἔχειν πολλοὶ τῶν ράβδμων. ψυχρὰν μὲν ἐδόκουν δὲ ἔχειν τὸ ὑπέρογκον τῶν ἐπιταγμάτων καὶ ὅτι μέγας ὁ πόνος καὶ ἄπειρος ὁ χρόνος, καὶ ἀφόρητον τὸ φορτίον· νῦν δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν προβαλέσθαι· 10 ὅπερ μάλιστα τῆς γενένης οὐχ ἤττον ἡμᾶς διατρώγειν μέλλει κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον· ὅταν διὰ μικρὰν ῥοπὴν καὶ ὀλίγον ἰδρῶτα τὸν οὐρανὸν ᾤμεν ἀπολωλεκότες, καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ. καὶ γὰρ καὶ ὁ χρόνος βραχύς, καὶ ὁ πόνος ὀλίγος· καὶ ὅμως ἐκλελυμένα καὶ ἀναπεπτώκαμεν.

15

203, 7. ὥσπερ τοῦτο ἀνάγκη.

203, 12. Περὶ ποίας γενεᾶς εἶπεν “ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται;” οὐ περὶ τῆς τότε ταῦτα λέγει γενεᾶς, ἀλλὰ περὶ τῆς τῶν πιστῶν. οἶδεν γὰρ γενεὰν οὐκ ἀπὸ τῆς τῶν χρόνων ἀκολουθίας χαρακτηρίζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τρόπων 20 θρησκείας καὶ πολιτείας· ὡς ὅταν λέγῃ, “αὕτη ἡ γενεὰ τῶν ζητούντων τὸν Κύριον,” ἀλλ’ ὅπερ εἶπεν τοῦτό ἐστιν, ὅτι πάντως ἐκβήσεται ταῦτα πάντα καὶ μένει ἡ γενεὰ τῶν πιστῶν οὐδενὶ τῶν εἰρημένων διακοπτομένη, ἀλλὰ καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀπολεῖται καὶ τὸ πλεόν τῶν Ἰουδαίων ἀφανισθῆσεται. ταύτης δὲ τῆς γενεᾶς 25 οὐδὲν περιγενήσεται, οὐ λιμός, οὐ λοιμός, οὐ σεισμός, οὐχ αἱ τῶν πολέμων ταραχαί, οὐ ψευδόχριστοι, οὐ ψευδοπροφῆται, οὐκ ἀπατεῶνες, οὐχ οἱ παραδίδοντες, οὐχ οἱ σκανδαλίζοντες, οὐχ οἱ ψευδαδελφοί, οὐκ ἄλλος οὐδεὶς τοιοῦτος πειρασμός. εὐκολώτερον γάρ, φησιν, ἀφανισθῆναι τὰ πεπηγότα ταῦτα καὶ ἀκίνητα. τοῦτο 30 γὰρ σημαίνει ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, ἡ τῶν λόγων τῶν ἐμῶν τι διαπεσεῖν τοῦτο γὰρ θηλοῖ “οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρελθῶσιν.”

Διατί δὲ τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἰς μέσον τέθεικεν; ὁμοῦ μὲν δεικνύς ὅτι προτιμότερα καὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἢ Ἐκκλησία, ὁμοῦ 35

δὲ καὶ δημιουργὸν ἑαυτὸν ἐμφαίνων καὶ ἐπεῖθεν τοῦ παντός, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ τὴν ἄφατον σημαίνων.

Τίνος ἕνεκεν περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας εἶπεν ὅτι οὐδεὶς οἶδεν οὐδὲ οἱ Ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, οὐδὲ ὁ Τίς εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Πατήρ; hæc quæstio totidem verbis tractata invenitur in 5 Cat. Evang. S. Marci, p. 415, 18.

Εἰπὼν δὲ ὅτι “ὥσπερ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῶε τρώγοντες
“ καὶ πίνοντες” καὶ τὰ ἐξῆς, τὴν ἀθρόαν αὐτοῦ καὶ ἀπροσδόκητον
παρουσίαν ἐσήμανεν καὶ γὰρ καὶ Παῦλος τοῦτό φησιν, ὅτι ὅταν
λέγῃσιν εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐπίσταται 10
ὄλεθρος· καὶ ὥσπερ ἡ ὕδιν ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ. καὶ εἰ τρυφὴ πῶς
θλίψις; εἶπεν γὰρ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων τρυφὴ
τοῖς ἀναισθητῶς διακειμένοις, θλίψις δὲ καὶ ἀθυμία τοῖς δικαίοις·
ὅθεν δείκνυται ὅτι τοῦ Ἀντιχρίστου ἐλθόντος τὰ τῶν ἀτόπων ἡδονῶν
ἐπιταθῆσεται ἐν τοῖς παρανόμοις, καὶ τῆς οἰκείας ἀπογνώσιν σωτη- 15
ρίας. ὥσπερ γὰρ τῆς κιβωτοῦ γινομένης, οὐκ ἐπίστευόν φησιν,
ἀλλὰ πρόεκειτο μὲν ἐν μέσῳ τὰ μέλλοντα προανακηρύττουσα κακὰ,
ἐκεῖνοι δὲ ὁρῶντες αὐτὴν ὡς οὐδενὸς ἐσομένου δεινοῦ οὕτως ἐτρύφαν,
οὕτω καὶ νῦν. φανεῖται μὲν ὁ Ἀντίχριστος, μεθ’ ὃν ἡ συντέλεια
καὶ αἱ κολάσεις καὶ αἱ τιμωρίαι αἱ ἀφόρητοι· οἱ δὲ τῇ κακίᾳ 20
συνεχόμενοι, οὐδὲ αἰσθήσονται τοῦ φόβου τῶν ἐσομένων δεινῶν.

203, 22. μύλῳ· κ. ἐπ. εἶπεν. 26. δῆλον ὅτι. 34. συντελείαν.

204, 10. ἀνακρίνωμεν. 14. διὰ τοῦτο εἶπεν. 15. οἱ. μου.

205, 16. παρά τινων.

205, 32. ἀλλ’ ἐπὶ μὲν τῆς προτέρας παραβολῆς τοῦ πιστοῦ 25
δούλου καὶ τοῦ ἀγνώμονος, καθολικώτερον περὶ πάσης ὠφελείας
λέγει, καὶ εἰς τὸν πλησίον ἐπιδείκνυσθαι χρή. ἐπὶ δὲ ταύτης τῆς
τῶν παρθένων, περὶ ἐλεημοσύνης ἰδικῶς τῆς ἐν χρήμασι παρα-
κελεύεται· καὶ σφοδρότερον ἢ ἐπὶ τῆς προτέρας παραβολῆς· ἐκεῖ
μὲν γὰρ τὸν τύπτοντα τοὺς συνδούλους καὶ μεθυσκόμενον καὶ τὰ 30
δεσποτικά σκορπίζοντα καὶ ἀπολλῶντα κολάζει, ἐνταῦθα δὲ καὶ
τὸν οὐκ ὠφελούντα, οὐδὲ δαψιλῶς τοῖς δεομένοις κενοῦντα τὰ ὄντα.
εἶχον μὲν γὰρ καὶ αἱ μωραὶ παρθένοι ἔλαιον· οὐ δαψιλὲς δὲ, διὸ
κολάζονται.

206, 2. π. παρθενίας προδιελέχθη.

- 206, 3. μεγάλην π. αὐτῆς δ. 5. κατορθώθη.
 206, 8. ἐπαινῶ μὲν γάρ φησι τὸν κατορθοῦντα· οὐκ ἀναγκάζω
 δὲ τὸν μὴ βουλόμενον, οὐδὲ ἐπίταγμα τὸ πρᾶγμα ποιῶ.
 206, 10. κατορθῶν, ὡς τὸ πᾶν κατορθακῶς διακείται.
 206, 11. ἀμελῇ. 20. ἐλεημοσύνην. 23. παρθενίας τὸ χαρ. 5
 206, 31. παρὰ τῶν φρον. 32. ἐργ. προδοθέντων προστῆναι.
 207, 25. δεικνύς.
 208, 5. οὐχ ἐτέρῳ ὅτωϋν. 25. ὅτι τὴν π. 30. σκοτοῖ.
 209, 9. ἀπόλλει.
 212, 14. τοῦτο ἔλεγον. 19. οὐδὲ ἄρρωστον. 28. ἧ καὶ λ. 10
 213, 12. ἡτοίμαστο κ. ἡντρέπιστο.
 213, 20. τὴν μὲν γὰρ βασιλείαν, φησὶν, ὑμῖν ἡτοίμασα, τὸ
 δὲ πῦρ οὐχ ὑμῖν, ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐπ.
 213, 25. εἰλικρινῇ κ. δαψιλῇ.
 214, 8. τ. παλαιῶν εὖ. 16. αὐτοὺς οὖν. 15
 215, 13. καὶ τ. Χαν. καὶ τὴν αἰμορροῦσαν.
 215, 29. χρῖσιν. 31. ἔλεον.
 216, 2. κυοφ. καὶ γαλακτοτροφῆθῆναι. 13. καλὸν παροτουῶν.
 217, 8. ἐξ. δὲ εὐκαιρίαν ἵνα αὐτὸν παραδῶ.
 218, 8. ὅρη διατεμεῖν, ἢ πτῆναι πρὸς τὸν ἀέρα· ἢ περαιώσασθαι 20
 τὸ τυραννικόν^a πέλαιος; οὐδαμῶς, ἀλλ' οὕτως εὐκολον πολιτείαν,
 ὡς μηδὲ ὀργάνων δεῖσθαι, ἀλλὰ ψυχῆς καὶ διαθέσεως μόνης.
 218, 13. ἀλλ' εἶπέν, φησιν, ρίψον τὰ χρήματα, τοῦτο οὖν ἐστὶν
 φορτικόν, μάλιστα μὲν οὐκ ἐκέλευσεν, ἀλλὰ συνεβούλευσεν· πλὴν
 εἰ καὶ ἐπίταγμα ἦν, τί τὸ βαρὺ μὴ φέρειν φορτία, καὶ φροντίδας 25
 ἀκαίρους ἔχειν· ἀναστήσωμεν λοιπὸν καὶ γινώμεν ὅτι οὐχὶ π.
 218, 23. μεγίστην· διὰ δὲ τοῦτο αἱ μὲν ἄλλαι ἀνηροῦντο πορ-
 νεύόμεναι. αἱ δὲ τῶν ἱερέων θυγατέρες κατεκαίοντο. τοῦ νομοθέτου
 ἐκ περιουσίας δηλοῦντος ὅση τὸν ἱερέα μένει κόλασις τοῦτο ἁμαρ-
 τάνοντα. εἰ γὰρ τὴν θυγατέρα μείζονα ἀπῆτησεν δίκην, διὰ τὸ 30
 ἱερέως εἶναι θυγατέρα, πολλῶ μᾶλλον αὐτὸν τὸν ἱερωμένον; ἐπορ-
 νεύθη τις. 30. νῦν ἱερωμ. τις.
 219, 1. θύεσθαι. τῇ γὰρ πέμπτῃ τοῦ σαββάτου προσῆλθον.
 καὶ ταύτην ὁ μὲν τὴν πρὸ τῶν ἀζύμων καλεῖ, τὸν καιρὸν λέγων

^a An Τυρρηνικόν? sed Lat. vers. tyrannicum.

καθ' ὃν προσῆλθον, ὁ δὲ οὕτω λέγει “ἦλθεν δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύ-
μων ἐν ᾗ ἔδει εὐχεσθαι (sic) τὸ Πάσχα.

219, 4. θέλει οπι. B. 8. τὴν διάνοιαν τούτου π.

220, 18. ἐξετάζων. 33. ἐργάζ. καὶ κύνας ἀπὲς ἀνθρώπων,
μᾶλλον δὲ καὶ κυνῶν χαλεπωτέρους, καὶ δαίμονας ἀπὸ κυνῶν, 5
ἐκφρονας, παραπλῆγας, ὅλους τοῦ λαμβάνειν, καθάπερ καὶ Ἰουδας
ἐγένετο.

221, 3. μετὰ δὲ τὸ ψωμίον διὰ τοῦτο λέγει ὅτι εἰσῆλθεν εἰς
αὐτὸν ὁ Σατανᾶς, ὅτι οὐκ ἀθρόον εἰσέρχεται οὐδὲ ἰφ' ἐν, ἀλλὰ
πολλὴν ποιεῖται τὴν ἀπόπειραν πρῶτον. ὃ δὲ καὶ ἐνταῦθα γέγονεν. 10
διακωδωνήσας γὰρ αὐτὸν ἐν ἀρχῇ καὶ προσβαλὼν ἡρέμα, ἐπειδὴ
εἶδεν ἐπιτήδειον πρὸς ὑποδοχὴν, ὅλος λοιπὸν ἐνταῦθα ἔπνευσεν,
καὶ ὁλοσχερῶς αὐτοῦ περιέγονεν.

Διατί εἰ τὸ Πάσχα ἥσθιον παρανόμως ἥσθιον; οὐ γὰρ ἀνακει-
μένους ἔδει φαγεῖν. ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ ἐσθίειν τὸ Πάσχα ἀνέκειντο, 15
ἀλλὰ μετὰ τὸ φαγεῖν αὐτὸ λοιπὸν ἐσιώμενοι· ὃ δὲ λέγει ἕτερος
Εὐαγγελιστὴς “ὅτι ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τὸ Πάσχα τοῦτο φαγεῖν
“μεθ' ὑμῶν,” τοῦτο δηλοῖ, ὅτι κατὰ τὸν ἐν αὐτὸν τοῦτον, ὅτε
ἤμελλεν ἡ σωτηρία τῆς οἰκουμένης γίνεσθαι, καὶ τὰ μυστήρια
παραδίδοσθαι, καὶ τὰ λυπηρὰ λύεσθαι διὰ τοῦ θανάτου· οὕτω 20
κατὰ γνώμην αὐτῷ ὁ σταυρὸς ἦν.

222, 11. πρὸς αὐτὸ. 12. τὰ προστάγματα.

222, 18. τὰ τῆς καινῆς. 20. διαλεχθεῖς. 23. συνέχον.

222, 23. ἐκέχρητο. 25. μέλλει. 27. ἐγκεκαίνιστο.

223, 5. ἔστη. 31. οὐκ οὔσης· ὥς ἐμάθομεν ἐκ τοῦ Ἰουδα 25
καὶ γὰρ πολλῆς ἀπολαύσας βοηθείας οὐδὲν ὠφελήθη· ἐπειδὴ καὶ
μὴ θέλησε καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ συνεισενεγκεῖν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ
ἐταλάνισεν αὐτὸν εἰπὼν “οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ” καὶ ἐφόβησεν
αὐτὸν πάλιν εἰπὼν, “καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη.” καὶ ἐνέ-
τρεψεν αὐτὸν βάψας τὸ ψωμίον καὶ ἐπιδεδωκώς, ὥστε τῆς πονηρᾶς 30
αὐτὸν ἀνατρέψαι βουλῆς. τοσαύτη δὲ ἦν αὐτοῦ ἡ πῆρσις, ὅτι
καὶ τῶν μυστηρίων μετασχὼν, ἔμενεν ὁ αὐτὸς ἀμετάβλητος. καὶ
τοῦτο ὁ Λουκᾶς δηλοῖ λέγων, ὅτι μετὰ τοῦτο εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν
ὁ Σατανᾶς· οὐ τοῦ σώματος καταφρονῶν ὁ διάβολος τοῦ φοβεροῦ,
ἀλλὰ τῆς ἀναισχυντίας λοιπὸν καταγελῶν τοῦ προδότου. 35

Διὸ παρακαλῶ μήτε τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ῥήψαντες αὐτοὺς
καθεύδειν, μήτε σπουδάζοντας νομίζειν οἰκείοις πόντοις τὸ πᾶν
κατορθοῦν· οὔτε γὰρ ὑπτίους ἡμᾶς αὐτοὺς εἶναι βούλεται ὁ Θεός.
διὰ τοῦτο οὐ τὸ πᾶν ἡμῖν δέδωκεν, ἀλλ' ἐκατέρου τὸ βλαβερὸν
ἀνελών, τὸ χρήσιμον ἡμῖν εἶπεν· τούτου οὖν ἔνεκεν καὶ τὸν κορυ- 5
φαῖον ἀφήκεν πεσεῖν συνεσταλμένον τε αὐτὸν κατασκευάζων, καὶ
εἰς πλείονα ἀγάπην λοιπὸν ἀλείφων.

224, 23. παρὰ τινων ἐπὶ τοῦτο. 27. θήσεις.

224, 35. συναῖδει τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι πανταχοῦ
τούτῳ ἔπεσθαι δεῖ καὶ τοῦτο ἐπιζητεῖν. 10

225, 2. ἐνδεικτικόν.

225, 6. ἀπελθὼν καὶ προσευξάμενος καὶ ἐπανελθὼν φησὶν. καθ.

225, 29. Τοῦ Χριστοῦ τόμος. Τὸ μετὰ μαχ. Sch. sup. τοῦ
Πηλουσιώτου.

226, 9. ἀγάπης σκοπῶ. 10. τίς ἐστὶν ὁ εἶς. 15

227, 2. ὑπλισαμένας. 27. ἐπὶ τούτῳ.

227, 31. τὸ πάσχα. οὐ γὰρ ἂν ὁ Χριστὸς παρέβη τὸν καιρὸν
τοῦ Πάσχα φαγὼν αὐτὸ τῇ ἐσπέρᾳ.

228, 6. τὸν ν. τοῦτον, οὔτε δὲ πάλιν περὶ τοῦ ναοῦ ἐκείνου
εἶπεν ἀλλὰ π. τ. σῶμ. 20

228, 17. ἐκκαλεῖται. 33. σφαγῆναι.

229, 15. προσετίθεσαν. 19. τριοβολιμαῖον.

229, 32. ἡρνήσατο· οὕτω δὲ περιδεῆς ἦν καὶ σφόδρα ἀπο-
τεθηκῶς τῷ δέει, ὅτι οὐ μόνον ἡρνήσατο, ἀλλ' οὐδέ.

230, 3. πικρῶς om. B. 11. προδιατετύπωτο. 22. ἀναιρεῖ. 25

231, 1. κορβονᾶν. 5. ἀνεκήρυττεν.

232, 3. π. δὲ ἐκύκων. 7. προήνεγκεν. 8. κατεβαλόμην.

232, 20. χαρ. αὐτὸν.

233, 20. Εἰ καὶ τὰς χεῖρας. 22. παραδ. τούτοις.

233, 23. ὁ ἐκατοντάρχης. 31. καὶ καθ' ἑαυτῶν. 30

235, 34. ἀνεσκολοπισμένον. 35. π. ὁρώντων.

236, 2. ποιήσωσιν.

236, 6. Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο χλευάζοντες ἐβῶν, εἰ βασιλεὺς
τ. Ἰσρ. 14. ληστής ἦν.

237, 27. τεθνήκει.

237, 35. χρὴ δὲ γιν. ὅτι τύπος ἦν τούτου τὸ ἐπὶ Ἑλισσαίου
γενόμενον· ὅτι νεκροῦ ὄντος αὐτοῦ αἴψ.

238, 15. διὰ τούτου. 16. ῥῆξαι. 25. προστάγματα.

239, 3. μέγα ἀποτολ. 21. ἐν πειρ. ὄντα.

239, 24. εἰς αὐτ. ἐκ. ἴδετε. 25. ἐκαίνωσεν. 5

240, 6. αἰτιάσθε. 21. μ. τ. ἀναστ., μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

241, 16. τῷ πρώτῳ ἰδεῖν. 24. γενομένου.

241, 27. κὰν γὰρ οἱ π. 29. πλάττοντες. 32. οὐ παρεκαθ.

242, 22. τὰ γεγενημένα.

243, 4. πολλάκις om. B.

10

Ἐπληρώθη ἡ ἐρμηνεία τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον
ἅγιον Εὐαγγέλιον.

1-6-3

